

Stokkebye, Erik Peter, 1845—¹⁹29» Korngrosserer. F. 15. Dec. 1845 i Odense, d. 16. Nov. 1929 i Kbh., Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Købmand Joseph Jensen S. (1817—88) og Johanne Elise Madsen (1820—76). Gift 9. Okt. 1874 i Kbh. (Cit.) med Louise Sophie Bertha Busse, f. 27. Dec. 1851 i Kbh. (Petri), d. 8. Dec. 1939 sst., D. af Overmaskinmester ved Det sjællandske Jernbanelsselskab Otto Friedrich August B. (1822—83) og Louise Albertine Rost (1833—1901).

Efter at have gennemgaaet Grimers Handelsakademi var S. 1864—66 i Lære hos Mohr & Kjær i Kbh. og uddannede sig derefter ved et fireaarigt Ophold i Udlandet i London, Hamburg (hos H. Pontoppidan & Co.) og Antwerpen. 1870 etablerede han sig sammen med P. D. Hvalsøe under Firmaet S. & Hvalsøe, der hurtigt oparbejdede en Forretning i Korn i efter danske Forhold meget betydelige Dimensioner. Firmaet var baade Eksportør af dansk Byg til Europa og andre Verdensdele og Importør af Hvede og senere Majs fra Nord- og Sydamerika. 1894 maatte det imidlertid som Følge af fejlslagne Dispositioner opgive sit Bo til Konkursbehandling. Efter Fallitten stiftedes ved Medvirken af dets tidligere Forbindelser Akts. Kjøbenhavns Korn- og Foderstofforretning med S. og Hvalsøe som Direktører, og i nogle Aar gjordes ogsaa her betydelige Forretninger, men saa indtraf atter en økonomisk Katastrofe, og med senere Forsøg paa gennem et nyt Firma at skabe sig Forretning havde S. ikke Held. Han maatte derefter indskrænke sig til at drive nogen Assurancevirksomhed. Selv om det saaledes ikke lykkedes S. at skabe en stor og blivende Forretning, kan man ikke frakende ham mange værdifulde Købmandsegenskaber, som paa forskellig Maade satte sig Spor i vor Storhandels Udvikling. Særlig bør det nævnes, at han ved sine store Importer hjalp Frihavnen over dens første vanskelige Aar, og samtidig var han virksom i Arbejdet for dens Udstyr med Lossegrejer, Silopakhus m. v. S. var 1875—¹⁹04 Medlem af Bedømmelses- og Voldgifts-

udvalget for Korn og Foderstoffer paa Kbh.s Børs, 1881—94 af Bestyrelsen for Akts. De danske Spritfabrikker og 1891—94 af Bestyrelsen for Dampskibsselskabet Thingvalla. Gennem en Del Aar skrev han fortrinlige Beretninger om Korn til den af Grosserer-Societetets Komite aarlig udsendte Handelsberetning. — R. 1888.

Jens Vestberg.

Stolberg. Slægten S. er en af Tysklands ældste nulevende grevelige Ætter og føres tilbage til Henricus de Vockstete, comes de Stalberg (nævnt 1200 og 10); den har Navn efter Grevskabet S. i Thuringen. Slægten, der 1412 og 13 ved Køb erhvervede Størstedelen af Grevskabet Hohenstein og 1429 arvede Grevskabet Wernigerode, delte sig tidligt i en Harz- og en Rhein-Linie, af hvilke den første udsluktes 1631. Af Rhein-Linien skal nævnes Greve Christopher S. (1567—1638), med hvis Sønner Greve Heinrich Ernst S. (1593—1672) og Greve Johann Martin S. (1594—1689) Slægten paa ny spaltes i en ældre Linie til Wernigerode (Gedern og Schwarzra) og en yngre til Stolberg (og Rossla). Greve Heinrich Ernst S. var Fader til Greve Ludwig Christian S. (1652—1710), der i Ægteskab med Christine af Mecklenburg-Giistrow (1663—1710, Søster til Dronning Louise, 1667—1721, s. d.) var Fader til den for sin Indflydelse paa Kong Christian VI. kendte Greve Christian Ernst S.-Wernigerode (1691—1771), fra hvem den nulevende fyrstelige Linie S.-Wernigerode stammer, og til Greve Friedrich Carl S.-Gedern (1693—1767), der 1742 optoges i rigsfyrstelig Stand, og hvis Linie udsluktes 1804. Ovenn. Greve Johann Martin S. (1594—1689) var Fader til Greve Christoph Ludwig S.-Ortenburg (1634—1704), hvis Sønner var Greve Christopher Friedrich S.-S. (1672—1738) og Greve Jost Christian S.-Rossla (1676—1739), fra hvem den nulevende fyrstelige Linie S.-Rossla stammer. Af Greve Christopher Friedrich S.-S.s Sønner — fra hvem den ældre, fyrstelige, og yngre, grevelige, Linie S.-S. stammer — skal nævnes Greve Christoph Ludwig S.-S. (1703—61) og nedenn. Overhof- og Jægermester, Gehejmemaal Greve Christian Giinther S. (1714—65), af hvis Børn skal nævnes Grevinde Henriette Frederikke S. (1747—82) og Grevinde Augusta Louise S. (1753—1835), begge gift med Statsmanden Greve Andreas Peter Bernstorff (1735—97, s. d.), nedenn. Grevinde Henriette Catharine S. (1751—1832), Grevinde Frederikke Juliane Marie Charlotte Louise S. (1759—1847), der ægtede Kammerherre Christoph Henning v. Witzleben (1759—1838), nedenn. Digter Gehejmekonferensraad Greve Christian S. (1748—1821), der var gift med ligeledes ne-

denn. Grevinde Frederikke Louise S., f. Komtesse Reventlow (1746—1824), °§ nedenn. Digter, Gesandten Greve Friedrich Leopold S. (1750—1819). — Titlen Rigs greve er ukorrekt, da Slægten ikke har erhvervet Grevetitlen ved kejserligt Patent.

Almanach de Gotha. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, I, 1895, S. 282 f.; III, 1896, S. 357 f. *Albert Fabritius.*

Stolberg, Henriette Catharine (Kåtchen), Grevinde, 1751—1832, Forfatterinde. F. 5. Dec. 1751 i Bramstedt, d. 22. Febr. 1832 i Peterswaldau, Eulengebirge, Schlesien, begr. sst. Forældre: Overhofmester, Greve Christian Giinther S. (s. d.) og Hustru. Ugift.

C. S. voksede op sammen med en stor Søskendeflok i et Hjem, der var stærkt pietistisk præget, og hvor mange betydelige Mænd, der tilhørte den tysk-aristokratiske Kreds i Kbh., gik ud og ind. Børnernes Opdragelse blev delvis ledet af Klopstock, og desuden paa-virkedes C. S. stærkt af Samlivet med sine to ældre, poetisk begavede Brødre. Sammen med dem studerede hun klassisk og nyere Litteratur paa Originalsprogene, og hendes Belæsthed var mindst lige saa omfattende som deres. Gennem sin talrige Familie traadte hun i Forbindelse med mange af tysk Aandslivs mest fremtrædende Personligheder, og som andre Medlemmer af Familien S. holdt hun Forbindelsen ved lige gennem en omfattende Brevveksling. Hun stiftede aldrig selv noget Hjem, men var paa evig Vandring hos sine mange Søsken og deres Venner. Svigerinden Louise S. kaldte hende »semper agens«, og der var over hele hendes Færd noget uroligt og rastløst. Levende interesseret i Familien som hun var, blandede hun sig ustandselig i dens forskellige Forhold, og da hun var temmelig fremfusende i sin Adfærd, medførte dette undertiden oprivende Konflikter, som dog hurtigt bilagdes. 55 Aar gammel mødte hun paa Emkendorf den 65-aarige tidligere Legationsraad G. F. E. Schonborn, og der udviklede sig et meget intimt Forhold mellem dem, men om Ægteskab blev der ikke Tale. Dog plejede hun ham med rørende Opofrelse under hans sidste Sygdom. Ligesom Brødrene var C. S. poetisk begavet, og hun strøede gavmildt omkring sig med Digte til Venner og Bekendte. Et Drama »Moses« og et Par Fortællinger »Rosalia« og »Emma« blev dog trykt. Sammen med Broderen Frederik Leopold S. gik hun 1800 over til Katolicismen, men efter svære Anfægtelser vendte hun atter tilbage til sin Barndoms Tro. C. S. var Stiftsdame paa Vallø og opholdt sig ofte her. — Tegnet Silhouet (Fr.borg).

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, I—X, 1895—1931 (se Registeret i X). Otto Brandt: Geistesleben und Politik in

Schleswig-Holstein um die Wende des 18. Jahrhunderts, 2. Aufl., 1927, S. 140 ff. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I, 1904; III, 1913 (se Registrene).

Harald Jørgensen.

Stolberg, Christian, Greve, 1748—1821, Digter og Oversætter. F. 15. Okt. 1748 i Hamburg, d. 18. Jan. 1821 paa Vindeby ved Eckernførde, begr. i Horslunde. Broder til Catharine S. (s. d.). Gift 15. Juni 1777 i Kbh. (Slotsk.) med Frederikke Louise Reventlow (se Stolberg, Louise).

S. voksede op i Danmark og tilbragte sine første Aar dels i Kbh., dels i Hørsholm. Efter Faderens Død tog Moderen Ophold paa Rungstedgaard, og de skønne Omgivelser ved Øresunds Bred gav S. Indtryk for hele Livet. Hans Opdragelse, der fandt Sted sammen med den to Aar yngre Broder Frederik Leopold (s. d.), lededes af Klopstock, og tidligt vakttes hans Sans for Poesi. Efter J. H. E. Bernstorffs Afskedigelse flyttede Enken til Altona, og de to Brødre drog med Hovmesteren Clauswitz til Universitetet i Halle og derfra 1772 til Gottingen. I denne berømte gamle Universitetsby levede de et lykkeligt, rigt bevæget Ungdomsliv. De sluttede sig til en Kreds af digterisk begavede Studenter, det saakaldte Hainbund, der bl. a. omfattede J. H. Voss, hans Svoger H. C. Boie og Carl Frederik Cramer. Klopstock var Kredens erklærede Yndlingsdigter, og med ham sværmede de for Oldtidens Helteskikkelser. 1773 vendte S. hjem, drog atter med Moderen til Kbh. og mødte her den unge, omsværmede Enke Louise v. Gram(m). Han blev straks meget betaget af hende, men hun syntes ikke at gengælde hans Følelser, og med tungt Hjerte begav han sig atter udenlands. Paa denne Rejse mødtes han for første Gang med Goethe og sluttede Venskab med ham. 1776 var han atter hjemme og opnaede endelig Louise v. Gramms Ja.

Efter Moderen havde S. arvet Rungstedgaard, men da han ikke ejede nogen Formue, søgte han Amtmandsembede. Ved Svogeren A. P. Bernstorffs Mellemkomst udnævntes han 1777 til Amtmand i Tremsbittell og holdt derefter Bryllup. I den lille holstenske By virkede han med megen Iver indtil 1800, da han søgte sin Afsked. Han havde i sin Gerning, navnlig i de senere Aar, adskillige Fortrædeligheder, og det var med stor Lettelse, at han kastede Embedsbyrden fra sig og tog Ophold som Privatmand paa Godset Vindeby ved Eckernførde, som han havde købt 1799. Han kunde nu helt hellige sig sine litterære Sysler. Allerede som ungt Menneske havde han forsøgt sig i Poesien efter Klopstocks Forbillede, men hans digteriske Begavelse var ikke af samme Dybde som Broderens.

I sine modne Aar var han navnlig optaget af Oversættelser fra klassisk Digtekunst. Han oversatte Horats, de græske anakreontiske Digtere, homeriske Hymner samt Sofokles. Ogsaa i Dramaet forsøgte han sig, men hans Arbejder paa dette Omraade var ikke særlig værdifulde. I Modsætning til Broderen bevarede han en levende Interesse ogsaa for dansk Digtning, og et Arbejde som Oehenschlågers »Axel og Valborg« modtog han med den største Anerkendelse. Sammen med sin Hustru, med hvem han levede i et lykkeligt, men barnløst Ægteskab, skabte han et Hjem, der blev det naturlige Mødested for de fleste af Tidens aandelige Førere. Af Natur var han konservativ, ogsaa i religiøs Henseende, og Broderens Overgang til Katolicismen smertede ham dybt. En Udsoning fandt dog Sted, og senere glædede de sig i Fællesskab over den tyske Nationalfølelses Opvaagnen under Frihedskrigen mod Napoleon.

Æresdoktor ved Universitetet i Kiel 1815. — Kammerherre 1774. Gehejmekonferensraad 1808. — Maleri af A. Graff (forhen Holsteinborg) og 1784 (Brahetrolleborg). Maleri af F. G. Groger 1818, gengivet i Litografi af Aldenrath. Maleri i den fyrstelige Stolbergske Samling. Silhouetter (Fr.borg, Brahetrolleborg).

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, I—X, 1895—'93¹ (se Registeret i X). Aage Friis: Bernstorfferne og Danmark, II, 1919, S. 336, 341, 344, 346. Samme: Bernstorffske Papirer, I, 1904; III, 1913 (se Registrene). Otto Brandt: Geistesleben und Politik in Schleswig-Holstein um die Wende des 18. Jahrhunderts, 2. Aufl., 1927, S. 128—33.

Harald Jørgensen.

Stolberg, Christian Gunther, Greve, 1714—65, Overhofmester. F. 9. Juli 1714 i Stolberg, d. 22. Juni 1765 i Aachen, begr. i Vaels, Holland. Forældre: Greve Christopher Friedrich S. til Grevska-bet Stolberg (1672—1738) og Rigsfriherreinde Henriette Cathrine Bibra. Gift 26. Maj 1745 i Hamburg med Grevinde Christiane Charlotte Friedrike Castell-Remlingen, f. 5. Sept. 1722, d. 22. Dec. 1773 paa Rungstedgaard, D. af Greve Carl Friedrich Gottlieb C.-R. (1679—1743) og Grevinde Friderica Eleonora Castell-Rudenhausen (1701—60).

S. var blevet opdraget i Wernigerode under Opsyn af Christian VI.s Ven Grev Chr. Ernst S., og derefter havde han opholdt sig i Halle, hvor han var blevet en ivrig Tilhænger af den der herskende pietistiske Retning. Ved Grev S.s Mellekomst traadte han i dansk Tjeneste, først som Officer i Livgarden (1738), senere som Amtmand i Segeberg Amt (1744), hvor han ejede Godset Stedingshof

ved Bramstedt. Han var meget interesseret i Landboreformer og ophævede Livegenskabet paa sit Gods. 1756 udnævntes han af sin Slægtning Enkedronning Sophie Magdalene til Overhofmester og Jægermester. Om Vinteren boede han i Prinsens Palæ, om Sommeren tog han Ophold paa Hørsholm. Under hans Ledelse gennemførtes Reformerne paa Hørsholm Gods, saaledes at Bønderne blev fritaget for Hoveri og fik tilstaaet Arvefæste. Med stor Nidkærhed varetog han Enkedronningens Interesser, og et ydre Bevis paa hendes Taknemmelighed er den kendte Mindestøtte i Hørsholm. Til Trods for sine mange Embedsforretninger og den meget krævende Hoftjeneste fik S. dog Tid til at hellige sin Familie stor Omsorg. I hans Ægteskab var der ikke mindre end tolv Børn, og han tog sig meget af deres Opdragelse. I Hjemmet gik Klopstock ud og ind, og man plejede endvidere intim Omgang med Familien Bernstorff. A. P. Bernstorff fik tidligt sin Gang i dette Hus og hjemførte den ældste Datter som sin Hustru. Begge Ægtefæller var dybt religiøst grebne, men ellers ret forskellige. Han var kølig og tilbageholdende, hun livfuld og meddelsom, men bag hans alvorlige Væsen gemte sig et mildt og blødt Sind. Hans senere Aar var ret sørgelige paa Grund af tiltagende Svagelighed. Ved hans Død udtalte A. P. Bernstorff: »personne ne le surpassoit en justesse de l'esprit et en droiture de coeur«.

Kammerherre 1739. Gehejmeraad 1759. — Hv. R. 1757. — Maleri (Breitenburg ved Itzehoe). — Mindestøtte i Hørsholm 1766.

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, I, 1895; III—VIII, 1896—1917 (se Registeret i X, 1931). Aage Friis: Bernstorfferne og Danmark, II, 1919, S. 28, 335, 338—41, 352 ff., 373. Samme: Bernstorffske Papirer, I, 1904. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, III, 2, 1898; V, 1906. Th. Thaulow og J. O. Bro Jørgensen: Udvalgte Breve, Betænkninger og Optegnelser af J. O. Schack-Rathlous Arkiv, 1936, S. 234. C. Christensen: Hørsholms Historie, 1879.

Harald Jørgensen.

Stolberg, Frederik (Friedrich) **Leopold**, Greve, 1750—1819, Digter og Diplomat. F. 7. Nov. 1750 paa Bramstedt, d. 5. Dec. 1819 paa Sondermiihlen, begr. i Stockkempen ved Tatenhausen. Broder til Catharine S. og Greve Christian S. (s. d.). Gift i^o 11. Juni 1782 i Eutin med Henriette Eleonore Agnes v. Witzleben, f. 9. Okt. 1761 i Hude, Oldenburg, d. 15. Nov. 1788 i Neuenburg, D. af Løjtnant Adam Levin v. W. (1721—66) og Karoline v. Sobbe (1727—74). 2° 15. Febr. 1790 i Konigsbrück med Komtesse Sophie Charlotte Eleonore v. Redern, f. 4. Nov. 1765, d. 8. Jan. 1842 i Rumillies, D. af Overhofmarskal Greve

Sigmund v. R. (d. 1789) og Grevinde Maria Johanna de Hor-guelin (d. 1788).

S. blev opdraget i Hjemmet paa Rungstedgaard sammen med Broderen Christian S. (s. d.) og drog med ham til Universiteterne i Halle og i Gottingen. Her blev de optaget i det af J. H. Voss stiftede Hainbund, hvis Formaal var at samle unge Mænd, der kunde øve en Indsats i den nationale Poesis Tjeneste. De to høj-adelige Brødres Optagelse bidrog til at hæve Forbundets Anseelse i Byen, og gennem dem formidledes endvidere en personlig Forbindelse mellem Forbundet og dets egentlige Skytsherre, Digteren Klopstock. I Forbundet mødtes Brødrene med Hannoveraneren L. H. C. Holty, Sydtyskeren J. M. Miller og Ditmarskeren H. C. Boie i Hævdelsen af Digterens høje Kald og i en stærk ungdommelig Friheds- og Fædrelandsbegejstring. Vennerne vakte Brødrenes Interesse for engelsk og tysk Folkepoesi og for Milton, Shakespeare og Ossian. S. blev stærkt revet med af Samlivet med disse Venner, og sine stærke Følelser gav han Udtryk i svulmende Frihedssange, hvori han forherligede Fædrelandet og Slægten og rasede over Tyrannerne og Hofsnogene. Disse Digte offentliggjordes i den af Boie udsendte »Gottinger Musenalmanach«. 1773 vendte han hjem og drog med Moderen til Kbh. Han fortsatte her sine litterære Sysler, og fra denne Periode stammer flere lyriske Digte i hyggelige, hjemlige Toner. 1775 drog han atter sammen med Broderen Christian S. paa en lang Udenlandsrejse, der førte til Bekendtskab med Goethe og et længere Ophold i Schweiz. 1776 var han atter hjemme.

Da S. ikke var i Besiddelse af personlig Formue, maatte han finde en passende Stilling, og han gik derfor i Tjeneste hos Hertugen af Oldenburg som Overskænk og Gesandt i Kbh. Svogeren A. P. Bernstorff var ikke meget begejstret for denne Udnævnelse, idet han var klar over, at S. ikke egnede sig for det danske Hof. Alt, hvad der laa uden for hans egen Kreds, foragtede han, og han gav sine bitre Følelser Luft i haanende Ord. Hoffets dansk-nationale Politik, der bl. a. gav sig Udtryk i Indfødsretsloven, var ham inderligt imod, og han fandt rig Lejlighed til at spotte det aandsforladte Hofliv i Kbh., hvilket vanskeliggjorde ikke blot hans egen, men ogsaa A. P. Bernstorffs Stilling. Formelt vedblev S. som Gesandt indtil 1781, men A. P. Bernstorffs Afskedigelse fik ham til at bryde op fra Kbh., og Dødsfald i hans nærmeste Familie rystede ham dybt. Han vedblev dog stadig at være Overskænk og Vicehofmarskal ved Hoffet i Eutin, og da han 1782 havde indgaaet Ægteskab med den unge

Agnes v. Witzleben, oprandt paa ny lykkelige Dage, som han har foreviget i en Række lyriske Digte. Ved Hertugen af Oldenburgs Død sendtes S. til St. Petersborg for at notificere Dødsfaldet, og senere udnævntes han til oldenburgsk Landsdommer i Neuenburg. Hustruens Død 1788 drev ham atter paa Vandring, og med Glæde modtog han 1789 Udnævnelse til dansk Gesandt i Berlin. Om denne Ansættelse skrev A. P. Bernstorff til Schack-Rathlou: »il falloit un homme qui ne fut suspect ni à Berlin ni à St. Petersbourg«, men Hovedformaalet har vel nok været at give Svogeren en Haandsrækning i hans svære Sorg.

Med Udnævnelsen 1789 indtræder et afgørende Vendepunkt i S.s Liv. Fra da af ophørte hans selvstændige digteriske Produktion, og et Brud med tidligere Venner forberedes ved S.s Tilnærmelse til den katolske Kirke. S. blev ikke længe i Berlin. Allerede 1791 forlod han Stillingen og vendte tilbage til Eutin som lybsk Regeeringspræsident (1793). Han havde i Mellemtiden indgaaet et nyt Ægteskab, og Hustruen raadede ham stærkt til at foretage Religionsskiftet. Tilskyndet af flere personlige Sorger og haard Sygdom afskedigede S. Ungdomsvennen Voss, som han havde gjort til sine Børns Lærer, og gik 1800 sammen med hele sin Familie over til Katolicismen. Dette Religionsskifte vakte en betydelig Opsigt i Tyskland. Katolikkerne jublede, medens Voss i Poesi og Prosa rettede mange og plumpe Angreb paa S. Inden for Familiekredsen førte Beslutningen til et alvorligt Brud med Broderen Christian, og ogsaa Kredsen paa Emkendorf beklagede i høj Grad det skete. S. tog nu Ophold i Miinster, men flyttede siden til Tatenhausen ved Bielefeld og til sidst til Sondermiihlen ved Osnabruck. Her levede han et lykkeligt Familieliv, udsonede sig omsider med sin ældre Broder og sine gamle Venner og foretog lange Rejser omkring i Tyskland. Efter at hans selvstændige digteriske Virksomhed var hørt op, kastede han sig over Oversættelser fra Græsk af Homer og Aischylos; siden oversatte han endvidere Ossian. I hans senere Aar var det de katolske Kirkefædre, han dyrkede, ligesom han udsendte større og mindre Arbejder til Katolicismens Fremme og Forherligelse, f. Eks. »Geschichte der Religion Jesu Christi« (I-XV, 1806—19). Efter hans Død udkom 1820—25 i Hamburg 20 Bind »Gesammelte Werke« af Brødrene Chr. og Fr. L. S., hvoraf langt de fleste Bind rummer Fr. L. S.s Værker. I Modsætning til Broderen stod S. helt fremmed over for dansk Litteratur, og med sit fremfusende og iltre Temperament var han en bitter Modstander af Frederik VI.s enevældige Styre og Forkærlighed for den danske Nationalitet.

Æresdoktor ved Universitetet i Kiel 1815. — Kammerjunker 1763. — Ungdomsbillede, formentlig af Darbes. Malerier af A. Graff (Holsteinborg, Krakow, Brauna). Maleri i den fyrstelige Stolbergske Samling og af J. C. Rincklake (Kunstverein i Miinster og paa Westheim). Maleri paa Schloss Vornholz ved Osterfelde. Maleri af F. C. Groger, gengivet i Litografi af Aldenrath ca. 1820. Maleri af H. Biirkner. Silhouet (Brahetrolleborg). Tegninger af Darbes og T. v. Oér (Dresden). Buste, efter Angivelse af Canova. Marmorbuste af H. E. Freund 1824 (Glyptoteket i Munchen). Stik af M. Steinla-Miiller efter Rincklakes Maleri.

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, I—X, 1895—1931 (se Registeret i X). Otto Brandt: Geistesleben und Politik in Schleswig-Holstein um die Wende des 18. Jahrhunderts, 2. Aufl., 1927, S. 128—33. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, V—VI, 1, 1906—07. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I, 1904; III, 1913 (se Registrene). Joh. Janssen: Friedrich Leopold Graf zu Stolberg, I—II, 1877. Hist. Tidsskr., 7. Rk., V, 1904-05, S. 388-96. *Harald Jørgensen.*

Stolberg, Frederikke Louise, Grevinde, 1746—1824. F. 21. Aug. 1746 i Kbh. (Slotsk.), d. 29. Nov. 1824 P^{aa} Pederstrup, begr. i Horslunde. Forældre: Gehejmekonferensraad Greve C. D. Reventlow (s. d.) og I. Hustru. Gift i^o 22. Maj 1761 i Kbh. (Slotsk.) med Kammerherre, Hofjægmester Christian Frederik v. Gram(m), f. n. Juni 1737 i Kbh. (Fr. Ref.), d. 27. Okt. 1768 sst. (Fr. Ref.), Søn af Overjægmester Carl Chr. v. G. (s. d.) og Hustru. 2° 15. Juni 1777 i Kbh. (Slotsk.) med Greve Christian S. (s. d.).

L. S. fik ikke nogen særlig god Opdragelse. Moderen døde tidligt, og Barnet, der var smukt og opvakt, blev meget forkælet og fik Lov til at tumle sig frit. Da Faderen ønskede at indgaa nyt Ægteskab, var han ivrig for at faa hende gift, og kun fjorten Aar gammel ægtede hun Hofjægmester Chr. Fred. v. Gram(m). Ved denne elegante Kavalers Side blev hun draget ind i et tomt Hoflivs ydre Glimmer. Ægteskabet var meget ulykkeligt og endte 1768 ved v. Gram(m)s Død. De følgende Aar tilbragte hun paa forskellige Godser tilhørende hendes Familie og hos sin nære Veninde Gehejmeraadinde Løvenskiold paa Løvenholm. Rig og uafhængig som hun var, fik hun snart flere Ægteskabstilbud, men indtil 1777 bevarede hun sin Uafhængighed. Først da gav hun Grev Christian S. sin Haand.

Sammen med sin Mand drog hun n. A. ind i Amtsgaarden i Tremsbittel og skabte her et Hjem, der i mange Henseender kan

nævnes Side om Side med Fritz og Julie Reventlows paa Emkendorf. L. og Christian S.s Husførelse var af en langt jævner Karakter end Slægtingenes paa Emkendorf, men Gæstfriheden var ikke mindre, og til Stadighed gik talrige Familiemedlemmer ud og ind sammen med mange af Tidens mest kendte Forfattere. Selv naar Slægtingene og Vennerne var borte, holdtes Forbindelsen ved lige ved udstrakt Brevveksling. L. S. førte selv en omfattende Korrespondance, og gennem sine Breve virkede hun, der af Baggesen kaldtes »Holstens Aspasia«, opmuntrende og vejledende paa sine Omgivelser. I sin tidligste Ungdom havde hun lagt Grunden til en udstrakt filosofisk og litterær Belæsthed, og gennem sit lange Liv fulgte hun ivrigt med i, hvad der udkom. Dansk og tysk Litteratur stod hendes Hjerter nærmest, men hun var ogsaa en god Kender af engelsk Skønlitteratur, og hendes Breve vrimler af engelske Citater. Af danske Forfattere beundrede hun navnlig Baggesen og Oehlenschläger; Klopstock havde hun dyrket lidenskabeligt siden sin pureste Ungdom, og senere lod hun sig stærkt paavirke af Forfattere som Claudius, Voss og F. v. Matthisson. Goethe, som hun traf under gentagne Besøg i Weimar, kom hun aldrig i et fortroligt Forhold til, derimod sluttede hun intimt Venskab med Hertuginde Anna Amalia af Sachsen-Weimar og stod i fortrolig Brevveksling med hende gennem mange Aar. L. S. var en udpræget receptiv Begavelse, men det bør dog nævnes, at hun er Forfatterinde til et Drama »Emil«, ligesom man kan hævde, at hendes Tusinder af Breve vidner om en vis Produktivitet. Den franske Revolution havde i hende en varm Beundrerinde, og selv i Rædselsperiodens værste Dage bevarede hun sin Interesse for de Ideer, som bedst havde fundet Udtryk i Menneskerettighedernes Erklæring. I god Samklang hermed tog hun til Orde for Landbo-reformer, og hun bragte sine Omgivelser til Forfærdelse ved Udtalelser om, at den arvelige Adel havde overlevet sig selv. Under Indtryk af Napoleons Herredømme over Tyskland foregik dog en Svingning i mere konservativ-aristokratisk Retning. I religiøs Henseende nærede hun mere frisindede Anskuelser end sin nærmeste Familie, og hun dyrkede med Iver Kant og andre Filosofer som Reinhold, Jacobi og Bonnet. Da franske Emigranter i stort Tal strømmede til Hamburg, aabnede hun gæstfrit sin Dør for dem, og General M. Dumas, som i tre Aar boede hos hende under Navnet Funk, skrev her sit kendte Værk om Krigen 1799—1814. Til højt op i Aarene bevarede hun sin Aandslivlighed. Efter Mandens Død tog hun Ophold hos Broderen Chr. Ditlev Reventlow paa Pederstrup.

L'union parfaite 1764. — Maleri af Jens Juel (Fr.borg), af samme (Brahetrolleborg), af U. A. Beenfeldt (Holsteinborg), af A. Graff 1784 (Brahetrolleborg, Holsteinborg); Kopi efter sidstnævnte af A. Dorph 1905 (Fr.borg, dep. i Amtmandsgaarden, Nykøbing F.). Tegnet Silhouet (Fr.borg). Portrætteret paa J. H. W. HafTners Tegning af Appartementet 1781 paa Christiansborg (Rosenborg). Tegning af Jens Juel (Brahetrolleborg).

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiefreds, I—X, 1895—1931 (se Registeret i X). Samme i Museum, 1892, I, S. 348—72. Otto Brandt: Geistesleben und Politik in Schleswig-Holstein um die Wende des 18. Jahrhunderts, 2. Aufl., 1927, S. 133—39. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, V—VI, 1906—09. Aug. Fjelstrup: Damerne ved Karoline Matildes Hof, 1909, S. 41—55. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. Samme i Tilskueren, XVII, 1900, S. 779—802. Hans Jensen: Chr. D. Reventlows Liv og Gerning, 1938. *Harald Jørgensen.*

Stolpe, Peter Matthias, 1832—1918, Litteraturhistoriker. F. 18. Nov. 1832 i Kbh. (Frue), d. 3. Juni 1918 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Cand. jur., Fuldmægtig ved Møbelassurancen Jacob Nicolai S. (1801—57) og Frederikke Vilhelmine Johansen (1801—72). Gift 12. Juli 1870 i Byrum, Læsø, med Jensine Rasmussen, f. 17. April 1846 i Draaby, Horns Herred, d. 17. Febr. 1926 paa Frbg., D. af Gaardejer Rasmus Andersen (1811—95) og Karen Jensdatter (1815—89).

S. blev Student 1850 fra v. Westens Institut og ansattes 1851 som Assistent i Statsgældskontoret, hvor han 1862 blev Kancellist, 1878 Fuldmægtig og 1886 Kontorchef; sin Afsked tog han 1901. Paa Grundlag af indgaaende Arkiv- og Biblioteksstudier udgav han 1878—82 i fire Bind »Dagspressen i Danmark, dens Vilkaar og Personer indtil Midten af det 18. Aarhundrede«, et fremragende litteraturhistorisk Arbejde, der i lige Grad har de europæiske Forudsætninger og den hjemlige Kulturudvikling for Øje, og som giver udførlige Levnedstegninger af den danske Presses Mænd; trods den store Stofrigdom er Bogen let at læse og for enhver, der er historisk interesseret, meget underholdende. I »Danske Samlinger« (2. Rk., VI, 1877—79) fremkom en Afhandling, i hvilken det slaende eftervistes, at Scenen fra Holbergs »Kildereisen« ikke, som tidligere ogsaa af Werlauff antaget, var Kirsten Pils Kilde i Dyrehaven, men Vartov Kilde paa Strandvejen, og i »Historisk Tidsskrift« (6. Rk., V, 1894—95) efter Aktstykker »En Familiehistorie fra det 18. Aarhundredes Midte«. Som Medarbejder 1887—1905 ved C. F. Brickas »Dansk biografisk Lexikon« skrev han fortræffelige Artikler om ældre Tidens Presse-mænd og Bogtrykkere; siden fik

han, der ikke var stærk af Helbred, intet offentliggjort. — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Etatsraad 1901. — R. 1887. DM. 1898.

Julius Clausen i Berl. Tid. 4. Juni 1918.

Carl S. Petersen.

Stoltenberg, Christian Holger, 1795 el. 96—1877, Legatstifter. F. 14. Nov. 1795 el. 96 i Norge (efter ubevist Tradition i eller ved Bergen), d. 15. April 1877 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Var efter al Sandsynlighed Søn uden for Ægteskab af Assessor i Hofretterti i Kristiania, senere i Stiftsoverretten i Bergen Holger S. (1761—1804). Gift 7. Nov. 1820 i Kbh. (Frels.) med Concordia Susanna Dorothea Lange, f. 4. April 1793 i Kbh. (Frels.), d. 28. Dec. 1871 sst. (Holmens), D. af Malermester Thor Poulsen L. (1752—1819) og Margrethe Høyen (ca. 1747—1823).

S.s første Historie er lige saa uklar som hans Oprindelse. Han synes at have været i Huset hos en Farbroder, som var Købmand og Skibsreder i Drøbak, og at have sejlet som Skibsdreng med hans Skibe. Han skal være faldet i engelsk Fangenskab og kom efter at være udløst heraf til Kbh., hvor han kom i Malerlære. 1815—20 deltog han i Haandværkerundervisningen paa Akademiet og tog 1821 Borgerskab som Malermester, idet han overtog sin Svigerfaders Forretning. 1843 opgav han denne Virksomhed og beskæftigede sig siden med forskellige finansielle Forretninger, bl. a. Pengeudlaan, hvorved han skaffede sig en betydelig Formue. Han støttede rundhaandet kirkelige og filantropiske Foretagender, bl. a. Diakonissestiftelsen. Ved sit Testamente oprettede han Legater for Enker efter eller Døtre af Embedsmænd og Borgere i Kbh. samt for trængende Borgere sst., nu i alt paa Kr. 620 000. Sit norske Fædreland betænkte han med et mindre Legat til Lodsunderstøttelseskassen. — Justitsraad 1872. Etatsraad 1876. — R. 1872. DM. 1875. — Marmormedaillon af J. Th. Stein 1874 (Charlottenborg). Marmorbuste af samme 1878 (Diakonissestiftelsen). Træsnit 1876 efter Fotografi og 1877 af G. Pauli.

Optegnelser og Erindringer om Poul Rasmussen Langelands Efterkommere, 1921 (Ms. i Det kgl. Bibliotek), S. 58 ff. III. Tid. 29. April 1877. Elfride Figier: Kulturelle og historiske Tidbilleder, 1906, S. 88 ff.

Povl Engelstoft.

Storch, Frederik (ved Daaben Fredrich) Ludvig, 1805—83, Maler. F. 31. Juli 1805 i Kerte, d. 2. Sept. 1883 i Kbh. (Johs.), begr. sst. (Holmens). Forældre: Sognepræst, sidst i Tanderup, Samuel S. (1775—1817) og Eleonore Christine Kamp (1772—

1849). Gift 20. Marts 1832 i Balslev med Giertrudmine (Mine) Claudine Kamp, f. 7. Jan. 1811 paa Erholm, d. 23. Jan. 1881 i Kbh. (Holmens), D. af Godsforvalter Christian August K. (1768—1813, gift i^o 1799 med Giertrud Wiinholt (Winhalt, Vindhall), ca. 1760—1809, gift i^o 1790 med Forpagter paa Erholm Christian Muhle, 1758—96) og Anne Elisabeth Smidt (1787—1811).

S. blev Student 1823 fra Odense og cand. theol. 1830, men debuterede som Udstiller paa Charlottenborg allerede 1828 efter at have været Elev af Akademiet i nogle Aar. Det udstillede Billede, der havde Motiv fra Ossian, blev købt af Den kgl. Malerisamling. 1831 solgte han en Altertavle til Aasum Kirke paa Fyn. N. A. bosatte han sig i Miinchen, hvor han forblev indtil 1852, og til hvis Kunstscole han baade personligt og i Henseende til Stil sluttede sig. Han udstillede i disse Aar jævnlgt paa Udstillinger i Tyskland, men kun faa Gange i Kbh. At han dog bevarede Tilknnytning til Danmark, viser den Omstændighed, at han ved Christian VIII.s Hjælp blev i Stand til at foretage en Rejse i Italien 1845—46. Efter sin Tilbagekomst blev han agreeret ved Kunstakademiet, men fik ikke afleveret sit Medlemsstykke. I de nærmeste Aar efter Hjemkomsten var han meget beskæftiget med Portrætbestillinger, men senere væsentlig med at male Billeder med historiske og bibelske Motiver. Et Billede »Grev Otto af Oldenburg og Bjærgjomfruen« købtes 1863 af Frederik VII. og skændedes af Grevinde Danner til Den kgl. Malerisamling. Af de tre Billeder, som Samlingen erhvervede af S. i Aarenes Løb, er for Tiden intet fremhængt. — Selvportræt 1857 (Privateje) samt paa et Jagtbillede 1853 (Ravnholt). Tegning (Familieej). Træsnit 1883 efter Fotografi.

Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 1042 f.

Henrik Bramsen.

Storch, Mathias Vilhelm Samuel, 1837—1918, Landbrugskemiker. F. 21. Juli 1837 i Køng, Fyn, d. 1. Aug. 1918 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Sognepræst, senere Konsistorialraad Christian S. (1780—1870) og Karen Mathilde Gøtzsche (1806—83). Gift 31. Maj 1882 paa Frbg. med Petra Bang, f. 16. Maj 1857 i Akkerup, Fyn, D. af Sognepræst i Haarby Laurits Peter B. (1802—65) og Sara Christine Gøtzsche (1816—1900).

S. blev cand. polyt. 1861 med Eksamen i anvendt Naturvidenskab og var derefter Kemiker ved Kryolitsodafabrikken Øresund, indtil han indkaldtes under Krigen 1864. Som Løjtnant ved Artilleriet havde han Kommandoen over Skanse Nr. 3 paa Dybbøl og blev taget til Fange 18. April. 1865—82 var han ansat ved V. Steins

kemiske Laboratorium, hvor han især arbejdede med landbrugs-kemiske Undersøgelser, og han skrev i disse Aar talrige Artikler navnlig i »Ugeskrift for Landmænd« og i Møller-Holsts »Landbrugs-Ordbog« om Emner vedrørende Jordbundskemi, Gødskning, Fodring og Mejerikemi. 1872 henledte han paa Grundlag af et tysk Forsøg Opmærksomheden paa Centrifugalkraftens Anvendelighed ved Flødeafsætningen og gav herved Stødet til, at danske Fabrikanter tog det Arbejde op, der 1878 førte til Opfindelsen af Mælkecentrifugen. Midt i 70'erne havde N. J. Fjord begyndt Undersøgelser over de forskellige Systemer for Flødeafsætning, og han søgte hertil kemisk Assistance hos S. Med Centrifugeforsøgene fra 1878 forøgedes Virksomheden stærkt, og da Forsøgslaboratoriet (Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Laboratorium for landøkonomiske Forsøg) under Fjords Ledelse oprettedes 1882, blev S. Leder af den kemiske Afdeling. Der var hermed indledet et Samarbejde af største Betydning for dansk Mejeribrugs Udvikling med en Indsats fra S.s Side, der stiller hans Navn ved Siden af Segelckes og Fjords. S. var en grundig og selvstændig Forsker og et meget beskedent Menneske. Han arbejdede helst i stilfærdig Tilbagetrukkenhed, men hans videnskabelige Præstationer og hans Resultaters store Værdi for Praxis gjorde hans Navn internationalt kendt. Hans Undersøgelser publiceredes i Forsøgslaboratoriets Beretninger, og de omhandlede i 80'erne særlig Mælken fra Køer med Yverbetændelse og Yvertuberkulose samt Skummetmælakens Anvendelse til Ostefremstilling, men 1890 fremkom som 18. Beretning hans Hovedarbejde »Nogle Undersøgelser over Flødens Syrning«, der fremkaldte en gennemgribende Forbedring af Smørfremstillings Teknik og muliggjorde det danske Smørs fine og ensartede Kvalitet. Han undersøgte Aarsagerne til de talrigt forekommende Smørfejl og paaviste, at de for en væsentlig Del kunde undgaas ved Rendyrkning af Mælkesyrebakterier til Brug ved Flødens Syrning. Allerede n. A. begyndte private Virksomheder en efterhaanden fabriksmæssig Fremstilling af Bakteriekulturer, der som Syrevækkere forhandles til Mejerierne. Efter S.s Død offentliggjordes hans »Fortsatte Undersøgelser over Fremstillingen af Syrevækkere« (102. Beretning, 1919), der omhandler Smørkvalitetens Forbedring ved Renkultur af andre Bakterier end Mælkesyrebakterier. 1897 meddelte han i 36. Beretning Resultaterne af en omfattende og mangeaarig Undersøgelse over Konsistensfejl hos Smørret, og 1898, efter at Tuberkuloseloven s. A. havde paabudt Pasteurisering af Mælken, udsendte han en Beretning (Nr. 40) om »En kemisk Prøve til at afgjøre, om Mælk eller Fløde har været

opvarmet til mindst 80 Gr. C. eller ikke«. Kontrollen med Pasteuriseringen blev overdraget S. og muliggjort ved »S.s Prøve«, der blev af stor Værdi for Tuberkulosebekæmpelsen ogsaa uden for Danmark. I Forbindelse med sin Virksomhed som Kemiker og Bakteriolog gav han ogsaa Bidrag til Udviklingen af Mikrofotograferingens Teknik. S. udnævntes 1892 til Professor ved Landbohøjskolen uden Undervisningspligt. Han var Medlem af Statens Planteavlssudvalg fra 1912, Æresmedlem af det islandske Oldsags-selskab i Reykjavik og Medlem af Kongl. landbruksakademien i Stockholm. — R. 1888. DM. 1898. K.² 1908. — Buste af Utzon Frank 1910 (Landbohøjskolen; Otto Mønstedts Margarinefabrik, Southall). Træsnit.

Th. Hauch-Fausboll: Slægthaandbogen, 1900, S. 1044. Fr. Weis i Tidsskrift for Landøkonomi, 1907, S. 441—53. A. P. Hansen sst., 1918, S. 401—04. Ugeskrift for Landmænd, 1907, S. 432 f.; 1917, S. 41 if. Mælkeritidende, XX, 1907, S. 573 f.; XXXI, 1918, S. 529 f. S. Orla-Jensen i Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908, S. 481—86, 580 f. Vort Landbrug, XXXVI, 1917, S. 333 f. A. P. Hansen sst., XXXVII, 1918, S. 375 f. Nationaltidende 20. Juli 1917. G. Ellbrecht: Danske Mejerier, IV, 1918, S. 317 f. Berl. Tid. 2. Aug. s. A. Fyns Stifts Landbrugstidende, XII, s. A., S. 325. Emil Konradi i Andelsbladet, XIX, s. A., S. 572 f. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, II, 1924—26, S. 418 ff. A. Axelsen Drejer: Det danske Mejeribrugs Historie, i Det danske Landbrugs Historie, IV, 1925

Aksel Milthers.

Storek, Herman Baagøe, 1839—1922, Arkitekt. F. 18. Febr. 1839 i Skibby, Horns Herred, d. 4. Dec. 1922 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Sognepræst Peter Frederik S. (1797—1880) og Margrethe Cathrine Holtén (1799—1864). Gift 21. Nov. 1868 i Skibby med Emma Jacobine Hendrine Bruun, f. 13. Febr. 1843 i Hemmet, d. 3. Jan. 1921 i Kbh., D. af Sognepræst, sidst i Melby, Hans Hermann B. (1810—61) og Jacobine Frederikke Wesenberg (1817—1905).

S. blev Student 1859 fra v. Westens Institut og søgte straks derefter ind paa Kunstakademiet. Han tog Afgang fra Arkitekturskolen 1865 og vandt 1866 den lille Guldmedaille. Af grundlæggende Betydning i de samme og følgende Aar var Arbejdet hos Herholdt samt — muligvis ogsaa med Herholdt som Forbillede — lange Fodture, paa hvilke han opmaalte og aftegnede gammel dansk Bygningskunst. 1870—71 var han paa Stipendium i Italien. Efter Hjemkomsten overdroges det ham at fuldføre N. S. Nebelongs og C. Tholles Genopbygning af Viborg Domkirke samt udstyre Kirken med Inventar og Dekorationer. Uden at kunne ændre

noget afgørende ved selve Restaureringen vandt han sig dog ved dette Arbejde et Navn. — S.s Produktion blev som hele den Herholdt'ske Retnings en Efterdigtning paa Traditionens Grund, personlig, afstemt efter Opgavens Art, ofte hjemlig, undertiden forholdsvis frigjort, om end ved hvert enkelt Arbejde inden for en bestemt Stilarts Ramme (for øvrigt undertiden ogsaa noget tør og epigonmæssig). Herholdts Indflydelse mærkes endvidere i Opdyrkelsen af det stofflige, der som hos hele Herholdts Retning gør sig mere gældende i Eksteriøret end i Interiøret. Overensstemmelse med Herholdt findes yderligere i Forkærligheden for den regelmæssige og symmetrisk inddelte Helhed samt i Omhuen for Planløsning, Proportionering og Profilerung. Men S. var ikke nogen uselvstændig Efterfølger af Herholdt. I hans betydeligste Arbejder er en (bevidst) knap, og hvor Lejlighed frembød sig, tillige stor-skaaren og rank, undertiden noget stiv Helhedsudformning forbundet med en levende Skønhedsfølelse. Et ædelt og klogt Præg kendetegner dem. Som Eksempler kan nævnes: Hovedbygningen paa Sofiendal ved Venge (1876—79 og 1884); Forvaltergaarden til Vedbygaard ved Ruds Vedby (1878); det rige Renaissance-Inventar til Helligaandskirken (1879); Landmandsbankens Afdelings- og Beboelsesbygning Frederiksborggade 11 (1883); det romanske Alter i Skarpsalling Kirke, et Stykke Uterslev Keramik i farvede, glaserede Lerfliser (1885); Abel Cathrines Stiftelse, i Gaden af samme Navn (1886), der besidder en for S. usædvanlig plastisk Fylde og i øvrigt betegner et Højdepunkt i hele Periodens Arkitektur; Helligkorskirken paa Kapelvej (1887—90, Døbefont af V. Koch); Soldenfeldts Stiftelse, Sortedams Dossering 85 (1894); Tilbygningerne til Landmandsbankens Hovedafdeling, Holmens Kanal 12 (1899) og Hjørnet af Laxe- og Asylgade (1906); Hirschsprungs Museum, Stockholmsgade 2, i antik Stil (Udkast 1902, opført 1908—11). Ved i Abel Cathrines Stiftelse at tage sit Udgangspunkt fra dansk Barok (sml. Petri Kirkes Gravkapel og Stiftamtsgaarden i Viborg) tilførte S. Udviklingen et nyt og — som det senere viste sig — frugtbart Element. Han har desuden tegnet Møbler og Gravmæler, f. Eks. til sit eget Familiegravsted (1908). Over for Samtidens Forsøg paa at skabe Lune i Detaillen og frembringe noget malerisk og afvekslende fastholdt S. den rent arkitektoniske Helheds Ret; det afgørende var for ham ikke det maleriske Ydre, men »Bygningens Tanke« (o: Udtrykket for dens Bestemmelse) samt »Arkitekturens Væsen og indre Sammenhæng«. Hans Tegnere satte ham højt som Læremester, og gennem den Betydning, som han — i Modsætning til Akademiet — havde for Ulrik

Plesner og Thorkild Henningsen, gav han muligvis et Bidrag til den senere saglig-naturlige Strømning.

S.s historisk-arkitektoniske Begavelse fandt tillige en overordentlig fortjenstfuld bygningsarkæologisk Anvendelse. Hans Restaureringsvirksomhed betød et Fremskridt derved, at han i hvert enkelt Tilfælde gik ud fra omhyggelige Undersøgelser paa Stedet og søgte uforandret at benytte det, der kunde tjene hans væsentlige Formaal: at frembringe et Billede af den oprindelige Bygning. Over for senere Tilføjelser stod han ganske vist mere forstaaende end den foregaaende Tid, men dog med puritansk Tilbøjelighed for det oprindelige. Som Eksempler kan nævnes: Helligaandskirken, hvis Spir S. nyskabte efter van Wicks Stik af Kbh. fra 1611 (1878—80); det tilstødende Helligaandshus (1894—96); Ledøje Kirke (1887—92); Bjernede Kirke, hvor han bl. a. erstattede det senmiddelalderlige Tag »Bispehatten« med det historisk korrekte Kegletag (1890—92); Marie Kirke og Kloster i Helsingør (1900—07); Ringsted Kirke (1900—08). Ogsaa af Opmaalingsarbejdet tog han sig med Kraft, baade ved personlig Deltagelse og som Leder (»Ældre nordisk Architektur« m. m.). En Interesse fra S.s tidligste Ungdom for det heraldisk-sfragistiske førte — til Dels i hans Alderdom — til en Indsats langt ud over Liebhaberens. Hans »Dansk Vaabenbog« (1910) er af betydelig Værdi, om end ikke paa alle Punkter uangribelig, og hans store, mønsterværdigt ordnede Samling af Segl paa Rigsarkivet, til Dels skænket af ham selv, kan betegnes som et historisk Hjælpeapparat af meget høj Rang. Han var en ypperlig Tegner med en sikker Streg, næppe helt saa fremragende i sin Farveopfattelse; Eksempler findes i Opmaalingsværkerne samt i Nationalmuseets og Akademiets Samlinger, desuden i Rigsarkivet (en Del Originaler til Vaabenbogen) og i Det kgl. Bibliotek (Akvareller af Vaabenskjolde). S.s Personlighed var som hans Arbejde præget af en dyb og naturlig Alvor, i øvrigt stejl, streng, om end med Hensyntagen til andres Evner, i Fremtræden stilfærdig og saglig. S. var Akademiets Direktør 1917—20 samt Medlem af Det særlige Kirkesyn fra 1887 og af Det særlige Bygningssyn fra dettes Stiftelse 1918. Han blev Æresmedlem af Akademisk Arkitektforening 1909. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Tit. Professor 1879. Etatsraad 1911. — R. 1888. DM. 1894. K.² 1909. — Maleri af Otto Bache 1909, skænket af S.s Haandværksmestre (Familieeje, testamenteret Fr.borg) og af Knud Larsen 1910 (Charlottenborg; Forstudie i Akademisk Arkitektforening). Portrætteret paa Sigurd Wandel: Udstillingskomiteen 1914 (Charlottenborg) og paa Viggo Johansen: Et Akademiraadmøde

1904 (Kunstmuseet). Tegning af Otto Bache (Kobberstiksamlingen).

Tidsskr. f. Kunstindustri, III, 1887, S. 73, 80 f.; VI, 1890, S. 92—95. Ministerialtidende, 1890, Afd. B., S. 97—100. Kunst, I, 1899, i Art. af V. Koch: Ny dansk Møbelkunst; II, 1900, i Art. af Eugen Jørgensen: Nyere dansk Bygningskunst. Nordisk tidsskrift, XXVI, 1903, S. 578—83; XXVII, 1904, S. 261 f., 351 f. Architekten, Medd. fra Akad. Architektforen., VI, 1904, S. 386—90., 415 f., 454—60, 466 f.; XIII, 1911, S. 62; XXIV, 1922, S. 305—20. J. Werner: Gravminder, 1912, S. 51. Danske Herregaarde ved 1920, III, 1923, S. 535—42. Chr. Bayer: Gamle Minder, 1925, S. 135 f. Ragnar Ostberg: En arkitekts anteckninger, 1928, S. 132. P. Severinsen: Viborg Domkirke, 1932, S. 508—14, 517.

Knud Millech..

Storgaard Pedersen, Peder, 1861—1931, Historiker. F. 12. April 1861 paa Hedegaards Mark ved Ringkøbing, d. 9. Sept. 1931 i He, begr. sst. Forældre: Gaardejer Peder Christian Andersen (1833—95) og Sidsel Pedersdatter (Storgaard) (1828—90). Gift 28, Aug. 1891 i Stadil med Nicoline Christiane Dybkjær, f. 5. Nov.. 1867 i Stadil, D. af Gaardejer Knud Christensen D. (1836—1900) og Mariane Sandahl (1840—1926).

S. P. voksede op i Hjemmet paa Opstrup i Stadil og var 1878 og 1879 paa Staby Seminarium, medens han om Vinteren var Lærer paa sin Egn; 1881 kom han til Kbh. og tog 1883 Seminaristeksamen der, hvorefter han var Hjælperlærer i Madum og 1885—92 Lærer ved Holstebro Borgerskole. Han tog her Undervisning i Latin, Engelsk og Fransk og var saa med Orlov i Kbh. 1887—89., hvor han 1888 tog Tillægseksamen i Tysk og Engelsk, medens han tjente til sit Underhold ved at undervise i Kommuneskoler og ved Grundtvigs Højskole, 1889 vendte han tilbage til Holstebro, men fik 1892 Skolelærerembedet i He, fra hvilket han tog sin Afsked 1926.

S. P.s Interesse for Lokalhistorie blev tidligt vakt, og da han i Kbh. kom i Forbindelse med Vestjyllands Historiograf, Raadstuearkivar Oluf Nielsen, kom han snart til selv at arbejde med Hjemstavns historie og udgav 1893 »Lidt Slægtshistorie«. Derefter fulgte en flittig Skribentvirksomhed: »Bidrag til Hing Herreds Historie og Topografi« (1896), »Ulfborg Herred« (1900), »Ole Christian Kirk« (1902), »Docent N. J. Fjord« (1904), »Ulfborg-Hind Herreders Landboforening« (1906), »Hardsyssel« (1916), »Træk af Ringkjøbingegnens Skole- og Kirkehistorie« (1919) og »Om Oldtidsminderne i Hardsyssel« (1921). En »Ringkøbing Bys Historie« fik han ikke fuldendt. — 1906 tog S. P. sammen med Pastor P. Severinsen i Tim Initiativ til Oprettelse af

Historisk Samfund for Ringkøbing Amt, hvis Aarbøger han redigerede indtil 1930, og i disse har han offentliggjort over 30 Arbejder, ligesom han ved Samfundets Sammenkomster holdt en Række Foredrag. Hans Arbejder er præget af omfattende Kildestudier og stor lokalhistorisk Viden samt en nøgtern Fremstilling, men som Aarbogsredaktør var den beskedne, fredsommelige og stilfærdige Mand undertiden mindre kritisk over for andres Arbejder, end man kunde have ønsket. — Foruden med litterært Virke arbejdede S. P. for Plantningssagen, Ungdoms- og Sangforeninger og fik 1897 oprettet en Sognebogsamling. — DM. 1908. F.M.S. 1929.

J. Aldal i Hardsyssels Aarvog, XXV, 1931, S. 11—19. C. Klitgaard.

Storm. Navnet S. føres af flere forskellige Slægter i Danmark-Norge og Hertugdømmerne, hvis Slægtsforhold dog ikke foreligger udredet. Nævnes skal en jysk Præsteslægt, der føres tilbage til Hans Hansen S. i Aarhus, hvis Søn Sognepræst i Egtved og Ødsted, Mag. Peder Hansen S. (1668—1742) var Fader til Sognepræst i Sønderup og Nordrup Hans Pedersen S. (1699—1742), til Sognepræst ved Svendborg Nikolai K. Søren Pedersen S. (1700—35) — hvis Søn var Bergmedicus paa Kongsberg, Dr. med. Niels Nissen S. (1731—71) — og Karen Pedersdatter S., der ægtede Sognepræst i Egtved og Ødsted Knud Nielsen S. (1703—74). — Han, der var Søn af Niels Jørgensen paa Alrø, optog Hustruens Navn og var Fader til Sognepræst Anker Knudsen S. (1737—85) i Egtved og Ødsted — hvis Sønner var Præsterne Hans Christian S- (i777—^x833) i Øster Starup og Nebel og Ancher S. (1781—1837) i Nørre Nissum — og til Sognepræst i Smidstrup Jens Knudsen S. (1742—1810), hvis Søn Knud S. (1780—1841) var den fjerde Pastor S. i Egtved, samt til Landmaaler Peder S. (gift 1778), hvis Søn Mønsterskriver i Søetaten Povl Wedel S. (1780—1857) var Fader til By- og Herredsfuldmægtig i Rødby, Branddirektør Anker S. (1838—94) — hvis Sønner er nedenn. Ingeniør Louis **Emil S.** (f. 1878) og Bankdirektør Povl Vedel S. (1881—1934) — og til Lægen Peter Wedel S. (1846—1909), hvis Datter Anna Magdalene S. (f. 1879) er gift med sin nævnte Fætter Ingeniør Louis Emil S. — En norsk Slægt S., om hvis mulige Forbindelse med den foregaaende Slægt intet foreligger oplyst, stammer ligeledes fra Aarhus og føres tilbage til Borger sst. Ole Mikkelsen S. (d. 1618), hvis Søn Foged i Salten Mikkel S. (1618—89) var Fader til Sognepræst i Sværdborg Christen S. (d. 1708) og til Sognepræst ved Bergens Domkirke, Stiftsprovst Ole S. (d. 1721), af hvis Sønner skal nævnes Overrettsprokurator Ole Rømer S. (1701—ca. 49)

og Raadmand i Bergen Samuel S. (d. 1750). — En anden, oprindelig i Norge hjemmehørende Slægt udspringer fra Smed paa Sagene i Åker Mikkel Kjeldsen S. (d. 1731), hvis Søn Sognepræst i Vaage Johan Mikkelsen S. (1712—76) var Fader til nedenn. Skolemand, Digteren Edvard S. (1749—94) og til Kapellan, senere Økonom ved Vajsenhuset i Kristiania Axel S. (1743—93), hvis Søn var Sognepræst til Lye Christopher Heyerdahl S. (1779—1817). — En dansk Præsteslægt føres tilbage til Hjulmand i Kbh. Peder Rasmussen S. (d. 1711), Fader til Sognepræst i Mørke og Hvilsager, Provst Rasmus Pedersen S. (1693—1766), hvis Søn Sognepræst i Feldballe og Nødager Knud Rasmussen S. (1733—99) var Fader til Sognepræst i Stadil Severin S- (1773—1860) og til Major Hans Tvede S. (1769—1826), af hvis Børn skal nævnes Sognepræst i Herfølge og Sædder, Provst Hans Peter Ingerslev S. (1804—75), Maria Elisa Jensine Petrine S. (1810—35), der ægtede Sognepræst i Boeslunde Emil Theodor Clausen (1802—51, s. d.), og Ida Vilhelmine S. (1823—1900), der var gift med Borgerrepræsentant, Handskemager Niels Frederik Larsen (1814—81, s. d.); Provst Rasmus P. S. (1693—1766) var endvidere Fader til Charlotte Hylleborg S. (1727—1801) — hvis Søn med Borgmester, Godsejer Peder Pedersen Malling (1717—79) var Gehejmestatsminister Ove Malling (1747—1829, s. d.) — og til Told- og Konsumtionsforvalter i Skanderborg Christian Johan Adolph S. (1739—92), der var Fader til Toldkontrollør Rasmus Malling S. (1776—1819), hvis Søn Sognepræst i Vettterslev og Hømb Peter Martin Malling S. (1805—43) var Fader til Distriktslæge i Skanderborg Ove Malling S. (1834—92). — Endelig skal nævnes en svensk-norsk Officerslægt S., hvis Stamfader Løjtnant ved det svenske Admiralitet Jens S. (nævnt 1632 og 55) var Fader til svensk Oberstløjtnant Balthasar S. (d. 1679), der 1670 optoges i den svenske Adel; hans Søn dansk Generalmajor Arvid Christian S. (d. 1712) var Fader til Generalløjtnant Ulrik Frederik S. (1685—1754) og til Oberst Christian Ulrik S. (d. 1727), hvis Søn Stiftamtmand, Kammerherre Caspar Herman S. (d. 1777) var Fader til Cathrine S. (1756—1802), der ægtede Gesandten Greve Frederik Anton Wedel-Jarlsberg (1748—1811).

Ludvig B. N. Kragballe: Stamtavler over Slægterne Kragballe, Nissen, Engelstoft og Lemvig, 1870. — Personalhist. Tidsskr., II, 1881, S. 217 f.; 2. Rk., V, i8go, S. 274—78. — Bernt Moe: Tidsskr. for den norske Personalhistorie, I. Rk., 1840—46, S. 315—19. S. H. Finne-Grønn: Den vestlandske slægt Sundt, 1916, S. 138. — Anton Wilhelm Scheel: Stamtavle over en Familie Scheel, 1870, S. 6 f. J. Vahl: Slægtbog over Afkommet af Christjern Nielsen, 13.

Hæfte, 1894, S. 75 f. — O. M. Giersing: Stamtavle over Efterkommerne af Peder Pedersen Malling og Charlotte Hylleborg Storm, 1884. H. J. Møller: Jacob Møller og hans Slægt, 1889, S. 62 ff. — Otto Hjort: En norsk Familie Hjort, 1912, S. 62—66. (Svensk) Personhist. tidskr., V, 1904, S. 142—45. Gustaf EJgenstierna: Den introducerade svenska adelns åttartavlor, VII,

Albert Fabritius.

Storm, Edvard, 1749—94, Digter og Skolemand. F. 21. Aug. 1749 i Vaage i Gudbrandsdalen, d. 29. Sept. 1794 i Kbh. (Nic.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst Johan Mikkelsen S. (1712—76, gift i^o med Magdalene Stub, 1720—46) og Ingeborg Birgitte Røring (1718—60). Ugift.

S. voksede op i et glad og harmonisk Hjem. Selv var han alvorlig af Natur, et Mønsterbarn af Opførsel og meget afholdt af alle. 1761—65 var han Elev i den lærde Skole i Kristiania. Da han sendtes til Kbh. for at tage Studentereksamen, fik han Skolens mest udmærkede Vidnesbyrd for Evner, Flid og Karakter. Efter et Aars Ophold i Kbh. var han igen hjemme i Præstegaarden til 1769. Hans Helbred var ikke stærkt, og han syntes heller ikke rigtig at vide, hvad han skulde bruge sine Evner til. En kort Tid var han Huslærer i Læsje Præstegaard i Nabsognet. Om denne Periode vides intet. Derimod viser S.s særlige pædagogiske Drift til at hjælpe slumrende Muligheder frem gennem Oplysning og Opdragelse sig første Gang, da han tager sig af en jævnaldrende, syttenaarig Tjenestedreng hjemme i Præstegaarden, Jacob Danielsen. Han underviste ham og bragte ham saa vidt, at han senere kunde blive Skoleholder og Klokker. Tretten Breve fra S. (trykt i Tidsskr. for den norske Personalhistorie, 1. Rk., 1843) viser hans kloge og kærlige Omhu og det fortlørlige Forhold, der bestod, længe efter at S. var rejst til Kbh. Til de tidlige Ungdomsaar knytter sig ogsaa S.s første og eneste Kærlighedsoplevelse. Den gjaldt en Bondepige i Sognet, Ragnhild Hammer. Faderen satte sig imod et Ægteskab. Mange Aar senere har S. mindedes hende i »Erlands Ode til Jutulsbjerget«.

Efter at S. i Sommeren 1769 havde forladt Norge, gensaa han ikke mere sit Fødeland. Han længtes altid efter det og haabede hver Vinter paa en Sommerrejse derop. Hjemstavnsens Natur, dens historiske Minder og dens Mennesketype havde givet ham afgørende Indtryk, som han trofast bevarede. Hans første Digte, fra Begyndelsen af 70'erne, er ogsaa Udtryk for Hjemstavnskærlighed. Det er ni Almueviser, hvoraf de otte i hans Hjemegns Dialekt. De kom i Særtryk, og de slog hurtigt an, saa de har været sunget

lige til vore Dage. De giver friske og levende Billeder af Gudbrandsdalens Natur, af Sæterliv og ung Forelskelse.

De første tre Aar i Kbh. boede S. paa Regensen, men nogen Eksamen fik han aldrig. Litterære Interesser og Teatret optog ham mest. Han ernærede sig ved at undervise og ved at oversætte (f. Eks. Voltaires Breve), men var i den første Tid meget fattig. Med sine yderst beskedne personlige Behov var han dog altid i Stand til at hjælpe dem, der havde det ringere, navnlig naar det var Nordmænd. Et Par Aar igennem sørgede han ogsaa for en forældreløs Skomagerson, Lars Jørgensen, til han kunde blive anbragt i Købmandslære i Kongsberg, hvor han senere blev en anset Købmand. Ogsaa til Jørgensen findes der smukke Breve fra S.s Haand.

1774 begyndte S. sin danske Digtning med det komiske »Helte-digt« »Bræger«, om en madglad Degn. Trods ret mangelfulde Heksametre udfylder det ikke uværdigt en Plads imellem »Peder Paars« og »Kallundborgs Krønike«. Det blev oversat til Tysk af L. C. Sander. N. A. kom »Adskilligt paa Vers« under Pseudonymet Erland Siverssen, men først med »Indfødsretten i fire Sange« 1778 slog S. sit Navn fast. Det danske Litteraturselskab havde udsat en Prisopgave om dette Emne. S. vandt Prisen og fik tillige en aarlig Hædersgave paa 100 Rdl. af Kongens Kasse og lige saa meget af Arveprinsens. Det statelige Digt fremstiller, hvor fordævelig fremmed Indflydelse lige fra de ældste Tider har virket paa det nordisk-danske. Lige saa tidstypisk som Oden er »Fabler og Fortællinger i den Gellertske Smag«, ogsaa fra 1778 (forøget 1782). De gjorde megen Lykke. Fablerne selv er frisk fortalte, men den ledsagende Moral ofte langtrukken og lidt banal. De er ikke uden Brod, men paa Bunden elskværdige. »Min redelige Hensigt er at opvække Agt og Kierlighed for Dyden, at gjøre Lasten forhadet og Daarligheder latterlige«, hedder det i Fortalen.

S. havde efterhaanden vundet en saare agtet Position i Hovedstadens litterære Kredse, og han var Ven med mange af dens bedste Mænd. I Det harmoniske Selskab, som han en Tid var Formand for, og navnlig i Drejers Klub var han en hyppig Gæst om Aftenen. Derimod var han trods sin stærke Nørskhedsfølelse ikke Medlem af Norske Selskab paa Grund af dets Holdning over for Ewald, som S. beundrede (jfr. hans Digt »Ewald eller den gode Digter«). Minder om Klublivet har vi i nogle Drikkeviser og Selskabssange, hvoraf den bedste er »Min Doktor er en ærlig Mand«. Et Par Gange vandt han ogsaa Klubbens Pris for Kantater og Æredigte (bl. a. til Bernstorff). 1785 udsendte han sine »Samlede Digte«. Fra-

regnet enkelte senere Digte og Skuespillet »Erast« (1791), der blev modtaget med Agtelse, men med Grund ikke gjorde Lykke, tilhører Resten af hans Liv Skolegerningen.

4. Marts 1786 blev Selskabet for Efterslægten stiftet. S. var en af de sytten oprindelige Indbydere og blev snart en af dets virksomste Medlemmer. Et af Selskabets Formaal var at skaffe billig og nyttig Læsning for Almuen. Til dette Øjemed oversatte og lokaliserede S. 1791 Salzmans »Sebastian Kluge« under Titlen: »En nye og sandfærdig Historie om Jesper Hansen, hvorledes han ved Tidens gode Anvendelse blev af en Betlerdreng til en agtbar og velholden Bonde«. Selskabet ønskede ogsaa at skaffe Almuen en Erstatning for »de dumme og slette, ja ofte forargelige og usædelige Gadeviser«. Mellem 1786 og 88 udsendte det i Særtryk, til Salg paa Gaden, sytten Viser, hvoraf de fjorten var af S. Den bedste, og overhovedet Tidens bedste Romance, er Visen om Hr. Sinclar, vistnok fra 1781, trykt i »Samlede Digte«, men først yndet som Gadevise. En anden historisk Kæmpevise er »Thorvald Vidførle«. De øvrige er stærkt moraliserende.

Foruden denne Virksomhed i Selskabets Tjeneste holdt S. ogsaa almenoplysende Foredrag for Børn og unge — et af de Punkter paa Programmet, man ventede sig mest af. S. talte om Jordbeskrivelse, nordisk og græsk Mytologi og dansk Sproglære. Da Efterslægtens Skole aabnedes 3. Jan. 1787, holdt S. Talen, og han blev snart, som Lærer og Inspektør, Sjælen i dens betydningsfulde Gerning. Det var en Realskole, væsentlig for Middelklassens Børn, der søgte at skabe en Opdragelses- og Undervisningsform, »der kunde mere tillokke Børnene end, som saa ofte, afskrække dem«, med human Tugt (»Ris og Færle kommer aldrig indenfor vore Døre«, skriver S. til Jørgensen) og med Adgang for Jødebørn, noget dengang enestaaende. S. gik helt og fuldt op i sin Gerning; han var som en Fader for Eleverne, en elsket Lærer med en stille, stærk Myndighed. Oehlenschläger, der 1792 blev optaget i Skolen og blev S.s sidste Yndling, vidner smukt derom i sine Erindringer. S. fik ingen Løn før 1790, da han blev en Slags Overinspektør og fik Fribolig i Gaarden paa Østergade. Blandt de Elever, S. fik ind i Skolen (ved Suhms Understøttelse), kom den tolvaarige, faderløse Poul Rasmussen til at staa ham særlig nær i hans sidste Aar. Han havde truffet ham i Farum, hvor S. ofte tilbragte Ferierne hos Præsten Kampmann. Han læste ham privat op til Student, tog ham i Huset og gjorde ham til sin Enearving. Breve hos Fr. Nygård (»Efterslægtsselskabet og Edvard Storm«) vidner om det rørende Forhold mellem ham og Drengen. Poul Rasmussen

optog senere S.s Fornavn. Han er mest kendt for Melodien til »Danmark, dejligst Vang og Vænge«.

1790 blev S. af Balle gjort til Leder af Salmebogskommissionen. Han naaede selv kun at se det første Prøvehæfte trykt. Ti af hans aandelige Sange optoges i »Evangelisk kristelig Salmebog«, men ingen synges mere. Kort før sin Død blev han udnævnt til Medlem af Teaterdirektionen, men hans almindelige Svagelighed gjorde, at han aldrig kom til at fungere.

S. er en ædel Repræsentant for Oplysningstidens Idealisme, en uselvisk og fordringsløs Natur. Hans Digtning rummer Prøver paa alle Tidens Genrer og er helt i dens Aand. Men den er fri for alt kunstlet og sentimentalt, præget af et fromt, taknemmeligt Sind og en blid Kærlighed til de smaa Ting og de uskyldige Glæder.

Digte udg. af A. E. Boye 1832. — Breve og Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Silhouet i Det kgl. Bibliotek ca. 1781. Bronze-medaille af H. V. Bissen 1836 i Efterslægtsselskabets Skole. Posthumt Stik af A. Flint. Portrætteret paa Carl Thomsens Maleri 1897: Adam Oehlenschläger besøger E. S.

C. Molbech i Dansk poet. Anthologie, II, 1832, S. 1—26. Fr. Nygård: Efterslægtsselskabet og Edvard Storm, 1886. F. Rønning: Rationalismens Tidsalder, II—III, 1890—99. Efterslægtens Program 1885—86, 1894—95, 1911. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekræds, V, 1902, S. 256. A. H. Winsnes: Det norske Selskab, 1924. Jørgen Hatting: Efterslægtsselskabet, I, 1936-38.

Qmg

CMsUmm

Storm, Louis Emil, f. 1878, Ingeniør. F. 9. Marts 1878 i Rødby. Forældre: By- og Herredsfuldmechtig, Branddirektør Anker S. (1838—94) og Dagmar Adolphine Charlotte Ibsen (1850—1921). Gift 11. Aug. 1906 i Kbh. (Matth.) med Anna Magdalene Storm, f. 4. Febr. 1879 i Hørning, D. af Læge Peter Wedel S. (1846—1909) og Jensine Andrine Svendsen (1848—1931, gift i^o med Urmager i Rønne Michael Hansen Rønne, 1840—74).

S. tog polyteknisk Adgangseksamen 1894 og blev 1900 cand. polyt. som Maskiningeniør. Sommeren 1900 var han ansat ved Gothersgades Elektricitetsværk og fik derefter fra Nov. s. A. Ansættelse ved Akts. Burmeister & Wains Maskinfabrik. 1903—05 var han paa Studierejse i U.S.A. og opholdt sig bl. a. i New York, St. Louis, Chicago og Milwaukee. Ved Tilbagekomsten ansattes han atter hos Burmeister & Wain, først ved Maskinfabrikken, senere ved Værftet. 1910—11 var S. optaget af Konstruktion og Bygning af den dengang kendte Flyvemaskintype Berg-Storm eller blot B.-S. Monoplanet. 1911 ansattes han som Driftsingeniør

og Værkstedschef ved Myrens mekaniske Værksted i Kristiania. 1912 overgik han til samme Stilling ved Akts. Norsk Elektrik & Brown Boveri. 1913 vendte han tilbage til Kbh. som Direktør for Akts. Smith, Mygind & Huttemeier. 1918 blev han Direktør i Dansk Dieselmotorkompagni. Ved dettes Ophævelse 1919 blev han Direktør for det nyanlagte Staalværk i Buddinge. 1921 blev han Direktør for og Medlem af Bestyrelsen for Akts. Nordiske mekaniske Værksteder. Fra 1925 er han Medindehaver af Ingeniørfirmaet Birkedal & S. — S., der har udtaget nogle Patenter, f. Eks. 1902 vedrørende Centrifuger, 1909 vedrørende elektriske Varmeapparater og 1924—40 i Samarbejde med Ingeniør Birkedal en halv Snes Patenter vedrørende Oliefyring, har fra 1910 været Censor i Teknologi ved polyteknisk Eksamen. 1917 udnævntes han til Medlem af et af Indenrigsministeriet nedsat Udvalg til Udarbejdelse af Forslag til Revision af Lovgivningen angaaende Tilsyn med Dampkedler.

Ingeniøren, XIX, 1910, S. 100

ff.

Povl Vinding.

Storm Petersen, Robert, f. 1882, Tegner, Kabaretkunstner. F. 19. Sept. 1882 i Valby (Frbg.). Forældre: Slagtermester Carl Frederik Christian P. (1854—1912) og Oline Marie Mathilde Storm (1854—1933). Gift i° 27. Dec. 1913 paa Frbg. (Solbjerg) med Lydia Clementine Angelica (»Mads«) Sørensen, f. 5. Okt. 1859 i Kbh. (Frels.), d. 27. Juni 1924 paa Frbg. (gift i° 1882 med Slagtermester Anders Frederik Petersen, 1857—1912), D. af Drejersvend, senere -mester Ole Peter S. (1837—1910) og Ane Marie Margrethe Nielsen (1830—1924). 2° 29. Okt. 1925 i Gentofte med Ellen Margrethe Jacobsen, f. 11. April 1891 i Kbh. (Johs.), D. af Murermester Rasmus J. (1860—1926) og Ane Elise Margrethe Hansen (1859—1932).

De forskellige Omraader af S. P.s Kunst er sammenvævet og har Originaliteten tilfælles. Efter Konfirmationen dyrkede han i nogle Aar Faderens Haandværk, gik derefter til Søs, men havde kun egentlig Interesse for Tegning. I disse tidlige Ungdomsaar fik han et stort Kendskab til menneskelige Typer, som det var hans Evne at kunne iagttage. Tidligt raadede Th. Bindsbøll ham til at udvikle sig paa fri Haand ud fra den Betragtning, at en akademisk Uddannelse vilde skade hans Ejendommelighed. Efter nogen Undervisning (1898-1900) hos Valdemar Neiiendam var han 1902—05 Tegner ved »Ekstrabladet«; Studierejser til Paris (1906 og 10) paavirkede ham stærkt, ogsaa som Maler; 1909 udstillede han første Gang og blev Medlem af Den frie Udstilling. Samtidig hermed følte S. P. Trang

til at udtrykke sin Evne paa anden Maade, og han blev, introduceret af William Pio, knyttet til Casino, og her optraadte han første Gang II. Jan. 1903 i en lille Rolle i »Madame Sans-Gene«. Baade der og paa Dagmartheatret, hvor han virkede til 1909, vakte hans særprægede Komik, der var ubunden og elskværdig, Opmærksomhed i nogle Smaaroller, f. Eks. en Avissælger i »Zaza« og Fangen i » $2 \times 2 = 5$ « (»Ranke Viljer«); hans fantasifulde Karakteristik virkede improviseret og kunde sprænge den sceniske Ramme, og da Kabaretten endnu ikke var naaet til Kbh., var det naturligt, at man tiltænkte ham en Fremtid i Cirkus, og at han medvirkede i de første, næsten improviserede Films, som Ole Olsen optog i Valby 1905—07, hvor han ogsaa malede Dekorationerne. Først med »Edderkoppen« (1914) og dens muntre Efterfølger »Bonbonnieren« (1921—26) fandt S. P. det rette Forum for sine mangfoldige Paahit, sit Lune, hele sin personlige, af komisk Aand fyldte knock-about-Form, der skaffede ham stor Popularitet. Hans Genre var i ydre Henseende en Blanding af franske og amerikanske Forbilleder, men Indholdet var originalt, opfindsomt og yderst lattervækkende, undertiden paa Baggrund af dyb Alvor. 1919-20 optraadte han i danske Foreninger i Amerika, og efter Hjemkomsten var han en af Hovedkræfterne i Ensemblet »Co-Optimisterne«, og 1926—30 ledede han Kabaretten hos Lorry. Fra 1913 har han hvert Aar ved Juletid udgivet sit humorfyldte Album, der røber stor Idérigdom, og med Samlingen »Tretten Øre, alt iberegnet« begyndte han 1915 at udsende sine Historier og Iagttagelser; den er siden efterfulgt af tyve lignende Smaabøger, hvori hans Lune glimter, og hvorfra ikke faa bevingede Ord er gaaet over i Sproget (f. Eks. »Det er koldt at være Rødspætte«, »Betydelig skrap«, »Mig skal De ikke sætte Pigtraad om«), men om disse Fortællinger gælder, hvad tidligere gjaldt om Adolph Rosenkildes og Sophus Neumanns Historier: De maa helst fortælles af Forfatteren selv. Paa Foranledning af Johannes Poulsen lod han sig 1930 engagere til Det kgl. Teater, men i dets Repertoire, f. Eks. som Per Eriksen i »Den Stundesløse«, blev hans Lune bundet af Replikkens taletekniske Krav, som han ikke beherskede. Efter to Sæsoners Forløb forlod han Teatret, og siden har han kun sporadisk optraadt paa Scenen. — Ingenio et arti 1939. — Malerier af A. Lofthus 1932, Vilh. Lundstrøm og H. Vedel 1941. Buster af Ch. Arvesen 1935 og H. Isenstein 1940. Mange Selvportræt-Tegninger. Tegninger af Eigil Petersen 1908, Carl Jensen 1911, H. Jensenius 1922, Gerda Ploug Sarp 1924 og Ivan Opffer 1939. Træsnit af K. J. Almqvist 1930.

Selvbiografi i Berl. Tid. 13. Okt. 1934.

Robert Neiiendam.

Selv om man tager i Betragtning, at S. P. paa visse Omraader har kunnet støtte sig til fremmede (især amerikanske) Forbilleder, baade med Hensyn til Stil og Ideer, maa hans Tegner-Produktivitet synes udtømmelig. Navnlig efter at han 1914 var knyttet til den Berlingske Koncern, har han præsteret det utrolige — daglige Serier i »B.T.« og begge Hovedavisens Udgaver (»de tre smaa Mænd«, Peter Vimmelskaft og Pingvinen Ping, »en underlig Mand«, Hunden Grog og dens Fæller), store farvelagte Sider i Søndags-Udgaverne. Hertil kommer yderligere hans egne aarlige Publikationer, der efterhaanden er vokset til et helt lille Bjerg af Bøger. Stilistisk set er S. P.s Tegnemaade naiv og amatøragtig (hvilket gør den udtryksfuld og ofte gennemfølt), men den er klar og koncis i sine kunstneriske Virkninger. Tillige behersker han Reproduktionsteknikken med stor Indsigt. Han er overordentlig modtagelig og aktuelt indstillet i sin Modtagelighed. De herskende Stemninger og de skiftende Kunstretninger afspejler sig baade i hans Tegninger og i de smaa Malerier, han til Stadighed har udført i Ny og Næ. I den Tid, han virkede ved »Ekstrabladet«, havde hans Tegninger en bedsk og bitterment social Tendens, og da forsøgte han sig i Malerierne bl. a. med den dekadent-romantiske »Jugend-Stil« (»Nat, Paris«, 1907). Senere malede han den satiriske Scene af Alfonsen og hans Pige (Akvarel »Bel Ami« 1916, Olie »Paa Kvisten«), der kunstnerisk besidder en Magt som en Daumier, eller han eftergjorde ekspresionistiske Storheder som Klee (»Jules Depaquit, Paris«, Akvarel 1919) og Chagall (»Drømmen«, Akvarel 1930) med et Sind, der gør det vanskeligt at skelne mellem Persiflage og hans egen alvorligt følte Indlevelse. Alle saadanne Laan og Paavirkninger omstøbes stedse i hans Personlighed og bliver til fuldgyldige Udtryk for hans menneskelige Medfølelse. — S. P. deltog i 1. franco-skandinaviske Humorist-Salon i Hotel d'Angleterre 1911, De Trettens Udstilling 1912, Klods Hans' Udstilling af skandinaviske Tegnere og Illustratorer s. A., Kunstnernes Efteraarsudstilling 1917—18, 1920 og havde egne Udstillinger af Malerier, Akvareller og Tegninger hos Fischer & Krarup Dec. 1939 og Nov. 1941. Desuden har hans Arbejder været udstillede i Udlandet (f. Eks. Presse-Udstillingen i Koln, den danske Udstilling i Helsingfors og »Der Sturm«s Udstilling i San Francisco, alle 1928), hvor der er vundet et Marked for hans Tegneserier. Kunstmuseet ejer Maleriet »La Morgue«.

Selvbiografi i Bogvennen, V, 1915, S. 415. Albrecht Schmidt i Søndag, Tillæg til Nationaltidende 19. Nov. 1922. Kaj Borchsenius i Magasinet 15. Maj 1927. Vilhelm Wanscher i Tilskueren, XXXXVI, 1929, I, S. 249—53.

Robert Storm Petersen, 1931 (Social Kunst, 5). Ekstrabladet 18. Nov. 1936, 23. Aug. 1937, 17. Maj 1938, 4. Nov. 1939. Sigurd Schultz i Nationaltidende 10. Dec. 1939. Kai Flor i Berl. Søndags Magasin s. D. Mogens Linck i Berl.

Tid_28_DeC_S_A_

Sigurd Schultz.

Stramboe, Johan Adolph Frederik, 1801—50, mimisk Danser. F. 28. Aug. 1801 i Kbh., d. 25. Juli 1850 paa St. Hans Hospital, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Feldbereder og Handskemager Johannes S. (1768—1841, gift 2° 1828 med Cathrine Bothilda Svenson) og Ane Christine Gunkel (ca. 1776—1826). Gift 27. Marts 1824 i Kbh. (Slotsk.) med Figurantinde ved Det kgl. Teater Sophie Frederikke Svanemann, f. 24. Dec. 1803 i Kbh. (Nic), d. 4. Okt. 1865 sst. (Holmens), D. af Snedker Lorentz S. (ca. 1767—1811) og Mette Marie Larsen (gift 2° 1811 med Soldat Casper Olsen).

S. kom til Balletten, medens Galeotti styrede, virkede som Figurant under den ældre Bournonville og udfoldede sig kunstnerisk, da August Bournonville fornyede Repertoiret. 1833 blev han kgl. ansat. S. var en lille, trind Mand med et udtrykfuldt Ansigt, og det var slet ikke som egentlig Danser, men som komisk Mimiker, at han blev en Mester, »den fortrinligste i sit Fag, jeg nogensinde har truffet paa«, skrev Bournonville; »hans Lune var udtømmeligt«. Den joviale Englænder i »Toreadoren«, Værten i »Festen i Albano« og Mowitz i »Bellman« skabte han med stor komisk Opfindsomhed, og han beherskede ogsaa det grotesk-uhyggelige som Mefisto i »Faust«. De lattervækkende Figurer er ikke Hovedroller i Bournonvilles Balletter, men mangan Bagatel gjorde S. til det centrale i Opførelsen ved sin gemytlige, originale Personlighed. Da han blev sindssyg, maatte han allerede tage sin Afsked i Febr. 1850, og faa Maaneder senere døde han. — Træsnit af O. Andersen.

Hans Søn, *Edvard Julius Lorentz S.*, f. 20. Dec. 1825 i Kbh., d. 27. Okt. 1895 ^{sst-> v a r} Balletlev fra 1833 og naaede kgl. Ansættelse 1857. Hans komiske Evne var ikke saa oprindelig som Faderens, men han blev en trofast Bevarer af Traditionen, naar han overtog hans eller Hoppensachs Roller, f. Eks. Englænderen i »Toreadoren« og Gadesangeren i »Napoli«. Selv skabte han en fantasifuld Skikkelse, da han kreerede Trolden Viderik i »Et Folkesagn« (1854). 5. afgik paa Grund af Sygdom 1. Jan. 1877.

August Bournonville: Theaterliv og Erindringer, 1865, S. 64, 67. M. V. Brun i Folkets Avis 3. Juni 1878. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie,

Robert Neiiendam.

Strandberg, Peter Julius, 1834—1903, Forfatter og Udgiver. F. 9. Marts 1834 i Kbh. (Fødsst.), d. 3. Febr. 1903 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Stolemager Hans Hansen og Johanne Kirstine Strandberg. Gift i^o 22. Febr. 1857 i Kbh. (Holmens) med Laura Julie Kock, f. 9. Dec. 1837 i Randers, d. 11. April 1858 i Kbh. (Holmens), D. af Toldbetjent, senere i Ribe, Frederik Lauritz K. (ca. 1789—1854) og Mette Marie Jørgensdatter. 2° 23. Nov. 1862 i Kbh. (Holmens) med Gottfredine (Dina) Henriette Søbørg, f. 1. Dec. 1842 i Kbh. (Garn.), d. 14. Marts 1919 sst., D. af Skomagermester Johan Gottfred S. (ca. 1788—1862, gift i^o 1814 med Charlotte Amalie Hartvig, 2° med Anne Christine Olsen, ca. 1797—1841) og Marie Henriette Sternberg (1815—senest 62).

S. blev uddannet som Typograf og arbejdede først baade i dette Fag og som Journalist ved forskellige Blade. 1861 etablerede han sig i Kbh. i en Butik paa Hjørnet af Vingaardsstræde og Holmsgade under Firmanavn Jul. S.s Forlagsboghandel. Han specialiserede sig med Udgivelse af Smaa-bøger med Emner af alle Slags: Folkefortællinger i egen Bearbejdelse som »Hjalmar og Hulda«, »Hagbard og Signe«, »Tovelille« o. a., humoristiske Samlinger som »Glade Bekendte«, 53 humoristiske Fortællinger, og »Blus«, humoristisk Haandbog, indeholdende Fortællinger og Digte, for en stor Del forfattede af ham selv og beregnede til Brug for Oplæsninger; ogsaa opbyggelige Smaa-bøger, Læge- og Landvæsensbøger udgav han. Af de gamle danske i sin Tid saa yndede »Folke-bøger« udsendte han adskillige, saaledes »Jesu Barndoms Bog«, »Fortunatus«, »Melusina«, »Griseldis«, »Olger Danske«, »Kejser Octavianus«, »Magelona«, »Uglspil« o. a., men særlig blev han dog bekendt som Forfatter og Udgiver af Tusinder af »Skillingsviser«, der behandlede Døgnets Begivenheder o. m. a.; i disse sidste to tidligere saa alment dyrkede og afholdte Genrer blev hans Forretning den sidste Udløber. — S.s 2. Hustru var — under Pseudonymet C. Helsted — Forfatter til en i over 100 000 Eksemplarer trykt Kogebog.

A. Dolleris: Danmarks Boghandlere, II, 1893, S. 193 f. R. Paulli: Bidrag til de danske Folke-bøgers Historie, 1936, S. 236. Nordisk Boghandlertidende 6. Febr. 1903. Dansk Boghandlertidende 27. Marts 1919. r\ "r J

Strandgaard, Holger, 1869—1936, Kirurg. F. 11. April 1869 i Sundbyvester, d. 15. Sept. 1936 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Distriktslæge Niels Julius S. (1832—1914) og Henriette Cathrine Lange (1833—99). Gift 8. Dec. 1901 i Varde med Kirstine Dorothea (Dora) v. Lasson, f. 27. Marts 1866 paa Endrupholm, d. 22.

Febr. 1937 i Aarhus, D. af Forpagter Sophus Ulrich v. L. (1829—94) og Gertrud Marie Andersen (1840—1904).

S. blev Student 1887 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og tog Lægeeksamen 1894; efter tre Aars Kandidattjeneste paa henholdsvis Blegdamshospitalet og Garnisons Sygehus afsluttede han den almindelige Uddannelse med Kandidattjeneste 1897—99 ved Frederiks Hospital. S. søgte fra Begyndelsen at uddanne sig til Kirurg og var 1895—1900 kirurgisk Assistent ved Kbh.s Poliklinik; sin egentlige kirurgiske Uddannelse begyndte han som Reservekirurg paa St. Josephs Hospital 1899—1901 hos J. Schou, hvis Assistent han ogsaa var paa dennes Privatklinik; derefter var han 1901—05 Assistent hos Th. Rovsing paa dennes Privatklinik og 1905—07 Reservekirurg hos Rovsing paa Frederiks Hospitals Afd. C. 1908—10 var han Prosector chirurgiæ hos O. Bloch, der da beklædte Retræteposten som Professor i operativ Kirurgi. 1903 forsvarede S. for Doktorgraden en Monografi om »Tumores hæmorrhoidales recti et ani og deres kirurgiske Behandling«. Hans litterære Produktion bestaar i øvrigt af hovedsagelig kirurgisk-kasuistiske Meddelelser, hvoraf de fleste er trykt i Jydsk medicinsk Selskabs Forhandlinger. Fra 1907 praktiserede S. i Kbh. med kirurgisk Privatklinik, til han 1913 blev Overkirurg ved Aarhus Kommunehospital's kirurgiske Afdeling, den første rent kirurgiske Afdeling i Jylland, hvor Afdelingerne tidligere havde været blandet medicinsk-kirurgiske. Med sin kirurgiske Dygtighed og Omhyggelighed og sit ligevægtige, venlige og humane Sind blev S. en udmærket og samvittighedsfuld Leder af den store Afdeling, som han forstod at holde paa Højde med Landets bedste; S. var desuden 1914—20 Medlem af Bestyrelsen for Radiumstationen i Aarhus, hvis Patienter laa paa hans Afdeling, til Radiumstationen fik sin egen Afdeling. For Udviklingen af det videnskabelige Liv i den jyske Lægestand fik S. stor Betydning derved, at han, der i mange Aar havde været Sekretær i Kbh.s medicinske Selskab, sammen med Albeck og Tage-Hansen 1913 stiftede Jydsk medicinsk Selskab. S. har selv berettet herom i »Omkring Stiftelsen af Jydsk medicinsk Selskab«, der tryktes posthumt i Anker Aggebo: »Asklepios' Tjenere« (1936, S. 215—24). For Universitetet i Aarhus var S. en utrættelig Forkæmper, bl. a. som Formand for Universitets-samvirket 1920—25. Endnu paa Højden af sin Virksomhed døde S. af en Blodforgiftning efter en Fingerlæsion kort inden Fuldførelsen af den af ham planlagte nye kirurgiske Universitetsafdeling. — R. 1920. DM. 1936. — Maleri af Emiel Hansen 1929 paa Aarhus Kommunehospital.

Slægtstavlesamlingen, 1931, S. 164. Univ. Progr. Nov. 1903, S. 117. Hospitalstidende, XLVI, s. A., S. 1214 f. Bibliotek for Læger, XCV, s. A., S. 544—52. Gerhard Brammer: Studenterne fra 1887, 1912, S. 106. Hospitalstidende, LXXIX, 1936, S. iiosf. Ugeskrift for Læger, IIC, s. A., S. 931.

Otto C. Aagaard.

Strandgaard, Niels Julius, f. 1867, Læge. F. 17. April 1867 i Sundbyvester. Broder til Holger S. (s. d.). Gift 14. April 1905 i Odense med Marie Svane, f. 7. Juni 1869 i Kbh. (Frbg.), D. af Møller Niels Peter Ludvig S. (1817—95) og Thora Augusta Schramm (1845—1928).

S. blev Student 1885 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og 1892 medicinsk Kandidat. Derefter var han Kandidat ved forskellige Hospitaler og erhvervede 1895 Universitetets Guldmedaille for Afhandlingen »Fremstilling af Hjertets Perkussionsforhold for sunde og syge«. Han var Reservelæge ved Almindelig Hospital 1896—98, ved Frederiks Hospital 1898—1900 og ved Vejlelfjord Sanatorium 1900—01. 1899 blev han Dr. med. paa Afhandlingen »Gigt og urinsur Diatese«. Han studerede intern Medicin i Tyskland og Paris, ved Brystsygesanatorier i Tyskland og Schweiz og klimatiske Kursteder i Østrig, Italien og Frankrig samt Folkesanatorier i Tyskland og Sverige, ogsaa efter at han 1901 var blevet Overlæge ved Boserup Sanatorium. S. var korresponderende Medlem af den internationale Forening til Tuberkulosens Bekæmpelse 1904—21 og blev Æresmedlem 1922, han var Formand for Foreningen af Overlæger ved danske Brystsygesanatorier 1914—21 og er membre titulaire de l'Union internationale contre la tuberculose fra 1922. Han var Medstifter af Nordisk Tuberkuloselægeforening 1919 og var Formand for Nordisk Tuberkulose-Litteraturring 1923—25, for Dansk Selskab for Tuberkuloselæger 1924—27 og for Nordisk Tuberkuloselægeselskab 1925—27. Han var endvidere Medlem af Kbh.s Kommunes Hospitalsraadsudvalg 1916—20 og af dens Hospitalskommission af 1932 samt tilforordnet Sundhedsstyrelsens Specialistnævn 1935. S. har skrevet adskillige Tidsskriftartikler og udgivet et større Arbejde, »Lungetuberkulosens hygiejniske Behandling« (1912), samt holdt en betydelig Række Foredrag ved Møder og Kongresser. Sin væsentligste Indsats ydede han som Overlæge ved Boserup Sanatorium (1901—36), som han ledede med stor Dygtighed, brændende Iver og aldrig svigtende Omhu for Patienternes Vel. — Maleri af Aug. Tørsleff 1926 (Familieje) og af Otto Christensen 1936 (Avnstrup Sanatorium). Buste i brændt Ler 1916 af Sønnicke G. Knudsen.

Univ. Progr. Nov. 1899, S. 101 f.

Axel Borghjærg.

Strandiger, Otto Lorentzen, ca. 1650—1724, separatistisk Præst. F. ca. 1650 i Flensborg, d. 23. April 1724 i Nærheden af Hamburg. Forældre: Købmand Lorenz Hansen og Adelheid Cypræus. Gift med N. N. Braker, d. 1714.

O. L. S. studerede i Königsberg og virkede 1677—9[^] s^o m Præst i Odenbiill paa Nordstrand, hvorefter han antog Navn. Hans Gerning var baaret af Verdensforsagelse og heroisk Begejstring for den ældste Menigheds Idealer i Tro og Liv. Med de verdsligt sindede kom han i skarp Konflikt, da han strammede Kirketugten, og rimeligvis har han ogsaa sigtet skarpt mod de derboende Katolikker, i hvert Fald blev han saa besværlig, at Regeringen tilbød ham et Kald i Trittau, som han imidlertid nægtede at overtage. Han rejste til Flensborg og fik en beskeden Ansættelse ved St. Marie Kirke. Paa hans Karakter og flittige Gerning kunde ingen sætte Plet, men hans Modstandere — fremfor alt Generalsuperintendent Schwartz og O. L. S.s Svoger Hinrich Braker — anklagede ham bl. a. for pietistisk Vranglære (Kristi mystiske Nærværelse i de troende og de gode Gerningers Plads i Retfærdiggørelsen). Det lykkedes 1703 Schwartz at faa kgl. Stadfæstelse paa Synodens Beslutning om, at O. L. S. ikke maatte prædike og indtil videre udelukkedes fra Nadveren. 1704 rejste han til Kbh., men da det teologiske Fakultet forud havde afgivet et for ham ugunstigt responsum i Sagen, fik han kun ringe officiel Støtte. Da han vendte tilbage til Flensborg, havde Kølighed og Modstand hidset hans separatistiske Tilbøjeligheder saa stærkt, at han i sin »Bekåntnus« (1708) forkastede Barnedaab og angreb Forargelsen ved den offentlige Gudstjeneste. Han sluttede sig til det efter hans Mening mest bibelske Samfund, de baptistiske Mennonistmenigheder (i Eiderstedt). Da han paa ny kom til Flensborg, blev han ifølge et kgl. Edikt af 19. Febr. 1716 for stedse udstødt af den evangelisk-lutherske Kirke og forvist fra Kongens Riger og Lande. Professor Trelund fik det Hverv at gendrive O. L. S.s »Bekåntnus« og udgav 1716 »Schriftmåssige Wiederlegung«, hvorpaa O. L. S. svarede med et omfangsrigt Skrift »Die heilsame Wahrheit« (1717); derefter fulgte Trelunds »Ausführliche Verthädigung seiner Wiederlegung« (1719) og O. L. S.s korte »Brief« (1720).

Johann Adrian Bolten: Historische Kirchen-Nachrichten von der Stadt Altona, II, 1791, S. 99—102. J. Møller: Cimbria literata, I, 1744, S. 336 f. D. G. Zwergius: Det Siellandske Clerisie, 1753, S. 772 f. O. Nielsen: Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse, VI, 1892, S. 129 f. L. Helveg: Den danske Kirkes Historie efter Reformationen, 2. Udg., I, 1857, S. 564 f. Michael Neiiendam: Erik Pontoppidan, I, 1930, S. 76; II, 1933, S. 247. Ernst Feddersen: Kirchengeschichte Schleswig-Holsteins, II, 1517—1721, 1938, S. 375—83.

Michael Neiiendam.

Strange, Helene (ved Daaben Lene) Dorthea Pedersen, f. 1874, Forfatterinde. F. 26. Sept. 1874 i Oustrup, Eskilstrup Sogn, Falster. Forældre: Gaardbestyrer i Oustrup, senere Gaardejer i Egelev Anders Pedersen (S.) (1850—1925) og Cathrine Jensen (Prier) (1850—79). Navneforandring 3. Aug. 1905. Ugift.

H. S. er udpræget Autodidakt. Gennem Folkeskoleundervisning, et Ophold paa Askov Højskole, Selvstudium, Studierejser og forskellige Husholdningskursus har hun skaffet sig Uddannelse. I de yngre Aar beskæftigede hun sig især med husligt Arbejde hjemme og i Udlandet; senere slog hun sig paa Skribentvirksomhed og blev Foredragsholder. Gentagne Gange har hun foretaget omfattende Udenlandsrejser; hun har rejst i tolv af Europas Lande og to Gange været i Amerika, første Gang som Husassistent (1911—12), sidste Gang som Foredragsholder (1923—25). Helt fra sin Barndom har hun været historisk interesseret. Da hun paa Grund af Modrens tidlige Død kom til at leve sine Barneaar i Mormodrens Hjem, fik hun ofte Lejlighed til at høre gamle Kvinder fortælle om svundne Tiders Sæder og Skikke, og da hun blev voksen, blev **hun** en flittig Indsamler af Folkeminder; i en Samling paa fire Bind (1933—37) har **hun** skildret »Den ældste Generation« paa Lolland-Falster, alle Folk over 80 Aar. 1926 grundlagde hun Anlægget Nørre Vedby Møllebanke og lod her opføre en Friluftscene, hvor hun ved Hjælp af Dilettanter i gamle Folkedragter og talende falstersk Dialekt har vist en Række Folkelivsbilleder, som hun har skrevet til Oplysning om Forhold i gamle Tider: »Skoleloven 1721«, »Husmandsrøre 1845« o. m. a. — Under Mærket »En Bondepige« debuterede hun 1903 med nogle religiøse Betragtninger, »Menneskelighed og Hellighed«; 1906 kom under samme Mærke »Fremmed Fugl«. Under Navn fremtraadte hun 1910 med Nu tidsfortællingen »Oluf Ruder«; derefter fulgte »Skærlunde Kro« (1912) og hendes første store Hjemstavsskildring »Priergaardsslægten« (I—II, 1922—23), »Inger Prier« (I—II, 1923—24), »Jomfru Mossin« (1925), »Fra Nordfalster til Stillehavet« (1926) og endelig hendes Hovedværk, den omfangsrige Slægtsroman om Sværke'rne, der giver indtrængende og detaljerede Skildringer af falstersk Bondeliv fra omkring 1700 og op til vore Dage: »Søren Sværke« (1929), »I Fædrenes Spor« (1931), »Slægtens Arv« (1934), »Rodbundne« (1936), »Under Familieloven« (1938), »Ad Pligtens Veje« (1939), »Tro i Liv og Død« (1940) og »Den sidste Sværke« (1941). Den grundige historiske Viden og det intime Kendskab til falstersk Almuekultur i dens forskellige Afskygninger, der præger H. S.s omfangsrige Produktion, gør den til et Stykke

værdifuld Kulturhistorie. — Maleri af Anne Marie Mehrn 1940 (Maribo Stiftsmuseum).

Lolland-Falsters Social-Demokrat, Ugetillæg 7. Juni 1936. Aftenbladet 30. Aug. s. A. Politiken 2. Okt. 1940. Lolland-Falsters Venstreblad 26. Sept. 1941. Tidens Kvinder 13. Maj 194.,
R ^ ^aisen.

Strangesen. Den jyske Uradelsslægt S., der førte et tværdelt Skjold ligesom de formentlig til samme Stamme hørende Ætter Bild (s. d.) og Frost, skal stamme fra en Ridder Esge Udsen, hvis Eksistens dog ikke er dokumentarisk paavist; hans Søn Strange Esgesen (nævnt 1314 og 26) var Bedstefader til Strange Ebbesen (nævnt 1340 og 60); af dennes Sønner skal nævnes Ridderen Ebbe S. (nævnt 1365 og 67) til Rolstrup og Rigsraaden Niels S. (d. 1424), hvis nedenn. Søn Rigshofmester Strange Nielsen (S.) (d. 1489 el. 90) var Fader til nedenn. Rigsraad Ebbe S. (d. 1507) til Nørholm og til Claus S. (nævnt 1497 og 1510) til Nørholm og Holm, med hvis Sønnesøn Claus S. (d. 1596) denne Linie af Slægten uddøde. — Ifølge Slægtebøgerne havde ovenn. Strange Esgesen Sønnen Ebbe S., der siges at være Fader til Niels Ebbesen (d. 1340, s. d.).

Danmarks Adels Aarvog, V, 1888, S. 58—70; VIII, 1891, S. 4841"; XXIII, 1906, S. 485. Hist. Tidsskr., 5. Rk., V, 1885, S. 443—74; 6. Rk., II, 1889—90, S. 644-65.
Albert Fabritius.

Strangesen, Ebbe, d. 1507, til Nørholm, Rigsraad. D. kort før 7. Febr. 1507. Forældre: Strange Nielsen S. (s. d.) og Hustru. Gift sandsynligvis 1494 med Kirstine Bryske (gift 2° ca. 1510 med Henneke Benedictsens Ahlefeldt, d. 1541), der levede endnu 26. Dec. 1534, D. af Claus B. (d. tidligst 1506) og Grete Engelbrechtsdatter Bydelsbak (d. 1490).

Efter sine Forældre arvede E. S. en Part i Nørholm, med sin Hustru fik han Keldkær Vest for Vejle. Ligesom Faderen havde han Ørum i Pant; han nævnes hertil 1497 og endnu 1504. Mest bekendt er han blevet gennem Drabet paa Poul Laxmand (s. d.), med hvem han maa have haft et personligt Mellemværende. Maaske skrev dette sig fra de ukendte Omstændigheder ved Faderens Afsked fra Hofmesterembedet, maaske først fra det mislykkede Krigstog mod Sverige Sommeren 1502, hvori saavel Poul Laxmand som E. S. og hans medskyldige, Bjørn Andersen Bjørn (s. d.)* deltog. De to sidstnævnte rejste sammen hjem fra Kalmar til Kbh., og her passede de i Fællesskab Rigshofmesteren op, da han 22. Juni forlod Slottet for at begive sig hjem. E. S. stødte nu sin Daggert i hans Bryst og kastede ham derefter med en haanlig Bemærkning

ned fra Højbro, mens Bjørn Andersen spillede en mere tilbage-trukken Rolle. At Kong Hans ikke stod bag ved Drabet, fremgaar utvetydigt af et Brev, hvori Kirstine Bryske flere Maaneder efter udtalte sin »Sorg og Frygt« for Manden »efter slig en Skade, som han nu er kommet udi«. Denne Ængstelse viste sig dog ugrundet; endnu s. A. forekommer nemlig E. S. første Gang som Medlem af Rigsraadet, hvad han altsaa muligvis er blevet som Løn for Drabet. I Begyndelsen af 1505 var han Lensmand paa Hagenskov, som han formodentlig har beholdt til sin Død. Som Rigsraad deltog han s. A. i Kalmardommen over det svenske Selvstændighedsparti. Hans tidlige Død opfattedes i Samtiden som en Himlens Gengældelse for hans Voldsdaad.

Danmarks Adels Aarbog, V, 1888, S. 65.

Henry Bruun.

Strangesen, Peder, ca. 1170—1241, Stormand. D. 1241 i Ribe. Fader: Vistnok Knud Valdemarsens Staller Strange. Moderen ukendt. Gift med Esbern Snares Datter Ingeborg (s. d.),

P. S. ses allerede 1193 at have hørt til Kong Knuds fornemste Mænd og synes i de følgende Aar at have opholdt sig hos Kongehusets Slægtninge, Greverne af Orlamiinde og Gleichen. Under Valdemar I. hørte han sammen med Jakob Sunesen til Danmarks mest indflydelsesrige Adelsmænd. Ved sit Ægteskab med Ingeborg kom han i Besiddelse af Esbern Snares stærke Borg, Kalundborg. Han er derfor rimeligvis identisk med den »Peder af Kalundborg«, som ifølge Femernlisten i Kong Valdemars Jordebog var blevet forlenet med tolv Bol eller Hageplove paa Femern, efter ham kaldt Petersdorf. P. S. deltog i Forhandlingerne om Valdemar II.s Løsladelse af Fangenskabet 1225 og gik i Borgen for Løsesummens Erlæggelse. Ligeledes gik han i Borgen for og medbeseglede det endelige Forlig med Schwerinerne (1230), hvorved de unge Kongesønner udløstes af Fangenskabet. Senere udvikledes P. S. i en langvarig Arvestrid med Sorø Kloster. Esbern Snares Søn Johannes, Valdemar II.s Marsk, havde 1213 paa sit Dødsleje i Liibeck testamenteret Sorø Kloster Stenløsemagle' med Tilliggende, men hans Broder Absalon Bælg bestred Testamentet og tilbageholdt Godset til kort før sin Død (1232). Nogle Aar derefter rejste P. S. og Anders Grosen, som var gift med en anden af Esbern Snares Døtre, Cæcilie af Tersløse, igen Indsigelse mod Testamentet (1233) og lagde Beslag paa det omstridte Gods, som de trods Dom af Ærkebiskop og Biskop beholdt for Livstid. P. S. døde under Forberedelse af en Pilgrimsfærd til det hellige Land. Han efterlod sig talrige Børn, af hvilke Anders var Marsk under Kong Abel; en

Datter Ingeborg blev gift med Grev Ernst af Gleichen. I sit Skjold førte P. S. en Ulv i Fjerham, o: Ulfeldt'ernes Vaaben.

Vidensk. Selsk. Skr., 5. Rk., Hist. og philos. Afd., IV, 1874, S. 117. Ellen Jørgensen: *Annales Danici*, 1920. *Scriptores Rerum Danicarum*, IV, 1776, S. 481, 501, 518, 544, 550. Hemy Petersen: *Danske adelige Sigiller*, 1897, Nn 8.

C. A. Christensen (*Hans Olrik*).

Strangesen, Strange Nielsen, d. 1489 el. 90, til Nørholm, Hofmester. D. mellem 15. Juli 1489 og 13. Dec. 1490. Forældre: Rigsraad Niels S. (d. 1424, gift i^o med Barbara Bosdatter, 2° med Mette Pedersdatter) og Ingeborg Follertsdatter Dosenrode (d. tidligst 1425). Gift senest 1444 med Anne Lange, der levede endnu 12. Febr. 1497, D. af Claus Jonsen L. (d. tidligst 1423) og Gertrud Mogensdatter Munk (gift 2° med Anders Hak, d. tidligst 1460).

Nørholm ved Varde fik S. N. i Medgift; fuldt saa nøje var han dog knyttet til Ørum Slot i Thy, som allerede hans Fader havde haft i Pant af Kronen, og som Sønnen Ebbe (s. d.) tog i Arv efter ham. 1449 var han til Stede ved Erik (VII.) af Pommerns Overgivelse af Visborg til Danmark, og senest n. A. blev han Rigsraad, i hvilken Egenskab han derefter gennem en usædvanlig lang Aarække jævnlgt forekommer. 1450 og 1453 var han saaledes i Norge; 1464 hørte han til de danske Stormænd, der under Claus Rønnows Ledelse forgæves søgte at holde Stockholm mod Karl Knutsson; n. A. bekræftede han Forliget med Ærkebiskop Jons Bengtsson. 1469—70 ledsagede han Christian I. paa en politisk betydningsfuld Rejse til Liibeck og Holsten; 1471 var han med i Slaget paa Brunkeberg, hvor han skal have ført Hovedbanneret. I den følgende Tid deltog han i Fredsmøderne i Kalmar 1472, n. A., 1474 og 1476. 1480 var han Hofmester hos Tronfølgeren, Hans, hvem han synes at have bistaet i Styrelsen af Fyn; ved Christian I.s Død rykkede han op til at blive den regerende Konges Hofmester og forblev i denne Stilling i hvert Fald til 1487 og sandsynligvis til 1489, da han afløstes af Poul Laxmand. Om hans Virksomhed i dette Embede savnes imidlertid næsten enhver Oplysning.

Danmarks Adels Aarbog, V, 1888, S. 64 f; XIV, 1897, S. 488 f; XL, 1923 > • 54 •

Henry Bruun.

Stribolt, Valdemar, 1868—1907, Veterinær. F. 15. Dec. 1868 i Kbh. (Garn.), d. 19. Sept. 1907 paa Oringe, begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Guide i Generalstaben, senere Toldkontrolør i Kbh. Ludvig Christian S. (1838—1904) og Amalie Adolfine Jacobsen (1841—1917). Gift i^o 6. Okt. 1899 i Hillerød med Anne

Marie Fasting, f. 14. Okt. 1874 i Hillerød, d. 9. Febr. 1902 paa Frbg., D. af Dyr læge Hans Christian F. (1845—1902) og Nanna Mathilde Amalia Aabye (1844—1920)- 2° 5. April 1904 i San Francisco med Jenny Linda Jone Swanberg, f. 16. Sept. 1875 i San Francisco, D. af Godsejer, Forretningsdrivende Charles Olaf S. til Svartingstorp i Sverige (gift 2° med N. N.) og Jone Sophia Wirt.

Allerede som ung veterinærstuderende viste S. en særlig Interesse for det bakteriologiske Studium, og det var da ogsaa paa dette Omraade, at han straks efter Dyr lægeeksamen 1889 søgte sin Livsgerning, og hvor hans Navn snart blev kendt. S. blev Professor B. Bangs mangeaarige Medarbejder, først 1889 som Assistent ved den stationære medicinske Klinik, senere fra 1893 i Dobbeltstillingen som Assistent ved Forsøgslaboratoriets bakteriologiske Afdeling og ved Veterinærfysikatet. 1903—06 bestred S., indtil han blev syg og døde, Stillingen som Docent i Beslaglære ved Højskolen. S. havde ikke faaet nogen skolemæssig god Uddannelse som Bakteriolog, men hans Interesse og medfødte Snilde gjorde sig hurtigt gældende og gav ham en fremtrædende Plads blandt danske Veterinærbakteriologer. B. Bang fremhæver sit intime Samarbejde med S., der havde en væsentlig Andel i de af Bang publicerede Undersøgelser over Nekrosebacillen og Kastningsbacillen, idet han bl. a. gjorde et Par Opfindelser, der fik Betydning for Dyrkningsforsøgene med anaerobe Bakterier. B. Bang skriver i sin Nekrolog over S. (Maanedsskrift for Dyr læger, XIX, 1907—08, S. 177—81): »Uden hans energiske Arbejde var der ikke kommet meget ud af Studiet af den smitsomme Kastnings Aarsagsforhold«. Sammen med Valdemar Henriques konstruerede S. en praktisk Centrifuge til bakteriologisk Laboratoriearbejde, og i Fællesskab foretog de indgaaende Forsøg for at tilvejebringe et selvregulerende Pasteuriseringsapparat, en Opgave, hvis Løsning vilde have været af stor Betydning for Tuberkulosebekæmpelsen. Litterært Arbejde laa i de yngre Aar ikke rigtigt for S.; dog skrev han i »Maanedsskrift for Dyr læger« (IV—V, 1892—94) et Par mindre Afhandlinger om Bringebyld og Straalekræft hos Hesten. Senere udfoldede han paa et helt andet Omraade en livlig litterær Virksomhed, idet han 1901 til Fordel for Jerseyracen stærkt kritiserede de hidtidige Kvægavlsprincipper, der byggede paa de store Kvægracer. S. fremsatte sine Meninger i en Artikel i »Maanedsskrift for Dyr læger« (XIII, 1901—02, S. 215—34): »Er de raadende Principper i vor Kvægavl rigtige?«. Kort efterfulgte (sst., S.334—50) et Indlæg om »Mælkearens Betydning som Malketegn«. Heraf opstod en Polemik i »Maanedsskrift

for Dyrslæger«, »Ugeskrift for Landmænd« (1901—04), i Landbrugsblade og i Pressen, og S. blev en kendt og omstridt Mand. Han studerede i disse Aar energisk Avls- og Rentabilitetsspørgsmaal, skrev Artikler og holdt Foredrag. 1904 udgav han den talentfulde Bog »Principperne i Kvægavl«. I Striden om Avlsprincipperne havde S. i Hovedsagen Ret, og hans Kritik var til Gavn for vort Kvægbrug, men denne rastløse Virksomhed tog paa hans Nerver, der allerede var stærkt paavirket ved Hustruens Sygdom og Død, og i Efteraaret 1906 blev han uhelbredelig sindssyg.

S. O. Fasting: Slægten Fasting i Danmark, 1929, S. 37. St. Friis i Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908, S. 285 f. B. Bang i Maanedsskrift for Dyrslæger, XIX, 1907—08, S. 177—81. Samme i Medlemsblad for den danske Dyrslægeforening, VI, 1923, S. 111—16.

..
Hj. Fnis (B. Bang).

Stricker, Ezechias Hinrich, 1734—1814, Officer. F. 8. Aug. 1734 i Rendsborg, d. 27. Marts 1814 i Fredensborg, begr. i Asminderød. Forældre: Fyrværker, senere kar. Major Alexander S. (1701—84) og Sophia Christine Wendt (Venten) (1708—44). Gift 15. Maj 1764 i Kbh. (Holmens) med Frederica Christiane Herbst, f. 4. April 1745 i Kbh. (Holmens), d. 19. Marts 1806 i Helsingør, D. af Kaptajn, senere Schoutbynacht Michael Johan H. (1699—1762, gift 2° 1748 med Anna Cathrine Andersdatter, ca. 1706—69, gift i^o med Kaptajn i Asiatisk Kompagni Claus Munckeberg, 2° 1744 med Kaptajn i Asiatisk Kompagni Rolluf Olsen Kierulf, ca. 1693—1747) og Engelcke Martha Liebe (1715—47).

S. blev 1749 Underkonstabel (menig) i Holstenske Artilleri, 1751 Underfyrværker, 1756 Fyrværker (Underofficer) i Danske Artilleri i Kbh. Sammen med to Brødre fik han 1757 Rejsetilladelse og Penge for i den franske Hær at følge Krigsbegivenhederne i Tyskland og udnævntes i den Anledning til Premierløjtnant i »Armeen« — men var vedblivende Fyrværker i sit Vaaben — og udnævntes yderligere, medens han var ude, til Kaptajn i »Armeen«. Da han 1762 vendte hjem, udnævntes han til Stykjunger paa Kronborg, blev 1764 kar. Kaptajn i sit Vaaben, 1772 kar., 1777 virkelig Major, 1783 kar. Oberstløjtnant i Infanteriet, 1788 Kommandør for Artillerikorpsset under v. Huth som Chef, n. A. kar. Oberst, 1792 Kommandant i Frederiksstad (Norge), men allerede n. A. Kommandant paa Kronborg. 1795 var han Medlem af Kommissionen til at undersøge Forholdene ved de Kronborgske (Helsingørske) borgerlige Artillerikompanier, da Mandskabet havde ført stærke

Klager over Forholdene. 1801 blev han Generalmajor, omorganiserede disse Artillerikompanier og blev Chef for dem. Skønt Kamphandlerne kun i ringe Grad berørte Kronborg, var S.s Stilling i Krigsaarene af Betydning, da Forbindelsen med neutrale Lande og Forhandlinger med de engelske Flaadechefer hovedsagelig foregik over dette Sted under S.s humane og taktfulde Ledelse. Fra 1808 fik han Oberst Ulrich Scheel til Hjælp ved Forretningerne. En kort Tid 1809 havde han Kommandoen over Tropperne paa begge Sider af Fæstningen, men afskedigedes s. A. efter Ansøgning, med Generalløjtnants Karakter og den fulde Gage som Pension. — K. 1809.

Meddelelser fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstaben, II—V, 1885—92. Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., III, 1912, S. 127 f. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, VI, 1903; VIII, 1917; IX, 1922 (se Regi-

Struckmann, Erick (ved Daaben Erik), f. 1875, Maler, Naturfredningsmand. F. 15. Aug. 1875 i Kbh. (Slotsk.). Forældre: Chef for den kgl. Civilliste, Etatsraad Erich Wilhelm S. (1828—95) og Thora Amalie Nielsen (1857—1922). Gift 19. Sept. 1926 i Kbh. (Holmens) med Bibliotekar, senere tilsynsførende Bibliotekar ved Kbh.s Kommunebiblioteker cand. phil. Ingrid Ebba Jarnøe, f. 29. Juli 1889 paa Frbg., D. af Overretssagfører Niels Christian J. (Navneforandring fra Jørgensen 1905) (1839—1913, gift 1° 1876 med Frederikke Alvilda Bache, 1852—81) og Ebba Sophie Francisca Scheller (f. 1865). Navneforandring fra Jørgensen 1. Febr. 1905.

S. dimitteredes af Teknisk Skole til Kunstakademiet, gennemgik dette April 1893—Maj 1897 og søgte derefter Zahrtmanns Malerskole Nov. 1897—Dec. 1899. Hele hans Virksomhed som Udstiller har været knyttet til Den frie Udstilling, hvor han begyndte at udstille 1901, blev Parthaver 1903, og hvor han senere har været den administrativt ledende Kraft i sin Egenskab af Bestyrelsesmedlem fra 1919 og Formand siden 1936. S. hører til de unge Malere, der ved Aarhundredskiftet tog deres Udgangspunkt i dekorativ Holdning og gennemført Stilisering (jfr. Sv. Hammershøi, Møhl-Hansen), og dette Standpunkt har han stadig fastholdt. I Tegning, Akvarel og Pastel har han næsten udelukkende dyrket et Speciale, gamle Slotte og Herregaarde i naturskønne Omgivelser (Kronborg, Fr.borg, Fredensborg, Tersløsegaard, Frydendal). Lejlighedsvis har han dog ogsaa givet sig af med Litografi og med

Bogomslag o. 1. (Gyldendal). Efterhaanden som andre Hverv lagde Beslag paa hans Arbejdskraft, er hans kunstneriske Produktion nærmest gaaet i Staa. Stiftsmuseet i Ribe ejer et Billede fra Frydendal af ham.

Sigurd Schultz.

S. kom som ung Kunstner til Erkendelse af, hvor store nationale *Kultur- og Naturværdier* der ved Landets stigende Bebyggelse og Opdyrkning stod i Fare for at gaa til Grunde og derfor burde reddes. Heri fandt han fuld Støtte hos førende Mænd i dansk Kunst og Videnskab som Joakim og Niels Skovgaard, Brødrene Georg og Edvard Brandes, Vilh. Andersen og Martin Nyrop, senere Mænd som C. Raunkjær, C. Wesenberg-Lund, Fr. Vinding Kruse og H. V. Clausen. S. var bærende Kraft ved Dannelsen af Danmarks Naturfredningsforening 1911, siden 1918 dens Formand. Han forstod, at Fredningsarbejdet kun kunde gennemføres, naar det støttede sig til Sagkundskab paa alle Omraader. Han besidder en ualmindelig Evne til at bringe Landets dygtigste Mænd til Samarbejde, men S. er den ubestridte Fører. Og i lige saa fuldt Maal har han Evne til at omgaas Mennesker af de forskelligste Samfundslag og gennem Forhandling opnaa gunstige Resultater for Naturfredningssagen. Denne Evne bar ogsaa Frugt ved, at vore store politiske Partier alle stod sammen ved Rigsdagens Gennemførelse af den nye, for andre Lande forbilledlige Naturfredningslov af 1937. Han har ved talrige Foredrag rundt i Landet gjort et stort Oplysningsarbejde i Befolkningen, men er ogsaa altid parat til at tage en Tørn som en slagfærdig Debattør. Hans organisatoriske Evne er betydelig og viste sig bl. a. ved Oprettelsen af lokale Fredningskomiteer Landet over — en Arbejdsmaade, der har fundet Efterligning i andre Lande. Han har efter Indbydelse talt om dansk Naturfredning i en Række Kulturstater og som et forbindende Led i det internationale Samarbejde staaet i Forbindelse med og faaet Paavirkning fra de ledende Personligheder i disse. Af saadanne kan nævnes Svenskeren Professor Rutger Sernander, Nordmanden Professor Rolf Nordhagen, Tyskeren Professor Walther Schoenichen, Franskmanden Louis de Nussac, Hollænderen Professor Schwaen o. a. Han redigerer Danmarks Naturfredningsforenings Aarsskrift og har skrevet Aarsberetninger heri samt skrevet forskellige Pjecer og Afhandlinger om Naturfredningens Betydning, men i øvrigt ligger Hovedvægten i hans organisatoriske og agitatoriske Arbejde. Han er Medlem af det af Landbrugsministeriet nedsatte Tilsynsraad for Driften af Jægersborg Dyrehave og Jægersborg Hegn samt Medlem af Ti Mands

Udvalget 1926 angaaende de øvrige Statsskoves Drift ud fra æstetiske og naturhistoriske Synspunkter, Medlem af Statens Tilsyns-udvalg for Charlottenlund Strandpark fra 1933, af Bestyrelsen for Dansk Kulturfilm fra 1934, Æresmedlem af den norske Naturfredningsforening fra 1937, af Svenska Naturskyddsforeningen fra 1938 og af Skanska Fogelskyddsforbundet fra 1939. — R. 1926. DM. 1929. K.² 1935. — Ungdomstegning af H. Vedel. Maleri af samme (forhen hos Johan Hansen). Tegning af H. Jensenius 1931.

Hakon Jørgensen.

Struckmann, Holger, 1878—1933, dansk-amerikansk Industri-
mand. F. 25. April 1878 i Aalborg, d. 17. Nov. 1933 i Kbh.,
begr. paa Woodlawn Cemetery, New York. Forældre: Kaptajn
Andreas Christian S. (1835—91) og Edel Marie Riis, f. Bonnesen
(1851—1907). Gift 21. Sept. 1922 i Larchmont, N.Y., med Carla
Lorenze Clausen, f. 20. Marts 1893 i Helsingør, d. 12. April
1934 i Greenhaven, N. Y., D. af Købmand Niels C. (1847—97)
og Lorentze Nicoline Hornwain (1857—1935).

S. kom i Maskinlære hos Nielsen & Winther i Kbh. og tog 1902
Eksamen som Maskinkonstruktør fra Teknisk Skole sst. I et Aars
Tid havde han afbrudt sine Studier for at arbejde ved Skibsværfter
i Skotland. Straks efter sin Eksamen — i April 1902 — rejste S.
til Amerika, hvor han fik Ansættelse som Leder af F. L. Smidth &
Co.s Værksteder i Willoughby, Ohio. Kort Tid efter blev han ansat
som Superintendent for The Nazareth Portland Cement Company
i Nazareth, Pennsylvania, og 1904 tog han mod et Tilbud om en
Stilling ved The St. Louis Portland Cement Company, St. Louis,
Missouri, hvor han forblev som General Manager til 1909, da han
overtog en tilsvarende Stilling ved Iola Portland Cement Company.
Da denne Virksomhed 1917 gik over paa andre Hænder, blev S.
Præsident for en nyoprettet Koncern, International Portland Ce-
ment Company, som havde til Formaal at bygge Cementfabrikker
i Nord- og Sydamerika, og som bl. a. planlagde Bygning af en
Fabrik i Argentina og en paa Cuba. I denne store og ansvarsfulde
Stilling kom S.s rige Erfaringer og usædvanlige Dygtighed og Ini-
tiativ til fuld Udfoldelse. I Løbet af faa Aar udvikledes Inter-
national Cement Company til et mægtigt Foretagende med
Fabrikker spredte over store Dele af Øst- og Sydstatene: Alabama,
Indiana, Kansas, Louisiana, New York, Texas og Virginia samt
paa Cuba, i Brasilien, Uruguay og Argentina. Fra en Virksomhed
paa to Fabrikker med en Aarsproduktion af to Mill. Tdr. Cement
udvikledes det til et vidtspændende Foretagende, omfattende femten

Fabrikker med en samlet Produktionskapacitet paa 25 Mill. Tdr. Cement aarlig. S. blev amerikansk Borger faa Aar efter sin Ankomst til Amerika, men han tabte aldrig Interessen for det gamle Land og knyttede i Aarenes Løb et ikke ringe Antal Danske til de Virksomheder, der hørte ind under den store Koncern, som han stod i Spidsen for. Blandt hans vigtigste Medarbejdere var de danske Ingeniører Einar Posselt og Thorkild Avnsøe, som nu er Vicepræsidenter i Int. Cement Corp. — R. 1930. ^ *Kamb*

Struensee. Slægten S., som angives at have givet Navn til, men vel snarere har Navn af en Lokalitet nær Lindow i Mark Brandenburg, forekommer allerede 1477 i Neu Ruppin. Stamrækken begynder dog først med Dugmagermester sst. Christian S. (1620—74), der var Fader til Sognepræst i Putlitz i Pommern Johannes S. (1645—1705) — hvis endnu levende Efterslægt 1820 optoges i den preussiske Adel — og til Dugmagermester i Neu Ruppin Lorentz S. (1656—1736), hvis Søn nedenn. Generalsuperintendent i Hertugdømmerne, Dr. theol. Adam S. (1708—91) var Fader til de nedenn. Statsmanden Greve Johann Friedrich S. (1737—72), der 1771 optoges i lensgrevelig Stand, og Finansdeputeret, senere preussisk Minister Carl August S. v. Carlsbach (1735—1804), der 1789 adledes, men kun efterlod Døtre, samt til Bankdirektør i Elbing Gotthilf Christoph v. S. (1752—1829) til Cadinen, der 1803 optoges i den preussiske Adel, men hvis Linie uddøde 1835 med hans Søn.

Goth. Briefadel. Taschenbuch, 1931, S. 646 ff. Personalhist. Tidsskr., 8. Rk., I, 1922, S. 80—88. Danmarks Adels Aarbog, XLIV, 1927, II, S. 80 ff.; LV, 1938, II, S. 38 f. *Albert Fabritius.*

Struensee, Adam, 1708—91, Generalsuperintendent. F. 10. Sept. 1708 i Neu Ruppin, d. 20. Juni 1791 i Rendsborg, begr. sst. Forældre: Dugmager, Oldemand og Raadmand Lorentz S. (1656—1736) og Elisabeth Thomschläger. Gift 8. Maj 1732 i Berleburg med Marie Dorothea Carl, f. 31. Juli 1716 i Berleburg, d. 31. Dec. 1792 i Slesvig, D. af Lic. med., senere kgl. dansk Livmedicus, Justitsraad Johan Samuel C. (1676—1757) og Johanne Sophie v. Biilow.

S. studerede fra 1727 i Halle, hvor han blev vundet for Pietismen, senere i Jena, hvor han blev stærkt paavirket af Professor J. F. Buddeus. 1730 blev han Hofpræst i Berleburg, 1732 forflyttet til Halle, hvor han fra 1747 tillige virkede som Professor i Teologi. Betydning for dansk Historie faar han væsentlig først fra 1757, da

han blev Pastor primarius ved Hovedkirken i Altona, Provst og Medlem af Overkonsistoriet i Gltickstadt. Takket være J. H. E. Bernstorffs Indflydelse blev han allerede 1759 Generalsuperintendent for Slesvig og Holsten (med Bolig i Rendsborg) samt Overkonsistorialraad. S. var Repræsentant for den pietistiske formidlende Retning fra Jena, teologisk afhængig af den hallensiske Pietisme, men trods personlige Sammenstød med Zinzendorf tolerant over for Herrnhuterne. Vel nærede han i Begyndelsen nogen Betænkelighed ved Grundlæggelsen af Christiansfeld, men stod senere i venskabelig Forbindelse med denne Herrnhuterkolonis Ledere. Som kirkelig Tilsynsmand var S. flittig, nidkær og myndig. Talrige Visitationsberetninger foreligger fra hans Haand. Det fremgaar bl. a. af disse, at han med særlig Interesse omfattede Skolevæsenet. Nationalt var han en energisk Forkæmper for det tyske Sprogs Udbredelse og lærte selv kun mangelfuldt at tale Dansk. Et mærkeligt Afsnit af S.s Liv dannede den Periode, da hans Søn J. F. S. kom til Magten og siden styrtedes. S. afholdt sig dog altid fra gennem Sønnen at indvirke paa Regeringsafgørelser af administrative Spørgsmaal. Sønnens Skæbne gik ham nær til Hjerter, men han bar de alvorlige Tilskikkelser med Fatning. Bevaret er nogle Breve fra 1772, hvori han indtrængende advarede Statsministeren og siden søgte at føre ham til en Omvendelse. — S. var en meget frugtbar Forfatter, udmærker sig som saadan ved Grundighed og Letforstaaelighed, men er uden Originalitet. Yndede i Datiden var især hans Samlinger af pietistisk prægede, bibelfaste og stærkt tematiske Prædikener: »Heilsame Betrachtungen iiber die Sonn-und Festtags-Evangelien« (I—II, 1758) og »Heilsame Wahrheiten« (1750). Nævnes kan desuden hans »Anweisung zum erbaulichen Predigen« (1756) og »Academische Vorlesungen iiber die Theologische Moral« (I—II, 1765), en diger Kvant, i Indhold og Form tydeligt paavirket af hans Ungdoms Lærer J. F. Buddeus.

— Dr. theol. honoris causa i Halle 1757. — Konsistorialraad 1757. Rang med Etatsraader s. A. Rang med Konferensraader 1784. — Maleri i Familien Irgens-Berghs Eje. Stik af J. C. Sysang 1744, af C. G. Griindler i Halle 1749, af Mentzel i Leipzig efter Maleri af Richter, af J. C. G. Fritsch ca. 1757, af Chr. Fritsch 1765 efter Maleri af Rendsborg-Maleren Reimers 1764 og et posthumt Stik af L. Nissen i Sønderborg.

[W. C. Matthiae:] Kurzer Lebenslauf des . . . D. Adam Struensee, 1781. C. Giessing: Nye Samling af Danske, Norske og Islandske Jubel-Lærere, III, 1, 1786, S. 425—66. Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte, X, 1881, S. 143—70. Schriften des Vereins für schleswig-

holsteinische Kirchengeschichte, 2. Rk., I, 2, 1898, S. 88 f.; IV, 1906—09, S. 361, 378f.; VIII, 1926—28, S. 393; IX, 1930—35= S. 7, n. C. F. Allen: Det danske Sprogs Historie i Hertugdømmet Slesvig eller Sønderjylland, I, 1857, S. 264—320. Personalhist. Tidsskr., 8. Rk., I, 1922, S. 80 f. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, II, 1907, S. 535—43. Holger Hansen: Inkvisitionskommissionen af 20. Januar 1772, I, 1927, S. 77; II, 1930, S. 1—23. B. Munter: Bekehrungsgeschichte des vormaligen Grafen . . . Johann Friederich Struensee, 1772, S. 24, 82-86, 147-51, ^54f.

Björn Kornerup.

Struensee (v. Carlsbach), **Carl** August, 1735—1804, Embedsmand. F. 18. Aug. 1735 i Halle, d. 17. Okt. 1804 i Berlin, begr. paa Matschdorf ved Frankfurt a. d. O. Forældre: Præst i Halle, senere Generalsuperintendent i Hertugdømmerne Adam S. (s. d.) og Hustru. Gift 20. Nov. 1769 i Liegnitz med Caroline Elisabeth Muller, f. 2. Nov. 1748 i Liegnitz, d. 27. Sept. 1803 paa Matschdorf, D. af Stiftsforvalter ved Ridderakademiet i Liegnitz Hofraad Georg Gottlieb M. (1692—1769, gift i^o 1719 med Anna Elisabeth Oheimb, 1701—28) og Susanne Caroline Brunig (1714—89).

S. studerede Teologi, Matematik og Filosofi i Halle og blev allerede i Aug. 1757, kun 22 Aar gammel, Professor i Matematik og Filosofi ved Ridderakademiet i Liegnitz. Han vandt i denne Stilling megen Anseelse, og dette samt den Omstændighed, at hans Fader var kommet i den danske Stats Tjeneste, maa forklare, at General Gähler efter Befaling af Krigsminister Saint-Germain 22. Dec. 1767 indstillede til Kongen at kalde S. til Kbh. som Lærer ved det kgl. Artillerikorps. Paa dette Tidspunkt kunde han imidlertid ikke trods gentagne Andragender derom opnaa Afsked fra den preussiske Statstjeneste. Sagen stillede i Bero, men den danske Konge viste ham sin Bevaagenhed ved 1769 at udnævne ham til Justitsraad. Efter Broderen J. F. S.s Magtovertagelse fik han fra denne Tilbud om at overtage et Embede i den danske Finanstyrelse. Efter at Preusserkongen havde afskediget ham under meget naadig Anerkendelse af hans Fortjenester, fik han 29. Aug. 1771 Bestalling som Deputeret i Finanskollegiet. — S. forbandt et skeptisk Livssyn med en vis Trang til at gøre Gavn i Samfundet, var saaledes aandsbeslægtet med sin Broder, men langt forsigtigere af Opræden og ogsaa en mere grundigt arbejdende Mand. Efter (allerede i April 1771) at være ankommet til Kbh. udkastede han med kort Varsel Planen for den Omdannelse af Finanstyrelsen, som derefter fandt Sted. Han kunde langt frem i Tiden være kommet til at øve en meget betydelig Indsats som en dansk Embedsmand, der med Iver og Interesse, ganske modsat Broderen, stræbte at sætte sig ind i de særlige danske Forhold; men hans

Virksomhed blev brat afbrudt, da ogsaa han efter Paladsrevolutionen 17. Jan. 1772 blev fængslet og lagt i Lænker. I Virkeligheden havde han ikke haft nogen nær politisk Forbindelse med sin Broder, men stilledes dog ved Kommissionsdomstolen under Anklage for sin Embedsførelse. Han forstod imidlertid at klare saa godt for sig under Forhørene og gennem et meget udførligt Forsvarsskrift, at han efter fem Maaneders Fængselsophold slap fri uden Dom og Straf. Han rejste tilbage til Preussen, hvor han 1775 blev Ejer af et Gods (i Schlesien) og 1778 indtraadte i Statens finansielle Administration. Han følte stadig den Behandling, han havde været Genstand for i Danmark, som en stor Uretfærdighed og søgte gentagne Gange gennem Forbindelser heroppe at naa en vis Oprejsning. Endelig lykkedes det for ham, idet han 15. Aug. 1789 ophøjedes i den danske Adelsstand under Navnet von Carlsbach. Fra 1791 til sin Død var han preussisk Minister for Accise-, Told, Kommerce- og Fabriksvæsenet. — Maleri af Cunningham, reproducet i Sortkunst og Stik af W. Arndt og Meno Haas. Stik af H. Sintzenick 1801 efter Maleri af Gareis og 1797 efter Maleri af Elisabeth Sintzenick, af H. Lips, af J. S. Halle 1790 efter Cunningham og Sortkunstblad af Meno Haas 1799 (efter Lauer).

Danmarks Adels Aarvog, XLIV, 1927, II, S. 81. L. Bobé i Personalhist. Tidsskr., 8. Rk., I, 1922, S. 80—88. Samme: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, V, 1902, S. 247 f; VIII, 1917, Tilf. S. 24. Holger Hansen: Inkvisitionskommissionen af 20. Januar 1772, I—IV, 1927—36 (se Registrene).

Hans Jensen.

Struensee, Johann Friedrich, Greve, 1737—72, Statsmand. F. 5. Aug. 1737 i Halle, d. 28. April 1772 i Kbh., formentlig begr. i Petri K.s Krypt. Broder til Carl August S. (s. d.). Ugift.

S. udgik fra et pietistisk Hjem, og hans Opdragelse fandt Sted i Halle, den pietistiske Retnings Hovedsæde. Som en vis forklarlig Reaktion herimod formedes hans eget Livssyn og hans egen Livsførelse. Han løsrev sig fra den strenge religiøse Tvang og valgte at leve i verdslig Frihed. Som sit Studium valgte han Medicinen og blev, endnu ikke tyve Aar gammel, Dr. med. i Halle 1757. Da hans Fader af den danske Regering var blevet ansat som Hovedpræst i Altona (1757), fulgte S. med ham og opnaaede, takket være formodentlig Faderens indflydelsesrige Forbindelser, kun 21 Aar gammel den anseligste Stilling inden for det holstenske Distriktlægevæsen ved 1758 at blive udnævnt til Stadsfysicus i Altona og Landfysicus i Grevskabet Rantzau. Heldet havde i sjælden Grad

været med den unge Mand og maatte tjene til at give ham yderligere Aspirationer.

S. synes at have været en interesseret og foretagsom Læge, og han var begavet ogsaa i andre Henseender. Dybtgaaende Studier var dog ikke hans Sag saa lidt som ideel Interesse for Kunst eller Litteratur. Ved sin Død efterlod han sig en yderst tarvelig Bogsamling, men en flot Garderobe. Han var fra Ungdommen en Mand, der tog let paa Livets alvorlige Problemer, men dog skaffede sig sin bestemte Mening om dem. Af religiøst Standpunkt var han nærmest Deist, troede, at et højeste Væsen havde skabt Verden og Mennesket, men han troede ikke paa noget Liv efter dette og betragtede det som Formaalet med det Liv, der nu engang var, at faa den mest mulige Fornøjelse ud af det. Denne nemme Livsanskuelse udelukkede ikke, at S. paa sin Maade lagde megen Vægt paa Moralen; han forlangte afsig selv og andre, at de ikke maatte gøre noget, der paaviseligt var til Skade for Samfundet. Han nærede utvivlsomt et oprigtigt Ønske om saa vidt muligt at gøre nogen Gavn i Verden. Kunde han blot selv faa Lov til at more sig privat saa meget som muligt uden Gene for andre, vilde han særdeles gerne yde sit Bidrag til, at ogsaa de andre kunde have det godt og fornøjeligt. Han var en godlidende, i det store og hele velmenende Person, og at han var en »Fritænker« i det 18. Aarhundredes mest godtkøbs og overfladiske Stil, kunde blot yderligere anspore ham til ved given Lejlighed at optræde som den radikale Samfundsreformatør.

Nogen som helst Plan eller Lyst i denne Retning har det dog ikke været, der førte ham til at søge Forbindelse med Kongen og Hoffet. Forholdene i Altona var ham for smaa og ensformige, og han higede efter mere glansfulde og spændende Omgivelser. Da den unge Christian VII. 1768 skulde tiltræde sin Udenlandsrejse, opnaaede han, vistnok ved Schack Rantzaus (s. d.) anbefaling til Conrad Holck, at blive valgt til Rejselæge — og hermed var han inde paa den Løbebane, der hurtigt skulde føre til hans store Ophøjelse og Ulykke. S. havde interessante Oplevelser og fik lærerige Indtryk under Opholdene i Vesteuropa, og som den rejsende Konges Livlæge udnævntes han ved Oxforduniversitetet til Æresdoktor i Medicin. Paa udmærket Maade forstod han at omgaas Kongen; han regulerede hans Levevis og forstod at gøre sig stadig mere yndet af den stakkels unge Fyrste, der trængte til en Omgangsfælle og Vejleder, der kunde opfatte hans aparte Sider og indrette Forholdene for ham i nøje Overensstemmelse hermed. Den Indflydelse, S. vandt over Kongen, hvis Sindssyge blev mere

og mere aabenbar, har han allerede grundlagt paa Udenlandsrejsen uden Dronningens Medvirken eller Mellemkomst.

Efter Rejsens Afslutning 1769 fulgte S. med Kongen til Kbh. og blev hans faste Livlæge med en aarlig Løn paa 1 000 Rdl. og fri Bolig i Prinsens Palæ. 12. Maj s. A. blev han Etatsraad, hvad der gav ham Adgang til at spise ved »det andet Hoftaffel«. Som Kongens Læge blev han meget naturligt 13. Okt. 1769 sat ind i en Kommission, der skulde gøre Forslag til en Koppeindpodningsanstalt, og 2. Maj 1770 foretog han selv Koppeinkubation paa den kun lidt over to Aar gamle Kronprins. Det gik godt, og tre Dage efter blev han derefter gjort til Oplæser hos Kongen med 1 500 Rdl.s Gage og Konferensraadstitel. Ikke mindst ved sin lægekyndige Omsorg for den lille, svagelige Tronarving fastholdt S. en sikker Stilling ved Hoffet under Værn af Kongeparrets stadig stigende Bevaagenhed.

S. var i sit Forhold til Kvinder Charmør og Libertiner, og han forstod, hvorledes han skulde optræde over for den unge Dronning Caroline Mathilde, der befandt sig i en saa ulykkelig og vanskelig Stilling. Med klart Lægeblik havde han fra første Færd erkendt Kongens Tilstand og set, hvordan man skulde omgaas ham. Han skabte med taktfuld Behændighed en Tilnærmelse mellem Dronningen og Kongen, der i Virkeligheden slet ikke interesserede sig for sin Hustru, og førte derved Caroline Mathilde frem fra en tilsidesat Stilling til at være Midtpunktet i Hoflivet. Det er let forstaaeligt, at Dronningen knyttede sig med Hengivenhed til en Mand, der havde været som en Redningsmand for hende og ogsaa var den omsorgsfulde Læge med Evne til at give gode, virkningsfulde Raad for Behandlingen af hendes Søn. Det er under de givne Omstændigheder ikke mærkeligt, at der hurtigt, allerede fra Begyndelsen af 1770, opstod et Forhold mellem den erfarne Levemand og den purunge, varmbloedige Kvinde. Hvad der kan forbavse, er den Mangel paa Forsigtighed, hvormed S. lod aabent skinne igennem, hvad der naturligvis maatte ikke blot foranledige megen Sladder, men ogsaa vække stor Forargelse. Han optraadte selv højst ugenert og afholdt ikke Dronningen fra at vise megen Ubesindighed. Saa kløgtig S. var i sin Optræden over for Kongeparret, saa lidt forstaaende var og vedblev han at være over for al Folkestemning.

Efterhaanden er han blevet klar over, at hans Indflydelse paa Kongeparret kunde bruges til at vinde Magten i Staten. Hoflivet i Vinteren 1769—70 var præget af Festligheder og Forlystelser, men derefter fulgte nogle Maaneder med stor Omvæltning i per-

sonlige og politiske Forhold. Luxdorph noterer i sin Dagbog 7. Maj 1770: »Alting er i en Crisi til Hove. Holck nær ved at falde i Disgrace« — og 17. Maj: »Berger bliver Liv-Medicus ved Struensee, som nu gjør alle Ting«. S. lod nu gerne en anden Mand gøre Lægetjeneste ved Hoffet, da han selv var kommet ind paa at stille sig helt andre Maal. Et Led i Arbejdet for at naa disse blev det at faa fjernet Conrad Holck (s. d.), der var Kongens Forlystelsesraad og i de første Regeringsaar havde været hans nærmeste Ven, men bestandig var optraadt som Fjende af Dronningen. Medens Hoffet i Sommeren 1770 havde et længere Ophold i Holsten, afskedigedes Holck 13. Juni fra sin Stilling som Chef for de kgl. Fornøjelser (»surintendant des menus plaisirs«), og s. D. udnævntes S.s nære Ven, Enevold Brandt, til Chef for den franske Komædie ved Hoffet; han var at opfatte som Holcks Afløser i den daglige Omgang med Kongen. 20. Juni fik Holck og flere fremtrædende kvindelige Hoffunktionærer Ordre til at rejse til Kbh., hvor Holck senere (27. Juli) modtog en Skrivelse fra Kongen, der i de mest unaadige Vendinger afskedigede ham fra alle hans Hverv. Imidlertid var trods J. H. E. Bernstorffs haarde Modstand dennes gamle Fjende Schack Rantzau blevet kaldt tilbage til Hoffet, hvad der var et Varsel om, at Timen for Bernstorffs egen »Unaade« nærmede sig. Det var ikke svært for S. at udnytte Christian VII.s Uvillie mod de Raadgivere, han havde arvet fra sin Fader. Under Opholdet i Holsten var der blevet dannet en fast Kreds om Kongeparret, bestaaende af S. og Folk, der sympatiserede med hans Planer. 27. Aug. var Hoffet tilbage paa Frbg. Slot. 15. Sept. afskedigedes Bernstorff, og dermed var det virkelig afgørende sket. Hermed begyndte S.s egentlige Magtperiode, der kom til at strække sig over seksten bevægede Maaneder.

Allerede 4. Sept. 1770 havde dog S. i Kongens Navn udstedt sine første to saakaldte »Kabinetsordrer«, den ene om, at Rangtitler og Ærestegn skulde uddeles langt sjældnere end forhen, den anden den berømte og meget betydningsfulde om Indførelse af uindskrænket Trykkefrihed. Under nær Føling med to andre Oppositionsmænd mod det hidtidige Styre, General Gähler og Schack Rantzau, forberedtes i den følgende Tid Samlingen af hele den øverste Styrelse i Kongens private Kontor, »Kabinettet«. 10. Dec. 1770 afskedigedes alle Konseillets Medlemmer, og 27. Dec. fulgte dets formelle Afskaffelse. Ganske vist skabtes der en Erstatning ved en saakaldt »Konference« af høje Embedsmænd, men den fik ingen stor Betydning og bortfaldt 6. Juli 1771. Det var S. selv, der fra Kabinettet ønskede at være den eneraadende. 17. Dec.

blev han, der hidtil blot havde været Livlæge og Oplæser, Maitre des requêtes (Sekretær ved Behandling af Ansøgninger), hvilket i Praksis blev det samme som Kongens eneste Minister. Endnu en Tid herefter dækkede S. sig dog formelt bag Kabinetssekretæren, A. Schumacher, men 20. Marts 1771 blev denne afskediget, og derefter fungerede S. selv som Kabinetssekretær uden at tage Titlen og udstedte Kabinetsordrer i sit eget Navn, om end under bestandig Paaberaabelse af Kongens Villie og Befaling. 14. Juli 1771 fik han den formelle Bekræftelse paa sin mægtige Stilling ved Udnævnelse til Gehejmekabinetsminister. 22. Juli fulgte hans Udnævnelse til dansk Lensgreve — paa den Dag, da den lille Prinsesse Louise Augusta, der, som almindelig bekendt blandt Københavnerne, i Virkeligheden var S.s og ikke Kongens Datter, blev døbt.

Ved Udnævnelsen til Minister fik S. udtrykkelig Ret til at udstede Ordre, som Kongen mundtlig havde givet ham, og i dennes Navn under Kabinetsseglet, og saadanne Kabinetsordrer skulde have samme Gyldighed, som om de var egenhændig underskrevet af Kongen. Det var derfor en Pligt nøje at adlyde dem, saafremt ingen Forordning eller Resolution af Kongen stred derimod, i hvilket Tilfælde der straks skulde ske Indberetning til Kabinetet. Den Stilling, S. herved gav sig selv, blev af mange straks opfattet som ikke overensstemmende med Kongeloven, der forudsætter, at Kongen ikke saa fuldstændig skulde lade nogen anden optræde paa sine Vegne.

I S.s Ministertitel er allerede givet et Udtryk for den Styreform, det for en Tid lykkedes ham at indføre i Danmark. Kongen havde ikke længere ved sin Side noget Statsraad, og Kollegierne skulde ikke have samme Uafhængighed som hidtil, men Styrelsens Tyngdepunkt blev henlagt til Kongens Kabinet. Man kan vist ikke sige, at dette overtog selve Administrationen, men Kollegierne havde ikke mere nogen direkte Forbindelse med Kongen og maatte finde sig i stadig at modtage vidtrækkende Ordre og Direktiver fra hans Kabinet. Alt dette vilde S. blot, da alle hans Ordre formelt var begrundet i Kongens Beslutning, have opfattet som et tiltrængt Forsøg paa at realisere Kongelovens Tanke om den fuldstændige Suverænitet, og herom har han forstaaet at overbevise Kongen. Efter sit Fald kunde S. til sit Forsvar fremføre, at han ene og alene havde sigtet til at lade Kongen og kun Kongen raade for Sagernes Afgørelse, hvoraf en naturlig Følge maatte være, at alle Forestillinger burde foregaa skriftlig, være affattet tydeligt og uden Omsvøb, holde sig til det væsentlige, men dog gøre Rede

for alle de vigtige Momenter. Et svagt Punkt i denne Begrundelse for den radikale Magtkoncentration er det ikke alene, at Christian VII. paa denne Tid havde mistet enhver Evne til selvstændig Udøvelse af Kongemagten, og at S. simpelt hen selv havde overtaget denne Magt, men et saa personligt Styre stred overhovedet, rent bortset fra de særlige reelle og formelle Omstændigheder i det givne Tilfælde, mod alle Sædvaner i dansk Statsstyrelse. Den danske Enevælde var i Praksis noget helt andet end efter Kongelovens Teori. Det betryggende for Undersaatterne laa i, at Kongen regelmæssig omgav sig med flere indsigtfulde Raadgivere, og ikke mindst i den frie, med Lov og hævdvunden Ret stemmende Behandling, som Kollegierne var i Stand til at underkaste de Sager, de fik til Afgørelse. Det er klart, at det maatte virke skræmmende, naar en enkelt, ved Tilfældigheder avanceret Mand og tilmed en Udlænding nu pludselig tilrev sig Magt til at bestemme over alting.

S. indførte i Danmarks Styrelse en fremmedartet diktatorisk Metode, der stred mod Folkets tilvante Begreber og derfor ikke kunde blive af Varighed. Han naaede ved sin energiske Indsats at faa gennemført en utvivlsomt gavnlig Forenkling og Forbedring af Centraladministrationens Former og Forretningsgang. Et varigt Resultat heraf blev Finanshovedkassen, medens meget andet af det, han indrettede, senere blev omstødt. Ved sine administrative Reformers gik S. udelukkende frem efter visse principielle Retningslinier uden at foretage nogen Vurdering af, hvad der var bedst stemmende med Folkets Tænke- og Følemaade. »I sin Bestræbelse for at forebygge unødigt Omsvøb og overdrevent Skriveri kom han i Virkeligheden til at forstyrre det Tillidsforhold mellem Folket og Monarken, som maaske var det smukkeste Træk i den dansk-norske Enevældes Historie« (Axel Linvald).

Den største Mangel ved S. som Statsmand var, at han ikke forstod at orientere sig over for de nationale Ejendommeligheder hos det Folk, i hvilket han havde opkastet sig til Herre, og slet ikke vilde lade det være et Spørgsmaal, om alle de Ideer, han repræsenterede, nu virkelig ogsaa egnede sig til at blive gennemført i Danmark. En særlig Umodenhed viste S. ved sin Holdning over for det danske Sprog, som han fandt det overflødigt at tilegne sig. Ved Hoffet var det nok at kunne Tysk og Fransk, og S. indsaa ikke, at den, der vilde reformere et Lands Forhold saa meget som han, dog først og fremmest burde lægge sig efter at forstaa dets Indbyggerses Sprog. Det var ikke ud fra nogen tysk-national Tendens, men vel nærmest af Magelighed, at han fandt det

bekvemst at betragte Danmark som et halvtysk Land. Han lod Kabinetsordrerne fremtræde paa Tysk, uanset hvilke Myndigheder de rettedes til, og skønt han kun undtagelsesvis direkte beordrede det, saa han helst, at ogsaa de indsendte Forestillinger og Skrivelser var paa Tysk, saaledes at han slap for Ulejligheden med at lade dem oversætte for sig. Hele denne Holdning opfattedes med Rette som Ringeagt for den danske Nationalitet og som et anmassende Forsøg paa at indføre tysk Regeringssprog. Den tyske Indflydelse i Danmark havde allerede i det foregaaende Tiaar mødt en tydelig dansk Modbevægelse, men S. anede i sin Sorgløshed intet om det nye, der saaledes var i Gære, og som skulde give Reaktionen mod hans uforsigtige Optræden en meget udpræget national Karakter.

Ved sine praktiske Reformers tilstræbte S. utvivlsomt med fuld Oprigtighed at gavne Stat og Samfund. Han var en radikal Repræsentant for det, man kalder »oplyst Enevælde«, men netop hans Radikalisme gjorde, at han ikke vilde tage lempende Hensyn til, hvad han blot opfattede som skadelige Fordomme. Han vilde et Samfund præget af meget større Frihed for Individerne end det hidtil bestaaende. Men Trykkefriheden maatte han atter selv indskrænke, fordi Brugen af den blev umoden og navnlig farlig for ham selv. Han gennemførte Hoveriets Bestemmelse, men tilsyneladende som Indledning til en for Bondestanden meget betænkelig Ophevelse af alle regulerende Baand paa Jordbesiddelsen. Han skabte Hof- og Stadsretten, gennemførte det endelige Brud med »Lakajismen« ved Besættelsen af Rets- og Politiembeder, afskaffede »den skarpe Eksamination« (Tortur) og Retten til at sætte paarørende i Tugthuset, men lod megen barbarisk Haardhed bestaa inden for Strafferetten. Naar han indrettede en Opfostringsanstalt for uægte Børn, ophævede overflødige Helligdage, gav en friere Ægteskabs- og Sædelighedslovgivning, oprettede Tallotteriet (en sikkert skadelig Institution), kunde det altsammen opfattes som Udtryk for hans religiøse Vantro og løse Anskuelse i sædelig Henseende. Dronningens Elsker kunde vanskelig være den rette Mand til at afskaffe Straffen for Lejermaal. Naar S. vilde bryde med det merkantilistiske System og derfor pludselig inddrog Understøttelser til Fabriksvæsenet, blev den umiddelbare Følge Arbejdsløshed og derfor Misfornøjelse. Hans Foranstaltninger generede mange offentlige Funktionærer, der dreves ud af deres Stillinger, og kunde efter deres Art ikke vinde en saadan Paaskønnelse hos den almindelige Borger, at det opvejede den Følelse af Utryghed, der maatte brede sig, naar han, denne fremmedfødte tilfældige Magthaver, gennem seksten Maaneder udstedte flere Tusinde Kabinetsordrer,

der vilde vende op og ned paa alting. Alt for brat omstyrtede han f. Eks. Kbh.s Kommunalforfatning.

S. var, som naturligt ifølge hans Herkomst og Anskuelser, fjendtlig stemt mod Fødselsadelen, men kom dog ikke til derved at vinde de borgerlige Stænder. Det egentlig afgørende for hans Skæbne blev, at han ikke forstod eller brød sig om at finde Tilslutning hos nogen bredere Kreds i Folket eller blot hos en snævrere Kreds i Administrationen eller ved Hoffet. Han havde Redskaber og Medhjælpere, men bortset fra Enevold Brandt ingen Venner. I Virkeligheden kunde han kun stole paa Dronningen, og denne Støtte var i Længden for svag. I hans egen Personlighed var ikke en saadan robust Styrke, at det kunde raade Bod paa hans meget isolerede Stilling. Et Par Hundrede norske Matroser, hvis Løn ikke havde kunnet blive dem udbetalt paa Grund af en ved visse Reformers afstedkommet Forvirring i Marinestyrelsen, demonstrerede i Sept. 1771 foran Hirschholm Slot, hvor S. opholdt sig med Kongeparret. Til sine Fjenders Glæde udviste S. ved denne Lejlighed en mærkelig Mangel paa Mod og Fatning. Det samme gentog sig, da han, efter i Maj at have vakt Forargelse ved Ophævelse af Hestgarden, i Dec. 1771 gav Ordre til Fodgardens Opløsning som særligt Korps og dens Indlemmelse i de almindelige Fodfolksregimenter, hvilket sidste var et utvivlsomt Overgreb, da Folkene, for den allerstørste Del ogsaa Nordmænd, var udtrykkelig hvervet til Tjeneste i Garden. Juleaftensdag gjorde Gardisterne Mytteri, og S. bøjede sig saa vidt, at han lod dem faa deres Afsked fra Militærtjenesten og ogsaa beholde deres Uniformer. Derved blev der i Kbh. stor national Glæde over de kække Nordmænd, der havde evnet at trodse den tyske Kommando.

Efterhaanden dannede der sig mod S.s Magt en Sammensværgelse, hvis første Anstiftere var de to Eventyrere Schack Rantzau og M. Beringskiold; den havde en Folkestemning bag sig og fik sin afgørende Styrke ved at vinde Enkedronningen, Arveprins Frederik og disses Raadgiver Høegh-Guldberg som Deltagere. Natten mellem 16. og 17. Jan. 1772, efter et Bal paa Hofteatret, lykkedes det de sammensvorne ved en Overrumpling at faa Kongen til at underskrive Ordre til at arrestere S., E. Brandt, Dronningen og flere andre Personer og straks at faa disse Ordre iværksat. Derved udløstes i de nærmest følgende Dage en larmende national Begejstring i Hovedstaden. S. blev hensat som lænket Fange i Kastellet, og 20. Jan. nedsattes en Inkvisitionskommission til for de Forbrydelser, man vilde tillægge dem, at dømme S. og hvem

man kunde anse for hans medskyldige. Medens Sagen stod paa, modtog S. i sit Fængsel Besøg af Præsten ved St. Petri tyske Kirke, Balthasar Munter, og efter hvad denne skildrer i en hel Bog, »Bekehrungsgeschichte des Grafen Struensee«, der vakte stor Opsigt og blev oversat til seks forskellige Sprog, lykkedes det ham hurtigt, i Tidens Aand væsentlig ved Fornuftgrunde, at omvende den styrtede Statsmand fra hans tidligere Materialisme til Tro paa Kristendommen og det evige Liv. Saaledes forberedt gik S. sin Dom og Død i Møde, endnu ikke 35 Aar gammel.

Anklagen mod S. blev udformet af Generalfiskal F. W. Wiwet, der drastisk skildrede, hvorledes S., »den alldumdristigste Person, som kan imagineres«, havde vovet at foragte Kongen og det kongelige Hus, Gud og hans Ord, Sproget og Nationen, og hvorledes denne Doctor medicinæ havde villet være Læge for Staten, paa Trods af Kongeloven havde tilrevet sig Magten og var omgaaedes uredeligt med Kabinetsordrer — men »hans Forsæt var, som han og viste i Gerningen, at tractere Nationen haardelig med Foragt og som Folk, der havde ingen Sentiments«. Som det første specielle Anklagepunkt anførtes, at S. havde »tilsneget sig« Landets ypperste Dames Fortrolighed paa en Maade, der maatte straffes efter Danske Lov 6 — 5 — 1 som Majestætsfornærmelse. Derefter nævnes, at han har Ansvar for Enevold Brandts brutale Behandling af Kongen, at han har »haardeligen trakteret« Kronprinsen, som om det havde været hans Hensigt at ombringe ham eller dog gøre ham udygtig til Regeringen, at han endelig — og det var naturligvis et Hovedpunkt — havde øvet grov Majestætsforbrydelse ved som Minister at skaffe sig en Magtstilling i aabenbar Strid med Kongeloven, nærmere bestemt dens § 26 (om, at ingen maatte erhverve sig noget, der kunde gøre Afbræk i Kongens suveræne Magt) og dens § 27 (om, at Kongen altid selv skulde underskrive Regeringens Beslutninger). En væsentlig Svaghed ved Anklagen var, at den helt igennem gik ud fra Fiktionen om, at Kongen var normal, hvorved det altsaa egentlig skulde have været ham selv, der med bevidst Overlæg havde tildelt S. den grundlovsstridige Stilling, han nu lod ham drage til Ansvar for. S. vedgik allerede i det andet Forhør over ham (21. Febr.), trængt af stærke Vidnerklæringer, sit Forhold til Dronningen, men hævdede i et dygtigt skriftligt Indlæg ikke i sin Statsstyrelse at have villet andet end styrke Kongens Magt og gøre Ende paa et »Anarki«. Hans Forsvarer, P. Uldall, vilde heller ikke indrømme, at Kongeloven skulde være overtraadt, men derimod nok, at S. var den strengeste Straf

skyldig for sit Forhold til Dronningen, saafremt da ikke Naade skulde gaa for Ret.

Dommen over S. — ligesom den over Enevold Brandt — blev afsagt 25. April 1772. Dens Ord falder med Vægt, hvor den skildrer det, der ogsaa efter Historiens Dom maa blive Hovedmanglen ved S. som Statsmand: »Hans Sag var det ikke at lære Landets Sprog, at udstudere dets Forfatning og Indretninger, at kende dets Tilstand og sande Interesse og at forstaa dets borgerlige Love og Grundlov«. I Ord, der langt mere præges af oprørt Lidenskab end af rolig Jura, anføres den Række af Overgreb, man finder i hans Administration, hvorved han ogsaa har vist sin Foragt for Religion, Moral og gode Sæder. Det fastslaas, at han paa mere end een Maade og i mere end een Henseende har gjort sig skyldig i Majestætsfornærmelse (»*crimen læsae majestatis*«) i groveste Grad, og i Overensstemmelse med Anklagen erklæres han skyldig i Forbrydelse mod baade Kongeloven og Danske Lov. Han har derved forbrudt Ære, Liv og Gods; hans adelige Skjold skal sønderbrydes af Bøddelen, hans højre Haand hannem levende afhugges og dernæst hans Hoved, hans Krop parteres og lægges paa Stejle og Hjul, men Hoved med Haand sættes paa en Stage.

Skønt Katharina II. af Rusland søgte at faa baade denne Straf og den tilsvarende for Brandt formildet til livsvarigt Fængsel, blev den dog efter Dommens Bogstav eksekveret paa dem begge 28. April, idet først Brandt og derefter S. i Nærværelse af en uhyre Menneskemængde maatte bestige et Skafot paa Østerfælled. Det vilde have været værdigst for Nationen, om de hadefulde Følelser over for den letsindige Usurpator ikke havde givet sig Udslag i en saa barbarisk Grusomhed. Om det rent juridiske Grundlag for Dommen og Straffen over S. er der diskuteret, men det var i hvert Fald ikke nogen dansk Enevælde, han havde praktiseret, intet Styre i Pagt med Folkets Natur og Historie. S. kan derfor kun opfattes som en meget umoden og ubesindig Forløber for de Statsmænd, der senere evnede at give Løsningen af Tidens store Opgaver den Form, der var den for det danske Land og Folk virkelig passende.

Virkelig Etatsraad 1769. Konferensraad 1770. — Mathildeordenen 1771.

Miniature af Th. Fr. Stein 1770 (Fr.borg). Maleri af E. Pausen 1771 (sst.). Malerier og Pasteller af C. A. Lorentzen, med og uden Mathildeordenen (bl. a. Fr.borg). Maleri af Jens Juel (forhen Hvedholm). Tegning af Meno Haas (Fr.borg). Miniaturer bl. a. af A. Thornborg og Sturz. Tegning af N. A. Abildgaard (Kobberstiksamlingen). Miniaturer, bl. a. paa Moesgaard og Juelsberg og hos

Familien Lehmann. Malerier forhen i Kr. Zahrtmanns Eje og paa Orebygaard (Kopi af C. C. Andersen 1888). Portrætteret paa W. Marstrands Tegning »Caroline Mathilde paa Ridetur«, paa Kr. Zahrtmanns Malerier »Scene ved Christian VII.s Hof« (1873 og 1881) og »Caroline Mathilde ved Sofie Magdalenes Lig« (1910). Tegning af Mme. Clemens, raderet af A. P. Madsen. Litografi 1856 efter E. Pauelsens Billede. Træsnit 1873 af H. P. Hansen efter et Billede med Mathildeordenen, 1849 efter et andet lignende Billede. Engelsk Kobberstik bl. a. fra 1772 og Radering, bl. a. fra 1796. Stik af C. Rein efter Tegning af C. F., af Terkel Kleve 1772 og af J. M. Preisler efter Saly. Portrætteret paa Stik af hans Fængsling, hans Overførelse til Kastellet, hans Tilværelse og Omvendelse i Fængslet, Forhørene og hans Henrettelse samt hans Samraad med E. Brandt om, hvorledes de vilde udføre deres Projekt.

Ovenn. Bog af Balth. Munter. J. K. Høst: Johann Friedrich Struensee og hans Ministerium, I—III 1824. C. Molbech i Hist. Tidsskr., 2. Rk., IV—V, 1852—54. F. Schiern: Historiske Studier, I, 1856. Hist. Tidsskr., 3. Rk., VI, 1867—69; 6. Rk., I, 1887—88. E. Holm sst., 4. Rk., II, 1870—72. Samme: Nogle Hovedtræk af Trykkefrihedens Historie 1770—1773, 1885. Samme: Danmark-Norges Historie 1720—1814, IV, 1—2, 1902; V, 1906. Samme i Hist. Tidsskr., 7. Rk., V, 1904—05. L. Daae i Dsk. Saml., 2. Rk., V, 1876—77. Samme i Personalhist. Tidsskr., II, 1881. Karl Wittich: Struensee, 1879; bearbejdet paa Dansk og forøget af Chr. Blangstrup, 1887. L. Koch i Hist. Tidsskr., 5. Rk., IV, 1883—84, sst. 6. Rk., IV—V, 1892—95, sst. 7. Rk., III, 1900—02 og sst. 8. Rk., I, 1907—08. J. A. Fridericia i Politiken 5. Marts 1888, 19. Juli 1891, 27. Dec. 1902 og 1. og 4. Jan. 1903. Chr. Blangstrup: Christian VII. og Caroline Mathilde, 1890. N. Lassen i Tidsskr. for Retsvidenskab, IV—V, 1891—92 og Politiken 1. og 4. Jan. 1903. J. Nellemann i Dagbladet 2. og 3. Juli 1891—'92. Politiken 13. Jan. 1903. Dsk. Mag., 5. Rk., III, 1893—97; VI, 1909. C. D. Biehls Breve om Christian VII. ved L. Bobé, 1901 og 1919. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, VI, 1903. Aage Friis: Andreas Peter Bernstorff og Ove Høegh Guldberg, 1899. Samme: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. F. Hagerup i Tidsskr. for Retsvidenskab, XVI, 1903. A. Fjelstrup: Skilsmisseprocessen imellem Kong Kristian VII. og Dronning Karoline Matilde, 1908. O. Erler: Die tragischen Probleme des Struensee-Stoffes, 1916. Luxdorphs Dagbøger, udg. ved E. Nystrøm, I, 1915—30. Reverdils Memoirer, overs. af P. Læssøe Muller, 1916. C. A. Trier: U. A. Holstein, s. A. Holger Hansen: Kabinettsstyrelsen i Danmark, I—III, 1916—23. Samme: Inkvisitionskommissionen af 20. Jan. 1772, I—V, 1927—41. Vor Fortid, II, 1918. Axel Linvald i Den danske Centraladministration, 1921. J. W. S. Johnsson i Ugeskrift for Læger, LXXXIV, 1922. Personalhist. Tidsskr., 8. Rk., I, 1922. J. M. Wehner: Struensee, 1924 og 1938. R. Schlosser: Struensee in der deutschen Literatur, 1931. Hans Jensen: Dansk Jordpolitik, I, 1936. Samme: Nordisk Statsstyre, 1942, S. 23. Th. Thaulow og J. O. Bro Jørgensen: Udvalgte Breve, Betænkninger og Optegnelser af J. O. Schack-Rathlous Arkiv, 1936. Victor Lange: Fra Struenseetiden, 1926. Om Stedet for Henrettelsen og de formentlige Rester se under Enevold Brandt.

Hans Jensen.

Strunk (Strunck), Christian Adolph Frederik, 1816—88, Museumsmand. F. 24. April 1816 i Aarhus, d. 7. Marts 1888 i Kbh. (Slotsk.), begr. sst. (Holmens). Forældre: Købmand Johannes Herman Nicolai S. (ca. 1780—1821) og Kristine Mathilde Raae (1793—tidligst 1868). Gift 2. Nov. 1853 i Kbh. (Slotsk.) med Kristiane Wilhelmine Eisen, f. 23. April 1817 i Kbh. (Fødsst.), d. 5. Dec. 1896 paa Frbg., D. af cand. jur., Syngesufflør ved Det kgl. Teater Martin Christian E. (1793—1855, gift 1823 ^{m^e} d Skuespillerinden Anne Petrine Flint, 1803—61) og Sangerinden Eleonore Christine Zrza (s. d.).

S. gik i Viborg Katedralskole, men opgav paa Grund af langvarig Sygdom 1832 at tage Artium og gav sig til at studere Kirurgi. Han kom imidlertid snart, i hvert Fald før 1837, i Forbindelse med C. J. Thomsen, der anvendte ham som Omviser paa Oldnordisk Museum paa Christiansborg. 1847 blev han udnævnt til Sekretær ved det historisk-topografiske Arkiv paa Prinsens Palæ, en Stilling, han allerede 1843 var indstillet til, og hvor det regelmæssige Arbejde var paa-begyndt 1846. Han steg senere til Arkivsekretær efter Thomsens Død og Arkivar efter Worsaaes. Sit Arbejde ved Oldnordisk Museum fortsatte han; han blev fast ansat, Sekretær og fra 1866 Inspektør for Samlingen. Ved Kunstmuseet i Prinsens Palæ fik han omkring 1855 Ansættelse som Assistent, senere specielt ved Skulptursamlingen, derefter Antiksamlingen, og denne Stilling bevarede han Livet igennem. I Efteraaret 1862 foretog S. en Studierejse til tyske og østrigske Museer, hvilket blev af ikke ringe Betydning for Katalogarbejdet med de Samlinger, han var knyttet til. S. havde længe syslet med Grafik, og da Thiele skulde afgaa, blev han 1869 ansat som Inspektør ved Kobberstiksamlingen ved Siden af sine øvrige Embeder; den havde jo som de øvrige til Huse i Prinsens Palæ. 1865 havde han udgivet »Samlinger til en beskrivende Katalog over grafiske Portrætter af Danske, Norske og Holstenere«, et saare betydningsfuldt Værk, som blev brugt, indtil P. B. C. Westergaard 1930 udgav et »Katalog over danske Portrætter i Kobberstik, Lithografi og Træsnit«. 1882 udsendte han et tilsvarende Katalog over Kongehusets Portrætter. I øvrigt faldt hans Virksomhed udelukkende inden for det daglige Arbejde i de Samlinger, han havde med at gøre, og for hvis Ordning og Udnyttelse han betød meget. Desuden var det S.ske Hjem paa Grund af Ægteparrets fine menneskelige Egenskaber et fast Bindeled mellem Størsteparten af de ved Museet arbejdende Folk; han var en stærkt beundrende Ven af Worsaae, og hans Hus blev et Hjemsted

for yngre Arkæologer, saavel danske som fra Broderlandene; hans kloge og begavede Hustru støttede ham stærkt i hans forsonende Bestræbelser mellem Arkæologerne. Hun oprettede ved sit Testamente et Legat for Nationalmuseets Opsynsmænd og lavere Funktionærer. 1887 — efter 50 Aars Tjeneste — tog han Afsked fra sine Embeder. — Breve i Det kgl. Bibliotek, Stockholm. — Kammerraad 1856. Justitsraad 1869. — R. 1875. DM. 1887. — Litografi fra Tegner & Kittendorff 1862 efter Daguerreotypi.

Julie Weber Sødring: Erindringer fra min Barndom og Ungdom, 1894, S. 95—99. J. J. A. Worsaae: En Oldgranskers Erindringer, 1934. Personalhist. Tidsskr., 7. RL, I, 1916, S. 80. Josepha Martensen: H. L. Martensen, 1918, S. 66~72.

O. Andrup.

Strøm. Af de forskellige danske og norske Slægter, der fører Navnet S., skal her nævnes en fra Sognepræst i Bynesset Ole Henriksen S. (d. 1701) stammende Slægt; han var Fader til Sognepræst i Borgund, Provst Peder Olsen S. (1682—1741), hvis Sønner var Borgmester i Kristiania og Bragernæs Jens Henrik S. (1729—1800) — hvis Søn Forpagter Peder S. (1781—1825) var Fader til nedenn. naturhistoriske Forfatter Vincens S. (1818—99) — og Tvillingbrødrene Naturforskeren, Sognepræst i Eker, Professor theol. extr. Hans S. (1726—97) og nedenn. Leksikograf, Stiftskriver i Roskilde, Etatsraad Ole S. (1726—82); af dennes Sønner skal nævnes Lægen Dr. med. Magnus S. (1766—1832), Kancelliraad Henrik Ludvig S. (1767—1830) — hvis Søn var kst. Overlæge Carl Ulrich S. (1805—55) — og Sognepræst til Kregome og Vinderød, Provst Christian Ludvig S. (1771—1859), der var Bedstefader til nedenn. Bankdirektør Rasmus Nyerup S. (1842—1918). — Gæstgiver i Odense Samuel Henrik S. (1795—1858) var Fader til nedenn. Sognepræst i Marslev og Birkende, Politikeren Gollich Frederik Peter S. (1819—98), hvis Søn var Lægen Hans Samuel Christian S. (1854—1901).

Albert Fabritius.

Strøm, Gollich Frederik Peter, 1819—98, Præst, Politiker. F. 3. April 1819 i Odense, d. 2. Dec. 1898 i Marslev, begr. sst. Forældre: Gæstgiver, senere Borgerrepræsentant Samuel Henrik S. (1795—1858) og Bolette Elisabeth Læger (1793—1854). Gift 18. Maj 1849 i Odense med Marie Christine Muller, f. 29. Sept. 1830 i Lumby, d. 19. Sept. 1898 i Marslev, D. af Kasserer ved Odense Fattigvæsen og i Fyns Stifts Sparekasse, Kancelliraad Hans M. (1800—71) og Marie Margrethe Liitken (1795—1874).

S. blev Student 1835 fra Odense og cand. theol. 1840, hvorpaa

han 1842 blev Hjælpe­lærer og 1844 Adjunkt ved sin gamle Skole. Han roses som en for­træffelig Lærer, og Livet igennem vedblev han at nære en stærk Interesse for al pædagogisk Sys­sel. 1848 ud­nævntes han til Sognepræst i det store Kald Marslev og Birkende paa Fyen, og i dette vedblev han at virke i henved 50 Aar, indtil han 1897 ¹⁰g sm Afsked. Allerede under sin Skolegang var S. blevet vundet for en positiv Kristendomsopfattelse, og under sin senere Ud­vikling blev han især paavirket af det grundtvigske Syn. Han blev dog aldrig Partimand i snævrere Forstand, og i sin kirkelige Form mindede han mere om den høj­kirkelige Præstetype. Dette gjaldt saaledes hans grundige, nøje gennemtænkte Prædikener, der bar en ældre Tids Præg. Derimod viste Paavirkningen fra grundtvigsk Side sig bl. a. i hans Arbejde for at skabe et Menigheds­liv i sine Sogne. S.s udmærkede Evner og varme Interesse for Samfundsforhold gjorde ham en Tid til Politiker, idet han 1859—66 i Landstinget repræsenterede 6. Kreds. Han stemte for Grundlovs­ændringen 1866 og var som Helhed en stiv Høj­re­mand, men ikke uden et vist Frisind i aandelige Spørgsmaal. Som Rigsdags­mand spillede S. vel ikke en meget fremtrædende Rolle, men skaffede sig Respekt ved sine Indlæg i Debatten, udpræget saglige og skarpt logiske som de var. 1868 fik han Tilbud om at blive Kirkeminister, men afslog dette. S. A. blev han Medlem af den store Kirkekommission, og saa sent som 1891 fik han Sæde i Kommissionen vedrørende For­andringer i Præstekaldenes Naadensaar. Skønt han som Kirkepolitiker i nogen Grad kom til at skuffe sine grundtvigske Ven­ners Forventninger, var han dog i flere Henseender Fremskridts­mand. Saaledes udtalte han sig allerede 1860 for Indførelsen af (frivillige) Menighedsraad og holdt senere paa tvungent borgerligt Ægteskab. Om hans gennem­gaaende konser­vative Standpunkt vidner dog et lille Skrift »Symbolforpligtelsens Ophævelse« (1882) vendt mod Askovmødets Frihedskrav paa dette Omraade. I Litteraturen er S. i øvrigt optraadt som Forfatter af en »Lærebog i Danmarks Historie« (1842, 10. Opl. 1863) for Almueskolen og af en Række fortrinlige, paa Arkivstudier byggede Bidrag i »Samlinger til Fyens Historie og Topographie« om forskellige fynske Kalds Præstehistorie. S. sad i det hele inde med et sjældent Kendskab til sin Fødeøes Personal- og Lokalhistorie. — Efter­ladte Papirer i Landsarkivet i Odense. — R. 1867. DM. 1892. — Pastel af Moe i Familieeje.

Søndagsbladet 9. April 1899. Højskolebladet, XXIV, 1899, Sp. 305—16. Taler ved Pastor G. F. P. Strøms Jordefærd, 1899. Saml. til Fyens Hist. og Top., V, 1871, S. 332 fif. Kirkehist. Saml., 4. Rk., VI, 1899—1901, S. 696 f.

705. Ludvig Schrøder: Ludvig Helveg, af hans Liv og af hans Tid, 1884, S. 243, 244, 267, 280. Vilhelm Birkedal: Personlige Oplevelser i et langt Liv, II, 1890, S. 162 f. G. L. Wad: Fra Fyens Fortid, III, 1921, S. 224.

Bjørn Kornerup.

Strøm, Ole, 1726—82, Leksikograf. F. 25. Jan. 1726 i Borgund, d. 16. April 1782 i Roskilde, begr. sst. Forældre: Provst Peder Olsen S. (1682—1741, gift i° 1714 med Aarsille Catharina Borchmann, f. 1692, 2° med Maren Ascanius) og Gunhild Susanna Hagerup (1687—1764). Gift 18. Juli 1764 i Kbh. (Trin.) med Ulrica Eleonora Langhorn, f. 3. Marts 1737 paa Rosenborg (Trin.), d. 4. Okt. 1810 i Kbh. (Garn.) (gift i° 1760 med Sognepræst i Egeslevmagle Frederik Horrebow, 1729—61), D. af Oberstløjtnant Magnus L. (1690—1759) og Dorothea Elisabeth Wagner (ca. 1707—43).

S. blev Student 1743 fra Bergen og teologisk Kandidat 1745, men gik derefter over til det juridiske Studium, blev Amanuensis hos Biskop Hersleb, 1763 Stiftsriver i Roskilde, fra 1774 tillige Forstander for Duebrødre Kloster sst. Da Videnskabernes Selskab 1777 besluttede, at Arbejdet med den danske Ordbog skulde begyndes, blev S. sammen med to Medarbejdere Redaktør, dog under en Kommissions Overledelse. Da der i Roskilde manglede Hjælpemidler til et saadant Arbejde, søgte S. at blive Gehejmearkivar, men fik ikke Embedet; af hans Udarbejdelse udkom Bogstavet A 1780, og han blev selv optaget som Medlem i Selskabet. N. A. udarbejdede han Bogstavet B, men dette gik først i Trykken efter hans Død. — Kancelliraad 1765. Justitsraad 1775. Etatsraad 1780.

C. Molbech: Videnskabernes Selskabs Historie, 1742—1842, 1843.

Marius Kristensen.

Strøm, Rasmus Nyerup, 1842—1918, Kommunalpolitiker og Nationalbankdirektør. F. 4. Juni 1842 i Vordingborg, d. 25. Dec. 1918 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Distriktslæge Ole S. (1813—71) og Marie Margrethe Buntzen (1812—90). Ugift.

S. blev Student 1860 fra Herlufsholm og juridisk Kandidat 1868. S. A. blev han Sagførerfuldmægtig, 1871 Overretssagfører og 1880 Højesteretssagfører. 1870—72 var han tillige ansat i Finansministeriet og 1872—84 juridisk Sekretær i Den danske Landmandsbank. I Sept. 1888 blev han Direktør i Nationalbanken og beklædte denne Post til 1913. Ved Siden af denne bankmæssige Virksomhed deltog S. med megen Interesse i det kommu-

nåle Liv som Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation 1884—1908, deraf som Viceformand 1893—95 og Formand 1895—98. I en enkelt Valgperiode (1884—87) var han desuden Folketingsmand for Odense, og han tilhørte baade som Rigsdagsmand og Kommunalpolitiker Højrepartiet. Hans kunstneriske og litterære Interesser førte ham ind i forskellige Teater- og Kunstkommissioner, som f. Eks. Teaterkommissionen 1893—97 °S Glyptotekskommissionen af 1899, men desuden udførte han et meget betydeligt Arbejde inden for Kbh.s Understøttelsesforening, hvis Formandspost han beklædte 1893—1904. 1887 var han Medstifter af Genealogisk Institut og siden Næstformand heri gennem en lang Aarrække. Paa det danske Studentertog til Uppsala 1875 var han de danske Studenter Ordfører. S. forbandt et godt Hoved med et lyst Sind, der gjorde ham Samkvemmet med Mennesker let. — Etatsraad 1894. — R. 1897. DM. 1901. K.² 1912. — Maleri af N. V. Dorph 1905.

Berl. Tid. og Politiken 27. Dec. 1918.

Jens Vestberg.

Strøm, Vincens, 1818—99, naturhistorisk Lærer og Forfatter. F. 28. Nov. 1818 paa Pæregaard paa Langeland, d. 16. Juli 1899 i Odense, begr. sst. Forældre: Forpagter af Pæregaard, senere Fæster af Dyrup ved Odense Peder S. (1781—1825) °S Birgitte Ribber (1781—1851). Gift 22. Juli 1853 i Odense med Arlinde Seline Constanze Faber, f. 27. Juni 1823 i Allested, d. 3. Febr. 1901 i Odense, D. af Sognepræst i Allested og Vejle, senere Biskop i Odense Nicolai F. (s. d.) og 1. Hustru.

S. blev Student 1836 fra Odense, studerede Teologi efter Faderens Ønske og blev cand. theol. 1842. Han interesserede sig imidlertid mere for Naturen, specielt Botanik og Entomologi, og var 1840 en af Stifterne af Det Naturhistoriske Selskab, der var en Forløber for Botanisk Forening. Ligeledes var han Medlem af det 1842 af J. C. Schiødte stiftede Skandinavisk Entomologisk Selskab, i hvilket han paa et Møde gav en lepidopterologisk Meddelelse. 1850 blev han Lærer med Naturhistorie som Hovedfag ved Odense Katedralskole, blev 1868 Overlærer og tog sin Afsked 1889. Foruden nogle botaniske Skolebøger publicerede han i disse Aar i »Naturhistorisk Tidsskrift« nogle Afhandlinger om Sommerfugle, af hvilke han var en anset Kender og ivrig Samler: »Om de danske Arter af Slægten *Orgyia*« (3. Rk., III, 1864—65), hvori nogle ejendommelige biologiske Iagttagelser meddeles, og »Danmarks Sommerfugle i kort Oversigt« (3. Rk., IV, 1866—67). Den sidste, der ikke var blevet afsluttet, tog han fat paa igen i sit Otium og udgav 1891 den store Haandbog »Danmarks større Sommer-

fugle«, hvis biologiske Oplysninger stadig er nyttige, selv om Bogen i øvrigt nu er afløst af mere moderne Oversigter. Hans Samling findes, bortset fra nogle Stykker, Zoologisk Museum efter hans Død fik Lov at udtage, i Odense Stiftsmuseum; nogle af ham udførte Tegninger i Aarhus Universitets zoologiske Museum. — R. 1885.

C. C. A. Gosch: Danmarks zoologiske Litteratur, II, 2, 1875, S. 439. Fyens Stiftstidende 18. Juli 1899. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, 1, S. 428; II, S. 263. Kai L. Henriksen i Entom. Meddel., XV, .921-27, s. 184 ff. £_ L Tuxen—

Strøm Tejsen, se Tejsen, Strøm.

Stromgren, Bengt Georg Daniel, f. 1908, Astronom. F. 21. Jan. 1908 i Goteborg. Forældre: Professor Elis S. (s. d.) og Tandlæge Hedvig Lidforss (se Stromgren, Hedvig). Gift 31. Marts 1931 i Taarbæk med Sigrid Kaja Hartz, f. 11. Okt. 1903 i Kbh., D. af Grosserer Axel Marius H. (1869—1925) og Marian Sophie Schou (1870—1934).

Efter at være blevet Student 1925 fra Metropolitanskolen studerede S. Matematik og Naturfag, særlig Astronomi, ved Universitetet, hvor han 1927 blev mag. scient. Allerede i Skoletiden, under sin Opvækst paa Observatoriet, havde han siden 1920 gjort astronomiske Observationer og drevet videregaaende Studier, særlig af Matematik og Astronomi, saa at han 1926 kunde ansættes som Assistent ved Universitetsobservatoriet. 1929 tog han Doktorgraden med Afhandlingen »Formeln und Tafeln zur Bestimmung parabolischer Bahnen«. 1932 blev han Lektor i Astronomi ved Kbh.s Universitet og 1936 Professor i Astrofysik ved University of Chicago, hvorfra han 1938 vendte tilbage som ekstraordinær Professor i Astronomi ved Kbh.s Universitet. 1940 efterfulgte han sin Fader som ordinær Professor og Bestyrer af Observatoriet. — Trods sin Ungdom har S. allerede en meget værdifuld videnskabelig Produktion bag sig. Allerede i Artiumsaaret publicerede han sammen med J. Johannsen »Bestimmung der Rektaszensionen von 131 polnahen Sternen nach Beobachtungen in den Jahren 1921—23 angestellt am Repsold'schen Durchgangsinstrument der Kopenhagener Sternwarte« og 1929 den ovennævnte Disputats. Sammen med sin Fader, Professor Elis S. (s. d.), har han skrevet den anden Samling »Astronomiska miniatyrer« (1927) og en Lærebog i Astronomi (1931), som ogsaa er kommet paa Tysk (1933). 1937 redigerede han 26. Bind af »Handbuch der Experimentalphysik«, Astrophysik, og har selv forfattet flere Afsnit, som viser hans Beherskelse af det moderne Stof. 1925 konstruerede han et

Apparat til fotoelektrisk Registrering af Stjernepassager. Han har mere og mere koncentreret sig om astrofysiske Problemer, f. Eks. angaaende Stjerneatmosfærernes kemiske S sammensætning, Forholdene i Stjernernes Indre og Stoffet i Rummet mellem Stjernerne. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1939. — Rødkridtstegning af Poul Corona 1941.

Univ. Progr. Nov. 1930, S. 176

ff.

Poul Heegaard.

Strømgren

~~S. Stromgren~~, Svante Elis, f. 1870, Astronom. F. 31. Maj 1870 i Helsingborg. Forældre: Købmand Svante S. (1826—69) og Adelaide Sofie Petterson (1834—1927). Gift 5. Juni 1902 i Kbh. (Svenske Legation) med Tandlæge Hedvig Lidforss (se Stromgren, Hedvig).

S. blev Student 1887 fra Helsingborg og studerede Matematik og Naturfag ved Lunds Universitet, ved hvilket han 1898 blev Dr. phil. og Docent i Astronomi. 1001 blev han Assistent hos Redaktøren af »Astronomische Nachrichten« i Kiel, hvor han desuden 1904 blev Universitetsdocent. 1907 blev han udnævnt til Professor i Astronomi ved Kbh.s Universitet og til Bestyrer af dettes Observatorium. I denne Stilling har han virket indtil 1940, da han naaede Aldersgrænsen. Fra 1920 har han været Formand i Astronomisk Selskab og Medudgiver af »Nordisk Astronomisk Tidsskrift«. Han har været Medlem af Styret for det internationale Astronomische Gesellschaft 1917—30, dets Formand 1921—30. Ved Verdenskrigens Udbrud 1914 kom Observatoriernes Arbejde i store Vanskeligheder, fordi det internationale Bureau for astronomiske Telegrammer ved »Astronomische Nachrichten«s Kontor i Kiel maatte standse sit Arbejde. S. indlagde sig stor Fortjeneste af Astronomien ved at han med sit Kendskab til Bureauets Arbejde fra Kieltiden kunde faa overflyttet dettes Virksomhed til Kbh.s Universitetsobservatorium, hvor han ledede Arbejdet 1914—20. Han fungerede 1920—22 som Mellemand mellem to Centralbureauer og ledede efter 1922 dels det, som Union astronomique internationale havde oprettet, dels en Filial i Kiel. Ogsaa under den nuværende Krig formidler han Forbindelsen mellem Observatorierne i de forskellige Lande. 1923 afslog han en Kaldelse til et Professorat i teoretisk Astronomi ved Berlins Universitet og til at være Chef for det astronomiske Regneinstitut i Berlin-Dahlem. Han er Medlem af Royal Society i London (1916), Kgl. Svenska Vetenskaps Akademi (1920), Finska Vetenskaps-Societeten (1922), Videnskaps-selskapet i Oslo (1922), Preussische Akademie der Wissenschaften i Berlin (1925), det danske Videnskabernes Selskab (1927), The

American Museum of Natural History i New York (1933), Kgl. Fysiografiska Sällskapet i Lund (1938). Han er Æresdoktor ved Greifswalds Universitet (1923).

Lige siden Laplaces og Lamberts Dage har Astronomien beskæftiget sig med Spørgsmaalet om Kometernes kosmiske Oprindelse. Henimod Slutningen af forrige Aarhundrede blev det fra forskellig Side forsøgt at give et Bidrag til Løsningen ved at bestemme bag ud i Tiden de Ændringer, som Planeterne havde fremkaldt i Kometernes Baner, særlig de, som nu er hyperbolske, og hvor derfor Kometen synes at have sin Oprindelse uden for Solsystemet. Ved sin Baneberegning for Komet 1890 II blev S. klar over, hvor vigtig den nøjagtigst mulige Bestemmelse af Virkningerne af disse Planetperturbationer er. Hans Resultat var, at denne Komets Bane, som nu var hyperbolsk, oprindeligt havde været elliptisk. Problemet om Kometernes kosmiske Oprindelse bevarede S. stadig i Tankerne og behandlede det sammen med en Række Medarbejdere. 1914 kunde han i sin Afhandling »Ueber den Ursprung der Kometen« udtale, at der i vort Solsystem ikke synes at være nogen Komet med en oprindelig hyperbolsk Bane, saa at alle hidtil iagttagne Kometer synes at have deres Oprindelse i vort Solsystem. Den Evne, S. har til at skabe Interesse for astronomiske Problemer og finde Medarbejdere til Arbejder, som overstiger Enkeltmands Kræfter, har ogsaa fremmet andre Arbejder ved Universitetsobservatoriet. I »Tre Aartier celest Mekanik paa Københavns Observatorium« (1923) nævner han saaledes en Kreds af 49 Medarbejdere, som har hjulpet ham med de numeriske Arbejder til hans Undersøgelser af Trelegemeproblemet, særlig det specielle »Problème restreint«. En grafisk Fremstilling af Hovedresultaterne om de fundne Baneformer er ophængt i Deutsches Museum i Munchen. En Oversigt er givet i »Ergebnisse der exakten Naturwissenschaft« (IV, 1925). Sammen med Professor Kreutz har han udgivet en Tabel over Fiksstjernekoordinater anført i »Astronomische Nachrichten« (CXIII—CLXIII, 1886—1903). Ogsaa som Lærebogsforfatter og populær-astronomisk Forfatter har han virket. Han har skrevet »Ole Rømer som Astronom« (1918), »Astronomiska miniatyrer« (første Samling 1921, anden Samling sammen med Bengt S. 1927), Afnittet om Astronomi i »Det nittende Aarhundrede« (XVIII, 1925) samt sammen med Bengt S. en Lærebog i Astronomi, baade udkommet paa Dansk (1931) og Tysk (1933). — R. 1923. DM. 1933. — Maleri af Edv. Saltoft 1927 og af Hans Henningsen 1929 (Odense Stiftsmuseum). Buste af Helen Schou 1938.

Stromgren, Hedvig, f. 1877, Tandlæge og Forfatterinde. F. 12. Juli 1877 i Lund. Forældre: Sprogforskeren, Professor Volter Edvard Lidforss (1833—1910) og Anne Marie Swartling (1839—1917). Gift 5. Juni 1902 i Kbh. (Svenske Legation) med Elis S. (s. d.).

H. S. blev Student 1895 fra Lunds Katedralskole og studerede derefter Matematik og Zoologi i tre Semestre ved Lunds Universitet. 1902 tog hun Tandlægeeksamen ved Tandlægeinstituttet i Stockholm og praktiserede efter Giftermaalet med Elis S. som Tandlæge i Kiel indtil 1908, da hun fik jus practicandi i Danmark og begyndte at praktisere i Kbh. Fra 1917 er hun tillige Skoletandlæge ved Vajsenhuset. Hun var Medlem af Bestyrelsen for Kvindelig Læseforening 1911—17, for Skoletandlægeforeningen 1917—37, for Medicinsk historisk Selskab 1921—27, for Danske Kvinders Fredskæde (Kbh.s Kreds) 1921—28 og er Medlem af Bestyrelsen for Medicinsk-historisk Museums Venner (Sekretær 1931). Fra 1930 er hun Redaktør af Tidsskriftet »Tandplejen«. 1930 blev hun korresponderende Medlem af Svenska Tandlåkare Sällskapet og 1937 af Finska Tandlåkarsällskapet og fik 1939 tildelt Tagea Brandts Legat. — H. S., der har foretaget talrige Studierejser til Udlandets Tandlægeskoler og Biblioteker, er Grundlæggeren af den odontologiske Historieforskning i Danmark og har skrevet »Tandlåkekonsten hos Romarna« (1919), »Tandlåkekonstens historia« (1927), »Det danske Tandlægevæsen 1903—1927« (1930), »Die Zahnheilkunde im achtzehnten Jahrhundert« (1935), endvidere talrige Afhandlinger i Fagtidsskrifter, af hvilke maa fremhæves »Om Plinius, hans Midler mod Tandsygdomme og nogle andre Ting« (Tandlægebladet, XXIV, 1920), »Tandlægekunsten hos Araberne« (sst., XXV, 1921), »Lidt om Johannes Mesué og hans Forhold til Tandlægekunsten« (sst., XXVI, 1922), »Einige antike und mittelalterliche Kuren gegen Zahnschmerzen« (Janus, 1927 og 1929), »Om Porcellænet i Tandlægekunsten« (Tandlægebladet, XXXVIII, 1934), »Zwei zahnärztliche Typen« (Kongresbericht, Wien 1936), »The Value of Suggestion in the Dental Treatment of Children« (The Dental Magazine and Oral Topics, IL, 1932), »Om kirurgen Jacques Guillemeau och hans betydelse for tandlåkarkonsten« (Finska Tandlåkarsällskapets Forhandlingar, LIX, 1937) og »Eine Beobachtung iiber den Gesichtsschmerz vom Chirurgus Sauter zu Allenspach« (1940). I Tidsskriftet »Tandplejen« har hun skrevet talrige signerede eller redaktionelle Artikler, saaledes i XXIII, 1933) »Om Salernerskolen«, i XXIV, 1934, »Før Boremaskinen«,

i XXV, 1935, »Transplantation«, i XXVI, 1936, »Tandpleje i Indien« og »»Tandpineguden« i Wien«, i XXVII, 1937 »Tandlægekunst for 100 Aar siden«, XXVIII, 1938, »Nair Hospitalets Tandklinik i Bombay« o. m. fl. Af skønlitterære Værker har hun skrevet *Romanerne* »Det forgångna« (1925) og »Forr dog man av det...« (1938, dansk Udg. s. A.). Hun har oversat Emil Hannovers »Keramisk Haandbog« til Svensk.

TT „ „
Hedda Boers.

Strøyberg, Niels Kaj, 1868—1922, Købmand. F. 21. Febr. 1868 i Aalborg, d. 7. Jan. 1922 i Dronninglund, begr. i Aalborg. Forældre: Apoteker Jørgen Jacob Kjellerup S. (1833—"9²¹) °S Susanne Severine Strøyberg (1836—99). Gift 14. Juli 1894 i Aalborg med Caroline Mathilde Andersen, f. 4. Aug. 1871 paa Skovsbo ved Ullerslev, Fyn, d. 25. Juli 1936 i Aalborg, D. af Forpagter Peter A. (1837—83, gift 2° 1875 med Emmy Emilie Rytzebeck, 1857—1928) og Ophelia Petrea Amalie Cathinca Malling (1839—74).

S. blev handelsuddannet i Aarhus og var derefter i Udlandet en Aarrække. Ved sin Hjemkomst 1892 etablerede han i Aalborg en Kulimportforretning, som en Tid blev den største Provincesforretning i Branchen. Desuden oparbejdede han en omfattende Eksport navnlig af Raakridt og drev Rederivirksomhed som korresponderende Reder for Aalborg Dampskibsselskab. Han var en dygtig og indsigtfuld Købmand, og paa de jyske Handelsmøder blev han ved sin støtte Personlighed og sit sunde Omdømme hurtigt en af Forgrundsfigurerne, saaledes at han 1906 indvalgtes i Forningens Bestyrelse og straks fik Sæde i Forretningsudvalget som anden Viceformand, et Hverv, han beklædte til 1908. Takket være stor Energi og Arbejdsevne kunde S. bestride en Række Tillidshverv, samtidig med at han var Sjælen i en stadig voksende Forretning. Han var Formand for Danske Kulimportørers Association 1906—18, for Foreningen af Arbejdsgivere ved Aalborg Havn 1901—16 og Næstformand for Aalborg Handelsforening 1906—08 (Medlem af Bestyrelsen fra 1901). I forskellige Perioder var han Medlem af Bestyrelserne for Den danske Handelsstands Fællesrepræsentation, for Arbejdsgiverforeningen, for Aalborg Navigationsskole, for Danske Skibsrederes Forsikringsforening og for Forenede danske Motor ejere. 1916 købte han Dronninglund Hovedgaard med Karensborg og føjede hertil 1917 Dronninglund Storskov. Fra 1904 var han russisk Vicekonsul. De senere Aar opholdt han sig mest paa Dronninglund uden dog helt at opgive Ledelsen af Forretningen,

hvor Sønnen Knud S. (f. 1895) og Axel Pedersen (f. 1895) 1920 var blevet Medindehavere og efter hans Død fortsatte Firmaet under Navnet N. K. S. & Co. — 1916 havde S. overtaget Firmaet L. S. Lange (grundlagt 1885), som 1921 omdannedes til et Aktieselskab og 1926 sammensluttedes med Jern- og Støbegodsfirmaet Unmack & Pedersen til Akts. Lange & Unmack, for hvilket Knud S. er administrerende Direktør. — Posthumt Maleri af N. K. S. af Johs. Grenness efter Fotografi fra 1920.

P. C. Knudsen: Familien Strøyberg 1662—1920, 1920, S. 90—93. Hendrik Stein: Foreningen af jyske Handelsforeninger 1883—1908, 1908, S. 116, 125. C. Klitgaard: Aalborg Købmænd gennem 500 Aar, 1931, S. 243, 301. Børsen 8. Jan. 1922 og 30. Jan. 1942.

r. Roen Jensen.

Stføger, Charles Johannes, 1846—1928, Grosserer. F. 11. Dec. 1846 i Kbh. (Trin.), d. 22. Juli 1928 i Holte, Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Skomagermester Johan Henrik S. (1812—1904) og Emma Laurine Jørgine Margrethe Lund (1821—68). Gift 28. Maj 1873 i Kbh. (Helligg.) med Henriette Emilie Balslew (Balsløw), f. 5. Okt. 1852 i Kbh. (Helligg.), d. 13. Juli 1925 i Holte, D. af Skomagermester, Kaptajn i Borgervæbningen Andreas Holtzermann B. (1818—74) og Elisabeth Kirstine Myhre (1822—88).

S. fik i sin Ungdom en fortrinlig Uddannelse inden for Manufakturbranchen og etablerede sig sammen med Grosserer Mørck 1880 under Firmanavnet S. & Mørck. I Kraft af S.s usædvanlige Dygtighed oparbejdede Firmaet i Løbet af et kortere Aaremaal en saa omfattende Forretning inden for Trikotagebranchen, at det, saa længe S. stod for Styret, var et af de betydeligste Firmaer paa sit Omraade i de nordiske Lande. Efter Mørcks Død 1892 stod S. som Eneindehaver. Ogsaa inden for sin Stands Organisationsliv udførte han et betydningsfuldt Arbejde. Saaledes var han 1895—1922 Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af danske Manufaktur-Grossister, deraf som Næstformand 1907—22. Desuden var han Formand for samme Forenings Akkord- og Konkursafdeling 1917—22. I øvrigt var han 1896—1912 Formand for Foreningen af danske Handelsrejsende af 1866, ligesom han ogsaa gennem mange Aar udførte et stort Arbejde som Kasserer for Hjemmet for arbejdsføre blinde Kvinder. — R. 1907. — Maleri af Axel Stephansen ca. 1908 (Familieej). Portrætteret paa Tegning af Erik Henningsen 1913 forestillende Bestyrelsen i Foreningen af danske Manufaktur-Grossister (Foreningen).

— Tr ..
Jens Vestberg.

Stub. Navnet S. synes særlig knyttet til Egnen mellem Viborg og Ribe samt til Fyn og føres ogsaa af norske Slægter, af hvilke først skal nævnes en Handels- og Embedsmandslægt, der udspringer fra Lagmand i Oslo Niels S. (d. 1580), som antages at stamme fra Danmark og rimeligvis fra Viborg; hans Sønnesøns Søn Hospitalsforstander i Oslo Lauritz Jacobsen S. (d. 1724) var Fader til Handelsmand paa Vaterland Axel S. (d. 1727) — hvis Datter Magdalene S. (1720—46) var gift med Præsten Johan Mikkelsen Storm (1712—76), der i 2. Ægteskab var Fader til Digteren Edvard Storm (1749—94, s. d.) — og til Kornskriver i Kristiania Jacob Larsen S. (d. 1737), hvis Søn Sorenskriver i Nordfjord Lauritz S. (1708—74) var Bedstefader til Sognepræst i Veø, Provst i Romsdalen Jens S. (1764—1819). — En anden norsk Embedsmandslægt føres tilbage til Sognepræst i Hisholt og Faurholt i Halland Laurids Kjeldsen S., hvis Søn Sognepræst i Ullensaker, Provst over Øvre Romerike og Solør Kjeld S. (1607—63) er kendt for sin Deltagelse i Krigsbegivenhederne 1643—44; hans Børn skal nævnes Cathrine S., der ægtede Præsten Colbiørn Torstensen (1628—1720), Slægten Colbiørnsens Stamfader, Justitssekretær ved Overhofretten i Norge Matthias S. (d. 1696) — hvis Søn var Generaltoldforvalter i Bergen Christian S. (d. 1736) — og Griffenfeldts Rejsefælle Vicepræsident i Kristiania Niels S. (1637—1721) samt Gunild S. (d. 1717), af hvis Børn med Sognepræst til Spydebjerg Hans Lauritzen (1634—95) nogle videreførte Navnet S. — Af fynske Slægter S. føres en tilbage til Fæstehusmand og Skrædder i Køng Sogn Christoffer Pedersen S. (1664—1746), der var Fader til Forpagter af Søholm Morten S. (1693—1725), til Karen S. (1697—1792), der var gift med Sognepræst til Verninge Laurids Clemensen Schytt (1695—1756), og til nedenn. Digter Ambrosius S. (1705—58), hvis Søn Skolelærer i Fuglsbølle Christian S. (1736 el. 37—85) har efterladt nulevende Descendens. — En anden fynsk Slægt begynder med Degn i Longeise Lauritz S., hvis Søn Sognepræst i Højby, Provst Laurentius Lauridsen S. (1723—77) var Fader til Kommandørkaptajn Otto Frederik S. (1754—1827)^{tu<} Kalundborg Ladegaard; af dennes Børn skal nævnes Maleren Christian Gottlieb Kratzenstein S. (1783—1816, s. d.) og Augusta Lovisa S. (1788—1852), der ægtede Biskop Peter Erasmus Muller (1776—1834, s. d.).

Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., II, 1887, S. 302; III, 1888, S. 139—44, 299f.; 4. Rk., III, 1900, S. 72; IV, 1901, S. 288 f. — C. Giessing: Nye Saml. af Danske, Norske og Islandske Jubel-Lærere, III, 1, 1786, Tavle ad S. 312. — S. Jørgensen (Kistrup) i Museum, 1893, H S. 109—30. Th. A. Muller i Festskrift til Kristian Erslev, 1997, S. 408-48.

Stub, Ambrosius Christoffersen, 1705—58, »Skriverkarl«, Digter. F. 1705 i Gummerup, Køng Sogn, Fyn, døbt 17. Maj, d. 15. Juli 1758 i Ribe, begr. sst. (St. Cathrine Kgd.). Forældre: Fæstehusmand og Skrædder Christoffer Pedersen S. (1664—1746) og Christense Ibsdatter (1665—1725). Gift 17. Okt. 1735 i Verninge med Mette Cathrine Schousboe, f. 1716 i Ejding, begr. 13. Marts 1747 i Odense, D. af Sognepræst Hans Nielsen S. (1681—1724, gift 2° med Maren Pedersdatter, gift 2° 1725 med Sognepræst i Lemvig og Nørlem Hans Frantsen Rosenberg, 1694—1753) og Mette Cathrine Pedersdatter Bering (1686—1716).

Til ca. 100 Aar efter S.s Død hvilede, hvad man fortalte om ham, udelukkende paa mundtlig Overlevering. Det meste af denne er upaalideligt, saaledes den af Chr. K. F. Molbech i Dramaet »Ambrosius« (1877) benyttede Fortælling om S.s Forelskelse i en adelig Frøken og den gamle Tradition om, at Kammerherre Niels Juel i Vrede over et frimodigt Digt skal have ladet S. prygle og slæbe bort fra Taasinge. Hvad vi nu ved om ham, hviler foruden paa hans Digte væsentlig paa Arkivundersøgelser, der begynde med Fr. Barfods Udgave af hans Digte (1852).

S. tilhørte ved sin Fødsel og gennem sit Giftermaal Samfundets jævne Lag, og hans Kaar var hele Livet fattige. Men ved sin indtagende Personlighed, sine Talenter og sin Kunst kom han til at færdes blandt Byernes rigeste Borgere og Landets mægtigste Gods ejere. S.s hvidkalkede Fødehus med sort Bindingsværk staar endnu i Gummerup. Faderen var Fæstehusmand under Herregaarden Søholm og havde som Skrædder godt Arbejde bl. a. for Familierne paa de nærliggende Herregaarde Søholm og Brahesholm. Han stod sig godt med dem, og de tog sig af hans dygtige og vindende Børn. Fru Stockfleth til Brahesholm var saaledes Gudmoder til hans yngste Søn Ambrosius; denne færdedes fortroligt baade paa Brahesholm og hos Fru Stockfleths Søster paa Søholm, hos hvem hans ældre Broder Morten ganske ung var bleven Forpagter, og hvor hans Søster Karen var Kammerjomfru; hun blev senere ved sin Frues Hjælp Præstekone i Verninge. At S.s Forhold til Herregaardsfamilierne har været nært, ses af, at han hele Livet, ogsaa i sin fattigste Tid, omgikkes de unge adelige Herrer fra de to Gaarde frit og fortroligt, Oberst J. H. Cramohn og Oberstløjtnant F. H. Windtz, som han senere traf i Odense. Nærmest stod han dog sin Gudmoders Søn Stiftamtmand Chr. Stockfleth, der foruden Brahesholm arvede Krengerup og Søholm; hos denne sin »umistelige« Patron havde han til hans Død 1750 et fast Tilflugtsted.

Fra Livet i disse Kredse stammer vel S.s Sans for forfinede

Nydelser: Klaverspil, Sang, Poesi og Dans; ligeledes den Finhed og Frihed i Omgang, der altid udmærkede ham, og hvis Værd i Livet han var sig bevidst («Stamper Grovhed mig imod — Finhed bliver mit Gevær — viser Barskhed hidsigt Blod — den skal finde Køling her»). Men disse forfinede Interesser og Egenskaber bidrog ogsaa til at føre ham bort fra den slagne Landevej og ind paa den farlige Artistbane.

Han blev Student 1725 (fra Odense) godt 20 Aar gammel, og han tilbragte saa en halv Snes Aar ved Universitetet uden at tage den lette teologiske Eksamen, der havde kunnet skaffe ham et Præstekald paa hans Patroners Godser. I Datidens Kbh. var der nemlig Forhold nok, der kunde fange en ung Mand med kunstneriske Interesser. Tiden var jo baade i æstetisk og musikalsk Henseende i meget en Gennembruds tid; den danske Skueplads var lige oprettet; Holberg havde udgivet sine Skæmte-digte, »Peder Paars« og sine første tre Bind Komedier, Falster skrev sine Satirer, og den italienske og tyske Operas lige afsluttede Forestillinger havde i borgerlige Kredse fremkaldt en hel musikalsk Raptus (jfr. Holbergs »Kilderejse« og »Barselstuen«, II, 5). S. er hurtigt begyndt at deltage i Tidens litterære Liv med lyriske Digte af mange Slags; i et Par af de ældste har han benyttet Motiver fra Holbergs Skæmte-digte og fra »Den Vægelsindede«. Mest yndede og udbredte var hans Drikkeviser, der efter Rahbek endnu længe blev sunget paa den fra Grønnegadescenen kendte Skuespiller »Pilos Vinstue og hos Mester Hans i Taarbæk«; ogsaa de fleste af hans Kærlighedsdigte stammer vel fra disse Aar. Han har været kendt og beundret i akademiske Kredse. Glorien fra den Tid stod endnu om ham, da han fattig og syg 1752 havnede i Ribe og der traf et Par gamle Studenterkammerater, der da indtog anselige Stillinger i Byen, Rektor Sinnel Lange og Pastor P. Muller. De turde — efter en Skrivelse fra dem til Biskop Brorson — ikke henvende sig til ham med Anmodning om at være Lærer for Godtfolks Børn; »ti vi vidste, at han duede til noget langt bedre og højere«. Det frie æstetiserende Liv har behaget ham, saa at han opgav Tanken om en fast Stilling og valgte Stillingen som Sekretær eller »Skriverkarl« i rige og fornemme Mænds Huse, en Stilling, som er kendt fra Tidens Litteratur, f. Eks. fra »Jeppe paa Bjerget«. Sekretæren har der 200 Rdl. aarlig og bærer en kostbar Ring paa Fingeren. S. skulde i denne Stilling føre Herrens Regnskaber og Korrespondance, være til Selskab og Morskab, skrive Digte ved festlige Lejligheder. Han har allerede i Studenteraarene været Sekretær hos den udmærkede Poul Vendelbo Løvenørn, ved hvis Død 1740 han

skrev et pompøst Mindedigt. Han havde fremragende Egenskaber til at gøre Fyldest i denne Stilling og fortsatte med den lige til henimod sine sidste Aar.

Naar hans Liv trods alt fik et, borgerlig set, saa skæbnesvangert Forløb, var det, fordi han i en Stilling, der forudsatte enlig Stand, giftede sig og stiftede Familie uden at have Energi til at bryde af og vælge en anden Levevej; han var for tilbageholdende og levede for meget i Øjeblikket, dets Nydelser og Drømme. 1735 indledede han hjemme i Verninge et Forhold til en attenaarig Pige, Mette Cathrine Schousboe, der efter Faderens Død med sine Søskende levede hos sin gamle Farmoder; Forholdet fik Følger; kort efter Brylluppet fødtes deres første Barn; senere kom der fire andre til. S. fik med Hustruen efter hendes Farmoders Død en god Gaard i Langsted ved Verninge (den nuværende Holmegaard, ikke, som Traditionen vil, Voldsgaard); men efter to Aars Forløb 1738 maatte han sælge den uden at have noget i Behold. Han flyttede da i meget trange Kaar med Familien først til Faaborg, senere til Odense. Til Familiens Underhold søgte han at tjene ved Arbejde som Sekretær paa Omegnens Herregaarde, paa Brahesholm hos Gudmoderens Søn, den elskværdige Chr. Stockfleth, hvem han kunde være til Nytte, naar han paa Grund af sine høje Embeder i Administrationen for længere Tid maatte være borte fra sine Gaarde, men mest og længst paa Valdemarsslot hos Kammerherre Niels Juel, en Sønnesøn af Søhelten. Naar han opholdt sig hos Familien i Odense, fortsatte han sit glade Liv, var en velset Gæst hos Byens velstaaende Borgerskab og høje Embedsmænd: hans gamle Rektor Søren Anchersen, Postmesteren og den rige, vidtberejste Apoteker v. Westen, Byens Officerer lige op til den kommanderende General Adolf Neuberg («vor Neuberg») og Stiftamtmanden Grev Chr. Rantzau til Brahesborg, Holbergs og Falsters Velyndere. Han morede dem med sine Improvisationer, sin Musik og sit Vid; de ydede ham Smaalaan og stod Fadder til hans Børn og forstod ogsaa almindelig at vurdere baade hans Personlighed og hans Kunst; »en ganske egen Fyr og et Pokkers godt Hoved« lød Grev Rantzaus Karakteristik af ham. Mindre fri og behagelig end paa Brahesholm og i Odense var hans Stilling paa Valdemarsslot. Kammerherre Juel var en højtbevagvet Mand; han indførte Plantningen af Frugttræer paa Taasinge, satte Fabriksanlæg i Gang; han holdt et helt lille Hof med Musikere og andre Kunstnere, men han var noget overmodig og raa. S. blev ikke altid sømmeligt behandlet; da Præsten i Bregninge 1741 klager over, at en hel Del »vildfarne Mennesker« af alle Slags, bl. a. S.,

»til Menighedens Forargelse« opholder sig paa Godset uden Pas, beordrer Juel S. til at gøre Rede for denne usømmelige Beskyldning; og naar Juel om Efteraaret tog ind til Kbh., fulgte S. i hans Følge og logerede med Lakajerne paa Hotel Tre Hjørter, selv om han havde dobbelt Fortæring og eget Værelse. Naar S. holdt ud, var det, fordi han blev »magnifique« aflagt med Klæder og Penge og vel mest, fordi han haabede paa at opnaa en Stilling, hvorved »hans Hustru og han i Fremtiden kunde have fælles Ophold ved eet og det samme Bord«; i et smukt Digt fra denne Tid skildrer han sin Længsel efter »sine Kære«. Stillingen opnaaede han ikke, og Lønnen slog daarligt til for Hjemmet. Familien boede i Klaregade i Odense i eet Værelse med Kammer med Levninger af et fint Møblement, men i saa ringe Kaar, at den 1743 intet skønnedes at kunne yde i Skat; de tre der fødte Børn døde smaa; 1747 døde S.s Hustru kun 31 Aar gammel. Hjemmet blev da opløst, og de to levende Børn kom til Slægtninge. S. blev fra den Tid mere hjemløs end før; i Efteraaret 1747 kan en Vidnestævning ikke finde ham, hverken hos de Værtshusholdere i Odense, hvor han plejer at logere en enkelt Nat ad Gangen, eller paa Brahesholm eller paa Valdemarsslot; »en fremmed alle Steder«, siger han om sig selv. Efter som han blev ældre, gjorde en ondartet Ledegigt ham til »Krøbling«, og Arbejdet og Stillingen som Forlystelsesraad faldt ham svær. I Okt. 1752 tog han sin Afsked hos Juel, og vel forsynet med Rejsepenge drog han til Ribe, mulig for at bistaa en skarnagtig Svoger, der var endt som Degn i Øse Nord for Ribe. I Ribe traf S. gamle Studenterkammerater, der beundrede ham, og 1754 fik han en lille Pogeskole for Børn af Byens finere Folk. Hans Kaar var ogsaa her, som Skiftet efter ham udviser, mere end fattige. Men ogsaa her omgikkes han paa lige Fod Byens bedste Folk, Rektor, Præsterne og Apotekeren; ogsaa Biskop Brorson, til hvis borglignende Bispegaard han en Tid var Nabo, kendte fra S.s Mund hans Vers og er paavirket af dem. 15. Juli 1758 døde efter længere Tids Sygdom »Mons. Ambrosius Stub, studiosus, i yderste Armød«, skriver Pastor Grønlund i sin Dagbog.

Saa trist som S.s Liv kan synes efter Arkivalierne, har det ikke været. Der er Ting, som Arkiverne intet fortæller om, men hvorom hans Digte beretter. Selskabeligheden og Festerne hos de rige Borgere, paa Vinstuerne og i Herregaardenes Sale har skaffet ham mange glade Øjeblikke. Men de fleste og de rigeste Glæder havde dog deres Kilde i de Sider af hans Væsen, som laa bag den Overflade, Verden kendte, og som holdt ham oppe i Fattigdom, Uorden, Gæld, Klientforhold og Savnet af hans kære. En stærk Optimisme

bevarede han til det sidste, en Tro paa, at Gud nok til sidst lod »hans Vinter blive til en Vaar«, og at han »kommer nok min Tarv ihu — endnu«. Nøjsomhedens Dyd prises ofte i Tidens Litteratur, fordi den gør uafhængig af andre. Hos S. har Lovprisningen af den egen Hjertelighed (»o rige Nøjsomhed«), og den var ikke kun Ord; for Rigdom og Berømmelse vilde han ikke betale for meget, end ikke af Ulejlighed; han har saaledes ikke bekymret sig om at lade sine Digte samle eller trykke; først 1771 blev et Udvalg af dem efter Afskrifter udgivet af Præsten S. T. Heiberg. Stor og intens Glæde havde han af Ting, som intet koster: Foraaret, en Roses Skønhed og især Musik og Sang.

S. har forsøgt sig i mange af Lyrikkens Arter: den svindende Latindigtning, Mindedigte i Barokkens pompøse Stil, Lejlighedsdigte, Drikkeviser og Drikkeskaaler; de sidste er i en Tid, der ikke kan udtrykke sig knapt, enestaaende ved deres Prægnans. Bedst er de Digte, der har Form af en simpel Vise, ligesom Bellmans Digte tilpasset til en jævn og let syngelig Melodi. Denne Digtform var just da kommet frem i Tyskland med Sperontes' »Singende Muse« (1736): Rokokoens Lethed efter Barokkens store Pragtdigte og fordringsfulde koncerterende Arier. Til dem hører ikke blot Digte som Foraarsvisen »Den kedsom Vinter gik sin Gang« og Viserne om Venskab og Kærlighed, men ogsaa de »gudelige Arier« fra de fattige og syge Aar i Ribe. I dem fortæller han om det lidet, Livet havde bragt ham (kun »et Skolemesternavn«), om Angeren over hvad han havde forbrudt og om Frygten for Fordømmelsen. Men med den Optimisme, der aldrig forlod ham, trøstede han sig (»Jesu syv Ord paa Korset«) med, at Kristus trods alt havde løskøbt ham; »dig menes intet ondt af Gud«; »min Sag er god«. Og den »Sjælens dybe Hvile«, »hin meget stille Ro«, som han ikke havde fundet i Venskab og Kærlighed, finder han nu i Tanken om Guds Stad med dens Mure af Jaspis og Gader af Guld og fuld af Lys og Musik. De bedste af disse Viser er af en fuldendt Simpelt og Naturlighed og en enestaaende musikalsk Skønhed.

Samlede Digte ved Fr. Barfod med Indledning og Anmærkninger 1852.

Autentisk Portræt af S. haves ikke. Vald. Neiiendam har malet ham 1923. — Mindesten ved Gummerup og i Køng Folkehøjskoles Have.

Ribe Kathedralskoles Program 1854. S. Birket Smith i Dsk. Saml., 2. Rk., II, 1872—73. Samme: Til Belysning af literære Personer og Forhold, 1884, S- 336—39- P. Severinsen i Dania, VIII, 1901, S. 58 f. S.Jørgensen i Museum, 1893, II, S. 109—30. A. D.Jørgensen: Hist. Afhandl., III, 1898, S. 464—

510. John M. Møller: Verninge Sogn, 1916, S. 34—39, 151. G. L. Wad: Fra Fyens Fortid, III, 1921, S. 204—23. Hans Brix: Danmarks Digtere, 1925, S. 105—11. Samme: Analyser og Problemer, I, 1933, S. 281—93. Th. A. Muller i Festskrift til Kr. Erslev, 1927, S. 409—48. Samme i Tilskueren, LI, 1934, I, S. 73—95. Aug. F. Schmidt i Fra Ribe Amt, VII, 1928—31, S. 786—816. Hans P. Lunde: Hvor i Langsted ligger eller laa A. S.s Gaard?, 1935>

Th. A. Muller.

Stub, C. G. Kratzenstein, se Kratzenstein Stub.

Stub, Ivar, d. 1611, Professor. F. paa Skodborghus ved Ribe, d. 4. Nov. 1611. Forældre: Kgl. Forvalter Peder S. (d. ca. 1562) og Valborg Krampe (d. senest 1606, gift 2° med Hofapoteker i Kbh. Hans de Hundt, d. 1584). Gift ca. 1581 med Lisbeth N. N., d. 1613.

Efter Studieophold i Rostock, hvor han boede hos Lucas Bacmeister (s. d.), og i Wittenberg, hvor han 1579 tog Magistergraden, blev I. S. 1582 Rektor ved Vor Frue Skole i Kbh. samt Lector musices ved Universitetet. 1589 ansattes han som Professor pædagogicus, men først 1594 fandt han sit rette Felt, da han blev Professor i Hebraisk. 1597 var han sammen med Thomas Fincke efter kgl. Beskikkelse paa Hven for at efterse, om Tyge Brahes Instrumenter havde lidt nogen Skade. 1604 blev han Rector magnificus og 1607 for tredje Gang Dekan i det filosofiske Fakultet. I. S. synes at have været en flittig Universitetslærer, og han har ogsaa udfoldet en ret stor Forfattervirksomhed. Blandt den Række akademiske Teser, der foreligger fra hans Haand, fortjener især at nævnes »De doctrina Christiana« (I—VII, 1597—1604). Det er ikke nye og ejendommelige Synspunkter, man vil møde i I. S.s Skrifter, men han har evnet at give en klar, overskuelig Fremstilling af det overleverede Lærestof i godt, letflydende Latin. Som Ekseget udmærker han sig ved solide Sprogkundskaber og sund Fornuft. I filosofisk Henseende var han paa nogle Punkter paavirket af Ramismen, og i teologisk stod han med Sympati over for Calvinismen. Som Menneske var I. S. en ærlig, karakterfuld Personlighed, heftig og kampglad af Temperament. Han havde en ulyksalig Tilbøjelighed til at faa sit Liv fyldt med alskens Stridigheder, og han lod sig da gerne — til sin egen Skade — forlede til at bruge et ubehersket Sprog. I sin Egenskab af Universitetets Rektor førte han 1604 paa dettes Vegne med stor Nidkærlighed en Sag mod en uredelig Foged, der blev afsat, men han var ogsaa ofte i Klammeri af personlige Grunde. Særlig pinligt virkede det, at han et Aars Tid 1606—07 maatte flygte udenlands, fordi han ved Rettertinget var

blevet dømt fredløs i en bitter Arvestrid med sine Halvsøskende. — I. S.s fortjenstfulde Universitetsvirksomhed blev brat afbrudt 1609, da han var kommet paa Kant med Tidens førende Teolog her hjemme, Professor Hans Poulsen Resen. Da denne havde udgivet sin Bibeloversættelse, gjorde I. S. et Afsnit af den til Genstand for en kritisk Undersøgelse i en Disputats »Ex libro Ijobi« (III, 1608), idet han tillige aftrykte det paagældende Stykke af Resens Oversættelse. Resen blev i høj Grad opbragt over dette og anklagede I. S. for Konsistorium, bl. a. fordi han i Modstrid med det Resen meddelte kongelige Privilegium havde vovet at eftertrykke hans Oversættelse, og fordi han desuden havde givet Udtryk for kalvinskororienteret Teologi. Sagens fortsatte, temmelig vidtløftige Forhandling affødte meget heftige Indlæg fra begge Sider. Med stor Voldsomhed læste I. S. sin Modpart Teksten, men da han tillige var saa uforsigtig uforfærdet og uden Afslag at vedgaa sin kalvinske Opfattelse af Prædestinationslæren, fik Resen let Spil med ham, og 1609 blev han afsat fra sit Embede. Da der ikke var noget Haab om Benaadning, drog I. S. igen i Landflygtighed, lod sig bl. a. immatrikulere i Marburg og Heidelberg og flakkede rundt i Holland og Tyskland for at søge Ansættelse ved reformerte Lærestalter. Fra denne Periode stammer et meget interessant Brev fra ham til den berømte Professor David Paræus i Heidelberg, hvem han gav en indgaaende Fremstilling af Forholdene i Danmark. Han arbejdede paa et Skrift mod Resen, men hans snart efter følgende Død hindrede ham vistnok i at fuldføre dette. Ikke faa i Samtiden fandt, at der var gaaet for haardt frem mod I. S., og hans tidligere Kolleger viste ham temmelig stor Hensynsfuldhed i hans sidste trange Aar. Med alle sine Fejl og Svagheder maa I. S. betegnes som en af det datidige Universitets bedste Kræfter, hvis Bortgang betød et virkeligt Tab for dette, men han faldt som et Offer for den ubarmhjertige Guddom, der kaldes Tidens herskende Retning.

Erasmus Vinding: Regia Academia Hauniensis, 1665, S. 158 f. H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Historie 1537—1621, III, 1873—77, S. 542—50; IV, 1868—74, S. 507 f., 544—47, 712 ff. V. A. Secher: Samling af Kongens Rettertings Domme 1605—1614, 1885—86, S. 12—16. Kirkehist. Saml., 2. Rk., VI, 1872—73, S. 307—24; 3. Rk., III, 1881—82, S. 2f.; 6. Rk., II, 1936—38, S. 680—87. Bjørn Kornerup: Biskop Hans Poulsen Resen, I, 1928, især S. .27 f., 195 f., 210, 214, 313-26, 389, 396, 400.

Bjøm

Komemp—

Stub, Peder, d. i537(?), Borgmester. Gift med Dorethe.

P. S. hørte til en navnlig i Viborg- og Ribeegnen udbredt Slægt; 1511 nævnes han som Raadmand, senere som Borgmester i Viborg.

Han synes tidligt at have haft lutherske Sympatier; hans Søn Christen studerede allerede 1518 i Wittenberg. P. S. begav sig senest 1525 til Christian II. Hyppigst opholdt han sig i Berlin hos Kongens Søster eller i Wittenberg og blev en fanatisk Lutheraner. Da Kongen 1526 forberedte et Tog til Danmark, benyttede P. S. sine Forbindelser med ansete Borgere i Vestjylland til at drive Agitation, og han søgte baade i Efteraaret 1526 og i Begyndelsen af 1527 at formaa Kongen til et Landgangsforsøg i Ringkøbingegnen. P. S.s Ejendomme i Danmark blev konfiskerede, og hans Hustru blev landsforvist. 1527 skal hun dog atter have faaet Lov til at blive i Landet. 1531, da Christian II. forberedte sit store Tog, var P. S.s Spejdere igen paa Færde i Jylland og rejste Almuen, saa at det kom til Uroligheder flere Steder. Af en Dom af 4. Maj 1537, udstedt kort efter P. S.s Død, synes det dog at fremgaa, at P. S. i Kong Frederiks Tid har opnaaet Kongens Tilgivelse og faaet sit Gods tilbage; dette kan tidligst være sket 1533. Han anføres ogsaa, men med tvivlsom Ret, som Borgmester i Viborg 1536. Maaske har han i Grevefejden sluttet sig til Skipper Clement.

C. F. Allen: Breve og Aktstykker til Oplysning af Christiern II.s og Frederik I.s Hist., I, 1854, S. 248, 392, 417, 422, 444—49, 457, 459, 551. Viborg Købstads Historie, I—III, 1940—41 (se Registeret i III). Hist. Tidsskr., 4. Rk., V, 1875—77, S. 283 f., 287, 291, 315, 319 ff. A. Heise: Diplomatarium Vibergense, 1879, S. 358 ff ± ^ (FedBagge*)%

Teglbjærg

Stubbe Teglbjærg (skriver sig med Bindestreg), Carl Wilhelm, f. 1894, Raderer, Maler. F. 14. Maj 1894 i Radby, Allested Sogn, Odense Amt. Navneforandring fra Larsen 11. Juni 1901. Forældre: Skolelærer, senere Assistent ved Sorø Akademis Godskontor Hans Teglbjærg (f. 1862; Navneforandring fra Larsen 1901) og Anne Kirstine Larsen (1866—1932). Gift 18. Maj 1920 i Kbh. (Markus) med Aase Anita Charlotte Eia Hessen-Schmidt, f. 21. Sept. 1891 i Nykøbing S., D. af Købmand, senere Gaardejer Johan Carl Vilhelm Schmidt (1843—1912, gift i^o med Ane Christine Sørensen) og Heinrichine (Ina) Nanny Kristine Hanssen (1861—1926). Navneforandring fra Hanssen Schmidt 15. Febr. 1912.

S. T. tog Realeksamen 1910 fra Sorø Akademi, var Fodermester-elev paa Bjernede Gaard et Aars Tid og tog Adgangseksamen til Landbohøjskolen 1912 fra Hjort & Langs Kursus. Han begyndte nu at studere til Dyr læge. Fra sine tidligste Aar havde han imidlertid tegnet og malet. Et Eksamensuheld førte ham 1917 til at gøre noget ud af sin naturlige Lyst til Tegning. Kunsthandler Hans Frandsen raadede ham til at forsøge sig med Radering, Konser-

vator H. V. Westergaard gav ham de nødvendige tekniske Anvisninger, og endnu s. A. udsendte han sine første syv Blade. De blev udsolgt paa tre Dage. S. T. fortsatte sine Studier paa Landbohøjskolen halvandet Aar, men opgav saa videre Studium til Bedste for Kunsten. Paa dette Omraade er han helt igennem selvvlært. Selv om han stedse har malet Olie og Akvarel, er han væsentlig kendt som Raderer og Tegner. I alt har han publiceret ca. 180 raderede Blade, alle haandtrykte og kun i Oplag paa 25 Eksemplarer. Han giver sig udelukkende af med Landskaber. Størsteparten af sine Motiver har han i de senere Aar hentet paa Mols, hvor han bor om Sommeren. Hans Blade, hvori han med faa Midler anslaar en enkel lyrisk Stemning i Lundbye'sk Aand, har vundet megen Yndest, baade her hjemme og i Udlandet. Med stort Held og under betydelig Anerkendelse har han holdt egne Udstillinger i Frankfurt a. M. 1925, Stockholm (Gummesson 1928), Paris (Galerie Écalle 1930, Marcel Guiot 1933), London (Claridge Gallery 1931) og U. S. A. (Yale og Princetown Universiteter 1923; deltog i International Exhibition of Contemporary Prints i Art Institute of Chicago 1934, 1935 og 1936). Her i Landet har han, foruden mange mindre Udstillinger i Provinsen, haft Separat-udstillinger i Kunstsalen April 1932 og hos Fischer & Krarup Marts—April 1941 (ogsaa Malerier og Akvareller) og udstillet nogle Gange hos Foreningen for national Kunst. S. T. har gjort Studierejser til London 1919, Miinchen og Wien 1923, Stockholm 1927, Paris og London 1930, 1931 og 1933. Raderinger af ham findes i Den kgl. Kobberstiksamling og Randers Museum, en Akvarel i Aarhus Museum, Raderinger og Tegninger i British Museum i London, Bibliothèque Nationale, Luxembourg-Museet og Jeu de Paume, alle i Paris. — Flere tegnede Selvportrætter, Radering 1920.

Sigurd Muller i Berl. Tid. 30. April og 23. Okt. 1917, 28. Marts 1918. Th. Faaborg i Nationaltidende 30. April 1917, 25. Marts 1918, II. Dec. 1919. Chr. Houmark i B.T. 23. Marts 1929 og 21. Marts 1930. Galerie Écalle. Exposition Stubbe Teglbjærg. (Forord af Th. Faaborg). Paris 1930. Catalogue of Etchings and Drawings by Stubbe. Foreword by Campbell Dodgson. The Claridge Gallery, London, 1931. Campbell Dodgson: Modern Drawings, 1933. Samme: Fine Prints of the Year, 1937. Soraner-Bladet, II, 1917—18, S. 63, 94; III, 1918—19, S. 69; IV, 1919—20, S. 71 f.; V, 1920—21, S. 13, 65; VI, 1921—22, S. 14, 71; VII, 1922—23, S. 95; VIII, 1923—24, S. 7, 32, 71 f.; XI, 1926, S. 92, 94; XIV, 1929, S. 37 f.; XV, 1930, S. 7.

Sigurd Schultz.

Stubkjær, Anders Andersen, 1824—1902, Indremissionær. F. 18. April 1824 i Stubkjær, Bording Sogn, d. 25. April 1902 i Holstebro,

begr. sst. Forældre: Gaardejer Anders Andersen (S.) (1781—1840) og Anna Catharina Olufsdatter (1784—tidligst 1855). Gift i^o 7. Maj 1850 i Tjørring med Else Cathrine Jensine Peterrikke (Sine) Christiansdatter Brinch, f. 2. Juli 1821 i Sunds, d. senest 1865, D. af Indsieder Christian Nørager B. og Maren Pedersdatter. 2° 18. Maj 1865 med Inger Marie Nielsen, f. 16. April 1835 i Aunsbjerghus, Humlum Sogn, d. 10. Aug. 1908 i Lønborg, D. af Husmand Niels N. (ca. 1780—1840) og Else Nielsdatter (1789—tidligst 1855).

S.s Forældre var fattige, og han kom tidligt ud at tjene. Efter at have aftjent sin Værnepligt vendte han tilbage til sin Hjemegn, men blev, da Krigen kom 1848, udtaget til Krigstjeneste og var med i flere Slag (bl. a. Dybbøl og Fredericia). Under Vaabenstilstanden havde han giftet sig og købt en lille Hedegaard i Torning Nord for Silkeborg. 1868 flyttede han til Fovsing og 1893 til Holstebro. Fra Barndomshjemmet havde S. modtaget stærke kristelige Indtryk. Senere var han blevet draget ind i de vaktens Kreds i sin Hjemby Bording. En klar Afgørelse kom det, efter hvad han selv fortæller, til i hans Soldatertid. Nu forstod han Apostlens Ord om, at vi, retfærdiggjorte ved Troen, har Fred med Gud. Fra da af bliver S. en af de ledende blandt de vakte. Den Modstand, de vakte Kredse i de Tider mødte hos Præsterne, var en stadig Genstand for S.s Sorg og Undren. Desto større blev Glæden, da man i F. A. H. Bulow, som 1859 blev Præst i Bording, fik en Præst, der stod sammen med de vakte. Senere knyttedes Forbindelse med Indre Mission, og dermed fandt S. sit faste Stade. 1864 blev han antaget som Indremissionær. Hans Indflydelse har utvivlsomt været meget stor, men den lader sig vanskeligt paavise direkte. Som Sjælesørger nød han en overordentlig Tillid. Hans jævne Forkyndelse, ofte isprængt med Humor, var i særlig Grad passende for Jyderne. I Indre Missions Styrelse, hvor han 1869—1902 havde Sæde, holdt han sig tilbage; men naar han udtalte sig, blev hans Ord altid hørt med stor Opmærksomhed. 1883—98 var han Medlem af Bestyrelsen for Dansk Missionselskab. Han var opfødt med Luthers Prædikener; ogsaa i sit kirkelige Syn var han præget af denne sin Lærefader. Han var meget bange for kirkelig Splittelse. Derfor var Indre Mission med Samarbejde mellem Præster og Lægfolk ham saa værdifuld. Han har selv i »Nogle Oplevelser« (1897) givet en meget læst Skildring af sit Levned. — DM. 1901.

Anders Stubkjær: Nogle Oplevelser. Med Forord og Mindeord af Provst P. E. Blume, samt »Fra Anders Stubkjærs Dødsleje«, af Pastor Axel Bulow,

2. Oplag, 1903. Louis Blauenfeldt: Den indre Missions Historie, 1912. P. Høyer-Christensen: Indremissionæren Anders Stubkjær, 1940. *JT f? L*

Stuckenberg, Frederik Henrich, 1832—99, Fængselskyndig. F. 17. April 1832 i Kbh. (Holmens), d. 4. Maj 1899 i Lyngby, Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Skorstensfejermester Claus August Heinrich S. (1806—79) og Else Marie Schmidt (ca. 1793—1852). Gift i^o 14. Maj 1862 i Skørpinge med Johanne Georgine Fog, f. 29. Aug. 1833 i Kbh. (Frels.), d. 24. Maj 1895 i Kbh., D. af Fuldmægtig, senere Toldforvalter i Slagelse Henrik Georg F. (1800—68) og Johanne Diderikke Rønne (1801—79). 2° II. Marts 1896 i Kbh. (Helligg.) med Hanne Sophie Viktoria Bjørn, f. 23. Juli 1848 i Skelby, Falster, d. 26. Maj 1941 i Kbh., D. af Skytte paa Gedsergaard, senere Skovrider paa Ourupgaard Peter Christian B. (1822—89) og Maren Nielsdatter (Høg) (1812—87).

S. blev Student 1851 fra det v. Westenske Institut. 1852 bestod han Anden Eksamen og 1859 den juridiske Eksamen for ustuderede. S. A. blev han ansat som Lærer ved den nyoprettede Vridsløselille Straffeanstalt. Det var hans Haab at opnaa en ledende Stilling inden for Fængselsvæsenet; men da dette Ønske ikke lod sig opfylde, blev han af økonomiske Grunde nødsaget til at søge over i anden Virksomhed. 1872—85 var han Distriktsforstander under Kbh.s Fattigvæsen, og 1885 blev han Forvalter ved Vestre Hospital, hvorfra han tog sin Afsked af Helbredshensyn fra 1. Jan. 1899. Sin Interesse for pønitiære Spørgsmaal opgav han dog ikke. 1878 paabegyndte han Udgivelsen af »Nordisk Tidsskrift for Fængselsvæsen og øvrige penitentiære Institutioner«, og allerede fra dettes 2. Aargang lykkedes det ham at knytte ansete Forfattere til det som Bidragydere. De trange økonomiske Forhold, under hvilke Tidsskriftet arbejdede, og Vanskelighederne ved at skaffe Artikler til det medførte dog, at S. jævnlig maatte skrive største Delen af Indholdet selv; men efter nogle Aars Forløb opnaaede han Stats-tilskud til Udgivelsen, og da han efter 20 Aars Virksomhed overlod Ledelsen af Tidsskriftet til yngre Kræfter, havde han arbejdet det frem til en smuk Position inden for Fagtidsskrifternes Kreds. Af andre litterære Arbejder har han bl. a. offentliggjort »Fængselsvæsenet i Danmark 1550—1741« (1893) og »Fængselsvæsenet i Danmark 1742—1839« (1896). Disse Arbejder hviler paa aarelange flittige Arkivstudier og har endnu ikke fundet nogen Afløser, selv om de i nogen Grad mangler almindelig kulturhistorisk Baggrund og overhovedet ved deres Behandling af det uensartede Materiale røber Autodidakten. — Ufuldendt Maleri af Børge

Stuckenberg (Familieejje). Portrætteret paa Paul Fischers Maleri fra Det kgl. Teater.

Nordisk Tidsskrift for Fængselsvæsen, XXII, 1899. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, XX, 1900, S. 155—58. cy 7 7

Stuckenberg, Viggo Henrik Fog, 1863—1905, Forfatter. F. 17. Sept. 1863 i Vridsløselille, d. 6. Dec. 1905 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Lærer, senere Fængselsforvalter Fr. S. (s. d.) og 1. Hustru. Gift i^o 5. Maj 1887 i Kbh. (Holmens) med Ingeborg Pamperin, f. 6. Febr. 1866 i Kbh. (Petri), d. 12. Aug. 1904 i Auckland paa New Zealand, D. af Manufakturhandler Wilhelm Gottlieb P- (1833—1897) og Wilhelmine Langballe (1831—1914). Ægteskabet opløst. 2° 14. Okt. 1904 i Kbh. (Frbg.) med Clara Holbøll, f. 20. Jan. 1868 i Korsør, d. 4. Juni 1940 i Hellerup (gift i^o 1890 med Slotsgartner paa Sorgenfri Hans Dines Madsen, 1861—1905; Ægteskabet opløst), D. af Premierløjtnant i Flaaden, senere Kommandør Pingel Johan Carlheger H. (1828—1911) og Johanne Mathilde Caspersen (1840—1912).

S. kom femten Aar gammel til Søs, men opgav Tanken om at blive Søofficer, blev Student 1884, studerede Sprog og Etnografi, men tog ikke nogen afsluttende Eksamen. Han blev Lærer ved Slomanns Skole i Kbh. og beholdt denne Stilling til sin Død. Som Rus var han kommet ind i en litterær Kreds; Oscar Madsen og endnu mere Johannes Jørgensen og Sophus Claussen blev hans Venner. Senere blev L. C. Nielsen en af hans fortrolige. Hans Ægteskab med Ingeborg Pamperin blev af afgørende Betydning for hans Forfatterskab. Det er netop de Værker, hvor dette Forhold er den tilgrundliggende Virkelighed, som blev hans virkelige Indsats i 90'ernes Litteratur. S. debuterede med »Digte« (1886), der efterfulgtes af to Fortællinger, som skildrer hans Samtids Ungdom, »I Gennembrud« (1888) og »Messias« (1889). Der er i disse to Bøger objektive Skildringer af Tidens Radikalisme og tillige en Selvanalyse, der viste direkte hen til det, han noget senere skulde præstere, hvor Analysen i en langt subtilere, langt mere gennemtrængende Grad var beaandet af Poesi. Den egentlige S. viste først sit Fysiognomi i Fortællingerne »Fagre Ord« (1895) og »Valravne« (1896), Bøger, hvor Analyse og Lyrik indgik en Forening, der, navnlig i den sidste, blev en fuldkommen Sammensmeltning. I 90'ernes Prosalitteratur er det disse to Bøger, som viser den fineste mærkende psykologiske Sans og den mest raffinerede og mest gennemarbejdede Stilkunst. Paavirkningen af J. P. Jacobsen var meget følelig, maaske for følelig i Diktionens langeligt henfaldende, næsten syngende Ryt-

mer, men selv om denne raffinerede, stundom pretiøse Prosa-kunst har kunnet forekomme de efterfølgende Slægtled artificiel, saa gjorde den dog et dybt Indtryk paa Samtidens Ungdom, der kunde lange Perioder af S.s Prosa udenad og stundom endog foretrak den for hans Vers. De to Fortællinger efterfulgtes af de fire Prosabøger: »Sol« (1897), »Hjemfalden« (1898), »Asmadæus« (1899) og Samlingen af Myter og Eventyr »Vejbred« (s. A.), et kvantitativt lille, men kvalitativt stort Værk, dialektisk rigt paa Skildringer af Sammenstødene mellem Menneskesjælens Udve og Hjemve, dens haarde, fordringsfulde Begær og dens Konstatering af Umuligheden af disse Begærs Opfyldelse; i en Essens giver denne lille og yderligt substantielle Bog et langt rækkende Indtryk af det ulægeligt bitre og desillusionerede i S.s Livsfilosofi.

Denne Dualisme mellem Længselens Krav og Skuffelsens Mismod genfinder man i næsten alle S.s Værker, og den viste sig første Gang i Versdramaet »Den vilde Jæger« (1894), som har et krampagtigt Foredrag, men rummer nogle af de mest fuldkomne Digte, S. indtil da havde frembragt. Et mere stilistisk vellykket Arbejde er »Romerske Scener« (1895), hvor Sproget har en Magtfuldhed, en sammenpresset Kraft, der slutter tæt om Skuespillenes grumme Stemning. Det er det af S.s Arbejder, der mest vidner om en lykkelig Indflydelse fra den Prosaist, som var J. P. Jacobsens Læremester, Gustave Flaubert. Utvivlsomt havde S. ogsaa i sin Ungdom, som for øvrigt næsten alle hans jævnaldrende, dyrket russisk Litteratur. Der var meget i denne Digtning, som maa have kunnet udløse noget fundamentalt i hans eget Væsen. Den yderliggaaende Individualisme, Frafaldet fra den sociale Disciplin, Sjælens Enevoldsherredømme, den funkler, ofte hektisk, frem i Værker som »Sol«, »Hjemfalden« og »Asmadæus«, den store Bog, hvormed S. afsluttede disse Fortællinger og som blev hans eneste »Roman«; den er i dyb Kontakt med den sjæleligt anarkistiske Frigørelsesstemning, der gjorde den russiske Digtning til noget ekseptionelt i Datidens europæiske Litteratur. »Sol« er et anarkistisk Stemningsdigt i Prosa — men S. mistede aldrig Kontakten med den reale Virkelighed, og mere end noget andet Værk i hans Produktion er hans sidste store Prosabog »Asmadæus« et Vidnesbyrd om hans Villie til at komme den objektive Virkelighed paa stadig nærmere Hold.

S. har lidt dels af sine haarde økonomiske Kaar, dels af sin Lærergernings Ensformighed. Det er ikke sikkert, at han har betragtet denne Gerning som et Slavearbejde, thi mange Ytringer af Mænd, der har været hans Elever, gaar enstemmigt ud paa, at han interesserede sig levende for de unge, og at han forstod at

vinde ikke blot deres Respekt, men ogsaa deres Hengivenhed. Men denne Virksomhed, hvor det bestandig samme Stof vendte tilbage Aar efter Aar, maa alligevel have været haard for en Digter, der tørstede efter nye Indtryk, af Natur, af Mennesker og af Kunst, og ingen kan tvivle om, at han i den oprørske Vognlakerer i »Sol« har givet sit eget længselsfyldte Væsens Portræt.

Mens S.s Prosakunst kunde blive manieret, overlæst baade af Billeder og Sammenligninger (den datidige Litteraturs Last), saa naaede han forholdsvis tidligt til en ren, sober Tone i sin Poesi, en Tone, som gav hans Følelse eller hans Betragtning et helt direkte Udtryk, uden de Udsmykninger og Arabesker, der tynger hans Prosa. Allerede i hans Debutbog »Digte« var der personligt følte og personligt udtrykte Ting, men det var i de senere Samlinger »Flyvende Sommer« (1898) og især »Sne« (1901), at hans Lyrik fik sin modneste Form. Af alle hans Værker er »Sne« det eneste, som har faaet et stort Publikum i Tale og som stadig er en levende Bestanddel af nyere dansk Lyrik. Der findes de saa enkle, men saa indholdsrige Digtcyclus'er »Ingeborg« (til hans Hustru), »Min Moder« (med Slutningsstroferne af en saa enestaaende Inderlighed, at de vil kunne vare gennem talløse Generationer endnu, et uovergaaeligt Udtryk for en af Grundfølelserne i Menneskets Liv) — og der staar hans intellektuelle Opgør med hans nærmeste Ungdomsven Johannes Jørgensen; S. gav i dette Digts anden Halvdel sin Individualisme et ophøjet, men ogsaa selvforherligende Udtryk, bag det laa dog en fast Overbevisning om en ubrydelig Sammenhæng i Livsførelsen, en Ansvarsfølelse, som var ude af Stand til at forkaste et eneste Led i Udviklingen; der var i denne Betragtning baade orientalsk Fatalisme og vesteuropæisk Individualisme; det var dog den første Halvdel, Skildringen af Ungdomsvenskabet, der rummede den ypperste Poesi, og man kan fastslaa, at ingen i dansk Poesi har fortolket Venskabet, Moderfølelsen og Samlivet i Ægteskabet med større Inderlighed og Dybde, end S. har gjort det i denne Bog, der blot i Kraft af sin Følelsesrigdom er et af de store Værker i 90'ernes frodige danske Poesi. »Sne« blev efterfulgt af »Aarsens Tid« (1905) og »Sidste Digte« (1906), der begge indeholder betydelige Ting, men intet, der naar op paa Højde med de vægtigste Partier i »Sne«. Det maa til Slut siges, at hun, der var hans Livsledsager gennem saa mange Aar indtil det smertelige Brud, og som var Centret i hans Hjem, tilbød og beundret af hans Venner, blev udødeliggjort af Sophus Claussen i det uforlignelige Mindedig *»Ingeborg Stuckenberg«*.

Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Maleri af Kristen

Bjerre 1905 (Fr.borg). Buste af Siegfried Wagner 1901 (Fr.borg; Bakkehuset). Kultegning af Børge Stuckenberg. Tegning af N. V. Dorph 1899. Portrætteret paa Paul Fischers Maleri fra Det kgl. Teater.

Selvbiografi i 111. Tid. 11. Febr. 1900. Politiken 12. Marts 1899, 8. Dec. 1906, 16. April og 24. Okt. 1931, 12. Jan. 1934. Johs. Jørgensen: Livsløgn og Livssandhed, 1896. Samme i Tilskueren, XXIII, 1906, S. 3—28. Samme: Mit Livs Legende, I—VI, 1916—19. C. E. Jensen: Vore Dages Digtere, 1898, S. 117—30. Harald Nielsen: Moderne Litteratur, 1904, S. 103—31. Georg Brandes: Saml. Skrifter, XV, 1905. Chr. Rimestad: Digtere i Forhør, 1906. Samme: Fra Stuckenberg til Seedorf, I, 1922, S. 13—25. L. C. Nielsen i Tilskueren, XXIII, 1906, S. 170—77. L. Holstein i Det ny Aarhundrede, III, 1906, S. 352—55. O. Geismar: Nogle Digterprofiler, 1906, S. 95—107. H. Høffding: Erindringer, 1928, S. 124 ff. Jørgen Bukdahl: Dansk national Kunst, 1929, S. 251—62. Henrik Pontoppidan: Familjeliv, 1940. Mindebogen 1934: Viggo Stuckenberg. Blade til en Biografi af Jørgen Andersen, 1934. Carl C. Lassen: Viggo Stuckenberg, 1923. Oluf Friis: Halvfemsernes Lyriker, 1937.

Chr. Rimestad.

Studsgaard, Carl Ludvig, 1830—99, Kirurg. F. 19. Dec. 1830 i Kbh. (Garn.), d. 15. Febr. 1899 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Bogholder, senere Grosserer Holger Knud Matthias S. (1798—1875) og Johanne Diderikke Galschiøt (1801—95). Gift 2. Nov. 1876 i Kbh. (Frue) med Anna Elisabeth Petersen, f. 5. Aug. 1830 i Kbh. (Slotsk.), d. 19. Jan. 1902 sst. (gift i^o 1850 med Maleren J. V. Gertner, s. d.), D. af Slotsgartner P. P. (s. d.) og Hustru.

S. blev Student 1848 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, var som medicinsk Student 1853 fungerende Koleralæge paa Christianshavn, tog Lægeeksamen 1855 og studerede n. A. bl. a. patologisk Anatomi i Zurich og Wiirzburg, hvorpaa han var Kandidat 1856—58 ved Frederiks Hospital. N. A. studerede han i Paris Anatomi og Kirurgi hos Datidens berømteste Kirurger, bl. a. Péan, Gosselin og Chassaingnac. Efter Hjemkomsten var han i et Par Aar Badelæge ved Klampenborg Kuranstalt og 1861—63 Reservekirurg ved Frederiks Hospital hos A. Buntzen. I disse Aar skrev han Disputatsen »Om Osteomyelitis diffusa Chassaingnac«, som han 1863 forsvarede for Doktorgraden, og hvori han slog til Lyd for den af Chassaingnac anbefalede tidlige Operation. Under Krigen 1864 var S. Chef for Lazarettet paa Augustenborg, senere paa Hvedholm, som han organiserede og administrerede med stor Dygtighed, og hvor han viste sig som en udmærket Krigskirurg. S.s Selvstændighed og navnlig hans fuldt berettigede, men for den Tid radikale Ledresektioner efter tysk Forbillede bragte ham imid-

lertid paa Kant med de konservative Autoriteter i Kbh., saaledes at han ved Hjemkomsten blev forbigaaet til Fordel for den yngre V. Holmer ved Besættelsen af Overkirurgstillingen paa Kommunehospitalet efter Withusen og maatte nøjes med at være Distrikts- og Kommunelege paa Christianshavn indtil 1875, da den 1870 paa Kommunehospitalet oprettede blandede medicinsk-kirurgiske Afdeling V ved Overlæge V. Rasmussens Overtagelse af Lektoratet i patologisk Anatomi blev gjort til en rent kirurgisk Afdeling med S. som Overkirurg. Efter Holmers Død 1884 overtog S. den med Overkirurgbolig forsynede Afdeling I. Trods den lange Pause i storkirurgisk Virksomhed befæstede S. snart sit Ry som teknisk fremragende og dristig Operatør, desuden i Besiddelse af en velgørende og overlegen Ro; han forstod at gøre den fulde Brug af den Lister'ske Karbolantiseptik, hvis Udvikling han fulgte med i, til han indførte Sublimatantiseptikken. Til Fremskridtene i Ekstremitetskirurgien føjede S. nu Underlivskirurgien og Gynækologien, der var inaugureret af Vennen Howitz; særlig Tarmkirurgien havde S.s Interesse, og han var bl. a. Forkæmper for radikal Operation ved Tarmslyng. I en Aarrække var S. efter Holmers Død ubestridt Landets førende Kirurg, hvis Ry var saa stort, at samtidige dygtige Kirurger sendte deres vanskeligste Operationspatienter til ham; om end ikke selv Banebryder, var S. altid paa Højde med det bedste og nyeste i Udlandet, idet han med kritisk Sans forstod at udvælge og indføre de Operations- og Undersøgelsesmetoder, der havde blivende Værdi. Sin Afdeling ledede S. med overlegent Administrationstalent; punktlig, pligtopfyldende og krævende meget af sig selv forstod han tillige at sætte sine Assisterter i Arbejde, men udadtil var han faamælt, indesluttet og omgærdet af en formel Skal, saa han havde svært ved at sætte sig i Rapport til de studerende. S.s Begavelse var mere klinisk-operativ end videnskabelig-litterær, og han publicerede i »Hospitalstidende« og »Nordisk medicinsk Archiv« kun en Del mindre Artikler om nyere Operationer og deres Resultater. — Efter Holmers Død overtog S. dennes Tillidshverv i Røde Kors, Samfundet for Vanføre og Sundhedskollegiet, hvortil kom flere andre, saasom Medlem af Kommissionen til Tandlægevesenets Omordning; men han frasagde sig alle disse Hverv, da han 1896 blev Livkirurg hos Kong Christian X. En Hjerteforkalkning hemmede de sidste Aar S.s Arbejdsevne og medførte hans Død. — Tit. Professor 1881. — R. 1885. DM. 1892. K.² 1895. K.¹ 1898. — Blyantstegning af Reinholdt Schwensen 1848 (Privateje). Maleri af J. V. Gertner 1852. Maleri af Professor Dr. med. Heinrich Lehmann 1872.

Tegnet af R. Gamborg paa »Bazar i Koncertpalæet«. Buste af L. Brandstrup 1899 (Kommunehospitalet). Træsnit 1891 efter Fotografi.

Bibliotek for Læger, 5. Rk., VII, 1863, S. 417 ff.; 7. Rk., X, 1899, S. 248—52; CV, 1913, S. 19—27 (E. A. Tscherning: Antiseptiken paa Kommunehospitalet). Hospitalstidende, VI, 1863, S. 160; 4. Rk., VII, 1899, S. 222 ff. Ugeskrift for Læger, 2. Rk., XXXIX, 1863, S. 233—45; 5. Rk., VI, 1899, S. 190 f. Univ. Progr. Nov. 1863, S. 58. E. Albert: Lehrbuch d. speciellen Chirurgie, II, 1898, S. 277. H. Kaarsberg: Memoirer, 1921, S. 166. Ludvig Kraft: Lægeportrætter, 1931, S. 159—77. Personalhist. Tidsskr., 10. Rk., I, 1934, S. 170, 189 ff. A. Aggebo: Danske Lægememoirer, 3. Saml., 1940 (se Registeret); 4. Saml., 1941, S. 84 f. Festskrift i Anledning af Danmarks Tandlægehøjskoles Indvielse, Tandlægebladet April 1941, S. 206.

Otto C. Aagaard.

Stuhr, William Siiger, f. 1882, Maler. F. 10. Febr. 1882 i Aalborg. Forældre: Maskinfabrikant Carl Christopher S. (1839—1927) og Dorotea Marie Jensen (1851—1911). Gift 25. Jan. 1911 i Søllerød med Louise Anna Catharina Rickertsen, f. 8. Marts 1885 i Flensborg, D. af Grosserer Wilhelm Nicolaus R. (1860—93) og Catharina Jiirgensen (f. 1862).

S. stod et Par Aar i Malerlære og gik paa Aalborg tekniske Skole 1900—01, drog saa udenlands og opholdt sig paa Rejse i Tyskland, Frankrig, Schweiz og Italien 1901—04. Efter Hjemkomsten fik han sin Uddannelse paa Krøyers Skole 1904—07 under L. Tuxen og Johan Rohde. Allerede 1907 debuterede han paa Kunstnernes Efteraarsudstilling med et »Føraarsbillede«, som i Stil sluttede sig til den Strømning, der opstod ved Aarhundredskiftet og betegnes ved Tidsskrifterne »Jugend« og »The Studio«. Slagtermester Anders Jensen og Arkitekt Anton Rosen overdrog ham nu til Paladshotellets Udsmykning at udføre en Række store Kopier efter Hovedværker af Velasquez og Rubens i Prado-Museet i Madrid. Det skete under en Rejse 1907—08. Paa Nedturen studerede han Impressionister i Luxembourg-Museet i Paris. Disse Studier uddybedes under en ny Rejse til Paris og Italien (særlig Firenze) 1911—12. S. følte sig da især tiltrukket af Pointillisterne og Senrat, og dette blev afgørende for hans senere maleriske Opfattelse. Andre Rejser gik til Paris 1923, Amerika 1925 (New York) og 1926 (New York, Florida og Bahama-Øerne), Venezia 1929. Paa Charlottenborg Føraarsudstilling, hvor S. kom ind 1911 og siden har deltaget næsten hvert Aar, udstillede han en Række store Figurkompositioner, »Paris' Dom« (1913), »Loke og Sigyn« (1914), »Adam og Eva« (1916), men han fandt hurtigt de to Omraader, der er blevet hans

specielle Motivkredse, nemlig de vide Udsigter over Christianshavn, væsentlig Vinterbilleder, og Skagen, hvor han har malet baade Havnen med Fiskerflaaden, Landskabet og Folkelivet, altid Sommerbilleder, som oftest i tindrende Sollys. Tillige har han i stort Omfang dyrket Blomstermaleriet, og af og til har han givet sig af med dekorative Kompositioner, saaledes et stort Billede med Motiver fra Cathrinebergs Historie, for hvilket Akademiet tildelte ham Eckersbergs Medaille 1922, og to Billeder af Gaiathea omgivet af Havvæsener. — S. havde Privatudstillinger i Kunsthallen paa Købmagergade Okt. 1929 og Dec. 1939 og paa Charlottenborg Jan. 1936. Museerne i Skagen, Aalborg og Maribo ejer Malerier af ham. — Selvportræt 1918. Karikeret Portrætbuste af Utzon Frank 1911.

P. C. Knudsen: Stuhrslægten i Aalborg, 1916, S. 32 f. Magasinet, Politiken's Søndagsnummer 28. Juni 1925. Ekstrabladet 30. Dec. 1935. Kai Flor: William Stuhr, 1936 (Danske Kunstnere, 2). Danske i Paris, red. af Franz von Jessen, II, ,938. Berl. Tid. 7. Febr. ,94a.

Sigurd Schultz.

Sturmberg(er), Johann Christopher, d. 1722, Billedhugger og Stukkatør. Begr. i Ugen efter 30. Aug. 1722 (Petri Kgd.). Gift senest 1715 med Anna Catharine Wacheler (gift 2° 1724 med Billedhugger Johann Christopher Heimbrød, d. 1733).

Hvor J. C. S. var født, og hvilken Uddannelse han har faaet, er ukendt; han træffes her første Gang i Begyndelsen af 18. Aarhundrede, idet han i Dec. 1708 faar udbetalt 200 Rdl. for Stukdekoration af Loftet i Frbg. Slotskirke; fra nu affindes han lige til sin Død regelmæssigt i Regnskaberne baade som Billedhugger og Stukkatør. Indtil ca. 1715 var det mest lettere Dekorationsarbejde, navnlig Børnefigurer («Kinders») til de kgl. Haver, han udførte, men efter dette Tidspunkt fik han større Opgaver. 5. Sept. 1715 underskriver han Kontrakt om Udførelsen af Kong Christian V.s og Dronning Charlotte Amalies Marmorsarkofager til Roskilde Domkirke. Stenhuggerarbejdet skulde udføres af Andreas Gercken. I Juni 1719 var Arbejdet godkendt og afleveret. Disse Sarkofager er den pompøse Højbaroks betydeligste bevarede Kunstværker her i Landet, naar man ser bort fra de i Thomas Quellinus' Værksted udførte Arbejder, og Sarkofagernes Virkning i Højkoret er virkelig grandios. Til Roskilde Domkirke udførte J. C. S. kort efter Epitafiet ved Siden af Vestportalen over Stiftamtmand Otto Krabbe (d. 1719). Aaret før havde J. C. S. 14. Febr. 1718 sluttet Kontrakt om Udførelsen af det store Relief med Frederik IV.s Buste paa Kancellibygningen; s. A. er han i Hamburg og Bremen for at ind-

købe Marmor og Sandsten. I økonomisk Henseende forregnede han sig grundigt med dette Arbejde, der gav ham et Underskud paa 300 Rdl., hvoraf Kongen langt om længe refunderede ham de 200. I Bygningens Indre udførte J. C. S. Stuklofterne i to Sale og adskillige Kabinetter, bl. a. i Indenrigsministeriets nuværende store Sal. Hans sidste omfattende Arbejde var sammen med Broderen *Johann Adam S.* (1683—1741) Stukkaturer paa Fredensborg Slot i to Forgemakker og otte Sale og Kabinetter, om hvilke Kontrakt sluttedes 25. Nov. 1721. Dette Arbejde, der fuldførtes i den fugtige Nybygning i Løbet af Vinteren og den følgende Sommer, undergravedej. C. S.s Helbred, saa han døde kort efter. 1721 udsmykkede J. C. S. iflg. F. Meier Lydhimmel og Prædikestol i Frbg. Slotskirke; det almindelige Snedkerarbejde paa disse var allerede gjort 1710 af Snedkeren Claus Harder. Marmorsarkofagen for den 1718 afdøde General C. H. Hausmann i Vor Frelsers Kirke i Oslo tillægges ogsaa J. C. S.

F. J. Meier: Efterretninger om Fredensborg Slot, 1880, S. 28 ff., 44 f., 195 f.
 F. R. Friis: Bidrag til dansk Kunsthistorie, 1890—1901, S. 328 ff., 394 f.
 V. Lorenzen i Den danske Centraladministration, 1921, S. 46, 50, 52, 69.
 Louis Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde zu Kopenhagen, 1925, S. 491.
 Kunst og kultur, XIII, 1926, S. 215 ff. (af A. Nygård Nilssen). Fr. Weilbach: Frederiksberg Slot og Frederiksberg Have, 1936, S. 37 f., 67 f.

V. Thorlacius- Ussing.

Sturz, Helferich Peter, 1736—79, Generalpostdirektør, Forfatter. F. 16. Febr. 1736 i Darmstadt, d. 12. Nov. 1779 i Bremen, begr. sst. Forældre: Fyrstelig Kabinetskasserer Johann Peter Friedrich S. (1710—41) og Catharine Amalie Philippine Muller (1718—tidligst 54). Gift 13. Maj 1773 i Liibeck med Sara Sophie Vilhelmine Mazar de la Garde, f. 25. Sept. 1752 i Kbh. (Fr. Ref.), d. 19. Marts 1820 sst. (Fr.Ref.), D. af Chef for Kbh.s Brandkorps, senere Oberst Jean Guillaume M. de la G. (1710—83) og Sophie Renée des Rocques (1717—83).

S. besøgte Gymnasiet i sin Fødeby og studerede derefter ved Universiteterne i Jena, Göttingen og Giessen. 1760 traadte han i Kansler A. G. v. Eybens Tjeneste i Gluckstadt, og denne skaffede ham 1761 Udnævnelse som fyrstelig bernburgsk Raad. 1764 kom S. i Forbindelse med J. H. E. Bernstorff, der gjorde ham til sin Privatsekretær, og 1765 udnævntes han til Sekretær i Tyske Kancelli ved de udenrigske Sager. Bernstorff satte megen Pris paa denne unge, meget begavede tyske Embedsmand, hvem han 1768 skaffede Legationsraadstitlen. S. blev optaget i det Bernstorff'ske

Hus og sluttede sig intimt til den Kreds, der kom her, bl. a. Klopstock og Brødrene Stolberg. S. havde Talent for at male, og han havde ligeledes litterære Evner. 1767 udgav han »Der nordische Sittenfreund«, der hudflettede et dansk Tidsskrift af samme Navn. Endvidere skrev han et Sørgespil »Julie« og tog til Orde for, at man skulde behandle nationale historiske Emner dramatisk. 1768 fulgte han med Christian VII. paa dennes store Udenlandsrejse, og paa denne havde han rig Lejlighed til at stifte Bekendtskab med mange fremtrædende Udlændinge. I Oxford tildelte man ham den juridiske Doktorgrad. Efter sin Hjemkomst udnævntes han 1769 til Generalpostdirektør.

S. skyldte Bernstorff hele sin straalende Karriere, og han følte sig personlig knyttet til ham. Det var derfor ogsaa hans første Tanke at følge ham, da han 1770 blev fjernet fra sine Embeder, men Bernstorff overtalte ham til at blive. S. fortsatte sin Gerning i Kbh., men berøvedes 1771 sin Stilling som Sekretær med den Motivering, at ingen kunde beklæde to Stillinger. Han fik dog snart Erstatning. S. A. udnævntes han til Deputeret i Kommercekollegiet, og hans Løn som Generalpostdirektør blev forhøjet. I denne Stilling beskæftigede han sig navnlig med de tyske Postsager og med Sager vedrørende Ekstraposten. 1771 udnævntes han endvidere til Sekretær i den Kommission, der skulde udarbejde et nyt Reglement for Akademiet, og hans Forslag gik med uvæsentlige Ændringer over i de nye Bestemmelser. Omtrent samtidig lod han sig udnævne til Æresmedlem af Akademiet, og han fik anvist Bolig paa Charlottenborg. Med Bekymring fulgte Bernstorff hans Skridt. Han vilde gerne stadig tro paa hans Hæderlighed, men han frygtede, at hans Trang til Udmærkelser, Penge og Fornøjelser skulde trække ham over til Struensees Parti og derved bringe ham i Ulykke. I Sommeren 1771 opholdt S. sig paa Hirschholm Slot, optaget af at male Dronningens Børn, og dette bidrog i høj Grad til at bringe ham i Miskredit hos hans gamle Venner. Faa Dage efter Struensees Fald blev S. arresteret, hans Papirer beslaglagt og han selv stillet for Inkvisitionskommissionen. Han fralagde sig i et skriftligt Indlæg enhver nærmere Forbindelse med den styrtede Kabinetminister, og Kommissionen fandt heller intet at hæfte sig ved. Ved kgl. Resolution 18. Maj 1772 blev S. paa ny sat paa fri Fod, men han fik Paalæg om i Løbet af faa Dage at forlade Kbh. og tage Ophold i Holsten. Allerede forinden var han afskediget som Generalpostdirektør.

1773—79 virkede S. ved Regeringen i Oldenburg. Hertug Frederik August af Oldenburg satte megen Pris paa ham, men S.

følte sig ikke vel i de smaa Omgivelser. Han søgte Trøst i litterært Arbejde, og i H. C. Boies Tidsskrift »Deutsches Museum« offentliggjorde han en Række Essays, der skaffede ham Ry som en af de ypperste tyske Prosaister i nyere Tid. 1777 skrev han en Levnedsskildring af sin gamle Velgører Bernstorff, der udkom paa Dansk 1805. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Legationsraad 1768. Etatsraad 1774. — Stik af C. G. Rasp i Leipzig 1779 efter Tegning af Ganz.

Max Koch: H. P. Sturz, 1879. Allg. deutsche Biographie, XXXVII, 1894, S. 59 ff. Vierteljahrsschrift f. Litteraturgeschichte, IV, 1891, S. 462 ff. Kabinetstyrelsen i Danmark 1768—72, udg. af Holger Hansen, I—III, 1916—23. Samme: Inkvisitionskommissionen af 20. Januar 1772, I—V, 1927—41. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, III—IV, 1896—1900; VI, 1903, S. 577. Aage Friis: Bernstorfferne og Danmark, I—II, 1903—19. Samme: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. Fr. Olsen: Postvæsenet i Danmark indtil Christian VII.s Død, 1903, S. 150f., 161, 227. H. Hjorth-Nielsen i Aarbog for det danske Postvæsen, 1925, S. 273—86. L. Magon: Ein Jahrhundert geistiger und literarischer Beziehungen zwischen Deutschland und Skandinavien 1750—1850, I, 1926 (se Registeret). J. W. Eaton: The German Influence in Danish Literature in the eighteenth Century 1929, S. 151-55 og se Registeret. *Harald Jørgensen.*

Stygge, Ulrik, d. 1449, Biskop i Aarhus. D. 8. Juni 1449, begr. i Aarhus Domk.

Om U. S.s Oprindelse og Ungdom vides intet ud over, at han 1409 var immatrikuleret ved Universitetet i Heidelberg. Som Aarhus-Kannik var han efter Biskop Bo Mogensen Langs (s. d.) Død 1423 med til før det nye Valg at underskrive en streng Valgkapitulation. Valget, hvorved U. S. blev Biskop, fandt Sted 1424. Han lovede at betale $66\frac{2}{3}$ Gylden i Servicepenge til Kurien, men da han ikke betalte i Tide, blev han en Tid lyst i Band. Forgængeren havde efterladt Bispestolens, sit eget og det kongelige Lensgods i stor Forvirring, hvilket førte til Strid med Dronning Philippa. Striden afsluttedes derved, at Peder Lykke fældede en for Kronen og den afdøde Biskops Arvinger gunstig Dom, som dog ikke synes at have ødelagt U. S.s gode Forhold hverken til Ærkebiskoppen eller Kronen. Han deltog i det vigtige Provinskoncil i Kbh. 1425, ligesom han stadig var nærværende ved Danehofferne; saaledes ogsaa ved Christoffer af Bayerns Kroning i Ribe 1443, hvor han sammen med de andre jyske Bisper indførte den kanoniske Betaling af Bispetienden (til Afløsning af »Biskopsgave«) i deres Stifter. Som Biskop i Aarhus viste han rigt Initiativ. Peder Lodehats Statutter om Præbendegodset blev reformeret, hvorved hele Kapitlets Økonomi omorganiseredes. Videre udstedte han Bestemmelser om

Korvikarerne og indstiftede Messer. Vigtigst er dog en stor Samling af Statutter — som bygger paa Biskop Esgers ældre Statutter fra Aarhus og en Række navnlig lundensiske Bestemmelser. Disse Statutter, der maa være vedtaget paa Stiftssynode, sikkert før 1443, fastlægger Regler for hele Stiftets kirkelige Liv og viser varm Reformiver. Ikke saa sært, at U. S. sammen med Våxjo-Biskoppen Nicolaus Ragwaldi blev udset til at repræsentere Danmark paa det store Koncil i Basel, hvortil de naaede i Febr. 1434. 15. Marts blev de inkorporeret i Konciliet. Medens Biskop Nicolaus gennem længere Tid spillede en ret stor Rolle paa Konciliet, havde U. S. kun faa Hverv og blev snart kaldt hjem. Endnu 7. Sept. 1434 celebredede han Messe i Basel, men kort Tid efter maa han være vendt tilbage til Danmark.

Scriptores rerum Danicarum, VI, 1786, S. 4641", 468 ff., 513 f.; VII, 1792, S. 213. G.J. Thorkelin: Samling af Danske Kirke-Love, 1781, S. 51—84. P. G. Lindhardt: Danmark og Reformkoncilierne, 1942, S. 75 ff., 93—115. *TT 1 v- 1*

Stiirup, Henrik Sneedorff, f. 1869, Tandlæge. F. 20. Marts 1869 i Svendborg. Forældre: Prokurator Johannes Philip Christian S. (1835—1914) og Alexandra Kriiger (1846—1937). Gift 1° 21. Marts 1894 i Kbh. (b. v.) med Maren Eleonora Rasmussen, f. 6. Aug. 1866 paa Skovlyst, Tved Sogn, Svendborg Amt, D. af Proprietær Hans R. (1827—7°) og Anne Marie Hansen (1835—98). Ægteskabet opløst. 2° 29. April 1903 i Odense med senere Tandlæge Anna Gustava Knudsen, f. 10. Dec. 1874 i Nyborg, d. 20. Dec. 1930 paa Frbg. (gift 2° 1909 med Tandlæge i Helsing, senere i Hillerød Paul Stemann Tønder Voigt, 1875—1936), D. af Postekspedient i Nyborg, senere Stationsforstander, Postekspeditør i Kværndrup Gustav Napoleon K. (1845—82) og Laura Henriette Cæcilie Theodora Schlegel (1846—1927). Ægteskabet opløst. 3° 9. Maj 1913 i Odense med Tandlæge Ellen Olivia Bjerre, f. 12. Dec. 1879 i Hansted Sogn, Aarhus Amt, D. af Gaardejer, senere Forretningsmand i Amerika Sophus B. (1853—tidligst 98) og Ellen Marie Hedvig Petersen (1854—1916).

S. blev Student 1889, privat dimitteret, og tog Tandlægeeksamen 1891. Han praktiserede i Assens 1892—95, derefter fra 1896 i Odense, var Leder af Skoletandklinikken sst. 1912—20. For den danske Tandlægestand har S. gjort et betydningsfuldt Arbejde, som karakteriseres af mange nye Ideer. 1906 stillede han Forslag om en fuldstændig Omordning af Dansk Tandlægeforening, hvorved den blev en Forening af Kredse med en fælles Hovedbestyrelse og fælles aarlig Generalforsamling, en Ordning, som endnu gælder.

For Undervisningsspørgsmaalet har S. vist varm Interesse. Saaledes er det for en stor Del hans Fortjeneste, at Proteseundervisningen blev lagt ind under Tandlægeskolen i Stedet for som tidligere at foregaa hos de private Tandlæger. »Dansk Tandlægeforenings Aarvog«, som udkom første Gang 1921, og som er en uvurderlig Støtte for alle danske Tandlæger, er ogsaa S.s Værk. For Sygekassesagen har han udført et stort Arbejde og var 1921—23 Medlem af Voldgiften for Sygekasser og Tandlæger. — Det er naturligt, at en Mand som S. beklæder mange af Standens Tillidshverv. Saaledes var han 1903—08, 1914—19 og 1927—33 Formand for Fyns Tandlægeforening, 1915—21 Formand for Dansk Tandlægeforening, endvidere Formand for Dansk Tandlægeforenings Voldgiftsret 1923—26, Formand for Skandinavisk Tandlægeforening 1916—19 og Medlem af Udvalget til Bekæmpelse af Tandsygdommen Caries 1918—19. Han er korresponderende Medlem af Finska Tandlåkarsållskapet (fra 1917) og af Den norske Tandlægeforening (fra 1921). Dansk Tandlægeforening har vist ham sin Taknemmelighed ved at udnævne ham til Æresmedlem 1931. — S. var 1897—1900 Redaktør af »Nordisk Tandlægeblad« og i Perioderne 1901—08 og 1910—12 af »Tandlægebladet«. 1931 udgav han »Danske Tandlæger 1681—1930«.

Th. Hauch-Fausbøll og C. O. M. Stiirup: Familien Stumps Stamtavle, IQ04. Studenterne 188a—IQ14, IQ1^, S. 200 f.

³ *

» » * * » « » •

u j • c. ••

Hedvig btromgren.

Stæger, Rasmus Carl, 1800—75, Entomolog. F. 3. Nov. 1800 i Kbh. (Trin.), d. 9. Febr. 1875 sst., begr. paa Frbg. Forældre: Styrmand, senere Kaptajn, Havnefoged Lauritz Peter S. (ca. 1755—1817) og Margrethe Christine Jacobsen (ca. 1763—1851). Gift 20. Maj 1830 i Kbh. (Helligg.) med Sophie Therese Alberg, f. 17. Maj 1809 i Kbh. (Frue), d. 29. Febr. 1860 paa Frbg., D. af Bogholder, senere Statsgældsdirektør, Konferensraad Peter A. (s. d.) og Hustru.

S. tog dansk juridisk Eksamen 1817, blev 1827 Fuldmægtig og 1829 Underbogholder i Kontoret for udenlandske Betalinger, 1837 Kasserer ved Statsgældskassen, 1840 Zahlkasserer, og da Finanshovedkassen oprettedes 1849, blev han Finanshovedkasserer. S. var levende interesseret i offentlige og velgørende Formaal, var Medlem af Bestyrelserne for talrige Velgørehedsanstalter: Opdragelsesanstalter, Sygehjem, Fattiggasser etc. Af Sparekassen Bikuben var han 1857 Medstifter og var den første Formand for dens Repræsentantskab. — I 1830'erne og 40'erne var S. en meget ivrig Entomolog, der dog udelukkende beskæftigede sig med Dipterer, hvoraf

han anlagde en meget stor Samling. Han offentliggjorde i »Naturhistorisk Tidsskrift« nogle større Fortegnelser over Grupper af danske Dipterer (1839—44), over grønlandske Dipterer (1845) samt en Del Smaanotitser. I disse Fortegnelser er en lang Række Arter nybeskrevet; S. synes at have haft et skarpt Blik for Artskarakterernes Værdi inden for disse vanskeligt bestemmelige Insekter og naaede i Løbet af disse faa Aar at blive en førsterangs Kapacitet paa Dipterernes Omraade. Desværre ophørte han efter 1845^m ed at beskæftige sig med Entomologi. Hans Samling kom i to Omgange til Zoologisk Museum; en mindre Del skænkede han 1846 Universitetsmuseet, Resten testamenterede han det nu forenede Museum, i hvis danske Diptersamling den danner Grundstammen. S. havde Tilsynet med Museets Insektsamling under J. C. Schiødtes Fravær 1845—46 og indtog endnu en Tillidspost inden for den naturhistoriske Verden, nemlig som Revisor (1833—41) og senere Vicedirektør (1841—49) i Den naturhistoriske Forening i Kbh. — Virkelig Etatsraad 1852. — Maleri af H. Olrik 1867. Træsnit 1875 efter Fotografi.

Berl. Tid. 9. Febr. 1875. C. C. A. Gosch: Danm. zool. Litt., II, 2, 1875, S. 436 ff. Bikuben 1857—1907, 1907, S. 17 f. Kai L. Henriksen i Entom. Meddel., XV, 1921—37, S. 179—82. R. Spårck i Vid. Medd. Dansk Nat. Foren., XGV, 1933, S. 50 f

s ε y[^]

Stæhr Nielsen (skrev sig med Bindestreg), **Erik**, 1890—1921, Maler. F. 21. Juli 1890 i Kbh. (Matth.), d. 13. Aug. 1921 i Esbønderup Skovhuse, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Detailhandler, senere Forvalter Rasmus Nielsen (1854—1928) og Porcelæns malerinde Augusta Olsen (1865—1940). Gift 10. Juli 1918 paa Frbg. med Cecilie (Cici) Marie Glahn, f. 19. Jan. 1886 i Nykøbing F., d. 21. Sept. 1940 i Kbh., D. af Arkitekt H. C. G. (s. d.) og Hustru.

S. N. tog Præliminæreksamen 1905 og kom s. A. i Lære hos Malermester Johan Schrøder. Hans kunstneriske Uddannelse begyndte Efteraaret 1907 paa Teknisk Skole hos H. Grønvold. Efteraaret 1909 gik han ind paa Statens Tegnererkursus, hvor han tog Eksamen n. A., og derefter søgte han Kunstnernes Studieskole under Johan Rohde Vintrene 1910—12 og Akademiets Malerskole som Gæst Efteraarsemestret 1917. S. N. debuterede hos De unge Kunstneres Forbund i Den frie Udstilling Dec. 1909 og udstillede Landskaber og Mariner paa forskellige Udstillinger (Høstudstillingen hos Kleis 1911, Kunstnernes Efteraarudstilling s. A., Foreningen Ung Kunst Nov. s. A., Privatudstilling sammen med Tegneren Kongstad Petersen hos Chr. Larsen Nov. 1913). Han havde

Lejlighed til at se Hav paa en Tur over Atlanterhavet som Pantryman om Bord paa Amerikabaaden »Oscar II« Nov.—Dec. 1910 og paa et Par Rejser med Fragtdampere til Spanien Juni—Juli 1913 og til Sierra Leone og fransk Senegal i Afrika Jan.—April 1914. Snart efter viste der sig et Omslag i hans Kunst. Han opgav det naturalistiske Marinemaleri (mest Bølge-Billeder), han fortrinsvis dyrkede, og kastede sig ud i en temperamentsfuld Fantasikunst, der handlede om Negre og Urskov, Syndflodssagn, Urtidsmyter. En kort Studietid paa Harald Giersings Malerskole nogle Maaneder 1917 førte ham ind paa at arbejde med kompositionelle Værdier og paa Studiet af Farven. Maleriet blev en hektisk Kamp for ham, hvor han slap Fantasiens løse, og hvis eneste styrende Moment var dekorative og koloristiske Hensyn. Han malede en Række Billeder af dansende eller kæmpende Negre og Ryttere i Urskov (»Maskedans« 1918—19; »Neger og Spahi« 1917; »Skovens Børn. I« 1919; »Negermusikanten i Urskoven« (Kunstmuseet) og »Orpheus spiller for Dyrene«, begge 1921), snart lysende af Farve, snart karakteriserede ved Bevægelsernes Fart og Flugt, og blev med dem en fremtrædende Repræsentant for Efterkrigsaaarenes ekspressionistiske Maleri. I sine sidste Aar søgte han ny Næring for sin Fantasi i Gribskov, hvor han havde et lille Hus. Han søgte at trænge bag om den Natur, han saa, ind til det, der maatte have været Urtidsskoven i de fjerne Tider, da Menneskene endnu ikke havde gjort Indgreb i dens Udseende (tre store Skovbilleder »Den nordiske Skov« 1920—21, hvoraf det ene i Kunstmuseet). S. N. døde paa et Tidspunkt, da en afklarende Samling var begyndt at vise sig i hans Kunst. Nu bagefter tegner den sig som en heftig Opblussen, der knap spændte over seks Aar. Ingen anden dansk Maler har vel forstaaet Skoven og dens paniske Væsen saa intimt som han, og i sine bedste Ting naaede han en Skønhed i Farven som kun de bedste af de samtidige. — S. N. virkede en Tid som Tegnelerer ved Frbg. tekniske Skole. Han udstillede paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1911, 1916—21, Charlottenborg Foraarsudstilling 1916—18, 1920—21; Mindeudstillinger i Kunstforeningen Dec. 1923 og paa Charlottenborg Efteraarsudstilling 1933, andre posthume Særudstillinger hos Vagn Winkel April 1935 (især Tegninger) og i Axel Duckerts Kunsthandel ved Østerport Marts 1942. Foruden Kunstmuseet ejer Maribo Museum et Maleri af ham; Tegninger i Den kgl. Kobberstiksamling. — Fire malede Selvportrætter ca. 1906, 1912—13, 1915 og 1917. Selvportræt paa Linoleumssnit »Familien« 1920. Monument af Olaf Stæhr Nielsen paa Graven.

Sigurd Schultz i III. Tid. 23. Dec. 1923. Samme: Erik Stæhr-Nielsen, 1934 (Vor Tids Kunst 16). O. V. Borch i Samleren, IV, 1927, S. 140. Samme i MKS, Medlemsblad for Malende Kunstneres Sammenslutning Juni 1930. Andreas Friis i Samleren, XII, 1935, S. 79—82. Alexander Fugl sst., XIII, n. A., S. 141—60. Berl. Tid. 26. Juni s. A.

Sigurd Schultz-

Stæhr Nielsen (skriver sig med Bindestreg), **Olaf** Christian, f. 1896, Billedhugger. F. 25. Sept. 1896 paa Frbg. Broder til Erik S. N. (s. d.). Gift i° med Else Helene Marie Jensen, f. 10. Maj 1902 i Kbh. Ægteskabet opløst. 2° 9. April 1935 i Kbh. (Jac.) med Keramikere Eva Christiane Barfred Wilhjelm, f. 30. Juni 1911 paa Frbg., D. af Direktør i Dansk Rejsebureau Axel Fasting W. (f. 1871) og Emma (Effie) Sophie Barfred (f. 1869).

S. N. kom i Ciselørlære hos Thyra Vieth 1914, blev Svend med Sølvmedaille 1917 og arbejdede hos Dragsted og Kay Bojesen, indtil han, efter Forberedelse paa Teknisk Skole i Kbh. og paa Frbg. tekniske Skole under Broderen (s. d.), optoges i Akademiets Billedhuggerskole Sept. 1918. Her gik han en Aarrække, i hvert Fald til Sommeren 1923. Han hørte til Utzon Franks første Kuld Elever. Allerede fra sine tidligste Aar, endnu før han kom til Utzon Frank, havde han, ligesom andre af sine jævnaldrende, en udpræget dekorativ Manér. Den ses bl. a. i Reliefferne til Frbg. Domhus (1921), men han kæmpede sig ud af den med Drengestaturen »David« (1923, belønnet af Akademiet med EibeschiAtz' Konkurrence-Præmie). Selv om S. N. har udført en Del frie Skulpturer, især Statuetter og Portrætter (Buste af Professor H. I. Hannover 1924 paa Polyteknisk Lærestalt) viste det sig, at dekorativ Stil og abstrakt Formsprog laa naturligt for ham. Han har sit eget selvstændige Greb om Formen, meget Lune og Gratie i sin Modellering og Opfattelse af plastiske Motiver. I Samarbejde med Arkitekter (Kaj Gottlob, S. C. Larsen, Tyge Hvass, Frits Schlegel, Aage Rafn) har han løst en Mængde dekorative Opgaver til Bygninger og Udstillinger i vidt forskellige Materialer. Et Speciale fandt han i Relieffer, drevne i Metalplade paa fri Haand uden Model (Kobberporte til den danske Pavillon paa Verdensudstillingen i Paris 1925 (efter Utzon Franks Udkast), til Søndermark Krematorium og Frbg. tekniske Skole; Facade-Relieffer i Messing til Crome & Goldschmidt, Østergade). Hertil kommer Arbejder i Støbejern (Port med støbte Relieffer til Søndermark Krematorium), Træ (Intarsiavæg til den danske Sal i Fredspaladset i Geneve, Udsmykning med flade Trærelieffer limet paa Trævæg

i Dagmarbiografens Vestibule), Glasmosaik (Nørre Sundby Raadhus), Glasætsning. Til Saxbo Stentøj har han modelleret baade større og mindre figurlige Arbejder (en lille Dyrefigur i Stockholms Nationalmuseum; Facadefigur med Byvaaben, 1,30 m høj, til Nørre Sundby Raadhus, 1939; ni Væg-Relieffer til Teknisk Skole i Jul. Thomsensgade, 1938), og i Brænd ti er har han udført aktuelle Genrescener med Grupper af Smaafigurer (Cyklebude, 1935; »Seksdagesløb i Gaarden«, 1938; »Vintersport«, 1942). Desuden har han tegnet Sølvstøjtøj, bl. a. til Hofjuvelererne A. Michelsen og Dragsted, og 1933 vandt han Magasin du Nord's Konkurrence om Kvindefiguren til Søjlen i Bremerholm, som han derefter udførte. — S. N. udstillede paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1919—32, Charlottenborg Foraarsudstilling 1921—28, Den nye Udstilling og Skulpturudstillingen 1933, Skulptur-Udstillingerne 1935 og 1938, Vinterudstillingen 1942, Verdensudstillingerne i Bruxelles 1935 (Guldmedaille for modellerede Facade-Dekorationer til den danske Pavillon), Paris 1937 (Diplome d'honneur for en Fremstilling af Blyants-Fabrikation, udført i Stentøj, til Fabrikken Vikings Stand) og New York 1939. Han foretog Rejser til Tyskland 1922, Tyskland, Østrig og Norditalien 1923, Berlin, Miinchen, Firenze, Rom og Napoli 1927, Bruxelles, Paris og London 1935, Italien 1938. Siden 1924 har han virket som Lærer ved Teknisk Skoles Kunsthaandværker-Afdeling. — Portrætmaske af Asta Lilbæk ca. 1933.

Sigurd Schultz.

Stårck (Stårcke, Starck, Sterck, Stercke), **Erhard**, d. 1651, Trompeter. D. 23. Jan. 1651.

E. S. gik som Musiker i sin Slægts Fodspor. Denne tjente ved Frederik II.s Hof og senere under Christian IV, og 1602 sendtes E. S. til Grev Philip af Hohenlohes Hof, for at han der kunde perfektionere sig i Trompeterkunsten. 1607 traadte han i Christian IV.s Tjeneste og steg efterhaanden til betroede Poster. Han træffes atter og atter i Tidens private og offentlige Dokumenter, og hans Virksomhed gik langt ud over, hvad hans musikalske Uddannelse alene berettigede til. Han anvendtes i vid Udstrækning som særlig Udsending og Parlamentær og tjente sin Konge i 42 Aar, til han 1649, to Aar før sin Død, fik bevilget sin Afsked. Han var med i alle Kongens Felttog, til sidst som Oberst-Trompeter. Trods sin beskedne Lønning døde han som en velhavende Mand.

A. Hammerich: Musikken ved Christian den Fjerdes Hof, 1892. Hist. Tidsskr., 6. Rk., IV, 1892—94, S. 439. O. Nielsen: Kbh.s Diplomatarium, III,

1877, S. 208. Kancelliets Brevbøger 1616—34, 1919—36 (se Registrene).
C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Kong Christian den Fjerdes egenhændige
Breve, II—III, 1878—Ol.

»si c L-

JVils ocniørtrng.

Ståkel, Johan Ferdinand Vilhelm Valdemar, f. 1867, Officer, Museumsmand. F. 26. Maj 1867 i Rønne. Forældre: Fotograf Gottlieb Knud Constantin S. (1839—89) og Henriette Nicoline Lintrup (1837—88). Gift 19. Febr. 1898 med Anna Kirstine Marie Pedersen, f. 19. Febr. 1872 i Aarhus, D. af Tømrer- og Bygmester Laurits (Laurs) P. (1843—1907) og Inger Maria Nielsen (1847—1917)-

S. blev Student 1885 fra Rønne, n. A. cand. phil., Sekondløjtnant 1887. Efter flere Aars Tjeneste i Artilleriet rejste han 1891 til Kongo, hvor han s. A. blev Sekondløjtnant i den belgiske Kongostats Tjeneste, deltog i flere krigerske Foretagender og blev saaret, blev 1892 Premierløjtnant, 1894 Kaptajn. 1894—96 gennemgik han hjemme Officerskolens næstældste Klasse, blev Premierløjtnant i Artilleriet og gennemgik 1899—1902 den særlige Artilleriklasse. 1903-04 var han engageret af det belgiske Finansdepartement som Opdagelsesrejsende og gennemvandrede bl. a. Centralafrika fra Vest til Øst. Under den russisk-japanske Krig ledede han 1905 en Ekspedition til Mandchuriet. Efter et Par Gange at have været uden for Nummer afskedigedes han 1909 paa Grund af Alder fra Linien, gik over i Reserven, hvor han n. A. blev Kaptajn. — Med Titel af Rustmester — fra 1909 Konservator, fra 1919 Bestyrer — paatog S. sig 1906 at videreføre et paabegyndt Arbejde med systematisk, videnskabelig Prøvelse og Katalogisering inden for museumstekniske Rammer af de under Artilleriet hørende Samlinger, navnlig Den historiske Vaabensamling paa Kbh.s Tøjhus. Af Pietetshensyn over for Kronborg Slot modsatte han sig straks Planen om at flytte Samlingerne til dette Sted og fik Tøjhuset rømmet for moderne Krigsmateriel. Samtidig med de overordentlig omfattende Arbejder i Samlingerne, ofte under meget ugunstige Forhold, drev han indgaaende Undersøgelser i vore Arkiver og Biblioteker til Grundlag for sine Planer for Museet og udvidede sine Undersøgelser ved talrige Rejser i Udlandet. Hans Planer vakte almindelig Anerkendelse hos Ledere af lignende Institutioner i Udlandet. Paa Grundlag af S.s Forslag af 1919 anordnede en kgl. Resolution 1928, at Den historiske Vaabensamling paa Tøjhuset blev en selvstændig Institution, Tøjhusmuseet, direkte under Krigsministeriet. S. blev Museets ansvarlige Chef. 1923 havde han tillige overtaget Den historiske Munderingssamlings let forgængelige Sager og hermed

det vanskelige Konserveringspørgsmaal, som han løste med fortrinligt Resultat. 1937 afgik S. paa Grund af Alder som Museumsleder, men indtraadte 1939 i den Tremandskommission, der siden da har den øverste Ledelse af Tøjhusmuseet. Med enestaaende Opgaaen i Arbejdet, lige saa enestaaende Ihærdighed og Dygtighed har S. af de spredte, uoverskuelige Samlinger skabt en Institution, et prægtigt og egenartet Armé- og Vaabenmuseum, der opfylder alle moderne Krav af teknisk Art. — R. 1921. DM. 1927. F.M.G. 1937.

H. Jenssen-Tusch: Skandinaver i Congo, 1902—05. Studenterne fra 1885, 1910, S. 104 f. O. Smith: Christian IV.s Tøjhus, i Før og nu, 1926, S. 337—412. Milit. Tidsskr., 1938, S. 212—17. Johan F. Stockel: Haandskydevaabens Bedømmelse, udg. af Tøjhusmuseet, I, 1938. Zeitschrift für hist. Waffen- und Kostümkunde, 1935—39. Berl. Tid. 28. Nov. 1940.

Rockstroh.

v. Stocken. Den holstenske Patricierslægt føres efter Traditionen tilbage til en Bygmester Heinrich S. (Stecken) (ca. 1550), der skal være Farfader til Raadmand i Rendsborg Heinrich S. (d. 1643); dennes Sønner var Generalsuperintendent i Hertugdømmerne Christian S. (1633—84), Professor juris i Strassburg, dansk Raad Gerhard S. (1629—81) og nedenn. Rentemester Henrik (Heinrich) v. S. (1631—81), der 1681 fik Vaabenbrev; han var Fader til Gesandt i Regensburg Cai Burchard v. S. (1661—1710), til nedenn. Admiral Christopher Ernst v. S. (1664—1711), til Abigael Marie v. S. (ca. 1661—1714), gift med Overrentemester Peter Brandt (1644—1701, s. d.), til Anna Margrethe v. S. (1668—1732), der ægtede Overceremonimester, Etatsraad Martin Conrad Biermann v. Ehrenschild (ca. 1662—1715, se Bd. VI, S. 252), til Generalløjtnant Gerhard Christian v. S. (1671—1728) og til Envoyé Hans Heinrich v. S. (1666—1709), med hvis Søn Gehejmerraad Christian v. S. (1694—1762) til Gammelgaard denne Linie uddøde. Ovenn. Raad Gerhard S. (1629—81) var Bedstefader til Kommandant i Fladstrand, Oberstløjtnant Johan Christian Frederik S. (1701—64), hvis Søn Ejer af Gislingegaard Friderich Carl Christian S. (1735—76) var Bedstefader til Landmanden og Politikeren Carl Christian S. (1799—1874) til Nibstrup.

J. C. L. Lengnick: Genealogie over Familien v. Støcken, I, 1858. Personal-hist. Tidsskr., 9. Rk., V, 1932, S. 255—58. Danmarks Adels Aarvog, LVIII, 1941, II, S. 59—64.

Albert Fabritius.

v. Stocken, Christopher Ernst, 1664—1711, Søofficer. F. 4. Aug. 1664, d. 8. Febr. 1711 i Kbh., begr. sst. (Trin.). Forældre: Rente-mester Henrik v. S. (s. d.) og Hustru. Ugift.

C. E. v. S. blev Løjtnant 1682, Kaptajnløjtnant 1685, Kaptajn 1686, Schoutbynacht 1688, Viceadmiral 1693 og Admiral 1697. Som ung Officer var han 1682—88 i hollandsk, veneziansk og engelsk Tjeneste. Efter et Togt som Chef for Orlogsskibet »Churprintzen« blev han 1689 Chef for en Eskadre, der skulde eskortere en Transportflaade paa 70 Skibe med ca. 10 000 Mand Hjælpe-tropper fra Listerdyb til Leith. Tropperne, der kommanderedes af Hertugen af Wlirttemberg, var bestemt til at hjælpe Kong Vilhelm III. mod den fordrevne Kong Jacob. Vinterstorm adsplittede den store Transport, der ikke naaede Bestemmelsesstedet, men hvis Hovedstyrke blev landsat i Hull. N. A. blev C. E. v. S. Ekvipage-mester paa Holmen, en Tjeneste, der dog blev afbrudt ved, at han 1691—92 var i fransk Tjeneste. Efter Admiral Spåns Død Dec. 1694 overtog C. E. v. S. Stillingen som Holmens Chef, hvor han gjorde god Fyldest i de følgende Aar, da Reguleringen af Nyholm fortsattes. Derimod lykkedes det ham ikke, trods ihærdigt Arbejde, at faa gjort noget for Nyholms Fortifikationer. I Forbindelse med denne Tjeneste var han dog undertiden udkommanderet, 1699 som Chef for en Eskadre i Østersøen, og n. A. førte han en af Eskadrerne i Flaaden under Gyldenløve. Han var Medlem af Kommissionen i Raadstuen for Slottet, Deputeret i Politiretten og 1708—10 Kommitteret i Politi- og Kommissariatskollegiet. I Efteraaret 1709 sendtes han med en Eskadre til Kattegat for at blokere Goteborg, og n. A. var han Eskadrechef i Gyldenløves Flaade med sit Flag i Orlogsskibet »Fridericus Quartus«, med hvilket han deltog i Slaget i Køge Bugt 4. Okt. Da Flaaden kort efter blev oplagt, nedsattes en Kommission for at finde Aarsagen til talrige Havarier paa Skibenes Rejsninger. Kommissionen kom til det Resultat, at Havarierne skyldtes, at Rundholter og Takkelage ikke havde været rigtig proportionerede, hvilket blev lagt Holmens Chef til Last. Den fortjente og virksomme C. E. v. S. fik sin Afsked i Dec. s. A., hvilket sikkert har fremskyndet hans Død, der indtraf nogle Uger senere. — Hv. R. 1702.

Personalhist. Tidsskr., 4. Rk., III, 1900, S. 243 ff. Bidrag til den store nord. Krigs Historie, udg. af Generalstabten, I—III, 1899—1906 (se Registeret). •Chr. Elling: Holmens Bygningshistorie 1680—1770, 1932 (se Registeret).

Th. Topsøe-Jensen.

v. Stocken, Henrik (Heinrich), 1631—81, Rentemester. F. 8. Maj 1631 i Rendsborg, d. n. Juli 1681 i Kolding, begr. i Kbh. (Trin. K.). Forældre: Raadmand og Tolder i Rendsborg Heinrich S. (d. 1643) og Abel Gude (1607—64). Gift 14. Nov. 1660 i Ovelgonne med Anna Catharina v. Felden, d. 10. Juni 1673 i Kbh., D. af Dr. jur. Ernst v. F. i Colmar og Anna Catharina v. Stocken.

H. v. S. blev opdraget hos sin Slægtning Landkansler Henrik y. Hatten. 1651—57 var han Skriver hos Cai Ahlefeldt til Mehlbeck, Landraad, Krigskommissær og Amtmand over Haderslev Amt, og under Krigen 1657—60 Kommissær ved den kongelige Hær i Hertugdømmerne. Derpaa blev han Inspektør over Grev Burchard Ahlefeldts Godser. 1663 blev han kongelig Kæmmerer for de slesvigholstenske Intrader og Forvalter ved Kiel Omslag, 1668 Assessor i Tyske Kancelli og 1670 Assessor i Kammerkollegiet. 1676 fik han Bestalling som Kammerraad og 1678 som Rentemester. 1674 blev han en af de kommitterede i Generalkommissariatet for Landetaten og 1677 i det for Land- og Søetaten fælles Generalkommissariat, der virkede til 1679, hvorefter han overtog Styrelsen af Hærens Økonomi som Generalkrigskommissær. Samtidig blev han en af de tilforordnede ved Søetaten og ledede som Rentemester det af ham selv omdannede Rentekammerkollegium. For at bøde paa hans ringe Titel blev han 1680 udnævnt til Gehejmeraad. N. A. fik han Vaabenbrev. Han ejede Pederstrup.

H. v. S. var det praktiske Livs Mand og besad en enorm Arbejds- evne. Overalt, hvor han kom til, arbejdede han sine Kolleger ud og skaffede sig Hovedindflydelsen paa Sagernes Afgørelse. Han kom ved sit Arbejde i personlig Berøring med Kongen (Christian V.) og skaffede sig stor Indflydelse hos ham, da han vidste Udvej, hvor ingen anden saa den. Han var paa Grund af sit plebejiske Væsen, sin mangelfulde Uddannelse og sin store Indflydelse hos Kongen, hvorved han kuldcastede de fremmede Gesandters og Storkanslerens Aftaler, en Skræk for disse.

Uden at bære Navnet indtog han fra Aug. 1664, da Gabel blev Statholder i Kbh., en Rentemesters Stilling. De under ham sorterende Regnskaber (Hertugdømmernes og Sundtoldens) gik uden at passere Skatkammerkollegiet direkte til Kongens Godkendelse. Under den skaanske Krig spillede H. v. S., som rimeligt var, en stor Rolle. Der var Brug for hans store Arbejdsevne. Generalkommissariatet af 1674 ledede han fra først af, da hans Kolleger v. Korbitz og Steen Hohendorff overlod ham Arbejdet og nøjedes.

med at kontrollere. Ved Krigens Udbrud fulgte H. v. S. Kongen til Hertugdømmerne, hvor han optraadte med stor Dygtighed og Energi. Ligeledes var han ved Hovedkvarteret under Belejringen af Wismar og var den ledende paa Stedet. 1676 fulgte han med Hæren til Skaane, hvor han ordnede det meste paa egen Haand uden at bryde sig særlig om sine Kollegers Skrivelser. De økonomiske Vanskeligheder bevirkede, at Generalkommissariatet kørte fast. Kun H. v. S. gik over i det nye Generalkommissariat for Land- og Søetaten, der under Holger Vinds Ledelse bestod af seks deputerede. Ogsaa her blev H. v. S. den ledende, da han fulgte med Kongen til Hæren i Skaane. 1678 var Pungenøden stor, og Kongen spurgte i Juni 35 af Rigets mest fremtrædende Mænd om, hvorledes man kunde skaffe 800 000 Rdlr. Af de indkomne Betænkninger eksisterer de 33, og ingen af dem er saa rig paa Udveje som H. v. S. Efter Fredens Slutning blev Generalkommissariatet ophævet, og Kongen overtog selv Ledelsen, assisteret af H. v. S. Samtidig blev denne under Titel af Rentemester Leder af Kammerkollegiet eller Rentekammeret. I Instruksen for Kammerkollegiet 16. April 1680 kaldtes han: Vores Gehejme- og Kammerraad, Rentemester og Generalkrigskommissarius.

Medens H. v. S. som Generalkrigskommissær ingen større Reformers indførte, søgte han som Leder af Rentekammeret at finde nye Udveje til at skaffe Penge og omordnede Administrationen paa en mere praktisk Maade. For at skaffe Penge bevilgedes ingen nye Benaadninger, ingen ny Sædegaardsfrihed og ingen Skattelettelser. Krongodset blev forøget ved en Reduktion som i Sverige, og Skattefriheden blev ophævet for bortskødede og pantsatte kongelige Lade-gaarde. Særlig tog H. v. S. sig af Regnskabsrevisionen, der førtes tilbage til 1670, for at man kunde opdage begaaede Misligheder. Han indførte Kontrol med beneficerede Institutioners og Købstædernes kommunale Regnskaber. De sidste Maaneder af hans Liv var næsten helt optaget af Forhandlinger om Landmaalingen, der skulde danne Grundlaget for en ny Matrikulering. Endelig skabte han Rentekammerets Organisation, som den i alt væsentligt forblev til 1841.

Programma funebre 1681. Dsk. Saml., 2. Rk., III, 1873—74, S. 341, 348; IV, 1874—76, S. 161 f. H. Trier: Gaarden Nr. 8 Amagertorv, 1900. Carl Christiansen: Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, I—II, 1908—22. O. Kyhl: Den landmilitære Centraladministration 1660—1848 (Manuskript i Rigsarkivet).

Carl Christiansen.

Støttrup, Morten Jensen, ca. 1705—84, Separatist. F. ca. 1705 antagelig i Nibe, d. 1. Sept. 1784 i Hamburg, begr. sst. Forældre: Bødker, senere i Støttrup, Farsø Sogn, Gislum Herred Jens Olesen og Christine Marie Lund. Gift, antagelig før 1750, med Christine Lind.

Fra Hjemmet udgik fire Sønner, alle paavirket af den anti-kirkelige Separatisme, men stærkest kom Morten under dens Indflydelse. Han og hans Broder Niels (f. 1708) blev Studenter 1728 fra Aalborg og tog filosofisk Eksamen 1731. I de mellemliggende Aar blev M. J. S. grebet af Tanken om Kristenhedens elendige Tilstand, fordærvet som den var ved blind Tillid til den rene Lære og den kirkelige Institution med dens Skriftemaal samt ved Sammenblandingen af verdslig og aandelig Myndighed (magistratus og ministerium). Han var med sin grublende, skrupuløse Natur en Type paa den kirkeangribende spiritualistiske Pietisme, hvis yderste venstre Fløj kun anerkendte Aandens indre Førelse som det sidste Kendetegn paa Sandhed. Under et Besøg i Viborg 1734 hos Broderen Anders, der var Guldsmed i Byen, holdt M. J. S. Forsamlinger og kaldtes til Biskop Trellund, der i Nov. holdt Forhør over ham i Nærværelse af Byens Gejstlighed. M. J. S. forkastede Barnedaaben, den lutherske Nadverlære, Skriftestolens Praksis og det kirkelige Embede. I Dec. blev han arresteret og sat i Viborg Arrest, hvor Broderen Laurids, der var Sadelmagersvend, maatte gøre ham Selskab. I Febr. 1735 tilbagekaldte M. J. S. imidlertid sine Vildfarelser, stod aabenbar Skrifte og gik til Alters i Nørresogns Kirke med sine Brødre Laurids og Anders. M. J. S. rejste til Kbh., hvor han paa ny kom under Indflydelse af den Separatisme, som forkyndte, at Kirken var Babel. Da han vendte tilbage til Forældrene med Broderen Niels, forsøgte de at paavirke Forældrene. Resultatet blev en Provsteretssag mod hele Familien, der satte Kurs mod Kbh., men blev arresteret i Nyborg. Enden paa mange Forhandlinger blev, at de tre Brødre blev sat i Kastellet, hvor de skulde modtage kristelig Belæring af Provst Matthias Hviid og Præsten Langemach Leth. Men da de ikke vilde love at afholde sig fra Propaganda, blev Morten og Niels 1738 — og kort efter ogsaa Anders — forvist til Fristaden Altona. Laurids, der med Forældrene opholdt sig i Slagelse, blev forvist 1745. M. J. S. levede sine sidste Aar i Hamburg og ernærede sig som Instrumentmager med sin Separatisme i Behold.

Andreas Christian Krog: Samlede Efterretninger om Viborg Bye i ældre og nyere Tider, 1779, S. 247—70. J. N. Wilse: Reise-Iagttagelser, **III**, 1792, S. 423 ff. Samling af biografiske Notitser om Nogle af de fra

Aalborg Kathedralskole til Universitetet dimitterede Disciple (Indbydelsesskrift til den offentlige Examen), 1840, S. 129 f. Saml. til Jydsk Hist. og Top., 11, 1868—69, S. 29 ff., 36 ff. Kirkehist. Saml., 5. Rk., IV, 1907—09, S. 72, 74; 5. Rk., V, 1909—11, S. 327—30. P. Severinsen: Viborg Domkirke med Stad og Stift i 800 Aar, 1932, S. 457—67.

Michael Neiiendam.

Støvlet-Cathrine, egentlig Anne Cathrine Benthacken (Benthack, Benthagen), 1745—1805, Kong Christian VII.s Mæresse. Døbt 12. Aug. 1745 i Kbh. (Garn.), d. 25. Aug. 1805 i Pløn, begr. sst. Forældre: Formentlig Prins Georg Ludvig Frederik af Braunschweig-Bevern (1721—47, se VII, S. 311) og Anna Marie Schrøder (d. 1771, gift med Soldat Johan Ernst Benthacken). Gift 1° 1770 med Advokat ved Landsretten i Ovelgonne, senere Toldinspektør i Nysted Conrad Ditlev Reinhard Maés, f. ca. 1748, begr. 18. Dec. 1813 i Nysted. Ægteskabet opløst. 2° 22. Dec. 1785 i Pløn med Musiker, senere Fiskemester Hans Hinrich Schweder, f. ca. 1760, d. tidligst 1835 (gift 2° 1820 med Bertha Maria Ohlsen), Søn af Musiker i Stockelsdorf Johann S. og Anna Margrethe Albrechen.

Moderen blev inden S.-C.s Fødsel gift med en Karl af Prins Georgs Kompagni og ernærede sig ved at sy militære Halvstøvler («Støvletter»), som Datteren bragte ud til Kunderne. Derved fik hun det nom de guerre, hvorunder hun gik over i Historien. Breve fra hende viser, at hendes Dannelse var ringe, og C. D. Biehls Oplysning, at hun var ansat ved Balletten som Figurantinde, er ikke overensstemmende med de faktiske Forhold, men muligvis medvirkede hun i Teatrets Forestillinger som Statist, yppigt skabt som hun var. En Tid ernærede hun sig under Øgenavnet »Mylady« som Mæresse hos den engelske Gesandt J. H. Goodridge, og derefter sank hun ned til at leve en Skøges Liv. En af de Vrangforestillinger, som hyppigst optog Christian VII. under hans Sindsygdoms Udvikling, var et raat og udsvævende Væsen, mere lignende en Mand end en Kvinde, i hvis Selskab han ønskede at begaa alle Slags Ekscesser for derved at naa en ufølsom Tilstand, der for ham betød Fuldkommenheden. Disse Vrangforestillinger benyttede hans Kavalerer C. C. Danneskiold-Laurvig og Conrad Holck til at bringe ham sammen med S.-C, der var egnet til at personificere hans tænkte Ideal. Og nu udviklede Skandalen sig. Kongen forærede hende et Hus paa Vandkunsten, altsaa i Slottets Nærhed, og havde hun været mere forstandig og mindre fræk, vilde hun uden Tvivl have kunnet vinde Titel og Rang. Men hun var mere optaget af at føre den attenaarige Monark nedad end sig selv opad.

P. F. Suhm saa hende paa nært Hold og skildrer hende som »ei køn, men raffineret, dristig og uinteresseret«. Samværet med Kongen varede kun et Par Maaneder sidst paa Aaret 1767, men der er ikke Tvivl om, at han i hende fandt, hvad han søgte. Han viste sig demaskeret ved hendes Side under Maskeraderne paa Hofteatret (Teatermuseet) og tillod, at hun førte ham ud i vilde Udskjelser; hun haanede ham, tilfredsstillede hans Tilbøjeligheder og lod ham prygle hendes kvindelige Konkurrenter i deres berygtede Boliger (»den smukke Cæcilie«, som stod i Forhold til Johs. Ewald, var derimellem) og misbrugte sin Magt ved at bidrage til at faa en af Hoffets bedste Mænd, Kabinettssekretær Reverdil, afskediget. For at faa hende fjernet maatte Ministrene gribe ind, men først ved at vække Kongens Skræk for Oprør lykkedes det (5. Jan. 1768) at bevæge ham til at underskrive et Forvisningsdokument, foreløbig til Tugthuset i Hamburg, hvor hun for øvrigt fik en blid Behandling. Fra 1770 modtog hun en livsvarig Pension paa 500 Rdl., men maatte forpligte sig til ikke at tage Ophold i de Byer, hvor Hoffet var eller kunde tænkes at komme. Senere blev hun — paa Forbøn af Dronning Caroline Mathilde — stillet mere frit, hvilket ofte medførte Ubehageligheder for Regeringen, thi ogsaa efter at være blevet gift fortsatte S.-C. sit tøjlesløse Liv.

Hendes Forhold til Christian VII. var af patologisk Art, og de Forsøg, der senere i Roman og Skuespil er gjort paa at kaste et romantisk Skær over deres Forbindelse, har ingen historisk Hjemmel. Samværet var tværtimod et Stykke kras Realisme.

Maleri. Miniature paa Gaunø kaldes S.-C. Det satiriske Stik »Fortuna« (Schmith efter J. Wiedewelt) forestiller muligvis S.-C.

Reverdil: Struensee og Hoffet i Kjøbenhavn 1760—1772, 1859, S. 82 f., 101 f. A. D. Jørgensen: Johannes Ewald, 1888, S. 124. C. D. Biehls Breve om Kong Christian VII. ved L. Bobé, 1901, S. 33—39. P. F. Suhm: Hemmelige Efterretninger, ved Julius Clausen, 1918, S. 36 ff. L. Bobé i Fra Arkiv og Museum, 2. Ser., I, 1925, S. 273—82. Ove Bauditz i Hist. Meddelelser om Kbh., 2. Rk., V, 1931 — 33, S. 534—53-

Robert Neiiendam.

Suadicani, Carl Ferdinand, 1753—1824, Læge. F. 17. Dec. 1753 i Preetz, d. 22. Febr. 1824 i Slesvig, begr. sst. Forældre: Læge og Apoteker Rudolph Ferdinand S. (1711—61) og Margaretha Dorothea Catharina Lucas (1722—88). Gift i^c 20. Sept. 1780 i Gliickstadt med Maria Wilhelmina Eisabe Wibel, døbt 6. Febr. 1759 i Uetersen, d. 16. Dec. 1798 i Augustenborg, D. af Overrets- og Regeringsadvokat, Syndicus og Klosterskriver Georg Friedrich W. (1727—70) og Hedvig Amalia Elisabeth Reimers (1738—1810).

2° 17. Sept. 1803 i Slesvig med Christiana Margaretha Johanna Petri, f. 30. Sept. 1783 i Slesvig, d. 13. Jan. 1819 sst., D. af Overrets- og Regeringsadvokat Arnold Andreas P. (1744—1804, gift 2° 1795 med Anna Christiane Morck, 1762—97) og Anna Charlotte Friederici (1753—93).

S., hvis Slægt stammede fra Bøhmen, immatrikuleredes som Student i Kiel 1770 og begyndte sine medicinske Studier her, men fortsatte og fuldendte dem i Gottingen, hvor han promoveredes 1774. Derefter nedsatte han sig som Læge i sin Fødeby og flyttede 1778 til Glickstadt, hvor han 1782 erholdt Fysikatet Segeberg og fik en stor Anseelse som Practicus. 1783 blev han Livlæge hos Hertug Frederik Christian af Augustenborg og ledsagede 1795 Hertugfamilien til Kbh., hvor hans Lægery skaffede ham Praksis i Kongefamilien og som Følge af lykkelige Kure Livlægetitel. 1796 og 1801 ledsagede han Kronprinsen paa Baderejser og stod i høj Gunst hos denne. 1801 blev han Livlæge hos Landgrev Carl af Hessen-Kassel samt Fysicus for Byen Slesvig og Gottorp Amt. I denne sin Embedsstilling udfoldede han megen Virksomhed, særlig til Fremme af Sindssygevæsenet; det var paa hans Initiativ, at Planen om et Sindssygehospital for Hertugdømmerne virkeligjordes. Han valgte Slesvig som det efter hans Mening bedst egnede Sted, og her paabegyndtes 1817 Opførelsen af det første danske Sindssygehospital efter Planer, ved hvis Udarbejdelse man indhentede indgaaende Raad hos selve Esquirol. 1820 aabnedes det for Driften. S. tog sig ogsaa af Døvsstummesagen og indtraadte 1810 i Døvsstummeinstituttets Direktion. — Justitsraad 1795. Etatsraad 1802. — R. 1809. — Litografi af H. P. Behrens 1826 og af J. F. Fritz 1827.

Staatsbiirgerliches Magazin, IV, 1824, S. 136—43. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Provinzialberichte, 1827, S. 563 f. G. F. Schumacher: Genrebilder aus dem Leben eines siebenzigjährigen Schulmannes, 1841, S. 336—41. H. Helweg: Sindssygevæsenets Udvikling i Danmark, 1915, S. 71. J. Ruppel: Summarischer Bericht iiber die Irrenanstalt bei Schleswig den Zeitraum von 1820 bis 1870 umfassend, 1872.

Jul. Petersen (Ib Ostenfeld).*

Suenson. Søofficerslægten S. stammer fra Norge og føres tilbage til Anthonius Nielsen, der 1664 sad paa Gaarden Møklebostad, Bredems Sogn, Bergen Stift. Hans Sønnesøn Kyper i Bergen Svend Nielsen (d. 1748) var Fader til Konsul i Algier, Agent Niels Anthoniussen Svendsen (Nicolas S.) (1731—1805), hvis Sønner var nedenn. Kaptajn i Søetaten Jean Jacques Isaac S. (1774—1821) og Kommandør Jean André S. (1773—1840), af hvis Børn

skal nævnes nedenn. Marineminister Otto Frederik S. (1810—88) og Johanne Andrea S. (1816—70) og Margrethe Louise S. (1819—47), der begge var gift med Overlæge Johan Cornelius Krieger (1811—90). Kaptajn J. J. I. S. var Fader til Ottine Frederikke S. (1807—84), gift med Konferensraad, Generalprokurør Tage Algreen-Ussing (1797—1872, s. d.), og til nedenn. Viceadmiral Edouard S. (1805—87), af hvis Børn skal nævnes Anna S. (1838—98), der ægtede Biskop Harald August Edvard Stein (1840—1900, s. d.), og nedenn. Direktør for Det store Nordiske Telegraf-Selskab Edouard S. (1842—1921); denne var Fader til Direktør for samme Selskab Kay S. (f. 1872) og til nedenn. Professor Edouard S. (f. 1877), hvis Sønner er Direktør for Det store Nordiske Telegraf-Selskab Bent S. (f. 1902) og Arkitekten, Professor Palle S. (f. 1904).

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske Patriciske Slægter, 1891, S. 311—23. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 1045—51. Samme i Politiken 22. Sept. 1921.

A7 . 57
Albert Fabritius.

Suenson, Edouard, 1805—87, Søofficer. F. 13. April 1805 i Kbh. (Holmens), d. 16. Maj 1887 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Premierløjtnant, senere Kaptajn i Søetaten J. J. I. S. (s. d.) og Hustru. Gift 11. Sept. 1837 i Kbh. (Holmens) med Ottilia Uldall, f. 10. Febr. 1816 i Kbh. (Holmens), d. 22. Marts 1872 sst. (Holmens), D. af Kommandør Johan Joachim U. (1777—1839) og Anna Christiane Nellemann (1781—1833).

S. blev Kadet 1817, Sekondløjtnant 1823, Premierløjtnant 1831, Kaptajnløjtnant 1841, Kaptajn 1850, Kommandørkaptajn 1855 og Orlogskaptajn 1858. Efter et Togt til Vestindien 1825—²^ m^e d Korvetten »Diana« fik han Tilladelse til at gaa i fransk Tjeneste. Her deltog han om Bord i Briggen »Alcyon« ved Navarino 20. Okt. 1827 i den fransk-russisk-engelske Flaades Angreb paa den tyrkiske Flaade, der blev fuldstændig ødelagt. Senere deltog han om Bord i Fregatten »Thetis« i Ekspeditionen mod Algier 1830—31 under Admiral Duperré. I Efteraaret 1831 kom S. hjem fra fransk Tjeneste og var 1831—32 med Briggen »St. Jan« i Vestindien, hvortil han atter var udkommanderet 1836—37 som næstkommanderende med Briggen »St. Croix«. 1840 var han Chef for Dampskibet »Kiel«, der var til Disposition for Kongen, og 1840—41 med Fregatten »Bellona«, Chef Kommandør Chr. Wulff (s. d.) paa det interessante Togt til Sydamerikas Øst- og Vestkyst. 1844 og 45 var S. Chef for Dampskibet »Ægir«, 1846 for Briggen »St. Croix« til Island og 1847 f^or Vagtskibsstationen paa Trekroner. Under Trearskrigen var han 1848 Chef for Skonnerten »Pilen«, Vagtskib

ved Nyborg, 1849 for Korvetten »Diana«, Vagtskib ved Helsingør, og 1850 for Dampskibet »Hekla« i Eskadren i Østersøen. Under Blokade paa Neustadterbugten Natten mellem 21. og 22. Juli fik man fra »Hekla« Øje paa Røg fra et Dampskib, der tæt under Land søgte at naa fra Travemunde til Neustadt. »Hekla« forcerede ind mod Skibet, som man stadig ikke kunde se, da det slugtes af det høje Land, medens »Hekla« selv afgav et udmærket Maal som Silhouet mod den lyse Nattehimmel. Dampskibet, der var Slesvigholstenernes Skruekanonbaad »v. d. Tann«, aabnede Ilden, og de to første Skud ramte »Hekla«, dræbte een og saarede fire Mand og anrettede en Del materiel Skade. S. løb stadig nærmere ind for at se Fjenden, indtil han kun havde en halv Meter under Kølen, da han begyndte Skydningen fra »Hekla«. Han tvang derved »v. d. Tann« saa langt ind mod Land, at dette Skib løb paa Grund. Besætningen forlod det i Fartøjerne efter at have stukket det i Brand. »v. d. Tann« blev senere optaget og repareret og indgik efter Krigen i den danske Flaade som Skruekanonbaaden »Støren«. Foruden denne Affære havde S. en Del Træfninger med slesvigholstenske Kanonbaade paa Kielerbugt. Efter Krigens Slutning blev han Medlem af Konstruktions- og Regleringskommissionen og Maj 1851 Chef for Søkadetkorpset. Han beklædte denne Stilling til 1863 og var i det Tidsrum jævnlig Chef for Kadetskibet, for Korvetterne »Flora« 1851, »Valkyrien« 1853, 55 og 57, »Heimdal« 1860 og for Fregatten »Jylland« 1862. I Foraaret 1864 beordredes S. til Chef for Nordsøeskadren, der havde til Opgave at opbringe tyske Handelsskibe i Kanalen og Nordsøen samt forhindre en østrigsk Eskadre i fra Nordsøen at naa frem til danske Farvande. S.s Eskadre bestod af Fregatten »Niels Juel«, Korvetterne »Dagmar« og »Heimdal«, af hvilke »Dagmar« dog i Begyndelsen af Maj blev ombyttet med Fregatten »Jylland«. S. havde sin Stander hejst i »Niels Juel«. Den østrigske Eskadre under Kommando af Linieskibskaptajn Tegetthoff bestod af Fregatterne »Schwarzenberg« og »Radetzky«, til hvilke de preussiske Kanonbaade »Adler«, »Basilisk« og »Blitz« havde sluttet sig. 9. Maj ved Middagstid fik de to Eskadrer, der var nogenlunde jævnbyrdige, hinanden i Sigte i Nærheden af Helgoland. De Danske kom nordfra, Østrigerne sydfra. »Schwarzenberg« aabnede Ilden Kl. 1 % Eft., og snart efter var Skydningen almindelig mellem de østrigske Fregatter og de danske Skibe paa omtrent modgaaende Kurser, de danske østligst, medens de preussiske Kanonbaade holdt sig Vest for den østrigske Linie. Efter at Styrkerne havde passeret hinanden, drejede Østrigerne til modsat Kurs, og Kampen fortsattes paa næsten parallelle Kurser, idet dog

Afstanden mellem de kæmpende Parter efterhaanden formindskedes til ca. 4—500 m i ca. 2 % Time, indtil »Schwarzenberg«s Forrejsning blev skudt i Brand, hvorefter Tegethoff afbrød Kampen og trak sig med sine Skibe ind paa neutralt engelsk Territorium ved Helgoland. Den smukke Sejr for de danske Vaaben skyldtes i første Række S.s Ro og Koldblodighed, der forplantede sig til alle de undergivne. Endvidere skyldtes den Skydningen fra dansk Side, der var langt sikrere og hurtigere end fra de østrigske Skibe, hvilket ses klart af Antallet af Træffere og af Tallet paa døde og saarede, der var næsten dobbelt saa stort paa østrigsk som paa vor Side. Paa de preussiske Skibe var der ingen døde og saarede. Da S. efter Kampen modtog Meddelelse om, at Vaabenhvile var afsluttet fra 12. s. M., afgik han med Eskadren til Kristianssand for at landsætte de døde og haardt saarede og derfra til Kbh., hvor der beredtes ham og Nordsøeskadren en festlig Modtagelse som Tak for det eneste virkelige Lysglimt i den sørgelige Krig. 15. Juni indgik Nordsøeskadren i Østersøeskadren under Kontreadmiral C. van Dockum indtil 2. Vaabenhvile 20. Juli, da den atter detacheredes og sendtes til Sundet. 30. Aug. beordredes Eskadren opløst, og S.s Stander blev strøget 2. Sept. s. A. N. A. var han atter udkommanderet som Chef for »Niels Juel« paa Togt til Middelhavet. Paa Korfu Red havde han den Oplevelse at træffe Kontreadmiral Tegethoff, der stadig var om Bord i »Schwarzenberg«. De to tidligere Modstandere, hver i sit Kommandoskib fra Helgoland, hilste hjerteligt og ridderligt paa hinanden. Paa samme Rejse hilste S. ligeledes paa sin tidligere Elev fra Søkadet-akademiet Kong Georg I. af Grækenland. Fra østrigsk Side er der senere ved forskellige Lejligheder vist S. særlig Opmærksomhed som Sejrherr ved Helgoland.

Da Udsigterne inden for Marinen efter Afslutningen af Krigen ikke var lovende, afgik S. efter eget Ønske og med Kontreadmirals Karakter fra Udgangen af 1866 og udnævntes til Overlods over det østlige Distrikt, en Stilling, som han paa en udmærket Maade udfyldte, indtil han trak sig tilbage 1880. S. A. tillagdes der ham Viceadmirals Karakter.

S. var en dygtig Sømand og Officer, oplært fra sin Ungdom i Krigens Skole. Han var myndig og pligtopfyldende, krævede meget af sine underordnede, men mere afsig selv. Han var ret indesluttet og alvorlig og mere agtet end egentlig afholdt. Som Kadetchef var han streng, men retfærdig, og forstod at indprente Kadetterne Disciplin, Pligtfølelse og Flid, ligesom han ogsaa forstod at gøre det klart for dem, at man ikke kan være en dygtig Officer uden at

være Gentleman. Mange af dem, der var Kadetter og unge Officerer under S., har først senere ret forstaaet, hvad han har betydet for deres Udvikling. — R. 1842. DM. 1850. K. 1863. S.K. 1864. — Maleri af O. Bache 1882 (Fr.borg); Forarbejdet dertil i Familieeje. Maleri af samme 1881 (Familieeje). Portrætteret paa C. Mølsteds Maleri 1897—98: Ombord paa Fregatten »Niels Juel« (Fr.borg). Buste af Th. Stein 1866. Træsnit 1864 efter Tegning af H. Olrik og 1884 af R. L. efter Baches Maleri samt 1871. Medaille 1914. — Mindesmærke i Nyboder 1889 med Th. Steins Buste.

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, 1891, S. 319 f. Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, III, 1880—87, S. 1350 ff., 1354f. O. Lutken: Vice-Admiral E. S., 1888. Samme: Søkrigsbegivenhederne i 1864, 1896. Tidsskr. f. Søv., 1864, S. 81—114; Ny Rk., XXIII, 1888, S. 15—19. A. Larsen (Liljefalk): Dansk-norske Heltehistorier 1814—64, 1896, S. 169—79. H. C. A. Lund: Søkadet-Korpsets Historie 1701—1901, 1901, S. 268—79. H. B. Dahlerup: Mit Livs Begivenheder 1815—48, 1909, S. 103. Vort Forsvar 29. Maj 1887. 111. Tid. 22. Maj s. A.

Th. Topsøe-Jensen.

Suenson, Edouard, 1842—1921, Søofficer, Direktør for Det store Nordiske Telegraf-Selskab. F. 26. Juli 1842 i Kbh. (Holmens), d. 21. Sept. 1921 sst., begr. i Brønshøj. Forældre: Kaptajnløjtnant, senere Viceadmiral Edouard S. (s. d.) og Hustru. Gift 28. Juli 1871 i Kbh. (Holmens) med Magna Cecilie Camilla Liitken, f. 30. Jan. 1846 i Kbh. (Holmens), d. 23. Sept. 1923 i Kbh., D. af Premierløjtnant, senere Kaptajn, Marineminister O. H. L. (s. d.) og Hustru.

S. kom paa Søkadetakademiet 1855, medens hans Fader var Kadetchef, blev Løjtnant 1861, Premierløjtnant 1868, tog sin Afsked fra Marinen 1875 som kar. Kaptajn, fik 1891 fornyet Afskeds-patent som Kommandør. Kort efter sin Udnævnelse til Officer ansattes S. i den Kommission, der under Kontreadmiral C. van Dockums Forsæde skulde undersøge de Whitworth'ske Bagladekanoner. Efter et Togt til Vestindien og Middelhavet 1862—63 med Korvetten »Dagmar« udkommanderedes han under Krigen 1864 med Skruelineskibet »Skjold«, der i Marts deltog i Swinemunde-Affæren med Fregatten »Sjælland«. 1865—68 var han i fransk Orlogstjeneste, gjorde Tjeneste i Øvelseseskadren i Middelhavet, senere i de østasiatiske Farvande; han deltog i det franske Togt til Korea, hvor han blev ret alvorligt saaret i begge Ben, og hvorfra han vendte hjem efter at have foretaget en Jordomsejling. 1870 var han Adjudant hos Marineministeren, General Raas-

løff. Denne bragte ham i Berøring med Tietgen, der overtalte ham til at søge Orlov for at drage til Østen og der organisere det i Danmark stiftede Store Nordiske Kina og Japan Extension Telegraf-selskabs Virksomhed. Det drejede sig dels om at udlægge Kabler mellem Vladivostok og Japan, mellem Japan og Kina og langs Kinaskysten, dels om at organisere Telegraf-tjenesten og Selskabets Virksomhed i øvrigt. Efter at have udført dette vanskelige Hverv vendte han hjem og blev 1873 Forretningsfører, 1874 Direktør og 1877 administrerende Direktør for Det store Nordiske Telegraf-Selskab, i hvilket det før nævnte Selskab 1872 var gaaet op. Denne Stilling beklædte han indtil 1908. 1890 blev han tillige Medlem af Bestyrelsen, og han var dennes Formand fra Tietgens Afgang 1898 indtil 1916, da han udnævntes til Æresformand.

S.s Livsværk var Organiseringen og Udbygningen af Det store Nordiske Telegraf-Selskab, som under hans Ledelse gennemgik en blomstrende Udvikling. Da han tiltraadte som Direktør, raadete Selskabet over Søkabler med en Længde af ca. 4050 Sømil; da han 1915 fratraadte sin aktive Deltagelse i Selskabets Ledelse, var Sø-kabelnettets Længde ca. 8392 Sømil. Samtidig med den stadige Udbygning af Selskabets driftsmæssige Apparat gennemførtes en økonomisk Konsolidering, som kunde give Selskabet den fornødne Styrke over for dets store, mægtige Konkurrenter. I øvrigt var S. knyttet til flere betydningsfulde Virksomheder; saaledes var han 1876—98 Medlem af Bestyrelsen for Dampskibsselskabet »Thingvalla«, 1876—1908 Medlem af Bestyrelsen for Em. Z. Svitzer's Bjergnings Entreprise, 1876—1916 Medlem af Bestyrelsen (fra 1890 som Formand) for Sjøassuranceselskabet De Private Assurandører, 1897—1900 Medlem af Bestyrelsen for Kjøbenhavns Telefonselskab, 1897—1921 Medlem af Bestyrelsen for Nordisk Brandforsikrings-selskab, 1902—21 Medlem af Privatbankens Bankraad. — Kammerherre 1901. — R. 1867. K.² 1881. DM. 1890. K.¹ 1894. F.M.G. 1900. S.K. 1906, i Diamanter 1915. — Maleri af Bertha Wegmann (Fr.borg; Kopi i Det store Nordiske Telegraf-Selskab, Kbh.), af H. Siegmund 1889 (Familieeje) og af Knud Larsen 1917 (Det store Nordiske Telegraf-Selskab, Kbh.; Forstudie i Familieeje). Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri 1904: Industriens Mænd (Hagemanns Kollegium). Buste af Johs. Mølgaard 1918 (Familieeje) og Jens Lund 1920 (Det store Nordiske Telegraf-Selskab, Shanghai). — Gravmæle med Marmorrelief af Jens Lund ca. 1922. Træsnit 1892 og af C. Poulsen 1909 efter et ungarsk Fotografi.

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, 1891, S. 321. Erindringer i Nationaltidende 9. April 1914. Søndags-Posten 31. Jan. 1892. Det store nordiske Telegraf-Selskab 1869—94, 1894. Børsen og Politiken 22.

Suenson, Edouard, f. 1877, Ingeniør og Betontekniker. F. 27. Okt. 1877 i Kbh. (Holmens). Forældre: Kaptajn, Direktør for Det store Nordiske Telegraf-Selskab, senere Kammerherre Edouard S. (s. d.) og Hustru. Gift 31. Jan. 1902 i Kbh. (Frels.) med Henriette Benedicte Hartmann, f. 14. Juli 1879 i Kbh. (Garn.), D. af Overretssagfører Frederik August H. (1843—1908) og Alice de Dompierre de Jonquières (1848—1921).

S. blev Student 1896 fra Borgerdydskolen i Helgolandsgade, cand. phil. n. A. og 1902 cand. polyt. som Bygningsingeniør. Straks efter Eksamen begyndte S. at videreføre sine Studier i Udlandet, først i det da ret nye Fag Materialundersøgelse hos Professor Bach ved den tekniske Højskole i Stuttgart, til hvem han var blevet introduceret af Professor Hannover. N. A. blev han Assistent i Faget hos Professor Foppl ved den tekniske Højskole i Miinchen. 1904 vendte han tilbage og aabnede en raadgivende Ingeniørforretning i Kbh. med Jernbeton som Speciale, s. A. ansattes han som Docent i Materiallære ved Polyteknisk Lærestalt. I denne Stilling har S., oprindeligt under meget primitive Forhold, skabt et Laboratorium for Byggeteknik, af hvilket han stadig er Leder og som nu staar paa Højde med Udlandets bedste. 1910 blev han tillige Lærer i Faget Jernbetonkonstruktioner. 1916 omdannedes hans Stilling til et Professorat i Materiallære. Inden for Faget har S. udfoldet en betydelig litterær Virksomhed; særlig har han offentliggjort en Række eksperimentelle og teoretiske Undersøgelser vedrørende Jernbeton. De vigtigste af S.s Bøger er følgende: »Jernbeton« (1907, 2. Udg. 1918, 3. Udg. 1924, 4. Udg. 1931), »Byggematerialier« (1911), »Styrkeprøver, Metaller« (1920), »Træ, Plantestoffer, Varme- og Lydisolering« (1922), »Betonveje« (sammen med S. Ellert) (1924), »Cementrørs Vandtæthed« (1930), »Cementrørs Syrefasthed« (1935) og »Die Einwirkung von Salzsäure auf Ziegelsteinfassaden« (s. A.). S. har desuden udfoldet en betydelig Virksomhed som Ingeniør, idet han har udført Jernbetonkonstruktionerne i en Række større Bygninger, f. Eks. Det ny Teater, Paladshotellet, Rigsarkivet, Studenterforeningen, Idrætshuset, Christiansborg Slot, Illums Varehus, H. C. Ørstedværket, Postbygningen paa Købmagergade, Danmarks tekniske Højskoles Nybygninger m. fl. 1907 blev S.

Medlem af Meterudvalget og 1909 af Bestyrelsesraadet for Statsprøveanstalten og fortsatte som Medlem af Statens Materialprøve raad, da dette 1936 afløste det førstnævnte. 1912 blev han Medlem af Kontrolkomiteen for Akts. Frederiksholms Tegl- og Kalkværker. 1913 var han Medstifter af Dansk Studiefond, hvor han fra 1917 var Medlem af Forretningsudvalget og 1934—40 var Formand. 1916—21 var han Medlem af Udvalget angaaende Betonskibe og fra 1918, til den ophævedes 1921, var han Medlem af Den overordentlige Kommission. 1928 blev han Medlem af Vejkomiteen. Fra 1933 er han Medlem af Bestyrelsen for Foreningen Socialt Boligbyggeri. 1922 var han Medlem af et Udvalg til Bedømmelse af Deltagerne i en Konkurrence om Professoratet i Hållfasthetslåra ved Kungl. Tekniska Hogskolan i Stockholm og har varetaget lignende Hverv ved Norges tekniske Højskole i Trondhjem og Chalmers tekniske Højskole i Goteborg 1936 og 1937. 1923 var han paa Rejse i England og Amerika for særlig at studere Betonveje. 1928 var S. Medstifter af og Formand for Dansk Materialprøvningsforbund, og 1931—37 var han Præsident for Internationalt Materialprøvningsforbunds B-Gruppe. 1933 blev S. Medlem af Bedømmelsesudvalget for Statsradiofonbygningen, 1937 af det s. A. stiftede Akademi for de tekniske Videnskaber. — R. 1922. DM. 1930. — Maleri af H. Vedel.

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, 1891, S. 321.

Povl Vinding.

Suenson, Jean Jacques Isaac, 1774—1821, Søofficer. F. 28. Dec. 1774 i Algier (Prot. K. i Marseille), d. 2. Juni 1821 paa St. Thomas, begr. sst. Forældre: Konsul, Agent Niels Anthoniussen Svendsen (Nicolas S.) (1731—1805, gift 2° 1786 med Maren Marie Østrup, 1757—89, gift i^o 1773 med Kammerraad, Tolder i Frederikshald Voldemar Ernst Haxthausen, 1742—75) og Jeanne Fraissinet (d. senest 1784). Gift 17. Juli 1798 i Kbh. (Holmens) med Anne Susanne Liitken, f. 4. Nov. 1778 i Kbh. (Holmens), d. 24. Sept. 1872 sst. (Holmens), D. af Premierløjtnant, senere Admiral Otto L. (s. d.) og Hustru.

S. blev Kadet 1787, Sekondløjtnant 1794, Premierløjtnant 1799, Kaptajnløjtnant 1808 og Kaptajn 1813. Efter forskellige Udkommandoer i hjemlige Farvande var han 1798—1800 med Fregatten »Najaden« i Middelhavet under Steen Bille (s. d.), derefter nogle Togter med Kadetskibet og 1805 Chef for Briggen »Femern«, Vagtskib i Sundet. 1807 var han næstkommanderende i Fregatten »Frederiksværn«, Vagtskib ved Helsingør, hvorfra han afgik 12.

Aug., lige før Fregatten gik nordpaa for at gaa til Norge, men ud for Marstrand efter en haard Kamp med en overlegen engelsk Styrke maatte stryge Flaget. S. blev ansat som Chef for en Kanonbaadsdeling ved Kbh. og deltog i Kampene i Svanemøllebugten og i Kallebodstrand i Aug.—Sept. 1808—09 var han Chef for en Kanonbaadsdeling i Store Bælt og var paa Vejen hertil i Juni 1808 ved Stevns i Kamp med et engelsk Linieskib. S. A. var han med til at tage den engelske Brig »Tigress« ved Agersø og en Kanonbaad ved Sprogø. 1810 var han Chef for Kanonbaadsdelingen ved Kalundborg, hvor han ligeledes dristigt, men med mindre Held, angreb Fjenden. 1811—14 var han Flagkaptajn hos sin Svigerfader, Kontreadmiral O. Liitken, der var Chef for Norges Søforsvar. S. blev sammen med denne og alle Brigcheferne i Marts 1814 arresteret af den norske Regering, da de nægtede at aflægge Ed til denne, men efter en Maanedes Forløb løsladt og hjemsendt. Efter et Togt som »Capitaine en second« med Fregatten »Nymphen« til Middelhavet 1818 blev han 1820—21 Chef for Korvetten »Najaden« til Vestindien. Han havde her i Maj 1821 det Uheld at løbe paa et blindt, ikke kortlagt, Skær mellem Bocken Island og St. Thomas. Han tog sig det hændelige Uheld meget nær, blev syg af Klimatfeber, hvortil kom Nervefeber, og døde efter et kort Sygeleje. S. var en dristig, dygtig og pligttopfyldende Officer. — R. 1809. — Maleri og Miniature i Familieeje. Træsnit af H. P. Hansen 1873.

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, 1891, S. 317. Fr. Thaarup: Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26, 1835—44, S. 500 f. J. P. With: Danske og norske Sø-Heltes Bedrifter, 1819, S. 66 f. C. F. Wandel: Søkrigen i de dansk-norske Farvande 1807—14, 1915, S. 120 f., 124 f., 270 f.

Th. Topsøe-Jensen.

Suenson, Otto Frederik, 1810—88, Søofficer, Marineminister. F. 19. Nov. 1810 i Kbh. (Holmens), d. 19. Nov. 1888 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Kaptajnløjtnant, senere Kommandør Jean André S. (1773—1840) og Anne Cathrine Lutken (1776—1855). Gift 25. Nov. 1837 i Kbh. (Holmens) med Signe Ragnhilde Cornelia Dorothea Meyer, f. 29. Maj 1814 i Kbh. (Trin.), d. 12. Dec. 1891 sst. (Holmens), D. af Direktør for Søkvæsthuset, Grosserer Jonan Didrik M. (1774—1838) og Anne Dorothea Hornbeck (1782-1851).

S. blev Kadet 1822, Sekondløjtnant 1829, Premierløjtnant 1839, Kaptajnløjtnant 1847 °S Kaptajn 1854. Efter et Togt som Styrmand i Koffardifart 1830—31 og med Korvetten »Fortuna« til

Vestindien 1831—32 studerede han Matematik og blev 1834 ansat som Lærer heri paa Søkadetakademiet. 1839 sendtes han paa en treaarig Studierejse til Frankrig, England og Holland med Ordre til særlig at lægge sig efter Skibsbygning. Under sit Ophold i England førte han Tilsyn med Bygningen af Hjuldampskibet »Hekla«. Ved sin Hjemkomst 1843 blev S. Inspektionsofficer ved Dokken og ved Skibsbyggeriet og indtraadte i forskellige tekniske Kommissioner samt blev atter Lærer ved Søkadetakademiet til 1845. N. A. blev han Underfabrikmester, senere s. A. kst. og 1848 virkelig Fabrikmester og 1858 Direktør for Orlogsværftets Skibsbyggeri. Under sin Virksomhed som Fabrikmester, hvor Materiellet var i rivende Udvikling, oplevede han to Gange gennemgribende Forandringer, første Gang da man kort efter Krigen gik over fra Hjul- til Skrueskibe, anden Gang, da man omkring 1860 indførte pansrede Skibe. Under S.s Ledelse byggedes mange gode og smukke Skibe, særlig Skruefregatterne og Skruekorvetterne, der vakte berettiget Opsigt i Udlandet, og adskillige Skruekanonbaade, hvoraf den sidste først er hugget op for faa Aar siden. Linieskibet »Dannebrog« og den under Bygning værende Fregat »Peder Skram« ombyggedes til Panserfregatter. Med disse og de i England købte Panserskibe »Rolf Krake«, »Absalon« og »Esbern Snare«, paa hvis Tegninger han har haft Indflydelse, samt »Danmark« indviedes Panserskibenes Æra hos os. Da Embedet som Direktør og Fabrikmester omordnedes 1864, blev S. Departementsdirektør i Marineministeriet, indtil han 1866 tog sin Afsked. Han havde tidligt vist Interesse for Politik og var 1852—53 Folketingsmand for Holbæk Amts 4. Kreds, 1857—63 Borgerrepræsentant i Kbh. og 1859—65 Medlem af Havneraadet, 1861 kongevalgt Medlem af Rigsraadet og 1866 af Landstinget, hvoraf han udtraadte Dec. 1873. 1867—69 var han Marineminister i Ministeriet Frijs. Han gennemførte Lov om Søværnets Ordning 1868, Lønningslovene og Lov om Styrmandseksamen m. fl., men udtraadte af Regeringen, da han ikke fik dennes eller Rigsdagens Tilslutning til Paabegyndelsen af et større Panserskib. Han var en kundskabsrig, rettænkende, streng og myndig Mand, hvis Livsgerning har sat sig blivende Spor i Marinens Historie. — Rang med Konferensraader 1866. — R. 1848. DM. 1851. K. 1858. — Akvareltegning af E. Lehmann 1845 (Fr.borg). Tegninger fra Ungdommen (Familieejde).

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, 1891, S. 315. 111. Tid. 2. Dec. 1888. Tidsskr. f. Søvn., Ny Rk., XXIV, 1889, S. 14—21. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, IV, 1921, passim. *fh. Topsøe-Jensen.*

Suenssen, Fanny Margrethe Kirstine, 1832—1918, Forfatterinde. F. 14. Okt. 1832 i Tønning, d. 29. Marts 1918 paa Frbg., begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Kaptajn Johan Fedder Carsten S. (1795—1840) og Margrethe Juel (1802—82). Ugift.

F. S. var Søster til Forfatterinderne Teckla Juel og Alfhilda Mechlenburg (s. d.). Hun maatte Livet igennem kæmpe med et vaklende Helbred, der gentagne Gange i Aarevis bandt hende til Sygesengen, men takket være et lyst Livssyn og en dybt rodfæstet Religøsitet fik Bitterheden aldrig Magt over hende. 1862 debuterede hun med en stor Roman, »Amalie Vardum«, en følsom Skildring af en ung Piges Barndom og første Ungdom, der utvivlsomt indeholder adskillige selvbiografiske Træk, og som efterfulgtes af »Juleaften« (1863), »Tekla Eichel« (1864) og »Aldrig« (1871). Alle disse Arbejder udsendtes anonymt, og først i de to Fortællingsamlinger »I Tusmørke« (1890) og »Han er Jøde« (1892) optræder F. S. under sit eget Navn. I Begyndelsen af 70'erne var hun en flittig Bidragyder til »Skandinavisk Folkemagazin«, og noget senere offentliggjorde hun i »Berlingske Tidende« en Række Artikler om Kvindesagen, der vakte en ikke ringe Opmærksomhed. Ved Siden af disse Bøger og Artikler har hun i Samarbejde med sine Søstre skrevet to Skuespil, »Et Ægteskab i Fare« og »Judith eller Fare og Flugt«, der begge opførtes paa Folketeatret, samt et Bind Fortællinger og Vers for Børn, »Ej blot til Lyst« (1880). F. S. blev i sin Tid ikke saa lidt læst af Borgerskabets brede Lag, som fandt Behag i den Hygge, der kendetegner mange af hendes Skildringer, og desuden følte sig tiltalt af den religiøse Grundtone, det ofte er lykkedes Forfatterinden paa overbevisende Maade at overføre fra sit Liv til sin Digtning. Derimod tilfredsstillter Forfatterskabet vanskeligt den mere kræsne Smag, idet F. S. ikke sjældent giver sig i Kast med større Opgaver, end hun formaar at løse — saaledes er flere af hendes Forsøg paa at redegøre for sammensatte Karakterer præget af Uklarhed, ligesom mange af hendes »store« Scener er saa patetiske, at de næsten tangerer det komiske. — Stengraving fra S. Triers Forlag 1872.

Anton Andersen: Danske Forfatterinder i det nittende Hundrebaar, 1896, S. 124 ff., 172 f. Skandinavisk Folkemagazin, XXII, 1872, Sp. 129 ff.

Peder Hesselaa.

Suhm, holstensk Patricierslægt, som uden at kunne føre noget afgørende Bevis prætenderer Afstamning fra den riigiske Adelslægt v. Zuhm. Slægtens Stamfader Valentin S. (1537—1613), der var Borgmester i Kiel, var Bedstefader til Notarius publicus i Kbh.,

Mag. Valentin S. (1604—54), hvis Sønner var Raadmand i Skien, Købmand i Arendal og Postmester i Sandø Michael S. (1632—86) — fra hvem en norsk Linie stammer — og Amtsforvalter og Raad i Pinneberg Henrik S. (1636—1700), der 1683 ^{na} Vaabenbrev. Han var Fader til polsk Gesandt i Paris, Gehejmekrigsraad Burchard S. (1666—1720), til kursachsisk Generalmajor Ernst Heinrich S. (1668—1729) og til nedenn. Admiral Ulrik Frederik S. (1686—1758), hvis Søn nedenn. Historiker, Kammerherre Peter Frederik S. (1728—98) var Fader til Petra Friderica Christiane S- (i799—¹837), gift med Oberstløjtnant Morten Willemoes-S. (1787—1865), som 1820 optoges i Adelstanden med det sammensatte Navn. Ovenn. Gehejmekrigsraad Burchard S. (1666—1720) var Fader til Envoyé i Frankrig Ulrik Frederik S. (1691—1740), til Generalløjtnant Peter S. (1696—1760) og til Schoutbynacht Heinrich S. (1693—1744), hvis Søn var Justitiarius, Konferensraad Ancher Andreas S. (1721—88).

Danmarks Adels Aarbog, XLV, 1928, II, S. n₉₋₂8. ^ ^ ^ ^

Suhm, Peter Frederik (Friederich), 1728—98, Historiker. F. 18. Okt. 1728 i Kbh. (Holmens), d. 7. Sept. 1798 i Øverød, begr. i Kbh. (Fred. Ty. K.). Forældre: Kommandørkaptajn, senere Admiral Ulrik F. S. (s. d.) og Hustru. Gift i^o 19. April 1752 i Trondhjem med Karen Angell, f. 16. Maj 1732 i Trondhjem, d. 11. Juli 1788 i Øverød (Fred. Ty.), D. af Etatsraad Lorents A. (1692—1751) og Sara Collett (1702—56). 2° 18. Okt. 1788 i Kbh. (Petri) med Christiane Becker, f. 29. Marts 1764 i Kbh. (Petri), d. 7. Febr. 1799 sst. (Trin.), D. af Hofapoteker Johan Gottfried B. (1723—90) og Anna Christine Torm (1738—1809).

Allerede som Barn var S. besjælet af umættelig Læselyst, vakt til Live ved Holbergs Skrifter, som han slugte uden at vide, hvem Forfatteren var, om og hvor han levede. Fra sit sjette Aar havde han Huslærere, men da Faderen i den første Tid lod dem skifte hvert Aar, kom der ingen fast Plan i Undervisningen, og Drengen læste i Flæng, hvad han kunde faa fat i: Romaner, Komedier og Historier — saavel paa Tysk som paa Dansk; hvorledes han lærte Tysk, erindrede han ikke, thi i hans Faders Hus taltes næsten intet andet end Dansk. 1739—46, en Tid, der for en Del tilbragtes paa Næsbyholm, v. Plessens Gods ved Tjustrup-Bavelse Sø, Faderens Opholdssted, naar han var ude af Tjeneste, havde han til Lærer Niels Chr. Graae, der gennem en kammeratlig Undervisning ganske vandt sin Elevs Hjerte. Under Graaes Vejledning læstes Guld- og

Sølvalderens latinske Forfattere; paa Kortet fulgte de Alexanders Tog, de klynkede med Ovid og skændte paa Augustus, de satte en god Poet over en Kejser, og med Virgil i Haanden saa de Bonden pløje, men i Henseende til Cicero og Cæsar var de af ulige Mening, »Graae ophøjede den sidste, jeg den første og Friheden«. Det er rimeligt, at de utvungne Former, under hvilke Opdragelsen foregik, har Del i den Spredthed og Mangel paa Stringens, som er et Træk i S.s Forfatterfysiognomi. Men det er ogsaa rimeligt, at den Frihedstrang, der altid senere saa stærkt ytrede sig hos ham, har hentet Næring fra disse Aar; fra dem medbragte han en Kærlighed til Landlivet, som aldrig forlod ham, og Barndomslæsning af Holbergs Kirkehistorie gjorde ham for bestandigt til en svoren Fjende af al Overtro, al Tvang og Vold i Religionen.

Privat eksamineret af H. P. Anchersen blev S. 1746 Student; han mente selv, at havde Eksaminationen været offentlig, var han blevet rejiceret, da han baade var højst undselig og lidet bevandret i de normerede Pensa. Der antoges nu nye Lærere for at undervise ham i Matematik og de Færdigheder, som anstod sig en ung Adelsmand: Dans, Ridning, Tegning og Musik; men Undervisningen bar ingen Frugt, skønt Udsigterne i ydre Henseende syntes lokkende nok. Allerede 1747 fik han Titel af Hof junker, 1749 udnævntes han til Kammerjunker, hvorved der aabnedes ham Adgang til Hove, og 1751 blev han i en Alder af 22 Aar Etatsraad. Men lige saa lidt dengang som senere havde Hoflivet nogen Tiltrækning for S., og heller ikke det juridiske Studium, som han efter Faderens Ønske begyndte paa, formaaede at holde ham fast, uagtet ogsaa Vejen til Statstjenesten laa banet for ham: 1748 udnævntes han til Assessor i Hofretten, og 1750—51 var han Auskultant i Højesteret. Stillingen i Hofretten frasagde han sig snart, og da senere en Plads som Assessor i Højesteret tilbødes ham, afslog han Tilbudet; det var hans Overbevisning, at han vilde være blevet »en slet Embedsmand, der havde ladet Akter og Protokoller ligge for Horatius og Plato, Saxo og Snorro«. Hvad han attraaede, var ikke et forpligtende Embede, men en fri og uafhængig Tilværelse som Skribent og Videnskabsmand.

Aaret efter at være blevet Student sendte S. en original Komædie til Holbergs Bedømmelse, men fik den tilbage med Bemærkning om, at den »ej duede meget«. Bedre Lykke havde han ikke n. A. med nogle Oversættelser af Plautus; Holberg fandt, at heller ikke de var »med de bedste«. Alligevel slog han ikke Haanden af den unge Mand, men opfordrede ham til at forsøge sig med franske Skuespil, bl. a. Molière; disse Oversættelser kom 1749—50 op paa

Det kgl. Teater, hvor de den følgende Snes Aar spillede til henimod et lignende Antal Gange. Intet af Stykkerne blev trykt, og efter 1750 skrev S. ikke mere for Scenen; det er med Arbejder af anden Art end de æstetiske, han fik sit Navn første Gang frem paa Tryk. Efter Tilskyndelse af H. P. Anchersen, hvis Venkab han havde vundet, gik han i Gang med saadanne Litteraturværker fra den klassiske Oldtid, af hvilke intet hidtil forelaa paa Dansk, og 1749 udkom »De Gamles Krigs-Skole, aabnet ved de gamle Skribenteres Frontini, Polyæni, Æliani og Arriani Oversættelser«, som n. A. efterfulgtes af »Pythagoræ Gyldene Vers med Hieroclis Commentario, P. Syri Sententzer, og Phædri Fabler, oversatte af Grædsken og Latinen«. Til dette sidste Værk havde Holberg skrevet en Fortale, i hvilken han priste Hr. Kammerjunkerens Forsæt at ville give danske Læsere, som ikke behersker andre Sprog end deres Modersmaal, Begreb om de gamles Skrifter og Lærdom. Men desuden roste han i sin 439. Epistel, der er skrevet til S., denne, fordi han i Stedet for som mange af sine Standsfæller at rejse udenlands blev hjemme og lagde Vind paa grundige Studeringer. Endnu en af Tidens aandelige Stormænd kom han i personlig Forbindelse med; det var Gram, der laante ham Bøger fra sit Bibliotek og engang i Selskab udpegede ham som sin Eftermand. Et ydre Vidnesbyrd om den Anseelse, han, saa ung han var, nød i lærde Kredse, fik han, da han 1750 optoges som Medlem af Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog; dets Stifter og Forstander, Langebek, blev hans Ven og Studiefælle, til Døden skilte dem.

Da Faderen var uden Formue, maatte S. for at kunne leve Livet efter sit eget Hoved skaffe sig Midler gennem Giftermaal. En fjernere staaende Slægtning, Generalløjtnant Frølich i Trondhjem, henledte Opmærksomheden paa, at Karen Angell, en derværende hovedrig Købmands eneste Barn, vilde være et passende Parti, og sammen med Gerhard Schøning, der skulde overtage Rektoratet i Byen, rejste S. 1751 derop; en Uge efter Ankomsten var han forlovet og n. A. gift. Der var det Vilkaar for Forbindelsen, at saa længe Svigermoderen, der nylig var blevet Enke, levede, maatte han ikke forlade Trondhjem; desuden skulde hun hensidde i uskiftet Bo. Dette kunde være noget tyngende; ubehageligere var det, at hendes Svoger, den senere Legatsstifter Thomas Angell, havde tilegnet sig et Slags Herredømme i Huset, saa at han forestod alle Ting, og de maatte tage hver Skilling af hans Haand. Om Sommeren boede de unge Folk paa Landejendommen Grilstad i Strinden, om Vinteren i Byen, hvor S., der i Kbh. næppe

omgikkes andre end lærde Mænd, stiftede Bekendtskab med almindeligt Selskabsliv. Hans Kone var huslig og havde gode menneskelige Egenskaber, men en Skønhed var hun ikke; med Aarene blev hun fedladen og fik noget karleagtigt ved sig. Ægteskabet var længe barnløst, men 1761 fødtes en Søn, der fik sin Farfaders Navne; han tegnede lovende, men døde til Forældrenes store Sorg allerede 1778 som eneste Barn. Meget eksemplarisk som Ægtemand var S. i een Henseende ikke; saavel i Trondhjem som senere i Kbh. taltes om hans »Amouretter«, men naar dette 1784 anførtes for at hindre ham i at blive Hvid Ridder — en Udmærkelse, han i øvrigt tidligere havde frabedt sig, da den blev ham tilbudt — var Motivet hos vedkommende (Schack Rathlou) sikkert mere politisk Uvillie end sædelig Forargelse.

Videnskabeligt blev Opholdet i Trondhjem af Betydning for S. ved det nære Samliv med Schøning, »min oprigtige Ven og fornemste Vejleder i al historisk Kundskab«. Gennem de fjorten Aar, han tilbragte her, saa han hver Uge Schøning to Gange hos sig, mindst fire Timer hver Gang; de lærte hinanden Engelsk og Italiensk, eller Schøning underviste ham i Islandsk, hvilket skete ved, at de læste Snorre sammen. Mest drejede deres Samtaler sig om Nordens gamle Historie, de drøftede dens indviklede Problemer og besluttede at dele Opgaven mellem sig, saaledes at Schøning skulde skrive Norges Historie, S. Danmarks. 1757 udgav de i Forening »Forsøg til Forbedringer i den gamle Danske og Norske Historie«, en Samling af Levnedbeskrivelser, oprindelig tiltænkt et i Kbh. planlagt biografisk Leksikon, som ikke kom til Udførelse. Værket, i hvilket S. behandlede Knud den Store, Erik Ejegod og Erik Emune, vakte ikke liden Opmærksomhed; n. A. optoges begge Forfattere som Medlemmer i Videnskaberens Selskab, og i dettes Skrifter offentliggjorde S. derefter forskellige Afhandlinger, saaledes 1765 »Tanker om de Vanskeligheder, som møde ved at skrive den gamle Danske og Norske Historie«. Imidlertid havde i Trondhjem Biskop Gunnerus 1760 fattet Planen til det Selskab, som nogle Aar senere fik Navnet Det kgl. Norske Videnskabers Selskab; S. var Medstifter og skrev i dets Skrifter bl. a. »Om det nærværende Sæculi Smag i Henseende til Videnskaberne«, i Jacob Badens Øjne »et mesterligt Portræt paa vort Aarhundredes Karakter«. Men ikke nok hermed; selv udgav han under Pseudonymet Philaethus 1761—65 i fem Bind »Tronhiemske Samlinger«, et underholdende og belærende Tidsskrift af meget broget Indhold. Der er Stykker i Manér med Holbergs Epistler, kritiske Meddelelser om gode og slette Bøger og Opsatser, der viser, at S. af oprigtigt Hjerte har

elsket Norge saa højt som nogen Nordmand; først af alle slaar han til Lyd for et norsk Universitet, han giver en Udsigt over den norske Litteratur fra Brage den Gamle til Nutiden, det tidligste Forsøg i sin Art, og tager til Orde for en Forbedring af Norges økonomiske Kaar. Afhandlingen herom udgav han 1771 som selvstændigt lille Skrift under Titlen »Om Oeconomien, særdeles Norges«; men ogsaa Spørgsmaalet om det norske Universitet vendte han oftere tilbage til.

Med Thomas Angell kom det 1765 til et Brud, uden at Grunden med Bestemthed kan angives, og S. forlod Trondhjem; den Formue, som tilfaldt ham ved Skiftet, antages at have beløbet sig til omtrent 300 000 Rdl., der efter Møntfoden i Slutningen af det 19. Aarhundrede havde givet ham Plads blandt Millionærer. Han vendte tilbage til Kbh., hvor han købte sig en anselig Gaard i Pustervig med Rum for sit allerede betydelige og stadig voksende Bibliotek; til Gaarden hørte en Have, og i denne havde han i to Pavilloner sin Samling af mærkelige Naturgenstande og andre Rariteter. Senere erhvervede han sig desuden et lille Landsted i Øverød, hvor han med Familie opholdt sig om Sommeren og havde Lejlighed til at dyrke sin Passion for Havevæsen; han var en stor Blomsterven og undlod paa Rejser ikke at notere sig Planterne de forskellige Steder. Saavel paa Landet om Sommeren som i Byen om Vinteren førte han et ret selskabeligt Liv; mellem hans nærmeste og kæreste Venner var — foruden Schønning, der havde forladt Trondhjem sammen med ham — Mænd som Luxdorph, Langebek og Hielmstjerne, af de unge satte han ingen højere end Frederik Sneedorff. Men naturligvis tilbragte han mest Tiden med Studier, læsende, ekscerperende, skrivende; han havde en hurtig Opfattelse, en tro Hukommelse og arbejdede med stor Lethed. Statsembeder ønskede han ikke, og ydre Æresbevisninger stræbte han at undgaa, selv om det ikke altid lykkedes: 1769 blev han Konferensraad, 1774 Kammerherre. Ganske slippe for officielle Hverv kunde han dog ikke; 1785 beskikkedes han til Medlem af den Kommission, der skulde gøre Forslag til Forbedringer ved Universitetet og de lærde Skoler, og 1787 udnævntes han til kgl. Historiograf efter J. H. Schlegel.

De politiske Begivenheder, som i de første Aar af 1770'erne satte Sindene i Bevægelse, var S. ingen ligegyldig Tilskuer overfor; han følte tværtimod Trang til at lade ogsaa sin Stemme høre. 1771 udgav han paa Fransk et lille Skrift, der fingeres at være skrevet af en Englænder, om Videnskabernes og de skønne Kunsters Stilling i Danmark og Norge; han talte med Harme om Foragten for Lan-

dets eget Sprog, om Embeders Besættelse med fremmede og priste den engelske Forfatning paa den dansk-norske Enevældes Bekostning, »da Friheden opløfter Sjælen, medens Trældommen nedtrykker den«. Umiddelbart efter Struensees Fald gjorde han Udkast til en Slags fri Forfatning: et Etkammersystem med Parlament fremgaaet af indskrænket Valgret, uden egen Repræsentation for Adelen og udrustet med en saadan Myndighed, at i vigtige Sager Beslutninger for at have Gyldighed krævede Enighed mellem Konge og Parlament. Udkastet sendtes til Guldberg, men forkastedes af ham »som vant til Slaveri« og blev først efter S.s Død kendt af Almenheden. Til Gengæld vakte Brevet »Til Kongen«, som S. i Jan. 1772 udgav under sit fulde Navn, en Opsigt i Ind- og Udland som næppe noget tidligere i Danmark fremkommet Skrift. Som den, der ikke havde behøvet at trygle om Gunst eller Gave, for hvilket »jeg takker Forsynet og min Kone«, henvendte han sig med en Frimodighed, som aldrig før var set, til Enevoldsherskeren, lagde ham paa Sinde, at han skyldte ikke blot Gud, men ogsaa Folket Regnskab for, hvorledes Magten anvendtes, og opfordrede ham til at genindsætte Modersmaalet i dets Rettigheder: »Lad os igen i Dine Befalinger høre vort eget kære Sprog, Du er jo Dansk, og jeg veed, at Du kan Dansk.« Sin almindelige Mening om Struensees Styre fremsatte han i Okt. s. A. i Pjecen »Til mine Landsmænd og Medborgere, de Danske, Norske og Holstenere«. Dommen er haard, men S. har Retfærdighedsfølelse nok til at erkende, at der i flere af den faldne Statsmands Reformers var gode Tanker, der blot blev virkeliggjort for hovedkulds, og som et utvivlsomt Gode fremhæves Trykkefriheden, der »befordrer Videnskaberne, gør, at et Folk føler sig, giver Frihed, Styrke og Rigtighed i Tankerne og lægger Sandheden for Dagen. Vel sandt, at ved Trykkefriheden befordres ogsaa slette og ondsksfulde Skrifter, men de forgaar af sig selv, naar man ikke gør dem den Ære at forbyde dem«.

Ved samme Tid genoptog S. under Sommeropholdene i Øverød for en Stund sin skønlitterære Forfattervirksomhed. Med Henblik paa Bredals Syngestykke »Gram og Signe« havde han 1763 i »Tronhiemske Samlinger« udtalt Ønsket om, at de skønne Kunster oftere end sket vilde hente Stof fra Fædrelandets Fortid; »Saxo alene kunde i mange Aar sætte vore Poeter, Malere og Billedhuggere i Arbejde«. Selv slog han ind paa denne Vej, da han 1772 udgav Fortællingen »Sigrid eller Kierlighed Tapperheds Belønning«, hvis Emne var taget just fra Saxo; den vakte almindeligt Bifald, og Selskabet til de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse, af

hvilket han ved denne Lejlighed blev Medlem, tildelte ham Prisen for Veltalenhed. De følgende Aar fortsatte han med lignende Fortællinger, der alle ligesom den første oversattes til Tysk, en Del ogsaa til Fransk: 1774 saaledes »Gyrithe eller Danmarks Befrielse, Prisen for Kiærlighed«, der omhandler Sachsernes Forsøg paa at tilvende sig Herredømmet over de Danske, og 1775 »De tre Venner eller Hialmar, Asbiørn og Orvarodd«, i hvilken han gør sig til Talsmand for en ogsaa andetsteds hos ham forekommende Tanke, at de tre nordiske Folk bør betragte hverandre som Brødre; 1777 kom »Signe og Habor eller Kierlighed stærkere end Døden«, hvorved han efter Nyerups Mening »fordunklede de andre, ja næsten Sigrid med«, og 1783 sluttede han af med den tragiske Fortælling »Alfsol«, et friere opdigtet Sidestykke til »Signe og Habor«. Med disse og andre nordiske Fortællinger skabte S., der for øvrigt i Stil og Behandling fulgte franske Mønstre, uden egentlig Digterbegavelse en ny poetisk Genre, der ganske henrev Samtiden og meget bidrog til at vække Interessen for Nordens Oldtid; som Efterfølgere havde han ikke blot Samsøe, men i deres unge Dage Oehlenschläger og Grundtvig. Uden for Kredsen af nordiske Fortællinger staar Statsromanen »Euphron«, hvis Handling er henlagt til en Ø i Sydhavet; den udkom 1774, paa Grund af skærpede Censurforhold i to Udgaver: den ene uden, den anden med en Række Regeringsregler, blandt hvilke ogsaa Bondens Frigørelse har en Plads. Det er S.s sidste politiske Skrift.

Det egentlige Maal for S.s Liv var dog Fremstillingen af Danmarks Historie. Som det ses af et Brev 1757 til Langebek, var det hans Hensigt at gaa fra de ældste Tider til den oldenborgske Kongestammes Tronbestigelse 1448, men intet at udgive, før Materialet i dets fulde Omfang var samlet. Efter den Maalestok, han anlagde herfor, maatte dette nødvendigvis tage Aaringer; da Stoffet var tilvejebragt, skred til Gengæld Bearbejdelse og Trykning hurtigt frem, blot med nogle Aars Standsning foranlediget ved Sønnens Død, der for en Tid berøvede ham Lysten til Arbejde. Det var Planen gennem en Række forberedende Skrifter fra det fjernest mulige Udgangspunkt i snævrere og snævrere Kredse at nærme sig selve Emnet; i Henhold hertil udkom 1769 »Forsøg til et Udkast af en Historie over Folkenes Oprindelse i Almindelighed, som en Indledning til de Nordiske Folkes i Særdeleshed«, 1770 »Om de Nordiske Folks ældste Oprindelse«, 1771 »Om Odin og den Hedniske Gudelære og Gudstieneste udi Norden«, 1772—73 i to Bd. »Historie om de fra Norden udvandrede Folk« og 1774—81 i fire Bd. med et Tillæg af genealogisk-synkronistiske Tabeller »Critisk Historie af

Danmark, udi den hedenske Tid, fra Odin til Gorm den Gamle«. Derefter fulgte 1782—1828 i fjorten Bd. »Historie af Danmark«, der naar til Aar 1400 — ikke helt saa langt, som han havde foresat sig; Bd. VIII—IX udgaves af Kali, Bd. X—XIV af Nyerup efter det næsten ulæselige Manuskript. De forberedende Skrifter og Tabellerne medregnede udgør Værket henimod 15 000 Sider i Kvart- og Folioformat, det største litterære Foretagende fra Enkeltmands Haand, som nogen Sinde har set Lyset i Danmark.

Saa storslaaet Værket var efter sit Anlæg, er Materialet, hvorpaa det bygger, af ikke mindre imponerende Omfang; dets Kilder er alt, hvad der indtil S.s Tid var fremkommet ikke alene i Nordens, men i Europas Litteratur om Danmark og Danske, ogsaa utrykte Diplomer og Haandskrifter benyttedes. Med Styrken var dog en Svaghed forbundet, der delvis hænger sammen med en Ejendommelighed ved ham som Historiker. Personlig stod han langtfra ligegyldig over for de historiske Tildragelser; stødte de an mod hans Livsanskuelse, udtalte han sin Mening, der dikteredes af Humanitet, ikke af Nationalitet: Fædrelandskærlighed i Form af Chauvinisme er ham fremmed. Men ellers var det Princippet, at alle Anskuelser skulde høres, alle Muligheder drøftes, og da desuden alle Enkeltheder, selv de mindste, skulde medtages, gik Overskueligheden tabt, i Middelalderhistorien, hvor Aarbogsformen strengt gennemførtes, tillige Sammenhængen. Det var en Bog, man ved Hjælp af Registrene kunde slaa op i, men læselig har »den danske Livius«, som en beundrende Samtid, i øvrigt saare lidet træffende, kaldte dens Forfatter, aldrig været. Det meste af et halvt Aarhundrede efter Værkets Afslutning regnedes det for Hovedkilden til Kundskab om vor Middelalderhistorie; at det set fra Nutids Stade i Metode og Synspunkter er forældet, siger sig selv, om end den uhyre Stofmængde bevirker, at der er Tilfælde, hvor det stadig med et vist Udbytte vil kunne raadspørges. Og dog var S., naar han stillede sig en mindre ubegrænset Opgave, meget vel i Stand til at faa den historiske Udvikling frem i de store afgørende Træk. Det viste hap, da han 1776 udgav den fortræffelige, i mange Oplag udkomne Skolebog »Historien af Danmark, Norge og Holsten udi tvende Udtog til den studerende Ungdoms Bedste«, efter Grundtvigs Dom »uden Sammenligning hans bedste historiske Bog«; endnu 1852 benyttedes den af C. Paludan-Muller ved Examen artium i Odense Katedralskole. Hertil vil vor Tid føje de Karakteristikker, S. efter deres Død har givet af forskellige samtidige, sin Kone indbefattet; de er behersket skrevet, uden forloren Følsomhed, med skarpt Blik for de ydre Smaatræk, som tilsammen særtegner Per-

sonen. Ypperst er vel Skildringen af Luxdorph, der var ham ulig i saa meget, men hvem han helt har forstaaet.

Udgivelsen af den store Danmarkshistorie bekostede S. selv. Den Formue, han havde giftet sig til, var i øvrigt ikke forbeholdt hans egne Sager alene; i sjælden Grad viste han, at ikke blot Adelskab, men ogsaa Penge forpligter. Han var for det første en godgørende Mand, der saavel i Byen som paa Landet hver Uge lagde et Beløb til Side for Fattigfolk; deres Børn hjalp han frem til et Haandværk eller anden nyttig Næringsvej, og de islandske Studenter, som han benyttede til Afskrivnings arbejder, lønnede han rundeligt. Dernæst optraadte han som Mæcen i stor Stil, dels gennem personlige Understøttelser, dels som Befordrer af videnskabelige Foretagender. Det var et Tilbud fra hans Side om at ville afholde Omkostningerne, der gav Langebek Mod til 1772 at begynde Udgivelsen af det store Kildeværk til dansk Middelalderhistorie, »Scriptores rerum Danicarum«, og den arnamagnæanske Kommission, som han 1771 var blevet Medlem af, støttede han med Midler til at fremme Virksomheden; ved Siden heraf lod han 1774—87 paa egen Bekostning ved herværende Islændere trykke en lang Række islandske Oldskrifter, alle i Kvartformat, med vedføjede latinske Oversættelser, deriblandt Landnåmabok, af Slægtssagaerne Viga-Glums saga og Eyrbyggja saga. Uden selv at bestride Trykningsudgifterne, der afholdtes af »den brave og patriotisk sindede« Madam Godiche som Forlægger, tog han Initiativet til »Samlinger til den Danske Historie«, 1779—84 i to Bd. ved Sandvig, og »Nye Samlinger til den Danske Historie«, 1792—95 i fire Bd. ved Nyerup, et stadigt meget benyttet Kildeskrift til Oplysning om Danmarks Historie og Geografi. Men S.s Interesser standsede ikke ved Værker omhandlende nordisk Historie. Med Sandvig som Indsamler af Materialet og efter dennes Død Nyerup som Udgiver lod han 1787 trykke »Symbolæ ad literaturam Teutonicam antiquiorem«, der hører til de tidligste Publikationer af oldhøjtyske Tekster, og da han mod en aarlig Livrente til Enken, ogsaa om hun overlevede ham, havde erhvervet den tyske Filolog Reiskes efterladte Manuskripter, paatog han sig Trykningen af dennes forberedte Udgave af den arabiske Historiker Abulfedas Annalværk; besørget ved Adler udkom den arabiske Tekst med latinsk Oversættelse 1789—94 i fem anselige Kvartbind, stadig den eneste eksisterende europæiske Udgave af dette Værk.

En betydelig Del af sin Formue satte S. i Bogkøb; der var Aar, hvor han anvendte op mod 5000 Rdl. hertil, og ved sin Død ejede han ca. 100 000 Bd. Det var et Universalbibliotek, omfattende alle

Fag og Videnskaber; i Gaarden i Pustervig stod det opstillet i to store, lange Sale og otte mindre Kamre, og der var ansat Amanuenser til at varetage de løbende Forretninger. Thi heller ikke sine Bøger forbeholdt S. sig selv alene. Paa en Tid, da Det kgl. Bibliotek var utilgængeligt og Universitetsbiblioteket indskrænket i Brugen til en enkelt Samfundsklasse, stod hans gratis aabent for alle og enhver, der søgte Kundskab, Belæring og Oplysning, uanset Alder, Køn og Stand; Hjemlaan fandt Sted mod Kvittering, uefterrettelige Laanere fik deres Navne offentliggjort i »Adresseavisen«, men viste nogen Lyst til alvorlige Studier, kunde vedkommende, om det saa var Skoledrenge, frit færdes i Bibliotekssalene for ved at staa Ansigt til Ansigt med paagældende Fag at faa fornødent Overblik over Litteraturen. Særlig som Paaskønnelse af dette Udslag af hans Samfundssind modtog han 1783 fra Kongen Ringen »Merito« og efter Forslag 1793 af P. A. Heiberg fra Medborgere en Hædersmedaille i Guld 1797. Det var Meningen, at Biblioteket efter hans Død som selvstændig Institution skulde gaa over i offentligt Eje, og at der ved det skulde ansættes Bibliotekarer i Rang med Professorer. Men da han havde indgaaet sit andet Ægteskab med en af Hovedstadens fejrede Skønheder, fra hans Side et virkeligt Inklinationsparti, og da Det kgl. Bibliotek 1793 aabnedes for Publikum, besluttede han at sælge; han var nu til Aars, takket være sin Rundhaandethed ofte ude for økonomiske Vanskeligheder og ønskede helt naturligt at sikre sin unge Kone en sorgfri Tilværelse. Underhandlinger indlededes med den russiske Regering; det blev imidlertid Moldenhawer, der 1796 mod en aarlig Livrente erhvervede Bogsamlingen til Det kgl. Bibliotek, i hvilket den indlemmedes.

Selv om S., hvad han villigt erkendte, hverken naaede Holberg i Geni eller Gram i skarp Tænkning, fra Ungdommens Dage de to store Forbilleder, var han i sin egen Tid en Forgrundsskikkelse i dansk Aandsliv, og Eftertiden vil kunne slutte sig til Dahlmann, naar han, der ikke savnede Blik for Svagheder ved den store Danmarkshistorie, 1822 i sine »Forschungen auf dem Gebiete der Geschichte« siger: »Jeg vilde før nedlægge min Pen end skrive et Ord, der angreb Suhms Ære. Blandt alle det nyere Danmarks Forfattere er der ingen, der i den Grad har gjort sig fortjent til alle sande Menneskevenners Kærlighed. Thi med ægte Fædrelandskærlighed forbandt han et Gemyt, der var umiddelbart modtageligt for alt godt hos Mennesket. Han høstede gennem sine møjsommelige Studier den Løn, at de bestyrkede ham i den Kærlighed til Friheden, uden hvilken al Historieskrivning er en tom

Syssel; at de lærte ham at værdsætte frie Institutioner og frit at udtale sin Dom.«

Samlede Skrifter, I—XVI, 1788—99. — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Medlem af det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog 1750, af Videnskabernes Selskab 1758. — Hofjunker 1747. Kammerjunker 1749. Etatsraad 1751. Konferensraad 1769. Kammerherre 1774. — Maleri af J. Juel 1772 (Kgl. Bibliotek); Kopier paa Fr.borg og Museet i Kolding. Miniaturer (Fr.borg). Malerier tilhørende Videnskabernes Selskab i Trondhjem. Relief i Christianskirken. Buste (Fr.borg; Kgl. Bibliotek). Stik af F. Schurer 1789 efter Juel og G. L. Lahde 1798 efter samme, af Lahde 1795 efter egen Tegning. Profil-Træsnit af H. P. Hansen 1898. Medaille af Adzer 1797; Stik derefter af A. Flint 1798. Kemitypi med Gram og Langebek af Magnus Petersen som efter en Medaille.

R. Nyerup: Udsigt over P. F. Suhms Levnet og Skrifter, 1798. Chr. Bruun: P. F. Suhm, 1898. — C. Paludan-Muller i Hist. Tidsskr., 5. Rk., IV, 1883—84, S. 152—88. F. Rønning: Rationalismens tidsalder, II, 1890, S. 215—22, 386—8g. H. L. Bisgaard: Den danske Nationaløkonomi i det 18. Årh., 1902, S. 95—g8. Anton Blanck: Den nordiska renæssancen i 17-talets litteratur, 1911, S. 217—21, 238 f. Paul V. Rubow: Saga og Pastiche, 1923, S. 5—8. Ellen Jørgensen: Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil Aar 1800, 1931, S. 216—20. Anders Grape i Festskrift til Wilh. Munthe, 1933, S. 49—81. Vilh. Andersen: Den danske Litteratur i det 18. Aarh., ig34, S. 5g4—gg, 632—3g og den S. 1165^{am?}. Litt. Hakon Stangerup: Romanen i Danmark i det 18. Aarh., ig36, S. 84—87, 27g—85, 326 ff. Carl S. Petersen: Stenalder, Broncealder, Jernalder, ig38, S. 10 f. Samme i Bogens Verden, XXIV, 1942, S. 103 f. — Luxdorps Dagbøger ved E. Nystrøm, II, 1925—30, S. 101, 135—38, 164,227,238. Carl S. Petersen.

Suhm, Ulrik Frederik, 1686—1758, Søofficer. F. 4. Juli 1686 i Pinneberg, d. 26. Nov. 1758 i Kbh., begr. sst. (Nic. K). Forældre: Etatsraad, Amtsforvalter Henrik S. (1636—1700) og Margrethe Dorothea v. Felden (1648—1711). Gift 3. Sept. 1718 i Engestofte med Hilleborg Cathrine Lerche, f. 9. April 1702 paa Engestofte, d. 26. Maj 1767 i Øverød, D. af Etatsraad Christian L. til Nielstrup og Engestofte (1667—1720, gift 2° 1711 med Sophie Ulrikke v. Reichow, 1689—1745, gift 2° 1722 med Oberst Christian Ulrich v. Hausmann, 1684—1732, 3° 1735 med Brigader, senere Generalmajor Jacob Friderich v. d. Liibe, 1675—1747, gift i^o 1712 med Anna Catharine v. Staffeldt, d. 1733) og Marie Amalie Gude (1674—1707).

S. blev født som den næst yngste af sytten Søskende. Han blev Lærling 1700 og n. A. Kadet. 1705—09 var han først i hollandsk

og derefter i engelsk Tjeneste, hvor han deltog i en Del Kampe i Middelhavet under den spanske Arvefølgekrig. Ved sin Hjemkomst blev han Sekondløjtnant 1709, Premierløjtnant s. A., Kaptajnløjtnant 1711, Kaptajn 1714, Kommandørkaptajn 1723, Schoutbynacht 1736, Viceadmiral 1739 og Admiral 1742. Fra den store nordiske Krigs Begyndelse og indtil 1714 var S. Chef for forskellige Fregatter, 1715 for Orlogsskibet »Ebenetzer«, med hvilket han deltog i Slaget ved Rugen 8. Aug., og i de følgende Krigsaar Chef for Orlogsskib uden dog at gøre sig særlig bemærket. 1725, da Sagen mod Admiral Judichær (s. d.) blev indledet, dukkede S. op — muligvis tilskyndet hertil fra højere Steder — med et grimt og uretfærdigt Angreb mod denne. For yderligere at bringe sig i Erindring indsendte han efter Judichærs Afsked et i øvrigt ganske dilettantisk Projekt til Anlægget af Nyholm. Lige efter Krigens Afslutning var der foretaget en Inddeling af Personellet i Divisioner og Kompagnier — en Ordning, der tog Sigte paa Krigsberedskabet —, og S. var blevet Chef for et Kompagni. 1727 blev det bestemt, at Kompagnierne skulde holdes fuldtallige — hidtil havde der været en Del vakante Numre, »Frimænd« — og hver Kompagnichef skulde i den Anledning have et mindre aarligt Tillæg til Kompagnipengene. Kompagnicheferne protesterede mod denne Ordning og erklærede, at det for de bevilgede Penge var umuligt at holde Kompagnierne fuldtallige. Hovedmændene for Protesten var foruden S. Kommandørkaptajnerne Fr. Hoppe (s. d.) og Lemvig. Kongen fandt disses Optræden »formastelig« og afskedigede de tre Officerer uden Pension. I den Forlegenhed, hvori S. ved sin uventede Afsked befandt sig, kom Godsejer Chr. Sigfr. v. Plessen ham ædelmodig til Hjælp ved at give ham med Familie frit Ophold paa Næsbyholm, hvor S. blev i to Aar og assisterede ved Godsets Administration. Efter Kong Frederik IV.s Død blev S. efter Ansøgning genansat i Søetaten som Kommandørkaptajn med sin tidligere Anciennitet, men førte i Begyndelsen en ret tilbagetrukket Tilværelse. Grev Frederik Danneskiold-Samsøe, der i disse Aar arbejdede sig op fra Stillingen som Deputeret i Søetatens Generalkommissariat til Overkrigssekretær, har aabenbart faaet Øjet op for, hvad S. kunde bruges til, satte ham i Dec. 1734 ind i den Kommission, der blev nedsat for at undersøge Overfabrikmester Benstrups (s. d.) Forhold ved Bygningen af Orlogsskibet »Christianus Sextus«, og ansatte ham 1735 som Holmens Chef. Til Sagen mod Benstrup har S. knyttet sit Navn paa en lidet tiltalende Maade, og der er Grund til at tillægge ham en væsentlig Del af Skylden for den haarde og uretfærdige Behandling, Benstrup fik. Den ædle og fromme Frederik C. Liitken

(s. d.), der selv kom til at lide haardt for sin djærve og ridderlige Optræden i Benstrup-Sagen, fælder en haard Dom over S. i sine Livserindringer; ja endog S.s Søn Historikeren P. F. S. bryder Staven over sin Faders Færd ved den Lejlighed.

S. var ubestridelig en dygtig og praktisk Chef for Holmen og en god Administrator, og Samarbejdet mellem ham og Grev Danne-skiold var i Begyndelsen godt. Men i Længden havde S. vanskeligt ved at bevare Loyaliteten mod sin Velgører. 1743 indgav han til Kongen en Klage over, at Danneskiold havde forsømt Havnen og Dokken. Da Klagen efter endt Undersøgelse viste sig ganske ugrundet, blev S. s. A. for 2. Gang afskediget, denne Gang dog med Pension, og boede atter i ca. tre Aar paa Næsbyholm. Efter Frederik V.s Tronbestigelse og Danneskiolds Fald blev S. i Dec. 1746 atter genantaget med sin tidligere Anciennitet og ansat som Holmens Chef, i hvilken Stilling han forblev til 1756, da han blev Deputeret i det kombinerede Admiralitets- og Generalkommis-sariats-Kollegium, hvor han havde Sæde til sin Død. 1753 blev S. Medlem af Kommissionen angaaende Kbh.s Defension mod Søn og n. A. Præsident i Direktionen for Vestindisk Kompagni. — Hv. R. 1747. — Miniature (Fr.borg). Gipsmedaillon af Johs. Wiedewelt. Stik af F. Carstens. Medaille af J. H. Wolff 1770; Stik derefter af Meno Haas.

P. F. Suhms Saml. Skrifter, X, 1793, S. 3 ff. Herm. Treschow: Den danske Hædersmand Generaladmiral Lieutenant, Greve Fr. Danneskjold-Samsøes Biographie udg. af C. J. KJæstrup, 1834. Kapt. Fr. Liitkens militære Liv i Nyt Archiv for Søv., I, 1842, S. 154 f. Personalthist. Tidsskr., 2. Rk., VI, 1891, S. 1776°. E. Holm: Danmark-Norges Hist. 1720—1814, II—III, 1894—97-Chr. Elling: Holmens Bygningshist. 1680—1848, 1932 (se Registeret).

Th. Topsøe-Jensen.

Suhr. Præste- og Handelsmandslægten S. stammer fra Bremen og føres tilbage til Hoffourer, Bryghusskriver Bernt S. (d. 1685), der 1635 traadte i Tjeneste hos Frederik III. som Livkarl; han var Fader til Sognepræst til Saksild og Nølev Caspar S. (1642—1701) — hvis Søn var Sognepræst i Viby og Tiset Bernt S. (1673—1710) — og til Amtsforvalter paa Lolland Frederik S. (1644—¹⁷06), af hvis Børn skal nævnes Margrethe S. (1673—1717), gift med Købmand i Næstved Hans Hornemann (1658—1732), Sognepræst i Nørre Ved-by og Nørre Alslev Johan Christopher S. (1676—1714), Sognepræst i Utterslev Peder S. (1678—1735) —hvis Datter Margrethe Schan-dorff S. (1722—78) ægtede Landøkonomen Pastor Otto Diderik Lutken (1713—88, s. d.) — og Sognepræst til Købelev og Vindeby

Provst Berendt Frederiksen S. (1677—1745), der var Fader til nedenn. Grosserer, Etatsraad Johan Peter S. (1712—85), til Sognepræst i Købelev og Vindeby, Provst Frederik Berendt S. (1710—67) — hvis Søn var Sognepræst i Rudkøbing og Skrøbelev Niels Rudolph S. (1747—1811) — og til Sognepræst i Utterslev Joachim Brockdorff S. (1715—67), hvis Søn Landsdommer paa St. Croix Niels Berendt S. (1748—81) var Fader til Skolemanden Jochum Ewans S. (1779—1860) og til Kaptajn Peter Adolph S. (1775—1859), hvis Søn var Forfatteren, Præst ved Helligaandskirken i Kbh. Johannes Søren Bloch S. (1807—76). Etatsraad J. P. S. (1712—85) var Fader til Anna Elisabeth S. (1751—1820), gift med Borgmester i Kbh., Konferensraad Morten Hjorthøy (1738—1815), til Christine S. (1752—82), der ægtede Højesteretsassessor Lucas Debes (1740—77), til Charlotte Sophie S. (1756—1822), der var gift med Grosserer Andreas Falch (1748—97), og til Grosserer Ole Berendt S. (1762—1815); denne var Fader til Grosserer Didrik S. (1787—1836), til Købmand i Nyborg, Agent Ole Berendt S. (1789—1858), til nedenn. Grosserer, Etatsraad Johannes Theodor(us) S. (1792—1858), der var gift med sin Kusine Christine Caroline Andrea Falch (1790—1856), og til Ellen Poulina S. (1785—1823), der ægtede sin Svoger og Fætter Grosserer Johan Peter Falch (1781—1843). Købmand Ole Berendt S. (1789—1858) var Fader til Købmand i Nyborg, Konsul Rasmus S. (1816—66) — hvis Datter Frederikke Henriette S. (1852—1925) ægtede Oberst, Kammerherre Jens Kraft Peter Ludvig Pontoppidan (1841—1938, s. d.), og hvis Søn Proprietær Carl Emil S. (1861—1928) var Fader til den apostoliske Vikar i Danmark, Biskop Johannes Theodor S. (f. 1896) — og til nedenn. Grosserer, Etatsraad Ole Berendt S. (1813—75) — hvis Datter var Ida Marie S. (1853—1938) til Petersgaard — samt til Godsejer, Direktør Johannes Theodor S. (1835—88), der var Fader til Direktør Henrik Gamst S. (f. 1878).

C. Nyrop: Det Suhrske Hus i Kjøbenhavn 1749—1899, 1899. Stamtavler over Efterkommerne efter Ole Berendt Suhr og Dorothea Suhr, 1902. Max Groshennig: Den Suhr'ske Stiftelse, dens Grundlægger og hans Slægt, 1912. Den Suhrske Stiftelse 1909-1934, 1934- *Albert Fabritius.*

Suhr, Holger, f. 1873, Handelsgartner. F. 14. Maj 1873 i Kølstrup. Forældre: Lærer Johannes Christian S. (1841—1927) og Ane Christine Jensen (1846—1917). Gift i^o 16. Sept. 1904 i Kølstrup med Christiane Fabriin, f. 3. Okt. 1877 i Ødis, d. 27. Juni 1927 paa Allégaarden, Kastrup, D. af Inderste Jesper Petersen F. (1834—77) og Anne Christine Hansen Schulz og Plejedatter

af Sognepræst i Kølstrup og Agedrup Jens Peter Christian Ager-skov (1846—1924) og Nanny Nansen (ved Daaben Hellesen; adopt. N.) (1848—1920). 2° 4. Marts 1934 i Hellested med Marie Thyssen, f. 30. April 1902 i Lyngby, D. af Adjunkt Hans Kristen T. (f. 1873) °§ Karen Andersen (f. 1869).

Gennem Barndomshjemmet, der laa i en smuk Egn ved Ker-tinge Nor, modtog S. et stærkt Indtryk af, baade hvad det betyder at faa noget ud af Jorden, og hvad Værdi et kristeligt Livssyn har. Hans Fader var en interesseret Havedyrker, der aandeligt prægede sin Egn, og som paa sin Skolelod havde indrettet en Planteskole, hvorfra Sognet i 70'erne og 80'erne forsynedes med Frugttræer, og hans Farfader, der havde været i samme Embede før Faderen, havde i mange Aar forsynet Odense Torv med de smukkeste Asier og Hvidkaal. Det laa nær, at S. ligesom to Brødre skulde blive Gartner, men efter endt Uddannelse i Odense og efter Ophold paa en Havebrugsskole samt paa Askov Højskole maatte han dog paa Grund af længere Tids Sygdom holde sig til Dyrkningen af den gamle Skolelod. I denne Periode gik det op for ham, at Tomater var et Fremtidsløsen for Gartnerierhvervet; han skrev en Artikel om dette Emne i »Gartner-Tidende« (1899), og trods haarde Kaar fik han lagt en beskeden Kapital paa 500 Kr. til Side og drog med den til Amager, hvor det lykkedes ham at erhverve den gamle Gaard Allégaarden i Kastrup (1901). Her tog han Tomatdyrkingen op som Storindustri, og fra den mere lunefulde Frilandsdyrkning gik han efter engelsk Mønster over til Drivhusdyrkning. Paa omfattende Studierejser lærte han de allermest moderne Dyrkningsmetoder at kende og omplantede dem til hjemlige Forhold; han var den første, der byggede Drivhuse efter det engelske Blok-System, og efterhaanden kom Allégaarden til at rumme »en hel By under Glas«. Jorden til Drivhusene dampsteriliseredes, og der toges andre Kulturer ind (Vin, Fersken m. m. under Glas samt Frugttræer), ligesom S. udviklede Avlen af Blomkaalsfrø til en Verdensartikel. Efter som Hovedartiklen (Tomater) voksede fra nogle Hundrede Pund om Dagen til 5000 kg eller mere pr. Dag, oprettede S. (sammen med Broderen *Thorvald S.*, f. 22. Febr. 1882) eget Udsalg ved Grønttorvet i Kbh., hvis Forhold han forgæves søgte at faa moderniseret og rationaliseret. Med sin Storproduktion realiserede S. det amerikanske Motto: Varen skaber Forbruget, og foruden at dette har givet ham selv en Førerstilling inden for Handelsgartneriet, har det ogsaa givet bedre Eksistenskaar til utallige andre Handelsgartnere. Og adskillige andre unge fynske Gartnere er siden draget fra Fyn til Hovedstadens Omegn for der at skabe sig

en bedre Eksistens. Da det en Tid kneb med Afsætningen af Blomkaalsfrøet, oprettede S. sit eget Salgskontor i New York og rejste selv derover for at introducere Firmaet. I Taarnby købte han en Gaard, hvis Arealer tilplantedes med Frugtræer; senere har han i Holte (1929) købt endnu en Gaard, hvor der er indrettet baade Frugthave og talrige Drivhuse til Tomatavl, samt Hvissingegaarden ved Glostrup. Som Ejer og Leder af disse store og omfattende Bedrifter har S. vist en enestaaende Administrationsevne og staar stadig som den førende Gartner af det helt store Format. Han har ogsaa haft Tid til en Periode at være Medlem af Almindelig dansk Gartnerforenings Repræsentantskab og af Bestyrelsen for Kbh.s Handelsgartnerforening, ligesom han i en Aarrække har været Censor paa Havebrugshøjskolen Vilvorde; sine kirkelige Interesser har han koncentreret om Vartov Menighed, hvor han har siddet i Bestyrelsen siden 1928.

Berl. Tid. 13. Maj 1933. Politikens Magasin 6. Jan. 1935. Gartner-Tidende, XLIX, 1933, S. 253 ff.; 1934, S. 70. Danske Gartnervirksomheder, I, 1934,

33 3 •

Johannes Tholle.

Suhr, Johan Peter, 1712—85, Handelsmand. F. 12. Aug. 1712 i Købelev, d. 28. Maj 1785 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Frue K.). Forældre: Provst, Mag. Berendt Frederiksen S. (1677—1745) og Christine Hornemann (1690—1741). Gift 22. Nov. 1748 i Kbh. (Frue) med Anna Dorthea Aagaard, døbt 23. Nov. 1730 i Kbh. (Frue), d. 27. Aug. 1766 sst. (Frue), D. af Hørkræmmer Oluf Hansen A. (ca. 1689—1749, gift 1° 1717 med Anne Dorthea Høegh) og Anna Lisbeth Hansdatter Tvede (1708—47).

Ved Nytaarstid 1728 tiltraadte S. som Lærling hos Hørkræmmer Oluf Hansen Aagaard paa Gammeltorv i Kbh., og efter udstaaet Læretid fortsatte han i samme Hus som Svend, blev gift med en Datter af Huset og overtog selv dette og Forretningen efter Svigerfaderens Død. Borgerskab som Hørkræmmer i Kbh. og Adgang til Lavet erhvervede han dog først 1750. Under S.s Ledelse gik Forretningen i de følgende Aar stadig fremad. Foruden Detailhandel slog man nu ind paa en gros Handel, og S. havde Forbindelser i Norge, Østersøhavnene og i Holland. Det var navnlig Jern, Korn og Salt, der handledes med. Varerne hjembragtes delvis paa egne Skibe. Med Aarene blev Handelshuset et af de største i Kbh., og efter S.s egne Opgivelser steg hans Formue i Tiden 1750—80 fra 7200 til 240 000 Rdl. Ved Siden af sin Forretning virkede S. som Direktør ved Søassurancekompagniet og ved Urtekræmmerlavets og Interessenters Sukkerhus i St. Kongensgade samt funge-

rede som Revisor ved Det kgl. oktrojerede Handelskompagni. Ogsaa det offentlige havde Bud efter ham. 1761 udnævntes han til Raadmand, og da Struensee gennemførte sin Reform af Kbh.s Styrelse, blev han 2. Borgmester med Renovations- og Postvæsenet som særlige Domæner. Efter Struensees Fald levede den gamle Forfatning op paa ny, og man udnævnte nu S. til Viceborgmester, hvilket han ingenlunde var tilfreds med, da han baade fik lavere Rang og mindre Løn. Regeringen vilde dog gerne beholde S. paa en fremskudt Plads i Byens Styrelse paa Grund af den Agtelse, Borgerskabet nærrede for ham, og den lille Misstemning drev hurtigt over. Nogle faa Aar efter rykkede han ogsaa op til at nyde Raadmandsgage paa 1000 Rdl. Det S.ske Hus paa Gammeltorv blev et centralt Sted inden for den københavnske Handelsstand, og Hjemmet var præget af de bedste Traditioner fra danske Præstegaarde. — Justitsraad 1774. Etatsraad 1776. — Maleri tilhørende Fr.borg (Den Suhrske Stiftelse).

Adresseavisen 1785, Nr. 104. C. Nyrop: Det Suhrske Hus i Kjøbenhavn 1749—1899, i8gg, S. 43—71. Carl Bruun: Kjøbenhavn, III, 1901. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I, 1904, S. 714. Luxdorps Dagbøger, udg. ved E. Nystrøm, I—II, 1915—30. Jul. Schovelin: Fra den danske Handels Empire, I,

” ” 3

Harald Jørgensen.

Suhr, Ole Berendt, 1813—75, Grosserer. F. 3. Maj 1813 i Nyborg, d. 6. Okt. 1875 paa Sølyst, begr. i Gentofte. Forældre: Købmand, Agent Ole Berendt S. (1789—1858) og Laurine Marie Muller (1795—1876). Gift 20. Sept. 1847 i Kbh. (Helligg.) med Ida Marie Bech, f. 11. April 1825 i Kbh. (Helligg.), d. 8. Aug. 1897 paa Sølyst, D. af Grosserer, Skibsreder Jørgen Peter B. (1782—1846) og Ellen Sophie Magdalene Meyer (1784—1846).

S. blev 1832 dimitteret som Student ved Universitetet; n. A. tog han den filosofiske Eksamen og 1838 blev han cand. theol. Allerede inden den Tid var det bestemt, at han skulde gaa Købmandsvejen, og sin Uddannelse hertil fik han i sin Farbroders Theodor S.s store og højtansete Handelshus, J. P. S. & Søn. Tidligt vandt han ved sin Grundighed og sit tilforladelige Væsen sin Onkels ubetingede Tillid og 1. Jan. 1856 overtog han selv det gamle Slægtsfirma som eneste Indehaver, om end Onkelen endnu til Begyndelsen af 1857 havde sin daglige Gang i Firmaet. Kapitalen til denne Forretningsovertagelse fik han dels i Form af en Udbetaling fra Onkelen, dels i Form af store Forstrækninger til en billig Rente, som over et kortere Aaremaal skulde afvikles til Den S.ske Stiftelse, og endelig fik han »fortrinlig Adgang« til fra nævnte

Stiftelse at leje Gaarden paa Gammeltoiv samt Pakhusene i den gamle Havn. Ligesom i det foregaaende Slægtled var og blev Kul ogsaa i S.s Virketid Firmaets Hovedartikel, hvortil fra 1867 føjedes en Cinders- og Koksvirksomhed paa Christiansholm. Men derudover var Firmaet i Medfør af sin Kapitalstyrke ogsaa i Stand til at deltage i større Finanstransaktioner, og gennem sin Interesse for den grønlandske Kryolit kom S. allerede 1856 i Forbindelse med C. F. Tietgen, der paa dette Tidspunkt sad som nyetableret Købmand paa Gammeltoiv. Det Samarbejde, som herved indlededes — og som senere førte til Dannelsen af Kryolit-Mine og Handelsselskabet med J. P. S. & Søn som Storaktionær — blev af megen Betydning for baade S. og Tietgen. Saaledes var S. ikke blot 1857 Medstifter af Privatbanken, hvor Tietgen blev Direktør, men til sin Død sad han som Næstformand i Bankraadet. Desuden var S. Medstifter af og Bestyrelsesmedlem i de forskellige Telegraf-selskaber, som Tietgen stiftede i 60'erne, og som senere samledes i Det store Nordiske Telegraf-Selskab, og ogsaa der var han Bestyrelsesmedlem til sin Død. Endelig var han med til at stifte Det Forenede Dampskibs-Selskab 1866 og De danske Sukkerfabrikker 1872 og blev tillige Medlem af Bestyrelserne for disse Selskaber. 1868 erhvervede S. det store Petersgaardske Skovdistrikt i Sydsjælland for 580 000 Rdl., og to Aar senere købte han Petersgaard for 245 000 Rdl. Da Sø- og Handelsretten stiftedes 1861, blev han handelskyndigt Medlem af denne Ret (til 1867), og 1864 blev han Kurator for Vajsenhuset. Desuden var han Medlem af Komiteerne for Danmarks Deltagelse i Udstillingerne i Paris 1867 og i Wien 1873. I sidstnævnte Aar ramtes S. af et apoplektisk Slag, der fuldstændig brød hans Kraft. I hans Testamente var dels afsat Beløb til Syge- og Hjelpekasserne i Nyborg og Kallehave, dels 60 000 Rdl. til en Bygning i Kbh. til Friboliger for trængende Grosserer og Grosserer-Enker. Det nærmere skulde hans Eksekutorer ordne i Forbindelse med Grosserer-Societetets Komite, og herefter rejstes de S.ske Friboliger i Valdemarsgade.

Efter S.s Død stod hans Enke som Indehaver af Firmaet, fra 1877 med to Kompagnoner, hendes Svigersøn Generalkonsul Andreas Julius Lauritz Holmblad (1852—96) og Husets mangeaarige betroede Medarbejder Grosserer Svend Wilhelm Isberg (1820—95). 1897 døde Fru S., og dermed laa alt i Eksekutorernes Haand. Allerede i Aug. 1896 var Husets Kulforretning afhændet til det nystiftede Aktieselskab Det danske Kulkompagni, og i Juni 1897 ^{var} Koksværket solgt til Akts. Christiansholms Fabriker. 22. Nov. 1899 afsluttede Firmaet definitivt sin Tilværelse, og en af de

sidste Udgiftsposter i Selskabets Bøger blev en Gave til Videnskabernes Selskab paa 100 000 Kr. som en Anerkendelse af dansk Videnskabs Betydning for Kryolitsagen. — Etatsraad 1865. — R. 1862. DM. 1868. — Maleri af Carl Bloch 1870. Buste af Th. Stein 1873. Medaillon af Fr. Stramboe 1881. Træsnit 1875.

C. Nyrop: Det Suhrske Hus i Kbh. 1749—1899, 1899. Jul. Schovelin: Fra den danske Handels Renaissance, II, 1924, S. 179 f., 213 f.

Suhr, Johannes Theodor(us), 1792—1858, Handelsmand. F. 2. April 1792 i Kbh. (Frue), d. 10. Nov. 1858 sst., begr. i Gentoft. Forældre: Grosserer Ole Berendt S. (1762—1815) og Dorothea Beckmann (1759—1842). Gift 30. Marts 1816 i Kbh. (Helligg.) med Christine Caroline Andrea Falch, f. 7. Nov. 1790 i Kbh. (Helligg.), d. 10. Nov. 1856 sst. (Frue), D. af Grosserer, Bankkommissær Andreas F. (1748—97) og Charlotte Sophie Suhr (1756—1822).

Det var oprindeligt ikke Meningen, at S. skulde have haft Stilling i det fædrene Handelshus. Han gik i Borgerdydskolen i Kbh., dimitteredes 1810 og tænkte paa at følge Familietraditionen ved at paabegynde det teologiske Studium. Men to af hans ældre Brødre døde, og da ogsaa Faderen gik bort 1815, sad Enken tilbage med det store Handelshus. Tilmed tonede vanskelige Tider frem. Under Indtryk af alt dette forvandlede en ung livsglad teologisk Student, der oven i Købet havde ægtet en omtrent jævnaldrende Pige fra Bakkehuskredsen med det forjættende Kælenavn »Dejligheden«, sig til en strengt indadvendt, haardt arbejdende Købmand. Moderen stod stadig som Husets Indehaver, og lige til hendes Død bevarede S. og hans Broder Didrik Stillingen som Prokurister i Firmaet, men det var den yngste af disse, som var Husets virkelige Leder og efter Didrik S.s Død 1836 dets enevældige Chef.

Da Grosserer O. B. S. 1813 gjorde sin Formue op, viste denne en betydelig Nedgang, og de følgende Aar blev endnu vanskeligere. Huset havde betydelige Tilgodehavender hos Købmænd her i Landet og i Norge, og de mange Betalingsstandsninger som Følge af Landets almindelige Ruin rystede det ellers saa stærke Handelshus i sin Grundvold. Navnlig voldte et finansielt Mellemværende med Købmand Otto Beyer i Trondhjem Brødrene S. mange Bekymringer. Efter mange Forhandlinger, hvori S. personlig deltog i Trondhjem, sluttedes Akkord 1817, men da Beyer ikke kunde holde denne, maatte S. skride til en Realisation af de Værdier, der fandtes i Boet. Fremgangsmaaden var haard, men Tiderne krævede det. 1819 opgjordes Husets Formue til 122 460 Rdl., men

hermed var Bunden ogsaa naaet. 1820 viste en lille Fremgang, og 1823 ^{v^ar} Formuen steget til 180 000 Rdl. Fra da af gik det rask fremad. Men det var haarde og drøje Aar, og medens S. sad i Bjerget og spandt Guld, som Fru Heiberg udtrykte det, kølnedes Forholdet mellem Ægtefællerne. S. tilbragte det meste af sin Tid paa Kontoret og havde ikke Tid eller Kræfter til større Selskabelighed. Hans Kone sad som oftest alene i det store Hus, og da hun ingen Børn havde, holdt Stilheden snart sit triste Indtog i de gamle Stuer.

Fra gammel Tid handlede den S.ske Familie med Hør, Hamp, Tjære, Salt, Jern og Kul, men lidt efter lidt forenkledes Handelen, og den ene efter den anden af disse gamle Hørkræmmerartikler gled bort. Tilbage blev de to store Handelsartikler Kul og Jern. Dog varede det adskillige Aar, inden man naaede saa vidt, og fra Ledelsens Side blev det flere Gange forsøgt at tage en ny Handel op. Saaledes prøvede man i 20'erne en mere udstrakt Kornhandel, men denne blev atter opgivet. I nogle Aar havde man en indbringende Forretning ved Salg af Maatter, og Handel med Tin og Zink gav ligeledes stort Udbytte. En Handel med Hampeolie 1830 gav for en kortere Tid Anledning til en vis Spænding mellem S. og andre ledende københavnske Handelsfolk. S. havde benyttet Viden om Regeringens Krav om toldfri Indførsel af denne Artikel fra Rusland til at foretage nogle betydelige Dispositioner, og de Købmænd, som ikke kendte noget til dette Forhold, blev naturligvis ærgerlige. Affæren pinte S. en hel Del, men de mørke Skyer drog hurtigt forbi.

I Slutningen af 20'erne besluttede S. at udvide sine og Husets Interesser ved at fremme den hjemlige Industri. Man erhvervede Valseværket paa Frederiksværk og lod med dansk Arbejdskraft fremstille en 20 H.K. Dampmaskine til at drive Værket, den første større i Danmark fremstillede Maskine. For at sikre sig Markedet med Kobberplader købte man 1831 Kobbermøllen i Brede, og ved en udstrakt Anvendelse af de saakaldte »Kobberførere« drev S. en betydelig Handel med Kobberplader over hele Landet. Mod denne Fremgangsmaade rejste Kobbersmedene energiske Indvendinger, men da Husérfriheden ophævedes ved Lov af 1. Juni 1861, havde S. for længst afhændet sin Forpagtning i Frederiksværk og solgt sin Andel i Brede. S. troede dog stadig paa dansk Industris Fremtid, og han havde betydelige Pengemidler anbragt i Strandmøllen og Ørholm samt i Maskinfabrikant M. P. Allerups Forretning i Odense. Ogsaa Jernstøber P. F. Lunde modtog Støtte af S.

Som andre Medlemmer af Familien havde S. Interesse for offent-

lige Forhold. 1822—34 var han Medlem af de 32 Mænds Forsamling, og han deltog med Iver i Forberedelserne til det første Stændervalg i Kbh. Deputeret kunde han ikke blive, da det stadig var hans Moder, der ejede Handelshuset. Han var endvidere Medindbyder til den store Trykkefrihedsadresse, og han omgikkes navnlig fra 40'erne en Række betydelige Mænd inden for de forskellige politiske Grupper, saaledes A. F. Tscherning, P. B. Scavenius og P. G. Bang.

1842 døde Moderen, og efter at have udbetalt sine Søskende og deres Børn de Affindelsessummer, som de havde Krav paa, stod S. som Eneejer af et Handelshus, hvis Formue kunde opgøres til ca. 800 000 Rdl. Samtidig begyndte den strenge og arbejdsomme Købmand at aabne sig for sine Omgivelser, og hans Hjem i det gamle Familiehus paa Gammeltorv blev et centralt Sted for den københavnske Selskabelighed. Om Sommeren udfoldede han stor Gæstfrihed paa Sølyst, som han havde erhvervet 1840 og fuldstændig istandsat. Grunden til denne sidste Erhvervelse var Hensynet til hans Hustru, som med Aarene var blevet svagelig og derfor gerne vilde nyde Sommerens Glæder paa dette skønne Sted. Naar S. fra 40'ernes Begyndelse selskabeligt og menneskeligt foldede sig ud, skyldtes dette Mødet med Ægteparret Heiberg. Dette fandt Sted ved et Kurophold i Ems, og efter Hjemkomsten fortsattes Samværet. Under Indtryk af Fru Heibergs Personlighed blev S. et helt nyt Menneske. Han gik nu regelmæssigt i Teatret, gjorde Bestillinger hos Tidens førende Malere og Billedhuggere og samlede i sit Hjem Politikere, Kunstnere og Videnskabsmænd. Paa ny vendte Livet tilbage til det S.ske Hjem, men Husets Frue kunde ikke være i Tvivl om, at det ikke var hende, men derimod Fru Heiberg, der havde fremkaldt denne Forandring. Hun behandlede derfor den berømte Skuespillerinde med stor Kulde, hvad denne mærkværdigvis fandt sig i, og der indtraadte ikke nogen Ændring i Forholdet mellem de to Ægtefæller.

Foruden Sølyst erhvervede S. 1853 Bonderupgaard, som han stillede til Disposition for Ægteparret Heiberg til Sommerbolig, og 1856 Merløsegaard. Da han ingen Børn havde, oprettede han af sin Formue en Familiestiftelse, hvis Renter udelukkende skulde komme hans Søskende og deres Efterkommere til Gode. Desuden skænkede han en lang Række Legater til velgørende Formaal. — Agent 1829. Etatsraad 1847. — R. 1849. DM. 1854. K. 1856. — Maleri (Fr.borg).

G. Nyrop: Det Suhrske Hus i Kjøbenhavn 1749—1899, 1899, S. 103—56. Dansk Tidsskrift, 1901, S. 623 ff. Tilskueren, XXXIII, 1916, I, S. 139—47.

Johanne Luise Heiberg: Et Liv gjenoplevet i Erindringen, II, 1891. J. Fibiger: Mit Liv og Levned, 1898, S. 1948³, 231, 244, 247. Personalhist. Tidsskr., 8. Rk., III, 1924 (se Registeret). „ rj I
Harald Jørgensen.

Suhr Mailand, Ingeborg Rasmine Dorthea, f. 1871, Husholdnings-skoleforstander. F. 16. Juni 1871 i Kølstrup. Søster til Gartner Holger S. (s. d.). Gift 18. Sept. 1912 i Kbh. (Sim.) med Ørelæge Carl Adolph Henneke Mailand, f. 21. Maj' 1877 paa Holmerødgaard ved Hillerød, Søn af Proprietær Christian Carl Niels Lassen (1835—1910) og Dorothea Schierner (1839—1912). Navneforandring 17. Juni 1909.

I. S. M. søgte grundig og alsidig Uddannelse saavel i Land- og Byhusholdning som i Hospitalskøkken og Konditori, foretog Rejser i Norge, Sverige og Tyskland for at studere Undervisningsforholdene her og gennemgik derefter Statens Kursus for Skolekøkkenlærere. 1901 oprettede hun Den Suhr'ske Husmoderskole i Skindergade 31, nyttede den 1905 til Raadhuspladsen 35 og oprettede her Det Suhr'ske Husholdningsseminarium, der fik Statsanerkendelse 1907. Da den stadig voksende Tilgang af Elever atter krævede mere Plads og bedre Undervisningslokaler, flyttedes Skolen til Pustervig 8 og 8 A (det gamle Studentehjem), der 1917 blev Skolens Ejendom. Her blev der endvidere oprettet Kostskoleafdelinger for udenbys Elever. Forstanderinden foretog derefter Studierejser til Holland, Tyskland, Frankrig, England og Skotland for at drage sig de gjorte Erfaringer til Nytte for Skolens Elever. I. S. M., der ledede Skolen til 1930, har i sjælden Grad koncentreret sit Arbejde og sine Kræfter om Husholdningssagen og har gjort et værdifuldt Arbejde for at vække Forstaaelse af denne Sags samfundsvigtige Betydning. Hun var Medlem af den af Staten nedsatte Husholdningskommission 1915—18. Hun har udgivet Kogebogen »Mad« (1909), der 1942 er trykt i 115 000 Eksemplarer. — F.M.G. 1926. — Maleri af L. Find 1931 (Den Suhr'ske Husmoderskole).

Karm Hessel

Sundbo, Arne, f. 1886, Borgmester. F. 1. Aug. 1886 i Hjørlunde. Forældre: Højskolelærer, senere Redaktør i Esbjerg J. P. S. (s. d.) og Hustru. Gift i^o 21. April 1917 paa Frbg. (Marcus) med Kathy Marie Margarith Asmussen, f. 25. Marts 1896 i Aarhus (gift 2° med Vicevært Christian Jensen, f. 1890), D. af Grosserer Oluf A. (f. 1861) og Alveria (Alvine) Juliane Frederiksen (Kallenbach) (1869—1933). Ægteskabet opløst 1920. 2° 20. Juli 1923 i Vejen med Marie Vang Lauridsen, f. 27. Febr. 1889 i Vejen,

D. af Fabrikant, senere Nationalbankdirektør Johannes L. (s. d.) og Hustru.

S. blev Student 1904 fra Ribe og cand. jur. 1910. 1909—11 var han Medlem af Studentersamfundets Bestyrelse. I en Del Aar havde S. været Medarbejder ved den socialdemokratiske Provinspresse, og 1910 knyttedes han til »Social-Demokraten«. 1916 nedsatte han sig som Overretssagfører i Kbh., blev 1931 antaget til Udførelse af offentlige Sager og oparbejdede gennem Aarene en betydelig Forretning, der havde et ret stort Klientel i Byggeverdenen. 1924—27 var han Kasserer i Foreningen for almene Byggeinteresser. S., der 1922 valgtes til Borgerrepræsentant paa Socialdemokratiets Liste, blev 1923 Medlem af Telefonabonnenternes Repræsentantskab, 1925 Medlem af Overbevillingsnævnet for Beværter-sager og af Erhvervsskatteudvalget for Kbh. 1937 blev han Vurderingsmand for Husum Skyldkreds. Han har drevet en Del historiske og topografiske Studier og offentliggjort forskellige Arbejder paa dette Omraade og var 1935 Medstifter af Selskabet for Staden Kbh.s Historie og Topografi, for hvilket han blev Formand. Han har bl. a. skrevet »Til Jerne Sogns Historie« (Fra Ribe Amt, 1913 og 1915), »Af Varde og Hjertings Historie« (sst. 1917—19), »Kongsgaarden i Udlejre og dens Beboere gennem 300 Aar« (Fra Fr.borg Amt, 1920), »Den første Haandværker i Borgernes Raad« (Hist. Medd. om Kbh., VIII, 1921—22), »Udlejre Mark før Udskiftningen« (Fra Fr.borg Amt, 1922), »Markfællesskabet i Svedstrup« (sst.), »St. Jørgens Mark, Solbjerg By og Nyby Ladegaard« (Hist. Medd. om Kbh., 2. Rk., III, 1927—28), »Kbh.s ældste Vandforsyningsanlæg« (sst.), »Vandbygningsarbejder i det 17. Aarhundrede, Studier til Kbh.s Topografi« (sst.), »Frederikssunds og Købstaden Slangerups Historie« (I—II, 1931—37), samt »Danmarks Hovedstad« i Værket »Danmark, vort Land« (1940). Ved P. J. Pedersens (s. d.) Afgang 1938 valgtes S. til Borgmester for Kbh.s Magistrats 4. Afd. I denne Egenskab kom det til at paahvile ham at føre den nye Byggeslov for Kbh. af 29. Marts 1939 ud i Livet. Han er Formand for den i Henhold til denne Lov nedsatte Bygningskommission. 1942 gennemførte han en ændret Gade- og Bebyggelsesplan for Adelgade—Borgergade-Kvarteret. Fra 1938 er han endvidere Medlem af Havnebestyrelsen og af Idrætsparkens Repræsentantskab. 1939 blev han Medlem af den i Henhold til Loven af 31. Maj s. A. om Boligtilsyn nedsatte Boligkommission for Kbh. 1940 udgav Kommunen, i Anledning af Stadskonduktørembedets 250 Aars Jubilæum, paa hans Initiativ Oberstløjtnant S. C. Geddes Kort

over København fra 1757, et historisk værdifuldt Kortværk. Som Borgmester har S. 1939 arbejdet for Gennemførelsen af Kloaktunnelen i Svanemøllebugten og 1941 gennemført store Beskæftigelsesarbejder. — Maleri af Herman Vedel 1941 (Kbh.s Raadhus).

Politiken 2. Jan. 1941.

Povl Vinding.

Sundbo, Jens Peter Carl Petersen, 1860—1928, Redaktør, Politiker. F. 11. Juni 1860 i Udlejre, Ølstykke Sogn, d. 19. Marts 1928 i Kbh., begr. i Esbjerg. Forældre: Husmand, senere Postbud i Frederikssund Peder Frederiksen (1833—93) og Inger Madsdatter (1832—99). Navneforandring 29. Sept. 1885. Gift 31. Okt. 1885 (paa Wedellsborg Birks Kontor) med Karen Pedersen, f. 28. April 1862 i Plovslund, Grene Sogn, D. af Gaardejer Peder Johnsen (1818—93) og Mette Cathrine Hansdatter (1826—92).

Under sin Opvækst var S. Hyrdedreng og Tjenestekarl, dels i sit Fødesogn, dels i Sønderjylland. 1878—79 besøgte han Vejstrup Højskole og tre Vintre 1879—82 Askov Højskole. Med øgede Kundskaber og nye Perspektiver præget af Højskolen søgte og fik han nu forskellige Pladser, som Medhjælper paa et Børnehjem og som Huslærer hos en Gaardmand paa Fyn, et Aar som Lærer paa Hejls Fortsættelsesskole ved Kolding, til han 1884 W^{ev} Lærer paa Lundby Højskole ved Løgstør og 1885—88 hos M. Pontoppidan paa Hjørlunde Højskole. Da Skolen havde svært ved at bære en gift Lærer, nyttede S. 1888 til Kbh. for at ernære sig som »Litterat«. I disse politiske Kampaar var han radikal Venstremand, Hørupper, men droges efterhaanden over til Socialdemokratiet, som han følte sig enig med i det Spørgsmaal, der optog ham mest: Landarbejderes og Husmands Rejsning. Hans Navn blev først kendt i videre Kredse, da han paa et bevæget Møde i Kbh. Sept. 1888 krydsede F. Linderbergs Planer om at samle de sjællandske Landarbejdere i et upolitisk Dansk Arbejderforbund. Han holdt nu Foredrags- og Agitationsmøder rundt paa Sjælland, skrev i forskellige Tidsskrifter og i »Social-Demokraten« og udgav et Par Smaaobøger, »Landarbejderspørgsmaalet« (1890) og »Husmandskaar« (1892). 1891—93 var han Medarbejder ved »Demokraten« i Aarhus, virkede derefter som københavnsk Korrespondent til forskellige Blade, til han 1896 blev Redaktionssekretær ved den nye »Fyns Social-Demokrat«. 1898 blev han Redaktør af den samtidigt oprettede »Vestjyllands Social-Demokrat« i Esbjerg. Han var en glimrende Skribent, med Sans for det rammende Udtryk, en skarp og skaanselløs Polemiker, havde litterær Smag og bragte Stof af J. Aakjær, Herbert Iversen o. fl. frem i sit Blad, som han i Løbet af faa Aar

gjorde landskendt. Hans daglige ledende Artikler signeret »Janus« blev studeret paa alle Redaktioner og hyppigt citeret. Af den socialdemokratiske Presses Redaktører har adskillige faaet deres journalistiske Skoling hos ham. Han kom ind i Esbjerg Byraad 1900, kort efter at Byen var blevet Købstad, og var gennem mere end 25 Aar Uroen og Ildsjælen i dens kommunale Liv. Han blev Byraadets Næstformand (efter 1918 Raadmand) og sin Gruppes Fører og var Medlem af Havneraadet. Gennem Skolekommission og Skoleudvalg var han særlig virksom for Moderniseringen af Skolevæsenet, som indførte Mellemskole, frit Skolemateriel, Skolebespisning m. m. før nogen anden By. Ogsaa Hospitalsvæsenet, Boligbyggeriet, Byens Forskønnelse, Havnens Udvidelse m. m. udrattede han meget for, til Tider under Modstand over for hans »kommunesocialistiske« Metoder. Inden for Foreningen Dansk Arbejde, af hvis Hovedbestyrelse han var Medlem fra 1912, tog han bl. a. til Orde for en rationel Udvikling af Havfiskeriet, som han i det hele paa alle Omraader viste sig som en god Bypatriot. Efter at Tanken om en Arbejderhøjskole ved flere Lejligheder havde været fremme baade inden for Socialdemokratiet og i Aftenskolekredse, fik S. 1910 Planen virkeliggjort i Esbjerg, ligesom det skyldtes hans Indsats, at Arbejderhøjskolen 1916 fik egen Bygning. Han var Formand for Højskolens Bestyrelse til sin Død og holdt gennem mange Aar regelmæssigt Foredrag for Eleverne. Han var Medlem af sit Partis Hovedbestyrelse 1893—1927 og en af dets mest benyttede Talere, var Folketingskandidat i Skjoldelvkredsen 1895, i Skive 1898 og i Esbjerg ved alle Valg fra 1903, til han endelig 1918 blev valgt. S. var en uhyre flittig og arbejdsom Mand, impulsiv, ladet med Energi og Virketrang, men samtidig en selvstændig og stejl Natur, der let kunde komme paa Kant med Folk, nu og da ogsaa med Partiledelsen. Han var imod Alliancepolitikken og kom aldrig bort fra en vis Aversion mod de Radikale. Da han 1912 ud fra samme »renlivede« Synspunkt anbefalede Nordslesvigs Arbejdere at stemme paa det tyske Socialdemokrati, tog Sabroe og Marott offentlig Afstand fra ham. Hans Pjecer »Krig mod Krigen« (1916) og »Skal vi have et nyt 1864?« (1919) er kraftige Indlæg mod Militarisme og Nationalisme. Mens S. ubetinget var Partiets førende og stærke Mand i den sydvestlige Del af Landet, var han paa Rigsdagen mere afdæmpet og naaede i de Aar, han sad i Tinget, ikke frem i første Række. Han var Ordfører i Spørgsmaal om den kommunale Valgret 1920—24 og 1927—28, for Straffelovforslaget 1924—25 og Tilføjelser 1925—26, men talte desuden hyppigt om Lillebæltsbro og Motorkørsel, Jernbaneforhold i Vest-

Jylland, Støtte til Fiskere, Redningsdamper til Vestkysten o. lign. Emner. Han var Medlem af den sønderjyske Jernbanekommission af 1924, af Kommissionen for Oprettelse af et jysk Universitet 1924. — Maleri af V. Secher i Familieeje. Buste af Søren Kongstrand 1916 paa Arbejderhøjskolen, Esbjerg. Relief paa Mindestenen sst. af Gaston Møller 1928.

S.s Slægt: Fra Frederiksborg Amt, Aarbog for 1920, S. 30—34. Slægtstavlesamlingen, 1931, S. 165. — C. E. Jensen og F. J. Borgbjerg: Socialdemokratiets Aarhundrede, II, 1904, S. 466, 471. Social-Demokraten 25. Maj 1906, 1. Maj 1923, 20. Marts 1928. Middagsposten 29. April 1908. Politiken 14. Okt. 1911, 24. Jan. 1912, 1. Febr. og 15. Juli 1918, 1. Maj og 1. Juli 1919, 20. Marts 1928. Vestjyllands Social-Demokrat 1. og 2. April 1912, 10. Juni 1920, 19.—28. Marts 1928. Vestkysten 11. Juni 1920, 19. Marts 1928. Sydvestjylland 19., 20. og 24. Marts 1928. Købstadskolen 1. Febr., 15. Juli 1918, 1. Maj, 1. Juli 1919. S. Alkærsig: Esbjerg, II, 1914, S. 128. N. Vestergaard: Penge lugter ikke, 1917. Samme: Demagogen Sundbo, s. A. Samme: Under Redaktør Sundbos Regimente, 1919. P. Stegenborg i Arbejderhøjskolen Nov. 1935, S. 17 ff. C. N. Hauge: Erindringer, 1937, S. 130—38. S. J. Frifelt: Konsulen, 1939 (se Registeret). Fr. Nørgaard: Danmarks Folkehøjskoler, 1940, I—II (se Registeret). J. Aakjær: Ravperler, 1918. *Oluf Bertolt.*

Sundby, Johannes Thor, 1830—94, romansk Filolog. F. 26. Maj 1830 i Kbh. (Fødsst.), d. 16. Nov. 1894 sst., begr. sst. (Garn.). Forældre: senere Pedel ved Kirurgisk Akademi Jens Johansen S. (1797—• 1874) og Anne Christiane Erichsen (ca. 1793—1853). Gift 25. Okt. 1878 i Kbh. (Holmens) med Emma Aurelia Holmer, f. 12. Jan. 1839 i Byrum, Læsø, d. 7. Febr. 1894 i Kbh., D. af residerende Kapellan i Byrum, Vesterø og Hals, senere Sognepræst i Nørbæk, Sønderbæk og Læsten Henrik Christian H. (1799—1851) og Johanne Emilie Deichsler (1811—62).

S. blev Student 1849 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn. Efter i nogle Aar at have studeret Retsvidenskab forlod han dette Studium for udelukkende at dyrke sine filologiske og humanistiske Interesser. Hjemvendt fra et Studieophold i Frankrig indstillede han sig 1864 til Magisterkonferens i Fransk med Italiensk som Bifag. I de følgende Aar kastede han sig især over Studiet af Vekselvirkningen mellem fransk og italiensk Litteratur i Middelalderen, og Resultatet heraf blev en yderst grundig, paa flere Punkter banebrydende Afhandling om Dantes Lærer Brunetto Latini. Denne Afhandling, der skaffede ham Doktorgraden 1869, blev ogsaa fra Udlandets Side modtaget med stor Anerkendelse og 1884 i udvidet og ændret Form oversat paa Italiensk. I Tilslutning hertil gav han en mønsterværdig Udgave af den meget vigtige

»Liber consolationis et consilii« af Albertano da Brescia (1873). Ved Siden af Middelalderen dyrkede S. særlig det 17. Aarhundrede. Hans Hovedopgave ved Magisterkonferens var en Fremstilling af Pascals Levned og Skrifter; denne Afhandling, som han udgav i »Dansk Maanedsskrift« (1867, II), danner Grundlaget for et senere udkommet, langt udførligere Arbejde (1877) om den store franske Tænkter, hvor han særlig undersøger hans Kamp mod Jesuiterne og hans Forsvar for Kristendommen. S. har ligeledes, sammen med William de Coninck (s. d.), overført Pascals »Breve, Afhandlinger og Samtaler« (1868) og »Tanker« (1883) paa Dansk. En stor og meget fortjenstfuld »Dansk-Norsk-Fransk Haandordbog«, som han udgav sammen med Euchaire Barué (I—II, 1883—84), danner Afslutningen paa hans Forfatterskab. 1878 blev han ekstraordinær Docent ved Universitetet i de romanske Sprog og deres Litteratur, efter Professor Bjerrings Død i Jan. 1880 blev han udnævnt til Docent i fransk Sprog og Litteratur, og 1887 fik han det nyoprettede Professorat i romanske Sprog. S. blev saaledes her hjemme den første officielle Repræsentant for romansk Filologi. 1888 var S. blevet Medlem af Videnskabernes Selskab; han døde efter længere Tids tiltagende Svagelighed. S. var en søgende, kritisk Aand og en yderst omhyggelig Forsker; hans Arbejder bærer alle det samme Præg af omfattende Lærdom og Nøjagtighed. — R. 1892. — Maleri af Vilh. Rosenstand (Universitetet). Buste af H. B. Dahlerup (Fr.borg).

Univ. Progr. Nov. 1870, II, S. 73 f. Romania, XXIV, 1895, S. 146. Baronesse Ursula Dahlerup: Fra gammel Tid, 1927 (se Registeret).

Kr. Nyrop (Kr. Sandfeld).*

Sundt, Christian Ulrich, 1766—1849, Officer. F. 21. Marts 1766 i Rendsborg, d. 9. Febr. 1849 paa Frbg., begr. i Fredericia. Forældre: Oberstløjtnant, senere Oberst Christian Ulrich S. (1720—75) og Benedicte Rudolphine Ingenhaef (1735—1803). Gift 19. Aug. 1798 i Gamtofte med Sophie Louise Bulow, f. 14. Dec. 1771 paa Laage, Sindbjerg Sogn, d. 9. Aug. 1812 i Odense, D. af Kaptajn, senere Toldinspektør i Assens Christian Frederik B. (1736—1804) og Barbara Wittrup Høeg (1736—1807, gift i^o 1764 med Ritmester Frantz Thestrup, 1733—67). Separeret 1811.

Paa Grund af ulykkelige Forhold i Hjemmet blev S. allerede fra Syvaarsalderen opdraget og uddannet i Landkadetkompagniet, blev 1783 Kadetunderofficer og Sekondløjtnant, var nogle Aar i Eksercertiden Ordonnansofficer hos Kronprinsen og blev 1786 Fændrik i Garden til Fods, 1788 Sekondløjtnant. 1788 fik han som

kar. Premierløjtnant Tilladelse til med sin Slægtning General Frederik Numsen (s. d.) at gaa i russisk Tjeneste, hvor han deltog i Krigen i Finland, 1789 blev haardt saaret og udnævntes til Kaptajn. Da han Dec. 1789 var hjemme som Rekonvalescent, blev han Stabskaptajn ved en sjællandsk Afdeling; 1798 virkelig Kaptajn, 1803 Major, 1808 kar. Oberstløjtnant, 1812 kar. Oberst, 1816 Regimentskommandør, n. A. Regimentschef. 1828 blev han Generalmajor, 1833 afskediget efter Ansøgning og med Generalløjtnants Karakter. Han kom ikke til at deltage i egentlige Krigsbegivenheder og havde mange Aar Garnison i Kbh., hvor han var almindelig kendt og omtalt for sine Ejendommeligheder. Han havde et særdeles smukt, mandigt Ydre, var en strengt pligtopfyldende Soldat, en skarp, men samtidig velvillig foresat, redelig og retsindig. Paa sine ældre Dage foretog han en lang Fodrejse gennem Europa og har skrevet en Beretning herom. Ved gennemført Orden og Sparommelighed blev han en forholdsvis velhavende Mand og stiftede et Par Legater, foruden at han ofrede en betydelig Sum paa sit Gravmæle. — R. 1815. DM. 1824. K. 1826. — Maleri af P. Sevel 1830 (Fr.borg).

Danmarks Adels Aarbog, XXX, 1913, S. 545. Meddelelser fra Krigsarkiverne, I—III, 1883—88; IX, 1902. V. Stilling: 1. Bataillon 1763—1913, 1913; Personahist. Tidsskr., 1. Rk., IV, 1883; 2. Rk., IV, 1889; 10. Rk., III, 1936; 11. Rk., I, 1940. H. P. Selmer: Nekrol. Saml., I, 1849, S. 508—15. A. P. Møller: Legater m. v. (under Krigsministeriet), 1896, S. 16—20. J. Davidsen: Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn, 2. Udg., 1883, S. 449—52.

Rockstroh (Lesser).

Sunesen, jfr. Hvide. Sunesønnernes Æt er en Gren af Hvideslægten og udspringer fra Skjalm Hvides (d. ca. 1113) Søn Ebbe Skjalmsen (d. 1150), der var Fader til Toke Ebbesen og til Sune Ebbesen (d. 1186, s. d.) til Knardrup, af hvis Børn skal omtales de nedenn. Biskop, Kansler Peder S. (d. 1214), Ærkebiskop Anders S. (d. 1228), Jacob S. (d. 1246), Ebbe S. (d. 1208) og Johannes S. (d. ca. 1202), samt Torben S. (d. 1198), Laurids S. (d. 1208) og den Margrete, som i Ægteskab med en ellers ukendt Herluf var Moder til Cecilie Herlufsdatter, Erlandssønnernes Stammoder (se Art. Hvide). Jacob S. (d. 1246) var Fader til Kongens Kammermester Andreas Jacobsen (d. 1223), til Biskop i Roskilde Peder Jacobsen (d. 1225, s. d.) og til Johannes Jacobsen (d. 1240), hvis Børn var Johannes Litle (nævnt 1257) og Cæcilie, der først var gift med Greve Niels af Nørrehalland (d. 1251, s. d.), derefter med Mundskænken Anders Olufsen (Saltensee). Ovenn. Ebbe S. (d. 1208) til Knardrup var Fader til Johannes Ebbesen (d. 1232), til Peder

Ebbesen (d. 1256) til Knardrup, til Christine (d. tidl. 1259), der var gift med Erik (IV.) Plovpenning Marsk Harald (nævnt 1248 og 54), til Benedicte, der ægtede den svenske Kong Sverker Karl- sen (d. 1210), og til Cæcilie, der i Ægteskab med Jon Regmodsen var Moder til Drosten Jon Jonsen Litle (d. 1307, s. d.) til Tommerup, af hvis Børn skal nævnes Cæcilie (d. 1307), gift med Toke Jurissen, og Torbern Jonsen (nævnt 1299 og 1306), hvis Søn Peder Torbernsen (d. senest 1364) var Fader til Ridderen Torbern Pedersen (nævnt 1364 og 79) til Liungbygaard og til Ridderen Lage Pedersen (nævnt 1364), med hvis Søn Esge Lagesen (nævnt 1395 og 1401) denne Linie antages uddød. — Ovenn. Toke Ebbesen var Fader til Stig Galen, af hvis Sønner skal nævnes Biskop Niels Stigsen (d. 1249, ^s. d.) og Juris Stigsen (d. 1246).

Danmarks Adels Aarvog, X, 1893, S. 152—71, 543; XIV, 1897, S. 500 f; XVIII, 1901, S. 553 f; XXIII, 1906, S. 492; XXVIII, 1911, S. 569; XXXII, 1915 S. 592; LVI, 1939, II, S. 119.

. . . , ,
Albert babntius.

Sunesen, Anders, d. 1228, Ærkebiskop i Lund. F. mellem 1160 og 70 (1167?), d. 24. Juni 1228 paa Ivø, begr. i Lunds Domkirke. Forældre: Sune Ebbesen (s. d.) til Knardrup og Hustru.

A. S. tilhørte den rige og mægtige Hvideslægt. Bestemt for den gejstlige Løbebane blev han — formodentlig efter Absalons Raad — sendt til aarelang Uddannelse ved Universitetet i Paris omtrent paa det Tidspunkt, da hans ældre Broder Peder S. (s. d.) vendte hjem fra det berømte Kloster St. Geneviève i Paris. Oplysningerne om Studieaarene flyder yderst sparsomt, men han synes at have gennemført det regelmæssige, meget langvarige Studium, først tre— fire Aar i det artistiske Fakultet, hvor man studerede de syv frie Kunster, derefter mindst lige saa lang Tid i det teologiske Fakultet. Yderligere drog han siden til Bologna for at studere Jura og derpaa til Oxford. Endelig vendte han tilbage som Lærer ved Parisuniversitetet, hvor han skal have nydt stor Anseelse. I Begyndelsen af 1190'erne maa A. S. være vendt tilbage til Danmark. Han udnævntes til Domprovst i Roskilde, hvor Broderen Peder var Biskop, og blev tillige Kongens Kansler. Om dette sidste Embede fortæller Saxo, at det hidtil havde været agtet ringe, men at det ved A. S.s Dygtighed hævedes til en saadan Anseelse, at det attraaedes som en Gunst af Mænd, der sad inde med de højeste Værdigheder. Sammenhængen er sikkert den, at Kansleren hidtil blot havde været Leder af det kongelige Skrivekontor, men da dette underordnede Embede blev besat med en Mand af international Dygtig-

hed og Udsyn og med en ellers i Danmark ukendt juridisk Skoling, voksede det naturligt op til at omfatte Ledelsen af hele den offentlige Administration. Ligeledes ønskede han at lade Kongemagten gribe ind i Retsudviklingen. Som Kansler fik A. S. sammen med Abbed Vilhelm fra Æbelholt den lidet taknemlige Opgave at drage til Rom for at overtale Paven til at tage sig af Kong Knuds ulykkelige Søster, Ingeborg af Frankrigs Sag; Sendefærden kronedes ikke med Held, og i Frankrig maatte de danske Udsendinge døje baade Fængsling og anden Modgang (se XI, S. 187).

Da Absalon døde 1201, var A. S. som Landets mest ansete Prælat selvskreven til at blive hans Efterfølger, og som Ærkebiskop i Lund gik han med utrættelig Virksomhed i sine store Forgængeres Fodspor, indtil han 1223 nedbrudt af Sygdom (Spedalskhed) trak sig tilbage til Ivø i det østlige Skaane, hvor han levede sine sidste Aar i Ensomhed og Kontemplation, indtil Døden udfriede ham af hans Lidelser. Inden sin Død havde han med stor Rundhaandethed bortskænket det meste af sine Ejendele først og fremmest til Domkapitlet, som han ogsaa gav sin efter danske Forhold enestaaende righoldige Bogsamling (henved 40 Bind).

Med en sjælden Dygtighed beklædte A. S. den danske Kirkes højeste Embede. Til Kongen forstod han hele sin Tid igennem at bevare det bedste Forhold. Juledag 1202 kronede han Valdemar Sejrs i Lunds Domkirke, og 1218 i Slesvig Sønnen Valdemar. Sammen med Broderen Peder var han 1203 med til at stifte det Forlig, der førte til Borgen Lauenburgs Overgivelse og Grev Adolfs Udfrielse af Fængslet, ligesom han et Par Aar senere med Fremgang understøttede den unge Dronning Dagmars Bøn om Frigivelse af Bisp Valdemar. I hele Korstogsagen traadte han i et nært og varmt Samarbejde med Kongen. Ikke mindre forstod A. S. at komme i et godt Forhold til Pavemagten. Allerede 1204 udnævntes han til pavelig Legat, og hans Myndighed udvidedes med Tiden, saaledes at han kunde afgøre og paadømme adskillige Sager, som normalt skulde drages for Pavens Domstol. Ligesom Absalon anerkendtes han som den svenske Kirkes Primas. Særlig indskærpes det ham at fremme Korstogsiveren. Da han søgte at unddrage sig Forpligtelsen til at møde ved det 4. Laterankoncil 1215, indbragte det ham en Irettesættelse fra Innocents III., som synes at have haft den ønskede Virkning, saaledes at han indfandt sig ved Mødet.

Ser man paa A. S.s indre Styre af Kirkeprovinsen, er der særlig een Side i hans Virksomhed, der tildrager sig Opmærksomheden: hans Iver for Gejstlighedens Oplæring og Højnelse. Rundhaandet

støttede han Domkapitlet, hvor Stiftets Gejstlighed oplærtes, og selv gik han i Spidsen med Undervisningen. Under et Vinterophold i Riga hører vi, at han holdt teologiske Forelæsninger for Kannikerne der, og der er næppe nogen Tvivl om, at han har gjort noget lignende hjemme i Lund. For at give de Præster, som ikke kunde komme til Udlandet for at studere, Del i Tidens videnskabelige Dannelse skrev han sine to store versificerede dogmatiske Værker: »Hexaémeron« (om Skabelsen i de seks Dage) og »De septem sacramentis« (om de syv Sakramenter). Det sidstnævnte Skrift er sporeløst forsvundet, af det første har vi bevaret en Afskrift fra Roskilde (13—14 Aarh.). »Hexaémeron« er et vældigt latinsk Læredigt paa 8040 Heksametre og omfatter langt mere, end Titlen lover. I Behandlingen af selve Skabelsen (de tre første Bøger) er der saaledes indføjjet en stor Afhandling om Treenigheden. De følgende Bøger omtaler Syndefaldet, dets Straf og Menneskets Tilstand før og efter. Derpaa følger en Gennemgang af Dekalogen, af de tre teologiske Dyder og de fire Kardinaldyder. Videre behandles Læren om Synden og Frelsen, om Kristi Inkarnation og hans to Naturer, idet Værket slutter med Læren om Opstandelsen og den yderste Dom. Digterisk Skønhed eller original Selvstændighed skal man ikke søge i dette Værk. Det er i Hovedsagen en versificeret og forkortet Gengivelse af Indholdet i Middelalderens mest brugte Dogmatik, Peder Lombarders Sententier. En indgaaende Undersøgelse af dets Forhold til udenlandske Forbilleder er aldrig foretaget. Saa meget er imidlertid sikkert, at Forfatterens teologiske Stade tyder paa, at han har sluttet sig til den »klassiske« Linie inden for Skolastikken, som arbejdede videre paa det af Lombarderen skabte Grundlag, og hvis ypperste Repræsentanter paa den Tid var Peter fra Poitiers, Peter Comestor og Peter Cantor, som A. S. alle kan have stiftet Bekendtskab med under sit Parisophold, og hvis Værker i hvert Fald for enkelte Tings Vedkommende fandtes i hans Bibliotek. Han har imidlertid ikke betænkt sig paa ogsaa at drage Lære af andre »Skoler«. Saaledes er et af hans tydelige Forbilleder Alanus ab Insulis, der stod den platoniske Chartresskole nær; ogsaa den victorinske Mystik har sat sig umiskendelige Spor i Tankegangen. Foruden sine dogmatiske Lærebøger skrev A. S. tillige Maria-Hymner (Sekvenser), hvori blandt nævnes som de to berømteste »Stella solem praeter morem« og »Missus Gabriel de coelis«. Om disse Hymner virkelig skyldes A. S. deres Oprindelse, er dog usikkert.

Paa et andet Punkt kom A. S.s grundige Uddannelse ham til gode, nemlig inden for Juraen. Vi har saaledes fra hans Haand

bevaret en latinsk Omskrivning af skaanske Lov, forsynet med en Række Definitioner, Lovbegrundelser, retshistoriske Oplysninger samt Redegørelser for divergerende Opfattelser. Ganske naturligt søger han at lempe hjemlig Ret efter den kanoniske: den verdslige Lov bør som en lydige Terne følge sin Herskerinde, Kirkeretten. Dermed er dog ikke alt sagt om hans juridiske Virken. Han har haft sin store Andel i det fredelige Samarbejde mellem Konge og Kirke og paa adskillige Punkter forberedt den Forstaaelse af Kongemagt og gejstlig Myndighed, som siden kom til Orde i Fortalen til Jyske Lov, og som ingenlunde er identisk med den højmiddelalderlige, hierarkiske Opfattelse. I det hele taget har han paa forskellig Vis grebet ind i Retsudviklingen i Landet. Meget tyder saaledes paa, at han stod bag Knud VI.s Forordning om Manddrab.

Den Iver, hvormed A. S. bestræbte sig for at forbedre Præstestandens teologiske Uddannelse, lagde sig ogsaa for Dagen i hans Kamp for at højne dens moralske Niveau. Her gjaldt det særlig Gennemførelsen af Gølibatskravet, men Bestræbelserne kronedes kun med ringe Held. Som Styrer af Kirkeprovinsen møder vi ham gennem de Statutter, som han rimeligvis kort før 1206 fik vedtaget paa en sjællandsk Synode, og som han siden forgæves søgte at faa Paven til at stadfæste. Af Hensyn til »Tidernes og Stedernes Forskellighed« var han her gaet uden for Kirkerettens Grænser; den Klogskab, som dermed var lagt for Dagen, billigede Paven vel, men han vilde dog ikke give disse Bestemmelser sin officielle Anerkendelse for ikke at skabe almindeligt kirkeligt Præcedens. Ligesom sine Forgængere viste han stor Gavnildhed mod Klostre og Stiftelser, særlig Cistercienserklostrene (saaledes skænkede han sine Værdighedstegn, Hue og Stav til Abbeden for Hvideslægtens berømte Kloster i Sorø). Umiddelbart før han trak sig tilbage til Ivø, oprettede han i en af sine Gaarde i Lund Danmarks første Dominikanerkloster (1222).

Tilbage staar at nævne hans Arbejde for Missionen og Korstogs-sagen. Allerede under Ærkebiskop Eskil var der begyndt en dansk Mission i Estland, og under Knud VI. skete det første Erobrings-togt. 1206 indledtes et regulært Korstog under Ærkebiskoppens Ledelse. Det førte til Erobringen af Øsel, men der blev ikke Tale om nogen varig Kolonisation. I de følgende Aar synes A. S. at have udfoldet en ikke ringe Virksomhed for at lægge den unge estiske Kirke ind under Lunde Stift, men Oplysningerne om hans Virke er kun faa. 1219 deltog han i Valdemar Sejrs berømte Estlandstog og Slaget ved Lyndanis. Den senere Legende har

overført Beretningen om Moses' Bøn med opstrakte Hænder for Israelitterne under deres Kamp mod Amalekitterne paa A. S.s Optræden under Slaget ved Lyndanis. Ogsaa Danebrogssagnet er blevet knyttet til denne Kamp (en nyere Kirkehistoriker har ganske vist søgt at godtgøre, at det skal henlægges til et ellers ukendt Slag ved Felling 1208). Fortsat havde A. S. mange Genvordigheder af den fjerne estiske Kirkeprovins, idet han stadig maatte kæmpe mod Indblanding fra Ærkesædet i Riga og fra de tyske Riddere, — Portrættet af A. S. paa Hennebergs Træsnit af Volmerslaget efter Wegeners Tegning er et Fantasibillede.

Andreae Sunonis filii archiepiscopi Lundensis Hexaëmeron libri duodecim, ed. M. Cl. Gertz 1892 (heri ogsaa de to nævnte Sekvenser), jfr. H. Olrik i Nord. Tidsskr. f. Filologi, 3. Rk., I, 1892—93, S. 135—45. Parafrazen af Skaanske Lov er udgivet af Svend Aakjær og Erik Kroman i Danmarks gamle Landskabslove ved J. Brøndum-Nielsen, I, 2, 1933, S. 467—667. Om Statutterne se Ellen Jørgensen: Fremmed Indflydelse under den danske Kirkes tidligste Udvikling, 1908, S. 96—99. Gustaf Sommelius: De meritis et fatis Andreae Sunonis, 1796. P. E. Muller: Vita Andreae Sunonis, 1830. F. Hammerich: En Skolastiker og en Bibeltheolog fra Norden, 1865, S. i—150. V. Ammundsen: Anders Sunesen, Kirkehist. Saml., 5. Rk., III, 1905—07, S. 650—64. O. Rydbeck: Årkebiskop Andreas Sunessons grav i Lunds domkyrka, 1926. S. Skov: Anders Sunesøns parafrase af Skånske Lov, Scandia, XIII, 1940, S. 171—95-

rj 1 *• 1 /» ni -u\
Hal Koch (Hans Olrik).

Sunesen, Ebbe, d. 1208, sjællandsk Stormand. D. 31. Jan. 1208 ved Lena, begr. i Sorø. Broder til Anders S. (s. d.). Gift.

E. S. arvede efter sin Fader Gaarden Knardrup i Nordsjælland, hvortil der hørte meget andet Gods; saaledes havde E. S. Ejendomme i Herlev, som han skænkede til Esrom Kloster, og i Alsønderup ved Arresø. Han stod i Venskabsforhold til Abbed Vilhelm i Æbelholt, og denne priser i høje Toner E. S.s Ædelhed og Fromhed. E. S. hørte til Danmarks anseteste Mænd. Kong Knud IV. lod ham og hans Broder Anders mægle i en Fiskeristrid mellem Æbelholt Kloster og Kronens Landboer og paa Borgen Grønholt 1196 bevidne Stadfæstelsen af Dommen mellem Cistercienserne i Guldholm og Cluniacenserne ved Slesvig, og ligesom de andre Sunesønner (undtagen Jacob) hørte han til det Broderskab af Stormænd, hvis Navne er optegnede i Kong Valdemars Jordebog. Størst Navnkundighed vandt E. S. sig som Leder af den uofficielle danske Interventionspolitik i Sveriges Tronstridigheder. n67 var den svenske Kong Karl Sverkersen, der var gift med en Datter af den danske Stormand Stig Hvide og Valdemar (I.) den Stores Søster Margrete, bleven besejret og dræbt af sin Modkandidat

Knud Eriksen. Karl Sverkersens spæde Søn Sverker (II.) blev opdraget hos sine mødrene Frænder i Danmark og blev senere gift med E. S.s Datter Benedicte. Efter Knud Eriksens Død 1195 lykkedes det Sverker at opnaa Kongemagten i Sverige, men 1205 maatte han over for Erik Knudsens Oprør søge Tilflugt hos sine Frænder i Danmark, som under E. S.s Ledelse udrustede en dansk Hær til hans Hjælp. Ogsaa E. S.s Brødre Lars, Jacob og Peder, Biskop af Roskilde, deltog i Krigstogtet. Men 31. Jan. 1208 blev den danske Hjælpehær oprevet i det blodige Slag ved Lena; blandt de faldne var E. S. og hans Broder Lars. E. S. og Lars blev begravet i Sorø Klosterkirke. Af E. S.s Sønner blev Johannes (d. 1232) Marsk, Peder (d. 1256) arvede Knardrup og havde en Strid med Erik (IV.) Plovpenning; af de fire Døtre ægtede Cæcilie Jon Regmodsen og blev ved ham Moder til Jon Litle (s. d.), en anden var gift med en tysk Grev Engelbert, hvem Folkevisen om Lenaslaget berømmer.

Scriptores Rerum Danicarum, IV, 1776, S. 475, 541, 543, 548; VI, 1786, S- 33> 34> 39. 73- ^{Ellen} Jørgensen: Annales Danici, 1920, S. 130, 134, 139, '57) ¹5- Svend Grundtvig: Danmarks Gamle Folkeviser, III, 1862, S. 219.

C. A. Christensen (*Hans Olrik*).

Sunesen, Jacob, d. 1246, Stormand. Broder til Anders og Ebbe S. (s. d.). Gift med Estrid, d. 1246.

J. S., der var den næst yngste af de berømte Sunesønner, indtog i Valdemar II.s Tid en fyrstelig Stilling paa Møen, hvor han havde Gods, men tillige vistnok var kongelig Lensmand (»Hr. Jacob af Møn«); for øvrigt ejede han Gods bl. a. ved Roskilde og Holbæk og i Nordsjælland og stod i en Aarrække som Danmarks mægtigste og fornemste Stormand; hvor han har været Vidne til Retshandeler, nævnes han foran de andre Adelsmænd, og ved Valdemars Helgebrudsforordning for Fynboerne (1228) anføres han som eneste læge Vidne. Han fulgte sin Broder Ebbe paa Sverigetogtet, men undslap fra Nederlaget ved Lena (1208); ligeledes har han været med paa Valdemars forskellige Krigstog, og hans nøje Forhold til Hamburgkirken kunde tyde paa, at han en Tid har været Kongens Høvedsmand i de erobrede Lande ved Elben. Mest fremtrædende er han dog ved Underhandlingerne om Kong Valdemars Løsladelse, og det synes, som om han efter Albert af Orlamundes Tilfangetagelse (Jan. 1225) har været den ledende Mand i Danmark. Ved Overenskomsten med Grev Henrik af Schwerin i Nov. 1225 maatte han være Borgen for Udbetalingen af Løsesummens anden Del og for Rendsborgs Overgivelse til Grev Adolf IV. af Holsten, og ved det endelige Forlig med Schwerinerne

(1230) var han den, der skulde modtage Kongesønnerne Erik og Abel, naar de udløstes, og han stod forrest blandt de danske Forlovere for Overenskomsten. Som sine Brødre var han meget kirkeligsindet. Sorø Kloster gav han Gods paa Sjælland og Møen, og ved Roskilde Domkirke oprettede han en ny Præbende, ligesom han skænkede Kirken Auderød i Nordsjælland. Endvidere stod han i nøje Forbindelse med Katedralkirken i Hamburg: han lod sig optage i Kannikernes Broderskab og gav Dekanen Bertold Penge for at afskrive Bøger til Kapitlet, deriblandt Broderens »Hexaémeron«, hvorfor Bertold indstiftede Aartider for ham og to af hans Sønner. J. S. overlevede saavel sine Brødre som ogsaa sine Sønner — Kammermesteren Andreas Jacobsen døde allerede 1223, Biskop Peder Jacobsen af Roskilde (s. d.) 1225 og Johannes Jacobsen 1240 —, og han blev Vidne til Rigets Nædgang under Erik (IV.) Plovpenning og det skæbnesvangre Brud mellem hans egen Æt og Kongen. Han og Biskop Gunner af Viborg stod da ene tilbage som levende Minder om Valdemarstidens svundne Storhed. J. S. og hans Hustru Estrid døde begge 1246, efterladende sig Datteren Ingerd (s. d.), der var Grevinde af Regenstein. — Mindesten ved Rødkilde.

F. Bojsen: Jakob Suneson af Møn, 1902.

Hans Olrik (C. A. Christensen).*

Sunesen, Johannes, d. ca. 1202, sjællandsk Stormand. D. ca. 1202 ved den hellige Grav. Broder til Anders, Ebbe og Jacob S. (s. d.).

J. S. er mest kendt for sin Pilgrimsfærd til det hellige Land. For at iværksætte den laante han paa sin Gaard i Alsted med alt dens Tilliggende 200 Mark Sølv af Sorø Kloster (1199); vendte han ikke tilbage, skulde Klosteret beholde dette betydelige Gods. Dette Tilfælde indtraf netop; ca. 1202 døde J. S. ved den hellige Grav. Fra Jerusalem underrettede man Kong Valdemar II. om, at der skete Jærtegn paa det Sted, hvor J. S. var jordet; men det fremspirende Helgenry visnede atter hen.

Scriptores Rerum Danicarum, IV, 1776, S. 478, 547, 549, 570.

Hans Olrik (C. A. Christensen).*

Sunesen, Peder, 1161—1214, Biskop i Roskilde. F. 1161, d. 29. Okt. 1214, begr. i Roskilde Domkirke. Broder til Anders, Ebbe, Jacob og Johannes S. (s. d.).

P. S. var en af de ældste blandt de talrige Brødre. Bestemt for den gejstlige Løbbebane blev han — paa Foranledning af Ærke-

biskop Absalon og Abbed Vilhelm i Æbelholt, der stod Sune Ebbesen nær — sendt til Uddannelse i Paris, hvor han fik Ophold i Klosteret St. Geneviève, hvis Abbed Stephan, siden Biskop i Tournai, tog sig varmt af den unge begavede Nordbo. Planen synes at have været den, at han skulde indtræde i den strenge Cistercienserorden (med Familieklostret i Sorø for Øje?), men i Stedet blev han Kannik i St. Geneviève, hvor han gjorde berømmelsesværdige Fremskridt i Lærdom; Stephan omtalte ham som en »Salomo«, ung af Aar, men gammel af Forstand. Dog synes han ikke at have fundet sig til Rette i de fremmede Forhold; han led af Længsel efter Hjemlandet, og da Sygdom kom til, vendte han ca. 1183 tilbage til Danmark. Abbed Stephan ønskede, at han her skulde indtræde som Kannik i Æbelholt, men Absalon havde andre Planer med ham; han drog ham til Lund og gjorde ham 1191, da han havde naaet 30 Aars Alderen, til Biskop i Roskilde Stift, som Absalon hidtil selv havde styret ved Siden af Ærkestiftet.

Som Biskop traadte P. S. i Absalons Spor, idet han delte sig ligeligt mellem Landets politiske og Stiftets kirkelige Opgaver, samtidig med at han fremmede Landets Forbindelse med Tidens højtudviklede franske Kultur. Da Biskop Valdemar begik sit berømte Forræderi, stod P. S. paa Kongens og Absalons Side og var med til at tage ham til Fange. Sammen med Abbed Vilhelm havde han været med til at knytte Forbindelser i Frankrig og saaledes forberede Prinsesse Ingeborgs Giftermaal med Kong Philip August. Det blev derfor naturligt disse to Mænd, der ledede den Sendefærd, som bragte den ulykkelige Prinsesse til Amiens, hvor Kroningen og Brylluppet skulde finde Sted (se XI, S. 187). Da Philip August forlangte, at P. S. skulde tage Prinsessen med hjem, nægtede han det og fik da Ordre til omgaaende at forlade Landet. Paa denne Rejse maa han dog — formodentlig paa Udvejen — have besøgt sin tidligere Lærer Abbed Stephan, der nu var Biskop i Tournai; thi fra denne Bys Domkirke og det af Stephan opførte St. Vincents Kapel er der udgaaet en tydelig Indflydelse paa den Kirke, som P. S. lod opføre i Roskilde. Sandsynligt er det, at han fra Stephan har faaet en fransk Bygmester med sig. Hans politiske Aktivitet førte naturligt til, at han 1201 efterfulgte Broderen Anders S. som Kongens Kansler, en Stilling, han ved Siden af sit Bispeembede bevarede indtil sin Død.

Som Absalon deltog P. S. ogsaa i de talrige Felttog, der førtes i disse Aar som Led i Knud VI.s og Valdemar Sejrs Bestræbelser for at lægge Nordtyskland ind under dansk Herredømme. Da Grev

Otto af Brandenburg 1198 faldt ind i det danske Pommern, var det saaledes P. S., der ledede det danske Ekspeditionskorps, som sendtes imod ham. Ilde gik det imidlertid, og Biskoppen selv blev taget til Fange. Ved List lykkedes det ham dog — ifølge Arnold af Liibeck — inden længe at flygte til Danmark. I Aaret 1201 møder vi ham som Deltager i et af Hertug Valdemars Togter ind i Holsten, og sammen med Broderen Anders S. var han, da Valdemar var blevet Konge, med paa Toget mod Lauenburg og bidrog til den Overenskomst, som førte til Borgens Overgivelse. Efter al Sandsynlighed har han ogsaa deltaget i det Hærtog til Sverige, som de mægtige Sunesønner foretog for atter at bringe deres Svoger, Kong Sverker paa Tronen. Det førte til Nederlaget ved Lena 1208, hvor to af Brødrene faldt — et Nederlag, som stærkt bidrog til at knække Slægtens Magt.

Som Biskop i Roskilde var P. S. Hovedmanden ved Opførelsen af den pragtfulde Domkirke, som staar endnu den Dag i Dag, bygget efter nordfranske Forbilleder (Tournai og Arras). I Kbh., som tilhørte Roskilde Bispestol, grundlagde han et Kollegiatkapitel og opførte Frue Kirke. Med særlig Iver synes han at have viet sig Rugens Affærer; her grundlagde han et Cistercienser-nonnekloster og lod opføre adskillige Teglstenskirker. Stiftets Klostre støttede han efter Evne, fremfor alle Slægtens Kloster i Sorø, som han ved et Mageskifte skaffede Gaarden Pedersborg, og som han paa anden Maade bistod med Raad og Daad. Store Gaver gav han ogsaa til sin ældre Ven, Abbed Vilhelms Kloster, Æbelholt. St. Peders Kloster ved Næstved og Ringsted Klostre mindedes ham ligeledes som deres Velgører, og til Domkapitlet i Roskilde skænkede han ikke blot Jordegods til en Værdi af ti Mark Guld, men tillige Naadens Aars Indtægter fra hele Stiftet.

Et Billede af P. S. i Klosteret St. Geneviève i Paris synes ødelagt under Revolutionen.

L. Helweg: Den danske Kirkes Historie til Reformationen, I, 1862. Aarb. f. nord. Oldkyndighed, 1890, S. 141—52. Vilh. Lorenzen i Festskrift til Johs. Steenstrup, 19:5, S. 85-98.

ffd

^ (Ham QWk)

Svabo, Jens Christian, 1746—1824, færøsk Forfatter og Sprogmand. F. 1746 i Midvaag paa Vaagø, d. 14. Febr. 1824 i Thorshavn, begr. sst. Forældre: Sognepræst Hans Christophersen S. (1702—64) og Armgard Maria Weyhe. Ugift.

Efter først at være undervist hjemme af Faderen kom S. 1759 i Thorshavns Latinskole, hvorfra han dimitteredes 1765. Examen philosophicum tog han 1767. I Kbh. boede han den første Tid

(vistnok til 1770; dog er et af hans Haandskrifter dateret Regensen 18. Juni 1773) paa Regensen, hvor han foruden sin Skolekammerat og nære Ven Nicolai Mohr (s. d.) især omgikkes islandske Studenter som Toroddi og Olavius, der var besjælede af de samme Interesser som de to Færingere. Hans Studium var især Økonomi, men i sin Fritid begyndte han tidligt at interessere sig for det færøske Sprog. I halvandet Aar (fra 1771) var han »Hovmester ved Grev Gustav Holck Winterfelts Børn«, hvorefter han for Alvor begyndte at søge om Levebrød, uden at det nogen Sinde skulde lykkes ham at opnaa et saadant. Fra Aaret 1773, hans virksomste Tid, træder hans Planer og Personlighed os tydeligt i Møde. Han er opfyldt af Reformiver med Hensyn til Færøernes Næringsliv, skriver en Afhandling om Landets Økonomi, udgiver et oplysende Skrift om Kødsaltning, Svin, Kartofler og Haver, beregnet for færøske Landmænd, og kommer med positive Forslag til Landbrugets Forbedring — alt sammen noget, der havde Regeringens Øre. S. A. foreligger hans Forsøg til en Ordbog over det færøske Sprog, et Arbejde, som han selv vidste var yderst ufuldkomment, men som dog betegner Grundlæggelsen af det videnskabelige Studium af Færøsk. Ved Hjælp af det danske Alfabet og enkelte diakritiske Tegn lykkes det ham at skabe et forbavsende konsekvent fonetisk Skriftsprog. Af dette første »Forsøg«, der som de senere Redaktioner har danske og latinske Forklaringer, solgte han et Eksemplar til Kongen, et til Dronningen, to til Prinserne, et til Suhm, et til John Erichsen og et til Langebek. Ved denne Tid optegner han ogsaa til Suhm tre færøske Folkeviser. Hans videnskabelige Program kan formuleres saadan: han vil forfatte en moderne Færøbeskrivelse til Afløsning af Lucas Debes' i øvrigt fortrinlige Bog (1673) samt fortsætte sit Ordbogsarbejde og nærmere studere Modersmaalets Slægtskabsforhold til andre Sprog. Han tror ikke paa, at Færøsk har en Fremtid for sig, han føler det, som om det er Resterne af et døende Sprog, han arbejder med, men dette ægger ham just til at give Eftertiden et Billede af, hvordan det var i hans Tid. Det er betegnende for S. saavel som for Tiden, at han næsten beder om Undskyldning for, at han beskæftiger sig med disse »unyttige« Ting. — Det var vistnok ved denne Tid, at S. mente at have Guldbergs Bevaagenhed, men lige saa lidt som et senere Bekendtskab med J. G. Moltke hjalp det ham til at faa noget Embede eller nogen Mission at udføre. Ganske vist fik han 1776 Tilsagn om et Fogedembede i Norge (for Resten et andet end det, han havde søgt om), men da det kom til Stykket, var han ikke i Stand til at stille den forlangte Kaution for Oppebørslerne. Saa var han lige vidt, og

først 1781 fik han betroet en Mission, som han længe havde ønsket sig: paa kgl. Foranledning at rejse til Færøerne for at indsamle Materiale til en fysisk-økonomisk Beskrivelse. Denne Rejse satte store Frugter: nogle haandskrevne »Indberetninger indhentede paa en Reise i Færøe i Aarene 1781 og 1782« (syv Oktavbind), som hører til det interessanteste og paalideligste, der er skrevet om hans Fødeland, et stort færøsk Folkevisahaandskrift (udg. 1939), der er den paalideligste Visesamling, vi har, og et Ordbogsmateriale₃ dobbelt saa stort som »Forsøg«ets. Efter dette skulde man tro, at Rentekammeret vilde belønne ham ved at give ham Befordring; men det skete ikke, man forlangte først, at han skulde omarbejde sine »Indberetninger« til Trykken — saa kunde man bagefter tale om Befordring. Men S. fik aldrig omarbejdet sit Manuskript; paa Grund af Gæld og Skuffelse, hvortil ogsaa kom Sygdom, tabte han Modet, og det gik ned ad Bakke med ham, hans Venner vilde have ham til at rejse hjem, men hans Stolthed forbød ham det. Først 1800 blev han ved Venners Mellekomst og Rentekammerets Hjælp sat i Stand til at rejse med Handelens Skib til Færøerne, hvor han tilbragte de sidste 24 Aar af sit Liv. Herfra sendte han Rentekammeret 1801 to Tillægshæfter til sine Indberetninger, men ellers var det Ordbogen, der optog ham. Sit tidligere Materiale havde han ikke ved Haanden₃ han begyndte derfor forfra, men da han sendte en Prøve paa sin nye Ordbog til Kbh. for at faa den solgt der, erklærede Videnskabernes Selskab, at den var ikke saa fuldstændig som de Redaktioner, der i Forvejen fandtes i Det kgl. Bibliotek. Derfor blev der ikke noget af Salget. Men efter hans Død kunde Arvingerne skænke Oldskriftselskabet Manuskriptet, der maa anses for et af de værdifuldeste Dokumenter til Oplysning om færøsk Sprog og Kultur.

Baade som reformivrig færøsk Patriot og som Sprogmand og Folklorist er S. et af de store Navne i Færøernes Historie. Hans (endnu utrykte) Ordbog og hans Visesamlinger danner Indledningen ikke alene til Studiet af færøsk Sprog og Digtning, men ogsaa til den færøske Sprogrensning og en dermed sammenhængende Opløstning af et færøsk Aandsliv i Nutiden. — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek og Rigsarkivet.

J. C. Svabo: FøroyaferSin 1781—82. Tjrvál vis fororai av M. A. Jacobsen, 1924 (et Udtog af Indberetningerne, i Forordet Biografi). Svabos Færøske Visahaandskrifter ved Chr. Matras, 1939 (i Indledningen Biografi, Redegørelse for Svabos Værker samt Litteraturfortegnelse).

Chr. Matras.

Svane, Swane. Navnet S. er optaget af flere danske borgerlige Slægter, af hvilke de fleste grupperer sig om den fra nedenn. Historiograf Hans Svaning (ca. 1500—84) stammende Familie. H. S., der tog Navn efter sin Fødeby Svaninge ved Faaborg, var Fader til Købmand i Ribe Hans S. (d. før 1605), til Dorthe S. (f. 1561) — hvis Søn med Raadmand i Ribe Jens Laugesen (d. tidligst 1608) var nedenn. Præst, Historikeren Hans Jensen Svaning (1600—76) — til Marine S. (1562—78), gift med Historikeren Anders Sørensen Vedel (1542—1616, s. d.), til Abel Svaning (d. 1625), der først ægtede Professor med. Anders Christensen (1551—1606, s. d.), senere Hofmønsterskriver Hans Mechelborg (d. 1623), til Karine Svaning (d. 1603) — der først var gift med Professor Peder Aagesen (Haggæus) (1546—91, s. d.), derpaa med Sognepræst i Nyborg Mag. Christen Blymester (d. 1603) — °S til Anna S. (d. 1637), der ægtede Borgmester i Horsens Hans Olufsen Riber (d. 1615). — Denne, der var Søn af Borger i Ribe Oluf Staby (d. før 1573), var Fader til Anne S., gift med Borgmester i Horsens Ernst Ernstsens v. Baden (d. 1656), til Borgmester sst. Oluf Hansen S. (d. senest 1664), til Else S. (d. 1652), der først var gift med Sognepræst i Vejle og Hornstrup, Mag. Laurits Clemensen (1595—1623), derefter med Konfessionarius Dr. theol. Christen Jensen (1596—1635) og sidst med Slotspræst paa Fr.borg, Provst, Mag. Hans Madsen Husvig (1619—70), og til nedenn. Ærkebiskop Hans Hansen S. (1606—68), af hvis Børn skal nævnes Anne Margrethe S. (ca. 1654—1737), gift med Højesteretsassessor, Dr. med. Jens Foss (1629—[^]7> s. d.), Søster S. (1658—1730), der i tredje Ægteskab var gift med Biskop Hans Bagger (1646—93, s. d.), og Hofjægermester Frederik S. (1662—1730) til Svenstrup, hvis Datter Maria S. (1691—1772) først ægtede Oberst Jesper Friis (1673—1716), derefter Stiftamtmand, Ceremonimester, Gehejmeraad Greve Frederik Oertz (1712—79, s. d.). — En fra Aarhus stammende Slægt, der fører Navnet i Formen Swane, udspringer fra Borger sst. Peder Sørensen S. (d. tidligst 1709), hvis Sønnesøn, Kaptajn i Asiatisk Kompagni Laurs Hansen S. (1720—81), var Fader til Birgitte S. (1751—1809) — i Ægteskab med Provst Søren Sørensen Ingemann (1735—99) Moder til Digteren B. S. Ingemann (1789—1862, s. d.) — og til Negotiechef i Asiatisk Kompagni, senere Brygger og Tømmerhandler i Kbh. Hans S. (1753—1803), af hvis Børn skal nævnes Birgitte Francisca S. (1797—1875), gift med Teologen H. N. Clausen (1793—1877, s. d.), nedenn. Forfatter Hans Marius S. (1800—28) og Varemægler Lars S. (1790—1874); denne var Fader til Johanne Marie S. (1816—85), der

ægtede Pastor Ernst Vilhelm Kolthoff (1809—90, s. d.), til nedenn. Biskop Hans Jørgen S. (1821—1903) — hvis Søn kgl. Borgmester i Randers Peter Daniel S. (1852—1929) var Fader til Amtsforvalter i Vejle Hans Jørgen S. (f. 1886) — og til Fuldmægtig i Bikuben Leo S. (1837—¹⁹²²)» der var Fader til de nedenn. Museumsdirektør Leo S. (f. 1887) og Maleren Sigurd S. (f. 1879), der var gift med nedenn. Malerinde Christine S., f. Larsen (f. 1876). — Endnu skal nævnes en Slægt S., der føres tilbage til Degnen Jens S., hvis Søn Skolelærer og Kirkesanger i Junget og Torum, Gaardejer i Brokholm Ivar S. (1766—1846) var Bedstefader til Skoleinspektør Iver Kristian S. (1867—1939) — hvis Søn er Landsfoged over Sydgrønland Aksel S. (f. 1898) — og til nedenn. Vice-skoledirektør i Kbh. Hans Anton S. (f. 1869), der er Fader til Højesteretssagfører Oskar Bondo S. (f. 1899).

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, III, 1915, S. 254—57, 246—53 og 258—67. — P. B. Grandjean: Stamtavle over Peder Jacobsen Deichmanns Efterkommere, 1905.

... * H h 't'

Swane, Christine, f. 1876, Malerinde. F. 29. Maj 1876 i Kerteminde. Forældre: Købmand Jeppe Andreas Larsen (1834—1910) og Vilhelmine Christine Bless (1834—1910). Gift 19. Nov. 1910 i Kerteminde (b. v.) med Maleren Sigurd S. (s. d.). Ægteskabet opløst 1920.

C. S. viste tidligt kunstneriske Evner og fandt Støtte og Interesse hos den otte Aar ældre Broder Johannes L. (s. d.). 1897 rejste hun til Faaborg for under Fritz Sybergs Vejledning fra den derværende tekniske Skole at blive dimitteret til Akademiet. Hun blev optaget i Forberedelsesklassen Sept. 1898, men forlod efter tre Vintre Akademiet 1901 uden Afgang. En Tid modtog hun Undervisning af J. F. Willumsen og malede Vinteren 1901—02 efter nøgen Model under Fritz Sybergs Vejledning. Sin egentlige Debut havde hun 1905 paa Journalistforbundets Udstilling af Arbejder afviste fra Charlottenborg, men 1907 fik hun antaget et Blomsterbillede paa Charlottenborg og har siden atter udstillet her 1915—16, 1919 og 1936. Paa Kunstnernes Efteraarsudstilling har hun været repræsenteret jævnlgt fra 1908. 1937 blev hun optaget som Medlem af Grønningen. I Den frie Udstillings Bygning har hun afholdt Udstilling 1912 (sammen med fem andre Kunstnerinder), 1919 (sammen med Sigurd Swane) og 1922 (sammen med Asta Krohn og Alhed Larsen); desuden har hun deltaget i Kvindelige Kunstners retrospektive Udstilling 1920 og i 1930'erne haft en lang Række Separatudstillinger. 1911 modtog hun et mindre Rejsestipendium

fra Akademiet (Berlin, Dresden) og kunde 1938 for første Gang besøge Frankrig (Paris og Bretagne) med Tagea Brandts Legat. — C. S.s Kunst har sit Udgangspunkt i den fynske Skoles Naturalisme, men allerede tidligt søgte hun ud herover, navnlig i koloristisk Henseende. Poul Uttenreitter har vist, hvorledes Isakson tidligt fik Betydning for hendes Syn paa Farven, og dette fastholdtes og uddybedes yderligere under Indflydelse af Sigurd S. Efter 1920 søgte hun ind paa Giersings Skole for igen at begynde helt fra Grunden, og i de følgende Aar lærte hun gennem Kubismen at arbejde med stærkt forenklet Form. Hendes Produktion begyndte at forme sig helt personlig, og i det sidste Aarti har hun vundet en sikker Position inden for Nutidens danske Malerkunst. C. S. er først og fremmest en forfinet Kolorist, som bygger sine Billeder op med behersket Klarhed i lyse, kølige Farver uden Afskygninger og uden Oliefarvens sædvanlige stofflige Tyngde, saa de virker som rene Farveklange, lysende grøn og en kraftig blaa sat op mod hinanden med en enkelt rød Accent. Motiverne, i de senere Aar ofte Opstillinger, er for saa vidt naturalistisk opfattede, men Tingene har ingen Stofflighed og er kun til som Farver og Linier. — C. S. har arbejdet med Broderi, Batik og Mosaik, men navnlig som Keramiker har hun gjort en Indsats. Fra 1926 har hun brændt Lertøj, mest med Blyglasur, i egen Ovn i Birkerød og har her anvist nye Veje med sine abstrakte Dekorationer og forfinede Farvesammenstillinger. I de senere Aar har hun forsøgsvis arbejdet med Skulptur. — C. S. er repræsenteret paa Kunstmuseet, Faaborg Museum samt Museerne i Horsens, Kolding og Tønder, med Keramik i Kunstindustrimuseet. Til Kvindernes Bygning har Ny Carlsbergfondet skænket hendes store Skovbillede fra Tisvilde. — Selvportræt i Bronze. Pennetegning af Johs. Larsen 1894 (Kobberstiksamlingen). Akvarel af Peter Hansen s. A. (Privateje). Akvarel af F. Syberg 1901 (Faaborg Museum). Maleri af samme ca. 1905 (Privateje). Malerier af Sigurd Swane 1910 (Familieje) og 1913 (Kunstmuseet). Portrætteret paa Peter Hansens Maleri af Faaborg Museums Indvielse 1910 (Faaborg Museum).

Om Slægten se Johs. V. Jensen: Johannes Larsen og hans Billeder, 1920. Poul Uttenreitter: C. S., 1938 (Vor Tids Kunst, 24). Samme i Nyt Tidsskrift f. Kunstindustri, VII, 1934, S. 185 ff. (Keramik). Hugo E. Gammelby sst., XII, 1939, S. 180 ff. Leo Swane i Tilskueren, XL, 1923, I, S. 78 f. Erik Zahle i Danmarks Malerkunst, 1937, S. 285. Otto Gelsted i Samleren, XIV, 1937, S. 22. Jørn Rubow i Kunstmuseets Aarskrift, XXIV, 1937, S. 122 f. Ekstrabladet 18. April 1938.

Merete Bodelsen.

Svane, Hans Anton, f. 1869, Viceskoledirektør. F. 30. Sept. 1869 i Hornum ved Horsens. Forældre: Lærer Jens Severin S. (1814—1906) og Cecilie Hansen (1838—1918). Gift 4. Aug. 1894 i Svendborg med Margrete Louise Bondo, f. 14. Dec. 1872 i Svendborg, d. 24. Aug. 1939 i Kbh., D. af Kaptajn Christian Gomme B. (1836—90) og Emilie Petrine Rasmussen (1840—80).

S. dimitteredes 1889 fra Skaarup og blev s. A. Lærer ved Svendborg Realskole. 1892 kom han til Kbh.s Skolevæsen, hvor han 1912 avancerede til Viceinspektør, 1914 til Skoleinspektør og 1916 til Viceskoledirektør, et Embede, som han beklædte, til han 1939 tog sin Afsked. Desuden var han 1904—20 Lærer i Regning ved N. Zahles Seminarium. Som Viceskoledirektør havde han 1916—34 som særligt Hverv Tilsyn med Kommunens Aftenskoler for den konfirmerede Ungdom og delte i øvrigt Tilsynet med Barneskolerne med de to andre Viceskoledirektører. Som Tilsynsmand søgte S. ikke at favorisere bestemte Metoder eller Moderetninger inden for Undervisningen, men saa med liberal Forstaaelse paa den enkelte Lærers personligt prægede Arbejde. — I øvrigt deltog han virksomt og virkningsfuldt i Skolevæsenets Administration og ydede med sin Evne til Forhandling flere Gange det væsentlige Bidrag til opstaaede Konflikters Udjævning. — Lærerforeninger og flere Institutioner med humanitært Sigte har lagt stærkt Beslag paa S.s administrative Dygtighed og Forhandlingsevne. I 1890'erne maatte Lærere ved Kbh.s Skolevæsen gaa indtil syv Aar for Timebetaling — 60 Øre i Timen. Det skyldtes for en stor Del det af S. fremlagte statistiske Materiale, at Kommunalbestyrelsen 1897 vedtog at give alle Time-lærere med fire eller flere Aars Tjeneste fast Ansættelse. 1896 blev han Medlem af Kbh.s Kommunelærerforenings Bestyrelse og var Medhjælper ved Arbejdet, der fulgte af Lærerlønningens loven af 1908. To Aar efter valgtes han til Medlem af Danmarks Lærerforenings Hovedbestyrelse, hvor han var Formand 1916—26. Han var i denne Stilling virksom ved Gennemførelse af Lønningens loven af 1919 og var dansk Præsident for ottende nordiske Skolemøde i Kristiania 1920. Han var Formand for Gymnastisk Selskabs Hovedbestyrelse 1916—18, for Sønderjysk Skoleforening, Kbh.s Afdeling 1922—28, for Det danske Spejderkorps 1924—31 og for dets Korpsraad 1931—39 og for Udvalget for skolepsykologiske Undersøgelser 1924—32. Siden 1921 er han Censor i Regning ved Lærereksamen. S. har skrevet talrige Indlæg i den pædagogiske Presse, var sammen med Geologen Victor Madsen Redaktør af »Frem« 1924—28, Redaktør af »Den danske Skole« i »Berlingske Tidende« 1927—31. Han har desuden været Medudgiver af Aarbogen »Den danske

Skole« 1934—37. Sammen med Overlærer O. Nedergaard har han udgivet Haandbogen »Praktisk Skolegerning« (1933). — R. 1921. DM. 1928. — Maleri af Sigurd Kielland Brandt 1929 (i Privateje).

Lærerne og Samfundet, III, 1913, S. 681. Den danske Realskole 15. Sept. 1929. Københavns Kommuneskole 20. Dec. 1932 og 29. Sept. 1939. Folkeskolen 28. Sept. 1939. Politiken 15. Jan. 1916, 4. Dec. 1923, 4. Aug. 1924.

Chr. Buur.

Svane (Swane), Hans **Marius**, 1800—28, Forfatter. F. 21. Juni 1800 i Kbh. (Helligg.), d. 6. Marts 1828 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Brygger og Tømmerhandler Hans S. (1753—1803) og Johanne Marie Gad (1767—1842). Ugift.

S. blev Student 1816 fra Fr.borg og cand. jur. 1823, ^{var} derefter Volontær i Danske Kancelli. Han udgav nogle Skrifter af ret forskelligartet Indhold, men uden større Betydning, 1820 sammen med T. Algreen-Ussing »Natur og Kunst. Et filosofisk-poetisk Forsøg«, 1825 »Forklaring over eenstydige danske Ords Bemærkelse«, 1826 »Smaa poetiske og filosofiske Forsøg« og 1824 sammen med T. Algreen-Ussing »Juridiske Afhandlinger«. — Maleri af C. W. Eckersberg 1826.

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, III, 1915 > S. 267»

Povl Engelstoft.

Svane (Svaning), **Hans** Hansen, 1606—68, Ærkebiskop. F. 27. Marts 1606 i Horsens, d. 26. Juli 1668 i Kbh., begr. sst. (Frue K.). Forældre: Borgmester i Horsens Hans Olufsen Riber (d. 1615) og Anna Hansdatter Svane (Svaning) (d. 1637). Gift 1. Sept. 1639 i Kbh. med Marie Fuires, f. 5. Marts 1624 i Kbh., d. 24. Dec. 1693 sst., D. af Lægen og Botanikeren Jørgen F. (s. d.) og Hustru.

H. S., som fik Navn efter Morfaderen, Historieskriveren Hans Svaning, ændrede senere Efternavnet til Svane (i den latinske Form dog: Svaningius). Han gik først i Fødebyens Skole, derefter fra 1620 i den kgl. Skole i Sorø. »Adskillige og langvarige Sygdomme« medtog ham her i den Grad, at Lægerne 1625 forbød ham at beskæftige sig med Bøger. Hans Søster Elses Mand, den lærde Sognepræst i Vejle, Magister Christen Jensen, siden kgl. Hofpræst, hentede ham nu over til sin Præstegaard, hvor den svagelige unge Mand under kærlig Pleje og fortrinlig Vejledning forberedtes til Universitetet, hvortil han dimitteredes 1626. I Svogerens Hus knyttedes han i Venskab til en anden af dennes hengivne Elever og Plejebørn, den tre Aar yngre Adelsmand Hannibal Clausen Sehested; aldrig glemte de »Magister Christiern«

og Hjemmet i Vejle. Efter Optagelsesprøven ved Universitetet kom H. S. i Huset hos den teologiske Professor Jesper Brochmand, den senere Biskop, som tog sig varmt af den højtbegavede Student. Dennes Hovedinteresse blev snart de semitiske Sprog, og 1628 drog han til Universitetet i Franeker i Friesland for at studere dem under den berømte Sixtinus Amamas Vejledning. Efter Amamas Død 1630 flyttede han til Wittenberg, hvor han boede i Professor Hulsemanns Hus, til han Marts 1631 kaldtes hjem for at disputere for det kgl. Rejsestipendium. Udstyret med dette rejste han s. A. til Leiden og derfra 1633 til Oxford, hvor han flittigt udnyttede Bodleian Library's Skatte. Her modtog han Meddelelse om, at han Sept. 1633 var ansat som Professor i orientalske Sprog i Kbh., men fortsatte med Kansler Christen Friis' Samtykke til Paris, hvor han studerede Arabisk under den navnkundige Gabriel Sionita. Først 1635 overtog han sit Professorat og tog kort efter Magistergraden.

Der er i H. S.s Dragning mod det Gamle Testaments Verden et Lighedspunkt med en senere dansk Teolog og Politiker, D. G. Monrad. Vi ved ikke, om han som denne under Studieopholdene i det fremmede har sat sig ind i Tidens politiske Forhold og Problemer, men det tør efter hele hans Aandspræg og hans stærke Interesse for Mennesker og deres Relationer anses for sandsynligt.

En halv Snes Aar docerede H. S., som ved sit Ægteskab blev meget formuende, samtidig med at han optoges i den danske Hovedstads fineste og mest indflydelsesrige akademiske og borgerlige Lag, de østerlandske Sprog; i nogle Aar var han tillige Universitetets Notarius. 1646 blev han paa sin Velynder Kansler Chr. Thomesen (Sehested)s Anbefaling Professor i Teologi og kreeredes s. A. til Dr. theol. af sin gamle Lærer Biskop Brochmand. Han vandt i de følgende Aar et højt anset Navn som gejstlig Taler og førte bl. a. Ordet ved to store Begivenheder inden for Kongehuset: Prins Christians Begravelse 1647 og Kong Frederik III.s Krøning 1648. I Talen ved sidstnævnte Lejlighed (*Idea boni principis, seu oratio sacra de Regum authore, dotibus et officio*) hævder han Kongedømmets guddommelige Indstiftelse og bestrider Folkets Ret til Modstand mod slette Fyrster. 1654 udkom 1. Bind af hans vældige Folioværk »*Commentarii in Daniele*«, dediceret Frederik III., som rummer tilsvarende Synspunkter. H. S. betoner dog samtidig stærkt Kongernes Pligter over for Gud og deres Undersaatter og indlader sig ikke paa at tale Arvekongedømmets Sag kontra Valgkongedømmet, som det bestod i Danmark. Han stod ogsaa Adelsmænd som Kansler Chr. Thomesen og Rigsraad

Chr. Skeel Albertsen (jfr. hans Ligprædiken over denne, trykt 1661) saa nær, at det falder svært at opfatte ham som Tilhænger af en ubegrænset Kongemagt. Har Regeringen gjort sin Indflydelse gældende, da Sjællands Bispestol 1655 blev ledig, og de sjællandske Købstadpræster 24. Juni s. A. valgte H. S. til Stillingen, sporer man ogsaa snarere Chr. Thomesens end Frederik III.s Haand. I øvrigt nød H. S. ved denne Tid Anseelse som Landets lærdeste Teolog, som foruden Udarbejdelsen af Danielkommentaren og en Række Disputatser havde besørget en ny gennemset Udgave af H. P. Resens Bibeloversættelse, den saakaldte »Svaningske Bibel« (1647). De nævnte Arbejder præges mere af grundmuret Lærdom end af original Forsker- og Tænkerebegavelse. De Aar, som kom, skulde give H. S. Anledning til at vise, at han ejede Evner for politisk Virke, at han — efter Hannibal Sehesteds Skudsmaal — var baade »judicieux« og »hardi«.

Ved sit Ægteskab havde han faaet Tilknytning til det københavnske Borgerpatriciat. Efter al Sandsynlighed deltog han 1658 i Forhandlingerne om Hovedstadens Privilegier og fik dem udvidet til ogsaa at omfatte de i Byen boende gejstlige. Fællesinteresser med de mest velstaaende Borgere i Kbh. fik han ogsaa ved de betydelige Laan, som han mod Pant i Jordegods under Svenskekrigene ydede Kronen. I Efteraaret 1659 søgte han at mægle mellem Borgerskab og Universitet i Spørgsmaalet om Indkvarteringsbyrdens Fordeling i den belejrede Hovedstad. Hans Myndighed og heftige Sind traadte stærkt frem i en Strid, som han 1659—60 havde med Konsistorium dels om Besættelsen af Degneembedet i Universitetets Patronatskald Taarnby, dels om Udbetalingen af det af hans Svoger Dr. Henrik Fuiren stiftede Universitetslegat, og hvori han til sidst formaaede Kongen til at skride ind i hans Favør. Hos Kongeparret var han øjensynlig velanset. Da Brønshøj, hvis Præstekalds Indtægter var tillagt Sjællands Biskop, var stærkt medtaget af de Svenske, bevilgede Kongen Juni 1660, at H. S. maatte nyde og beholde de Bygninger og Hytter, der fandtes i den svenske Lejr paa Brønshøj Kirkes og Præstegaards Grund.

Paa det skæbnsvangre og sagnomspundne Stændermøde, som Sept. 1660 samledes i Kbh., var H. S. Gejstlighedens naturlige Fører. Men han blev mere. Da Rigshofmester Gersdorffs Aabningstale og Regeringens Proposition om en paa alle Stænder hvilende Konsumtionsskat rejste Striden om det adelige Skatteprivilegium, lykkedes det ham at forene Gejstlighedens og Provinskøbstædernes Repræsentanter med Hovedstadens om det Standpunkt, at de kun vilde yde en Konsumtionsafgift, saafremt alle

Særfriheder kom til at hvile for denne Skats Vedkommende. De forenede Stænder tog Navnet »de konjungerede under Kbh.s Frihed«, og H. S. betegnedes som deres »Mediator«. Samtidig afviste han Forslag af Adelen's Ordførere om, at Stænderne i Fællesskab skulde begære Kansler- og Marskembederne besat, med de Ord, at Kongen vel heri selv vidste at ramme sin Tid. Under Skatteforhandlingerne havde han et hvast Replikskifte med Universitetets Rektor Hans Vandal og Adelen's Repræsentanter. Med Tilblivelsen af det 17. Sept. 1660 daterede store Reformprojekt, som bl. a. vilde bryde det adelige Lensprivilegium, men bevare en Raads- og Stænderforfatning, har han næppe været ukendt, selv om det snarest synes at skyldes Samarbejde mellem københavnske Borgerkredse og Hannibal Sehested.

Sehested nævnes baade i samtidig og senere københavnsk Tradition som »Leder af alle Raadslagningerne«, der bragte Kongen til Arveretten, og H. S. og Borgmester Hans Nansen opfattes som hans Medhjælper. At der paa Stændermødet fandt et politisk Samarbejde Sted mellem Ungdomsvennerne fra Vejle Præstegaard, er utvivlsomt, selv om det ikke lader sig direkte paavise under Mødets første Stadier. Det samme gælder om den Kontakt med Kongeparret, som ikke kan have manglet.

30. Sept. opgav en stor Del af Adelen Konsumtionsfriheden, men der herskede blandt Understænderne Utilfredshed med de af Raad og Adel bevilgede høje Skattesatser, og der var fra Regeringen intet Svar indløbet paa det af Borgerstanden til Kongen indgivne Forslag om en Lensreform, der ophævede det adelige Lensmonopol. I Begyndelsen af Okt. samledes nu en Række gejstlige Repræsentanter med Kbh.s Deputerede og Magistrat i H. S.s Bispegaard, hvor Kammerskriver Christoffer Gabel mod Aften i al Lønlighed indfandt sig paa Kongens Vegne. Her drøftedes et Forslag om at tilbyde Kongen Arveregering som Middel til at løse ham fra Haandfæstningens Baand. Det ældste kendte Udkast af dette Indhold (dat. 4. Okt.) fremtræder som en Beslutning af Borgerstanden, mens den endelige, 8. Okt. vedtagne Akt har Form af en gejstlig-borgerlig Indstilling til Raadet. Om H. S.s Andel i denne Akt, som i Modsætning til den forrige ikke nævner Arveret paa Spindesiden og vil have Kongen forpligtet til at holde hver Stand ved dens Privilegier og udstede en skriftlig Revers, vides intet. Men han maa være enedes med Borgerstandens Førere om dens Ordlyd, før den om Morgenen 8. Okt. i enslydende Eksemplarer forelagdes gejstlige og borgerlige til Underskrift, hver Stand i sin Forsamling. Da Rigsraadet 10. Okt. havde afvist Forslaget

som ubetimeligt, drog »de konjungerede« i Procession med H. S. og Nansen i Spidsen op paa Slottet, hvor Sehested modtog dem og var til Stede, da H. S. efter en Tale overrakte Kongen et Eksemplar af Akten. I de paafølgende spændte Dage, da Byens Porte lukkedes, og militære Foranstaltninger fandt Sted, havde H. S. en Samtale med den kejserlige Gesandt Goés, der skildrer ham som »en Mand af ildfuldt og heftigt Sind«, fuld af haarde Ord mod Raad og Adel, men dog rede til »moderata concilia«. Den 12. opgav Raadet sin Modstand mod Mands-, den 13. mod Mands-Kvinde-Arvefølgen, efter at H. S. paa Sehesteds Spørgsmaal havde betegnet den sidste som Stændernes Villie. H. S. holdt derpaa ved den almindelige Raads- og Stændersamling i Slottets Drabant-sal en afstærk Grebethed baaret Tale, hvori han lykønskede Kongehuset og, vendt mod Raad og Adel, udtalte, »at de ikke skulde tvivle paa, at vi jo skulde bevise dem, som den højeste Stand i Riget, al Ære, Respekt og Kærlighed«. Han tog samtidig Ordet for Haandfæstningens Kassation, men hans Stilling til Spørgsmaalet om en ny Forfatning er ikke helt klar. Efter en Ørevidneberetning vilde han have en ny »Reces« udarbejdet af Kongen »med alle Stænderne«, efter en anden lagde han Afgørelsen i Kongens Haand, hvad ifølge Goés mange blandt de uadelige Stænder misbilligede. H. S. fastholdt, siger Goés, dette Standpunkt i Mødet af udmeldte Mænd i Slottets »grønne Gemak« d. 14. og satte i Udvalgsbeslutningen igennem, at det overdroges Kongen at udarbejde en Reces, som kunde være ham, Riget og enhver Stand især til Gavn og til det gemene Bedste. Det ser dog ud til, at han i Udvalgsmødet har været inde paa Tanken om med det samme at udarbejde en ny Reces, eventuelt med Ændringer i Haandfæstningen, men opgav den under Indtryk af Vanskelighederne ved at naa til Enighed. Senere fik han imidlertid, erfarede Goés, Betæneligheder ved Haandfæstningskassationen, før Stændernes Privilegier var sikrede. At han skulde have været Tilhænger af en uindskrænket Enevælde, med Opgivelse af den af Kbh. ønskede Raads- og Stænderforfatning, lader sig ikke paavise, selv om han nok har været mere »monarkisk« indstillet end Flertallet. Stærkt betonedede han Nødvendigheden af Rigets Udelelighed og den lutherske Statskirkes Opretholdelse.

Det var Kbh.s Ønske, at Sehested, Gersdorff og Reedtz skulde være henholdsvis Rigsskatmester, Rigsdrost og Kansler, og at H. S. og Nansen skulde optages i Raadet. 26. Okt. var H. S. sammen med den s. D. udnævnte Rigsskatmester og Kansler, sine Bispekolleger og Hovedstadens Borgmestre med ved en af Kongen

given Fest paa Slottet, og 30. Okt. aflagde han selv Ed som Ærkebiskop, Raad, Assessor i Statskollegiet og Præsident i Konsistorialkollegiet. Det sidste Kollegium, for hvilket H. S. udarbejdede et Udkast til Instruks, og som skulde have alle Kirke-, Universitets-, Skole- og Legatsager under sig, danne en gejstlig Højesteret og udøve Censurmyndighed, oprettedes imidlertid aldrig, og det blev ikke som Medlem af Statskollegiet, at den nye Ærkebiskop — Danmarks og Norges eneste siden Reformationen — efter Stændermødets Afslutning fik Adgang til at gøre sig politisk gældende. Stærkest var hans Indflydelse i alle kirkelige Anliggender og over for Universitetet, især efter at han 1665 var udnævnt til Præsident i det akademiske Konsistorium med Rang og Sæde over Rector magnificus. I de 24. Juni 1661 udstedte Privilegier for Gejstligheden har han uden Tvivl haft en Hovedandel. De stiller i flere Henseender Kirken og Præstestanden mere uafhængigt af de verdslige Embedsmænd og Domstole end før og indeholder for Kirken fordelagtige Bestemmelser om Tienden. Naar de betegner det som en »synderlig Naade«, at Præsterne faar Lov til at købe deres Præstegaardsbygninger, drejede det sig imidlertid faktisk om et nyt Skatteforslag, som skulde skaffe Dækning for Kbh.s Fattigvæsens under Krigen forbrugte Kapitaler og Legatmidler. Til Skade for Landpræsternes Stilling var det endvidere, at Forordningen af 24. April 1664 gjorde dem til Opkrævere af den nye Konsumtions-skat. H. S. har her været med til at underordne de kirkelige Hensyn under de statsfinansielle. Til Gavn for Præstestanden var derimod Oprettelsen af den gejstlige Enkekasse for Sjællands Stift (1659 og 1662). I øvrigt styrede H. S. Kirken myndigt og i streng luthersk-ortodoks Aand; af Gudstjenestefriheder til fremmede Trosbekendere var han en Fjende.

Grundlaget for H. S.s Magtstilling var, at han, som Hannibal Sehested siger, var »en Mand af stor Kredit inden for sit Præsteskab og af den Grund frygtet af Kongen, som dog føler sig nær knyttet til ham som den, der har bidraget meget til Regeringsforandringen«. Flere kgl. Naadesbevisninger blev ham til Del. Okt. 1661 fik han som Gave Ebberødgaard med Skovrøds Mølle m. m. (Hørsholm Birk), og da han April 1666, bl. a. for afstaaet Pantegods foruden en Del Strøgods paa Sjælland, havde faaet Svenstrup Hovedgaard (Ramsø H.) med adelig Frihed og Jagten paa Smaavildt udlagt for 38 162 Rdl., skænkede Kongen ham Jan. 1667 Reluitionsretten til dette Gods og gav ham April 1668 fri Birkeret dertil. Febr. 1667 fik han Patronatsret til Borup Kirke og dens Anneks Kimmerslev. I Norge, hvortil han 1661 fulgte

Prins Christian paa dennes Hyldingsfærd, erhvervede han s. A. ved Køb af Kronen Godset Bro (Broland) i Søndfjord i Bergens Stift, siden efter dets nye Ejer kaldet Svanø.

Tilfreds med den nye Tingenes Udvikling var Ærkebiskoppen dog ikke paa ethvert Punkt. Han var Førstemand i det saakaldte »Dronningens Parti«, der omfattede bl. a. P. Biilche og Th. Lente, og som sluttede op om Rigsskatmester Hannibal Sehested, støttede denne i hans Stræben efter en Reduktion af den hvervede Hær og i hans ydrepolitiske Tilnærmelse til England, Sverige og Frankrig og virkede for at skaffe ham Stillingen som Førsteminister efter Chr. Rantzaus Død 1663. Den Indflydelse, som Christoffer Gabel fra 1664 vandt paa Sehesteds Bekostning, var ikke efter H. S.s Hjerte. En Rolle spillede det ogsaa her, at han var en stærkt danskfølende Mand, hvad der bl. a. traadte frem i hans Bestræbelser for at hindre Ansættelse af Tyske i Universitetets teologiske Lærerstillingen. Fortalen til 2. Bd. af Danielkommentaren fra 1666 rummer en Del indirekte Kritik af de bestaaende Forhold, bl. a. de store Udgifter til den hvervede Hærs Officerer, Intrigevæsenet ved Hoffet og Kongens utilstrækkelige Paaskønnelse af Sehested i pekuniær og andre Henseender. Bemærkelsesværdig er ogsaa Erklæringen om, at han ikke havde villet ændre det i Kommentaren, som var skrevet før Indførelsen af den arvelige og absolutte Regeeringsmaade og maaske ikke var nøje tilpasset efter denne, »især da jeg intet foreslaar, som kan være til Skade for Fædrelandets nuværende Tilstand«.

H. S. er næst Absalon den danske Kirkens Mand, som har ydet den følgesvangreste Indsats i Landets politiske Udvikling. Statsomvæltningen 1660 kunde næppe have fundet Sted, havde i alt Fald faaet et andet og voldsommere Forløb uden hans Medvirkning som Præste- og Borgerstandens dristige og handlekraftige »Mediator«. Det lutherske Præsteskab gav under hans Ledelse i det afgørende Øjeblik Kongemagten sin Støtte og bidrog til at formidle en fredelig Overgang til det nye. Om han og hans medforbundne har forudset, at Arveretten skulde føre til uindskrænket Enevælde, er et Spørgsmaal for sig. Personlig Magtlyst og Ærgerighed spillede utvivlsomt en Rolle blandt hans Motiver, men var ikke de eneste. Rigets Ve og Vel laa ham oprigtigt paa Hjerte, og han bundede fast og sikkert i dansk Kulturtradition. Med Alderen og maaske ikke uden Indflydelse af nogen Skuffelse over Udviklingens Gang mildnedes hans nervøst-heftige Temperament. Professor Jacob Bircherod, som besøgte ham fem Uger før hans Død, fandt ham »saa ydmyg, fryndlig og beleven, som jeg aldrig

havde set ham før at være«. Han var meget godgørende og oprettede en Række Legater, som efter hans Død øgedes af hans Enke; mod Fødebyen Horsens viste han allerede 1655 sin sønlige Følelse ved et større Legat.

Maleri af Abr. Wuchters (Fr.borg), reproduceret i Litografi fra Em. Barentzen 1867. Maleri i Bymuseet i Kbh., i Horsens Statsskole og i Roskilde Domkirke. Portrætteret paa Heinr. Hansens Maleri 1879—80: Arvehyldingen 1660 (Fr.borg). Stik af A. Haelwegh efter Abr. Wuchters og af J. Haas 1761. Portrætteret paa O. H. de Lodes (1756) og J. G. Friedrichs Stik af Suverænitetens Indførelse. Buste af F. Hammeleff 1882 (Fr.borg). — Mindestøtte af J. Wiedewelt paa Jægerspris 1778.

J. Faber: Ligprædiken over H. S., 1676 (2. Opl. 1732). C. Ostenfeld: Universitetsprogram, 1668. M. Foss: Oratio in obitum Johs. Svaningii, 1668 (2. Opl. 1732). D. G. Zwergius: Det Siellandske Clerisie, 1754. J. Møller: Erkebiskop H. S.s Biographie, Hist. Caiender, I, 1814, S. 213—316; jfr. II, 1815, S. 417 f. H. F. Rørdam i Nyt hist. Tidsskr., VI, 1856. Ny kirkehist. Saml., V, 1869—71; VI, 1872—73. J. A. Fridericia i Hist. Tidsskr., 5. Rk., VI, 1886—87. Samme: Adelsvældens sidste Dage, 1894. J. O. Evjen: Die Staatsumwälzung in Danemark im Jahre 1660, 1903. J. Lindbæk: Aktstykker og Oplysninger til Statskollegiets Historie 1660—1676, I—II, 1903—10. V. Bang i Nationaltidende 15., 22., 29. April 1906. F. J. West: Kronens Skøder, II, 1908. K. Fabricius: Kongeloven, 1920. J. Wedell-Neergaard: Svenstrup, 1921. C. O. Bøggild Andersen: Statsomvæltningen i 1660, 1936. A. Halling: Meine Vorfahren, I, 1905, S. 429—53.

£ Q BøggM Andmm

Swane, Hans Jørgen, 1821—1903, Biskop. F. 27. Okt. 1821 i Kbh. (Helligg.), d. 23. Juni 1903 i Viborg, begr. i Asmild. Forældre: Varemægler Lars S. (1790—1874) og Julie Annette Clausen (1795—1887). Gift 21. Maj 1850 i Kbh. (Frue) med Magdalena Sørensen Bruun, f. 27. Marts 1827 paa Asmild Kloster, d. n. Juni 1909 i Viborg, D. af Overretsassessor, senere Højesteretsassessor, Konferensraad, Lic. jur. P. D. B. til Asmild Kloster (s. d.) og Hustru.

S. blev Student 1838 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og cand. theol. 1843. Medens hans Onkel H. N. Clausen ikke fik større Betydning for ham i Studieaarene, blev han derimod en begejstret Discipel af H. L. Martensen. 1846 rejste S. udenlands, opholdt sig navnlig i Italien, og efter et kort Besøg i Hjemmet blev han n. A. ved kgl. Beskikkelse udnævnt til Lærer for Thorvaldsens Dattersøn, den senere pavelige Kammerherre Albert Paulsen (d. 1921). Fra S.s Rom-Ophold, der i høj Grad bidrog til at udvide hans Synskreds, foreligger en Række interessante Breve og Optegnelser, der er offentliggjort i nyeste Tid. 1849 blev S. Adjunkt i Sorø og tilbragte nu otte fredelige Aar paa dette idylliske Sted

under frugtbar Omgang med Mænd som J. F. Fenger, P. C. Kierkegaard, Ingemann og J. F. Johnstrup. 1857 paabegyndte han sin gejstlige Løbebane som Sognepræst for Hjerminde, Le og Hjorthede i Viborg Stift, og allerede 1860 blev han tillige Provst for Middelsom og Sønderlyng Herreder. S. befandt sig vel i den barske jyske Egn, arbejdede ihærdigt som Præst og viste sig tidligt som en særdeles dygtig Provst, men maatte 1868 af økonomiske Grunde lade sig forflytte til Sjælland som Sognepræst for Følleslev og Særslev samt Provst for Skippinge og Ods Herreder. Kun kort kom han til at virke her, idet hans Velynder Biskop Laub 1871 fik ham udnævnt til Stiftsprovst i Viborg samt Sognepræst ved Domkirken og i Asmild og Tapdrup. I denne Stilling var han den aldrende Biskop en trofast Støtte og indlagde sig desuden betydelige Fortjenester af Arbejdet for Domkirkens Restaurering (ligesom han senere interesserede sig levende for dens Udsmykning ved Joakim Skovgaard). Det var derfor naturligt, at han 1877 (fra 1. Maj 1878 at regne) blev Laubs Efterfølger som Biskop, hvilken Stilling han beklædte indtil 1901, da han tog sin Afsked.

Som Biskop levede S. udelukkende for sit Embede. Han var en myndig Kirkestyrer, der i høj Grad forstod at sætte sig i Respekt i Stiftet, og hvis Ord havde Vægt over for Autoriteterne, ikke mindst i Kultusministeriet. Med Nidkærlighed og ualmindelige administrative Evner røgtede han Bispeembedets mangfoldige Forretninger, ved hyppige Visitatser lykkedes det ham at lære Stiftet nøje at kende, og ved Landemoder og Præsteordinationer forstod han meget vel at kaste Glans over Dagens Højtid. Skønt han var lille af Vækst, hvilede der — især i hans ældre Aar — en egen Nimbus over hans Optræden, og Indtrykket af det karakterfulde Ansigt med det hvide Haar, det runde Skipperskæg og de kloge graa Øjne skulde nok bide sig fast. Hertil kom, at han var en god Taler, hvis Ord hørtes med Opmærksomhed, og det skønt hans Organ var uheldigt — Stemmen laa i to Lejer og slog stadig over i det pibende. Som det kan ses af hans »Taler ved Præstevielse og Provsteindsættelse« (1903), gav han Udtryk for en positiv, bibelfast evangelisk-luthersk Forkyndelse, i Formen klar og afrundet, i nær Slægt med den Martensen'ske Stil. Ogsaa i sit Kirkestyre fulgte han med ubøjelig Fasthed den Martensen'ske Linie. Som udpræget Repræsentant for »Kirketypen« saa han med Uvillie paa Vækkelsesretningerne, som han fandt ensidige, subjektivistiske, formløse. Hans eget høj Kirkelige, strengt konservative Syn bragte ham derfor jævnlig paa Kant med de moderne Bevægelser, der stærkt var ved at arbejde sig frem. Navnlig i Viborg By kom det

oftere til Brydninger især i de Aar, han til Stiftsprovst havde en saa betydelig Forkæmper for Indre Mission som Fr. Zeuthen. S. veg imidlertid ikke et Skridt fra det Standpunkt, han ansaa for det rette, som det bl. a. viste sig, da han tvang Zeuthen til at opgive at bygge et Missionshus i Viborg og lade sig nøje med det »Menighedshus«, S. og hans Kreds opførte. I sin personlige Fremtræden bar S. i meget Præg af den nationalliberale Embedsmands-type: kølig og aandsaristokratisk som han var af Form, kunde han derfor ofte virke fornem og stødende over for det lavere Borgerskab og især over for Skolelærerne paa Landet, for hvem hans Visitatser var ikke saa lidt af en Ydmygelse, men ved sin Kløgt og rige Verdenserfaring blev han en værdifuld Støtte for mange. Til disse hørte ogsaa Biskop H. Stein, hvorefter en omfattende (utrykt) Brevveksling vidner. Af denne fremgaar tillige, at S. og Stein ved Aarhundredets Slutning afgjort var Førerne inden for den konservative Fløj af Bispekollegiet. S. var fremfor alt en praktisk Natur, han betød derfor mere som Menneske og kirkelig Administrator end som Aandspersonlighed, men han følger sig smukt ind i den lange Række af det 19. Aarhundredes Kulturbiskopper. — R. 1874. DM. 1876. K.²i1887. K.[^]894. S.K. 1900. — Malerier af W. Marstrand 1848 (Familieeje) og Aug. Jerndorff 1890 (Viborg Domkirke). Tegninger af F. C. Lund ca. 1875 og af E. Rohde (begge Familieeje). Silhouet ca. 1842 (ligesaa).

III. Tid. 10. Nov. 1901. Fr. Zeuthen i Den indre Missions Tidende, L, 1903, S. 446 ff. Biskop Jørgen Swane og hans Hustru Magdalene f. Bruun (P. F. Rist og Jul. Clausen: Memoirer og Breve, XLIII), 1925. Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, III, 1915, S. 262 f. Kirkehist. Saml., 6. Rk., III, 1939—41, S. 317 f., 387—94. J. C. Kali: Biskop Fredrik Nielsen, 1911, S. 232, 260, 345 f., 349 f. H. G. A. Jørgensen: Ribebispen Gabriel Koch, 1930, S. 140. P. E. Benzon: Af mine Minder fra Viborgegnen, I, 1927, S. 9—11, 14, 16—19, 22. Daniel Bruun: Slægts- og Barndoms minder fra Viborg-Egnen, 1925, S. 180—90. V. Helweg-Larsen: Levnetsoptegnelser, 1930, S. ngf., 131. Johs. Gøtzsche: Frederik Zeuthen, 1927, S. 129—33, 140—46, 151 ff., 156 f. — Skønlitterært Portræt i P. E. Benzon: Husvild, 1902.

Bjørn Kornerup.

Swane, Leo, f. 1887, Kunsthistoriker. F. 14. Febr. 1887 paa Frbg. Forældre: Assistent, senere Fuldmægtig i Bikuben Leo S. (1837—1922) og Sophie Lisbeth Rasmussen (1849—1934). Ugift.

Efter Artium 1905 fra Metropolitanskolen begyndte S. at studere Tysk og Græsk, men efter nogle Aars Forløb gik han over til Kunsthistorien. Hans Uddannelse i dette Fag er først og fremmest foregaaet paa mange og lange Udenlandsrejser. Den første, i For-

aaret og Forsommeren 1909, gik til Paris; med dette Studieophold indledede S. sit Livs Arbejde i den franske Kunsts Tjeneste. Af stor Betydning for hans Udvikling var ogsaa en Rejse 1910—11 til London, Paris, Rom, mellemitalienske Byer og Firenze. Efter Krigen 1914—18 har S. gjort talrige Studierejser, de fleste til Paris; paa flere af disse bistod han Ingeniør J. Rump ved hans Indkøb af moderne fransk Kunst, henledte saaledes hans Opmærksomhed paa Kunstnere som Matisse, Braque og Gromaire. 1926 besøgte han Spanien.

1912 opnaaede S. en Stilling som Assistent ved Statens Museum for Kunst (Kobberstiksamlingen), blev Inspektør sst. 1919, Direktør for Museet 1931 efter G. Falck. I sin Direktørtid har han taget Initiativet til et nærmere Samarbejde mellem Statens Kunstmuseum og Museerne i vore Købstæder og er Medstifter af Foreningen af danske Provinsmuseer. Hans Indkøb af gammel udenlandsk Billedkunst har været stærkt hemmet af Valutarestriktioner, men Museets danske Afdeling, ikke mindst den moderne, har faaet store og værdifulde Forøgelse.

Fra sine helt unge Aar var S. knyttet i varmt personligt Venskab til Harald Giersing; senere kom han til at staa Fynboerne, navnlig Johs. Larsen og Peter Hansen, meget nær. S. har været en utrættet Talsmand ikke blot for disse Malere og deres Retning, men overhovedet for vor bedste unge Kunst; naar de nævnte Malere, ikke mindst Giersing, nu nyder almindelig Anerkendelse som førende Skikkelser i ny dansk Billedkunst, har S. en væsentlig Andel deri. Men ogsaa Folk som Niels Larsen (Stevns), Niels Bjerre, Jens Søndergaard, Johs. C. Bjerg og mange andre har S. hjulpet til Gennembrud.

Hans kritiske Forfatterskab er betydeligt. 1923—24 redigerede han »Kunstbladet« for Kunstforeningen, 1927 udgav og delvis bekostede han sit eget »Kunstbladet«, maaske det mest helstøbte blandt vore mange kortfristede Kunsttidsskrifter. Han har skrevet Smaaabøger (i Serien »Vor Tids Kunst«) om Harald Giersing (1931), Jens Søndergaard (s. A.), Johs. C. Bjerg (1932), Edvard Weie (1932), Oluf Hartmann (1934), Svend Rathsack (1934), Niels Bjerre (1935) og leveret en Oversigt over den yngste danske Malerkunst i det af Erik Zahle redigerede Værk »Danmarks Malerkunst« (1939). Faaborgmuseet, i hvis Bestyrelse S. har haft Sæde siden 1924, og som er blevet omordnet af ham, har han 1932 behandlet i en fin Bog. Sit intime Kendskab til det 19. og 20. Aarhundredes franske Malerkunst har S. endelig godtgjort i en Række Afhandlinger, blandt hvilke skal fremhæves »Delacroix's Portræt

af George Sand paa Ordrupgaard« (Kunstmuseets Aarsskr., 1926—28, S. 95—108); om den Rump'ske Samling skrev han sst. 1929—31, S. 61—79. Det lille Skrift »Fransk Malerkunst fra David til Courbet« (Kunst i Danmark, Ny Rk., I), 1930, er maaske hans smukkeste Arbejde inden for dette Felt. Jævnside med dette Forfatterskab, viet den moderne Billedkunst, har S. ogsaa dyrket Danmarks Malerkunst i det 18. Aarhundredes sidste Trediedel og det 19. Aarhundredes Begyndelse med Abildgaard, Jens Juel og J. F. Clemens som Hovedfigurer. 1926 udsendte han det monumentale Værk »Abildgaard. Arkitektur og Dekoration«, 1929 en stofmættet Monografi (med Oeuvrefortegnelse) af Kobberstikkeren J. F. Clemens. Om Abildgaard som Maler har han skrevet flere Gange, bl. a. i Kunstmuseets Aarsskrift, 1937, S. 1—30, ligeledes om Jens Juel og hans Samtids Kunst, saaledes i »Danmarks Malerkunst« (1937) og i »Rom og Danmark«, I (1935); en Biografi af Juel har S. længe haft under Forberedelse. Et stort Essay om Pilo (i »Svensk sjuttonhundredes konst«, red. af A. Gauffin, 1923, S. 48—82) og en fint vurderende Bog om Dankvart Dreyer (1921) slutter sig til denne Part af S.s kunsthistoriske Produktion.

Som Forsker og Kritiker er S. den rendyrkede Æstetiker, der fortrinsvis søger at tolke Kunstværkets formale Værdier. Han gør det ved direkte Indføling, med et sensitivt og musikalsk stemt Sinds stærke Medleven i Formers, Liniers og Farvers Spil. I Kraft af sit stærke Temperament og sin til Stejlhed grænsende Uafhængighed i Synspunkter har han skaffet sig en markeret Position i dansk Kunstliv, stundom bekæmpet, men respekteret for sin Ildhu, for sin levende Kærlighed til baade den klassiske og den kæmpende Kunst og for sin enkle Klarhed i den litterære Fremstilling. Inden for sine Specialer har han som Historiker skaffet sig et anset Navn.

S. har siden 1922 været Medlem af Bestyrelsen for Foreningen Fransk Kunst og blev 1938 Medlem af Kommissionen vedrørende Statens Museum for Kunst.

To Malerier af Siegfr. Neuhaus 1908. Flere Malerier og Tegninger af Sig. Swane, bl. a. Malerier 1908 (Nasjonalgalleriet, Oslo) og 1922. Tre Malerier af H. Giersing 1912 og 1914.

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, III, 1915, *

Christian Elling.

Svane, Ole Henrik (ved Daaben Henrichsen, Oluf), 1740—1825, opvakt Lægmand. Døbt 13. Nov. 1740 i Kolsbæk, Blidstrup Sogn, d. 3. Juli 1825 i Kerteminde, begr. sst. Forældre: Snedker Henrich

Pedersen (ca. 1699—1767) og Anne Ibsdatter (d. tidligst 1768). Ugift.

Forældrene var fattige. Ti Aar gammel kom S. ud at tjene. Efter i syv Aar at have været i Skomagerlære i Kbh. begav den tyveaarige Svend sig paa Vandring. I Berlin kom han i Forbindelse med de bøhmiske Brødre, hvis Gudstjeneste han søgte i de fem Aar, han blev der. De næste femten Aar arbejdede han som Svend i Kbh.; her kom det, efter hans eget Sigende, til et afgørende aandeligt Gennembrud, og 1780 hørte han en Stemme, der kaldte ham til Fyn, hvor han »skulde blive til Frelse« for mange. Skønt han ikke forstod dette, drog han til Svendborg, hvor han snart kom i Forbindelse med de vakte Kredse. Fra nu af begyndte S. at opsøge Menighedens syge og andre, og der viste sig snart Virkninger af hans Sjælesørgergerning. Et varmt Venskab knyttedes mellem S. og den tyve Aar yngre Snedkersvend Rasmus Klink. Da denne flyttede til Kerteminde, drog S., 74 Aar gammel, med og boede hos Klinks. S. havde aldrig talt ved Møderne, men i Klinks Hjem holdtes der ikke blot daglige Andagter, men ogsaa en Forsamling Søndag Eftermiddag. Her ledede S. Mødet, læste en Prædiken og formanede de nærværende. Da saa en yngre Mand, Christen Madsen (s. d.) ved sin Forkyndelse fremkaldte et stærkt aandeligt Røre paa Nordfyn, blev S. ham en vis og kærlig Vejleder, der særlig viste hen til Luthers Prædikener. Da der anlagdes Sag imod Christen Madsen, maatte baade Klink og S. i Forhør, men der skete dem ellers intet. S. døde agtet og afholdt. Næsten hele Kerteminde fulgte ham til Graven.

Fr. Nygård: Kristenliv i Danmark gennem hundrede Aar (1741—1840), 1897, S. 136—345. Holger Begtrup: Dansk Menighedsliv i grundtvigske Kredse, III, 1932, S. 7-13.

H a m KQCL

Swane, Sigurd, f. 1879, Maler, Forfatter. F. 16. Juni 1879 paa Frbg. Broder til Leo S. (s. d.). Gift i^o 19. Nov. 1910 i Kerteminde (b. v.) med Malerinden Christine Larsen (se Swane, Christine). Ægteskabet opløst 1920. 2° 4. Jan. 1921 i Kbh. med Agnete Alfrida Julie Rechendorff, f. 22. Nov. 1893 paa Frbg., D. af Fuldmægtig, senere Direktør for Forsikringsselskab Oscar Andreas R. (f. 1865) og Valborg Elisabeth Baadsgaard (f. 1872).

S. skulde have været Student, men Sygdom hindrede ham i at indstille sig til Eksamen. Da han ved denne Tid bestemte sig til at blive Maler, gik han ind paa Teknisk Skole under H. Grønvold og kom herfra til Akademiet, som han søgte Okt. 1899 til April 1903, og derefter paa Zahrtmanns Skole Vintrene 1904—06. Efter

at have deltaget i et Par mindre Udstillinger debuterede han paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1903 med et Interiør (Randers Museum). S. A. fik han Lejlighed til at se Eremitage-Galleriet i St. Petersborg paa en Tur med et Skib og til at gøre en Rejse til Danzig, Dresden og Berlin. En ny, friere, koloristisk betonet malerisk Opfattelse var dengang i Frembrud her hjemme. Akademiets Undervisning følte S. og den jævndrende Generation utilfredsstillende, selv om S. dog havde Udbytte af F. Vermehrens Anvisninger, men det blev afgørende for S., at han paa Akademiet traf Harald Giersing og sluttede sig til ham i nært Venskab. Det fik særlig Betydning, da han paa Giersings Tilskyndelse tog til Paris Febr. 1907. Han blev der i tre Maaneder. Sammen saa de Impressionisterne og de Malere, der byggede videre paa Impressionismen. Impulserne fra Paris virkede som en Frigørelse for S. En Tid antog han Pointillismens Teknik i en tillempet Form (Skovbilleder 1907—08), og Farven blev fra nu af den herskende Faktor i hans Maleri. Han tog Skridtet fuldt ud, naaede op til en Farvepragt af helt digterisk Skønhed (Kompositionerne »Jacobs Drøm« 1911 og 1911—12). Baade hans Kolorit og Malemaade vakte Protest. Da Kunstmuseet 1910 købte hans følsomme Portræt af en ung Dame (1909), der koloristisk var en Studie i grønt og gult, kom S. for en Tid frem i Kampens forreste Linie, men Side om Side med Giersing blev han derigennem en af de vigtigste Pionerer for de følgende Decenniers maleriske Udvikling, for Farvens Gennembrud i dansk Kunst, og han fastslog denne Position med sin Privatudstilling i Den frie Udstilling Nov. 1912. Fra disse Aar stammer adskillige af S.s betydeligste Billeder, foruden de nævnte nogle Forstadsmotiver (»Udsigt over Villahaver, Charlottenlund«, »Sol over Haver, Ordrup«, begge 1912), hvor Lys og Farve mødes i en straalende Glans som hos faa danske Malere, og en Række Portrætter (et andet Portræt af en ung Dame fra 1910, Leo Swanes i Oslo Nasjonalgalleri 1908, Harald Kiddes 1909), der viste den særlige Begavelse for Portrætmaleri, han har i Kraft af sin Karakterans og menneskelige Indfølelse.

Den overvejende Betoning af Farven og den nøje Forening af Lys og Farve, som S. i sine ypperste Billeder naaede op til, blev han ikke staaende ved. Den er senere vejet noget for en mere utvungen impressionistisk Opfattelse af Lyset og en ganske vist koloristisk betonet, men dog mere naturalistisk landskabelig Stemningslyrik. Stort set kan det siges, at han stadig har fastholdt sin maleriske Opfattelse i en flittig Produktion. Landskaber, Skovpartier og Blomsterbilleder indtager vel den største Plads, men det

er et Spørgsmaal, om hans vægtigste og mest karakteristiske Arbejder ikke ligger inden for Figurmaleriet. Det gælder næppe saa meget de frie Kompositioner («Danaé» 1916, »Niobe, Komposition med tre Figurer« 1917, »Blodsporet« 1922, »Jacobs Drøm« 1932—37) som dem, hvor et portrætligt Moment gør sig gældende og har givet ham en Tilknytning til Virkeligheden (de ældre Billeder »Fire Malerinder« 1912, »Moder med sit Barn ved Brystet« 1914 i Kunstmuseet; senere f. Eks. »I Gyngen« 1921), eller hans Interiører med Figurer, et Omraade, hvor hans intime Karaktersans og koloristiske Iagttagelse særlig har kunnet forenes («Hjemmeskole« 1921, »Avisen læses« 1922, »Lektielæsning« 1923—31). I Aarenes Løb har han ogsaa malet en anselig Række fortrinlige Portrætter, Faderens 1921, Otto Gelsted 1917, Knud Hjortø 1925 (et i Odense Museum), Carl Nielsen (1931, Odense Museum), Anna Ancher 1931 (Skagens Museum), Henrik Pontoppidan (bedst det i Dansk Forfatterforening, 1933), Selvportræt 1932, Hustruens Portræt 1933.

Ved Siden af Maleriet har S. udøvet en ret omfattende Skribentvirksomhed. Harald Kidde interesserede sig for hans Digte og skaffede dem Optagelse i »Illustreret Tidende« og »Tilskueren« saa tidligt som ved Aarhundredskiftet. Senere har S. udgivet Digt-samlingerne »Skyer« (1912), »Templet« (1918), »Tiden« (1925), »Sange i Ørkenen« (1926), »Under skiftende Himmel« (1929) og »Syndens Blomster«, en Oversættelse af Baudelaires »Les fleurs du mal« (1921). Desuden har han skrevet kunstkritiske Artikler til Dagblade (bl. a. en Række meget omtalte Kronikker om Goteborg-Udstillingen 1923 i »Dagens Nyheder« 2., 9., 16., 23. Sept. og 2. Okt. s. A.), lejlighedsvis ogsaa behandlet andre Emner, især Naturfrednings-Spørgsmaal, og han udgav 1923 »Skolesag og Statsstyre, Klassejævning og Fred«, 1925 Pjecen »Kai Nielsens Kunst. En Omvurdering« og 1939 Monografien »Maleren Kristian Kongsbøll«.

S.s senere Rejser gik 1913 til Tyskland (Kassel, Munchen, hjem over Prag, Dresden, Berlin), 1927 i tre Maaneder til Italien (Rom, Firenze, Siena), 1929 lige saa lang Tid til Spanien (Madrid, Toledo). Han har udstillet hyppigere end de fleste. Han deltog i Charlottenborg Foraarsudstilling 1903—06, 1908—09, 1922—23, 1925—26, 1929—30, Den frie Udstilling 1910—14 (Parthaver 1913), Kunstnernes Efteraarsudstilling fem Gange 1905—20 og sluttede sig 1915 til Grønningen, hvor han siden har udstillet hvert Aar. Af hans rriange egne Udstillinger (den første hos Winkel & Magnussen Sept. 1908) var de i Den frie Udstilling Nov. 1912 og Dec. 1939 og i Kunstforeningen Sept.—Okt. 1931 de betydeligste. Her hjemme deltog han i »Ung dansk Kunst« Dec. 1910, tog

Initiativet til og gennemførte »Moderne dansk Malerkunst« paa Charlottenborg Okt. 1925, og i øvrigt har han siden 1910 været med ved de fleste større Opvisninger af dansk Kunst hjemme og ude (bl. a. Unionalerne). Kunstakademiet tildelte ham Eckersbergs Medaille 1919 for »Lasse med Flip« og Thorvaldsens Medaille 1940 for »Jacobs Drøm«. Efteraaret 1919 virkede han et Par Maaneder som Assistent ved dets Malerskole. 1920 valgtes han ind i dets Plenarforsamling, og 1924—28 var han Medlem af Akademirådet. Billeder af ham findes i Kunstmuseet, Museerne i Aarhus, Aalborg, Skagen, Randers, Horsens, Ribe, Esbjerg, Tønder, Odense, Faaborg, Maribo, samt paa Fr.borg, endvidere i Nationalmuseum i Stockholm, Goteborgs Konstmuseum og Nasjonalgalleriet i Oslo. — Portrætmalerier af Siegfred Neuhaus og Harald Giersing (bl. a. 1910, Kunstmuseet). Adskillige Selvportrætter, bl. a. 1898, 1899, 1903, 1908 (Faaborg Museum), 1916, 1922, 1927, 1928, 1932 (to). Tegning af H. Giersing ca. 1905 (Kunstmuseet). Portrætteret paa Peter Hansens Maleri af Faaborg Museums Indvielse 1910 (Faaborg Museum).

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, III, 1915, S. 265 f. Sigurd Swane i Politiken 6. Okt. 1921. Siegfred Neuhaus i Kunstbladet 1927, S. 41—48. Preben Wilmann i Social-Demokraten 3. Okt. 1931. Søndag, Tillæg til Nationaltidende 27. Febr. 1927 og 5. Marts 1939. Poul Uttenreitter: Sigurd Swane, 1932 (Vor Tids Kunst, 8). Danske i Paris, red. af Franz von Jessen, II, 1938. Sigurd Schultz i Nationaltidende 15. Dec. 1939.

Sigurd Schultz-

de Svanenhielm. Ionas Lillianschiold, 1726—1801, Købmand i Grønland. F. 1726 paa Svanø Hovedgaard i Sunnfjord, d. 27. Dec. 1801 paa Rømø, begr. i Rømø K. Forældre: Kancelliraad, Proprietær Morten de S. (d. 1749) og Cecilia Christina Lillianschiold (1687—1749). Gift 13. Aug. 1758 i Christianshaab med Grønlænderinden Birgithe, f. ca. 1732 ved Frederikshaab (døbt som halvvoksen), begr. 25. Maj 1775 i Fjære ved Grimstad.

Efter sin Konfirmation fik de S. Kontoruddannelse hos Amtmanden i Stavanger B. C. de Fine, som var gift med hans Moster, og blev efter Amtmandens Død 1747 Skriver ved Rentekammeret i Kbh. To Aar senere fik han Ansættelse paa Det almindelige oktrojerede Handelskompagnis Kontor og beskikkedes 29. April 1750 til »Oberassistent« ved Logen Jakobshavn i Nordgrønland. Her viste han sig snart som en driftig Handelsleder og dygtig Administrator og fik i Løbet af den korte Tid, han virkede her, Logens Handel »sadt paa een god Foed«. Som Følge heraf forflyttedes han 1753

til Nordgrønlands ældste og betydeligste Koloni Christianshaab, under hvilken tillige Logen Claushavn hørte. Her kom han til at lægge sin egentlige Livsgerning, idet han bestyrede Kolonien i 30 Aar. Uagtet hans Forgænger havde været en anerkendt Dygtighed som Kolonileder, kom de S. dog til at overgaa denne og i betydelig Grad at »forbedre« Koloniens Produktion, skønt en ny Koloni 1763 blev oprettet ved Egedesminde, hvorved Christianshaabs Handelsomraade næsten halveredes, de S. var med Rette berømt for sin Koloniøkonomi og vandt fortjent Anerkendelse derfor ikke blot i Handelskompagniets Tid, men ogsaa efter at Staten havde overtaget den grønlandske Handel. Saaledes kunde han i Tilfælde af Skibsudelblivelse, hvilket ikke saa sjældent hændte i Datiden, ikke blot opretholde sit eget Koloniomraade med tilstrækkelig Vareforsyning, men endog assistere andre Kolonier med hvad de manglede af Proviant. — Christianshaabs Koloni, som laa paa et uheldigt Sted, blev af de S. overflyttet til den modsatte Side af Havnebugten, hvor ligeledes et 1763 udsendt nyt, stort Vaaningshus under hans Ledelse opførtes paa en halvanden m høj og over 30 m langstens Grund, der endnu tillige med Huset staaer urokket. — Ved Statens Overtagelse af de grønlandske Affærer kaldtes de S. til Kbh. »til Raadførelse med de nye Herrer«. Under Opholdet her fik han Tilbud om »grønlandsk Pakhuus-skriver Tjeneste«, men vilde ikke opgive Christianshaab. Faa Dage efter Afrejsen fra Kbh. døde hans Hustru af Kopper. — 1783 tog de S. sin Afsked som Kolonibestyrer, men blev boende ved Christianshaab til 1790, da han rejste hjem i Følge med sin Svigersøn og Efterfølger, Købmand N. D. Muus (1748—1829). De sidste Aar af sit Liv tilbragte han hos sin anden Svigersøn, Præsten N. Hveysse (1752—1829) paa Rømø, tidligere Missionær i Sukkertoppen i Sydgrønland.

H. Ostermann: Av en norsk adelsmanns saga, Norsk sletshistorisk tidskrift, V, 1935, S. 47—62. Samme: Nordmænd paa Grønland, II, 1940, S. 749—68.

H. Ostermann.

Svanevedel, H. F., se v. Schwanewede.

Svanholm, Hans Peter Theodor Adler, f. 1876, Direktør. F. 17. Marts 1876 i Roskilde. Forældre: Købmand, senere Hotelejer Lauritz Theodor S. (1843—1900) og Caroline Constantine Elisabeth Adler (1847—1922). Gift 12. April 1900 i Buerup med Helga Frederikke Elise Mikkelsen, f. 24. Okt. 1873 i Løgtved,

D. af Lærer i Løgtved, senere i Buerup, Christian M. (1828—1912) og Ane Sophie Andersen (1840—1921).

I S.s første Barneaar havde hans Fader opgivet sin Købmandsforretning og overtaget Hotel Postgaarden og Jernbanerestaurasjonen i Kalundborg, og da Kaarene var smaa og Børneflokken stor, maatte han tidligt hjælpe med i Virksomheden. Fjorten Aar gammel forlod han Kalundborg Borgerskole og kom straks paa Kontoret hos L. C. Hansen og siden i samme By hos Valentin Jensen, der handlede med Kul, Korn og Foderstoffer. Efter at have aftjent sin Værnepligt ved Søbefæstningen tiltraadte han 1897 en Stilling hos Thor E. Tulinius i Kbh., hvor han blev i ca. fire Aar. Han fik derefter 1901 Ansættelse i det amerikanske Vacuum Oil Co.s herværende Afdeling, og under dennes Direktør Ernst Michaelsen kom S. til at opleve en Række lykkelige Arbejdsaar. Han blev faa Maaneder efter sin Ansættelse Kontorchef i Forretningen, n. A. Underdirektør og 1904 Direktør for Vacuum Oil Co.s Dansk-Norske Forretning. Under Direktør Ernst Michaelsen sorterede Vacuum Oil Co.s Forretninger i Skandinavien, Finland og Rusland, og S. arbejdede i disse Lande som Assistant General Manager. 1918 søgte og fik han Stillingen som Direktør for Akts. Det danske Kulkompagni og blev samtidig Medlem af Selskabets Bestyrelse. Som Direktør i Kulkompagniet tog han Initiativet til Samarbejde med forskellige Kulforretninger i Provinsen, Selskabets Aktiekapital er i hans Direktørtid vokset fra 2% til 8% Mill. Kr., og dets Anlæg af Flaade og Kuldampere har gennemgaaet en Fornyelse og Forøgelse. Hans Indsats inden for Kulbranchen har dog strakt sig langt ud over at drive sin egen Virksomhed. Saaledes fik han i Samarbejde med Den overordentlige Kommission 1918 oprettet Kulimportørernes Reguleringskasse, som i væsentlig Grad bidrog til, at Kultilførslerne til Danmark 1918—20 ikke gik i Staa. Siden 1920 har S. været Formand i Danske Kulimportørers Association, og 1923 tog han Initiativet til Oprettelsen af Scandinavian Coal Importers Federation og har siden 1928 ogsaa beklædt Formandsposten her. 1919—29 og 1930—37 var han Medlem af Bestyrelsen for Dansk Dampskibsrederiforening, 1931—41 var han Medlem af Grosserer-Societetets Komite, fra 1933 som Næstformand i denne Organisation. Under Formanden, Grosserer Holger Laage-Petersens Sygdom i Efteraaret 1940 fungerede S. som Komiteens Formand. Som Medlem af de her nævnte Hovederhvervsorganisationer har S. i Kraft af sin levende og aktive Fremtræden og en usædvanlig Evne til baade i mundtlig og skriftlig Form at bringe sine Tanker

og Synspunkter til Udtryk formaaet paa virkningsfuld Maade at yde sit Bidrag til Behandlingen af Tidens mangeartede erhvervsøkonomiske Problemer. Særlig bør det nævnes, at S. som Handelsstandens Delegerede deltog i Forhandlingerne i London 1933 i Forbindelse med Afsluttelsen af den dansk-engliske Handelsoverenskomst, og at han paa ny var Delegeret ved Forhandlingerne om Forlængelsen af denne 1936. Endvidere var han 1933—39 Medlem af den i Henhold til 1933-Overenskomsten nedsatte Kul-Komité. Fra 1932 har S. været Medlem af Kbh.s Havnebestyrelse, og i April 1941 blev han Medlem af Fragtnævnet. Endelig skal nævnes, at S. i adskillige Aar har virket som Bestyrelsesmedlem i flere af vore anselige Aktieselskaber, saaledes i Akts. Petersen & Fritsche siden 1912 og i Akts. Nordisk Fjerfabrik og Vacuum Oil Co. Akts. siden 1918 samt i Importkompagniet Akts. Kalundborg og Forenede Assurandører. Desuden er S. Medlem af Bestyrelsen for Kraks Legat og for International Law Association. — R. 1928. DM. 1936. — Maleri af L. Find 1936.

Volmer Blum-Hansen: Slægt-Register. Familien Svanholm, 1936, S. 6.

Svaning

Jens Vestberg.

S våning, Hans, ca. 1500—84, Historieskriver. F. ca. 1500 i Svanninge, d. 20. Sept. 1584 i Ribe, begr. i Domkirken. Gift 30. Sept. 1554 i Ribe med Marine Sørensdatter, f. ca. 1539, d. 4. Juli 1615, D. af Raadmand, senere Borgmester i Ribe Søren Jacobsen Stage (d. 1577) og Anna Sørensdatter Klyne (d. 1575).

H. S. var en fattig fynsk Landsbydreng, som blev hjulpet til Skole og Studeringer af en Slægtning Mag. Jens Andersen, der var Odensebispens Jens Andersen Bældenaks Kansler. Han gik i Vor Frue Skole i Kbh., mens Christian Torkelsen Morsing var Rektor, studerede vel en Tid ved Universitetet og søgte derpaa udenlands. 1529 blev han immatrikuleret i Wittenberg, hvor han 1533 tog Magistergraden og vistnok opholdt sig i de følgende seks Aar. Efter at være vendt hjem blev han Professor i Retorik, udnævntes 1541 til Tugtemester for den unge Prins Frederik, en Stilling, han havde til 1552. Løn oppebar han ved Præbender i Roskilde, Lund og Ribe. 1547 fik han Dekanetet i Ribe, og da hans Opdragerhverv var endt, overtog han Embedet, bosatte sig i Staden og giftede sig ind i en velhavende Borger-slægt, hvorved han ogsaa vandt anset Svogerskab.

Da H. S. ledsagede Prins Frederik paa hans Hyldingsrejse til Norge 1548, tilskyndede han Lagmand Laurents Hansen til at oversætte Heimskringla til Dansk. Allerede under Studietiden i

Wittenberg maa han have lagt historisk Interesse og stilistisk Evne for Dagen, eftersom Melanchton 1542 foreslog Christian III. at lade H. S. eller Peder Svave give en Fremstilling af Reformationens Indførelse i Kongens Lande. Peder Svave, der havde haft i Opdrag at skrive politiske Indlæg, døde 1552, og muligvis er H. S., samtidig med at han befriedes for Tjenesten ved Høve blevet udset til at være Regeringens Pennefører og forfatte den latinske Danmarkshistorie, der skulde hævde Rigets Anseelse. Udnævnelsens Form og Indhold kender man ikke, ej heller Aaret, men 1555 forlyder det, at H. S. i betydeligt Omfang har indsamlet Materiale i Klostre og Domkapitler. 1554 havde Sverige faaet sin Nationalhistorie »*Historia de omnibus Gothorum Sveonumque regibus*«, skrevet af Johannes Magnus i statelig humanistisk Stil, og 1558 tryktes Værket paa ny. Det maatte mane til at fremskynde Danmarkshistorien, men i første Række krævede de mange bitre Udfald mod de Danske et Genmæle. Regeringen paalagde H. S. at skrive mod Johannes Magnus, hans Manuskript blev gennemset af Kongen, Kansler Johan Friis og de højtlærde i Kbh. og gik i Trykken 1561; i sidste Øjeblik veg man dog tilbage for at give Skriftet et saa tydeligt officielt Præg, omtrykte nogle Blade, undlod at sætte Trykkested, antedaterede til 1560 og anførte den Aaret i Forvejen døde Professor Petrus Parvus Rosæfontanus som Autor i Stedet for H. S. I den Skikkelse blev »*Refutatio calumniarum cujusdam Joannis Magni Gothi Upsalensis*« sendt ud i Verden, men eet Eksemplar af Bogen i oprindelig Skikkelse og nogle kasserede Blade undslap Ødelæggelsen. Til »*Refutatio*« var knyttet et Stykke af den store Danmarkshistorie, nemlig »*Chronicon sive historia Joannis regis Daniæ*«, der saaledes længe gik for et Arbejde af Petrus Parvus Rosæfontanus. Hans Gram var den første, der gennemskuede Forholdet. I sin Egenkab af Regeringens officielle Pennefører skrev H. S. endvidere »*En retractat eller forklaring paa den beretning, som er nyligen udgangen de Suenske til vilge om alt det, som er skied oc forhandlit emellum de Danske oc de Suenske Aar 1565*«, der af ukendte Grunde blev liggende utrykt. Heller ikke hans Indlæg »*De Slesvicensi ducatu*« kom frem.

Imidlertid arbejdede H. S. stadig paa sit store Værk, men han syntes aldrig at naa til Vejs Ende. Kritik listede sig frem. »Gid den gode gamle Mands Arbejder maa svare til hvad han selv og vi i sin Tid ventede af dem«, skrev Anders Sørensen Vedel 1578 til Arild Huitfeldt. Vedel brændte af Iver efter at tage Opgaven op, og Regeringen var utaalmodig over den lange Venten. 1579

fik H. S. Ordre til at møde i Kbh. med alt, hvad han havde skrevet af Danmarkshistorien, og det Materiale, han havde sanket sammen, og overgive det til Kansler Niels Kaas. Det blev derefter paalagt Professorerne at dømme, hvorvidt hans Fremstilling skulde trykkes. Deres Skøn maa være gaaet ham imod, thi »Historia Danica« blev lagt hen. Som Helhed blev den aldrig trykt. Kun Christian II.s Historie med den hadske Skildring af Kongen kom frem, offentliggjort i Frankfurt 1658 maaske paa Boghandlerspekulation, maaske af en eller anden, der vilde gyde Olie paa Ilden i dette skæbnesvangre Aar. Resten af Manuskriptet gik til Grunde ved Universitetsbibliotekets Brand 1728. Ifølge en Registrant, som Stephanius affattede over de Stykker, han havde haft til Laans fra Biblioteket, omfattede H. S.s latinske Danmarkshistorie en Landebeskrivelse af de tre nordiske Riger, en Redegørelse for Danskernes Herkomst, Kongekrøniken fra Dan til Christian II. og paa sine Steder Indskud om den gamle Gudsyndelse, om Cimbrers, Goters og Longobarders Vandringer og om Normannertogene. I øvrigt beror vort Kendskab til Værket paa enkelte løst henkastede, for Størstedelen egenhændige Skitser, der ikke kom til Universitetsbiblioteket, nogle Udtog af Thomas Bartholin og Ekscerpter i Aarbogsform, der findes i forskellige Manuskripter; de benævnes »Complementum historiae Saxonis« og stammer muligvis fra H. S. selv. — Ved Siden af disse faa Rester og Spor af »Historia Danica« er der bevaret en Fremstilling paa Dansk af Tidsrummet 1241—82, en samtidig Kopi, afbrudt midt i en Linie. Om det er et Forsøg, der hurtigt blev opgivet, eller et Fragment af et vidtfremskredet Arbejde, en stor Danmarkshistorie paa Modersmaalet, kan ikke siges; men som det eneste ret omfattende Stykke ældre Historie, der er tilbage i oprindelig Skikkelse, har det Interesse. Det viser, at H. S. kun i meget ringe Grad har brugt Akter (et Par Steder har han taget Stof fra den indholdsrige Brevbog fra Erik (VI.) Mændveds Tid »Cancellariæ veteris episcopalis liber«), men saa meget mere har han nyttet den annalistiske Litteratur, som han har kendt i næsten hele det Omfang, der nu kendes. I et og alt et spinkelt Materiale, men H. S. har bygget dristigt, kombineret, gættet, udpyntet efter humanistiske Historieskrivers Skik. De bevarede Stykker af den latinske Danmarkshistorie (Kong Hans' og Christian II.s Historie) har samme Karakter. Det arkivalske Materiale er her fyldigere — et Par Brevbøger fra Kong Hans' Kancelli giver en Del Stof —, men især udnytter H. S. ældre Fremstillinger; hertil kommer mundtlig Tradition og egne Oplevelser. Allerede Hans Gram havde Mistro til H. S.s »Circumstantzer«, og senere Historikere har,

den ene efter den anden, konstateret hans Uvederhæftighed og Mangel paa dybere Indsigt, Litteratens Stræben efter det underholdende og det effektfulde. Men det skal ikke glemmes, at H. S. var den første i nyere Tider, der tog sig det svære Hverv paa at forfatte Rigets Historie paa Latin fra Saxos Sagnkonger til Mands Minde og førte sit Arbejde til Ende efter Tidens Krav og Evne. Huitfeldt bygger paa hans Værk. — Ligsten i Ribe Domk. Epitafium i Horsens Klosterkirke har med tvivlsom Ret været henført til H. S.

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, III, 1915, S. 225 f. H. F. Rørdam: Historieskrivningen og Historieskriverne i Danmark og Norge siden Reformationen, I, 1867, S. 66—101. Samme: Klaus Christoffersen Lyskanders Levned, 1868, S. 111 f. Samme: Monumenta historiae Danicæ, II, 1875, S. 119—62. Kr. Erslev i Hist. Tidsskr., 6. Rk., II, 1889—90, S. 396—411, 435—42; 7. Rk., I, 1897—99, S. 499—507. Samme: Svaning-Hvitfeld, 1928. Dsk. Mag., 6. Rk., I, 1913, S. 5—8, 176 f. Repertorium diplomaticum, 1. Rk... IV, 1906—12, S. ugf.; 2. Rk., VIII, 1936, S. 55 f. Ellen Jørgensen i Nord. tidsskrift f. bok- og biblioteksvæsen, VI, 1919, S. 76. Samme: Historieforskning og Historieskrivning i Danmark, 1931, S. 85—91. L. Weibull: Dyvekekatastrofen och Torbern Oxe (Scandia, V, 1932, S. 17—55). Povl Bagge: Torben Oxe Sagen (Smaaskrifter tilegnede Aage Friis, 1940, S. 33—47).

Ellen Jørgensen.

Svaning, Hans Jensen, 1600—76, Præst og Historiker. F. 28. Maj 1600 i Ribe, d. 27. Sept. 1676 i Besser. Forældre: Raadmand Jens Laugesen (d. tidligst 1608) og Dorthe Hansdatter Svaning (f. 1561). Gift 31. Juli 1636 med Anne Jensdatter, d. 27. Sept. 1671 (gift i^o med Professor, senere Provst paa Samsø, Mag. Elias Eisenberg, ca. 1581—1635), D. af en Borgmester i Holbæk.

H. J. S.s Moder var en Datter af Historieskriveren Hans Svaning,, hvis Navn Dattersønnen fik. Paa Dansk kalder denne sig stadig Svane ligesom hans bekendte Fætter Ærkebiskop Hans Svane; men det er dog blevet Skik at kalde ham »den yngre Svaning« til Adskillelse fra Morfaderen. Efter Skolegang i Ribe, Sorø og Lund blev H. J. S. Student 1620. Siden rejste han udenlands i en Række Aar (1624—3°) tU Dels med Understøttelse af Fru Kirsten Munk, besøgte Universiteterne i Wittenberg, Jena, Altorf og Basel og gjorde mange lærde Bekendtskaber. Kort efter sin Hjemkomst tog han 1630 Magistergraden i Kbh. og blev s. A. Rektor ved Sorø Skole. 1635 kaldedes han til Sognepræst i Besser og Onsbjerg paa Samsø, hvortil der hørte en HerregaardsJorder, Bisgaard, de gamle Aarhusbispers Residens paa Øen. S. A. blev han Provst paa Samsø..

H. J. S. var en velstuderet Mand og skrev en flydende latinsk Stil, som hans talrige efterladte Breve viser. Tillige havde han arvet Morfaderens Kærlighed til Historien, hvilket han lagde for

Dagen ved flere Skrifter, saasom »Colossus Nebucadnetzaris magni, hoc est de IV monarchiis... libri XXV« (1634), »Chronologia Danica« (1650), »Aureum chronologorum horologium« (1669 og 1671) og »Diarium Danicum, Tiids-Taffle, vdi huilcken findes antegnet, hues vdi Danmark sig haffuer tildraagett mere end paa 600 Aars tiid« (Ny kgl. Saml. 2126, 4to). Det sidste Skrift blev ikke trykt; derimod udgav Professor Søren Lintrup 1710 et andet Haandskrift af H. J. S., nemlig »L. A. Senecæ Theologia naturalis contemplativa, in locos communes digesta«. — Da H. J. S.s Ven Stephanius døde 1650, inden han havde faaet sin Christian III.s Historie fuldt udgivet, sørgede H. J. S. for Udgivelsen og forsynede Værket med en Fortale. — Blandt de ovennævnte Skrifter er »Chronologia Danica« af størst Betydning. Ganske vist er den første Del af Værket nu værdiløs, da H. J. S. ikke havde Kritik nok til at skønne, at de gullandske Fabler og Lyskanders derpaa byggede Beregninger kun er luftige Hypoteser; men Resten af Værket er et for sin Tid respektabelt Forsøg i den historiske Kronologi, og efter at Bogen var udkommet, vedblev H. J. S. at samle Supplementer til et nyt Oplag, der dog ikke udkom; men Antegnelserne findes i hans endnu bevarede Haandeksemplar (GI. kgl. Saml. 803, Fol.). — Brevbog i Det kgl. Bibliotek (Ny kgl. Saml. 2127, 4to).

J. Møller: Cimbria literata, I, 1744, S. 668 f. H. F. Rørdam: Hist. Saml. og Studier, I—II, 1891—96. Sorø Skoleprogram, 1928, S. 47 f. Dsk. Mag., 5. Rk., I, 1887-89. *H p Rørdam (Ct O. Bøggild Andersen*)*.

Svansø (Schwansius), **Niels Andersen**, d. 1554, Præst, Topograf. D. 1554 i Varde. Gift med N. N.

N. A. S.s Tilnavn skyldes maaske Svansø i Fjends Herred. Efter gamle Beretninger skal han 1526 eller 1527 være blevet Præst ved St. Ibs Kirke i Varde, men forjaget af Katolikerne være flygtet til Viborg og her blevet Lector theologiæ, indtil han 1540 kaldtes tilbage til Varde af sine Sognefolk. Dette maa i hvert Tilfælde delvis være fejlagtigt, thi 1537 blev han immatrikuleret i Wittenberg, hvor han 1539 blev Magister, og hvor han endnu opholdt sig 1541. Han havde her vundet en Velynder i Johannes Bugenhagen, der varmt anbefalede ham til Christian III. som egnet til en mere fremtrædende Stilling. En saadan vilde Kongen imidlertid ikke indlade sig paa at give ham, da det var blevet indberettet til ham, at N. A. S. i sin Tid var kommet alvorligt paa Kant med sin Superintendent i Ribe, Mag. Johan Wenth, hvem han vilde fortrænge for selv at komme i hans Sted, og da dette ikke lykkedes, havde han ladet sig forlyde med at ville forsøge paa at blive

Biskop over Sjællands Stift. Bugenhagen vedblev dog at anbefale N. A. S., og til sidst (1543) lod Kongen sig bevæge til at tilstaa ham en ret rundelig Understøttelse til Fortsættelse af hans Studier i Wittenberg. Senere optræder han atter som Præst i Varde og var ogsaa Provst i Vester Horne Herred. — I Haandskrift har N. A. S. efterladt sig en delvis paa latinske Vers affattet Danmarksbeskrivelse »Descriptio Daniæ« (GL kgl. Saml., Fol., 719, udtogsvis udgivet i Suhms Nye Saml. til den Danske Historie, I, 1792, S. 331—43), som er et interessant Vidnesbyrd baade om hans humanistiske Dannelse og om hans fædrelandskærlige Sindelag. Med særlig Uvillie vender han sig saaledes mod den herskende Skik at foretrække fremmede for Landets egne Børn, og han beklager den gamle danske Adels Blodblanding gennem Ægteskaber med fremmede. I høj Grad mærkelig er ogsaa hans Lovprisning af Fyn og hans farverige, detaillerede Skildring af de fynske Pigers Yndigheder, hvad der antagelig kan tyde paa Forfatterens nærmere Tilnærmelse til denne Landsdel.

R. Nyerup: Langebekiana, 1794, S. 64. C. F. Wegener: Aarsberetninger fra det kongelige Geheimearchiv, I, 1852—55, S. 220 f., 229, 230. Kirkehist. Saml., 2. Rk., I, 1857—59, S. 466; 4. Rk., VI, 1899—1901, S. 599 f. Personalhist. Tidsskr., VI, 1885, S. 170 f. C. F. Bricka: Kancelliets Brevbøger 1551—1555 > 1885—86, S. 283, 321. Fra Ribe Amt, III, 1911—14, S. 297—317. Jul. Kostlin: Die Baccalaurei und Magistri der Wittenberger philosophischen Facultät 1538—1546, 1890, S. 11.

Bjørn Körnerup.

Svarre, Poul Erik, f. 1886, Redaktør. F. 2. Marts 1886 i Køge. Forældre: Redaktør Søren S. (s. d.) og Hustru. Gift 13. April 1911 i Munchen med Marie Knudsen, f. 30. Sept. 1884 i Vammen, D. af Sognepræst Christian Peter Thonning K. (1839—1923) og Emma Victoria Rosenstand (1845—1920).

S. blev Student 1904 fra Roskilde og cand. jur. 1911. Han fik Beskikkelse som Overretssagfører 1919, men Juraen var for ham i øvrigt væsentligst et Middel til at dygtiggøre sig som Journalist og Bladleder. Han havde fra Ungdommen valgt denne Gerning som Livsopgave. Han vilde være Journalist, og han blev det, ikke blot som sin Faders ældste Søn og Arvtager, men Journalist med sit eget Ansigt og Bladudgiver med sin egen Form uden at glemme de Traditioner, der fra Søren S.s Tid knyttede sig til »Østsjællands Folkeblad«. Endnu ni Aar før Faderens Død, da denne havde valgt en mere tilbagetrukken Stilling ved Bladet, blev S. 1911 optaget i »Østsjællands Folkeblad«s Redaktion som ansvarlig Redaktør (fra 1917 med Broderen Kai Ejnar S. (f. 1890) som Med-

redaktør). Det var kun et halvt Aar, efter at han havde taget sin Embedseksamen, men han havde indsuget Bladluften fra Barn-domsaarene. Det var ingen uprøvet Mand, der rykkede ind paa Redaktørstolen. At afløse en Bladmand af Søren S.s Støbning er ikke let, men S. har forstaaet at løfte Arven. Han fik hurtigt en anset Stilling inden for dansk Presse, hvilket bl. a. har faaet Udtryk gennem forskellige Tillidshverv: Sekretær i den danske Presses Fællesindkøbsforenings Bestyrelse 1917, Medlem af Kommissionen til Forberedelse af Ændringer i Presselovgivningen 1924—26, Delegeret for den danske Presse ved Folkeforbundets Pressekonference i Geneve 1927, Medlem af Journalistforeningens Bestyrelse 1928—38 og dennes Næstformand 1930—38. S. er ikke blot Skribent, men ogsaa en Taler, der klart og sagligt redegør for Problemerne. Han har arvet Faderens afdæmpede Form, med et skarpt Blik for Kendsgerningerne, men med Varsomhed i Afgørelserne. Politisk har han ført »Østsjællands Folkeblad«s Linie fra Faderens Tid videre. Heller ikke han slutter sig til noget bestemt Parti, men han er liberal i sine Standpunkter, nogenlunde midt imellem Venstre og Det radikale Venstre. — Maleri af Elith Matzen 1909 (Familieej).

Studenterne fra 1904, 1929, S. 33 f. Ringsted Folketidende og Næstved Tidende 29. Febr. 1936. Sorø Amtstidende og Frederiksborg Amts Avis 1. Marts s. A.

*• r- T-r l-i

JV. h. Iherkusen.

Svarre, Søren Peter Svarre Sørensen, 1851—1920, Redaktør. F. 26. Sept. 1851 i Slagelse, d. 13. Dec. 1920 i Køge, Urne sst. Forældre: Smedemester Peter Sørensen (1815—72) og Ane Marie Hansen (1820—85). Navneforandring 15. Juli 1890. Gift 26. Dec. 1877 i Slagelse med Alfriede Caroline Krumbak, f. 12. Marts 1852 i Odense, d. 7. Marts 1898 i Køge, D. af Væver, senere Vafabrikant Johan Heinrich Carl K. (1809—75) og Anne Christensen (1808-73).

S. tilhørte en gammel Haandværkerslægt i Slagelse og kom selv i Typograflære i Ringsted 1867. Fem Aar senere vendte han tilbage til Slagelse, hvor han blev ansat i »Sorø Amtstidende«s Trykkeri. Redaktør J. H. G. Tauber (s. d.) opdagede hurtigt, at den unge Mand havde særlig gode Evner og flere Interesser end de fleste andre unge; han tog sig af ham og sørgede for, at han fik Undervisning i Sprog. S. var en flittig Elev og begyndte snart at oversætte Feuilletoner, som han altid forstod at vælge godt, først til »Sorø Amtstidende« og derefter lejlighedsvis ogsaa til andre Blade. 1875—76 var han Elev paa G. Rodes udvidede Højskole paa Skovgaard, og da han kom tilbage, blev han i stigende Grad anvendt

som Referent til Bladet. Da der i Sommeren 1876 dannedes et Aktieselskab for Udgivelsen af et Venstreblad i Køge, blev S. valgt til Redaktør af Bladet, »Østsjællands Folkeblad«. Et afgørende Lod i Vægtskaalen var hans typografiske Uddannelse. Forholdene var smaa, og det var nødvendigt, at Redaktøren ogsaa forestod Trykkeriets Ledelse, besørgede Ombrydning m. m. I de første trange Tider havde S. en god Medhjælp i sin Hustru, som passede Bogholderiet; hun betød overordentlig meget for S.s Arbejde som en af Banebryderne for en Venstrepressen i Danmark. S. stod i nært Samarbejde med V. Hørup, der fra 1876 var Folketingsmand for Køgekedsen. De to købte 1879 i Forening »Østsjællands Folkeblad« af Aktieselskabet, og 1895 overtog S. Bladet som Enejer. 1911 overlod han Redaktionen til sin Søn Erik S. (s. d.). S. vandt sig fra den første Begyndelse et betydeligt Navn som Bladleder, som Journalist og som Opdrager af nye Kuld af unge Bladmænd, og »Østsjællands Folkeblad« blev et højt anset Lærested. Han var en selvstændig Personlighed, men blev heller aldrig færdig med sig selv, han var en usædvanlig aandslivlig Mand, som interesserede sig for alle menneskelige Forhold, hans Form var afdæmpet, og han ejede i høj Grad samlende Egenskaber. Han var hjemme i Verdenslitteraturen; særlig Goethe ofrede han et omfattende Studium. I sine senere Aar beskæftigede han sig meget med religiøs Læsning og Tænkning. Han følte sin Gerning som et Kald og udførte den med den største Kærlighed og dybeste Respekt, der prægede hans Opfattelse af Redaktørens og Journalistens Gerning. Hans Blad var et Mønster i Retning af alsidigt og oplysende Indhold. Som Manden selv var sirlig og pillen, saaledes var ogsaa hans Blad udpræget stilfuldt og soigneret. Allerede flere Aar før sin Død formede han sin egen Nekrolog. To Gange senere skrev han den om, og hver Gang blev den kortere. Til sidst efterlod han sig kun nogle faa Linier, formet som et Udkast, hvis der »overhovedet skulde skrives noget efter hans Død«. Han skrev deri, at han ofrede sit Blad al sin Tid og alle sine Kræfter og undgik med Flid at paatage sig Hverv, som kunde lægge ham Hindringer i Vejen herfor. Da C. Th. Zahle 1913 dannede »Grundlovsministeriet«, tilbød han S. Sæde i det som Trafikminister eller Minister uden Portefeuille, men S. undslog sig. S. sluttede sig til Reformpartiet, indtil Det radikale Venstre dannedes 1905. Siden tilhørte han ikke noget af Partierne, men indtog for sig og sit Blad et Standpunkt imellem dem, dog nærmest med Hældning til de Radikale. I øvrigt var det en Kongstanke hos ham at faa det skilte bøjet sammen igen. S. var 1887 Medstifter af og første For-

mand for Foreningen af Venstreblade i Danmark, en Tid Formand for Køgekredsens Venstrevælgerforening og 1902—05 for Venstres Redaktørklub, Medstifter af Køge Folkebibliotek, Medstifter og Medbestyrer af Køge Museum og Æresmedlem af Tureby-Køge og Omegns Landboforening. — Maleri af H. C. Bårenholdt 1916 (Østsjællands Folkeblad). Tegning af samme 1913 (sst.). Posthumt Bronzerelief af Johs. Bjerg 1926 (sst.).

Østsjællands Folkeblad 13. og 18. Dec. 1920. Sorø Amtstidende, Østsjællands Avis, Roskilde Tidende, Middelfart Venstreblad, Lolland-Falsters Folketidende, Vejle Amts Folkeblad, Fyns Tidende og Ringsted Folketidende 13.

N. E. Therhilsen.

Swart, Cl. Cl., se Clavus, Claudius.

Svarteskanning, Niels Jensen, d. 1410, Rigsraad. D. mellem 21. Maj og 1. Juli 1410. Forældre ukendte. Gift med Margrete (Marta), som levede endnu 3. Aug. 1410.

N. J. S. nævnes 1381 blandt de Danske, hvem Hansestæderne beskyldte for at drive Sørøveri; dette har dog næppe været helt mod Dronning Margretes Villie, og hun viste ham s. A. sin Gunst ved at forlene ham med noget forbrudt Gods i Halland. Hele sit Liv igennem hørte han til hendes betroede Mænd, og da hun 1388 optog Kampen mod Kong Albrecht, var han den første, hun sendte i Felten; den følgende Vinter belejrede han den vigtige Fæstning Axevalla mellem Vånern og Vattern, og det var under et Undsætningsforsøg, at den svenske Konge blev tvunget ind i den Kamp ved Asie, der kostede ham Kronen. Som Løn for sin Andel i Sejren blev N. J. S. Ridder og fik Befalingen paa det erobrede Axevalla. Dette Slot beholdt han gennem en lang Aarrække og forbandt dermed andre Forleninger paa samme Egn, navnlig Oresten med Mark; ogsaa hans private Godssamlervirksomhed, der hidtil navnlig havde været knyttet til Halland, flyttedes nu over Grænsen til Våstergotland, hvor han bl. a. erhvervede to Herregaarde. Ved sin sikkert ret hensynsløse Fremtrængen her fik han Bispem i Skara til Fjende; Striden med denne bilagdes dog af Dronningen 1397. Sine Len styrede han utvivlsomt til Margretes fulde Tilfredshed, som fik Udtryk i hans Forflyttelse 1405 fra Axevalla til det endnu vigtigere Nyköping Slot i Sodermanland, som han beholdt til sin Død. Som Rigsraad deltog han bl. a. i Forligene i Lindholm og Helsingborg 1395 samt i det berømte Kalmarmøde 1397. Hans eneste Søn, Jens, oftest kaldet Hr. *Svarte Jons*, som ved sit Ægteskab med en Dame af Slægten Natt och dag

blev Ejer af Herregaarden Åkero i Sbdermanland, overtog ved Faderens Død Oresten og Godserne i Våstergotland; 1431—38 var han Lensmand paa Akershus, hvor han indtog en i Kong Eriks Øjne noget tvetydig Holdning til Oprøret 1436—37; snart efter sluttede han sig til det svenske Selvstændighedsparti. Af hans to Sønner blev Aage svensk Rigsraad og Høvedsmand paa Axevalla, Ture Lagmand i Våstergotland.

Kr. Erslev: Dronning Margrethe, 1882, S. gs, 163, 259 f., 269, 486. C. G. Styffe: Bidrag till Skandinaviens hist., II, 1864, S. LV, LIX; III, 1870, S. CCLV f. Samme: Skandinavien under unionstiden, 3. uppl., 1911, S. 530.

Henry Bruun (Kr. Erslev).

Svave, Peder, 1496—1552, Diplomat og Rigsraad. F. 1496 i Stolp, Pommern, d. 16. Marts 1552 paa Gjorslev, begr. i Holtug K. Forældre: Gregor S. og Elisabeth v. Zitzewitz. Gift med Else Skave, d. tidligst 1563, D. af Maurids S. (d. 1532) og Elline Steensdatter Bille (d. 1559).

P. S. var Pommeraner af Fødsel. Som yngre Søn bestemte Forældrene ham for den gejstlige Løbebane. Efter endt Skolegang i Stolp og Stettin sendtes han paa Studieophold til Universiteterne i Louvain og Leipzig. Megen humanistisk Lærdom blev Resultatet af disse Studieaar. Allerede 1519 kunde han i Leipzig indlade sig i en litterær Fejde til Forsvar for en af sine Lærere. Fra Leipzig tog P. S. til Wittenberg vel for at høre Luthers Bekendelse. Han blev hurtigt en af dennes mest hengivne Disciple og fulgte ham saaledes til Rigsdagen i Worms 1521. I den vanskelige Tid, der fulgte efter Wormsmødet, søgte P. S. derefter tilbage til Hjemlandet. Han tog Ophold i et Kloster, hvis Abbed hans Ven Bugenhagen allerede havde vundet for den nye Lære, og underviste her Munkene. Da han senere tog Ophold i sin Fødeby Stolp, udfoldede han ogsaa her reformatorisk Virksomhed, der omsider førte til, at han fængsledes paa Foranledning af den katolsksindede Hertug Bugislav. Formaaende Venner skaffede ham imidlertid Friheden tilbage, og efter i Foraaret 1524 at være blevet immatrikuleret ved Greifswalds Universitet optog han her en Lærervirksomhed.

Sit Livsvirke skulde han dog ikke finde i sit eget Lands, men i den danske Konges Tjeneste. Frederik I. kan fra to Sider have faaet Opmærksomheden henvendt paa P. S., gennem Hertug Christian og Johan Rantzau, der havde været til Stede paa Wormsrigsdagen, og gennem sin Hustru Dronning Sophie, der var pommerisk Hertugdatter. Allersenest fra Begyndelsen af 1526 kan P. S. være traadt i den danske Konges Tjeneste; thi allerede samme

Sommer havde han forfattet et Svar (*Responsio ad calumnias Christierni patruelis*) paa et af Cornelius Scepper forfattet Forsvarsskrift for Christian II. Selv om Frederik I. ogsaa i de følgende Aar lod P. S. udarbejde andre lignende Skrifter, blev det dog i højere Grad paa anden Maade, at Frederik I. drog Nytte af den lærde og dygtige pommerske Adelsmands Arbejdskraft. Han gjordes saaledes ogsaa 1526 til Lærer for Kongens næstældste Søn Hertug Hans, hvem Faderen saaledes sikrede en Optragelse i luthersk Aand. Det var jo for øvrigt netop dette Aar, Frederik I. og Mogens Gjøe aabenlyst begyndte at lægge deres Sympati for Lutheranismen for Dagen.

Desuden anvendtes P. S., med Titel af Sekretær, fra 1528 til diplomatiske Sendelser, og det er næppe for meget sagt, at han blev den af Frederik I. mest benyttede Diplomat. Hans fuldstændige Beherskelse af det latinske Sprog maatte i høj Grad anbefale ham hertil, navnlig ved Sendefærd til England og Frankrig. Han var saaledes 1528 i Frankrig og 1531 baade i Frankrig og England, denne sidste Gang for at modarbejde Christian II. Efter dennes Landgang i Norge i Efteraaret 1531 sendtes han i Begyndelsen af 1532 paa ny til Frankrig for at opnaa Frants I.s Støtte mod ham, og det maa vel anses for P. S.s største diplomatiske Bedrift, at han — efter langvarige Forhandlinger — fik den franske Konge til at punge ud med 20 000 franske Kroner.

Trods sine lange Udenlandsrejser vedblev P. S. at være Hertug Hans' Tugtemester — han bistodes dog heri af Magister Hermann Bonn — og da Frederik I. omsider maatte føje det danske Rigsraad i at lade Hertug Hans tage Ophold i Danmark og sendte ham til Kbh.s Slot, er P. S. aabenbart fulgt med, thi han udnævntes for Aaret 1530—31 til Rektor for Kbh.s Universitet og blev saaledes dettes sidste Rektor før Reformationen. P. S.s idelige Rejser kan dog næppe have levnet ham mange Stunder til at tage sig hverken af Universitetets Anliggender eller Undervisningen af Hertug Hans. — Ogsaa det danske Rigsraad lod efter Frederik I.s Død 1533 P. S. fortsætte som Hertug Hans' Tugtemester, og som saadan synes han at have opholdt sig paa Nyborg Slot sammen med Hertugen og dennes Hofmester Oluf Nielsen Rosenkrantz, da Grevefejden n. A. brød ud. Men da Oluf Rosenkrantz (vel i Juli 1534) bragte Hertug Hans i Sikkerhed paa Sønderborg Slot, fulgte P. S. med og kom hernede hurtigt i Forbindelse med Hertug Christian, der havde god Brug for hans Færdighed som Diplomat. Han sendtes i Begyndelsen af 1535 til Nederlandene, England og Skotland for om muligt at skaffe Hjælp herfra og i hvert Fald hindre, at

man i disse Lande direkte støttede Liibeckerne. Det blev en højst besværlig og, under de givne politiske Forhold, lidet udbytterig Rejse. Allerede kort efter sin Hjemkomst herfra sendtes P. S. i Sept. s. A. til Frankrig og deltog paa Tilbagevejen i Dec. 1535 i det schmalkaldiske Forbunds Møde i Schmalkalden, hvor i øvrigt ogsaa Melchior Rantzau var til Stede paa Kong Christians Vegne.

Skønt P. S. i Nov. 1535 var blevet forlenet med Dekanetet ved Roskilde Domkirke og hans Tilknytning til Danmark derved var blevet fastere, var han dog et Aar efter betænkt paa at vende tilbage til Pommern. Der fremkom saaledes en Anmodning fra Hertug Philip af Wolgast til Kong Christian om at bevilge P. S. sin Afsked. P. S.s Hverv som Hertug Hans' Tugtemester ophørte netop paa denne Tid, da den unge Hertug sendtes til Slægtninge i Preussen; men P. S. har maaske i øvrigt heller ikke følt sig tilstrækkeligt paaskønnet. Imidlertid ombestemte han sig, og før han i Sept. 1537 paa ny drog i Mission til Frankrig, opnaaede han at faa sin fremtidige Stilling fuldstændigt betrygget. Mod at forpligte sig til altid at bygge og bo i Danmark fik han for Livstid Gjorslev (Stevns H.) — det havde tidligere ligget til Dekanetet i Roskilde — i fri Forlening. Der gaves ham yderligere Løfte om, at Kongen ved hans Hjemkomst fra Frankrig vilde tilskøde ham Gods af Gjorslevs Tilliggende til en Værdi af 1000 Guldgylden til fri Ejendom. I Nov. 1540 tilskødede Kongen ham endelig Gjorslev med alt tilliggende Gods til fri Ejendom. Allerede Aaret forinden havde han faaet Skøde paa en Gaard i Kbh. Begge Dele var kun en rimelig Honorering for hans Arbejde i den danske Stats Tjeneste. Fra 1537 deltog han i næsten alle Sendelser til Udlandet. 1537, ^x538 og ^r54^j var ^{na}n i Frankrig. I Foraaret 1538 var han Meddeltager i det schmalkaldiske Forbunds Møde i Braunschweig. April 1541 var han med til at slutte Gent-Traktaten og deltog s. A. i Forhandlingerne med Kejseren og 1544 i Forhandlingerne, der førte til Afslutningen af Speiertraktaten. Ogsaa i de følgende Aar deltog han i talrige Forhandlinger i Udlandet. Hvor stor hans personlige Andel i de herunder opnaaede Resultater var, kan ikke afgøres, da han aldrig optraadte som Eneforhandler, men f. Eks. ofte ledsagedes af danske Rigsraader. Selv opnaaede han for øvrigt den for en Udlænding saare sjældne Anerkendelse at blive optaget i det danske Rigsraad (senest 1548). Det viser, at den danske Adel — som han ogsaa gennem sit Giftermaal var blevet knyttet til — ganske havde accepteret ham som en af deres egne. Ogsaa paa anden Maade paaskønnedes han. Den lærde Adelsmand, der i øvrigt som Indehaver af Dekanetet var en af Universitetets Konser-

vatorer, valgtes 1543 til dets Rektor, skønt det efter Reformationens Gennemførelse ellers kun var Professorer, der beklædte dette Embede. — Ligsten i Holtug K. Mindesmærke af Johs. Wiedewelt 1783 ved Jægerspris; Stik derefter af J. F. Clemens 1783; Akvarelskitse derefter af S. L. Lange (Fr.borg).

Danmarks Adels Aarbog, XXXIII, 1916, S. 427f.; XLIII, 1926, II, S. 63. B. C. Sandvig: Peder Svave hans Liv og Levnet, 1777. Aarsberetninger fra det kgl. Geheimearchiv, III, 1861—65; IV, 1866—70. C. F. Allen: Breve og Aktstykker, I, 1854, S. 505. H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Hist. 1537—1621, I, 1868—69, S. 24, 148, 169, 280 f., 383, 409—15. C. Paludan-Muller: Grevens Feide, II, 1854, S. 143—46, 209 f.

..
Astrid bras (L. Laursen).

Svedstrup, Edvard Alexander, 1864—1930, Forfatter. F. 1. Nov. 1864 paa Marienlyst ved Helsingør, d. 20. Sept. 1930 i Hellebæk, Urne paa Helsingør Kgd. Forældre: Løjtnant i de guineiske Tropper Johan Vilhelm S. (1819—93) og Elisabeth Eleonora Busch (1824—97)- Gift 3. Maj 1892 paa Frbg. med Vilhelmine Birgitte Kierbo, f. 24. Aug. 1867 i Helsingør, D. af Brændevinsbrænder Rasmus K. (1811—90) og Regine Frederikke Neumann (1831—1905).

S. blev Student 1883 fra Fr.borg og begyndte at studere Teologi. Først 1891 blev han teologisk Kandidat, da han i Studieaarene maatte ernære sig selv som Tegner og Medarbejder ved »Berlingske Tidende« og »Illustreret Tidende«, hvor han under Mærket Svend Ellekilde offentliggjorde sine første skønlitterære Forsøg, en Række Noveller og Skitser, væsentlig med Motiver fra Fisker- og Sømandslivet. Under den græsk-tyrskiske Krig 1897 var han »Berlingske Tidende«s udsendte Korrespondent. Sine Indtryk fra Grækenland samlede han til en Bog, »Fra Kong Georgs Land« (1897). N. A. udsendte han »Svend Ellekildes Historier«. 1899—1900 deltog han som Repræsentant for Store nordiske Telegraf-Selskab i »Valkyrien«s Togt til Østasien. Hans Skildringer af Togtet udkom 1902 under Titlen »De Danskes Vej«. Begge hans Rejseskildringer er rigt illustrerede, ofte med Tegninger af ham selv. Efter en længere Pause kom 1919 »Syn og meninger, krigen og de ny mennesker«. Men først med Romanen »Erik Gudmand« (1923), der fremkom som en af de ti præmierede Bøger i Gyldendals Romankonkurrence, fik han Tag i den store Læsekreds. Baade her og i Fortsættelsesbindet, »Erik Gudmand II« (1925) viser S. sig som en meget underholdende Fortæller med sikker Smag og god Kompositionsevne. Den handlingsbevægede Roman giver baade sympatisk og levende Menneskeskildring og vægtige Tidsbilleder. Baade de

hjemlige Forhold, der er knyttet til Egnen omkring Helsingør, som Forfatteren har det nøjeste Kendskab til gennem sit eget Liv og sin Slægts, og de fremmede, der skildrer vore tidligere Besiddelser i Afrika, er levendegjort med stor Anskuelighed. Det er en værdifuld kulturhistorisk Roman, bygget over solid Viden og skrevet af en Mand, der har set sig godt om i Verden og i sin Tid. Senere er fulgt et Bind kvikke »Fortællinger fra Øst og Vest og ingensteder« (1929).

Studenterne fra 1883, 1908, S. 20. Berl. Tid. 12. Okt. 1923, 31. Okt. 1924, 23. Sept. 1930. Politiken 1. Nov. 1923, 31. Okt. 1924, 24. Sept. 1930. Oluf Friis i Nordisk tidskrift, 1924, S. 296 f. K K W I'

Svedstrup, Christian August, 1853—93, Astronom. F. 8. Okt. 1853 i Helsingør, d. 13. Okt. 1893 paa St. Hans Hospital, begr. i Kbh. (Holmens). Broder til Alexander S. (s. d.). Gift 29. Okt. 1880 i Kbh. (Trin.) med Anine Marie Schougaard, f. 26. Sept. 1853 i Kbh. (Helligg.), d. 1. Jan. 1931 sst., D. af Silke- og Klædekræmmer Hans Jens Peter S. (1807—63) og Jensine Marie Bolette Flensburg (1823—98).

S. blev Student 1872, privat dimitteret, og gav sig til at studere Astronomi under d'Arrest og Thiele. 1873 blev han ansat i Sparekassen for Kbh. og Omegn og var siden 1884 Chef for dennes Østerbroafdeling. Ved Siden heraf interesserede han sig stærkt for beregnende Astronomi og var Regner for Observatoriet. I »Astronomische Nachrichten« har han offentliggjort en Del Kometbaneberegninger og astronomiske Afhandlinger, f. Eks.: »Beitrag zur Kometenstatistik« (1884) og »Les petites planètes entre Mars et Jupiter« (1886), »Definitive Bahnbestimmung des Cometen 1863 IV« (1887). Den sidste var prisbelønnet med Videnskabernes Selskabs Guldmedaille. Fra Carlsbergfondet fik S. en Understøttelse til et større Arbejde om Komet 1886 I, men længere Tids Sygelighed forhindrede ham i at fuldføre dette Arbejde.

Sofus Elvius: To Hundrede Biografier af Studenterne fra 1872, 1897, S. 60.

C. F. Pechiile (Poul Heegaard).*

Sveistrup. Fra Landsbyen Svejstrup i Dover Sogn har flere Slægter taget Navn; saaledes i Slutningen af det 17. Aarhundrede tre Brødre Jens, Niels og Christen Christensen S. (d. 1726), der alle nedsatte sig i Horsens. C. C. S., der var Prokurator, Skrædder, Købmand og Konsumtionsforpagter, var Fader til Byskriver i Horsens Christen Christensen S., hvis Søn Birkedommer i Antvorskov Birk, Kancelliraad Christian S. (1726—97) var Fader til Forfatteren,

Translatør Hans Guldberg S. (1770—1824). — En Præsteslægt S. udspringer fra Husmand og Snedker i Svejstrup Peder Sørensen, hvis Søn Sognepræst i Nørup og Randbøl Poul S. (1768—1840) var Fader til nedenn. Sognepræst i Vejen Hans Kristian Janus Nikolaj Balthasar Krarup S. (1815—93) og til Sognepræst i Hvedstrup og Fløng Peter S. (1810—72), hvis nedenn. Søn Juristen, Socialstatistikeren Poul S. (1848—1911) var Fader til den ligeledes nedenn. Nationaløkonom, Kontorchef Poul Kristian Peter S. (f. 1892). — En tredje Slægt fra Svejstrup føres tilbage til Substitut i Dover og Veng Jens Hansen (d. tidligst 1729), hvis Søn Kordegn i Nibe Johan Jensen S. (1711—ca. 88) var Fader til Kancelliraad Frederik Christian S. (1758—1832) og til Sognepræst i Levring og Hørup Lauritz Hillemann S. (1740—1812); dennes Søn Kaptajn Frantz Johan S. (1780—1824) var Bedstefader til Professor, Bibliotekar ved Preussische Staatsbibliothek Hans S. (f. 1889).

H. Struer: Optegnelser om Sognepræst John Rørbye's og Martha Simonsdatter Wedseltoft's Slægt, 1918, S. tof. — Chr. Krarup: Stamtavle over Efterkommerne af Christian Krarup til Dejbjerglund, 5. Udg., 1933, S. 10 f. — Hans Sveistrup: Das Geschlecht Sveistrup, 1936.

Sveistrup, Hans Kristian Janus Nikolaj Balthasar Krarup, 1815—93, Præst. F. 20. Jan. 1815 i Maltbæk, d. 31. Juli 1893 i Vejen, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Nørup og Randbøl, Poul S. (1768—1840) og Dorthe Margrethe Krarup (1773—1826). Gift 20. Okt. 1840 i Nørup med Ane Marie Thomsen, f. 22. Jan. 1819 i Aarhus, d. 9. Jan. 1903 i Paaby, Harte Sogn, D. af Købmand og Skipper Villum T. (d. tidligst 1840) og Maren Sveistrup (1777—1840; gift i° 1805 med Købmand i Aarhus Jens Rasmussen Moss, ca. 1759—1807).

S. levede sine første Barneaar i Malt og i Nørup ved Vejle, hvortil Faderen var blevet forflyttet 1820. 1826 kom han i Kolding Latinskole og blev Student derfra 1832. Paa Grund af Hjemmets smaa Kaar maatte han 1833 tage en Huslærerplads i Idom Præstegaard ved Holstebro, og først 1835 genoptog han sine Studier. Han boede en Tid paa Regensen og tog ivrigt Del i Tidens nationale og politiske Studenterrøre. Han hørte til den lille Gruppe af Studenter, der efter et Besøg paa Himmelbjerget 1838 ved en Henvendelse til St. St. Blicher gav Anledning til Himmelbjergfesterne. 1839 ^{to} § han teologisk Eksamen og blev n. A. Faderens Efterfølger i Nørup, hvor han fortsatte den af Faderen paabegyndte Skole for døvstumme Børn. Ved en Missionsfest i Sønder Omme lærte han Vilhelm Birkedal at kende. Dette Bekendtskab blev afgørende for

S.s kirkelige Stade. Gennem Birkedal lærte han ogsaa Lægprædikanten Peter Larsen (Skræppenborg) at kende, og han stod i mange Aar ved dennes Side, baade naar det gjaldt det kirkelige og det folkelige Arbejde. Under Kampen mod det Ørsted'ske Ministerium blev S. en kort Tid draget ind i det politiske Liv, idet han 1853 blev valgt til Folketingsmand for Ribe Amts 4. Valgkreds (Bække); men ved det næste Valg, tre Maaneder senere, stillede han sig ikke.

1861 blev han stærkt opfordret til at søge Rødding-Skrave Sognekald af den kendte Storbonde H. D. Kloppenborg, og Juni s. A. blev han kaldet til dette Embede. Her skabte hans Forkyndelse en kirkelig Vækkelse, han kom i nært Samarbejde med Højskolen, hvor L. Schrøder 1862 blev Forstander, og det blev gennem ham, den Forbindelse mellem Egnen og Skolen knyttedes, som det hidtil havde skortet paa. 1867 nægtede han at aflægge Eden til Kongen af Preussen og blev afskediget. Efter Naadensaarets Udløb flyttede han ind i Højskolens Elevbolig og fortsatte sin kirkelige Virksomhed med Gudstjenester dels i Højskolens Sal og dels i H. D. Kloppenborgs Storstue i Københoved. Paa forskellig Maade blev der lagt hans Virksomhed Hindringer i Vejen fra Myndighedernes Side — der kom saaledes Forbud mod danske Præsters Udførelse af ministerielle Forretninger — og dette trykkede S., saa han ikke kunde tænke sig at fortsætte sin fripræstelige Virksomhed, og 1870 søgte og fik han Vejen-Læborg Sognekald lige Nord for Kongeaen. Her bevarede han Forbindelsen med sin gamle Kreds. De, der var udtraadt af Landskirken, bragte deres Børn til Daaben og gik til Alters i Vejen Kirke, ligesom de ogsaa sendte deres unge over til Konfirmationsforberedelse. I Maj 1873 blev han imidlertid dømt til at betale en Bøde for at have døbt et Barn i Bovlund, og kort efter kom der et absolut Forbud mod de danske Præsters Virksomhed i Sønderjylland. Dette førte til Dannelsen af Rødding Frimenighed, og ved Appels Ordination i Askov var S. en af de medvirkende. Nærmest med Tanken paa sine sønderjyske Venner udgav han en lille Postil »Trøst i Trængsel« (1870), der indeholdt et Udvalg af hans Prædikener i Tiden 1863—70. Paa forskellig Maade virkede han for at holde Forbindelsen med Sønderjylland vedlige i kongerigske Kredse. — Breve i Rigsarkivet. — R. 1890. — Mindesmærke i Skibelund Krat 1895 med Bronzemedaille af Axel Hansen. Maleri af N. Termansen 1894 * Læborg K. Lito-grafi fra I. W. Tegner & Kittendorff 1860 efter Daguerreotypi, ligeledes 1862 og af I. W. Tegner 1890 efter Fotografi. Træsnit af A. Bork 1885.

H. Kau: Præsten Hans Svejstrup, 1899. Vilh. Birkedal: Personlige Oplevelser, II, 1890. H. Nutzhorn: Præsten H. Sveistrup, 1914. Ingeborg Appel i Fra Ribe Amt, VIII, 1932—35, S. 617—34. Jørgen Nissen: Ti Levnedsløb,

1 20 37,,

Hans Lund (Fr. Nielsen).

Sveistrup, Poul Kristian Peter, f. 1892, Driftsøkonom. F. 31. Maj 1892 i Kbh. (Johs.). Forældre: Birkedommer, Folketingsmand Poul S. (s. d.) og Hustru. Gift 3. Nov. 1923 paa Frbg. (b. v.) med Ida Anna Elisabeth Oschiitz, f. 30. Juli 1903 i Gorzke, Tyskland, D. af Gaardejer Franz O. (1853—1916) og Auguste Lorentheid (1865—1914).

S. blev Student 1910 fra Fr.borg og statsvidenskabelig Kandidat 1915. Hans sociale og folkelige Interesser førte ham til Askov, hvor han var Lærer 1916—18. Derefter var han i nogle Aar knyttet til Industrifagenes Sammenslutning og var paa Studierejse i Tyskland 1922—23; fra 1923 til 1928 var han ansat i Invalidefonden og Arbejderforsikringsraadet. 1928 blev han Bogholder under Grønlands Styrelse, fra 1931 Kontorchef. Under Paavirkning fra Professor L. V. Birck og fra Dr. techn. Ivar Jantzens første driftsøkonomiske Arbejder samlede S.s litterære Virksomhed sig omkring de Sider af Nationaløkonomien, som fører over i Driftsøkonomien som empirisk Videnskab. Hans første Artikler i »Nationaløkonomisk Tidsskrift« handler om Standardisering og Fabriksregnskaber (1924). 1925 erhvervede han Førsteprisen i en nordisk Konkurrence (udskrevet i Norge) om »Konsumenternes Interesse i Konkurrenceregulering«. S. er en flittig Forfatter. Af hans øvrige Produktion kan nævnes »Den naturvidenskabelige Metodes Betydning for Samfundsøkonomien« (Nationaløk. Tidsskr., LXV, 1927), »Baner og Biler« (sammen med J. A. Tork i Nordisk Tidsskrift for teknisk Økonomi, II, 1936), »Bidrag til de tidligere dansk-vestindiske Øers økonomiske Historie, med særligt Henblik paa Sukkerproduktion og Sukkerhandel« (Nationaløk. Tidsskr., LXXX, 1942) og en Række økonomiske og statistiske Afhandlinger om grønlandske Forhold og om Handelsmonopolets Virkninger. — S. ansattes 1933 i et nyoprettet Lektorat i Driftsøkonomi ved Kbh.s Universitet. Til Brug ved Undervisningen har han udsendt en Lærebog i Driftsøkonomi i tre Dele (»Indledning til Studiet af Driftsøkonomi« (1938), »Driftsøkonomiens Anvendelse ved Salget« (1939) og »Driftsøkonomi ved Investering og Financiering« (1940)). S. lægger som Driftsøkonom særlig Vægt paa Driftsøkonomiens Tilknytning til Praxis, f. Eks. Virksomhedernes Regnskabsvæsen.

Berl. Tid. 30. Maj 1942.

Jens Toftegaard.

Sveistrup, Poul, 1848—1911, Socialstatistiker, Politiker. F. 2. Juni 1848 i Rind, d. 18. April 1911 i Kbh., begr. i Helsinge, Nord-sjælland. Forældre: Sognepræst, sidst i Hvedstrup og Fløng, Peter S. (1810—72) og Balthasarine Nielsine Bolvig Krarup (1820—92). Gift 21. Juli 1891 i Hørsholm med Alma Julie Dorothea Jensen, f. 28. Marts 1861 i Rønne, D. af Kammerassessor, Amtsforvalter, sidst i Kbh., Niels Lauritz Christian J. (1814—87) og Agnetine Sophie Frederikke Petersen (1826—94).

S. blev Student 1865 fra Horsens og kastede sig derefter over Teologien. Han vandt 1869 Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Pascal som Apologet og gav sig til at studere Jura; 1875 blev han juridisk Kandidat. Han ansattes 1877 som Revisionsassistent, senere tillige som Protokolsekretær, ved Folketinget, Stillinger, som han beklædte, indtil han 1895 udnævntes til Birkedommer paa Samsø. 1902 udnævntes han til Herredsfoged i Fjends-Nørlyng Herreder, og 1906 til Birkedommer i Kronborg Vestre Birk, hvilken Stilling han beklædte til sin Død. Medens han var Revisionsassistent ved Folketinget, redigerede han det omfangsrige Værk om forskellige Landes Forfatning: »Bestaaende Forfatningslove« (I—IV, 1880—86), som udgaves paa Foranledning af Christopher Krabbe som Folketingets Formand. S. udarbejdede selv ikke saa faa Afsnit deraf. Et Tillæg til dette Værk udgav han 1897. 1887 og 1890 udgav han en »Rigsdagskalender« (et Tillæg til den sidste 1892). Besjælet af en levende Interesse for Samfundsspørgsmaal bearbejdede han i en Række af Aar et Materiale vedrørende københavnske Syersker, indsamlet af Dansk Kvindesamfund, i hvis Bestyrelse S. en Tid lang havde Sæde. En Del af Resultaterne udkom 1894 (»Syersker«); senere optoges nogle Tillæg dertil i »Nationaløkonomisk Tidsskrift« 1899 og 1901 (3. Rk., VII og IX) om Syerskernes Kostudgifter og om deres »Tilfredshed«. 1888—94 var han Medlem af Dansk Fredsforenings Bestyrelse. Sin Interesse for Samfundsspørgsmaal lagde han ogsaa for Dagen under sit Ophold paa Samsø ved Stiftelse af forskellige Foreninger, saaledes en Folkebogsamling og en Tyendesporeforening. S. stillede sig til Folketinget i Odense 1890 og 1892, i Viborg 1898, i Kerteminde 1901, var Folketingsmand for Viborg 1903—09 og søgte forgæves Valg i Næstved 1910. Han tilhørte Venstrereformpartiets moderate Fløj og var bl. a. 1904 Ordfører for Albertis Pryglelovsforslag. — R. 1908. — Portrætteret paa Gruppebilledet af Maria Luplau (Rigsdagen): Fra Kvindevalgrets Kampens Tid. — Mindesten i Højbjerg Hegn. Mindesmærke paa Dyret, Samsø 1913.

Viborg Stifts Folkeblad 18. April 1911. R. K. Bertelsen: Viborgkredsens Folketingsmænd, 1918, S. 51 ff. JJ Westergaard (Povl Engelstoft*).

Svend (I.) Tveskæg, d. 1014, Konge. D. 3. Febr. 1014 i Gainsborough i England, begr. i Roskilde. Forældre: Kong Harald Blaa-tand (s. d.) og maaske Dronning Gunhild (s. d.). Gift med Gunhild (s. d.) og — efter senere Kilder — maaske med Sigrid Storraade (s. d.).

S. T. var i sin Faders, Kong Haralds sidste Dage Leder af en stærk Opposition mod Kongen. Saa vidt man kan se, synes denne Opposition at have været utilfreds med, at Danmark ved Kristen-dommens Indførelse under Kong Harald var kommet saa stærkt under Indflydelse af Ærkesædet i Bremen; tillige ønskede den en Genoptagelse af de danske Vikingetogter til England i stor Stil. Omkring 986 kom Spændingen til Udbrud. Kong Harald blev forjaget fra Danmark og døde i Jumne, hvorefter S. T. blev Konge. Nogle Aar efter førte S. T. sammen med Nordmændene under Olav Trygvason en stor dansk Flaade til England og hærgede Landet, indtil Kong Æthelred gik ind paa at betale Danegæld. Forstaaelsen mellem Olav Trygvason, som havde giftet sig med S. T.s Søster Thore, holdt dog ikke. Ca. 1002 sluttede S. T. Forbund med Olav Trygvasons Fjender Erik Jarl i Norge og den svenske Konge Olav Skotkonge. Olav Trygvason besejredes og faldt i et Søslag i Øresund — i senere Kilder forlagt til Svold —, og S. T. opnaaede Herredømmet over det sydlige Norge. Paa samme Tid havde Kong Æthelred i England forsøgt at tilintetgøre den danske Indflydelse i England ved at give Ordre om at myrde alle Danske St. Briccii Nat 1002. Men i de følgende Aar førte S. T. stadig større og større Ledingsflaader mod England, og 1013 lykkedes det ham og hans Søn Knud at erobre hele Landet og forjage Kong Æthelred. Kort efter døde S. T. i Gainsborough i Lincoln. Hans Lig førtes først til York og senere til Roskilde.

S. T. maa have været en fremragende Organisator af den danske Leding, men desværre kender vi kun lidet til hans Virksomhed i Danmark. Nogle Runestene ved Hedeby er rejst over to af hans Krigere, som var falden i Kampen, »da Kæmper sade om Hedeby«, men hvilken Situation der her har foreligget, er ikke klart. Adam af Bremen, som skriver et Par Generationer senere, skildrer S. T. i mørke Farver som Fadermorderen og som en frafalden fra Kirken, der retfærdigt straffes med gentagne Tilfangetagelser af sine Fjender og Forjagelse fra sit Rige. Ejendommeligt nok siger Adam udtrykkeligt, at denne Skildring af S. T. har han faaet meddelt af dennes Dattersøn Svend (II.) Estridsen. Alligevel maa det være den bremiske Kirkes Opfattelse af S. T., som Svend Estridsen har tilegnet sig, thi det Vrangsyn, som den giver Udtryk for, kan kun

stamme fra den Bitterhed, som Kirken i Bremen følte over for S. T., fordi denne søgte at løse Baandet mellem den danske Kirke og Ærkestiftet i Bremen ved at indkalde og støtte engelske gejstlige.

Sit Tilnavn fik S. T. paa Grund af sit kløftede Skæg (egtl. Tiugeskæg, af tiughæ, en Høtyv). Han efterlod sig Sønnerne Harald (s. d.) og Knud (s. d.) samt nogle Døtre, af hvilke Gyda, gift med Erik Jarl, og Estrid, gift med Ulf Jarl, er de mest bekendte. — S. T.s Portræt i Series regum Daniæ er et Fantasibillede. Moderne Fremstillinger af Nic. Abildgaard 1777 (Kunstakademiet) og Lor. Frølich (Kunstmuseet og Fr.borg).

Edward A. Freeman: The History of the Norman Conquest of England, I, 1867, S. 317—403. A. D. Jørgensen: Den nordiske Kirkes Grundlæggelse, 1874—78, S. 285, 299 ff., 387—435. Joh. Steenstrup: Normannerne, III, 1882, S. 240—77. L. Weibull: Kritiska undersökningar i Nordens historia, 1911, S. 45—120. E. Arup: Danmarks Historie, I, 1925, S. 125—30. Sønderjyllands Historie, I, 1930—31, S. 279—82. Scandia, IV, 1931, S. 87. Lis Jacobsen og Erik Moltke: Danmarks Runeindskrifter, Text, 1942, Sp. 9 f.

C. A. Christensen.

Svend (II.) Estridsen, ca. 1020—74, Konge. F. ca. 1020, d. 28.(?) April 1074, begr. i Roskilde Domk. Forældre: Den angelsachsiske Hertug Wulfsige, Spraklings Søn (i den danske Tradition kaldet Ulf Jarl, s. d.) og Estrid (s. d.), Svend (I.) Tveskægs Datter. S. E.s ægteskabelige Forhold er meget uklare. Han synes at have været gift tre Gange: med en svensk Slægtning, som Ærkebisp Adalbert af Bremen tvang ham til at skille sig fra (at hun er identisk med den under Gunhild, VIII, S. 445, omtalte, er ikke sikkert), med en Gunhild eller Gyda (s. d.) og med en Thora (s. d.).

S. E. kom vel tidligt med sine Forældre til Danmark, men tog efter Faderens Død Ophold ved den svenske Konge Anund Jakobs Hof, hvor han levede i tolv Aar, rimeligvis ca. 1028—40. Dernæst drog han til England for at gøre Karriere ligesom sine Brødre, men ved Hardeknuds Død 1042 (enten før eller snart efter S. E.s Ankomst) indtraadte en national Reaktion imod de Danske i England: Bjørn (s. d.) blev dræbt, Asbjørn (s. d.) forjaget, og S. E. fik i alt Fald intet ud af sit Ophold. Tværtimod har vel Kongefrændernes Fravær fra Danmark væsentligt medvirket til, at de danske Landsting efter Hardeknuds Død anerkendte den norske Konge Magnus (den Gode) som Konge i Danmark. Herefter var der ingen anden Udvej for S. E. end at forsone sig med Magnus og gaa i hans Tjeneste. Denne Ordning blev dog kun kortvarig, S. E. tog snart Kongenavn og gjorde Oprør mod Magnus. Det

synes imidlertid, som om der ikke har været nogen virkelig Folkestemning bag S. E.s Oprør, i alt Fald led han flere Nederlag og maatte flygte til Sverige. Med svensk Hjælp skal han kort inden Magnus' Død have vundet Sejr, men hans stadigt ikke grundfæstede Magt bevirkede, at S. E. ogsaa over for Magnus' Efterfølger i Norge Harald Haarderaade bestandigt trak det korteste Straa. S. E. var imidlertid nu Danmarks anerkendte Konge, Haralds Angrebstogter bibragte ham vel militære Nederlag, men bragte ikke hans Trone i Fare. I Tiden mellem ca. 1050 og 1062 kan det oven i Købet se ud, som om de norske Angreb helt var ophørt. 1062 kom Harald vel igen, og S. E. led et nyt stort Nederlag ved Nisaa, men af en eller anden Grund maa Harald ikke have fundet en fortsat Krig med Danmark hensigtsmæssig. I alt Fald sluttedes der to Aar efter Fred, og da Harald i Sept. 1066 faldt i Slaget ved Stamfordbridge mod Englands Konge Harald Godwinson, var Faren fra Norge overvundet. S. E. havde i denne lange Kamptid stedse lidt Nederlag, men han har i alt Fald delvis kunnet tilskrive den svage danske Kongemagt dette. Det havde været et stærkt Befolkningspres i Danmark i Forbindelse med daarlig Organisation i Englands og Frankrigs Forsvar, der havde muliggjort Vikingernes Resultater. Nu var Presset af en Overbefolkning taget stærkt af, samtidigt med at Modstandernes Muligheder for at afværge Vikingernes Angreb var steget. Desuden var utvivlsomt den danske Konges faktiske Magt i Landet svækket først ved Kongernes langvarige Fravær og dernæst ved de uheldige Kampe med de norske Konger. Et Forsøg paa at tilbageerobre England, som nu stod under den kraftige William the Conqueror, var under disse Forhold temmelig hasarderet. Det er naturligvis muligt, at det var S. E. selv, der stod bag ved Broderen Asbjørns mislykkede Tog til England 1069—70, men det er sandsynligere, at han blot ikke har kunnet nægte Asbjørn at samle om sig de Skarer, for hvem Vikingetraditionen endnu var levende, til dette udsigtsløse Foretagende. I alt Fald afholdt S. E. sig fra personlig Deltagelse i Toget.

Man kan beundre S. E.s maalbevidste Energi i Kampen for sin Trone, men det blev dog ikke ved sine Krige, at han tiltvang sig Eftertidens Anerkendelse af sin Kongegerning. Det er sandsynligt, at netop hans Modgang og Nederlag i Krigen har modnet og udviklet hans Forstaaelse af de Krav, en ny Tid stillede til den danske Kongemagt. Det er S. E.s store Indsats, at han indledte den Epoke, der førte til Afvikling af det nu forældede Hærkongedømme og Udvikling af det danske Middelalderkongedømme i Forbund med den katolske Kirke. Og det taler S. E.s Realitets-

sans til Ære, at han trods personlig Grund til Nag mod en af Kirkens førende Skikkelser Ærkebiskop Adalbert dog rakte Haanden til det Samarbejde mellem Konge og Kirke, der var nødvendigt for denne Udvikling. Under ham fik den danske Kirke sin væsentlige Organisation, den endelige Inddeling i Bispedømmer. Og skønt Kilderne er meget tavse om Fredens Gerning, maa vi regne med, at S. E. maalbevidst har arbejdet paa Opbyggelsen af en ny Kongemagt til Beskyttelse af den indre Fred og Retsikkerhed, til hvilket Formaal han har sikret Kronens finansielle Grundlag ved at udvikle Indtægterne af Krongodset, af Retsbøderne, af Ledingsbøderne m. v., og han har aabenbart optraadt med Maadehold og Realitetssans, netop fordi vi ikke hører om nogen Opposition mod hans Arbejde, saadan som vi senere møder imod hans Sønner Knud (II.) den Hellige og Erik (I.) Ejegod.

Vi har da ogsaa fra Adam af Bremen Billedet af en klog og myndig Hersker, og fra Fr. G. C. Hansens Undersøgelse af Kongegravene i Roskilde ved vi, at S. E. var en kraftig og usædvanlig høj, om end næppe nogen smuk Mand. Han har været skævhovedet, en kraftig, fremstaaende Hjørnetand i venstre Overmund maa straks have tiltrukket sig Opmærksomhed, og hans venstre Hofte og Laarben har været spinklere end højre og givet ham en haltende Gang. S. E. havde adskillige Friller og efterlod sig talrige uægte Børn. Fem af dem blev Konger: Harald (III.) Hen (s. d.), Knud (II.) den Hellige (s. d.), Oluf (I.) Hunger (s. d.), Erik (I.) Ejegod (s. d.) og Niels (s. d.); desuden var der Bjørn (s. d.), Knud, som ogsaa kaldtes Magnus, og som døde paa en Rejse til Rom for at indvies til Konge, Korsfareren Svend (s. d.) og en anden Svend (s. d.), Torgils, Sigurd, der faldt mod Venderne, Benedict (s. d.), Guttorm, Ømund og Ulfel. Ubbe (s. d.). En ægtefødt Søn Svend døde ung. Af Døtre nævnes Ingerid, der blev gift med den norske Konge Olav Kyrre, Sigrid (s. d.), der blev gift med den vendiske Fyrste Gudskalk, Ragnhild og Gunhild, ogsaa kaldet Helene. — S. E.s Portræt i Series regum Daniæ er et Fantasibillede. Moderne Litografier af Th. Klæstrup, Th. Wegener og L. Lehmann.

J. G. F. Ræder: Danmark under Svend Estridsen og hans Sønner, 1871. A. D. Jørgensen: Den nordiske Kirkes Grundlæggelse, 1874—78, S. 618—28, 644—55, 732—45. H. Olrik: Konge- og Præstestand, I, 2. Udg., 1905, S. 70—89. Fr. C. C. Hansen: De ældste Kongegrave og Bispegrave i Roskilde Domkirke, 1914, S. 12—19. E. Arup: Danmarks Historie, I, 1925, S. 165—72. Samme: Kong Svend 2.s biografi (Scandia, IV, 1931, S. 55—101). A. Otto: Liber daticus Roskildensis, 1933, S. 169—77. S. Bolin: Kring mÅster Adams

text (Scandia, V, 1932, S. 214—44). V. la Cour: Adam af Bremens Meddelelser om Svend Estridssøn (Hist. Tidsskr., 10. Rk., II, 1932—34, S. 484—539). Hal Koch i Schultz Danmarkshistorie, I, 1941, S. 559—6g.

Adam Afzelius.

Svend (III.) Grade (Grathe), d. 1157, Konge. D. 23. Okt. 1157 paa Gradehede, begr. sst. Forældre: Erik (II.) Emune (s. d.) og dennes Slegfred Thunna. Gift med Adela (s. d.).

Ved sin Faders Drab (1137) var S. G. for ung til at blive Konge; Erik (III.) Lam, der fik Kronen, sendte ham til Konrad III.s Hof, hvor han blev Ven med Kongens Brodersøn, den unge Frederik af Schwaben (senere Kejser Frederik I.). Tyske Kilder fra denne Tid kalder S. G. Peter; som flere af Kongeslægten har han haft dobbelt Navn. Sidst i Erik Lams Kongetid var han atter i Danmark, hvor han og hans Fætter Valdemar trods Ærkebiskop Eskils Indsigelse skrinlagde Knud Lavards Ben (1146). S. A. trak Erik sig tilbage og døde, og straks greb S. G. efter Kronen; det lykkedes ham at vinde Sjællændere og Skaaninger, men Hovedmassen af Jyderne samledes om Knud Magnussen, og en voldsom Tronkamp begyndte. Eskil nærmede sig til Knud, men S. G. overvandt Ærkebispem og holdt ham fangen i hans egen Domkirke; snart ræddedes han dog ved sin egen Dristighed og købte sig Eskils Tilgivelse og Tilslutning ved at skænke Ærkesædet Gods i Skaane og en stor Del af Bornholm. Derefter slog han Knud ved Slangerup og drev ham tilbage til Jylland. Under Paavirkning af den store europæiske Korstogsbevægelse sluttede Kongerne sig dernæst sammen til fælles Tog mod Venderne (1147), ^{m^en} udrettede kun lidet; Jyderne saa med Glæde Venderne nedhugge Skaaningerne og tage S. G.s Kongeskib, og S. G. var for mistroisk over for Knud til at ville sejle hjem paa hans Skib. Kongekrigen brød løs igen. Atter var Knud den angribende, overrumplede Roskilde, men tabte i Kampen ved Taastrup. S. G. havde nu Overtaget, bemægtigede sig Fyn, satte Valdemar til Hertug i Slesvig og hjemsogte, støttet af Ditmarskeren Edeler, Grev Adolf af Holstens Lande, fordi denne havde sluttet sig til Knud, men kunde ikke afværge Edelers Fald i en ulige Kamp med Holstenerne. Senere sejrede S. G. ved Viborg (1150) og jog Knud af Landet, og da hans Medbejler kom igen med tyske Hjelpetropper, tilføjede han ham et nyt Nederlag ved Gedbæk (1151). Sit Herredømme over Danmark søgte S. G. at sikre ved ydmyg Henvendelse til Konrad III., hvem ogsaa Knud, dog forgæves, anraabte om Hjælp. Endnu en Gang satte Knud sig fast paa dansk Grund ved at vinde Friserne; men S. G. indtog hans

Friserborg. Knud tyede til den nye tyske Konge, Frederik I., der stævnedes sin Ungdomsven til Mødet i Merseburg (1152). Kronen tildømtes S. G., men han blev Frederiks Lensmand og maatte love at give Knud Sjælland til Len. Da han alligevel kun gav ham spredte Forleninger, krænkede han Valdemar, som var gaaet i Borgen for Forliget, og lagde Grunden til en Tilnærmelse mellem ham og Knud.

Under Medgangen havde S. G. trods Biskop Elias' Raad skaanet sine fangne Fj'ender, endog sin Faders Banemand Plov. Men dette Højsind havde en stærk Tilsætning af Overmod, der gjorde ham blind for Virkeligheden og lod ham undervurdere sine Modstandere. Dertil kom de store Mangler i hans Styrelse. Under Tronkampene var Venderne blevet højst farlige for de danske Farvande, og ganske vist opkastede S. G. nogle Kystvolde til Værn imod dem, tilføjede dem ogsaa enkelte Nederlag, men nøjedes ellers med at give store Summer til Sachserhertugen Henrik Løve for at holde Venderne borte. En Fornærmelse, som var tilføjet Jarlen Karl af den svenske Kongesøn Jon Sverkerson, var ham Paaskud til et Indfald i Sverige; men paa Grund af Vinterkulden maatte han vende tilbage uden at have udrettet noget (1153). Med Eskil havde han stadig Strid. Under disse Forhold sluttede Valdemar og Knud sig nøjere til hinanden. S. G. søgte at rydde Valdemar af Vejen eller dog uskadeliggøre ham ved at lokke ham i tysk Fangenskab; men Planen mislykkedes. Paa Viborg Ting tog Valdemar og Knud Kongenavn (1154). Eskil forlod S. G., selv mange af hans tidligere tro Tilhængere faldt fra ham, og under sine Krigeres Haan flygtede han til Tyskland. Henved tre Aar flakkede han om uden at kunne finde Hjælpere i Kampen. Ved gyldne Løfter fik han endelig Henrik Løve til at ruste mod Danmark. Henrik Løve lod de Vender, der var ham underlagte, hærge Fyn og dernæst føre S. G. til den haardt hjemsøgte O, der ogsaa hyldede ham. De andre Konger drog imod ham; men der indleddedes Underhandlinger i Odense og aftaltes Fredsmøde paa Lolland, hvor Valdemar ved Kendelse tredelte Riget og selv valgte Jylland; S. fik Ret til at vælge før Knud og tog de skaanske Lande for ikke at være indeklemmt mellem sine Medbejlere; Knud fik altsaa Sjælland. Men denne Løsning tilfredsstillede ikke S. G., som fattede Planer om at rydde sine Medbejlere af Vejen. Ved »Blodgildet« i Roskilde (9. Aug. 1157) lod han Knud nedhugge og havde ogsaa nær gjort det af med Valdemar, hvem han dernæst forfulgte til Jylland. Men i den afgørende Kamp sejrede Valdemar; S. G. flygtede, hans Hest blev stikkende i en Mose, selv segnede han af Træthed;

der blev han funden af ligrøvende Bønder og dræbt. Det var paa Gradehede, og man gav ham senere Tilnavn efter dette Sted. Bønderne begravede Liget paa Stedet; snart rejstes der et Kapel, ved hvis ringeagtede Nordside S. G.s Stenbiste saas endnu ind i nyere Tid. — Hans Dronning Adela (s. d.) drog til Tyskland og indgik et nyt Ægteskab; en Søn af S. G. var død som lille Barn; deres Datter Lutgard blev senere gift med Grev Berthold II. af Andechs, Markgreve af Istrien, men skilt fra ham paa Grund af Utroskab (d. 1188). — S. G.s Portræt i Series regum Daniæ er et Fantasibillede. Moderne Tegninger af Th. Wegener. — Mindestøtte paa Gradehede 1919.

Saxonis Gesta Danorum. Helmold: Chron. Slavorum. H. Olrik: Konge- og Præstestand, II, 1895, S. 15 f. Johs. Steenstrup: Vore Folkeviser, 1891, S. 215—29. Hist. Tidsskr., 6. Rk., III, 1891—92, S. 108—26, 226—31; 7. Rk., III, 1900—02, S. 369—87. Aarb. f. nord. Oldkynd., 1887, S. 78—89. Hist. tidsskrift f. Skåneland, V, 1914—23, S. 220—46.

Hans Olrik (C. A. Christensen).*

Svend Alfifasen, d. ca. 1036, Konge i Norge. Forældre: Kong Knud (I.) den Store (s. d.) og Ælgifu (s. d.).

Da Knud ægtede Dronning Emma (s. d.), sendte han Ælgifu med hendes Sønner Harald og S. A. til Danmark. S. A. indsattes senere til Høvding i Jomsborg. Efter at Knud havde erobret Norge, lod han S. A., der ved sin Side havde Ælgifu og Harald, Thorkil Jarls Søn, som Raadgivere, overtage Styrelsen (1030). S. A. toges uden Modsigelse til Konge rundt om paa Lagtingene; han var smuk af Ydre og velvillig, og Nordmændene indrømmede, at han holdt god Fred i Landet. Forskellige Lovbud, som han indførte, vakte dog stor Uvillie — flere af dem optoges i øvrigt i den senere Lovgivning —, og hans herskesyge Moder var forhadet; da nu tilmed Misvækst indtraf, medens hans Modstandere samtidig vidste at berette om Undere, der skete ved den dræbte Kong Olavs Grav, vendte Stemningen sig mod Fremmedherredømmet, og Trønderne hentede Olavs Søn Magnus i Rusland. Ved hans Ankomst maatte S. A. og hans Moder flygte til Danmark. Her døde S. A. kort efter.

P. A. Munch: Det norske Folks Historie, I, 2, 1853, S. 813—33. Joh. Steenstrup: Normannerne, III, 1882, S. 303, 325 f., 383 f., 415, 428. E. Bull: Det norske folks liv og historie gennem tiderne, II, 1931, S. 48, 81, 87 ff.

Johannes Steenstrup (C. A. Christensen).*

Svend, d. 1097, Kongesøn, Korsfarer. Da S. siges at være Broder til Erik (I.) Ejegod, maa han vel have været en Søn af Svend

(II.) Estridsen, skønt denne havde en anden Søn af dette Navn (se Svend (Svendsen)).

Fremmede Korstogskronister fortæller om en dansk Kongesøn S., som sammen med sin Brud, den burgundiske Hertugdatter Florina, deltager i det i. Korstog. Efter Indtagelsen af Nicæa forsinkes de nogle Dage, og da de følger efter den store Korsfarerhær, bliver de ved Ferma, forraadte af Grækerne, overfaldne af Seldschukerne. S. og hans Mænd dræbes efter mandeligt Forsvar; Florina rammes paa Flugten af en Pil, og den store Hær sørger ved Budskabet om deres Død (1097). — S.s Død, malet af K. van Mander (Kunstmuseet) og Alb. Haelweghs Stik derefter er et Fantasibillede.

Scriptores rerum Danicarum, III, 1774, S. 631—35. A. D. Jørgensen: Den nordiske Kirkes Grundlæggelse, 1874—78, S. 805.

C. A. Christensen (Hans Olrik).

Svend (Svendsen), d. 1104, Kongesøn. Fader: Svend (II.) Estridsen (s. d.).

S. var den ældste overlevende af Svend (II.) Estridsens Sønner, da Budskabet om Erik (I.) Ejegods Død naaede Danmark (1104). Han skyndte sig paa Vej til Viborg Landsting for at faa Kongenavn, men blev syg, maatte stige af Hesten og køre i Vogn, og da han heller ikke kunde taale dette, lod han sig bære af sine Mænd; alligevel døde han, inden han var naaet til Tinge. Han efterlod sig Sønnen Henrik Skadelaar (s. d.).

Saxonis Gesta Danorum.

Hans Olrik (C. A. Christensen).*

Svend Nordmand (»Norbagger«), d. 1088, Biskop i Roskilde. D. 1088 paa Rhodos.

S. N. hørte til den Kreds af Mænd, som Svend Estridsen med saa stor Dygtighed forstod at drage til sig. Oprindeligt blev han optaget i Kongens Hird, hvor han ifølge Saxo havde en Høvedsmands Stilling, men gik snart over til den gejstlige Stand som Kongens Kapellan og Kannik i Roskilde. Saxo fortæller, at Præsterne i Roskilde, som var misundelige paa ham, drev Spøg med ham paa Grund af hans Ukyndighed i Latin og fik ham til under Messen at læse »mulus Dei« (o: Guds Æsel) i Stedet for »famulus Dei« (o: Guds Tjener), men dette er en Vandreanekdote, som man ikke kan fæste Lid til. Sin gejstlige Oplæring fik S. N. i Udlandet, og da han efter endt Uddannelse var vendt hjem, blev han 1074 ved Biskop Vilhelms Død Biskop i Roskilde. Valget synes at skyldes Kongens Indflydelse. I Roskilde fuldførte han den

af Vilhelm paabegyndte Trefoldigheds Kirke og paa dennes Nordside byggede han et Stenkloster for Kannikerne. Af begge disse Fraadstens-Bygningsværker har man ved Udgravninger fundet tydelige Spor. Kirken smykkede han med en pragtfuld Krone. For at der kunde være femten Præbender for Brødrene, skænkede han en Del af sit eget Bordgods. Tidligere var der vist nok otte Præbender; de nye ved S. N.s Gave oprettede synes at have været Vanløse, Vindinge, Hersted, Klippestrup, Tørslev, Dalby og Vesby. Tillige tog han Initiativet til Opførelse af Kirker for Vor Frue i Roskilde og Ringsted og St. Mikkel's Kirke i Slagelse. Hans Gerning som Biskop skildres med stor Beundring af den anonyme Forfatter til Roskildekrøniken, men Karakteristikken er en næsten ordret Gengivelse af Adam af Bremens Skildring af Biskop Bescelin og maa derfor tages med et vist Forbehold. Baade ved sin Prædiken og sit Liv hørte han dog til de bedste blandt Tidens gejstlige. Politisk synes han at have staaet Knud den Hellige nær; dels er han blandt Vidnerne paa dennes Gavebrev til Lund, dels — og det er i den Sammenhæng vigtigere — erklærede han, at Hungeraarene under Kong Oluf var en Straf for Mordet paa Knud. S. N. selv forlod i Kong Olufs andet Regeringsaar Landet for at drage til det hellige Land, men døde undervejs. Fra Rejsen sendte han Relikvier hjem til Kirken i Roskilde.

Saxonis Gesta Danorum. Roskildekrøniken. J. O. Arnhung: Roskilde Domkapitels Historie, I, 1937.

H d ^ ^

Svend, d. ca. 1153, Biskop i Viborg. D. 30. Marts, antagelig ¹¹⁵³ i Jerusalem, begr. i Paternosterkirken paa Oliebjerget. Forældre: Svend Thrugutsen (Thorgunnasen, s. d.) og Inge.

S. var Broder til den jyske Stormand Christiern Svendsen og til Lunds første Ærkebiskop Asser. Han hørte saaledes til en af Landets største og mest ansete Slægter. Da Broderen Christiern i Kong Niels' Tid dømtes for Brud paa Vederloven, var S. sammen med de andre Brødre med til at betale Bøden. Sin gejstlige Løbebane begyndte S. som Kannik hos Broderen i Lund; siden blev han Kannik i Viborg, hvor han snart blev Provst for Kapitlet, og efter Drabet paa Biskop Eskil i Asmild Kirke (1132) valgtes han til Biskop. Som Biskop deltog han i det af Theodignus ledede Kirkemøde i Lund 1139 og var 1148 med ved Kirkemødet i Trier, hvor han maa have mødt baade Paven Eugenius III. og Bernhard af Clairvaux, og hvor han fik Korstogstanken bragt sig nær ind paa Livet. I Viborg var han vel Hovedmanden ved Opførelsen af Byens Domkirke, som dog ikke naaede at blive færdig i hans

Tid. Tillige var han Mellemand ved den Broderskabsoverenskomst, der sluttedes mellem Augustinerkonventet i Viborg og Domkapitlet i Lund. Sammen med sin Broder Eskil Svendsen (s. d.) drog han paa Pilegrimsfærd til det hellige Land, hvor begge Brødre døde. S.s Dødsdag angives som 30. Marts, formodentlig 1153 eller et af de foregaaende Aar.

P. Severinsen: Viborg Domkirke, 1932.

Hal Koch (Hans Olrik).

Svend, d. 1191, Biskop i Aarhus. D. 30. Okt. 1191 i Ovstrup, Gern Herred, begr. i Øm.

S. var først Provst ved Aarhuskirken og spillede en vis Rolle i Venderkampene; paa Toget 1164 blev han udset til sammen med Absalon og Buris at holde det nys erobrede Wolgast besat. Vistnok 1165 blev han Biskop, og som saadan var han atter blandt Førerne paa Vendertogene, saaledes ved Rugens Erobring n69, hvor han sammen med Absalon modtog Karenz' Overgivelse og stillede sig oven paa de store Gudebilleder, som Karenzboerne selv maatte slæbe ud af Templerne, og i Efteraaret 1170, da han ene blandt Jyderne frivillig sluttede sig til Absalon, der skulde blive tilbage med en Vagtflaade ved Rugen. Vi træffer ogsaa S. ved Møderne i Ringsted 1170 og Hjulby 1183, og vi ser ham som den, der søger at holde Valdemar I. tilbage fra voldsomt at hævne den Uret, Skaaningerne tilføjede Absalon (1181). Berømt er S. endvidere som Øm Klosters Grundlægger. Klosterkrøniken lader ham oprindelig være uvillig mod Cistercienserne, men angrer det under Havsnød paa Hjemvej fra England, saa han lover at grundlægge et Cistercienserkloster. Sikkert er det, at han blev Biskop paa en Tid, da Valdemar I. var ved at forlade det kejserlige Kirkeparti og gaa over til Pave Alexander III., hvis Forkæmpere Cistercienserne var. Den forrige Aarhusbisp, Eskil, havde allerede grundlagt et lille Cistercienserkloster i Sminge; men da det ikke trivedes, udvirkede S. hos Valdemar, at Benediktinerklosteret Veng blev overladt til »de graa Munke«, og han fik Pavens Stadfæstelse herpaa (1166). Senere maatte Kloret flyttes til Kalvø i Skanderborg Sø; ved Abbed Briennus (s. d.) indhentede S. Pavens Samtykke (1168). Selv havde han opsøgt den landflygtige Ærkebiskop Eskil i Frankrig og af ham modtaget Bispevielsen, og han og Briennus blev nu Mellemmænd mellem Eskil og Valdemar, saa de udsonedes. Ligeledes støttede S. Cistercienserklosterets endelige Flytning til Øm (1172). Han havde allerede tidligere tænkt at indtræde i Kloret, men Briennus havde fraraadet det, fordi han som Biskop kunde være

mere for Munkene. Gentagne Gange skænkede han da Klostret Gods, Pengegaver og Bøger, og 1183 gjorde han Testamente til Fordel for Øm, som han stod i et hjerteligt Forhold til. Tanken om at indtræde i Klostret kom atter op, og i Kraft af en ny pavelig Tilladelse vilde han netop gøre Alvor af sin Yndlingstanke, da han blev syg i Ovstrup og døde, omgivet af Munkene fra Øm. Sin Grav fik han i Øm. Ogsaa sin Bispestol, der havde lidt meget ved Vendernes Hærgninger, hævdede han stærkt, i den sidste Tid støttet af det Ry, der gik af Hellig Niels' (s. d.) Grav i Aarhus. S. blev begravet foran Højaltret i den ældste Klosterkirke i Øm, hvor Arkæologerne for nylig har afdækket den velbevarede Grav.

Erik Schalling: Kanonisk eller nationeli rätt, Kyrkohist. årsskrift, XXXVIII, 1938, S. 121 ff. C. M. Smidt: Øm Kloster og dets Grave, Fra Nationalmuseets Arbejdsmark, 1942, S. 31-47.

Ham QMk (Hd Koch)*

Svend, d. senest 1355, Biskop i Aarhus.

Som nyvalgt Biskop var S. 1326 med til at afsætte Christoffer II. og tage den mindreaarige Valdemar af Slesvig til Konge. Han var med til at besegle Kongens stramme Haandfæstning og samtykkede — tillige med de øvrige Biskopper — i, at Slesvig overlodes Grev Gert som Len. Af Hjertet synes han dog at have tilhørt det nationale Frihedsparti, som ønskede at rejse Folket imod de holstenske Grever. I det berømte Klagedigt fra 1329 nævnes han rosende ved Siden af Ribebispen Jakob Splitaf, uden at man dog derfor tør slutte, at han aktivt har støttet Bisp Jakobs Rejsning. 1338 forlod han Landet og drog til Christoffers yngste Søn Valdemar (Atterdag), der opholdt sig hos Ludvig af Brandenburg, og i de følgende Aar støttede han Valdemar i Kampen for at vinde Landet tilbage. Under Kampene paa Sjælland skal han endog 1343 være faldet i et kortvarigt holstensk Fangenskab. Endnu 1352 deltager han i en Sammenkomst mellem Kongen og en Række Bisper og Stormænd i Kalundborg. Hvornaar han døde, ved vi ikke, men det kan senest være sket 1355. S.s kirkelige Virksomhed vidner om, at han har staaet i et godt Forhold til Aarhus Kapitel; han øger Præbendernes Gods, overdrager Kannikerne den biskopelige Bandsret og søger — gennem strenge Bestemmelser om Band og Interdikt — at værge Stiftets gejstlige imod Tidens mange Voldshandlinger. For at skaffe Midler til at genopbygge Aarhus Domkirke opnaaede han pavelig Bemyndigelse til i fem Aar at købe Sognekirkerne Fabrica-Tiende til den samme lave Taksation, hvorefter Stormændene plejede at oppebære den. *jjar oct.*

Svendsen (-Tune), Anders, 1843—1912, Landbrugsskoleforstander. F. 26. Nov. 1843 paa Stenmarksgaard i Kværkeby, d. 1. Nov. 1912 i Tune, begr. sst. Forældre: Gaardfæster Svend Jacobsen (1814—85) og Johanne Jensdatter (1810—77). Navneforandring til Svendsen-Tune 21. Marts 1912. Gift 1° 9. Aug. 1872 i Vonsild med Magdalene Mortensen Albeck, f. 11. Febr. 1853 i Vonsild, d. 29. Maj 1879 i Tune, D. af Bolsmand Morten Olesen A. (1813—90) og Ane Marie Holm (1820—1906). 2° 24. Aug. 1880 i Tune med Maren Oline Emilie Nielsen, f. 9. Jan. 1858 i Præstø, d. 9. Aug. 1939 i Tune, D. af Skibsbygger Carl August Olsen N. (1826—1905) og Bodil Jacobsdatter (1822-98).

S. var Elev paa Hindholm Højskole 1861—62 og, efter nogle Aars Arbejde ved Landbruget i Hjemmet, igen 1866—67. Sammen med Chr. Christensen (s. d.), som S. havde lært at kende paa Hindholm, drog han til Landbohøjskolen og blev Landbrugskandidat 1869. 1869—71 ledede de to Venner en særlig Landbrugsafdeling paa Hindholm Højskole, og sammen flyttede de 1871 til Tune, hvor Chr. Richardt havde opgivet sin kortvarige Gerning som Højskoleforstander, og hvor de nu med S. som Forstander grundlagde Tune Landboskole. Som Skoleleder og Ungdomslærer havde S. trods sin unge Alder fortrinlige Betingelser, en frejdig og livsglad Natur, Selvtillid og Myndighed og en god faglig Uddannelse. Af Oprindelse og Væsen tilhørte baade S. og Christensen i Modsætning til Richardt den Bondestand, som Skolen skulde virke for. S. vilde ligesom J. C. la Cour i Lyngby drive Landbrugsskole i den grundtvigske Folkehøjskoles Aand. Historie, Digtning og Sang hørte med til Livet paa Skolen, og S. var en meget skattet Fortæller og Fortolker af de nordiske Myter. 1873—91 gennemførtes en særlig Høj skoleafdeling og 1872—91 en Mejeriskole for Piger, men Landbrugsskolen var dog Hovedsagen. Højskolepræget bevarede, og de i den følgende Tid oprettede Landbrugsskoler fulgte deri Eksemplet fra Lyngby og Tune. S. vandt sine Elevers Hengivenhed, og som Faglærer fik han ved sin klare og overbevisende Tale stærk Indflydelse paa dem. Baade som Lærer, som Skribent og som Foredragsholder omkring i Landet blev han en af de betydeligste Førere i Arbejdet for Landbrugets Omlægning til intensivt Husdyrbrug og en af dem, der virkede mest for at faa Landmændenes store Flok med i Fremskridtsarbejdet. Husdyrbrug var hans Hovedfag, og især blev han Forkæmperen for den meget omdisputerede »stærke Fodring« med store Mængder Kraftfoder og Røer til Køerne. S. oprettede 1874 Ramsø-Tune Herreders

Landboforening, der under hans Ledelse som den første Landboforening paabegyndte Fællesindkøb af Foderstoffer, Kunstgødning og Frø. Han var dens Formand til 1880 og havde i disse Aar en stærkt voksende udadventt Virksomhed, men ramtes da 37 Aar gammel af Lungeblødning og var siden mærket af Sygdom. 1880—86 var han Medlem af GL Roskilde Amtsraad, men maatte derefter opgive sine Hverv, og 1896 trak han sig tilbage fra Forstanderstillingen. Han vedblev dog at bo i Skolens Nærhed, tog nogen Del i Undervisningen og dyrkede med Iver sit Forfatterskab, skrev mange Artikler i »Vort Landbrug« og deltog gerne i Bladdiskussioner. 1886 udkom hans Hovedværk »Fodringslæren« (9. Udg. 1911), der blev en værdifuld Hjælp for Landbrugsskolerne, 1888 »Praktisk Vejledning ved Fodermidlernes Anvendelse til Malkekvæget« (5. Udg. 1909), der fik stor Udbredelse i Landbruget, og 1893 Lærebogen »Kvægavl og Kvægopræt« (5. Udg. 1912). Sit Skolearbejde har S. skildret i »Tune Landboskole 1871—90« (1890) og i »Tune Elevers Aarsskrift« 1905—08. — R. 1896. — 1914 rejste gamle Elever en Mindesten ved Tune Landboskole med Portrætmedaillon i Bronze af E. Ølsgaard. — Maleri af Tony Møller (Tune Landboskole). Litografi af Harald Jensen 1895.

Vort Landbrug, XV, 1896, S. 617—20; XXXI, 1912, S. 715—18. Andelsbladet, V, 1904, S. 951—54; XIII, 1912, S. 798 f. Ugeskrift for Landmænd, s. A., S. 643 f. Mælkeritidende, XXV, s. A., S. 1133—36. Nils Hansson i Landtmannen, XXIII, s. A., S. 440. Østsjællands Folkeblad 3. og 8. Nov. s. A. Chr. Christensen: A. S. Udsigt over hans Liv og Virksomhed, i Tune Elevers Aarsskrift, 1913, S. 3—76. Axel Appel sst., 1915, S. 1—9. Chr. Christensen: Min Livsførelse og Virksomhed, 1918. Otto Christensen: Tune Landboskole 1871—1921, 1921. Aarsskrift for Antvorskov Højskole, 1922, S. 11—15.

Aksel Milthers.

Svendsen, Aage, f. 1880, Departementschef. F. 8. Febr. 1880 i Kbh. (Pauls). Forældre: Instrumentmager, Kaptajn i Kbh.s Borgervæbning Axel Christian S. (1830—93, gift i^o 1862 med Maren Emilie Petersen, 1839—76) og Anna Hanna Lublin (1845—96). Gift 1. Dec. 1925 i Kbh. (Matth.) med Margrete Riber, f. 6. Aug. 1883 i Svendborg, D. af Købmand, senere norsk Vicekonsul Ludvig Michael R. (1850—1933) og Berta Christine Wilhelmine Baagøe (1857—1934).

S. blev Student 1897 f^{aa} Lyceum, cand. jur. 1903 og var derefter (til 1909) Sagførerfuldmægtig og juridisk Manuduktør. 1905 blev han fungerende Assistent i Justitsministeriet, fik 1907 fast Ansættelse, blev 1915 Fuldmægtig og Ekspeditionssekretær, 1919 Kontorchef og ved F. Schrøders Afgang 1925 Departementschef. — I

denne meget krævende Stilling har S. udført et stort Arbejde, idet han med betydelig Kundskab og Indsigt let og hurtigt er trængt ind til Kærnen i de mange Problemer, der forelægges ham. Kølig og stilfærdig, men lydhør og forstaaende over for nye Synspunkter og Tanker har han, der er i Besiddelse af en usædvanlig Hukommelse med Hensyn til tidligere foreliggende Sager og Afgørelser, og som ejer betydelig formel Evne og Forhandlingsdygtighed, ydet de skiftende Justitsministre meget værdifuld Bistand. — I særlig Grad har S. interesseret sig for Familieretten og Børnelovgivningen; 1909 blev han Sekretær ved Overværgeraadet, 1910 Ekspeditionssekretær og var 1916—19 fungerende Formand for Raadets Afdeling for jyske Sager; 1919—34 var han Medlem af den skandinaviske Familieretskommission. Allerede 1908 blev han Medlem af Bestyrelsen for Studentersamfundets Retshjælp for Ubemidlede. S. har i øvrigt i Tidens Løb været Medlem af eller Formand for adskillige ministerielle Kommissioner og Udvalg, saaledes 1922—25 Medlem af Giftlovkommissionen og 1925—30 af Traktatkommissionen; siden 1929 er han Formand for Justitsministeriets Vivisektionsudvalg. Af de nordiske Juristmøders danske Bestyrelsesafdeling og af Det nordiske administrative Forbunds danske Styrelse er S. Medlem siden 1925 (fra 1939 Medlem af sidstnævnte Forbunds Forretningsudvalg). — Af hans øvrige Hverv skal nævnes, at han 1920—26 var Justitsministeriets Tilforordnede ved Husmandsbrandkassen, siden 1926 er han sammes Tilforordnede ved Kbh.s Brandforsikring; 1923 blev han Formand i Bestyrelsen for Stiftelsen Krigsraad Mørks Minde og udnævntes 1935 til Medlem af Direktionen for Det Classenske Fideikommis. 1919 fik han Beskikkelse som Overretssagfører, men har ikke praktiseret. Han har udgivet T. Hindenburgs »Juridisk Formularbog«, 5.—6. Udg. (1919 og 1925 sammen med V. Krarup), 7. Udg. (1935 sammen med T. Myrdahl). — R. 1920. DM. 1926. K.² 1929. K.i 1936.

N. M. Plum: Studenterne fra 1897, 1926, S. 158 f.

A. Falk-Jensen.

Svendsen, Carl Anton Plum, 1846—1930, Violinist. F. 23. Juni 1846 i Kbh. (Garn.), d. 23. Dec. 1930 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Hoboist ved Livgarden, senere Klokker ved Slotskirken, Kammerraad Anton Cerelius S. (1820—1914) og Nielsine Henriette Nielsen (1821—84). Gift 6. Juni 1896 i Kbh. (Fred.) med Inger Sophie Bang, f. 6. Febr. 1877 paa Frbg., D. af Vekselmægler Sophus Niels Peter B. (1840—92) og Ida Anna Maria Kjer (1840—1910).

S. fik sin første Undervisning paa Violin af Faderen, der tidligere havde været Militærmusiker. Kun otte Aar gammel debuterede han 1855 ved en Aftenunderholdning paa Hofteatret og fortsatte derefter Studierne hos Fr. Schram og Vald. Tofte. Der var noget af Vidunderbarnets tidlige Udvikling ved S.s Musikalitet, som ogsaa i al Beskedenhed viste sig inden for Kompositionen. Endnu er bevaret nogle Smaastykker, som ca. 1860 overrakte Frederik VII. og Grevinde Danner. Ogsaa Harpen dyrkede S.; han var Elev af W. E. Carlsen, Det kgl. Kapels mangeaarige Harpenist, og selv om Violinen helt blev hans Instrument, drev han det dog saa vidt, at han selv kunde undervise Kapellets senere Harpespillerske Agnes Dahl (V, S. 491). 1868 blev S. Medlem af Det kgl. Kapel, 1893 afløste han Tofte som Soloviolinist, og 1895 udnævntes han til Koncertmester, en Stilling, han beholdt til sin Afgang 1910. Ved Studier i Udlandet hos Lauterbach, Massart og Joachim havde S. udviklet sig til en af vore fornemste Violinister, der i lige høj Grad var skattet som Solist og Kammermusikfortolker. I Udlandet optraadte han med Held i St. Petersborg, Stockholm, Goteborg o. fl. St., og her hjemme var han fra 1879 navnlig en meget anvendt Kraft ved Musikforeningens Koncerter. Kammermusikken dyrkede han i udstrakt Grad i Kammermusikforeningen, ved hvis første Møde 5. Dec. 1868 han medvirkede som Primarius i et Mozartdivertimento, som han spillede igen baade ved Foreningens 50 Aars og 60 Aars Jubilæer, et enestaaende Eksempel paa den aandelige Spændkraft, der karakteriserede S. lige til hans Død. Fra 1884 var han Primarius i vort fornemste Kvartetensemble, Neruda-Kvartetten.

1904 var S. blevet Lærer ved Det kgl. Musikkonservatorium, 1906 blev han Medlem af Bestyrelsen og 1915 dens Formand. Resten af sin Levetid ofrede han det pædagogiske Arbejde, inden for hvilket han allerede paa det Tidspunkt kunde fremvise mange Resultater. Ligesom sin egen Lærer Tofte blev S. Violinpædagogen par excellence inden for vort Musikliv. Han ledede i sin høje Alderdom Konservatoriet med stor Dygtighed og bidsk Myndighed i N. W. Gades Aand. — Tit. Professor 1910. — R. 1889. DM. 1908. K.² 1926. — Malerier af Bertha Wegmann (Familieeje), Mich. Ancher 1909 (Det kgl. Kapel og i Familieeje), N. P. Mols (Familieeje), Frants Henningsen (ligesaa), O. Bache 1890 og P. S. Krøyer (Brøndums Hotel, Skagen). Portrætteret paa P. S. Krøyers: Musik i Ateliet 1886 (Nasjonalgalleriet, Oslo; Skitse i Privateje og i Skagens Museum; Gentagelse i Hirschsprungs Saml. 1887) og paa Erik Henningsen: Uden for Teatret (Det kgl. Teater).

Buste af P. S. Krøyer 1881 (Skagens Museum og Hirschsprungs Saml.) og af G. Pingel 1878. Silhouet (Fr.borg).

111. Tid. 22. Juni 1916. Nationaltidende, Berl. Tid., Politiken 26. Dec. 1930. Musik 1. Dec. 1918. W. Behrend i Minder om Niels W. Gade, 1930. Ugeskrift for Theater og Musik, I, 1880—81, S. 9—25. Julius Clausen: Mennesker paa min Vej, 194., S. 160 f., 67, 183. *m ScMning (& ± K Hagn)*

Svendsen, Asser, se Asser (I, S. 560).

Svendsen, Broder, se Baad.

Svendsen, Christiern, d. ca. 1140, Stormand. D. 20. Maj ca. 1140. Broder til Biskop Svend (d. ca. 1053, s. d.).

C. S. var i Kong Niels' og den nærmest følgende Tid en af Danmarks mægtigste Mænd. Svend Aggesen fortæller, at medens han hørte til Niels' Vederlag, krænkede han Vederloven paa det groveste ved at overfalde og saare en anden Vederlagsmand. Nu skulde han være jaget af Gaarde med Niddings Navn; men hans Fader og Brødre, blandt dem Ærkebiskop Asser (s. d.), gik i Forbøn for ham og lovede Bøder, hvor høje disse end maatte blive. De fastsattes da til tre Gange 40 Mark Sølv og et Tillæg paa to Mark Guld; de store Summer blev udredet, men Hirdtugten forfaldt efter det Eksempel, C. S. havde givet. Da Erik (II.) Emune rejste sig mod Niels til Hævn for Knud Lavard, var det naturligt, at C. S., der gennem sin Fader Dronning Bodil (s. d.) havde været Knuds Søskendebarn, sluttede sig til hans Hævner. Erik var imidlertid kun Herre i Østdanmark, og han maatte nu stræbe at støtte C. S., der havde en isoleret Stilling i Nørrejylland. Men medens Erik slog Magnus Nielsens Flaade ved Sejrø for dernæst at trænge frem i Viborgeggen, overvandt Niels C. S. ved Rønbjerg og førte ham som Fange til et Taarn ved Slien (1132). Hans Søn Agge var derimod hos Erik og dækkede hans Tilbagetog efter Nederlaget ved Onsild. Snart gik det endnu værre for Erik; men efter hans store Sejr ved Fotevig (1134) slog endelig Befrielsens Time for C. S. Fangenskabets havde gjort ham haard og hadefuld, og det var efter hans onde Raad, at Erik lod sin Broder Harald Kesjas to Sønner, Bjørn Jernside og Erik, drukne i Slien, skønt de i Mod-sætning til deres Fader var forblevet ham tro. Endnu høres om C. S., at han efter Erik Emunes Drab vilde have Knud Lavards lille Søn Valdemar gjort til Konge (1137); men da Valdemars Moder nægtede sit Samtykke, skal han have opfordret til at hylde Erik (III.) Lam som midlertidig Rigsstyrer. I det følgende Tiaar

maa »Christiern Gamle«, som han et Sted kaldes, være død; hans Dødsdag var 20. Maj. C. S. var Fader til Ærkebiskop Eskil (s. d.) og Farfader til Krønikeskriveren Svend Aggesen (s. d.).

Saxonis Gesta Danorum. C. Weeke: Lunde Domkapitels Gavebøger, 1884—89, S. 128. M. Cl. Gertz: Scriptores Minores, I, 1917—18, S. 82, 84, 132, 134, 401 f. E. Arup: Danmarks Historie, I, 1925, S. 189, 204, 206.

Hans Olrik (C. A. Christensen).*

Svendsen, Anton Emanuel Theodor, f. 1864, Fagforeningsmand, Kommunalpolitiker. F. 28. Juli 1864 i Kbh. (Holmens). Forældre: Grovsmed og Filehugger Jens Peter Theodor S. (1827—85) og Hansine Vilhelmine Svendsen (1838—1917). Gift i^o 18. Aug. 1889 i Kbh. (Stefans) med Gjertrud Marie Larsen, f. 18. April 1868 i Norup, Fyn, d. 18. April 1940 i Kbh., D. af Skomager Jørgen L. og Karen Sophie Sørensdatte (1840—1929, gift 2° med Handelsmand Christian Christensen Gammelgaard, 1849—1918). Ægteskabet opløst 1917. 2° 22. Febr. 1918 (b. v.) i Kbh. med Dagmar Aranta Christiane Petersen, f. 27. Dec. 1879 i Skodsborg, D. af Fisker Theodor P. (1839—99) og Johanne Marie Veberg (1841—87).

S. er født i Nyboder og kom i Bødkerlære paa Christianshavn. Kort efter at han 1883 var blevet Svend og indmeldt i Bødkerforeningen af 1873, kom han ud i en langvarig Lockout, der nær havde knust Fagforeningen og skabte trange Kaar for Faget. Sammen med S. Bresemann o. a. fik han Organisationen genrejst; han kom 1887 ind i Bestyrelsen, blev 1889 Næstformand og Kasserer og var 1891—1918 Fagforeningens Formand. Han var ligeledes med til at stifte Bødkerforbundet 1890 og sad i dets Ledelse 1891—1925. Han vandt Ry som en baade retlinet og haandfast Organisationsmand og kom endnu forholdsvis ung frem i første Række inden for Fagbevægelsen. 1897 blev han Kasserer i De samvirkende Fagforeninger i Kbh., senere kaldet Arbejdernes Fællesorganisation, og sad en Aarrække i dennes Bestyrelse. Da De samvirkende Fagforbund 1898 blev oprettet, var han selvskreven til Stillingen som Landsorganisationens Hovedkasserer. Her kom hans administrative Egenskaber til fuld Udfoldelse; Millionbeløb gik gennem hans Hænder som Kontingenter og Understøttelser under Arbejdskampe, og han lærte at »tumble med Tal som nogen Bankdirektør«. Som Forretningsudvalgsmedlem deltog han tillige i utallige Forhandlinger, Kongresser og Raadslagninger og stod paa mange Maader Lyngsie nær. Han var Medlem af Fællesudvalget af 17. Aug. 1908, som forberedte Forligsmandsloven og Den faste

Voldgiftsret, og ligeledes af Fællesudvalget, som sluttede Overenskomsten om Ottetimersdagen 17. Maj 1919. Allerede som Bødkerformand havde S. etableret en Slags kooperativ Virksomhed inden for sit Fag, idet Fagforeningen 1889 paatog sig Udførelsen af en Serie Lagerfade til Tuborg. 1902 var han med til at grundlægge Arbejdernes Bryggeri »Stjernen«. 1911 kom han ind i Ledelsen for Arbejdernes Fællesbageri. Fra Oprettelsen 1919 har han siddet i Bestyrelsen for Arbejdernes Landsbank og blev 1926 Bankraadets Formand. Efter G. Chr. Olsens Død overtog han 1923 efter stærke Opfordringer Stillingen som Bestyrer af Bryggeriet Stjernen og fratraadte Hovedkassererposten i De Samvirkende. Under S.s fremsynte Ledelse og heldige Haand er Bryggeriet bragt frem til at være det trediestørste her i Landet. Produktionen er i de forløbne Aar flerdoblet og varieret, de tekniske Anlæg er udvidet og moderniseret, især efter Overtagelsen af den tilliggende Ride- og Beslagskole 1930, og alle Udvidelser er finansieret af Bedriftens eget Overskud. Under S.s Ægide har Bryggeriet paa forskellig Maade støttet Arbejderklassens kulturelle Bestræbelser, og af dets Overskud er hensat Midler til et Fond til Rejsning af et Oplysnings- og Ungdomshus i Hovedstaden. — S. kom 1909 ind i Bestyrelsen for Kbh.s Understøttelsesforening og var sammen med Viggo Christensen meget virksom for dens Omdannelse til Kbh.s kommunale Hjælpekasse, hvis Formand han var 1921—26. 1917 blev han indvalgt i Borgerrepræsentationen, kom straks ind i Budgetudvalget og var dets Formand 1925—26; desuden havde han Sæde i mange andre Udvalg og udførte bl. a. et samvittighedsfuldt Arbejde inden for det kommunale »Velfærdsudvalg« i Krigs- og Efterkrigstiden. 1926 blev han Formand i Borgerrepræsentationen og ledede gennem Aarene Forhandlingerne, nu med en lun Bemærkning, nu med bister Mine og truende Haand paa Klokkeren, men altid upartisk, og repræsenterede ved Raadhusmodtagelser o. a. officielle Lejligheder taktfuldt og ligevægtigt Staden Kbh. 1937 udtraadte han, nu over 70 Aar gammel, efter eget Ønske af Borgerrepræsentationen. Han var Medlem af Foreningen Nordens Bestyrelse 1920—41 og sidder i Ædruelighedskommissionen af 1934. S. hører til den solide Arbejdertype, der har ført sine Standsfæller fremad og skabt Respekt om sig selv og dem, mere ved maaltbevidst Handeln og taalmodig Opbyggen end ved udadventt Agitation. Med sin Blanding af Barskhed og frejdigt Haandværkerhumør har han ikke forsømt at stikke et Ord ind om Pligterne, naar Rettighederne var paa Tale. — Maleri af Olaf Rude 1930 (Bryggeriet Stjernen), af Heinrich Dohm 1934 (Privateje, bestemt

for Oplysningshuset), af samme 1937 (Kbh.s Raadhus). Portrætteret paa E. Saltofts Gruppebillede af Arbejderbevægelsens Mænd 1934, Folkets Hus, Enghavevej.

S. Bresemann, E. Svendsen og Anth. Andersen: Oversigt over Bødkerforbundets Virksomhed 1890—1915, 1915- [Mar. Kristensen:] De samvirkende Fagforbund i Danmark 1898—1923, 1922, S. 10. Bødkernes Fagblad Juli 1913, Aug. 1916, Juni 1923, Juli 1930. Social-Demokraten 22. og 25. Juli 1916 > 3- J^{an}- '923» 10. Dec. 1933, 28. Juli 1934, 25. Okt. 1936, 3. Jan. og 19. Marts 1937, 27.—28. Juli 1939. Politiken 24. Nov. 1928, 28. Juli 1934, 10. April 1939. Dagens Nyheder 30. Nov. 1935. Berl. Tid. 20. Juli 1934. Uge-Journalen 28. Febr. 1937. *Oluf Bertolt.*

Svendsen, Eskil, d. ca. 1153, Stormand. D. ca. 1153 i Jerusalem, begr. i Paternosterkirken paa Oliebjerget. Broder til Biskop Svend (d. ca. 1053) og Christiern S. (s. d.).

E. S. bidrog til Bøderne for Broderen Christierns Brud paa Vederloven. Rimeligvis er han den Gældker Eskil, der 1143 advares af Erik (III.) Lam mod at hindre Knudsbrødrene i at drive Fiskeri i Lønborg Aa, hvilket var skænket dem af de to foregaaende Konger. Ellers er han kun kendt som Pilgrim. Conrad af Eberbachs store Cistercienserkronike, som her er vor Kilde, skildrer drastisk E. S. som en vild, frygtelig udseende Kriger, der havde udøst Strømme af Blod og daglig mærkede sin Vej med Voldshandlinger. Hans Broder Biskop Svend af Viborg raader ham til at gøre Bod ved en Pilgrimsfærd til det hellige Land, men E. S. vil kun tage Korset, hvis Svend vil drage med. Bispen gaar ind derpaa, og sammen naar de til Jerusalem. Da de har knælet ved den hellige Grav og foran Kristi Kors og badet sig i Jordan, beder E. S. til Gud om at dø, og Bønnen opfyldes. Svend beder da om at maatte følge sin Broder i Døden, og endnu samme Dag drager han det sidste Suk. De jordfæstes i den lille Paternosterkirke paa Oliebjerget, og for de to Brøders Sjælegave bygges Kirken større og skønnere.

M. Cl. Gertz: *Scriptores minores*, II, 1918—20, S. 437—41.

Hans Olrik (C. A. Christensen).*

Svendsen (kaldet **Johan-Svendsen**), **Eyvind** Severin, f. 1896, Skuespiller. F. 5. Jan. 1896 i Kbh. Forældre: Komponisten, kgl. Kapelmester Johan S. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 27. Febr. 1923 i Kbh. (Matth.) med Ellen Tvede, f. 2. April 1900 i Kbh., D. af Tandlæge Hans Peter Nicolai T. (1867—1941) og Astrid Emma Elisabeth Strøyer (f. 1875). Ægteskabet opløst 1939.

J.-S. havde gaaet i Birkerød Kostskole og forberedt sig til Teatret hos Nicolai Neiiendam, inden han 1915—17 frekventerede Elevskolen paa Det kgl. Teater, hvorfra han fik Engagement ved Dagmar-teatret. Han havde udført en Del mindre Roller, før han som Kronprinsen i Einar Christiansens Skuespil »Tronfølger« (4. Sept. 1920) vakte almindelig Opmærksomhed ved sin Replik naturlige Styrke og sit brændende Blik. Han opbyggede og fæstnede sin Stilling gennem flere betydelige Opgaver, f. Eks. Prosper i Michaélis' »Revolutionsbryllup« og Maurice i Strindbergs »Rus« (»Brott och brott«) og vendte 1926 tilbage til Nationalscenen, i hvis Repertoire han indtil sin Afgang 1939 indtog en fremragende Stilling, naar en kort Virketid ved Det ny Teater 1931 undtages. J.-S. hører til den Kategori af Skuespillere, der omformer den digteriske Figur efter deres egen Personlighed, hvorved denne overalt skinner igennem. Ud fra et nervøst, bevæget Sind kan han udtrykke Varme og Kraft, forpint Alvor, Inderlighed. Naar Rollen helt forener sig med hans firskaarne Skikkelse, f. Eks. den franske Soldat i Raynals »Graven under Triumfbuen« (1927), kan han skabe prægnante Billeder af fortættet Mandighed, der virker meget overbevisende. Men da hans Omraade især er Fremstilling af Handling uden Overvejelser, det mandigt-primitive, maatte Mod-sætningen, Shakespeares Hamlet (1937), blive en Opgave, der viste hans Evners Begrænsning. Blandt andre store Roller, han har spillet, er Klint i »Genboerne«, Herodes i »En Idealist«, Falk i »Kærlighedens Komædie«, Mortimer i »Maria Stuart«, Stanhope i »Rejsen endt«, Loftur i »Ønsket«, Kejser Napoleon i »Maria Walewska« og i »Napoleon den eneste«, Per Gynt, Titelrollen i »Judas«, Direktør Hein i »Søn af Zeus«, Pastor Kargo i »Kærlighed«, Oehlenschlägers Tordenskjold, Schubert i »Jomfruburet« og Arne i »Kvinderne paa Niskavuori«. Hyppigst — 109 Gange — udførte han Maurice i »Hr. Lamberthier« (1932), i hvilken Rolle han ogsaa har optraadt som Gæst sammen med Else Skouboe paa Nationalteatret i Oslo. Paa Det kgl. Teater optraadte han sidste Gang 3. Nov. 1939 som Christiern II. i »Diktatorinden«, idet Sygdom foranledigede, at han forlod Teatret fra Juli 1939. Senere spillede han Ibsens Brand paa Folketeatret (1939) og har medvirket i Statsradiofoniens dramatiske Udsendelser. 1941 var han paa ny paa Højden af sin Evne, da han paa Frbg. Teater spillede den af Skæbnen mærkede Baron Helmuth i »Hendes gamle Naade«. — Malerier af V. Kongsdal 1907 og Edv. Saltoft 1934. Tegning af Henrik Lund. Buste af Harald Isenstein 1936.

Svendsen, Hans Jørgen Marius, 1816—72, Seminarieførstander og Præst. F. 22. Marts 1816 i Kbh. (Frbg.), d. 24. Sept. 1872 i Jelling, begr. sst. Forældre: Slagtermester Niels S. (ca. 1769—^J1833) og Marie Cathrine Wahl (ca. 1787—1853). Gift i^o 27. Juli 1848 i Odense med Regise Sophie Christine Milo, f. 29. Jan. 1817 i Odense, d. II, Juni 1861 i Jelling, D. af Boghandler og Bogtrykker, senere Kancelliraad Johan M. (s. d.) og 1. Hustru. 2° 21. Juli 1863 med Marie Petrine Wilhelmine Milo, f. 30. Jan. 1822 i Odense, d. 21. April 1869 i Jelling, Søster til 1. Hustru.

S. blev Student 1835 fra Borgerdydskolen i Kbh. og cand. theol. 1841. N. A. blev han Huslærer hos Sognepræst H. Agerbek (s. d.) i Øster Hæsinge paa Fyn og tilbragte her fire stærkt bevægede Ungdomsaar hos den fromme, af Grundtvig dybt prægede Præst. 1846 blev S. Lærer ved Odense Realskole i Religion, Sprog og Historie; men allerede to Aar efter kom han som Kateket og Førstelærer ved Realskolen til Ringkøbing, hvor han virkede i otte Aar og med sin kristelige Alvor og sit djærve, frimodige Væsen satte dybe Spor i det kirkelige og folkelige Liv. 1856 blev S. kaldet til Sognepræst for Jelling-Hover og Forstander for Jelling Seminarium. Kultusminister Hall ønskede i det ledige Forstanderembede at ansætte en Mand af grundtvigsk Retning og spurgte i Folketinget Grundtvig, om Kateket S., der var ham anbefalet af Biskop Daugaard, var den rette Mand. Ja, svarede Grundtvig, han er netop den rette. S.s Gerning som Forstander og Præst prægedes af hans frejdige og dog alvorlige Personlighed. Han vandt sine Læreres og Elevers Respekt og Hengivenhed. Medens han var Forstander, udgik fra Jelling en Skare Lærere, der havde tilegnet sig de grundtvigske Tanker om Kirke og Skole og bragte dem ud i vide Kredse. Han satte et Præg paa Jelling Seminarium, som det ikke siden har mistet. Han er Jelling Seminariums store Forstander, som Ludv. Chr. Muller er Ranums, Schurmann Skaarups og Jens Jensen Jonstrups. Ved Siden af sit Arbejde paa Seminariet havde S. sin Stilling som Sognepræst i to Sogne, som han ikke omfattede med mindre Nidkærhed. Hans Kirker var fyldte af Tilhørere, og de fleste Eftermiddage sadlede han sin Hest og red ud paa Besøg i sine Menigheder. Efter moderne Opfattelse udrettede han to Mænds Arbejde. Han har oversat Morten Luthers Prædikener over Lidelseshistorien, udgivet som II. Del af Luthers Kirke- og Huspostil (1854, 2. Udg. særskilt 1859) og udgivet »Udvalg af 55 Danske Psalmer (samlede til at bruges i Forening med Kingos Kirke-Psalmebog« (1854, 10. Opl. 1876). — R. 1857. — Maleri af S. Ring efter Fotografi (Jelling Se-

minarium). Mindesmærke med Portrætmedaillon paa Festpladsen i Jelling 1883. Litografi 1862 efter Fotografi.

Chr. Milo: Mindeblade over H. J. M. Svendsen, 1872. Skoletidende, 1872—73, S. 9—15. Hjem og Skole, 1912, V, S. 353—89. Lærerne og Samfundet, IV, 1914, S. 69—77. Højskolebladet, XXXXI, 1916, Sp. 313—20, 313—70. Chr. Hauch: To Seminarieførstandere, 1920. p, D

Svendsen, Johan Severin, 1840—1911, Komponist, Dirigent. F. 30. Sept. 1840 i Kristiania, d. 14. Juni 1911 i Kbh., Urne paa Vor Frelzers Gravlund, Oslo. Forældre: Regimentsmusiker Guldbrand S. (1817—1900) og Marie Pernille Johannesdatter Elg (d. 1896). Gift i° 1871 i New York med Sara Levett, d. tidligst 1911, D. af Tandlæge L. Ægteskabet opløst. 2° 23. Dec. 1901 i Kbh. (Pouls) med Danserinde ved Det kgl. Teater Juliette Vilhelmine Haase, f. 24. Febr. 1866 i Kbh. (Frue), D. af Assistent i Finansministeriet Johny Kett Bernhard Angelo H. (1839—1903) og Emilie Georgine Frederikke Zachariassen (1839—1908).

S. lod sig femten Aar gammel hverve til Jægerkorpset i sin Fødeby, men med den Ballast, Faderen allerede i Drengæarene havde bibragt ham, var det naturligt, at han fulgte i hans Fodspor og traadte ind ved Militærmusikken. S. blæste baade Fløjte og Klarinet, men med størst Interesse omfattede han Violinen, som ogsaa skaffede ham lidt Ekstrafortjeneste i Teaterorkestret. Ved Siden af morede han sig fra Elleveaarsalderen med at komponere forskellige Smaating, Violinstykker, Danse, Marcher o.s.v., men hans urolige og livslystne Temperament lod sig ikke i Længden stænge inde i Kristiania, og 1862 drog han med sin Violin paa Rejse ud i Verden, opholdt sig nogen Tid i Sverige og naaede endelig helt uden Penge til Liibeck, hvorfra han ikke kunde komme videre. I sin Nød henvendte han sig til den svensk-norske Konsul Leche, der skaffede ham et Stipendium fra Kong Karl XV. til at studere Violinspil for. Dette satte i Efteraaret 1863 S. i Stand til at søge Optagelse ved Leipzigs Konservatorium, paa den Tid Maalet for saa mange skandinaviske Musikere. En Lidelse i venstre Haand var Skyld i — hvad der dog ikke bedrøvede S. —, at han kom til at lægge Hovedvægten paa Kompositionsstudierne. Selv om han havde mange Timers systematisk Musikundervisning til gode, var han med sine 23 Aar betydeligt modnere end Konservatorieeleverne i Almindelighed, og hans overstrømmende Musiktalent aftvang straks hans Lærere Hauptmann, David, Richter og Reinecke den oprigtigste Beundring. Ogsaa blandt sine Kammerater blev S. takket være sit friske og vindende Væsen meget afholdt, og da han

1867 forlod Leipzigkonservatoriet med særlig Anerkendelse, kunde han gøre det i Bevidstheden om her at have tilbragt nogle rige Lære- og Arbejdsaar. Han havde været Sjælen i Elevernes private Musikforening og havde her oplevet at faa sine første, saa mærkværdigt modne Værker opført under almindelig Begejstring. Fra disse Aar stammer Strygekvartetten i A-Mol, Opus 1, nogle Mandskorsange Opus 2, Strygeoktetten Opus 3, **D-Dur** Symfonien Opus 4 og Strygekvintetten Opus 5. — For S. var det naturligt nu atter at søge til sit Fædreland og yderligere frugtbargøre sine Evner i Kristianias Musikliv. Efter en lang Rejse over Danmark, Skotland, Færøerne og Island — til Dels skildret i en endnu bevaret Dagbog — naaede han sin Fødeby, hvor han gav to Koncerter med egne Kompositioner. Han blev modtaget med den største Varme, og hans Kunstbroder Edv. Grieg skrev en begejstret Anmeldelse. S. fandt dog ikke blivende Sted i Norge, og over Leipzig drog han ud paa ny, denne Gang til Paris, hvor han tilbragte to Aar paa sin Vis lige saa rige som Leipzigaarene, men mere præget af Kampen for Tilværelsen. Han spillede ved Concerts Musard og i Odéon Teatret og nød i rigt Maal at færdes i det parisiske Teater- og Musikliv, hvor han blev en kendt Skikkelse. Megen Tid til at komponere blev der ikke levnet ham, og fra disse Aar skriver sig kun Violinkoncerten i A-Dur, Opus 6. Parisopholdet blev 1870 afbrudt af den fransk-tyske Krig, og S. søgte igen til Leipzig. Ogsaa her havde Krigen uheldige Følger for ham. Han fik ikke den Ansættelse som Koncertmester ved Euterpe-Koncerterne, han havde regnet med, men til Gengæld konstaterede han, at man i Tyskland med stigende Interesse spillede hans Værker, og i Gewandhaus fik han Lejlighed til selv at fremføre sin D-Dur Symfoni, ligesom han i denne Periode fik fuldført sit Opus 7, Cellokoncerten i D-Dur. Under Parisopholdet havde S. gjort Bekendtskab med sin tilkommende første Hustru, der var amerikansk af Fødsel. Med hende rejste han 1871 til New York, hvor Brylluppet stod. Derfra vendte han atter tilbage til Leipzig og blev endelig Leder af Euterpe-Koncerterne. Sommeren 1872 blev af afgørende Betydning for S. Han gjorde i Bayreuth Rich. Wagners Bekendtskab og fik ved lange Samtaler uddybet den Begejstring for Wagner og hans Værker, som var saa karakteristisk for S. Livet igennem, uden at det dog i paafaldende Grad satte sig Spor i hans Musik, der just paa denne Tid forøgedes med Ouverturen til »Sigurd Slembe« Opus 8 og »Carneval de Paris« Opus 9. Efteraaret 1872 vendte S. endnu en Gang tilbage til Kristiania og nu for en længere Aarrække. Han overtog sammen med Edv. Grieg Ledelsen af Musikforeningen,

og indtil 1883, kun afbrudt af Sæsonerne 1877—80, var S. knyttet til sin Fødeby's Musikliv. Under vanskelige og kunstnerisk utilfredsstillende Forhold udrettede han et stort Arbejde, fik endda Tid til musiklitterær Produktion og udgav under Dæknavnet Joh. Venzoni den musikermæssigt sagkyndigt og levende formulerede »Aus dem Tagebuche eines Gesanglehrers« (1879) med mange træffende Iagttagelser over musikalsk Praksis. Ved Siden af Koncerterne i Musikforeningen gav han egne Koncerter og underviste mange Timer ugentlig, men fik alligevel i disse Aar Tid til at komponere en Række af sine berømteste Værker, Orkesterfantasien »Zorahayda« Opus 11, Festpolonaisen Opus 12, Norsk Kunstner-Karneval Opus 14, B-Dur Symfonien Opus 15, de fire Norske Rapsodier Opus 17, 19, 21 og 22 og Orkesterfantasien »Romeo og Julie« Opus 18. S. voksede i disse Aar til at blive en af Norges store, og sammen med Grieg fik han 1874 Statsgage som Komponist. Men alligevel lokkede Udlandet igen den urolige Kunstner. 1877 drog han paa en lang Koncertrejse først til Leipzig, hvor han i Gewandhaus dirigerede sin B-Dur Symfoni, derfra til Italien, London og Paris. Det var meget nær ved, at Frankrig helt havde taget ham fangen, men endnu en Gang vendte han hjem til Kristiania. Mere skæbnsvanger for ham blev en Koncertrejse, han 1883 begav sig ud paa. Under Begejstring dirigerede han i Stockholm og fortsatte til Kbh., hvor Hyldesten ved to Koncerter var endnu mere levende. Det kgl. Teater trængte paa det Tidsrum ret haardt til en Operaleder, som kunde afløse den gamle Paulli, og Teaterchefen, Kammerherre Fallesen, var hurtigt bestemt paa at tilbyde S. Stillingen. Efter alvorlige Betænkninger slog denne til, og 3. Sept. 1883 dirigerede han som sin første Operaforestilling »Lohengrin« paa Det kgl. Teater. Til sin Død tilhørte S. derefter dansk Musikliv og gav det baade som Opera- og Koncertdirigent Impulser, der var uvurderlige. Han var den fødte musikalske Hersker; han ledede Operaen med det sande Genis Overlegenhed og havde over for Sangere, Kor og Orkester en Optræden, som med sine lige Dele af Elskværdighed, Humor og Bestemthed snart skaffede ham det beundrende Tilnavn »Mester«. Og en Mester var han, naar han ledede Operaopførelserne paa Det kgl. Teater. Han indførte den sene Verdi her hjemme, Wagners Ring og de italienske Verister, og hans Fremførelse var præget af den Nuanceringssevne, som er den store Dirigents fornemste Kendetegn, saa Operaen tiltvang sig i hans 25 Aars Funktionstid en stolt Plads. Ikke mindre betydelig var S. i Koncertsalen. Ved sine filharmoniske Koncerter og senere med Det kgl. Kapel viste

han sig i al sin Storhed. Med ganske diskrete Bevægelser, men med et desto mere talende Blik førte han sine Musikere frem til kunstneriske Ydelser af en levende Bevægethed, som man ikke før mindedes at have hørt her hjemme. Da S. 1908 som en alvorligt syg Mand trak sig tilbage, slukkedes det meste af den Fest og den Glans, der havde været over dansk Musik siden hans Komme.

S. var ikke alene som Dirigent et frisk Vindpust; hans Kompositioner, hvoraf saa mange er blevet hele Verdens Eje, har noget af den samme lysende og luftige Klarhed. S. var ingen dybsindig Komponist, men han var en Formens og Klangens Mester. Hans Værker er i langt ringere Grad end Griegs norsk betonedede i Melodik og Harmonik, men alligevel ligger de norske Folketoner bag meget af det, han skrev, mest maaske i det markerede, der er over hans Stil og som saa ofte giver sig Udtryk i hans synkoperede Temaer. Fra det Øjeblik, S. gled ind i dansk Musik, holdt han næsten op at komponere. Fra denne Overgangstid stammer de fleste af hans faa Sange, den vidunderligt renliniede og alligevel saa følsomt bevægede Violinromance og Holberg Kantaten i 200 Aaret 1884. Senere fik han sig samlet om Musikken til Balletten »Foraaret kommer« og Kantatemusik i Anledning af Christian IX. s og Dronning Louises Guldbryllup 1892, men det var tydeligt, at han ikke mere ejede sin Ungdoms kompositoriske Skaberkraft, noget, der næppe alene havde sin Grund i det meget Arbejde, hans Teatergerning krævede af ham, men lige saa meget i manglende Trang til at skabe paa ny. En Lykke var det for saa vidt, at han ikke følte sig tvunget til at fortsætte som Komponist, som hans Minde paa Baggrund af hans Ungdomsværker staar saa straalende klart, at det nødtigt havde maattet tilsløres af saftløse Rutineværker.

K.² 1892. F.M.G. 1908. — Maleri af Eilif Petersen, af M. Heyerdahl 1879 (Nasjinalgalleriet, Oslo) og af G. Achen 1908 (Det kgl. Kapel). Skitse af sidstnævnte samt af Mich. Ancher 1911 (Frogner Bymuseum). Ungdomsmaleri af Astrid Welhaven Heiberg (Kunstnerforeningen, Oslo). Tegning af O. Heggveit 1905 (Fr.borg). Buste af Max Meden 1942 (Det kgl. Teater), af M. Skeibrok og af Augusta Finne 1910. Litografi af Henrik Lund. Træsnit af H. P. Hansen. Stik fra Weger i Leipzig efter Fotografi. — Statuette af Niels Holm 1889. Mindesmærke af Stimus Frederiksen 1940 i Oslo.

Skilling-Magazin, XXXVII, 1871, S. 257 ff. J. G. Conradi: Musikens Udvikling og nuværende Standpunkt i Norge, 1878, S. 83 ff. A. Grønvold: Norske Musikere, 1883, S. 76—121. H. Koht: Vore høvdinger, 1914. Ny ill. Tidende, II, 1875, S. 137 f.; X, 1883, S. 153. Nordisk Musik-Tidende, I,

1880, S. 84 f. Folkebladet, XXIX, 1908, S. 289 fr. Dagbog i Norsk musikk-granskning, I, 1937, S. 51—56. Nutiden, VII, 1882—83, S. 21 f, 38. Rob. Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, IV, 1927 (se Registeret). 111. Tid. 2. Okt. 1910. Tilskueren, XXV, 1908, S. 42—45, 525—38; XXX, 1913, S. 1004—19, 1159—74. Gads dsk. Mag., IV, 1910—11, S. 609 f. Musik, IV, 1920, S. 19—23, 37—42. Dannebrog 30. Sept. 1910. Politiken 17. Okt. 1884, 16. Nov. 1907, 30. Sept. 1910, 15. Juni 1911, 1. Julis. A., 30. Sept. 1940. Berl. Tid. 14.-20. Juni 1911, 19. April 1925, 30. Sept. 1940. ' j^ Sckmmg.

Svendsen, Nicolai Thomsen, f. 1873, nordslesvigsk Redaktør og Skolemand. F. 10. Aug. 1873 i Hjemsted, Skærbæk Sogn. Forældre: Gaardejer Peder Andersen S. (1832—1900) og Else Margrethe Beck (1837—1913). Gift n. Okt. 1904 paa Visby Hedegaard med Gyde Knudsen, f. 11. Febr. 1878 paa Visby Hedegaard, D. af Gaardejer Kresten K. (1836—1922) og Louise Amalie Feddersen (1837—1923).

S. uddannedes til Lærer paa Tønder Seminarium, hvorfra han tog Afgangseksamen 1894. Han fik sin Lærergerning dels i Sydslesvig, i Brodersby ved Eckernförde 1894—96, dels i det sydlige Holsten i Sande-Bergedorf ved Hamburg 1896—97. Dette Arbejde uden Forbindelse med Hjemstavnen, hvis nationale Kamp tidligt havde fanget hans Sind, tilfredsstillede ham ikke, og efterhaanden modnedes hans Beslutning om at søge anden Gerning. Myndighederne bevilgede ham kun nødigt hans Afsked, og i Foraaret 1897 rejste han til Kbh., hvor han efter en Tid at have undervist i den tyske St. Petri Skole kom ind paa Statens Lærerhøjskole, hvor han gennemgik et Kursus i Dansk og Historie. Allerede før dette Kursus var afsluttet, var S. kommet i Forbindelse med H. P. Hanssen i Anledning af nogle Artikler, han havde sendt »Hejmdal« om Valgkampen i Vestslesvig forud for Rigsdagsvalget Sommeren 1898, og havde faaet en Stilling ved »Hejmdal«. I Juli 1899 tiltraadte han denne og virkede nu her til 1904 som ansvarshavende Redaktør. Selv om der ikke fra Myndighedernes Side blev taget saa haardt paa Pressens Folk som før, fik dog ogsaa det Kuld af yngre Bladmænd, der i disse Aar gik i den danske PresSES Tjeneste, deres Andel af Bøde og Fængselsstraffe. S. afsonede bl. a. en Straf paa en Maanedes Fængsel for Angreb paa Fru v. Wildenradt-Krabbe. 1904 flyttede han til Haderslev, hvor Selskabet »Modersmaalet« havde overtaget »Dannevirke« efter Episoden med Fru v. Wildenradt-Krabbe, og blev de forenede Blades Redaktør. Under hans dygtige journalistiske og forretningsmæssige Ledelse genvandt den danske Presse hurtigt sin Stilling i By og Amt og oplevede nogle fremgangsrige Aar; Holdertallet steg til

ca. 7000, Bladene kunde udvides betydeligt i Størrelse, og Trykkeriet arbejdede med forbedret Teknik. Selv vandt han sig i disse Aar en ledende Stilling i sin By. Ved Krigsudbrudet var han blandt de fængslede, der førtes til Dånholm og senere til Altona. Under Grænsestriden stod han paa H. P. Hanssens Side. 1920 fratraadte han Redaktionen og konstitueredes som Borgmester og Politimester i Haderslev. Efter Genforeningen udnævntes han til Amtsskolekonsulent i Tønder og har virket i denne Stilling siden. Vel orienteret i baade danske og tyske Skoleforhold, med et indgaaende Kendskab til Vesteregnens Befolkning og i Besiddelse af en smidig Forhandlingsevne har han i høj Grad virket med til en rolig Udvikling i nationalt vanskelige Egne, og han har vundet stor Tillid i begge nationale Lejre, baade hos Lærere og Befolkning. — Under et Fængselsophold 1902 skrev han under Pseudonymet Broder Boyesen Fortællingen »Mens Stormen raser«, der skildrer en vestslesvigsk Egn i 1890'erne. 1904 fulgte »Hjemstavn«, der handler om en nordslesvigsk Præsts Kampe. I Bøgerne »De fire onde Aar« (1933; udg. af Ingeborg Thomsen og Svend Thorsen), »Paa Vej til Danmark« (1935; udg. af S. og Svend Thorsen) og »Tiende Februar« (1939; udg. af samme) har S. givet værdifulde Skildringer af de daglige Kaar under Krigen og i Overgangsaaene. — R. 1923. DM. 1933.

Erindringer i ovenn. Værker, Sprogforeningens Almanak 194a, S. 88—106, og i Bladet Dannevirke 1838—1938, 1938, S. 331—43. Ham L m ^

Svendsen, Charles Robert Edvard, 1884—1938, Flyver, Motorsportsmand. F. 10. Dec. 1884 i Kbh. (Johs.), d. 17. Juli 1938 paa Langøre, Samsø, begr. i Hellerup. Forældre: Tinstøber Charles Emil Lars S. (1858—1935) og Marie Kirstine Rask (1858—1930). Gift 2. Juni 1916 i Aarhus med Karen Marie Jensen, f. 3. Juni 1893 i Viborg, D. af Forvalter Jens Karl J. (1869—1938) og Ane Kristine Breum Nielsen (1869—1916).

Efter endt Skolegang kom S. i Mekanikerlære paa H. C. Christiansens Cyklefabrik, der senere blev Kbh.s førende Automobilfabrik. Energisk, eventyrlysten og ærgerrig, som han var, blev han Chauffør paa en Tid, da Bilkørsel var noget nyt og usædvanligt, og kom hurtigt til at tage Del i Motorsport. Han er saaledes en af Danmarks første Motorsportsmænd og har taget Del i de tidligste Løb i Ind- og Udland. Han var Indehaver af talrige Præmier for Motorløb, hvoraf nævnes Dansk Automobilklubs Ærespræmie 1919 (1 km paa 34,4 Sek.) og Dansk Motor Grand Prix 1913. Om end hans Deltagelse i Automobilløb saaledes strækker sig over en

længere Aarrække, er det dog navnlig hans Deltagelse i Flyvningen, der har gjort hans Navn kendt, selv om denne kun strakte sig over en kort Tid. Fra Aaret 1910, dansk Flyvnings store Aar, vil S. blive husket som den, der tog Teten blandt flere meget dristige og dygtige Flyvere. Under et Ophold i Udlandet 1909 overværede S. et Flyvestævne i Reims. Kort efter lærte han sammen med Alfred Nervø (s. d.) Flyvning paa Flyveskolen i Mourmelon. Efter at være vendt tilbage til Danmark deltog han i Flyveugen i Kbh. 27. Dec. 1909—3. Jan. 1910 og vakte med sin Dygtighed og Dristighed Opmærksomhed i Udlandet, hvorfra han blev indbudt til Deltagelse i betydelige Stævner (Flyvestævnet i Nizza 1910). Hans store Bedrift er dog den første Flyvning over Sundet 1910. I Dagene før 17. Juli d. A. blev der af flere Flyvere gjort en Del forgæves Forsøg paa at flyve over Sundet. De maatte hver Gang afbrydes, thi en Sundflyvning dengang krævede foruden Dygtighed tillige Held og yderst gunstige atmosfæriske Forhold, bl. a. praktisk talt Vindstille. 17. Juli var Vejret fint. S. startede, men maatte lande otte Minutter senere paa Grund af Vinden. Saa startede han atter Kl. 4,02, og denne Gang lykkedes Foretagendet. — S.s Sundflyvning er en Bedrift, der meget vel taaler Sammenligning med Blériots verdenskendte Flyvning over Kanalen 1909; den vakte stormende Jubel i Kbh. og gjorde S.s Navn kendt viden om. Af hans senere Flyvebedrifter skal nævnes dansk Højderecord 536 m sat ved Aalborg 1911 og nogle Længdeflyvninger, Odense—Ringe og Middelfart—Fredericia, men i øvrigt varede det ikke længe, inden S. helt opgav Flyvesporten. Han blev derefter Automobilforhandler og fik hurtigt en ledende Stilling inden for sit gamle Firma, H. C. Christiansen, først i Aarhus, senere i Kbh. — Foruden af talrige Præmier for Motorløb og Flyvning var S. Indehaver af flere Udmærkelser: Æresmedlem af Danske Flyvere, De Svenske Flyveres Udmærkelsestegn (1930), Dansk Aeronautisk Selskabs Guldmedaille (1930). — R. 1930. — Malerier af H. Dohm 1910, E. Saltoft 1938 og Carl Nielsen s. A. (alle Familieeje). Kultegning af Flyvningen paa Amager Fælled, af Oscar Bojesen (Fr.borg).

Politiken 17. Juli 1910 og 18. Juli 1938. Den danske Idræts Bog, II, 1935, S. 1174. Dansk Flyvnings Historie, 1936, S. 63. Nationaltidende 18. Juli 1938.

Otto Olsen.

Svendsen, Søren Christensen, 1859—1934, Politiker. F. 15. Nov. 1859 i Nøddelund, Gulev Sogn, d. 25. Febr. 1934 i Bjerringbro, begr. i Gulev. Forældre: Gaardejer Christen Iversen (1817—71) og Dorthe Cathrine Sørensen (1826—1915). Navneforandring fra

Christensen, Søren Svendsen 20. Aug. 1905. Gift 7. Okt. 1881 i Hjorthede med Mette Mathilde Christensen, f. 22. Febr. 1859 i Hjorthede, d. 10. Maj 1902 i Nøddelund, D. af Gaardejer Christen C. (1829—1916) o/s Mette Cathrine Mogensdatter (1837—1919)-

S. paavirkedes fra Konfirmationsalderen gennem Avislæsning og Taler af Lars Bjørnbak. 20 Aar gammel var han paa Viby Folkehøjskole. Meget tidligt havde han været nødt til at overtage sin Fødegaards Drift som Bestyrer, og han var dens Ejer fra 1882 til 1906, da han flyttede til Bjerringbro som Husejer. Den bjørnbakske Indflydelse og i religiøs Henseende en stærk indremissionsk Paavirkning blev det aandelige Grundlag for S.s offentlige Virksomhed. Han var i Provisorietiden først meget radikalt stemt, førende paa sin Egn i Arbejdet for Skattenægtelse og Folkevæbning, men skuffedes af Venstres Førere, der ikke lod deres mange stærke Ord blive efterfulgt af aktiv Handling, og blev efterhaanden moderat Forhandlingspolitiker. Han var opstillet i Levringkredsen 1887, valgtes fra 1890 i Søndervinge, faldt her 1895, men var 1898—1906 Folketingsmand for Vinderup, 1910—18 for Ruds Vedby og derefter indtil Dec. 1926 for Holbæk Amtskreds. S. sluttede sig først til det forhandlende Venstre og var fra 1910 Medlem af Partiet Venstre. Han indtog blandt sine Partifæller en vis Særstilling, var længe den eneste Rigsdagsmand, der kunde regnes for »Missionsmand«, og var i alt ydre en streng Puritaner. Han talte gerne om Totalafholdenhed og for Fremme af Ædrueligheden, bekæmpede f. Eks. Statsstøtte til Teatret og var som Sparepolitiker i al Almindelighed paa Vagt over for Administrationens Udgifter. Ved sin jævne Dygtighed vandt han en ikke ringe Position og kunde gøre sig gældende i en Tid, da hans Parti og Stand saa overvejende prægede Rigsdagslivet. Han var 1912—15 og 1916—20 Medlem af Finansudvalget, endvidere af Landbokommissionen af 1911 og af Lønningskommissionen af 1917, var sit Partis Ordfører for Lønningsloven 1919, derefter Medlem af Lønningsraadet og 1920—24 Formand for Lønningsudvalget. — R. 1927. —• Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1915 (1923; Rigsdagen).

Erindringer i Tiden 9. Juli 1915. N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 432 ff. J. P. Jensen i Fra Holbæk Amt, 1924, S. 124—27. Sorø Amtstidende 26. Febr. 1934. Viborg Stifts Folkeblad 26. og 28. Febr. og 5. Marts s. A.

TT ~,
Hans Jensen.

Svenningsen, Cleophas, 1801—53, Skolemand. F. 25. Sept. 1801 paa Mølholt i Hals Sogn, d. 20. Jan. 1853 i Kbh. (Fred. Ty.),

begr. sst. (Fred. Ty.). Forældre: Gaardejer i Hals, senere Borgmesterfuldmægtig i Aalborg og paa Fuirendal Christen S. (1767—1837) og Else Melsen (1761—1834). Ugift.

S. var allerede som Barn selvstændig og uafhængig, gik sine egne Veje og knyttede sig ikke nær til nogen, heller ikke til Forældrene. 1819 blev han Student fra Aalborg, tog n. A. anden Eksamen og var derpaa i et Par Aar Huslærer. 1824—29 var han Alumne paa Borchs Kollegium, hvor han studerede Matematik uden dog at tage nogen Eksamen. Samtidig blev han Lærer ved Borgerdydskolen paa Christianshavn, hvor han underviste i 30 Aar, mest i Matematik. Han var en fremragende Lærer, der udtrykte sig klart og anskueligt og bevarede sin Friskhed over for det stadig tilbagevendende Stof. Et Par Skolebøger, S. skrev, udmærker sig ved samme Klarhed uden at bringe noget nyt. Fra 1832 var han Skolens Inspektør og viste sund Sans over for Smaating, samtidig med at han holdt Skolens indre Administration i Orden. Alle Elever nærrede ubetinget Agtelse og Respekt for ham, og det ikke blot paa Grund af hans kraftige Ydre, og da hans levende Retfærdighedsfølelse baade gjorde ham til de smaas Beskytter og fik ham til at træffe redelige og rigtige Afgørelser, og da han kunde vise Varme og Hjælpsomhed over for den enkelte, blev han elsket af mange og følte som en af Skolens faste Støtter. Skaberi og Usandhed var ham forhadet, og ved sit samvittighedsfulde Arbejde i Skolen og sin djærve Ægthed i Tale og Væsen prægede han sig dybt i sine Drenges Sind. Uden for Skolen var han en anden. Allerede som stor Skoledreng havde han faaet Smag for Krostuelevet, som han til sin Død dyrkede med Iver og Grundighed, lidet kritisk i Valget af sin Omgang. Hans Legemsstyrke og hans Udholdenhed i Drik gav Stof til mange Anekdoter, og han fik en Slags litterær Berømmelse ved at være Model til en af Soldebrødrene i Carl Baggers »Min Broders Levned«. Disse Fortællinger lader sig ikke længere kontrollere. S.s uregelmæssige Privatliv kom aldrig til at influere paa hans Skolearbejde. — Posthum Radering af C. L. Petersen, vistnok efter tabt (?) Statuette af Chr. Schierbeck. Posthum Buste af Th. Stein 1852 paa Vestre Borgerdydskole. Tegninger paa Fr.borg.

Johs. Helms: Borgerdydskolen paa Kristianshavn, 1887, S. 50—68. S. Sigtryggsson m. fl.: Vestre Borgerdydskole, 1937, S. 31 f. Vor Ungdom, 1897, S. 155—62. Personalhist. Tidsskr., 4. Rk., III, 1900, S. 118—30. Skoleprogram fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, 1853, S. 33. V. Bergsøe: De forbiistrede Drengene, 1898, S. 256—310. N. Hancke: Pennetegninger, 1893,

Svensson, Adolf Bernhard, f. 1880, nordslesvigsk Redaktør og Politiker. F. 19. Nov. 1880 i Løjtkirkeby. Forældre: Skræddermester Elias S. (1848—1908) og Kjestine Marie Rasmussen (1847—1936). Gift 11. Maj 1905 i Kolding med Kathrine Marie Billum, f. 30. Jan. 1884 i Haderslev, D. af Bogholder Morten B. (f. 1856) og Dorthea Therkelsen (1859—1919).

S.s Fader var indvandret fra Halland og blev først i 1890'erne preussisk Statsborger, men Hjemmet var nationalt vaagent og gennem Moderens og Morfaderens Fortælling lærte han Hjemstavns bevægede Historie at kende. Han skrev danske Stile til »Nordslesvigsk Børneblad«, og gennem dem blev Sprogforeningens Formand M. Andresen opmærksom paa ham og støttede ham senere under hans Uddannelse. Allerede før Konfirmationen var han ude at tjene, efter den kom han paa Hejls Efterskole, arbejdede derefter ved Landbruget — efter at Planer om at blive Sømand var strandet paa Moderens bestemte Modstand —, et Par Aar var han bl. a. hos P. Skau, Bukshave, kom derefter paa Vallekilde, Testrup og Askov Højskoler. 1901—03 var han Soldat i Königsberg. Takket være M. Andresen blev han derefter Medarbejder ved »Flensborg Avis«, hvor Jens Jessens stærke Personlighed kom til at øve en afgørende Indflydelse paa hans Udvikling. Kun 27 Aar gammel blev han Redaktør af »Dybbølposten« 1. Jan. 1907. Det var i flere Henseender en udsat Post. Bladet havde ført en ret hensygnende Tilværelse — under S.s Ledelse skabtes der Respekt om det, og Holdertallet øgedes i Løbet af kort Tid fra 750 til 1700. Man frygtede i disse Aar, at Sønderborg nationalt skulde faa samme Skæbne som Flensborg; S. var paa førende Plads med til at vende Udviklingens Retning; gennem Ungdomsarbejdet, der i de Aar fik saa stor Betydning paa hele Als, og ved Rejsningen af Sønderborghus skabtes der en maalbevidst Danskhed i Byen. — I sit Blad førte S. med Dygtighed den Jessen'ske Arv videre. Hans skarpe Pen var vendt baade mod Tyskerne — han fik talrige Pengebøder og flere Fængselsophold — og mod H. P. Hanssen og hans politiske Retning. Ved Krigens Udbrud sad han fængslet i seks Uger, blev derefter indkaldt og var Soldat til Krigens Slutning. 1915 var han fratraadt Stillingen som Redaktør af »Dybbølposten«. For at bøde paa det Misforhold, at Konservatismen ved Genforeningen vilde staa uden noget Blad i Nordslesvig, oprettede han 1919 »Danskeren« i Haderslev; her og i Vælgerforeningens Tilsynsraad, som han var Medlem af siden 1907, var han i Genforeningsaarene en af Flensborgretningens dygtigste Talsmænd. 1923 overtoges »Danskeren« af Aktieselskabet »Haderslev Stiftstidende«, der under S.s Ledelse

blev fælles konservativt Organ for hele Landsdelen. 1929 gik Bladet op i »Jydske Tidende«, hvis politiske Redaktør S. blev. — 1932 valgtes S. ind i Folketinget som konservativ Repræsentant for de sønderjyske Amtskredse og er genvalgt siden. I Rigsdagen har han overvejende arbejdet med sønderjyske Spørgsmaal — en Forbedring af Krigsinvalidelovgivningen skyldes bl. a. ham —, og han er Medlem af det udenrigspolitiske Nævn. Baade i Pressen og paa Rigsdagen har han i »Bevægelsernes« Tid hævdet, at man mere, end man efter 1920 var tilbøjelig dertil, maatte tage Hensyn til Grænselandets særlige Historie og Psykologi, hvis den Afspænding i Forholdet mellem Danskere og Tyskere, som han ønsker, skal indtræde, og hvis vor Politik ikke skal komme til kort i Kampen om de blakkede Elementer; ud fra denne Betragtning krævede han bl. a. en vidtgaende Sanering af sønderjysk Landbrug, og han stillede sig i det hele mere forstaaende over for, hvad der rørte sig i »det tredie Slesvig«, end man andetsteds gjorde. — 1939 blev han Formand for den Sammenslutning af sønderjyske Parlamentarikere, Redaktører og Formænd for de nationale Foreninger, der under Navnet Dansk Samraad dannedes før Folketingsvalget i April. — Han har midt i 1920'erne udkastet Ideen til det konservative Højskolearbejde og siden været Sjælen i det ud fra Ønsket om at give dansk Konservatisme et Livsanknuelsesgrundlag. — R. 1928. — Maleri af H. Slott-Møller (Flensborghus). Buste af Francke.

Sønderjydske Kvinder under Fremmedherredømmet, II, 1931, S. 85—89. Grønsevagten Jan. 1920, Maj 1925. Gunnar Fog-Petersen: Vor Regering og Rigsdag, 1938, S. 189 ff. Jydske Tidende 24. Juni 1936, 19. Nov. 1940 (af Christmas Møller). Berl. Tid. 14. Nov. 1940. Morten Kamphøvenør i Aarhus Stiftstidende 17. Nov. s. A.

TT r ,
Hans Luna.

Sverdrup, Jørgen Jørgensen, 1732—1810, Missionær og Provst i Grønland. F. 16. Dec. 1732 paa Nord-Herø i Haalogaland, d. 22. April 1810 i Avaldsnes, begr. ved Bokns Annekskirke. Forældre: Godsforvalter Jørgen Andersen S. (1671—1732) og Margrethe Pedersdatter Angell (1691—1779). Gift 26. Okt. 1767 i Claus-havn med Grønlanderinden Marianna, f. ca. 1739 (døbt som halv-voksen), d. 9. Maj 1785 i Jakobshavn (gift i^o ca. 1760 med Bødker Michel Vilhelm Grætzte, d. 1766).

S., der var født efter Faderens Død som den yngste af en stor Børneflokk, voksede op under ret beskedne Kaar og oplærtes som Skriver, indtil han i sit 18. Aar kom ind i en religiøs Krise, der resulterede i, at han besluttede at studere til Præst og senere

bestemte sig for Grønland. 1755 blev han Student fra Trondhjem, tog 1762 Embedseksamen og udsendtes 1764 som Missionær til Jakobshavn. Her gik han ind til meget vanskelige Forhold, idet den jakobshavnske Mission var kommet i Forfald, især fordi dens danske Kateket havde lanceret et religiøst Sværmeri og bl. a. doceret en Lære om Polygami, som havde haft en stærk Korruption blandt de døbte til Følge og bragt Missionen »i Despect og Miscredit« hos Hedningerne. Saa snart S. kom under Vejr hermed, tog han helt Ledelsen, men da Forholdene var blevet saa forvirrede, varede det længe, før han kunde faa genoprettet det tabte i Menigheden og vundet nyt Terræn hos de hedenske Omgivelser. Imidlertid virkede han med stor Energi og Udholdenhed, og omkring 1768 begyndte som Følge heraf en stærk Vækkelsesbevægelse, som baade virkede inciterende paa de døbte og drog mange Hedninger til Menigheden. Medens denne ved hans Ankomst kun talte ca. 80 Medlemmer, var den i Begyndelsen af 1770'erne steget til omtrent det tredobbelte. 1772 var S. i Kbh. til Forhandling med Missionskollegiet og udnævntes 26. April 1773 til Viceprovst for Nordgrønland. Det mærkedes snart, at Missionen havde faaet en Leder i selve Landet. Der indførtes gode Nyordninger i Kirke og Skole, og Respekten for Missionsarbejdet højnedes baade blandt de indfødte og Europæerne i Landet, ved at en saa helstøbt Personlighed stod i Spidsen for det, og snart bad forskellige Købmænd ham om at skaffe Missionærer til deres Kolonier; en af dem tilbød endog at yde Bidrag til en Missionærs Løn. — Næsten fra Begyndelsen havde S. uddannet indfødte til Missionsmedhjælpere, en Virksomhed, som han systematisk fortsatte i hele sin Grønlandstid. De af ham uddannede Medhjælpere var almindelig anerkendte for Dygtighed og Pligtopfyldelse. Ligeledes var han allerede tidligt traadt i Skranken for at skaffe Jakobshavn et »Forsamlingshus«, men trods aarelange Forhandlinger lykkedes det ikke at faa Midlerne dertil bevilget. Han tog da selv Affære og opfordrede efter en særlig heldig Hvalfangst Befolkningen til at yde Sammenskud til en Kirke. Dette lykkedes over Forventning, og allerede efter faa Aars Forløb opførtes den store Zionskirke, som staar endnu, væsentligst bekostet af Grønlænderne. — Efter en mere end 24-aarig Virketid rejste S. hjem 1788 og udnævntes n. A. til Sognepræst i Avaldsnes paa Karmøen ved Haugesund. 1792—96 var han tillige Provst for Karmøens Provsti. Som Sognepræst afgang han 1806. — S. er en af de betydeligste Skikkelser i den grønlandske Missions Historie. Ikke blot skyldes Diskobugtens Kristianisering i det væsentligste hans lange og trofaste Virksomhed, men hans

retlinede Personlighed fik i Virkeligheden Bugt med det spændte Forhold, som før havde hersket mellem Mission og Handel. — Maleri i Familieej.

H. Ostermann: Den norske Grønlandsprest, provst Jørgen Sverdrup, 1922. Samme: Nordmænd paa Grønland, II, 1940, S. 769—87. S. H. Finne-Grønn: Slegten Sverdrup, 1923, S. 138-44. H Ostermann.

Svitzer, Emil Zeuthen, 1805—86, Tømmerhandler, Bjærgnings-entreprenør. F. 9. Juni 1805 i Rerslev, Løve Herred, d. 10. April 1886 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst, sidst i Brøndbyvester og -øster, Jørgen Christian S. (1765—1844) og Susanne Kirstina Svitzer (1768—1840). Gift 1° 18. Maj 1833 i Kbh. (Garn.) med Ida Sophie Suzette v. Holstein, f. 10. Nov. 18x3 i Kbh. (Garn.), d. 16. Aug. 1842 sst. (Trin.), D. af Kaptajn i Livgarden, Kammerjunker Carl Adolph v. H. (1779—1817) og Louise Magdalene Scheidmann (1784—1828). 2° 31. Okt. 1849 i Kbh. (Garn.) med Ida Christine Monrath, f. 7. Dec. 1807 i Kbh. (Trin.), d. 22. Nov. 1893 sst. (gift i^o 1833 med Kantor i Vallø, Løjtnant Hans Peter Johan Lyngbye, 1803—34), D. af Sekretær, senere Justitsraad, Kontorchef Peter Holm M. (1781—1843) og Agathe Petrea Schouboe (1779—1868).

S. fik Handelsuddannelse og løste 26. Sept. 1829 Borgerskab som Grosserer i Kbh., hvor han begyndte en Tømmerhandel, der snart tog et betydeligt Omfang. Sejladsen fra Sverige og Norge med de store Træladninger var forbundet med megen Risiko, og under sin Overvejelse af, hvad der kunde gøres for at imødegaa denne Risiko, kom S. ind paa Tanken om at danne et Bjærgningsselskab. Dette saa Lyset 3. Marts 1833, men rigtignok under Former, som kun vilde muliggøre en højst ufuldkommen Hjælp i Tilfælde af større Strandinger. Selvanden købte S. to mindre Sejlskibe (en Kutter og en Kragejolle) samt en lang Gig til tolv Aarer, der stationeredes ved Kastруп. Trods de meget primitive Midler kunde S. dog udføre flere vellykkede Bjærgninger — bl. a. for Marinen —, og i de nærmest følgende Aar anskaffede han yderligere tre Kuttere. Rigtig Udvikling i Bjærgningsforetagendet kom der dog først med Dampskibene, hvoraf det første anskaffedes 1858. Ved S.s Død raadede det over en halv Snes efter Tidens Forhold fuldt moderne udrustede Bjærgningsdampere, idet S. under sin Ledelse af Virksomheden lagde Vægt paa et fuldent Materiel, et udsøgt Personale og en Organisation, som muliggjorde hurtig Hjælp. 1872 overgik Em. Z. S.s Bjærgnings-Entreprise til et Aktieselskab med Tietgen som Formand, men S. bevarede Overledelsen til sin Død.

— Etatsraad 1875. — R. 1864. DM. 1883. — Maleri af A. Schjøtt 1865 (Familieeje). Buste af Th. Stein. Litografi af J. Rosenbaum. Træsnit s. A.

S.s Stif- og Svigersøn Etatsraad H. P. J. Lyngbye (s. d.), der 1863 var indtraadt i Firmaet, overtog Ledelsen ved S.s Død og fortsatte i Bjærgningsentreprisen til 1898. Under skiftende Ledelse har Selskabet udviklet sig til et Verdensforetagende med en Aktiekapital paa 4 Mill. Kr. og Stationer bl. a. i Middelhavet og Aden. Trælastforretningen er fortsat som Privatfirma, først af Etatsraad Lyngbye til 1920, derefter af dennes Søn, Grosserer *Theodor Oxholm Lyngbye* (1870—1923) og nu af sidstnævntes Søn Grosserer *Jørgen Svitzer Lyngbye* (f. 1900).

111. Tid. 25. Febr. 1883. Nutiden 18. April 1886. De danske Byerhverv, Kbh., II, 1904, S. 33. Børsen 4. Juni 1898, 2. og 3. Marts 1933.

P. Koch Jensen.

Syberg, Anna Louise Birgitte, 1870—1914, Blomstermalerinde. F. 7. Jan. 1870 i Faaborg, d. 4. Juli 1914 i Kbh., begr. i Faaborg. Forældre: Dekorationsmaler Syrak Hansen (s. d.) og Hustru. Gift 24. April 1894 i Ørsted, Ramsø Herred, med Maleren Fritz S. (s. d.).

A. S. staar inden for den fynske Malerkreds med et vemodigt Erindringsskær i Kraft af sin Personlighed og følsomme maleriske Evne. Ogsaa hun droges til Malerkunsten i Barndomshjemmet, hvor de alle var Malere, baade Faderen og begge Brødrene, og hvor mange unge Malere færdedes, saaledes hendes tilkommende Mand og Svogeren Karl Schou. Faderen blev hendes første Lærer. Derefter gik hun paa Teknisk Skole i Faaborg 1884—86, fik Undervisning i Kbh. Vinteren 1889—90 hos Billedhuggeren L. Brandstrup og Maleren Karl Jensen og var en Tid ansat paa Den kgl. Porcelainsfabrik. Bortset fra nogle faa Figurbilleder har hun udelukkende malet Blomster, især Hyacinter og gammeldags stærkt farvede Blomster som Gyldenlak, Levkøjer og Georginer, sjældnere i Olie, overvejende i Akvarel, der var hendes egentlige Materiale, undertiden gennemtegnet med Pen og Tusch efter hendes Mands Eksempel. Det, der drog hende til Maleriet, var ikke blot Kærlighed til Blomster, men fuldt saa meget det maleriske Moment. Som naturligt er, øvede hendes Mand megen Indflydelse paa hendes Kunst, men hvor hun er bedst og i alt Fald i de seneste Arbejder, er hendes Farvesans mere indtrængende, hendes Behandling af malerisk Stofvirkning i Akvarellen intensere og tættere end hans, og hun bevarede sin Evne usvækket til Trods for, at hun i Perioder

maatte opgive Kunsten til Bedste for sit Hjem. Med sin ædle Personlighed blev hun sin Mand en trofast Model for talrige Tegninger, Akvareller og Oliemalerier. Hun er Moderen i hans Illustrationer til H. C. Andersens »Historien om en Moder«, vel den skønneste Fremstilling af Moderkærlighed, som dansk Kunst ejer. — A. S. udstillede paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1898—1910, 1913 og Kunstnernes Efteraarsudstilling 1909 og 1913, men det var først Kunstforeningens Mindeudstilling Febr. 1915, der ret viste hendes høje Værd som Blomster- og Akvarelmaler. Arbejder af hende findes i Kunstmuseet, Hirschsprungs Samling og Faaborg Museum. — Vandfarvebillede af Fritz Syberg 1910 (Kunstmuseet). Maleri af samme 1898—99 (sst.). Malerier af samme 1895 og 96. Radering af samme. Tegning af samme 1894 (Kunstmuseet). Træsnit af samme 1915. Buste af samme, modelleret 1893, senere hugget i Marmor af Hans Syberg, i Faaborg Museum. Dobbeltportræt 1893 sst. af Fritz og A. S., malet af Nicolaus Lutzhöft.

Anna Syberg. Udstilling i Kunstforeningen Febr. 1915 (Biografi af Ernst Goldschmidt). Poul Uttenreitter: Fritz Syberg, 1935, især S. 151 f.

Sigurd Schultz-

Syberg, Christian Friedrich (**Fritz**) Wilhelm Heinrich, 1862—1939, Maler. F. 28. Juli 1862 i Faaborg, d. 20. Dec. 1939 paa Pilegaarden ved Kerteminde, begr. i Drigstrup. Forældre: Brænderibestyrer Franz Friedrich Anthon Ernst (Freiherr von) S. (1828—64) og Johanne Maria Jacobsen (1833—81). Gift 1° 24. April 1894 i Ørsted, Ramsø Herred, med Malerinden Anna Hansen (se Syberg, Anna). 2° 12. Maj 1915 i Kerteminde med Rigsdagsstenograf Marie Hansen, f. 21. Jan. 1865 i Faaborg, d. 21. Okt. 1934 i Gentofte (gift 1° 1894 med Maleren Karl Schou, s. d.; Ægteskabet opløst), Søster til 1. Hustru.

I S.s Kunst kommer karakteristiske danske Egenskaber — Jævnhed, Enkelthed i Følelse og Stilling til Livets Foreteelser — til Orde med en Kraft og Dybde, som hverken svarer ganske til Ødanskens lettere, mere lyriske Temperament eller Jydens indadvendte Villiestykke. Dette Træk er ikke uden Sidestykke hos det Slægtled af fynske Malere, der sammen med S. danner en særlig fynsk Gruppe (Poul S. Christiansen, Peter Hansen, Johannes Larsen), men det kan ogsaa skyldes hans Herkomst. Paa fædrene Side stammer han fra en tysk Adelslægt fra Westfalen, Moderen var derimod af Bondefamilie fra Horne ved Faaborg, efter Sigende med spansk Islæt.

S. fik en haard Barndom og Ungdom. Da han var knap to Aar gammel, omkom Faderen ved en Ulykke. Moderen søgte at ernære sig selv og sine to Børn ved Syning, men hun var ofte syg og døde i Faaborg Bys Fattighus, da Sønnen var atten Aar. Børnene maatte tidligt klare sig selv. Fra sit niende Aar rullede S. Skraa i Hofgaards Tobaksfabrik, og tretten Aar gammel blev han Svinedreng paa en Forpagtergaard. N. A. kom han i Lære hos Malermester Bordier i Faaborg. Samtidig gik han til Tegneundervisning paa Byens tekniske Skole under Syrak Hansen (s. d.). Et afgørende Skridt fremad blev det, da han gjorde-Svendestykke ved Paaske 1882 og Syrak Hansen tog ham i Huset som Svend i sit Værksted. I de følgende Aar gennemførte S. sin videre Uddannelse saaledes, at han om Sommeren tjente, ofte sparsomt nok, til Vinteropholdet i Kbh.; paa den Maade arbejdede han ved Professionen indtil 1893. Nov. 1882—April 1883 tegnede han paa Teknisk Skole hos H. Grønvold, hvis Undervisning og Personlighed gjorde stærkt Indtryk paa ham. Akademiet søgte han kun Jan.—Febr. 1884, idet han tillige fortsatte hos Grønvold, men i Begyndelsen af 1885 kom han ind paa Zahrtmanns første Elevhold og var hans Elev til 1891. Zahrtmanns Undervisning gav ham Grundlaget for hele hans maleriske Udvikling, betød ogsaa menneskeligt meget for ham, og han følte sig Livet igennem i Taknemligheds-gæld til ham. S. debuterede paa en Juleudstilling paa Charlottenborg 1885 med »Interiør fra en Svinegaard«, et af hans i Farven allerfineste Billeder, og fik derefter Arbejder antagne paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1887—92, indtil han 1893 slap ind paa Den frie Udstilling.

S.s Slægtled begyndte i de Aar, da Naturalismen stod foran sin endelige og fuldstændige Sejr, og de unge Malere, der laa i Spidsen for Udviklingen, sluttede sig til dens yderliggaaende, realistiske Tendenser. Dette blev ikke mindst bestemmende for S., synligt i Hovedværkerne fra hans tidligste Aar, Aftenstykket »Ved Sengetid« (1889) og »Morgen« (1890, Go teborgs Museum), der foregaar ved et sparsomt, kunstigt Lys, »Dødsfald« (1890—92, Kunstmuseet) med Brydningen mellem Skæret fra en enlig Lampe og det første Morgengry, men disse Billeder er for øvrigt — nu som stedse senere i hans Liv — nøje knyttet til de Kaar og de Omgivelser, han levede i. Han maler det nære, Dagliglivets Følelser og Stemninger, det, som Øjet daglig hviler paa. I »Dødsfald« afviklede han for sit personlige Vedkommende det, der var hans Ungdoms Tragedie, Moderens ulykkelige Skæbne og Død i Fattighuset. Derfor staar dette Billede, baade i hans egen Produktion

og inden for Epoken, med en usædvanlig Kraft, med en Sanddruehed, der strejfer det brutale. Det har Syntesens Styrke i sin haarde plastiske Form og fortættede Stemning. Men ligesom de andre Zahrtmann-Elever føres S. tillige ind paa Farvestudier, til Dels i Tilknytning til Lærerens Palet. Farven lyser med særlig Glans i mange af hans Ungdomsbilleder, gyldengult, brunt og rosa i Svinegaarden fra 1885, Modsætninger af blaa violet, karminrødt og citrongult i Aftenstykkerne («Læsende Kvinde i en Seng», 1889—91, Faaborg Museum), kraftigt grønt, gyldengult Solskin og blaalige Skygger i den Hirschsprung'ske Samlings Skovstudie fra 1885. Disse Studier er Forudsætningen for Gengivelsen af det rige, varme Sollys og de blomstrende Frugttræer i »Foraaret« (1891—93, den Hirschsprung'ske Samling), der virker overraskende modent, næsten som Afslutning paa hans tidlige Ungdomsværk.

I »Dødsfald« var der en Forenkling og Fortætning, der peger videre frem. Den kan iagttages hos andre jævndrende (H. Slott-Møller, Willumsen) i 80'ernes Slutning og danner Indledningen til det, der bliver den symbolistiske Strømning i 90'erne. S. blev aldrig Symbolist i egentlig Forstand, men det, der gærer i Tiden, kalder hos ham paa en Poesi af elegisk Grundtone, stilfærdigt dansk, dyb og stærk i Følelsen, og den giver Stødet til en karakteristisk Hjemstavnskildring af fynske Bønder. Denne fremtræder allerede fuldt udfoldet i »Aften og Erotik« (1889—91, Nationalmuseum i Stockholm), de unge Mænd og Kvinder paa Landevejen i Sommeraftenen. Den naar saa vidt som til bevidst Forenkling, Stræben efter naiv Menneskelighed i Billedet af Familien omkring »Nadverbordet« (1893—95, Faaborg Museum) under Petroleumslampens gule Lys, men Hovedværket er »Aftenleg« (1900, Faaborg Museum), Karlens og Pigernes Kædedans i Svanninge Banker med den sidste, svindende Solglød paa Senaftenhimlens Horisont. I Landskabets Plastik fandt S. her, ligesom i visse Akvareller fra Svanninge Banker, tillige Udtryk for 90'ernes Trang til monumental Formgivning.

Efter at S. ved sit Giftermaal 1894 havde bosat sig i Svanninge, kastede han sig i vid Udstrækning over Tegning med Rørpen og Akvarel i den Form, der blev karakteristisk for den fynske Malergruppe, Tuschstreg i temmelig aabne Skraveringer og Vandfarve. Med de Ungdomsaar, han havde bag sig, maatte det for ham faa sin særlige Værdi, at han nu besad eget Hjem. Han malede i Olie og Akvarel de mange Billeder, der gengiver hans Stuer og portrætter hans Hustru og Børn. De staar med deres egen Kraft i Følelsen, med en særlig Myndighed i det kunstneriske Greb om Stoffet, og de naar et Højdepunkt inden for Skildringen af Hjem-

met, som vel er det Omraade, hvor dansk Maleri har ydet sin mest karakterfulde Indsats. Man kan sige, at Anna S. gennem hans Billeder er blevet Symbolet paa Moderen i dansk Kunst (se Akvarellerne af Anna S. med Barnet ved Brystet, 1895, °S med Barnet paa Skødet, 1896, den sidste i Faaborg Museum). S.s Følelser samler sig i de atten tegnede Illustrationer til H. C. Andersens »Historien om en Moder« (1895—9-8) > som er det skønneste Monument over Moderkærlighed, vi har, og dette Emne blev ved at beskæftige ham. Han genoptog det i Malerierne »Dødens Komme« (1905—06, Faaborg Museum) og »Døden ved Vuggen« (1907, Odense Museum) og mange Aar senere i Væg-billederne »Moderen og Tornebusken« og »Døden gaar bort med Barnet« til H. C. Andersen Museet i Odense (1930—34) og i en Serie af fire Malerier 1932—35.

1902 flyttede S. til Over Kærby i Drigstrup Sogn ved Kerteminde, hvor han købte Pilegaarden, og Somrene tilbragte han paa Fyns Hoved og Mejlø. I de følgende Aar kom der dels talrige Strandbilleder og Mariner i Olie og Akvarel, hvor Friluftsløset og den fugtige Kystluft tilkæmper sig en større Plads i hans Maleri over for Farven, der endnu spillede saa fremtrædende en Rolle i Vinterlandskaberne fra 90'erne; dels malede han de Vinter- og Tøbrudsbilleder, der har fastslaaet det fynske Agerlands Karakter i dansk Bevidsthed — Plovfurer, halvt dækkede af Sne, de lange Poppelhegn og Kærby Banker i Baggrunden (»Den første Sne« 1905, Kunstmuseet; »Kærby Bakke« 1906). Efterhaanden løser hans Haandelag sig, bliver sikrere, mere frit malende, Tyngden i hans Kolorit viger for Friluftsmaleriets lysere Farveholdning. Denne Udvikling kulminerer i det store Billede af Anna S. med Sønnen ved Haanden (»Den første Foraarsdag« 1910, Faaborg Museum). Det føles som et Gennembrud af Evner i fuld Udfoldelse, saa levende i plastisk Form, saa let og duftigt i Lys og Luft, og betegner et Højdepunkt i hans Produktion.

S. gjorde sine første Rejser til Berlin 1894, Tyskland (Berlin, Dresden, Niirnberg, Miinchen) 1902, Norditalien 1905 (var bl. a. et Par Maaneder i Firenze), til Holland og Paris 1908. Han følte sig stærkt tiltrukket af Holland og var i Paris optaget af at se Impressionisterne. For Anckers Legat tog han 1910 til Italien med sin Familie, boede i Pisa til 1913 (i alt to et halvt Aar), med Sommerophold i Marina di Pisa og en kortere Rejse til Firenze og Rom 1912. I disse Aar og de følgende til 1917 malede S. udelukkende Akvarel, og han hævede sig op til en overlegen Bredde i denne Teknik. Hans Foredrag bliver mere malerisk betonet, med

kraftige Farver og frit formende i Penslens Behandling, saaledes som man ser det i de italienske Billeder, hvor en violet Tone er fremtrædende, og i Billederne af Vade- og Svømmefugle fra Zoologisk Have i Kbh. (1915—16). Men 1917 opgav han atter Akvarellen for udelukkende at vende sig til Oliemaleriet. En lignende fri malerisk Bredde bliver fra nu af herskende ogsaa i hans Oliebilleder, i Begyndelsen inspireret af Harald Giersing, der netop 1917 blev hans Svigersøn. En kort Tid syntes han at ville stille sig opløsende over for Formen, men han samlede den hurtigt igen til rumlig Helhedsvirkning. Han anvender fortrinsvis store Billedformater; der kommer en bred, dekorativ Holdning over hans Landskaber, høj Horisont over de vide Markflader, og det halvt smerteblandede Vemod, der saa ofte danner Grundtonen i hans Kunst til omkring Aarhundredskiftet, er nu vejet for en sund og stærk Optimisme og en rastløs Produktivitet. Gennem den sidste Snes Aar holdt han sig væsentlig til Omgivelserne omkring sin Bolig — Pilegaardens Have ved Foraar og Efteraar og om Vinteren med store, gamle Træer i Sne, de nærmest liggende Marker med lange Markfurer og Poppelhegn ud mod den vide Udsigt over Landet, Sommerfrodighed i Haven og blomstrende Kastaniegrene i Solskin. S. bevarede sin Kraft lige til det sidste. Man saa endog, at han op gennem 30'erne mere og mere strammede sin Form, noget, der gavnede hans Kunst, fordi Fornemmelsen for den plastiske Form i Virkeligheden var en af hans værdifuldeste og mest personlige kunstneriske Egenskaber.

Gennem S.s Ungdom og Manddom mødte hans Kunst megen Kritik, ogsaa fra kompetent Side. Han stødte ved sin robuste Virkelighedssans, man savnede Fantasi og Skønhedsfølelse hos ham, klagede over den grove Malemaade, hans tunge Behandling af Oliefarven. Selv Karl Madsen, der stedse hørte til hans kraftigste Forsvarere, mente, at han »har som Maler snarere sin Styrke i Friskheden end i Finheden«. Om Akvarellerne var Meningerne mindre delte. For en Del kom Kritikken af, at S., som vel i mangt og meget hørte ind under den symbolistiske Strømning, dog stod den forfinede Hovedstadskultur fjernt, der dannede Kærnen i Symbolismen, og som med Emil Hannover som Talsmand var den toneangivende. Fuldt værdsat blev S. vel først, da Tiden kom hans Malemaade i Møde med den »moderne Kunst«s Gennembrud under den første Verdenskrig. Men da steg ogsaa hans Berømmelse saaledes, at der 1937 kunde rejses en Kunsthandler-Spekulation med opsigtvækkende Priser paa hans nyeste Billeder. Akademiet tildelte ham Thorvaldsens Medaille 1927 for »Sneen

smelter« (1925—27), og 1929 hædrede Staten ham med en årlig Pengesum for Resten af hans Levetid.

S. har kun gjort sparsomme Forsøg inden for den grafiske Kunst, men blandt det lille Antal Træsnit, han udførte, tretten i alt, maa dog de bedste Blade regnes til de fornemste, der er skaaret hos os. Han vedblev at udstille paa Den frie Udstilling til 1914, deltog saa i Grønningens Udstillinger 1916—17, men lod sig atter optage i Den frie Udstilling 1925, hvor han udstillede 1927, 1931, 1935, 1939—40. Hans øvrige Udstillervirksomhed omfatter Høstudstillingen hos Kleis 1892 og Oktoberudstillingen sst. 1893 (begge af Zahrtmann-Elever), Kunstnerens Studieskoles Udstilling 1896, Ung dansk Kunst 1910, Akvareludstillinger: (Malende Kunstneres Sammenslutning) 1911, Verdensudstillingen i Paris 1900 (hvor han fik Mention honorable) og den internationale Kunstudstilling i Rom 1911, Privatudstillinger i Kunstforeningen Febr.—Marts 1904, Febr.—Marts 1914 (Akvareller, især fra Italien), hos Winkel & Magnussen Nov. 1907, i Den frie Udstilling Febr. 1910, Febr. 1916 (sammen med Peter Hansen og Johannes Larsen), Jan.—Febr. 1922, Febr. 1925 og Febr. 1937. Videre foranstaltede Kunstforeningen en stor retrospektiv Udstilling paa Charlottenborg Nov. 1928. — Hovedsamlingen af S.s Arbejder (omtr. 100 Malerier og Akvareller) findes i Faaborg Museum, hvis Udformning og Indretning han havde betydelig Andel i. Fremdeles Billeder i Kunstmuseet, den Hirschsprung'ske Samling, Museerne i Oslo, Stockholm, Goteborg og Reykjavik. — Selvportrætter: Blyant 1883 (Kobberstiksamlingen), Blyant (Fr.borg), Olie 1890—91 (Nasjonalgalleriet i Oslo), 1902, 1916, 1924—27, 1928 og paa Maleriet »Maleren ved sit Arbejde« (1935—36). Portrætteret paa Peter Hansens Billede af Faaborg Museums Indstiftelse (1910—11, Faaborg Museum) og paa Johan Rohde: Zahrtmann i sit Atelier 1910 (Fr.borg). Buster af Johannes V. Jensen 1929 og af Hans Syberg ca. 1937 (Odense Stiftsmuseum).

Erindringer i Kunstbladet 1909—10, S. 74—82 (Rejse til Holland og Paris), Det nye Kunstblad 1910—11, S. 32—39 (Zahrtmanns Skole) og Politiken 9. og 10. April 1940 (efterladte Erindringer). Fritz Sybergs Tegninger til H. C. Andersens Eventyr Historien om en Moder [1901]. Historien om en Moder af H. C. Andersen. 18 Tegninger af Fritz Syberg, u. A. Fritz Syberg Mappede. De fire Aarstider. Litografier [1925] (Klingens grafiske Mappede, Nr. 6). Katalog til Faaborg Museum, [1910.] S. VIII f., 21 (Biografi). Karl Madsen i Kunstbladet 1909—10, S. 376—79. Poul Uttenreitter i Samleren, III, 1926, S. 218 ff. (F. S. som Grafiker). Samme: Fritz Syberg, 1935. H. C. Andersen: Den grimme Ælling. Med syv Akvareller af Fritz Syberg og en Efterskrift af Poul Uttenreitter, 1938. Vilhelm Wanscher i Politiken 23. Nov. 1928. Johan-

nes V. Jensen: Form og Sjæl, 1931, S. 47—54. Samme i Politiken 24. Dec. 1939. [V. Jastrau:] Fritz Syberg, 1929 (Smaa Kunstbøger, Nr. 19). Daniel Hvidt i Samleren, IX, 1932, S. 97—104. Sigurd Schultz i Dagens Nyheder 28. Juli 1932, i Nationaltidende 27. Febr. 1937 og 22. Dec. 1939. Herman Madsen: Fritz Syberg som Illustrator, 1933. Samme: Fritz Syberg, Skabelsen, 1936. Samme: Fritz Syberg, 1937. Nationaltidende 8. Juni s. A. Politiken 5., 7. og 8. Sept. s. A. Kai Flor i Berl. Tid. 21. Dec. 1939. Knud Pontoppidan i Politiken 22. Dec. s. A. Svend Rindholt i Berl. Tid. 6. Febr. 1940.

Sigurd Schultz-

Syberg, Hempel, se Hempel Syberg.

Sylov, Arnoldus v. Westen, 1703—63, Grønlandsmissionær. Døbt 14. Aug. 1703 i Trondhjem, d. 23. Juli 1763 i Haus ved Bergen, begr. sst. Forældre: Raadhusskriver Peter S. og Berith Maria v. Westen (d. 1754). Gift i^o 29. April 1740 i Kbh. (Trin.) med Karen Lund, f. Jan. 1708 i Kbh., begr. 28. Juni 1748 i Haus, D. af en Mønsterskriver ved Holmen. 2° 14. Juni 1762 i Bergen med Rebekka Christine Koren, f. 1733 (døbt 5. Marts) paa Stordøen, d. 16. Okt. 1809 i Fjelberg (gift 2° 1768 med Sognepræst i Fjelberg Dithmer Kohrs, 1713—81), D. af Sognepræst Johan Clausen K. (1690—• 1742) og Drude Marie Smed (d. 1763).

Efter Faderens Død blev S. opdraget hos sin Morbroder Thomas v. Westen. 1725 blev han Student fra Trondhjem, tog 1740 Embedseksamen og udsendtes s. A. som Andenmissionær til Godthaab. Da Førstemissionæren Chr. Drachardt (s. d.) sluttede sig nær til Herrnhuterne, kunde S., som var strengt ortodoks, ikke samarbejde med ham, hvorfor Missionskollegiet 1742 ansatte ham som Missionær ved den s. A. anlagte nye Koloni Frederikshaab. Her fik han haarde Arbejdsvilkaar, idet Koloniens Besejling i de første Aar af dens Bestaaen næsten stadig svigtede, hvorfor Forsyningerne, som maatte tilføres med Baade fra Godthaab, var meget mangelfulde, ligesom Beboelsesforholdene var daarlige. Men uagtet dette tog stærkt paa hans Helbred, viste han stor Udholdenhed og blev endog 1744—45, da Besætningen forlod Kolonien, alene tilbage med et Par Mand. —• S. var »en arbeidsom, flittig og nidkiær Lærer«, men hensynsløs i sin Kamp mod Hedenskabet og de nationale Skikke. Desuagtet vandt hans Forkyndelse Fremgang hos Befolkningen, saa at han, da han 1746 maatte rejse hjem paa Grund af svækket Helbred, havde samlet en ret anelig Menighed af døbte. — 1747 udnævntes S. til Sognepræst i Haus ved Bergen.

Slægt i F. E. Hundrup: Biographiske Efterretninger om de fra Slagelse lærde Skole til Universitetet dimitterede Disciple, II, 1863, S. 137 fif. H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, 1921, S. 97—100. Samme: Nordmænd paa Grønland, II, 1940, S. 788—97. *JJ Ostermann*

Sylow, Nicolai Christian Herholdt, 1849—1913, Dommer og juridisk Forfatter. F. 11. Aug. 1849 i Korsør, d. 12. Febr. 1913 paa Frbg., Urne sst. Forældre: Borgmester, Byfoged, Justitsraad Christian Edvard S. (1797—1866) og Sabine Dorothea Herholdt (1807—85). Gift 9. Okt. 1875 i ^{K^bh} - (Stef.) med Eleonora Vilhelmine Marie Falck, f. 24. Jan. 1849 i Kbh. (Garn.), d. 5. Maj 1928 paa Frbg., D. af Overfyrværker, senere Kaptajn Andreas Jensen F. (1808—74) og Caroline Wilhelmine Rassow (1818—96).

S. blev Student 1867 fra Roskilde og bestod 1873 den juridiske Eksamen. 1875 fik han Ansættelse som Kopist i Kriminal- og Politiretten. Efter at han havde udarbejdet en Besvarelse af Universitetets Prisspørgsmaal i Retsvidenskab for 1874—75, for hvilken han fik tildelt Universitetets Guldmedaille, var det utvivlsomt hans Hensigt at gaa den videnskabelige Vej. Han udgav 1878 Afhandlingen i udvidet og omarbejdet Skikkelse under Titlen »Den materielle Bevisteoris Udviklingshistorie i dansk Ret« og fik s. A. tildelt det Hurtigkarl'ske Rejsestipendium, paa hvilket han foretog en længere Studierejse. Under sit Ophold i Udlandet udarbejdede han »Studier paa Civilprocessens Omraade med særligt Hensyn til vor forestaaende Procesreform. 1. Række«, som udkom 1880; n. A. erhvervede han den juridiske Doktorgrad paa Afhandlingen »Dommens materielle Retskraft«. Da der efter Aagesens Død blev udskrevet Konkurrence om det ledigblevne juridiske Professorat, meldte S. sig som Deltager og forfattede i denne Anledning Afhandlingen »Handlinger paa fremmed Formueretsomraade« (1880). Udfaldet af Konkurrencen blev, at Jul. Lassen udnævntes til Professor, og S. afbrød herefter definitivt sin overordentlig lovende Løbebane som juridisk Forfatter. Endnu før Udgangen af 1880 blev han konstitueret i det store Embede som Byfoged og Byskriver i Præstø samt Birkedommer og Skriver i Vordingborg nordre Birk, og i sin mere end treaarige Funktionstid lagde han betydelig praktisk Dygtighed for Dagen. 1884 fik han Ansættelse som Assessor i Kriminal- og Politiretten, og fra 1885 til 1896 virkede han som en meget benyttet Kommissionsdommer til Opklarelse af de talrige mistænkelige Ildebrande, som paa den Tid fandt Sted rundt om i Landet. 1887 var han blevet Byfoged og Borgmester i Korsør, og fra 1898 til sin Død var han Dommer i Frbg. Birk. I politisk Henseende tilhørte S. det yderste Højre, og hans Optræden under en Strejke i Korsør i Provisorietiden fremkaldte i vide Kredse en politisk betonet Uvillie imod ham, der kulminerede under hans Virksomhed som Kommissionsdommer. S. var Forhørsdommer af den gamle Skole, og ved en enkelt Lejlighed indbragte hans Op-

træden over for en Arrestant ham en Misbilligelse af Højesteret; men Kritikken af hans Virksomhed skød dog utvivlsomt over Maalet og underkendte, at det i første Linie var den gældende straffeprocessuelle Ordning, som var behæftet med alvorlige Mangler. — 1911 fik han Sæde i Landstinget, men naaede ikke at komme til i højere Grad at gøre sig gældende i Rigsdagsarbejdet. — R. 1890. DM. 1894. — Maleri af Lilli Lundsteen, f. Ramsing, 1904 (Familie-eje). Buste af Jenny Salicath, f. Tvermoes, ca. 1902 (Frbg. Politistation).

Slægt se A. v. W. Sylov. Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1880, S. 125 f. Rigsdagstidende 1895—96. Folketingets Forhandlinger, Sp. 5121 —

5 a o a

Stig Juul.

Sylvest, Ejner Oluf Sørensen, f. 1880, Læge. F. 11. Nov. 1880 i Hillerød. Forældre: Landinspektør Oluf Sørensen (1850—1935) og Bodil Kirstine Hansen Sylvest (1854—1936, efter Ægteskabets Opløsning gift 2° 1899 med Amtsvevinspektør Christen Skibsted Høyer, 1855—1920). Navneforandring 28. Dec. 1912. Gift 14. Maj 1909 i Kbh. (b. v.) med Dagmar Johanne Marie Ottesen, f. 27. Jan. 1892 i Kbh., D. af Læge Søren Gustav Adolf O. (1857—1931, gift i^o 1884 med Thekla Sofie Nikoline Unmack, 1858—89, 3° 1893 med Ellen Hauch, f. 1865) og Dagmar Christine Albinus Nielsen (1862—92).

S. blev Student 1899 fra Fr.borg og 1907 medicinsk Kandidat. Derefter gjorde han Tjeneste paa forskellige Hospitaler i Kbh. og Aarhus og foretog Maj—Okt. 1909 en Studierejse til Paris, hvorefter han nedsatte sig som praktiserende Læge i Kbh. og meget hurtigt erhvervede sig en stor Praksis. Samtidig var han 1910 Kandidat paa Kommunehospitalet og 1911—13 Reservelæge i Hæren. Fra 1926 har han været Kommunelæge i Sundbyerne. Hans Interesse for Videnskaben, der allerede 1909 og 11 gav sig Udslag i et Par mindre Arbejder om Pneumaturo og Urinbakterier, har stadig holdt sig. Han har skrevet om mange forskellige Emner fra Icterus catarrhalis og Paradysesteri til Havesnegle og Glasaal, fra Obstipation hos Brystbørn til »Et akustisk Fænomen som Orienteringsmiddel for Blinde« (1922). Hans Arbejder vidner alle om stor Iagttagelsesevne og intuitiv Sans. Disse Egenskaber gav sig et eklatant Udslag, da han i sine Ferier paa Bornholm opdagede en ny Sygdom, som han beskrev i Afhandlingen »Den bornholmske Syge, Myalgia epidemica« (engelsk Udg. 1934), som han 1933 f^or svarede for den medicinske Doktorgrad. Sygdommen er senere ofte kaldt Morbus Sylvest. — S. blev Repræsentant i Kbh.s Læge-

forening 1911, Medlem af Bestyrelsen og Repræsentantskabet i Kbh.s medicinske Selskab 1934 og var 1939—40 dets Præsident. Som Borgerrepræsentant i Kbh. fra 1937 (valgt af Socialdemokratiet) har S. særlig beskæftiget sig med Hospitalsvæsenet og har taget Initiativet til den kommunale almindelige Difterivaccination, som paabegyndtes 1941. — Akvarel af Ingeborg Andreassen 1900. Maleri af Axel Johansen 1927. Blyantstegninger af Ingeborg Andreassen 1931.

Univ. Progr. Nov. 1933, S. 131 f.

Axel Borghjærg.

Syv, Peder Pedersen, 1631—1702, Præst, Sprogmand. F. 22. Febr. 1631 i Syv ved Roskilde, d. 17. Febr. 1702 i Hellested, begr. i Kirken sst. Forældre: Fæstebonde, Kirkeværge Peder Olufsen (d. 1685) og Anna Mortensdatter. Gift 1664 med Karen Andersdatter Hoff, d. 1699 (gift i^o med Sognepræst i Hellested Hans Poulsen Næstved, d. 1664), D. af Sognepræst i Rynkeby og Revninge Anders Simonsen H. (d. 1655) og Anna Ghristophersdatter (gift i^o med Sognepræst sst. Lauritz Nielsen, ca. 1547—ca. 1604).

Faderen var efter sine Vilkaar en vel anset, ret velhavende Mand, af hvis Sønner to foruden P. S. kom i Stillinger uden for Bondestanden. Selv sattes denne i Roskilde Skole, hvorfra han 1653 dimitteredes til Universitetet; n. A. tog han Baccalaurgraden, men i hvilket Aar han fik sin teologiske Embedseksamen, er ikke kendt. Der vides om Ungdomstiden i Hovedstaden intet ud over, at han var Hører ved Vor Frue Skole, da han 1658 udnævntes til Rektor i Næstved, hvis Latinskole var i Forfald; den latinske Afskeds- og Tiltrædelsestale, han ved denne Lejlighed holdt, viser ham som klassisk Filolog i Tidens almindelige Stil. Under Opholdet i Næstved, hvor han var i seks Aar, fik han Adgang til den lærde Adelsdame Anne Gjões paa dansk Litteratur righoldige Bibliotek og kom i Forbindelse med Sognepræsten i Ørslev ved Skelskør, Metrikeren og Musikteoretikeren Hans Mikkelsen Ravn, en varm Talsmand for de Modersmaalsstudier, Senrenæssancen paa sin Gang ud over Europa fra Syd mod Nord kaldte til Live hos os som i Tyskland. Det er rimeligt, at Tilskyndelse fra Ravn i Forening med Anne Gjões danske Bøger har bidraget til, at P. S. forlod den klassiske Filologi og fremtidigt helligede sig Fædrelandets Sprog og litterære Mindesmærker. Som Frugt af den nyvakte Interesse udkom 1663 »Nogle betenkninger om det Cimbriske Sprog«, der har et lignende Arbejde af den tyske Sprogteoretiker og Digter Harsdorffer til nærmeste Mønster. Det er ingen egentlig Grammatik, men det første paa Dansk skrevne Forsøg i sammenlignende

Sprogvidenskab, med Lovprisning af Modersmaalet, dets Ælde og Ypperlighed. Ved Cimbrisk forstaar P. S. det samme som Germansk, og efter at have givet en Oversigt over de germanske Sprogs Udbredelse, Historie og Slægtskab saa vel indbyrdes som med andre Sprog i Europa og Asien gør han Dansk til Genstand for udførlig, flersidig Betragtning; han behandler bl. a. Retskrivningen med Forslag til Reformen i moderat Aand og skildrer Poesiens Udvikling fra Skjaldekvad og Kæmpeviser ned til sin egen Tid. Sine poetiske Teorier omsætter han i Praksis i et Tillæg, indeholdende Vers »om adskiff'ge Ting«, der viser ham som Tilhænger af Pegnitzerskolen i Tyskland, hvis Førstemand Harsdorffer var; uden umiddelbart poetisk Gemyt havde han et rutineret Haandelag og indførte nye Digtformer som Sonnet og Epigram i dansk Poesi. Den indholdsrige, men noget planløse Bog, der aflægger Vidnesbyrd om Belæsthed og sundt Omdømme, vakte Opmærksomhed ogsaa i Sverige, hvor Samuel Columbus 1678 indførte store Dele af den i sin »Svensk ordeskotsel«.

Som Rektor har P. S. uden Tvivl gjort god Fyldest, at dømme efter et stigende Antal af Dimittender; dog taler han i Fortalen til sine »Betenkninger« om de »mange og møjsommelige Skoleforhindringer«, og Aaret efter Bogens Udkomst fulgte han 1664 en Kaldelse fra Herskabet paa Valdbysgaard (Juellinge) til Sognepræst i Hellested paa Stevns, et Embede, han beklædte til sin Død. Hvorledes han var som Præst, vides ikke, og i Egenskab af Teolog har han ikke ladet sin Stemme høre i Litteraturen. 1683 ansøgte han Kongen om Udnævnelse til kongelig Filolog i det danske Sprog, »Philologus regius lingvæ Danicæ«; Ansøgningen, der begrundes med Henviisning til Værker, han agter at offentliggøre, bevilgedes, og desuden tilstodes der ham Provsterang, Aarpenge og andre Begunstigelser. Som Indehaver af en Stilling, ingen anden før eller senere har opnaaet, udgav han 1685 »Den Danske Sprog-Kunst eller Grammatica«, den første danske Grammatik paa Modersmaalet. Sine Forgængere Erik Pontoppidan og Laurids Kok, der skrev paa Latin, har han benyttet, men meddeler naturligvis ogsaa Resultater af egen Granskning. Vægten lægges paa Formlæren, hvis klare og overskuelige Leddeling staar i Gæld til Koks, medens Syntaksen, som Pontoppidan havde gjort meget ved, gøres af paa fire Sider; i Lydlæren fremhæves Sjællandsk som Norm for Udtalen. Den sidste Halvpart af Bogen er Polemik mod Henrik Gerner, der ud fra et konservativt Stade havde kritiseret hans Retskrivningsforslag og dermed indledet vor første Retskrivningsdebat; P. S.s Gensvar er nok urbant i Tonen, men private Optegnel-

ser viser ham højlig fortørnet paa Gerner for hans Opposition. Næst Grammatikken havde en udførlig Ordbog med etymologiske og sproghistoriske Oplysninger været et Programpunkt over for Kongen. Det lykkedes ham, bl. a. ved Hjælp af Materiale, som Laurids Kok stillede til Raadighed, at faa udarbejdet Bogstaverne A—J, om end ikke i trykfærdig Stand. Arbejdet blev imidlertid aldrig ført til Ende, men lagdes til Side, utvivlsomt af Hensyn til Matthias Moth, der havde et Ordbogsværk af endnu større Dimensioner under Hænder, og P. S. ændrede sin Plan til en mindre Haandordbog med vedføjede latinske Forklaringer, »til Nytte for Ungdommen og de ukyndige«. 1692 udkom Bogstavet A som »Prøve paa en Dansk og Latinsk Ord-Bog«, men mere saa ikke Lyset, skønt Manuskript til Fortsættelsen Alfabetet igennem forelaa fra hans Haand. Efter P. S.s Død blev hans forskellige Ordbogsredaktioner erhvervede af Fr. Rostgaard, der lagde dem til Grund for sin egen Ordbog.

P. S.s sproglige Arbejder var af Værdi for den Tid, i hvilken de blev til. Større Livskraft og mere vidtrækkende Betydning fik et Par Udgiverforetagender, som det sikkert har været ham en særlig Glæde at sysle med. 1682—88 udkom i to Bd. »Almindelige Danske Ord-Sproge og korte Lærdomme«, med Indledning, Register og Glossar, i 1. Bd. indeholdende henved ti Tusinde, i 2. omtrent halvt saa mange folkelige Udtryk, Talemaader, Mundheld, Læresætninger, Fyndsprog, Leveregler og ordsproglige Sætninger, hentedede ikke blot fra trykte Bøger, men ogsaa fra haandskrevne; i et Tillæg meddeles lignende Stoffra Island, Norge og Sverige, i 2. Bd. sporadisk fra fremmede Lande, navnlig Italien og Frankrig. Det er den vigtigste Ordsprogsamling hos os siden Peder Laales og Grundstammen i alle senere, selv et Hovedværk i dansk Litteratur. P. S.s andet store Udgiverarbejde er »200 Viser om Konger, Kemper oc Andre«, der udkom 1695, et Optræk af Anders Sørensen Vedels hundrede Viser fra 1591 forøgede med et lignende Antal fra Haandskrifter, Flyveblade og mundtlig Overlevering, deriblandt dog ogsaa Oversættelser af Skjaldekvad og enkelte Digte fra nyere Tid som Laurids Koks »Danmark, dejligst Vang og Vænge«, der her for første Gang er trykt; Udgaven ledsages af et Glossar og Anmærkninger, i hvilke Visernes formentlige Værdi som historisk og personalhistorisk Kildemateriale søges paapeget. Herved bragte han sin Bog i Miskredit hos kritisk indstillede Mænd i det næste Slægtled som Holberg og Gram, men dette gjorde intet Skaar i den Yndest, den straks ved sin Fremkomst gennem tre forskellige Tryk i s. A. havde erhvervet sig hos læge Læsere; den oplagdes

endnu tre Gange i Løbet af det 18. Aarh., og naar Færinger i vore Dage synger danske Folkeviser jævnsides de hjemlige Kvad, er det efter P. S.s Tekst med den gamle Ortografi bogstavret respekteret i Udtalen. Visebogen blev det sidste Værk, han fik udgivet, men i sin Pult havde han Forarbejder og Udkast til en Mængde andre. Han var ikke blot en flittig, men tillige en meget alsidig Mand, der interesserede sig for arkæologiske Undersøgelser, gav Peder Resen Meddelelse om Runeindskrifter, Peder Kylling Oplysninger om Planter og selv gjorde det første Tilløb til en dansk Fauna. Som Folklorist optræder han i et Manuskript, betitlet »De vulgi erroribus«, »Om de gemene og almindelige Vildfarelser«, der indeholder danske Trylleformularer, som ikke kendes andetsteds fra, og sin store bibliografiske Viden nedlagde han i »Den Danske Boglade«, der vedblivende trods sin fragmentariske Tilstand har ikke ringe Værdi, ikke mindst ved sine Efterretninger om de danske Folkebøger, der da endnu læstes i Overklassen, om end deres sociale Anseelse var i Dalen.

Sin Videnskab kunde P. S. dyrke under gode ydre Kaar. Selv om han jævnlig klager over de høje Skatter, var han en velstaaende Mand, Ejer af en fortrinlig Bogsamling og i Stand til at give sine Døtre rundeligt Udstyr; i Præstegaarden var der smukke Møbler, Lysekroner, Malerier paa Væggene og ved festlige Lejligheder Sølvservice paa Bordet. Med sin højeste gejstlige foresatte, Biskop Hans Bagger, følte han sig paa Kant; til Gengæld havde han i Matthias Moth, Oversekretæren i Danske Kancelli, en formaaende Velynder og stod, trods enkeltvis Uoverensstemmelse i faglige Anliggender, i venskabeligt Samkvem med Mænd, der delte hans sproglige og antikvariske Interesser: Erik Pontoppidan, Laurids Kok og Henrik Gerner, Jens Bircherod, Otto Sperling og Arni Magnusson, af de yngre Frederik Rostgaard og Jørgen Sorterup. Ved hans Død skrev Sorterup et smukt Mindedigt over ham. Naar en senere Tid har kaldt ham »den danske Sprogforsknings Fader«, er det med tvivlsom Ret. Men selv om han ikke var en banebrydende eller i strengere Forstand original Aand, vil hans Navn aldrig gaa i Glemme. De Ord, hvormed han begrundede sin Overgang fra klassisk Filologi til dansk: »mig bør jo først at vide mit Fædreland og dets Sprog nogen Ære«, blev Ledestjernen i hans Liv.

Udtag af P. S.s Optegnelser og danske Boglade ved B. C. Sandvig i Samlinger til den danske Historie, I, 2, 1780, S. 89—141. Udgave af den danske Fauna ved Svend Dahl i Danske Studier, 1909, S. 51—68, af de sprogvidenskabelige Arbejder ved Henrik Bertelsen i Danske Grammatikere fra Midten af det 17. til Midten

af det 18. Aarh., I, 1915, S. 75—272; **III**, 1919, S. 147—250, jfr. VI, 1929, S. 20—34, 85—90. — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Mindesten i Syv 1937 og ved Højerup. — Formodet Portræt i Hellested K. Tegning derefter af Carl Bloch 1855. Træsnit derefter af J. F. Rosenstand 1856.

Fr. Barfod i Danmarks illustr. Almanak, III, 1856, S. 77—86. Fr. Winkel Horn: Peder Syv, 1878. J. Paludan: Renaissancebevægelsen i Danmarks Litteratur, 1887, S. 238 ff., 402 ff., 458 ff. R. Paulli i Illustr. dansk Litteraturhistorie, I, 1929, S. 881—900 og den S. 1049 anførte Litteratur. Marius Kristensen i Højskolebladet, LVI, 1931, S. 8 ff. Erik Moltke i Acta Philologica Scandinavica, IX, 1934—35, S. 193—221. R. Paulli i Danske Folkebøger, XIII, 1936, S. 272—75. H. Grimer-Nielsen i Sprog og Kultur, VII, 1939, S. in—16. Svend Dahl: Den danske Plante- og Dyreverdens Udforskning, ^ S. 18-21.

Carl S. Petersen.

Syversen, Ole, 1801—47, Afholdsbevægelsens første Talsmand i Danmark. F. 31. Okt. 1801 i Kristiania, d. 23. Aug. 1847 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Oppasser ved Sindssygehospitalet i Kristiania Syver(t) Rolfsen (1728—1809, gift i^o med N. N.) og Maren Kirstine Madsdatter Leth. Gift 17. Maj 1829¹ Kbh. (Garn.) med Johanne Kirstine Lund, f. 3. Marts 1808 i Aalborg, d. tidligst 1847, D. af Skrædder Rasmus L. (1779—1849) og Maren Kirstine Mathiasdatter (1783—1856).

S. blev 1822 Underofficer ved 2. jyske Regiment i Kbh., 1827 Kommandersergent og var 1833—39 Lærer ved Regimentets Undervisningsanstalt, siden Privatlærer. Han er en typisk Skikkelse i Christian VIII.s juste-milieu, redelig, stræbsom, socialt indstillet, varmhjertet og følsom. Ulykkelige økonomiske Kaar hemmede hans Virksomhed fra Ungdommen. Opfindelsen af et papirbesparende Blækpulver 1838, Forsøg med Forlagsvirksomhed (Den skandinaviske Boghandel, som han var Medejer af 1836—37), Planer om Forberedelsesskoler for Smaa børn mellem to og otte Aar satte den ellers saa ihærdige og initiativrige Mand ud af Kurs. Paavirket af Amerikaneren Robert Baird, som 1840 havde besøgt Danmark for at indføre den i Amerika opstaaede Afholdsbevægelse i Danmark, indrykkede han 20. Dec. 1841 en Annonce om Oprettelsen af et »Afholdenhedsselskab« i »Adresseavisen«, men først to Aar senere — 3. Sept. 1843 — lykkedes det ham at faa Selskabet — det første paa det europæiske Fastland — oprettet. Til Foreningen var knyttet en ugentlig Afholdstidende (»Menneskevennen«, et Ugeblad for alle Stænder, som udkom 1846—47), en Laanekasse, en Begravelses- og Pensionskasse, hvis Midler skulde komme ind ved de Beløb, Selskabets Medlemmer sparede ved ikke at drikke

Spiritus. Omtrent samtidig var der i Kbh. stiftet en Maadeholdsforening, til hvilken det højere Borgerskab var knyttet. S.s radikale Synspunkter gav hurtigt Anledning til hidsige Diskussioner og resulterede i et lille Skrift, »Svar til Hr. Pastor, Ridder Visby, som Formand for »Maadeholds-Foreningen« og som •— Christen« (1843) og »Indbydelse til at deeltage i »Total-Af holdenhedsselskabet for Danmark«, enten som virkelige Medlemmer, der tillige blive Interessenter i tredobbelt gavnlig Understøttelseskasse, eller ved at subscribere paa Selskabets Ugeblad« (1845). Under S.s Ledelse havde den sidststiftede Afholdsforening ret stor Fremgang (6—700) blandt Kbh.s Smaaborgere; der aabnedes en Afholdsrestauration paa Kultorvet, der stiftedes en Sangforening, den første danske Afholdsfane indviedes, og det lykkedes Foreningen at øve Indflydelse paa Befolkningens Indstilling over for Alkoholen, selv om den som oftest blev gjort til Genstand for Spot (navnlig i Goldschmidts »Corsaren«), men da S. døde efter mange Aars Sygdom, smuldrede den hurtigt hen for først at blive genopbygget 1879. Trods sin korte Virketid har S. gjort en smuk og værdig Indsats. Hans absolutte Afholdsstandpunkt viste sig senere at være det eneste holdbare; som Grundlægger af Totalafholdsselskabet er han Foregangsmand i Europa. — 1914 rejste den danske Afholdsbevægelse S. et Mindesmærke i Fælledparken, udført af Rikard Magnussen. — Litografi 1846 efter Tegning af Em. Bærentzen.

Anton Schmidt: Mindeskrift om den danske Totalafholdsbevægelses Fader, Lærer Ole Syversen, 1904. Samme: Afholdsbevægelsens Verdenshistorie, III, 1913. Til Ædrueligheds Fremme, XVII, 1913, S. 46. Herman Trier i Hist. Medd. om Kbh., IV, 1913—15, S. 441—74, 635—41. V. Figgé: Blade af Samarbejdets Historie, II, 1932. F. Markersen: Afholdsbevægelsen i Danmark, I, 1939, S. 126, 147. Berl. Tid. 22. Sept. 1914. Politiken 2. Febr. 1913, 30. Sept. 1914. Aftenbladet 13. Nov. s. A.

, , , , П
Adolph Hansen.

Sæbye, Poul, f. 1889, Tegner, Dekorationskunstner. F. 17. Sept. 1889 paa Frbg. Forældre: Kontorchef ved Statsbanernes Maskinafdeling, cand. polyt. Christian S. (1856—1936) og Caroline Frederikke Albine Berg (f. 1863). Gift 1° 29. Juni 1917 i Hellerup med Karen Bonnén, f. 18. Maj 1891 i Randers, d. 29. Nov. 1918 i Kbh., D. af Agent Peter Ferdinand B. (1860—1938) og Christiane Friis (1857—1929). 2° 15. Marts 1921 i Kbh. (Jac.) med Malerinden Fanny Meyer, f. 31. Dec. 1885 i Kbh., D. af Grosserer Isidor Berent M. (1860—1939) og Johanne Frederikke Klæbel (f. 1861).

S. stod i Malerlære hos Bernh. Schrøder, Nielsen og Hansen Okt. 1906—April 1911 og gik samtidig paa Teknisk Skole. Herfra

dimitteredes han til Akademiet, som han søgte fra Jan. 1910, til han fik Afgang fra Dekorationssskolen Jan. 1915. Paa Akademiet var især Joakim Skovgaard hans Lærer. Andre gode Læremestre havde han i Valdemar Andersen, hvem han bistod ved flere Dekorations maler-Arbejder, Arkitekt Knud V. Engelhardt, der var Elev i Akademiets Dekorationsklasse sammen med ham og øvede Indflydelse paa hans Opfattelse af Bogstaver og Typografi, og Bogkunstneren Kr. Kongstad, som han assisterede ved de haandskrevne Eksemplarer af Grundloven 1915 (S. skrev Eksemplaret i Rigsarkivet). — S. har en omfattende Praksis paa mange forskellige Felter bag sig. Allerede som Malerlærling begyndte han at tegne Broderimønstre til Victor Permin og havde betydelig Fremgang hermed. Omkring 1915 kastede han sig over Bogstaver i Tegning og Skrift, Bogkunst og Brugsgrafik. Det er hans vigtigste Omraade, og han er en af vore dygtigste og kyndigste Bogstavtegnere. Han har særlig arbejdet for Martins Forlag. Gennem mange Aar satte han ligefrem Præg paa Forlagets Produktion, tegnede dets Bogomslag og var raadgivende ved Bøgenes typografiske Opsætning og Udstyr. Desuden leverede han Likør-Etiketter og -Pakninger til Peter F. Heering, og 1924—33 var han fast ansat hos Horwitz & Kattentid som Tegner af alt Firmaets Cigarkasse-Udstyr. Baade i Dekoration og Stofvirkning lykkedes det ham her at karakterisere den paagældende Vare paa mønstergyldig Maade. Disse Etiketter m. m. rangerer mellem det fornemste, der er præsteret af Brugsgrafik her hjemme. Ind imellem udførte han ornamentalt Dekorationsmaleri til Privatvillaer (f. Eks. Generalkonsul Vald. Glickstadts), Biografer (Paladsteatret, Kinopalæet) og andre Bygninger (Vanløse Apotek). Herfra gik S. over til Udstillingsarbejde, dels i Form af dekorativ Udsmykning og Indretning af Stæde, dels med grafiske Fremstillinger af Erhvervs- og anden Samfunds-Statistik. Hans grafiske Fremstillinger er blevet et Speciale, som han har dyrket med Originalitet og stor Opfindsomhed (den synkronologiske Søjle i Thorvaldsens Museum, en historisk Oversigt over Thorvaldsens Samtid). De har høstet megen Ære i Udlandet og indbragt ham en Række Grand Prix'er og Diplomes d'honneur paa de internationale Udstillinger, ved hvilke han har medvirket (Presseudstillingen i Koln 1928, Verdensudstillingerne i Barcelona 1929, Antwerpen 1930, Bruxelles 1935, Paris 1937, New York 1939). Til hans bedste hjemlige Arbejder hører Udstillingen Mor og Barn 1937, som han tillige var Arkitekt for, den historiske Afdeling paa Bellahøj-Udstillingen 1938, Aarhus Oliemølles Udstilling i Aarhushallen 1938 og Sundhedsstillingen

1939. Sammen med sin Hustru udførte han Glasmalerierne i Helsingør Byraadssal og to malede Ruder til Taarbæk Kirke (1938—39). — S. udstillede første Gang paa Skønvirke-Udstillingen 1909, dernæst paa Unge Kunstneres Forbunds Udstillinger 1911—14 og har regelmæssig deltaget i Charlottenborgs Foraarsudstilling siden 1915. Paa Verdensudstillingen i Paris 1925 fik han Guldmedaille for Bogomslag og Brugsgrafik. Han foretog Studierejser til Berlin 1910, Norge 1915, Tyskland og Italien 1911, 1914 og 1921, til Paris 1912, 1913, 1924 og 1937, Koln 1928, Spanien 1929, Antwerpen 1930, Bruxelles og Paris 1935, og han var Lærer ved Fagskolen for Boghaandværk et Aars Tid 1919—20 og ved Kunsthaandværkerskolen i Bredgade ca. 1929—38 i Bogstavtegning.

Ivan Munk Olsen i Skønvirke, V, 1919, S. 145—51 og X, 1924, S. 92 ff. Sigurd Schultz sst., XII, 1926, S. 65—71. Jacob E. Bang i Nyt Tidsskrift for Kunstindustri, XI, 1938, S. 61—64.

Sigurd Schultz-

Søderberg, Hakon Charles **Edvard**, 1869—1906, Forfatter. F. 3. Marts 1869 i Kbh. (Trin.), d. 5. Jan. 1906 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Lakerer August Herman S. (1843—92) og Augusta Scharline Partenia Eleonora Hornhaver (1845—¹⁹15)- Gift 31. Aug. 1898 paa Frbg. med Maren Johanne Laurine Holm, f. 27. Jan. 1873 i Nykøbing F., d. 24. Dec. 1939 i Kbh. (gift 2° 1915 med Overretssagfører, senere Fuldmægtig Svend Carl Warburg, f. 1884, gift 2° 1919 med Bodil Anna Elisabeth Nielsen, f. 1888), D. af Sadelmager, senere paa Frbg., Carl Laurenus H. (1851—1906) og Ane Margrethe Hansen (1847—^r9²⁷)- Bevilling til at føre Navnet Holm 10. Aug. 1923.

S. kom i Malerlære, men blev ofte afbrudt i sit Arbejde af Sygdomsanfald og Hospitalsophold. Han havde haft sin Opvækst i det gamle Kbh., og han havde lige fra Barneaarene modtaget Indtryk af Armod og Smuds, Indtryk, der aldrig skulde forsvinde, og som blev en væsentlig Faktor i hans senere Digtning. Hans Velgører blev Grosserer Emil B. Sachs, der hjalp ham frem til Kommunalærereksamen 1896. Fra n. A. virkede han nogle Aar som Lærer i Ballerum ved Thisted, men fik 1903 en Ansættelse ved Søværnets Udskrivningsvæsen i Kbh. Hans Forfatterdebut blev Fortællingen »Ægtemandens Dagbog« (1897), der vakte en vis Opsigt; den efterfulgtes af »De Umyndige, Billeder fra den store By« (1899), »Det daglige Brød. Fortælling fra den mørke By« (1901), »Den evige Higen« (1902), »Rønnerne« (1903), »Hans Rige komme!« (s. A.), »En klog lille Pige. Nancys Breve« (1904), »Kærlig-

hedens Frugter« (1905) og »Hypatia. Det nye Samfund i Regnegade« (s. A.).

1900 udkom »Gadens Digte«, hans eneste Digtsamling; den blev genoptrykt 1917 og er det eneste af hans Arbejder, som har naaet en vis Popularitet. Han tilhørte ifølge sin Alder 90'ernes Generation, men denne Bog betød et Brud med den dengang herskende Poesi. S.s Digte gav Billeder af Fattiginteriører og Fattigfolk, hans Mennesker var lige saa meget Typer som Individuer, det var hans Hensigt at løfte et i Litteraturen hidtil næsten ukendt Lag i Folket op i Lyset. S. viser i sine »Gadens Digte« en Realitetssans, der skyldes en aarelang Erfaring lige fra Barndommen, og tillige baade Følsomhed og Lune. Men hans Ordvalg var ret banalt, hans Rytme manglede Slagkraft, og i hele sin Aandsindstilling var han saa forsigtig, at man kun i uegentlig Forstand kan betegne ham som en Forgænger for den danske Proletarlitteratur, der snart skulde bryde frem med Kraft, og som delvis kom til at stille hans Indsats i Skygge. Verset var heller næppe hans naturlige Udtryksmiddel; der er mere organisk Natur i nogle af hans tidlige Prosaarbejder, »De Umyndige« og »Det daglige Brød«, Bøger, som rummer baade maleriske Interiører og livfulde Personskildringer, og som i højere Grad end Digtene tør betragtes som direkte Forløbere for den senere Proletarlitteratur. S. nærde dog ogsaa større Pretentioner end at give disse Fattigmilieuer en Plads i Litteraturen. Hans første Arbejde »Ægtemandens Dagbog« var en psykologisk Studie, øjensynligt inspireret af den russiske Litteratur, som han ligesom de fleste af 90'ernes andre Digttere havde dyrket. »En klog lille Pige« var ogsaa en fin psykologisk Studie, og i de to Skriftemaal »Den evige Higen« (1902) og »Hans Rige komme!« (1903) skildrede han sine egne religiøse Kriser og søgte at klargøre for sig selv, hvor langt hans religiøse Tro kunde gaa. Hans sidste Bog »Hypatia« (1905) var en burlesk social Satire.

Flere modsatte Tendenser stredes i denne Mand. Han tumlede med Samfundsproblemer, ogsaa i Dramaet »Oprøret« (1902), han var optaget af religiøse Spekulationer, han havde sat sig til Opgave at vise, at ogsaa de ringeagtede fra Gyderne og Baggaardene var Mennesker midt i al deres Smuds og Elendighed, han gennemførte i en forholdsvis kort Aarrække et omfangsrigt og forskelligartet Forfatterskab. Han var en kløgtig og stærkt interesseret Mand med Sans for og Interesse for alt menneskeligt. Men hans Sprog var blegt og banalt i Sammenligning med det, hans jævnaldrende præsterede. — Tegning af V. Pacht 1905.

Georg Brandes: Samlede Skrifter, XV, 1905, S. 345—50. Politiken 6., 8. og 13. Jan. 1906. Ekstrabladet 22. og 23. Jan. 1908. Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 356—59. J. Bomholt: Dansk Digtning, 1930, S. 196—202.

Chr. Rimestad.

Sødring, Frederik Hansen, 1809—62, Landskabsmaler, Legatstifter. F. 31. Maj 1809 i Aalborg, d. 18. April 1862 paa Lille Mariendal, Hellerup, begr. i Gentofte. Forældre: Købmand, Skibsreder Peder Hansen S. (ca. 1771—1839, gift i^o 1803 med Talke Hornemann Søndergaard, 1778—1803, 3° 1819 med Else Kristine Bay, 1793—1829) ^oS Anne Dorte Jepsen (1780—1842; Ægteskabet opløst, hun gift 2° 1841 med Musiklærer i Jørsby Mathias Smidt Høyer, 1795—1856, gift 2° 1845 ^{m^e} med Nikoline Refs, f. 1808). Gift 9. Aug. 1843 i Toksværd med Henriette Marie de Bang, døbt 30. Nov. 1809 paa Sparresholm, d. 6. Nov. 1855 i Hellerup, D. af Godsejer Niels de B. (1776—1815) og Cathrine Henriette Amalie Callisen (1779—1879).

S. tilbragte en Del af sin Barndom med sine Forældre i Norge, men kom 1825 paa Kunstakademiet i Kbh., som han gennemgik, samtidig med at han arbejdede ved Haandværket. J. P. Møller var hans første Vejleder i Landskabskunsten, en stærk Paavirkning modtog han af J. C. Dahl; to Kopier efter Billeder af denne Kunstner var (1828) det første, han udstillede. Sine Studier malede han 1829—31, mest paa Sjælland og Møen; 1832—36 hentede han sine fleste Motiver fra Sydsverige og Norge, idet han dog sidstnævnte Aar rejste til Tyskland, hvor han, især i Munchen, studerede et Par Aar, og hvorfra han til Udstillingerne hjemsendte adskillige, til Dels ret omfangsrige, Billeder; ogsaa efter sin Hjemkomst vedblev han at udstille Malerier efter sine Studier fra Rhinegnene, Sydtyskland og Tyrol. Agreeret ved Akademiet blev han 1842, men blev ikke Medlem. Med sin Hustru fik han en ret betydelig Medgift, der satte ham i Stand til ved sin Død at efterlade Kunstakademiet 30 000 Rdl., af hvis Renter 200 Kr. som »den Sødringske Opmuntringspræmie« ved hvert Aars Charlottenborgudstilling tildeles en yngre Landskabsmaler; de øvrige Renter anvendes til Understøttelse af ældre Landskabsmalere og deres Enker og uddeles paa Livstid. Af S.s Arbejder købtes i Aarenes Løb fem af Staten; heraf »Parti af Marmorpladsen i København« udstillet (1934). — Maleri af C. Købke 1832 (Hirschsprungs Saml.) og af V. Bendz (forhen hos Johan Hansen). Medaillon af Har. Conradsen 1877 hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg. Tegning (Fr.borg).

Slægt ved Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 15. Okt. 1932.

Sigurd Muller (Henrik Bramsen).*

Sødring, Julie Weber, f. Rosenkilde, 1823—94, Skuespillerinde. F. 19. Juli 1823 i Kbh. (Slotsk.), d. 27. April 1894 sst., begr. i Gentofte. Forældre: Kgl. Skuespiller Christen Niemann R. (s. d.) og Hustru. Gift 25. Maj 1849 i Kbh. (Slotsk.) med cand. polyt., Assistent, senere Mineralvandsfabrikant Christopher Hansen S., f. 4. Jan. 1822 i Bergen, d. 26. Sept. 1881 i Klampenborg, Søn af kgl. Agent, Konsul Christopher Hansen S. (1782—1860, gift i^o 1807 med Inger Margrethe Haberdorf, 1786—1808) og Frederikke Elisabeth Frisch (1788—1860).

Faderen opdagede J. S.s komiske Talent, naar hun genfortalte, hvad hun havde oplevet. Hendes Fortællen var ikke ydre Imitation af Stemmer, men røbede indre dramatisk Anskuelighed, som gav sig Udtryk i lunerige Betoninger og smaa, malende Gestus. Hendes Iagttagelse var sikker og hendes Fremstillingsevne saa udpræget, at hun ikke behøvede Instruktion, men kun nogle praktiske Anvisninger af Faderens kvindelige Kolleger Henriette Jørgensen og Anna Nielsen, medens F. L. Høedt gjorde Rede for Replikkens sjælelige Motivering og Figurernes Karakteristik. Hun savnede Ungdommens besnærende Egenskaber, men var straks klar over det Repertoire, hvortil hendes Ydre henviste hende, og det betød derfor ingen Resignation, at hun trods sine tyve Aar maatte spille ældre Roller; naar hun en sjælden Gang af praktiske Grunde agerede ung, følte hun sig tværtimod ufri og genert. Fra 5. Nov. 1843, da hun som Debut spillede Pebermøen Jacintha i »Den sorte Domino«, til Afgangens 1875 var hendes Kunstnerliv en harmonisk Forening af ydre og indre Egenskaber, en lykkelig Helhed, ikke alene hvilende paa hendes originale Begavelse, men paa et stort Mosaikarbejde. Det kunstneriske Omraade, hun mestrede, er ofte paa dansk og fremmed Teater blevet betragtet som et Retrætefag for Skuespillerinder, hvis Ungdom var forbi. Men mod den rutinerede, traditionelle Komik var J. S.s Indsats en levende Protest. Allerede hendes næste Debutrolle, de *to* Madammer Buurman i »De Uadskillelige« og Rust i »Sparekassen«, bar et umiskendeligt Livets Præg. De var sete Typer. Hun var en Nyskaber, der vidste, hvad hun gjorde. 1847 blev hun kgl. ansat.

J. S.s Navn er uløseligt knyttet til Fremstillingen af Konerne og de borgerlige Jomfruer i vort nationale Lystspil. Hun levendegjorde tyve Holberg'ske Figurer, derimellem ti Magdeloner med fælles Præg, men dog holdt ude fra hinanden, og staar i Historien som en af de ypperste blandt Holbergs Fortolkere, fordi hun, hvis Grundtone var karakterfast Mildhed, ikke blot fremkaldte Latter over de menneskelige Skrøbeligheder, men ogsaa rørte. Parodien

(Grethe i »Kærlighed uden Strømper«) magtede hun ikke, men den stilfærdige Satire. Hendes Forhold til et Par klassiske Figurer var typisk for hendes Kunst og Livssyn: medens hun frivilligt afgav Jeppes onde Kvind og den politiske Kandestøbers myndige Madam, vaagede hun med Omhu over den elskelige Gedske Klokkers i »Barselstuen« og den hyggelige Kobbersmedemadam i »Genboerne«. Hvert Tonefald, hun lod disse Mennesker anvende, var et Vidnesbyrd om et intenst Kendskab til Karakteren. De enkelte Træk var taget fra levende Model, thi J. S. maatte, vidner hun selv, »altid krybe ind i en anden Ham for at føle sig fri«. I Evnen til at overføre sin Personlighed til en anden Individualitet overgik hun baade Faderen og Broderen, Adolph Rosenkilde. Hendes Begavelse strakte sig fra det naragtige (Magdelone i »Den Stundesløse«) til det ædelt-enfoldige (Bondekonen i »Kamp og Sejr«, som Edv. Brandes kaldte »en sand Hymne over Moderkærligheden«). Mellem disse Yderpunkter var hun den dygtige Husmoder, Borgerkonen med den middelmaadige Intelligens og Dannelse, men med Hjertet paa det rette Sted, eller den ubevidst komiske Pebermø fra Voldenes Kbh., saaledes som Holberg, Heiberg, Hertz, H. C. Andersen og Hostrup har tegnet disse ofte ubetydelige Figurer, der netop gennem J. S.s Fremstilling blev til det centrale i Komedien. Hun var en Mester i den rammende Betoning, som hun kaldte »det væsentligste i Skuespillerens Kunst«. Sproget varierede hun efter egne Iagttagelser; Hertz lader f. Eks. Madam Rust sige: »Aa, den stakkels Mand var ude af sig selv. Jeg maatte naturligvis efterhaanden forberede ham«, men i J. S.s Mund lød Ordene: »Aa, den arme be' som ude af sig selv. Jeg maatte natyrligvis etterhaanden præparere ham«. Foruden Madam Rust spillede hun hos Hertz bl. a. Fru Winge i »Besøget i Kjøbenhavn«, Madam Conradsen i »De Fattiges Dyrehave« og Madam Stabel i »Audiensen«, og Digteren erkendte, at »hun ved sit uforlignelige Talent« havde bidraget uendeligt til hans Komediens Sejr. For H. C. Andersen, hvis døve Frue i »Den nye Barselstue« hun klædte i Tidens skiftende Moder, var J. S. »uforglemmelig«, og Aug. Bournonville hævdede i en Sammenligning med hendes Forgængerinde, Henriette Jørgensen, at J. S. ejede mest Naivetet og Rondeur. Hvor den første var vittig, var den anden morsom.

J. S. var Hjemmets og Moderpligternes Fortolkerske i udpræget dansk Form. Hun kunde aldrig tænke sig at optræde paa en fremmed Scene, kom heller ikke til det trods Bjørnstjerne Bjørnsons Ønske. Hendes Udtryksmidler var meget diskrete; hun maskerede sig ikke, men lod Figurens indre Liv danne Masken. Hendes

detaillerede Kunst havde den samme Klarhed og indadvendte Bestræbelse som Købkes Portrætter. De gjorde begge en lille, beskeden Verden frisk og venlig. Man skulde tro, at Alderen vilde have gavnet J. S.s Kunst, men kun 52 Aar gammel blev hun af Sygdom tvunget til at søge Afsked. Hun optraadte sidste Gang 26. Maj 1875 som Gedske Klokkers. Nogen Arvtager havde hun ikke, men hun mente selv, at Louise Holst ved Folketeatret burde forsøges; nominelt blev J. S.s Roller ført videre af Fru Louise Phister, hvis Kunst var af en anden og udvendig Art. Aandelig beslægtet med J. S. i den baade skarpe og hjertelige Iagttagelse af Mennesker i deres hverdagslige Skikkelse var siden i Tiden Julie Møller, Soffy Walleen og Sigrid Neiiendam. Henimod Slutningen af sit Liv fortalte hun sin Søn, cand. jur., senere Kontorchef i Finansministeriet M. F. Sødring sine Erindringer, som han nedskrev og udsendte i to Bind (1894—95). Ligesom J. S. paa Scenen var en Modsætning til Johanne Luise Heiberg, saaledes danner hendes Memoirer et Modstykke til dennes mere aandfulde, men ogsaa mere upaalidelige Levnedsskildring. Men de opfattede begge deres Kald med religiøs Alvor. J. S.s hyggelige, karakterfaste Personlighed, hendes fine Hoved og milde Hjerter træder gennem disse Bøger for bestandig Eftertiden i Møde. Hun gør klart Rede for Udførelsen af sine kæreste Roller, f. Eks. Gedske, og man holder af hende som Hjemmets og Huslighedens Skuespillerinde, der elskede Bøger, Billeder, Blomster og Børn, og som ogsaa i Fortællingens Form ejede Evnen til at kaste Poesi over Hverdagsmennesker. De smaa Mesterværkers Skaberinde blev aldrig en fejende Primadonna, men naaede ved sit Lune og sin Sanddruhed alligevel en Plads blandt Kunstens store. Længe efter hendes Bortgang fra Scenen, da hun blev 70 Aar, skrev William Bloch, at Mindet om hendes jævne og sanddru Kunst lyste saa vederkvægende rent paa Baggrund af al den tomme Skvadronade, der senere inden for hendes Omraade gav sig ud for Skuespilkunst.

Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Maleri af A. Dorph 1871 (Det kgl. Teater), gengivet i Litografi 1872 fra Th. Berg, og af Frants Henningsen 1875. Buster af Th. Stein 1873 (Teatermuseet) og A. V. Saabye 1902 (Det kgl. Teater). Portrætteret af O. Bache 1872 sammen med Ad. Rosenkilde i »De fattiges Dyrehave«. Rolletegninger (Magdelone) af Frants Henningsen og Klæstrup (Teatermuseet). Tegning af J. V. Gertner og Rollemalerier af Otto Bache (Privateje). Litografi 1851 efter Tegning af J. V. Gertner og 1867 fra Tegner & Kittendorff efter Fotografi. Træsnit bl. a. 1871 og af H. P. Hansen 1867 og af C. Hammer 1883.

Ovenn. Erindringer. Julie Sødring, f. Rosenkilde. Efterladte Optegnelser af Nic. Bøgh, igio. Aug. Bournonville: Theaterliv og Erindringer, 1865, S. 420. H. C. Andersen: Mit Livs Eventyr, II, 1877, S. 110. Edv. Brandes: Dansk Skuespilkunst, :88o. Jubeludgaven af Holbergs Komedier, III, 1888. Johanne Luise Heiberg: Et Liv, II, 1891, S. 9, 16—21. Peter Jerndorff: Nogle Minder, 1918, S. 63 f., 105 ff. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, I—II, 1921—22. Samme: Mennesker bag Masker, 1931, S. 83—92.

Robert Neiiendam.

See, Niels Hansen, f. 1895, Teolog. F. 29. Nov. 1895 i Spettrup, Urlev Sogn. Forældre: Husmand Christian Hansen S. (1854—1937) og Christine Nielsen (f. 1859). Gift 20. Maj 1929 i Søllerød med Kommunalærerinde Gudrun Noack Sørensen, f. 27. Jan. 1904 paa Frbg., D. af Bogholder Carl S. (1873—1940) og Ingeborg Caroline Noack (f. 1873).

S. blev Student 1914 fra Horsens og tog teologisk Embedseksamen 1920; 1916—21 var han Alumnus paa Borchs Kollegium. Særlig Professorerne Chr. Glarbo, V. Ammundsen og Fr. Torm kom til at præge hans Studier. Efter Embedseksamen virkede S. som Manuduktør, til han 1922 tiltraadte en lang Udenlandsrejse, der strakte sig til 1924, og paa hvilken han studerede i Leipzig, Tubingen, Berlin, London og Oxford og navnlig lærte hos Professorerne P. Althaus sen., Karl Heim og Reinhold Seeberg. Efter Hjemkomsten deltog han med Hæder i en Konkurrence om et systematisk Docentur 1925 og blev s. A. udnævnt til Sognepræst for Hvidovre, hvor han virkede, til han 1930 blev ansat som dansk Præst i Shanghai. Herfra vendte han tilbage 1933 og var konstitueret som Præst forskellige Steder, til han 1934 blev ansat som Docent i systematisk Teologi ved Kbh.s Universitet. 1939 blev han E. Geismars Efterfølger som Professor i systematisk Teologi og forestaar særlig Undervisningen i Etik og Religionsfilosofi. — Som Teolog har han modtaget stærk Indflydelse fra Karl Barth uden dog at have svigtet sit faste Stæde i dansk, luthersk Fromhedsliv, og hans Forbindelse med dansk Kirke og Menighedsliv, særlig Studenterbevægelsen, har gjort ham til en skattet Taler, især ved Studentermøderne — siden 1926 har han med en enkelt Undtagelse deltaget i alle disse, naar han har været i Danmark, og de stærke Kriser inden for den kristne Studenterbevægelse har ikke brudt dette Forhold. — S. var Medlem af Bestyrelsen for Almindelig dansk Præstekonvent 1926—30, for Danmarks kristelige Studenterforbund 1926—28 (Næstformand 1926, Formand 1927) og er Medlem af Bestyrelsen for Kbh.s Indre Mission fra 1936, Formand for Kristelig Akademisk Forening fra 1939 og Medredaktør

af »Dansk Teologisk Tidsskrift« fra 1938, Medlem af Bestyrelsen for og Medarbejder ved Dansk Bibelskole fra 1937, Medlem af Lucasstiftelsens Bestyrelse fra 1939 og af K.F.U.K.s Hovedforenings Bestyrelse fra 1938. — Foruden en Del mindre Pjecer har S. udgivet: »Kristelig Gudstro og videnskabelig Verdensforklaring« (Konkurrenceafhandling 1925), »Er Jesu Undere skete?« (1930), »Hvad er Synd?« (1933), »Karl Barth og Nazikirken« (1934), »Helligaanden og det aabenbarede Ord« (1935), »Luther og Oxford« (1935), »Gudsordet og Merneskesjælen« (1936), »Erkendelsen og Virkeliggørelsen af det gode« (1937), »Den kristne Tro« (1939), »Karl Barths Bibelopfattelse« (1939) og »Guds Almagt og det onde« (1940). I Bibelselskabets Fortolkning til Ny Testament (II, 1930; 2. Udg. 1938) har han fortolket Filippenserbrevet; i Fortolkningen til de gammeltestamentlige Skrifter (1939—40), ved hvilken S. var Medredaktør, har han fortolket Jeremias og Klagesangene.

Mels Munk Plum.

Søeborg, Axel, 1872—1939, Maler. F. 22. Nov. 1872 i Viborg, d. 20. Juni 1939 i Silkeborg, begr. sst. Forældre: Farver, Fabrikant Jens Christian S. (1830—78) og Martha Severine Schouborg (1834—1921). Plejesøn af Stiftsfysicus i Viborg Nicolai Julius Bentsen (1823—1910) og Hustru Birgitte Susanne Cathrine Weber (1829—1911). Ugift.

S., der voksede op i Viborg og gik i Latinskolen til 1890, stod fire Aar i Malerlære, dels i sin Fødeby, dels hos Malermester Joh. Schrøder i Kbh., dimitteredes derefter fra S. og G. Vermehrens Tegneskole til Akademiet og søgte dette Febr. 1898 til Maj 1900. Videre gik han nogle Aar paa Kunstneres Studieskole under L. Tuxen, hvor han fandt sig vel til Rette, men større Betydning fik det for ham, at han i et Par Aar havde Lejlighed til at besøge P. A. Schous Atelier. Denne Malers Personlighed gjorde efter hans eget Udsagn »et dybt og varigt Indtryk« paa ham; af ham lærte han mest. Det er særdeles forstaaeligt, thi de var aandelig set nært beslægtede. Ligesom P. A. Schou var S. en ensom, en sær Snegl, der trak sig ind i sin Skal, og dertil hengiven til den samme Selvransagning gennem de talrige Selvportrætter, han malede, enten som rigtige Portrætter eller med sig selv som Led i et Motiv. — S. debuterede paa de fra Charlottenborg afvistes Udstilling 1905, deltog i Kunstneres Efteraarsudstilling 1912—14 og udstillede i øvrigt med ufravigelig Regelmæssighed paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1912—39. I de tidlige Aar var han meget fattig. Omkring 1908—09 boede han i Høsterkøb, hvor han

malede smaa Landskaber og Vinterbilleder. Her fandt han paa at male de ydmyge Motiver, som hans beskedne Bolig bød paa, og som blev saa karakteristiske for ham — et støvet Køkkenvindue eller Køkkenbordet med et Par Stykker Husgeraad i en Petroleumslampes skarpe, gule Lys. Saadanne Motiver og dette Lampelys forfulgte han hele sit Liv; de blev ligesom Talsmand for hans Ensomhedsfølelse og Trang til Selvbespejling. 1912—32 boede han i Sverige, opholdt sig lang Tid i Våxjö, men flyttede i øvrigt fra Sted til Sted og var vidt omkring (Lappland, Ångermanland, Jämtland, Dalarne, Vårmland, Småland). Fra disse Aar stammer tillige mange Landskaber med Træer, rødmalede Huse og Vandmøller i svenske Skovegne. Resten af sin Levetid tilbragte han i Svejbæk. — S.s Billeder fandt i Begyndelsen ikke let Købere, men de havde deres ganske bestemte Særpræg, og efterhaanden vandt de ham en Menighed og stigende Anseelse som Maler, navnlig efter Kunstforeningens Udstilling Okt. 1937. En god Støtte havde han i Kunsthandler Chr. Bach, der solgte hans Arbejder og holdt Udstillinger af dem Okt.—Nov. 1916, Okt. 1917, Jan.—Febr. 1921, Okt. 1924, Okt. 1926 og Febr.—Marts 1938. Akademiet tildelede ham Aarsmedaillen (Eckersbergs Medaille) 1. Gang 1916 for et Selvportræt »Ved Arbejdet« og 2. Gang 1918 for et Barneportræt »Frokosten indtages«. Ogsaa i det ydre fik hans Malerliv saaledes en vis Lighed med P. A. Schous. — Mange Selvportrætter, bl. a. 1912 og 1913. — A. S.s Broder, *Knud Christian S.*, f. 31. Maj 1861 i Viborg, d. 4. Sept. 1906 paa Frbg., var exam. pharm., da han bestemte sig til at blive Maler og lod sig dimittere af C. F. Andersen til Kunstakademiet. Han gennemgik dettes Skoler Jan. 1884—Maj 1886 og fik tillige Undervisning hos Aug. Jerndorff. Paa Charlottenborg Foraarsudstilling havde han 1885, 1890, 1899—1905, 1907 en Del Portrætter (bl. a. 1903 af Sophus Michaélis og 1904 af Skuespiller Frederik Jensen) og nogle Interiører. En Aarrække opholdt han sig i Udlandet, saaledes fire Aar i New York, derefter i Tyskland, Frankrig og til sidst (1892) i London, hvor han levede som Portrættegner og havde til Hensigt at studere under Hubert Herkomer. Han huskes nu kun for sin smukt skrevne, men ikke synderlig vægtige Bog om Christen Dalsgaard (1902) og de Artikler, han skrev om Kunst efter Aarhundredskiftet, f. Eks. den fyldige Behandling af Joakim Skovgaard i »Kunst«, III, 1901, og Biografien af Otto Bache sst., V, 1903. — Selvportrætter, udstillede paa Charlottenborg 1901 og 1905.

Sigurd Schultz i *Nationaltidende* 22. Juni 1939 (Nekrolog over A. S.). — Sst. 26. Marts 1892 (om K. S.s Ophold i London). *Sipurd Srhult?*

Søeborg, Knud, se Søeborg, Axel.

v. Söhlenthal (Soehlenthal), **Georg Wilhelm**, Rigsfriherre, 1698—1768, Gehejmerraad. F. 23. Marts 1698 i Wien, d. 3. Jan. 1768 paa Grevskabet Rantzau, begr. i Barmstedt K. Forældre: Righofraad, Rigsfriherre Rudolph Casper v. S. (1654—1706) og Hedevig Anna Graven. Gift i° 7. Aug. 1732 med Baronesse Barbara Maximiliane Gratofska, f. ca. 1698, d. 17. April 1760 i Hamburg. 2° 2. Juli 1761 med Else Berregaard, f. 19. Juli 1715 i Roskilde, d. 24. Maj 1793 i Gluckstadt (gift i° 1733 med Kancelliraad, senere Konferensraad, Kabinetssekretær Carl Brandt til Teichhof, 1696—1738, gift i° 1722 med Anna Catharina v. Ehrenschild, 1706—24), D. af Kancelliraad, senere Konferensraad Christian Frederik B. (1683—1750) til Kølbygaard, Borreby m. m. og Jytte Worm (1685—1741).

v. S. besøgte i sin Ungdom det pietistiske Pædagogium i Halle og kom fra da af til at staa Grev Zinzendorf meget nær. Han opholdt sig derefter 1721—23 hos sin Broder H. F. v. S. i London og blev 1726 Kammerjunker hos Kronprinsen samtidig med, at man betroede ham den senere Frederik V.s Opdragelse. 1728 blev han Amtmand over Segeberg Amt. Under Christian VI.s første Regeringsperiode spillede han en ganske betydelig Rolle blandt Kongens nærmeste Omgivelser, v. S. og hans Hustru var Midtpunktet for en pietistisk Kreds, og som Aarene gik, nærmede han sig mere og mere den herrnhutiske Retning. 1738 afskedigedes han fra sin Hofstilling og udnævntes til Administrator for Grevskabet Rantzau, og hans nye Hjem blev snart Samlingsstedet for de måhriske Brødre og deres Tilhængere i Hertugdømmerne. 1744 gjorde Grev C. E. Stolberg Forsøg paa at formaa Kongen til paa ny at knytte v. S. til Kronprinsens Hofstat, men Christian VI. afviste Forslaget. Efter Kongens Mening var v. S. nok en god og from Mand, men han betragtede ham ikke som noget Geni, og han havde endelig den Opfattelse, at v. S. havde bibragt Kronprinsen visse mærkelige Anskuelser. Efter sin Tronbestigelse skænkede Frederik V. v. S. Godset Sarlhusen ved Oldesloe. Som Godsejer tilhørte han den Kreds af holstenske Jorddrotter, der dristigt gik i Spidsen for betydningsfulde Landbo-reformer. Han fik Hovedgaardsjorderne udstykket og Hoveriet afløst. — Gehejmerraad 1744. Gehejmekonferensraad 1749. — Hv. R. 1731. Bl. R. 1760. L'union parfaite 1738.

Schriften des Vereins f. schlesw.-holst. Kirchengeschichte, 2. Rk., I, 4. Hft., 1900 (se Registeret). L. Koch: Kong Kristian VI.s Historie, 1886, S. 151 f, 163,

334. H. L. Møller: Kong Christian VI. og Grev K. E. af Stolberg- Wernigerode, 1889. Edv. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, III, 1—2, 1897—98. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, VI, 1903, S. 611 (St.); VIII, 1917, Tillæg, S. 141. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, II, 1907, S. 475. Luxdorfs Dagbøger, udg. ved E. Nyström, I, 1915—30, S. 12, 331, 450.

Harald Jørgensen.

v. Söhlenthal (Soehlenthal), **Henrik Frederik**, Rigsfriherre, 1685—1752, Diplomater. F. 1685, d. 8. Febr. 1752 i Kensington. Broder til Georg Wilhelm v. S. (s. d.). Ugift.

v. S. traadte i dansk Tjeneste 1708 som Kammerjunker og sendtes n. A. som Gesandt til Kurfyrsten af Hannover, hvor han sluttede Alliancetraktaten af 14. Juli 1710. Efter et Par Aars Ophold i Hamburg udnævntes han 1713 til Envoyé extraordinaire i London. 1713—31 beklædte han denne vigtige Post og gjorde til Tider god Fyldest. Skønt han paa ingen Maade var nogen overlegen Begavelse, forstod han udmærket at vurdere en politisk Situation, og han kunde ved flere Lejligheder give sin Regering værdifulde Oplysninger. Ved sit langvarige Ophold ved det engelske Hof levede han sig fuldstændig ind i engelske Forhold, og han kom paa en udmærket Fod med mange fremtrædende engelske Personligheder. Naar han ikke desto mindre blev kaldt hjem 1731, var Grunden den, at han ret ofte viste for liden Energi og Ulyst til at forstyrre sit gode Forhold til de engelske Statsmænd. Efter Hjemkomsten udnævntes han til Raad ved Overretten paa Gottorp, Landraad og Amtmand i Rendsborg Amt. Da den danske Gesandt i London v. Johnn (s. d.) ved sin Optræden havde gjort sin Stilling umulig, anmodede den engelske Regering om, at v. S. maatte vende tilbage til sin gamle Post, hvilket ogsaa skete 1737. Hans sidste Leveaar var sørgelige, idet han blev i høj Grad svækket paa Legeme og Sjæl. Regeringen forsøgte at faa ham til frivilligt at træde tilbage, men det skete først efter Broderens Mellekomst 1750. — Kammerherre 1716. Gehejmerraad 1729. Gehejmekonferensraad 1738. Rang med Gehejmerraader i Konseillet 1747. — Hv. R. 1719. Bl. R. 1743. L'union parfaite 1744. — Maleri af A. Møller 1729 (Fr.borg).

Edv. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, III, 1, 1897. Aage Friis: Bernstorfferne og Danmark, I, 1903. Samme: Bernstorffske Papirer, II, 1907, S. 475. L. Koch: Kong Christian VI.s Historie, 1886, S. 263. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, VIII, 1917, Tillæg S. 140.

Harald Jørgensen (L. Laursen).

Søiberg (Søjberg), **Harry**, f. 1880, Forfatter. F. 13. Juni 1880 i Ringkøbing. Forældre: Buntmager Niels Nielsen S. (1844—1910) og Christiane Margrethe Pultz (1850—1927). Gift i^o 19. Marts 1909 i Kbh. (b. v.) med Inger Marie Jensen Ipsen, f. 18. Juli 1886 i Kbh. (Petri), d. 30. Aug. 1932 sst. (gift 2° 1922 med Læge Aage Johannes Als-Nielsen (Navneforandring fra Nielsen 1925), f. 1890, gift 2° 1935 med Doris Manniche, f. 1896, gift i^o 1921 med Reserve-, senere Overlæge Viggo Starcke, f. 1895, gift 2° 1935 med Lis Kristoffersen, f. 1909), D. af Malermester, senere Inspektør ved Alderstrøst, Kancelliraad Lars Jensen I. (1836—1913) og Laura Hansine Holst (1845—1918). Ægteskabet opløst. 2° 23. Okt. 1913 i Frogner med Helene Storm, f. 3. Juni 1882 i Kristiania, D. af Zahlkasserer Eilert Malthe S. (1840—1908) og Joachime Sigholt (1850—1921).

Sin Barndom levede S. i Ringkøbing indtil 1892, da den oprindelig velsituerede Familie flyttede til smaa Kaar i Aarhus. Efter sin Konfirmation kom han til Søs, men maatte, paavirket af sin ængstelige Moder, gaa i Land og tage fat paa Bogbinderiet; han blev udlært 1899. I sin Læretid gjorde han et mislykket Forsøg paa at »stikke af« med en norsk Bark, omgikkes ogsaa med Planer om Udvandring til Amerika, men faldt omsider til Føje ved Haandværket. Sit eventyrligt anlagte Gemyt tilfredsstillede han siden ved ivrig og ungdommelig Deltagelse i den lokale Arbejderbevægelse, holdt Brandtaler ved politiske Møder, agiterede for en Lærlingeorganisation, blev Formand for Fremskridtsklubben, var Hovedtaler ved et Himmelbjergmøde, hvor lignende Klubber fra andre jyske Byer holdt Stævne. Alt dette samlede Mestrenes Uvillie imod ham, og ingen vilde tage »den stortalende Læredreng« i Arbejde. Han tog da til Kbh., hvor han et Aars Tid arbejdede ved Faget. Men med den politiske Agitation var det forbi; andre Interesser trængte sig paa. Fra sin tidligste Ungdom havde han syslet lidt med Versmageriet, tilmed som Lærling været Statist ved Teatret og bl. a. medvirket i »Der var engang —«, hvis Lyrik havde stimuleret hans poetiske Sans. Nu meldte Trangen til Kundskaber og Læsning sig som en Betingelse for at komme videre ad Digterbanen, og støttet af den hjertensgode Pensionatsværtinde Fru Karen Svendsen, hans Livs Velgørerinde, begyndte han at forberede sig til Artium. Han faldt til Eksamen, men Skriveriet tog Fart. I bitter Kamp for Eksistensen og pint af svigtende litterær Formevne gennemlevede han nogle drøje Aar, fristede endog den hjemløse Vagabonds fortvivlede Lod. Alligevel lykkedes det ham 1904 at faa sin første Bog ud, Dramaet »Syg Slægt«, hvis umodne Tankegang

og forvredne Stil nedkaldte Kritikens sønderknusende Dom og Petitjournalistikkens ubarmhjertige Spot over hans Hoved. Midt i Modløsheden fuldførte han en Arbejderroman, der forkastedes af alle Forlag; først efter mange Genvordigheder fik han den endelig trykt som Kolportagerroman hos Aalborg-Bogtrykkeren Leander Nielsen, der havde forlangt den udvidet til 1000 Sider og udsendte den i 15 000 Eksp. i egentlige Hæfter å fem Øre. Den fik Titlen »Under Kampen« og er senere (1922) ligesom en anden fra samme Periode »Lykkebarnet Mary« (1939) udkommet i omarbejdet Form og dermed indlemmet i S.s egentlige Forfatterskab; de er begge ved deres bevidste Hældning til »Knaldromanen« uden organisk Sammenhæng med hans øvrige Produktion. Han begyndte nu et sandt Omstrejferliv, til Fods, fulgt af sin Hund, gennem Jyllands Hede- og Klitegne, hvor han opfriskede sin Barndoms Indtryk af Bønder og Fiskere og fik Stof til Fortællingsamlingen »Øde Egne« (1906), der blev en litterær Sejr. — Siden har S. ført et omskifteligt Liv paa Vandringer i Norge, Tyskland og Italien, paa Rejser i Middelhavet og den nære Orient, bosat snart i Norge, snart paa Sjælland, snart i Jylland, længst i Gammel Skagen. Han har i en Aarrække været i Bestyrelsen for Dansk Forfatterforening, fra 1939 Formand, desuden i Bestyrelsen for Holberg-Medaillen, for Det Ancker'ske Legat, for Gyldendals Boglegat og for Foreningen Det ny Grønland, hvis Formand han er fra 1938; 1931 var han paa Rejse i Grønland med den udsendte Rigsdagsdelegation. Han har haft Det Holger Drachmann'ske Legat (1921), Det Ancker'ske Legat (1922), Otto Benzons Forfatterlegat (1929) og fik 1932 Litteraturprisen af Selskabet til de skønne og nyttige Videnskabers Fremme for Romanen »De Levendes Land«.

Med Fortællingerne i »Øde Egne« havde S. fundet ind til de Mennesker og det Milieu, der stemte med hans Aandsform og Talent, og som siden blev hans Dignings fornemste Motivkreds. I talrige Smaafortællinger, der samledes under Titler som »Af Jordens Slægt« (1910), »Birgittes Kærlighed og andre Historier« (1915), »Savn« (1921), »Mens Vinden hvisker i Marehalmen« (1925) og »Fra Hjertets Krinkelkroge« (1932), dyrker han det naturromantiske Stemningsmaleri og en plastisk, »psykologisk« Menneskeskildring, medens han i større Arbejder forsøger at følge folkekulturelle Forskydninger, saaledes i »Folket ved Havet« (1908), hvor han belyser Konflikten mellem traditionstro Almuefromhed og indremissionsk Vækkelse, og i »Af Nyskovens Saga« (1912), hvor han viser de Virkninger, Hedens Forvandling til Skov har paa Natur og Mennesker. »Hjemlig Jord« (1914) er et Landsbybillede i milde og grelle Farver, en

Idyl, hvor Skinsygen ulmer og kulminerer i et Mord, hvorimod »Meta« (1923) er en poetisk-sværmerisk Vision omkring romantiske Symbolfigurer, Datteren med den tamme Hjort, Moderen, der er blind, men »ser« alt, og Bejleren, Folkevisemotiver sat om i enkel, følelsesfuld Prosa. — Den første af S.s store Romaner er Trilogien »Foran Livets Port« (1916), »Lyset« (1918), »De Levendes Land« (1920). Den er hans Hovedværk. Den opstiller Modsætningen mellem de smilende østlige Egne og de barske vestlige, en Modsætning, der ogsaa præger Sindene hos de to unge, der i Ægteskabet søger at forlige den, men først efter mange ulykkelige Aar finder hinanden, ført ind i »de Levendes Land« af »den gale Præst«, der forkynder Næstekærlighedens enkle Evangelium; Skæbnemystik, »Overtro«, Naturrædsel paa den ene Side, Klarhed, Fromhed, Tryghed paa den anden, og som Formidler den Godhed, der ytrer sig uden at vide det, det hele levendegjort gennem en Række i det ydre stille, men i det indre dramatiske Menneskeskæbner. Den næste Roman, ligeledes en Trilogi, »Søkongen« (1926), »Søkongens Datter« (1928), »Søkongens sidste Rejse« (1930), gaar »Virkeligheden« nærmere i Skildringen af den gamle Sømand Ole Skærpe, der ud fra sit stridbare Sind og sin stejle Herskesyge sejrer i alle ydre Forhold, men bereder sig selv en tragisk Skæbne, som han først erkender paa sit Dødsleje. Et stort Figurgalleri udvider Romanen til et bredt Milieubillede fra en Vesterhavsby i Tiden op imod vore Dage, men overalt med Vægten lagt paa de elementære Forhold og Konflikter, der er ens til alle Tider. 1938 fulgte den tredie store Roman, »En Kvindes Kamp« (I—II), hvor selvbiografiske Træk tydeligt røber sig. Den betegner et Brud med det mystisk-visionære og er S.s første direkte Virkelighedsskildring med moderne psykologisk Analyse. Emnet er en Families sociale Fald og rent menneskelige Krise, som Hustruen søger at afværge; Bogen giver indtrængende Karakterstudier af Manden, en charmerende Fantast, dygtig, men ustadig, med Hang til Praleri og Drik, forpint over sit Livs Fiasko, af Hustruen, villiestærk og opofrende, med Virkelighedssans og Æresfølelse, og af Børnene, blandt hvilke især den svagelige og fantasi-fulde Hannibal træder levende frem. I Skildringen af Arbejder- og Smaaborgermilieuet bryder en Humor igennem, der er ny i S.s Digtning. — Uden for sin skønlitterære Produktion har S. i større Samleværker, Tidsskrifter og Dagblade skrevet adskillige sagligt underbyggede Artikler om det danske Fiskeri og de danske Fiskeres Muligheder med Hensyn til Storfiskeriet til Havs og om grønlandske Forhold, her Talsmand for Kravet om Grønland som aabent Territorium.

Som Almueskildrer staar S. »Hjemstavnsdigterne« fjernt. Han er ikke Deltager i den sociale Kamp, men kun optaget af de primitive Menneskers indre Liv. Det er Almuens særegne, højtidelige Livsfølelse i Lyst og Nød, han fordyber sig i, dens Patos i Udtryksform, dens Mildhed i Menneskevurdering, dens Lidenskabers Styrke, dens Modstandskraft over for Prøvelser, dens Ydmyghed over for Tilskikkelser, dens ubetingede Hengivelse i Sorg og Glæde, dens intime Forhold til Naturen og det naturlige. Han er i Modsætning til de fleste af Samtidens Forfattere Romantiker og Mystiker og skildrer Sindenes og Begivenhedernes ydre Spil kun for at afdække de lønlige og gaadefulde Foranledninger, der for ham er Maalet; han vurderer Visionen højere end Kendsgerningen, som han nok tager med, men kun for at fortolke den. Derfor har han heller ikke fulgt Tidens Tendens henimod den »mundrette« Stil; han skriver et bevidst højtideligt, poetisk Sprog, der vel hist og her nærmer sig det kunstlede, men oftest i sin klare og simple Renhed tjener de vage Begrebers Tydning. I en Tid, hvor Litteraturen i stor Udstrækning dyrker Reportagen og den objektive Virkelighedsskildring, hævder S. i sine bedste Værker den subjektive og følelsesbestemte Digtningens Ret.

Malerier af Michael Ancher, Axel Bentzen, K. O. Hilkie 1940, Axel P. Jensen, W. Secher og J. Wilhjelm 1923. Tegninger af L. Find 1908 (Fr.borg), Aksel Jørgensen og Otto Neumann. Buste af K. Gleerup 1934. Træsnit af K. J. Almqvist 1938.

Selvbiografi i Bogvennen Aug. 1912, S. 8f.; 1916, S. isf. K. K. Nicolaisen i III. Tid. 20. Nov. 1921. Th. Hauch-Fausbøll i Politiken 5. Nov. 1922 (om Slægt). Henrik Pontoppidan i Berl. Tid. 14. Dec. 1923. Jørgen Bukdahl: Dansk national Kunst, 1929, 8.304—13. Richardt Gandrup: Døgnet og Tiden, 1926, S. 99—105. August F. Schmidt i Dansk Udsyn, VI, 1926, S. 303—16. Peder Hessellaa i Den nye Litteratur, VII, 1929—30, S. 71—77. Holger Jerrild i Gads dsk. Mag., XXXII, 1938, S. 301—08. Berl. Tid. 14. Juli 1934 og 12. Juni .940. ^^
Gandrup

Søkilde, Niels Rasmussen, se Rasmussen Søkilde.

Sølling, Anthon Jacobæus, 1847—1925, Fiskerikyndig. F. 4. Aug. 1847 i Rudkøbing, d. 13. Marts 1925 i Kbh., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Læge i Rudkøbing, senere Distriktslæge i Lemvig, Gustav Emil S. (1813—65) og Henriette Cathrine Plum (1824—1901). Gift 15. Sept. 1898 i Lindelse med Erasmie Nicoline Gunhild Michelsen, f. 28. Jan. 1858 paa Mariendal, Lindelse Sogn, d. 22. Marts 1920 i London, D. af Proprietær Hans Peter Michael M. (1827—97) og Bernhardine Kjær (1832—1919).

Efter de første Barndomsaar i Rudkøbing, hvor Livet i Havnen vakte Drengens Udlængsel, kom S. 1858 ved Faderens Ansættelse som Distriktslæge til Lemvig. Sølivet drog stadig, og straks efter Konfirmationen 1862 fik han, nærmest som Forsøg paa Afvænnning, i Aug. s. A. sin første Hyre som Dreng. Lysten forgik ham dog ikke, og han gik hele den haarde Skole igennem under Farter paa Verdenshavene. 1866 kom han til Orlogs og tog 1867 Navigations-eksamen i Kbh. 1868 fik han sin første Styrmandshyre med Briggen »Dronning Louise« til Vestindien. I en halv Snes Aar, dog med korte Afbrydelser, sejlede S. paa Kinakysten, deraf syv Aar i eet Stræk. 1876 blev han Fører derude af tremastet Skonnert »Aalborg«. 1879 kom han hjem, men gik allerede s. A. som Fører af tremastet Skonnert »Axel«, Kbh., i Vestindien- og Amerika-Fart. Han havde længe ønsket at gaa over i Damperfarten og mønstrede 1882 i Thingvallaliniens »Thingvalla« som 2. Styrmand, avancerede hurtigt og blev 1884 første Styrmand i det nybyggede »Hekla«. Ved Selskabets Direktørskifte 1885 mente S. sig forbigaaet ved Besættelsen af en Førerpost og forlod Selskabet s. A. Han stod nu over for at maatte bryde sig en ny Bane og fik af den daværende Direktør for Selskabet det Raad »Sæt Dem ind i Fiskeriet, vort Nordsøfiskeri trænger til Ændringer og Forbedringer«. Han kom i Forbindelse med Foreningen til Fiskeriets Fremme og med formaaende Mænd som Konsul C. Breinholt, Esbjerg, og Entreprenør Niels Andersen, Søholm, og rejste til England for at studere Havfiskeriet, der netop i disse Aar var i fuld Udvikling ad nye Baner (Damptrawlens). Han overtog som Fører en lille Damptrawler, der blev købt til Esbjerg og kaldet »Dania«, og sejlede et Aar med den i Nordsøen med en dygtig Fiskemester om Bord og skaffede sig her et grundigt Kendskab til Storsøfiskeriet. Han købte selv »Dania« og drev i de tre følgende Aar Trawlfiskeri fra engelske Havne. I Hull fik han stiftet Selskabet Dansk Damptrawling Akts. Dan, og han, der havde bosat sig der, overtog nu Tilsynet med Fiskens Landing og Afsætning. 1895 ansattes han — foreløbig paa Prøve i to Aar — som Fiskeriagent med Opgave at tilse det danske Trawlfiskeri fra England samt tage sig af det danske Islands-Fiskeris Interesser, idet der netop i disse Aar arbejdede en Del Frederikshavnkuttere under Island. Desuden skulde han jævnlig besøge London og varetage danske Interesser paa London-Markedet. 1897 blev han ansat som Danmarks Fiskeriagent i England; hans Instruks paalagde ham at følge alle Forhold af Betydning for Danmarks Fiskeafsætning i England, vejlede Eksportørerne, kontrollere Salget m. v. Fra første Færd stod det ham klart, at der laa store Muligheder

for den danske Fisk paa det engelske Marked, men han var tillige klar over, at kun som Kvalitetsvare kunde vor Fisk gøre sig gældende her. Han gik derfor stærkt ind for Betydningen af en omhyggelig Behandling lige fra Fangstøjeblikket saavel som under Rensningen og Pakningen; lige saa nødvendig var den hurtigst mulige Transport til London-Markedet. Der var store Vanskeligheder at overvinde de første Aar, men S. arbejdede ihærdigt paa at faa Forholdene forbedret. Det engelske Marked fik da ogsaa større og større Værdi for vor Fiskeudførsel gennem Aarene, og den bedre Behandling af Fisken gav bedre Priser. S. arbejdede ogsaa rent praktisk med at forbedre Forsendelsesmaaderne og udarbejdede en særlig effektiv Pakningsmetode, der for sin Tid var et virkeligt Fremskridt og slog an i flere Lande. Udførslen til England gik i Staa under Krigen 1914—18, men genoptoges snart efter denne og har været i stadig Vækst, indtil Indførselsbegrænsninger stoppede den videre Udvikling. S. skabte ved sit ærlige, djærve Sømandsvæsen, sin levende Interesse, sit Initiativ og sin Dygtighed Respekt om sin Gerning og vandt mange Venner i Erhvervskredse og blandt de Danske i England. En Tid var han Formand for Foreningen Danmark i London og havde flere andre Tillidshverv. 1922 tog han sin Afsked og bosatte sig i Kbh. — R. 1910. DM. 1920.

Dansk Sømandsliv. Kaptajn Søllings Optegnelser (J. Clausen og P. Fr. Rist: Memoirer og Breve, XLV), 1925. S.s Indberetninger i Fiskeriberetningen og i Dansk Fiskeritidende. Ferskvandsfiskeribladet, XV, 1917, S. 117; XX, 1922, S. 6, f. Berl. Tid. 14. Marts 1925. A. Strubberg.

Sølling, Ivar Norden, 1841—1925, Søofficer. F. 25. April 1841 i Kbh. (Holmens), d. 12. Febr. 1925 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Fuldmægtig, senere Toldkontrollør, Justitsraad Erik Norden S. (1802—79) og Mathilde Erasmine Henriette Frederikke Ammitzbøll (1813—75). Sønesøn af Peter N. S. (s. d.). Gift 12. Maj 1880 i Kbh. (Holmens) med Sofie Margrethe Deuntzer, f. 20. Okt. 1851 i Kbh. (Trin.), d. 25. Juli 1925 sst., Søster til Johan Henrik D. (s. d.).

S. blev Kadet 1855, Løjtnant med Kongens Æressabel 1862, Premierløjtnant 1868 og Kaptajn 1880. I Krigsaaret 1864 var han med Linieskibet »Skjold«, deltog i Affæren ved Rugen 17. Marts og var n. A. med Fregatten »Niels Juel« til Middelhavet. I de følgende Aar var han jævnlig udkommanderet paa forskellige Togter, afbrudt af Tjeneste som Fører af Postdampskib Korsør—Kiel 1880—81 og Fyr- og Vagerinspektør 1881—85. 1888 havde han sit sidste Søtogt som Chef for Skonnerten »Fylla« som Stations-

skib ved Island og Færøerne. 1889 afgik han fra Søetaten med Kommandørs Karakter og udnævntes til Overlods i vestlige Distrikt, hvilket Embede han beklædte, indtil det ved Omordningen af Lodsvæsenet blev nedlagt 1912. S. var en djærv og dygtig Mand, der gennem sin Tjeneste som Søofficer havde faaet Interesse for Fiskerne og for Fiskeriet. Han var Præsident for Dansk Fiskeriforening 1902—13 og Formand i Komiteen til Ordning af den skandinaviske Fiskeriudstilling og 4. internationale Fiskerimøde i Kbh. 1912. Fra 1878 til sin Død havde han Sæde i Sømandsstiftelsen Bombebøssens Direktion, 1902—24 som dens Formand. Han fortsatte her det af Bedstefaderen begyndte filantropiske Arbejde med stor Interesse gennem næsten et halvt Aarhundrede og havde den Glæde at se Stiftelsen vokse i Velstand og flytte ind i sin nye Bygning i Overgaden oven Vandet. — M.f.D.R. 1865. R. 1880. DM. 1898. K.² 1905. K.¹ 1912.

Tidsskr. f. Søvn., XCVI, 1925, S. 193 ff. *Th. Topsøe-Jensen.*

Sølling, Peter Norden, 1758—1827, Søofficer. F. 13. (Kbg. fejlagtigt 1.) Sept. 1758 i Kristianssand, d. 7. Febr. 1827 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Kaptajnløjtnant Peter Norden S. (1718—66) og Anna Cathrine Hortulan (1731—85). Gift 15. Okt. 1792 i Kbh. (Holmens) med Amalia Abigael Eskildsen, f. 23. Juni 1772 i Kbh. (Frels.), d. 28. Aug. 1817 sst. (Holmens), D. af Skibbygmester Erich E. (1738—93) og Maren Kirstine Drachmann (1747—85).

S. var kun et Aar gammel, da Faderen, der var Indrulleringschef i Kristianssand, blev afskediget fra denne Tjeneste og derfor vendte tilbage til Danmark. 1764 flyttede Moderen, der var en dygtig Kone, med sine Børn fra Manden og tog Bopæl i Nyborg. S. blev Kadet 1771, Sekondløjtnant 1776, Premierløjtnant 1783, Kaptajnløjtnant 1789, Kaptajn 1796, Kommandørkaptajn 1804 og Kommandør 1812. Allerede som Kadet gjorde han 1774—76 sin første Rejse med et af Asiatisk Kompagnis Skibe til Indien og Kina, og 1777 sejlede han atter til Ostindien som Styrmand og fortsatte i denne Tjeneste som Fører for »Kastellet Dansborg« og »Arveprinsen af Augustenborg«. 1797 blev han Fører for et stort Fuldskip »Henriette«, bestemt til Ostindien. Han fik imidlertid i Nordsøen nogle Havarier, der tvang ham til at søge ind paa Themsens, hvor han blev syg og maatte gaa i Land. Det var en stor Skuffelse, men S. fik et uventet Udbytte af sit ufrivillige Ophold, idet han lagde Mærke til nogle ualmindelig velsejlende og sødygtige Dæksbaade, der efter hans Mening maatte egne sig til

Lodsbaade ved Norges Kyst, hvor Lodserne hidtil kun havde brugt aabne Baade. Han købte en saadan Baad, tog den med hjem og gjorde et stort Arbejde med at forbedre den og afpasse den til norske Forhold. Efter nogen Tids Forløb satte han to Baade under Bygning, i hvilke der var foretaget saa mange Forandringer, at de ganske maa regnes som S.s egen Konstruktion. Disse Baade, »Søllingske Lodsbaade«, viste sig fortrinlige og indførtes mange Steder i Norge, hvortil S. selv var flyttet for personlig at lede Byggeriet. 1806 blev han Indrulleringschef og Overlods i Frederikshald-distriktet, og 1808—14 havde han Kommandoen over Kystforsvaret fra Østerrisør til Kristiania. Febr. 1814 rejste han til Danmark for at søge Ansættelse her. Under Ventetiden gjorde han med to af sine Lodsbaade et Forsøg paa Havfiskeri i Nordsøen. Resultatet blev ikke særlig godt, men Forsøget har sin Interesse som det første, der er gjort her hjemme, med større søgaaende Fartøjer. 1817 blev han Vaterskout i Kbh. og fik derved Lejlighed til at se, i hvilken Nød og Elendighed vore udmærkede Sømænd befandt sig efter Krigen. Han fik af Kongen Nov. 1819 Tilladelse til at opstille en Bombe, der var indrettet til Sparebøsse, paa Skippernes Lavshus. Med utrolig Energi fik han i en pengeknapp Tid i Løbet af faa Aar samlet saa meget ind, at han kunde købe Hus til Stiftelsen. Virksomheden blev stadig udvidet saaledes, at Bombebøssen nu staar som et Mønster paa et Alderdomshjem for gamle Sømænd og som det smukkeste Minde om den menneskekærlige, dygtige og originale S. — R. 1809. — Mindetavle ved Farsund rejst af norske Lodser. — Portrætrelief af O. Evens 1882 i Bombebøssens Facade mod Overgaden oven Vandet. Maleri af ukendt i Bombebøssen. Miniature. Stik af Chrétien efter Fouquet. Litografier, bl. a. efter Tegning af Senn og C. Horneman.

O. D. L. Agerbeck: Kort og ukunstlet Beskrivelse over de vigtigste Begivenheder, som ere hendtes mig, 1804, S. 35—63, 113—35. Gravlilier til Peder Norden Søllings Minde, 1827. Fr. Thaarup: Fædrenelandsk Nekrolog for 1827, 1844, S. 52 ff. Th. Hansen: En Nations Velgjører. Peder Norden Sølling, 1900. Sømandsstiftelsen Bombebøssen 1819—1919, 1919. Beretning om samme for 1933, S. 11—18. O. C. Nielsen: Peter Norden Sølling og Sømandsstiftelsen Bombebøssen, 1936. rø *Topsøe-Jensen.*

Sølver, Anna Dorothea, se Liebe.

Sølver Schou, Aage, 1873—1941, Kontorchef, Haandværkerhistoriker. F. 31. Aug. 1873 i Kbh. (Johs.), d. 28. Dec. 1941 sst., Urne paa Hellerup Kgd. Forældre: Malermester Peter Christian Schou (1845—1917) og Maria Bornemanns Sølver (1845—1914). Gift i^o 13. Juni 1896 i Malmø med Theodora Emilie Marie Niels-

son, f. 5. Dec. 1870 i Kbh. (Helligg.), d. 12. Aug. 1937 sst., D. af Skrædder Nils N. (1842—95) og Cecilie Marie Clausen (1843—1905). Ægteskabet opløst. 2° med Maren Cathrine Thomassen, f. 12. Juni 1881 i Kbh. (Garn.), d. 7. Nov. 1940 paa Frbg., D. af Smørhandler Graves Christian T. (1855—1936) og Maren Jensen (1860—1942). 3° med Ebba Heckscher, f. 28. April 1896 i Maribo, D. af Læge Oscar Behrend H. (1860—1931, gift 2° 1904 med Johanne Margrethe Waarsøe, 1874—1929) og Karen Hertz (1867—1933, gift 2° 1904 med Lektor William Georg Schoustrup, f. 1860).

Fra sit Hjem tog S. S. betydelige Interesser for Kunst og Haandværk i Arv. Han fik Uddannelse som Sølvmed, og efter en Tids Ophold i Udlandet paabegyndte han i Kbh. en mindre Sølvmedie, som han imidlertid snart efter opgav, idet Organisationsarbejde i voksende Grad lagde Beslag paa hans Tid og Kræfter. Hans organisationsmæssige Hovedgerning deltes mellem Fællesrepræsentationen for dansk Haandværk og Industri, hvor han i otte Aar var Redaktør Julius Wulffs højre Haand, og Haandværkerforeningen i Kbh. Efter Wulffs Død 1924 overtog han Stillingen som Fællesrepræsentationens administrative Leder og var de skiftende Formænd en stor Støtte, samtidig med at han udfoldede en flittig Skribentvirksomhed. Han redigerede Fællesrepræsentationens og Haandværkerforeningens Medlemsblade samt »Guldmedebladet« og skrev en Række Bøger vedrørende Haandværksemner, hvoriblandt flere Jubilæumsskrifter (bl. a. (med C. Nyrop) »Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk 1879—1929«, 1929, og »Danske Guldmede og deres Arbejder gennem 500 Aar«, s. A.). Som Fællesrepræsentationens Kontorchef var han en søgt Foredragsholder i Haandværkerkredse over hele Landet, ligesom han beklædte et stort Antal Tillidsposter inden for offentlige Kommissioner og Udvalg. En Hjertesygdom tvang ham i Foraaret 1938 til et længere Hospitalsophold, og tiltagende Svagelighed nødsagede ham til i de følgende Aar at opgive de fleste af sine Hverv. Han var dog til sin Død Kommitteret i Fællesrepræsentationen, hvis Position og organisatoriske Styrke i Mellemkrigsaarene for en ikke ringe Del skyldtes hans flittige Arbejde. — Tegninger af H. S. Hermansen og Otto Christensen.

Haandværkerbladet 1. Jan 1942. Arbejdsgiveren 16. Jan. s. A.

P. Koch Jensen.

Sønderby, Knud, f. 1909, Forfatter. F. 10. Juli 1909 i Esbjerg. Forældre: Grosserer Niels Christian S. (1870—1917) og Inge Nielsen Barfod (1879—1934). Gift 20. April 1940 i Gentofte (b. v.)

med Ingeborg Marie Johansen (gift 1° 1932 med Redaktør Sven Sabroe, f. 1906, gift 2° 1939 med Astrid Karin Gunhild Dankert, f. 1908), f. 26. Aug. 1910 i Næstved, D. af Købmand Peter Johansen (f. 1865) og Anna Rasmussen (f. 1879).

S. blev Student 1927 fra Øregaard Gymnasium og cand. jur. 1935; han var Medarbejder ved »Nationaltidende« 1933—37 og har siden været knyttet til »Berlingske Tidende«. 1931 debuterede han med Romanen »Midt i en Jazztid«, der med forbløffende Sikkerhed ramte noget væsentligt i Tidens Mentalitet, den saakaldte »nye Saglighed«. I en følsom-nøgttern Stil, der skyr de store Ord og lægger Vægten paa det antydede og indirekte — lader det egentlige være udtalt — gengiver han sine Iagttagelser af unge Akademikerens Liv. Bogen blev omstridt; mange forvekslede Forfatterens Ærlighed med Kynisme og forstod ikke, at hans Angst for Frasen dækkede over Trangen til at værne om det sande og ægte. Med sin næste Bog »To Mennesker mødes« (1932) lagde S. en Alen til sin kunstneriske Vækst. Den handler om Kærligheden mellem to Mennesker, der kommer fra hver sit Milieu; et socialt betonet Problem er her taget op til Behandling, men paa rent menneskeligt Grundlag. Det er en overordentlig fin psykologisk Studie, der viser, at S.s Viden ikke er begrænset til et akademisk Milieu. Menneskeskildringen har Perspektiv, Livsbetragtningen en Undertone af Mystik. S.s tredje Bog »En Kvinde er overflødig« (1936; dramatiseret og opført i Radio 1941) er som Roman mindre betydelig end »To Mennesker mødes«, men som psykologisk Studie er den det dybeste, S. har skrevet; Portrættet af Enkefru Tang staar blandt nyere dansk Litteraturs bedste Frembringelser. Bogens Problem er almengyldigt; det er Konflikten mellem Forældres krævende Kærlighed til Afkommet og Afkommets Ret til at leve et selvstændigt Liv. Men ved Siden af sin Almengyldighed har Bogen Karakter af et Opgør med den Generation, der gaar forud for Forfatterens. Problemet føles gennemlevet. 1935 var S. paa en Rejse til Grønland, og denne Rejse gav ham Stoffet til to Bøger, Romanen »De kolde Flamme« (1940) og en lille Samling Skitser »Grønlandsk Sommer« (1941). Romanen har ikke alene Værd ved sin redelige Belysning af et Ægteskab — den viser, hvor haard en Prøve Kærlighedslykken kan blive stillet paa i Samlivets Hverdag —, men ogsaa ved sine Skildringer af Livet i den danske Koloni og af grønlandsk Natur og Dyreliv, Skildringer, der i deres Art er uovertrufne. S. har haft Carl Møllers Legat 1934 og Emma Bærentzens 1937.

Hakon Stangerup: Portrætter og Protester, 1940, S. 168—75. *FelixNørgaard.*

Søndergaard, Christen Jensen Christensen, 1860—1933, Redaktør. F. 17. Jan. 1860 i Sondrup ved Odder, d. 20. Febr. 1933 i Vejle, begr. sst. Navneforandring 5. Febr. 1894. Forældre: Gaardejer, Sognefoged Jens Christensen S. (Navneforandring fra Christensen 1894) (1817—1900) og Ane Marie Sørensdatter (1825—99). Gift 19. Aug. 1893 i Hvirring med Dagmar Emilie Theodora Petersen, f. 29. Okt. 1871 i Horsens, D. af Brygger og Værtshusholder Niels P. (1813—84) og Anna Cecilie Poulsdatter (1826—1908).

S. var udgaaet fra et levende, interesseret Gaardmandshjem i Hads Herred, hvis Minder og landskabelige Skønheder han til sine Dages Ende med Lyst fordybede sig i. Hjemmet var præget af den Bjørnbak'ske Bevægelse, der dog aldrig fik Tag i S. Han følte sig derimod stærkt præget af den Paavirkning, der udgik fra Testrup Højskole. 1877 kom han paa Gedved Seminarium, hvor en af hans Kammerater var J. C. Christensen, og tog 1880 Skolelærer-eksamen. 1880—83 var han Hjælpelærer i Stautrup, 1883—88 Lærer ved Gedved Seminarium og blev 1888 Redaktionssekretær ved »Horsens Folkeblad«, hvor den unge Emil Bojsen var Redaktør. Bojsen skabte Røre om sig og holdt af at virke ude i Landskabet, mens det mere politisk-bladlige Arbejde tilfaldt Redaktionssekretæren, der da ogsaa skrev af Hjertens Lyst saa godt, at Landstingsmand Thomas Nielsen blev opmærksom paa ham og 1892 fik ham til Redaktør af »Vejle Amts Folkeblad«. Da S. kom dertil, stod Egnens Venstre delt, og Byen havde to Venstreblade, men det varede ikke længe, inden der kun blev Plads for eet. Det var i første Række den politiske Interesse, der fik S. ind i Bladvirksomhed. Han var ung i en Tid, da de politiske Bølger gik højt. I Barn-domsdagene tog Faderen ofte Drengen med til de store Møder. S. har dannet Skole i dansk Journalistik med den korte, knappe Artikel, hvor Langhalmen skubbedes til Side. Et Forbillede for ham var Redaktør Olav Thommesen ved »Verdens Gang«. I en lang Række Aar var han plaget af en alvorlig Gigtsygdøm, der tvang ham til at holde sig Uger eller Maaneder i Sengen. Hans stærke Villiekraft og under alle Forhold ukuelige Humør holdt ham oppe. Senere kom andre alvorlige Sygdomme; men ogsaa da viste det sig til alles Overraskelse, at han rejste sig igen og tog fat paa det uundværlige Arbejde. Han kunde ligge lænket til Sygelejet i Maaneder og alligevel skrive. Han var stærkt selvkritisk, men hans kritiske Sans gav sig ogsaa Udslag udadtil. Til Tider følte han Trang til at sige sit Parti en af de Sandheder, som intet Parti tager Skade af at høre. Det var ikke hans Sag at følge Partiet i tykt og tyndt. I saa vigtige Sager som Grundlovsændringen 1915,

Salget af de vestindiske Øer og Grænsespørgsmaalet ved Genforeningen 1920 tog han sine egne Standpunkter. Men den Frihed, han forlangte for sig selv, og som han nok skulde vide at hævde, kunde han ogsaa give andre. Politisk fremhævede han idelig Sammenholdets Betydning i øvrigt og var, trods alt, mest Forligets Mand. Allerede omkring Aarhundredskiftet søgte han at bane Vej for en Sammenslutning mellem det moderate Venstre og Venstrereformpartiet, og den Linie fulgte han siden. Overordentlig alsidig var han som Journalist, den ildnende Artikel og den bidende Satire mestrede han lige godt. Pædagogen i ham fik Afløb i smaa moraliserende Artikler, som han daglig skrev under Mærket »Vejlenser«. Han var en omhyggelig og flittig Søger mellem dansk og udenlandsk Litteratur, dertil Ungdomsskolers og Ungdomsopdrageres saavel som Kirkens og Menighedsarbejdets aarvaagne Ven, en utrættelig Fremdrager af vort Lands historiske Minder og dets landskabelige Skønheder. Han var sikkert i mange Aar den mest skrivende Redaktør i Landet. Vel ogsaa derfor afslog han konsekvent alle offentlige Hverv; det var hans Opfattelse, at en Redaktør, naar han lod sin Røst høre i Døgnets Drøftelser, burde staa som en fri Mand til alle Sider. — Maleri af H. Dohm 1930 (Familieej).

Aalborg Stiftstidende, Assens Amts Avis, Vejle Amts Folkeblad, Horsens Folkeblad og Sorø Amtstidende 20. Febr. 1933. Fyns Tidende 31. Febr. s. A.

N. E. Therkilsen.

Søndergaard, Christian, f. 1870, Landmand. F. 22. Febr. 1870 i Lønnerup, Hundstrup Sogn. Forældre: Husmand Peder Christian Christensen S. (1834—1912) og Ane Marie Nielsen (1843—1917). Gift 28. Dec. 1904 i Svendborg med Camilla Jensen, f. 16. Juli 1868 i Stenstrup ved Svendborg, D. af Gaardejer og Sadelmagermester Peter J. (1830—91) og Madseline Christensen (1840—1921),

S., der som Dreng kom i Tjeneste hos fremmede, fik tidligt vakt særlig Interesse for Kvægavlen ved Ophold paa Rosvang og Ourupgaard saavel som paa Sanderumgaard, hvor han nitten Aar gammel blev Fodermester. Efter at have været Elev paa Lyngby Landboskole kom han til Landbohøjskolen, blev Landbrugskandidat 1894 og virkede derefter som Assistent ved Forsøgslaboratoriet 1894—97, hvorefter han genoptog Studiet og tog udvidet Eksamen i Husdyrbrug 1898. Ved Siden af forskelligt Forsøgsarbejde udfoldede han de følgende Aar en omfattende Virksomhed som Foredragsholder paa Fyn, hvor han 1900 oprettede Skaarup Land-

brugsskole. I Samarbejde med førende Mænd inden for den fynske Husmandsbevægelse havde S. Planer om at omdanne Skolen til Husmandsskole i Lighed med den 1903 af N. J. Nielsen-Klodskov oprettede Kærehave Landhusholdningsskole. Pladsforholdene i Skaarup var dog for smaa, S. solgte Skolen 1907 og deltog derefter som Udvalgssekretær i Arbejdet for Oprettelsen af Fyns Stifts Husmandsskole, der aabnedes i Odense 1908 med S. som Forstander. I sin Lærergerning og som Foredragsholder virkede han ved særpræget Form og anskuelig Fremstilling. Eleverne blev vakt til Selvarbejde, og han forstod at komme i Kontakt med den enkelte. Skolearbejdet gik med frejdig Arbejdsglæde, men allerede 1911 trak han sig tilbage fra Forstanderstillingen paa Grund af Uoverensstemmelse mellem ham og Medlemmer af Skolens Styrelse. S. A. købte han Ejbygaard ved Odense. S. er Forfatter af flere mindre Skrifter om Husdyrbrugs- og Planteavlsspørgsmaal og et stort Antal Artikler i Landbrugsbladene, hvori han navnlig i de yngre Aar hyppigt med levende Oppositionslyst har vendt sig imod de ledende inden for Landbrugets faglige Institutioner. Med særlig Iver deltog han i den af Dyrlæge V. Stribolt rejste Diskussion om Kvægavlens Ledelse, og i Bogen »Kvægavlsbevægelsen« (1902) søgte han at give et upartisk Bidrag til Sagens Belysning. 1936 optraadte han med et lille Skrift »Landmand, tag Standpunkt!« som Modstander af Oppositionsbevægelserne mod de gamle Landbrugsorganisationer.

Aftenposten 31. Nov. 1908. Olaf Andersen: Fyns Stifts Husmandsskole 1908-1933, 1933, særlig S. 13 t, 37 f- og 42.

A h d M M m .

Søndergaard, Jens Andersen, f. 1895, Maler. F. 4. Okt. 1895 i Øster Assels, Mors. Forældre: Malermester, senere Cykelhandler Anders Søndergaard Andersen (1871—1930) og Thyra Marie Georgia Nielsen (f. 1872). Navneforandring 24. Jan. 1906. Gift 31. Juli 1921 paa Frbg. (Thomas) med Thora Marie Johansen, f. 20. Nov. 1894 i Kbh., D. af Vaskeriejer Johannes J. (1863—1923) og Sidsel Marie Thomsen (1861—1938).

S. voksede op i Stationsbyen Hurup, stod i Malerlære og blev Svend. En Tid besøgte han Aarhus tekniske Skole og kom 1916 paa Statens Tegnerlærerkursus i Kbh., hvor Malthe Engelsted var hans Lærer. Han bestod Adgangsprøven til Akademiet 1919 og gik et Par Semester i Forberedelsesklassen. Om Sommeren rejste han hjem til Jylland og malede, om Vinteren boede han i Kbh. og slog sig igennem som Malersvend. Den Undervisning, S. modtog i sine unge Dage, fik ikke nogen afgørende Betydning for ham,

og han maa nærmest betragtes som Autodidakt. Det mægtige nordjyske Landskab, som han havde levet og færdedes i fra sin Barn-dom, var Udgangspunktet for hans Maleri. Han oplevede denne Natur saa intenst, at han følte den som en Organisme og var besat af en Trang til at male og udtrykke det, der greb ham selv med en Styrke, der fører Tanken hen paa den mystiske Oplevelse. Der er fra først til sidst en fast Kontinuitet i hans Kunst, som beror paa, at den stadig hviler paa dette samme Grundlag, og den Udvikling, der kan ses, og som gaar i Retning af større Udtryksfuldhed og Intensitet i Farven, skyldes den med Aarene indvundne tekniske Erfaring. Han fik sin Debut paa Kunsternes Efteraarsudstilling 1919 og udstillede her i nogle Aar, foruden at han selv afholdt en lille Separatudstilling 1921. Hans tidligste nordjyske Landskaber fra Begyndelsen af 20'erne var »underlige svimle billeder, der vakte forestillinger om jordskælv, og paa de gyngende skraaninger gik dyr, der mere lignede troldkvæg end skikkelige køer og heste« (Leo Swane). Han kæmpede med næsten uoverstigelige formelle Vanskeligheder, men gennem Formens naive Ufuldkommenhed, som ofte nok udløste Publikums Latter, sporedes en Kraft og en kunstnerisk Originalitet, der maatte skyldes en naturbegavet og dybt oprindelig Kunstner. Allerede 1923 gjorde Leo Swane opmærksom herpaa, og paa Giersings Forslag inviteredes S. 1926 som Gæst paa Grønningen (Medlem 1928). I disse Aar stod han som en af de mest omdiskuterede Kunstnere her hjemme, og hans Udstilling i Kunstforeningen blev en betydningsfuld Begivenhed i dansk Kunstliv. Fra 1928, da han fik Sommerhus ved Bovbjerg, har han ogsaa malet Havbilleder, hvor man fra høje Skrænter har et vidt Udsyn over Vandet, og baade i disse og i hans Landskaber har Figurerne efterhaanden trængt sig mere paa og er kommet til at spille en afgørende Rolle for Billedernes Stemningsindhold. Ofte ses Menneskene i stor Størrelse helt i Billedets Forgrund, og herfra har Springet ikke været langt til de rene Figurbilleder, som han ogsaa har arbejdet med i de senere Aar. — Baade i Form og Indhold var S.s udpræget romantiske Kunst saa fjern som tænkelig fra den samtidige danske Malerkunst, der i 20'erne stod i Kubismens og den franske Æsteticismes Tegn. Selv havde han aldrig haft Tanke for noget Program, men kom, da Tiden ved Begyndelsen af 30'erne var moden for en Reaktion, til at staa som et Midtpunkt for denne. Den yngre Generation af Landskabsmalere havde slaaet ind paa et »Mørkemaleri«, der havde sit tydelige Forbillede i S.s Kunst, og for et Par betydelige, selvstændige Kunstnere af beslægtet Natur, Niels Lergaard og Erik Hoppe, fik han Betydning. De sidste Par

Aar har S. vist Billeder, der tyder paa, at han er ved at gaa over til en mere afklaret Kompositionsform. — S. har 1926 foretaget en Rejse til Paris, Sydfrankrig og Italien med Akademiets Rejselegat. 1930 var han i Tyskland, Holland og Belgien og s. A. og 1935 i Sverige og Norge. 1932 fik han Hartmanns Mindelegat. S. har været repræsenteret paa en lang Række Udstillinger af dansk Kunst her hjemme og i Udlandet, bl. a. ved Unionalerne i Stockholm 1927, Oslo 1928 og Kbh. 1931. 1941 havde han en Udstilling af Akvareller hos Fischer & Krarup. Han er repræsenteret paa Kunstmuseet med en Række Hovedværker (i Kobberstiksamlingen med Akvareller og Tegninger) samt i de fleste danske Provinsmuseer; i Udlandet i Museerne i Oslo, Goteborg og Malmø. 1937 har han udsmykket Kommuneskolen i Lemvig med to Frescobilleder af legende Børn ved Stranden, 1937—39 Thisted Centralbibliotek med syv Landskabsbilleder. — Selvportræt 1930.

Leo Swane: Jens Søndergaard (Vor Tids Kunst, 7), 1931. Samme i Tilskueren, XL, 1923, I, S. 78, Kunstbladet 1923—24, II, S. i6ff. og Danmarks Malerkunst (red. af Erik Zahle), 1937, S. 299 ff. Daniel Hvidt i Samleren, IX, 1932, S. 61—64. Sigurd Schultz i Dagens Nyheder 18. Dec. 1931 og 26. Marts 1932. Th. Oppermann i Berl. Tid. 26. Marts 1932. Niels Th. Mortensen: Dansk Billedkunst, 1939, S. 334 f. Ekstrabladet 24. Jan. 1930. Dagens Nyheder 18. Febr. 1932. Egon Mathiesen i Sind og Samfund, VI,

2,

Merete Bodelsen.

Søndergaard, Ole Laurits Olsen, f. 1876, Maler. F. 24. Maj 1876 i Allerslev ved Lejre. Forældre: Husmand og Musiker Peder Olsen (1843—1908) og Ane Kirstine Jensen (1848—1909). Navneforandring 12. Dec. 1904. Gift 12. Juli 1904 paa Frbg. (Solbjerg) med Georgine Christiane Goltermann, f. 9. Sept. 1878 i Tressebølle, Langeland, D. af Sømmand Mads Johansen G. (1848—83) og Karen Kirstine Jensen (1852—1925).

S. stod i Malerlære, besøgte Teknisk Skole, hvor H. Grønvold var hans Lærer, og blev herfra dimitteret til Akademiet. Han blev optaget i den almindelige Forberedelsesklasse Jan. 1898, men forlod Akademiet 1900 for at blive Elev paa Zahrtmanns Skole (1900—02). 1903 og 1922 har han foretaget Studierejser til Tyskland og Italien og opholdt sig i Wien 1927 for at studere Brueghels Kunst. Han debuterede 1901 og udstillede paa Kunstnernes Efteraarsudstilling med Melleumrum indtil 1916. Desuden deltog han 1905 og 1906 i de afvistes Udstilling. Hans Beskæftigelse med Maleriet maatte dog i de følgende Aar træde noget i Baggrunden, bl. a. fordi han virkede som Lærer i Tegning og Boligkultur, først paa Kærehave Husmandsskole, siden paa Roskilde tekniske Skole og Roskilde Høj-

skole. Men 1915 opgav han Undervisningen og begyndte for Alvor at male. Han udstillede fra nu af regelmæssigt paa Charlottenborg, og hans Produktion omfatter Landskaber, Figurkompositioner, Portrætter samt større Dekorationsarbejder. — S. er vokset op i et Landsbymilieu, og hans Billeder er i Motivet beslægtet med L. A. Rings. Han skildrer Landsbygaden med dens Huse og Mennesketyper og Landskabet, som det ser ud om Vinteren med Sne og vaade, sorte Træstammer og i det tidlige Foraar med fine graa og brune Farvenuancer. Sine Motiver finder han oftest i Egnen omkring Maaløv og Ballerup, hvor han har boet i en Aar-række, og Billederne er prægede af en stilfærdig og nøgtern Saglighed. Farven er mørk og tung og Kompositionen fast og velovervejet med en sikker Linieføring i Landskabernes skarpe Konturer. Af betydelige Arbejder kan nævnes »Snekastere, der gaar hjem fra Arbejde« (1930), »Snekastere. Jystrup« (1933—35) samt »Vinterlandskab. Maaløv« (1936—38) og »Vinterlandskab. Ballerup« (1936). — Gennem Aarene har S. i ret udstrakt Grad været benyttet af Nationalmuseet til Restaurering af Inventar og Kalkmalerier i vore Kirker (bl. a. Roskilde og Aarhus Domkirker), og denne Beskæftigelse med gammel Kirkekunst har ført ham ind paa selvstændige Dekorationsarbejder. Han har saaledes dekoreret Kirkerne i Ousted (1924, Kalkmalerier), Bryndum (1927, Kalkmalerier) og Skads (1929, Alterbillede) samt Vor Frelsers Kirke i Esbjerg (1929, Vægmaleries og Altertavle) og Holbæk Kirke (1930, Apsis). I disse Dekorationer er hans Figurstil under Indflydelse af gammel Kunst, men har sit Særpræg ved en egen dagligdags og folkelig Jævnhed. Til Roskilde Realskole har han udført Loft- og Vægdekorationer i Fresco (1931). Blandt hans Portrætter kan nævnes Dobbeltportrættet »Søstre« (1920), Maleren Erik Pedersen (s. A., forhen hos Johan Hansen), L. A. Ring (1924, Fr.borg) og Johan Skjoldborg (1935, Ranum Statsseminarium) samt det store Gruppebillede af Kunstneren og hans Familie (1925—31). 1925 havde S. en Udstilling i Kunstforeningen i Kbh., 1929 i Kunstforeningerne i Esbjerg og Kolding. I de senere Aar har han desuden afholdt en Række Separatudstillinger. — Flere Selvportrætter, bl. a. 1919, 1920 (forhen hos Johan Hansen), 1921, 1922 (Aarhus Museum) og 1925—31. Malerier af Henry Bach og Nina Høegh Pedersen. Buste af Povl Søndergaard.

Fra Arkiv og Museum, V, 1912—15, S. 235. Højskolebladet, XLIX, 1924, Sp. 487—92; LIV, 1929, Sp. 627—36. Berl. Tid. 19. Okt. 1925, 13. Febr. ig28, 11. Marts 1929 og 19. Maj 1936. Roskilde Tidende 23. Okt. 1930. Ekstrabladet 6. Jan. .940.

Merete Bodelsen.

Søndergaard, Povl Goltermann Olsen, f. 1905, Billedhugger. F. 4. Juni 1905 i Ringsted. Forældre: Maleren Ole S. (s. d.) og Hustru. Gift 1. Maj 1935 i Kbh. (b. v.) med Risse Rigmor Margrethe Berntsen, f. 29. Nov. 1909 i Kbh., D. af Ingeniør Anders B. (Navneforandring fra Hansen 1896) (1868—1934) og Cecilie Margrethe Falkmann (f. 1880).

S. stod i Stenhuggerlære i Roskilde 1920—24, blev Svend og var derefter Elev af Utzon Frank paa Akademiet 1927—31. I de mellemliggende Aar havde han bl. a. haft Arbejde ved Søfartsmonumentet paa Langelinie for Svend Rathsack. Han debuterede paa Kunsternes Efteraarsudstilling 1929 med »Hoved af ung Pige« og udstillede igen her 1931. 1930—33 og 1940 har han udstillet paa Charlottenborg, hvor han Efteraaret 1940 viste en større samlet Repræsentation af sine Arbejder. Han er desuden Medlem af Billedhuggersammenslutningen og har deltaget i dens Udstillinger 1933—35 og 1936—37. — S. vakte første Gang Opmærksomhed ved sin staaende Kvindestatue »Pige, der sætter sit Haar«, som 1931 vandt Akademiets lille Guldmedaille (Charlottenborg 1932) og senere indkøbtes i Bronze af Ny Carlsbergfondet (Maribo Stiftsmuseum). Det næste store Arbejde »Siddende Pige« (1933, Vejle Bibliotek) er hugget i Kalksten. I begge disse Figurer er de skulpturelle Problemer løst i Overensstemmelse med den hjemlige Tradition, og i Stillingsmotiverne og Formbehandlingen føles navnlig Tilknytningen til Kai Nielsen (Aarhuspigens) og Gerhard Henning. Sit eget Ansigt viser S. derimod med eet i Gruppen »Mand og Pige« (1935, Bronze, Genforeningspladsen i Kbh.), som nærmest har Karakteren af et Program. Det er to unge i dagligdags Tøj, der gaar fremad sammen Arm i Arm og udstråler en næsten demonstrativ Livsglæde og Vitalitet. Det, der føles nyt i dette Arbejde, er, at Menneskene er skildrede præcis som man ser dem færdes i Dagligdagen, men hertil kommer desuden, at selve Opfattelsen af Figurerne som frie, klasseløse Mennesker føles som et Udtryk for Tidens demokratiske Idealer. Denne Linie har S. bl. a. fortsat i »Sportspigen« (»Pige, der trækker Handsker paa«) (1940, Granit, Sundby Idrætsplads). S. har udført en Række Portrætbuster (bl. a. af Billedhuggeren Knud Nellesen 1934) og er foruden de nævnte Steder repræsenteret i Kunstmuseet (Pigehoved, Bronze) og Aarhus Museum (Portrætbuste i Kalksten). Han har 1932 foretaget en Studierejse til Grækenland og Italien paa Akademiets Stipendium og var 1935 i Frankrig og Spanien paa A. Kaufmanns Legat. I Udlandet har han 1936 været repræsenteret paa Udstillingerne i Budapest (Bronzemedaille), Warszawa og Riga

samt 1939 paa den nordiske Udstilling i Goteborg. — Portrætteret af Faderen paa Familiegrubebilledet 1925—31.

Politiken 10. Nov. 1931. O. V. Borch i Samleren, XII, 1935, S. 178—82. Henrik Bramsen i Tilskueren, LV, 1938, I, S. 267 f. i« r, , ,

Sønnichsen, Søren Jørgensen, 1765—1826, Musikhandler. F. 9. Juni 1765 i Kbh. (Nic.), d. 5. Nov. 1826 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Grosserer, Tømmerhandler Jens S. (1727—77) og Elisabeth Preen (ca. 1728—93). Ugift.

S. kom fra et velhavende Borgerhjem. Faderen nød Anseelse, var en af Stadens 32 Mænd og sad som saadan 1767—70 i Teaterdirektionen. Selv blev S. Student 1780, privat dimitteret, og derefter cand. phil., men forlod Studeringerne for at dyrke Musikken. 1783 oprettede han en Musikhandel og udgav med Aarstallet 1785 sit første Forlagsværk, tolv Menuetter af Peder Lem. Pladerne var dog stukket i London. Efter forskellige Vanskeligheder opnaaede S. 1787 kgl. Bevilling til at oprette et Nodetypetrykkeri, og dermed tog hans Forlagsvirksomhed et betydeligt Opsving. 1809 havde han allerede udgivet over 200 Værker. Takket være hans Driftighed kom mange af Tidens betydeligste danske Musikværker i Trykken, og selv om det for den alt overvejende Del var enkle Klaverudtog, lærte det danske Musikpublikum herigennem Schulz', Kunzens, Schalls og mange fleres Arbejder nøjere at kende. 1795 begyndte han et Musiktidsskrift »Apollo«, der blev meget populært og som med sine Blandinger af forskelligartet Musik kom til at danne et Slags Grundlag for Musikdyrkelsen i Hjemmene. Ved Siden af Musikken dyrkede S. som Forlægger ogsaa Litteraturen, især den dramatiske. En Del havde han selv oversat til Brug for Det kgl. Teater, hvor han 1788—99 jævnsides med sin Forlæggervirksomhed, der ikke synes at have indbragt ham noget stort Overskud, var Syngesufflør.

Læsendes Aarbog for 1800, S. 99 f. V. C. Ravn: Koncerter og musikalske Selskaber i ældre Tid, 1886, S. 72, 96. Th. Overskou: Den danske Skueplads, II, 1860, S. 379, 382 f. Skand. Bogtrykkertidende, II, 1871, Sp. 140 ff., 149 ff.; III, 1872, Sp. 155 f- *MilsSchjørring (S. A. E. Hagen).*

Sørensen, Aage, 1872—1913, Socialforsikringsmand. F. 23. Juni 1872 i Kbh. (Holmens), d. 28. April 1913 i Lyngby, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Skibsbygmester, Forvalter Jens Christian S. (1843—95) og Anna Marie Dorthea Sørensen (1845—1923). Gift 28. Nov. 1907 i Kbh. (Frihavns) med Karen Lovise Sørensen, f. 29. Dec. 1885 i Kbh. (Math.) (Navneforandring fra Jul 1.

April 1901) (gift 2° 1923 med Papirhandler i Malmø Knut Eliberg, f. 1891), Plejedatter af Sognepræst i Jerslev Provst Josef Albrekt S. (1827—¹⁹⁰⁰) og Inger Dorothea Petersen (1823—¹⁹⁰⁵)-Ægteskabet opløst.

S. blev Student 1891, privat dimitteret, tog statsvidenskabelig Eksamen 1898 og ansattes allerede s. A. i det ved Ulykkesforsikringsloven af 1898 nyoprettede Arbejderforsikringsraad. Han var Leder af dettes Kontor straks fra Begyndelsen, først som Sekretær og fra 1906 som Kontorchef. Sammen med Raadets første Formand, den fremragende Administrator H. N. Hansen har han Æren for, at Raadets Arbejde hurtigt blev respekteret og anerkendt fra alle Sider. Med stor Dygtighed og Flid forenede S. fin Takt og Hensynsfuldhed og en i sjælden Grad udviklet Retfærdighedssans. Derfor vandt han ikke alene enhver af sine Medarbejders Tillid, men ogsaa samtidig ubetinget Tillid hos alle de mange, der udefra søgte Raadets Kontor. Ved Lovens Udførelse i Livet havde han stadig skarpt for Øje den røde Traad, der skulde sammenknytte alle Enkeltafgørelserne til et samlet Hele og derigennem skabe den sociale Ret paa det paagældende Omraade, som det havde været Lovgivningsmagtens Hensigt at grundfæste. Sin Indsigt i den sociale Lovgivning paa Forsikringsomraadet udvidede han fra Aar til Aar, hvad saavel dansk som fremmed Lovgivning angaar, og frugtbargjorde denne Viden i en Række Afhandlinger, navnlig i »Nationaløkonomisk Tidsskrift« og i Kommissionsbetænkninger, der alle prægedes af koncis Fremstilling, nøje Kendskab til Emnet samt udpræget Evne til at ramme det centrale og intet væsentligt at overse. Til Kommissionen angaaende Invaliditets- og Aldersrenteforsikring udarbejdede han en udførlig Fremstilling af den tyske Invaliditets- og Alderdomsforsikrings Virken, ligesom han i G. Zachers »Die Arbeiter-Versicherung im Auslande« (2. Nachtrag zu Heft i, 1908) gav en Fremstilling af dansk Forsikrings- og Forsorgslovgivning. Herudover blev hans litterære Produktion ikke stor og indskrænkede sig væsentligst til det Omraade, der var hans Speciale. Hans alt for tidlige Død følte som et stort Tab inden for danske Nationaløkonomers Kreds.

Studenterne fra 1891, 1916, S. 243 f. Berl. Tid. og Nationaltidende 29. April 1913. Nationaløkonomisk Tidsskrift, 3. Rk., XXI, s. A., S. 309—12.

P. Grønvold.

Sørensen, Johan Anton, 1859—1931, Landmand. F. 9. Nov. 1859 i Suldrup, d. 23. Febr. 1931 i Havbro, begr. sst. Forældre: Husmand Søren Nielsen (1826—97, gift 1° 1854 med Ane Kir-
 Dansk biografisk Leksikon. XXIII. Sept. 1942. 18

stine Jensdatter, 1812—55, gift i^o 1842 med Gaardejer Christian Jensen, 1787—1854) og Ane Marie Christensen (1828—96). Gift 6. April 1889 i Havbro med Ane Marie Nielsen, f. 18. Juli 1862 i Suldrup, d. 25. Febr. 1931 i Havbro, D. af Husmand Niels N. (1816—1912) og Dorthea Jensdatter (1821—74).

Allerede syv Aar gammel kom S. ud at tjene. Ved Flid og Spar-sommelighed lykkedes det ham at komme paa Højskole, først Lundby, senere Mellerup, og yderligere skaffede han sig Kundskaber ved Kursus og ved Rejser i Udlandet. Nogle Aar virkede han i Himmerland som Vandrelærer i Roedyrkning og Plantning, indtil han 1889 begyndte som selvstændig Landmand med et lille Husmandsbrug i Havbro. Snart efter udvidede han sin Ejendom og købte 1894 Vadgaard, hvis Areal ved Tilkøb bragtes op paa ca. 60 Tdr. Land. Selv om han fik adskillige Tillidshverv — han var bl. a. Medlem af Foreningen af jydsk Landboforeningers Planteavl-sudvalg 1914—15 — var det dog Arbejdet i den hjemlige Bedrift, der var hans egentlige Indsats. Som praktisk Landmand blev han landskendt, og som saadan blev han Læremester dels for de mange unge, der blev oplært hos ham, dels for de talrige Landmænd, der enkeltvis eller i Rejseselskaber besøgte hans Gaard. Det var den intensive Driftsform, der var hans Styrke i en Tid, hvor ogsaa Konjunkturerne begunstigede Produktionsfremgangen, og han havde megen Evne til at lede sin Bedrift med Forudseenhed og Forretningstalant. Navnlig var han kendt for sine meget store Kartoffelafgrøder, og i Skrift og Tale agiterede han for Kartoffeldyrkningens Forbedring. Ogsaa for Plantningen af Læhegn var han en varm Talsmand, og til Husmænd uddelte han aarligt gratis Planter. Han viste i det hele stor Hjælpsomhed, men ud af sit iltre Temperament ogsaa hvas Kritik mod dem, der ikke udnyttede deres Jord fuldt ud. Han tog Del i Ledelsen af Egnens Udstykningsforetagender og var virksom for Ungdomsarbejdet. Med sin energiske Personlighed virkede han overalt usædvanligt inciterende paa sine Omgivelser. — R. 1929.

Aftenposten 23. Febr. 1915. Vort Landbrug, IIL, 1929, S. 690; L, 1931, S. 135. Jydsk Landbrug, XIII, .931, S. 209-12. *Msd* *Milthers.*

Sørensen, Arne Christian, f. 1906, Forfatter. F. 2. Okt. 1906 i Hvalpsund, Gislum Herred. Forældre: Husmand Christian S. og Karen Marie Nielsen. Gift 30. Maj 1931 i Kbh. (Kat.-apost.) med Nina Rasmussen, f. 28. Febr. 1905 paa Frbg., D. af Gros-serer, senere Direktør for De danske Maltfabrikker Julius R. (f. 1878) og Ingeborg Elisabeth Lumholdt (1878—1939).

S. uddannedes 1921—25 ved Handelen i en Brugsforening og en Købmandsforretning i Himmerland. Litterære Smaaarbejder vakte Interesse for ham, og fra et københavnsk Kursus tog han Studentereksamen 1928. Kort efter fik han Ansættelse ved »Politiken« og arbejdede her 1929—31 og 1934—36; han har yderligere været Medarbejder ved »Aarhus Stiftstidende«, »B.T.«, »Heimdal« og »Sorø Amtstidende«. Samtidig var han Lærer ved Fr.borg Højskole 1930—31, ved Arbejderhøjskolen i Esbjerg 1931—34, ved Den nordiske Højskole i Geneve 1933—35 og ved Borups Højskole *934—35- 1935 oprettede han Byens Højskole i Kbh. Han har i Aarene 1928—35 paa Studierejser besøgt de fleste af Europas Lande. Fra 1936 driver han Forlagsvirksomhed i Kbh. S. A. stiftede han Partiet Dansk Samling, der deltog i Folketingsvalget 1939) og udgav for det 1938—39 Ugeskriftet »De danskes Vej« og fra 1936 Tidsskriftet »Det tredje Standpunkt«; fra 1942 er han endvidere Udgiver af »Samleren«. Som Forfatter debuterede han 1930 med den af Johs. V. Jensen paavirkede Digtsamling »Spark og Kærtegn«, har senere bl. a. udgivet »Funktionalisme og Samfund« (1933), »Det moderne Menneske« (1936), »Danmarks Fremtid« (1938) og »Dansk Samling nu« (1940). S.s Synspunkter, som de især fremtræder i »Det moderne Menneske«, bunder i en Syntese af moderne vesteuropæisk Kultur paa positivt kristeligt Grundlag. Med skarp Front baade over for Kommunisme og Nazisme vil han gøre op med døende Tradition og goldt Nejsigeri og føre en ny Generation frem til national og social Ansvarsbevidsthed.

Povl Engelstoft.

Sørensen, Axel, 1851—1920, Skolemand, Forfatter. F. 17. Jan. 1851 i Kbh. (Garn.), d. 26. Juli 1920 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Fuldmægtig i Krigsministeriet, Krigsassessor Peter Evald Beyer S. (1821—53) og Mathilde Augusta Wahl (1825—93)- Gift 26. Nov. 1880 i Kbh. (Holmens) med Julie Adelaide Elisabeth Petersen, f. 2. Nov. 1853 i Kbh. (Frue), d. 19. Sept. 1928 sst., D. af Grosserer Jacob (James) Peter P. (1818—93) og Johanne Christine Petersen (1817—99).

S., der 1869 blev Student fra Metropolitanskolen og 1875 cand. theol., var allerede 1870 begyndt at undervise forskellige Steder (1875—1915 særlig knyttet til Krebs' Skole), men fik sin egentlige Livsgerning ved sin gamle Skole (1882 Timelærer ved Metropolitan-skolen, 1885 Adjunkt, 1903 Overlærer) og som Undervisningsfag Religion og Dansk. Han omfattede begge Discipliner med samme Interesse, deltog baade mundtligt og skriftligt i Arbejdet med her-

henhørende Opgaver og Problemer og blev Medlem af adskillige Kommissioner. Endvidere var han bl. a. 1875—78 Formand for Theologisk Samfund og fra 1888 Kasserer og Sekretær i Dansk Lærereforeningen. Endelig knyttedes en Del af hans Forfattervirksomhed til de to Fag. Han skrev først nogle »Bemærkninger om Religionsundervisningen« i Aarsprogrammet for Krebs' Skole 1877—78 og udgav derpaa »Den nye Pagts historiske Bøger paany oversatte og forsynede med de nødvendigste Oplysninger med særligt Hensyn til Husgudstjeneste, Privatbrug og Skolebrug« (1881, 3. Udg. 1907) og »Den nye Pagts Breve . . .« (1895, 3. Udg. 1925) — selvstændige, men fra kirkelig Side kritisk modtagne Forsøg paa at oversætte i et saa vidt muligt nutidsfordansket og naturligt Hverdagssprog. Til »Schønbergs Haandbog« (1908) bidrog han med »Kirkens Historie. En Oversigt«. Som Dansk Lærer skrev han i »Vor Ungdom« om »Danske biord« (1887, Optryk 1891) og »Fortidens tillægsmåder« (1898, Særtryk 1902 i omarbejdet Skikkelse under Titlen »En ariadnetråd gennem en sproglig labyrinth i spørgsmålet om fortids-tillægsmåderne«), i »Dania« (VII) om »Udsagnsordenes flertalsformer« (1900), udgav endvidere »Dansk Lærereforeningen i København 1885—1910. Nogle Mindeblade« (1910) og kommenterede forskellige af sidstnævnte Forenings Forfatterudgaver. 1889 var S. mellem Eksaminatorerne ved Prins Christians (Christian X.s) Studentereksamen og 1893—94 Lærer i Dansk for Prins Harald.

Uden for Skolen deltog S. lige til sin Død først og fremmest aktivt i dansk Studenterliv. Han var Medlem baade af Studenterforeningen og Studentersangforeningen og blev begge Steder under sit faste Mærke -l-n hurtigt og ubestridt den altid redebonne Husdigter, lige oplagt til en munter Rusgildevise og en lyrisk Festkantate. Hans mangfoldige Sange og Viser — ogsaa Skolen, Metropolitanersamfundet og andre Sammenslutninger nød til enhver Tid godt af hans versifikatoriske Evner — var vel alle Lejlighedsarbejder, men prægedes altid af akademisk Kultur og blev vellykkede Udtryk for et lyst og evigt ungt Studentersind. Ogsaa paa anden Vis blev hans Pen taget i Studenterlivets Tjeneste. Til en Række retrospektive Studenterkomedier paa Folketeatret skrev S. som Vejledning »Studenterkomedien. Flygtige Omrids« (1903) og udgav og kommenterede ældre og yngre »Studenterkomedier« (1904) og »Nye Vrøvleblade« (1910). Ved Studentersangforeningens 50-Aars Jubilæum blev han dens Historiker med »Studentersangforeningen 1839—1889« (1889) og efterlod sig omhyggelige Samlinger vedrørende den følgende Tid, som benyttedes ved 100-Aars

Jubilæet. 1879—95 var han Studenterforeningens Bibliotekar. Han holdt sig bestandig uden for al indre Studenterforeningspolitik og stod for alle Partier som en elskelig Type paa de bedste Traditioner og Værdier fra dansk Studenterlivs Guldalder. Sin egen Aargang satte han et Æresminde i »Studenterbogen« (1896) og skrev 1915 en fin og forstaaende Levnedsskildring af Studenterkammeraten og Vennen Thor Lange.

Et enkelt Arbejde har i videre Kredse bevaret S.s Navn — hans »Dansk Rimordbog« (1900), som afløste Emil Christianis utilstrækkelige Forløber fra 1888, var opbygget paa vel gennemtænkte Principper og stadig har vist sig som et brugbart og fortjenstfuldt Hjælpemiddel baade paa digterisk og sprogligt Omraade. — R. 1898. — Maleri af Wanda Wahl ca. 1915 (Familieje). Portrætteret paa Erik Henningsens Maleri i Studenterforeningen »Fest paa Salen« 1909.

Studenterne fra 1869, 1894. Frit Vidnesbyrd 18. Juli 1895. Otto Jespersen i Politiken 10. Nov. 1902. Akademisk Ugeblad 24. og 31. Maj 1912. C. A. S. Dalberg og P. M. Plum: Metropolitanskolen gennem 700 Aar, 1916. C. A. Clemmensen i Nationaltidende 27. Juli 1920. Carl Dumreicher i København 31. Juli s. A. og Nationaltidende 14. Jan. 1928. Samme: Studenterforeningens Historie 1870—1920, 1934 ff. Knud Bokkenheuser: Studenter vi kaldes —, ig20. Anders Diemer i Aarsskrift XIII for Metropolitan-Samfundet 1919—20, 1920. K. G. Brøndsted: Erindringer, I, 1931, S. 181 ff. Slægtstavlesamlingen, 1932, S. 106. Studenter-Sangforeningen gennem 100 Aar, 1939.

Carl Dumreicher.

Sørensen, Axel Ingvard, f. 1882, Borgmester, Trafikminister. F. 2. Marts 1882 i Horsens. Forældre: Væver, Forretningsfører Erik Niels S. (1850—1937) og Vilhelmine Thomsen (1854—1929). Gift 2. Nov. 1906 i Horsens med Line Steffensen, f. 11. Nov. 1882 i Horsens, D. af Fængselsbetjent Søren S. (1841—89) og Ane Else Hansen (1840—1917).

S.s Fader var en af Banebryderne for Arbejderbevægelsen i Horsens og for Socialdemokratiet i Østjylland. Selv blev han uddannet ved Handelen, men blev 1903 Journalist ved »Horsens Socialdemokrat«; 1909—18 var han Medredaktør ved Bladet. 1908—17 var han Formand for den kommunale Hjælpekasse. 1917 indvalgte han i Byraadet og blev 1918 udnævnt til Borgmester. Gennem 21 Aar beklædte han denne Post og kom til at øve afgørende Indflydelse paa Løsningen af mange Spørgsmaal af Betydning for Byens Udvikling, saaledes Havnens Udvidelse og Modernisering, Erhvervelsen af Bygholm Gods, Banegaardsforholdenes Ordning, og var den drivende Kraft ved Oprettelsen af den sydøstjyske

Samleskinne, der koordinerer fire Købstæders Elektricitetsforsyning. Allerede som ung Journalist kom han i Forbindelse med Jernbanevæsenet og var 1909—19 Redaktør af »Dansk Privatbaneblad«. En Aarrække var han Formand for Koncessionshaverne for Horsens Vestbane, da denne blev ombygget til Normalspor; desuden sad han i Bestyrelsen for de tre andre Horsensbaner. Inden for Købstadforeningen har han spillet en fremtrædende Rolle, er Medlem af Repræsentantskabet siden 1921 og af Bestyrelsen siden 1925. Han sad i Bestyrelsen for Kommunernes Kulkontor 1921—39, for Sammenslutningen af danske Havne 1929—39 og for Købstadkommunernes Laaneforening fra 1925, som Formand 1933—39. Desuden har han haft Sæde i flere ministerielle Kommissioner og Udvalg. Hans friske Gemyt og dog faste, repræsentative Fremtræden, som i Forbindelse med hans altid solide Ballast i det saglige vandt ham en Position som Forhandler og Forhandlingsleder paa det kommunale Omraade, har ogsaa bragt ham frem inden for sit Parti. Han er siden 1906 Medlem af Socialdemokratiets Hovedbestyrelse og var Formand for Partiorganisationen i Horsens 1909—39. 1913 var han opstillet til Folketinget i Horsens Landkreds. 1932 indvalgte han i Landstinget (for 5. Kreds), men det kommunale Arbejde, som i disse Aar voksede stærkt, paakaldte i den Grad hans Interesse, at han 1936 ikke ønskede Genvalg. Ved N. Fiskers Afgang 15. Sept. 1939 udnævntes S. til Minister for offentlige Arbejder. Han kom til i en Periode, hvor det faldt i Trafikministerens Lod at gennemføre adskillige Indskrænkninger i Driften og Forhøjelse af Taksterne for Jernbane, Post og Telegraf; samtidig fik han udvirket forskellige Tilskud til Driften af Privatbanerne. Ved Regeringsomdannelsen 8. Juli 1940 udtraadte han af Ministeriet. Sept. 1939 nedlagde han Borgmesterposten i Horsens og udtraadte 1940 af Byraadet. 1939 blev han valgt som sit Partis Folketingskandidat i Horsenskredsen. 1. Sept. 1940 blev han udnævnt til administrerende Direktør og Formand i Direktionen for Kongeriget Danmarks Hypotekbank. Han er desuden Formand for Bestyrelsen af Kongeriget Danmarks Fiskeribank, Medlem af Bestyrelsen for Statsboligfonden og for Grundforbedringsfonden.

Horsens Social-Demokrat 31. Okt. 1931, 29. Febr. 1932, 14. Sept. og 2. Okt. 1939 > 25. Febr. 1942. Horsens Avis 14. Sept. 1939. Horsens Folkeblad s. D. Politiken 15. Sept. 1939. Jernbane-Tidende 1. Okt. 1939, 15. Juli 1940. Journalisten 1. Okt. 1939. Horsens-Bladet Febr. 1942. Social-Demokraten 1. Marts 1942. Berl. Tid. s. D.

Oluf Bertolt.

Sørensen, Carl Frederik, 1818—79, Marinemaler. F. 8. Febr. 1818 i Besser, Samsø, d. 24. Jan. 1879 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Købmand, Skipper Rasmus S. (ca. 1788—1829) og Else Margrethe Evens (1796—1861). Gift 29. Okt. 1847 i Kbh. (Helligg.) med Jacobine (Bine) Augustine Ahlberg, f. 6. Nov. 1818 i Kbh. (Fødsst.), d. 20. Sept. 1901 sst., D. af Skomagermester Jacob A. (ca. 1778—1835) og Maren Kirstine Madсен (ca. 1784—tidligst 1861).

Som Dreng kom S. til Kbh., hvor han efter sin Konfirmation kom i Malerlære. Samtidig gik han paa Akademiet, men naaede først sent op i de højere Klasser. 1846 blev han Elev af Modelskolen. Imidlertid havde han nydt Akademiets Undervisning i Dekorationsmaleri og faaet Præmier i dette Fag, og han havde deltaget i den ornamentale Udsmykning af Thorvaldsens Museums Lofter. 1843 udstillede han første Gang (bortset fra en Tegning efter Gips 1839), nemlig et Vinterlandskab, men allerede n. A. saas det første af de talrige Søstykker, som S. skulde komme til at udstille aarligt (undtagen 1854 og 1855) og som gjorde ham højt estimeret blandt Publikum. 1846 fik han Tilladelse til at følge med en dansk Fregat paa et Togt til Middelhavet. Nogle Billeder fra Madeira er fra denne Rejse. 1847 vandt S. den Neuhausenske Præmie for Opgaven »Skibe i Kattegat under Bramsejlskuling med Dønninger efter en Storm«. Efter denne Tid var han næsten hver Sommer paa Rejser enten til Søs med kgl. Orlogsskibe eller paa anden Maade og malede om Vinteren efter sine hjembragte Studier. Hans Motiver er fortrinsvis hentede fra nordiske Farvande, o: Kattegat, Skagerak og Nordsøen, og ofte forenet med Kystpartier fra Danmark, England, Sverige og Holland. 1853 og 1854 modtog han Rejseunderstøttelse fra Akademiet og besøgte Tyskland, Holland, Belgien, England og Frankrig. 1856 blev han Medlem af Akademiet. 1864 var han i Italien. 1874 besøgte han Island i Christian IX.s Følge og udstillede Billeder derfra og fra Færøerne.

S. solgte i Tidernes Løb et Antal Billeder til Den kgl. Malerisamling, og heraf er (1934) fremhængt »Tidlig Sommermorgen paa Helsingørs Rhed. 1860«, indkøbt 1861; ligeledes en Skitse »Et Vrag paa Jyllands Vestkyst ved Solnedgang«, indkøbt 1933 og Skitse til »En Sommernat paa Skagen«, udstillet 1860.

S. tilhørte den Gruppe danske Marinemalere, som virkede omkring Midten af det 19. Aarh., og som nød stor Yndest hos Publikum med Kongehus og Adel i Spidsen og i øvrigt blev kendte ud over Landets Grænser. S. regnedes imidlertid i Forhold til f. Eks. Anton Melbye — den berømteste af disse Malere — for

særlig dansk, ikke blot paa Grund af sine overvejende danske eller i alt Fald nordiske Motiver, men ogsaa fordi han havde en friskere og ikke saa sentimental Opfattelse. Denne Egenart forbandt han med Sans for en slaaende, virkningsfuld Opsætning og en Tilbøjelighed til at lade det flotte Haandelag erstatte Iagttagelsen og den fulde Udnyttelse af hans ikke ubetydelige maleriske Evne; denne kan derimod komme bedre til Udtryk i Studierne.

Tit. Professor 1869. — R. 1874. — Blyantstegning af G. Saloman 1851. Kultegninger af P. S. Krøyer 1877 (Fr.borg og Hirschsprungs Saml.) og af samme (Krøyers Hus, Skagen). Maleri af samme 1883 (hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg). Buste af O. Evens 1880 (Aalborg Museum) og af Nic. Schmidt 1887. Træsnit 1872 af Søborg, 1876 efter Fotografi, 1879 af G. Pauli og 1880.

Ph. Weibach: *Konst og Æsthetik*, 1870, S. 192 ff. III. Tid. 9. Febr. 1879. Ude og Hjemme, II, 1878—79, S. 185 ff. (af Holger Drachmann). Nutiden, III, 1878—79, S. 143 f. J. Lange: *Billedkunst*, 1884, S. 458—61. S. Muller: *Nyere dansk Malerkunst*, 1884, S. 339—44. Aaret rundt, II, 1890, S. 265 ff. *Kunstens Historie i Danmark*, 1901—07, S. 318 f. (af E. Hannover). S. Muller: *Nordens Billedkunst*, 1905, S. 133. *Tilskueren*, LI, 1934, I, S. 273 f.

Henrik Bramsen.

Sørensen, Carl Frederik, f. 1870, Politiker. F. 18. Febr. 1870 i Kbh. (Frbg.). Forældre: Gasværksarbejder Jørgen S. (1830—73) og Laura Emilie Jørgensen (1835—1900). Gift 24. Maj 1896 i Kbh. (Frederiks) med Karen Marie Larsen, f. 5. Febr. 1872 i Kbh. (Frbg.), D. af Gasværksarbejder Ole L. (1830—1901) og Mette Marie Pedersen (1837—1930).

S. er vokset op i Saxogade og har hele Livet haft Tilknytning til Kbh.s Arbejderkvarterer. Det var dog først, da han som udlært Kunstdrejer kom under Paavirkning af den fra Udlandet hjemvendte Kollega Nicolai L. Petersen, at han blev Socialist. Efter at være kommet til Skade ved sit Fag lærte han at rulle Cigarer og drev 1892—1919 en lille Detailhandel i Adelgade. Under Indtrykket af den store Lockouts Hærgen 1899 droges han ind i politisk Virksomhed, indmeldte sig i Socialdemokratiet, optraadte som Taler ved Møder og samlede Penge ind til de lockoutede. Han blev 1903 Formand for Vælgerforeningen i Kbh.s 7. Kreds, og hans Organisering af Valgkampagnen førte til Socialdemokratiets Erobring af Kredsen s. A. Han blev efter 1906 en af Partiets mest benyttede Agitatorer, 1912—18 med en Slags fast Ansættelse i denne Egenskab. Mens Hustruen passede Forretningen, berejste han alle Egne af Lan-

det, og ved sine omhyggeligt udarbejdede Taler, sit bramfri Københavnerhumør og ved Anvendelse af Propagandateknikkens paa den Tid sidste Fremskridt, sociale Lysbilleder, har han ydet et ikke uvæsentligt Bidrag til Partiets Fremgang baade i Landdistrikterne og blandt Byernes Mellemstand; endnu højt oppe i Aarene rykker han oplagt og gerne ud til en Dyst, naar Valgluren kalder. Han blev 1908 Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation, har siddet i dens Budgetudvalg 1921—39 og bl. a. viet Boligspørgsmaalet sin Interesse, men især har han gennem Hospitalsudvalget fra 1921, som dets Formand fra 1931, gjort en betydelig Indsats for Moderniseringen og Forbedringen af de københavnske Hospitalsforhold. Som Kommunens Repræsentant var han 1921—39 Medlem af Kbh.s Telefon-Aktieselskabs Repræsentantskab og 1925—39 Formand for Telefonudvalget; fra 1939 er han Medlem af Selskabets Bestyrelse. Siden 1926 er han Medlem af Overbevillingsnævnet for Beværter-sager. Han har i Tidens Løb været Folketingskandidat i Maribo-, Løgumkloster- og Assenskredsene og arbejdet Partiet op her. 1918 indvalgtes han i Landstinget (for 1. Landstingskreds) og blev 1936 tingvalgt Medlem. I Tinget har han været sit Partis Ordfører bl. a. i Militærspørgsmaal (var Medlem af Militærkommissionen 1921—22) og i Næringssager (Medlem af Næringslovs-kommissionen 1921—26), og han sad i Forfatningskommissionen 1937—38. 1936 valgtes han til Formand for Landstingets socialdemokratiske Gruppe og til 1. Viceformand, 1939—40 var han Tingets Formand, og fra 1940 er han paa ny sin Gruppes Formand. — Maleri af Cilio Jensen 1940 (Rigsdagen).

G. Fog-Petersen: Vor Regering og Rigsdag, 1938, S. 353 ff. Social-Demokraten 17. Sept., 4. Okt. 1939, 5. Febr. 1941. *Oluf Bertolt.*

Sørensen, Søren Carl Theodor Marius, f. 1893, Havearkitekt. F. 24. Juli 1893 i Altona. Forældre: Karetmager Jens Peter S. (1863—97) og Pouline Christine Jensen (1869—1940, gift 2° 1905 med Husmand Martin Andreasen, f. 1861). Gift 1° 17. Aug. 1917 i Odense med Kirsten Elisabeth Johansen, f. 7. Okt. 1892 i Odense, D. af Handelsgartner Rasmus J. (1856—1919) og Karen Kirstine Larsen (1853—1928). Ægteskabet opløst. 2° 5. Aug. 1932 paa Frbg. (b. v.) med Asta Klenow, f. 26. Marts 1905 paa Frbg., D. af Fabrikant William K. (1860—1918) og Meta Wengler (f. 1865).

Efter at have lært Gartneri kom S. som attenaarig til Havearkitekt Erstad-Jørgensen, hvor han siden lærte grundig Planlæg-gelse af Haveanlæg og en sirlig og omhyggelig Udformning af Planerne. Han etablerede sig først i 1920'erne og var samtidig i

nogle Aar Konduktør hos Kommunegartner G. N. Brandt; han kom ikke mindst herigennem i Forbindelse med Arkitekter, for hvem han siden har projekteret en hel Del Gaard-, Rækkehus- og Villahaver m. m., og sammen med hvem han har taget talrige Præmier i Konkurrencer (f. Eks. Aarhus Universitet). Han kom ogsaa tidligt i Forbindelse med Kbh.s almindelige Boligselskab og blev Medlem af Udvalg eller Bestyrelse i Naturfredningsforeningen, Byplanlaboratoriet og Forskønnelsesforeningen, hvilket atter har medført, at litterære Arbejder »Parkpolitik i Sogn og Købstad«, 1931) og betydelige landskabelige Opgaver (f. Eks. Hvidøre-Bellevue-Området i 1930'erne) er blevet ham overdraget. 1927—32 virkede han som Tegne-Konsulent for Kbh.s Amts Afdeling af Østifternes Have-selskab. 1940 blev han G. N. Brandts Efterfølger som Lektor i Havekunst ved Kunstakademiet. Sammen med Havearkitekt P. Wad har han udgivet Pjecen »Om Indretning af Haver« (1930, ny Udg. 1942) og sammen med Havearkitekt J. Østergaard skrevet en Vejledning i gartnerisk Fagtegning for Almindelig dansk Gartnerforening (1934). Han har været paa Studie- og Stipendiarejser i England, Schweiz, Sverige og Tyskland.

S. er i udpræget Grad Autodidakt; han har haft en egen Evne til at føre nye Omraader ind under Havearkitekternes Virkefelt og har derved gavnet Standen meget. I 1930'ernes Slutning var han selv den mest beskæftigede Havearkitekt — en kort Tid i Kompagni med Havearkitekt Troels Erstad. Han løser ofte Opgaverne paa en forbløffende ny og frisk Maade, og han har optaget og befordret Anvendelsen af hidtil upaaagtede eller ukendte Materialer. Denne Anvendelse har dog undertiden kunnet være overdreven og Løsningerne nu og da søgte, til Dels i Forbindelse med mindre Omsorg for Valg af Plantemateriale. I sit Værk »Om Haver« (1939) har S. givet et værdifuldt og anseligt, desværre delvis ubearbejdet Stof om Nutidens Haveanlæg. Han har ogsaa skrevet Artikler i Have- og Arkitektblade m. fl. samt været Medlem af »Havekunst«s Redaktionsudvalg og Sekretær i Havearkitektforeningen.

Johannes Tholle.

Sørensen, Carl Theodor, 1824—¹⁹14> Officer, krigshistorisk Forfatter. F. 29. April 1824 i Kbh. (Trin.), d. 19. Okt. 1914 sst., Urne paa Aarhus Kgd. Forældre: Prokurator Søren S. (1799—1827) og Louise Frederikke Dein (ca. 1802—69, gift 2° 1833 med Exam. juris, Kollektør Peter Laurentius Thorbjørnsen, 1802—57). Ugift.

S. blev Student 1843 f^{aa} v- Westens Institut, cand. phil. 1844. Før han 1848 meldte sig ved Hæren som frivillig, var han (frivillig)

Fourer ved Kongens Livkorps, gennemgik herefter Centralskolen for Reserveofficerer og udnævntes 1848 til Sekondløjtnant. Han deltog 1849 i Sundeved og ved Fredericia, 1850 ved Helligbæk og Isted, blev gentagne Gange fremhævet i Fægtningsrapporterne og optoges 1849 i Hærens Linie som fast Officer. 1854 udnævntes han til Premierløjtnant, deltog som Kompagnikommandør i Krigen 1864 (Oversø, Vejle), fik s. A. Kaptajns Karakter og blev 1865 Kaptajn II, 1867 (virkelig) Kaptajn. 1879 afskedigedes han paa Grund af Alder. — Mellem de to Krige laa han i Garnison i Rendsborg og blev her opmærksom paa, at der i Tøjhuset fandtes flere betydelige militære Arkiver, navnlig Prins Frederik af Hessens, som han indgaaende studerede, og ved Fæstningens Rømning Dec. 1863 var han virksom for Transporten af Sagerne til Kbh. 1861—62 havde han udsendt et Arbejde om den nylig afsluttede Krig i Italien, men de politiske og krigerske Begivenheder her hjemme i Aarhundredets første Aar optog ham stedse stærkere og førte ham ind paa en hidtil enestaaende, systematisk Gennemgang af vore Krigsarkiver, foruden at han paa korte Orlovsrejser i Udlandet mellem 1863 og 1875 samlede Materiale til et stort Værk »Danmarks Historie i den Napoleonske Periode«. En Frugt heraf blev »Kampen om Norge i Aarene 1813 og 1814«, to Bind, der udkom 1871 og blev grundlæggende for den senere Behandling af disse Aars Krigshistorie. 1876 efterkom han imidlertid Krigsministeriets og Generalstabens Ønske om Udarbejdelsen af en Fremstilling af Krigen 1864, blev kommanderet til Tjeneste ved Generalstaben og havde 1880 dette Arbejde færdigt i Udkast. Han var dog ikke selv helt tilfreds dermed, og da adskillige Afsnit vakte Anstød i betydende Kredse, forbød Krigsministeriet Offentliggørelsen. Han tog herefter straks fat paa en privat Fremstilling, idet han dog enedes med Generalstaben om før Rentrykningen at forelægge denne Institution Korrekturarkene til Godkendelse, hvad der førte til en Række ikke altid lige behagelige skriftlige og mundtlige Konferencer med Mænd, der havde øvet betydelig Indflydelse paa Begivenhederne. 1883 forelaa saa »Den anden slesvigske Krig« i tre Bind. Værket mangler vel det Korrektiv, som det senere udkomne preussiske Generalstabsværk giver, men det maa alligevel regnes for den hidtil bedste kritiske danske Fremstilling af denne Krig. — Med sin gamle Plan om Danmarks Historie i Napoleons-tiden for Øje havde S. foreslaaet og faaet Generalstabens Samtykke til i historisk Ramme at udgive de vigtigste Aktstykker fra Generaladjutantstabens Arkiv — egentlig Frederik VI.s eget Arkiv. Fra 1883 redigerede han herefter de i historisk Henseende særdeles

betydningsfulde »Meddelelser fra Krigsarkiverne« og havde 1890 udsendt fire Bind deraf foruden Frederik VI.s fortrolige Brevveksling med Norge 1809 (1889), da Krigsministeriet standsede hans Virksomhed ved Generalstaben. Allerede i 50'erne havde han skriftligt deltaget i Forsvarsdiskussionerne, var senere Tilhænger og Forsvarer af Hærloven 1867 og blev efterhaanden skarp Modstander af at gøre Kbh.s Landbefæstning til det centrale i Forsvarsplanerne. Som Venstres militære Konsulent og ved sine talrige Artikler i »Dagbladet«, senere »Morgenbladet« og »Politiken«, kom han i saa stærk Modsætning til de i Militæretaten officielt herskende Anskuelser, at Krigsministeriet 1890 som nævnt greb ind, hvad der fremkaldte hans Pjece »Min historiske Virksomhed ved Generalstaben« (1890). Yderligere Indlæg i Forsvarsdiskussionen var hans Pjece »Om vort Forsvar« (1884) under Pseudonymet S. Kjetterup, »Forsvarssagen« (1891), »Livssagen« (1906), »Vor Øresundsstilling« (1909). — Skønt stedse stærkere hindret af svagt Syn, til sidst næsten ganske blind, saa han behøvede Medhjælp til Undersøgelser i Biblioteker og Arkiver, fortsatte han sine Studier næsten lige til sin Død. 1895 udsendte han det lille Skrift »Danmark 1864« og 1903—04, næsten 80 Aar gammel, sit sidste Hovedværk »Bernadotte i Norden . . .« i tre Bind. Yderligere har han i Aviser og Tidsskrifter meddelt en Mængde mindre Bidrag til Napoleonstidens Historie, navnlig de to meget værdifulde om det engelske Overfald 1807 (Hist. Tidsskr., 6. RL, I, 1887—88, S. 1—57) og Kieltraktaten 1814 (Tilskueren, XI, 1894, S. 591—607). Til »Vort Forsvar« har han skrevet flere Bidrag. — S. var en særpræget, selvstændig, højt begavet historisk Forfatter— han besad en livlig og klar Fremstillingsevne, satte sit Forfatterskabs Maal højt, stræbte stedse oprigtigt at bedømme Personer og Forhold upartisk, og fremfor nogen anden dansk Krigshistoriker skildrede han Krigsbegivenhederne i nøje Sammenhæng med de politiske Forhold. Han havde været en interesseret og dygtig Officer, der forstod at vække de undergivnes Lyst til Soldatergerningen og erhverve sig deres Hengivenhed og Tiltro. Til op i sin høje Alder var han selskabeligt anlagt, var meget gæstfri, spillede og sang smukt. I Løjtnantsaarene var han Samlingsmærke for Afdelingens unge Officerer, der alle holdt af ham og samtidig betragtede ham som noget af en Original. En ualmindelig elskværdig Personlighed, en mild Bedømmer selv af sine personlige Modstandere. — 1914 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab i Kristiania. — Hans efterladte Manuskripter og Optegnelser er hovedsagelig gaaet til Det kgl. Bibliotek. — R. 1850.

Hist. Tidsskr., 8. Rk., V, 1914—15, S. 431—35. Det krigsvidenskabelige Selskab 1871—1921, 1921, S. 55 f. J. Steenstrup: Historieskrivningen i Danmark i det 19. Aarh., 1889. N. P. Jensen: Livserindringer, II, 1916. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, IV, 1921; VII, 1925. Aage Friis: D. G. Monrads Deltagelse i Begivenhederne 1864, 1914. V. Stilling: 1. Bataillon 1763—1913, 1913. P. Abrahams: Mit Ungdomsliv (J. Clausen og P. Fr. Rist: Memoirer og Breve, XLI), 1923. N. M. L. Roving: Tre Vonner, 1891. C. T. Sørensen: Erindringer fra 1. Regt. 1864, s. A. Højskolebladet, XV, 1890, Sp. 1169—73. Folketingets Forhandl. 1890—91, Sp. 4146—4233, passim. Landstingets Forhandl. 1890—91, Sp. 2471—2503, passim. Chilian: Sørensen om Sørensen, 1892. Berl. Tid. 19. Okt. 1914. Politiken 20. Okt. s. A.

Rockstroh.

Sørensen, Søren Christian, 1843—1916, Præst. F. 8. Dec. 1843 i Frederikshavn, d. 2. Nov. 1916 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Skibsfører Johan Martin S. (1813—ca. 48) og Caroline Marie Sauer (1813—55). Gift 8. April 1875 i Fredericia med Nikoline Dorthea Winding, f. 9. Maj 1851 i Grenaa, d. 16. Maj 1931 i Kongsvang ved Aarhus, D. af Købmand Johan Nicolai W. (1815—1905) og Dorthea Kathinka Knudsen (1824—1905).

S. blev Student 1862 fra Aalborg og cand. theol. 1870, s. A. personel Kapellan i Rømdrup, Klarup og Storvorde, 1873 konstitueret Præst ved St. Hans Hospital og privat Medhjælper hos Domprovsten i Roskilde, 1875 residerende Kapellan i Nyborg, 1879 residerende Kapellan ved Garnisons Kirke i Kbh. og 1888 Sognepræst sst. S. havde fra Ungdommen af i Indre Mission fundet sit aandelige Hjemsted. Han blev en af denne Retnings fuldtro Mænd og blev da ogsaa paa forskellig Vis taget i Brug af den. Navnlig var S. en ikke ubegavet Journalist, der i »Kristeligt Dagblad«, »Den Indre Missions Tidende« og »Annekset« med en ubarmhjertig Logik gjorde det af med Modstanderen. Fra 1905 var han Redaktør af »Annekset til Den Indre Missions Tidende«, fra 1915 af »Den Indre Missions Tidende«. Fra 1901 sad han i Bestyrelsen for Indre Mission og var fra 1906 Formand for Aktieselskabet »Kristeligt Dagblad«. 1903 stillede han sig til Folketinget som Højres Kandidat i Fredericia. Han har bl. a. udgivet »Prædikener over nye Tekster« (1883) og en Biografi af Vilhelm Beck (1913). — R. 1883. DM. 1906. — Maleri af Aage Lønborg-Jensen (Familieej). Træsnit 1891 efter Fotografi.

Kristeligt Dagblad 3., 9. og 14. Nov. 1916. Den indre Missions Tidende, LXIII, 1916, S. 573—79. A. Fibiger: Ebenezer, 1921, S. 24, 33, 61, 129, 236. Hjemmenes Julebog, 1923, S. g—12.

Hans Koch.

Sørensen, Christian, 1818—61, Typograf, Opfinder. F. 7. Maj 1818 i Kbh. (Trin.), d. 30. Jan. 1861 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Arbejdsmand Christen S. (ca. 1786—1841) og Margrethe Andersdatter Clausen (ca. 1787—1849). Gift 10. Nov. 1843 i Kbh. (Frue) med Ane Madsen, f. 9. Okt. 1820 i Kbh. (Fødsst.), d. 16. Sept. 1908 sst., D. af Hørhegler M. (d. senest 1834) og Kirstine Marie Halvorsen.

Sin Barndom henlevede S. under fattige Kaar; allerede tidligt maatte han tjene til Føden ved at gaa til Haande i et Væveri, hvilket havde til Følge, at hans Skolegang blev stærkt forsvømt. Tretten Aar gammel kom han i Guldsmedelære, men opgav efter halvandet Aars Forløb dette Fag og blev Sætterlærling i et lille københavnsk Bogtrykkeri. Senere fik han Ansættelse hos Bianco Luno. Et medfødt Anlæg til Spekulationer over mekaniske Problemer førte ham her ind paa at udtænke Metoder, der kunde lette den besværlige og langsomme Haandsætning, og han havnede til sidst i Beslutningen om at ville forsøge at konstruere en Sættemaskine. Forskellige Steder i Udlandet havde man arbejdet med Konstruktionen af saadanne Maskiner, men uden at være naaet til et tilnærmelsesvis tilfredsstillende Resultat, og de, der hidtil var bygget, betragtedes med Rette kun som mekaniske Snurrepiberier uden praktisk Betydning. Med haardnakket Stædighed gik S. i Gang med Forsøget paa at løse Problemet og skabe en praktisk anvendelig Sættemaskine. I otte Aar, fra 1838 til 1846, arbejdede han uafsladelig med de mange Enkeltheder og kunde derefter give sig i Lag med den endelige Konstruktion. En Understøttelse fra det Reiersen'ske Fond 1846 gav ham Midler til at bygge en Model, som han ved Gehejmerraad Jonas Collins Hjælp fik Lejlighed til personlig at forevise for Kong Christian VIII., der fattede Interesse for Opfindelsen. S. fik Eneret paa Fremstillingen, og en ny Understøttelse fra det Reiersen'ske Fond 1849 satte ham i Stand til at forlade Typografien og lade sig uddanne som Mekaniker, saa at han helt kunde hellige sig sit Opfinder arbejde. Hans første Sættemaskine »Tacheotype«, der foruden at sætte Typerne ogsaa kunde lægge dem af efter Brugen, hvilket var noget helt nyt, blev med Friherre Constant Dirckinck-Holmfeld som Financier bygget til og udstillet paa Verdensudstillingen i London 1851, hvor den imidlertid ikke vakte synderlig Opmærksomhed. Den var da ogsaa paa dette Tidspunkt endnu ret ufuldkommen, kunde kun med Vanskelighed betjenes af andre end Opfinderen selv og skulde behandles med den yderste Forsigtighed for at holdes i Gang. Trods dette

Nederlag tabte S. ikke Modet, men tog straks fat paa at afhjælpe Manglerne, og han havde endelig det Held fra den ene af »Fædrelandets Redaktører J. F. Giødwad at faa Bestilling paa en Maskine til Anvendelse i Bladets Sætter. Denne viste sig her saa brugbar, at den med to Mands Betjening kunde udføre fem Mands Arbejde, og 1854 bestilte Giødwad en ny Maskine efter i en Artikel i Bladet at have slaet til Lyd for Opfindelsen. Denne nye Maskine, den tredie og sidste, som S. kom til at bygge, blev udstillet paa Verdensudstillingen i Paris 1855 og vakte her stor Opsigt. Den belønnedes med Udstillingens højeste Pris, og af Kejser Napoleon III.s Haand modtog S. Guldmedaillen og et Æresbanner. Som Følge af denne Succes fik han adskillige Tilbud om Finansiering til Udnyttelse af Opfindelsen, og efter at have afslaaet en Anmodning om at komme til Amerika besluttede han sig til at blive i Paris og gik i Kompagni med et Par Franskmand, som stillede ham en gylden Fremtid i Udsigt. De afslørede sig imidlertid som Svindlere, og bedre gik det ikke med et nyt Kompagniskab, saaledes at Parisopholdet, som varede lige til 1859, kun bragte S., der helt manglede Forretningssans, Skuffelser. Kun ved offentlig og privat Understøttelse fra Hjemlandet lykkedes det ham at holde sig oppe, og til sidst maatte han i den yderste Nød vende tilbage til Danmark. Her fik han Arbejde ved sine to Maskiner hos »Fædrelandet«s Bogtrykker Louis Klein, men kort Tid efter sin Hjemkomst døde han. Først efter Døden naaede Anerkendelsen ham. Der arbejdedes længe fra forskellig Side her hjemme ihærdig paa at faa hans Opfindelse ført ud i Livet, men Maskinen blev trods de mange sindrigt udtænkte Enkeltheder snart uhjælpeligt distanceret af nye udenlandske Opfindelser. Den anerkendes dog stadig som et betydningsfuldt Led i Sættemaskinens almindelige Udvikling, og flere Detailler derfra gaar igen i senere Konstruktioner. En af hans Maskiner er bevaret og findes nu paa Polyteknisk Lærestanstalt i Kbh. — Foruden Sættemaskinen har S. ogsaa gjort andre Opfindelser, han har saaledes konstrueret en meget brugbar Skriftstøbemaskine, en forbedret Bogtrykpresse og et Kontrolur til Vogne, en Forløber for det senere til Droskekørsel saa stærkt benyttede Taksameter. — F.M.G. 1854. — Relief i Gips af A. Paulsen 1894. Litografi af E. Westerberg 1861 efter Fotografi. Stengraving s. A. fra Eg. Ruschke.

C. Nyrop i Maanedsskrift, udg. af Industriforeningen i Kbh., IV, 1869, S. 129—42. J. Nielsen: Chr. Sørensen og hans Sætte- og Aflæggemaskine, 1891. J. Bertelsen og C. Moegreen: Chr. Sørensen, 1941.

Lauritz Nielsen (C. Nyrop).

Sørensen, Eduard Christian, f. 1898, Veterinær. F. 26. Aug. 1898 i Flensborg. Forældre: Postassistent Søren Peter S. (f. 1859) og Kathrine Margrethe Færgemand (1858—1901). Gift 19. Marts 1922 paa Frbg. med Birgitte Ludvigsen, f. 5. Maj 1897 i Kbh., D. af Billedhugger Berent Andreas L. (1862—1932) og Margrethe Olsen (1863—1938).

Kort efter at S. havde afsluttet sin Skolegang ved Realskolen i Flensborg, brød Verdenskrigen ud, og gennem alle Krigsaarene 1914—18 var S. indkaldt til tysk Militærtjeneste. Efter Hjemsendelsen fulgte han sin Lyst til Arbejde i Landvæsenet, og efter et Par Aars praktisk Uddannelse kom Studieaar ved Veterinær- og Landbohøjskolen med Landbrugskandidateksamen 1923. S. havde imidlertid fattet Interesse for Veterinærfaget og fortsatte Studiet ved Højskolen med Dyrslægeeksamen 1927 som Resultat. Den netop ledige Assistentstilling ved Normal Anatomi bragte S. ind i den Plads, der blev hans Fremtidsgerning og som førte til et Samarbejde med Professor anatomiae Simon Paulli, hvis Efterfølger han blev 1931 efter forudgaaende Konkurrence. Inden for sit specielle Fagomraade har S. allerede ydet anerkendt litterær Virksomhed og har bl. a. i Højskolens Aarsskrift (1930) skrevet om Hestens Fascier (Fællesarbejde med S. Paulli), men nævnes maa ogsaa forskellige embryologiske Arbejder (sst., n. A.) og 3. Udgave af S. Paullis »Lærebog i Huspattedyrenes Anatomi. Til Brug for Landbrugsstuderende« (1936). Interessen for Landbrugsgerningen har S. bevaret, og den har givet sig Udslag i en betydelig Indsats paa den kunstige Befrugtnings Omraade. Ved denne Metode mener man, at der kan opnaas avlsmæssig Forbedring af Husdyrbestanden og Kontrol med Tyrens Befrugtningsevne; samtidig undgaas Parringsinfektioner. Efter Studierejser til England og Italien og efter indgaaende Forsøg gik S. ind for en forbedret Sædooverføringsteknik med gelatineret Sperma i parafinerede Cellofanrør (Medlemsblad f. d. danske Dyrslægeforening, XXIII, 1940, S. 166—69). Veterinær- og Landbohøjskolens Forsøgslaboratorium overdrog S. Ledelsen af de omfattende Sædooverføringsforsøg paa Samsø 1936—38 (187. Beretning, 1939; Højskolens Aarsskrift, 1938, S. 83—146). S. har om dette Emne givet Meddelelser til 4. Internationale Husdyrbrugskongres i Zurich 1939 og til 2. Kongres for kunstig Sædooverføring i Pavia 1940.

JJ- p_{r-5}[^]

Sørensen, Carl Eiler, f. 1869, Maler. F. 9. Sept. 1869 paa Benløse Mark ved Ringsted. Forældre: Tømrer Lars S. (1840—82) og Dorthea Kirstine Andersen (1841—1907). Gift 6. Dec. 1895

i Kbh. (b. v.) med Anna Kirstine Jensen, f. 6. Okt. 1869 i Kbh. (Helligg.), d. 25. Aug. 1937 paa Frbg., D. af Marskandiser Anders J. (1827—1902) og Johanne Nielsen (1838—94).

S. kom til Kbh. 1877, stod fire Aar i Malerlære og blev Svend, fik Tegneundervisning paa Teknisk Skole 1885—86, bl. a. under H. Grønvold, gennemgik Okt. 1887—Maj 1891 Akademiets Skoler, hvor Exner og F. Vermehren var hans Lærere. Han naaede Optagelse paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1892 og har siden udstillet her, i Begyndelsen med Mellemrum, fra Aarhundredskiftet regelmæssigt, deltog tillige i Kunstnernes Efteraarsudstilling 1904—15. — Man kan sige, at S.s kunstneriske Virksomhed hviler paa hans Hjem. Han har hele Tiden hentet sine fleste Motiver herfra, malet Interiører fra sine Stuer med deres Beboere, en Trappegang med en Blomst i et Vindue, en Skulptur i Havens Frodighed, Familiens stille Sysler Døgnet igennem i tavs Beskæftigelse. Han er Figurmaler, men det er karakteristisk, at Personerne altid tier i hans Billeder, og at han fortrinsvis søger Milieuet, Stemningen omkring dem. I Begyndelsen malede han mest Afteninteriører, ofte i en nedstemt Kolorit i Tilknytning til Malere som Vilh. Hammershøi og P. Ilsted. Men efter at han 1907 havde slaet sig ned i Egnen omkring Værløse, Maaløv, Ballerup, skete der en gradvis Ændring hos ham fra mørke Farver til en lysere, renere Kolorit med stærkere Farver i Tilknytning til Malere som L. A. Ring og Peter Hansen. Han gav sig nu til at male Tøbruds- og Foraarsstemninger med Grupper af Børn eller en enkelt Figur og Vinterbilleder med Sne («Eranthis, Sneen tør» 1912 med en ung Mand, der plukker Aarets første Blomster; »Børn i Snesjap« 1914), og han har ydet et væsentligt Bidrag til Karakterisering af Aars-tiden paa Overgangen mellem Vinter og Vaar. Hans Billeder har vundet megen Paaskønnelse, baade blandt private og i Form af en Række Udmærkelser fra Akademiet — saaledes Sardin Hansens Præmie for Genremaleri 1913 for »Kufferten pakkes« og 1915 for »Børn i Snesjap«, Aarsmedaillen (Eckersbergs Medaille) 1. Gang 1914 for »Aaen og Børnene« og 2. Gang 1915 for det samme Billede af »Børn i Snesjap«. De bedste, han har malet, de mest helstøbte i Behandling af Stemning, Farve og Teknik, er vistnok »Sidst paa Vinteren«, den unge Kone og Hunden ventende ved Havelaagen, stirrende ud i det vaade Vinterlandskab (1909), »Rørskæring paa Isen« (1919), hvor den haarde Vinterkulde er malerisk smukt udløst i Sneens hvide, den blaalige Is og de okkergule Rør, og det store Dobbeltportræt af Knud Hjortø og hans Hustru foran den vide Udsigt ud over det aabne Land (1931). — S. har med stor

Interesse deltaget i Kunstens offentlige Liv og efterhaanden haft saa mange Tillidshverv at bestride, at det i de senere Aar periodevis har bragt hans eget Maleri i Staa. Han var Formand for Kunstnernes Efteraarsudstilling 1912—13, Medlem af Akademi-raadet 1917—37, af Bestyrelsen for Malende Kunstneres Sammenlutning 1915—20 og for Thorvaldsens Museum 1931—37, kom ind i Komiteen for Charlottenborg-Udstillingen 1917 og har siden 1926 fungeret som dennes Formand, og hertil føjer sig en Række andre Bestyrelsespladser og Komité-Beskikkelser. Han har foretaget Rejser til Tyskland 1894, Tyskland og Holland 1904, Norditalien 1913 og Italien og Paris 1920—21 (for Anckers Legat) og haft egne Udstillinger hos Chr. Larsen Jan. 1914, Dec. 1918, hos Chr. Bach Sept.—Okt. 1935, Sept.—Okt. 1941 og i Kunstforeningen Nov. 1923. Der findes Billeder af ham i Kunstmuseet, Museerne i Aalborg, Randers, Kolding, Ribe og Maribo samt Nasjonalgalleriet i Oslo. — R. 1923. DM. 1933. — Selvportræt (Pastel) 1899 og (Maleri) 1908 (forhen hos Johan Hansen). Tegning af Ivan Opffer 1939.

Sigurd Schultz i 111. Tid. 18. Nov. 1923. Samme i Nationaltidende 6. Okt. 1935-^{Sst}- 21. Maj 1926 og 9. Sept. 1939. Berl. Tid. 8. Sept. 1939.

Sigurd Schultz-

Sørensen, Enevold Frederik Adolf, 1850—1920, Journalist, Politiker. F. 21. Sept. 1850 i Karrebæksminde, d. 1. Febr. 1920 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Skibsfører Ernst Adolph S. (1819—90) og Maren Frederikke Petrine Marie Clausen (1830—tidligst 90). Gift 27. Maj 1882 i Helsingør med Isca Charlotte Sophie Clausen, f. 10. Okt. 1850 i Helsingør, d. 8. Juli 1913 i Kbh., D. af Købmand Nicolai Peter C. (ca. 1804—90) og Bolette Marie Lundwall (1814—1900).

S. var paa Blaagaards Seminarium 1866—69, tog sidstnævnte Aar Skolelærereksamen og var derefter et Par Aar Huslærer. Imidlertid søgte C. Berg ved et Avertissement i »Dagstelegrafen« en ung Mand med Lyst til Bladvirksomhed, og derved fik S. Stillingen som Redaktør af Venstrebladet »Kolding Folkeblad«, da dette det første af Bergs Blade fra Nytaar 1872 begyndte at udkomme. Berg, der aldrig var bange for at arbejde med ganske unge Kræfter, blev ikke skuffet af S., der viste sig meget duelig til at oparbejde det nye Foretagende under de daværende snævre og krævende Vilkaar for journalistisk Arbejde i Provinsen. S. var den nøgterne, rationelt anlagte Sjællænder og supplerede derfor godt den dristigt fremstormende jyske Folkefører, der blev hans Arbejdsgiver. I S. selv

var der ikke Stof til nogen Fører. Hverken umiddelbart ved sin Personlighed eller som Taler og Skribent kunde han øve den Tiltrækning, der skulde have virket samlende omkring hans Person. Han var først og fremmest en praktisk Mand, anlagt for baade at administrere og redigere og tillige for at lade sig bruge til de offentlige Opgaver, som hans Partifæller og Medborgere vilde betro ham. Han gjorde ved sin store Arbejdskraft og sunde Sans ypperlig Fyldest, og »Kolding Folkeblad«, der efterhaanden blev stadig mere præget af sin Redaktørs solidt oplysende politiske Artikler, blev trods en vis Tørhed i Anlægget et meget anset Blad, det absolut førende blandt de Bergske Blade. Et Vidnesbyrd om S.s Position blandt hans Standsfæller er det, at han fra 1894 til 1901 var Formand for Venstrebladenes Forening. I Kolding var han fra 1882 til 1901 Medlem af Byraadet, og da Byen havde den Undtagelsesstilling blandt Købstæder at være en By med Venstreflertal, fik S. stor kommunal Indflydelse og lærte at forstaa sig godt og grundigt paa alle Sider af Kommunallivet.

1887 valgtes S. første Gang til Folketinget i Vonsild, genvalgtes 1890, men faldt 1892 og søgte forgæves Nyvalg 1895. Han ^{var} efter C. Bergs Død 1891 den nærmeste til at blive opfattet som »Bergianerne«s Fører paa Rigsdagen, men hvor lidt han selv betragtede sig som Arvtager efter den store Fører, fremgaar af, at han ikke vilde stille sig som hans Efterfølger i Koldingkredsen. Selv om S.s Rigsdagsvirksomhed 1892 ikke var blevet midlertidig afbrudt, er det utænkeligt, at han havde kunnet eller villet konkurrere om noget Førerskab med en Mand af J. C. Christensens folkelige Bredde og Styrke. 1898 blev S. valgt til Folketinget i Koldingkredsen, som han derefter repræsenterede til 1910, da han ikke lod sig genopstille. Straks derefter blev han kongevalgt Landstingsmand. 1918 udtraadte han af Rigsdagen.

Ved sin Genindtræden i Folketinget 1898 sluttede S. sig naturligt til Venstrereformpartiet og blev Medlem af Finansudvalget. Ved Systemskiftet 1901 udnævntes han til Indenrigsminister i det første Venstreministerium, og dette blev opfattet som en naturlig Tribut til Venstres Provinspresse, der havde bidraget meget væsentligt til den vundne Sejr, og til hvis dygtige Banebrydere S. med god Grund kunde henregnes. I øvrigt er ifølge hans Forudsætninger hans Udnævnelse en af dem, der mest understreger, at ved Systemskiftet fik virkelig en ny Slags Mænd deres Chance. S. kunde som Indenrigsminister udnytte sin store kommunale Erfaring og sin Sans for Administration. Han gennemførte den kommunale Skatte- lov af 1903 og flere sociale Foranstaltninger. Da Ministeriet

J. C. Christensen 1905 afløste Ministeriet Deuntzer, overtog S. Kultusministeriet, medens hans Efterfølger som Indenrigsminister efter hans eget Ønske blev Sigurd Berg. S. var interesseret i Skolesager og en alvorlig religiøs Natur, men havde i øvrigt ikke særlige Betingelser for nogen retningsgivende Indsats paa enten Skolens eller Kirkens Omraade. Det var dog letkøbt og misforstaaet, naar hans politiske Modstandere gerne vilde spotte hans Jævnhed og i formodet Ubetydelighed hos ham finde Forklaringen paa, at han af Mændene fra 1901 fik den længste uafbrudte Virketid som Regeringsmedlem. Ogsaa i Kultusministeriet forstod S. at hævde sig med Myndighed til alle Sider. Af Lovgivningsarbejder faldt det bl. a. i hans Lod at gennemføre Lønningsloven for Lærere og en Teaterlov. Han overgik som Kultusminister i Ministeriet Neergaard 1908, i Ministeriet Holstein-Ledreborg 1909.

Efter sin Afgang med det øvrige Ministerium Holstein 28. Okt. 1909 var S. i Folketinget Ordfører for Andragender og for Tillægsbevillingsloven. I Landstinget var han 1913—16 Medlem af Finansudvalget, men gjorde sig navnlig under Grundlovssagens Behandling 1912—14 gældende ved et Ordførerskab, der var præget af hans lange politiske Erfaring. Hans sidste Leveaar var mærket af streng Sygdom. Ved sin Død fik han ogsaa af Modstandere, der havde vist Tilbøjelighed til at ringeagte ham, det Eftermæle, der svarede til, hvad han havde været: en god Folkerepræsentant og en dygtig Embedsmand. — R. 1902. DM. 1903. K.² 1905. K.¹ 1908. — Portrætteret paa Paul Fischers Maleri af den norske Deputations Modtagelse 1905 (Fr.borg), paa L. Tuxens Gruppebillede af Selskab hos Moresco 1906 og paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1915 (1923, Rigsdagen). Skitse til L. Tuxens Maleri paa Kolding Raadhus. Portrætteret paa Litografi af det første Venstreministerium 1901. Tegninger af Alfr. Schmidt 1917—18. Træsnit 1885.

N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, igoi—03, S. 81—85. Kolding Folkeblad 18. Dec. 1896, 25. Juli 1901, a. og 4. Febr. 1920. Frederiksborg Amts Avis 3. Febr. s. A. H. M. Fenger: Erindringer fra mit Liv, 1925, S. 2846°. rr -v

Sørensen, Frode Christian, f. 1886, Handelsgartner, Lektor. F. 16. Sept. 1886 i Emdrup. Forældre: Handelsgartner Jeppe S. (1853—¹9²4) og Johanne Jørgensen (1857—1936). Gift 8. Jan. 19151 Odder (Valgmenigheden) med Gerda Bodil Johanne Andersen, f. 23. Juli 1889 paa Frbg., D. af Billedhuggeren Rasmus M. A. (s. d.) og Hustru.

Opvokset i Gartner hjemmet Emdruphøj begyndte S. sin gartneriske Læretid hos Faderen, men da han havde mere Lyst til Bøgerne, gav han sig til at studere, tog Artium 1904, privat dimitteret, og statsvidenskabelig Eksamen 1909. Interessen for det videnskabelige blev nu kædet sammen med hans gartneriske Interesser, først gennem Studierejser for at se paa Torveforhold i Holland, derefter ved at han 1911 tog Eksamen som Havebrugskandidat og siden ved yderligere Studieophold i England, Frankrig, Holland og Tyskland. Som det tredje Led i Treklangen i S.s Liv fik de grundtvigsk-kirkelige Interesser, som han havde mødt baade i Hjem og Skole, ham til at tage Lærerplads paa Askov Folkehøjskole (1912—16). Imidlertid drog Gartnerhjemmet ham tilbage, og hans store Arbejdsevne og vide Horisont kom fra 1. Maj 1916, da han overtog Faderens Forretning, Gartneriet og Gartnerstanden til gode. Han kom ind i et stort Antal faglige Foreninger, blev saaledes Formand i ikke mindre end sytten Foreninger og deltog som interesseret og initiativrigt Medlem i omtrent lige saa mange andres Virksomhed. Og da der ved Landbohøjskolen 1922 oprettedes et Lektorat i gartnerisk Driftsøkonomi, skete det ikke mindst paa Basis af, at man havde den Mand, der kunde overtage dette specielle Felt. Allerede da havde S. i tre Aar været Formand i den store Almindelig dansk Gartnerforening, og kun en kraftig Svækkelse af Synet nødte ham til at opgive denne Virksomhed, som han stærkt havde præget; i Fællesudvalget for Prøvedyrkning af Køkkenurter har han siden 1919 været Formand, og ved Siden af dette har han navnlig givet væsentlige Bidrag til Løsning af Problemerne om den gartneriske Erhvervspropaganda og Torveforholdene. Landbrugsministeriet har benyttet ham i flere vigtige Udvalg og Sager, og 1941 er han indtraadt i det af Handelsministeriet nedsatte Udvalg til Regulering af Priserne paa Frugt. En Tid lang bosiddende nær Bispebjerg og med sine kirkelige Interesser som Baggrund gjorde S. et betydeligt Arbejde for Rejsning af Jensen-Klints Grundtvigskirke, var Medlem af Kirkekomiteen, blev Kirkens Værg og er tillige Medlem af Vartovs Menighedsnævn. — I Aarene før 1940 solgtes Emdruphøjs Arealer til Bebyggelse, og i Lyngby grundede S. de to Handelsgartnerier Carlshøj og Emdruphøj (hvis Arealer købtes allerede i 1923), der ligesom det nedlagte Gartneri ledes med Administrationsevne og gartnerisk Vidsyn. De mest moderne Metoder er taget i Anvendelse — moderne Drivhusanlæg, Jordfræser, Cementveje, Erda-Anlæg til Bænkene og Neon-Lys m. m. — S. er Forfatter til »Smaa Jordbrug«, der udsendtes 1911 som Besvarelse af en Prisopgave, og har desuden skrevet Bidrag til

»Nordisk illustreret Havebrugsleksikon«, »Danske Gartnerivirksomheder«, en Del faglige Blade og Dagblade samt til Værkerne »Den danske Stat« (1929) og »Danmarks Kultur ved Aar 1940« m. m. Gartner-Tidende 18. Jan. 1938. Danske Gartnerivirksomheder, II, 1935, 9 9 •> ¹⁰4-
Johannes Tholle.

Sørensen, Hans, 1829—¹⁹⁰¹> Veterinær. F. 16. Maj 1829 i Hundslev ved Kerteminde, d. 14. Dec. 1901 i Odense, begr. sst. Forældre: Gaardejer, Sognefoged, Stænderdeputeret, Dyrlæge Søren Jørgensen (1791—1873) og Birgitte Rasmusdatter (1792—1874). Gift 14. Maj 1867 i Sanderum med Rasmine Pedersen, f. 16. Marts 1844 i Sanderum, d. 12. Maj 1918 i Odense, D. af Gaardejer, Sognefoged Peder Hansen (1800—88) og Ane Marie Rasmusdatter (1807—97).

Interessen for Dyrlægegerningen arvede S. fra sin Fader, der med stor Dygtighed paa mange Omraader var en Raadgiver for sin Egn, og som ogsaa virkede som Dyrlæge med Ret til at praktisere, skønt han ikke havde Eksamen. S. tog Præliminæreksamen 1851 og Dyrlægeeksamen 1854. Efter en kort Tid at have praktiseret i Hundslev nedsatte han sig i Odense 1856, hvor han efterhaanden oparbejdede en meget stor Praksis. Som Dyrlæge vandt han stor Anseelse blandt Landmændene, og ogsaa blandt sine Kolleger fik han med sin virksomme Natur og retsindige Personlighed en fremtrædende Stilling. I en lang Aarrække var han Formand for Fyns Stifts Dyrlægeforening og Medlem af Bestyrelsen for De danske Dyrlægers Fællesforening. — S.s betydeligste Indsats var dog hans Arbejde for Husdyrbrugets Fremme. 1856 var han blevet Lærer ved Det theoretiske Landvæsensinstitut i Odense, der Aaret før var oprettet af Fyens Stifts patriotiske Selskab, og han virkede her med megen Dygtighed i over 40 Aar. Som Lærebog udgav han 1887 »Grundtræk af Huspattedyrenes Sundhedspleje«. Med stor Arbejdsiver tog han Del i Husdyr brugsar bej det inden for Fyens Stifts patriotiske Selskab, holdt talrige Foredrag baade her og i andre Landboforeninger, var Dommer ved Dyrskuer og til sin Død Medlem af den fynske Hingsteskuekommission. Da Selskabet optog Stambogsføring, blev det overdraget S. at udarbejde »Stambog over Tyre og Køer af rødt fyensk Malkekvæg« (I—II, 1891—94), og 1892—1901 udgav han en Række Beretninger om præmierede Hingstes og Tyres Afkom. En særlig værdifuld Afhandling fra hans Haand er »Det røde, fynske Malkekvægs Udvikling i de sidste 40—50 Aar« (1887), der bygger paa et indgaaende personligt Kendskab. S. var en usædvanlig livlig og begavet Mand i Besid-

delse af et ejendommeligt Lune og stor personlig Elskværdighed.
— DM. 1880. R. 1895.

Maanedsskrift for Dyrlæger, XIII, 1901—02, S. 462 f. Ugeskrift for Landmænd, 8. Rk., V, 1901, S. 525. Fyns Stiftstidende 14. Dec. s. A. N. Beck: Fyens Stifts patriotiske Selskab gennem 100 Aar, 1910, S. 147 o. fl. St.

Aksel Milthers (B. Bang).

Sørensen, Hans Peter, f. 1886, Redaktør. F. 18. Dec. 1886 i Silkeborg. Forældre: Arbejdsmand Nikolaj Janik Friis S. (1861—^x939) og Kristine Petersen (1845—1929). Gift i^o 22. Nov. 1918 i Kbh. (b. v.) med Maren Nielsen, f. 13. Juli 1887 i Struer, d. 30. Juni 1919 i Kbh., D. af Tømrer Morten N. og Maren Jeppesen. 2° 22. Nov. 1920 i Kbh. (b. v.) med Anna Kristine Karen Feldsted, f. 17. Juni 1895 i Kbh., D. af Arbejdsmand Jens Christian F. (1854—1927) og Elisabeth Kristine Pedersen (1868—1937).

S. kom som Barn fra Provinsen til Kbh., gik i Kommuneskole og blev som ung Fabriksarbejder. Ved Deltagelse i den socialistiske Ungdomsbevægelse og i fagligt og politisk Arbejde erhvervede han sig tidligt et indgaaende Kendskab til Arbejderbevægelsens teoretiske Grundlag og praktiske Former. Han er en selvlyrt Mand, meget belæst og har skrevet smittende begejstret om Litteraturens og Aandslivets Stormænd; selv er han Forfatter til adskillige sociale Digte og Sange. I Bogen »De politiske Partier« (1931) skrev han om Socialdemokratiet. Han var Formand for Diskussionsklubben Karl Marx 1912—15 og har siden 1920 siddet i Redaktionen af og Bestyrelsen for Diskussionsklubbernes Tidsskrift »Socialisten«. 1915—17 var han Redaktør for Socialdemokratisk Ungdomsforbunds Blad »Fremad«. 1904 blev han Medlem af Trælagerarbejdernes Fagforening og havde indtil 1923 en Række Tillidsposter inden for denne. 1917—18 var han Sekretær i Arbejdernes Fællesorganisation. Fra dets Oprettelse 1918 til 1924 var han Medredaktør ved Eftermiddagsbladet »Klokken 5«. Han blev Rigsdagsmedarbejder ved »Social-Demokraten« 1924, Redaktør 1928, ansvarhavende 1929, fratraadte Bladet Aug. 1941. Som Redaktør har han været det rolige Overlægs Mand; hans sikre Forankring i Arbejderbevægelsen i Forbindelse med hans intuitive Evne til at bedømme en politisk Situation har præget hans Ledere. Samtidig har han i højere Grad end sine Forgængere lagt Vægt paa Bladets indre Organisation og deltaget i Redaktionsarbejdets Detailler; omkring 1930 gennemførtes saaledes en betydelig Modernisering af Bladet med Søndagstillæg, Farvetryk m. v. S. var Formand for Kbh.s Redaktørforening 1935—37 og for den paa hans Initiativ oprettede

Danske Dagblades Fællesrepræsentation 1936—41. Han var sit Partis Kandidat i Kbh.s 3. Kreds ved Folketingsvalgene 1920—32 og kom som Suppleant ind i Folketinget nogle Uger 1935. — Ved Siden af Bladvirksomheden har han lagt en stor Del af sin Arbejds-kraft paa det kommunale Omraade. Han kom ind i Kbh.s Borgerrepræsentation 1923 og har gennem Aarene været Ordfører vedrørende Byens kunstneriske Udsmykning, Færdselsforhold, Begravelsesvæsenet, Havnen og andre Sager. Hans store Interesse for praktiske og administrative Spørgsmaal, hans Grundighed og Overblik førte ham efterhaanden frem inden for den socialdemokratiske Gruppe. Han blev dens Formand 1936, var Budgetordfører 1936—38 og har været dens egentlige politiske Ordfører siden. Han var en af de drivende Kræfter bag den store Forfatningsændring i Kommunestyret 1938, der medførte større Samling og Fasthed i Byens økonomiske Forhold og samtidig gav Borgerrepræsentationen alene den bevilgende Myndighed. 1941—42 har han været Ordfører for Planerne om Saneringen af Borgergade-Adelgade-Kvarteret. — Portrætteret paa E. Saltofts Gruppebillede af Arbejderbevægelsens Mænd 1934 (Folkets Hus, Enghavevej). Studie hertil (Privateje).

Journalisten 15. Dec. 1936. Politiken 18. Dec. s. A.

Oluf Bertolt.

Sørensen, Henrik, se Sørensen, Louis.

Sørensen, Jens, 1646—1723, Søkortdirektør. F. 28. Dec. 1646 i Sølvitsborg, d. 6. Okt. 1723 i Kbh., bisat i Holmens K.s Kapel, 1750 flyttet til Holmens Kgd. Fader: Købmand og Skibsreder, Raadmand Søfren Jensen fra Rønne. Moderen ukendt. Gift i^o 6. Febr. 1674 med Bente Andersdatter Rogge, begr. 23. Maj 1708 i Køge, D. af Borgmester i Kristiansstad Anders Olufsen. 2° 9. Juni 1719 i Kbh. (Holmens) med Bente Valentinsdatter, der overlevede ham.

Fra ganske ung sejlede J. S. med og førte senere flere af Faderens Skibe. Under disse Sejladser gjorde han stadig Optegnelser over Farvandene, og samtidig har han faaet Øjet op for, hvor elendige de udenlandske, navnlig hollandske Søkort var, der benyttedes i de danske Farvande og Østersøen. Efter Faderens Død overtog J. S. hans Forretning og blev en velstaaende Mand, men under den skaanske Krig ruineredes han efterhaanden fuldstændig. Han flyttede til Kristiansstad, derfra til Landskrona, 1679 efter Freden i Lund til Kbh. og endelig 1686 til Køge. Under Krigen blev det største af hans Skibe opbragt og ført til Kbh., hvor det anvendtes i

Kongens Tjeneste. J. S. søgte flere Gange uden Held om at faa det tilbage, men 1684 fik han til Erstatning et lille Fartøj. Vi staar nu ved et Vendepunkt i J. S.s Liv, idet han er begyndt at tegne Søkort. Omkring 1682 havde han tegnet et Søkort over Blekings Kyst, som han kendte ud og ind. Kortet sendte han til Kongen, idet denne Kyststrækning havde faaet særlig Interesse efter Anlæggelsen af Krigshavnen Karlskrona 1680. Admiralitetet ydede han Tjenester ved nogle Rejser til Karlskrona for hemmeligt at søge Oplysninger. 30. Maj 1689 indsendte han en lang Forestilling til Regeringen om Nødvendigheden af at faa opmaalt og kortlagt alle de danske Farvande og mente sig selv i Besiddelse af de fornødne Kvalifikationer til at forestaa dette Arbejde. En saadan Opmaaling var paa Ole Rømers Foranstaltning allerede paa-begyndt og foretoges af Jørgen Dinesen Oxendorph (s. d.), der 1681—87 havde ledet en almindelig Ejendomsopmaaling hele Landet over, som dannede Grundlaget for den af Ole Rømer iværksatte Matrikulmaaling. Oxendorph var Landmaaler og havde ingen maritim Uddannelse, og han overførte Landmaalerprincippet fuldstændig paa Sjøopmaalingen, saa at denne blev langsom og derfor kostbar. Desuagtet foreslog Ole Rømer, at Opmaalingen skulde fortsættes, som den var iværksat af Oxendorph og under dennes Ledelse. 1. Juni 1689 fandt der da et Møde Sted paa Slottet mellem J. S. paa den ene Side og Oxendorph og Ole Rømer paa den anden i Overværelse af Kongen og en Del Raadgivere. J. S. maa have forsvaret sin Sag godt, thi n. Juni modtog han sin Udnævnelse til Søkortdirektør. Han tog nu fat paa Opmaalingen af Farvandene og fortsatte gennem en lang Aarrække med utrættelig Energi og Flid, og der foreligger fra hans Haand over 100 Korttegninger. De indsendtes til Admiralitetet og opbevarede der til Flaadens Brug, og trods gentagne Forsøg lykkedes det aldrig J. S. at faa noget af dem reproducere og offentliggjort, for at den almindelige Skibsfart kunde komme til at nyde godt af dem. Det var Autoriteternes Frygt for, at Landets Fjender skulde høste Fordel af de bedre Kort, der gjorde sig gældende. Naar Hensyn tages til de Hjælpemidler, der stod til J. S.s Raadighed, maa man forbyses over de gode Resultater, han har opnaaet. Alle Retninger har han bestemt udelukkende ved Kompas, store Afstande ved en af ham selv konstrueret »Milevogn«, hvor Længden af Hjulets Omkreds multipliceret med Antallet af Omdrejninger gav Afstanden. Mindre Afstande maalte han med Kæde eller Stang. Landkonturerne er mærkværdig gode og ligeledes Øernes Beliggenhed. Paa Søen lagde han hovedsagelig Vægt paa at bestemme Grun-

denes Beliggenhed og Dybden paa dem. De Strækninger, hvor Farvandet var rent, gik han over med en let Haand.

Efter J. S.s Død laa hans Kort gemt og glemt i Admiralitetet, og da Søkortarkivet oprettedes 1784, overførtes de hertil, hvilket var et stort Held, thi herved blev de reddet fra Undergang, idet Branden 1795 fortærede Admiralitetsbygningen, men sparede Søkortarkivet. Ved Norges Adskillelse fra Danmark udleveredes alle Kort over de norske Kyster. Imidlertid blev J. S.s Kort over disse Strækninger ikke udleveret, og der kom da senere fra Norge Opfordring til at sende dem. Søkortarkivets daværende Direktør, Løvenørn, har aabenbart ikke set paa disse Kort med samme Øjne som Nutiden, thi han sendte dem med den Bemærkning, at han har betragtet dem som »Makulatur«, som han har »undseet« sig ved at sende.

J. S.s Optegnelser og Dagbøger indeholder en Rigdom af maritime Stednavne, som er af stor Interesse for Stednavneforskningen. Men da Retskrivningen ved Aar 1700 endnu var ret vaklende og dette i særlig Grad gælder J. S.s egen, er mange Stednavne skrevet paa flere forskellige Maader. Selv sit eget Navn skriver han afvekslende Søffrenssøn, Søfrensen eller Sørensen.

J. S. har været en meget rethaverisk og stridbar Natur, der saa godt som hele sit Liv laa i Proces snart med den ene, snart med den anden, og med de Officerer, der var stillet til hans Raadighed under Opmaalingerne, var han i stadig Strid. I sit Hjem har han sikkert ogsaa været urimelig; navnlig efter hans første Kones Død **har** Arvestridigheder gjort ham saa umedgørlig, at det sidste af hans hjemmenværende Børn, en Datter, forlod Hjemmet. — »Genopdagelsen« af J. S. maa vistnok tilskrives Professor Ed. Erslev, der i sin Bog om Jylland (1886) peger paa hans fremragende Betydning og giver ham Prædikatet »Den danske Hydrografis Fader«. Ved en Ordning af Marinens Arkiv i Rigsarkivet i Slutningen af 19. Aarhundrede fandtes et mægtigt Materiale om J. S. i hans Selvbiografi og efterladte Papirer.

Epitafium i Holmens K.s Kapel.

J. Estrup og Johs. Knudsen: Danske Søkort af Jens Sørensen, 1916. Johs. Knudsen: Søkortdirektør Jens Sørensen, »Den danske Hydrografi's Fader«, 1918. Samme: Af Søkortdirektør Jens Sørensens Papirer, 1921. JJ p

Sørensen, Jens, f. 1887, Maler. **F. 28. Sept.** 1887 i Kolding. Forældre: Skomager, senere Opsynsmand ved Kolding Haandværker- og Industriforening Jørgen August S. (1859—1927) og Jensine Hansen (f. 1861). Ugift.

S. lærte Billedskærerfaget og gik paa Teknisk Skole i sin Fødeby, tog saa til Kbh., hvor han i Løbet af et Aar forberedtes paa Teknisk Skole til Akademiet og derefter søgte dette to Semestre 1910. Hans Uddannelse naaede ikke videre end den forberedende Tegneundervisning, Resten fandt han selv ud af. Han havde svært ved at komme frem. Det første, han viste Offentligheden, var en enkelt »Opstilling« paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1911, men siden slap han ikke ind paa nogen Udstilling før Kunstnernes Efteraarsudstilling 1918, hvor han deltog aarlig til 1929. Desuden har han udstillet paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1923, 1925—26, 1928, paa sammes Efteraarsudstilling med en større Samling Billeder 1929 og paa Den frie Udstilling 1930, 1932—36, 1939. Det afgørende Skub fremad fik han, da Vilhelm Wanscher 1929 paradoksalt bemærkede om hans Selvportrætter, at de »er næsten lige saa gode som Rembrandts — ja, egentlig malet bedre end mange af den gamle Hollænders, fordi deres Stil er mere lidenskabelig«. — S.s Produktion er forholdsvis usammensat. Omkring 1920 malede han nogle Kompositioner med bibelske Motiver (»Korsdragelsen«, »Kristus paa Havet«, »Kristus i Emaus«, »Nedtagelsen af Korset«), saaledes som man gjorde det dengang i yngre yderliggaaende Kredse. En Del Opsigt vakte et stort Rytterbillede, »Dantons Død« (1923), hvortil han havde laant Motivet fra en Skitse af Delacroix, og et Billede af »Vagtparaden« (1926), og Akademiet gav ham Eckersbergs Medaille 1932 for et Helfigur-Portræt af Maleren Gitz Johansen i over Legemsstørrelse. Hertil kan føjes nogle Sommerbilleder fra Skagen, men i øvrigt er hans specielle Omraade de nævnte Selvportrætter, som han har malet mange af, gerne med en selvransagende, lidt dyster Ironi, Cirkusscener og først og sidst Dyrehavsbakken — den er hans eet og alt, den har han malet i et Fyrværkeri af Farve. S. hører decideret hjemme i det »fauvistiske« Hjørne af dansk Ekspressionisme. Han er ganske uskolet og upoleret i sin Malemaade, og Kvaliteten kan være stærkt svingende i hans Billeder. Men han er paa sin egen Manér en dristig og begavet Kolorist, der i heldige Øjeblikke meget vel forstaar at bygge et Billede op med koloristisk Stringens. — S. var repræsenteret paa de danske Udstillinger i Helsingfors 1928 og Amsterdam 1934, Kunststævnet i Forum i Kbh. 1929 og Rundskue-Udstillingen 1936. Museerne i Aarhus og Vejen ejer Billeder af ham. — Mange Selvportrætter, bl. a. 1929.

Ekstrabladet 29. Nov. 1929. Chr. Houmark i B.T. 9. Marts 1934. Leo Tonti: Jens Sørensen, 1937 (Danske Kunstnere, III). Berl. Tid. 28. Aug. s. A.

Sigurd Schultz-

Sørensen, Johan Poul, f. 1861, Ingeniør, Opfinder. F. 15. Okt. 1861 i Tebstrup, Vor Herred. Forældre: Møllebygger Peder S. (1808—70, gift i° med Ane Kirstine Hansdatter, 1810—57) og Margrethe Cathrine Rasmussen (1831—1927). Gift 28. Marts 1891 i Fruering med Clara Eleonore Kirstine Marie Thøgersen, f. 26. Maj 1870 i Gesing, Fruering Sogn, d. 13. Febr. 1933 paa Frbg., D. af Lærer i Gesing, senere i Fruering, Thøger Clement T. (1842—1908, gift 2° 1880 med Jacobine Gundine Alrøe, 1856—1940) og Marie Jensen (1843—7^)-

Efter Skolegang paa Landet og Konfirmationen 1875 kom S. til Søs. I ti Aar sejlede han med forskellige Nationers Skibe og fik set det meste af Verden. 1885 kom han tilbage til Danmark for at aftjene sin Værnepligt. Han blev her Overmatros og senere uddannet som Underofficer. 1887 kom han til Tjeneste ved Søminekorpset, og efter en vis Uddannelse her blev han ansat ved Flaadens Mærkevæsen, hvor han særlig havde til Opgave at lede Felttelefonbygning. S., der havde stærk Interesse for tekniske Spørgsmaal og stedse havde søgt at skaffe sig Undervisning i Matematik og Fysik, blev under sit Arbejde for Flaadens Mærkevæsen fra omkring 1890 opmærksom paa en Metode til at sende Signaler ad traadløs Vej til og fra et Skib, der laa til Ankers. Han drev sine Forsøg systematisk, og paa Anbefaling af Havnekaptajn, Kommandør C. F. Drechsel bevilgede Indenrigsministeriet 1896 3500 Kr. til Installation af et saadant traadløst Telegrafanlæg til Brug for Redningsdamperen »Vestkysten« ved Thyborøn Kanal. Systemet blev ikke udviklet videre, og Interessen døde hen. Et Par Aar senere blev S. Telegrafingeniør ved Sødefensionen, men tog 1904 sin Afsked og overtog Repræsentationen for det tyske elektriske Firma Mix & Genest. 1906 løste han Grossererborger-skab. 1916 startede han Akts. Den danske Kabelfabrik og var Direktør for denne, til han 1920 afgik paa Grund af Uenighed med Bestyrelsen. Under sit Arbejde har S. udtaget en Række Patenter, f. Eks. paa Rørpostanlæg, elektriske Distancemaalere, automatiske Telefonapparater o. lign. I Aarene kort før 1930 begyndte S.s gamle Forsøg at finde Omtale i Dagspressen, og under den retrospektive Radioudstilling i Efteraaret 1932 krævedes fra flere Sider i Dagspressen, at det nu undersøgtes, hvilken Værdi disse havde. Der blev herefter til Gennemgang af dette Spørgsmaal nedsat en sagkyndig Komité, der afgav Betænkning i Foraaret 1933. Det udtales heri, at S. paa et Tidspunkt, da traadløs Telegrafi endnu var ganske ukendt, har været inde paa Metoder og Forsøg, som — hvis han havde haft Lejlighed og Midler til at fortsætte dem — even-

tuelt kunde have ført til betydningsfulde Resultater. S.s Forsøg, der gik ud paa at telegrafere ved elektrisk Induktion mellem et Kabel, som er lagt i Cirkelform paa Havbunden, og en Traadrulle paa Skibet, indtager en smuk Plads mellem de Arbejder, som f. Eks. Englænderne W. H. Preece og Evershead udførte, inden Marconi 1896 begyndte paa sine Forsøg. Hvis S.s Forsøg havde været offentliggjort, vilde de sandsynligvis være blevet nævnt i G. G. Blakes Bog »History of Radio Telegraphy and Telephony« (1928) og lignende Værker. Imidlertid maa det ikke overses, at man ikke har kunnet paavise, at S. har anvendt elektromagnetiske Bølger, og at der følgelig ikke er nogen Sammenhæng mellem S.s og Marconis Arbejder og endnu mindre mellem hans og Valdemar Poulsens. Til denne Bedømmelse sluttede man sig fra Polyteknisk Lærestalts Side. Komiteen indstillede til Undervisningsministeriet, at der tildeltes S. en Anerkendelse, og han fik paa denne Foranledning Ridderkorset. S. har udgivet nogle Erindringer, »Mine traadløse Forsøg 1891—96« (1928), »30 Aar paa Søen« (1933), »Blandt Sæler og Smuglere« (1936, oversat til flere fremmede Sprog), »Kampen for Tilværelsen« (1936), »30 Aar til Lands« (1937) og »Under Dragens Tegn« (1941). Disse Erindringer er ikke uden Interesse; de præges forstaaeligt nok af en vis Fortrydelse over hans daværende foresattes Uforstand over for Betydningen af hans Forsøg, men ogsaa af en noget vidtdrevet Trang til steds at tillægge andre Skylden for, at der ikke kom mere ud af hans Foretagender, end Tilfældet var. — R. 1933. — Maleri af Jenny Salicath 1941 (Radiohuset). Rødkridtstegning af P. Corona 1936. — Mindsten i Tebstrup 1934 med Bronzerelief efter Fotografi.

Elektroteknikeren, XXIX, 1933, S. 465—75; XXXIII, 1937, S. 61 if. Ingeniøren, XLII, 1933, S. 277-80.

P r ø / ^ . ^

Sørensen, Joseph Christian, 1796—1861, Præst. F. 11. Febr. 1796 i Kbh. (Nic), d. 25. Okt. 1861 i Karby, begr. sst. Forældre: Vognmand Joseph S. (ca. 1758—1811) og Maren Marie Schelund (ca. 1757—1832). Gift 5. Maj 1826 i Køge med Maren Birgitta Kreutzkam, f. 3. Febr. 1799 i Kbh. (Petri), d. 1. Maj 1869 i Karby, D. af Bagermester Johann Albrecht K. (ca. 1756—1801) og Berthe Jensen (ca. 1756—1836, gift 2° med Bagermester i Køge Carl Frederik Gærtner, ca. 1777—1827).

S. blev Student 1814 fra Borgerdydskolen i Kbh. og tog teologisk Embedseksamen 1820. Efter i seks Aar at have virket som Lærer blev han Sognepræst for Sønderhaa og Hørsted i Thy. Her skete

der et aandeligt Gennembrud hos S. Han siger selv, at hans Prædikener hidtil havde været »æstetiske«; nu blev de vækkende. Da han 1831 forflyttedes til Solbjerg og Sundby paa Mors, tog Vækkelsen ny Fart. S.s Forkyndelse og Færd var i disse Aar ret pietistisk. Men alt mens Præstegaarden i Solbjerg i stigende Grad var Udgangspunkt for de gudelige Forsamlinger paa Mors, blev S.s Forkyndelse mere evangelisk, og efterhaanden droges han, bl. a. ved Samlivet med sine to mærkelige Huslærere Chr. Kold og P. K. Algreen stedse mere over til den grundtvigske Retning. Han indtog i disse Aar en ledende Stilling inden for de vaktres Kredse paa Mors. Dertil kom, at han 1835 var blevet udnævnt til Provst. Denne hans Embedsstilling tilligemed den Agtelse, han overalt nød, gjorde ham til en meget værdifuld Forsvarer for Forsamlingsfolket, da en ivrig Byfoged sammen med nogle Præster rejste Kampen imod dem. 1844 blev S. forflyttet til Karby, Hvidbjerg og Redsted Sogne kald i Morsø Sønder Herred, hvor han blev til sin Død. — R. 1854. DM. 1859.

Fr. Nygård: P. K. Algreens og Provst J. K. Sørensens Levnedsløb, 1883.
Samme: Kristen Kold, I, 1895. rr K h

Sørensen, Henrik Louis, 1853—1902, Xylograf. F. 30. Juni 1853 i Kbh. (Trin.), d. 13. Dec. 1902 i Paris, begr. sst. Forældre: Stillingskommissær, senere Distriktsforstander, Kancelliraad Henrik S. (1827—¹⁹13) og Anna Helene Elisabeth Nissen (1825—9[^])-Gift 24. Dec. 1895 i Paris med Jeanne Philippine Scharff, f. 4. Sept. 1867 i Paris, D. af Portefeuillefabrikant Jean Philippe S. og Marie Henriette Kolb.

S. blev uddannet som Xylograf hos den svenske Træskærer C. L. Sandberg, der i en Del Aar efter 1870 arbejdede i Kbh. 1878 drog han til Paris for at uddanne sig yderligere, og efter sin Hjemkomst arbejdede han hos H. P. Hansen og en kort Tid hos F. Hendriksen. Han drog dog atter ud og efter et fireaarigt Ophold i Berlin bosatte han sig endelig i Paris, hvor han fra 1888 groede fast og stiftede Familie. I Paris arbejdede han mest for de kendte Xylografer Rousseau og navnlig for A. Lepère, hvis virtuosmæssige, tonede Snit S. tilegnede sig til Fuldkommenhed. Hans Hovedvirksomhed falder i Frankrig og kan bl. a. eftersøges i »Le monde illustre«, »Petit journal« og Tidsskriftet »L'image«. Men ogsaa i danske Bøger kan man finde Eksempler paa hans Værker, der skiller sig ud fra den gængse danske Maade at bruge Værktøjet paa, saaledes i Verdensudgaven af H. C. Andersens Eventyr (1900) med Hans Tegners Illustrationer, hvortil han bl. a. har skaaret

Billeder til »Lykkens Kalosker« og »Rejsekammeraten«, og i den illustrerede Udgave af »Hjortens Flugt« fra 1898, hvor han efter Knud Larsens Tegninger har skaaret i hvert Fald de to Billeder til Peder Jernskæg. — S.s yngre Broder *Henrik Arnold Hamilkar S.* (f. 12. Juli 1864 i Kbh. (Garn.)) blev ligeledes uddannet som Xylograf, idet han efter sin Konfirmation 1879 kom i Lære hos H. P. Hansen. Han gik i Teknisk Skole og paa Akademiet. 1888 drog han paa et Legat fra Det Reiersenske Fond til Paris og arbejdede her hos Tilly og længst hos Rousseau, der nærmest maa betegnes som hans Læremester i det tonede Snit, der blev hans Speciale, som det havde været Broderens. 1893 kom han hjem igen og arbejdede navnlig for Det Schubothenske Forlag, der efter fransk Mønster havde paa-begyndt et med Træsnit illustreret Miniaturebibliothek. Hertil har S. saaledes skaaret de fleste af Frants Henningsens Tegninger til »Den krøllede Fritz« (1896) og efter P. S. Krøyers Tegninger Portrætter af Drachmann, Karl Gjellerup og Erik Skram. Til Verdensudgaven af H. C. Andersens Eventyr har han for Ernst Bojesen skaaret en Række af Træsnittene, saaledes det store Portræt af Digteren efter Fotografi og efter Tegnernes Tegninger Billeder til »De vilde Svaner«, »Snedronningen«, »Hyldemor« og »Stormen flytter Skilte«. Fra 1896 til 1900 opholdt han sig igen i Paris, men har siden levet i Kbh., hvor han en kortere Tid var Lærer i Xylografi paa Kunstakademiets grafiske Skole. Han har udstillet Træsnit saavel paa Charlottenborg-Udstillingen som paa Salonen i Paris. Begge Brødrene S. var i Besiddelse af en stor teknisk Dygtighed, som passede godt til Tidens Illustratorer. De maa betegnes som fuldgode Elever af den franske Xylografiske Skole fra Træsnittets sidste Dage, da dette, mere og mere trængt af de nye hurtigere og billigere fotomekaniske Ætsemetoder, kun blev brugt til dyrere Bøger med et vist kunstnerisk Præg.

Bogvennen, 1901—03, S. 27 f.

H. S. Hendriksen.

Sørensen, Mads, 1809—93, Strandfoged og Forbjærger. F. 29. Maj 1809 paa Thyborøn, d. 6. Nov. 1893 sst., begr. i Agger. Forældre: Husmand Søren Nielsen (ca. 1757—1836) og Sidsel Marie Madsdatter (ca. 1771—1842). Gift 21. Okt. 1832 i Harboøre med Sidsel Marie Nielsdatter, døbt 8. Aug. 1811 i Harboøre, d. 29. Okt. 1876 i Lemvig, D. af Gaardejer Niels Christensen Bruun (1761—1845, gift i° 1787 med Sidsel Marie Christensdatter, ca. 1757—1807) og Karen Andersdatter (ca. 1784—1834).

S. tilbragte hele sit Liv paa Thyborøn, fra først af som Fisker.

Allerede i sin Ungdom deltog han med Dygtighed, Mod og Iver i Redningen af skibbrudne, og da der 1851 blev oprettet en Redningsstation ved hans Fødested, blev han ansat som Opsynsmand ved denne. Han udmærkede sig 1854 ved Redningen af Besætningen paa den svenske Bark »Skandia«, 1860 ved den franske Brig »Travaiks Stranding og 1868 ved det russiske Krigsskib »Alexander Newskij«s Forlis. 1888 tog han paa Grund af Alder Afsked fra sin Stilling som Opsynsmand, men han vedblev til sin Død at være Forbjærger og ledede Redningen af flere Hundrede skibbrudne. S. var en bramfri, stille Mand, stor og stærk, og han kendte ikke til Frygt. Intet Under, at han, der ogsaa ved sin Intelligens ragede op over sine Kammerater, blev Genstand for disses Beundring og Kærlighed og næsten altid gik under Navnet »Kongen«. — DM. 1860.

Berl. Tid. 9. Nov. 1893.

Jonas Collin (Povl Engelstoft).*

Sørensen, Hans Jørgen Marius, 1853—1939, Skolemand. F. 8. Sept. 1853 i Jelling, d. 25. Marts 1939 sst., begr. sst. Forældre: Lærer Knud S. (1825—58) og Ane Katrine Rasmusdatter (1825—65). Gift 1° 28. Okt. 1878 i Jelling med Mette Katrine Hansen, f. 1. Nov. 1853 i Jelling, d. 9. Jan. 1880 i Uldum, D. af Gaardejer Hans Christensen (1811—86) og Jensine Frederiksdatter (1814—68). 2° 23. April 1881 i Jelling med Jensine Johanne Frandsen, f. 5. Marts 1853 i Jelling, d. 24. Maj 1906 i Aarhus, D. af Gaardejer Frands Peder Jensen (1825—^J9^r4) °S Johanne Katrine Buch (1827—^J9^r5)- 3° 8. Nov. 1908 i Odense med Hanne Katrine Jessen, f. 30. Okt. 1857 i Rold, Vissenbjerg Sogn (gift i° 1884 med Kommuelærer i Odense Hans Buch Frandsen, 1857—1906), D. af Lærer, sidst i Hasmark, Michel Carl J. (1821—61) og Karen Laursen (1831—1920).

S. kom som sekstenaarig paa Staby Højskole (1869—70) og fortsatte paa Jelling Seminarium (1871—73), var derefter Lærer ved Vallekilde Højskole og Friskole (1875—77), ved Uldum Højskole (1877—81) og ved Vinding Højskole (1881—83), hvorefter han 1883 blev Lærer ved Jelling Statsseminarium i Dansk og Geografi, senere desuden i Historie; kgl. Udnævnelse 1892. Jævn-sides denne Lærervirksomhed uddannede han sig ved Selvstudium og Feriekursus (Dansk, Oldnordisk) samt Rejser (Norge 1877, Holland og Tyskland 1902, Sverige 1910), var paa Foredragsrejse i Amerika paa Opfordring fra Kultusministeren 1911.

Slægten har Rod i »De stærke Jyder«s Bevægelse i Raarup Sogn, Bjerre Herred, hvor begge Forældrene var fra. Allerede i deres

tidligste Ungdom blev baade Faderen og Moderen imidlertid ledet ind i det grundtvigske Livssyn af Præsten Carl Fog, Skjold, og deres Hjem i Jelling Skole blev et Samlingssted for en lille Kreds af aandeligt vakte Familier, der forberedte Jordbunden for Præst og Seminarieforsander H. J. M. Svendsens (s. d.) Gerning, der fra 1856 gjorde Jelling Seminarium og Menighed til et af den grundtvigske Bevægelses Centrer i Landet. S. modtog i sin Barndom stærke Indtryk af denne Bevægelse, var ombølget af Salmer og Sange og omgivet af Stedets historiske Minder, og gennem sit lange Liv i Jelling blev han fremfor nogen Bærer af denne Tradition. Ogsaa 1864 prægede ham. Begivenhederne og den Sjælsstyrke, hvormed man i hans Kreds tog Ulykkerne, bevirkede mere end noget andet, at han bestemte sig til at blive Lærer i Historie og Dansk. Da han efter nogle Aars Højskolevirksomhed som 30-aarig rykkede ind i en Lærerplads ved sit gamle Seminarium, havde han faaet netop det Virkefelt, der passede for ham. Han vilde »vække« de unge Læreraspiranter, saa kom Kundskaberne (som der dog ikke maatte slaas af paa) nok. Hans *personlige* Undervisning, der næsten altid foregik i Foredragsform, blev da ogsaa en daglig Oplevelse for hans Elever, og til Trods for, at hans Væsen i det ydre var alt andet end »folkeligt« og hans personlige Berøring med Eleverne den mindst mulige, gjorde han ved sin hele Personlighed og den Maade, hvorpaa han selv var grebet af sit Emne, det stærkeste Indtryk paa sine Elever, hvoraf faa undgik at blive varigt præget af hans Livssyn. Uden for sin Seminariegerning, der var hele hans Liv, lod han sig kun sjældent drage. Enkelte Gange talte han paa de store Skolemøder og kunde, naar Emnerne, særlig de historiske, eller noget i Tiden havde grebet ham stærkt, rive en stor Forsamling med sig. Hans egentlige Felt var dog den hjemlige Kreds, Seminariet og Jelling Menighed, hvor han var Medlem af Menighedsraadet 1904—37 og en trofast Kirkegænger, — endvidere Vejleegnen, hvor han som talende Stiller for det moderate Venstre ved Vælgermøder (Opfordring til selv at modtage en Kandidatur afviste han kategorisk som uforenelig med Lærergerningen) og fast Medarbejder ved »Vejle Amts Folkeblad« øvede betydelig politisk Indflydelse og gennem talrige Artikler om historiske og kristelige Emner var med til at give Egnen sit særlige, folkelige og grundtvigske Præg. Hans Forfatterskab er helt knyttet til hans Lærergerning og det folkelige Oplysningsarbejde. Han har skrevet om Lægprædikanten P. Frandsen, Uldum (Kirkehist. Saml., 3. Rk., III, 1881—82), givet Meddelelser om gudelige Vækkelser i Jylland (de stærke Jyder), der er benyttet i L. Kochs

»Den danske Kirkes Historie« 1801—1817 (1879—80), forfattet Afsnittet om Rusland i »Lande og Folk« og udgivet »Danmark, Land og Folk« (4. Udg. 1906). For Jelling Seminarium, der ved sin Oprettelse 1841 blev et Led i den nationale Opvaagnen og snart et Arnested for den grundtvigske Bevægelse, bæres Traditionen af Navnene Svendsen, Sophus Sørensen, R. J. Holm, N. A. Larsen og S. Sidstnævntes Virksomhed strakte sig over et længere Tidsrum end nogen af Forgængernes, 40 Aar af de 100, hvori Seminariet har eksisteret. Den var maaske mindre omfattende end adskillige af Forgængernes, men den hører til de udpræget maalbevidste, udgaaet som den var fra en af de mest helstøbte Personligheder, dansk Seminarieverden har frembragt.

R. 1920. — Malerier af Svend Ring 1923 (Jelling Seminarium) og 1926 (Familiejeje).

Folkeskolen, LVI, 1939, S. 230 f. Vejle Amts Folkeblad 27. Marts s. A.

F. C. Kaalund-Jørgensen.

Sørensen, Peder, 1540 el. 42—1602, Læge. F. 1540 el. 42 i Ribe, d. 28. Juli 1602 i Kbh., begr. i Frue K. Forældre: Raadmand Søren Jessen og Bodil Sørensdatter. Gift 9. Juni 1583 med Drude Thorsmede, f. ca. 19. April 1567, d. 21. Sept. 1610, D. af Raadmand i Flensborg Reinhold T. (ca. 1532—84) og Gesa Lange (ca. 1543—1603). , _

Efter Skolegang i Ribe kom P. S. i en ung Alder til Universitetet i Kbh., hvor han hurtigt gjorde saa glimrende Fremskridt, at han allerede i sit 20. Aar optraadte som Docent i latinsk Poesi. 1562 foretog han en Studierejse til Frankrig. 1563 skænkede Kongen ham et Kannikedømme i Viborg, bestemt for en Læge i denne By, og det paalagdes ham derfor i tre Aar at studere Medicin. 1564 var han igen hjemme og tog Magistergraden, hvorefter han fungerede som Professor pædagogicus ved Universitetet, men overensstemmende med hans Studieretning mod Natur- og Lægevidenskab omhandlede hans Forelæsninger, der gjorde megen Lykke, navnlig Læren om Meteorerne. 1565 opgav han sin Lærerpost, idet han ved Hjælp af en ledig Professorløn fik Lejlighed til at foretage en ny Rejse for at tilfredsstille sin Higen efter at samle videre Kundskaber. Sammen med sin Ven og Landsmand Johannes Præntensis (s. d.) ankom han 1566 til det berømte Universitet i Padova, hvor han lod sig immatrikulere. 1569 var han atter i Danmark, men kun en kort Tid. Han tørstede efter at erhverve sig endnu videre videnskabelige Indsigter, og endnu samme Foraar opholdt han sig, stadig sammen med sin Ven, i Wittenberg. Derfra synes

han at være draget til Frankrig og her at have erhvervet sig Doktorgraden i Filosofi og Medicin. Han var nu allerede en anset Videnskabsmand, virkede ogsaa, hvor han kom hen, som Læge og vandt Berømmelse ved heldige Kure, navnlig i Venezia, hvortil han havde begivet sig fra Frankrig. Under et Ophold i Firenze fuldendte han 1570 det Kong Frederik II. tilegnede Værk, der har gjort ham særlig berømt i Lægevidenskabens Historie, nemlig sin »Idea medicinæ philosophicæ, fundamenta continens totius doctrinæ Paracelsicæ, Hippocraticæ et Galenicæ« (1571).

Tidligt var han blevet fængslet af den nye paracelsiske Retning i Medicinen, og Opholdet i Wittenberg, Paracelsismens ligesom den dermed forbundne Alkemis og Astrologis videnskabelige Hovedborg, har vistnok sat Kronen paa Værket. Han viser sig i sit Værk som en fuldtro Discipel af Paracelsus, baade paa det teoretiske og det praktiske, medikamentelle Omraade, og gaar i Overensstemmelse med Mesteren ud fra et »vitale principium in natura«, en »spiritus«, ved hvis Kraft alt lever og udvikler sig; det er udbredt overalt i Naturen, og i det ligger al Lægedom. Men han er en langt mere filosofisk skolet Videnskabsmand end Paracelsus og sigter aabenbart paa at bringe de medicinske Grunddoktriner i nøjere organisk Forbindelse med Platonismens Hovedideer (derfor vistnok Titelbetegnelsen »Idea«) og derigennem komme til en afgørende Reform i Naturopfattelsen. Trods al uklar nyplatonisk Mystik, hvoraf han ligesom Mesteren er gennemsyret, løser han dog denne store filosofiske Opgave paa en saa gennemført Maade, at han i høj Grad imponerede sin Samtid, endog Paracelsismens Fjender (saaledes den ansete Thomas Erastus) og stod som en videnskabelig Celebritet af første Rang.

Endnu længe efter sin Død bevarede han sin Autoritet, først og fremmest i de egentlige paracelsiske Kredse. En ivrig Adept havde han i den fra Wittenbergs Universitet udgaaede Ambrosius Rhodius, der i øvrigt var gift med hans Sønnedatter. I England synes han at have været særlig anset. Den lærde skotske Læge William Davisson udgav ligesom Rhodius indgaaende Kommentarer til hans »Idea« (1660) med Udtryk af den højeste Beundring for Værket, den ansete Thomas Moufet tilegnede ham i begejstrede Vendinger sine Skrifter, og selve Bacon, der i øvrigt i sin ædruelige Empirisme stiller sig stærkt afvisende til selve Paracelsismen, er dog fuld af Lovtaler over P. S. »Af alle dine Tilhængere, Paracelsus,« siger Bacon, »misunder jeg dig alene P. S., der er alt for god til at blive hængende i dine naragtige Paafund. Dem har han forvandlet til vellydende Sang og med beundringsværdig Kunst for-

lenet med Ynde og harmonisk Velklang.« Den store Indflydelse, han havde i videnskabelig Henseende, gav sig ogsaa Udslag i en egen medicinsk-filosofisk Retning, »Severinere«, der havde Tilhængere rundt om i Udlandet. Her hjemme holdt Medicinen sig forsigtigt tilbage og blev i længere Tid ved den gamle Galenisme og Arabisme. Først Ole Borch slog i sin alkemistiske Begejstring til Lyd for severinske Læresætninger.

Men gik det saaledes P. S. som andre Profeter, at han fik forholdsvis mindst videnskabelig Tilslutning i sit Fædreland, saa var hans personlige Autoritetsstilling dog her urokket, navnlig i hans Egenskab af Læge. Da han 1571 var vendt tilbage til Danmark, modtog han straks Kaldelse som kgl. Livlæge og blev i denne Stilling særdeles paaskønnet, fik en høj aarlig Løn og desuden forskellige Forleninger. Men Stillingen havde ogsaa sine Ubehageligheder og Besværligheder. I Breve til sin Ven, den tyske Læge og Teolog Johannes Pistorius klager han over de evindelige Rejser, han maa foretage, og hvorved han hindres i at fortsætte sine kære Studier og litterære Arbejder. Desuden var hans Forhold til den anden Livlæge, Martin Ædituus, alt andet end godt; til sidst blev han imidlertid fri for denne, der opgav sin Post og drog tilbage til Holland.

I over 30 Aar og lige til sin Død vedblev han at fungere som Livlæge. Han behandlede saaledes Kong Frederik II. under dennes dødelige Sygdom og blev derefter Livlæge hos den unge Kong Christian (IV.). Sin videnskabelige Interesse bevarede han usvækket under denne adspredende Virksomhed; han syslede stadig baade med teoretiske Studier og kemiske Forsøg, men han fik intet færdigt til Publikation og efterlod kun en Mængde haandskrevne og mest ufuldførte Arbejder. At han ogsaa benyttede sin indflydelsesrige Stilling til at støtte Videnskaberne og Universitetet, er der Vidnesbyrd om, og i de Medicinalreformer, der gennemførtes i Landet i hans Livlægetid, har han sikkert haft en fremragende Andel. Han tænkte ogsaa paa at indtræde i det medicinske Professorat, der 1602 blev ledigt ved Anders Christensens Forflyttelse til Sorø. Men inden denne Plan kunde udføres, blev han angrebet af den Pestepidemi, der rasede 1602, og bukkede under for Sygdommen til Trods for sine kraftige paracelsiske Lægemidler, mellem hvilke oven i Købet fandtes en Panacee, han selv, som Tidens andre berømte Læger, havde været Opfinder af. Store Lovtaler lød ved hans Død, navnlig over hans mærkelige og heldige Kure som Læge. Han efterlod sig en stor Formue.

Af P. S.s otte Børn vides kun to at have overlevet ham, Datteren

Anne, der blev gift med Jonas Charisius (s. d.), og Sønnen Frederik, der fulgte i Faderens Fodspor som Læge, men i øvrigt ikke har gjort sig særlig bemærket i sin Virksomhed.

H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Historie 1537—1621, II, 1869—72, S. 328 ff., 572—84. V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, I, 1873, S. 176—81. J. Møller: Cimbria literata, I, 1744, S. 623—26. J. D. Herholdt og F. V. Mansa: Saml. til den dsk. Medicinal-Hist., 1835, S. 14—28. Fra Arkiv og Museum, V, 1912—15, S. 301. Vilhelm Marstrand: Slægts-historiske Bidrag, IV, 1926, S. 71. Lychnos, 1936, S. 197.

Jul. Petersen (G. Norrie).*

Sørensen, Poul Adolph Christian, f. 1873, Ingeniør. F. 6. Febr. 1873 i Fredensborg. Forældre: Husejer, Tjener Lars S. (1827—'915) og Emma Jensine Olivia Backe (1839—1915). Gift i^o 25. Nov. 1899 i Kbh. (Johs.) med Dagmar Marie Samuel, f. 20. Sept. 1879 i Kbh. (Johs.), D. af Grosserer Leopold Moritz S. (f. 1848) og Alma Juliane Ane Koch (1859—1941). Ægteskabet opløst 1918. 2° 14. Aug. 1920 i Kbh. (Petri) med Vali Maria Hussl, f. 8. Juli 1877 i Gleichenberg i Steiermark, d. 7. Jan. 1933 i Kbh. (gift 1° med Professor Franz Dissertori, d. 1919), D. af Oberpost-verwalter Johann Baptiste Andreas Jacob Ignaz H. (1840—1903) og Julie Louise Victoria Camilla Otilie Schoen (1848—1907). 3° 21. Dec. 1934 i Kbh. (b. v.) med Hulda Camilla Hussl, f. 26. Dec. 1888 i Gleichenberg (gift i^o 1908 med Militårberrechnings-rat Josef Weimar; Ægteskabet opløst 1919), Søster til 2. Hustru.

S. tog Præliminæreksamen 1889 fra Fr.borg Skole og fik derefter Ansættelse i Postvæsenet. 1894 tog han polyteknisk Adgangseksamen og blev 1899 cand. polyt. som Bygningsingeniør. S. A. fik han, efter en kort Beskæftigelse hos Ingeniørfirmaet Monies & Andersen, Ansættelse ved Kbh.s Vandforsyning, hvor han 1908 blev fast ansat. Ved Aarhundredskiftet stod Vandforsynings Anlæg over for en gennemgribende Fornyelse, idet de gamle Indvindingsanlæg ved Harrestrupaadalen og Søndersø, som leverede hele Vandmængden, siden man 1893 gik over til kun at anvende Grundvand, ikke længere var tilstrækkelige. Efter at der ved hydrologiske Undersøgelser var paavist store Grundvandsmængder Syd for Taastrup, byggedes 1904—08 med S. som Arbejdsleder Thorsbroanlægget. Da Forbruget stadig steg, og man fra 1914 overtog en betydelig Del af Vandleverancen til Frbg., maatte Thorsbroanlægget udvides 1913, og der maatte 1914 iværksættes en hydrologisk Undersøgelse for at finde nye Muligheder for Vandindvinding i Nordsjælland indtil Arresø og Roskilde Fjord. Denne Under-

søgelse resulterede i Bygningen af Anlæg som Nybølle og Islevbro. S., der 1911 var blevet Afdelingsingeniør, blev 1922 Direktør for Vandforsyningen efter H. Borums Død, og ogsaa denne Periode er præget af en Udvikling, der har sat Frugt i Ombygning af Anlæggene i Harrestrupaadalen og i vigtige Nyanlæg, saasom Anlæggene Vest for Søndersø, Marbjergværket ved Roskilde, som blev taget i Brug 1934, Udbygning af Beholderanlægget paa Thinghøj og Anlægget af Lejreværket med den 40 km lange 1100 mm Betonledning til Kbh. S.s store Erfaring i alle Forhold, der har Berøring med Vandforsyningsloven af 1926 og Vandløbsloven, har gjort ham anvendt som Medlem af Overlandvæsenskommissioner og af Kommissionen for Revision af Vandløbslovgivningen. 1928—35 var han Formand for Fredensborgensersamfundet. 1930 blev han Forligsmand, et Hverv han varetog, til Loven af 14. Sept. 1940 om Arbejdsforhold afskaffede Forligsinstitutionen. 1930—35 var S. Medlem af den af Indenrigsministeriet 30. April 1930 nedsatte Kommission vedrørende Forholdet mellem Kbh. og Frbg. I Arbejdet inden for Ingeniørernes Organisationer har S. taget ikke ringe Del. 1916—20 var han Formand for Kbh.s kommunale Ingeniørforbund, af hvilket han var Medstifter, og hvor han var Medlem af Bestyrelsen 1907—09. 1923—32 var han Medlem af Bestyrelsen for Dansk Ingeniørforening, hvis Formand han var 1932—36. 1937 blev han Medlem af Priskontrolraadet og af Akademiet for de tekniske Videnskaber."— Maleri af Gerald Davis 1936 (Dansk Ingeniørforening).

G. R. Christophersen: Poul Sørensen's Tid 1916—20, Ingeniør og Samfund, XIII, 1932, S. 83 f. Berl. Tid. 11. Juli 1935, Interview ved Povl Vinding. Knud Højgaard, Sverre Malm, Jens Johansen, H. H. Markersen og Jul. Mathiesen i Ingeniøren, XLV, 1936, Afd. VI, S. 79—90. p[^] Vinding.

Sørensen, Rasmus Møller, 1799—1865, Politiker, Skolemand, Lægprædikant. F. 8. Marts 1799 i Jelling, d. 23. Maj 1865 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Ass.). Forældre: Gaardejer Søren Hendriksen (ca. 1738—1808) og Karen Marie Jensdatter (ca. 1762—1832). Gift 25. Okt. 1822 i Skørtinge med Caroline Christine Marie Joensen, f. 18. Okt. 1806 i Kbh. (Holmens), d. senest 1865, D. af Arbejdsmand Arved J. og Else Cathrine Hvalsøe.

S. var allerede som Dreng Hjælpelærer i sin Fødeby og uddannedes paa det reventlowske Seminarium i Vesterborg paa Lolland 1816—18. Han var derefter Lærer ved Aarhus Skolevæsen indtil 1821, da han af Chr. D. F. Reventlow kaldedes til Lærer i Brandstrup paa Lolland, hvor han i sin Virksomhed nød godt af den

store Bondereformators Iver for alt Skolevæsen. 1827 kaldedes han af Reventlows yngre aandsbeslægtede F. A. Holstein til Lærer i Venslev paa Sjælland. S. kunde, naar han viede sit Liv til at gavne og oplyse den store Landbefolkning, føle sig som Lærling af de to filantropiske Adelsmænd, der blev hans Beskyttere i de yngre Aar; men hans Stilling og Vilkaar lod ham finde sine egne Metoder. Som bibeltroende og paavirket af Grundtvig deltog han virksomt i 30'ernes gudelige Forsamlingsbevægelse og dens Opposition mod Rationalismen. Han virkede samtidig med megen Dygtighed i sin Skole og kunde ikke uden Grund opfattes som pædagogisk Foregangsmand. Han tog ogsaa til Orde mod Spiritusnydelser, men sin Hovedbetydning fik han, da han i 40'erne viede sine Kræfter til den politiske Bondeopvækkelse. Han grundede 1842 sammen med J. A. Hansen »Almuevennen«, traadte dog ud af Redaktionen allerede 1843, men gik til Gengæld derefter helt op i mundtlig Agitation blandt Bønderne og nedlagde 1844 sit Lærerembede. I Begyndelsen støttet af F. M. Knuth, der dog ikke har været ganske klar over hans Hensigter, drog han, i Reglen til Fods, fra Sogn til Sogn saavel i Jylland som paa Øerne, gennemvandrede systematisk hele Landet for at vække Bondestanden til bedre Forstaaelse af dens egne offentlige Anliggender. Han var paa disse Rejser den første egentlige Agitator for Højskolebevægelsen, virkede samtidig for en Plan om at udstykke Herregaardene gennem et Aktieselskab af Bønder og fik i Holbæk Amt oprettet et Brandforsikringsselskab. Frem for alt samlede han Underskrifter først paa nogle Adresser til Stænderne og senere paa en Hovedadresse til Kongen om Pengeafløsning af Fæstevæsenet, Hartkornets lige Bebyrdelse og den almindelige Værnepligt. — S. stod i Samarbejde med Peder Hansen, Lundby. Mod dem begge rettedes Regeringens »Bondecirkulære« af 8. Nov. 1845, der dog efter et halvt Aars Forløb blev taget tilbage og ikke kunde standse S. Hvad der kom til at skade ham, var visse personlige Egenskaber, der prægede hans offentlige Optræden. Med sin energiske Virkelyst forbandt han for megen Rastløshed, led desuden under en for naiv og skolemesteragtig Selvsikkerhed og ejede hverken den personlige eller politiske Tilpasningsevne over for dem, der skulde være hans Kampfæller. At han ikke i sit almene politiske Syn vilde fravige en gammeldags Absolutisme, blev den nærmeste Anledning til et skarpt Brud mellem ham og det nystiftede Bondevennernes Selskab, hvis hele Virksomhed dog netop hans Agitation i høj Grad havde været banebrydende for. Han følte sig bittert skuffet og tænkte med Længsel tilbage paa den store reventlowske Tidsalder. Skønt Fore-

gangsmand for noget helt nyt vilde S. i Virkeligheden bygge til Dels paa svundne Forudsætninger. Over for det nye nationale Røre stod han helt fremmed, og paa Casinomødet II. Marts 1848 stod han frem for »i Menneskerettighedernes Navn« at protestere imod, at man vilde »inddrage Folkene i forældede Nationalitetsstridigheder«. S. A. fik han i Uldum ved Vejle oprettet den første Folkehøjskole Nord for Kongeaaen, men denne Virksomhed stand-sedes allerede ved Krigen 1849. Han var 1849—52 Folketingsmand for Sæbykredsen, udvandrede derefter til Amerika (Wisconsin), virkede for Udvandring og var selv flere Gange hjemme i Danmark, hvor han ogsaa skulde dø. 1864 udsendte han en Pjece mod Krigen og Krigslysten. — S., der til det sidste bevarede en usmidig Troskab mod sine af Oplysningstidens Filantropi prægede Idealer, var ingen ringe Mand til at indlede Rækken af politiske Skolelærere i Danmark. Han har paavirket en Mand som Lars Bjørnbak, men først og fremmest øvet den Bedrift i Aarene før 1848 at være mere end nogen anden Igangsatteren af den Bondebevægelse, der skulde blive til det danske Venstre. »Hans Kald blev det at vække Død til Liv«.

Rasmus Sørensen: Mit Levnetsløb og dets levende Berørelse med Almueskolens Historie i Danmark i indeværende Aarhundredes første Halvdeel, 1847. H. F. Rørdam: Peter Rørdam, I, 1891, S. 104, 290. Karl H. N. Vinther: Oplevelser fra Menighedslivet i København og Sydøstsjælland fra Aarhundredets Midte, 1895, S. 62, 65. Højskolebladet, VIII, 1883, II, Sp. 1251—54; XXIV, 1899, Sp. 1705—12. Marius Sørensen: Skolelærer Rasmus Sørensen, 1908. Rasmus Sørensen Venslev, 1914. Hans Jensen: Lars Bjørnbak, 1919. Samme i Hist. Tidsskr., 9. Rk., II, 1921—23, S. 171—232. Samme i Fra Holbæk Amt, XVIII, 1924, S. 15 f., 23. Thomas Larsen: En Gennembruds tid, II, 1922 (se Registeret). *Hans Jensen.*

Sørensen, Søren, f. 1879, Statskonsulent. F. 26. Juli 1879 i Oldrup, Hundslund Sogn. Forældre: Gaardejer Jakob S. (1850—¹93¹) og Mette Sørensen (1855—1934). Ugift.

Efter at have arbejdet ved Landbruget hjemme til sit attende Aar var S. praktisk Landvæsenselev bl. a. paa Tune Landboskole, derefter Elev paa Vestbirk Højskole 1897—98, Tune Landboskole 1899—1900, Askov Højskole 1900—01 og paa Landbohøjskolen, hvor han tog Landbrugseksamen 1903 og udvidet Eksamen i Plantedyrkning 1904. 1904—06 var han Lærer paa Vestbirk Højskole, derefter 1906—07 Planteavlskonsulent i Vejle Amts Landboforening, 1907—13 Konsulent i Horsens Landbrugsforening, hvor han kom ind i et stort og alsidigt Arbejde vedrørende baade Planteavl og Husdyrbrug, og 1913—15 Konsulent for Landbo- og Hus-

mandsforeningernes Kontroludvalg vedrørende Avl og Forhandling af Markfrø. S. foretog i disse Aar en Række Studierejser, besøgte bl. a. Island 1905, studerede ved Landbohøjskolen i Halle Vinteren 1910—11 og undersøgte Forholdene for Frøavl i Rusland 1914. 1912 udgav han »Horsens Landbrugsforenings Historie 1862—1912« og »Horsens Andels-Svineslagteri«, og i Landbrugsbladene skrev han bl. a. om sine Rejser. S. havde saaledes en omfattende Uddannelse og en mangesidig Virksomhed bag sig, da han 1915 overtog Stillingen som Direktør for Danske Landboforeningers Frøforsyning i Roskilde, som han ledede til 1919 i en vanskelig Periode, hvor han med Fasthed bidrog til at holde igen paa Spekulationen inden for Frøavl. I kollegialt Arbejde deltog han som Medlem af Foreningen af danske Landbrugskandidaters Bestyrelse 1908—19, de to sidste Aar som Næstformand.

1919 udnævntes S. til den nyoprettede Stilling som Danmarks Landbrugskonsulent (Statskonsulent) i De forenede Stater i Nordamerika og Landbrugsattaché ved Gesandtskabet i Washington og Generalkonsulatet i Montreal. Den amerikanske Toldpolitik skabte imidlertid store Hindringer for Udviklingen af en dansk-amerikansk Samhandel, og 1927 blev Statskonsulentstillingen nedlagt. S. havde dog udnyttet Tiden godt, og en lang Række instruktive Beretninger om amerikanske Landbrugsforhold, bl. a. »Nordamerikas Flæskeindustri« (1927), offentliggjorde han i »Landbrugsraadets Meddelelser«. Ved en Beretning om de landøkonomiske Ungdomsklubber i Amerika 1921 og ved Fremskaffelse af Midler fra Amerika til Sagens Finansiering gav S. et væsentligt Bidrag til Udviklingen af det tilsvarende landøkonomiske Ungdomsarbejde her i Landet. Hans Virksomhed som Iagttager af udenlandske Landbrugsforhold indskrænkede sig ikke til Nordamerika, men udstræktes ved en Rejse 1924—25 ogsaa til Australien, New Zealand og Argentina, og med Skriftet »Mejeribrug paa den sydlige Halvkugle« (1925) gav han en meget værdifuld, koncentreret og klar Oversigt over Forholdene hos Danmarks vigtigste Konkurrenter paa Mejeribrugets Omraade. Fra Amerika rejste S. 1927 hjem over Japan, Kina og Ostindien, hvor han navnlig studerede Dyrkningen af Olieplanter. Han var derefter et Par Aar til Raadighed for Landbrugsministeriet, var Medlem af Statsministeriets Udvalg for nye Markeder 1929 og Delegeret ved Konferencen i Geneve 1930 angaaende Toldvaabenhvile.

1930 rejste S. atter ud for at varetage dansk Landbrugs Interesser i Udlandet, denne Gang til London som Medarbejder for Statskonsulent Harald Faber, der 1931 tog sin Afsked, hvorefter S. ud-

nævntes til Statskonsulent og Landbrugsattaché ved Gesandtskabet i London. Paa denne vigtige Post har han gjort en særlig værdifuld Indsats til Gavn for Afsætningen af danske Landbrugsprodukter. Det blev en bevæget og vanskelig Tid efter den Omlægning af Englands Handelspolitik, der begyndte 1931, og ikke mindst Forhandlingerne om de store Handelsoverenskomster 1933, 1936 og 1939—40 stillede store Krav til S.s Indsigt og Dygtighed. Kvotaordningerne for Bacon, kondenseret Mælk m. m. nødvendiggjorde stadige Forhandlinger, og i Forbindelse med Kvalitetskontrollen bidrog han til Gennemførelsen af mere ensartet Saltning af Smørret, Bekæmpelse af Mug i Smør og skærpet Sortering af Bacon og Æg. Blandt hans Beretninger fra denne Tid kan særlig nævnes »Den irske Fristats og Nordirlands Landbrug og Landbrugseksport« (1932) tillige med Afhandlinger om britisk Handels- og Landbrugspolitik i »Tidsskrift for Landøkonomi« (1937) og »Nationaløkonomisk Tidsskrift« (LXXVII, 1939). S. havde nogen Tid haft Ønske om at vende tilbage til Danmark for at blive praktisk Landmand; i April 1940 trak han sig tilbage fra Stillingen, afsluttede Manuskriptet til et Værk om britisk Landbrug, rejste til Danmark et halvt Aar efter og har siden haft raadgivende Virksomhed for Landbrugsministeriet. Med sit ligefremme, hjælpsomme Væsen, præget af stilfærdigt Lune, har S. haft let ved i Udlandet som hjemme at knytte værdifulde personlige Forbindelser, og hans besindige Vurdering har skabt Tillid til ham som Raadgiver for Landbruget.

Fyns Stifts Landbrugstidende, XIII, 1919, S. n6f. Vort Landbrug, XXXVIII, 1919, S. 231; HIL, 1928, S. 507; IIL, 1929, S. 457. Ugeskrift for Landmænd, LXXIV, 1929, S. 490; LXXXIV, 1939, S. 470. H. J. Hansen: Danske Landboforeningers Frøforsyning 1906—31, 1931, særlig S. 87 og 100. Jydsk Landbrug, XXI, 1939, S. 20 f. Dansk Landbrug, LVIII, s. A., S. 435.

Aksel Milthers.

Sørensen, Søren Anthon, 1840—96, Officer. F. 31. Jan. 1840 i Ajstrup, Kær Herred, d. n. Febr. 1896 i Kbh., begr. i Ajstrup. Forældre: Lærer Christen S. (1813—77) og Dorothea Kirstine Svendsdatter (1822—1902). Ugift.

S. blev efter sin Konfirmation uddannet ved Handel og var derefter beskæftiget ved Landbrug i Fødebyen, indtil han 1861 optoges i Reserveofficersskolen paa Frbg. Slot, hvor han fik Lejlighed til at vise gode naturlige Evner og tildrog sig Kaptajn, senere Krigsminister, Thomsens særlige Opmærksomhed. 1862 udnævntes han til Sekondløjtnant i Infanterireserven og fik en lille Ansættelse i Krigsministeriets Revision. 1864 var han Adjutant hos Major

W. C. B. Stricker, den senere Generalinspektør for Fodfolket, og udmærkede sig ved Kvikhed, Mod, Omsigt og god Opfattelse af Fægtningsforhold, saa han gentagne Gange blev fremhævet i Rapporterne og var blandt de Reserveofficerer, der under Krigen optoges i Linien som faste Officerer. 1867 blev han Premierløjtnant og gennemgik fra 1868 Officerskolen uden at udmærke sig særlig, da hans almindelige Kundskaber endnu var ret begrænsede. 1879 blev han Adjudant hos Generalinspektøren, blev ved Springavancement Kaptajn 1880, var Kompagnichef 1882—85, Stabschef hos Generalinspektøren til 1891, blev 1892 Oberstløjtnant, atter ved Springavancement, med Bataillon først i Fredericia, derefter i Helsingør, og var fra 1895 til sin Død til Tjeneste i Krigsministeriet og Sekretær i Generalkommissionen. Han var Medlem af og Sekretær i Tjenestereglementscommissionen af 1884 og Hærlovskommissionen 1887 samt Medlem af Befæstningskommissionen af 1886 m. fl. — S. var i mange Aar, saa vidt hans Tjeneste tillod det, flittig Arbejder i Arkiver og Biblioteker paa Krigshistoriens Omraade, og foruden nogle Artikler i vore historiske Tidsskrifter har han til Brickas »Dansk biografisk Lexikon« udarbejdet et Antal Biografier, der vidner om den varmeste Kærlighed til vore krigshistoriske Minder og de dertil knyttede Mænd. En Aarrække samlede han Materiale til en Fremstilling af Krigen 1657—60, men naaede kun i »Vort Forsvar« at offentliggøre den Række Artikler, som hans Venner P. Fr. Rist og H. W. Harbou efter hans Død udgav samlet under Titlen »Kjøbenhavns Belejring og Fyens Gjenerobring 1658—59« (1896). Han deltog fra Begyndelsen ved de af Generalstaben udgivne »Meddelelser fra Krigsarkiverne«, overtog Redaktionen, da C. Th. Sørensen 1891 maatte fratræde, og udarbejdede bl. a. en god samlet Fremstilling af Felttoget 1813. — S. viste tidligt betydelige Anlæg for Skakspillet, og da Kbh.s Skakforening blev dannet 1865, blev han hurtigt et meget skattet Medlem deraf og var senere en Tid dens Formand. 1879 udgav han sammen med A. Arnell »Nordiske Skakproblemer«, og 1873 begyndte han og O. Malmqvist Udgivelsen af »Nordisk Skaktidende«. I dette Tidsskrift viste S. sit grundige Kendskab til Skakspillets Teori og sin fremragende Evne til analytisk Virksomhed. 1874 vandt han en 1. Præmie i en international Problemturning i England. Han var en energisk og ærgerrig, men loyal Officer, der tillige virkede ved Ro, Besindighed og grundigt Kendskab til Tjenesten og var begavet med en glimrende Hukommelse. — R. 1864. DM. 1887. — Træsnit 1875.

Militær Tidende, VI, 1896, Sp. 94 ff. Vort Forsvar 17. Maj s. A. III. Tid. 29. Marts 1896. Det krigsvidenskabelige Selskab 1871—1921, 1921, S. 56, 58 f. Tidsskr. for Skak, II, .896, S. 73-76. *tøksnå* (P. F. Rist).

Sørensen, Søren Peter Lauritz, 1868—1939, Kemiker. F. 9. Jan. 1868 i Havrebjerg ved Slagelse, d. 12. Febr. 1939 i Charlottenlund, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Gaardejer Hans S. (1834—1920) og Kirstine Cathrine Sørensen (1843—1930). Gift 1° 18. Nov. 1892 i Kbh. (Helligg.) med Anna Louise Willumsen, f. 1. April 1870 i Kbh. (Cit.), D. af Manufakturhandler Arthur Casper Le Sage W. (1834—1906) og Christiane Neline Louise Arnholtz (1836—95). Ægteskabet opløst. 2° 18. Okt. 1918 paa Frbg. med cand. polyt. Margrethe Høyrup, f. 27. Aug. 1884 paa Over Kærby Mark, Drigstrup Sogn, D. af Godsforvalter, senere Byfoged i Neksø Carl Georg Johan H. (1856—1909) og Therese Margrethe Deuntzer (1855—1934).

S. gik først i Landsbyskolen i Havrebjerg. Da han var elleve Aar, erklærede Skolelæreren, at han ikke kunde lære ham mere, men foreslog Faderen at sætte ham i Realskolen i Slagelse. Her gik han i tre Aar, til han blev konfirmeret, hvorpaa han paa Forslag af de to Præster, der kendte ham, og med Anbefaling fra Rektoren for Realskolen i Slagelse blev optaget paa Sorø Akademi, hvorfra han blev Student 1886. Han begyndte at studere Medicin, men skiftede snart over til Kemi, og allerede 1889 fik han Universitetets Guldmedaille (som han fik for anden Gang 1895). 1891 tog han Magisterkonferens i Kemi og fik straks efter Arbejde under S. M. Jørgensen paa Polyteknisk Lærestalts kemiske Laboratorium, fra Efteraaret 1892, da han havde aftjent sin Værnepligt (ved Søværnet), som Assistent ved Laboratoriet. S. M. Jørgensens Undervisning saavel som hans Raad og Bistand har efter S.s eget Udsagn haft den største Indflydelse paa hans hele kemiske Uddannelse, og i de første videnskabelige Arbejder fra S.s Haand mærkes dette tydeligt. Ikke alene har hans Disputats fra 1899 (Studier over Koboltidoxalater) og et senere Arbejde publiceret sammen med S. M. Jørgensen Emner hentet direkte fra Jørgensens Arbejdsomraade, men ogsaa S.s øvrige Arbejder fra denne første Periode (en Samling »Kritische Präparatenstudien« (1893—95) og en Række analytisk-kemiske Arbejder) er udført med en Omhu og en Grundighed, der vel bunder dybt i S.s eget Naturel, men som utvivlsomt er blevet yderligere stimuleret ved den Paavirkning, som det nære Samkvem med Jørgensen under Arbejdet i Laboratoriet medførte.

Som Marinesoldat havde S. arbejdet paa Søminekorpsets Laboratorium, og det førte til, at han i Aarene 1896—1902, de Aar, hvor det gamle Sortkrudt blev fortrængt af de nye røgsvage Nitrosprængstoffer, kom til at virke som militærkemisk Konsulent for Orlogsværftet med den Opgave at føre Kontrol med Indkøb, Leveringer og Beholdninger af disse Stoffer. Denne Virksomhed medførte mange Rejser til og Forhandlinger med de udenlandske Leverandører, og den medførte ligeledes, at S. blev Lærer ved Officerskolen. Ogsaa efter disse Aar bevarede han en vis Tilknytning til Sprængstofteknik og til Militæret. 1917 blev han Justitsministeriets Tilsynsførende ved Sprængstoffabrikken i Jyderup, og da Fabrikken i 20'erne blev solgt og omdannet til et Aktieselskab med De danske Spritfabrikker som Hovedinteressent og bl. a. med det Formaal at fremstille Nitrocelluloselakker, fik S. Sæde i Selskabets Bestyrelse. Da »Geiser«-Ulykken fandt Sted 1923, blev S. Formand i den Kommission, der blev nedsat for at udfinde Aarsagerne til Ulykken, og det lykkedes, ikke mindst takket være S.s intensive Arbejde, at løse denne Opgave paa kort Tid. Ligeledes havde S. nært Samarbejde med Hærens Gaskommission, da Fremstillingen af Gasmasker og Gasmasker blev gennemarbejdet. I Tilknytning hertil maa nævnes S.s Arbejde for det civile Luftværn. Han sad efter Regeringens Ønske som Formand i Dansk Luftværnsforenings Landsstyrelse og Landsraad fra Foreningens Stiftelse 1934, til han i Efteraaret 1938 trak sig tilbage paa Grund af svigtende Helbred, og som altid, naar S. gik ind i en Opgave, nøjedes han ikke med at give den sit Navns Autoritet, men han ofrede utrættelig sin Tid paa Agitationsarbejde for Foreningen.

Fra 1901 har S.s videnskabelige Arbejde haft Emner, hentet fra helt andre Felter end de ovenfor omtalte. Da Forstanderen for Carlsberg Laboratoriets kemiske Afdeling, Kjeldahl, 1900 døde, opfordrede Laboratoriets Bestyrelse S. til at søge den ledige Stilling, og efter nogen Tøven fulgte han Opfordringen. Hans Tøven var delvis betinget af, at Overtagelsen af Stillingen vilde nødvendig-gøre en Omlægning af hans videnskabelige Arbejde og en Opgivelse af den Undervisningsgerning, han havde haft som Assistent ved Polyteknisk Lærestalts kemiske Laboratorium. Carlsberg Laboratoriets Arbejdsomraade er de Dele af Kemien og dens Grænsevidenskaber, der er af Betydning for Ølindustrien, og S. foretog hurtigt og fuldstændigt den nødvendige Omstilling. Med sin sædvanlige Grundighed gik han straks til selve Grundlaget for det, han skulde arbejde med, Studiet af de Aminoser, der er Bygningsstenene i Æggehvide-stofferne, Proteinstofferne, der spiller

saa stor Rolle ogsaa for Bryggeriindustrien. Resultatet var en Række Afhandlinger i hurtig Rækkefølge vedrørende Syntesen af Aminosyrer, beroende paa en af S. udviklet, meget almen Metode til Fremstilling af disse Stoffer. Han nøjedes dog ikke med den syntetiske Undersøgelse af Bygningsstenene, men angreb ogsaa Problemet om Proteinstoffernes Bygning fra den anden Side, idet han undersøgte Forløbet af deres Nedbrydning til Aminosyrer. Til dette Formaal udarbejdede han en speciel Analysemetode, Formol-titreringen, der publiceredes 1907 i en Afhandling »Enzymstudier I« og snart vandt Indpas i alle Laboratorier Verden over, der beskæftiger sig med Proteinundersøgelser.

Endnu større og mere banebrydende Betydning fik det næste Arbejde i denne Række, »Enzymstudier II. Om Maalingen og Betydningen af Brintionkoncentrationen ved enzymatiske Processer« (1909). S. påviser i dette Arbejde, at det ved Undersøgelser over Forløbet af enzymatiske Spaltninger er lige saa vigtigt at kontrollere Surhedsgraden som Temperaturen, og han angav Metoder til kvantitativ Bestemmelse af Surhedsgraden, Metoder, der vel ikke var principielt nye, men som i S.s Udførelse er saa praktiske og bekvemme og saa indgaaende beskrevet, at »Enzymstudier II« lange Tider efter sin Fremkomst blev det Sted, alle søgte hen til, naar Talen var om Bestemmelse af Surhedsgrad. Det er næppe Overdrivelse at sige, at det er det danske kemiske Arbejde, der har faaet flest Læsere rundt om i Verden, og det, som har haft den mest indgribende Indflydelse paa en hel Videnskabsgrens, Biokemiens, videre Udvikling. S. indførte som Maal for Surhedsgraden, Brintionkoncentrationen, den negative Logaritme til denne og indførte for denne Størrelse Navnet BrintionekspONENTEN og Symbolet p_{H} . Et Udtryk for den Betydning, man fra international kemisk Side tillægger den Reform, han herved gennemførte, er et i 20'erne fremsat Forslag om at indføre Betegnelsen »Grader Sørensen« for BrintionekspONENTEN, et Forslag, der dog ikke har formaaet at fortrænge den bekvemme Angivelse p_{H} , som S. selv havde indført.

Ogsaa senere end 1909 har S. ydet Bidrag til Udviklingen af den Del af Enzymkemi, der bestaar i Udformning af Analysemetoder, men det var for ham kun Redskaber, der skulde skaffes til Veje til Anvendelse paa Hovedproblemet, der var de genuine Proteinstoffers Egenskaber, deres Opbygning og Forhold i Opløsning og under Udfældning. Allerede 1911 kom det første Arbejde i den lange Serie »Proteinstudier«, som han sammen med en Række Medarbejdere, først og fremmest Margrethe Høyrup, senere Mar-

grethe S., gennemførte med utrættelig Taalmodighed og Omhu. Det lykkedes ham at fremstille rent Ægalbumin i krystallinsk Tilstand (som Sulfat, Fosfat og Citrat), han undersøgte dets Opløselighedsforhold i Vand og i Saltopløsninger i Afhængighed af Brintion-koncentrationen, han bestemte Ægalbuminopløsningsers osmotiske Tryk, og derigennem beregnede han Ægalbuminets Molekylvægt til ca. 34000 (1917), en Værdi, der er blevet bekræftet gennem langt senere udarbejdede Metoder paa helt andet Grundlag. Gennem alle disse Arbejder naaede han til den Opfattelse, at Proteinmolekylerne er opbygget af mere eller mindre fast sammenknyttede Dele, Komponenter, som alt efter Omstændighederne i den Opløsning, hvor de findes, kan udveksles med andre Komponenter, saa at de maa opfattes som det, S. kalder reversibelt dissociable Komponentssystemer («De opløselige Proteinstoffers Konstitution», 1930). Denne højst interessante Opfattelse af Proteinstofferne forklarer mange af deres ejendommelige Forhold, men dens Rigtighed er endnu ikke fuldt ud bevist, og den kan ikke siges at have vundet almindelig Anerkendelse.

S. havde vaklet, inden han 1901 opgav sin Undervisningsvirksomhed. 1907 fik han igen Lejlighed til at overveje Spørgsmaalet, da han af det matematisk-naturvidenskabelige Fakultet ved Universitetet fik tilbudt det Professorat i Kemi, der blev ledigt, da S. M. Jørgensen tog sin Afsked. Han var imidlertid allerede da saa langt inde i sit betydningsfulde enzymkemiske Arbejde, som han frygtede ikke vilde kunne fortsættes ved Universitetet, at han besluttede sig til at blive ved Carlsberg Laboratoriet. Undervisning gik han dog ikke Glip af. Da hans Navn var blevet kendt gennem de store Arbejder, strømmede Elever til fra hele Verden for at opnaa den Gunst at arbejde paa Carlsberg Laboratoriet under S.s personlige Ledelse. Ogsaa denne Side af sin Gerning udfyldte han med sin sædvanlige Omhu og Grundighed, og mange udenlandske Biokemikere omtaler deres Læreaar paa Carlsberg Laboratoriet med Veneration.

S.s Arbejder fra før 1901 er offentliggjort i tyske Fagtidsskrifter. Efter 1901 er de dels offentliggjort paa Dansk i »Meddelelser fra Carlsberg Laboratoriet«, dels paa Fransk eller Engelsk i disse Meddelelsers internationale Udgive »Comptes rendus des travaux du Laboratoire Carlsberg«. De fleste er desuden kommet paa Tysk i tyske Fagtidsskrifter.

S. interesserede sig allerede som ung for Videnskabens Anvendelse i det praktiske Liv. Hans Arbejde i Søminekorpsets Laboratorium lærte ham tidligt, hvor nyttig den kan være. 1902 udarbej-

dede han Metoder til Klor- og Saltbestemmelse i Havvand til Brug ved Opstilling af de hydrografiske Tabeller. Hans videnskabelige Arbejde ved Carlsberg Laboratoriet viste sig snart at have den allerstørste Betydning for Carlsberg Bryggerierne. Det viste sig nemlig, at en Kontrol med Mæskens Surhedsgrad og dens Fastlæggen paa en Værdi, der er forskellig fra den, der naturligt indstiller sig, forøger Øllets Holdbarhed betydeligt. S.s Indflydelse i Bryggerikredse blev med Aarene større og større. 1928 oprettedes den skandinaviske Bryggerhøjskole i Kbh., og S. blev Formand for Forstanderskabet. 1931 blev han knyttet til Carlsberg Bryggeriernes Forsøgslaboratorium som Leder af ugentlige Møder mellem Laboratoriekemikerne og Driftsingeniørerne, og dette Samarbejde satte Frugt i Afhjælpning af forskellige »Ølfejl«.

Allerede 1915 var S. blevet indvalgt i Bestyrelsen for De danske Spritfabrikker, og 1931 blev han Bestyrelsens Formand. Man har inden for Spritfabrikkerne gjort flittig Anvendelse af S.s Evne til at indføre den videnskabelige Forsknings Resultater i Industrien, saaledes ved Udarbejdelsen i Enkeltheder af Søren Saks Metode til Gærfremstilling. I nær Forbindelse med Spritfabrikkerne staar Dansk Gærings-Industri, og her har S. været Medlem af Bestyrelsen fra 1918, Bestyrelsens Formand fra 1920, og han har taget aktivt Del i Arbejdet, bl. a. ved dette Selskabs Indsats for en rationel Løsning af Spildevandsproblemet.

S. var Formand i Bestyrelsen for det under Teknologisk Institut hørende Mel- og Bagerilaboratorium fra dets Oprettelse til 1934 og for »Hvedeudvalget« fra 1934, og herigennem kom han ind paa Undersøgelsen af Muligheden for en Forædling af dansk Hvede og en Udarbejdelse af Bagemetoder, egnede for Mel af dansk Hvede. Resultatet af disse Undersøgelser (udført under Ledelse af Ingeniør, Dr. techn. Holger Jørgensen, s. d.) kan læses i en Række Beretninger, og det var S. en stor Glæde, at Midlerne til disse Undersøgelser stillede til Raadighed af Dansk Gærings-Industris Studiefond, der er oprettet 1923 for en Del af de Afgifter, der fra Udlandet er indbetalt til Dansk Gærings-Industri for Tilladelse til at benytte den danske Metode til Fremstilling af Gær.

Det er nævnt ovenfor, at S. fik Sæde i De danske Sprængstoffabrikkers Bestyrelse, da De Danske Spritfabrikker blev Hovedinteressenter i Selskabet, og ogsaa i dette Selskabs Arbejde tog han meget virksomt Del.

S. var en ivrig Deltager i de internationale Kongresser for ren og anvendt Kemi, i de skandinaviske Naturforskermøder og i de nordiske Kemikermøder. Han var Formand i den danske Besty-

relse for de skandinaviske Naturforsker møder fra 1915 til sin Død og for de nordiske Kemikermøder fra disse Møders Begyndelse 1920 til 1938, da han trak sig tilbage som Formand, fordi han ikke mente at kunne paatage sig Arbejdet med Arrangementet af det 5. nordiske Kemikermøde i Kbh. Juni 1939. Han tog dog virksom Del i Forberedelsen af Mødet, men oplevede ikke dets Afholdelse. Hans Betydning for disse Møder har været overmaade stor. Hans Forhandlingsevne og store Retsindighed formaaede at overvinde de Vanskeligheder, der af og til kunde stille sig i Vejen for den harmoniske Fortsættelse af Mødernes Afholdelse.

S. har aldrig foretaget egentlige Studierejser, men som ældre blev han ofte anmodet om at komme som Foredragsholder i videnskabelige og industrielle Selskaber i Udlandet. I denne Sammenhæng maa særlig nævnes en stor Rejse gennem U.S.A. 1924, hvor han blev meget fejret.

Allerede 1906 blev S. Medlem af Videnskabernes Selskab. 1913 blev han Formand for Selskabets naturvidenskabelig-matematiske Klasse og 1938 Præsident for Selskabet. Antallet af Medailler, Æresdoktorgrader (Dr. med. 1918 i Lund, Dr. techn. 1929 i Kbh.), Æresmedlemskaber i kemiske og biokemiske Selskaber, Medlemsskaber af lærde Akademier er meget stort, og paa sin 70-Aars Fødselsdag fik han overrakt et Festskrift, et Bind af »Meddelelser fra Carlsberg Laboratoriet«, med 79 videnskabelige Bidrag fra Kolleger spredt over hele Jorden. Han trak sig efter sit fyldte 70. Aar tilbage fra Ledelsen af Carlsberg Laboratoriet, men tabte ikke Forbindelsen med Videnskaben, ej heller med de industrielle Virksomheder, i hvis Ledelse han sad, selv ikke da Sygdom tvang ham til at holde sig hjemme, saa hans Bevægelsesfrihed var hemmet. Hans Otium varede dog kun kort, allerede kort efter sin 71-Aars Fødselsdag døde han.

Tit. Professor 1907. — R. 1916. DM. 1920. K.² 1928. K.¹ 1935. F.M.G. 1939. — Maleri af Ludvig Find 1926 (Carlsberg Laboratoriet), af Herman Vedel 1937 (Fr.borg) (Kopi heraf af Andreas Friis 1939 i Familieje) og af K. Linderstrøm-Lang 1939 (Familieje). Buste af V. Gustafson 1924 (Familieje). Relief af Max Meden 1932 til Danske Studenters Hus i Cité Universitaire i Paris. Afstøbning heraf i Familieje. Relief af Svend Rathsack 1940 (Carlsberg Laboratoriet). Tegninger af L. Kaganas 1938 og af Karen Marie Arnholtz 1939 (Familieje). Hovedfigur i et Billede af N. V. Dorph symboliserende Dansk Videnskab 1922 (Nationalbanken); Udkast til Hovedet i Familieje. — Mindesten i Løve Herreds Mindelund 1941.

Univ. Progr. Nov. 1899, S. 98 ff. Overs. Vid. Selsk. Virks. 1939—40, S. 51—87. Comptes rendus des travaux du Laboratoire Carlsberg, Serie chimique XXIII, 1938—41, S. I—XXI. Soraner-Bladet, XIV, 1929, S. 59. Berl. Tid. 8. Jan. 1938. Nationaltidende og Politiken 13. Febr. 1939.

Stig Veibel.

Sørensen, Søren Thorvald, 1849—1928, Læge. F. 20. Jan. 1849 i Kbh. (Frels.), d. 5. Okt. 1928 sst, begr. sst. (Ass.). Forældre: Skibsfører Jens Peter S. (1816—81) og Sophie Leving (1815—69). Gift 15. Maj 1889 paa Frbg. med Caroline Amalia Johanne Wilhelmine (Mimi) Wilstrup, f. 31. Marts 1856 paa Frbg., d. 19. Juni 1939 i Kbh., D. af Fuldmægtig i Domænerevisionskontoret, senere Amtsforvalter i Thisted, Etatsraad Johannes Vilhelm W. (1812—93) og Amalia Frederikke Albertine Neuber (1822—96).

S. blev 1866 Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og 1872 medicinsk Kandidat, hvorefter han praktiserede syv Maaneder i Nakskov, før han blev Kandidat ved Kommunehospitalet i Kbh. og Assistent ved C. N. Christensens Øjenklinik. Samtidig foretog han dels paa Fysiologisk Laboratorium, dels paa Kommunehospitalet nogle Undersøgelser, der resulterede i Afhandlingen »Undersøgelser om Antallet af røde og hvide Blodlegemer under forskellige physiologiske og patologiske Tilstande«, som han 1876 forsvarede for den medicinske Doktorgrad. 1877—79 var han Reservelæge ved Kommunehospitalets medicinske Afdeling II, hvorpaa han 1879 konstitueredes som Overlæge ved det nyoprettede Blegdamshospital for epidemiske Sygdomme og 1883 fik fast Ansættelse. Med Energi og Dygtighed ledede han Hospitalet under dets hurtige Fremvækst og Udvikling fra dets forholdsvis ringe Begyndelse til det senere store Omfang, indtil han 1915 tog sin Afsked. 1891 blev han knyttet til Universitetet som ekstraordinær Docent. Foruden sin Doktordisputats, der var banebrydende for Hæmatologien i Danmark, publicerede S. en Række videnskabelige Arbejder, væsentlig omhandlede hans Speciale Infektionssygdommene og givende vigtige Bidrag til Opklaring af de mange brændende Spørgsmaal, ganske særlig til Bedømmelsen af Serumbehandlingens Betydning for Difteri; 1888 skrev han om Scarlatinanefriternes Histologi. Han var en af de første, der, særlig paa Grundlag af omfattende Undersøgelser, væsentlig af histologisk Natur, erkendte Streptococernes Forekomst ved Skarlagensfeber, og han fremsatte den Teori, at det kunde tænkes, at de var Aarsag ikke alene til Sygdommens Komplikationer, men til selve Sygdommen. Ogsaa efter at S. havde taget sin Afsked som Overlæge, vedblev han at komme paa Bleg-

damshospitalet, lige til sin Død ivrigt optaget af patologisk-anatomiske og histologiske Undersøgelser, der resulterede i flere dygtige Afhandlinger. — S. var Æresmedlem af det hygiejniske Selskab i Budapest og var Rapportør ved den internationale Lægekongres 1887 i Wien; han var Formand for Medicinsk Selskab i Kbh. 1898—1900, korresponderende Medlem af Société de Thérapeutique og Société medico-chirurgicale i Paris fra 1899. — Tit. Professor 1888. — R. 1892. DM. 1902. K.² 1915.

Univ. Progr. Nov. 1876, S. 54 f.; sst. Nov. 1929, S. 79—83. Ugeskrift for Læger, XC, 1928, S. 1008 f. Hospitalstidende, LXXI, s. A., S. 1101 ff.

Jul. Petersen (Axel Borgbjærg).*

Sørensen, Hans Sophus, 1856—1936, Skolemand, Biskop. F. 3. Jan. 1856 i Askvad Skole, Sæby Sogn, Løve Herred, d. 6. Dec. 1936 i Vejle, begr. sst. Forældre: Lærer, sidst i Vig, Ods Herred, Johan Ludvig Mathiesen S. (1816—1902) og Anna Jacobine Nyholm (1823—95). Gift 7. Juni 1881 i Rørvig med Julie Sophie Kongsted, f. 13. Juli 1855 i Nakke, d. 16. April 1938 i Vejle, D. af Lærer, cand. theol. Thorkild K. (1822—1900) og Elisabeth Margrethe Sørensen (1823—¹⁹12)-

S. blev Student 1874 fra v. Westens Institut og fik n. A. Timer ved Kbh.s Skolevæsen, hvor han var Lærer i syv Aar. Han var 1879 blevet cand. theol., og 1881 blev han personel Kapellan for Jelling og Hover. Den unge Kapellans Dygtighed traadte saa tydeligt frem, at han kun 28 Aar gammel blev kaldet til Sognepræst for de to Sogne og Forstander for Jelling Seminarium efter J. Kr. Madsen (1839—83). Da de to Embeder 1894 blev skilt, valgte han Forstanderembedet. Han førte Jelling Seminariums grundtvigske Traditioner videre. »Under Grundtvigs kristelige og folkelige Syn trøster Jelling Seminarium sig til at øve sin Gerning«, udtalte S. ved Seminariets 50 Aars Jubilæum 1891. Den Fantasiens Flugt og Følelsens Varme, der ofte fandtes i de gamle Grundtvigianeres Undervisning, var dog ikke fremtrædende hos S. Hvad der udmærkede ham, var Klarhed, Fasthed og Sikkerhed. Disse Egenskaber i Forbindelse med praktisk Sans og Interesse for Reform af Læreruddannelsen og Folkeskolens Undervisning, saaledes som den gennemførtes ved Seminarieloven af 1894 og Folkeskoleloven af 1899, henledte Opmærksomheden paa ham, saa han fik tilbudt og modtog den ved sidstnævnte Lov oprettede, honorarlønnede Post som Kultusministeriets Konsulent i Skolesager, forbundet med Stillingen som Formand for Censorerne ved Lærereksamen (1892). Han fik herved stor Indflydelse paa Gennemførelsen af den nye

Skolelov. Han formede Cirkulære af 6. April 1900 om Undervisning i Folkeskolen, der har været gældende, til en ny Skolelov vedtoges (1937). I talrige Foredrag i Lærerkredse virkede han for tidssvarende, metodisk Undervisning. Ved sin rolige Takt og personlige Myndighed forstod han at gøre sin Stilling gældende og vandt i høj Grad Skoleverdenens Tillid og Agtelse. 1903 udnævntes han til Biskop over Lolland-Falsters Stift, hvorfra han 1907 forflyttedes til Aarhus Stift. Ogsaa som Biskop vandt S. almindelig Paaskønnelse ved sin tillidvækkende, respektindgydende Personlighed og den Klarhed og Fasthed, hvormed han forvaltede sit Embede. Otto Møller i Gylling, der ikke just yndede Bispevisitationer, skrev til Biskop Th. Skat Rørdam, efter Visitats af S.: »saa der var ingen Lidelse ved det Besøg, snarere Glæde«. Højesteretsdommen i Arboe Rasmussen (s. d.) Sagen syntes S. at skabe en Uklarhed, som var ham inderlig imod, og at krænke Bispeembedets Ret og Værdighed. Han søgte derfor og fik 1916 Embede som Sognepræst i Nørup ved Vejle, hvor han forblev, til han 1925 tog sin Afsked. S. var Medlem af Skolekommissionen af 1918. — Tit. Professor 1899. — R. 1892. DM. 1905. K.² 1912. K.¹ 1925. — Maleri af E. Ølsgaard i Aarhus Domkirke. Mindetavle paa Jelling Seminarium 1941 med Portrætrelief af M. Kaalund-Jørgensen.

111. Tid. 29. Marts 1903. Lærerne og Samfundet, IV, 1914. Folkeskolen, LIV, 1937, S. 44 ff. Højskolebladet, LXII, 1937, S. 7—10. Menighedsbladet, XVIII, 1936, Sp. 899—902.

Chr B m r

Sørensen, Hans Sophus, f. 1865, Redaktør. F. 1. Juli 1865 i Silkeborg. Forældre: Bogtrykker, Redaktør Hans Simon S. (1838—1902) og Bodil Cathrine Schmidt (1835—1909). Gift 12. Dec. 1892 i Kolding med Nina Vilhelmine Busse, f. 11. Sept. 1868 i Randers, d. 6. Marts 1938 i Silkeborg, D. af Købmand, senere Bankdirektør Jakob Henrik B. (1835—1920) og Ane Kirstine Margrethe Christensen (1837—1920).

S. er en af de Provinsbladmænd, der saa at sige er opfødt og opvokset til den Livsgerning, de var bestemt for. S.s Fader kom 1862 fra Odense til Silkeborg, hvor han havde købt »Silkeborg Avis« for at gøre den til Venstreorgan for Byen og Egnen, et Eksperiment, der i første Omgang fik en krank Skæbne, idet 60 af Bladets 96 Abonnenter straks indsendte deres Afbestilling. Men som den Tids smaa Bogtrykkere, der startede Aviser rundt om i danske Provinsbyer, var indstillet paa at møde den haardeste Modgang og ikke lod sig gaa paa, holdt ogsaa den gamle Bogtrykker S. Skansen, til Modstanden var brudt. De flygtende Abonnenter vendte lidt

efter lidt tilbage og siden Tusinder med dem. Sønnen tog Præliminæreksamen, blev oplært i Bogtrykfaget ligesom Faderen og blev tidligt sat ind i et Provinsdagblads forretningsmæssige Ledelse. Han kom paa Askov udvidede Højskole og andre Kursus for at faa Uddannelsen suppleret, og knap tyve Aar gammel kunde han 1884 vende tilbage til Faderens Blad som Redaktionssekretær. Det viste sig hurtigt, at den unge Mand havde et godt og praktisk Greb paa Tingene. Da han var 25 Aar, blev han Redaktør af Bladet (1891), og 1899, otte Aar senere, tillige dets Udgiver og Ejer af Bogtrykkeriet. Begge Dele er under hans Ledelse udviklede til store, tidssvarende indrettede og moderne styrede Foretagender. Ved Siden af at være en dygtig og flittig Bladmand er S. baade af Fremtræden og af Væsen en meget repræsentativ Personlighed, og der blev derfor ogsaa i stedse stigende Grad lagt Beslag paa hans Arbejdskraft baade i og uden for Fagfællers Kreds. Tidligt kom han med i Ledelsen af Egnens politiske Organisationer, blev Medlem af Byraad og Bankraad, kom ind i Turistforeningsarbejdet og fik Ledelsen af mange andre Opgaver betroet. Silkeborg By og Egn har i ham haft en varm Forkæmper og Fremhjælper. De navnkundige Ildregattaer paa Silkeborgsøerne er hans Værk. Inden for Turistforeningen for Danmark har han nedlagt et stort og frugtbart Arbejde, der efterhaanden bragte ham ind i denne omfattende Organisations øverste Ledelse som Præsident for Sammenlutningen. I omtrent 32 Aar, fra 1909 til 1940, var han Formand for Foreningen af Venstreblade i Danmark, og han har i denne Egenskab ved utallige Lejligheder repræsenteret dansk Presse i Ind- og Udland, ligesom han har varetaget flere andre krævende faglige Opgaver inden for Pressens Organisationer. Samtidig har han formaaet at gøre »Silkeborg Avis« til et grundsolidt Bladforetagende og forlenet det med et i teknisk Henseende fuldt moderne Udstyr. 1922 overdrog S. Bladets ansvarlige Ledelse til sin Søn, cand. polit. *Svend Hans S.* (f. 1892), men er fremdeles Bladets Udgiver. — R. 1924. DM. 1935. — Maleri af M. Kaalund-Jørgensen 1925. Blyantstegning af Fru Toustrup Raadal 1942.

Foreningen af Venstreblade i Danmark 1887—1932, 1932. Ringsted Folketidende 29. Juni 1935. Fyns Tidende 27. Juni s. A. Sorø Amtstidende 29. juni s. . ^ £ *Therkilsen.*

Sørensen, Søren, 1801—92, Skolemand. F. 17. Okt. 1801 i Overby, Assens Sogn ved Horsens, d. 8. Nov. 1892 paa Frbg., begr. i Viborg. Forældre: Fæstegaardmand Søren Mortensen (d. tidligst 1840) og Karen Nielsdatter (ca. 1769—1836). Gift 11. Febr. 1826

i Kølstrup med Nicoline Christine Widding, f. 28. Marts 1803 paa Ulriksholm, d. 17. Nov. 1881 i Viborg, D. af Skytte paa Ulriksholm Lorenz W. (1757—tidligst 1826, gift 1° med Nicoline Elisabeth Holst, ca. 1750—1801) og Maren Hansdatter Kordt (1765-1826).

S. blev hjulpet frem af Familien Reedtz paa Palsgaard, var Skriver paa Godskontoret der 1816—21 og kom derefter paa Brahetrolleborg Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1824. De følgende to Aar var han Huslærer, men 1826 begyndte han en privat Drengeskole i Odense, der 1837 forenedes med en anden Skole og indrettedes som en Realskole. Han var Medbestyrer af den til 1855 og var derefter indtil 1872 konst. Forstander for Det theoretiske Landvæsensinstitut i Odense og konst. Branddirektør for Odense og Aasum Herreder. Fra 1841 var han i længere Tid Medlem af Odense Borgerrepræsentation og i nogle Aar dens Formand. Han gav Stødet til Oprettelse af en Købstadkommunalforening for Fyn. 1849—53 var han Landstingsmand for 6. Valgkreds, Odense og Svendborg Amter. S. var Medudgiver af »Tidsskrift for Almueskolevæsenet«, I-VI, 1834—39, danske Læreres første Skoleblad, og samlede 1840 de mindre Lærerforeninger paa Fyn til en Forening for hele Stiftet. Foruden Skolebøger har han skrevet en Mængde Bladartikler og Pjecer om Kommunalpolitik og Skolevæsen. Særlig kan nævnes »Om Underviisningsanstalter for vordende Borgere« (1840), et Indlæg i Datidens Diskussion om Realskoler, polemisk rettet mod Mag. C. F. Ingerslev (s. d.), og »Lege- og Forberedelses-Skoler« (1854) om Legeskoler fra andet til sjette Aar og Forberedelsesskoler fra sjette til ottende Aar. I Tilslutning til Pestalozzi og Frobel anbefaler S. ordnede Lege, Anskuelsesundervisning, Fortælling og Sang som den første Undervisning af Smaa børn. Han er paa dette Omraade banebrydende her i Landet. — Kancelliraad 1867. — Maleri 1839 tilhørende Odense Læseforening.

Vor Ungdom, 1892, S. 173—80. Joakim Larsen: Bidrag til den danske Folkeskoles Historie 1818—98, 1899, S. 73, 102, 286. Fædrelandet 17. Febr. 1841. Dansk Folkeblad 28. Aug. 1840. *„, D /i I • T I*
* & t *Qfø £uur (joafam Larsen).*

Sørensen, Søren, 1848—1923, Politiker. F. 10. Aug. 1848 i Vit tarp ved Tarm, d. 13. April 1923 i Varde, begr. i Nørre Nebel. Forældre: Skolelærer, sidst i Nørre Nebel Anders S. (1826—94) og Johanne Nielsen (1821—1902). Gift 30. Sept. 1875 i Nørre Nebel med Elisabeth Bloch, f. 25. April 1853 i Henne, d. 22. Nov. 1935 i Nørre Nebel, D. af Husmand, Fisker Jonas Hansen B. (1811—71) og Kirsten Marie Pedersen (1812—94).

S. var paa Jelling Seminarium 1867—68, men tog ikke Eksamen og var 1870—88 Vinterlærer i Hodde-Tistrup Kommune, 1887—1913 Andenlærer ved Nørre Nebel Skole, fra 1880 desuden Ejer af en lille Gaard i Nørre Nebel. Han var Søn af en ivrig Venstremand og selv ved alle sine Forudsætninger vel egnet til folkelig politisk Virksomhed. Fra 1890 til 1918 kom han til at repræsentere Vardekredsen i Folketinget. Som J. C. Christensen og flere andre Venstrepolitikere, der 1890 rykkede ind paa Rigsdagen, var han udpræget Bergianer, og ikke uden Betænkelighed sluttede han sig 1895^{tu} Venstrereformpartiet. Fra 1910 tilhørte han Partiet Venstre. 1903—18 var han en af Tingets Sekretærer. Uden at blive blandt de førende i almindelig Politik vandt S. ved Soliditet og Jovialitet Indflydelse paa Rigsdagen. Han var i Samarbejde med bl. a. P. Sabroe virksom for Loven om forsømte Børn af 1905, men i øvrigt var han Typen paa en Rigsdagsmand, der i nær personlig Føling med Vælgerne samlede sin meste Kraft om at udrette noget til Gavn for sin Kreds og sin Egn. Han virkede med Held for tilfredsstillende Ordning af lokale Jurisdiktionsforhold, for den lokale Jernbanesag (Varde—Nørre Nebel-Linien), for Klitplantning, Redningsvæsen, Fremme af Fiskeri, Opførelse af Kirker og Skoler. I Striden om Hvide Sande-Gennemskæringen var han paa Rigsdagen Fører for det saakaldte »Sydparti«, der ønskede et Løb ved Nymindegab; men »Nordpartiet«, til hvilket J. C. Christensen hørte, og som foretrak Hvide Sande, var det stærkeste. — R. 1908. — Maleri af C. Lyngbo ca. 1920 (Familieej). Tegning af Gerda Ploug Sarp (ligesaa). Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1915 (1923; Rigsdagen). Mindesmærke paa Graven 1924 med Bronzerelief.

N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 438 fif. Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 576; IV, 1914, S. 431 f. Vestkysten 10. Sept. 1918, 13., 17. og 20. April 1923. *Hans Jensen.*

Sørensen, Søren, 1848—1902, Orientalist. F. 23. Nov. 1848 i Danstrup, Gerning Sogn ved Randers, d. 8. Dec. 1902 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Husmand Søren S. (1821—83) og Johanne Mikkelsdatter (1821—1901). Gift 1. Aug. 1879 i Ærøskøbing med Sophie Elisabeth Biering, f. 26. Juli 1857 i Marstal, D. af Læge i Marstal, senere Distriktslæge i Ærøskøbing og Roskilde Edvard B. (1816—97) og Hansine Marie Petersen (1826—92).

S., der udgik fra et fattigt Hjem, havde ikke gaet mange Aar i Landsbyens Skole, før hans Lærer opdagede hans ypperlige Evner og tydelige Anlæg for Studeringer. Det lykkedes denne Lærer at

interessere den kendte Storkøbmand, Etatsraad Hans Puggaard for Drengen; Resultatet blev, at S. ti Aar gammel blev optaget som Elev i Borgerdydskolen paa Christianshavn, hvis Bestyrer, Professor Martin Hammerich, tilstod ham Friplads og tog sig af ham paa mange Maader. En Overgang havde S. Vilhelm Thomsen som Lærer her i Skolen. Efter at være blevet Student 1867 kunde S. — takket være Støtte fra de Puggaard'ske Drengelæger — se en økonomisk sorgfri Studietid imøde. Allerede i Skolen havde han vist levende Interesse for Naturfagene og var lige paa Nippet til at vælge et Brødstudium af denne Art. Nærmest ved en Tilfældighed fulgte han imidlertid sin Lyst til sproglige Studier og bestemte sig for Filologien. Med Madvig som Lærer forberedte han sig til filologisk Embedseksamen, som han bestod 1874. Han havde desuden med Iver fulgt N. L. Westergaards og C. W. Smiths Undervisning, henholdsvis i Sanskrit og slaviske Sprog, og hans Interesse samlede sig mere og mere om de indologiske Studier. 1876 ansattes S. som Adjunkt ved Herlufsholm lærde Skole; men Opholdet her, fjernt fra Universitetet og Hovedstadens Biblioteker, var ham for stærk en Hemske for hans Studier, og 1878 søgte han tilbage til Kbh., i første Række for at nyde godt af Westergaards Vejledning. Westergaard døde imidlertid allerede n. A., og S. meldte sig da — selvfemte — som yngste Ansøger til det ledige Professorat. Over for Konkurrenter som Fausbøll, Vilhelm Thomsen og Wimmer maatte S., der som Videnskabsmand endnu var et ubeskrevet Blad, naturligvis komme til kort; hvor højt Westergaard værdsatte ham, viste han dog ved at lade ham virke som sin Vikar i den Sygdomsperiode, der gik forud for hans Død. S. var fra da af henvist til at ernære sig gennem Stipendier og Lærervirksomhed; bl. a. var han i seksten Aar Kursusbestyrer ved Undervisningsanstalten Kjøbenhavn. 50 Undervisningstimer blev efterhaanden hans regelmæssige ugentlige Minimum, og naar han desuagtet bestandig fik Tid til overs til omfattende videnskabeligt Arbejde, var det vistnok kun ved i skæbnesvanger Udstrækning at tage Døgnet's sene Timer til Hjælp. 1879 havde han indgaaet Ægteskab, og Hjemmet fyldtes i Aarenes Løb af en anelig Børneflokk. Siden sin Tilbagevenden til Kbh. havde S. følt sig som Indolog med Liv og Sjæl. Uden at gyse tilbage for videnskabeligt Herkulesarbejde gik han — som første Mand blandt vesterlandske Forskere — beslutsomt og metodisk løs paa Kolossen i den indiske Litteratur, det ca. 100 000 Dobbeltvers store Helte-Epos Mahabharata. Den første Frugt af dette Pioner- og Rydningsarbejde blev Doktorafhandlingen »Om Mahabharata's stilling i den indiske litteratur. I. Forsøg på at udskille

de ældste bestanddele« (1883), affattet paa Dansk, men ledsaget af et latinsk »Summarium«. Gennem adskillige Aar indtog dette Værk den ærefulde Særstilling som den vesterlandske Indologis eneste større videnskabelige Mahabharata-Monografi; og den senere Mahabharata-Forskning har altid ydet det varm Anerkendelse. Disputatsen, der tilstræbte en Sondring mellem oprindelige og senere tilkomne Elementer i Epos'ets brogede Indhold og søgte at kaste Lys over dets Tilblivelseshistorie, og som havde givet S. Lejlighed til at udfolde al sin af ædruelig Dømmekraft og aarvaagen kritisk Sans støttede Skarpsindighed, kom til at danne Udgangspunktet for et gennem omtrent en Snes Aar fortsat myreflittigt Samlerarbejde, hvis Formaal var en Registrering af Mahabharatas Indhold i Form af en meget udførlig Index over alle deri forekommende Navne. S. s to næste større Arbejder viste i øvrigt, hvor alsidig han var som Indolog. I Efteraaret 1889 besvarede han en af Videnskabernes Selskab udsat Prisopgave; Afhandlingen belønnedes 1890 med Selskabets Guldmedaille og offentliggjordes 1894 i dets »Skrifter«, 6. Rk., Hist. o. filos. Afd., III, 1889—95, under Titlen »Om Sanskrits Stilling i den almindelige Sprogudvikling i Indien« (med fransk Resumé). Opgaven var i sig selv saa fordringsfuld, at Besvarelsen, som var et skarpsindigt Forsøg paa at udrede Sammenhængen i nogle af den indiske Sproghistories mest indviklede Problemer, og som forfægtede adskillige nye og selvstændige Meninger, naturnødvendigt kun kunde kalde yderst faa kompetente Kritikere frem; det faatallige videnskabelige Forum, S. fik i Tale gennem dette Arbejde, ydede ham dog megen Anerkendelse. 1891 vandt S. Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Vritra-Myten i Mahabharata; den er aldrig blevet trykt, men fik en langt ud over det sædvanlige berømmende Omtale af Censorerne. I de følgende Aar fik S. Stunder til at fuldføre en Række mindre Afhandlinger om filologiske og religionshistoriske Emner — flere af dem laa uden for hans egentlige Speciale —, og i samme Periode falder hans omfattende Medarbejderskab ved første Udgave af Salmonsens Konversationsleksikon. Hertil bidrog S. med mange og lange Artikler om alle Sider af indisk Aandsliv og Kultur; samlet i Bogform vilde dette imponerende Opbud af Lærdom og Kundskabsfyldte formelig kunne have udgjort et uundværligt Vademecum for vordende Indologer; men for videlystne Lægfolk var disse Artikler, med al deres tunge og omstændelige Saglighed, unægtelig drøj Læsning. Populærvidenskabeligt Forfatterskab laa absolut ikke for S. 1899 bedredes hans Kaar gennem en — foreløbig treaarig — Bevilling

paa Finansloven; 1900 optoges han som Medlem af Videnskabernes Selskab, og han begyndte at holde Forelæsninger ved Universitetet som Privatdocent. 1902 tegnede til at blive et Lykkens Aar for S.: om Foraaret trak den aldrende Fausbøll sig omsider tilbage fra sin Universitetsgerning, og S., der var hans selvskrevne Efterfølger, udnævntes til Professor i indisk-østerlandsk Filologi. Tillige var det nu endelig lykkedes at finde en engelsk Forlægger til den længst planlagte og allerede delvis udarbejdede Mahabharata-Index, hvis Fremkomst imødesaas med forventningsfuld Glæde af den indologiske Verden; og paa Orientalistkongressen i Hamburg i Sept. 1902 faldt det af sig selv, at S. valgtes ind i den internationale Komité, der skulde drøfte Planerne om en kritisk Udgave af Mahabharata. Mangeaarig Overanstrengelse havde imidlertid undergravet S.s Helbred, og kun syv Maaneder efter sin Udnævnelse til Professor bortreves han af en brat Død. Kun en mindre Del af Manuskriptet til »An Index to the Names in the Mahabharata«, hvis Trykning lige var paabegyndt, forelaa fuldt færdig ved Forfatterens Død; men hele Materialet var lagt saa grundigt tilrette, at det blev muligt for danske Fagfæller at fortsætte og fuldføre Værket. 1. Hæfte udkom 1904, og 1925 forelaa det over 800 Sider svære Kvartbind afsluttet.

Universitetets Aarvog 1878—79, S. 658 ff.; 1898—99, S. 37—30. Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1883, S. 83 ff. Dines Andersen i 111. Tid. 18. Maj 1902. Adolf Holtzmann: Das Mahabharata und seine Theile, I—IV, 1892—95 (se Registeret). V. Henry i Revue critique d'histoire et de littérature, 28. année, 1894, H> S. 460—63. Vilhelm Thomsen i Nordisk Universitets-Tidskrift, III, 1902—03, S. 129—33. Dines Andersen i Nordisk Tidskrift for Filologi, 3. Rk., XI, 1902—03, S. 140—44.

Verner Seemann.

Sørensen, Søren, 1873—1933, Distriktskommisær i Kongo. F. 30. Aug. 1873 paa Fillerup Mark ved Odder, d. 15. Marts 1933 i Algier, begr. sst. Forældre: Gaardbestyrer Niels S. (1825—85) og Mette Kirstine Jensen (1836—1920). Ugift.

Efter at have taget Præliminæreksamen 1889 i Odder var S. i nogle Aar i Handelslære i Frederikshavn. 1897 blev han Sekondløjtnant (Kronborg), og n. A. rejste han til Belgisk Kongo, hvor han ansattes som Souslieutenant i La force publique. Han kom her straks til at gøre Tjeneste i Baron Dhanis Ekspedition mod de oprørske Betetelaer og var en af de faa, der kom tilbage fra denne Ekspedition. I de følgende Aar avancerede han — med skiftende Opholdssteder i det udstrakte Land — op gennem Graderne: Løjtnant, Kaptajn, Sektorchef, Zonechef og endelig 1908 Distrikts-

kommissær, hvilket vil sige, at han havde den administrerende — baade civile og militære — Myndighed over et Landomraade af vældig Udstrækning og det dermed forbundne store Ansvar. Denne fremtrædende Stilling indtog han først i Aruwimi-Distriktet, senere i Bangala-Distriktet, i Sankuru-Distriktet og i Kwango-Distriktet (1919—24), et Omraade paa 128 000 km² med 800 000 Indbyggere. De Egenskaber, der bragte S. frem til saa betydelige Stillinger i Landets Administration, var dels Evne til rolig og klog Bedømmelse af Mennesker og Forhold, dels en ubestikkelig Retfærdighed over for hvide og sorte og endelig en usædvanlig Kærlighed til Opgaven. Han havde en forbavsende Evne til at vinde de indfødtes Hengivenhed. Det er saaledes sket, at han uden militær Eskorte, kun ledsaget af sin Boy, paa sine Rejser har besøgt Landsbyer, som nærmest maa karakteriseres som oprørske. Ikke alene gjorde de indfødte ham intet, men med den Charme, der udstraalede fra ham, fik han — kun støttet af sine Talegaver — de indfødte til at underkaste sig og til at forstaa, at de havde alt at vinde ved at stille sig under Statens Protektion. De indfødte kaldte ham »Malo-Malo« o: »den hurtige« og fulgte ham blindt i Tillid og Troskab paa lange, anstrengende Marcher. Gennem de 27 Aar, S. virkede i Kongostatens Tjeneste, administrerede han flere af Kongos 28 Distrikter lige fra Atlanterhavet til Tanganyikasøen, og utallige var de Rejser, han foretog i disse vældige Omraader. Han viste i gentagne Tilfælde usædvanligt diplomatisk Snilde i Ordningen af Grænseaffærer, bl. a. under sin Virksomhed i Kwango ved Grænsen til den portugisiske Koloni Angola. Over for de indfødte virkede han for Genoprettelse af det gamle Høvdingehierarki. S. var en af de dygtigste, mest ansete og af Kammerater mest afholdte af den talrige Skare af danske Officerer, som har øvet en betydningsfuld Indsats i den administrative og militære Organisation af det mægtige Urskovs- og Flodland, som Belgien fik Myndighed over. Ved sin Afsked 1925 fik han tildelt Titulaturen Commissaire de district honoraire. Sine sidste Aar tilbragte S. i Algier, optaget af Læsning, hovedsagelig vedrørende Danmarks Historie, samt kolonipolitiske Problemer. Han nærde en brændende Kærlighed til sit Fædreland, sin Hjemstavn og sin Slægt, som han havde Rede paa Aarhundreder tilbage, og hver Orlov tilbragte han i sin Fødeby. — R. 1921. ^ Kamp

Sørensen, Theodor, 1839—1914, Læge, Socialstatistiker. F. 15. Jan. 1839 i Hobro, d. 20. Dec. 1914 paa Frbg., begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Købmand, Konsul Søren S. (1801—64) og Charlotte

Augusta Louise Frederikke Simonsen (1804—80). Gift 18. Juni 1871 i Kbh. (Garn.) med Mette Margrethe Schøller, f. 5. Juni 1850 i Kbh. (Garn.), d. 8. Aug. 1929 i Skodsborg, D. af Major, senere Oberst, Overintendant Christian S. (1803—88) og Mette Margrethe Poulsen (1824—80).

S. blev Student 1857, privat dimitteret, og tog medicinsk Eksamen 1865. Efter et Par Aar at have gjort Kandidattjeneste paa Frederiks Hospital og været konstitueret Underlæge paa Garnisons-sygehuset nedsatte han sig 1869 som Læge i Hobro. Jævnside med sin Gerning her kom han ind paa socialstatistiske Undersøgelser, der satte Spor i en Række Skrifter: om Købstadarbejderes og Markarbejderes Kaar (1880—81), om Ulykkestilfælde under Arbejde (1882), om Børnedødeligheden i forskellige Samfundslag (n. A.) og om Dødelighedens Afhængighed af de økonomiske Forhold og Beskæftigelsen (I—II, 1884—85). Disse Arbejder henledte hurtigt Offentlighedens Opmærksomhed paa S., og da Estrups Arbejderkommission nedsattes 1885, blev han kaldt til Kbh. som Medlem af denne. Han ydede her en meget betydelig Indsats ikke alene gennem en statistisk Fremstilling af Ulykkestilfælde under Arbejdet, men ogsaa ved sin vægtige Deltagelse i Forhandlingerne. 1892 blev efter lange Overvejelser et af Kommissionens vigtigste Resultater, Sygekasseloven, færdig fra Rigsdagen, og S. var da selvskreven som Sygekasseinspektør. Selv ønskede han dog ikke at forlade Hobro, hvor han befandt sig vel baade i sin Praksis og i sin litterære Virksomhed, og først efter indstændige Henstillinger indvilgede han i at overtage Embedet. Det var den frivillige Sygeforsikring med Statstilskud og Statstilsyn, der skulde skabes fra Grunden, og S. viste sig straks Stillingen voksen som den fødte Organisator, der forstod at knytte de rette Medarbejdere til sig, men selv altid stod som Midtpunktet i Arbejdet med alle Traadene i sin Haand. Sygeforsikringen baade udvikledes og grundfæstedes under hans faste Ledelse, og i sin Egenskab af Sygekasseinspektør blev han 1905 tillige Tilsynsførende med Begravelseskasserne. Efter Systemskiftet nedsattes 1903 Alderdoms- og Invaliditetskommissionen, af hvilken S. blev Medlem, og ogsaa her øvede han en afgørende Indflydelse. En af Kommissionens Frugter blev Loven om Arbejdsløshedsforsikring, der gennemførtes 1907. Da denne Lov skulde udbygges efter det samme Frivillighedsprincip som Sygekasseloven, nærrede man stærke Ønsker om at se S. som Organisator ogsaa af den nye Forsikring, hvis Gennemførelse i Udlandet hidtil næsten overalt var mislykkedes. Og skønt S. allerede da var fyldt 68 Aar, lod han sig dog bevæge til at paatage sig denne store

Opgave, hvor det gjaldt om at føre de med Fagforeningerne nært forbundne Arbejdsløshedskasser ind under Loven og samtidig gennemføre den formelle Adskillelse mellem de to Institutioner, som Loven krævede. Med store Betæneligheder gik S. ind til sit vanskelige Hverv, men Sagens Løsning lykkedes ham fuldt ud.

Ud over de nævnte to Kommissioner blev S. i Aarenes Løb ogsaa Medlem af andre Raad og Kommissioner, saaledes af Arbejderforsikringsraadet, hvor han med kun et Par Aars Afbrydelse virkede fra dets Oprettelse 1898 til sin Død, og af Tuberkulosekommissionen af 1901.

For Eftertiden vil S. blive staaende som en metodisk og nøgtern socialstatistisk Forsker, og den danske Socialforsikring fik i ham en helstøbt Personlighed, der i dens første vanskelige Aar udførte et grundlæggende Pionerarbejde. — R. 1888. DM. 1898. K.² 1907. — Maleri af Caroline van Deurs (Familieje). Træsnit 1893 efter Fotografi.

M. Rubin og C. Black i Nationaløkonomisk Tidsskrift, LUI, 1915, S. 1—9. Social Forsorg, XI, 1915—16, S. 125—28, 275—78, 318—21.

P. Grønvold.

Sørensen, Søren Henrik Theodor, 1849—1929, Præst og Ædruelighedsforkæmper. F. 23. Aug. 1849 i Todnæs Præstegaard paa Færøerne, d. 15. Maj 1929 paa Frbg., begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Sognepræst, sidst i Vilslev og Hunderup, Hans Jørgen Jacob S. (1818—92) og Dorthea Mundine Schow (1819—1904). Gift 20. Aug. 1874 i Gentoft med Anna Caroline Frederikke Louise Thorstenson, f. 1. Maj 1853 i Kbh. (Garn.), d. 25. Juni 1924 i Brabrand, D. af Kaptajn, Intendant Johan Ludvig Julius T. (1810—68, gift i^o 1831 med Else Petersen, ca. 1810—50) og Frederikke Juliane Adamine Feddersen (1820—94).

S. blev Student 1868 fra Ribe og cand. theol. 1874. 1875—78 var han Sognepræst for Nordstrømø Præstegæld paa Færøerne og blev 1878 udnævnt til Provst for Færøerne og samtidig forflyttet til Østerø; som Provst var han selvskrevet Medlem af Lagtinget og øvede her megen Indflydelse paa Øernes Forhold. I Foraaret 1878 skrev han i den færøske Avis »Dimmalætting« nogle Artikler om Drikfældigheden; Resultatet blev, at han sammen med Distriktslæge E. Madsen (senere Stadslæge i Kbh. Etatsraad E. M. Hoff, s. d.) stiftede Thorshavn Afholdsforening 20. Okt. 1878; denne Forening er den ældste Afholdsforening i Danmark. Megen Opsigt vakte et Skrift: »Om Totalafholdssagens Forhold til Christendommen«, som S. udgav 1883 som et Svar til Sognepræst H. G.

Saabye (s. d.), der havde angrebet Afholdssagen ud fra kirkeligt Synspunkt. 1884 blev S. Sognepræst i Skanderborg og beklædte dette Embede, til han 1920 tog sin Afsked. Han var siden flere Gange konstitueret som Præst i vakante Embeder. Han indvalgtes 1885 i Hovedbestyrelsen for Danmarks Afholdsförening og var Foreningens indflydelsesrige Næstformand i 26 Aar indtil Juli 1911. I denne Aarrække var han Afholdssagens Talsmand ved mange store kirkelige Møder og skrev en Mængde Artikler og Afhandlinger om Alkoholspørgsmaalet. Baade som Taler og Skribent optraadte han myndigt, men altid taktfuldt. Han var en statelig og repræsentativ Skikkelse, en kundskabsrig og fintdannet Mand, der nød Agtelse i alle Samfundsklasser. Han var Medlem af den første Ædruelighedskommission (1903—07) og søgte her bl. a. at skabe Interesse for et Redningsarbejde blandt Alkoholister. — Mens S. var Sognepræst paa Nordstrøm, var han Formand for Sogneraadet og fik bl. a. gennemført, at der blev bygget en Bro over en strid Strøm, som adskilte Bygdens to Dele. Dette Værk omtalte S. ofte som symbolsk for sin kirkelige og sociale Gerning; han ønskede at »bygge Bro«, at udjævne Stridigheder og forene modvirkende Kræfter til Samarbejde, og dette lykkedes ham ofte, ogsaa inden for Afholdsbevægelsen. Han var i øvrigt Forfatter til mange Artikler om færøske Forhold, om det hellige Land, om kirkelige og historiske Spørgsmaal, Prædikener etc. — R. 1900. DM. 1905. — Maleri af A. Møe ca. 1922 (Familieej). — S.s Hustru stiftede 1905 Kvindernes Afholdsförening, hvis Formand hun var, til hun sammen med sin Mand 1921 flyttede til Kbh. Begge bevarede en levende Interesse for alt Ædruelighedsarbejde, saa længe de levede.

Anton Schmidt: Afholdsbevægelsens Verdenshistorie, IV, 1914, S. 231, 244, 261, 353, 362, 388 f. M. Bach og F. Nielsen: Jubilæumsskrift for Danmarks Afholdsförening, 1904. F. Nielsen og A. Hansen: Danmarks Afholdsförening gennem 50 Aar, 1929, S. 31. Afholdsbevægelsen i Danmark, 1939, I, S. 39, 51.

Adolph Hansen.

Sørensen, Severin Theodor Emilius, 1825—67, Arkitekt. F. 26. Febr. 1825 i Kbh. (Frue), d. 5. Maj 1867 sst. (Johs.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Snedkermester Severin Emilius S. (ca. 1792—1828) og Dorthea Kirstine Kjær (ca. 1792—1851). Gift 6. Aug. 1847 i Kbh. (Frue) med Petrine Charlotte Amalie Corfitz, f. 11. Nov. 1818 i Kbh. (Holmens), d. 1. Jan. 1886 sst. (Frue), D. af Matros Peter Jørgen C. (d. senest 1820) og Anne Marie Cathrine Thomsen; 1834 nævnes som Stifforældre Skriver ved Holmen Peter Christian Strøm og Cathrine Christensen.

S. var først Snedkersvend, men fulgte derefter sin Lyst til at blive Arkitekt og gennemgik Akademiets Bygningssskole. 1850 vandt han den til Afgangseksamen svarende store Sølvmedaille, 1851 Æresmedaillen og 1853 den lille Guldmedaille. S. hørte til den Kreds af unge Arkitekter, der sluttede sig til Gottlieb Bindsbøll. Som denne arbejdede han snart med en vis kunstnerisk Frihed — dog maaske uden at naa Bindsbølls saglige Enkelhed — snart i historiske Stilarter. I hvert Fald en enkelt Gang benyttede han sig ogsaa af Klassicismens Formsprog. Af hans Produktion, der ikke er meget studeret, kan nævnes: Johannes Kirken ved St. Hans Torv, i gotisk Stil (1856—61); Annebjerggaards Hovedbygning, i simpel italiensk Villastil (1856); Haandværkerstiftelsen Alderstrøsts første Bygning, Nørrebrogade 9, præget af den sene Klassicismes Forkærlighed for vandret betonet Inddeling (1862); Hjørneejendommen til Niels Juelsgade Holmens Kanal 15, nu Hotel Kongen af Danmark, interessant ved det fine Forhold mellem Mur og Tag og den fortræffelige Løsning af en Butiks- og Beboelsesfacade, muligvis fransk paavirket (1865—66); Hovedbygningerne paa Estruplund (1863; Midterpartiet forhøjet i nyere Tid) og Frisholt (1867). 1856 blev S. københavnsk Bygningsinspektør, 1861 Medlem af Kunstakademiet, 1865 konstitueredes han som Husbygmester for Søetaten. Han havde nær Tilknytning til den københavnske Haandværkerstand; som ung var han saaledes Lærer ved Det tekniske Institut og efter G. F. Hetsch's Død 1864 blev han dennes Efterfølger i Bestyrelsen (ogsaa for Alderstrøst). Hans tidlige Død afbrød en lovende Udvikling.

Husmoderens Blad, VI, 1901, S. 262 f. Fr. Thomassen: Set. Johannes Kirke i Kbh. 1861—1911, 1911, S. 22, 37 f. C. Nyrop: Ved Alderstrøsts 50-Aars Jubilæum, 1912, S. 87 f., 90. Helga Stemann: F. Meldahl og hans Venner, II, 1927, S. 85, 192, 278, 280; III, 1929, S. 13, 177. Hans Nielsen Fussing: Erindringer fra Barndom og Ungdom, 1928, S. 125 f. Heinr. Hansen: Hist. Medd. om Kbh.s Bygningsvæsen, 1931, S. 83.

Knud Millech.

Sørensen, Anders Herman Vilhelm, 1840—1911, Præst. F. 27. Juni 1840 i Randers, d. 16. Nov. 1911 i Husby, begr. sst. Forældre: Vagtmester ved Dragonerne i Randers, senere Strandkontrollør ved Hevringholms Strand, Kammerraad Kasper Verner Andreas Moltke S. (ca. 1807—85) og Albertine Frederikke Winding (1802—69). Gift 15. Aug. 1865 i Vivild med Charlotte Amalie Cecilie Friis, f. 30. Maj 1823 i Viborg, d. 9. Febr. 1908 i Husby, D. af Sognepræst i Viborg, senere i Kalundborg, Immanuel F. (1782—1841) og Margrethe Hemmine Petersen (1785—1861).

S. blev Student 1858 fra Randers og cand. theol. 1865. S. A. blev han Medbestyrer af en Pigeskole paa Frbg., som hans Hustru havde oprettet. 1869 blev han Kapellan paa Frbg., 1876 Sognepræst for Taanum og Hornbæk ved Randers, 1882 i Føns og Ørslev og 1890 i Husby mellem Middelfart og Assens, hvor han virkede til sin Død. Han var en god Præst og en dygtig Prædikant, men har især faaet Betydning ved sit Arbejde for Ydre Mission. I det af Provst Jens Vahl (s. d.) udgivne »Nordisk Missions-Tidskrift« offentliggjorde han 1891—96 flere dygtige missions- og religionshistoriske Afhandlinger. 1895 udgav han et opsigtvækkende lille Skrift om »Vor Tids Missionsforventninger og Missionsresultater«. Han gav her en klar og kyndig Oversigt over Stillingen paa de forskellige Missionsmarker, idet han bestemt tog Afstand fra »den falske Idealisme«, det ensidige Lyssyn, som hidtil havde været saa fremtrædende i Missionslitteraturen. I adskillige Kredse blev han derfor ildeset som en »Missionskritiker«, der vilde slukke Missionens hellige Ild; men der var andre, særlig af det yngre Slægtled, som netop ved S.s redelige, ædruelige og dog varmtføjte Fremstilling blev vundet for Missionens Sag. — Efter Vahls Død 1898 overtog S. sammen med Pastor Ferd. Munck (s. d.) Udgivelsen af »Nordisk Missions-Tidsskrift«, som han redigerede lige til sin Død. Her offentliggjorde han en Mængde større eller mindre Afhandlinger af blivende Værdi. To af dem udkom i Særudgave: »Ghina og Missionærene« (1900, i Anledning af Bokserurolighederne) og »Har de nordiske Kirker særlige Forudsætninger for Deltagelse i Missionsarbejdet og en særlig Opgave i dette?« (1902). Disse mange fortrinlige Afhandlinger tillige med de mange Foredrag, han efterhaanden kom til at holde i alle Egne af Landet, flere Gange ogsaa i Norge og Sverige, skaffede ham almindelig Anerkendelse som Danmarks, ja hele Nordens ypperste Kender af Missionen. Efter Opfordring af det teologiske Fakultet holdt han to Gange missionsvidenskabelige Forelæsninger paa Kbh.s Universitet. Den sidste af disse Forelæsningsrækker udgav han i Trykken under Titlen »Missionens Motiv, Maal og Midler« (1911). Han giver her en paa een Gang overkommelig og indholdsrig Fremstilling af den evangeliske Missionslære, med Benyttelse af det store Materiale, som Edinburghkonferencen lige havde forelagt. — S.s store Indsigt kom ogsaa det praktiske Missionsarbejde til gode. Han var Medlem af Santalmissionens danske Komité (fra 1896) og Østerlandsmissionens første Formand fra dens Oprettelse 1898 til hans Død 1911. Han var en faderlig Ven for Einar Prip (s. d.) og de andre Missionærer. Østerlandsmissionen var hans Hjerte-

barn, og han indsatte den som sin Universalarving. Hans Indflydelse var ikke forbi med hans Død; hans Forening af oprigtig Fromhed og nøgtern Kritik har præget dansk Mission lige til nu. — R. 1898. — Maleri af Chr. Bang 1916 (Fr.borg).

Chr. Siegumfeldt: Mindeblade om Pastor V. S., 1912. Samme: Østerlandsmissionen, I—II, 1923—27. F. Munck i Nordisk Missions-Tidsskrift, Ny Rk., XIII, 1911, S. 245—51. L. Bergmann: Missionsvidenskaben paa Universitetet, 1918, S. 12 ff. Samme i Nord. Miss.-Tidsskrift, LII, 1941, S. 5—25.

Lorenz Bergmann.

Sørensen, William Emil, 1848—1916, Zoolog. F. 9. April 1848 i Hyllested ved Grenaa, d. 29. Juni 1916 i Kbh., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Sognepræst, sidst i Esbønderup og Nøddebo, Søren Møller S. (1799—1867) og Jutta Caroline Cecilie Hasselriis (1806—82). Gift 29. Marts 1890 i Grenaa med Kirsten Andersson, f. 29. April 1861 i Virring, Fruering Sogn, d. 2. Juli 1932 i Kbh., D. af Husmand Åke (Ukke) A. (1834—1906, gift 2° 1883 med Abelone Kirstine Sørensen, 1855—96) og Gundine Jørgensen (1836—82).

S. blev Student 1866 fra Fr.borg, hvor han var kommet i Skole, da Faderen forflyttedes til Esbønderup. Efter 1868 at have taget medicinsk Forberedelseseksamen gav S. sig i Kast med det zoologiske Studium, hvor han navnlig fulgte Undervisningen hos Schiødte og Reinhardt; 1873 afsluttedes Studierne med Magisterkonferens. Fra 1874 til sin Død virkede S. derefter som Lærer ved forskellige københavnske Skoler; fra 1883 var han Medlem af Kommissionen for Præliminæreksamen. Senere blev han tillige Lærer ved Statens Lærershøjskole, Censor ved Seminarierne m. v. Han yndede dog stadig at betegne sig som Timelærer, vel for derigennem at pointere, at han aldrig havde opnaaet nogen fast Ansættelse. Allerede som Student var S. under Schiødtes Vejledning kommet ind paa Studiet af Edderkopper og andre Spindlere, og han arbejdede paa Zoologisk Museum med denne Dyregruppe, indtil hans Forhold til Meinert omkring Aarhundredskiftet blev saa spændt, at han maatte opgive at arbejde paa Museet. Hans 40-aarige Lærervirksomhed blev to Gange afbrudt, dels igennem et Ophold 1877—78 i El Gran Chaco i Argentina, dels af en kortvarig Ansættelse som Inspektør ved Zoologisk Have 1881—82. Under Opholdet i Argentina kom S. ind paa sit andet Arbejdsfelt, nemlig Fiskenes Morfologi, særlig Svømmeblærens Bygning og Funktion. Han har herom skrevet en Række Arbejder, bl. a. »Om Oppustningssækken hos Tetrodon og Aandedrættet hos Clarias« (Naturhist. Tidsskr., 3. Rk., XIII, 1881

—83), »Om Lydorganer hos Fiske. En physiologisk og comparativ-anatomisk Undersøgelse«, for hvilken han 1884 erhvervede den filosofiske Doktorgrad, samt »Om Forbeninger i Svømmeblæren, Pleura og Aortas Væg og S sammensmeltning deraf med Hvirvelsøjlen, særlig hos Siluroiderne, samt de saakaldte Weberske Knoglers Morfologi« (Vid. Selsk. Skr., 6. Rk., naturvid, og math. Afd., VI, 1890—92). Blandt hans Arbejder omhandlende Spindlere kan nævnes hans første Arbejde »Bidrag til Phalangidernes Morphologi og Systematik samt Beskrivelse af nogle nye, herhen hørende Former« (Naturhist. Tidsskr., 3. Rk., VIII, 1872—73), det vigtige faunistiske Værk »Danmarks, Færøernes og Islands Edderkopper med Undtagelse af Theridierne« (Entomol. Medd., 2. Rk., 1, 1897—1904) samt i øvrigt en lang Række systematiske og morfologiske Værker om Mejerne, inden for hvilket Omraade han har bearbejdet en lang Række Ekspeditioners Materiale. Særlig beskæftigede han sig med Gruppen Laniatores, om hvilken han havde planlagt en stor Monografi, som det dog paa Grund af Forholdene aldrig lykkedes ham at fuldføre. Først mange Aar efter hans Død udgav Kaj L. Henriksen under Titlen »Descriptiones Laniatorum« (Vid. Selsk. Skr., 9. Rk., naturvid, og math. Afd., III, 1931—32) de vigtigste Dele af dette efterladte Arbejde. Endnu kan der blandt S.s Afhandlinger være Grund til at nævne det monografiske Arbejde, han skrev sammen med H. J. Hansen, »On two orders of Arachnida, Opiliones, especially the Suborder Cyphothalmi and Ricinulei« (1904), samt »Sur la morphologie de l'abdomen des araignées« (Overs. Vid. Selsk. Forh., 1916, II), hvori den vigtige Paa-visning af, at Edderkopperne har Spor af Leddeling i Bagkroppen.

S.s ovennævnte videnskabelige Virksomhed er saaledes — ikke mindst i Betragtning af hans Arbejdsforhold — særdeles omfattende og sikrede ham en betydelig videnskabelig Position i Samtiden. 1891 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab. S. var imidlertid en meget kritisk Natur, og dette i Forbindelse med den stærke Paavirkning, han havde nydt direkte fra Schiødte og indirekte fra H. N. Krøyer, medførte, at han følte sig i stærk Modsætning til Steenstrup og hans Kreds, og han kastede sig i sine senere Aar ud i en omfattende polemisk Virksomhed. Hans polemiske Skrifter (»»De kompetente Autoriteters bedste Skjøn««, 1897; »Hvem er Opdageren af Stenalderens Affaldsdynger («Kjækkenmøddingerne») ?«, 1898; »Fromme Sjæles gode Gjæringer«, 1907 o. fl.) udmærker sig ved en fremragende og vittig polemisk Stil, og de peger ofte med Føje paa Brist og Fejl hos førende Zoologer og Universitetsfolk; dette til Trods er de dog ogsaa i ikke ringe Grad præget af

en til Tider næsten monoman og derfor nu og da ubillig Kritik mod Modstandere.

S. er en af de ejendommeligste og mest særprægede Skikkelser inden for dansk Zoologi i det 19. Aarhundrede. Han var en fremragende Biolog med betydelig Evne til at se Sammenhæng mellem Bygning og Funktion, men hans stærke kritiske Indstilling og hans noget rethaveriske og stridbare Natur medførte ofte en svigtende Evne til at forstaa andre Retningers Standpunkter og Indstilling. Det maa dog betegnes som en betydelig Skade for dansk Naturforskning, at S., der i øvrigt nogle Gange havde faaet Tilbud om Stillinger i Udlandet, aldrig opnaaede en videnskabelig Lærerpost. Han fik dog gennem personlig Paavirkning en betydelig Indflydelse f. Eks. paa Aug. Krogh, ligeledes gennem sin pædagogiske Virksomhed. Han mindede saavel i Ydre som i Indre øjensynlig meget om H. N. Krøyer; ligesom denne var han overordentlig belæst, ogsaa paa historiske Omraader og i klassisk Litteratur. Han var saaledes den sidste Zoolog i Danmark, der endnu i større Omfang publicerede paa Latin. Videnskabeligt set har han sin væsentlige Tilknytning til den før-Darwinske franske sammenlignende morfologiske Retning. — Breve til S. i Det kgl. Bibliotek. — Buste af Rik. Magnussen 1918 paa Graven og i Zoofysiologisk Laboratorium. Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri fra Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab).

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1885, S. 167 ff. P. E. Muller: Mindeord i Overs. Vid. Selsk. Forh., 1916, I, S. 101 ff. A. Krogh: Tale ved Afsøringen af Mindestenen paa dr. phil. William Sørensens Grav, Naturens Verden, II, 1918, S. 520—23. Kaj L. Henriksen: Dansk Entomologis Historie, S. 489—94 (Entomol. Medd., XV, 1921—37).

R. bparck.

Sørensen Saksager, Jens, 1849—1934, Landmand, Politiker. F. 31. Marts 1849 i Hasseris ved Aalborg, d. 18. Jan. 1934 i Vraa, begr. sst. Forældre: Gaardejer Søren Jensen (1817—57) og Ane Margrethe Nielsdatter (Nørgaard) (1825—82). Navneforandring 2. Marts 1909 til S.-S., 18. Sept. 1913 til S. S. Gift 2. Juni 1871 i Aalborg med Johanne Rasmusdatter, f. 30. Nov. 1849 i Hasseris, d. 20. Okt. 1919 i Vraa, D. af Gaardejer Rasmus Jensen (1805—83) og Ane Kirstine Jensdatter (1815—93).

Efter sin Konfirmation kom S. S. til Landvæsenet, var 1866—67 paa Vallekilde og 1868—72 Bestyrer af Moderens og Mormoderens Gaarde og købte 1872 Saksager i Vrejlev Sogn, hvilken han ejede til 1906. S. S. kom snart ind i et vidtspændende offentligt Arbejde, kom 1876 i Sogneraadet og var dets Formand 1878—82; 1883—

1907 var han Medlem af Hjørring Amtsraad og 1901—13 af Amtets Skoledirektion; 1882 indtraadte han i Bestyrelsen for Hjørring Amts Landboforening og var 1896—1907 dens Formand; endvidere var han 1890—1914 Formand for Hjørring Amts Andelslagteri, 1879—89 Vurderingsmand for Kreditforeningen i Viborg og 1911—13 Formand i dens Repræsentantskab, hvorefter han 1913—31 var Medlem af Direktionen. Ogsaa paa andre landbrugsorganisatoriske Omraader gjorde S. S. sig stærkt gældende; han var saaledes 1899—1922 Formand i Kommissionen angaaende Jordlodder til Landarbejdere i Hjørring Amt, 1902—13 Næstformand i Foreningen af jyske Landboforeninger, 1908—15 Formand for de samvirkende danske Andelslagterier, 1906—13 Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad, i en Aarrække Medlem af Andelsudvalget og Formand for Hingsteskuekommissionen for Hjørring Amt. Endvidere blev han 1889 Landvæsenskommisær, og fra s. A. til 1913 var han Medlem af Bestyrelsen for Udlaan af offentlige Midler, 1903—27 Repræsentant i Landbygningernes Brandforsikring, fra 1910 i Hedeselskabet og 1921—34 i Repræsentantskabet og Forretningsudvalget for Hjørring Diskontobank. — 1906 indvalgte S. S. i Landstinget, valgt af Venstre med Støtte af andre Partier, men han søgte ikke Genvalg 1914, da Rigsdagsarbejdet ikke interesserede ham. I sin Ungdom var han ret radikal (Bergianer), senere droges han mod den mere moderate Venstrefløj, men han var ikke nogen udpræget Partigænger og kom ikke til at spille nogen fremtrædende Rolle i Politik. S. S. var en vennesæl Mand med udpræget Forhandlingsevne, og dertil kom, at han var en oratorisk Begavelse og slagfærdig Debattør, hvis tørre Lune vandt Vendelboernes Behag. — R. 1898. DM. 1924. — Portrætmedaillon i Bronze ved Hjørring Svineslagteri, modelleret af Carl Hansen Glem.

c Klitgaardt

Søtoft, Nicolai Bierfreund, 1790—1844, Digter og Præst. Døbt 31. Marts 1790 i Assens, d. 5. Juni 1844 i Øster Egesborg, begr. i Præstø. Forældre: Portbetjent, Bager Niels Jensen S. (ca. 1753—1831) og Christiane Cathrine Bierfreund (1755—1834). Gift 25. Nov. 1817 i Vordingborg med Dorthea Elisabeth Ramlau, f. 18. Jan. 1795 i Vordingborg, d. 24. April 1867 paa Frbg., D. af Bager, Vognmand Henrich August R. (ca. 1756—1802) og Marie Elisabeth Jansen (ca. 1755—1826, gift i^o ca. 1778 med Bagermester Hans Christian Rantzau, d. 1788, 3° 1803 med Bagersvend, senere Bagermester, Stadskaptajn og Forligskommissær Henrik Kjerumgaard Søtoft, 1780—1845).

S. blev Student 1811 fra Nykøbing F., cand. theol. 1816, 1817 residerende Kapellan i Købelev og Vindeby, Lolland, 1823 Sognepræst i Præstø og Skibbinge, 1835 i Øster Egesborg ved Vordingborg, i hvilket Kald han sad til sin Død. Fra Skoletiden var han nær Ven med Poul Møller; som Student gjorde han yderligere Bekendtskab med Ingemann, Peder Hjort og Chr. Winther; han kom i Fru Gyllembourgs Hjem hos den unge J. L. Heiberg og tog ivrigt Del i Tidens æstetisk bevægede akademiske Liv. Digter var han allerede i Skolen; efter en ret ubetydelig Debut med et Bind »Romantiske Digte«, I (1815, heri et Frithiof-Drama) kastede han sig ind i Baggesen-Oehlenschläger-Fejden med den satiriske Litteraturkomedie »Aandernes Maskerade« (1816) — et Forsøg i Tiecks Manér, men uden hans Vid eller hans Poesi. S. var rastløs produktiv i disse Aar, skrev baade Vers og Fortællinger, men dyrkede især Dramaet. Hans Udgangspunkt er Tieck, Zach. Werner og Ingemann, men i hans brogede Teater spores Indflydelse fra saa forskelligt Hold som Shakespeare, Calderon — og Kotzebue. Adskiligt forblev i Skrivebordskuffen, men 1821—28 udgav han følgende dramatiske Værker, hvoraf flere stammer fra hans tidlige Ungdom: »Leonardo og Blandine« (1821), »Christian den Fjerdes Dom« (1821), »Kirkens Band« (1822), »Jernmasken« (1823), »Daniel Ranzau« (1823), »Borgens Bruud« (1825), »Theater. I« (1828, heri bl. a. Idyllen »Hyrdedrengen« og den skotske Tragedie »Mac-Lean«). Efter en fjortenaarig Pause, hvori S. fordybede sig i teologiske, filosofiske og filologiske Studier, fulgte 1842 (i en i øvrigt saare mislykket Digtsamling »Et Pantheon«) den græske Tragedie »Danaiderne«, tænkt som første Led i en Trilogi, en lærd Pastiche, der havde vundet Hauchs, Heibergs og P. O. Brøndsteds Interesse. Efter S.s Død udgav D. G. Monrad (se XVI, S. 100) den svage Tragedie »Knud den Hellige« (1847); den omtales allerede i et Brev til Ingemann 1817, men fuldførtes først omkring 1840. — Kun tre af S.s Skuespil kom frem paa Det kgl. Teater. Hans eneste Succes var »Christian den Fjerdes Dom«, en vel fortalt patriotisk Anekdote, der 1822—50 oplevede seksten Opførelser. Som Forløber for »Elverhøj« har Stykket nogen teaterhistorisk Betydning; her skabte Ryge sin uforlignelige Christian IV., og herfra laante Heiberg den virkningsfulde Idé at benytte Nationalsangens Toner baade i Ouverturen og i Slutningskoret. Ridderskuespillet »Kirkens Band«, en groft antikatoisk Kotzebueiade, der henrev Censorerne, gik kun tre Gange, og »Hyrdedrengen«, en pinlig og smagløs Fortsættelse af Oehlenschlägers skønne Idyl, endda kun to. — S. var mere belæst og ivrigere for at eksperimentere end Flertallet af sine Digter-

brødre. Hans ujævne og uensartede Produktion indeholder Prøver paa tysk Skæbnedrama, spansk lyrisk Tragedie («Borgens Bruud«), shakespeareiske Krønikespil («Daniel Ranzau«, »Mac-Lean«), men Tilegnelsen af de fremmede Mønstre er rent udvendig. Han er interessant ved sit Forsøg paa at bryde Oehlsenschläger-Traditionen. Men Talentet er beskedent, kun Enkeltheder lykkes. Gennemgaaende er Personkarakteristikken svag, Stilen usikker, dunkel og smagløs, hans Herredømme over Sproget ringe. Trods stort Opbud af Effekt savner hans Stykker alt dramatisk Liv. — Det urolige, overspændte og forskruede i S.s Digtning genfindes i hans Personlighed. Mynster, der betragtede ham som »et mislykket Geni«, skriver i sin Visitatsbog om S. som Prædikant: »Hvad i Øvrigt Indholdet var, skal jeg ikke kunne sige; nogle christelige Ord, nogle moderne Anskuelser, uden Orden eller Tankegang, uendelig langt, Foredraget ubehageligt og drævende.« Mildere dømte Nabopræsten P. Rørdam, selv om han ikke var blind for hans Særheder. Hans elskværdigste Sider kom til deres Ret i Baronesse Stampes Kreds paa Nysø, som han fra sin Præstø-Tid tilhørte. Her kunde den dystre Romantiker slaa sig løs ved Dilettantforestillingerne paa Thorvaldsens Fødselsdag som Johan v. Ehrenpreis eller Zierlich i »Aprilsnarrene«. Men han led tydeligt under Samtidens Mangel paa Anerkendelse; over for Brøndsted præsenterer han sig som »en Landsbypræst, der ikke hører til den æsthetiske Volée i vore Dage«. — En Del Breve i Det kgl. Bibliotek. — Maleri af C. A. Jensen 1832 (Familieej). Træsnit derefter 1886.

Journal for Literatur og Kunst, 1843, I, S. 199—210. Dansk Litteratur-Tidende, 1826, S. 193—239. Maanedsskrift for Litteratur, I, 1829, S. 345—51. Af Jonas Collins Papirer, 1871, S. 35—45, ngff., 234 f. L.Jørgensen: Mine Erindringer, 1891, S. 26 f. Nogle Blade af J. P. Mynsters Liv og Tid, udg. af C. L. N. Mynster, 1875, S. 419. J. P. Mynsters Visitatsdagbøger ved Bjørn Kornerup, II, 1937, S. 178. Baronesse Stampes Erindringer om Thorvaldsen, udg. af Rigmor Stampe, 1912 (se Registeret). Breve til og fra Bernh. Sev. Ingemann, udg. af V. Heise, 1879 (se Registeret). Breve fra og til Christian Winther, udg. af F. L. Liebenberg, 1880, S. 4, 6, 10, 12, isf. Efterklang [udg. af Vilh. Møller], 1868, S. 165—68. Kristian Arentzen: Baggesen og Oehlsenschläger, IV—VIII, 1874—78 (se Registeret). Vilh. Andersen: Poul Møller, 2. Udg., I, 1904, S. 15, 34, 42. Torben Krogh i Dagens Nyheder 19. Juli 1925 og i Nationaltidende 16. April 1941. Samme i Dsk. Musiktidsskrift, XVII, 1942, S. 71 f. Alf Henriques: Det danske Skæbnedrama, 1936, S. 40 f. Samme: Shakespeare og Danmark indtil 1840, 1941 (se Registeret).

H. Topsøe-Jensen.

Tåning

lå ni li g, **Åge** (ved Daaben Taaning, Aage) **Vedel**, f. 1890, Zoolog. F. 27. Juli 1890 i Kbh. (Holmens). Forældre: Sognepræst i Tisted, Binderup og Durup, senere Seminarieforstander i Ranum Peter Taaning (f. 1857) og Christine Thorvaldine (Dina) Berg (f. 1859). Gift i° 17. Maj 1926 i Kbh. (Cit.) med Aaga Mariane Margrethe (Lone) Schultze, f. 14. Dec. 1893 i Herning, D. af Sergent Villiam Valdemar S. (1864—97) og Petrine Jensen (1869—1942). Ægteskabet opløst. 2° 10. Dec. 1937 i Charlottenlund med Anna Margrethe Wohlgefahr, f. II. Jan. 1903 i Kbh. (gift i° 1926 med Kommunelærer Holger Fridtjof Theodor Christen Bendt Christensen, f. 1889), D. af Revisor Carl Andreas W. (f. 1851) og Anna Frederikka Møller (f. 1866).

Efter Skolegang i Horsens Statskole tog T. 1911 Lærereksamen fra Ranum Seminarium og blev 1913 Student, privat dimitteret, hvorefter han paabegyndte det naturhistoriske Studium, som i 1920 afsluttedes med Magisterkonferens. Allerede som ganske ung kom T. ind paa de to Forskningsomraader inden for Zoologien, som han siden har dyrket, dels Havforskning og Fiskeribiologi, dels Ornitologi. Allerede 1916 blev han saaledes ansat som Assistent hos Professor Johs. Schmidt, og fra 1918 fik han Ansættelse ved Kommissionen for Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser, af hvilken han blev Medlem som Leder af Undersøgelserne Vest for Skagen ved Professor Schmidts Død 1933. Siden 1933 har T. endvidere forestaaet Bearbejdelsen af »Dana«-Samlingerne og redigeret »Dana Reports«. T. deltog i begge de to store »Dana«-Ekspeditioner, dels 1921—22 til Atlanterhavet og Panamabugten, dels i Jordomsejlingstogtet 1928—30, hvor han var om Bord under Undersøgelserne i det indiske Hav og Vest om Afrika. Desuden har han siden 1924 næsten hver Sommer deltaget i eller ledet »Dana«s Togter til Nordatlanten, Island og Færøerne, enkelte Aar tillige til Grønland. I Vinteren 1923—24 opholdt han sig paa Studierejse ved Institut océanographique i Monaco. Inden for Ichthyologi og

Fiskeribiologi har T. offentliggjort adskillige Arbejder, dels systematisk-biologiske, behandlende visse Grupper særlig af oceaniske og pelagiske Fisk (Lophius, Scopeliner o. fl.), dels flere Arbejder om nordatlantiske Fisks Biologi, hvoriblandt særlig kan nævnes det betydelige Arbejde »Plaice Investigations in Icelandic Waters«, for hvilket han 1929 erhvervede Doktorgraden. Endvidere kan nævnes hans vigtige Arbejde vedrørende Helleflynderens Æg og Udvikling (Medd. Komm. Fiskeri- og Havundersøgelser, X, Nr. 4, 1936). Desuden har T. fra sin tidligste Ungdom været en virksom Ornitolog. Som Student skrev han flere mindre faunistiske Arbejder om danske Fugle, alle offentliggjort i »Dansk Ornithologisk Fornings Tidsskrift«, og senere (1931) har han (sammen med R. Hørring og H. Scheel) udgivet 3. Del af Lehn Schiølers store Værk »Danmarks Fugle« samt 1936 en større Oversigt over Ringkøbing Fjords Fugle. Paa dette Omraade kan særlig fremhæves T.s Interesse og Arbejde for Fuglefredning, bl. a. som Medlem af Udvalget for Naturfredning, hvilket navnlig har givet sig Udslag i det af ham sammen med O. Fabricius organiserede ornitologiske Arbejde paa Reservatet Tipperne, og han har i denne Forbindelse skrevet et Par Arbejder om de paa Tipperne ynglende Fugles Trækveje, dels i »Der Vogelzug«, dels i »Dansk Ornithologisk Fornings Tidsskrift«.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1930, S. 175 f.

R. Spårck.

Tage-Hansen, Tage Algreen, 1849—1920, Læge. F. 25. Aug. 1849 i Frederikshavn, d. 27. Maj 1920 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Prokurator i Frederikshavn, senere Byskriver i Hasle, Kancelliraad Georg Wilhelm Hansen (1801—75) og Elise Auguste Møller (1808—52). Navneforandring 9. Marts 1897. Gift 6. Maj 1879 i Visborg med Christine Margrethe Kjellerup, f. 2. Okt. 1852 paa Visborggaard, d. 19. Okt. 1925 i Aarhus, D. af Godsejer Jacob K. (1822—91) og Magdalene Louise Mathilde Kaarsberg (1826—1912).

T.-H. blev Student 1866 fra Metropolitanskolen og tog Lægeeksamen 1873. Efter Kandidattjenesten ved Kommunehospitalet 1874—76 drog han paa en længere kirurgisk Studierejse bl. a. til England for hos Joseph Lister at sætte sig ind i Antiseptikken. 1877—79 var han Reservekirurg hos C. Studsgaard paa Kommunehospitalets Afdeling V, hvorefter han 1879 nedsatte sig i Aarhus; n. A. udnævntes han til Læge ved det nyopførte Amtssygehus med kirurgisk, medicinsk og epidemiologisk Belægning, og her virkede han Livet ud, glødende kirurgisk interesseret, men tillige alsidig

dygtig og interesseret i alle Lægekunstens Grene. Sammen med den lidt ældre P. W. Heiberg i Viborg blev T.-H. Foregangsmand for den moderne Storkirurgi i Jylland, og Amtssygehuset voksede under hans Ledelse til et af Landets største og mest ansete Sygehuse, stadig holdt paa Højden med Tidens Krav ved Udvidelser og Nyindretninger. Trods sin alsidige Virksomhed fandt T.-H. dog Tid til ikke faa Tidsskriftafhandlinger og Foredrag om praktisk kirurgiske Emner. Som Menneske var han ogsaa af større Format end de fleste og fik som Raadgiver og Tillidsmand for sine Kolleger megen Betydning. Sin By var han en god Borger, bl. a. som Medlem af Byraadet 1888—94 og ivrig Talsmand for alle kulturelle og humane Foretagender. Sammen med C. J. Salomonsen foreslog han 1902 Oprettelse af en partiel Lægeskole i Aarhus, og i Arbejdet for et jysk Universitet stod han stedse i første Række. T.-H. fulgte nøje med i Videnskabens Fremskridt og var Medstifter af den medicinske Læsestue i Aarhus; da Jydsk medicinsk Selskab grundlagdes 1914, valgtes han naturligt til dets Formand. En hurtigt forløbende malign Underlivslidelse medførte efter et kort Sygeleje hans Død; som Overlæge ved Amtssygehuset efterfulgtes han 1921—26 af Sønnen *Cai Georg Kjellerup T.-H.* (26. Maj 1880—15. Dec. 1926). — Tit. Professor 1901. — R. 1888. DM. 1912. — Tage T.-H.: Maleri af M. Ancher 1902 (Familieeje) og af Knud Larsen 1917 (Aarhus Amtssygehus; Skitse i Familieeje). Plakette af Jenø Meister 1917. Cai T.-H.: Maleri 1904 af Otto Haslund (Familieeje).

Hospitalstidende, LXIII, 1920, S. 348 f. Ugeskrift for Læger, LXXXII, s. A., S. 735—38. J. Lunddahl: Før og Nu, i A. Aggebo: Asklepios' Tjenere, I, 1936, S. 101—13. H. Strandgaard: Omkring Stiftelsen af »Jydsk medicinsk Selskab«, sst., S. 215—24. Knud Faber: Aarhus Universitet, 1937, S. 10 f.

Otto C. Aagaard.

Tagesen, Henrik, se Reventlow, Henrik Tagesen.

Tandrup, Harald Konrad Niels Viggo, f. 1874, Forfatter og Journalist. F. 31. Jan. 1874 i Kbh. (Frbg.). Adoptivforældre: Laboratoriarbejder Just Vilhelm T. (1830—94) og Johanne Marie Hansen (1835—¹913)- Gift 7. April 1904 i Kolding (b. v.) med Kirstine Marie Lauridsen, f. 2. Juni 1882 i Kolding, D. af Urmager Niels L. (1843—1927) og Cecilie Marie Johanne Hansen (1856—1912).

T. tog Præliminæreksamen 1890 og var 1891—99 ansat ved Telegrafvæsenet, først i Kbh., siden i Aarhus, hvor han skrev sine første Skuespil og fik Smag for det litterære Liv og Journalistik.

Han levede en Overgang af tilfældige Arbejder, var 1901—04 Redaktionssekretær ved »Kolding Avis« og 1905 Redaktør af »Aftenbladet«. I de følgende Aar blev han knyttet til flere Ugeblade og Magasiner, bl. a. »De tusind Hjem«, hvori han skrev en Række folkelige historiske Romaner. Samtidig udsendte han adskillige Bøger af større litterær Værdi. Allerede »Skæbnemusen« (1909) er karakteristisk for flere af hans bedre Arbejder: lidt af en Kriminalroman, lidt af en social Roman, ofte iblandet eventyrlige Momenter og af en udtalt moralsk Tendens, der kan virke uformidlet som i den i øvrigt ironiske og dristige Skildring af »Det tabte Paradis« (1910), men er virksomt medlevende i det moderne Eventyr om »Gillekop« (1911), hvori T. skildrer sin Tid ved »Middagsposten« 1901. Mange Slags Forlorenhed afdækker han i »Den hellige Skrædder« (1913), der har flere gode Typer fra Hovedstaden, om hvis Lavmilieu »Rotterne« (1914) fortæller. Fra hyggeligere Forhold skriver sig hans populæreste Arbejde »Kringleby« (1912), en lun og fornøjelig Provins-Roman, som Gustav Wied har staaet Fadder til. 1912 var T. ved »Politiken«. N. A. opholdt han sig i Tyskland og blev efter at være kommet hjem Redaktør af »Klods-Hans« (1913—18) og samtidig (1915—19) af »Verden og Vi«. Efteraaret 1919 rejste han til Amerika og var 1920 Medarbejder og en kort Tid Redaktør ved »Dagens Nyheder«. Med smaa Mellemrum har T. derefter skrevet i »Berlingske Tidende« og fra 1926 ogsaa i »B.T.«. Siden Sept. 1940 er »Fædrelandet« hans Organ.

T. har i særlig Grad været Lederskribent og har som saadan ydet en ved sit Omfang usædvanlig og ved sit Indhold betydelig journalistisk Indsats, som oftest i en oplagt Form, der hverken skyer det gode Indfald eller den paradoksale Virkning. Hans politiske Stade var en kritisk Ny-Konservatisme med et godt Øje til Parlamentarismens Skavanker og den jævne Vælgers Kandestøberier, hvorover »Drømmen« (1918) morsomt ironiserer. Allerede i Begyndelsen af 20'erne viste han Enevolds-Sympatier, som han fremsatte i »Diktatoren« (1924) og i en Række Kapitler om »Den danske Mussolini« (»Ole«, 1925) og har siden bl. a. i et Par Pjecer og i »Dagens brændende Spørgsmaal besvarede« (1940, sammen med Eiler J. Baastrup) agiteret for Nazismen. I aktiv Politik har han ikke deltaget, men lod sig 1924 stille som Folketingsmand i Østre Kreds uden at blive valgt. Ogsaa paa andre Omraader har T. været misfornøjet med den moderne Tid og indvarsler i »Frimodige Ord til en fornem Herre« (1913) en ny Aand, ligesom han har indskærpet Arbejdsvillighed som »Det ellefte Bud« (1909). T.s Bladideal er et opdragende og oplysende socialt og

politisk uden den moderne Presses hele underholdende Apparat. Støttet af en Handelsmagnat forsøgte han sig 1925 med Dagbladet »Hjulet« og udgav for egne Midler 1934 Tidsskrifterne »Nyt Sind« og »Den nye Tid«.

For at aflaste sig for sin journalistiske Virksomhed har T. ogsaa i sine senere Aar skrevet en lille Hylde Morskabslæsning, men samtidig ogsaa Bøger mere paa Linie med hans Leder-Gerning og aflitterær Natur: »Kludedukkerne« (1926), moderne Mennesker i Karikatur, der bl. a. er inspireret af Strindberg, og flere satiriske Nutids-Romaner: »Rabundus« (1932), »En moderne Familie« (1933) og »Røre i Andedammen« (1934). En Passion for de semitiske Kulturer ligger bag hans sidste og betydeligste Arbejder. »Profeten Jonas privat« (1937) er ikke alene en psykologisk Monografi om »Bibelens første moderne Menneske«, men en dybsindig Allegori, vittig, underholdende og opbyggelig og besjælet af den blide Humor og Satire, der kan minde om Anatole France, som T. paa flere Maader har læst med Udbytte. Bogen vakte navnlig i de angelsachsiske Lande megen Opmærksomhed. Ogsaa »Farao gaar amok« (1938) er en lærerig Historie. Det er »Diktatoren« i anden Udgave, men Problemerne er mangfoldiggjorte, og den vældige Opgave at være folkebaaren Fører og samtidig helst Repræsentant for et Kulturrige er belyst fra mange Sider. Store Dele af T.s skønlitterære Produktion kan ikke frikendes for almanakagtige Virkemidler og tilfældigt Præg, men hans sidste Bøger samler i den bedste Form, hvad han i sit bevægede Liv har tænkt religiøst, moralsk og politisk.

Berl. Tid. 4. Marts 1925 og 11. Marts 1939.

Daniel Preisz.

Tang. Den vestjyske Bondeslægt T., som har taget Navn efter Fæstegaarden Nørtang i Ulfborg Sogn, føres tilbage til Christen Christensen Holm i Holmgaard sst., hvis Søn Fæster af Nørtang Laurids Christensen T. (1710—74) var Fader til Jens T. (1742—89) til Ulstrup, til Købmand i Ringkøbing Søren T. (1743—95) til Timgaard og til Købmand sst. Peder T. (1737—1826) til Nørre Vosborg, hvis Søn Niels Kjær T. (1767—1814) til Nørre Vosborg var Fader til Sognepræst i Velling Peder T. (1797—1876), til Mette Christine T. (1799—1887), der var gift med Politikeren, Grosserer Nicolai Jonathan Meinert (1791—1877, s. d.), til Overretsjustitiarius i Viborg, Konferensraad Christen Noe T. (1801—86) og til nedenn. Etatsraad Andreas Evald Meinert T. (1803—68) til Nørre Vosborg.

P. Storgaard Pedersen: Slægten Tang, 1921. A. Tang Barfod: Forsøg paa et Overblik over Slægterne Meinert-Tang-Fenger, 1922. *Albert Fabritius*

Tang, Andreas Evald Meinert, 1803—68, Godsejer og Politiker. F. 26. Maj 1803 paa Nørre Vosborg, d. 12. Aug. 1868 sst., begr. i Ulfborg. Forældre: Kammerraad, Godsejer Niels Kjær T. (1767—1814) og Marie Cathrine Meinert (1776—1855, gift 2° 1816 med Stiftsprovst, senere Biskop i Ribe Conrad Daniel Koefoed, 1763—1831, gift i° 1793 med Sophie Dorothea Fridsch, 1776—1815). Gift 22. Dec. 1837 i Kbh. (Frels.) med Maria Elisa (Molly) Fenger, f. 16. April 1807 i Kbh. (Frels.), d. 5. Febr. 1885 paa Nørre Vosborg, D. af Kontorist, senere Sæbefabrikant Johannes F. (1767—1829) °g Christine Lorentze Meinert (1779—1834).

T.s Oldefader var Fæstebonde, hans Farfader Købmand i Ringkøbing og rig nok til at købe Nørre Vosborg og andre Ejendomme. T. følte sig altid selv solidarisk med den jævne jyske Befolkning, nærrede dyb Interesse og Sympati for Bondestanden og omgikkes paa fortrolig Maade sin egen Egns Bønder. Denne Folkelighed hos ham kom til at præge hans hele Liv og Gerning, der gav ham en smuk Plads blandt hele Landets Foregangsmænd. — Efter at have gaaet i Ribe Latinskole uden dog at tage Studentereksamen lærte T. Landvæsen i Holsten og overtog 1825 det fædrene Gods. En Del af Fæstegodset var blevet bortsolgt af hans Stiffader, men under den store Landbrugskrise var de nye Selvejere ikke i Stand til at klare deres Forpligtelser, og T. maatte derefter overtage Gaardene paa ny. Ud fra det, han paa denne Maade havde erfaret, forstaas det, at han senere, netop i Harmoni med sin Bondevenlighed, ikke vilde bortsælge sit Fæstegods og ogsaa offentlig fremhævede Fæstevæsenets gode Sider, men derimod bekæmpede enhver Tanke om dets Tvangsaflysning. T. var en Godsejer, der med Omhu fredede om sin gode Gaard og passede sine Marker og Stalde, men i Samarbejde med Ole Kirk (s. d.) og Præsten O. Th. N. Krarup (s. d.) virkede han ogsaa mere alment for Landbrugets Fremgang. Han var en Banebryder for Hedesagen, udførte store Plantninger og Vandingsforsøg, fik 1831 et Dyrskue i Stand og 1845 et Selskab grundlagt til Opdyrkning af raa Jorder. — 1840 blev T. Landvæsenskommissær, var 1842—46 Amtsraadsmedlem og mødte 1842, 1846 og 1848 som Suppleant i Viborg Stænderforsamling. Han var, som de fleste jyske Godsejerrepræsentanter, i sit almindelige politiske Standpunkt liberal og, som alle Jyder, ivrig for mest mulig Økonomi i Statsstyreisen (hævdede f. Eks., at Postvæsenet burde give Overskud, ganske som hvis det var under Privatdrift). T. var St. St. Blicher behjælpelig med Ordningen af Himmelbjergfesterne 1843 °S 1844 og optraadte her selv som Taler. 1848—49 var T. Medlem af den grundlovgivende Rigs-

forsamling, 1850—66 af Landstinget (1864—66 tillige af Rigsraa-
dets Landsting). T. nød paa Rigsdagen Anseelse uden at faa nogen
stor Betydning; han var nationalliberal, men undertiden med kon-
servative Særstandpunkter og desuden grundtvigiansk paavirket;
1853 stemte han mod Arvefølgeloven, 1855 mod Grundlovens Ind-
skrænkning, men derefter for den nye Fællesforfatning. — Paa
Nørre Vosborg fik T. 1859 Besøg af H. C. Andersen, der i et Brev
til Ingemann har skildret hans livlige Samkvem med de nærboende
Bønder, til hvis Gaarde han førte sin Gæst omkring. — Efter-
ladte Papirer paa Nørre Vosborg. — R. 1859. DM. 1862. —
Mindestøtte i Haven ved Nørre Vosborg. — Maleri af D. Mo-
nies 1855 og J. V. Gertner 1865 (Nørre Vosborg). Portrætteret
paa Constantin Hansens Maleri 1860—64 af den grundlovgivende
Rigsdag 1848 (Fr.borg); Skitse til dette Billede 1860—61 (Rigs-
dagen). Litografi fra Em. Bærentzen & Co. 1869.

Saml. t. jydsk Hist. og Top., IV, 1872—73, S. 259 f. P. Storgaard Pedersen:
Ulfborg Herred, 1900, S. 154 f. Samme: Ole Chr. Kirk, 1902, S. 81 ff.
J. Aakjær: St. St. Blichers Livs-Tragedie, II, 1904 (se Registeret i III, s. A.).
S. Nygård i Danske Herregaarde ved 1920, III, 1923, S. 598 ff. S. Vasegaard i
Gads dsk. Mag., XIX, 1925, S. 256—66, 328—45. Hans Jensen: De danske
Stænderforsamlings Historie 1830—1848, I—II, 1931—34. H. C. Ander-
sen: Mit Livs Eventyr, II, 1926, S. 204 ff.

Hans Jensen.

Tang, Jeppe Tang Andersen (ved Daaben Andersen, Jeppe
Tange), 1828—1904, Skolemand. F. 8. Dec. 1828 i Staby ved
Ringkøbing, d. 1. Juni 1904 paa Ny Lellingegaard ved Køge,
begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Gaardejer, senere Forpagter og
Muremester Anders Jepsen Østergaard (1785—tidligst 1850) og
Karen Marie Graversdatter (1795—1855). Gift 13. Okt. 1858
i Kbh. (Vartov) med Oline Gottlobine Laurentia Nissen, f. 16.
Nov. 1827 P^{aa} Christiansø, d. 28. Jan. 1913 i Kbh., D. af Skibs-
proviantforvalter, senere Søkrigskommissær Christian Frederik N.
(1791—1848) og Ane Cathrine Olsen (1795—1867).

T., hvis Fader havde maattet gaa fra Gaarden, kom som syv-
aarig ud at tjene, først som Gaasedreng, senere som Vogterdreng.
Efter sin Hjemkomst blev den livlige og begavede Dreng Om-
gangslærer om Vinteren og levede om Sommeren ved Engvandings-
arbejde og Handel med Faar. 1848—50 var han Elev paa Ranum
Seminarium, hvis Forstander, Ludv. Chr. Muller, fik afgørende
Indflydelse paa ham, derefter Lærer ved Kbh.s Skolevæsen 1851
—56, samtidig med at han fulgte Universitetets offentlige Forelæs-
ninger og bl. a. gjorde Bekendtskab med Professor Rasmus Nielsen

og N. F. S. Grundtvig. 1856 blev han Lærer ved dennes Højskole Marielyst (i nuværende Haraldsgade), men tre Aar efter aabnede han — 15. Juni 1859 — en »fri folkelig Lærestalt for vordende Lærere«. I Løbet af tre Aar voksede dens Elevtal fra 2 til 86, og i Nov. 1863 flyttede den til egen Bygning og antog Navnet Blaagaards Seminarium (det gamle Blaagaards Statsseminarium havde ligget paa samme Grund). Til Seminariet knyttedes efterhaanden et Præliminær- og et Artiumskursus samt en Folkehøjskole, der 1872 flyttedes til Emdrupborg. I sin Virksomhed søgte T. at virkeliggøre de grundtvigske Skoletanker. Selv var han mere »Original« end original og drev det grundtvigske i Sprog og Væremåde ud i Karikaturen. Men han havde et lykkeligt Greb i Valget af sine Lærere, og hans stadige Understregning af, at Livet er vigtigere end Kundskaber og Eksamen, kom utvivlsomt til at præge adskillige Elever paa heldig Vis. T. udgav en Række Bibelhistorier i Udtog af Ludv. Chr. Muller; alene den »mindste Udgave« foreligger i syv forskellige Størrelser, hvoraf en opnaaede 42 Oplag. Desuden skrev han Fædrelandshistorier, poetiske Læsebøger og en Pædagogik. 1877—92 repræsenterede han som bergsk Venstremand Svendborgkredsen i Folketinget, hvor hans drastiske Væremåde og Veltalenhed ligesom paa Seminariet gav Stof til mange Anekdoter. — Justitsraad 1898. — R. 1893. — Mindesmærke med Relief af Jens Lund paa Graven. — Maleri af C. Wentorf 1893 (Skolemuseet). Træsnit 1874, af C. Hammer 1883 og efter Fotografi 1893. Portrætteret paa det satiriske Litografi »Danmarks-Kortet«.

Om og fra Blaagaards Seminarium i8g8 (Biografi af Fr. Thomassen, S. 1—21). Blaagaards Seminarium 1859—i934> 1934— Jørgen Banke: Degne-Emner, 1905. H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 305 ff. H. Cavling: Efter Redaktionens Slutning, 1928, S. 125 f, 134. Jeppe Aakjær: Drengaar og Knøseaar, 1929, S. 66, 72-75-
fy Gammdgaard.

Tange, Anders Hansen, 1839—83, Gaardejer, Politiker. F. 21. Juli 1839 i Gestelev ved Ringe, d. 16. Maj 1883 sst., begr. sst. Forældre: Gaardejer Hans Henriksen (1794—1879) og Anne Marie Andersdatter (1809—88). Gift 6. Aug. 1862 i Ryslinge med Mette Kathrine Nielsen, f. 24. Dec. 1832 i Vantinge, d. 4. Febr. 1914 i Ringe, D. af Gaardejer Niels Knudsen (1808—91) og Maren Larsdatter (1805—85).

Allerede som Dreng blev T. optaget af den politiske og folkelige Bevægelse, der rørte sig i hans Hjemegn. Han overværede som tolvaarig et stort Folkemøde i Ringe, ved hvilket Bondevennernes Førere, Tscherning, Balthazar Christensen og J. A. Hansen, førte

Ordet, og navnlig lyttede han opmærksomt til Tschernings stærke Tale. T.s Hu stod til Bogen mere end til Ploven — Jura vilde han studere —, men han var eneste Søn, og Gaarden skulde passes. I sin Fritid læste han flittigt, og tidligt i sin Ungdom følte han sig folkeligt og kristeligt hjemme i grundtvigske Kredse. 1864 blev han indkaldt til Krigstjeneste, men deltog kun i en enkelt Smaa-træfning. Han overtog Fædrenegaarden i Gestelev, fulgte Grundlovs kampen 1866 med største Interesse, og snart begyndte han at skrive i Blade og Tidsskrifter og deltog i Ordskifte ved politiske Møder. Han fik Sæde i Sogneraad og Amdsraad, var Medstifter af »Fyns Tidende« og, naar undtages nogle Maaneder 1879, repræsenterede han Nyborgkredsen 1872—81. Han sluttede sig til Det forenede Venstre og fulgte ved Sprængningen 1878 Bojsen og Høgsbro. Han indtog i Folketinget en ret fremskudt Stilling som Medlem af Finansudvalget, tog dog kun sjældnere Del i Tingets offentlige Forhandlinger, men blev stærkt benyttet ved politiske Møder, navnlig paa Fyn. Han gennempløjede politisk sin Fødeø sammen med to andre Folketingsmænd, Klaus Berntsen og Hans Madsen, »de tre fynske Frihedshelte«, som man lidt spottende kaldte dem. Men dem maatte det i høj Grad tilskrives, at Fyn 1876 indvalgte elleve Venstremænd i Folketinget og kun to Højremænd, medens Højre 1869 havde faaet ni Mandater og Venstre kun fire. Baade T.s solide Viden, hans Klarhed i Foredraget og hans Slagfærdighed og Ihærdighed i Debatten gjorde ham vel skikket til politisk Arbejde. Men de mange anstrengende Rejser og Ophold ude nedbrød hans Helbred. Han paadrog sig en Tuberkulose, der medførte Døden. Kun til faa af Datidens Bønder blev der knyttet saa store Forventninger som til T. Klaus Berntsen nævner i sine Erindringer tre Bønder, som han paa Grund af deres Dygtighed og Viden særlig maatte lægge Mærke til: Jyden N. J. Termansen, Fynboen Anders T. og Sjællænderen H. P. Andersen. En Række Breve, i alt omtrent 350, fra T. til Købmand Rasmus Winckler i Nyborg (nu i Landsarkivet, Odense) giver gode Bidrag til Tidens politiske Forhold. — Mindesten paa Gestelev Kirkegaard 1889.

Jørgen Nielsen: Anders T., 1907. Dansk Folketidende 1. Juni 1883. Jørgen Nielsen: En fynsk folkefest i 1851 (Den danske Højskole, 1904, S. 385—97). Klaus Berntsen: Erindringer, II, 1923, S. 82 f. Baunen, I, 1904, S. 380—83. Sofus Høgsbro: Brevveksling og Dagbøger, udg. af Hans Lund, I—II, 1923—25. (se Registeret). Fyns Tidendes Jubilæumsnummer 1897. *p ,I \T J*

Tango, Egisto, f. 1873, Kapelmester. F. 13. Nov. 1873 i Rom. Forældre: Ingeniør-Arkitekt, Professor, Oberst Giuseppe T. (1838—

1932) og Lucia Ghiglione (1849—1925). Gift II. Maj 1922 i Bukarest (b. v.) med Operasangerinde Viorica Vasilescu, f. 20. Dec. 1892 i Bukarest, D. af Statsembedsmand Johan V. (1860—1941) og Aristita Giorgescu (1872—1905).

T., der blev uddannet paa Konservatoriet i Napoli, fik sin Debut 1896. En Tid lang virkede han derefter som Dirigent ved forskellige italienske Operaselskaber, bl. a. havde han Lejlighed til 1911 paa Teatro Costanzi i Rom at fremføre Richard Strauss' »Rosenkavalieren« for første Gang i Italien. Senere blev han som Kapelmester knyttet til »Deutsche Volksoper« i Berlin, hvorefter han i syv Aar virkede ved den kgl. Opera i Budapest. 1925 ledede han med stor Succes et italiensk Operaselskab, der rejste over hele Tyskland, og blev derefter ansat som Kapelmester ved Volksoper i Wien. T.s Forbindelse med Danmark blev knyttet, da han under Emil Holms Chefperiode ved den danske Statsradiofoni for første Gang 1927 blev kaldt herop som kunstnerisk Leder af et italiensk Operaensemble, der paa Det ny Teater fremførte en Række hjemlandske Operaværker. 1928 og 29 fortsattes disse meget vellykkede Gæstespil paa Det kgl. Teater. Ved disse Forestillinger, der i øvrigt faldt sammen med T.s første Optrædender ved Statsradiofonis Torsdagskoncerter, fik det danske Publikum Lejlighed til for første Gang i vor Tid at høre en Række italienske Operaer som »Barberen i Sevilla«, »Søvnængersken«, »Don Pasquale«, »Maskeballet«, »Troubaduren«, »Rigoletto« og »Aida« i en gennemført italiensk Rollebesætning, der bl. a. talte Navne som Fernando Autori, Carlo Morelli, Roberto d'Alessio, Josephine Lucchese og Viorica Tango. Paa Baggrund af disse Gæstespil blev T. Sept. 1931 ansat som Kapelmester ved Det kgl. Teater.

Det, der først og fremmest har præget T.s Indsats som Dirigent ved Det kgl. Teater, ved Det kgl. Kapels og Statsradiofonis Symfonikoncerter, er hans sikre Evne til at gengive et Partitur med Klarhed og usvigelig Præcision i Forening med en sjælden Sans for en velafvejet orkestral Klangskønhed, der ikke mindst forlener Strygertonen med Varme, Fylde og Intensitet. Dertil kommer hans sydlandske Temperament, der ganske særligt giver sig Udslag i den træfsikre Maade, paa hvilken han formaar at udløse den dramatiske Nerve og Spændkraft, ikke mindst i Verdi'ske Værker som »Rigoletto«, »Aida«, »Don Carlos« og »Maskeballet«, Opførelser, der har bragt os i nær Berøring med de store italienske Operatraditioner. T.s Mozartopførelser som f. Eks. »Bortførelsen« og »Cosi fan tutte« har været præget af en fornem Musikerindstilling og stor Respekt for Værkernes Uantastelighed. En betydt-

ningsfuld Indsats inden for moderne Musik gjorde han med Opførelsen af Sjostakovitsj's »Katerina Ismajlova« (1936), et vanskeligt Værk, der blev fremført med blændende Overlegenhed. Et Træk, der i høj Grad har præget T.s Virksomhed som kunstnerisk Operaleder, er hans medfødte Sans for det rent stemmelige. Han har her været en meget værdifuld Instruktør for vor Tids Opera-krafter. — R. 1929. — Maleri af O. v. Mårffy 1918. Buste af Johs. Kragh 1932.

Tmlm *KrQgL*

Tast, Hermann (Harmen), 1490—1551, slesvigsk Reformator. F. 1490, formodentlig i Husum, d. 11. Maj 1551, begr. i den 1807 nedrevne Mariakirke i Husum. Forældre ukendte. Gift (vel efter 1530) med Gertrud (Gardrut), f. ca. 1500, d. Febr. 1589.

H. T. blev 1511 immatrikuleret ved Universitetet i Wittenberg som »Hermannus Jast(!), de Huszen Scheswicen(l) dioec«; hans Hjemstavn var altsaa Husum, Vestslesvigs hastigt opblomstrede og velstaaende Havne- og Handelsby. Sædvanlig gik de studerende herfra til Rostock; H. T. valgte i alt Fald ikke Wittenberg af heterodokse Grunde, thi Universitetet her var endnu godt katolsk, og Luther, som netop 1511 vendte tilbage til det, endnu ikke evangelisk afklaret. Varigheden af Studieopholdet er ukendt, men Magister blev H. T. ikke. — Sin egentlige kirkelige Uddannelse maa han derefter have faaet ved Domkirken i Slesvig (hvis Domscole han muligvis havde gennemgaaet inden Universitetsopholdet). Her har ogsaa Biskoppen meddelt ham Præstevielsen, som hans Ansættelse som Alterpræst (»Vikar«) ved Husums anselige, nybyggede Mariakirke forudsætter. Med sine ca. 20 Alterstiftelser og rige kunstneriske Udstyr (bl. a. Værker af den berømte Billedskærer Hans Bruggeman) vidnede den om Borgernes kirkelige Interesse i Senmiddelalderens Aand. 1514 nævnes H. T. som Alterpræst og nogle Aar senere som Indehaver af St. Michaelis Vikariat. — Paa et os ukendt Tidspunkt begyndte han at prædike, hvilket har nødet ham til Skriftfordybelse og antagelig ogsaa ført ham til Læsning af Luthers reformatoriske Skrifter. Efter lokal Tradition prædikede han 1522 »luthersk«, og muligvis havde hans Forkyndelse allerede da afgjort evangelisk Præg. Dette gjaldt vel ogsaa Vikaren Diederich Becker (Theodor Pistorius), som endda efter Sønnens Paastand »først« prædikede »luthersk« i Husum. Men en reformatorisk Forkyndelse, der ud fra Skriften som absolut Norm forkastede hidtidig Lære og Gudstjeneste, har næppe lydt i Hertugdømmerne inden Maj 1524, eftersom Prælaterne og den afgjort katolske Majoritet i

Adelen sikkert ellers dengang havde afkrævet Frederik I. Forpligtelse til at skride ind herimod, da han som Enehertug stadfæstede Landsprivilegierne. Marsken Tyge Krabbes Brev fra Marts 1525, der alvorligt advarer Kongen mod at taale luthersk Prædiken »i sine Lande«, er vel det første tydelige Vidnesbyrd om Forekomsten af en saadan Forkyndelse, og da den ikke er paaviselig i Kongeriget før 1526, maa Ordene gælde Hertugdømmerne og sikkert Husum. Dette støttes ogsaa af den Dom, Frederik I. fældede paa Landdagen i Rendsborg Maj 1525 (paa Grund af de »Irringer«, som i halvtredie Aar havde skabt Ufred særlig mellem Adel og Gejstlighed). Prælaterne talte da overhovedet ikke om »Martinisme« (Lutherdom), og Adelen's kirkelige Klager var kun Udtryk for Reformkatholicisme. Først Kongens Dom, der stadfæstede Kirkens Rettigheder, men forbød Band i Pengesager og Krav om Betaling for at meddele dødssyge Sakramenterne, viser, at luthersk Prædiken forekom, idet han, da han paalagde Prælaterne at beskikke Præster, som kunde »tyde« Evangeliet og ikke prædikede »Fabler«, truede med streng Straf for at angribe Kirkens foresatte og smæde de hellige. Men om gudstjenstlige Fornyelser er endnu ikke Tale.

Uden Hensyn til den Risiko, H. T. saaledes løb efter Maj 1525, har han fortsat sin aggressivt lutherske Prædiken, og nu blev Kirken lukket for ham. Men Købmanden Matthias Knutzen (d. 1559 som Raadmand i Kiel) stillede sit Hus til Disposition for ham, og her prædikede han under stigende Tilslutning fra Borgerne. Knutzens Gravskrift (i Nicolai Kirke i Kiel) siger, at han »ikke uden Fare for Liv og Gods underholdt det guddommelige Ords Forkynder og overlod sit Hus til den hellige Prædiken, fordi Evangeliets Fjender spærrede Kirken«. Trods Bestemmelsen paa Landdagen greb verdslig Øvrighed dog ikke ind mod disse Konventikler, maaske ogsaa paa Grund af Knutzens Slægtskabsforhold til en Husumborger, der var gift med en uægte Datter af Frederik I, men vel særlig, fordi Kongen allerede nu hævdede Princippet, at Troen er fri, og Forkyndelsen kun strafbar, naar dens Forskel fra Skriftens Lære bevises. Efter Landdagen i Kiel Febr. 1526, hvor Prælaterne forgæves stillede Krav om Forfølgelse af Lutherdommen, indtog Frederik I. et afgjort Tolerancestandpunkt, og Hertug Christian forsøgte endog med Magt at indføre Lutherdommen i Haderslev-Tørning Len. I Husum blev nu Tilslutningen til H. T. og D. Becker saa stor, at Forsamlingerne en Tid henlagdes til Kirkegaarden, men antagelig gennemtvang Borgerne snart, at Kirken atter aabnedes for Prædikanterne, til hvem ogsaa en tredie Vikar, Frants Hammer, sluttede sig. I Nov. 1527 kunde Frederik I. stad-

fæste en Overenskomst mellem Borgerne og Mariakirkens Vikarer, der tilsikrede dem deres Indtægter i deres Levetid, men forbød dem katolsk Gudstjeneste. Derefter nyordnedes Husums Kirkeforhold; H. T. blev Sognepræst, Becker og Hammer henholdsvis 2. og 3. Præst; Gudstjenesten ordnedes helt paa luthersk Vis. 1527 eller 1528 lukkedes Franciskaner-Observantklostret, og dermed havde Reformationen helt sejret i Husum.

H. T. virkede med til, at Bevægelsen bredte sig til Eiderstedt og Nordstrand. Som førende blandt Slesvigs Prædikanter deltog han i det opsigtvækkende »Kollokvium« i Flensborg (April 1529) som Angriber af den sværmeriske Kiel-Prædikant Melchior Hoffmanns Nadverlære. I nogle Aar derefter høres intet om H. T.; den foreløbige, absolutte Tolerance for begge kirkelige Partier, som Hertug Christian ved sin Hylding i Kiel 1533 maatte forpligte sig til, hemmede vel Lutherdommens Fremtrængen. 1537 blev H. T. Medforfatter af den latinske Kirkeordinans, da Christian III. flyttede Kirkekommissionen fra Odense til Haderslev og forstærkede den med slesvigske Teologer. At den plattyske Oversættelse af den skyldes H. T., er ren Gætning; litterært har vi fra hans Haand kun en Betænkning om forladte Ægtefællers Ret til nyt Ægteskab, afgivet 1539 til Amtmanden Jesper Rantzau. — Fra ca. 1538 førte H. T. som Provst Tilsyn med Eiderstedts og Nordstrands Kirker, og 1540 udnævnte Christian III. ham til Superintendent over de evangeliske Menigheder i Husum-Slesvigs Amter. Dette Embede bortfaldt dog allerede 1542, da Slesvig Stift fik en evangelisk Biskop, Tileman van Hussen, og efter Landsdelingen 1544 ophørte hans Tilsyn med Nordstrand, der tilfaldt Hertug Hans, og ca. 1548 overdrog hans nye Landsherre, Hertug Adolf, sin Hofpræst paa Gottorp Provstetilsynet med H. T.s øvrige Kirker, bortset fra selve Husum. — I sine sidste Aar havde H. T. som Præst i Husum alvorlige Vanskeligheder med en Kapellan, Johann van Linden, der førte uluthersk Lære og endda paastod, at Menigheden hidtil var ført bag Lyset af sine Præster. 1550 indstævnedes H. T. ham for Konsistoriet i Slesvig, men Biskoppen hindrede Klagens Behandling, og da han personlig kom til Husum, undskyldte han Præstens Udtalelser som Udtryk for kristelig Nidkærlighed. Først et halvt Aar før sin Død befriedes H. T. for den besværlige Medarbejder, som kaldtes til Sognepræst i Tetenbøll. — Man har betragtet en lille Portrætmedaillon fra 1535 (sikkert et Arbejde af Niirnberg-Medailløren Matth. Gebel) med Overskrift »H. T. v. Holstein seines Alters 31. Jahr« som et Æreminde om H. T., men allerede Aldersangivelsen udelukker dette; Medaillonen er reproducet i Stik

fra 18. Aarh., men det eneste sikre Billede af H. T. har Mentzel gengivet i Kobberstik (ca. 1723).

E. Michelsen i Realencyklopædie für protestant. Theologie und Kirche, XIX, 1907, S. 382—86. H. F. Rørdam i Ny kirkehist. Saml., IV, 1867—68, S. 47g—555. A. D. Jørgensen i Kirkehist. Saml., 4. Rk., I, 1889—91, S. 577—603. R. Fester i Zeitschrift der Gesellsch. für Schlesw.-Holsteinische Geschichte, LXI, 1933, S. 160—67. E. Feddersen: Kirchengeschichte Schlesw.-Holsteins, II, 1938. J. C. H. Dreyer i Det københavnske Selskabs Skrifter, VIII, 1760, S. 155—70. j Oskar Andersen.

Taube, Johan(n), se Due.

Tauber. Den især gennem sin Indsats i Skolevæsenet kendte Slægt T. stammer fra »Zirkelschmied« i Augsburg Johann Caspar T. (ca. 1670—1705), som af Traditionen hævdes at nedstamme fra den 1524 for Kætteri i Wien henrettede Købmand Caspar T., og kom til Danmark med Kobbersmed i Aalborg Emmanuel T. (1702—59); dennes Søn nedenn. Rektor i Roskilde, Professor, Dr. theol. Johan Henrik T. (1743—1816) var Fader til nedenn. Rektor i Aalborg, Professor, Etatsraad Emmanuel T. (1776—1847), til Sognepræst i Ejby og Dalby Jens Worm T. (1778—1839), til Sognepræst i Ejby og Dalby Frederik Bagger T. (1786—1866), til nedenn. Direktør for Sorø Akademi, Etatsraad Erich Giørup T. (1782—1854) og til Politiretsfuldmægtig Johan Henrik Gregor T. (1794—1868), hvis Søn var nedenn. Zoolog Peter August Møller T. (1832—92), samt til Christine Augusta T. (1780—1867), gift med Nationalbankdirektør, Højesteretsassessor Peder Møller (1767—1841, s. d.), og Cathrina Jacobine T. (1789—1879), der først ægtede Hof- og Stadsretsprokurator Caspar Wilhelm Smith (1775—1811), derefter Filologen, Rektor i Kolding Peder Grib Fibiger (1784—1833, ^{s. d.})- Ovens. Pastor Fr. B. T. (1786—1866) var Fader til nedenn. Politiker, Redaktør Johannes Henrik Georg T. (1827—9²)> hvis Søn er Overretssagfører Frederik T. (f. 1876).

Lengnicks Stamtavler. Johannes Caroc: Slægten Begtrup, 1932, S. 78—95.

Albert Fabritius.

Tauber, Emmanuel, 1776—1847, Skolemand, Personalhistoriker. F. 5. Juni 1776 i Horsens, d. 31. Jan. 1847 i Aalborg, begr. sst. Forældre: Rektor, senere Professor Johan Henrik T. (s. d.) og Hustru. Gift 20. Okt. 1806 i Roskilde med Johanne Christiane Clausen, f. 8. Marts 1771 i Odense, d. 25. Sept. 1849¹ Hovlbjerg (gift i^o 1790 med Kantor ved Roskilde Domkirke, Lærer Hans Jensen, ca. 1760—1803), D. af Købmand og Kirkeværge Claus C. (ca. 1717—78) og Maria Kryssing.

T. blev Student 1793 fra Roskilde og ansattes godt et Aar efter som vikarierende Lærer ved Roskilde Katedralskole, hvortil han efter et Aars Vikariat knyttedes som fast Lærer, gennemgik 1800—01 det nyoprettede pædagogiske Seminarium og vandt 1801 Universitetets Guldmedaille for den filologiske Prisopgave. 1805 blev han Konrektor ved Aarhus Katedralskole, til hvilken han 1807 oprettede den første Forberedelsesskole, endelig blev han 1811 Rektor ved Aalborg Katedralskole, hvorfra han 1845 tog sin Afsked. Sammen med Stiftamtmand Frederik Moltke og Biskop Rasmus Jansen grundlagde han 1817 Aalborg offentlige Bibliotek (1887 sammensmeltet med Skolebiblioteket), som han ledede til sin Død, og som lagde Beslag paa en stor Del af hans Tid. Han udgav Bibliotekets Katalog 1819 (med Tillæg 1821). Som Skolemand var han gennemtrængt af Humanitet og Velvillie, men i de senere Aar, hvor han var svækket af Sygdom, tog han sig kun lidt af Skolen, og hans Autoritet var nedsat. T. var ivrig Personalhistoriker; det var dog kun lidt, han fik udgivet, nemlig tre Hæfter med biografiske Notitser om Disciple fra Aalborg Katedralskole, i Skolens Program (1840, 41 og 44), men han efterlod sig ved sin Død Forarbejder til et Studenterleksikon og Optegnelser om Embedsmænd i Aalborg, hvilke sidste blev suppleret af Pastor A. H. Nielsen og udgivet under Titlen »Personal-historiske Notitser om Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg« (1879—80). Stiftamtmand Fr. Moltkes og T.s venskabelige Korrespondance opbevares nu i seks Kapsler i Det kgl. Bibliotek (Ny kgl. Saml. 8vo 820). — Tit. Professor 1822. Etatsraad 1844. — R. 1836. — Maleri af C. Richardt 1845 (Fr.borg). Litografi 1846 fra Em. Bærentzen & Co.

Lengnicks Stamt. Kryssing, S. 3. C. V. Hertel: Forsøg til en antiqvarisk historisk Beskrivelse over Aarhus Dom- og Cathedral-Kirke, II, 1810, S. 496 f. F. Hvass: Samling af Meddelelser om Personer og Familier af Navnet Hvass, I, 1861, S. 57; II, 1864, S. 173. Kjeld Galster: Aalborg Katedralskole 1540—.940, .940 (se Registeret).
n Hauch-Fausbøll.

Tauber, Erich Gjørup, 1782—1854, Skolemand. F. 24. Sept. 1782 i Odense, d. 6. Okt. 1854 i Kbh., begr. i Roskilde. Broder til E. T. (s. d.). Gift 1. Maj 1812 i Aarhus med Ovene Lucia Hviid, f. 15. Nov. 1785 i Aarhus, d. 16. Juni 1854 i Kbh. (Roskilde), D. af Raadmand og Byfoged, senere Borgmester, Justitsraad Niels H. (1755—1813, gift 2° 1793 med Elisabeth Christiane Frisenberg, 1764—1839) og Charlotte Amalia Petersen (1767—91).

T. blev Student 1800 fra Roskilde og tog teologisk Attestats 1804. Samtidig med at dyrke sit Hovedstudium havde han gennemgaaet

den teologiske og filologiske Klasse i D. G. Moldenhawers pædagogiske Seminarium. Sine akademiske Eksaminer tog han alle med Glans og blev i det hele anset for en Mand, der var mere end almindeligt lovende. Mindst to Gange fik han i den følgende halve Snes Aar tilbudt Universitetsprofessorater, men afslog dem, sikkert i rigtig Erkendelse af, at han trods alt ikke var skabt for samlet videnskabeligt Arbejde i enkelte Fag. 1805 var han blevet Adjunkt i Aarhus, 1814 blev han Overlærer sst., og hurtigt vandt han Navn som en fortrinlig Lærer. Sit gode Ry befæstede han yderligere, da han 1818 var blevet Rektor i Kolding. Han viste sig ogsaa her som en fortræffelig, alsidigt interesseret Pædagog og som en Administrator, der med fast Haand og megen praktisk Sans forstod at genrejse den forfaldne Skole. Det var derfor ikke ubegrundet, at han 1822 blev udset til at være Direktør for det nystiftede Sorø Akademi og Skole. Dette blev imidlertid hans Ulykke, idet det snart kom frem, at han ikke var denne særdeles krævende Post voksen. Vanskeligheder med Universitets- og Skoledirektionen og bestandige Stridigheder med det ingenlunde let omgængelige Lærerpersonele i Sorø forbitrede ham Tilværelsen, og som Følge af hans eget uligevægtige Temperament i Forbindelse med tiltagende fysisk Svagelighed blev hans Optræden ubehersket og holdningsløs. 1830 nødtes han til at tage sin Afsked (paa Vartpenge), officielt paa Grund af svagt Helbred, men i Virkeligheden, fordi han ikke kunde magte Forholdene. Allerede n. A. konstitueredes han dog som Rektor ved Fr.borg lærde Skole, men hans Embedsførelse og Optræden — især under Skolens Brand 1834 — gav Anledning til saa alvorlige Anklager mod ham, at han ogsaa her maatte vige. Vel blev han frikendt ved en Højesteretsdom 1836, men da Universitetsdirektionen fandt, at hans Anseelse alligevel havde faaet et saa alvorligt Knæk, at han ikke længere kunde være skikket til at lede en lærd Skole, blev hans Konstitution som Rektor s. A. hævet. Resten af sit Liv tilbragte T. som Privatmand i Kbh. — T. er ofte af sin Samtid blevet meget haardt bedømt. Hans Svagheder og Fejlgreb er det let at faa Øje paa, men adskilligt i hans hele Handlemaade maa sikkert forklares som en syg Mands Dispositioner. Af Naturen var T. særdeles velbegavet, han havde gode Kundskaber og alsidige Interesser, var desuden i Besiddelse af skarp Iagttagelsesevne og meget Lune. Gennem mange Aar samlede han Materiale til et større Værk om det lærde Skolevæsens Historie i Danmark. Det lykkedes ham ikke at komme til Vejs Ende, men som Prøver foreligger to fortjenstfulde Skrifter: »Historia scholæ cathedralis Arhusiensis« (1817) og »Udsigt over Sorøe Academies

Forfatning . . . 1623—1665« (1827). Et beslægtet Arbejde er ogsaa hans livligt skrevne »Breve fra Kolding« (1822). Han efterlod sig talrige haandskrevne Samlinger og Optegnelser (nu i Det kgl. Bibliotek), der vidner om hans levende Aand og omfattende Interesser. Blandt meget, der er betydningsløst, findes heri en Del, som endnu har et vist historisk Værd. — Rang med Etatsraader 1827. Etatsraad 1831. — Maleri og Miniature i Privateje.

Archiv for Psychologie, Historie, Literatur og Kunst, udg. af N. C. Øst, VIII, 1827, S. 251—54. Blandinger fra Sorøe, IV, 1832, S. 3—16. Hist. Tidsskr., 4. Rk., III, 1872—73, S. 70 ff. Personalthist. Tidsskr., 6. Rk., IV, 1913, S. 39—58; 11. Rk., I, 1940, S. 2, 6—16. H. G. Olrik: Oversigt over Lærerstanden ved Sorø Akademi og dets Skoler 1822—1922, 1921—22, S. 3 f. Aarbøger, udg. af Hist. Samfund for Aarhus Stift, XXIII, 1930, S. 40—97. Udvalg af Breve fra Mænd og Qyinder til P. Hjort, I, 1867, S. 69—72, 91 f. Georg Bruun: Seks Rektorer, 1927, S. 99—105. Olaf Carlsen: Soranske Studier, I, 1928, S. 93—103. Sorø. Klostret. Skolen. Akademiet gennem Tiderne, II, 1931, S. 396, 404 ff., 473. Soraner-Bladet, XVI, s. A., S. 1—4; XX, 1935, S. 65 ff., 73—77. Bjørn Kornerup: Frederiksborg Statsskoles Historie 1630—1830, 1933, S. 225—31, 234.

Bjørn Kornerup.

Tauber, Johannes Henrik Georg, 1827—92, Journalist og Politiker. F. 9. Dec. 1827 i Vallø, d. 24. Okt. 1892 i Kbh., begr. i Slagelse. Forældre: Stiftspræst i Vallø, senere Sognepræst i Ejby og Dalby Frederik Bagger T. (1786—1866, gift 2° 1837 med Vilhelmine Jacobine Staahl, 1803—74) og Megdala Cathrine Bøgh (1803—31). Gift i^o 31. Juli 1875 i Søllerød med Nielsine (kaldet Nicoline) Hansen Rosenholm, f. 3. Aug. 1848 i Guldager, d. 21. Jan. 1880 i Kbh. (Johs.), D. af Forpagter Hans Thomsen (1803—65) og Ane Cathrine Nielsen (1809—96). 2° 4. Juli 1882 i Kbh. (Johs.) med Anne Marie Hansen Rosenholm, f. 26. Maj 1841 paa Søviggaard, Ribe Amt, d. 11. Marts 1918 i Kbh., Søster til 1. Hustru.

Efter at T. 1844 var blevet Student fra Vordingborg, indfangedes han hurtigt af Tidens politiske Interesser, sluttede sig til Kredsen om Carl Ploug og begyndte fra 1849 at skrive i »Fædrelandet«. Da han 1853 havde bestaaet statsvidenskabelig Eksamen, knyttedes han til »Dagbladet« indtil 1855. Paa anbefaling af Ploug udpegedes han til Redaktør af »Fyens Avis« og virkede som saadan i Odense 1856—59 og blev derpaa atter knyttet til »Fædrelandet« især som Rigsdagsreferent. I Juli 1863 fik han Stillingen som Medredaktør af »Danevirke« i Haderslev, men joges bort af Preusserne i Febr. 1864. Sommeren dette Aar vikarierede han som Redaktør af »Fyens Stiftstidende«. Endelig var han 1866—69

Redaktionssekretær ved »Berlingske Tidende«. Fra Slutningen af 1860'erne begyndte T. at tage aktivt Del i Politik, men var efterhaanden gledet over fra de Nationalliberales venstre Fløj til Det nationale Venstre. 1868 stillede han sig forgæves ved et Suppleringsvalg i Middelfart, men indvalgte 1869 i Folketinget fra Horsenskredsen. 1870 var han med ved Dannelsen af Det forenede Venstre. 1871 købte T. det gamle Højreblad »Sorø Amtstidende« og gjorde det til et Talerør for Venstres Politik. Takket være hans fortrinlige Ledelse blev Bladet en af de førende Provinsaviser og havde overmaade stor Betydning for Venstres Fremgang i Vest- og Midtsjælland. 1872 opgav T. sin sikre Horsenskreds og erobrede med meget lille Majoritet Slagelsekredsen, som han holdt med stigende Flertal 1873 og 1876. Slagelse var en udpræget Kampkreds, og de politiske Lidenskaber gik derfor meget højt op gennem 1870'erne. T.s politiske Modstandere førte ogsaa økonomisk Krig mod ham bl. a. ved at nægte at avertere i hans Blad, men han gav raat for usødet og startede Handelsforetagender i Konkurrence med sine Modstandere. 1872 stiftede han Vestsjællands Folkebank, men da den 1877 gik fallit og bragte mange Venstremænd Tab, blev denne Begivenhed Hovedaarsagen til, at han faldt for en Højremand ved Valget 1879. Endnu s. A. kom han dog ind i Folketinget ved et Suppleringsvalg i Ruds Vedbykredsen, som han holdt, saa længe han levede.

Paa Rigsdagen fulgte T. Berg—Hørup ved Brudet 1878, men tilhørte 1879—82 de af denne Gruppe »udtraadte«. Dernæst sluttede han sig til Berg og senere Det danske Venstre, til han 1887 brød med Berg og blev ivrig Tilhænger af Forhandlingspolitikken. Da denne 1890 gik over til Forligspolitikken, slog T. efter nogen Vaklen Følge med Hørup—Bergs »rene« Venstre, som han tilhørte til sin Død. Sit Blad overdrog han 1874 til et Aktieselskab af Bønder, men vedblev at redigere Bladet, dog fra 1887 med Hans Jensen (s. d.) som Medredaktør. Da han, men ikke Bladet, 1891 brød med Forligspolitikken, traadte han dog helt ud af Redaktionen.

I Rigsdagspolitikken naaede T. aldrig frem i første Linie, men var en indflydelsesrig og stærkt benyttet saglig Kraft. Han var sit Partis Toldlovsordfører gennem hele Perioden, sad fra 1871 i Toldudvalget, fra 1872 i Finansudvalget, var i en Aarrække Ordfører for Tillægsbevillingsloven og interesserede sig særlig for økonomiske Problemer, Jernbanesager og Skolespørgsmaal, skønt han deltog i Drøftelsen af de fleste saglige Spørgsmaal. T. var et udmærket Hoved, i Besiddelse af meget alsidige og fyldige Kundskaber,

især paa det økonomiske Omraade, og var sin Tids bedste Provinsredaktør. Hans Taler var indholdsmæssigt gode, men skæmmedes af en Talefejl, som gjorde Fremførelsen hakkende, stammende og ildelydende. Men naar han kom i Aande, overvandt han Manglerne og blev da en fremragende Agitator. Hans Karakter var meget retsindig og idealistisk, men hans Væsen havde mange skarpe Kanter og en vis Særhed forbundet med en noget afvisende Facon, der virkede irriterende. Da han tilmed havde for Vane at sige sin Mening uden Persons Anseelse og ikke havde Tilbøjelighed til Kompromis, stødte han mange fra sig. Over for sine politiske Modstandere kunde han være voldsom, hensynsløs og bitter, men de skaanede heller ikke ham. Faa danske Politikere er blevet forfulgt, spottet og haanet saa ubarmhjertigt som T. Det var de Nationalliberales Hævn over Embedsmandssønnen og Akademikeren, der havde svigtet sin Klasse og sit Parti og gjort Venstres Sag til sin. Alt det Støv og Smuds, som Modstanderne dyngede over ham i hans Levetid, er dog nu vejret bort, og tilbage staar Billedet af en dygtig, særpræget, retsindig, sandhedsstræbende Personlighed. — Mindesten i Slagelse 1897, overflyttet til Ruds Vedby 1911. — Litografiske Tegninger af K. Gamborg 1886—90.

Zodiacus: Parlamentariske Stjernebilleder, 1875, S. 70—78. H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 309—13. H.Jensen: Politiske Personer og Begivenheder, 1917, S. 64—97. Politiken 25. (af V. Hørup) og 30. Okt., 1. (af V. Hørup) og 2. Nov. (af J. A.Jensen) 1892, 28. Juni 1897, ²⁹- Aug. 1918 (af Edv. Brandes), 2. Aug. 1920 (af J. A.Jensen). Nationaltidende 25. Okt. 1892. Sorø Amtstidende 1. Juli 1890, 24. og 29. Okt. i8g2, 24. Juni 1911, 3., 4., 6. Jan. og 5. Maj 1915 og 6. Dec. 1927. Tilskueren, XXXVII, 1920, I, S. 428 f. (af Erik Skram). Fra Holbæk Amt, XVIII, 1924, S. 113—20 (af J. P.

Jensen),

Frantz Wendt.

Tauber, Johan Henrik, 1743—1816, Rektor. F. 7. Sept. 1743 i Aalborg, d. 26. Jan. 1816 i Roskilde, begr. sst. Forældre: Kobbersmed Emmanuel T. (1702—59) og Karen Henrichsdatter Widschen (1706—73). Gift 4. Nov. 1774 i Viborg med Gregoriane Begtrup, f. 1. Juni 1751 i Vistofte, d. 25. Marts 1820 i Sæby, D. af Sognepræst, Provst, Mag. Erich Giørup B. (1713—86) og Christine Augusta Bruun (1727—87).

Allerede som Skoledreng udmærkede T. sig ved en umættelig Lære- og Læselyst, og da han 1762 var blevet Student fra Aalborg, kastede han sig med en ikke mindre glubende Iver over Universitetsstudierne. Snart vandt han sig da ogsaa Navn som en af de mest lovende blandt de yngre Akademikere. Imidlertid tvang økonomiske Grunde ham til at vende tilbage til Aalborg 1765,

hvor han opholdt sig i tre Aar, udelukkende optaget af Studier. Efter sit eget Udsagn læste han nu »med en Sjæl og Legeme nedbrydende Graadighed«. Først 1768 tog han tilbage til Kbh., fik Kommunitetsstipendiet og disputerede 1773 for Magistergraden. Ved Arveprinsens Indflydelse var han 1772 blevet Alumnus paa Borchs Kollegium og Dekan ved Kommunitetet, idet han samtidig med kgl. Understøttelse skulde holde teologiske Forelæsninger paa Universitetet. Nogle latinske Smaaskrifter, han offentliggjorde i disse Aar, viser hans Studieretning. Især er hans »Dissertatio epistolica super Col. II, 18« (1771) typisk. T. var en skolet Filolog, men hans Hovedinteresse gjaldt Teologien, o: en Troslære, der var opbygget paa et grundigt eksegetisk Studium. Derimod afskyede han den ortodoks-lutherske, skolastiske Dogmatik. Han blev derfor en erklæret Modstander af den ældre Teologis Hovedrepræsentant ved Universitetet, Peder Holm (s. d.), der til Gengæld forfulgte ham ved enhver Lejlighed, hvorimod han sluttede sig til Erik Pontoppidan, Rosenstand-Goiske og ganske særlig til J. A. Cramer. Mest af alt var han dog gennem Læsning paavirket af Ernesti, hvis Indsats han ved enhver Lejlighed hævdede til Skyerne, saaledes i »Tvende Akademiske Taler« (1773). I øvrigt viste T. sig i disse Aar i mangt og meget som en Oppositionsmand, og da han ikke lagde Baand paa sin spodske Tunge, undgik han ikke at skabe sig en Del Fjender. En hvas Kritik af mange Universitetsforhold har han offentligt fremsat i det pseudonyme »Philomususes Lykønskings Brev til sin Velynder og Ven, Herr Mag. . . . Balle« (1772), hvori han bl. a. indirekte svinger den satiriske Svøbe over Peder Holms hele Universitetsgerning. Ved sit nøje Kendskab til akademiske Forhold, ved sit klare Hoved og sine ualmindelige Kundskaber skabte T. dog Respekt om sin Personlighed. Navnlig viste dette sig, da han 1771—72 virkede som nærmeste Medhjælper hos Biskop J. E. Gunnerus i dennes Arbejde for en (ikke virkeliggjort) Reform af Universitetet.

Efter sin hele Løbebane stiledede T. mod en akademisk Lærergering, men han skulde aldrig naa dette Maal. 1773 udnævntes han til Rektor i Horsens, og fra nu af var det latinske Skolevæsen i første Række hans Virkefelt. 1781 forflyttedes han til Odense som Rektor ved Katedralskolen her samt Professor i Filologi ved Gymnasiet, og 1787 til det rigtlønnede Rektorat i Roskilde, fra hvilket han 1808 tog sin Afsked. Medens hans Indsats det sidstnævnte Sted blev mindre betydelig, svagelig og ældet som han allerede nu var, udfoldede han sig helt efter sin Ejendommelighed som Rektor i Horsens og Odense og fortjener derigennem en Plads

som en af de mest fremragende Skolemænd i Danmark i sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede. Som Skoleleder var især to Ting typiske for ham: en sjælden Humanitet og en gennemført Bestræbelse for at føre sine Elever til selvstændig Tankevirksomhed. En Række af hans Disciple har da ogsaa senere i Livet med stor Taknemmelighed udtalt sig om, hvad T. netop ved dette havde betydet for dem. Baade i Horsens og i Odense kendtes det snart, at en helt ny Aand holdt sit Indtog med T. Han søgte straks at afskaffe nedarvede Skikke, der var tidsspildende eller nedværdigende for Disciplene, hvis hele sociale Position det var ham en Livssag at højne; han stræbte at fjerne det barske Præg, der fra gammel Tid hvilede over Skolelivet, og han lagde Vægt paa at skabe et tillidsfuldt Forhold mellem Lærere og Disciple og at lade Undervisningen være præget af Munterhed og Arbejdsglæde.

Ved sin Indsats i det praktiske Skolearbejde erhvervede T. sig en førende Stilling blandt Tidens reformvenlige Pædagoger. Ikke mindre Betydning fik han dog ved sine talrige Skoleskrifter paa Latin og Dansk, hvori han gjorde Rede for sin Metode og stillede Forslag om forskelligartede Reformers. Navnlig fortjener en Række Skoletaler at nævnes, saaledes Tiltrædelsestalen i Horsens (1774), Tiltrædelsestalen i Odense (1782), »Oratio de disciplina scholastica« (1787) og Afskedstalen fra Odense (1787). Endnu vigtigere var dog to lidt større Skrifter »Brøstfældighederne i det lærde Skolevæsen« (1789) og »Nogle uforgribelige Tanker om den nærværende Giæring i Undervisningsfaget« (1790). Disse Arbejder er prægede af en ikke ringe Selvstændighed og et mærkeligt Maadehold: ifølge sin egen Udvikling og sin hele Interessesfære var T. dybt rodfæstet i sin Kærlighed til de gamle Sprog og den klassiske Dannelse, men han var ingen ensidig Beundrer af denne, idet han ønskede Modersmaalet og de nyere Sprog en langt større Plads end hidtil. Mekanisk Udenadslæren var han en Fjende af, særlig i Religionsundervisningen, han kæmpede desuden for Indførelse af Faglærere i Stedet for Klasselærere, for Forkortelse af den daglige Læsetid og for Ungdommens Uddannelse gennem Legemsøvelser. I nogle Henseender var T. paavirket fra Filantropinismen, og adskillige af hans Ideer gennemførtes senere ved Reformen af 1805. Dog er T.s Betydning som Fremskridtspædagog undertiden blevet overvurderet — den Guldbergske Skoleordning af 1775, forbedret efter Tidernes Tarv, stod i Virkeligheden som Idealet for ham.

Skønt der tilkommer T. en betydelig Plads i den lærde Skoles Historie, følte han selv aldrig fuld Tilfredshed ved Skolegerningen. Hans Hu stod Livet igennem til Teologien. Typisk er det saaledes,

at han 1779, skønt fleraarig Rektor, indstillede sig til teologisk Attestats, som han tog med megen Berømmelse, og 1790 blev han Dr. theol. honoris causa. Uafsladeligt var han sysselsat med indtrængende eksegetiske Studier, og han udarbejdede paa dette Omraade en Række Skrifter, hvoraf dog kun faa saa Dagens Lys. Saaledes samlede han i mange Aar Materiale til et Leksikon over nytestamentligt Græsk, en »Clavis Novi Testamenti«, og paa Latin skrev han en fuldstændig Kommentar til det nye Testamente. Trykt foreligger kun en ændret Udgave af en Del af den bekendte tyske Ekseget J. G. Rosenmiillers »Scholiain Novum Testamentum« (I—V, 1790—91), der dog blot giver et ufuldkomment Indtryk af, hvad T. formaaede at yde. Man har oftere unøjagtigt kaldt T. »Rationalist«. I Virkeligheden tilhører han som de ham nærstaaende Teologer Ove Høegh-Guldberg og N. E. Balle den yngre Supranaturalisme og fastholder som de med stor Bestemthed de gamle Hoveddogmer om Kristi Guddom, Forsoningen, Aabenbaringen i Skriften o. 1. Han adskiller sig derimod fra den ældre Tids Systemteologer ved sit friere Syn paa de bibelske Skrifter, som han underkastede rent filologisk Behandling. Han var saaledes mere radikal i sin Tendens end i sine Resultater. Muligt er det dog, at T. i sine seneste Aar udviklede sig i yderlig liberal Retning.

I endnu en Henseende tilkommer der T. en ikke ringe Betydning: som kulturhistorisk Type, saaledes som han især udfolder sig i sine vidtløftige Dagbogsoptegnelser, hvoraf der i nyere Tid er meddelt udførlige Uddrag. Hans Stil er heri som i alt fra hans Haand mærkelig: omstændelig og snørklet, ofte søgt og pertentlig, men stærkt personlighedspræget og krydret med mange selvdannede Ord. Direkte giver han højst værdifulde Bidrag til dansk Skole- og Lærdomshistorie og indirekte til Forstaaelse af Tidsalderens Kulturatmosfære. Bag de mange Enkeltheder tegner der sig et klart Billede af T. selv: en sammensat Personlighed, Intellektualist og Moralist til det yderste og dog urolig, ærgerrig, tungsindig, en lidenskabelig Elsker af Studierne, i sit Helhedssyn konservativ og dog en skarp Kritiker af nedarvede Fordomme, pedantisk indtil det komiske i sin Livsform, men i sin Grundopfattelse baaret af ægte Humanitet og vid Humanisme. — T. var Ejer af et stort og vel udvalgt Bibliotek, der af købtes ham 1812, og som danner Grundstammen i Roskilde Stiftsbibliotek. — Haandskrevne Dagbøger i Aalborg Katedralskoles Bibliotek. — Gravmindesmærke af G. F. Hetsch paa Roskilde Graabrødre Kirkegd. — Stik af A. Flint.

Selvbiografi i J. C. Bloch: Den Fyenske Geistligheds Historie, I, 1787, S. 432—55. Uddrag af T.s Dagbøger i Dansk Maanedsskrift, 1863, I, S. 434—64; 1865, I, S. 69—126, 417—74; 1866, II, S. 85—113, og i Samlinger til Fyens

Historie og Topographie, III, 1865, S. 305—66 samt i Blade af Rector Joh. Henr. Taubers Dagbøger, 1922 (Jul. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XXXVIII). Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn, 1816, Sp. 170 f., 200 f., 209 ff., 241 ff., 291 ff., 356—59. Dansk Litteratur-Tidende, 1816, S. 105—12. Jens Møller: Theologisk Bibliothek, X, 1816, S. 279—98. S. N. J. Bloch: Bidrag til Roskilde Domscoles Historie, I, 1842, S. 71—77; II, 1843, S. 69 ff. Dsk. Saml., III, 1867—68, S. 378 f. Personalhist. Tidsskr., 4. Rk., III, 1900, S. 169 f. Kirkehist. Saml., 3. Rk., II, 1877—80, S. 376; IV, 1882—84, S. 660 f., 671—74 > 676; 6. Rk., I, 1933—35, S. 625, 630; II, 1936—38, S. 127. C. F. W. Bendz: Breve til Rector Oluf Worm, i Program for Horsens lærde Skole, 1844, S. 10—15, 26. H. N. Clausen: Henrik Georg Clausens Eftermæle, 1840, S. 20 f. Johs. Fibiger: Mit Liv og Levned, 1898, S. 7 f. Alexander Rasmussen: Frederik Munter, I, 1925, S. 154 f.

„• v
Björn Korerup.

Tauber, Peter August Møller, 1832—92, Zoolog. F. 29. Juli 1832 paa Frbg., d. 12. Dec. 1892 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Kopist, senere Fuldmægtig i Kbh.s Politiret Johan Henrik Gregor T. (1794—1868) og Elisabeth Cathrine Busch (1797—1867). Gift 25. Febr. 1860 i Kbh. (Frue) med Hansine Pedersen, f. 19. Maj 1836 i Rødby, d. 17. Maj 1925 paa Frbg., D. af Hørsvinger Peder P. og Anna Margrethe Hansen (ca. 1816—94).

Efter at T. 1850 havde taget Studentereksamen, privat dimitteret, paabegyndte han det zoologiske Studium og kom her særlig i Forbindelse med J. C. Schiødte. Da hans økonomiske Forhold var daarlige, maatte han allerede som Student paatage sig Undervisning i forskellige københavnske Skoler, bl. a. det von Westen'ske Institut, og dette Arbejde tog efterhaanden saa meget af hans Tid, at han til sidst maatte opgive at fuldende sit Universitetsstudium. Der hengik nu en betydelig Aarrække, hvor T. ikke fik Lejlighed til at offentliggøre noget videnskabeligt Arbejde; 1871 fik han imidlertid Universitetets Guldmedaille for en Afhandling »Om Tandsæt og Levemaade hos de danske Flagermus og Insektædere« (Naturhist. Tidsskr., 3. Rk., VIII, 1872—73), og han udfoldede nu i 70'erne en ret livlig videnskabelig Forfattervirksomhed; han skrev nogle Afhandlinger dels om Naidernes kønsløse Formering (Naturhist. Tidsskr., 3. Rk., VIII, 1872—73, og IX, 1874), dels om Hønseæggets Befrugtning (sst., X, 1875—76), for hvilke Arbejder han to Gange opnaaede en Prisbelønning af Videnskabernes Selskab. Efter at have faaet Dispensation paa Grund af manglende Magisterkonferens indsendte han 1876 en Afhandling »Tanddannelse og Tandudvikling hos Hvirveldyrene« til det matematisk-naturvidenskabelige Fakultet, der antog den til Forsvar for Doktorgraden. Forsvarshandlingen 14. Nov. 1876 blev enestaaende i Universitetets Historie, ikke alene ved Længden (ca. syv Timer), men navnlig ved sin Voldsomhed, og fordi Fakultetet efter de

officielle Opponenters Indstilling ikke tildelte T. Doktorgraden. Denne Affære, som fik et særligt skarpt og polemisk Forløb, fordi Schiødte antog sig T.s Sag, og fordi man betragtede Forkastelsen af T.s Disputats som et Udslag af Steenstrups Forfølgelse af Schiødtes Elever, optog i meget høj Grad Sindene i Universitetskredse og gav Anledning til en vidtløftig Polemik, der bl. a. resulterede i, at Konsistorium 1877 offentliggjorde samtlige Aktstykker i Sagen. Efter dette ebbede T.s videnskabelige Virksomhed ud, han offentliggjorde 1879 en Bog »Annulata Danica«, I, hvori han giver en Oversigt over de i Danmark fundne Ledorme m. fl., samt forfattede Teksten til 1. Bind (Pattedyrene) af det af Schiødte redigerede Værk »Zoologia Danica« (1878—92). I øvrigt virkede han fortsat til sin Død som Lærer ved københavnske Skoler. T.s senere Arbejder — saavel Disputatsen som Teksten til »Zoologia Danica« — er temmelig svage og indfrier ikke de Løfter, som hans første Arbejder fra 70'erne til en vis Grad havde givet. Man maa dog ved Bedømmelsen af T. tage i Betragtning dels de vanskelige Kaar, under hvilke han arbejdede, dels, at hans Arbejdsfelt faldt ganske uden for de af hans Lærer J. C. Schiødte beherskede Omraader inden for Zoologien, hvilket bevirkede en Isolation, som utvivlsomt har haft uheldige Følger.

C. C. A. Gosch: Udsigt over Danmarks zoologiske Litteratur, II, 2, 1875, S. 573—8a; III, 1878, S. 531 f. (Bibliografi). Samme: J. C. Schiødte, 1898—1905. Aktstykker i Sagen om Cand. philos. Taubers Doktordisputats, 1877.

R. Spårck.

Taulov, Jørgen Bertelsen, 1606—80, Professor. F. 6. April 1606 i Tavlov, d. 14. Maj 1680 i Odense, begr. i St. Knuds K. sst. Forældre: Provst Bertel Iversen (ca. 1559—1626, gift i^o med N. N., d. ca. 1596) og Ellen Jørgensdatter. Gift 1° 3. Nov. 1639 med Karen Villumsdatter, d. 14. Aug. 1651 (gift i^o med Borgmester N. N.). 2° 10. Okt. 1652 med Margrethe Wulf, d. 5. Jan. 1656, D. af Slotsskriver i Kolding Jeremias W. og Anneken Hermansdatter Reiminch. 3° 5. April 1657 med Karen Bruun, f. ca. 1608, d. 26. Nov. 1662 (gift i^o med Stiftsskriver i Odense Peder Rasmussen (Balslev), 2° 1636 med Professor ved Odense Gymnasium, Sognepræst i Aasum Jens Poulsen Winding, 1609—55), D. af Købmand og Raadmand Hans B. og Marine Bang. 4° 6. Jan. 1664 i Odense med Else Mule, f. ca. 1614, begr. 28. Febr. 1687 i Odense (gift i^o med Raadmand Herman Hahn), D. af Borgmester i Odense Jørgen M. (ca. 1569—1634) og Barbara Mogensdatter Rosenvinge (1578—1634).

J. B. T. gik i Skole i Middelfart, Kolding og Roskilde og blev

Student 1625 fra sidstnævnte Skole. Han studerede ved Universitetet og blev 1627 Rektor i Kolding, hvorfra han samme Efteraar, udplyndret af kejserlige Soldater, maatte redde sig tilbage til Kbh., var 1628—31 Hører i Roskilde, studerede 1631—32 i Nederlandene og blev ved sin Hjemkomst Rektor i Nyborg. Allerede 1633 opgav han sit Embede for som Hovmester for Niels Vind at tiltræde en femaarig Rejse til Nederlandene, England, Frankrig, Schweiz og Italien (Padova 1635), hvorefter han 1638 blev Konrektor i Odense. N. A. erhvervede han Magistergraden og kaldedes s. A. til Professor ethices et eloquentiæ ved Odense Gymnasium, hvor han med Ære virkede i 40 Aar, de sidste Aar med sin Stifsøn Jørgen Hahn som Vicarius. Han har ikke efterladt trykte Skrifter; en samtidig tillægger ham Hædersnavnet »Tullius redivivus«.

Jørgen Bloch: Den fynske Geistligheds Historie, I, 2, 1788, S. 468—75.
C. Giessing: Nye Saml. af Danske, Norske og Islandske Jubel-Lærere, II, 1, 1781, S. 92—108. Personalthist. Tidsskr., IV, 1883, S. 50.

G. L. Wad (Povl Engelstoft*).

Tausen, Hans, 1494—1561, luthersk Reformator, Biskop. F. 1494 i Birkende (Birkinge) mellem Nyborg og Odense, d. 11. Nov. 1561 i Ribe, begr. i Domkirken. Gift i^c 1527 med Dorothea, en Slætning af Jørgen Sadolin, d. ca. 1537. 2° 1538 med en københavnsk Borgerdatter Ane Andersdatter, d. 24. Aug. 1570.

Oplysningen om H. T.s Fødested og Fødselsaar skyldes hans paa visse Punkter mangelfulde og misvisende Gravskrift, forfattet af Svigersønnen, den senere Biskop Hans Laugesen; at H. T. var Fynbo, stadfæstes dog af Sproget i hans Skrifter, og Fødestedet bekræfter Huitfeldt. Navnet T. (Tawssen) er et Slægtsnavn; vel forekommer i Datiden Formen Tagesen og lat. Tagonis el. Tachonis; men H. T. selv og kyndige Modstandere gengiver Navnet ved Tausanus paa Latin, og Sønnen hed Tausen og ikke Hansen. Da Rigsraad Knud Bille (en af H. T.s Dommere 1533) kalder ham Mester Hans Markorsen, hed Faderen vel Markus el. Markvard. Antagelig var han Jordbruger; et lokalt Sagn siger Smed. Moderen hed, efter en Ribe-Skoletale fra 1590, Karen, og heri siges, at *hun* var af Slægten Tausen. I en gammel Optegnelse fortælles, at H. T., da Faderen 1506 »slog ham ved Ploven«, løb bort og blev Pebling, først i Odense, fra 1507 i Slagelse. — Sikkert er, at han (vel i næste Tiaar) blev Munk i Antvorskov, og her har han foruden de lavere kirkelige Vielser modtaget en videregaende Undervisning, saa han 1516 var skikkaet til Universitetsstudier. Optagelsen i det fornemme og rige Johannitterkloster og Slægtnavnet kan støtte Formodning om hans lavadelige Afstamning. Hvorvidt særlige religiøse

Oplevelser drev ham i Kloster, ved vi ikke; selv dvæler han senere kun ved, hvor lidet Livet i de prægtige Huse, de fine Klæder og den »kræselige« Kost passede til det fattige og asketiske Liv, Munkeburde føre.

H. T. staar i hvert Fald i betydelig Gæld til Klostret for den akademiske Uddannelse, Prioren, Mag. Eskil Thomesen, forskaffede ham. Nov. 1516 blev han immatrikuleret i Rostock, hvor han 1517 blev Baccalaur og 1519 Magister. Hans Navn staar langt nede i Rækken af de promoverede Baccalaurer og sidst som Magister. Udmærket sig i Datidens filosofiske Kursus har han altsaa ikke, men som Magister kunde han begynde Studier i det teologiske Fakultet og havde Ret til at undervise i det filosofiske. Han anmeldte da ogsaa Øvelser til Sommersemestret 1520. Lektionskatalogen benævner ham *D(ominus)*, hvoraf fremgaar, at han nu havde faaet Præstevieelse, vel af Roskilde Biskop Lave Urne under et Ferieophold i Danmark. Studiebogen for hans Øvelser var Humanisten Lionardo Bruni's latinske Oversættelse af et græsk Skrift, som dengang tillagdes Aristoteles (»*Oeconomica*«). Emnet tyder paa H. T.s praktiske Interesser, og har han kommenteret det i Lionardos Aand, maa han nu have følt sig som Modstander af »det skolastiske Barbari«. Vel var Rostocks Universitet væsentlig gammeldags orienteret, men at Humanismens Tanker gjorde sig gældende, fremgaar ogsaa af, at H. T.s Studiefæller, Henrik Smith fra Malmø og Petrus Parvus fra Roskilde, begge forlod det som begejstrede Humanister. Utvivlsomt har H. T. i Rostock hørt om Luthers opsigtvækkende Angreb paa Afladen og Bekæmpelsen af Pavens og Konciliers Autoritet; hvorvidt han har læst Luthers reformatoriske Skrifter fra 1520, ved vi desværre ikke; men har han, som sandsynligt er, fortsat sine teologiske Studier endnu i Vintersemestret 1520—21 i Rostock, kan han ikke have været uvidende om det voldsomme Angreb paa katolsk Sakramentlære, »Præludiet om Kirkens babyloniske Fangenskab« betød. Selv ivrige Bibelhumanister og Reformkatolikker tog imidlertid afgang fra dets Tanker, som konsekvent betød Kirkebrud, og antagelig har Tanken herom ogsaa forfærdet H. T.

Paa fast Grund med Hensyn til H. T.s Liv er vi dog først igen, da han i Okt. 1521 blev indskrevet ved Kbh.s Universitet til fortsatte teologiske Studier. Fakultetets betydeligste Kraft var Karmeliteren Paulus Helie, en afgang Bibelhumanist, som med stor Skarphed revsede Kirkens og Samfundslivets Forfald. Han havde hilst Luthers første Opræden med Glæde, men forkastede afgang en Reformation, der betød Kirkebrud. H. T. siger senere, at han »har

fortæret meget Brød« sammen med ham; muligvis boede han da i Karmeliterkollegiet, som optog studerende fra andre Klosterordener og blev styret af Paulus Helie. Antagelig delte han Disciplenes Begejstring for denne fascinerende Mand og for hans Reformkatholicisme. I Kbh. havde han ogsaa Lejlighed til at lære sig Ny Testamentes Grundsprog, da en Magister fra Wittenberg (Gabler) docerede Græsk; men denne opstyltede Humanist har næppe kunnet give ham virkelig Forstaaelse for Luther som religiøs Personlighed. — Gravskriften omtaler hverken Studieopholdet i Rostock eller Kbh.!

Rimeligvis har Paulus Helie anbefalet H. T. at søge videre Uddannelse ved det nederlandske Universitet i Lowen, hvor Bibelstudiet i Grundsprogene blomstrede. Eskil Thomesen ønskede i alt Fald dette, og i Sept. 1522 blev H. T. immatrikuleret der og har antagelig her lagt Grunden til sit senere fremragende Kendskab til Hebraisk. Naar Opholdet blev forholdsvis kortvarigt, hænger det vel sammen med Christian II.s Flugt til Nederlandene i April 1523 og Ophold netop i Nærheden af Lowen. Eskil Thomesen, som havde sluttet sig til Oprøret mod Kongen, kunde ikke ønske H. T. udsat for politisk Paavirkning fra dennes Tilhængere. Muligvis befalede Prioren nu H. T. at gaa til Koln; i alt Fald taler Gravskriften om et Studieophold der, men i Universitetsmatriklen findes hans Navn ikke. Maaske har H. T. dog virkelig paa Rejsen til Tyskland passeret Byen, men fundet Forholdene der lidet fristende for en Bibelteolog. Sikkert er imidlertid, at han i Maj 1523 immatrikuleredes i Wittenberg, hvor han efter Gravskriften opholdt sig »paa andet Aar«, altsaa antagelig til Eftersommeren 1524. I saa lang Tid kan selvfølgelig hans Ophold der ikke have været hemmeligt eller Eskil Thomesen ukendt, thi denne udredede jo hans Udgifter, og Forbindelsen mellem Danmark og Sachsen var meget levende. H. T. maa altsaa have kunnet overbevise Prioren om, hvor udbytterigt Skriftstudiet der (paa begge Biblens Originalsprog) var for ham. Muligvis har Eskil Thomesen ogsaa beroliget sig med den i Tiden kendte Opfattelse, at Universitetet i Wittenberg siden Luthers Tilbagevenden fra Wartburg og Udvisningen af Karlstadt og Sværmerne befandt sig i konservativ Udvikling. At H. T. ikke deltog i det Arbejde paa en dansk Oversættelse af Ny Testamente, som Christian II. satte i Gang i Wittenberg, da han i Efteraaret kom til Sachsen, og hvortil H. T. netop maatte være særlig skikket, skyldes vel hans Uvillie mod Kongen eller Priorens Befaling. En af Oversætterne var H. T.s Studiefælle fra Rostock, H. Smith, som næppe har ladet det mangle

paa Henvendelser til ham. — I Danmark gav imidlertid Uvillien mod »Lutheriet« sig stærke Udtryk 1524, og Eskil Thomesen deltog 28. Juni i Rigsraadets Proklamation om ubetinget Lydighed mod Romerkirken og Indgreb baade over for aabenlyst og hemmeligt »Lutheri«. Derefter er vel H. T. tilbagekaldt.

Vi savner paalidelige Meddelelser om H. T. fra hans Hjemkomst, til han i Okt. 1526 modtog et kgl. Værnebrev som luthersk Prædikant i Viborg. Traditionerne om Mellemtiden er selvmodsigende og mest præget af Tendens til at udmale de Trængsler, hans, som det mentes, nu afgjort lutherske Opfattelse medførte. Sikkert er imidlertid, at han overholdt sine Klosterforpligtelser og brugtes baade til at undervise og prædike. Ifølge Huitfeldt vakte først en Skærtorsdagsprædiken med et afgjort luthersk Præg Priorens Betænkelighed ved at have ham i Klostret, hvorfor han forflyttede ham til Ordenshuset i Viborg. Er Meddelelsen rigtig, maa denne Prædiken have fundet Sted i April 1525 (ikke 1524). Muligvis straffedes H. T. en Tid med Klosterfængsel (der i Gravskriften er et stinkende, mørkt Taarn!; Ribe-Skoletalens Meddelelser om Konflikten er fantastiske). — Forflyttelsen skete dog vel først i Sommeren eller Efteraaret 1525; og Ordenens Tillid til H. T. var i alt Fald ubrudt, da ogsaa Prioren i Viborg, Mag. Peter Jensen, efter en Prøvetid satte ham til at undervise og prædike offentlig ved Aftensangen. I flere Maaneder prædikede han uforstyrret under stærk Tilslutning fra Borgerne; men efterhaanden gav hans nu afgjort lutherske Opfattelse sig utvetydige Udtryk, og over for disse Angreb paa Kirken og dens Lære maatte Prioren gribe ind, og da H. T. viste sig urokelig, blev han sluttelig udstødt af Ordenen. Han hævder bestemt at kunne bevise, at han ikke er »forløben Munk«; Viborg-Traditionen om, at han efter en Prædiken bad Tilhørerne om Værn og forlod Klostret, maa da forkastes. Gravskriftens Beretning om, at Prioren forgæves ved »Trusler, Vold (vel Klosterfængsel) og Lökkemidler« søgte at drage ham fra »Sandheden«, kan derimod have Rimelighed for Tiden kort før Udstødelsen. — H. T.s afgjort lutherske Forkyndelse begyndte sikkert i Foraaret 1526. Efter Skibykrøniken mærkedes først i 1526, at »Lutheriets Gift sneg sig gennem Jylland«, og den omtaler en Prædikant, som druknede i Limfjorden 28. Maj; omtrent samtidig skrev Biskop Ove Bille en Advarselsskrivelse mod en Prædikant i Aarhus Stift. Antagelig har disse og H. T. begyndt deres aggressive Prædikener, da Efterretningen indtraf om, at Frederik I. paa Landdagen i Kiel Febr. 1526 havde nægtet at forfølge lutherske Prædikanter i Hertugdømmerne. Da Kongen ved Sommertid kom til Kongeriget, viste hans Faste-

brud og hans og de verdslige Rigsraaders Anerkendelse 19. Aug. af Aage Sparre som Ærkebiskop, trods Pavens Stadfæstelse af Jørgen Skodborg, at Kirken herefter ikke kunde paaregne verdslig Øvrigheds Haandhævelse af hidtidige kanoniske og kirkelige Retskrav. At Viborg Domprovst Knud Gyldenstjerne medbeseglede Brevet af 19. Aug., har sikkert ikke været Kapitlet og H. T. ukendt. — Under disse Forhold forstaas, at Johannitterne foretrak at udstøde H. T. fremfor at holde ham fængslet med Udsigt til forbitret Reaktion fra Borgernes Side. Muligvis var det af samme Grunde, at Kanniken Jakob Skjønning, til hvis Præbende St. Hans Sognekirke hørte, efter Udstødelsen oplod denne Kirke for H. T.s Aftensangsprædikener. Dog er det maaske sandsynligere, at dette først skete efter Udstedelsen af Kongebrevet af 23. Okt.; en Viborg-Tradition beretter da ogsaa, at H. T. først prædikede i den Borgers Hus, som gav ham Ly, da han, som den mener, »forløb« Klostret.

Da Frederik I. opholdt sig i Aalborg, udvirkede Viborg Magistrat, at Kongen 23. Okt. udnævnte H. T. til sin Kapellan; han skulde foreløbig prædike i Viborg, hvis Øvrighed forpligtedes til at værne ham. Efter dette forstaas, at Biskop Jørgen Friis, som i Forvejen havde Modstandere i Kapitlet, og som for længst havde lagt sig ud med Borgerskabet, forgæves forbød H. T. at »befatte sig med hans Kirker«. Under stigende Tilslutning prædikede H. T. saa i St. Hans Kirke, og snart fik han en Medarbejder i Mag. Jørgen Jensen Sadolin, som Kongen 1. Dec. 1526 tillod at oprette en Prædikantskole i Viborg. 1527 blev Tilstrømningen til H. T.s Prædikener jaa stor, at St. Hans ikke kunde rumme Tilhørerne; H. T. havde nu udviklet sig til en Vækker af Rang; hans Prædikener var nu stærkt aggressive mod Katolicismen og ophidsende; Sproget var kærnekræftigt og djævrt folkeligt. Ved Sommertid maatte han prædike paa Kirkegaarden; men derefter forlangte hans Menighed Adgang til den rummelige Graabrødrekirke og tillige Plads i Klostret til det lutherske »Gymnasium« (Præsteskolen). Selvfølgelig modsatte Munkene sig begge Dele; men Borgerne sprængte saa Kirkedøren, hvorefter H. T. holdt Prædiken der. Da Klostret hverken fandt Støtte hos Magistraten eller Kapitlet, maatte det finde sig i, at Kirken fra nu af blev Hjemsted baade for de katolske Gudstjenester og den lutherske »Aftensang«, en Vespertjeneste med danske Salmer, knyttet til Prædikenen (maaske allerede indført i St. Hans). Antagelig var det under en af H. T.s første Prædikener, at Biskoppen sendte sin Foged og Vagt hen for at arrestere H. T., hvad Borgerne hindrede. Datoen for »Erobringen« af Klosterkirken

maa ligge efter Herredagen i Odense Aug. 1527, som blev et stort Nederlag for Prælaterne; thi trods deres Klage over Retskrænkelser mod Kirken og mod Tiggermunke nævnes Begivenheden i Viborg ikke. Heller ikke det Advarselsbrev, Fyns Biskop Jens Andersen i Efteraaret 1527 skrev til Borgerne i Viborg og Aalborg, nævner Voldshandlingen mod Graabrødrene. Antagelig maa den da sættes til sent paa Efteraaret 1527. Vel omtrent samtidig giftede H. T. sig. Sambrugen af Klosterkirken synes at have varet mere end et Aar; men da Munkenes Vespersang og Vigilier forargede H. T., prædikede han paa Allehelgensdag (vel 1528) to Gange og lod Tilhørerne synge danske Salmer for at overdøve det katolske Officium i Koret. I alt Fald inden Udgangen af 1528 holdt Frimenigheden ogsaa Hovedgudstjenesten (Messen) paa Dansk efter et lempeligt reformeret Ritual; ogsaa Daabsritualet var nu dansk; det forudsætter vel, at Munkene helt var fordrevet fra Kirken (sidst i 1528 eller i Begyndelsen af 1529?); de maatte nu holde Gudstjeneste i et Kapel i Klosteromgangen. Antagelig kort efter ansøgte Magistraten Kongen om Tilladelse til at nedrive tolv overflødige Sognekirker og Kapeller og bruge Graabrødrenes og Sortebrødrenes Klosterkirker til Sognekirker; man betragtede nu Lutherdommens Sejr i Viborg som afgjort. Allerede i Dec. 1527 planlagdes Stiftelsen af et Hospital, og da man fik et Trykkeri til Byen, begyndte H. T. og Sadolin at bruge Pressen i oplysende og agitatorisk Øjemed. H. T. udgav saaledes 1528 en bearbejdet Oversættelse af et tysk Skrift, formet som et Himmelsbrev fra Kristus (»Et ynkeligt Klagemaal«; optrykt i H. T.s Smaaskrifter, 1870) og sin »Fadzon at christne Børn med« (tabt; optrykt efter Afskrift i Kirkehist. Saml., II, 1853-56, S. 547—59); 1529 udkom hans »Aftensang med Psalmer« (tabt, optrykt i Malmø-Salmebogen fra 1533) og en »Undervisning om Skriftemaal og det hellige Sakrament« (tabt) samt hans skarpe og haanende Svar paa Odensebispens Sendebrev fra 1527, hvori han kraftigt hævdede det almindelige Præstedømmes Ret (optrykt i »Smaaskrifter« 1870).

23. Febr. 1529 modtog H. T. paa Gottorp Slot Frederik I.s Tilladelse til Kirkenedrivningen, som hurtigt blev sat i Værk. H. T. beskikkedes til Sognepræst ved Graabrødrekirken og Sadolin ved Sortebrødrekirken. H. T. foretog Sadolins Ordination og Indsættelse, en Handling, som vakte største Harme i katolske Kredse, da kun Ordination ved en kanonisk Biskop anerkendtes som gyldig. Antagelig har H. T. i sin Viborgtid ogsaa præsteviet andre jyske Prædikanter. Den antikatolske Stemning blev nu snart saa ophidset, at man betragtede det som Ugudelighed og Hyklerti, at der endnu

holdtes Messer og anden katolsk Gudstjeneste i Domkirken; allerede inden H. T.s Bortrejse fra Viborg kom det til stormende Opløb her; men først 1530 ophørte de katolske Gudstjenester der efter en Overenskomst mellem den nu lutherske Majoritet i Kapitlet og Magistraten.

I Sommeren 1529, efter at Roskilde Stift havde faaet en ny Biskop, Joachim Rønnow, der havde forpligtet sig til ikke at øve Vold mod Prædikanter, som kunde »bevise«, at deres Forkyndelse var skriftmæssig, forsatte Frederik I. H. T. til Kbh., hvor Nicolai Kirke blev hans Virkeplads. Muligvis forsøgte H. T., da han passerede Odense, at vinde Fyns nye Biskop Knud Gyldenstjerne (den tidligere Viborg-Domprovst) for en Reform af Stiftet (men først 1532 bemyndigede denne Sadolin dertil). — H. T.s Prædiken i Kbh. fik hurtigt gennemgribende Virkninger; i Løbet af et Aar blev Byen, som Paulus Helie udtrykker sig, »al Ugudeligheds og Skændsels mest forbryderiske Hule«. Allerede i Begyndelsen af 1530 havde Kbh. fire lutherske Prædikanter. H. T. ordinerede og indsatte de nye ved forskellige Kirker (bortset fra Frue Kirke); Klostrene stod snart efter tomme eller var omdannede.

Paa Herredagen i Kbh. i Juni 1530, hvor 21 lutherske Prædikanter var indstævnedes for at forsvare deres Forkyndelse, mødte Prælaterne frem ledsaget af danske og indkaldte tyske lærde for at faa fastslaaet, at Lutherdommen var Kætteri. Prædikanterne affattede straks en »Bekendelse« i 43 Artikler (sikkert væsentlig udarbejdet af H. T. og Peder Laurentsen fra Malmø), og derefter holdtes under stærkt Tilløb daglige Prædikener i Kirkerne om »Artiklerne«, hvori Katolicisme skarpt stempledtes som Kætteri. »Den københavnske Bekendelse«, der er samtidig med den berømte »Augsburg-Bekendelse«, adskiller sig fra denne ved sin djærve og aggressive Tone og sin klare Hævdelse af det almindelige Præstedømme og af Skriften som eneste Norm. Prædikenerne blev et Par Dage forbudt, men atter tilladt og fortsattes saa i stærkt forøget Omfang. — Den truende Fare fra Christian II. tvang imidlertid Herredagen til, efter jyske Bymænds Krav, at vedtage en Reces 14. Juli, som stadfæstede de kgl. Mandater fra Odense 1527 og dermed lovsatte Friheden til at prædike Evangeliet og kalde Prædikanter, dog saaledes, at hvis Forkyndelsen ikke kunde bevises med Skriften, skulde de »staa til Rette«. Uafhængigt af selve Herredagen førtes særlige Forhandlinger mellem Prælaterne og Prædikanterne, og fra begge Sider fremsattes formulerede Anklager for Kætteri; men man kunde ikke enes om, hvem der skulde være Dommere. Prædikanterne forlangte Sagen behandlet for Konge og Rigsraad og ønskede at »dispu-

tere« offentlig paa Dansk med deres Modpart for dette Forum; mod begge Dele protesterede Prælaterne; men et klart Svar paa Spørgsmaalet om Dommerne i Sagen kunde man ikke fravriste dem. De havde forlangt Prædikanternes Artikler og Klager oversat paa Latin, vel fordi de oprindelig havde tænkt sig de indkaldte fremmede Lærde medtaget blandt Dommerne. Da dette var uigennemførligt, og da det var klart, at Kongen efter Gennemførelsen af Recessens Tolerancebestemmelser veg tilbage for en Domsafgørelse, krævede de Dommere, »som al Verden vilde bøje sig for«. Forhandlingerne endte da uden Resultat. Paa et Andragende til Kongen fra Prædikanterne om overhovedet at forbyde »Bissemunke« at prædike og give Prædikanterne en vis Prøveret over for nye Prædikanter samt Tilsyn med Landsbypræsterne i de lutherske Købstæders Nærhed, svarede Kongen ikke. — Derimod mæglede han efter Herredagen »en Kontrakt« mellem Kbh.s Magistrat og Rønnow, hvorved Frue Kirke blev Simultankirke; men snart derefter forlangte Borgerne, at Messerne skulde ophøre som »forargelige«. Antagelig under Forhandlingerne derom overfusede H. T. Biskoppen med saa »haanlige og hovmodige Ord«, at denne 1533 gjorde dette til et særligt Punkt i Anklagen mod H. T. Fra Roskilde sendte Paulus Helie Magistraten et Forsvarsskrift for Messen, der med mange Skældsord stemplede H. T. som Sakramentforagter. Denne forsvarede sig i et skarpt Modskrift, dateret 8. Dec. (delvis trykt 1531; optrykt i »Smaaskrifter« 1870) og gav sin gamle Lærer raat for usødet. Allerede i Nov. var Ophidselsen i Kbh. saa stor, at Magistraten over for Kongen erklærede sig ude af Stand til at værne Kannikerne mod Vold, hvis Messerne i Frue Kirke ikke ophørte. Enten før eller efter dette spærrede Rønnow alle Tilførsler til Byen. 3. Juledag kom det saa til en Billed- og Alterstorm i Frue Kirke, som H. T. vel ikke billigede, men ikke hindrede; Kirken blev derefter lukket for begge Parter, og da den genaabnedes i Nov. 1531, var det kun for katolsk Gudstjeneste.

H. T.s Haab om, at Frederik I. vilde gennemføre en luthersk Reformation i hele Landet, udtalt i Fortalen til en Oversættelse (vel fra 1532) af Luthers »tilbørligt strenge Svar« paa Karl V.s »Mandat« fra 1531 mod Lutheranerne (først trykt 1870 i »Smaaskrifter«), blev forgæves; 3. April 1533 døde Kongen uden at have fraveget sit Tolerancestandpunkt. Paa Herredagen i Kbh., som sammentraadte ved Sommertid, og hvor Katolikkerne til største Skade for Landet udsatte Kongevalget, forsøgte de gammelkatolske Prælater at forny Katolicismens Monopolstilling fra før 1526; tabt Kirkegods skulde restitueres og Prædikanterne afstraffes; ogsaa

Forbindelsen med Paven vilde man forny; men et »Mellemparti«, ledet af Rønnow, fik gennemført en Reces 3. Juli, som lovfæstede en Nationalkirke, uafhængig af Paven, hvor Evangeliet skulde prædikes, som enhver vilde »forsvare for Gud«; men alene Biskopperne skulde beskikke saavel Præster som Prædikanter; hermed var det forbi med Frikirkestillingen for Lutheranere, og deres Prædikanters fortsatte Virken var nu afhængig af de enkelte Bispers Forgodtbefindende. Ved Herredagens Slutning rejstes en Proces for de verdslige Rigsraader mod H. T., der af samtlige Bisper anklagedes for Injurier og af Rønnow specielt for hans Haansord og Indgreb i hans Bisperet ved at have »befattet sig med alle Kbh.s Kirker«. Under Processen »rørtes« ogsaa ved en Anklage mod ham (vel af Paulus Helie) for Kætteri i Nadverlæren. Dette gav Anledning til en »Disputation« mellem Lektor Poul og H. T. Domsakten fra 14. Juli foreligger kun i Afskrifter, som paa sidstnævnte Punkt er selvmodsigende og uklare. Efter vort Kendskab til H. T.s Nadverlære kan det med Sikkerhed siges, at han med Rette kunde afvise, at han betragtede Nadveren som »en Bid Brød og en Slug Vin«, thi han hævdede klart Læren om Herrens »Realpræsents«; derimod betvivlede han, at indviede (»reserverede«) Hostier, der opbevares i Pyxis eller fremvises i Monstrans, virkelig var Herrens Legeme, og ligesaa, at Kommunikanter virkelig faar Sakramentet, naar Indstiftelsesordene, som Troen maa holde sig til, ikke udtales lydligt ved Indvielsen. — H. T. blev sikkert anset for skyldig i alle Anklagepunkter, men af Hensyn til Borgernes truende Stilling skete »Dannemænds Forbøn« for ham, og Straffen bestemtes til Forvisning fra Sjællands og Skaanes Stifter og til streng Censur, som baade forbød ham at udgive Skrifter og prædike uden Tilladelse fra den Biskop, i hvis Stift han tog Ophold. Da Dommen rygtedes, vendte Borgernes Forbitrelse sig mod Rønnow, som kun ved H. T.s Værn slap uskadt tilbage til Bispegaarden. Et Par Uger derefter indgik han Forlig med H. T. efter Mellekomst af Rigets Hofmester, Mogens Gjøe, og Kbh.s Magistrat; han tillod H. T. at genoptage sin Gerning i Kbh. mod en utvetydig Lydighedserklæring og en Forpligtelse til fremtidig at prædike »uden Smæden«.

I de følgende Aar, der indbefatter Kbh.s Belejrings trange Tid under Grevefejden, holdt H. T. sig strengt til sin egentlige Præstegerning og til litterært Arbejde af bibelbelærende Art. Han paa-begyndte en Oversættelse af det gamle Testamente fra Hebraisk, hvoraf de fem Mosebøger udkom 1535 (Facsimile-Udg. 1932); Oversættelsen vidner om hans udmærkede Sprogkundskab. Hans Prædikener fra disse Aar er Grundstammen i den Postille over alle

Søndagens Epistler og Evangelier, hvoraf Vinterparten maa have været færdig 1536 (jfr. Tilegnelsen til Christian III.); den udkom først 1539, omfattende en »Winter- og Sommerdel« og Prædikener om Passionshistorien (Facsimile-Udg., I—II, 1934). Skriftteksterne gives i hans egen Oversættelse fra Græsk; Prædikenerne er Vidnesbyrd om H. T.s Forkyndelse efter Forliget med Rønnow; det polemiske Islæt er da ogsaa meget tilbagetrædende; Hovedformaalet med Postillen var at give Præster et Hjælpemiddel til virkelig evangelisk Forkyndelse; den er vor Reformationstids betydeligste homiletiske Ydelse. — Efter Kbh.s Overgivelse (Juli 1536) fik H. T. særligt Værnebrev for sig og sin Familie. Da Rigsdagen i Kbh. i Okt. havde godkendt det katolske Episkopats Ophør og Kirkens og Samfundets Nyordning efter luthersk Opfattelse, blev H. T. Medlem af den Kommission, som udarbejdede den latinske »Kirkeordinans« af 1537, der er præget af de samme Tanker om Ordningen af Kirken, Skolen, Hospitaler og Fattigpleje, som H. T. i sin Tilegnelse af Postillens Vinterpart slog til Lyd for. 1537 udgav han sammen med Kbh.s andre Prædikanter en »Haandbog for Sognepræster« til alle evangeliske Kirketjenester, og da Universitetet genoprettedes, fik han ved Siden af sin Præstegerning overdraget et Lektorat i Hebraisk ved dette. At H. T. ikke 1537 findes mellem vore første evangeliske Bisper, har med Grund vakt Undren; muligvis har hans Forlig med Rønnow stemt Christian III. ugunstigt over for ham; maaske frygtede man ogsaa hans Heftighed, da det nu gjaldt om med Lempe at føre Forandringerne igennem. — I Jan. 1538 blev H. T. uden at afskediges fra sin Virksomhed i Kbh. efter Roskilde Magistrats Begæring midlertidig beskikket til teologisk Læsemester og Prædikant ved Domkirken der; der behøvedes en kraftig Personlighed for at bryde den Modstand, Kannikerne gjorde mod Kirkeordinansens Gennemførelse. Han holdt her daglige Forelæsninger for hele »Klerkeriet« der og for Omegnens Præster. I Juli meddelte Universitetet ham derfor »Baccalaurgraden i den hellige Skrift«. Da Kapitlet i Sept. 1539 efter kgl. Befaling tilsagde ham en aarlig Løn paa 50 Gylden, og han afgiftsfrit fik en Kannikegaard til Beboelse, var vel hans Tilbagevenden til Kbh. opgivet; 6. Juli 1540, da Universitetet for Livstid overlod ham Bispetienden fra Glim, betegnes han ogsaa som »publicus in ecclesia Roschildensi sacrarum literarum professor«. Foruden Postillen (1539) udgav H. T. i sin Roskildetid en Oversættelse 1538 af Justus Menius' »Oeconomia Christiana« under Titel »En Christelige hwsholding« (tabt paa nogle Blade nær).

Efter at Ribe Stifts første evangeliske Biskop, Joh. Wenth, var

død i Aug. 1541, »begærede« saavel Kapitlet som Provster og »menige Klerici« i Stiftet H. T. udnævnt til hans Efterfølger. At Kongen først efter at have indhentet Erklæring fra Universitetet om H. T. udnævnte ham (21. Okt.), tyder maaske paa en vis Betænkelighed ved hans Personlighed. H. T.s Indvielse foretog Bugenhagen, som Kongen atter havde indkaldt, 30. April 1542 i Ribe; Rigsraadet og samtlige andre Biskopper var til Stede, da der forhandlede om visse Tillæg til Kirkeordinansen (»Ribeartiklerne«). •— Ogsaa som Biskop prædikede H. T. hyppig og besørgede en Tid lang den teologiske Undervisning ved Domkapitlet, men 1543 opnaaede han, at der blev oprettet en særlig Stilling som »Læsemester« ved dette. Som de andre Bisper havde han store Vanskeligheder ved at faa Kirkeordinansens Bestemmelser gennemført baade med Hensyn til Skolers og Hospitalers Oprettelse; Præsternes daarlige økonomiske Kaar kæmpede han ihærdigt for at faa lettet, hvilket først skete 1555 (ved »Klemmebrevene«). Han stred ogsaa haardt for at forbedre de sædelige Forhold blandt Præster og Menigheder og bekæmpede den gængse Overtro og Trolddom samt de mange Levn fra katolsk Tid; paa de to almindelige Bispemøder, han kom til at deltage i (Antvorskov 1546, Kbh. 1555), søgte man da ogsaa særlig at raadeBod paa disse Brist. Sin gamle Kraft som Vækker synes han imidlertid ikke at have bevaret; et Hyrdebrev fra hans første Bispetid, der særlig behandler »Præstefristelser«, taler mærkelig nok ikke om Troslivets Kampe og Anfægtelser, men om Farerne fra Gendøbere, »Sakramentererne«, samt Spaadoms og Trolddoms Udøvere (først trykt i »Smaaskrifter«). Advarslen mod »Sakramentererne« bekræfter, at H. T. ingenlunde nærrede zwingliske Tanker om Nadveren; men muligvis har han været paavirket fra Calvin, hvis »Institutio« han efter en Optegnelse i et Eksemplar af Postillen (bevidnet af H. P. Resen) har læst. Muligvis skyldes ogsaa hans Interesse for en skærpet Kirketugt Paavirkning fra Calvin. 1557 indsendte han en latinsk Afhandling om »Band« til Palladius' og Professor Machabæus' Censur, men fik den tilbage, næppe fordi de principielt var uenige med ham, selv om hans Krav om Kirkens absolut frie Udøvelse af Kirketugt kunde vække Betænkelighed, men fordi Skriftet var et Forsvar for en Bandsættelse i Anledning af et økonomisk Retskrav, hvilket unægtelig smagte af den Sammenblanding af aandeligt og verdsligt, man saa stærkt havde bebrejdet det katolske Hierarki (først trykt i »Smaaskrifter«). — Paa sine Visitationer havde H. T. gentagne Sammenstød med »den uægte jyske Adel«, som forholdt Kirken dens Rettigheder og søgte at berige sig af dens Gods (hvad

i øvrigt ogsaa Bønderne gjorde, saa vidt de kunde); engang overfaldt endog en rasende Adelsmand H. T. i selve Ribe Domkirke. Særlige Vanskeligheder fik han, da Christian III. 1544 atter lagde de tørninglenske Kirker, som i Middelalderen havde hørt til Ribe Stift, til dette; Hertug Hans og hans Lensmænd nægtede at anerkende H. T.s Visitatsret, og først 1554 bøjede man sig for Kongens Afgørelse. Ved enkelte Lejligheder mødte H. T.s Administration i øvrigt Modstand fra Kongens Side, og 1555 maatte denne i Anledning af H. T.s Strid med en Herremand og Bønder i Lintrup Sogn om en Embedsbesættelse indskærpe ham at overholde Kirkeordinansens Bestemmelser. — I alt Fald i sin første Bispetid vedblev han at sysle med litterære Opgaver. Saaledes oversatte han Veit Diedrichs Kirkebønner til alle Søn- og Helligdage (trykt i »Smaaskrifter«); 1543 fik han Privilegium paa Trykning af en Bibeloversættelse; men Værket udkom ikke, vel paa Grund af Trykningens Kostbarhed, og efter Udgivelsen 1550 af »Christian III.s Bibel« opgav H. T. vel Haabet om at faa sin Oversættelse trykt; det udarbejdede er gaaet tabt. 1552 udgav han Paternoster og Salme 71 med Forklaring. En Forklaring til hele Katekismen er tabt, og af flere andre Skrifter kendes kun Titlen. 1544 udgav han en forbedret Salmebog, der uden særlig Autorisation blev den danske Kirkes første fælles Salmebog; 1. Udgave findes ikke mere. At H. T. selv har digtet eller rettere oversat Salmer er sikkert, og flere, der gik over i Hans Thomesens Salmebog, har gjort lang og god Tjeneste i dansk Gudstjenesteliv. 1629 tillagde Niels Heldvad H. T. Visen om »Løgn og Sandhed« som digtet 1533 i Anledning af Processen mod ham; det er dog en løs Formodning, og Indholdet passer kun daarligt til denne historiske Situation. — Efter i flere Aar at have lidt af Podagra og Stensmerter døde H. T. 11. Nov. 1561. Det Værk, han havde haft saa stor Fortjeneste af at have fremmet, stod nu fast; og snart sejrede den Opfattelse, at han havde været den lutherske Reformations første Talsmand i Danmark. Siden den ortodokse Periode sank vel hans Ry paa Grund af Formodningen om, at han havde delt Zwinglis Nadverlære(!), men i 18. Aarhundrede slog man H. T.s Ret til Tilnavnet »den danske Luther« fast, og i 19.—20. Aarhundrede er der rejst Mindesmærker for ham flere Steder.

H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Historie, I, 1868—69, S. 446—85. Samme i Kirkehist. Saml., 4. Rk., III, 1893—95, S. 658—79. Fr. Wedel i Theol. Tidsskrift, VI—VII, 1889—90. Ludw. Schmitt: Johann Tausen, 1894. J. O. Andersen i Danmark, I, 1940—41, S. 526—33, Nr. 15. Marie Christensen: Hans Tausen, 1942. H. G. A. Jørgensen: H. T. 1494—1526 i Dsk. Kirkeliv,

1926. H. Knudsen: H. T. og Reformationen i Viborg, *Annaler f. nord. Oldkyndighed og Historie*, 1847, S. 85—137. H. F. Rørdam: Bidrag til H. T.s Historie, *Ny kirkehist. Saml.*, **III**, 1864—66, S. 2—46, 292—367, 840 ff.; **IV**, 1867—68, S. 66—70. J. O. Andersen: Reformationens Begyndelse og H. T., i *Diakonissestiftelsens Aarbog*, 1925—26. P. Severinsen: Begyndelsen af H. T.s Prædiken, i *Kirke og Folk*, **III**, 1927. C. T. Engelstoft: H. T.s Proces i 1533 og den skibyeske *Chrønike*, og C. Paludan-Muller: Endnu engang den skibyske *Krønike*, begge i *Hist. Tidsskr.*, 3. Rk., **VI**, 1867—69. A. Heise: Herredagen i Kbh. 1533, i *Hist. Tidsskr.*, 4. Rk., **III**, 1872—73. P. Severinsen: H. T.s Nadverlære paa Herredagen 1533 og lidt mere, i *Kirke og Folk*, **X**, 1934. Samme: *Dsk. Salmedigtning i Reformationstiden*, *Kirkehist. Saml.*, 5. Rk., **II**, 1903—05. Samme: H. T.s *Perikopeoversættelse*, i *Teol. Tidsskr.*, *Ny Rk.*, **V**, 1902—03. L. Koch: H. T.s *Postil*, i *Teol. Tidsskr.*, 1880. Johs. Pedersen: Om H. T.s Overs. af *Mosebøgerne*, i *Teol. Tidsskr.*, 3. Rk., **VIII**, 1917. Bjørn Kornerups *Indledninger til Facsimileudgaverne af de fem Mosebøger*, 1932, og *Postillen*, 1934. *j Oskar Andersen.*

Af H. T. findes kun een Billedtype bevaret, og Billedet er endda dateret saa sent som 1579; en Kopi derefter eller efter en fælles Original i Ribe Domkirke. Ribe-Billedet er allerede reproduceret i Kobberstik af Mentzel omkring 1740. Ligstenen i Ribe Domkirke med H. T.s Portræt er fra 1663, udført ved Dr. med. Ludvig Pouchs Omsorg i Stedet for en ældre; maaske er det en Kopi. Portrætteret paa Carl Blochs Maleri 1876 («H. T. beskytter Joachim Rønno 1533» (Universitetet; stukket af Joel Ballin), A. A. Mullers fra 1836 af samme Episode (Litografi derefter af Kittendorff) og paa Wilh. Marstrands Udkast 1873 til Universitetsbilledet samt paa J. P. Raadsigs Maleri 1841 («H. T. prædiker paa Kirkegaarden i Viborg»); A. A. Muller havde i Henhold til Kunstforeningens Konkurrencebetingelser af 1836 ogsaa malet en Skitse med samme Motiv. Buste af Th. Stein 1883 (Fr.borg, deponeret paa Palæet i Roskilde; Viborg), reproduceret i Træsnit s. A. Statue af V. Jarl ved Marmorkirken. — I Ribe Domkirke findes, foruden Ligstenen, en Mindetavle, opsat af H. T.s Svigersøn. Mindetavle paa Bispegaarden i Ribe, opsat 1901, og i Birkende Kirke, opsat 1866. I Hatting Kirke findes et Gipsrelief til Minde om H. T. I Viborg rejstes 1835 P^{aa} Graabrødre Kirkegaard et Mindesmærke med et Marmorrelief udført af H. E. Freund — det blev 1919 flyttet til Graabrødre Kirkens Plads. Mindesmærke af J. Wiedewelt 1778 paa Jægerspris; Kunstnerens Tegning dertil i Kunstakademiets Bibliotek; Stik derefter af J. F. Clemens ca. 1780; Akvarel derefter af S. L. Lange ca. 1800 (Fr.borg). Ved Antvorskov rejstes 1891 en Mindesten for H. T. Statue af Johs. Bjerg til Opstilling ved Ribe Domkirke under Arbejde.

O. Andrup.

Tegner. Slægten T. føres tilbage til Kronelensmand, Brugs-skriver ved Limhamn Kalkbrud Joran T. (ca. 1650—ca. 1709), af hvis Sønner Øltapper i Malmø Isak T. (f. 1693) var Fader til Smed ved Bremerholm Christopher T. (d. 1763) og til Skræddermester i Kbh. Martin T. (d. 1782), hvis Sønner var Stadsmægler i Helsingør, Købmand, kgl. Agent Isaach Wilhelm T. (1765—1820) og Tømrer- og Baadebyggermester sst., Kaptajn Friderich Christian T. (1770—1837); denne var Fader til Portrætmaler, Litograf Christian Martin T. (1803—81) og til nedenn. Litograf Isaac Wilhelm T. (1815—93), hvis Sønner var nedenn. Illustrator Hans Christian Harald T. (1853—1932) og Overrettsagfører Georg Wilhelm T. (1850—1926); dennes Datter, Hofviolinistinde Hertha Christine Thode, f. T. (f. 1884) er Enke efter den tyske Kunsthistoriker, Gehejmerraad Henry Thode (1857—1920). Ovenn. Agent Isaach Wilhelm T. (1765—1820) var Fader til Købmand i Helsingør Martin Peter T. (1796—1825) — hvis Datter Wilhelmine Augusta T. (1822—48) var gift med Kommandør Johan Cornelius Tuxen (1820—83, s. d.) — til nedenn. Kommandør Peter Wilhelm T. (1798—1857) — hvis Søn var Kaptajn i Marinen Johannes Christopher T. (1829—86) — og til Kæmner i Helsingør Ludvig Ferdinand T. (1805—93). Denne var Fader til nedenn. Generaldirektør for Statsbanerne Isaac Wilhelm T. (1832—1909) — hvis Søn er Direktør Poul Martin T. (f. 1874) — og til Grosserer, Direktør i Kbh.s Handelsbank Jørgen Henry August T. (1843—¹⁹¹¹) h\å^s Sønner er Grosserer Hans T. (f. 1878) og nedenn. Billedhugger Rudolph Christopher Puggaard T. (f. 1873).

Th. Hauch-Fausbøll: Patriciske Slægter, IV, 1919, S. 184—226. Samme: Slægten Tegner, 2. Udg., 1937. *Albert Fabritius.*

Tegner, Hans Christian Harald, 1853—1932, Tegner. F. 30. Nov. 1853 i Kbh. (Frue), d. 2. April 1932 i Fredensborg, begr. i Asminderød. Forældre: Litografi. W. T. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 24. Okt. 1896 i Sundby med Helga Byberg, f. 13. Jan. 1862 i Fredericia, D. af Købmand, Konsul Ole Strib Hansen B. (1812—82) og Karen Møller (1821—89).

T. uddannedes til Litograf hos Faderen og Ad. Kittendorff, fik Tegneundervisning af Chr. V. Nielsen og dimitteredes til Akademiet, som han besøgte 1869—78. Han udstillede et Par Gange paa Charlottenborg, 1882 nogle farvelagte Illustrationer til H. C. Andersens »Fyrtøjet« og »Svinedrengen« (i Bogform 1884) og 1889 en Akvarel »Fanetoget til Amalienborg« (som købtes til Kongens

Privatsamling). 1882—83 rejste han i Tyskland, Schweiz og Frankrig, opholdt sig 1883 og 89 i Paris og var 1892 sammen med sin nære Ven F. Hendriksen i Østrig og Italien.

Allerede i sin Akademitid begyndte T. at tegne til satiriske Ugeblade (bl. a. Figaro) og var 1873—80 knyttet til »Punch«, hvis kulørte (upolitiske) Midterbilleder han gennem en Aarrække leverede. Han vandt sig herigennem et Ry som humoristisk Tegner i Tidens lidt plumpe Københavnerstil (»Saa vender vi Madam Svendsen«), en Genre, der siden videreførtes af Alfred Schmidt, og 1881 sikrede Ernst Bojesen sig hans Medarbejderskab til den humoristiske Kalender »Oldfux«. Forbindelsen med Bojesen fik stor Betydning for T., idet det var denne, der opfordrede ham til at illustrere den store Holberg-Udgave (1883—88), som med eet bragte ham op i et helt andet Plan som Illustrator. Han gik meget grundigt til Værks med denne Opgave, studerede Datidens Arkitektur og Interiørkunst bl. a. paa Rejser rundt om i Danmark og Nordtyskland, tegnede efter gamle Møbler, han samlede i sit Hjem, og stilrigtige Dragter fra Det kgl. Teater og gjorde et saa indgaaende Studium af hele Tidens Ornamentik, at han fuldstændig beherskede dens Udtryksformer. Den store Beundring, Værket vakte, skyldtes den Dygtighed, hvormed han havde forstaaet at genskabe hele Holbertidens Milieu. Det var »kulturhistorisk Kunst af meget betydelig Rang« (Emil Hannover), men selve Illustrationerne kom til at drukne i al denne Staffage. Allerede Samtidens Kritik fremhævede med Rette, at T. ikke havde formaet at ramme Tonen i Komedierne saa sikkert som f. Eks. Marstrand, og at Holbergs Vid ofte var blevet til ret grov Teaterkomik. Som Humorist savnede han trods de dygtigt opsatte Figurer en oprindelig Frodighed og Vitalitet, og Morskaben kom derfor ikke til at virke smittende. Noget nyt og værdifuldt fandt man derimod i den rige, stærkt Rokoko-prægede, men dog saa særegne Ornamentik i Værkets Titelblade, Rammer og Vignetter. Denne Præstation følte som noget enestaaende, og i en Artikel i Anledning af Rokokoudstillingen i Kbh. 1891 fremhæver Bering Liisberg T. som »den første af vore Kunstnere, der har fattet Rokokoens Karakter«. Man forstaaer da ogsaa, at der i en Tid, hvor Ornamentet spillede en saa altovervejende Rolle inden for Kunstindustrien, var god Brug for en Kunstner af denne Støbning, og T. kom med dette Værk med eet til at staa som en Autoritet paa det dekorative Omraade her hjemme. Man havde nu Bud efter ham mange Steder fra, og i Aarenes Løb var han virksom paa de fleste af Kunstindustriens Omraader. Bogkunsten forblev dog

hans særlige Felt, og hans Indsats her har i høj Grad medvirket til den Opblomstring, der fandt Sted i dansk Boghaandværk i Slutningen af forrige Aarhundrede. Hans andet Hovedværk som Illustrator er Verdensudgaven af H. C. Andersen (paa Ernst Bojesens Forlag 1900), en stor, flot anlagt Publikation, der udkom samtidig i Oversættelse rundt omkring i Verden. Paa enkelte Tegninger nær maa dette Illustrationsværk dog nærmest betegnes som mislykket. H. C. Andersen (af hvem T. for øvrigt i sine unge Dage havde lavet en ualmindelig ondsksfuld Karikatur) interesserede ham i Virkeligheden ikke synderligt, og efterhaanden som Arbejdet skred frem, fyldtes han med ligefrem Lede ved Opgaven. Han havde ikke som hos Holberg et fastlagt historisk Milieu at støtte sig til, og han følte sig ikke i Kontakt med Digterværket og manglede den Umiddelbarhed, der skulde til; de Løfter, hans tidlige, mere naive Eventyrillustrationer til »Svinedrengen« og »Fyrtøjet« gav, blev derfor ikke indfrieede. Helt vellykket og utvivlsomt hans bedste Illustrationsarbejde er derimod Karl Larsen: »Udenfor Rangklasserne« (1896), hvor han med de sikkert trufne Københavnertyper greb tilbage til et Omraade, han var fuldt ud fortrolig med. — Foruden disse egentlige Illustrationsarbejder arbejdede T. i udstrakt Grad med rent dekorativ Bogkunst og har forsynet en lang Række Bøger med Vignetter, dekorative Rammer, Titelblade og Omslag ofte med indføjede naturalistiske Billeder af Figurer, Landskaber o. lign., bl. m. a. H. Pontoppidans »Muld« (1891), »Det forjættede Land« (1892) og »Dommens Dag« (1895), K. Hamsuns »Ny Jord« (1893), C. Nyrops »Det Suhrske Hus« (1899), Troels-Lunds »Dagligt Liv i Norden« (I—XIV, 1908—09), »Danmarks Riges Historie« (I—VI, 1896—1907), Jul. Clausen og P. Fr. Rists »Memoirer og Breve« (I—L, 1905—27), »Fortids Sagn og Sange«, ved Kr. Nyrop (I—VI, 1907—09) samt af Foreningen Fremtidens smaa Klassikerudgaver bl. a. Poul Møller (1891), Wessel og Ewald (1892), Carl Bagger (1898), Blicher (1902) og Oehlschlåger (1904).

Paa dansk Bogbinderkunst har T. ligeledes i høj Grad sat sit Præg. 1885—95 tegnede han en Række komponerede Bind, særlig for Philipsens Forlag. Men navnlig af Betydning blev det, at han var med i det Fremstød, Forening for Boghaandværk tog Initiativet til i Begyndelsen af 90'erne, ved den internationale Bogudstilling i Kbh. 1891 og Chicago-Udstillingen 1893. Til disse Lejligheder udførtes efter hans (og Th. Bindsbølls) Udkast de første kunstnerisk gennemførte Enkeltbind (udført af Imm. Petersen, Flyge, Carl Petersen og Anker Kyster), som skaffede vort Bog-

haandværk et anset Navn i Udlandet. Dette frugtbare Samarbejde fortsattes gennem Aarene, og T. blev med sin Forstaaelse af Haandværkets Krav og sin dekorative Idérigdom en god Støtte for Bogbinderne. Han forstod at tegne Stempler, de kunde bruge og variere, og han tegnede en lang Række fornemme Privatbind, som kom frem paa de store internationale Kunstindustriudstillinger, foruden at han gav Udkast til talrige Festskrifter, Adresser o. lign.

Da der igoi i Tilknytning til Kunstindustrimuseet oprettedes en Kunsthåndværkerskole, blev T. udset til at være dens Leder. Denne Stilling bestred han i en Arrække med Dygtighed og betydelig personlig Indsats, og hans Indflydelse kan spores den Dag i Dag blandt vore Kunsthåndværkere. Hans Undervisning var ret radikal, idet han ikke lod Eleverne kopiere historiske Stilformer, men henviste dem til at benytte Naturmotiver som f. Eks. Blomster, Sommerfugle, Konkylies o. lign. og lærte dem at udforme disse dekorativt. •— Efter P. Krohns Død blev T. 1907 kunstnerisk Leder af Bing & Grøndahl og debuterede som Keramiker paa Aarhusudstillingen 1909. Han arbejdede særlig for en Fornyelse af Overglasurmaleriet, som i langt højere Grad end Underglasurmaleriet gav Mulighed for den præcise, dekorative Detail, og hans første Arbejde var karakteristisk nok en Rekonstruktion af Heinrich Hansens Rosenborg Stel. Senere tegnede han en Række nye Modeller for Fabrikken, bl. a. »Herregaardsstellet« og Bing & Grøndahls Jubilæumsstel (1928) samt en Række større repræsentative Enkeltarbejder (bl. a. Stager og Opsats til Kongeparrets Sølvbryllup 1923 (skænket af Erhvervene), to store Vaser med sønderjyske Motiver, der 1920 skænkedes Rigsdagen af Vagn Jacobsen, en Punchebolle til Studenterforeningen samt en Æressøjle, der 1920 skænkedes Dr. jur. Carl Ussing af den faste Voldgiftsrets Medlemmer). Særlig yndet er T.s polykrome Rokokofigurer bl. a. »Kavallererne, der slaas med Sne«, »Et dansende Par« og »Dame med Hund paa Skødet«, som er modelleret af J. J. Bregnø efter T.s Udkast.

Allerede ved Udsmykningen af det indre af Sølyst (1900) ved Klampenborg havde T. vist sin Evne til en gennemført Rumdekoration (Møbler, Tæpper, Gardiner, Tapeter m. m.), og da Kritikken over det nye Christiansborg rejste sig, følte det som en Betryggelse, at T. 1916 blev anmodet om at bistaa Thorvald Jørgensen med Slottets indre Udsmykning. Han opgav sin Stilling ved Kunsthåndværkerskolen, som derpaa gik ind, for helt at hellige sig denne store Opgave. Arbejdet blev dog i nogen Grad en Skuffelse for ham, og han maatte 1923 trække sig tilbage uden selv at have haft Lejlighed til at overvaage Fuldførelsen af de

Lokaler, han egenhændigt havde givet Udkast til (bl. a. de otte Repræsentationssale paa 1. Sal i Fløjen ud mod Ridebanen).

Af T.s talrige dekorative Arbejder kan desuden nævnes Aarhus Teaters Tympanon og Frise, som udførtes i Kakler hos Herman A. Kåhler, Gravmælerne for Skolemanden Villiam Jacobsen (Assistens Kgd.), Heinrich og Pauline Hirschsprung (1912, Mosaisk Vestre Kgd.) og Gustav Wied (Roskilde Graabrødre), Bogtrykker Victor Petersen (1926, Gentofte Kgd.) samt Restaureringen af Springvandet paa Gl. Torv (1892). Af Brugsgrafik desuden den danske Femkrone-seddel (1898—1912), danske Frimærker (1904—06) og islandske (1907), Bomærker bl. a. for Forening for Boghaandværk og en lang Række Ex-libris (bl. a. Emil Hannover, Knud Hendriksen, Anker Kyster og Simon Bernsteen), samt Medailler, Ordener (Islandsk Falk 1921) og Segl.

T. havde ikke Th. Bindsbølls Frodighed eller Originalitet, men som dekorativ Kunstner indtager han dog ved Siden af denne en fremtrædende Plads i sin Samtid. Personlig var han en tilbageholdende og stiltfærdig Mand med et lidt mut Væsen og et yderst tørt Lune. I sit Arbejde var han gennemført ordentlig og nedtegnede sine Udkast staaende ved Pulten i sin smukke Stue mellem fine engelske Møbler og gammelt Sølvtoj og Keramik, som bar Præg af Kenderens sikre Smag. Han kunde ikke tegne, hvad han ikke havde set, og hans Ornamentik hviler paa indgaaende Studier over svundne Aarhundreders Stilformer. Til Trods herfor har den en udpræget personlig Karakter, som gør den kendelig, hvor som helst man støder paa den. Ofte er det en bizar Sammenblanding af gammelkendte Elementer fra Barok- og Rokokoornamentik, men Helheden føles — og er af Samtiden blevet følt — som noget nyt, bl. a. fordi Detaillerne er sat op med en moderne Følelse for Tingenes Symbolik og gennemtegnet i en sikker og robust Streg, der er præget af Tidens naturalistiske Opfattelse, men dog viser Stramhed og Beherskelse af Formen. Med Aarene arbejdede han sig mere og mere bort fra Stilforbillederne henimod en friere Linierytme, hvis Fornemmelse for Udfyldningen af Fladen ofte føles i Slægt med Tidens »art-nouveau« Stil. — T. fik Fortjenstmedaillen i Guld 1888 (for Holberg Illustrationerne) samt Guldmedailler i Paris 1889 og i Miinchen 1905. 1909 valgtes han til Medlem af Akademiraadet. — Tit. Professor 1897. — R. 1927. F.M.G. 1888. — Maleri af P. S. Krøyer 1887 (Hirschsprung), af V. Irminger 1902 og 1903 og med Hustruen 1903 af samme. Buste af F. Hammeleff. Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri 1886: Musik i Atelieret (Nasjonalgalleriet, Oslo). Selvportrættegning i Blyant

1895. Tegninger af Erik Henningsen og Chr. Krohg samt af Ad. Kittendorff (Fr.borg). Træsnit 1885 efter Fotografi.

Th. Hauch-Fausbøll: Slægten Tegner, 2. Udg., 1937, S. 55 i. Jul. Lange i Ude og Hjemme, VII, 1883—84, S. 636 f. Karl Madsen i Dagsavisen 18. Dec. 1883. Emil Hannover i Hjemme og Ude 30. Nov. 1884 og Politiken 20. Febr. 1887. Kunstbladet, 1888, S. 295. Bering Liisberg i Tidsskrift for Kunstindustri, VII, 1891, S. 106. Dannebrog 1. Sept. 1892. F. Beckett i III. Tid. 22. April 1894. Chr. Krohg i Politiken 27. Marts 1894. Sig. Muller i Højskolebladet, XIX, 1894, Sp. 449—52. Hver 8. Dag 5. Nov. i 8gg. Ch. A. Been i Tidsskr. for Industri, II, 1901, S. 177—91. C. E. Jensen: Karikatur-Album, II, 1907, S. 434 ff. Henning Brøchner i Bogvennen, IV, 1914, S. 116—19. H. S. Hendriksen i Aarvog for Bogvenner, I, 1917, S. 68—86 og Nyt Tidsskrift for Kunstindustri, V, 1932, S. 64. G. Hentze i Skønvirke, VIII, 1922, S. 113—26. Berl. Tid. 29. Nov. 1923 og Politiken 30. Nov. s. A. F. Hendriksen i III. Tid. 2. Dec. 1923. Samme: Mennesker og Oplevelser, 1910; ny Udg. 1932. Hans T. i Skønvirke, X, 1924, S. 48. Porcelænsfabrikken Bing & Grøndahl 1853—1928, 1928, S. 38 ff. Nyt Tidsskrift for Kunstindustri, I, 1928, S. 224. Alfred Schmidt i Samleren, IX, 1932, S. 64. Berl. Tid., Dagens Nyheder og Politiken 3. April 1932. Lauritz Nielsen: Den danske Bog, 1941, S. 266—70. Arthur G. Hassø: Danske Ex libris, 1942.

MmU

B M m

Tegner, Isaac Wilhelm, 1815—93, Litograf. F. 23. Juni 1815 i Helsingør, d. 21. Dec. 1893 i Kbh., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Tømrer- og Baadebyggermester, Kaptajn i Helsingørs Brandkorps Friderich Christian T. (1770—1837) og Inger Marie Poulsen (1780—1835). Gift i^o 4. Nov. 1848 i Kbh. (Trin.) med Ane Emilie Hansen, f. 29. Nov. 1825 i Kbh. (Trin.), d. 5. Nov. 1862 paa Jydske Asyl ved Aarhus, D. af Handelsgartner Hans Christian H. (1786—1827) og Gertrud Christine Lochte (1792—1882). 2° 31. Okt. 1863 i Kbh. (Garn.) med Athalia Frederikke Henriette Thaae, f. 26. Marts 1832 i Bergafjord i Island, d. 1. Okt. 1888 paa Frbg. (gift i^o 1855 med Litograf Andreas Christoffer Møller Hansen, 1823—62), D. af islandsk Købmand, senere i Kbh., David Christian Frederik T. {1802—71) og Christine Marie Biermann (1802—80).

T. begyndte sin Uddannelse som Malerlærling og blev Svend 1834. Allerede i sin Læretid besøgte han Kunstakademiet og naaede her op i Modelklassen. Han gik dog snart over til at lære Litografien i Kaptajn Henckels Stentrykkeri, som han forlod 1838 for at søge Stilling i Em. Barentzens Institut, Datidens mest bekendte Virksomhed inden for Branchen. Sammen med to Kammerater her, Adolph Kittendorff (s. d.) og Tyskeren Karl Muller vandt han 2000 Rdl. i Lotteriet. De tre unge Mennesker drømte om at oprette deres eget Firma og tænkte at købe Brødr. Berlings

1840 anlagte Litografiske Institut. Mullers Død og Trearskrigens Udbrud forsinkede imidlertid deres Planer, og først 1850 naaede Firmaet sin Oprettelse under Navnet I. W. T. & Kittendorff. Medens Kittendorff navnlig gav sig af med at gengive kunstneriske Arbejder, var T.s Speciale Portrætlitografiet, der da, før Fotografiens Gennembrud og efter at Kobberstikket var slaet ud af det billigere Litografi, var den gængse og meget brugte Form for Mangfoldiggørelse af Portrætter. Med Understøttelse først af Christian VIII. og senere af det Reiersen'ske Fond havde han søgt videre Uddannelse i Berlin, Dresden og Paris, og hans Evne til at træffe en Lighed, hans omhyggelige om end noget tørre Udførelse gav hans Værker stor Yndest, og han er sikkert den Litograf her i Landet, som har udført flest Portrætter; Det kgl. Biblioteks Afleveringsprotokoller viser, at der i Aarene 1851—91 er afleveret ca. 1200 Portrætter fra Firmaet T. & Kittendorff. Han har arbejdet dels efter Malerier som Thorvaldsen efter Horace Vernet, Fru Heiberg efter W. Marstrand og Tordenskiold efter Balth. Denner, dels efter levende Model og i de senere Aar efter Fotografier, saaledes Bjørnstjerne Bjørnson og Frithjof Nansen, men Konkurrencen med en Gengivelsesform, der som denne selv muliggjorde Mangfoldiggørelse, var i det lange Løb umulig, og Portrætlitografien døde langsomt ud. Firmaet bestod dog til T.s Død. — R. 1875. — Selvportræt i Maleri (Familieejje). Tegninger af A. Kittendorff og C. Bayer 1877 (Fr.borg) og af Erik Henningsen (Kunstmuseet). Træsnit 1888.

Th. Hauch-Fausbøll: Slægten Tegner, 2. Udg., 1937, S. 51, 55. Tidsskrift for Kunstindustri, 2. Rk., II, 1896, S. 149. Litografien i Danmark, 1922.

H. S. Hendriksen (C. Nyrop).

Tegner, Isaac Wilhelm, 1832—1909, Ingeniør, Generaldirektør for Statsbanerne. F. 20. Maj 1832 i Helsingør, d. 16. Okt. 1909 i Hellerup, begr. i Helsingør. Forældre: Skibsklarerer, Tømmerhandler, Møllejejer, senere Kaptajn, Kæmner og Dampskibsekspeditor Ludvig Ferdinand T. (1805—93, gift i^o 1827 m^ed Abigael Johanne Giebelhausen, 1806—28) og Marie Fridericke Elisabeth May (1813—95). Gift 18. Sept. 1860 i Aarhus med Hedevig Elise Drejer, f. 28. Febr. 1842 i Kbh. (Frue), d. 2. Maj 1919 i Hellerup, D. af Botanikeren, Lektor Salomon D. (s. d.) og Hustru.

T. kom 1850 ind som Elev paa den kgl. militære Højskole og; blev efter Oprykningseksamen 1853 udnævnt til Sekondløjtnant å la suite i Ingeniørkorpset. 1855 afgik han fra Skolen til Tjeneste ved Korpset. Efter en kort Tid at have gjort Tjeneste ved Ingeniør-

tropperne forflyttedes han til Kongerigets Vejtjeneste, der dengang hørte til Ingeniørkorpset, og kom til at gøre Tjeneste i Vestjylland. Han gjorde udmærket Fyldest i denne Stilling, baade personligt og teknisk, og mindedes altid selv dette Arbejde med Glæde. Han traf her sin senere Hustru og boede efter Brylluppet i Thisted. 1861 blev han Premierløjtnant, og s. A. ansattes han som Afdelingsingeniør ved Kontrollen med de jyske Jernbaner. Ved Lov af 4. Marts 1857 var der givet Koncession til et engelsk Selskab paa Anlægget af den saakaldte jyske Tværbane — Aarhus-Viborg-Randers —, men ved Lov af 10. Maj 1861 overtog Staten selv Fuldførelsen af denne Bane. Under Krigen 1864 deltog han som Ingeniørofficer i Skansearbejdet. 1865 fik han Afsked fra Krigstjenesten og blev 1867 Overingeniør for Anlægget af de jysk-fynske Baner, som dette Aar overtoges af Staten. Under T.s Virksomhed som saadan finder den egentlige Udvikling af Jernbaner i Danmark Sted, og den blev derfor i høj Grad præget af T., der baade er kendt som Jernbanebygger, Brobygger og Havneingeniør. Da T. tiltraadte som Overingeniør, fandtes der kun ca. 500 km Jernbane her i Landet; da han fratraadte 1906, var der ca. 2200 km, og de tilkomne var saa godt som alle bygget af T. Til T.s mest bekendte Broarbejder hører Jernbanebroen mellem Aalborg og Nørre Sundby, hvor Funderingsarbejderne frembød særlige Vanskeligheder, og Masnedsundbroen. Det var T., der først af alle stillede sig den Opgave at føre Jernbanevogne over Vandet fra Landsdel til Landsdel, og han løste denne Opgave saaledes, at man i andre Lande har efterlignet denne Løsning. Det er saaledes T., der har bygget Dampfærgelejerne ved Store og Lille Bælt, ved Øresund, ved Limfjorden og ved Gedser. 1871—74 var han Medlem af Bestyrelsen for Havneanlægget ved Esbjerg; 1878 blev han Medlem af den nedsatte Kommission angaaende Kbh.s Banegaards Udvidelse og 1886 af Kommissionen angaaende Jernbaneforholdene i og ved Kbh. 1888 blev han endvidere Medlem af den nedsatte Kommission angaaende Anlæg af Frihavn og Frilager ved Kbh. Efter Niels Holsts (s. d.) uventede Død udnævntes T. 1889 til Generaldirektør for Statsbanedriften, idet han dog vedblev at fungere som Overingeniør. T.s Evner kom i denne Stilling til deres fulde Ret, og der foregik i hans Tid en kraftig Udvikling af Statsbanernes Virksomhed. Lokomotiv- og Vogntallet blev omtrent fordoblet, det gennemsnitlige Togantal steg paa alle Strækninger, og Tarifreformen af 1897 med Indførelse af billige Takster var T.s Fortjeneste ligesom Tilslutningen til det internationale Jernbaneforbund vedrørende Godsbefordringen. T. var en frem-

ragende Administrator af den gamle Skole, baade myndig og patriarkalsk over for Personalet, men med Blikket aabent for det væsentlige i alle Sager, og navnlig med en klar Opfattelse af, hvor dansk Jernbanevæsen skulde sætte ind for at kunne hævde sig. I en Udtalelse fra 1899, som er gengivet i Rigsdagstidende, pegede T. paa disse Problemer, særlig Bygningen af en Række Dobbeltspor, Udvidelse af Kbh.s Hovedbanegaard og Bygning af faste Broer mellem Masnedø og Falster og over Lille Bælt, og advarede mod Bygningen af de mange Privatbaner. Rigsdagen, der hidtil i alt væsentligt havde fulgt T., saaledes ved Lovene af 1892 og 1898 om Statsbanedriftens Ordning, fandt disse Planer, der i alt vilde koste 75 Mill. Kr., for storslaaede og lod sig ikke afholde fra Bygningen af de private Baner, hvoraf alene Loven af 27. Maj 1908 gav 51. Med de fyldte 70 Aar trak T. sig 1902 tilbage, men beholdt Overingeniørembedet til 1906. Han var en meget smuk Mand med en statelig og værdig Optræden. Hans Anseelse inden for faglige Kredse var meget stor; et naturligt Udslag heraf var, at han 1892 valgtes til Dansk Ingeniørforenings første Formand. Han var klar og konsekvent i sit Arbejde og kunde være ubøjelig over for saavel Rigsdagen som Personalet. Over for Dagspressen var han ikke meget indladende. Tilsammen gav dette Anledning til, at der taltes om hans haarde Styre, men det var med Urette, selv om man maaske nok kunde betegne hans Styre som haandfast; han var baade Personalet og hele det danske Jernbanevæsen en god Mand, hvis Betydning for dansk Jernbanevæsens Udvikling og høje Standard vanskeligt kan værdsættes højt nok.

Justitsraad 1869; frasagde sig Titlen 1893. — R. 1865. DM. 1871. K.² 1879. K.¹ 1888. — Maleri af Gabriel Jensen 1903 i Generaldirektoratets Mødesal, af Aug. Jerndorff 1901 i Dansk Ingeniørforening og af Viggø Brandt 1908. Buste af Rudolph Tegner. Litografi 1900 fra I. W. Tegner efter Fotografi. Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri 1904 »Industriens Mænd« (Hagemanns Kollegium).

Th. Hauch-Fausbøll: Slægten Tegner, 2. Udg., 1937, S. 62 ff., 70. V. E. Tychsen: Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893, 1893. Ingeniøren, IV, 1895, S. 50—53 (af F. Øllgaard); XLI, 1932, S. 273 f. (af H. Flensborg); XLIV, 1935, Afd. VI, S. 214 (af Povl Bentzon). Dansk Jernbaneblad 8. Aug. 1902 og 24. Okt. 1909. Jernbanebladet, 1909, S. 25. 111. Tid. 31. Okt. 1909. Jærnbanebladet, 1909, Nr. 20. Nationaltidende 16. Okt. s. A. Politiken 17. Okt. s. A. Berl. Tid. 16. Okt. s. A. og 18. Maj 1932.

Povl Vinding.

Tegner, Peter Wilhelm, 1798—1857, Søofficer. F. 15. Juli 1798 i Helsingør, d. 18. Febr. 1857 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Kgl. Agent, Købmand, Stadsmægler Isaach Wilhelm T. (1765—1820, gift 2° 1813 med Christiane Christophersen, 1764—1828) og Ellen Marie Lund (1769—1813). Gift 28. Okt. 1826 i Tikøb med Johanne Cecilie Cathrine Christophersen, f. 17. Nov. 1802 i Tikøb, d. 13. April 1875 sst. (gift i^o 1819 med Købmand, senere Løjtnant Martin Peter Tegner, 1796—1825), D. af Brygger i Helsingør Johannes C. (ca. 1748—1811, gift med Cecilia Cathrine Hansdatter, ca. 1742—1808) og Bodil Christine Rasmussen.

T. voksede op i et velhavende Købmandshjem dels i Helsingør, dels paa Borupgaard ved Snekkersten, som Faderen ejede. Han blev Kadet 1811. Alle Lærerne paa Akademiet roser ham for Flid og Dytighed undtagen Læreren i Matematik og Navigation, Kommandør P. J. Wleugel, som han senere kom til at afløse. T. blev Sekondløjtnant 1818, Premierløjtnant 1825, Kaptajnløjtnant 1834, Kaptajn 1842, Kommandørkaptajn 1848 og Kommandør 1852. Da det paa den Tid, T. blev Officer, var sparsomt med Udkommandoer, kastede han sig over Studiet af Matematik, Navigation og Astronomi. 1822—23 var han Hjælpelærer, fra 1829 2. Lærer, 1833—41 1. Lærer i Matematik og Navigation paa Søkadetakademiet og 1824—30 om Sommeren med Kadetskibet. Han var en glimrende Lærer, der reformerede Undervisningen, indførte gode af ham selv forfattede Lærebøger, der i mange Aar blev anvendt paa Akademiet, og var meget afholdt af Kadetterne. Han udgav 1834 »Den elementaire Geometrie« og »Analytisk retliniet og sphærisk Trigonometrie«, 1840—44 »Den nautiske Astronomie« med Tabeller, Frugten af ti Aars vedholdende Arbejde, 1845 »Beskrivelse over Jordens Figur« (I—IV) og 1847 »Tillæg til Tegnens nautiske Astronomie«, ligesom han ogsaa i »Archiv for Søvæsen« har gjort sig bemærket ved fortrinlige Afhandlinger. Hans Forfattervirksomhed mødte Paaskønnelse, saaledes udtalte Kongen flere Gange sin Tilfredshed, og Kong Oscar I. af Sverige tildelte ham en Guldmedaille. Efter Faderens Død overtog T. Borupgaard, som han selv drev, indtil Virksomheden som Lærer og Forfatter lagde Beslag paa al hans Tid, hvorefter han solgte Gaarden. Da Krigen 1848 udbrød, fik T. Ordre til at lede Søtransportvæsenet. Han organiserede dette fra Grunden og gav Impulsen til Bygning af de Jerntransportbaade, der blev benyttet i de følgende 50 Aar. Efter Krigen var hans Helbred nedbrudt, han trak sig tilbage til Paulinelyst, hans Landsted i Snekkersten,

hvor han tilbragte sin Tid med videnskabelige Sysler og Havearbejde. — R. 1835. DM. 1840. K. 1850. — Maleri af A. Schiøtt 1856 samt af ubekendt, begge i Familieeje. Portrætteret paa Otto Baches Maleri Hestgardens Indskibning i Korsør i 1848 (Christian VII.s Palæ).

Th. Hauch-Fausbøll: Slægten Tegner, 2. Udg., 1937, S. 29 f, 34. Tidsskr. f. Søv., C, 1929, S. 31—37. Søe-Lieutenant-Selskabet 1784—1934, 1934.

Th. Topsøe-Jensen.

Tegner, Rudolph Christopher Puggaard, f. 1873, Billedhugger. F. 12. Juli 1873 i Kbh. (Garn.). Forældre: Premierløjtnant, Kammerjunker, senere Grosserer og Bankdirektør Jørgen Henry August T. (1843—1911, gift 2° 1900 med Arnette Margrethe Hage, 1847—1938) og Signe Elisabeth Puggaard (1847—99)- Gift 14. Okt. 1911 i Kbh. (Fred.) med Malerinden Elna Jørgensen, f. 17. Febr. 1889 paa Frbg., D. af Skibsfører, senere rumænsk Vicekonsul, Driftsinspektør i Em. Z. Svitzers Bjærgnings-Entreprise Carl Adolph J. (1855—1931) og Elisabeth (Lisa) Berg (1867—1940).

Det meste af det, der er sket i T.s kunstneriske Løbebane, ligger adskilligt ud over de gængse Normer. Ganske ung kom han som frivillig Lærling og Officersaspirant med Korvetten »Dagmar« paa Togt gennem Middelhavet til Athen og Smyrna. Et Besøg paa Akropolis bestemte ham til at blive Kunstner. Efter Hjemkomsten tog han Præliminæreksamen 1890, gik efter Forberedelse hos Maleren J. P. Pedersen ind paa Akademiets Skoler Okt. s. A. og forlod dem med Afgang som Modellerer Jan. 1893, o: efter kun to et halvt Aars Forløb, en vistnok enestaaende Præstation, ikke mindst i Betragtning af, at han ikke havde nogen forudgaaende Haandværkeruddannelse. Allerede 1892 udstillede han en Statue i naturlig Størrelse af en Faun, som han havde modelleret i Vilh. Bissens Atelier, og n. A. en »Gruppe af Syndfloden« (Maribo Museum) i overnaturlig Størrelse paa Charlottenborg Foraarsudstilling. Foraaet 1893 rejste den tyveaarige T. saa til Paris, hvor han slog sig ned paa Boulevard Arago i Nærheden af Stephan Sinding for en Aarrække. Det er tydeligt, at Sinding har øvet Indflydelse paa hans Kunst, men især følte han sig betaget af Rodin, hvad der dog først gav sig Udslag i hans Arbejder omkring Aarhundredskiftet og senere (»Frigjort« 1901, »Kvindetorso« 1906). Vigtigere blev det i første Omgang, at han i Paris omgikkes Tegneren Johannes Holbek, der efter hans eget Udsagn kom til at betyde meget for ham, og senere Tegneren Jens Lund. Han indførtes dermed i den symbolistiske Idéverden, men i plastisk Henseende knyttede

han foreløbig til ved den officielle franske Naturalisme. Filosofiske og symbolske Ideer blev det herskende hos ham fremfor de formelle Problemer i Billedhuggerkunsten, han satte sig de største Maal, stræbte mod det gigantiske, og siden hen har hans kogende Fantasi uafsladelig fostret frappante Skulpturideer, som han helst behandlede i kolossalt Format og med en utrolig Arbejdslethed. Efter at han 1894 havde udstillet en Gruppe »Eva omfavnende sin døende Søn« paa Salonen, blev Indledningen til hans symbolistiske Værk en Trilogi, »Guddommen og Mennesket«, omfattende en kæmpemæssig siddende Mandsstatue og to mindre, staaende Figurer af en Mand og en Kvinde. De ledsagedes i Udstillingskataloget 1896 af forklarende Tekster, der er særdeles betegnende for Tiden og dens Kvasi-Dybsindighed. Motivet var Kvinden, personificerende den sanselige, jordbundne Lyst, der hindrer den kæmpende Mand i hans ideale Stræben, det samme, som T. behandlede i »Jordbunden« (paabegyndt i Paris 1896). Foraaret 1897 fik T. Anckers Legat, som han anvendte til Studieophold i Italien (Kunstmuseets Buste af Fru Bernt Lie er modelleret i Rom 1898). Her gjorde Michelangelo et dybt Indtryk paa ham. Mindelser om Michelangelo er fremtrædende i de senere Grupper »I Mulmets Skød« og »Reden« (1915 og 1916), der plastisk vel er hans mest vellykkede Arbejder. Med denne Rejse afsluttedes hans første Udlændighed.

Hjemme fortsatte T. dels den Idékreds, han var kommet ind i, med den ret banale Gruppe »Lykken«, en opstigende Kvindekikkelse over en nedstyrtende Mand (1900), og med »Frigjort« (1901), der er hans mest originale Arbejde i symbolistisk Retning — Overmennesket, kendetegnet ved sin høje Pande og stærkt udviklede Hjerne, siddende paa en Kapitæl af vildt kæmpende Menneskekroppe. Dels behandlede han Oedipos-Sagnet i den voldsomste tragiske Stil med Grupperne »Kong Ødip og Antigone« (1902) og »Kong Ødips Afsked med sine Døttre« (1903) — de er et Skrig af Rædsel og Uhygge. Under skarp Kritik førte han de følgende Aar en heftig Kamp for at vinde Fodfæste i det hjemlige Kunstliv. Gravmælet over hans Moder (1899, Originalmodel i Kunstmuseet, i Bronze paa Helsingør Kirkegaard, i Marmor i Glyptoteket og paa en Kirkegaard i Trieste; Bronzemedaille paa Verdensudstillingen i Paris 1900) vandt Bifald, og han sejrede i Konkurrencen om Finsen-Monumentet 1907 med Gruppen »Mod Lyset« (rejst ved Rigshospitalet 1910). Men dette Monument blev ligesom hans Figurer til en Husfacade i Christian IX.s Gade (1907—08) alvorligt angrebet fra kompetent Side, og hans Forsøg

paa at faa anbragt sine Arbejder paa offentlige Pladser mødte stærk Modstand, saaledes »Jordbundet« i Marmor (fuldført 1910), som han forgæves tilbød Kbh.s Kommune som Gave til Raadhuset, og som derefter en Tid stod uden for Glyptoteket, »Kong Ødip og Antigone«, der i Bronze prøveopstilledes i Grønningen 1911, og Danserindebrønden, som Brygger Carl Jacobsen lod opsætte nogle Aar i Kongens Have. Striden om hans Kunst og dens Værdi blev ligefrem til »en kunstnerisk Borgerkrig« (Sophus Michaélis), da han Okt. 1915 i Raadhushallen udstillede et Forslag og flere færdige Figurgrupper til en kæmpemæssig Søjleportal »Livets Port« eller »Kærlighedens Port«, tænkt rejst paa Trianglen i Kbh. som Indgang til Fælledparken. Rundt om Søjlerne, til hvis Arkitektur han havde modtaget Bistand af Arkitekt A. J. Brandt, langs deres Fod skulde en rytmisk vekslende Række af store Figurer og Grupper skildre Mennesket under Kærlighedens Lov fra Fødsel til Død. Forslaget fremkaldte det største offentlige Opgør, noget enkelt Kunstværk vistnok har vakt her i Landet. T. havde en lille Kreds af Proselytter (Sophus Michaélis, Georg Brandes, Svend Leopold, Sven Lange, Slotsarkitekt Thorvald Jørgensen), men gennemgaaende modtog de sagkyndige hans Projekt med skarp Afvisning eller med Tvivl om hans Evner til at gennemføre det paa kunstnerisk forsvarlig Maade. En Komité til dets Virkeliggørelse blev vel dannet og flere Grupper modelleret i de følgende Aar — »I Mulmets Skød«, »Reden«, »De tørstige Børn« (1914), »Kærlighedens Mysterium« eller »Ofringen« (1913—18), »Rivalerne« (1918), »Sejren« (1921), men Tanken maatte opgives.

Paa Bestilling af en Privatmand udførte T. 1917 en »Leda-Fontæne« med tre Bronzegrupper til en Villahave i Vedbæk, og han søgte at underbygge sin Position ved en omfattende Udstilling af sine Skulpturer i Den frie Udstilling Sept.—Okt. 1919. Men bl. a. som Følge af den ringe Interesse, der vedvarende blev hans Kunst til Del (»Herakles og Hydraen« 1918—19, som en Kreds af private 1932 lod støbe og skænkede i Bronze til Opstilling paa Helsingør Havneplads, er formentlig tænkt som et symbolistisk Billede paa hans egen Kamp mod Menneskenes Vankundighed og Kritikkens Giftslanger, saaledes som han selv opfatter Tingene), bosatte han sig Sept. 1926 i Meudon-Val-Fleury i Frankrig, hvor han havde bygget et stort Atelier. Siden har han (i hvert Fald indtil den anden Verdenskrig) kun opholdt sig i Danmark om Sommeren. Et Omslag i en mere dekorativt stiliserende Retning begyndte i hans Kunst med »Herakles og det erymantiske Svin« (1919). I Gruppen »Afrodite leder Eros' Pil« (1919) søgte han en

spinkel, raffineret Elegance, som blev til helt rokokoagtig Ballet-Gratie i »Eros forlader Psyke« (1920) og »Eros flyver bort med Psyke« (1921), men ved Midten af 20'erne slog han konsekvent over til en gennemført dekorativ Stil med tung Massevirkning og mange forsirende Detailler i Tilknytning til den Dekorativisme, der paa samme Tid blev herskende i officiel fransk Billedhuggerkunst (»Pan« 1925, den kolossalt store »Apollon« 1930—33, »Eros paa Løven« 1933). I sin Udlændighed har han dog ikke sluppet Hjemlandet af Syne. Økonomisk velstillet, som han er, har han stadig været til Rede med Statuegaver (Bronzestatuerne af Hamlet og Ofelia til Helsingør), og mellem Kildekrog Station og Villingerød i Nordsjælland købte han et Stykke Land med et Højdedrag, som han indrettede til Statuepark for en halv Snes af sine store Bronzer og 1925 skænkede Esbønderup-Nøddebo Kommune. Her byggede han 1937 et Museum (ligeledes overgaaet i offentlig Eje) for sine Arbejder — et Monument over hans voldsomme Fantasi og lidenskabelige Produktivitet, tillige bestemt som Gravsted for ham selv, i Lighed med Thorvaldsens Museum.

Ved Siden af de store Arbejder har T. modelleret et aneligt Antal Buster, mest af sin Slægt og Venner og Tilhængere, f. Eks. Generaldirektør I. W. Tegner (1899), Tegnerne Johannes Holbek og Jens Lund (begge 1900, Holbeks opsat i Bronze 1903 paa hans Grav paa Snoldelev Kirkegaard), Faderen (1910), Sophus Michaëlis (1916, i Bronze paa Vestre Kirkegaard), Professor Edv. Ehlers (1917, i Bronze i Welanderhjemmet i Kbh.), Broderen Grosserer Hans Tegner (1918), Chr. Rimestad (1914), Gehejmeetsraad P. N. Damm (1923, Kbh.s Handelsbank), Georg Brandes (1927), Borgmester i Helsingør Peder Christensen (1933). Paa sine mange Rejser (foruden til Frankrig til Tyskland, Italien, Spanien, Grækenland) har han ogsaa malet mindre Landskaber og Bypartier. — Her hjemme udstillede T. med forskellige Afbrydelser paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1892—1904. Han deltog i Stiftelsen af De frie Billedhuggeres Selskab og udstillede paa Den frie Udstilling 1905—13, vendte atter tilbage til Charlottenborg og sendte Arbejder hertil 1914—24 og 1940. I Paris udstillede han paa Salonerne Société Nationale des Beaux-Arts 1894—97 og Société des Artistes Français 1904—05. Siden 1921 har han væsentlig søgt sidstnævnte Udstilling, hvor han 1931 fik Guldmedaille og Prædikaten »hors concours« for »Herakles og Hydraen«. — T. var Medlem af Akademiraadet 1922—25. — Selvpportræt-Buste 1922 (Museet i Kildekrog). Malerier af C. Wentorf ca. 1897, J^u1- Paulsen ca.

1910 (Museet i Kildekrog) og Mich. Ancher 1909. Tegninger af Sv. Brasch 1909 og Carl Jensen 1910.

Th. Hauch-Fausbøll: Slægten Tegner, 2. Udg., 1937, S. 88 f. Nationaltidende 81. Sept. 1919 (Erindringer). Jens Lund i III. Tid. 22. Sept. 1901 og 24. Febr. 1907. Ivar Bentsen i Det nye Kunstblad, I, igio—11, S. 65—69. C. C. Clausen i Hver 8. Dag 8. Dec. 1907. Verdens-Spejlet 23. Febr. 1908. Johan Rohde i Politiken 30. Jan. 1911. Det nye Hjem 15. Febr. s. A. Helge Kjellin i Konst, I, 1911—12, S. 107 ff., 115 ff. Rudolph Tegers Søjle-Portal, 1915 (Sophus Michaëlis, Georg Brandes og Svend Leopold). Sven Lange i III. Tid. 3. Okt. s. A. Politiken 3. Okt. (Thorvald Jørgensen), 27., 28. og 29. Okt. (Karl Madsen og Sophus Michaëlis) s. A. Rud. Tegner sst. 29. Okt. s. A. Nationaltidende 8. Okt. (Vilh. Wanscher), 15., 17. og 20. Okt., 23. Okt. (Sophus Michaëlis) s. A. Architekten, XVIII, 1915—16, S. 13 ff., 21—26, 35 f. Vilh. Wanscher i Turisttidende, VII, Okt. 1915. Alb. Repholtz i Ugens Tilskuer 15. Okt. s. A. Sigurd Muller i Forskønnelsen, V, s. A., S. 33—42. Sophus Michaëlis i Konst, V, 1916, S. 54—60. Th. Oppermann i Berl. Tid. 1. Okt. 1919. Rud. Tegner i Verden og Vi 4. Sept. 1921. Svend Leopold i III. Tid. 15. Juli 1923. Sophus Michaëlis og Rud. Tegner i København 14. Juli s. A. Chr. Houmark i B.T. 22. Jan. 1926 og 11. Juli 1929. Politiken 20. Nov. 1932 og 28. Dec. 1937. Ekstrabladet 7. Juli 1933. Dagens Nyheder s. D. Danske i Paris, red. af Franz von Jessen, II, 1938. Berl. Tid. 15. Juni s. A. Rud. Tegner i Magasinet, Politikens Søndagsnr. 8. Sept. 1940.

Sigurd Schultz.

Teilmann (Teilman). Præsteslægten T., som skal være af hollandsk Oprindelse, menes at stamme fra Christen Teglmester eller Teglmænd i Ribe, der antages at være Bedstefader (maaske Oldefader) til Brødrene Hans Nielsen T. og Christen Nielsen T. (1645—1728), der begge var Købmænd sst. Af disse var den førstnævnte Fader til Amtmand over Lundenæs og Bøvling Amter, Etatsraad Christian Hansen T. (1689—1749) til Skrumsager, Endrupholm og Nørholm m. m., af hvis Børn skal nævnes Magdalene T. (1717—42), gift med Konsistorialraad Thomas Just Jermiin (1711—78), adlet 1750, og Ingeborg Christiane T. (1720—85), der ægtede Kancellisekretær Henrik Christian Wormskiold (1726—60), der adledes 1757, samt de tre Sønner, der 1751 blev optaget i Adelen med Navnet Teilman, Etatsraad Tøger Reenberg Teilman (1721—88) til Endrupholm, nedenn. Landøkonom Andreas Charles Teilman (1723—90) til Nørholm, hvoraf han erigerede Stamhuset Nørholm, og Morten Teilman (1725—81) til Skrumstrup og Ristrup, hvis Datter Margrethe Mette Teilman (1757—1837) var gift med sin Fætter Konferensraad Peder Wormskiold (1750—1824, s. d.). Tøger Reenberg Teilman var Fader til nedenn. Ornitolog Andreas Charles Teilman (1786—1852) til Kærsgaard og til Tøger Teilman (1776—1827) til Endrupholm og Hennegaard, fra hvem

den nulevende adelige Linie stammer; hans Sønnesøn Proprietær, Landbrugskandidat Tøger Hans Teilman (1850—1936) var Fader til Edele Margrethe Krag Reenberg Teilman (1888—1942), der var gift med Overlæge Albert Marius Hald (1878—1935), og til Sophie Amalie Gersdorff Reenberg Teilman (f. 1890), der ægtede Translatør Carl Georg Valdemar Bratli (f. 1871, s. d.). Ovenn. Købmand i Ribe Christen Nielsen T. (1645—1728) var Fader til Sognepræst i Drammen Hans Teilman (1704—65), hvis Descendens endnu lever i Norge — hans Søn var Frugtavleren, Sognepræst i Modum Christian Teilman (1743—1821) — og til Amtsforvalter, Kammerraad Andreas T. (1699—1772), der var Fader til Sognepræsterne Peter T. (1745—1816) i Tostrup og Uggerløse og Hans T. (1746—1822) i Tølløse og Aagerup; sidstnævnte var Fader til Sognepræst i Ormslev og Koldt Andreas Peter Johan T. (1797—1883) — hvis nedenn. Søn Valgmenighedspræst Jørgen T. (1835—1919) var Fader til nedenn. Gymnastikdirektør Kåre T. (1870—1934) — ^1 Cathrine Georgia T. (1777—1842), gift med Provst Thomas Schatt Rørdam (1776—1831), til Mette Margrethe T. (1783—1877) og Cathrine Margrethe Samsøe T. (1787—1869), der ægtede sin Fætter Sognepræst i Jydstrup og Valsøllille Andreas T. (1780—1811). Ovenn. Pastor Peter T. (1745—1816) havde foruden Sønnen Andreas T. (1780—18n) en Søn Konsistorialraad Johan Christian (Christen) T. (1783—1866), Sognepræst i Tostrup og Uggerløse, som i Ægteskab med sin ovenn. Kusine Mette Margrethe T. var Fader til nedenn. Genealog, Sognepræst i Bredsten Andreas T. (1812—69) og til Skolelærer paa Frydendal Frands Jørgen Harald T. (1814—81), hvis Søn var Legatstifteren, Vingrosserer, Generalkonsul Johan Christian T. (1845—1929).

Bjarne Teilman: Stamtavle over Slægten Teilman(n) i Danmark og Norge, 192 a

Albert Fabritius.

Teilman, Andreas Charles, 1723—90, Godsejer, økonomisk Skribent. F. Dec. 1723 paa Skrumsager, Sønder Bork Sogn, d. 27. Juli 1790 paa Nørholm, begr. i Torstrup. Forældre: Kancellisekretær, senere Amtmand over Lundenæs og Bøvling Amter, Etatsraad Christian Hansen T. (1689—1749) og Kirstine Marie Reenberg (1688—1734)- Ugift.

T. blev Student 1740 fra Roskilde, men opgav senere Studieringerne for Landbruget og tog Ophold hos sin Fader, som han hjalp med hans Amtmandsforretninger. Ved Faderens Død 1749 søgte han forgæves hans Embede, men arvede Herregaardene Nørholm, Lunderup og Agerkrog. Han var som Landmand meget dygtig og

foretagsom, opførte nye Bygninger og opdyrkede store Hedearealer. Han viste sig over for sine Bønder meget velmenende og vilde gerne skaffe dem gode Forhold, men var dog muligvis ogsaa noget streng. I en pseudonym Pjece fra 1767 krævede han Stavnsbaandets Ophævelse, men tillige Landboforhold som de engelske, hvor Bønderne var Forpagtere og Herremændene raadede frit overjorden. Hans Maal kan siges at have været Frigørelse i lige Grad for baade Bønder og Godsejere. De første undte han den personlige Frihed, men for de sidste krævede han Frihed for al den Tvang, Fæstelovgivningen havde lagt paa dem. Til dette Standpunkt, en Slags dansk Fysio-kratisme, sluttede sig ogsaa andre Godsejere paa Vardeegnen, og selvfjerde afgav han en Betænkning i denne Retning i Anledning af et Regeringscirkulære af 30. April 1768 om Forslag til Landvæsenets Forbedring (udgivet i Trykken 1771 pseudonymt som »Anders Christensens Betænkninger«). Under Henvi- sning til »den naturlige Ret« protesterer han mod enhver for Godsejerne skadelig Indgriben i deres Ejendomsrettigheder. Disse Anskuelser fastholdt T. ufortrødent og energisk gennem 30 Aar og kunde derfor ikke slutte sig til Landboreformerne og den Skikkelse, de fik. Endnu i 1788 i Stavnsbaandsløsningens Aar udgav han en kort og klar Pjece, »Forsøg til et Landvæsens-System, saaledes som det kunde være«, med fornyet Krav om, at enhver Godsejer skulde have fri Raadighed over sin Ejendom, samtidig med at Bonden blev helt uafhængig, saaledes at de to Parter kom til at staa over for hinanden ligesom Ejeren og Forpagteren af en Hovedgaard. — Naar T. (af C. E. A. Schøller i C. F. Brickas »Dansk biografisk Lexikon«, XVII, S. 120) er blevet betegnet som »Reformpartiets talentfuldeste og behændigste Modstander«, kan hertil bemærkes, at i Virkeligheden vilde han og ligesindede en »Reform«, der vilde have betydet et langt mere udpræget Brud med gamle Traditioner end den Ordning — med Fastholdelse og videre Regulering af Fæstevæsenet —, der gennemførtes. T. stod egentlig ikke saa langt fra Mænd som Tyge Rothe og J. L. Reventlow, der altid har været opfattet og prist som store Reformvenner. — Adlet 1751. — Etatsraad 1777. — Mindestøtte i Haven ved Nørholm 1890 med Bronze-medaille af N. O. Schmidt. — Maleri 1765, formentlig af A. Briinniche (Roskilde Katedralskole). Maleri (Familieeje).

E. Holm: Kampen om Landboreformerne i Danmark 1773—91, 1888. I. K. Rosenørn: Lidt om Nørholm og dens Beboere, 1909, 2. Opl., S. 5—10. S. Nygård: Danske Herregaarde ved 1920, III, 1923, S. 584 ff. Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., II, 1930, S. 200—04. Hans Jensen: Dansk Jordpolitik 1757

Teilman, Andreas Charles, 1786—1852, Ornitolog. F. 24. Juni 1786 paa Endrupholm, d. 10. Dec. 1852 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Etatsraad Tøger Reenberg T. (1721—88, gift i^o 1757 med Margrethe Frantsdatter Benzon, 1722—59) og Sophie Amalie Gersdorff (1743—1801). Gift i^o 17. Juni 1808 i Næstved med Margrethe Christine Elisabeth Wedelsparre, f. 29. April 1784 paa Rønnebæksholm, d. 13. Maj 1823 paa Endrupholm, D. af Kammerherre, Konferensraad Ditleff W. til Rønnebæksholm (1749—1812) og Christine Elisabeth Poulsen (1749—1808). 2° 4. Okt. 1825 i Kbh. (Slotsk.) med Sophie Dorothea Bardenfleth, f. 28. Aug. 1803 i Kbh. (Holmens), d. 28. Aug. 1826 paa St. Croix, D. af Premierløjtnant, senere Kontreadmiral J. F. B. (s. d.) og Hustru. 3° 27. Juli 1843 i Kbh. (Holmens) med Frederica Dorothea Leschly, f. 1. Juli 1817 paa Frbg., d. 29. Juni 1889 sst., D. af fhv. Bogholder ved det militære Uld- og Linnedmanufaktur paa Kongsberg Frederik Werner L. (1775—1841) og Frederikke Amalia Raspe (1786—1834).

T. blev kun femten Aar gammel Ejer af Kærgaard ved Ribe, men solgte den 1828. Han gik oprindelig Officersvejen og blev 1807 Løjtnant. 1825—33 ^{var} han Toldinspektør i Christianssted paa St. Croix. T., der 1820 havde foretaget en Rejse til Island, udgav 1823 »Forsøg til en Beskrivelse af Danmarks og Islands Fugle eller Haandbog i det danske Veideværk«. Dette Værk er ganske vist skrevet væsentlig ud fra Jægersynspunkter og uden nogen større videnskabelig Værdi, men det har dog haft ikke ringe Betydning som den første større samlede Fremstilling af Danmarks Ornitologi. Indirekte fik T.s Bog Betydning ved at fremkalde Friderich Fabers (s. d.) »Ornithologiske Noticer som Bidrag til Danmarks Fauna« (1824). — Kammerjunker 1810. Hofjægmester 1829. — Akvarel af C. W. Eckersberg ca. 1830 (Familieej).

Fra Ribe Amt, VI, 1908, S. 97 ff. J. Richter: Jægmesteren paa Kærgaard, 1927_

R. Sparck.

Teilmann, Andreas, 1812—69, Personalhistoriker. F. 13. Juni 1812 i Jydstrup, d. 10. Marts 1869 i Bredsten, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Tostrup og Uggerløse, Konsistorialraad Johan Christian (Christen) T. (1783—1866) og Mette Margrethe Teilmann (1783—1877). Gift 10. Sept. 1852 i Brande med Anne Marie Lovise Jensen, f. 7. Okt. 1831 i Svendborg, d. 7. Jan. 1885 i Kbh. (Holmens) (gift 2° 1877 med Kontorchef ved Orlogsværftet Christian Lund, 1838—1902), D. af Sognepræst Hans J. (1800—65) og Anne Marie Nielsen (1803—66).

T. blev Student 1831 fra Roskilde og cand. theol. 1837, ^{var} konst. Lærer ved det Kgl. Døvstumme-Institut 1838—39, Kapellan, Vikar og Hjælpepræst forskellige Steder og blev 1851 Sognepræst til Sønder Felding og Assing, hvorfra han 1866 forflyttedes til Bredsten og Skibet. T. var i Studietiden stærkt optaget af genealogiske og personalhistoriske Arbejder og udgav 1841 »Teilmann-Stammen« (ny Udg. 1844) og 1846 »Stamtavle over Familien Neergaard«, væsentligst for at bevise Adkomst til Familielegater. Den førstnævnte, indbundet med mange Aktstykker, findes nu i Det kgl. Bibliotek (Ny kgl. Saml. Fol. 1312⁰). Han efterlod i Manuskript fire Bind personalhistoriske Efterretninger om Gejstligheden væsentligst paa Sjælland (i Ny kgl. Saml. Fol. 745¹ og Ny kgl. Saml. 4¹⁰ I977^e), der delvis er benyttet af Th. Hertz i »Efterretninger om geistlige Embeder i Kongeriget Danmark« (I—X, 1857—64).

TL Hauch-Fausbøll.

Teilmann, Jørgen, 1835—1919, Valgmenighedspræst. F. 1. Maj 1835 i Bøvling, d. 11. April 1919 i Bering, Ning Herred, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Ormslev og Koldt, Andreas Peter Johan T. (1797—1883) og Anna Cathrine Høegh (1801—92). Gift 11. Nov. 1864 i Horne, Fyn, med Martine Georgia Leth, f. 23. Juli 1834 i Lille Hedinge, d. 8. Okt. 1915 i Bering, D. af Sognepræst, sidst i Horne, Lars Balslev L. (1796—1885) og Johanne Henriette Jacobe Bredsdorff (1797—1888).

Børnene i Bøvling Præstegaard blev strengt gammeldags opdraget og maatte begynde at læse allerede i Trearsalderen. Da Faderen flyttede til Ormslev, sattes T. i Aarhus Latinskole, hvorfra han blev Student 1853. Han begyndte straks paa Teologien. Han hørte især hjemme i Vartov og kom ogsaa i Grundtvigs Hjem. T. blev Kandidat 1863, havde Lyst til at komme som Præst til Grønland, men fulgte sin Faders Tilskyndelse og blev Kapellan i Tem ved Silkeborg, hvor der var stærkt kirkeligt Røre og hvor han fik det Vidnesbyrd, at »Vorherre har brugt Dem til at gøre mange Hjerter glade«. 1865—66 var han Seminarielærer paa Gedved og blev derefter sin Faders Kapellan i Ormslev og var Sogneraadsformand der 1867—73. Faderen tog sin Afsked 1875, og Sogneboerne ønskede T. til hans Eftermand, men fik Afslag, og Bering Valgmenighed dannedes da omkring ham. Dens Kirke blev indviet n. A. Det blev hurtigt en stor Kreds, ca. 400 Familier, spredte i 50 Sogne. Det gav lange Køreture; thi T. var flittig til at se til Folk. Han var Dus med dem alle. Ogsaa i Aarhus dannedes

der en Kreds af Valgmenigheden, og T. blev meget brugt ved Møder, thi han var en ildfuld Taler. Hans Søn Kåre T. siger om ham: »Far havde en voldsom Natur, han kunde være ilter og hidsig, og saa talte han højt, det ligefrem busede ud af ham; men han blev snart god igen og mente det i Reglen ikke saa slemt.« — Maleri af Julius Paulsen ca. 1917 (Bering Valgmenighedsk.).

Fr. Holm i Højskolebladet, XLIV, 1919, Sp. 657—68. Kåre Teilmann: Jørgen Teilmann og hjemmet i Bering præstegård, 1931.

A. J. Rud.

Teilmann, Kåre, 1870—1934, Gymnastikdirektør. F. 25. Marts 1870 i Ormslev, d. 2. Aug. 1934 i Marseille, begr. i Bering. Forældre: Kapellan, senere Valgmenighedspræst Jørgen T. (s. d.) og Hustru. Gift 14. Sept. 1907 i Kbh. (b. v.) med Kate Hempel, f. 13. Marts 1879 i Kbh. (Garn.), D. af Læge, senere General-læge Johan Frederik H. (1848—1911) og Julie Hanne Mathilde Høegh-Guldberg (1853—1925). Separeret.

T. voksede op i et særpræget grundtvigsk Præstehjem og modtog sin første udefra kommende Paavirkning gennem dette Hjems Tilknnytning til Højskole- og Skytteforeningskredse. Det var derigennem, hans Interesse for Gymnastik blev vakt, og efter at han som ganske ung havde gennemgaaet et udvidet Kursus paa Askov Højskole, besluttede han $\bullet \rightarrow$ ansøret af N. H. Rasmussens (s. d.) Eksempel —• at søge Uddannelse paa det gymnastiske Centralinstitut i Stockholm. Efter at have gennemgaaet denne Læreanstalt og derved erhvervet sig Betegnelsen Gymnastikdirektør foretog han en etaarig Udenlandsrejse (England, Tyskland), aftjente sin Værnepligt og blev Sekondløjtnant og begyndte derefter som 25aarig en Virksomhed som Gymnastiklærer og Sygegymnast, der kom til at strække sig over omtrent 40 Aar. Paa det Tidspunkt, da denne Virksomhed begyndte, forberedtes inden for vor Skolegymnastik et Systemskifte, der gjorde de svenske Principper eneraadende, og T. blev en af de første, der som Lærer ved en Skole anvendte disse Principper i Dreningymnastikken. Samtidig med at han begyndte denne Skolevirksomhed (der fortsattes til 1925), oprettede han sammen med K. A. Knudsen (s. d.) et Institut for Sygegymnastik, som han fra 1897 videreførte alene, og hvortil han senere knyttede et Kursus til Uddannelse af Sygegymnaster og Massører. Dette Kursus, som 1915 fik Alm. dansk Lægeforenings Anerkendelse, og som har opnaaet en anset Position, er efter T.s Død videreført under hans Navn. Blandt Forkæmperne for svensk Gymnastik omkring Aarhundredskiftet kom T. i Kraft af sin Oprindelse, sin Uddan-

nelse og sine personlige Tilknytninger ganske naturlig til at høre til Inderkredsen; men det fortjener at fremhæves, at han allerede 1906 vendte sig kritisk mod visse af denne Gymnastiks Lærdomme, og en lignende Selvstændighed i Opfattelse gav han senere Udtryk for i en Række Tidsskriftartikler om svensk Gymnastiks historiske Udvikling. I Modsætning til Flertallet af sine samtidige bevarede han derved Kontakten med en Udvikling, som senere har fundet Sted paa gymnastisk Omraade her i Danmark, og som han vel endog kan siges at have haft en vis Betydning for. — Maleri af Heinrich Dohm (Teilmanns Kursus).

Dagens Nyheder 5. Aug. 1934.

H. P. Langkilde.

Teinnæs, Carl Vilhelm **Theodor**, 1874—1933, Sprogmand. F. 25. Sept. 1874 i Rønne, d. 20. Nov. 1933 paa Frbg., Urne paa Frbg. Kgd. Forældre: Sømand Johan August Nielsen (1829—75) og Marine Martine Vallentin (1843—^J923)- Navneforandring 17. April 1922. Gift 31. Okt. 1902 i Kbh. (b. v.) med Johanne Christine Jeppesen, f. 8. Nov. 1872 i Rønne, d. 24. Juni 1932 paa Frbg., D. af Bogbindermester Niels Nielsen J. (1837—93) og Martha Margrethe Koefoed (1839—1915).

T. blev Student 1893 fra Rønne, studerede germansk Filologi og tog 1900 Skoleembedseksamen med Tysk som Hovedfag. Han ernærede sig derefter som Lærer ved forskellige Privatskoler, **til** han 1909 blev ansat ved den frederiksbergske kommunale Mellemskole og Realskole. 1903—32 gav han Timer ved Marinens forskellige Skoler, og han var fra 1911 Eksaminator ved Maskinisteksamen. Særlig Betydning fik han som Lærer i Tysk ved Købmandsskolens Aftenskole og ved Handelshøjskolens Translatørskole i teknisk Engelsk og Tysk. En engelsk Læsebog for Maskinister (1917, 3. Udg. 1932) var Frugten af hans Syslen med teknisk Sprogstof. •→ T. paa-begyndte 1923 med Støtte af mag. art. Aage Rohmann og cand. mag. P. K. Stibolt en Indsamling af bornholmsk Sprogstof og efterlod sig ved sin Død Manuskriptet til en meget omfangsrig bornholmsk Dialektordbog, der foreløbig henligger ufærdig og utrykt. Forskellige Smaating om Dialekten har han skrevet i »Danske Folkemaal«, **III**, 1929 og »Gammelt å nyt«, **II**, 1930; desuden i M. K. Zahrtmann-Bogen 1931 sammen med Aage Rohmann en Afhandling om »Den bornholmske Ege«.

Danske Folkemaal, VII, 1933, S. 65—68 (af Aage Rohmann). Bornholmske Samlinger, XXII, 1934, S. 17—22 (af P. K. Stibolt).

Teisen, Niels Carl Gustav, 1851—1916, Teolog, religionsfilosofisk Forfatter. F. 23. Maj 1851 i Lunde ved Varde, d. 1. Marts 1916 i Odense, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Fanefjord, Marcus Peter T. (1811—80, gift 2° 1854 med Thora Sophie Elisa Holck, 1826—1908) og Pauline Christiane Gustava Holm (1817—53). Gift 18. Maj 1880 paa Frbg. med Ingeborg Andrea Berg, f. 16. Sept. 1855 i Hem, Onsild Herred, d. 2. Dec. 1908 i Odense, D. af Sognepræst Andreas Høyer B. (1805—55) og Charlotte Louise Birgitte Oppermann (1814—60).

T. blev Student 1870 fra Nykøbing F. og cand. theol. 1875, underviste et Par Aar ved københavnske Skoler og var fra 1878 i 37 Aar ansat ved Odense Katedralskole, hvor han 1882 blev Adjunkt og 1905 Overlærer; knapt et Aar før sin Død tog han sin Afsked. Mild og fin af Karakter øvede T. sin Skolegerning, medens han i øvrigt levede en stille Tænkens Liv og med vaagen Interesse fulgte Tidens aandelige Strømninger, dybt rodfæstet i sit kristne Livssyn og paavirket af Pascals og Kierkegaards Tanker. Han udfoldede et ret omfattende teologisk-religionsfilosofisk Forfatterskab. Om Pascal handler en Afhandling i »Theologisk Tidsskrift« (I) fra 1884, og s. A. udgav T. »Kort Indlæg i Sagen mellem S. Kierkegaard og H. L. Martensen«. En halv Snes Aar senere kom et andet lille Skrift: »Til Overvejelse i Anledning af Prof. Høffdings Bog om S. Kierkegaard« (1893) og 1903 Bogen »Om Søren Kierkegaards Betydning som kristelig Tænk«. Af Pontus Wikner gav T. et Kar akter billede 1910; han skrev en Del Tidsskrift-afhandlinger om forskellige engelske Filosofer, bl. a. Herbert Spencer, Henry Mansel og John Romanes, og oversatte Benjamin Kidd: »Den sociale Udvikling« (1900). Han fulgte med kritisk Opmærksomhed Høffdings Forfatterskab, som han tog Stilling til i flere af sine Afhandlinger, samtidig med at han ogsaa havde sin Opmærksomhed rettet mod Stuart Mills Tanker. 1886 skrev han »Om Forsøgene paa at grundlægge en religionsløs Sædelære«, 1888 om Høffdings Etik, 1901 om hans Religionsfilosofi (i Teol. Tidsskr., Ny Rk., II, 1), og 1904 udsendte han Bogen »Om Viljens Frihed«. — Til den særlig apologetiske Linie i T.s Forfatterskab hører Skriftet »Om Betydningen af et Sandsynlighedsbevis for Kristendommens Sandhed« (1890), »Om Troen paa Gud (Teisme)« (1908) og den lille Bog om »William James' Lære om Retten til at tro« (1911). Til samme Gruppe maa man ogsaa henregne »Filosofiske Overvejelser« (1891) med den lille værdifulde Afhandling »Om Lykken«. Som Teolog har T. skabt sig et Navn ved sin stærke Hævdelse af »Annihilationsteorien«, Læren om Tilintetgørelse

i Modsætning til Tanken om den evige Fortabelse. Sine Tanker herom har han fremsat i »Læren om betinget Udødelighed« (1889) og »Om evig Fortabelse. En Traktat om de sidste Ting« (1901). 1912—13 udgav T. to Bind »Afhandlinger og Studier«, hvor han samlede, hvad han igennem Aarene havde skrevet i forskellige Tidsskrifter. Den sidste af disse Afhandlinger, der handler om Døden og Udødelighedstroen, er trykt Aaret efter hans Hustrus Død. Ved sin Afsked holdt T. 1915 en Translokationstale, som han selv betegner som sit Testamente til Disciplene. Den handler om Spørgsmaalet om Gud — og paa T. passede, hvad William James skriver om sig selv, at han arbejdede paa at »aabne for de religiøse Kildespring«.

Odense Kathedralskoles Indbydelsesskrift 1916, S. III—XV. E. Koch i Fyns Tidende 2. Marts 1916. Fyens Stiftstidende og Fyns Venstreblad s. D. Hovedstaden 3. Marts s. A. S. V. Wiberg: Stamtavle over Familien Storch,

Teisen, Johannes Strøm, f. 1878, Arkitekt. F. 10. April 1878 i Nørre Næraa. Forældre: Lærer Valdemar Theodor T. (1843—1923, gift 1° 1866 med Vilhelmine Marie Constance Larsen, 1840—76) og Laura Erikke Christine Nielsen (1843—1927). Gift 28. April 1902 i Nørre Næraa med Signe Mathilde Jensen, f. 20. Dec. 1877 i Tommerup, D. af Murermester Peter J. (1851—1909, gift 2° 1883 med Christine Jørgensen, 1861—1931) og Johanne Maren Larsen (1856—81).

T. gjorde Svendestykke som Murer, blev dimitteret fra Odense tekniske Skole som Bygningskonstruktør og tog 1905 Afgangseksamen fra Akademiets Arkitekturskole. 1914 vandt han den lille Guldmedaille. Selvstændig Virksomhed har han drevet fra 1912. Det væsentlige Præg paa T.s Udvikling satte den sentromantiske Retning, der var udgaaet fra Herholdt og bl. a. fortsat af Hans J. Holm og af Martin Nyrop, hos hvem T. tegnede som ung. Denne Retnings hjemlige, maleriske Præg findes i Arbejder som Fyns Stifts Husmandsskole ved Ruggaardsvej, Odense (1908, tegnet i Forbindelse med et løst Idéforslag af Nyrop) og Statens Kvinde-seminarium i Ribe, hvis Stil er en Tillempning af Byens gamle Teglstens- og Bindingsværksarkitektur (1911). Ogsaa i hans senere Arbejder, hvor Indflydelse fra samtidige Strømninger som Nyklassicisme og moderne Enkelhed gør sig gældende, findes stadig en vis Sammenhæng med det stemningsbetonede og den hjemlige historiske Tradition i hans Udgangspunkt. T.s Navn er i særlig Grad knyttet til den Række til Dels meget store Beboelsesejendomme,

han har opført for Kbh.s Kommune og andre. Som Eksempler kan nævnes: Prinsesse Charlottesgade 14—32, Sjællandsgade 9—13, Stevns­gade 1—15 (1917, Kommunens første Ejendom til Afhjæl­ping af Bolignøden); Clara Raphaels Hus, Østerbrogade 85 (1920); Nyvej 16 (1928); »Solbjerg« (1928) og »Aggersvoldhus« (1932, sammen med Sønnen Mogens S. T.), beliggende mellem Næsby­holmvej, Torbenfeldtvej, Brønshøjvej, Bellahøjvej; Randersgade 6—8 (1934) samt Hjørnehuset Rothesgade 17—21 og Randersgade 23 (1936), begge disse ogsaa sammen med ovennævnte Søn. En anden særlig Gren af T.s Virksomhed er hans talrige Landsbysko­ler, ca. 30, bl. a. Gundsømagle (1910) og Kirke Stillinge (1915). Af hans øvrige Produktion kan nævnes: en Del af den kommunale Borger- og Realskole i Skelskør (1912) samt Alderdoms- og Syge­hjemmet sst. (1917); Garnisonssygehuset i Holbæk (1913); det kvindelige Elevhjem ved Statsseminariet i Tønder (1923). Des­uden har han istandsat Katedralskolen i Ribe (1914), indrettet Den konservative Vælgerforenings Ejendom, det kendte barokke Hus Frederiksborggade 8 (1926) samt vundet første Præmie i Kon­kurrencen om Kommunens Skole ved Irlandsvej (1928). T. har modtaget Kbh.s Kommunes Præmie 1909, Gentofte Kommunes Diplom 1912, 1913 og 1918, Guldmedaille i Gent 1921. Han beklæder en Mængde faglige, sociale og kirkelige Tillidshverv. — R. 1928.

Architekten, Medd. fra Akad. Arkitektforening, XI, 1908—09, S. 329—32; XII, 1909—10, S. 149—52; XXIV, 1922, S. 33 f., 36 f.; XXVII, 1925, S. 88, 90; XXVIII, 1926, S. 86 f., 276 f.; XXIX, 1927, Ugehæfte, S. 188; XXX, 1928, Ugehæfte, S. 87 f.; Maanedshæfte, S. 70, 72 f.; XXXII, 1930, Ugehæfte, S. 41 f.; XXXV, 1933, Ugehæfte, S. 102 f.; XLI, 1939, Maanedshæfte, S. 167 ff. Politikens Sommerhuse, 1913, S. 50 f., 79. Olaf Andersen: Fyns Stifts Husmandsskole 1908—33, 1933, S. 24 f.

Knud MiUecn.

Teller, Carl Philip, 1860—1909, Ingeniør, Vandbygningstekniker. F. 9. Juni 1860 i Kbh. (Garn.), d. 25. Febr. 1909 i Hellerup, begr. i Gentofte. Forældre: Kunstdrejermester Carl Friederich T. (1816—89, gift i^o 1851 med Augusta Christophine Marie Rehberg, ca. 1813—52) og Magdalene Jacobine Franzen (1817—1903). Gift 23. Maj 1890 i Lyngby med Elvina Augusta Julie Fagerlund, f. 22. Aug. 1861 i Taarbæk, d. 7. Dec. 1938 i Helle­rup, D. af Tømrmester Elias Benander (Crone) F. (1826—1908) og Ellen Andersen (1826—1913).

T. tog polyteknisk Adgangseksamen 1876 og blev 1882 cand. polyt. i Ingeniørfaget. Efter Eksamen fik han en kort Tid Ansæt-

telse ved Kbh.s Brolægnings- og Vejevæsen og kom derefter i Maj s. A. til Kbh.s Havnevæsen. I denne Stilling kom T. til at deltage i Udførelsen af en Række store Arbejder, som i de følgende Aar udførtes af Havnevæsenet. I særlig Grad var dette Tilfældet med Frihavnsanlægget, der afsluttedes 1894, ved hvilket T. fungerede som ledende Ingeniør i Marken. T.s udmærkede Evner som Vandbygningstekniker, hans gode og hurtige Hoved og hans efterhaanden store praktiske Erfaring bevirkede, at man overdrog ham at holde Forelæsninger i Professor Holmbergs Sted, da denne 1897 blev syg og sent s. A. døde. 1898 blev T. hans Efterfølger som Professor i Vandbygningsfagene. I denne Stilling udførte han et stort Arbejde med at modernisere Lærestoffet. Hans Forelæsninger var prægede af hans store praktiske Erfaring og Kendskab til Arbejders Udførelse; de udgaves autograferede (I—IV, 1904—08), og 1905 udgav han første Hæfte af en større Lærebog i Trykken, et Arbejde, som dog ikke blev fortsat. Jævnside med sit Undervisningsarbejde udfoldede T. en betydningsfuld Virksomhed paa anden Maade; han assisterede f. Eks. Havnevæsenet med Projektering af Spærredæmningen over Kalvebod Strand, han projekterede en Udvidelse af Rønne Havn og udførte lignende Arbejder i Svaneke og Masned Sund. Paa Statens Vegne førte han Tilsyn med forskellige Arbejder i Hundested Havn og var desuden stærkt benyttet i Kommissioner o. l., f. Eks. den 1902—03 arbejdende Øhavnskommission i Anledning af Bygningen af Skagens Havn og i Kommissionen angaaende Esbjerg Vesthavnsprojekt. 1901—06 var T. Medlem af Gentofte Kommunalbestyrelse. I Egenskab af Formand for dennes tekniske Udvalg fik han stor Betydning for den i stærk Udvikling værende, endnu landlige Kommunes tekniske Anlæg. Han var bl. a. den ledende i Udarbejdelsen af en Kloakplan og i Anlægget af nye Hovedforbindelser i tværgaaende Retning inden for Kommunens Omraade. Endvidere var han meget virksom ved Anlægget af Bernstorffsvejens Sporvej og ved Udvidelsen af Kommunens Vandværk. 1891—99 var T. Medlem af Bestyrelsen for Den tekniske Forening. Af T.s efterladte ret betydelige Midler oprettede hans Enke to Legater: Professor Carl Philip T. og Hustrus Legat og Ingeniør Joachim Crone Fagerlunds Legat, der begge skal anvendes til Fordel for unge studerende Polyteknikere. — R. 1894.

Slægten Teller, 2. Udg., 1925, S. 17. G. Lorenz i Ingeniøren, XVIII, 1909, S. 73 f. H. C. V. Møller i Teknisk Tidsskrift, XXXIII, 1909, S. 69. J. Munch-Petersen: Danmarks Vandbygning i de sidste 50 Aar, Den tekniske Forenings Tidsskrift, LI, 1927, S. 109—62. L. Gotfredsen: Gjentofte Kommunestyre

Telmányi, Anne Marie Frederikke, f. 1893, Malerinde. F. 4. Marts 1893 i Kbh. Forældre: Komponisten Carl Nielsen (s. d.) og Billedhuggerinden Anne Marie (Carl) Nielsen (s. d.). Gift 7. Febr. 1918 i Kbh. (b. v.) med Violinisten Emil T. (s. d.). Ægteskabet opløst 1936.

Efter Forberedelse hos Frkn. Sode og Meldahl gik A. M. T. paa Akademiet Vinteren 1909—10. Derefter opholdt hun sig et Aar paa Kostskole i England, malede det følgende Aars Tid hos Tycho Jessen og kom saa atter paa Akademiet Efteraaret 1912, bl. a. under Rostrup Bøyesen, og tog Afgang Maj 1916. — A. M. T. debuterede paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1917 med to store Figurkompositioner, »Pietå. Marias Klage over Christi Lig«, med hvilken hun vandt Akademiets mindre Guldmedaille 1916, og »Jacobs Drøm«, og vakte straks Opmærksomhed. Det var i de Aar, da de unge Malere af Akademiets Kreds endnu var stærkt optagne af Barokken under Indflydelse af Vilhelm Wanschers Skrifter (jfr. Povl Jerndorff og Stefan Viggo Pedersen). Senere har hendes Produktion været svingende i forskellig Retning. Hun har fortsat givet sig af med Figurkompositioner (»Odysseus' Møde med Nausikaa«), malet Landskaber, Vinterbilleder og Portrætter (Emil Telmányi, udst. 1926; to af Moderen, udst. 1941 og 1942), raderet mytologiske Fantasier lidt i Slægt med J. A. Jerichaus, arbejdet med Keramik og udført fire Fresker (Sappho, Orfeus, Athene opfinder Fløjten, Apollon overvinder Marsyas) i Musikkonservatoriets Vestibule (1933—34). Hun kan stundom blive hængende i en tung Naturalisme og klæget Stofvirkning i Materialet, men til andre Tider lyser Farven i hendes Billeder, de kan have en impressionistisk Lethed i Lyset, og hun er ofte en aandfuld Fortolker af Mennesker i sine Portrætter (Knæstykket en face af Moderen paa Charlottenborg 1942). Navnlig har hun malet nogle Enkelt- og Dobbelt-Portrætter af unge Kvinder i godt halv Figur, som viser en ikke almindelig Evne til at gribe det flygtige Særpræg i kvindelig Psyke. — A. M. T. har rejst ret meget, flere Gange i Ungarn, var i Spanien Efteraaret 1925, tre Maaneder i Italien Sommeren 1926 og malede s. Efteraar og Vinter paa Académie Moderne i Paris hos Othon Friesz og Fernand Leger. Foruden Charlottenborg Foraarsudstilling har hun deltaget i Kunstnernes Efteraarsudstilling 1917, 1921, 1923, 1928—33, Kunststævnerne i Forum (Kbh.) 1929 og Aarushallen 1940. Hun holdt egne Udstillinger i Goteborg 1925, i Den frie Udstilling Jan.—Febr. 1927 og hos Larsen i Klosterstræde Marts 1936 og havde sammen med flere andre Malerinder Privatudstillinger paa Charlottenborg Jan.—

Febr. 1938 og Nov.—Dec. 1939. — Portrætrelief (i ni—ti Aars Alderen) af Anne Marie (Carl) Nielsen. Selvportrætter: Akvarel som tolvaarig, Oliebilleder som ca. fjortenaarig og 1927 og 1928. Flere Malerier af Niels Hansen 1934.

Berl. Tid. 22. Jan. 1927. Viggo Johansen sst. 19. Febr. s. A. Ekstrabladet
3. ar 193 . Sigurd Schultz-

Telmányi, Emil, f. 1892, Violinist. F. 22. Juni 1892 i Arad i Ungarn (nu Rumænien). Forældre: Lektor i klassisk Filologi Emil T. (1856—1900) og Elvira Kover de Réthát (1867—1914). Gift i° 7. Febr. 1918 i Kbh. (b. v.) med Malerinden Anne Marie Frederikke (Carl) Nielsen (se Telmányi, Anne Marie). Ægteskabet opløst 1936. 2° 1. Marts 1936 med Annette Louise Schjøler, f. 17. Jan. 1904 i Kbh., D. af Ornitologen Vekselerer E. Th. Lehn S. (s. d.) og 1. Hustru.

T. begyndte allerede som syvaarig at spille Violin og optraadte som tiaarig første Gang offentligt. En planlagt Europaturné, da han var tretten, blev paa Grund af Familiens Modstand ikke til Virkelighedj og i Stedet for blev han paa Musikakademiet i Budapest Elev af Hubay og fik henholdsvis i Komposition og Direktion Brahms-Eleven Koessler og Herzfeld som Lærere. Fjorten Aar gammel fik han Remenyi-Prisen, bestod 1910 Studentereksamen og fik n. A. Afgang fra Akademiet med baade Kunstner- og Lærerdiplom. Sin Kunstnerbane indledte han 1911 med sin Debut i Berlin med Berlinfilharmonikerne, hvor han bl. a. spillede Elgars dengang nye Violinkoncert for første Gang i Tyskland. Fra 1912 har han til Stadighed berejst hele Europa og Amerika, modtaget med den Begejstring, der kun bliver de største Kunstnere til Del. Under Krigen 1914—18 havde T. Kbh. som fast Opholdssted og knyttedes ved sit Ægteskab stærkt til Carl Nielsen og hans Kreds. I Aarene, der fulgte, blev T. en af de fornemste Gesandter for dansk Musik, hvor han kom frem i Udlandet. Fra 1919 har han tillige virket som Dirigent, har dirigeret foruden i Kbh. (for længere Perioder Det unge Tonekunstnerselskabs Koncerter og eget Kammerorkester) i Budapest («Don Juan», »Trubaduren«), Goteborg (16 Koncerter med det stedlige Symfoniorkester) o. a. St. Trods det omflakkende Virtuosliv, T. her førte, har man dog til Stadighed kunnet regne med ham som fast Faktor i dansk Musikliv. Med sit sydlandske Musikertemperament, der er forbundet med en ædel Sans for den store Musiks Linier, har han tilført vort Musikliv et Incitament, der yderligere er forstærket i de senere Aar, hvor en stor Del af dansk Violinungdoms største Talenter

hos ham har faaet deres sidste Uddannelse. Foruden ved sine Koncertrejser er T. ude i Verden kendt gennem adskillige Gram-mofonoptagelser, blandt hvilke især hans Indspilninger af Kammer-musikværker af Carl Nielsen og Johs. Brahms maa nævnes. I det hele taget maa T.s Virksomhed som Kammermusiker (bl. a. sam-men med Landsmanden Ernst v. Dohnányi og Victor Schiøler) ikke glemmes for hans Solistopræden. T. har udgivet nogle Bear-bejdelser for Violin, men er ellers ikke Komponist. — Portræt fra Seksaarsalderen af Kereskedo. Malerier af Eugen Spiro ca. 1913, Johs. Hohlenberg 1914, Anne Marie Telmányi 1918 og Josef Bato 1934. Tegninger af Sv. Brasch, H. Isenstein, Josef Bato o. fl. Miniaturebuste af Julie Mendlik ca. 1917. Litografier af Eugen Spiro og Johs. Hohlenberg.

M_s s. hiørring.

Temler. Christian Friedrich, 1717—80, Embedsmand, Bogsam-ler. F. 20. Marts 1717 i Zerbst, d. 24. Maj 1780 i Kbh. (Petri), begr. i Petri K. Forældre: Sadelmager Christian Friedrich T. (Demler) (1671—1748) og Maria N. N. (ca. 1675—1746). Gift i^o 23. Aug. 1769 i Kbh. (Petri) med Lucie Maas, f. 22. Okt. ^x723(?), d. 20. Dec. 1770 i Kbh. (Petri) (gift 1° 1753 med Hof-konditor Carl Friedrich Strauss, 1723—67), D. af Regimentsfeltskær Andreas M. og Beate Maria Gähler (1683—1766). 2° 22. April 1772 i Kbh. (Frue) med Sophie Junge, f. 20. Nov. 1711 i Odense, begr. 14. Dec. 1776 i Kbh. (Petri), D. af Glarmester Jochum (Jochim) Poul J. (d. 1736) og Else Mortensdatter (d. 1745).

T. hørte til de indvandrede Tyskere, som i den Bernstorff'ske Periode fik Embeder i Danmark. Efter at han i en Aarrække havde været Kammertjener hos Legationsraad Schrader i London, kom han gennem denne i Forbindelse med J. H. E. Bernstorff, der 1751 gjorde den kundskabsrige og sprogkyndige Mand til Gehejmekancellist i Tyske Kancelli; 1760 avancerede han til Sekre-tær og 1764 til virkelig Kancelliraad. Fra 1756 havde han i en halv Snes Aar Bolig i Bernstorffs Palæ. 1768 blev han Legations-raad med Rang som virkelig Justitsraad og ledsagede Christian VII. paa hans store Udenlandsrejse, under hvilken han i England fik tildelt den juridiske Doktorgrad. Fra 1770 til sin Død var han Sekretær i Departementet for de udenlandske Affærer. 1776 fik han dansk Indfødsret. Ligesom sin Kollega i Tyske Kancelli Wasserschlebe, der ogsaa var optaget i det Bernstorff'ske Hus, var T. noget af en Særling; han var tillige en Bogorm og ivrig Bog-samler. Da han ved sine Ægteskaber erhvervede en betydelig Formue, kunde han drive sin Passion i stor Stil, og som det frem-

gaar af Kataloget over hans Samling, der solgtes ved Auktion 1781, ejede han mange Sjældenheder; Det kgl. Bibliotek erhvervede efter ham bl. a. fem middelalderlige latinske Haandskrifter, nogle Samlinger vedrørende slaviske Sprog og en smuk Samling af Stambøger (nu i Thotts Saml.). T. har i Vidensk. Selsk. Skrifter skrevet dels en sproglig Afhandling (XII, 1779), dels en Oversigt over Krudtets og Geværets Opfindelse (Nye Saml., II, 1783). — Medlem af Videnskabernes Selskab 1776. — Etatsraad 1773.

E. C. Werlauff: Efterretn. om det kgl. Bibl., 2. Udg., 1844. L. Bobé i Der deutsche Herold, XXIV, 1893, Nr. 1, S. 5 f. Samme: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925, S. 65, 227 f. P. B. Grandjean: Slægtbog over en Familie Junge, 1913, S. 24 f. Aage Friis: Bernstorfferne og Danmark, II, 1919,

de Tengnagel, se Fabritius de Tengnagel.

Terkelsen, Emil Didus Friis, f. 1885, Jernbanemand. F. 25. April 1885 i Esbjerg. Forældre: Trafikassistent i Esbjerg, senere Stationsforstander i Borris Peder T. (1852—95) og Mette Cathrine Pedersen Friis (1848—1928). Gift 18. Aug. 1910 i Fredericia med Sigrid Julie Dalgas, f. 1. Sept. 1884 i Kbh. (Johs.), D. af Skibsfører ved Statsbanerne Carlo Eduard Johan D. (1849—1916) og Julie Antoinette Christine Melbye (1858—1940).

Efter at have taget Præliminæreksamen fik T. seksten Aar gammel Ansættelse ved Statsbanerne som Trafikelev paa Borris Station og fik sin Faguddannelse paa en Række jyske og fynske Stationer, tog Eksamen fra Jernbaneskolen og blev 1910 Trafikassistent i Odense. 1917 blev han forflyttet til Distriktschefens Kontor i Kbh., og dermed naaede han et Vendepunkt i sit Liv som Jernbanemand, idet han, der kort forinden var valgt til Redaktør af Jernbaneforeningens Medlemsblad »Vor Stand« (1916—20), 1919 paa Foreningens Forslag blev indvalgt i en administrativ Kommission, der omorganiserede Jernbaneetatens Instruktions- og Undervisningsstof; tillige var han Lærer paa Jernbaneskolen (1921—31). Administrationen blev gennem denne hans Virksomhed opmærksom paa, at her havde man en Mand fra Geledet, som lagde en betydelig faglig Indsigt og stor Arbejdsevne for Dagen, og han blev da forflyttet til Generaldirektoratet og 1920 udnævnt til Trafikkontrollør af 1. Grad og 1926 til Fuldmægtig. Fra 1923 var han Redaktør af »Dansk Jernbaneblad«, hvilken Post han fratraadte, da han 1931 blev Kontorchef i Generaldirektoratet. Som Kommissionsmedlem deltog T. i den Undersøgelse af Statsbaneside-

liniernes Rentabilitet, som Konkurrencen fra Automobilerne affødte, og som førte til Love om Nedlæggelse af flere Baner, bl. a. den midt-sjællandske Jernbane. 1933 blev T. udnævnt til Chef for Personal- og Regnskabsafdelingen, og i denne Egenskab forberedte og gennemførte han en Nyordning af Statsbanernes Regnskabsvæsen samt den Omorganisation af og Lovgivning om Statsbanepersonalets Sygekasse, som den sociale Lovgivning gav Anledning til. Endvidere var han Medlem af den store Trafikkommission, som i Perioden 1936—39 forberedte en Lovgivning om Jernbanernes og Landevejstrafikkens indbyrdes Forhold, hvilken dog ikke blev gennemført. T. fik 1937 overdraget Stillingen som Chef for Trafik- og Personalafdelingen. Han var 1939—42 Medlem af det af Regeringen nedsatte Udvalg, der forberedte Loven af 1942 om Statens Overtagelse af Odense—Svendborg Jernbane, og blev efter Lovens Vedtagelse Statsbanernes Repræsentant i denne Banes Bestyrelse indtil Overtagelsen. T. har under Udfoldelse af megen Energi, parret med god Forhandlingsevne, været med til at præge Udviklingen inden for Statsbanerne i den sidste halve Snes Aar. — R. 1933. DM. 1936. K.² 1942.

Dansk Jernbaneblad 30. April 1941. Vor Stand s. D. Berl. Tid. s. D. Politiken s. D.

A. Ohmeyer.

Terkelsen, Jørgen Jensen, 1844—1931, Højskoleforstander. F. 17. Juli 1844 paa Gaarden Sillehus i Nørup Sogn ved Vejle, d. 13. Juni 1931 i Vraa, begr. sst. Forældre: Gaardejer Terkel Christensen (Kidde) (1807—64) og Ester Marie Jørgensen (1801—91). Gift 4. April 1871 i Jetsmark med Inger Christine Albertsen, f. 1. Maj 1845 i Stenum, d. 28. Marts 1913 i Vraa, D. af Gaardejer, Sognefoged Albrecht Larsen (1796—1883) og Ane Marie Christensdatter (1805—56).

T. tilhørte en anset og kraftfuld Bondeslægt. Hans Forældre nyttede kort Tid efter hans Fødsel til Jelling, senere til Hvejsel, i hvis Almueskole han kun fik en maadelig Undervisning. Men hans Moder fortalte Bibelhistorie for ham, og han var allerede som Barn en ivrig Læser. Kun femten Aar gammel blev han Vakancelærer ved en Skole i Nørre Snede Sogn og tillige Kirkesanger i Nørre Snede og Ejstrup Kirker. Efter fire Aars Lærergerning blev han optaget paa Jelling Seminarium, hvor han blev stærkt paavirket i grundtvigsk Retning af Forstanderen, Pastor H. J. M. Svendsen. Han tog Lærereksamen 1866, var godt et Aars Tid Friskolelærer i Vindelev, aftjente sin Værnepligt og var Lærer paa Hvejsel

Højskole 1869—72. Han havde i Aug. 1869 deltaget i et tre Ugers Lærerkursus paa Kolds Højskole i Dalum, og Opholdet her styrkede hans Tro paa, at han skulde have sin Plads i Højskolens Tjeneste. 1872 begyndte han og hans Hustru, der havde været Elev paa Grundtvigs Højskole og en Tid opholdt sig paa Dalum Højskole, en Højskolevirksomhed i Stenum i Vendsyssel. Her, paa en Grund, der var udstykket fra Fru T.s Fødegaard, rejstes Skolen med Plads til 30 Elever. Det var et Vovestykke, men Gerningen lykkedes trods megen Modstand. T. blev Banebryder for den grundtvigske Højskolebevægelse i Vendsyssel, og den bjørnbakske Højskoleretning, der havde sin Højskole i Vester Brønderslev, tabte mere og mere i Indflydelse. 1890 flyttede T. af praktiske Grunde sit Højskolearbejde til det mere centralt beliggende Vraa, og den nye Højskole byggedes i langt større Stil end den gamle. 1902 solgte T. Skolen til sine to Svigersønner, Jens Bertelsen og J. Møller Nørgaard, men han fortsatte som Forstander til 1912 og deltog ogsaa i de følgende Aar i Skolearbejdet, siden 1922 dog kun lejlighedsvis. Kun faa Højskoler har haft saa stor Indflydelse paa en Landsdels Befolkning som Stenum og Vraa. I de 40 Aar, T. stod for Styret, havde hans Skole omtrent 4000 Elever. — I Provisorieaarene fik T. en Førerstilling blandt Venstremænd i Vendsyssel, og politiske Møder holdtes i Højskolens Sal, men han afslog at lade sig opstille til Folketingsvalg. Frygtløs fortsatte han sin Modstand mod Provisorieregeringen, og det rokkede ham ikke fra hans faste Stade, at Statsunderstøttelsen blev frataget hans Skole. Men størst Indflydelse fik han dog paa det folkelige og kirkelige Livs Fremme i sin Landsdel. Hans Skole blev et stærkt og festligt Midtpunkt for grundtvigsk Aandsliv i Vendsyssel. Hertil bidrog ikke alene hans Skolegerning, men ogsaa de store Møder, der holdtes paa Skolen, især de flerdages Efteraarsmøder, der (fra 1879) hvert Aar samlede store Skarer af Tilhørere, ofte op mod tusinde hver Dag. Ved disse Møder talte betydelige Ordførere, ofte Aar efter Aar, Jakob Knudsen, Vilh. Malling, Morten Larsen, den norske Højskolemand Viggo Ullmann, den sidste ved ikke mindre end 32 Møder. — Maleri af Sigrid Thomasen 1929 (Vraa Højskole).

Højskolebladet, XXXVIII, 1913, Sp. 447—50; XXXIX, 1914, Sp. 943 f.; XL VII, 1922, Sp. 1337—40; LVI, 1931, S. 384. Festskrift ved Vraa Højskoles 50 Aars Jubilæum, 1922. Th. Larsen: En Gennembrudstid, 1917, S. 188—93. Tiden, V, 1914—15, S. 197. Aalborg Amtstid. 16. Juli 1914. Vendsyssels Tid. 16. Juli s. A. og 13. Juni 1931. Aarsskrift for Vraa Højskole s. A.

Fred. Nørgaard.

Terkelsen, Søren, d. 1656 el. 57, Toldembedsmand, Oversætter. D. 1656 el. 57 paa Lyngbygaard i Skaane. Gift 24. Marts 1639 med Elsebe Christophersdatter, d. tidligst 1661, D. af Renteskriver Christopher Iversen.

Om S. T. vides intet, før han omkring 1624 blev Mønsterskriver ved Militæret. 1628 fik han Stilling som Renteskriver, n. A. som Underskriver ved Klædekammeret, og 1630 blev han Kammer-tjener, o: Sekretær, hos Christian IV. Faa Aar senere, 26. Aug. 1633, udnævntes han til Tolder i Glickstadt, og af en ret rigelig Mængde Breve fra Kongen fremgaar det, at S. T. i udstrakt Grad har gjort sig skikket til at udføre private Smaaforretninger for denne, ligesom han i Anledning af den udvalgte Prins Christians Bryllup 1634 fik en Del af de mange Kommissioner at udføre, som Kongen overdrog sine betroede Folk. S. T. skuffede imidlertid som Embedsmand Christian IV.s Tillid og blev 1636 overbevist om uredelig Embedsførelse, men Sagen synes delvis at være blevet ordnet, thi S. T. fortsatte — dog i mindre Gunst — i sit Embede til 1646. Han er derefter maaske i nogen Tid blevet boende i Glickstadt, var derpaa en Tid lang Ridefoged paa Vallø hos Christen Skeel, boede 1649 i Køge, hvorfra han rimeligvis er flyttet til Slangerup, hvor han 1653 pantsatte en Gaard. De sidste Aar af sit omstrefjende Liv menes han at have tilbragt, maaske i ret gode Omstændigheder, paa Lyngbygaard i Skaane, hvor han er død 1656 eller i Begyndelsen af 1657. At dømme efter gentagne Bøn-skrifter til hans Velynder Otte Krag og til Kongen selv faar man imidlertid det Indtryk, at S. T. levede i yderst trange Kaar, og utvivlsomt har hans Embedsudygtighed og personlig uheldig Op-træden i Forening undergravet hans Stilling. Mærkværdigt overdrevet forekommer i hvert Fald et Krav paa 18 000 Rdl., han mente at have paa Statskassen, og først 1662 afgjordes dette Strids-spørgsmaal med, at hans Arvinger fik udbetalt 200 Rdl.; men vist er det, at han — og efter hans Død hans Enke, der 1657 oppebar Landgilde af en Mølle i Fr.borg Len og som 1661 boede i Frederik Tursens Hus i Kbh. — bestandig var trængt af Kreditorer, endog inden for den nærmeste Familie, til hvilken Forholdet var yderst spændt.

Naar S. T. endnu huskes, er det da heller ikke som Embedsmand, men som Litterat. Hans Plads i dansk Litteratur er ganske vist i Henseende til hans Evner beskeden, han »giver sig intet ud for nogen Poet«, men Resultaterne af hans Virke er alligevel af ikke ringe Omfang. S. T. var, gennem den lette Adgang, han i Glickstadt havde til at færdes i den litterært og musikalsk interes-

serede Kreds om Præsten og Digteren Joh. Rist i Wedel mellem Hamburg og Glickstadt, kommet den tyske Digtning paa Overgangen mellem Renæssance og Barok paa nært Hold. Ganske vist opnaaede han ikke at blive Medlem af noget af de blomstrende tyske Digterselskaber, og Rists egen »Elbschwanenorden«, som S. T. havde været selvskreven til at træde ind i, skabtes først nogle Aar efter hans Død. Men af Hædersdigtene til de Værker, han udgav, fremgaar det, at han har haft nære Venner blandt Hamburgdigterne. Som litterære Forbilleder havde han som disse den store Martin Opitz og dennes Forbillede igen Hollænderen Cats, og blandt sine Venner og Aandsfrænder talte han foruden Rist Digtere som Paul Fleming, Jacob Schwieger, Georg Grefflinger og Philip v. Zesen. Er S. T. end et ringe Medium paa dansk Grund for den spirende tyske Barokdigtning, saa opnaaede han dog, fordi han var en af dem, der først overførte den direkte til det danske Sprog, at sætte sit Præg paa dansk Litteratur og da navnlig paa Visedigtningens Udformning. I de sidste Aar af sin Funktionstid i Glickstadt oversatte han og lod trykke Strassburgeren H. M. Moscheroschs opbyggelige Skrift »En troe Faders christelige Siæle-Gaffue« (1645) og begyndte Udgivelsen af Honoré d'Urfé's europæisk berømte, bindstærke Roman »Dend Hyrdinde Astrea«, som han fordanskede efter en tysk Oversættelse. Men denne, med maadelige Kobberstik rigt illustrerede, Bog fik ikke stor Afsætning, og indtil 1648 naaede kun 1. Dels tolv Bøger at udkomme, hvorefter S. T. opgav den videre Udgivelse. Ej heller Størstedelen af hans andre Oversættelser har skaffet ham megen Vinding. Af den meget læste hollandske Læredigter Jacob Cats oversatte han de rimede bibelske Fortællinger »Jacobs Gifftermaal med Lea og Rachel« (1653) og »Grund-Giftermaal . . . imellem Adam oc Eva« (1656). 1657 kom »Daphnizes Natte-Klage ofver Galathee Ubestandighed«, en forkortet og lokaliseret Omarbejdelse af Cats' »Gaiathea eller Hyrdeklage«, og endelig 1675, mange Aar efter hans Død, ved Maleren Abraham Wuchters' Mellekomst, S. T.s Oversættelse, »Den christelige Hustrue«, af et Afsnit i Cats' omfangsrige Læredigt om Ægttestanden, forsynet med Kobbere, som i deres Jævnhed næppe tør tilskrives den berømte hollandsk-danske Kunstner selv. Af Opitz udgav S. T. 1656 i Oversættelse »Det roelige Bunde-Lefnet og Aggermandens Lyst«; efter hans Død kom 1661 Joh. Rists Passionsviser i en dansk Udgave, medens Boghandler Jørgen Holst til en af de senere Udgaver af »Regum Daniæ Icones« benyttede ham til at oversætte de tyske Kongerim som Frederik III.s Hofpoet, S. T.s Ven, Ad. Fr. Werner havde skrevet til Gengivelserne af de vævede Kongetapeter paa Kron-

borg. Det var ikke ganske lidt, S. T. i den halve Snæs Aar, hvor han virkede paa Litteraturens Omraade, fik trykt; men endnu en Del saa aldrig Dagens Lys, saaledes foruden de senere Dele af »Astrea«, heller ikke »En ganske ny aandelig Salme- og Visebog«, som nu findes i Manuskript i Karen Brahes Bibliotek, flere af Rists Samlinger m. m. Af alle S. T.s udkomne Skrifter satte dog intet saa tydeligt Spor som »Astree Siunge-Choer«, der i Aarene 1648—54 (Hæfte I, 2. Udg. 1657) udkom i tre Hæfter, hvert indeholdende 20 Viser. De tre »Snese« er »saaledes indrettede, at der udi findes Stemmerne til Mesteparten af de Viser, som udi den danske Astrea er indførte«. Astrea-Digtene nævnes dog kun som Fodnoter, thi da S. T. ikke har kunnet fremskaffe de oprindelige franske Melodier, har han besluttet sig til at lade Sjungekoret for den alt overvejende Del bestaa af Oversættelser af Joh. Rists og Gabriel Voigtländers tyske Viser; Astrea-Sangene er saa føjet ind ved de Melodier, hvortil deres Metrum passer. Medens Rists Viser væsentlig bevæger sig inden for det kunstfærdigt hyrdepoetiske i Tidens yndede Stil, som nu faar sit store Gennembrud i Danmark, er Digtene fra Hof-trompeteren Voigtländers 1642 i Sorø udkomne »Oden vnd Lieder« prægede af en folkelig Djærvhed i Slægt med de gamle Skæmtevisers og gaar undertiden langt ud i det uanstændige, samtidig med at de ikke sjældent forsøges sirliggjorte med Hyrdescenerier. Den Udbredelse, Sjungekoret fik, staar i afgjort Modsætningsforhold til dets kunstneriske Værdi. Hverken Rist eller Voigtländer hørte til Senrenæssancens betydelige Aander, og S. T.s egne Oversættelser har meget lidt digterisk Bevingethed over sig. Men det var S. T.s Fordel, at hans Værker og navnlig Sjungekoret blev trykt og derved kom ud blandt Folk, medens Bordings aandfulde og elegante Poesi og hans langt mere flydende Gengivelser af de samme tyske Digtene maatte vente endnu et Hundrede Aar paa at naa Landet over i andet end Afskrifter. Kunde end Rists og Voigtländers Visetekster i S. T.s stivbenede Oversættelser have svært ved for Alvor at holde sig levende, saa glædede til Gengæld Melodierne sig ved en Yndest, som holdt dem i Live mere end hundrede Aar. Utallige er de Flyvebladviser og mere seriøse Sange, som løb Landet rundt til Melodier efter S. T.s »Daphnis gik for nogle Dage«, »Ak, Amaryllis« eller »Phyllis sad udi en Skøjte«, og med en Aktualitetssans, der i senere Slægtleds Øjne virker smigrende tilbage paa »Astree Siunge-Choer«, kaldte Kingo, da han 1674 begyndte Udgivelsen af sine Morgen- og Aftensange, sit Værk for »Aandeligt Sjungekor«, ikke for at laane Glans af det populære til sit eget, men for efter Tidens Skik med noget bedre aandeligt at slaa noget ringere verdsligt af

Marken — ogsaa ved at bruge flere af de gængse Visemelodier til sine aandelige Sange.

Den Interesse, der var om S. T.s Sange, viser tilstrækkeligt tydeligt, at han paa et gunstigt Tidspunkt kom frem med noget, som tiltalte vide Kredse. Digterisk følte Hyrdestilen som en velkommen og elegant Afløsning af den strengt belærende Tone, som den ret sparsomme dansksprogede Digtning hidtil havde bevæget sig i, og af Folkevisens Form, som paa den Tid havde sat sine sidste Blomster. Musikalsk betød S. T.s Viser Melodier af ny og livlig Velklang, en Afløsning baade af den høje og vanskelige Musik, som Christian IV. havde dyrket ved sit Hof, men som nu var stærkt paa Retur og som næppe havde sat sit Spor i andet end snævre Kredse, og af Folkevisemelodierne med deres Afhængighed af et ganske kort Strofeskema. Paa den anden Side havde de nye Melodier alligevel saa almenfatteligt et Præg, afledte som de var af franske Chansons, engelske Madrigaler, tyske og nederlandske Folkesange og -danse og italienske Musikstykker, at de umiddelbart maatte tiltale høj og lav, saa meget mere, som det største Krav, de stillede, var et meget beskedent Generalbasakkompagnement for Lut. Man kan maaske beklage, at ingen større Digter end 5. T. formidlede en ny Stils Indtrængen her hjemme, at ikke Arrebo eller Bording naaede at komme i den direkte Kontakt med Folk som S. T. gennem sit Sjungekor. Digterisk raadede Kingo Bod der paa, men musikalsk blev Sjungekoret vort eneste Møde med det 17. Aarhundredes europæiske Strømninger inden for de mindre Vokalformer.

J. Møller: *Cimbria literata*, II, 1744, S. 889 f. J. Paludan: *Renaissancebevægelsen i Danmarks Literatur*, 1887, S. 184—205, *Dsk. Saml.*, 2. Rk., II, 1872—73, S. 243; VI, 1877—79, S. 261—68. *Personalhist. Tidsskr.*, 3. Rk., IV, 1895, S. 273—79; 11. Rk., I, 1940, S. 227 f. P. M. Stolpe: *Dagspressen i Danmark*, I, 1878, S. 172 ff. C. F. Bricka og J. A. Fridericia: *Kong Chr. den Fjerdes egenhændige Breve*, III—IV, VI, 1878—86, passim. *Hist. Tidsskr.*, 6. Rk., I, 1887—88, S. 461. Oluf Nielsen: *Københavns Diplomatarium*, I, 1872, S. 729; V, 1882, S. 786. G. Rode: *Renaissancens tidligste eftervirkninger på dansk poetisk literatur*, 1866, S. 82—108. K. L. Rahbek og R. Nyrup: *Bidrag til den danske Digttekunsts Historie*, III, 1805, S. 25—68. Laurits Nielsen: *Den danske Bog*, 1941, S. 96 f. *Det store Bilager i København 1634* (Jul. Clausen og P. Fr. Rist: *Memoirer og Breve*, XX), 1914, S. XIII. *Odense Skoleprogram*, 1857, S. 43. *Sammelbände der internationalen Musikgesellschaft*, XII, 1910—11, S. 66 ff. Ejnar Thomsen: *Barokken i dansk Digtning* (maskinskr.), 1935, S. 117 ff., 158—62.

Terkildsen, Niels, se Torkilsen.

Termansen, Niels Jokum, 1824—92, Gaardejer, Politiker. F. 15. Marts 1824 i Vejen, d. 9. Maj 1892 i Holsted, begr. i Læborg. Forældre: Toldbetjent Terman T. (1792—1828) og Kjerstine Marie Sørensdatter (1794—1866). Gift 9. Dec. 1853 i Læborg med Catharina Maria Magdalena Nielsen, f. 31. Juli 1826 i Løgumkloster, d. 1. Juli 1915 i Brørup, D. af Murermester Andreas (Anders) N. (1794—1844) og Anna Botilla (Telle) Albrehtsen (1802—73).

T. opdroges efter Faderens tidlige Død hos en barnløs Moster, der var gift med en Gaardejer i Gammelby i Læborg Sogn. Hans Plejemoder var en from og villiestærk Kvinde, der fik den største Betydning for ham. Tidligt havde T. Lyst til Læsning, kun fem Aar gammel stavede han sig gennem Birchs Bibelhistorie, og inden han fyldte otte, havde han læst meget i Bibelen. Han var et mærkeligt alvorligt Barn, men havde dog ogsaa Barnets Lyst til Leg og Munterhed. Hans Skolegang i Almueskolen bød paa megen Tørhed og Kedsommelighed, men sin Lyst til Læsning bevarede han, endog Tysk lærte han sig, og for sine smaa Spareskillinger købte han »Læsning for Almuen«. I sine unge Aar brugte han den sparsomme Fritid, Arbejdet paa Gaarden levnede ham, til Læsning af Digterværker og Historie; navnlig Grundtvigs »Haandbog i Verdenshistorien« optog ham stærkt. Læsning af »Fædrelandet« og »Danevirke« vakte hans politiske og nationale Interesse. Han ejede en dyb Trang til Oplevelser. Denne Trang førte ham til det store Møde paa Skamlingsbanke 4. Juli 1844. Han gik den fire Mil lange Vej hen og hjem og stod blandt de mange Tusinde Tilhørere med opladt Sind. Navnlig Grundtvigs Tale greb ham. »Endnu staar«, skrev han 1871, »Grundtvigs Skikkelse, som jeg den Gang saa den, saa levende for mit Øje, som det ikke var 27 Aar, men kun én Dag siden. Ikke et Øjeblik vendte jeg Øjet og Tanken fra ham under det fem Kvarter lange, men, som det forekom mig, kun lige saa mange Minutter lange Foredrag Jeg glemte næppe noget Ord Det er den mærkeligste Dag i mit Liv, udbrød jeg, da den var til Ende Nu var det værd at leve; thi nu var der noget at leve for«. 1846 aftjente han sin Værnepligt i Kbh. Hans Plejeforældre havde haft Mulighed for at købe ham fri for Tjenesten, men T. modsatte sig bestemt dette. Hvis han unddrog sig Værnepligten, vilde han jo aldrig med Sandhed kunne tale om Kærlighed til Folk og Fædreland. Han hørte Grundtvig i Vartov, men hans »Prædiken kunde jeg den Gang ikke magte«. Kristeligt stod T. paa Rationalismens Grund, men længtes efter større Klarhed og mere Fred, end menneskelig Lær-

dom om Gud kunde give. Saa gik han da en Sommernat i Juli 1847 den seks—syv Mil lange Vej til Sønder Omme, hvor Vilh. Birkedal var Præst. Han hørte Birkedal prædike og havde herefter en lang og alvorlig Samtale med ham. Han følte, at hans rationalistiske Tankebygning blev rystet, ja styrtet, og atter gik han, men nu glad og frimodig, den lange Vej tilbage til sit Hjem. Han søgte stadig at øge sin Viden og sine Oplevelser, læste meget og deltog i folkelige og kirkelige Møder paa Rødding Højskole. 1849 gjorde han Tjeneste i Fredericia, men kom ikke med i Slaget, »skønt mit Hjerte brændte derefter«. — T. overtog 1853 sine Plejeforældres Gaard. Han passede sin Bondegerning med Flid og Omhu, men snart tog det offentlige Liv ham i sin Tjeneste. 1854—58 var han Medlem af Vejen-Læborg Sogneraad, 1858—78 Folketingsmand for Bækkekredsen og 1878—86 Landstingsmand for 11. Kreds. 1884 blev han Branddirektør med Bopæl i Holsted. T. var Venstre-Løsgænger, stod Bondevennerne, navnlig den grundtvigske Fløj, nærmest, sluttede sig 1866 til Det nationale Venstre, men bevarede under alle politiske Forhold stor Selvstændighed. Han stemte mod Freden 1864 og mod Grundloven 1866. Han deltog navnlig i Behandlingen af Kirke- og Skolespørgsmaal ud fra et udpræget frisindet Stade, var Medlem af Kirkekommissionen 1868—70, Modstander af en Kirkeforfatning, Tilhænger af Præstevalg og Udvidelse af Retten til Kirkers Brug, stemte for Valgmenighedsloven 1868, skønt han ønskede en mere vidtgaaende Løsning. Han talte for Oprettelse af en nordisk-historisk Studentereksamen paa Linie med den klassisk-sproglige, og han bekæmpede Halls Skolelov 1873. Han fandt, at Dannelsen af Det forenede Venstre var Udtryk for en falsk Alliance og sluttede sig ikke til det, skønt han paa de fleste Omraader delte dets Standpunkter. Han fandt, at Finanslovnægtelse var et tveægget Sværd, og han, der var en varm Forsvarsven, støttede Højreregeringens Militærpolitik og talte for Kbh.s Befæstning. Ogsaa for at opnaa en Løsning af Forsvarssagen ønskede han, at Højreregeringen skulde træde tilbage og angreb den stærkt for dens Forbliven ved Magten. Han havde paa Rigsdagen, navnlig i de senere Aar, en isoleret Stilling. Men alle lyttede til hans Tale, der var baaret af dyb Overbevisning, alle følte sig tiltalt af hans rene og ædle Personlighed, anerkendte hans store Frisind og hans Kærlighed til Danmark, hans aldrig rokkede Sanddruhed, hans Selvstændighed og Uselviskhed. Og mange, ogsaa uden for hans Valgkreds, følte sig repræsenteret af ham paa Tinge. — Ogsaa uden for Rigsdagen virkede T. stærkt ved sin Personlighed. Han talte ofte paa Højskoler, i Foredragsforeninger og ved

Folkemøder. Han havde erhvervet sig megen historisk Viden, og ikke alene danske, men ogsaa tyske og engelske Forfattere studerede han. Han ejede en smuk Form baade som Taler og Skribent, og læg og lærd kunde han samle om sin Talerstol, naar han aandfuldt talte om historiske eller folkelige Emner. Paa en Rejse i Norge 1871 sammen med Vilh. Birkedal talte han ved store Møder og betog her som hjemme sine Tilhørere ved sit Foredrags skønne Form og lødige Indhold. Han var en flittig Bidragyder til »Dansk Folketidende« og »Nordisk Maanedsskrift«, i det sidste med bl. a. følgende Afhandlinger: »Falsk Fred gør nye Krige« (1871), »Om Aandsvirkelighed« (1872), »Træk af Nordamerikas Historie« (1877—78, omtr. 200 S.) og »Nyere Meninger om Eddadigtenes Oprindelse« (1881). Han udgav et lille Skrift om »St. Steensen Blicher« (1868), og efter hans Død udkom »Abraham Lincoln« (1892) og »Foredrag og Optegnelser« (1894). — Hele T.s Virksomhed var baaret af hans hjertelige Tilslutning til Grundtvig og den grundtvigske Bevægelse. Han var ofte (alene eller sammen med sine Rigsdagsvenner, Jens Jørgensen, Bjerregaard, Jens Jensen, Trunderup, og Kristen Hansen, Vejstrup) Gæst hos Grundtvig, der satte stor Pris paa hans Venskab. Med Højskoler og Friskoler stod T. i livlig Forbindelse. Han ejede ikke Gods og Guld at give, men var disse Skoler en god Talsmand paa Tinge. Ofte gæstede han Kold i Dalum, stod i nær Forbindelse med Rødding og Askov, kom til Vallekilde hos Trier, med hvem han sluttede det inderligste Venskab. T. var tit paa Tale som Højskoleforstander, 1866 paa Aarhus-egnen, 1868 i Vejstrup, 1870 som Kolds Efterfølger. Men han sagde Nej til alle Opfordringer. Og dog kunde maaske hans rige Evner være kommet til fuld Udfoldelse netop i Højskolens Tjeneste. Trofast var han mod Venner, ridderlig mod Modstandere, og alle Vegne hvor han virkede, hjemme, i sin Kreds, paa Tinge, ved Møder, i Skrift og i Tale, mødte hans Samtid en ædel og helstøbt kristen Personlighed. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet og Det kgl. Bibliotek. — Mindesten med posthumt Relief af N. Hansen Jacobsen i Skibelund Krat 1906. — Litografi af I. W. Tegner 1891 efter Fotografi.

Poul Bjerge: Den jydsk Bonde N. J. Termansen, 1892 (heri bl. a. T.: Slægt, Barndom og Ungdom). Fred. Nørgaard: Breve fra N. J. Termansen til Fru Skibsted, 1914. Jørgen Nielsen: N. J. Termansen, 1915. Højskolebladet, XI, 1886, Sp. 2017—21 (Poul la Cour: Har Schrøder fortrængt T. af Landstinget?); XVII, 1892, Sp. 1057—63, 1100—04, 1125—30, 1158—64, 1200—06, 1237—45, 1265—72; XLIX, 1924, Sp. 333—38. Ernst Trier: 25 Aars skolevirksomhed i Vallekilde, 2. Opl., 1893, S. 30, 44, 47—52. Den danske Højskole, II, 1902, S. 46—80, 528—33. Tiden, V, 1914—15, S. 135 f. Fr.borg Højskoles

Aarsskrift, 1913. Viggo Ullmann: Breve, 1916. S. 88 f. Minder fra gamle grundtvigske Hjem, I, 1921, S. 122—30. H. P. B. Barfod: Minder fra et langt Liv (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XXXV), 1921, S. 88 ff. (ny Udg. i Minder fra gamle grundtvigske Hjem, VIII, 1928, S. 78 ff.). Hans Lund: Sofus Høgsbro. Brevveksling og Dagbøger, I—II, 1924—25. H. P. Hanssen: Et Tilbageblik, 1928, S. n8f. Kirkeligt Samfunds Julebog, XIV, 1934, S. 22—50 (Breve fra N. J. Termansen til Fru Amalie Høgsbro. I Uddrag med Indledning og Noter ved Fred. Nørgaard).

Fred. Nørgaard.

Terpager, Lars, Præst, Historiker, 1684—1772. F. 28. Febr. 1684 i Ribe, d. 22. Marts 1772 i Mern, begr. i Kirken sst. Forældre: Lektor, siden Dr. theol. Peder T. (s. d.) og Hustru. Gift 9. Sept. 1721 i Snesere med Anna Schytz, f. 13. April 1698 i Hjembæk, d. 1. Aug. 1746 i Mern, D. af Sognepræst i Hjembæk og Svinninge, sidst i Snesere, Viceprovst Mag. Hans S. (1668—1727) og Magdalene Henriksdatter Lafrentz (d. efter 1727).

T. blev Student 1702 fra Ribe og tog teologisk Attestats 1706. I sin Studietid fik han straks Kommunitetet og var siden 1703—08 Alumnus paa Borchs Kollegium. 1708 rejste han udenlands og studerede først i Hamburg hos J. A. Fabricius, senere i Utrecht. Ved Aarets Slutning blev han kaldt tilbage til Kbh., hvor han fik overdraget en Plads som Huslærer for Gehejmerraad Niels Krags Søn. Som dennes Hovmester drog han igen 1711 til Udlandet og opholdt sig nu især i Utrecht og London. 1713 vendte han hjem, blev s. A. Magister og boede nu en Række Aar i Kbh. hos sin Velynder Biskop Christen Worm, indtil han 1720 af Gehejmerraad Krags Enke blev kaldet til Sognepræst i Mern. Dette Embede beklædte han til sin Død og opnaaede i det at blive Jubellærer 1770. 1730—66 var han tillige Provst i Baarse Herred. — T. kaldes i en samtidig Kilde »en stor Elsker af Danske Antiquiteter og Oldsager«, og han er en fuldgod Repræsentant for det 18. Aarhundredes lærde Samlertype. Som Alumnus paa Borchs Kollegium udgav T. 1703—07 fem Disputatser, der maa betegnes som talentfulde Begynderarbejder. Ved Emnevalget — de gamles Prædikestole, Altergraven, Vigilierne, Barfrederne, Bogtrykkerkunstens første Spor i Danmark — vidner de alle om hans historisk-antikvariske Interesser og viser, at han paa værdig Maade gik i sin Faders Fodspor bl. a. ved at fremdrage Træk hjemmehørende i ripensisk Tradition. Senere fortsatte han desværre ikke sin Forfattervirksomhed, men vedblev at samle. Uheldigvis brændte hans Præstegaard 1727 og med den en stor Del af hans Samlinger, deriblandt en Række historiske Haandskrifter, T. havde erhvervet sig efter Marcus Mei-

bom (s. d.). T. interesserede sig levende for Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie, skænkede det talrige Gaver og blev 1748 selv optaget som Medlem i Selskabet. Han var desuden Medarbejder ved Fr. Rostgaards Ordbog. — Maleri i Norge.

Kbh.s Adresse-Contours Efterretninger 1772, Nr. 78. Rasmus Nyerup: Langebekiana, 1794, S. 61—67. [Jacob Langebek:] Det Kongelige Danske Selskabs Begyndelse og Tilvegt, 1748, S. 39 f. Chr. Bruun: Frederik Rostgaards Liv og Levnet, I, 1870, S. 123. Hans Olrik i Festskrift i Anledning af Borchs Kollegiums 200-Aars Jubilæum, 188g, S. 129. Danmarks Kirker, udg. af Nationalmuseet, VI, 2, 1933—35> S. 946.

Bjørn Kornerup.

Terpager, Peder, 1654—1738, Lektor, Historiker. F. 22. Maj 1654 i Ribe, d. 4. Jan. 1738 sst., begr. sst. (Domk.). Forældre: Købmand og Raadmand Niels Pedersen T. (1618—98, gift 2° 1666 med Else Hansdatter Wandel) og Maren Rasmusdatter Harboe (d. 1659). Gift 16. Okt. 1681 med Maren Friis, f. 1657, d. 1751, D. af Købmand og Raadmand i Ribe Laurids F. (gift 1° med Else Jesdatter) og Vibeke Jensdatter.

P. T. blev Student 1674 fra sin Fødebys Skole. I Kbh. valgte han Ole Borch til Privatpræceptor og fik sit Ophold i dennes Hjem. Borch øvede stor Indflydelse paa P. T., især paa Udviklingen af hans Interessesfære, og P. T. følte sig altid i Taknemmelighedsgæld til sin Ungdoms Lærer. Allerede 1676 tog P. T. baade filosofisk og teologisk Eksamen og blev s. A. ansat som Konrektor i Ribe. Til denne By var han knyttet Resten af sit Liv, maaske blot med Undtagelse af to Aar, han som Konrektor skal have været borte paa en Udenlandsrejse, idet han 1684 blev Vicelektor — og 1687 virkelig Lector theologiæ — ved Domkirken samt Sognepræst i Vester Vedsted. 1677 blev han Magister og 1736 Dr. theol. honoris causa. — P. T. var i sin Embedsførelse flittig og nidkær, og særlig roses han for den Interesse, han viste de unge studerende. Det er dog som Forfatter, at han har vundet sig Navn. Allerede som ganske ungt Menneske udgav han en (nu tabt) græsk-latinsk Skolebog (1677), og snart fulgte andre Skrifter efter: 1680 »Prodromus bibliothecæ sacræ«, en Oversigt over Bibeludgaver og -oversættelser, 1682 en Række Prædikendispositioner og s. A. »Seculum illustre«, hvori han med et forbavsende Overblik gav en Skildring af Videnskabens samlede Udvikling i det 17. Aarhundrede. Om hans betydelige Lærdom og Alsidighed vidner ogsaa den omfangsrige Fortale til hans latinske Oversættelse af det danske Kirkeritual (1706). Her som i de fleste af sine andre Skrifter tumler han sig med samme Færdighed i Teologi, Filosofi og Historie og synes lige

hjemmevant blandt klassiske og patristiske Skribenter som mellem bibelske, rabbinske og nyere Forfattere. I mange Henseender minder han om sin gode Ven Rektor Johannes Moller i Flensburg, men jævnlig faar Udfoldelsen af den store Kundskabsfylde — som saa ofte i Tiden — et ret stærkt Anstrøg af det sprænglærde. Ogsaa nogle Ligprædikener foreligger fra P. T.s Haand. De kendetegner ham som en Teolog af streng ortodoks-luthersk Type og som en svoren Tilhænger af den tematiske Prædikemaade med dens Uendelighed af Skematiseringer, Divisioner og Subdivisioner. P. T. nærde en varm Interesse for dansk Sprog og Kultur. Herom vidner en Fordanskning af den leidensiske Professor Wolf Sengverds Skrift om de apuliske Edderkopper (1702), hvori især Fortalen er mærkelig ved Oversætterens Forsvar for Modersmaalets Ret. Desuden har P. T. som Forarbejder til en dansk Ordbog tilvejebragt værdifulde Samlinger, som man først i den nyeste Tid har faaet Øje for, samt forberedt en Udgave af Anders Bordings Skrifter (udg. af Hans Gram 1735). Mest af alt har P. T. dog haft Betydning som Bearbejder af sin Fødebys Historie. Allerede 1702 udgav han en Kildesamling »Inscriptiones Ripenses« af ikke ringe Værd, udstyret med et Rids af Byens Historie som Forstudie til et større Værk af samme Art. 1704 kom Udgaven af Hans Lauridsen Amerinus' versificerede Bispehistorie »Ripensium episcoporum series et vita«, 1708 Udgaven af den middelalderlige Bispekrønike »Chronicon ecclesie Ripensis«, 1714 fulgte et »Appendix inscriptionum«, og 1717 gav han i sin »Oratio jubilæa« en interessant kirkehistorisk Skildring af det katolske Ribe. Alt imedens forberedte P. T. i Stilhed, Aar efter Aar, det Værk, der skulde bringe en omfattende og fuldstændig Redegørelse for hans kære Hjembys Historie. 1726 var Manuskriptet færdigt og blev sendt til Trykning i Kbh., men gik her til Grunde ved Byens Brand 1728. Trods forbigaaende Nedslaaethed tog den 74aarige Forfatter igen fat og gennemførte ved Jernflid og sejt ViUieskraft Tilvejebringelsen af et nyt Manuskript. 1736 udkom Bogen under Titel »Ripæ Cimbricæ«. Det er Frugten af et Menneskelivs vedholdende Studier, Værket er udarbejdet med stor Grundighed og Omtanke og vil bestandig være et vigtigt Kildeskrift ikke blot til Ribes Historie, men til mange Sider af vor indre Historie. Særlig værdifuldt er det, at P. T. har bygget sin Fremstilling paa en solid Grundvold af utrykte Kilder, hvoraf ikke faa siden er gaaet tabt. Kan der end paavises Svagheder ved P. T.s Kildeforstaaelse, saa tilkommer der som Helhed dette Skrift en smuk Plads i vor ældre historiske Litteratur, ogsaa

som Vidnesbyrd om Værdien af samlet Arbejdsvillie. — Tegning af J. S. (Fr.borg).

Kbh.s Univ.s Programma funebre af 20. Juni 1738. Dånische Bibliothec, II, 1738, S. 524—31. P. N. Thorup: Blandede Efterretninger ang. Ribe Cathedralsskole, 1. Forts., 1824, S. 76 f.; 4. Forts., 1827, S. 70 f. Fr. Winkel Horn: Peder Syv, 1878, S. 168, 170, 172 f. Chr. Bruun: Frederik Rostgaards Liv og Levnet, I, 1870, S. 36, 118, 436 f. Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., III, 1894, S. 138; IV, 1895, S. 93; V, 1896, S. 77, 81. Saml. til jydsk Hist. og Top., V, 1874—75> S. 232—49. Kirkehist. Saml., 4. Rk., I, 1889—91, S. 28, 284; II, 1891—93, S. 578—81. William Christensen: Repertorium diplomaticum, 2. Rk., VIII, 1936, S. 559. H. Grimer-Nielsen i Sprog og Kultur, X, 1941, S. 62—77.

Bjørn Kornerup.

Tersling, Hans Georg(e), 1857—1920, Arkitekt. F. 7. Dec. 1857 i Karlebo Sogn, d. 13. Nov. 1920 i Menton, Frankrig, begr. sst. Forældre: Proprietær, exam. juris Carl Gustav T. (1814—60) og Caroline Marie Elisabeth Hall (1825—⁸⁸)- ^{Gift 1890} med Félicie Marie Françoise Sabatier, f. 29. Juli 1856 i Marseille, d. 6. Jan. 1937 i Menton, D. af Henri Auguste S. og Elisabeth Gibert.

T. var i Tømmerlære, fik 1879 Afgang som Arkitekt fra Kunstakademiet og rejste s. A. til Paris, hvor han arbejdede under forskellige kendte Arkitekter. Her fik han allerede n. A. sin første større Opgave, Bygning af et Casino paa Øen Jersey. 1883 kaldte en Landsmand, Apoteker L. T. T. Schiødte, ham til Menton for at opføre det danske Hotel Alexandra, og dette Ophold, som T. kun havde tænkt sig ganske kortvarigt, blev bestemmende for hans Fremtid, idet en Række andre Arbejder blev overdraget ham. I de følgende Aar opførte T. de fleste store Hoteller og Privathuse i Menton og Monte Carlo og flere andre af Rivieraens Byer, og navnlig efter Jordskælvet 1887, da de af ham opførte Bygninger med Glans bestod deres Prøve, strømmede Bestillingerne ind til ham i Massevis. Af hans betydeligste Arbejder kan nævnes Hotel Metropole i Monte Carlo og Cannes, Hotel Cap Martin, Kejserinde Eugénies Villa Cynos i Menton, Casinoet i Menton, en Villa i San Remo for Nobelinstitutets Grundlægger, Dynamitfabrikant Alfred Nobel, den russiske Kirke i Menton og en Række større eller mindre Slotte i Omegnen. Flere unge danske Arkitekter var i visse Perioder Medarbejdere hos T., som i øvrigt ogsaa udstrakte sin Virksomhed til andre Lande; han har saaledes udført Arbejder i Østrig og Sydamerika. Fra 1890 til sin Død var han dansk Vicekonsul i Menton, i en Del Aar tillige svensk Vicekonsul. — R. 1910.

A. Kamp.

Tesdorpf. Købmands- og Landmandsslægten T., som har Navn efter en af flere holstenske og nordtyske Lokalteter, føres tilbage til Peter T. (d. 1628), der omkring 1595 var bosat i Lånthe Hadeln og senere blev Forpagter under Staden Hamburg. Hans Søn Amtsskriver paa Kai tenhof Johan T. (1598—1651) var Fader til Vinhandler og Borgmester i Liibeck Peter Hinrich T. (1648—1723), hvis Sønnesøns Søn Købmand og Borgmester sst. Peter Hinrich T. (1751—1832) var Fader til Forpagter Johann Christoph T. (1785—1857), hvis Descendens lever i Tyskland, og til Købmand og Oberalter i Hamburg Friedrich Jacob T. (1781—1862), der var Fader til nedenn. Gehejmekonferensraad Edward T. (1817—89) til Ourupgaard; af hans Børn skal nævnes Ida Charlotte Sophie T. (1851—1939), gift med Hofjægermester Oscar Brun (1851—1921, s. d.) til Krogerup, Adelgunde Fanny Ernestine Poulina T. (1855—90), der var gift med Kammerherre Sophus Holger Gustav Vind (1842—1913, s. d.), og de nedenn. Hofjægermester Adolph Valdemar T. (1859—1929) og Kammerherre Edward Frederik Jakob T. (1854—1937), hvis Datter Fritze Pipina T. (f. 1885) ægtede Greve Erik Otto Sigismund Ahlefeldt-Laurvig (f. 1880).

Oscar L. Tesdorpf: Die Geschichte des Tesdorpf'schen Geschlechts bis 1920, 1921_

Albert Fabritius.

Tesdorpf. Adolph Valdemar, 1859—1929, Landmand. F. 23. Okt. 1859 paa Ourupgaard, d. 19. April 1929 paa Pandebjerg, begr. i Ønslev. Forældre: Godsejer, senere Gehejmekonferensraad E. T. (s. d.) og Hustru. Gift 19. Juni 1896 i Kbh. (Garn.) med Agnete (ved Daaben Agnes) Brun, f. 3. Juni 1870 i Kbh. (Garn.), D. af Kaptajn, senere Generalmajor, Kammerherre Carl August Adalbert Franciscus B. (1824—98) og Ella Amalie Bluhme (1838—1905).

T. fik sin første Landbrugsuddannelse hos Faderen, der øvede stor Indflydelse paa ham. I 21-Aarsalderen blev han Forvalter hos Inspektør N. P. J. Buus paa Rosvang, hvor han virkede halvandet Aar, kom derefter til Landbohøjskolen og blev Landbrugs-kandidat 1883. Efter at have sluttet sin Militærtjeneste som Sekondløjtnant i Artilleriet blev han 1884 landbrugskyndig Direktør for den s. A. oprettede Andelssukkerfabrik ved Nykøbing F. Han virkede i denne Stilling til 1927 og fortsatte derefter som Medlem af Bestyrelsen til sin Død. Selvstændig Landmand blev han et Par Aar efter Overtagelsen af Direktørstillingen ved Forpagtning af Pandebjerg, og her havde han siden sit Hjem. Efter Faderens Død 1889 blev T. Godsejer i stort Format ved som Arv at faa overdraget de falsterske Gaarde Gedsergaard, Pandebjerg, Frisen-

feld og Ludvigsgave. 1900 købte han Boderup og 1908 Ny Kirstineberg, saaledes at hans samlede Besiddelser blev paa 2800 Tdr. Land. Ved Arv havde han i Slutningen af 80'erne tillige overtaget Godset Randen i Østpreussen, som han dog solgte nogle Aar senere, og et Aar var han Ejer af Rudbjerggaard ved Nakskov, som han havde købt 1889. Lysten til at udvide sine Besiddelser bevarede han til sine senere Aar, og 1925 købte han det 3000 Tdr. Land store Gods Gjorslev paa Stevns. De fire Gaarde, han havde overtaget efter sin Fader, var allerede dengang i høj Kultur, men de tilkøbte Ejendomme bragte han selv i tilsvarende Stand, og ikke mindst paa Gjorslev tog han med megen Virkestrang fat paa Godsets Forbedring. Som Søn af Danmarks førende Storlandmand havde T. haft en ualmindelig Start, men han formaaede ogsaa at forvalte Arven med selvstændig Dygtighed. Driften af hans store Ejendomme blev mønsterværdigt gennemført og hørte til det bedste inden for dansk Landbrug. Han forstod at vælge sine Medarbejdere, som han gav megen Selvstændighed, og Gaardene var søgte som Læresteder. Selv tog han sig fortrinsvis af Administrationen i Forbindelse med de merkantile Opgaver, som han havde udpræget Evne for. I betydeligt Omfang blev han desuden draget ind i Ledelsen af Landbrugets Organisationer, var Medlem af Landsudvalget for Anvendelse af udenlandske Arbejdere fra dets Oprettelse 1908, Udvalgets Formand fra 1911 til sin Død, Formand for De samvirkende lolland-falsterske Landboforeninger 1911—22, i samme Tidsrum Medlem af De samvirkende danske Landboforeningers Bestyrelse og Forretningsudvalg og Medlem af Det staaende Landbrugsudvalg 1917—19. Landhusholdningsselskabet, af hvis Bestyrelsesraad han var Medlem fra 1902, valgte ham 1919 til Repræsentant i Landbrugsraadet, hvor han var Medlem til sin Død og Præsident 1919—25. Han havde desuden Del i Ledelsen af forskellige større Erhvervsvirksomheder, saaledes af Dansk Frøavlskompani og Markfrøkontoret; dette Aktieselskab var han Formand for fra dets Oprettelse til sin Død. T. var en foretagsom Mand med store praktiske og administrative Evner, en selvstændig og temperamentsfuld Personlighed med et smittende Humør, aaben, djærv og vennesæl. — Kammerjunker 1887. Hofjægermester 1897. Kammerherre 1921. — R. 1915. DM. 1922. — Malerier af Arvid Aae 1905 og Knud Larsen 1921 (begge paa Pande bjerg).

A. T.: Breve fra en Rejse i Vinteren 1886, 1886. Ugeskrift for Landmænd, LXIV, 1919, S. 593; LXXIV, 1929, S. 257 ff. Nationaltidende 22. Okt. 1919. Dagens Nyheder 9. Juni 1925. T. Westermann i Tidsskr. for Landøkonomi, 1929, S. 300-07. Vort Landbrug, IIL, s. A., S. 251. . . . *Milthers.*

Tesdorpf, Edward, 1817—89, Landmand. F. 27. Sept. 1817 i Hamburg, d. 2. Maj' 1889 paa Ourupgaard, begr. i Idestrup. Forældre: Købmand, Oberalter Friedrich Jacob T. (1781—1862) og Dorothea Rticker (1789—1844). Gift 10. Juli 1845 i Hamburg med Mary Busch, f. 12. Okt. 1820 paa Frederikshuld ved Schenefeld, d. 14. Juni 1875 i Berlin, D. af Købmand Ernst B. (1775—1824) og Jane (Jenni) Smith (1786—1832).

T. stammede fra en gammel og anset Købmandsslægt, der oprindeligt havde hjemme i Lubeck. T.s Fader havde bosat sig i Hamburg og der grundlagt en Virksomhed, der især fra 1830'erne med T.s ældre Broder som Medindehaver oparbejdedes til et stort og rigt Handelshus. De Kapitaler, der her var til Raadighed, blev en betydelig Støtte for den storslaaede Landmandsvirksomhed, som T. udfoldede i Danmark. I Hjemmet paavirkedes han til Alvor og Arbejdsomhed, og efter en grundig Skoleundervisning kom han sytten Aar gammel til Landbruget, som han lærte paa holstenske Gaarde. 1837 kom han til Lolland som Forvalter paa Gammelgaard hos en holstensk Forpagter, og allerede 1840 blev han dansk Storlandbruger ved Køb af Godset Ourupgaard paa Falster og Gaardene Kringelborg og Bøtø Fang. 1847 købte han Gedsergaard, Nøjsomhed og Frisenfeld paa Falster og senere Petersdal paa Amager, Ludvigsgave og Pandebjerg paa Falster og Sæddingegaard paa Lolland. Foruden ca. 100 Fæstegaarde, mange Huslodder og betydelige Skovstrækninger blev han saaledes efterhaanden Ejer af 4267 Tdr. Land, næsten alt af Landets bedste Jorder, tillige med 1110 Tdr. Land inddæmmed Areal. Med Bopæl paa Ourupgaard ledede han selv den meste Tid Ejendommenes Drift med Undtagelse af et Par mindre Gaarde.

Skønt han kun var 22 Aar, da han overtog Ourupgaard, viste han straks en usædvanlig Modenhed og Beslutsomhed ved Gennemførelsen af sine Reformer. Han tog fat med en overordentlig Arbejdsevne, med sikker Bedømmelse af de Veje, Udviklingen maatte følge, og tillige besjælet af alvorlig human Følelse og Lyst til at yde en samfundsgavnlig Indsats. Fæstebønderne under Ourupgaard var usselt stillede, men T. fik hurtigt Forholdene forbedret. Hoveriet blev afløst 1842, og ved Vejledning, Præmiering, direkte Hjælp til Byggeri og Grundforbedring og ved Uddeling af Tillægskalve fremmede han paa Bøndergaardene de samme Foranstaltninger, som han gennemførte paa de Avisgaarde, han selv drev. Hans Tilbud om Arvefæste 1847 ^{D^{an}ev} ikke modtaget, og først 1874 solgtes Bøndergodset.

Som andre af de samtidigt indvandrede Landmænd fra Holsten og Nordtyskland var T. overbevist om de mere intensive Landbrugsmetoders Værdi, men hans Tillid var tillige underbygget ved hans under Datidens Pengeforhold usædvanligt rigelige Driftskapital. Teoretisk Landbrugsuddannelse havde han ikke faaet, men ved flittigt Selvstudium ikke mindst af Udlandets Landbrugslitteratur bødede han derpaa. Ved talrige Rejser studerede og fulgte han Udviklingen i andre Lande, opholdt sig saaledes 1844 næsten et Aar i England og Skotland, hvor han knyttede Forbindelse med førende Landøkonomer. Paa Driftsforbedringernes Omraade blev T. en Foregangsmand i Ordets egentligste Betydning og i stort Format, men hans Dispositioner var præget af en Forsigtighed, som i Forbindelse med hans Forretningsdygtighed skabte de solide Resultater. I sine Driftsplaner fulgte han det navnlig i Holsten herskende System, der lagde Vægten baade paa Korn dyrkning og paa Dyrkning af Foderplanter som Grundlag for et vel gennemført Mejeribrug, og han gjorde denne Drift saa intensiv, som tekniske Fremskridt og Forretningshensyn tillod. Han gennemførte en omhyggelig Brakbehandling, afvandede Jorderne ved Afgrøftning og fra 1853, som en af de første, ved Dræning, efter at han i England havde lært Metoden. Den ellers saa almindelige Udpining af Jorden blev undgaaet ved kraftig Gødskning ikke blot som Følge af det større Husdyrhold, men ogsaa derved, at T. tidligt begyndte en Kunstgødningsanvendelse betydeligt over det sædvanlige, efterhaanden som de brugbare Gødningsmidler fremkom. Ogsaa nye Redskaber blev taget i Brug. T. var den første her i Landet, der anskaffede et flytteligt Damptærskværk med Lokomobil, og en af de første, der anvendte Mejemaskiner. Hans Indsats for Kvægavlen fik stor Betydning for Udviklingen af den røde danske Malkerace og især for Kvægholdet paa de sydlige Øer ved Indførsel af Anglerkvæg, som han paabegyndte straks efter Overtagelsen af Ourupgaard. Samtidig begyndte han at anvende Korn til Malkekøer i et Omfang, som var næsten ukendt, og bidrog meget til at skabe Forstaaelse for den stærkere Fodrings Fordelagtighed. Endvidere forsynedes Gaardene med fortrinlige Avlsbygninger. — T.s Forbedring af Ejendommene krævede Kapitaludlæg, som undertiden medførte, at de ikke uden videre kunde tjene som Forbillede for andre, men hans Foranstaltninger var rentable, og i det store og hele blev hans Gerning et Eksempel for Samtidens Landbrug. Hans Gaarde besøgte af talrige Landmænd fra Ind- og Udland, og de blev Lærested for en stor Skare af unge, der siden vandt Navn blandt Landets mest fremragende Landmænd.

T. tog sig meget af Lærlingenes Uddannelse, og en Del af de dygtigste blev længe hos ham som betroede Medarbejdere.

Den Betydning, som T.s Landmandsgerning fik for den almindelige Udvikling, forøgedes stærkt ved hans udprægede Lyst til at lære fra sig og vække andres Interesse for de praktiske Fremskridt. Allerede 1842 holdt han Foredrag i Maribo Amts økonomiske Selskab om Kornfodring af Malkekøer, og han fortsatte med Aarene igennem hyppigt at stille sig til Raadighed som Foredragsholder. Veltalende var han ikke, men hans Indsigt og slærke Overbevisning gav hans Tale Virkning. Til Landbrugspressen gav han Meddelelser om sine Erfaringer indtil kort før sin Død og skrev navnlig i »Tidsskrift for Landøkonomi« og i »Ugeskrift for Landmænd«, der ved hans Initiativ og Offervillie blev grundlagt 1855 som vort første egentlige Landbrugsblad under Ledelse af E. Møller-Holst (s. d.). I Landbrugets Foreningsliv tog T. Del med sin sædvanlige Utrættelighed og kom efterhaanden til at indtage en fremtrædende Plads. Han var i henved 50 Aar den ledende Kraft i Maribo Amts økonomiske Selskab og dets Formand fra 1867. Han øvede navnlig herigennem en meget stor Indflydelse paa Landbrugets Udvikling paa de sydlige Øer, fremmede Kvægavlen paa Grundlag af Anglerkvæget, sørgede for Mejerskers Uddannelse i Holsten, for Præmiering af Smør og Ost, Anskaffelse af bedre Maskiner m. m. Til de lokale Foretagender, hvori han var den drivende Kraft, hører Oprettelsen af Andelssukkerfabrikken ved Nykøbing F. 1884, der fandt Sted paa hans Initiativ, Udtørringen af Bøtø Nor omfattende 2400 Tdr. Land, der paabegyndtes 1860, og det store Digeanlæg til Beskyttelse af Falsters Sydspids efter Stormfloden 1872. I Idestrup Sogn, hvor han boede, var han i en Aarrække en meget samvittighedsfuld Sogneraadsformand, og i det hele fremhjælp han paa Egnen talrige nyttige Foretagender, Forbrugsforeninger, Sygekasser, Opførelse af Arbejderboliger, og øvede megen Godgørenhed.

Sit mest fremragende Arbejde af landsomfattende Karakter udrattede T. som Præsident i Landhusholdningsselskabet 1860—88, den længste Tid sammen med Lensgreve Ludvig Holstein, Holsteinborg, og Professor B. S. Jørgensen. T.s Indflydelse i dette Præsidium, der fornyede Selskabet og bragte det i levende Forbindelse med det praktiske Landbrug, var meget betydelig. Han ejede den store Erfaring som praktisk Landmand, de værdifulde Forbindelser med Udlandet og sin utrættelige Foretagsomhed, og han bidrog til, at Selskabet paa talrige Omraader brød nye Baner. Med meget Held virkede han for dansk Landbrugs Forbindelse med Udlandet

og for de danske Landbrugsprodukters Afsætning. Det var væsentlig hans Fortjeneste, at Selskabet 1865 fik oprettet den vigtige Dampskibsforbindelse til England til Udførsel af levende Kreaturer, og han deltog 1877 sammen med P. Jessen i Forhandlingerne i London til Sikring af denne Udførsel. T. havde stor Andel i Selskabets rige Initiativ ved den første Udvikling af dansk Forsøgs- og Konsulentvæsen. Paa sine store Gaarde gav han selv Virkeplads for Forsøgsvirksomhedens Førstemænd som Th. R. Segelcke, N. J. Fjord og Peter Nielsen, og med Kyndighed støttede han personligt deres Bestræbelser.

Til de seneste Aar bevarede T. sin imponerende Arbejdsevne. »Arbejde er Livets Hjul« var hans Valgsprog, og hans eget flittige Liv fik sit Præg deraf, ogsaa i den Forstand, at de praktiske Interesser, han saa helt var optaget af, kunde give Indtryk af en vis Jordbundethed. Sammen med sin praktiske Fremskridtsiver bevarede han en konservativ Indstilling i sit Syn paa Samfundsudviklingen og den folkelige Bevægelse. Men han var en varmtfølede Mand, en Støtte for sin Egns kirkelige Liv og en human Arbejdsgiver. Med sin patriarkalske konservative Indstilling undgik han ikke Modstand i sin offentlige Virksomhed, og med nogen Bitterhed saa han sig vraget i sin uegennyttige Tjeneste som Sogneraadformand. Nogen Usmidighed og manglende parlamentarisk Sans kunde undertiden skabe Gnidninger i hans Landboforeningsarbejde, og hans Stilling som tyskfødt kunde i de nationale Brydningers sværeste Aar give ham Vanskeligheder. Men alt dette gled i Baggrunden for Anerkendelsen af hans positive Villie og Indsats som en god dansk Borger. Med naturlig Sympati for sit oprindelige Fædreland, hvor hans Slægt levede, forbandt han den oprigtigste og virksomste Interesse for det danske Samfunds Vel. Ved hans 25 Aars Jubilæum som Præsident i Landhusholdningsselskabet og ved hans Udtræden af Præsidiat Aaret før han døde blev der vist ham megen Hæder, og han udnævntes til Selskabets Æresmedlem, samtidig med at han modtog Selskabets store Guldmedaille som »Bevis paa en god Borgers udviste patriotiske Flid«. Ogsaa af det kgl. engelske Landbrugsselskab og af andre inden- og udenlandske Selskaber blev han Æresmedlem. — Etatsraad 1860. Konferensraad 1885. Gehejmekonferensraad 1888. — R. 1854. DM. 1866. K.² 1872. K.¹ 1887. — Maleri af H. C. Jensen 1885 (Landhusholdningsselskabet), 1889 (Sanderumgaard) og 1890 (Familieje). Buste af Th. Stein 1891 (Fr.borg), i Bronze 1893. Statue af samme 1898 (ved Landbohøjskolen; 1933 nyttet til Pladsen foran Landhusholdningsselskabets Bygning). Litografi af I. W. Tegner

1889 efter Fotografi. Træsnit 1880, af H. P. Hansen bl. a. 1889. — Mindestøtte med Buste ved Kirken i Nykøbing F.

W. Biernatzki: Quellwasser für das deutsche Haus, 1886, Nr. 27. L. Koch i 111. Tid. 29. Febr. 1880. Samme: En gammel Præsts Erindringer, 1912, S. 107—11. Samme i Hovedstaden 27. Sept. 1917. Tidsskrift for Landøkonomi, 5. Rk., IV, 1885, S. 781—97. A. la Cour sst., 5. Rk., VIII, 1889, S. 617—63, jfr. S. 407 f. Politiken 12. Okt. 1885 og 3. Maj 1889. Ugeskrift for Landmænd, 6. Rk., XVII, 1889, S. 239—43; LXII, 1917, S. 537 f. Vort Landbrug, VIII, i88g, S. 323—27; XXXVI, 1917, S. 439—44. Landmands-Blade, XXII, 1889, S. 312—16. Erh. Frederiksen i 111. Tid. 12. Maj s. A. N. A. Hansen i Danskeren, II, s. A., S. 193—207. Nutiden 12. Maj s. A. Berl. Tid. 2. Maj s. A. H. Hertel sst. 26. Sept. 1917. Loll.-Falsters Stiftstidende 2. Maj og 8. Maj 1889. Chr. Sonne sst. 25. Sept. 1917. J. Meincke i Danmark, IV, 1890, S. 35—41. J. J. Hansen i Lyngby Elever, 1916, S. 151—81. F. Hjort i Fyns Stiftstidende 5. Juni 1917. H. Hertel: Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Historie, I, 1920, særlig S. 293—97. M. K. Kristensen i Den unge Landmand, IV, 1922, S. 3—7, 10 f. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, V, 1923, S. 23, 232, 285. Danske Herregaarde ved 1920, II, Lolland-Falster, 1923, S. I28f. C. Pedersen: Sukkerfabriken »Nykøbing«, 1923. „ > XITHU

Tesdorpf, Edward Frederik (ved Daaben Friederich) Jakob, 1854—1937, Godsejer, Politiker. F. 3. Dec. 1854 paa Ourupgaard, d. 23. Maj 1937 i Hellerup, begr. i Idestrup. Broder til Ad. T. (s. d.). Gift 15. Nov. 1884 i **Kbh.** (Holmens) med Sophie (Sophy) Caroline Louise Tutein, f. 18. Okt. 1864 i Kbh. (Frue), d. 17. Sept. 1937 i Hellerup, D. af Sukkerraffinadør William Axel T. (1829—¹⁹⁰¹) og Johanne Amalie Kirketerp (1832—97).

T. uddannedes i Landbruget, dels paa Faderens Godser, dels ved Studieophold i Tyskland og England. 1880 overtog han Forpagtningen af Sæddingegaard, og ved Faderens Død arvede han Ourupgaard, som han tiltraadte 1890. Som Landmand lagde han navnlig Vægt paa at oparbejde mønstergyldige Besætninger. Han var en kyndig Hippolog og havde en Aarrække Sæde i Statshingsteskue-Kommissionen. Han var Formand i Bestyrelsen for den T.ske Sukkerfabrik i Nykøbing og Medlem af Bestyrelsen for Maribo Amts økonomiske Selskab. — Hans offentlige Optræden daterer sig fra 90'erne, da han sammen med Chr. Sonne rejste en Agitation for Landbrugstold og deltog i Sonnes Mødeturné Landet over. 1897 blev han Formand for Landbrugets Toldbeskyttelsesforening, °g ¹⁸⁹⁹ blev han af Regeringen udpeget som Medlem af Landbrugstold-Kommissionen, hvis Arbejde dog ingen Betydning fik. — 1902 valgtes han af Højre ind i Landstinget, hvor han, der allerede tidligere havde sluttet et personligt Venskab med Mogens Frijs, hurtigt meldte sig ind i den frikonservative Gruppe. Han stemte 1902 mod Salget af de vestindiske Øer, men fulgte i øvrigt

trofast Frijs' Politik, saaledes ogsaa med Hensyn til den kommunale Valgretsreform 1908. Det var især landøkonomiske Spørgsmaal, bl. a. Udstykningsloven 1906, han beskæftigede sig med. Han raadede som Taler over et vist djærvt og usnobbet Lune, men nogen egentlig politisk Betydning fik han ikke. Ved Valget 1910 udtraadte han atter af Tinget. — Kammerjunker 1879. Hofjærgemester 1890. Kammerherre 1909. — R. 1900. DM. 1923. K.² 1934. — Maleri og Skitse af C. Wentorf 1902 (Familieeje).

N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 541—44. Alfred Bindslev: Konservatismens Historie i Danmark fra 1848 til 1936, II, 1938, S. 153. Chr. Sonne: Min Livsmelodi, 1938, S. 46 f., 71 f. Tidsskr. f. Landøkonomi, 1937, S. 499—502. *p gtavnstmp.*

Testman, Caroline Sophie, 1839—1919, Kvindesagspolitiker, Forstanderinde for Handelsskolen for Kvinder. F. 6. Febr. 1839 i Kbh. (Frue), d. 1. Sept. 1919 sst., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Exam. polyt., senere Postmester i Lutjenburg, Kap-tajn Peder Otto T. (1806—90) og Henriette Marie Hohlenberg (1808—74). Ugift.

Da C. T. var blevet konfirmeret, havde hun intet højere Ønske end at faa Lov til at studere. Hendes Fader, en velstaaende Mand, vilde ikke give sit Samtykke hertil. Han fandt Datterens Ønske formaalsløst og i Strid med Familiens Traditioner. Jernflittig og kundskabstørstende søgte G. T. ved alsidig Læsning at bøde paa sit Nederlag. Hun tilbragte som ung Pige halvandet Aar i Italien; derfra skrev hun Rejsebreve, som hun fik optaget i »Fædrelandet«, dengang en bemærkelsesværdig Begunstigelse for en Kvinde. Hendes bitre Erfaringer med Hensyn til hendes Fremtidsplaner og hendes medfødte kvindesaglige Livssyn havde beredt hende til at blive en af de fire Kvinder, der 1871 stiftede Dansk Kvindesamfund. Det skete i Matilde Bajers Dagligstue under beskedne Former; derom vidner det Stykke blaaf Indpkningspapir, hvorpaa Vedtagelsen er skrevet, og som nu opbevares i Dansk Kvindesamfunds Arkiv. Foreningens Formaal var at arbejde for Kvindernes økonomiske og sociale Frigørelse. C. T. valgtes til Sekretær og Kasserer, 1872 til Foreningens Formand, en Stilling, hun indtog indtil 1883. Det var ikke nogen Tilfældighed, naar C. T. med sit fremskridtsivrige Temperament og sin myndige Personlighed fik afgørende Indflydelse paa den Periode, der inden for Dansk Kvindesamfund benævnes »Skolernes«. Under hendes Førerskab oprettedes tre Fagskoler, Handelsskolen for Kvinder 1872, Søndagsskolen for Arbejderkvinder 1874 og Tegneskolen for Kvinder 1876. C. T.

valgte til Forstanderinde baade for Handelsskolen og Aftenskolen. Handelsskolens Opgave var at give unge Kvinder Lejlighed til at skaffe sig en faglig Uddannelse, der kunde berettigede dem til bedre Lønninger og retfærdige Avancementsmuligheder. I Søndagsskolen blev der holdt oplysende Foredrag for Arbejderkvinder og undervist i elementære Fag. Undervisningen ydedes gratis. Skolen talte 100 Elever, bestod i ti Aar og var et Led i Dansk Kvindesamfunds Forsøg paa at knytte Arbejderkvinderne til Kvindebevægelsen. Det var dog som Forstanderinde for Handelsskolen for Kvinder, at C. T. gennemførte et Oplysningsværk, der fik vidtrækkende Betydning for dansk kvindelig Ungdom. 1897 fejrede hun 25 Aars Jubilæum som Handelsskolens Leder. Før sin Død gav hun yderligere Bevis paa, hvor magtpaaliggende det var hende at give Kvinderne Muligheder for Tilegnelse af Kundskaber, idet hun testamenterede 70 000 Kr. til et Legat, hvoraf Renterne skulde anvendes til »Uddannelse af Embedsmandsdøtre og Ligestillede«.

Kvinden og Samfundet, XXXV, 1919, S. 31, 136. Tidens Kvinder, I, s. A., Nr. 34, S. 7. Politiken 3. Sept. s. A. ^ ^ ^ ^

Testmann, Christian Ditlev, 1635—67, Kammersekretær. F. 16. Nov. 1635 i Rendsborg, d. 24. Febr. 1667, begr. i Kbh. (Petri). Fader: Husfoged i Rendsborg Johann T. Gift April 1666 med Catharina Bicker (gift 2° 1669 med kgl. Kammertjener, senere Rigsbaron Jacob (von) Petersen, 1622—1704, s. d.).

C. D. T. studerede 1658 i Helmstædt under Vejledning bl. a. af den berømte retslærde Herman Conring. Juni 1659 blev han Sekretær i Tyske Kancelli, ledsagede 1660—61 Frederik Ahlefeldt paa dennes Ambassade til England som Legationssekretær, skal have besøgt Polen i samme Egenskab og deltog i Efteraaret 1663 i Forhandlingerne om Ægteskabstraktaten mellem Kronprins Johan Georg (III.) af Sachsen og Prinsesse Anna Sophie. Han gjorde tillige Tjeneste som Frederik III.s Kammersekretær, i hvilken Egenskab han foredrog Kongen de løbende Sager, ekspederede den mere private Brevveksling og paraferede kgl. Skrivelser til Kollegierne. Mest kendt er han blevet gennem en i Udkast bevaret, vist ca. 1664 forfattet Afhandling, i hvilken han tager Ordet for Indførelse af en Rigsforsamling, bestaaende af valgte Repræsentanter for alle Stænder, med Andel i Lovgivning, Domsmyndighed og Forvaltning. Kongen vilde derved komme i Kontakt med Befolkningen og skabe en nyttig Modvægt mod et bureaukratisk Styres Skavanker. De nordiske Folk var desuden vante til Friheden, og Tanken om den vilde bestandig leve iblandt dem. Efter

en senere Paategning af Fr. Gabel ansaa man denne mærkelige Afhandling for at være inspireret af Fr. Ahlefeldt, men dens politiske Baggrund er endnu ikke klarlagt. Vi ved blot, at C. D. T., formentlig paa Christoffer Gabels Foranledning, 1665 afskedigedes som Kammersekretær, men samtidig udnævntes til kgl. Raad og vedblev at bevare sin Stilling i Tyske Kancelli til sin Død.

J. Møller: *Cimbria literata*, I, 1744, S. 676. Chr. Bruun i *Hist. Tidsskr.*, 5. Rk., II, 1881—81, S. 673. J. A. Fridericia sst., 5. Rk., VI, 1886—87, S. 797. Medd. fra det kgl. Gehejmearkiv for 1886—88, 1889. A. D. Jørgensen: Peter Schumacher Griffenfeld, I, 1893, S. 147—58, 465, 467. L. Laursen: *Danmark-Norges Traktater 1523—1750*, V, 1920, S. 534. L. Bobé: *Die deutsche St. Petri Gemeinde zu Kopenhagen*, 1925, S. 364. F. Ahlefeldt Laurvig: *Storkansleren*, II, 1936, S. 244 ff. C. O. Bøggild Andersen: *Statsomvæltningen i 1660*, 1936.

C. O. Bøggild Andersen.

Testrup, Christen Sørensen, 1685—1761, historisk Forfatter, Gods-ejer. F. 29. Sept. 1685 paa Testrupgaard i Rinds Herred, d. 4. Jan. 1761 paa Vesterris sst., begr. i Testrup. Forældre: Fæstebonde Søren Christensen (d. 1715) og Mette Christensdatter (1657—1740). Gift 3. Juli 1730 i Brønshøj med Maren Lynderup, døbt 29. Aug. 1700 i Aalborg, d. 29. Aug. 1781 formentlig paa Vesterris, D. af Podemester Niels Christensen L. (ca. 1652—1718, gift i^o 1687 med Maren Christensdatter) og Maren Olufsdatter (d. 1736).

T.s Moder var af gammel Selvejrbondeslægt og stærkt interesseret i Slægtens og Egnens Historie, og gennem hende og de ligeledes historisk interesserede Præster i Ullits og Vesterbølle vakte hans Interesse for Historie og boglig Syssel tidligt, og han begyndte den almindelige Vej til juridisk Uddannelse som Skriversvend hos Landstingshører Bering i Viborg, hvor han var 1700—02, men 1704 fæstede han Vesterris i Testrup Sogn, som han købte 1716, og som hans Fader vist drev for ham indtil 1715, medens T. selv for til Søs og bl. a. deltog som Sømand i Krigen (1709—20). 1720—30 sejlede han vist til Tider som Styrmand eller Skipper, thi 1729 afslog han Tilbud fra Det ostindiske Kompagni om at føre et Skib til Kina, og han var mulig ogsaa da ligesom 1752 selv Skibsejer. Ved Siden af Søfarten drev han en betydelig Studehandel paa Holland. Efter sit Ægteskab 1730 tog han Ophold paa Vesterris og blev s. A. Herredsfoged i Rinds og Gislum Herreder samt Birkefoged ved Lerkenfeld Birk; sidstnævnte Stilling kvitterede han 1744 og tog Afsked fra Herredsfogedstillingen 1759. Gennem Skibsfart, Handel og Forpagtning samt nøjsom Levevis samlede han sig nogen Formue, saa han efter at have haft Lerkenfeld i Forpagtning

1737 kunde købe Hovedgaarden Lille Restrup sammen med Morten Kirketerp i Viborg; kort efter blev han Eneejer, og her boede han i en Del Aar og opførte ny Borg- og Ladegaard. 1740 købte han Viffertsholm i Helium Herred, og ogsaa her foretog han 1750 store Byggearbejder.

Allerede tidligt betraadte T. den litterære Bane og forfattede sammen med Præsten Chr. Stistrup i Ullits et Skrift om Aarsagerne til Krigen med Sverige, hvilket han i Haandskrift overrakte Frederik IV. i Husum 1713. Under Viborgs Brand 1726 fik han Lejlighed til at redde en Del gamle Papirer, som var kastet paa Gaden, og disse samt andre gamle Aktstykker gav ham Stof til tre smaa Bøger om Klostrene og Kirkerne i Viborg Stift 1746 (utrykt). 1747 udgav han »Relation om Tingene og Tingstederne samt Rættens Betiening«, et Skrift, som endnu har Værdi, og 1756 udgav han den 580 Sider store Bog »Danmarks og Norges Krigs-Armatur . . .«, som omhandler mange forskellige Emner. Fra hans Haand foreligger endvidere det utrykte Værk »Rinds Herreds Krønike«, I—II, der findes i Det kgl. Bibliotek, og hvis første Del er gengivet i Uddrag i »Samlinger til jydsk Historie og Topografi« I og II (1866—69). 1759 arbejdede T. paa en dansk Styrmandsbog, der vist ikke blev afsluttet. Endnu skal nævnes, at han samlede gamle Dokumenter om Adelen til Klevenfeldt og var en meget belæst Mand, der endog skrev Latin. — Kancelliraad 1759.

Samlinger til jydsk Historie og Topografi, I, 1866—67, S. 337—42; 3. Rk., IV, 1904-05, S. 318ff. C. Klitgaard.

Tetens. Præsteslægten T. føres tilbage til Tete Jacobsen i Frederikstad (nævnt 1654), hvis Søn Møller sst. Martin T. var Fader til Bødker og Bager i Nykøbing F. Jacob Martinsen Thetens (ca. 1696—1749); dennes Søn nedenn. Biskop i Viborg, Dr. theol. Peder T. (1728—1805) var Fader til nedenn. Biskop Stephan T. (1773—1855), til Herredsfoged i Fjends og Nørlyng Herreder Henrich T. (1759—1816) — hvis Søn var Overtoldinspektør, Etatsraad Franciscus Maro T. (1791—1862) — til Sognepræst i Gunderup og Nøvling, Amtsprovst Gerhard T. (1760—1832) til Tvilumgaard og til Konrektor i Viborg, Landvæsenskommissær Jacob T. (1766—1811), af hvis Børn skal nævnes Stiftamtmand, Kammerherre Peter Jacobsen T. (1797—1859) og Anania Mariane Bernsdorff T. (1802—93), der ægtede sin Fætter Pastor Peter T. (1791—1876). Amtsprovst Gerhard T. (1760—1832) var Fader til den nævnte Sognepræst i Horsens Peter T. (1791—1876), til Lægen Niss Andkjær

T. (1800—33) og til Sognepræst i Romdrup, Klarup og Storvorde
 Henrich Wederkinch T. (1802—88), hvis Søn Urtekræmmer og
 Sukkerbager i Kbh. Malthé Sehested T. (1834—90) var Fader til
 Missionæren, Sognepræst i Ulstrup og Gundersted Henrik Weder-
 kinch T. (f. 1866) samt til de nedenn. Maleren Vilhelm T. (f.
 1871) og Tegneren Lavrids Nyegaard T. (f. 1883).

Lengnicks Stamtavler. Personalhistoriske Samlinger, I, 1906, S. ao—24,
 50—68, 97, 102, 117—36 og 247—76. Slægtstavlesamlingen, 1932, S. 94 f.

Albert Fabritius.

Tetens, Johann Nicolai (Nikolaus) (ved Daaben Jan Clasen),
 1736—1807, Matematiker, Fysiker, Filosof, Statsøkonom. F. 16.
 Sept. 1736 i Tetenbøll, d. 14. Aug. 1807 i Kbh. (Petri), begr. sst.
 (Petri K.s Kapel). Forældre: Gæstgiver Jacob T. (1713—62) og
 Martha Claussen (1707—90). Gift 11. Okt. 1765 i Biitzow med
 Marie Margarethe Buchow, f. 6. April 1741 i Biitzow, d. 29.
 April 1818 i Kbh. (Petri), D. af Bartskeerer B. (d. 1757) og
 N. N. (død tidligst 1765).

T. blev indskrevet som Student i Rostock, hvor han især
 dyrkede Matematik, Fysik og Filosofi (1755—57), hvorefter
 Studierne fortsattes i Kbh. (1757—58). 1759 tog han Magister-
 graden i Rostock og begyndte at holde Forelæsninger. 1763
 blev han Professor i Fysik og Filosofi ved det nye Universitet
 i Biitzow, hvor han virkede til 1776, en Aarrække tillige
 som Direktør for det derværende Pædagogium. T.s Forfatterskab
 omfattede allerede da en lang Række Skrifter og Tidsskriftafhand-
 linger, saaledes foruden tre fysiske Afhandlinger paa Latin (1760,
 1762 og 1763) bl. a. »Gedanken von den Ursachen, warum in
 der Metaphysik so wenig ausgemachte Wahrheiten sind« (1760),
 »Von den Ursachen der Ungleichheit der Menschen in Absicht
 ihrer Denkungsart« (n. A.), »Ueber die Rangordnung der Wissen-
 schaften« (1764), »Ueber den Ursprung der Sprache und der
 Schrift« (1772), endvidere en forøget Udgave paa Latin af Jens
 Krafts »Forelæsninger over Mekanik« (n. A.; jfr. XIII, S. 209),
 »Ueber die beste Sicherung seiner Person bey einem Gewitter«
 (1774) og »Ueber die speculative Philosophie« (n. A., udg. i
 Kantgesellschafts »Neudrucke seltener philosophischer Werke«,
 IV, 1913). 1776 udnævntes T. til Professor i Filosofi, senere
 tillige i Matematik, ved Kiels Universitet, hvor han baade som
 Lærer og Forsker vandt stor Anseelse. N. A. udsendte han sit
 filosofiske Hovedværk, »Philosophische Versuche iiber die mensch-

liche Natur und ihre Entwicklung« (I—II), omfattende over 1600 Sider. Skriftet, hvis I. Bd. er udgivet i Kantselskabets Nytryk af sjældne filosofiske Værker (IV, 1913), frembyder den Dag i Dag Interesse, ikke blot ved den Paavirkning, det viser, T. har modtaget fra Kant, og den Betydning, Kant tillagde det, men ogsaa ved de metodologiske og kritiske Synspunkter, det indeholder. Ligesom den af ham højt ansete Jens Kraft lægger T. Vægt paa den matematisk-naturvidenskabelige Metode, forlanger de empiriske Fænomener forklaret ad Erfaringens Vej og fremhæver al Erfaringserkendelses fænomenale og relative Karakter. Mens han i Skriftet om den spekulative Filosofi overvejende var interesseret i at forene Lockes Empirisme med tysk Apriorisme, lægger han i Hovedværket Vægten paa det psykologiske, og her viser han sig som en fremragende Erfaringspsykolog. Ved sine Analyser af Følelseslivet, der opfattes som en særegen Side af det psykiske, var han medvirkende til den senere almindelige Inddeling i Erkendelse, Følelse og Villie. I sine Undersøgelser anvendte han ogsaa den af J. Kraft efterlyste eksperimentelle Metode, idet han anstillede sindrige Forsøg med sig selv, der bl. a. førte til vigtige Opdagelser inden for Sansesykologien. — 1785—86 udkom T.s matematiske Hovedværk, »Einleitung zur Berechnung der Leibrenten und Anwartschaften, die vom Leben und Tode einer oder mehrerer Personen abhängen« (I—II), der ved sine teoretiske Synspunkter øgede hans videnskabelige Anseelse og ved sin praktiske Betydning vakte Regeringens Interesse. 1787 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab, i hvis Skrifter han i Aarenes Løb publicerede fire matematiske Afhandlinger. N. A. offentliggjorde han »Reisen in die Marschländer an der Nordsee zur Beobachtung des Deichbaus«, I, der var medvirkende til, at Regeringen 1789 kaldte ham til Kbh. som Assessor, n. A. Deputeret, i Finanskollegiet. Paa hans Foranledning udbedredes Hertugdømmernes Digevæsen og oprettedes der en Forsørgelsesanstalt og en almindelig Enkekasse, hvor han blev den ledende, ligesom han fik Sæde i Direktionerne for den kgl. Bank, Depositokassen og Den synkende Fond. Ved Siden af sin praktiske Virksomhed fik han Tid til litterære Arbejder, overvejende af matematisk og nationaløkonomisk Art, af hvilke en Del udkom paa Dansk. Af sin Samtid pristest T. ikke blot for sine rige Evner og omfattende Kundskaber, men ogsaa for sine Egenskaber som Menneske. — Breve i Det kgl. Bibliotek, Rostocks Universitetsbibliotek og Preussische Staatsbibliothek. — Etatsraad 1790. Virkelig Etatsraad 1792. Konferensraad 1802. — Stik af Laurens efter Tegning af G. L. Lahde og af Bolt 1807.

Personalhist. Saml., udg. af Th. Hauch-Fausbøll, I, 1906, S. 21 f. Lærde Efterretninger, 1807, S. 574 ff., 782. Atti della Academia Italiana, I, 1808, S. XLVf. Th. Bugge i Vidensk. Selsk.s Skr., 3. Rk., V, 1810, S. 1—14. K. L. Rahbek: Erindringer af mit Liv, II, 1825, S. 17 f., 37 f., 53 f., 79, 81 f., 84 f., 93 f., 97 f., 118, 120, 143, 340; III, s. A., S. 197, 377 f5 V, 1829, S. 205 f. C. Molbech: Det Kgl. danske Vidensk.s Selsk.s Historie, 1843 (^{se} Registeret). M. Dessoir i Vierteljahrsschr. f. wissensch. Philosophie, XVI, 1892, S. 355—68. Samme: Gesch. d. neueren deutschen Psychologie, I, 2. Aufl., 1902 (se Registeret). De statsgaranterede danske Livsforsikrings-Anstalter, 1892 (se Registeret). S. A. Christensen: Matematikens Udvikl. i Danmark og Norge i det XVIII. Aarh., 1895 (se Registeret). L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, III—V, VII, 1896—1906 (se Registeret). Wilh. Uebele: J. N. Tetens, 1911. N. Nielsen: Matematik i Danmark 1528—1800, 1912 (se Registeret). Kbh.s Brandforsikring 1731—1911, 1913 (se Registeret). M. Liepmann: Von Kieler Professoren. Briefe, igi6 (se Registeret). E. Cassirer: Das Erkenntnisproblem, II, 3. Aufl., 1922 (se Registeret). W. Norvin i Sorø. Klostret. Skolen. Akademiet, II, 1931, S. 222. F. From i Ekstrabladet 28. Febr. 1941. Politiken 1. Maj 1942.

S. V. Rasmussen.

Tetens, Laurits (skriver sig **Lavrids**) Nyegaard, f. 1883, Tegner. F. 16. Maj 1883 i Kbh. (Garn.). Forældre: Urtekræmmer og Sukkerbager Malthe Sehested T. (1834—90) og Jenny Marie Hansen (1848—1915). Ugift.

Samtidig med Konfirmationen sattes T. i Boghandlerlære, gik derefter til Tegneundervisning hos H. Grønvold 1903—05, bestemte sig til at blive Arkitekt og søgte Teknisk Skoles Bygningsklasser. Dette Studium forlod han, lærte Bogbinderi et Aars Tid og nedsatte sig som Bogbinder. Han udførte morsomme Privatbind med enkel, kraftig blindtrykt Dekoration, men maatte opgive sin Virksomhed omkring Verdenskrigens Udbrud 1914. Nogle Aar forsøgte han sig som Maler, indtil han slog sig til Ro som humoristisk og satirisk Tegner. I denne Egenskab har han medvirket ved »Blæksprutten« siden 1922, men i øvrigt ikke faaet sine Tegninger fremført andetsteds. •— T. digter ræsonnerende Tekster og tegner Illustrationer dertil, og Teksterne er ikke de mindst vigtige. Han er Ironiker med et revsende Vid, men tillige med en Humor, der gør ham til Aandsfrænde af Fritz Jurgensen. Iagttagelsen er det bærende i hans Tegninger. Han ser skarpt Forholdet mellem Hverdagsmenneskers aandelige og legemlige Latterligheder og hudfletter deres Smaalighed og Mangel paa Selverkendelse. — T. har foretaget Studierejser til Sverige 1910—11, Tyskland 1914, Norge 1919. — Malerier af Vilhelm Tetens 1901, ca. 1920—25 og 1935 (»Den Ensomme«). Portrætteret af samme i et Dobbeltportræt 1920 med Vilhelm Tetens og et Gruppebillede af de tre Brødre Tetens

1939. Buste (Hoved) af Tycho Jessen. To Tegninger af Ib Andersen 1939.

Lauritz Tetens. 50 humoristiske Tegninger og Tekster. (Tilrettelagt af Henrik Bramsen), 1942. Sigurd Schultz.

Tetens, Peder, 1728—1805, Biskop. F. 28. Okt. 1728 i Nykøbing F., d. 7. April 1805 i Viborg, begr. sst. Forældre: Bødker og Bager Jacob Martinsen Thetens (ca. 1696—1749) og Anna Kirstine Hasselbarth (f. ca. 1700). Gift 16. Juli 1756 med Anania Wederkinch, f. 12. Marts 1737 i Søborg, Holbo Herred, d. 25. Dec. 1816 i Viborg, D. af Sognepræst, sidst i Nykøbing F., og Provst Henrik W. (1701—84) og Maria Catharina Ananiasdatter Leermann (1701—80).

T. blev Student 1745 fra Nykøbing F. og tog teologisk Attestats 1749. I sine Studenteraar var han Huslærer flere Steder uden for Kbh., bl. a. opholdt han sig i Birkerød hos Præsten Gerhard Treschow (s. d.), i hvem han vandt en trofast Velgører. Efter Attestats fik T. Plads som Alumnus paa Borchs Kollegium, tog 1750 Magistergraden og blev s. A. Dekan ved Kommunitetet. Fra hans Kollegietid stammer to større Disputatser »Dissertatiunculæ de impedimentis studiorum« (I—III, 1750) og »Dissertatio historico-ecclesiastica de peccato philosophico« (I—II, 1753), der begge udmærker sig ved Lærdom og Grundighed. De vidner tillige om, at Forfatteren var en habil Latiner og stiv Logiker. 1754 blev T. Hører ved Vor Frue Skole i Kbh., men allerede 1756 Rektor i Horsens. I sytten Aar virkede han i denne By, hvor han blev i høj Grad yndet. Han gjorde en betydelig Indsats som Skolemand og vandt Navn som en fortræffelig Taler baade paa Dansk og Latin. En Takkeprædiken »Guds besynderlige Forsyn for sine Salvede« (1772) kendetegner ham som en Mand af konservativ Holdning med skarp Front over for det Struensee'ske Styre, og et haandskrevet Arbejde (Thott, 4°, 1455) viser, at han efter Tilskyndelse af Biskop J. K. Bloch interesserede sig for Horsens Bys og Skoles Historie. 1773 blev T. Stiftsprovst og Sognepræst ved Domkirken i Ribe og 1781 Biskop i Viborg. Den sidstnævnte Stilling beklædte han til sin Død, og trods ikke ringe Svagelighed røgtede han sit Embede med stor Nidkærhed og Dygtighed. Han var en flittig Visitator og kæmpede især ivrigt for at ophjælpe Katekisationsarbejdet. Som Kirkemand var T. Livet igennem afgjort konservativ, repræsenterede teologisk set som sin Velynder O. Høegh-Guldberg et supranaturalistisk Kristendomssyn og nærrede — som det fremgaar af hans Breve — den største Beundring for Balle og hans Kamp mod

Tidens radikale Tendenser. Personlig var T. en munter Mand, der elskede Selskabelighed og et godt Bord, efter onde Tungers Sigende maaske i lidt for høj Grad. Hans Forfatterskab er ikke meget omfattende, nævnes bør dog hans Disputats om Jesu Sirachs Bog, en smukt afrundet Undersøgelse, for hvilken han 1779 erhvervede den teologiske Doktorgrad. Han skrev en god dansk Prosa, men især førte han en elegant latinsk Pen. Ved sine virkelig smagfulde Digte i Luxdorps Stil har han vundet en Plads blandt vore ikke talrige latinske Digtere fra nyere Tid. — Maleri i Viborg Domkirke.

Selvbiografi i Acta jubilaei universitatis Hafniensis, 1779, S. 30 ff. Theol. Maanedsskrift, udg. af L. N. Fallesen, V, 1805, S. 622 ff.; VI, 1805, S. ugf. Personalhistoriske Samlinger, udg. af Th. Hauch-Fausbøll, I, 1906, S. 52—68. Saml. til jydsk Historie og Topografi, 3. Rk., VI, 1908—10, S. 29 ff., 36; 4. Rk., VI, 1928—30, S. 372 ff. Kirkehist. Saml., 4. Rk., II, 1891—93, S. 625; 6. Rk., II, 1936—38, S. 112, 128. Jens Møller: Biskop Dr. Nicolai Edinger Balles Levnet og Fortjenester, 1817, Tillæg, S. 110—24. *r>- ir*

Tetens, Stephan, 1773—1855, Biskop. F. 3. Maj 1773 i Horsens, d. 5. Jan. 1855 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Rektor i Horsens, senere Biskop i Viborg, Dr. theol. Peder T. (s. d.) og Hustru. Gift 20. Dec. 1797 med Karen Sophie Gaarder, f. 13. Okt. 1771 paa Gaarden Aagviken i Halse S., Norge, d. 21. April 1844 i Ketting, D. af Oberst Ole G. (1732—99) og Else Sophie Meldal (1746—1821).

T. blev Student 1789 fra Viborg, tog teologisk Attestats 1792 og filologisk Eksamen 1794. I sit Barndomshjem havde han faaet Sansen for Studier vakt af sin lærde Fader, og da han nu ønskede yderligere at uddanne sig, drog han 1794 til Gottingen, hvor han med Begejstring sluttede sig til C. G. Heyne, der blev hans varme Velynder og Studievejleder. Med særlig Iver lagde han sig efter den græske Litteratur og samlede under et følgende Ophold i Paris Materiale til en Udgave af den græske Lærer i Veltalenhed Hermogenes. Denne Udgave kom vel aldrig, men efter sin Hjemkomst disputerede han 1797 for den filosofiske Doktorgrad med et Arbejde om denne Talers Ejendommeligheder. T.s Afhandling vidnede om et godt Kendskab til den antikke Retoriks Historie og var — som hans øvrige latinske Arbejder — skrevet i en klar og elegant Stil. 1797 blev T. Konrektor i Ribe og fortsatte som saadan sine klassiske Studier. 1800—11 kom som en Frugt heraf i fire Bind en smagfuld og letlæselig Oversættelse af Plutarks Levnedbeskrivelser, og endnu 1837 leverede han en Oversættelse af et Oldtidsskrift, da han udsendte en Gengivelse af en Tale af Demo-

sthenes. I begge Tilfælde var han den første, der indførte disse Forfattere i dansk Litteratur. — 1804 gik T. over i gejstlig Virksomhed, idet han blev kaldet til Sognepræst ved Trinitatis Kirke i Fredericia og Vejlbj. Her tog han sig med særlig Interesse af Omsorgen for Byens mange forsømte Fabriksbørn, men hemmedes meget i sin Virksomhed af en pinefuld Gigtskygdom, som vedblev at hjemsøge ham lige til hans Død. 1811 blev han Stiftsprovst og Sognepræst ved St. Knuds Kirke i Odense. I denne Stilling konfirmerede han bl. a. H. C. Andersen og vandt sig i øvrigt et Navn som fortrinlig Prædikant. Ikke for intet havde han i sin Ungdom med Forkærlighed studeret den græske Retoriks Mønstre, men selv hans Venner fandt, at hans Prædikener bar et vel stærkt æstetisk Anstrøg. 1819 blev T. Biskop i Ribe, men allerede s. A. udnævntes han til Biskop over Als-Ærø Stift. Som kirkelig Tilsynsmand stod han i et usædvanligt harmonisk Forhold til Stiftets Præster, der oftere — bl. a. ved hans 25 Aars Bispejubilæum 1844 — gav ham mange Beviser paa deres Hengivenhed. Teologisk hørte han til den rationalistiske Retning, men med et stærkt biblicistisk Præg. Betegnende er saaledes hans »Ordinationstaler« (1839), hvor han bestandig bevæger sig i bibelske Udtryk, men underlægger dem en rationalistisk Forstaaelse. Typiske er ogsaa hans Omskrivninger af Bibeltekster i »Mærkværdigheder i Jesu Liv« (1825), der blev meget skarpt medtaget i en Recension af Grundtvig, og i »De kirkelige Epistler« (1831). Hans Skrift »Christendommens Indførelse i Norden ved Ansharius« (1826) er blot en blomstrende Lovtale uden historisk Værd. I national Henseende indtog T. en fast Holdning, var ubrødelig tro mod Kongehuset og viste sig som en afgjort Forkæmper for dansk Sprog og dansk Kultur. Han stod derfor ilde anskrevet hos Hertugen af Augustenborg, af hvem han baade administrativt og politisk var en Modstander, og hos Prinsen af Nør. Den sidstnævnte udtalte endog det Ønske, at han kunde slaa ham ihjel med en Ørefigen. 1847 tog T. sin Afsked og flyttede til Kbh. I sine Alderdomsaar skildres T. som en ærværdig Skikkelse af et sjældent kærlighedsfyldt Sindelag og til det sidste en varm-hjertet Fædrelandsvæn. T.s Hustru, Sophie Gaarder, var J. P. Mynsters Ungdomselskede, af hvem han har givet en skøn og fint følt Skildring i sine »Meddelelser om mit Levnet«. — Rang i 2. Kl. Nr. 12 1847. — R. 1813. DM. 1826. K. 1836. — Malerier i Ribe Domkirke og Ketting K.

Selvbiografier i Fr. Munter: *Fragmenta versionis antiquae latinae Antehieronymianae*, 1819, S. 37—43 og i S. Tetens: Tale bestemt til at skulle have været med nogen Forkortelse og Forandring holdt den 10. November 1847 i

Kettinge Kirke, [1847]. Fr. Barfod: Danmarks Gejstlighed, I, 1848, Sp. 216 f. Bloch Suhr: Prædikener og Taler, 1861, S. 161—64. M. Neiiendam: Bastholmske Familiepapirer, 1924, passim. J. P. Mynster: Meddelelser om mit Levnet, 1854, S. 106 ff. Personalhist. Tidsskr., 4. Rk., V, 1902, S. 196. Kirkehist. Saml., 4. Rk., IV, 1895—97, S. 496; VI, 1899—igoi, S. 51, 55 f., 386—89, 657; 6. Rk., I, 1933—35, S. 640 f. C. F. Wegener: Om Hertugen af Augustenborgs Forhold til det holstenske Oprør, 1849, S. III. Samme: Actmæssige Bidrag til Danmarks Historie i det 19. Aarhundrede, I, 1851, S. 234 f., 461. En gammel Landsbypræsts Ungdomsminder (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XLIV), 1925, S. 16 ff. Aage Dahl: Sønderjyllands Bispehistorie, 1931, S. .03 f. ^ ^ ^

Tetens, Vilhelm, f. 1871, Maler. F. 21. Nov. 1871 i Kbh. (Garn.). Broder til Lavrids T. (s. d.). Ugift.

Allerede som Dreng modtog T. Vejledning i sin Fritid af Malthe Engelsted. Efter forberedende Undervisning hos C. N. Overgaard kom han ind paa Kunstakademiet og søgte dets Forberedelsesklasse Marts 1887—Jan. 1890. Derfra gik han over til Kunsternes Studieskole, hvor han blev Zahrtmanns Elev fra 1890 til Foraaret 1895. Han begyndte at udstille paa Høstudstillingen hos Kleis 1892, Oktober-Udstillingen 1893 (begge af Zahrtmann-Elever) og Kunsternes Studieskoles Udstilling 1896 og fik s. A. et Portræt antaget paa Charlottenborg Foraarsudstilling, hvor han siden har udstillet. Videre deltog han i den danske Udstilling hos Liljevalch i Stockholm 1919, og han har haft egne Udstillinger i Kunstforeningen 1906 og Nov.—Dec. 1941. — Gennem T.s Produktion gaar der en Stræben efter Monumentalstil i Slægt med Vilh. Hammershøis og Ejnar Niensens, en stor Enkelhed i Billedfladens Holdning, i kompositionelle Virkninger, i Følelse og i den i Lyset slørede, men markante Kolorit med brudte Farver, han stedse søger, alt sammen bestemt fastholdt lige fra hans Ungdoms store Figurkompositioner til de seneste Aars anelige Portrætter. Det falder naturligt i Traad med hans noble Personlighed og stilfærdige psykologiske Fordybelse i Skildringen af de Mennesker, han maler, og giver hans Billeder en stille Værdighed, en moralsk Renhed. Disse Træk gør sig ensartet gældende baade i hans figurlige Arbejder og hans Arkitekturstykker (Partier fra Roskilde Domkirke 1911 og 1912, fra det gamle Asiatisk Kompagnis Bygninger i Strandgade 1912 og 1915, fra Kronborg 1914). Tidligere har T. oftere stillet sig og løst komplicerede Opgaver. Zahrtmann roste »Christi Gravlægelse« (udst. 1898). Smukkest viste hans Overlegenhed som Kompositør sig maaske i den omfangsrige Portrætgruppe »Familien i det Grønne« (1902—03, Aarhus Museum), fordi hvert Træk i

Kompositionen er begrundet i Personernes Karakteristik og Beskæftigelse, men især maa det fremhæves, at han er en af de danske Malere, der finest har forstaaet det nøgne Mandslegeme, ikke alene i Struktur og Bevægelses-Funktioner, men ogsaa i dets individuelle, saa at sige portrætlige Ejendommeligheder (»Orfeus og Eurydike 1906, den siddende mandlige Model 1912). Denne Egenskab fik et storstilet Udtryk i Billedet af de badende unge Mænd i den sene Sommeraften (1905), et for sin Tid fortrinligt Arbejde, der dengang vel vakte Opmærksomhed, men næppe har faaet den Værdsættelse, det fortjener. — Portrættet har gennem alle Aar haft T.s Interesse (den norske Maler Wold Thorne 1892, Tegneren Kongstad Petersen 1896, Pastor Ole Jørgen Sadolin 1904, Professor P. T. Foldberg, for hvilket Akademiet tildelte T. Aarsmedaillen (Eckersbergs Medaille) paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1919, Jeppe Aakjær 1936, Otto Skeel s. A., i Roskilde adelige Jomfrukloster), men i de sidste Aar har han navnlig lagt sin Indsats paa dette Omraade. Hovedværkerne er Portrættet af Fru Mette Bentzon, f. Gjessing (1930), Dobbeltportrættet af ham selv og Broderen L. Tetens (1920), »Den Ensomme« (af L. Tetens 1935) og et Par Selvportrætter (1922 og 1931). Netop nogle af disse sidstnævnte Billeder slog stærkt igennem paa Kunstmuseets Udstilling »Dansk Maleri og Skulptur i Dag« 1941 og drog ham, i øvrigt sammen med Kunstforeningens Udstilling s. A., atter frem af den Ubemærkethed, hvortil hans personlige Tilbageholdenhed og langsomt flydende Produktion havde henvist ham. — T. har gentagne Gange opholdt sig i Norge og foretaget et Par Rejser til Berlin og til Sverige. 1902—10 var han Kostumier ved Det kgl. Teater. Han er repræsenteret i Kunstmuseet (»En ung Mand«, udst. 1904; »Vindue med blomstrende Hyld« 1939), den Hirschsprung'ske Samling, Aarhus Museum og Kunstsamlingen paa Koldinghus (»Interiør med to Figurer« 1904). I Strib Kirke findes Altertavlen »Jesus og den rige Yngling«. — Malerier af Wold Thorne, Herman Vedel, Tycho Jessen, Kongstad Petersen og Luplau Janssen. Portrætteret paa Sigurd Wandels Figurgruppe (1904) i Aarhus Museum. Selvportrætter ca. 1913 (forhen Johan Hansen), paa Dobbeltportræt af L. og V. Tetens 1920 og »De tre Brødre« 1939 samt 1922 og 1935.

Sophus Michaélis i Kunst, VI, 1904. Kristian Zahrtmann. En Mindebog udg. af F. Hendriksen, 1919. S. Dannekjold-Samsøe i Tilskueren, XL VIII, 1931, 2, S. 421 ff. Sigurd Schultz i Nationaltidende 2. Dec. 1941.

Sigurd Schultz-

Teting, Nicolaus Knutzen, d. senest 1642, Sværmer. F. i Husum, d. senest 1642. Gift.

Efter at have studeret Medicin og Kemi i Leiden nedsatte N. T. sig i Flensborg, hvor han traadte i nær Forbindelse med Hartvig Lohmann (s. d.). Om hans aandelige Udvikling vides kun lidet, men givet er det, at han allerede i Flensborg er optraadt som Repræsentant for en ikke-kirkelig, men af Tauler og Johann Arndt paavirket Retning og har ytret sig stærkt kritisk om Statskirken og dens Præsteskab. Da Præsten ved Mariekirken i Flensborg, den ortodokse Habakuk Meyer, fra Prædikestolen skarpt vendte sig mod weigelianske Opfattelser af Kristi menneskelige Natur, bevirkede dette, at N. T. og Lohmann tilstillede Præsten en udførlig Redegørelse for deres Standpunkt, hvori de bl. a. fremhævede, at Mennesket ved Daaben fik et »indre, endnu usynligt, aandeligt, himmelsk, syndefrit Legeme«. Dette gav Anledning til heftige Stridigheder, da nu ogsaa Provsten Fr. Dame greb ind og, om end i mildere Form, tog Afstand fra Separatisternes Lærdomme. Efter at et Kollokvium under Forsæde af Amtmand Cai Ahlefeldt var blevet afholdt 1622 uden at føre til positive Resultater, forlod N. T. og Lohmann Flensborg og drog til den gottorpske Del af Slesvig. I Hatstedt optraadte N. T. som Læge og kom derigennem i Forbindelse med den bekendte Anna Owena Hoyers (s. d.). Han fik 1624 Bolig paa hendes Herresæde Hoyerswort, og da han siden drog til Husum, fulgte hun med til denne By, hvor han virkede som en Slags Hofpræst hos hende. Efter Tidens Forhold kunde dette ikke gaa upaataalt hen. Præsten i Husum, Peder Danckwerth, forkætrede N. T. og den Hoyers'ske Kreds paa det heftigste, hvorpaa N. T. og Lohmann svarede med »Wahrhaftiger Bericht« (1624). Da Striden havde varet i nogen Tid, paalagde Hertug Frederik af Gottorp 1624 Separatisterne enten at tilbagekalde deres Lærdomme eller at forlade Landet. Da N. T. ikke kunde bekvemme sig til Tilbagekaldelse, drog han til Hamburg. Alt medens han praktiserede som Læge, udsendte han nu en Række Skrifter, hvoriblandt kan nævnes »Ver-mahnungsschreiben« (1624) og »Abgedrungene Verantwortung« (1635), hvori han bl. a. stræbte at eftervise, at hans Opfattelse faldt nøje i Traad med Luthers og andre Reformatorers, rettelig forstaaet. Fra kirkelig Side blev N. T. fordømt i de skarpeste Udtryk, og han skal til sidst være blevet forvist fra Hamburg. N. T. er en ejendommelig Repræsentant for de trosglødende, frireligiøse Retninger i det 17. Aarhundrede, der følte Tidens herskende Ortodoksi som en Spændetrøje om personlig Aandsudvikling.

J. M. Krafft: Zwey-Hundert-Jähriges Jubel-Gedächtnis, 1723, S. 161—77, 463—88. Johs. Moller: Cimbria literata, I, 1744, S. 677—80. Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte, XXI, 1891, S. 373—83. Ernst Feddersen: Kirchengeschichte Schleswig-Holsteins, II, 1938,

97 3 •

Bjørn Kornerup.

v. Tettau, Julius Ernst, 1644—1711, Officer. F. 16. Juli 1644 paa Godset Dublienen, Østpreussen, d. 22. Juni 1711, bisat i Allenburg K. Forældre: Daniel v. T. til Dublienen og Barbara v. Glauwitz. Gift 1684 i Flensborg med Emerentia Rumohr, f. 2. Febr. 1650, d. 17. Aug. 1713 paa Trimnau, Østpreussen, D. af Henrik R. (1600—53) og Ida Brockdorff (ca. 1600—68).

Som ganske ung var E. v. T. nogle Aar i hollandsk, derefter i fransk Tjeneste, hvor han 1661 blev Fændrik, under Turenne deltog i Krig mod Spanierne og studerede Befæstningskunst, var derefter til Tjeneste i sit Hjemland, til han 1677 som Major i Infanteriregimentet Grev Lehndorff traadte i dansk Tjeneste. Han deltog med Dygtighed i Krigen i Skaane m. m. og blev 1678 Oberstløjtnant, n. A. Oberst. Efter Krigen kommanderede han dels Regiment i Slesvig, dels udførte han Fæstningsanlæg i Norge — fra 1684 som Brigader og Generalmajor. Fra 1689 deltog han som næstkommanderende ved det danske Troppekorps i engelsk Tjeneste og udmærkede sig overordentlig ved Erobringen af Corck, Kinsale, Athlone og Limerick, men efter sin Landsherres Ønske traadte han 1691 i hollandsk Tjeneste i det brandenburgske Hjælpekorps, udmærkede sig i høj Grad i Kampene i Flandern, blev haardt saaret 1692 ved Steenkerke og avancerede til Generalløjtnant og Generalfelttøjmaster. Efter Fredslutningen 1697 vendte han hjem til Preussen, hvor han besad store Godser, blev Landeshauptmann for Angerburgkredsen, senere for Brandenburg, og Landesdirektor for Østpreussen.

v. Tettau: Urkundliche Geschichte der Tettau'schen Familie, 1878. Allg. deutsche Biographie, XXXVII, 1894, S. 594 ff. Danmarks Adels Aarbog, LIV, 1937, II, S. 124. N. P. Jensen: Den skaanske Krig 1675—1679, 1900. J. H. F. Jahn: De danske Auxiliartropper, I, 1840. C. J. Anker: Biogr. Data om 330 norske generalspersoner, 1885. E. Marquard: Kgl. Kammerregnskaber, 1918. *Rockstroh (H. W. Harbou).*

Textiére, Jacob Seligmann, f. 1879, Skuespiller, H. C. Andersen-Fortolker. F. 3. Febr. 1879 i Kbh. (Mos.). Forældre: Optiker Leopold Jacob T. (1847—^x9⁰¹) °S Fanny Trier (f. 1842). Gift i° 20. Juni 1910 i Kbh. (b. v.) med Skuespillerinde Bodil Ipsen (s. d.). Ægteskabet opløst. 2⁰ 10. Maj 1913 i Kbh. (b. v.) med

Skuespillerinde Agnes Josephine Caroline (Thorberg) Sommer, f. 31. Maj 1886 i Kbh. (Pauls) (gift 2° 1916 med Skuespiller Carlo Wieth, s. d.), D. af tidligere Skuespiller, Handelsagent, senere Assistent under Kbh.s Magistrat Fritz Stephanus Emil S. (1836—1904) og Victoria Nathalia Agnes Olivia Thorberg (1842—1928, gift i^o 1885 med Skuespiller Hans Orlamundt, s. d.). Ægteskabet opløst. 3° 16. Jan. 1918 i Kbh. (Andreas) med Betty Annine Werner, f. 20. Jan. 1878 i Kbh. (Garn.) (gift 1° 1904 med Lektor ved Berlins Universitet Johannes Neuhaus, 1869—1923), D. af Skorstensfejermester Emil Heinrich W. (1852—1930) og Johanne Vilhelmine Marie Christensen (1851—95).

T. var Elev af Emmanuel Larsen og spillede i Sæsonerne 1900—02 nogle mindre Roller af fantastisk Art paa Casino (f. Eks. i »Dr. Nicola«) og var i øvrigt paa Grund af sit særprægede Ydre Bytte for Karikering og Vittighedsmageri i en vis Del af Pressen. Herimod protesterede Ove Rode virkningsfuldt, da T., som 1902 var blevet optaget i Elevskolen, 20. Jan. 1903 havde en opsigtsvækkende Debut paa Det kgl. Teater som Jerusalems Skomager i »Genboerne«, der i hans Fremstilling blev en eventyrlig Skikkelse med indre Myndighed, forlenet med østerlandsk Fantasi og Mystik, som løftede Digtningen op over dens borgerlige Milieu. I de følgende Sæsoner udførte T. en Del Roller, der harmonerede med hans Ydre, og som gennem ham blev ejendommelige, f. Eks. den onde Blake i »Ole Lukøje«, den selvretfærdige Loyal i »Tartuffe« og navnlig Gotfred i H. Nathansens Skuespil »Daniel Hertz«, en poetisk Personifikation af det jødiske Hjems ubegavede, men brave Søn. T. evnede at skabe typiske Figurer, selv hvor Stoffet kun rummede Antydninger (Skovtrolden i »Hr. Oluf, han rider«), men netop som han var i Færd med at fæstne sin interessante Særstilling i Repertoiret, brød han af og lod sig 1910 knytte til Folketeatret, hvor han bl. a. levendegjorde den russiske Flygtning i »Uglereden« og Rosiflengius i »Det lykkelige Skibbrud«. Fra 1913 helligede han sig helt sin 1907 paabegyndte Virksomhed som Fortolker af H. C. Andersens Eventyr; det var Georg Brandes, der først slog til Lyd for hans fortjenstfulde, siden af Staten paaskønnede Indsats paa dette Omraade. I Modsætning til Samtidens betydeligste H. C. Andersen-Fortæller, Sophus Neumann, hos hvem Naiveteten og Lunet var det bærende, lagde T. Vægt paa Refleksion og Karakterisering. Med rig Fantasi gjorde han Ordene levende, gav dem Lyd, der svarede til det Begreb, de dækker, uden at gøre Brud paa Digterens Tekst. Tingene taler, Dyrene har deres eget Sprog, Loppen springer, Hønsene kagler, Flagermusen piber, Strygejernet gaar

over Flipperne, saa man fornemmer Damptromlen. Praleri, Sladder og komisk Selvretfærdighed har T. sikre Udtryk for; Vemod klæder ham bedre end Medfølelse. Skulde man sammenligne hans Fortolkning med Fortidens, maatte F. L. Høedts Navn nævnes; ogsaa hos ham var Nuanceringen og det dramatiske Element Alfa og Omega, medens Satiren opløstes i et godmodigt Skælmeri, naar H. C. Andersen selv foredrog sine Historier.

T. har indstuderet 70 Eventyr paa Dansk, 40 paa Tysk, to paa Engelsk. Han har optraadt i alle de nordiske Riger, og efter at han 1914 var brudt igennem i Berlin, laa de tysktalende Lande ham aabne, indtil de politiske Forhold ændrede sig. Amerika gæstede han ogsaa, helt ud til Stillehavet. 1929 var han Gæst paa Casino som Faderen i »Lille Rose Marie«; 1935 spillede han gamle Hertz i »Daniel Hertz« paa en Landsturné. — R. 1936. — Malerier af Sally Philipsen 1904, Valdemar Neiiendam 1904 og Johs. Nielsen 1935. Buster af R. Magnussen 1904, Viggo Brandt 1917, Carla M. Christiansen 1936 og Siegfried Wagner 1940.

Ove Rode i Politiken 21. Jan. 1903. Georg Brandes sst. 3. Dec. 1907. Leopold Schmidt i Berliner Tæeblatt 3. Dec. IQ14.

n t _ \t.a J
* * Robert Neiiendam.

Thaarup. Stednavnet T. føres af flere Slægter, af hvilke en føres tilbage til Kasserer og Skriver ved Kbh.s Havnevæsen Christen Larsen T. (1721—98), der var født i Torup, Vester Han Herred. Hans Søn nedenn. Historiker og Statistiker, Professor Frederik T. (1766—1845) ^{v ar} Fader til de nedenn. Litteraten Christen T. (1795—1849) og Boghandleren Edvard Ludvig T. (1811—88) samt til Sognepræst i Hvidbjerg og Lyngs Mentz Rynning T. (1802—56). — Nedenn. Digter Thomas T. (1749—1821), hvis Fader var Isenkræmmer i Kbh., senere Tolder paa Læsø Niels T. (1720—69), synes uden Forbindelse med den nævnte Slægt. *Albert Fabritius*

Thaarup, Christen, 1795—1849, Litterat. F. 15. Aug. 1795 i Kbh. (Frue), d. 6. April 1849 ^{sst-} (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Professor, senere Etatsraad Frederik T. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 22. Juli 1839 med Ane Marie Caroline Keil, f. 8. Marts 1802 paa Dronninggaard, d. 10. April 1873 i Kbh. (Helligg.), D. af Gartner Johan Mathias K. og Marie Larsdatter.

Paa Grund af Faderens forskellige Forflytninger blev T. opfostret først i Norge, siden paa Bornholm, og blev efter en temmelig uregelmæssig Skolegang i Rønne, i det Schouboeske Institut og paa Herlufsholm Student 1813, privat dimitteret. 1816 blev han konstitueret Lærer og 1818 Adjunkt ved den lærde Skole i Slagelse,

men tog sin Afsked n. A. for at studere videre til filologisk Eksamen. Denne fik han dog ikke, men levede i Kbh. som Litterat og Manuduktør, hjalp en Tid sin Fader med Redaktionen af »Dagen« og deltog 1820 virksomt i Stiftelsen af Studenterforeningen, i hvis første Seniorat han indtraadte. 1827 blev han Adjunkt i Helsingør, hvor han var bekendt som en temmelig streng og hidsig Lærer. Ved Skolens Nedlæggelse 1839 kom han paa Vartpenge og boede siden i smaa Kaar (bl. a. paa Ejendommen Ørnholm i Tikøb Sogn) og i Kbh. T. var meget litterært interesseret. I »Dansk Minerva«, **III**, 1816 offentliggjorde han nogle originale »Elegiske Smaastykker« m. m., som dog ikke betyder stort. Desuden har han været virksom som Oversætter af Digte af Korner, Burger, Byron, af svenske og engelske Romaner samt som Udgiver. Af et Hæfteskrift »Dansk Bibliothek«, indeholdende Udvalg af ældre Digtere, udkom kun et første Hæfte (1827) med Jørgen Friis' og Sorterups Heltesange. Efter sin Afskedigelse udgav han 1840 for Samfundet til den danske Literaturs Fremme Chr. Falsters Satirer med en Afhandling om Digterens Levned og Skrifter, der bragte ham i Polemik med I. Levin. Ved de første Udgaver af Poul Møllers efterladte Skrifter assisterede T. paa forskellig Maade og indlagde sig stor Fortjeneste dels ved at korrigere mange af Chr. Winthers Læsemaader i Digtene, dels ved af Poul Møllers løse Udkast til »En dansk Students Eventyr« at tilvejebringe en brugbar Tekst, dels ved at overvinde Chr. Winthers Modstand mod Offentliggørelsen af dette Fragment. F. L. Liebenbergs Udgave af Johannes Ewald, I—VIII, 1850—55 er delvis bygget paa T.s Forarbejder, og en Biografi af P. A. Heiberg offentliggjordes efter hans Død i »Historisk Tidsskrift« (3. RL, II, 1860—63, S. 107—258) og senere i Bogform (1883). Endelig har han udgivet en nyttig »Fortegnelse paa danske Oversættelser af græske og latinske Skribenter« (1822, ny Udg. 1836).

H. C. A. Lund: Studenterforeningens Historie, I—II, 1896—98 (se Registeret). Nicolaj Bøgh: Christian Winther, I, 1893, S. 177, igo; II, 1900, S. 309—at, 415, 427; III, 1901, S. 68. Fra Fr.borg Amt, 1929, S. 66 f.

J. Paludan (R. Paulli).*

Thaarup, Edvard Ludvig, 1811—88, Boghandler. F. 25. Febr. 1811 i Kbh. (Helligg.), d. 8. April 1888 sst. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Kommitteret, senere Etatsraad Frederik T. (s. d.) og 3. Hustru. Gift i^o 9. Marts 1850 i Kbh. (Frue) med Clara Marie Sophie Emilie v. Thun, f. 7. Jan. 1818 i Kbh. (Holmens), d. 30. April 1854 sst. (Helligg.), D. af Kommandørkaptajn i Sø-

etaten Philip Gebhard v. T. (1756—1828, gift i^o 1790 med Christine Charlotte Elisabeth Judith v. Diemer, 1759—95, 2° 1798 med Anna Catharine Louise Mathiessen, 1776—1805) og Petrea Marie Sophie Ellegaard (1791—1878, Ægteskabet opløst; hun gift 2° 1812 med Premierløjtnant, Portkontrollør Berthel Friis, 1785—1845). 2° 7. Febr. 1861 i Kbh. (Frue) med Albertine (Alba) Dorthea Wilhelmine Starcke, f. 14. Juli 1814 i Aalborg, d. 5. Dec. 1881 i Kbh. (Trin.), D. af Købmand Friederich Wilhelm Christian S. (1786—1864) og Wilhelmina Louise Charlotte Wachs (1794—1864).

T., der var opvokset i et litterært Hjem, lærte Boghandelen hos Chr. Steen og i den Gyldendalske Boghandel; 1833 etablerede han sig som Boghandler under Firmanavn E. L. T., om end han først tog Borgerskab 1837, da han lejede sin gamle Chef Chr. Steens Stude paa Børsen. Allerede 1834 stiftede han det billige Ugeblad »Dansk Penning-Magazin, til nyttige Kundskabers Udbredelse«, som lagde Vægt paa et godt Billedstof i Træsnit og Kobberstik og fik stor Udbredelse; efterhaanden skabte han sig ogsaa et ganske anseligt Forlag: Grundtvigs Festsalmer og P. O. Boisens Visebog, som begge vandt stor Udbredelse, udkom saaledes hos ham, ligesom Skrifter af P. A. Fenger og Svend Grundtvig.

Større Betydning end hans Forlag fik dog den af ham 1848 oprettede Kommissionsvirksomhed for udenbys Boghandlere; han besørgede disses Ordre fordelt til Forlagene i Kbh. og Forlagenes Bopakker samlede og afsendte til Boghandlerne. Denne Virksomhed tog et stort Omfang og voksede ved Akkuratesse og streng Økonomi støt i mange Aar, saa at T. havde over Halvdelen af de skandinaviske Boghandlers Kommissionshandel paa sin Haand; han holdt ogsaa til Lettelse for de københavnske Boghandlere Lager af Bøger udkomne hos Provinsens Boghandlere.

De litterære Interesser, som T. bragte med fra sit Hjem, dyrkede han Livet igennem. Allerede som ganske ung havde han skrevet i de af Faderen udgivne Blade, og han fortsatte længe sin Oversætter- og Skribentvirksomhed; han samlede litterære Bidrag til Udgaver af Johannes Ewald, J. H. Wessel[^] P. A. Heiberg og Malthe Conrad Bruun; 1850—55 forlagde han Johannes Ewalds »Samtlige Skrifter« i otte Bind ved F. L. Liebenberg, som vidner om ham, »at han har lagt en litterær Begejstring for Dagen ganske usædvanlig i den danske Litteraturs Historie og erhvervet sit Navn gyldig Adkomst til at erindres i den Ewaldske Litteratur«.

Hans litterære Samlinger — ogsaa hans store, kronologisk ordnede Visesamling paa ca. 100 000 Eksemplarer — er skænkede til Universitetsbiblioteket; hans Portrætsamling af danske Boghand-

lere, senere overtaget og fortsat af Boghandler Theodor Bløes, blev af denne foræret til Boghandler-Medhjælper-Foreningens Bibliotek. — Efterladte Papirer paa Bakkehuset. —• Stik fra A. & Th. We-ger i Leipzig ca. 1888. Træsnit 1883 efter Fotografi.

O. H. Delbanco: Boghandlerforeningens Festskrift, 1887, S. 97, 138, 160. A. G. Hassø: Den danske Boghandlerforenings Historie, 1937, S. 117 f. C. Nyrop: Bidrag til den danske Boghandels Historie, II, 1870, S. 125 og passim. A. Dolle-rris: Danmarks Boghandlere, I, 1912, S. 341 ff. Otto B. Wroblewski: Om Bog-handelen i Danmark i det 19. Aarh., 1901, S. 51 f. H. Vilh. Martensen: Fra mine første 25 Aar i C. A. Reitzels Boglade, 1904, S. i8f. E. L. Thaarup: Mærkelig literair Fremfærd, 1855. Nordisk Boghandlertidende 29. Juni 1883, 13. April 1888. Dansk Boghandlertidende 28. Maj 1925, 3. Marts 1927. Berl. Tid. 11. Juli 1860. F. L. Liebenberg: Nogle Optegnelser om mit Le-ved, 1894, S. 67—71. *øve Tryde.*

Thaarup, Frederik (Frederich), 1766—1845, Statistiker og Histo-riker. F. 9. Dec. 1766 i Kbh. (Nic), d. 9. Juli 1845 i Jægersborg, begr. i Gentoft. Forældre: Kasserer og Skriver ved Kbh.s Havne-væsen Christen Larsen T. (1721—98, gift 2° 1773 med Karen Gri-veld, 1736—1820) og Kirsten Wammen (ca. 1728—71). Gift i^o 4. Maj 1793 i Kbh. (Nic.) med Margrethe Kirstine Barth, f. 20. April 1768 i Vinger, Norge, d. 14. Jan. 1798 sst., D. af norsk Holzførster Hans Caspar B. (1723—1801) og Anna Margrethe Eimhausen (ca. 1734—73). 2° 12. Sept. 1798 i Vinger med Christine Cold Rynning, f. 28. Jan. 1776 i Vinger, d. 17. Maj 1806 i Rønne, D. af Sogne-præst Mentz R. (1721—88) og Engelke Irgens (1740—1809). 3° 1. Sept. 1806 med Giese (Geske) Kirstine Giersing, f. 18. Okt. 1780 paa Sandbygaard ved Ringsted, d. 26. Jan. 1852 i Jægersborg, D. af Forpagter paa Sandbygaard, senere Ejer af Nordruplund og Taarnholm, Kammerraad Peder Jensen G. (ca. 1746—1811) og Magdalene Christine Fogh (1755—1821).

T. blev Student 1784, privat dimitteret, og efter at have taget juridisk Eksamen virkede han 1787—93 i Rentekammeret, fra 1793 med Titel af Fuldmægtig. Allerede paa dette tidlige Tidspunkt arbejdede han med den unge statistiske Videnskab, og han ud-sendte 1790 »Kort Veiledning til det danske Monarchies Statistik« og 1791—94 »Materialier til det danske Monarkies Statistik«. Da F. Sneedorff var død, ansattes T. 1793 som overordentlig Professor i Statistik ved Kbh.s Universitet, og det paalagdes ham sammen med de to historiske Professorer at eksaminere i sin Videnskab ved den latinske juridiske Eksamen. Han holdt ligeledes Forelæs-ninger dels om Danmarks Statistik, dels om forskellige europæiske Staters Forhold. Som Professor udgav han paa ny sin Statistik og udsendte endvidere »Archiv for Statistik, Politik og Huusholdnings-

Videnskaber«, I—III (1795—98). Allerede 1797 forlod han Universitetet som Følge af en Strid med sin Kollega J. F. W. Schlegel, men han opgav ikke sine statistiske Studier, som han tværtimod fortsatte gennem hele sit flittige Liv. Danmarks Statistik var stadig hans vigtigste Studieobjekt, men han forsømte dog ikke Udlandet. 1812—19 udsendte han »Udførlig Vejledning til det Danske Monarkies Statistik« (I—VI), 1825 fulgte »Statistisk Udsigt over den danske Stat« og 1836 »Den danske Stats Finantsstatistik«. I alle disse Værker findes et betydeligt Stof til Belysning af Tidens Forhold, ligesom de udmærker sig ved udførlige Litteraturhenvisninger, men deres videnskabelige statistiske Værdi er ringe, da Talmaterialet er trængt i Baggrunden og kun anvendes som oplivende Illustrationer. I nær Forbindelse med de rent statistiske Værker staar forskellige mindre Skrifter om Handels- og Fabrikforhold i ældre Tid samt en Skildring af Det asiatiske Kompagni, der ved sin detaillerede Beskrivelse af de forskellige Institutioner giver gode historiske Oplysninger.

Fra Universitetet drog T. 1797 til Norge som Foged i Solør og Odalen, og han opholdt sig her indtil 1804, idet han dog en Tid var konstitueret som Amtmand over Hedemarkens Amt. T. befandt sig godt i Norge, og han kom gennem sin norskfødte Hustru i intim Kontakt med Befolkningen i den Egn, hvor han havde sit Virke. De nye administrative Opgaver interesserede ham, og han gjorde en betydelig Indsats for Udvikling af det kommunale Skole- og Fatigvæsen. Efter at have virket nogle Aar i Norge blev han 1804 Amtmand paa Bornholm. I det skæbnesvangre Aar 1807 kastede han sig med stor Iver over Arbejdet for at sikre Øen, der blev delvis afskaaret fra det øvrige Land, med de nødvendigeste Varer, og han udstedte paa eget Ansvar et foreløbigt Kaperreglement. Tidsomstændighederne gjorde det imidlertid nødvendigt, at der blev udnævnt en Militærguvernør over Bornholm og Christiansø, og 1808 søgte T. derfor sin Afsked med Vartpenge. 1810 modtog han Stillingen som Kommitteret i Generaltoldkammeret, og n. A. udnævntes han tillige til Medlem af Kanal-, Havne- og Fyrdirektionen, men han forlod disse Stillinger ved den store Embedsmandsreduktion 1816. Nogle faa Aar virkede han som Toldkasserer i Helsingør, men økonomiske Vanskeligheder tvang ham 1819 bort fra denne Stilling, og hermed ophørte hans Virksomhed som Embedsmand.

Efter 1819 slog T. sig ned i Kbh. og virkede indtil sin Død som Redaktør og Forfatter. Paa Grund af hans daarlige økonomiske Forhold kom der noget rastløst over hele hans Færden, og der blev ikke Tid eller Rø til større og mere dybtgaaende Studier. Han maatte stykke sig selv og sin ikke helt ubetydelige Viden ud i

talrige Artikler, der fremkom dels i egne, dels i andres Tidsskrifter. Selv udgav han Tidsskriftet »Penia« 1808—21, »Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn« 1825—31¹ > °S ^22 overtog han Redaktionen af »Dagen«, som han bevarede indtil Udgangen af 1835. Som Redaktør af et »politisk« Blad var han underkastet særlig Censur, og det lykkedes ham i de mange Aar at manøvrere Bladet uden om de talrige udenrigspolitiske Skær, der var særlig farlige i Frederik VI.s Tid. Kun en enkelt Gang synes han i sin Redaktørgerning at have paadraget sig Myndighedernes Misbilligelse, nemlig ved en skarp Kritik af Landets Finansstyre. Forseelsen indbragte ham en Bøde paa 100 Rdl. I »Dagen« beskæftigede T. sig navnlig med indenrigspolitisk Stof og med Forholdene i Norge og Sverige, medens det overlodes til en Medhjælper at behandle den egentlige Udenrigspolitik. Af T.s brogede Forfatterskab maa endelig fremdrages hans »Bornholms Amt samt Christiansø«, der udsendtes 1839 af Det kgl. Landhusholdningsselskab. T. tog livligt Del i forskellige litterære Selskabers Arbejde. Han var saaledes Medstifter af Det genealogisk-biografiske Selskab fra 1838 og af Samfundet til den danske Literaturs Fremme, i hvilket han virkede som Sekretær 1827—35. I sine sidste Aar levede han i Jægersborg. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet og paa Bakkehuset. — Etatsraad 1812. — Tegning af C. A. v. Benzon 1834. Litografi af A. M. Petersen.

N. Chr. Øst: Materialier til et dansk biographisk-literarisk Lexicon, 1835, Sp-945—53- J- K. Høst: Erindringer, 1835, S. 158 f. F. Thaarup: Bornholms Amt samt Christiansø, 1839, S. inf., 153—56, 226, 22gf., 293. Samme: Efterretninger om det politiske Blad »Dagen«, 1834. Axel Holck: Dansk Statistiks Historie ,800-50, 190., S. 22-28. *Harald Jørgensen.*

Thaarup, Thomas, 1749—1821, Digter. F. 21. (efter egen Op-givelse 18.) Aug. 1749 i Kbh. (Petri), d. 12. Juli 1821 paa Sophiehøj i Smidstrup ved Hørsholm, begr. i Hørsholm. Forældre: Isenkræmmer i Kbh., senere Tolder paa Læsø Niels T. (1720—69) og Anna Margrete Stubsach. Gift 5. Marts 1792 i Kbh. (Holmens) med Sophie Magdalene Lund, døbt II, April 1750 i Kbh. (Nic), d. 6. Juni 1819 paa Sophiehøj, D. af Toldkontrollør Hans Henrik L. (ca. 1699—1764) og Johanne Sophia Koch (ca. 1714-89)-

Da Faderen, formentlig efter en Fallit, flyttede til Læsø som Tolder, blev Sønnen sat i Helsingør lærde Skole, hvorfra han 1768 dimitteredes. N. A. tog han 2. Eksamen, men fortsatte ikke Studierne. Han synes hverken at have været ærgerrig eller energisk. Rahbek kalder ham rent ud »altfor doven«. Hans Interesser gik

i Retning af det litterære. Der kendes dog ingen synlige Tegn herpaa før et anonymt Digt i »Adresseavisen« 1774 (Ved en ung Piges Grav). Men da en Kreds af Ewalds Venner 1775 stiftede Det danske Litteraturselskab, blev T. straks Medlem og omtales som en af dem, man ventede sig mest af. De poetiske Bidrag, han efter Selskabets Statutter skulde indlevere, er ikke kendte. Hans første Arbejde med Navn under er en »Ode over Indfødsretten«, der kom 1777 i den Samling *Hyldestdigte*, den Guldberg'ske Kabinettsordre fremkaldte. T.s Ode blev med Rette Parodiens Bytte. En ulykkelig Kærlighed i Werther-Stilen omtales af Rahbek, der mener, at den »upaatvivlelig blev hans Digterheld«. De Digte, »Til Julie« (1778) og »Forsøg til en Elegie« (1780), som direkte refererer sig hertil, virker nu kun som Prøver paa det opskruet sentimentale i Tidens Følelsesform. Derimod lader Digtet »Fødelandskærlighed« (1782) sig endnu læse. Det vandt en Pris, udsat af et Medlem af Drejers Klub, og gjorde megen Lykke. Dets Sammenknytning af Fødestavns- og Fødelandskærlighed gaar igen helt til Blicher (»Du Plet af Jord, hvor Livets Stemme steg første Gang fra spæde Bryst«).

Det almindelige Opsving i Udviklingen, som Kronprinsens Overtagelse af Regeringen gav Stødet til, synes ogsaa at have inspireret T. Et Par Linier i en Fødselsdagssang til Kronprinsen 1784 faldt helt i Tidens Smag: »O, Kongesøn! Gid Smigers Stemme dig ej forføre til at glemme, at Jordens Gud er Støvets Søn«. T. blev fra nu af den selvskrevne patriotiske Sanger, naar det ved officielle Lejligheder gjaldt at tolke Folkets Følelser for Kongehuset. Talrige Prologer og Kantater foreligger fra hans Haand. De udmærker sig ved en pompøs Veltalenhed, Evne til fyndige Udtryk og en værdig Frimodighed midt i den selvfølgelige loyale Hyldest. Alleerede 1786 taler han Bondens Sag i en Festkantate paa Det kgl. Teater: »Hør, Landets Fader! Trældoms Klage!«. Og ved en anden Lejlighed, efter Kronprinsens Hjemkomst fra Felttoget mod Sverige (1788), endte han sin Prolog med en »Almuesang« (»Ej kuet ved Despotens Magt til Høitids Tvang, men som det egner Nordens Mænd, saa synge vi«), som hele Publikum istemmede »med en Højtidelighed, der nærmede sig til den mest brændende Andagt«.

Foruden til Kongehuset skrev T. talrige andre Lejlighedsdigte, Sørgekantater og Sange til Klubben eller til Frimurerne. De forherliger i Tidens Smag Venskab, Enighed, Borgerdyd og Broderfølelse (at elske Mennesket som Broder og Fødelandet som en Mand). Han synes at have behøvet en Lejligheds Tilskyndelse og Pres for at producere. Nogen Trang til at udtrykke personlige

Stemninger har han ikke haft. Lyrikkens centrale Emner: Natur og Eros spiller ingen Rolle i hans Digtning. Den er helt og alene Tidens Tolk. Ganske særlig gælder det hans Syngespil, der fik det største Publikum.

Nogle Oversættelser af Operatekster (den tyske »Cora« 1788 og den franske »Aline« n. A.) bragte T. i Forbindelse med Teatret. Da Kronprinsens Indtog efter Brylluppet 1790 skulde fejres, var man ikke tilfreds med det bestilte Arbejde af Pram, »Frode og Fingal«. T. tilbød at levere et Syngestykke, hvor de patriotiske Følelser skulde spille en større Rolle. Det blev til den dramatiske Idyl i een Akt »Høst-Gildet«, der gjorde en enestaaende Lykke. Sangene, til Schulz' yndige Melodier, blev Hvermands Eje og hørtes overalt. 1793 (efter Kronprinsessens Nedkomst) forfulgte T. sin Succes med »Peters Bryllup« (hvor Personerne fra »Høstgildet« gaar igen) og 1802 med »Hjemkomsten« (efter Slaget paa Reden). De sjællandske Bønder i disse Syngespil er idealiserede ud fra Tidens Syn paa Bonden som Folkets Marv, Repræsentant for de simple Dyder og det ædelt menneskelige (»Adel kan en Bonde være«). Handling og Karaktertegning er spinkel, Arbejdets Atmosfære er der intet af, men den tidshistoriske Baggrund fornemmes tydeligt. Der er Bønderne efter Frigørelsen, der er Landmilitzen og Sømanden, baade den vidtbfarne Koffardikaptajn og Helten fra 2. April, der er Skolelæreren fra det nyoprettede kgl. Lærerseminarium, der er Negeren, der nyder godt af Slavehandlens Ophør i de danske Kolonier, og der er Repræsentanter for hele Monarkiet, Norske, Danske og Holstenere, og alle forenes i at hylde den Kronprins, alle gode Gaver skyldes, og det Land, de er lykkelige for at tilhøre og tjene. »Fra Nordkap ned til Elbens Bred bor Velstand, Frihed, Fred«. Romancerne og Viserne giver i fortøttet Form den idylliske Stemning. For Grundtvig var de Begyndelsen til den folkelige Sang i Danmark. »Nys fyldte Skøn Sigrid det attende Aar«, »Førstkommende Majdag vort Bryllup skal staa«, »I Dalens Skød en Hytte laa« og vendt mod Købstadfolkene og Civilisationens Tomhed: »En Time før Middag Madammen opstaar«.

1781 blev T. udnævnt til Lærer i Historie, Geografi, Filosofi og de skønne Videnskaber ved Søkadetakademiet. 1794 fratraadte han denne Stilling og blev Medlem af Teaterdirektionen, hvorfra han fik sin Afsked »i Naade og med Pension« 1800. Siden levede han sin meste Tid paa sin Gaard Sophiehøj ved Hørsholm.

I Ny og Næ blev der kaldt paa ham til en Kantate eller Prolog, men efter Romantikkens Gennembrud følte han som hørende en

ældre Tid til. Men 1813 vakte han en betydelig Opsigt ved en Oversættelse af Tyskeren Fr. Buchholtz' antijødiske Skrift »Moses und Jesus«, hvis Tendens T. i en Forerindring sluttede sig til. Oversættelsen kom hurtigt i 2. Oplag og fremkaldte en litterær Jødefejde med Indlæg for T. af Bastholm, T. C. Bruun m. fl. og mod af Bagesen, Blicher o. a. (se Villads Christensen i Museum 1890). Med samme Tendens oversatte T. fra Tysk et Skuespil af Sessa, »Vor Håndtering« (1816), og to Skrifter af Fr. Rihs, »Over Jødernes Fordringer paa Tydsk Borgerret« (s. A.) og »Christendommens og det tyske Folks Rettigheder« (1817).

Som der er en smilløs Alvor og Højtidelighed over T.s Digtning, var der over hans Væsen en Kølighed, der behagede sig i det sarkastiske. H. C. Sneedorff fremhævede i en Vise til Drejers Klub 1790 Modsætningen mellem dette og Digtningens blide Idyl: Hans Tale er hvas som Biens Braad, Hans Viser er som dens Honning.

Efterladte poetiske Skrifter ved K. L. Rahbek, 1822. »Høstgildet« og et Uddrag af hans Digte ved Fr. Nygaard, 1878. — R. 1809. — Maleri (Fr.borg). Miniature (sst.), gengivet i Radering af C. C. Andersen 1870. Stik af A. Flint.

Personalhist. Tidsskr., 10. Rk., V, 1938, S. i76f. Chr. Molbech: Dansk poetisk Anthologie, II, 1832, S. 110—20 (med et Udvalg af Digte S. 121—57). Fr. Nygaard i Nord. månedskr. for folkelig og kristelig oplysning, 1875, I, S. 200—21, 260—93, 343—67. C. J. Brandt og L. Helveg: Den danske Psalmedigtning, II, 1847, S. 221—24, 381 f. F. Rønning: Rationalismens Tidsalder, II—III, 1890—99. Carl Dumreicher i Nationaltidende 15. Juli 1929.

Georg Christensen.

Thai (Thael), Rasmus Samuel, 1785—1853, Kirurg. F. 1. Jan. 1785 i Kbh. (Nic), d. 16. Juli 1853 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Kirurg Johann Samuel T. (1744—1804, gift i^o 1777 med Bodil Mette Christine Jørgensen, ca. 1759—79) og Christine Wollerup (1765—1853). Ugift.

T. blev Student 1799 fra Borgerdydskolen i Kbh., valgte Faderens Fag og tog, efter 1807 at have været kirurgisk Kandidat ved Frederiks Hospital, 1808 Eksamen paa det kirurgiske Akademi, ved hvilket han paa Grund af sin tidligt aabenbare praktiske Dygtighed derefter ansattes, fra 1810 som Reservekirurg; 1810—12 var T. tillige Reservekirurg ved Frederiks Hospital. 1812 udnævntes han til Lektor i Kemi ved Akademiet, hvor han 1829 ^olev Professor extraord. og docerede til 1835. 1814 udnævntes han til Overkirurg ved Almindelig Hospital, Datidens kommunale kirurgiske Afdeling

og den eneste uden for Universitetsafdelingen paa Frederiks Hospital. T. viste sig her som en dygtig Operatør, der nidkært passede sin Hospitalsafdeling uden at skaffe sig videre Bypraksis. Blandt hans fremmeste Elever skal nævnes den senere Universitetskirurg S. A. V. Stein samt T.s Efterfølger S. E. Larsen. I Datidens Tidsskrifter offentliggjorde T., der var uden videnskabelige Pretentioner, en Del kasuistiske Meddelelser, bl. a. om Forbedringer af Bandager og kirurgiske Instrumenter samt om sine heldige Blærestensoperationer (Ugeskrift for Læger, III, 1840, S. 145—51). Fra 1830 var T. Medlem af Sundhedskollegiet. — Som Personlighed var T. af den fortidige »Barberkirurgtype«, dertil hidsig og grovmundet, og begavet med en stærk Fysik indlod han sig endog i Slagsmaal med sine Patienter. Paa Grund af samvittighedsløs Adfærd under en Operation blev T. af sine Kandidater tvunget til at søge sin Afsked 1842, officielt paa Grund af Synssvækkelse, men dog i Naade og med Pension. Derefter privatiserede han i Kbh., hvor han døde af Kolera under Epidemien 1853. — Tit. Professor 1817. Etatsraad 1842. — R. 1831. DM. 1839.

Bibliothek for Læger, 4. Rk., III, 1853, S. 206 f. Avisen 31. Dec. 188g. G. Norrie: Kirurgisk Akademis Historie 1803—1841, 1923 (se Registeret).

Otto C. Aagaard.

Thai Larsen, se Larsen, R. S. Thai.

Thalbitzer. Slægten T. antages at have Navn af Byen Dallwitz (Dolwitz) nær Karlsbad i Bøhmen og at stamme fra en omkr. 1547 i St. Joachimsthal levende Skolelærer Magister Paulus Dolwitzer, der skal være Fader til Hans Thalwitzer (1546—1615) og Heinrich Thalwitzer (1548—1632), der begge var Raadmænd i Eybenstock. Heinrich T.s Søn Købmand og Dommer i Johann Georgenstadt Zacharias T. (1611—79) var Bedstefader til Købmand i Berlin Zacharias T. (1687—1739), af hvis Sønner to kom til Danmark, nemlig Købmand i Kbh., Hofagent Carl Heinrich T. (1738—86) og preussisk Konsul i Helsingør Heinrich Albert T. (1737—85); sidstnævnte var Fader til preussisk Konsul sst. Henry T. (1767—1818) og til preussisk Vicekonsul sst. Charles T. (1772—1814), af hvis Børn skal nævnes Rebecca Louise T. (1801—70), gift med Kartografen Oberst Jacob Henrik Mansa (1797—1885, s. d.), og Skibsklarerer, østrigsk Vicekonsul i Helsingør William Heinrich T. (1803—69), hvis Søn Tobaksfabrikant sst. Heinrich Albert T. (1835—93) var Fader til de nedenn. Eskimoforskeren Carl William T. (f. 1873) og Redaktør Carl Frederik Simony T. (f. 1876)

samt til Politimester i Kolding Henry Albert Gerhard Simony T. (f. 1877) og Amsforvalter i Kbh. Victor Engelbrecht T. (f. 1880). Ovenn. Konsul Henry T. (1767—1818) var i Ægteskab med Sophie Dorothea T., f. Zinn (1774—1851) Fader til nedenn. Godsejer, Politikeren Carl Wilhelm T. (1801—67), af hvis Børn skal nævnes Charlotte Sophie T. (1827—54), gift med Kommandør Jens Schoustrup (1826—98), Borgmester og Byfoged i Ringsted, Herredsfoged i Ringsted Herred Henrik (Harry) Gerhard T. (1829—9^)> Oberstløjtnant Carl Wilhelm T. (1830—1916) — hvis Søn er Oberst Martin T. (f. 1868) — og de nedenn. Landmanden Gerhard Peter T. (1833—1917) og Kaptajn, Skoleforstander Victor Alexander T. (1839—^x9²4)> ⁿy i ^sSøn er ligeledes nedenn. Arkitekt Viggo Alexander T. (1869—1926).

Sofus Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, 1891, S. 324—36. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 1052—59.

Albert Fabritius.

Thalbitzer, Carl Frederik Simony, f. 1876, Nationaløkonom. F. 1. Febr. 1876 i Helsingør. Forældre: Tobaksfabrikant Heinrich Albert T. (1835—93) og Elisabeth Johanne Frederikke Simony (1842—1926). Gift 27. Sept. 1910 paa Frbg. (b. v.) med Thyra Helena Ahrenberg, f. 16. Juli 1879 i Goteborg, D. af Skibsreder Theodor Thorbjørn A. (1837—1908) og Hilda Carolina Ekdahl (1851—1904).

T. blev Student 1894 fra Frbg. og statsvidenskabelig Kandidat 1898. Allerede i de unge Aar mærkes den Dobbelthed i hans Interesser og Anlæg, som har præget hele hans Livsbane: litterær Virksomhed og Arbejde med praktiske økonomiske Spørgsmaal. Han blev straks efter sin Eksamen Assistent i Kbh.s Laane- og Discontobank, var paa Studierejse i England og Frankrig 1900—01 og ansattes efter sin Hjemkomst som Assistent i Nationalbanken (fra 1. Jan. 1902). Samtidig hermed udgav han to Romaner »Slægtens Sidste« (1900) og »Den gamle Verden« (1902). — I Nationalbanken, hvor han blev Fuldmægtig 1911, var han en Aarrække knyttet til Sekretariatet og blev i det hele meget benyttet saavel af Sekretariatets Chef, den senere Nationalbankdirektør Emil Meyer, som af Direktionen. T. var paa Nippet til at bryde den gamle Tradition i Nationalbanken, at ingen kunde avancere fra en Plads blandt Personalet til en Plads i Direktionen, idet han to Gange 1913 var paa Tale som Direktøremne. Den sidste Gang laa Stemmerne paa ham og paa Marcus Rubin (som sejrede) meget nær hinanden. I Sommeren 1914 tog T. sin Afsked fra

Banken og knyttedes derefter til »Politiken« med den Opgave at skabe en »Handelstidende« (for første Gang her i Landet som Led i et Dagblad), men brød allerede af n. A. og startede Ugebladet »Finanstidende«, som han vedblivende udgiver og er Hovedejer af. »Finanstidende« maa betragtes som T.s egentlige Livsværk; han skriver selv en væsentlig Del af dets ledende Artikler og viser sig her — ligesom i sin øvrige litterære Produktion — som en fremragende økonomisk Journalist, kyndig og idérig. Han har — i Mod-sætning til tidligere Forsøg — evnet at give Bladet en sikker og smuk Position.

T. har — ogsaa uden for »Finanstidende« — udfoldet en livlig Skribentvirksomhed paa aktuelle økonomiske Omraader. En Del betydelige Artikler omkring den første Verdenskrigs Udbrud er samlet i »Krige og Krigsfinanser« (1915); i øvrigt kan nævnes »De skandinaviske Banker under Krigen« (1918) og »Danmarks Nationalformue« (1923). T. har redigeret »Hirschsprungs Handelshaand-bog« (1932). En af Kilderne til den Friskhed, der præger T. som Skribent, er sikkert hans mange Foredrags- og Studierejser i de skandinaviske og andre europæiske Lande. 1940 knyttede T. igen Forbindelse med aktiv Bankvirksomhed, idet han udnævntes til Medlem af Direktionen for Kongeriget Danmarks Hypotek-bank.

Blandt de offentlige Hverv, som T. i Tidens Løb har haft, kan nævnes, at han var Medlem af Traktatkommissionen 1919—30, af Valutakommissionen 1920—21 og af Valutakonferencen 1923. Han var endvidere 1922—36 regeringsvalgt Medlem af Nationalbankens Repræsentantskab og er nu — efter Bankens Nyordning — repræ-sentantskabsvalgt Medlem.

T., der 1906—07 var Formand for Frisindet Ungdom og 1909—10 for Studentersamfundet, har — uden at deltage i aktiv Politik — haft stærke politiske Interesser; et Udslag heraf er den 1923 sam-men med A. Boje og K. F. Hammerich udgivne Pjece: »En dansk Forfatningsændring?«, hvori det bl. a. foreslaas at lade en Del af Rigsdagens Medlemmer bestaa af erhvervssagkyndige o. l. — R. 1928. DM. 1936. - Maleri af E. Saltoft. *j_m Jøjtegaard.*

Thalbitzer, Carl Wilhelm, 1801—67, Landmand og Politiker. F. 17. Marts 1801 i Helsingør, d. 11. Sept. 1867 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Konsul Henry T. (1767—1818) og Sophie Dorothea Zinn (1774—1851). Gift 18. Okt. 1826 i Asminderød med Elisa-beth Brøndsted, f. 2. Okt. 1804 paa Askø, d. 12. Marts 1871 paa Frbg., D. af Sognepræst, sidst i Asminderød, Grønholt og Fredens-

borg, Provst Gerhard Johan B. (1773—1846) og Charlotte Hedvig Fridsch (1777—1863).

T. tog 1824 dansk-juridisk Eksamen og købte 1826 Herregaarden Cathrine bjerg i Sengeløse Sogn, 1844 ogsaa Frederiksholm sst. Han var en dygtig Landmand, blev 1842 Medstifter af Amtets Landboforening og 1843 af den frisindede Landkommunalforening, hvis Formand han n. A. blev; var desuden Medlem af Amsraadet 1842—62. Han valgtes 1842 til Roskilde Stænderforsamling og derefter til den grundlovgivende Rigsforsamling, stemte i dem begge sammen med Venstre (saaledes for Etkammer og almindelig Valgret) og blev Medlem af Bestyrelsen for Bondevennernes Selskab (indtil 1851). Han valgtes fremdeles 1849 til Landstinget og sad her uafbrudt lige til sin Død (1864—66 ogsaa i Rigsraadets Landsting). Han indtog en meget anselig Stilling, var Medlem af næsten alle vigtige Udvalg vedrørende Landboforhold og viste gennemgaaende en udpræget frisindet Holdning, saaledes i Fæstespørgsmaalet og om Jagtretten. Han udtalte sig aabent for tvungen Fæsteafløsning, saafremt frivillig Afløsning ikke førte til Maalet, arbejdede for udstrakt kommunal Valgret, for Erklærings Meddelelse og for Afskaffelse af Skudsmaalsbøger, for Rentefrihed o. s. fr. 1855 skilte han sig fra Bondevennerne og gik senere sammen med det nationalliberale Parti. Desuden var han 1851 Medstifter af Østifternes Kreditforening og siden stadig Formand for dens Repræsentantskab; var siden 1862 Formand for Hoveriets Afløsning i Amtet og havde flere lignende Hverv. Endelig var han 1866 med at grundlægge Folkehøjskolen (den senere Landbrugsskole) i Tune. — Justitsraad 1862. Etatsraad 1867. •— Maleri og Pennetegning 1879 af H. Olrik efter Fotografi (Familieeje).

Sofus Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, 1891, S. 324^{fn}

Emil Elberling (Povl Engelstoft).*

Thalbitzer, Gerhard Peter, 1833—1917, Landmand. F. 5. Nov. 1833 P^{aa} Cathrinebjerg ved Taastrup, d. 24. April 1917 i Kbh., begr. i Førslev. Forældre: Godsejer, senere Etatsraad Carl Wilhelm T. (s. d.) og Hustru. Gift 12. Nov. 1858 i Førslev med Annette Marie Elisabeth Neergaard, f. 25. Febr. 1838 paa Førslevgaard, d. 31. Okt. 1916 i Kbh., D. af Godsejer, senere Etatsraad Peter Johansen N. (1803—72) og Betzy Isidore Østergaard (1813-96).

T. lærte Landbrug paa Gunderslevholm, Gyldensten og Gammelgaard, var Forpagter af Lundbygaard ved Præstø 1858—66 og af Thurebyholm under Grevskaftet Bregentved 1866—1910. Som

praktisk Landmand var han meget anset, og et stort Antal unge Landmænd fik en fortrinlig Uddannelse hos ham. Han udrettede desuden et stort Arbejde for offentlige Anliggender, var i mange Aar Sogneraadformand, Aamtsraadsmedlem, Landvæsenskommisær, Medlem af Jernbaneraadet og Jernbane-Ekspropriationskommissionen. Han var Stifter af Herregaardsmejeriet Trifolium ved Haslev og af Understøttelsesforeningen for Forpagtere og deres Efterladte i Østifterne. Med særlig Interesse og frodigt Initiativ virkede han inden for Landbrugsorganisationerne. I en længere Aarrække var han den førende Kraft i Præstø Aamts Landboforening, som han i nogle Aar var Formand for, og som han repræsenterede i Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad 1878—1908. Sin mest betydningsfulde Indsats ydede han som den, der tog Initiativet til Oprettelsen af De samvirkende Landboforeninger i Sjællands Stift 1880. Han var Organisationens Næstformand 1880—96 og var i denne Tid den, der stærkest bidrog til Fremme af dens Virksomhed, som han har beskrevet i et Afsnit af »Jubilæumsbogen« (1905). Bl. a. ordnede og ledede han med sikker Haand de store Dyrskuer. Med praktisk Sans og med sit Lune og sin Sindsligevægt havde T. en sjælden Evne til at føre Forhandlingerne ind i et forsonligt Spor, selv i de Aar, hvor politiske Interesser skærpede Modsætningerne. T. var en Elsker af Jagtlivet og Medstifter af Dansk Jagtforening 1884. — &• 1881. DM. 1891. — Maleri af Daniel Hvidt ca. 1914 (Familieej).

Ugeskrift for Landmænd, 1903, S. 491 f.; 1917, S. 245 f. H. Valentiner i Jubilæumsbogen udg. af De samv. Landboforeninger i Sjællands Stift, 1905, S. 12 f. Tidsskrift for Landøkonomi, 1917, S. 291 ff. Dansk Jagttidende, XXXIV, x_{9,7}-,8, S. 17 f.

Aksel Milthers.

Thalbitzer, Karl Vilhelm Brasen, 1878—1928, Ingeniør, Kulturtekniker. F. 4. Dec. 1878 paa Rundforbi ved Skodsborg, d. 5. Febr. 1928 paa Herthalund ved Slagelse, begr. i Helsingør. Forældre: Skovfoged, senere Skovrider Sofus T. (1837—1907) og Marie Mathilde Louise Brasen (1854—1940). Gift 21. Maj 1907 i Kronborg Slotsk. med Sigrd Catharine Scherffenberg Møller, f. 17. Marts 1883 i Helsingør, D. af Skibskonstruktør, senere Værftschef ved Helsingør Skibsværft Frederik Johannes M. (1853—1911) og Hedevig Scherffenberg (1861—1926).

T. blev Student 1896 fra Helsingør og gik derefter et Aar i Smedelære, idet han dog samtidig forberedte sig til Filosofikum. 1897 blev han cand. phil. og 1902 cand. polyt. som Bygningsingeniør. Efter Eksamen aftjente han sin Værnepligt og blev Sekondløjtnant

i Fodfolket. 1904 fik han Ansættelse ved Det danske Hedeselskabs kulturtekniske Afdeling, en Stilling, hvori han n. A. fik fast Ansættelse. 1906 udarbejdede han for Det islandske Land brugsselskab Projekt til Vanding og Afvanding af »Floi« paa Sydlandet af Island mellem Vandløbene Olfuså, Hvitå og J>jorså. 1907 opholdt han sig med Støtte af Larssens Legat i Reval for at arbejde ved »Liv-Estländisches Bureau für Landeskultur«, og 1910 udførte T. Opmaalingsarbejder paa Island for Det islandske Landbrugsselskab. 1913 var han, med Støtte af Reiersens Fond, paa Studierejse i Nord- og Vesttyskland. 1918 blev han Leder af Hedeselskabets kulturtekniske Afdelings nyoprettede Kontor i Slagelse og n. A. ved Kr. Thomsens (s. d.) Død Leder af hele Afdelingen. I denne Stilling, hvortil T.s omfattende Uddannelse og tiltalende personlige Egenskaber kvalificerede ham udmærket, fortsatte og udviklede han det Arbejde med Vandløbsreguleringer, Inddignings- og Inddæmningsarbejder og kunstige Afvandingsanlæg, som Kr. Thomsen i særlig Grad havde sat i System for at muliggøre en intensiv Udnyttelse af hidtil vandlidende Arealer. Under T.s Ledelse blev i alt gennemført 450 kulturtekniske Arbejder, hvis Gennemførelse har andraget ca. ti Mill. Kr. 1922 paabegyndtes Udførelsen af T.s islandske Afvandingsprojekt i en lidt ændret Form, og han saa det selv fuldført 1927. Af T.s større Arbejder maa særlig nævnes Vesterhavsdigerne. 1921 paabegyndtes Projekteringen af det 13,4 km lange Vester Vedsted-Søndernæs Dige, der udførtes under T.s personlige Ledelse og som beskytter 2900 ha, og 1926 projekteredes det 5,3 km lange Darum-Tjæreborg Dige, der beskytter ca. 1650 ha. Udførelsen af det sidste paabegyndtes ogsaa af T. personlig, men han naaede ikke at fuldføre det. Fra 1921 var T. Censor i kulturteknisk Vandbygning ved polyteknisk Eksamen. Ved Landbohøjskolen var han ligeledes Censor i dette Fag. — R. 1926.

Sofus Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, 1891, S. 328. Hedeselskabets Tidsskrift, 1907, S. 59—84, 1928, S. 49—53. J. Parbo i Ingeniøren, XXXVII, 1928, S. 105 f.

p m l j ^ ^

Thalbitzer, Victor Alexander, 1839—1924, Skoleforstander og Officer. F. 14. Febr. 1839 paa Cathrinebjerg, d. 16. Juli 1924 i Hellerup, begr. i Khh. (Vestre). Broder til G. P. T. (s. d.). Gift 14. Marts 1864 i Kbh. (Garn.) med Marie Nicoline Rasmussen, f. 9. Sept. 1829 i Hørsholm, d. 3. Sept. 1902 i Kbh., D. af Værts-husholder, Købmand Lars R. (1795—1874) og Karen Marie Jensdatter (ca. 1797—1859).

T. var Elev paa den militære Højskole og blev Sekondløjtnant

i Artilleriet 1861. Han deltog i Krigen 1864 og blev efter at have taget Afgangseksamen fra Højskolen Premierløjtnant 1867. N. A. ansattes han som Lærer i Frihaands-, Militær- og Konstruktions-tegning ved den nyoprettede Officerskole, hvor han virkede til 1876, da han blev den foretrukne ved Besættelsen af Pladsen som Forstander for Teknisk Selskabs Skole i Kbh., der 1881 aabnede sin nye Bygning i Ahlefeldtsgade. I denne Stilling virkede han til 1909 med Energi og Myndighed. Elevtallet flerdobledes i hans Tid, og der oprettedes en Række københavnske Filialer. Som Militær var T. Forfatter af flere Afhandlinger, af hvilke en belønnes af det krigsvidenskabelige Selskab. Efter at være traadt uden for Nummer i Hæren tog han 1881 sin Afsked som Kaptajn. Han blev staaende i Artilleriets Forstærkning til 1901 og fik 1902 nyt Afskedspatent som Oberstløjtnant. 1909 opgav T. Stillingen som Forstander for Teknisk Selskabs Skole. Ved Siden af Skolevirksomheden var han til 1890 Indenrigsministeriets Konsulent for den tekniske Undervisning uden for Kbh., ligesom han var Leder af de under Kirke- og Undervisningsministeriet oprettede Kursus for Tegnerlærere. T. tog ofte Ordet for de unge Haandværkeres videre Uddannelse og udgav 1895 efter Opfordring af Bestyrelsen for den Letterstedtske Forening sammen med Kaptajn W. Toussieng en sammenlignende Udsigt over den tekniske Undervisning i Sverige, Norge og Danmark. — Maleri af Otto Bache 1912 (Familieje). Træsnit 1884 efter Fotografi.

Sofus Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, 1891, S. 328. C. Nyrop: Bidrag til dansk Haandværker-Undervisnings Historie, 1893. M. Rasmussen: Bidrag til dansk Haandværkerundervisnings Historie, 1916. E. Paulli: Det tekniske Selskab 1893—1918, 1918. p y ,

Thalbitzer, Viggo Alexander, 1869—1926, Arkitekt. F. 21. Nov. 1869 i Kbh. (Frbg.), d. 31. Jan. 1926 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Premierløjtnant, senere Oberstløjtnant og Forstander for Teknisk Selskabs Skole V. A. T. (s. d.) og Hustru. Gift 19. Aug. 1911 paa Frbg. (b. v.) med Jenny Anna Bang-Jensen, f. 17. Sept. 1882 i Aarhus, D. af Bogholder Jens Jacob B.-J. (1859—1937) og Agnes Olivia Schmidt (f. 1865).

Efter at have gennemgaaet den nyoprettede udvidede Afdeling for Husbygning paa Teknisk Selskabs Skole kom T. ud i praktisk Virksomhed. Akademiet besøgte han kun en kort Tid. I Tilknytning til P. V. Jensen-Klints Tanker om en Genoplivelse af den gamle borgerlige Haandværker-Bygningskultur vakttes han til en særlig Interesse for den borgerlige og sociale Side af Arkitektens

Virksomhed. Da Boligmangelen under Byggekrisen efter det økonomiske Krak 1907—08 i særlig Grad truede Arbejderstanden, tog T., der i Tyskland havde studeret Andelsboligbevægelsen og dens Betydning for de mindre bemidlede, Initiativet til noget lignende her hjemme. Efter flere forgæves Forsøg lykkedes det ham ved Hjælp af De samvirkende Brugsforeninger, der havde Vanskelighed ved at leje Butikker hos de private Grundejere, at faa stiftet Arbejdernes Andels-Boligforening (1912). Den senere Udvikling af Andelsboligbevægelsen var ham dog en Skuffelse, og han brød med den; den voksende Administration slugte efter hans Mening meget af det, der tilkom Andelshaverne. T.s anden Indsats knytter sig til Dansk Arkitektforening. 1907 tog han Initiativet til en faglig Omdannelse af den hidtil selskabeligt anlagte Forening. Han skaffede desuden Foreningen dens Tidsskrift, var Medredaktør de første tre Aar og Redaktør fra 1919, da en Krise fik ham til at træde til, indtil sin Død. Dansk Arkitektforening i dens nye Skikkelse og dens Tidsskrift betød en Højnelse af hele den Del af Standen, der stod uden for Akademisk Arkitektforening, og havde tillige Betydning ved til Tider at give friere Rørelser et Hjemsted. Som Arkitekt har T. opført en Række sunde og tiltalende Komplekser for Arbejdernes Andels-Boligforening, f. Eks. Nylandsvej 53—63 (1913) og Bustrupgade 3—9 (1914), endvidere Sandholmlejren (1912), Spiritisternes Menighedshus »I Sol«, Mariendalsvej 94—96, med klassicistisk Stilpræg, samt en Del Villaer. T. var en Idealist, der forenede sin sociale Interesse med en stærk Følelse af personlig Uafhængighed.

Sofus Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, 1891, S. 329. Dansk Arkitektforenings Tidsskrift (Bygmesteren), VI, 1913, S. 312 ff.; VII, 1914, S. 276 f.; XII, 1919, S. 273 f.; XIX, 1926, S. 31, 37; XXX, 1937, S. 71. Architekten, Medd. fra Akad. Arkitektforening, XXVIII, 1926, Tillæg, S. 15. Politiken 2. Febr. 1926. Dansk Arkitektforening 1886—1936 (Særudg. af Bygmesteren, XXIX, 1936), S. 39. Boligen, IV, 1937, S. 8.

Knud Millech.

Thalbitzer, Carl William, f. 1873, Eskimoforsker. F. 5. Febr. 1873 i Helsingør. Broder til Carl T. (s. d.). Gift 26. Maj 1905 i Kbh. (b. v.) med Ellen Marie Locher, f. 18. Febr. 1883 i Hornbæk, D. af Maleren, senere Professor Carl L. (s. d.) og Hustru.

Faderens Æt er bøhmisk, og ogsaa Moderens Embedsmandsfamilie var engang indvandret til Danmark; T. har selv engang, i Digtet »Exit« (i »Arktiske digte og hjemlige«, 1926), spøgende fantaseret om Virkningen af det Blod, som fra Europas fire

Verdenshjørner rullede i hans Aarer. Opvæksten i den gamle Sundby gav Udve og Naturbegejstring i Samliv med ligesindede Kammerater, bl. a. Botanikeren Ove Paulsen; men T. havde tillige en særlig Glæde af Kunst, især Digtning og Musik. Han blev Student 1891 fra Helsingør og studerede derefter i Kbh. Dansk, Engelsk (først Græsk) og Latin. Ved Universitetet fandt han særlig Impulser hos Vilh. Thomsen, Otto Jespersen og H.Høffding. Allerede 1894 fik han Universitetets Guldmedaille for en filosofisk Afhandling om »Autoritetsforholdets Væsen og etiske Betydning«. Han var tidligt Medlem af Selskab for Nordisk Filologis Forgænger Selskab for germansk Filologi, i hvis »Budstikke« hans første Arbejder fremkom. Da han 1899 var blevet cand. mag., var han et halvt Aar Vikar ved Birkerød Kostskole, men »ville hellere studere et primitivt Sprog i Sydamerika«. Imidlertid blev hans Tanker (især af Antropologen Politilæge Søren Hansen) rettet mod Grønland, og med Støtte af Kommissionen for Ledelsen af de geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland (senere: Udvalget for videnskabelige Undersøgelser i Grønland) og Carlsbergfondet begyndte og fortsatte han da de afgørende Studier over Eskimoisk.

Den første Rejse (Maj 1900—Okt. 1901) gik til Nordgrønland, hvor T. havde Bopæl i Jakobshavn, men rejste meget rundt, i Konebaad om Sommeren, med selvstyret Hundeslæde om Vinteren, stadig omgikkes de indfødte, i hvis Hytter han levede en meget stor Del af Tiden, og vandt fuld Fortrolighed med Landets Sprog og Levevis. Grønland besejledes dengang endnu kun af Sejlskibe; Motorbaade til Kystfart var ukendte; og før Radioens Indførelse (1922) betød hver Rejse Maaneders, ja, Aars Isolation fra Verden. Endnu betydningsfuldere for T. var dog Rejsen til Angmagssalik i Østgrønland. Eskimoerne her var først blevet opdaget 1884, Kolonien først anlagt 1894, og da endnu kun ca. 60 Mennesker (især Børn) af en Befolkning paa henimod 500 var døbt, var de hedenske Traditioner, hvoraf en saa vigtig Del var blevet samlede af Gustav Holm, endnu fuldt levende. T. kunde dels udnytte sine Erfaringer fra Nordgrønland 1900—01, dels havde han i Mellemtiden uddybet sin teoretiske Viden om Etnologi (bl. a. i Samtaler med Professor Marcel Mauss i Paris), og endelig havde han god Hjælp i Johan Petersen, der var Gustav Holms Tolk 1884 og blev den første Kolonibestyrer i Angmagssalik. 1914 supplerede T. sit Materiale ved en Rejse i Kap Farvel Distriktet, hvor der levede en Del fra Østkysten emigrerede Grønlændere. Senere Rejser (1914, 1924, '93> J93¹? '935> '938), der alle er gaaet til Vestkysten mellem

Upernavik og Julianehaab, har ikke blot haft til Formaal at forøge de under den første Overvintring samlede Kundskaber, men ogsaa — og i stigende Grad — at uddybe Forbindelsen med fremstaaende Grønlændere (Pastor Henrik Lund, Organist Jonathan Petersen, Redaktør Kristoffer Lyngge, Seminarielærer August Lyngge o. a.) og at arbejde med i Grønlændernes moderne nationale Kulturliv. T. er kendt i Grønland fra Syd til Nord og har altid haft let ved at vinde Fortrolighed, ikke mindst, naar han med sin Violin kunde finde Vejen om ad Grønlændernes Musikforstaaelse. T.s dybtbegrundede Respekt for den nationale Kultur hos Kalahlit (Grønlandseskimoerne) har skærpet hans Blik for Snæverhed hos Missionen, og han har altid med Varme forfægtet den frisindede Linie i dansk Administration af Grønland, som mest bevidst blev lagt af H. Rink.

1920 blev T. Docent ved Kbh.s Universitet i grønlandsk (eskimoisk) Sprog og Kultur, 1926 Professor extraordinarius; omtrent samtidig blev han Medlem af Udvalget for videnskabelige Undersøgelser i Grønland.

Under Forberedelsen til det nedennævnte store Værk om Angmagssalik besøgte T. alle europæiske Museer, der har vigtige Eskimosamlinger. Allerede 1908 var han Danmarks Repræsentant ved Amerikanistkongressen i Wien; i samme Egenskab var han i Rio de Janeiro 1922, i Haag og Goteborg 1924, i Rom 1926, i New York 1928 og i Sevilla 1935 (umiddelbart fra en Rejse i Grønland); tilsvarende ved Kongressen for Antropologi og Ethnologi i London 1934; han har ogsaa ellers deltaget i internationale og nordiske linguistiske og religionsvidenskabelige Møder. T. holdt Forelæsninger ved Sorbonne 1929. 1914 blev han Medlem af Société des Américanistes de Paris, senere Æresmedlem, ligeledes af Anthropological Society of Washington. T. blev Medlem af det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab 1923 og fik 1927 Loubat-Prisen af det svenske Vitterhets, Historie och Antikvitets Akademi.

T.s tidligste Hovedværk, »A Phonetical Study of the Eskimo Language« (Meddelelser om Grønland, XXXI, 1904) er Resultatet af de første Studier og Overvintringen i Jakobshavn 1900—01. »Phonetical« betyder her ikke snævert »fonetisk«, men omfatter bl. a. ogsaa det lydhistoriske. Arbejdet er ganske vist »based on observations made on a journey in North Greenland 1900—1901«, men det berører hele Eskimosproget, ikke blot det i Nordgrønland, og ikke blot det sproglige Felt: det hedder videre i Titlen »with a historical introduction about the East Eskimo, a comparison of the Eskimo dialects, a new

collection of Greenlandic folk-tales, songs and music, and a map of the Eskimo territories«. I Virkeligheden behandler denne Bog de væsentligste Sider af den eskimoiske Etnologi: Oprindelses- og Udbredelsesspørgsmaalet, Forholdet til de gamle Nordboer, de forskellige Stammer, Inddelingen i Dialekter, de religiøse og kulturelle Traditioner, de nuværende Levevilkaar. Overalt findes der originale Synspunkter, og alt er baseret paa egne Iagttagelser. Men det er dog ikke uberettiget, naar dette rige Arbejde kaldes »a phonetical study«, thi Fonetikken er dets Grunddisciplin; det Jespersen'ske antalfabetiske System er her anvendt til en nøjagtigere Angivelse af de fremmede Lyd, end man i Regelen finder i Sprogbeskrivelser. — En Samling og Udbygning af de sproglige Resultater i »Phonetical Study« findes i T.s »Eskimo« i F. Boas* »Handbook of American Indian Languages«, I (1911), den klassiske Beskrivelse af det eskimoiske Sprog.

Det næste Hovedværk, Livsværket kan man sige, Frugten af Overvintringen i Angmagssalik 1905—06, er »The Ammassalik Eskimo. Contributions to the Ethnology of the East Greenland Natives«; det udkom 1914—41, endda med en Forløber og nogle Ledsagere. Forløberen er T.s Beskrivelse af G. C. Amdrups østgrønlandske Samlinger (i Medd. om Grønland, XXVIII, 1909), der ligesom 1. Del af Hovedarbejdet var fremgaaet af et Mandat, fra den ovennævnte Kommission. I 1. Del af Angmagssalik-Værket (sst., XXXIX, 1914) udgiver T. paa Engelsk de tidligere paa Dansk offentliggjorte Arbejder af Gustav Holm og hans Medarbejdere, tilføjer en Del Noter og Bemærkninger samt bidrager selv med en omfangsrig Beskrivelse af de etnografiske Samlinger fra Angmagssalik. Denne, der vidner klart om T.s indgaaende Kendskab til eskimoisk Levevis, gav i øvrigt Anledning til en Polemik med Th. Thomsen i »Medd. om Grønland«, LUI, 1917. Til dette 1. Bind slutter sig sagligt Udgivelsen af den Dagbog, som en af Gustav Holms grønlandske Ledsagere førte paa Konebaadsekspeditionen 1884—85: »Hanséraks Dagbog« (Det grønlandske Selskabs Skrifter, VIII, 1933). i. Halvbind af 2. Del (Medd. om Grønland, XL, 1), udkommet 1923, indeholder T.s egne uvurderlige Samlinger af Melodier, Digte og Fortællinger fra det hedenske Østgrønland (med Supplement fra Vestgrønland) og den videnskabelige Bearbejdelse heraf, hvilket for Musikkens Vedkommende skete i Samarbejde med den danske Forsker Hj. Thuren og afsluttedes allerede 1911. De østgrønlandske Digte har T. ogsaa behandlet i Særafhandlinger og udgivet paa andre Sprog (Dansk 1920, Fransk 1929, Vestgrønlandsk (*Tunumiut taigdliait*)

1931, Hollandsk 1933); baade øst- og vestgrønlandske Sange og Danse fra ældre og nyere Tid findes i Samlingen *t/Inuit sange og danse fra Grønland*« (1939).

Som Overvintringen i Angmagssalik 1905—06 fik sit særlige Lys, fordi hans unge Hustru tog med ham op i Afsondretheden, Mørket og Kulden, saaledes har T.s Bøger om Angmagssalik ogsaa et særligt Præg ved hans udmærkede Fotografier og ved de gengivne levende Tegninger og Skulpturarbejder, hvormed Ellen Locher T. direkte bidrog til sin Mands Værk.

1941 kom 2. Del af 2. Bind »Social Customs and Mutual Aid« (Medd. om Grønland, XL, 2). Heri gives for det første Grundlaget for det, som de tidligere Enkeltskildringer ydede, Hovedtrækkene i den østgrønlandske Livsanskuelse, som T. har forstaaet saa indtrængende, som ikke mange hvide Mænd har fattet »primitiv« Mentalitet. Men dernæst behandles, som i »Phonetical Study«, men modnere, rigere, dybere, alle de store Spørgsmaal om Eskimokulturens Udbredelse og Opstaaen. Udviklingen i T.s eget Syn kan antydes ved Titlerne paa to Foredrag: 1) ved det 6. nordiske Filologmøde i Uppsala 1902: »Om Studiet af et primitivt Sprog«, 2) ved den 4. internationale Linguistikongres i Kbh. 1936 »Er Grønlandsk et primitivt Sprog?«. Med en Blanding af fast Mod og Nænsomhed afdækkes de fine Linier, der kan skelnes fra Eskimoernes Omraade til Indianerterritorierne som over Beringstrædet ad Japan til, ja, helt tilbage til de nordlige eurasiatiske Stenalderfolk.

Nogle af Resultaterne har T. tidligere fremlagt, f. Eks. i »Eskimoernes kultiske guddomme« (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning, CXLIII, 1926; paa Tysk i Archiv für Religionswissenschaft 1928).

Løsere Tilknytning til Hovedarbejdet har Universitetsfestskriftet fra Sept. 1932 »Fra Grønlandsforskningens første dage«, om end Undersøgelsen af de ældste Kilder og Behandlinger netop hører til Forudsætningerne for Livsværket.

Ud over det nævnte har T. skrevet talrige videnskabelige Afhandlinger og Recensioner (mest i de internationale Tidsskrifter, men ogsaa paa Dansk), om de eskimoiske Kasus, om Stednavne, om Talordene, om Slægtskabet med Aleutisk, om Forholdet til Uralsk og til Indoeuropæisk, om Forbindelsen til lappisk-samojedisk Kultur m. m. Tillige har han skrevet adskillige mere populære Arbejder (f. Eks. »Grønlandske sagn om Eskimoernes fortid«, 1913), Artikler, Kronikker, Nekrologer. Heriblandt er ogsaa en Del paa Vestgrønlandsk i de grønlandske Tidsskrifter, hvorved T. har været

med til at styrke den i de sidste Tiaar kraftigt vaagnende grønlandske Litteratur. Heller ikke i de populære Skrifter er Emnerne kun grønlandsk-eskimoiske, men spænder videre og viser navnlig hans varme Følelser for det nordiske og det danske. Endelig maa nævnes to Digtsamlinger »Hedenske digte fra Helsingør til Østgrønland« (1908) og »Arktiske digte og hjemlige, fra Grønland til Helsingør« (1926). I Titel som i Emne og Behandling røber de den Samklang af Forskeren og Kunstneren, af hjemlig Naturglæde og Higen mod uendelige Vidder, som man maaske kan fornemme som Grundtonen i T.s Liv og Færd. — Maleri af L. Tuxen

Helsingør Dagblad 27. Jan. 1933.

L. L. Hammerich.

Thambsen, Otto Jacob, 1670—1724, Søofficer. F. 1670 i Kbh., d. 17. Sept. 1724 paa St. Thomas, begr. sst. Forældre: Slotsgartner og Forvalter ved Rosenborg Andreas T. (d. 1689) og Sophie Amalie Kalthof (d. 1689). Gift 6. Marts 1705 i Kbh. (Helligg.) med Birgitte Cathrine Wissing, d. Sept. 1758 i Kbh., D. af Kancelliraad Jens W. (ca. 1656—97, gift 2° 1696 med Ingeborg Foss, ca. 1661—1737, gift i° 1691 med Hans Thøgersen Lassen til Hvidstedgaard) og Elisabeth Meulengracht (1659—94).

O. J. T. blev Lærling 1691, var i hollandsk Tjeneste 1692—94, hvor han deltog i forskellige Søslag, og 1694 med Orlogsskibet »Lindormen« paa Konvojrejse til Frankrig under Just Juel (s. d.). Han blev Underløjtnant 1695, Premierløjtnant 1697, Kaptajnløjtnant 1700, Kaptajn 1703, Kommandørkaptajn 1709, Kommandør 1711 og Schoutbynacht 1714. Han var i fremmed Tjeneste, dels i hollandsk, dels venetiansk, 1697—99. Ved Krigsudbrudet 1700 blev han Chef for Snauen »Maagen« og n. A. ansat ved Søkadetkompagniet, hvor han 1703—14 var næstkommanderende. Ved den store nordiske Krigs Begyndelse blev han 1710 Chef for Orlogsskibet »Prins Christian« og deltog med dette 4. Okt. i Slaget i Køge Bugt. 1711 og 12 var han Flagkaptajn i Østersøflaaden under U. C. Gyldenløve og samtidig Chef for »Elephanten«, n. A. Chef for »Ebenetzer« og 1714 for »Fyen« og tillige Chef for en mindre Eskadre, først paa Konvojering til Norge, derefter i Østersøen, hvor han optraadte energisk og handlekraftigt. 1715 førte han Avantgarden i Admiral Råbens Flaade i Østersøen med sit Flag i »Ebenetzer« og deltog i Slaget ved Rugen 8. Aug. Efter Slaget blev han m. fl. tiltalt for ikke at have været paa sin Post med de ham underlagte Skibe. N. A. nedsattes en Overkrigsret for at paa-

dømme Sagen. Dommen faldt først i Dec. 1718, og T. blev fuldstændig rensat og frikendt. Ved Krigens Slutning fik han sin Afsked fra Udgangen af 1719. 1723 udnævntes han til Guvernør over St. Thomas, hvor han døde efter et halvt Aars Forløb. O. J. T. var en kundskabsrig og dygtig Officer.

Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, I—X, 1899—'934 (s^e Registeret). H. C. A. Lund: Søkadet-Korpsets Hist. 1701 — 1901, 1901, S. 11, ₂₃ 37- TL *Topsøe-Jensen.*

Tharnæs, Sofus Charles, f. 1900, Skuespiller, Forfatter. F. 9. Marts 1900 i Kbh. Moder: Anna Tharnæs Røhde (1878—1930). Gift 21. Sept. 1921 i Kbh. med Balletdanserinde Carla Juliana Keller, f. 27. Okt. 1894 i Helsingborg, D. af Gartner Nils Jensen og Johanne Marie Keller (f. 1870).

Robert Schyberg forberedte T., der da var Kontorist, til Optagelse i Det kgl. Teaters dramatiske Elevskole, som han frekventerede 1919—21. En egentlig Debut fik han ikke, men han udførte nogle Smaaroller — Navnet stod første Gang paa Plakaten 8. Maj 1920 ud for Apotekerdrengen Jesper i »Mester Gert Westphaler« —, og 1921—26 søgte han videre Udvikling paa Folketeatret i et omfattende Repertoire, f. Eks. Nicolaj i »Nøddebo Præstegaard«, Sønnen i »Hvem er hun?« og Prinsen i »Hans Højhed«. 1926 vendte han tilbage til Det kgl. Teater, som han siden har tilhørt, og hvor han med Elskværdighed har spillet de unge, ubekymrede Mænd, f. Eks. Herløv i »Eventyr paa Fodrejsen« og Klint i »Genboerne«, og udført Karakterroller med ypperlige Enkeltheder i Spillet som Undermaaleren Dusinius i »Cirkus juris«, den misundelige Arthuro i »Chas« og Varlin i »Nederlaget«, en jævn, retlinet Mand af Folket. Ogsaa i Holberg har han vist sin karakteriserende Evne, f. Eks. som Tjeneren Pedro i »Don Ranudo«, hvor han ifølge Iscenesættelsen maatte holde igen paa Rollens naturlige Lune. Det er især T.s Omraade at udtrykke Forbløffelse, Forfjamskelse, Enfoldighed; han kan være den forlegne, men ogsaa den selvsikre unge Mand. Blikket er udtryksfuldt, Replikken naturlig og ejendommelig stødvis formet. Blandt hans Roller er Student Lind i »Kærlighedens Komædie«, Titus i »Rembrandts Søn«, Raleigh i »Rejsen endt«, Kostskoleeleven i »18 Aar«. — Som Forfatter har T. vist lyrisk Evne i Digtsamlingerne »Grønne Vagabonder« (1920) og »Under Løv og Lærker« (1924), og i Dagspressen har han skrevet særprægede Kronikker med følsom Naturiagttagelse i Knud Poulsens Stil. 1942 opførte Det kgl. Teater hans »Spurve under Taget«, en stemningsfuld og karakteriserende Dialog mellem to

unge Mennesker, Mand og Kvinde, fra den københavnske Arbejderstand. — R. 1940.

Berl. Tid. 24. Sept. 1941.

Robert Neiiendam.

Thastum, Laurits, 1871—1917, Redaktør. F. 8. Febr. 1871 i Kristrup, d. 12. Jan. 1917 i Kolding, begr. sst. Forældre: Lærer Jacob Peter T. (1844—1926, gift 2° 1890 med Karen Christensen Riis, 1852—1916, 3° 1926 med Mariane Sørensen) og Jensine Marie Holm (1844—84). Gift 4. Dec. 1900 i Svanninge med Else Margrethe Bertholine Rasmussen, f. 22. April 1869 paa Skovlyst, Tved Sogn, Svendborg Amt, d. 3. Marts 1919 i Kolding, D. af Proprietær Hans R. (1827—7°) og Anne Marie Hansen (1835—98).

Efter 1888 at have taget Præliminæreksamen i Kbh. og n. A. Skolelærereksamen fra Blaagaard fulgte T. sit inderste Ønske og blev Journalist. Han begyndte, kun atten Aar gammel, som Medarbejder ved C. Bergs Blade, »Holbæk Amts Dagblad«, »Venstrebladet« og »Næstved Venstreblad«, kom derfra til »Fyns Venstreblad« som Redaktionssekretær og 1897 til »Aalborg Amtstidende«, først som Redaktionssekretær, siden som Medredaktør. Vilh. Lassen var hans Forbillede baade som Politiker og Journalist. Men Læretiden var da for længst omme. T. havde allerede skabt sig et Navn som Journalist og som Politiker, og da »Kolding Folkeblad«s første Redaktør, Enevold Sørensen, 1901 var blevet Indenrigsminister i den første Venstregering, blev T. hans Efterfølger. I Kolding fik han sin Livsgerning i omtrent seksten Aar. Han satte sig Spor baade som Skribent, som politisk Organisator og som Taler ved mange Møder. Det var især dansk og udenrigsk Politik, der havde hans Interesse, og om den skrev han helst. Paa dette Omraade var han en skarp Iagttagere og ejede en betydelig Fremstillingsevne. Partiets Organisering i Jylland viede han et stort personligt Arbejde. Han var blandt dem, der gav Stødet til Genrejsning af Venstres jyske Organisation efter Venstregruppernes Adskillelse 1905, og han var Medlem af dens Hovedbestyrelse. T. var karakteristisk af Skikkelse, tæt og kraftig; han bar det »Monrad'ske« Hoved med en Værdighed, der for mange gav Indtryk af noget utilnærmeligt, og den Kølighed og bidende Sarkasme, der nu og da kunde ligge i hans Ord, baade det talte og det skrevne, kunde bidrage til at forstærke dette Indtryk. Men den Skepsis, han bar til Skue, tjente kun til at dække et rigt og følsomt Sind, for hvem intet menneskeligt var fremmed og ingen ærlig Stræben ligegyldig. Under det meste af den første Verdenskrig fik T. mangen Lejlighed til at vise, hvor dybt det nationale Sindelag boede i ham. Han havde i al sin Tid

i den gamle Grænseby gjort et stort Arbejde for den nationale Sag, han var en af Sønderjydernes varmeste Venner i Udlændighedstiden, han kendte deres Historie, som han kendte dem selv, og han blev en Støtte, Vejleder og Hjælper for mange af dem. Her som i alle Forhold var han et Hjertemenneske, men en bly Natur, der gerne brugte Satiren til at skjule den dybe Alvor og den følsomme Idealitet, der boede i ham.

Størst var T. som Journalist. Men ogsaa som Bladleder og som politisk Organisationsleder viste han store Evner, og gentagne Gange blev han opfordret til at indtræde i Kolding Byraad, først som ordinært Medlem og dernæst for at overtage Borgmesterposten efter Edv. Lau (s. d.). Men han afslog det. Han mente, at han som Redaktør stod mest fri og uafhængig ved ikke at søge Valg. — Portrætmedaillon af E. Ølsgaard paa Gravstenen 1918.

Kolding Folkeblad 12. og 19. Jan. 1917, 7. Okt. 1918, 4. og 10. Marts 1919, 18. Dec. 1921. Ringkøbing Amts Dagblad, Aalborg Amtstidende, Roskilde Dagblad, Fyns Tidende, Vejle Amts Folkeblad, Horsens Folkeblad og Aarhus Amtstidende 12. Jan. 1917.

^ R ThgrkUsen

Thaulow. Den ældre Præsteslægt T. føres tilbage til Brødrene Jesper Vincentius (Finsen) (d. 1578), Borgmester i Vejle og Fader til Kirsten Jespersdatter (1549—1613), der var gift med Professor Jørgen Dybvad (d. 1612, s. d.), og kgl. Foged Ivar Finsen (nævnt 1584), som formenes at være Sønner af Find Jespersen i Givskudlund (nævnt 1529), hvis Fader atter antages at være Jesper (Jep) Bertelsen, der nævnes sst. 1492. Ivar Finsen var Fader til Sognepræst i Taulov og Erritsø, Provst Bertel Iversen (ca. 1559—1626), af hvis Sønner skal nævnes Raadmand i Kolding Poul Bertelsen, Stamfader til den adlede Slægt de Poulson, og Professor i Odense ovenn. Jørgen Bertelsen Taulov (1606—80), hvis Søn Sognepræst i Asperup Bertel Jørgensen T. (1653—82) var Fader til Sognepræst i Rørbæk og Grynderup Bertel T. (1682—1738). — Den yngre Slægt T. føres tilbage til Borgmester i Kolding Niels Andersen Bøgvad (d. 1611), der muligvis var Sønnesøn af den omkring 1540 sst. boende Niels Bøgvad. Hans Sønnesøn Borgmester sst. Søren Andersen Bøgvad (d. 1646) var Fader til Sognepræst i Taulov og Erritsø Henrik Sørensen (d. 1632), hvis Søn var Sognepræst i Ringkøbing, Provst Bertel Henriksen T. (d. 1664). Denne var Fader til Auktionsdirektør i Stavanger og Akershus Stift, Sorenskriver Henrik Bertelsen T. (ca. 1654—1717) — Stamfader til den norske Slægt Thaulov — og til Regeringsraad i Hildesheim Johan Christian T. (1654—1732), hvis Sønner var Skibsfører Jens Frederik T. (1704—ca. 60) og Arkivdirektør i

Wien Theodor Anton Taulow zu Rosenthai (1702—99), der 1749 adledes, og hvis Descendens lever i Østrig. Skibsfører Jens Frederik T. skal ifølge Familietraditionen være Fader til Sukkerraffinadør i Kbh. Poul Jensen T. (1730—87), af hvis Børn skal nævnes Bodil Maria T. (1765—1810), gift med Biskop, Dr. theol. Rasmus Møller (1763—1842, s. d.), og Kontorchef i Admiralitetet Jens Poulsen T. (1767—1822), hvis Sønner var Garvermester i Kbh. Victor Leopold T. (1805—63) og Blikkenslagermester sst., Gas-og Vandmester, Isenkræmmer Thevis Arnoldus T. (1807—78), hvis nedenn. Søn Overtelegrafist Thorvald Hansenius Tetens T. (1842—93) var Fader til Direktør for Christiansholms Fabrikker Asker Bernhard Thevis T. (f. 1884). Garvermester V. L. T. var Fader til Oberstløjtnant Sophus Leopold T. (1838—1922), af hvis Børn skal nævnes Elisif T. (f. 1877), gift med Professor, Dr. theol. Frederik Emanuel Torm (f. 1870, s. d.), Inspektør ved Universitetets kemiske Laboratorium, Civilingeniør Karin Valborg Agnete T. (f. 1884) og de nedenn. Professor Erland T. (f. 1879) og Oberstløjtnant Thorkil T. (f. 1882).

Th. Thaulow: Slægterne Thaulow, 1922.

Albert Fabritius.

Thaulow, Erland, f. 1879, Ingeniør, Teknolog. F. 12. Marts 1879 i Viborg. Forældre: Oberstløjtnant Sophus Leopold T. (1838—1922) og Gunhild Francisca Alvilda Frantzen (f. 1849). Gift 7. April 1910 i Helsingør med Ebba Brammer, f. 8. Marts 1890 i Kbh. (Matth.), D. af Urtekræmmer, senere Teglværksejer og Bankdirektør Joachim Carsten Gerhard Peter B. (1859—1933) og Kathinca Sophie Frederikke Petersen (1861—1930).

T. blev Student 1897 fra Metropolitanskolen, cand. phil. n. A. og 1903 cand. polyt. som Maskiningeniør. Efter Eksamen blev han ansat ved Akts. Telegrafonen Patent Poulsen, hvis Værksted han bestyrede til 1905. 1905—06 var han paa Studieophold ved den tekniske Højskole i Dresden. 1906 medvirkede han ved Udarbejdelsen af Projekt til Indretning af Polyteknisk Læreanstalts Maskinlaboratorium. 1907 var han en kort Tid ansat hos Nyeboe & Nissen, og s. A. ansattes han ved Teknologisk Institut, hvor han blev Leder af Maskinværkstedet og af den mekaniske Konsultationsvirksomhed. 1909 var han paa et Studieophold i London, og s. A. ansattes han efter forudgaaende Konkurrence som Docent i mekanisk Teknologi ved Polyteknisk Læreanstalt, en Stilling, der 1918 omdannedes til et Professorat, hvortil er knyttet Bestyrelsen af Læreanstaltens teknologiske Laboratorium. Til dette skabte T. Grundlaget 1912 og indrettede det som et midlertidigt Laboratorium 1928. Foruden sin Lærergerning har T. varetaget forskel-

lige andre Hverv. 1909—17 var han teknisk Raadgiver for Statslaanefonden ved Maskinanskaffelser for Haandværkere og mindre Industridrivende, 1915—19 bistod han Industriraadet ved dettes Varekontrol. 1918—21 var han Medlem af Udvalget vedrørende militært Flyvevæsen og 1924—26 Medlem af Erhvervsministeriets Industriudvalg. 1920 blev han Medlem af Bestyrelsen for Kbh.s almindelige Boligselskab og 1925 af Standardiseringsraadet. 1917—22 bestyrede han Dansk Ingeniørforenings Oplysningsbureau, og 1920—25 var han Redaktør af »Polyteknikeren«. Inden for sit Fag har T. skrevet en Række Lærebøger. 1912 kom »Træ og Træ-Bearbejdning« (2. Udg. 1924), 1923 »Teknisk Virksomhedsledelse«, 1928 »Maskinarbejde I«, 1930 »Maskinarbejde II« og 1936 »Materialer og Ovne«. T., der er Medlem af Bestyrelsen for flere Forretningsvirksomheder, f. Eks. Dansk Pressefabrik fra 1918, Dansk Papdaasefabrik fra 1932 og Akts. Dominia fra 1931, blev 1937 Formand for Dansk belgisk Selskab. 1937 blev han Medlem af Akademiet for de tekniske Videnskaber. — R. 1925. DM. 1933.

Povl Vinding.

Thaulow, Thorvald Hansenius Tetens, 1842—93, Telegrafembedsmand, Direktør for Kbh.s Bypost, Forfatter, Filantrop. F. 24. Maj 1842 i Kbh. (Helligg.), d. 27. Juli 1893 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Isenkræmmer Thevis Arnoldus T. (1807—78) og Sigfriede Margarethe Hansen (1819—86). Gift i^c 6. Dec. 1879 i Kbh. (Holmens) med Ida Augusta Pauline Scheller, f. 1. Aug. 1858 i Kbh. (Petri), d. 9. Juni 1888 sst. (Holmens), D. af Stenhuggermester, Premierløjtnant i Borgervæbningen Alfred August S. (1825—¹⁹13) og Sophie Amalie Christine Schroder (1831—1916). 2° 14. Maj 1891 i Kbh. (Holmens) med Maja Orjaline Holm, f. 15. Maj 1848 i Kbh. (Helligg.), d. 4. Maj 1927 sst. (Holmens) (gift i^o 1872 med Distriktsforstander, Lærer ved Søofficersskolen Carl Olaf Andreas Hoffgaard, 1837—89), D. af Tøjfabrikant, Grosserer Johan Hendrik H. (1807—91) og Jacobine Johanne Boline Jacobsen (1814—87).

Efter endt Skolegang i Borgerdydskolen i Kbh. fik T. 1857 Beskæftigelse ved 2. Toldskriverkontor i Kbh., men søgte efter faa Aars Forløb ind i Telegrafvæsenet, hvor hans tjenstlige Data er følgende: Aspirant 1861, Reservetelegrafist s. A., konst. Telegrafist 1868, Telegrafist 1870, Overtelografist 1893. Indtil 1864 forrettede han Tjeneste i Telegrafdirektoratets Sekretariat, derefter dels ved Stationstjenesten, dels ved Telegramudleveringen. I kortere Perioder fra 1891 til sin Død bestyrede han Filialkontorer i

Kbh., Børsen, Vesterbro og Toldboden. 1874 udgav han en tjenstligt præget lille Bog (»Om Telegrafens, kortfattet Fremstilling af den elektriske Strøms mekaniske Anvendelse i Telegrafiens Tjeneste og om elektriske Ringeapparater«), men søgte i øvrigt ligesom adskillige af sine Kolleger at supplere sin beskedne Løn ved privat Foretagsomhed. T. startede saaledes Kbh.s By- og Hustelegraf sammen med Ingeniør Severin Lauritzen (s. d.), og da dette egenartede Firma efter en fordelagtig Overenskomst med Telefonselskabet ophævedes med Udgangen af 1882, oprettede han 1883 Kbh.s Bypost, der videreførte visse Grene af Firmaets Virksomhed som et lokalt Postvæsen, der havde egne, gule Postkasser, egne Frimærker og Postvogne samt drev en omfattende Ekspedition af Pakkepost, Budbesørgelse etc. saavel i det egentlige Kbh. som i Kvartererne langs Strandvejen indtil Skodsborg og sydpaa til Dragør. Stationer med stort Budpersonale fandtes rundt om i Hovedstaden, men i øvrigt kunde Pakker indleveres til Besørgelse hos de fleste Urtekræmmere. Paa de daglige udenbys Ture standsede Bypostens Vogne, naar man havde hængt et særligt Skilt ud for at tilkendegive sit Ønske derom. 1885 købte T. Ejendommen Gl. Strand 46, hvor Byposten fik sit Hovedsæde, der bl. a. virkede som Gudsindleveringsstation for Statsbanerne; nogle Aar senere købte han Pedersborggaard i Høsterkøb, vistnok særligt med Hensigt paa Foderleverancer til Bypostens store Hestehold. 1890 afhændede han sine private Foretagender og solgte de to Ejendomme. Fra 1891 til sin Død var han Klasselotterikollektør.

T. var lyrisk og musikalsk begavet og tillige meget fædrelandssindet; dette gav sig Udslag i adskillige Digte, hvortil han selv satte Musik. Almindelig kendt og i høj Grad folkeyndet blev »Slesvig vort elskede, omstridte Land«, som han 1876 skrev til et Folkemøde paa Skamlingsbanken; Sangen, der tilegnedes Dronning Louise, blev bl. a. indlagt i Skuespillet »Landsoldaten«. T. var Frimurer og nærrede stærk filantropisk Interesse. Fra 1878 til sin Død var han Formand i Foreningen Fattiges Juleglæde, der under hans initiativrige Ledelse opnaaede høj Anseelse inden for Byens private Velgørehedsarbejde. Ved sit indtagende Væsen, fordelagtige Ydre og øvrige repræsentative Egenskaber vandt han let Sympati for sine Bestræbelser til Gavn for Foreningen; det lykkedes saaledes 1882 at formaa Kongen til at være dens Protektor, og dens Assembler, Basarer og Stiftelsesfester, der sædvanligt afholdtes i Larsens Lokaler, Skt. Annæplads 13, samlede regelmæssigt et meget stort Antal Deltagere fra det københavnske Borgerskab. Navnlig ved disse Lejligheder brillerede T. i Kraft af sit Arrangements-

talent og sine selskabelige Anlæg; men hans digteriske Aare kom i hans femtenaarige Formandstid ogsaa jævnlige Foreningens litterært prægede Medlemsblad »Stjernesku« til gode. Til det mere festbetonede Arbejde for Fremskaffelse af Pengemidler ud over Medlemsbidragene til den aarlige Juleuddeling føjede han, ligeledes som personlig Indsats, Besøg hos nødstedte Familier i Byens Fattigkvarterer til Sikkerhed for Hjælpens rette Anvendelse.

Litografi 1889 af I. W. Tegner efter Fotografi. (Ødelagt) Plaque af Vilh. Pacht. Poul Borberg.

Thaulow, Thorkil, f. 1882, Officer, historisk Forfatter. F. 14. Jan. 1882 i Viborg. Broder til E. T. (s. d.). Gift 22. Juni 1915 i Herrested med Else Sehested Juul, f. 8. Juli 1890 paa Ravnholt, D. af senere Kammerherre, Hofjægermester Christian S. J. til Ravnholt (f. 1867) og Elise Julie Helene Valentiner (f. 1867).

T. blev Student 1900 fra Borgerdydskolen i Kbh., tog Adgangs-eksamen til Officerskolen 1901, blev Sekondløjtnant ved 3. Infanteriregiment 1903 og Premierløjtnant s. A. 1907—08 gennemgik han Skydeskolens almindelige og udvidede Kursus og blev 1908 forsat til Livgarden. 1911—14 var han Chef for Fæstningskydningsdetachmentet paa Melby Overdrev ved Frederiksværk, og 1914 tog han Adgangseksamen til Officerskolens Generalstabsafdeling, der dog paa Grund af Krigen ikke blev oprettet. 1915 blev han Kaptajn og Kompagnichef ved 6. Bataillon i Viborg og blev 1917 paa ny forsat til Livgarden, hvor han n. A. blev Kompagnichef. 1934 udnævntes han til Oberstløjtnant af Forstærkningen ved Livgarden. T. har udfoldet et ret omfattende historisk Forfatterskab. Foruden de genealogiske Arbejder »Slægterne Thaulow« (1922), »Lillie-Juulernes Slægtbog« (1925) og »En dansk-norsk Slægt Falck« (1931) har han udgivet de stofrige og velskrevne historiske Skildringer »Dansk Sejlsport 1866—1930« (1931), »En dansk Statsminister fra sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede, Geheimeraad J. O. Schack-Rathlous 1728—1800« (1932), »Livgarden 1908—1933« (1933), »Samsø i Krigsaaene 1801—14« (1934), »Kong Christian X. og det danske Folk 1912—37« (1937) og »Vallø Stift 1888—1938« (1938). 1936 udgav han sammen med J. O. Bro Jørgensen »Udvalgte Breve, Betænkninger og Optegnelser af J. O. Schack-Rathlous Arkiv 1760—1800«, og 1940 gav han i »Jacob Brønnum Scavenius Estrup« det første Forsøg paa en samlet arkivalisk underbygget Skildring af Statsmandens Liv og Gerning. — Kammerjunkeren 1909. — R. 1921. DM. 1931.

Gads dsk. Mag., XXI, 1937, S. 109—15. Berl. Tid. 14. Jan. 1942.

Povl Engelstoft.

Thaysen, Thorvald Einar Hess, 1883—1936, Læge. F. 20. Okt. 1883 i Kolding, d. 19. April 1936 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Købmand Christian Jørgen T. (1848—1902) og Anna Margrethe Cathrine Wilhelmine Langkilde (1844—1926). Gift 12. Juni 1913 i Bern med Fanny Elisabeth Rollhausen, f. 18. Dec. 1887 i Kristiania, D. af Geheime-Hofrat, Chef for det tyske Gesandtskabskancelli i Bern Theodor R. (1859—1920) og Amalie Damman (f. 1863).

T. blev Student 1901 fra Kolding og 1908 medicinsk Kandidat. Efter at have haft nogle Vikariater paa Landet rejste han i Efteraaret 1908 til Schweiz for at studere patologisk Anatomi hos Professor Langhans og var i et Aar Assistent paa det patologisk-anatomiske Institut i Bern. Efter Hjemkomsten blev han Prosektor ved det patologisk-anatomiske Institut i Kbh. og rejste 1911 til Lund for at paabegynde nogle fysiologisk-kemiske Undersøgelser over Cholesterinet og dets Ætere og samtidig studere fysiologisk Kemi. Han arbejdede der halvandet Aar under Professor J. Bangs. Ledelse, hvorefter han fortsatte sine Undersøgelser paa det farmakologiske Institut i Kbh., samtidig med at han forrettede Turnustjeneste paa Rigshospitalet. 1913 blev han 2. Reservelæge ved Rigshospitalets Afdeling B, og s. A. forsvarede han sin Doktor-disputats »Bidrag til Cholesterinets og Cholesterinæthernes fysiologiske Kemi«, hvorefter han 1914—17 var 1. Reservelæge ved samme Afdeling. Han foretog flere Studierejser til Tyskland, Schweiz og England, var 1917—19 Reservelæge ved St. Johannesstiftelsen og 1919—22 i De Gamles By, hvorefter han blev Overlæge ved St. Elisabeths Hospital, hvilken Stilling han indehavde til sin Død. T. var en fanatisk videnskabelig Arbejder og havde et ualmindeligt Talent for klinisk Forskning. Allerede i hans Reservelægetid fremkom flere værdifulde Arbejder fra hans Haand, saaledes hans Rontgenstudier over den habituelle Obstipations Mekanik og Klinik, hans kritiske Bemærkninger om Wassermann-Reaktionens Ufuldkommenhed og hans Undersøgelser af Blodsukkerkurven efter Belastning med Glykose ved Fedtdiarreer, der til Dels danner Fundamentet for hans største videnskabelige Indsats, hans Studier over den ikke tropiske Sprue. Det første Arbejde herom fremkom 1923, paa et Tidspunkt, da Sygdommen praktisk talt var ukendt. I de følgende Aar fordybede han sig mere og mere i Emnet og udgav 1932 paa Engelsk en udførlig Monografi af Sygdommen: »Non tropical sprue« (Oxford University Press). Hans Studier over alle Fedtdiarreer, ogsaa de pankreatogene, førte ham til at henføre den ikke tropiske Sprue og den af Gee beskrevne

Coeliac disease samt den tropiske Sprue til samme Sygdomsgruppe, som han benævnte Idiopatisk Steatorrhoe, en Anskuelse, der nu er almindelig antaget i den engelsk-amerikanske Lægeverden, undertiden med Tilføjelsen Gee-T.s Sygdom, og som ogsaa i Tyskland har faaet kraftig Tilslutning og Bekræftelse. Hans udmærkede Iagttagelsesevne og skarpe kliniske Blik førte ham ogsaa til Opdagelsen af, at Pellagra fandtes her i Danmark. 1932 demonstrerede han to Tilfælde af Sygdommen, der aldrig før var beskrevet her i Landet, men som derefter viste sig ikke at være helt sjælden. To Gange (1923 og 1931) deltog T. i Konkurrencen om Professoratet i klinisk Medicin. Trods sin intense Dyrkning af Videnskaben fik han dog ogsaa Tid til andet Arbejde. 1921 var han Formand for Organisationen af Specialister i Fordøjelsessygdomme, 1925—29 Formand i Dansk Selskab for intern Medicin og samtidig Medlem af Bestyrelsen for Nordisk Forening for indvortes Medicin samt 1929—30 af Radiumfondets Forretningsudvalg. Han var Medstifter af Landsforeningen til Kræftens Bekæmpelse 1929 og Medlem af dens Direktion 1929—30 og derefter Medlem af Hovedbestyrelsen. Endvidere var han en meget virksom Redaktør af »Hospitalstidende« fra 1929 til sin Død. Han tog Initiativet til Oprettelsen af Niels Stensen-Forelæsninger i Kbh.s medicinske Selskab og til »Index medicus Danicus«. 1936 blev han Medlem af Svenska låkaressällskapet. Kort før sin Død oprettede han et Legat til Opmuntring af intern medicinsk klinisk Forskning.

Univ. Progr. Nov. 1914, S. 133 f. Ugeskrift for Læger, IIC, 1936, S. 402.
Hospitalstidende, LXXIX, s. A., S. 4*5-34- Axel Borgbjerg.

Thayssen, Ludvig Adolph, 1806—68, Postembedsmand. F. 10. Juni 1806 i Kbh. (Fred. Ty.), d. 4. Sept. 1868 sst. (Frbg.), begr. paa Frbg. Forældre: Chef for Generalpostamtets tyske Sekretariat, senere Postinspektør ved Brevposten i Hamburg, Etatsraad Peter T. (1772—1837) og Christiane Wilhelmine Augusta Wittmack (1779—1858). Gift 22. Maj 1831 i Kbh. (Slotsk.) med Mariane Sophie Frederikke Døcker, f. 17. Jan. 1806 i Odense, d. 12. April 1883 i Kbh. (Frbg.), D. af Købmand Johan Gerhard D. (ca. 1770—1815) og Elisabeth Dorothea Rauch.

T. ansattes 1822 i Generalpostdirektionen som Skriver, blev 1825 Kopist, fik 1830 Prædikat af Fuldmægtig, udnævntes 1832 til Fuldmægtig. 1834 blev han fungerende Chef for Personpostekspeditionen i Kbh., fik Udnævnelse i Embedet 1838 og erholdt samtidig Karakter som Postsekretær, afgang 1860. Han oprettede derefter et Kontor for direkte Indskrivning og Ekspedition af Rejsende

og Gods samt en Bybudekspedition og var fra 1863 Direktør for Kbh.s Sporvognsselskab fra dets Oprettelse. — Kancelliraad 1843. Justitsraad 1852. Etatsraad 1860. — R. 1856.

Sofus Elvius (H. Hjorth-Nielsen)'*

Theilgaard, Albert Eduard Jens Valdemar Johan, 1877—1936, Fabrikant. F. 15. Maj 1877 i Kbh. (Cit.), d. 6. Marts 1936 sst., begr. i Køge. Forældre: Overhornblæser Viggo Emund T. (1845—1929) og Ane Catrine Nielsen (1852—1923). Gift i° 26. Okt. 1900 paa Frbg. med Anna Sophie Kristine Pedersen, f. 17. Aug. 1868 i Fløng, D. af Snedker i Fløng, senere Cigarhandler paa Frbg. Søren P. (1841—1904) og Anna Sophie Jørgensen (1845—76). Ægteskabet opløst. 2° 21. Juni 1926 i Kbh. (b. v.) med Gerda Edith Meyland Jessen, f. 27. Nov. 1890 i Kbh. (Frue), D. af Blomsterhandler, senere Bogholder Peter Nicolai Thorvald J. (1849—1923) og Ane Catharina Wilhelmine Charlotte Meyland (1854—1915).

Efter Konfirmationen var T. 1891—93 i Handelslære (hos Axel Prior) og studerede derefter Polyteknik, men afbrød Studierne for at tage til Kryolitbrudene i Grønland. 1899 deltog han i K. J. V. Steenstrups (s. d.) Grønlands-Ekspedition i Julianehaab- og Ivigut-Distriktet, hvor han bl. a. indsamlede Eudialyt til Glødestifter i Nernstlamper. Efter sin Hjemkomst til Danmark tog han 1901 afsluttende polyteknisk Eksamen (Fabrikingeniør) og gjorde sig hurtigt bemærket paa Gummiproduktionens Omraade, idet han 1902 opfandt en Defibreringsmetode, ligesom han allerede i Studietiden havde faaet Patent paa en Fremgangsmaade til Afvulkanisering af Kautsjuk, Guttaperka o. 1. 1903 blev T. Bestyrelsesmedlem i Dansk Afvulkaniserings Akts. og Direktør for dennes Fabrik paa Frbg., som 1905 fortsattes i Firmaet Albert T., der 1907 maatte give op. 1908 startede han atter — denne Gang i Køge — en Afvulkaniseringsvirksomhed, der blev Moderselskab for den nuværende Dansk Galoche- og Gummifabrik, som paabegyndtes 1912. T. var i flere Henseender Foregangsmand, idet han navnlig satte stærkt ind paa Regenerering af Affaldsgummi, hvilket fik stor Betydning, efterhaanden som Tilførselsvanskelighederne under Verdenskrigen 1914—18 skærpedes. Det var da ogsaa i denne Periode, at T. havde sin største Tid. Da Depressionen satte ind i 20'erne, viste det sig, at der var bundet for store Midler i Bygninger og Inventar, og der indtraadte en Likviditetskrise, som T. ikke kunde staa igennem. Han anholdtes under dramatiske Omstændigheder paa Hotel Prinsen i Køge og sigtedes bl. a. for svingagtig

Fallit. Efter 60 Dages Varetægtsfængsel blev han imidlertid løsladt, og efter en aarelang Procedure fik han i Maj 1928 ved Østre Landsrets Nævningeting tilkendt en Erstatning paa 10 000 Kr. for uforskyldt Varetægtsarrest. I Fortsættelse heraf førte T. en udholdende Kampagne mod Bo-Bestyrelsen og opnaaede ved en Afstemning i Fabrikkens Konkursbo at faa den oprindelige Bo-Bestyrelse afsat og selv faa Sæde i Konkurs-Udvalget. T., som personlig tog sig af sine og Familiens Retssager og selv optraadte i Skranken, havde kort efter Fabrikkens Sammenbrud kastet sig over det juridiske Studium, men døde umiddelbart inden den afsluttende Eksamen. Køge-Fabrikken fortsattes 1925 af Dansk Galoche-og Gummifabrik, der (1942) har en Aktiekapital paa 2 Mill. Kr. og Reserver paa over 3 Mill. Kr. I de første Aar efter Selskabets Start optraadte T. som skarp Kritiker paa dettes Generalforsamlinger, men forsonedes de senere Aar med Ledelsen, hvortil to Sønner knyttes, og ved Fabrikkens 25 Aar-Jubilæum 1937 rejstes der paa Fabrikkens Grund et Mindesmærke for ham med Buste af Jenø Meister. — To Malerier af H. C. Bårnholdt (Fabrikken i Køge og Familieeje). Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri »Industriens Mænd« 1904 (Hagemanns Kollegium).

Børsen 7. Marts 1936 og 11. Okt. 1940. Berl. Tid. 11. Aug. 1937. Østsjællands Folkeblad 18. Okt. s. A.

n v l ~t
r. hoch Jensen.

Theilmann, Jens, 1865—1938, Landmand, Politiker. F. 21. Juli 1865 i Løgstør, d. 11. Jan. 1938 i Kbh., Urne paa Stiftsbjergby Kgd. Forældre: Købmand, Brygger Hans Christian T. (1824—igi 1) og Petrea Christine Hvidberg (1827—1902). Gift 26. April 1892 i Kbh. (Matth.) med Ingeborg Marie Cæcilie Lorenzen, f. 18. Juli 1871 paa Hvidkilde, D. af Forpagter Carl Christian L. (1836—91) og Anna Glud (1842—1924).

Efter at have taget Præliminæreksamen fik T. Uddannelse som Landmand. 26 Aar gammel overtog han Forpagtningen af Hvidkilde Ladegaard, og han kom her hurtigt frem i første Række som en ualmindelig driftig og initiativrig Landmand. 1897—1927 var han Formand for Svendborg Andelsslakteri, der under hans Ledelse arbejdede sig op til en Mønstervirksomhed, 1911—27 for Fællesledelsen til Svineavlens Fremme i Fyns Stift og 1922—32 for De samvirkende Andelsslakteriers Fællesbestyrelse. Han sad desuden inde med forskellige andre landøkonomiske Tillidshverv, som Medlem af Statens Husdyrbrugsudvalg, som Medlem af Landbrugsraadets Præsidium og af Andelsudvalgets Forretningsudvalg m. m. — Delvis ved Hjælp af Venstrestemmer valgtes han 1910 ind i Landstinget, hvor han sluttede sig til den frikonservative Gruppe.

Nogen fremskudt politisk Position attraaede han ikke. Han var sit Partis Ordfører ved Behandlingen af forskellige saglige Love, og i øvrigt fulgte han helt igennem Partiets politiske Linie. Han stemte for Grundloven af 1915 og gik derefter med ind i Det konservative Folkeparti. 1916 stemte han for Salget af de vestindiske Øer, og n. A. udtraadte han efter Rottbølls Eksklusion sammen med de øvrige Frikonservative af Det konservative Folkeparti. Ved Valget 1918 søgte han ikke Genvalg og tog siden ikke aktivt Del i Politik. — 1927 fratraadte han Forpagtningen af Hvidkilde og var derefter til 1931 Ejer af Bjergbygaard ved Mørkøv. Endnu i sit Otium varetog han forskellige Tillidshverv, bl. a. som Medlem af Kontrolraadet for Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring, af Landmandsbankens Bankraad, af Statsministeriets økonomiske Raad og af Krisefondens Bestyrelse. — R. 1920. DM. 1929. K.² 1932.

Alfred Bindselev: Konservatismens Historie i Danmark fra 1848 til 1936, II, 1938, S. 242, 299, 300, 324, 342. Berl. Tid. 12. Jan. 1938. Tidsskr. for Landøkonomi, s. A., S. 144ff. Andelsbladet, XXXIX, s. A., S. 87ff. *pc* f h*

Thejl, Jacob Andreas Carl Adolph, 1852—1908, Arkitekt. F. 28. Marts 1852 i Svendborg, d. 3. Juli 1908 i Hellerup, begr. i Gentoft. Forældre: Fuldmægtig, senere Branddirektør samt Bygningsinspektør for Brønshøj og Lyngby Sogne og for Amager, Justitsraad Vilhelm Christoffer Johannes T. (1823—785 gift 2° 1859 med Theodora Nathalia Forbæch, 1835—1923) og Laurette Petrea Tofte (1829—55). Gift 16. Nov. 1881 i Kbh. (Frue) med Betzy Steenberg, f. 31. Maj 1859 i Gudum, Skodborg Herred, D. af Sognepræst, sidst i Sanderum, Carl Junius Optatus S. (1812—72) og Emma Octavia Janssen (1829—¹⁹⁰⁰)-

T. gjorde Svendestykke som Tømrer, dimitteredes fra Arkitekt Chr. V. Niensens Tegneskole til Akademiet og gennemgik dettes Arkitekturskole med Afgangseksamen 1883. T. var i en lang Aarrække Bygningsinspektør i de fleste af Sognene i Kbh.s Omegn, til Dels en Arv efter Faderen: Brønshøj, Lyngby-Taarbæk, Hvidovre, hvortil største Delen af Valby hørte, Gentoft og Søllerød. Da Valby 1901 indlemmedes i Kbh., fulgte T. med og fungerede som kommunal Bygningsinspektør for dette Distrikt til sin Død. De øvrige Inspektorater havde han efterhaanden afgivet. Hans paa een Gang retlinede og imødekommende Personlighed gjorde fortræffelig Fyldest i disse Stillinger. Som Arkitekt tilhørte T. den fra Herholdt udgaaede, bl. a. af Hans J. Holm og Nyrop videreførte danske Retning med dens frie, personlige Anvendelse af de historiske Motiver, dens Forkærlighed for de hjemlige Materialer og dens undertiden noget naive Maade at fortælle om Bygningens

Opgave paa. Han deltog ogsaa i Udviklingen henimod en bredere og mere plastisk Behandling af Stof og Form. Paa en smuk og varmtfølt Maade fremtræder denne hans Indstilling i Arbejder som Laub og Salto's Pigeskole (nu Pensionat), Trunnevangen 4, Charlottenlund (1896), Gentofte Kommunes ældre Raadhus, Hjørnet af Raadhusvej og L. E. Bruuns Vej sst. (1903), en statelig Rødstensbygning helt i Nyrops Aand, og Vandtaarnet paa Ræveskovs Bakke, Gentofte (1905). Hans Produktion som Helhed har dog næppe megen kunstnerisk Værdi. Den var i øvrigt for en stor Del knyttet til hans Stilling som Bygningsinspektør. Han har saaledes opført alle Gentofte Kommunes nyere Folkeskoler i deres første Skikkelse: Vangede (1880, udvidet 1902), Ordrup (1900), Hellerup (1904), Gentofte (1905), Skovshoved (1908), den for sin Tid særlig mønsterværdige Maglegaardsskole (fuldendt 1909), desuden Valby Kommuneskole med Inspektørbolig paa Rughavevej samt Kronprins Frederiks og Kronprinsesse Louises Børneasyl, Ordrup Jagtvej 32 (1894). Ikke faa af T.s Bygninger er udført i Fællesskab med Viggo Klein (1842—1913), med hvem han fra 1887 var i Kompagni (sikre egenhændige Arbejder blandt ovennævnte er Laub og Salto's Skole, Ordrup Kommuneskole, Gentofte Raadhus samt Valby Kommuneskole og Inspektørbolig). — Tit. Professor 1905. — Tegning af Augusta Thejll Clemmensen (Familieje).

Architekten, Medd. fra Akad. Architectforen., V, 1902—03, S. 521—25; X, 1907—08, S. 469. Berl. Tid. 4. Juli 1908. Eiler Nystrøm: Gentofte Sogn i Fortid og Nutid, 1916, S. 7 ff., 11 f., 13, 15 ff. Heinr. Hansen: Hist. Medd. om Kbh.s Bygningsvæsen og dets Personale, 1931, S. 84, 86. •&• » yr-11 u

Thenner, Hieronymus, d. ca. 1570, Diplomat. D. ca. 1570 paa Dragsholm. Gift 24. Aug. 1561 paa Kbh.s Slot med Magdalene Hamsfort, levede vistnok endnu 1631, D. af Lægen Cornelius H. den Ældre (s. d.) og 1. Hustru.

H. T. var født i Hessen, hvor han endnu ved sin Død ejede nogle Godser i Omegnen af Marburg. Han studerede 1535 Jura i Marburg, senere i Orleans, hvor han tog den juridiske Doktorgrad. 1558 fik han Ansættelse i Tyske Kancelli i Kbh., hvorunder Udenrigsstyrelsen og Hertugdømmernes Anliggender sorterede. Han maa aabenbart have spillet en heldig Rolle som Medlem af et Gesandtskab til Livland og Rusland (1558—59), for hvem det — i Moskva 28. Marts 1559 — lykkedes at mægle et halvt Aars Vaabenstilstand mellem Rusland og Ordensstaten, siden han allerede faa Maaneder efter sin Hjemkomst — 30. Sept. s. A. — blev udnævnt til kgl. Raad og samtidig — efter den mægtige Tyske Kansler Andreas v. Barbys Død — fik betroet Overledelsen af

Tyske Kancelli, uden dog nogen Sinde at faa tildelt Titlen Tysk Kansler, som af og til anvendes i Breve til ham. Om voksende kgl. Paaskønnelse vidner i de følgende Aar fortsatte Lønforhøjelser og forbedrede Forleninger og fremfor alt den Kendsgerning, at han 1562 maatte forpligte sig til at forblive i Kongens Tjeneste sin Livstid, ligesom det bør nævnes, at Frederik II. 1561 fejrede hans Bryllup og 1563 tilskødede ham en Gaard i Kbh. og endda forærede ham et »stateligt« Arvegods i Livland. H. T. kom dog ikke til at øve saa stærk en Indflydelse som sin Forgænger. Den myndige danske Kansler Johan Friis (s. d.) blev den egentlige Leder af Udenrigsstyrelsen og blandede sig ogsaa i Hertugdømmernes Anliggender; men han havde stadig H. T. ved sin Side. I Forening instruerede de Gesandtskaber, forhandlede med fremmede Diplomater og afgav Betænkninger over udenrigspolitiske Spørgsmaal til Kongen; men almindeligvis fik H. T. ikke selvstændige Opgaver, og naar det en enkelt Gang skete, fremhævedes det udtrykkelig som Undtagelsen. Det kom til at betyde, at H. T. kom til at deltage i snart sagt alle udenrigspolitiske Forhandlinger af nogen Vigtighed i sin Embedstid (1559—66): med Sverige, Hansestæderne, Polen o.s.v. Om hans politiske Standpunkt ved man intet. Kongen maatte føle sig pinligt berørt, da H. T., der, som det senere hedder i Rigsraadets Dom over ham, havde »været betroet til Hs. Maj.s og Rigens Hemmelighed ydermere end nogen anden«, i Sept. 1566 — trods tidligere afgiven Forpligtelse — forlangte sin Afsked. Skønt Frederik II. gentagne Gange personlig paa den mest indtrængende Maade — ved Bønner og Trusler — søgte at omstemme ham, blev han ved sit. 17. Okt. blev han arresteret og hensat paa Kalundborg Slot. Senere blev han hentet til Kbh. og trods Modstand fra Johan Friis' og Peder Oxes Side stillet for det kgl. Retterting, der 19. Marts 1567 dømte ham til at holdes i »god Forvaring«. Kongen fandt Dommen for mild og afviste barsk sin Søster Kurfyrstinde Anna af Sachsens Forbøn. 1568 overførtes H. T. til Dragsholm. Han blev bevoftet med en saadan Strenghed, at hans Hustru og Svigerfader maatte have særlig kgl. Bevilling for at besøge ham kort før hans Død, der indtraf 13. Marts 1570, efter andre Opgivelser først i Marts 1571. Motiverne til hans Tilbagetræden kendes ikke. For Retten paastod han, at krænkede Interesser krævede hans Nærværelse i Udlandet; men han kunde dog ikke opgive Navne paa sine Fjender. Kongen mistænkte ham for Konspiration med Sverige. Maaske skyldes hans Opsigelse Misfornøjelse med, at man ikke tilstrækkeligt agtede hans Raad. Vi ved, at han blev omfattet med Sympati af den betydeligste af sine Embedsbrødre i Tysk Kancelli, Caspar Paslick

(s. d.), der paa hans Bestalling af 1559 har noteret: »Dieser war ein christlicher frommer mann, jst in langwierigem gefengnus gestorben. Gott sei seiner lieben seelen genedig vnd barmhertzig in ewig-iceit«. H. T.s Enke levede 1589 i Odense, hvor hun n. A. — for 100 Dir., som hendes Mand paa sit Dødsleje havde testamenteret til de fattige — oprettede en Stiftelse for seksten gamle og trængende Kvinder, de saakaldte »Doktors Boder«, der siden blev forenet med Graabrødre Hospital. Da Fundatsen 1631 fik kgl. Stadfæstelse, var Stifterinden, som det synes, endnu i Live.

Nye dsk. Mag., VI, 1836, S. 216—23. H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Historie 1537—1621, II, 1869—72, S. 52 ff. H. F. Rørdam: Historiske Kildeskrifter, I, 1873, S. 684—88. Kirkehist. Saml., 5. Rk., I, 1901—03, S. 282. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, II, 1912, S. 15, 21, 61 f., 85. Poul Colding: Studier i Danmarks politiske historie i slutningen af Christian III.s og begyndelsen af Frederik II.s tid, 1939.

Poul Colding.ⁿ

Theophilus, Nicolaus, 1541—1604, Jurist og Diplomat. F. 1541 i Flensborg, d. 2. Nov. 1604. Forældre: Præst ved Mariakirken i Flensborg, Provst Nicolaus Johansen (Johannis) (d. 1558) og Anna Lorenzdatter. Gift 1571 med Anna Zaan (gift i^o med landgrevelig liessisk Staldmester Konrad Neid).

Efter Skolegang i sin Fødeby og i Liibeck blev N. T. 1557 immatrikuleret i Wittenberg. Siden studerede han i Rostock og Jena Retsvidenskaben. Da han tillige med Held dyrkede den latinske Digtekunst, opnaede han 1567 kejserligt Diplom som Poéta laureatus. Efter i en kort Tid at have været ansat i Sverige i Tjeneste hos Hertug Magnus, Søn af Gustaf Vasa, foretog han Rejser til Polen, Italien og Frankrig. 1569 erhvervede han den juridiske Doktorgrad i Rostock og blev kort efter taget i Tjeneste af Landgrev Vilhelm af Hessen, først som Notarius, siden som Sekretær og endelig som Raad. Hans Herre brugte ham i forskellige Sendelser, bl. a. ogsaa til Danmark, og som hessisk Raad og Mægler •deltog han i Forhandlingerne om Slesvigs Forlening 1579. Derved blev Kansler Niels Kaas bekendt med ham, og dette gav Anledning til, at han 1580 ansattes som Professor juris ved Kbh.s Universitet. Ogsaa i Danmark blev han brugt til diplomatiske Forhandlinger, særlig med Skotland og Sachsen, som han gentagne Gange besøgte; ogsaa Sendelser til Kejseren og til England omtales. — Han var tre Gange Universitetets Rektor. 1589 beskikkedes han tillige til kgl. Bibliotekar med Paalæg om at have Opmærksomheden særlig henvendt paa den udenlandske Litteratur. Et Kannikedomme i Roskilde, hvormed han 1592 aflagdes, var vel

nærmest en Løn for hans diplomatiske Virksomhed. Som Lærer synes han at have besiddet Klarhed og Tydelighed i Fremstillingen. Han udgav det første juridiske Kompendium, som vides at være udkommet her til Lands, »De diversis regulis juris antiqui« (1584), samt en Del Disputatser over juridiske Emner (bl. a. »De privilegiis studiosorum«, 1603) og et Par Samlinger af latinske Digte.

H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Hist. 1537—1621, II, 1869—72, S. 632
~"38_

H. F. Rørdam (PovlBagge).*

Therkelsen, Anders, 1854—96, Ingeniør og Jurist, Belysningsdirektør. F. 1. Nov. 1854 i Horsens, d. 29. Maj 1896 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Købmand og Skibsreder, senere Ejer af Skerrildgaard Søren T. (1818—99) og Mette Kirstine Lund (1829—58)— Gift 24. Nov. 1881 paa Frbg. med Anna Emilie Conradt Ekeroth, f. 15. Okt. 1856 i Horsens, d. 3. Juni 1904 paa Frbg., D. af Overlærer ved Horsens lærde Skole, cand. polyt. Carl Conrad Emil E. (1814—91, gift i^o 1840 med Charlotte Sophie Jensine Borchsenius, 1814—41) og Laura Kirstine Søborg (1819—72).

T. blev Student 1872 fra Metropolitanskolen, tog n. A. Filosofikum og polyteknisk Adgangseksamen og blev 1877 cand. polyt. i anvendt Naturvidenskab. Efter Eksamen blev han Assistent ved Universitetets kemiske Laboratorium og fik n. A. samme Stilling ved Carlsberg Laboratoriets kemiske Afdeling. Imidlertid var han 1879 — økonomisk uafhængig som han var — begyndt at studere Jura og blev 1883 cand. jur., hvorefter han blev Fuldmægtig hos Højesteretsadvokat Buntzen. Efter dennes Død 1885 blev han Sekretær hos den nylig tiltraadte Borgmester for Kbh.s Magistrats 4. Afd. C. K. Øllgaard. Hjulpet frem af Tilfældigheder avancerede han rask, idet han allerede n. A. blev Fuldmægtig og s. A. Kontorchef og Chef for Magistratens 4. Afdelings Sekretariat, en Stilling, hvori han gjorde god Fyldest, kundskabsrig og arbejdsduelig som han var. 1891 afgik Gasværksbestyrer Howitz, og samtidig var der ved Opførelsen af Elektrisk Station i Gothersgade indført Forsyning med elektrisk Lys og Kraft i Kbh. De Overvejelser angaaende Administrationens Ordning, der derefter anstilledes, førte til, at man oprettede en ny Stilling som Direktør for Kbh.s Belysningsvæsen, hvorunder saavel Gasværker som Elektricitetsværker henlagdes, og denne Stilling besattes 1891 med T., der herved gik ind til en meget omfattende Virksomhed, hvor baade hans store Indsigt og hans tiltalende personlige Egenskaber kom ham til fuld Nytte. Det drejede sig saavel om at tilrettelægge Administrationen af denne store tekniske Virksomhed som om at planlægge baade

de Udvidelsesarbejder, som det stadig stigende Gasforbrug nødvendiggjorde, og de Nyanlæg, Elektricitetsforsyningen maatte kræve, bl. a. fordi et Spørgsmaal om elektrisk Drift af Sporvejene allerede da var fremme. T. gennemførte en Række Udvidelser saavel af det ældste Gasværk, Vestre, som af det 1878 i Brug tagne Østre Gasværk, der fra 1894 underkastedes en større Ombygning. Ogsaa Fuldførelsen af Elektricitetsværket i Gothersgade, der toges i Brug 1892, og en Række Udvidelsesarbejder her i de nærmest følgende Aar samt Planlægningen af Vestre Elektricitetsværk, der opførtes 1896—98, faldt i T.s Direktørtid, og hans uventede Død efter en kortvarig Sygdom følte som et stort Tab. Foruden sin Embedsgering varetoget T. en Række andre Hverv. 1886 var han saaledes Medlem af og Sekretær for et af Industriforeningen nedsat Udvalg angaaende en eventuel Lov vedrørende Patent og Mønsterbeskyttelse. Fra Stiftelsen 1892 til sin Død var han Medlem af Bestyrelsen for Dansk Ingeniørforening og dennes Kasserer. Som Formand for Redaktionsudvalget har han ydet en betydelig Indsats under Udviklingen af Medlemsbladet »Ingeniøren«. Ogsaa Ingeniørforeningens Voldgiftskommissioner interesserede T. i hans dobbelte Egenskab af Tekniker og Jurist, og det første Udkast til Regler for disse skyldes ham. Fra 1893 var T. Revisor i Industriforeningen og fra 1895 Medlem af sammes Repræsentantskab. Fra 1887 var han Medlem af Overbestyrelsen for De danske Skytteforeninger og af dennes Forretningsudvalg. 1894 blev han Medlem af Bestyrelsen for Kbh.s Telefon Akts. T. var kendt som en fremragende Skakspiller, og 1879—81 var han dansk Redaktør og Udgiver af »Nordisk Skaktidende«.

Beretning fra Overbestyrelsen for De danske Skytteforeninger April 1897, S. 5. Rich. Møller i Ingeniøren, V, 1896, S. 153 f. Vilh. Holm: Københavns Gasbelysning 1857—1897, Hver 8' Dag, 1897—98, S. 153 ff. Københavns Gasværker 1857—1932, udg. af Kbh.s Belysningsvæsen, 1932. C. Hentzen: 40 Aar i Københavns Elektricitetsværkers Tjeneste, 1933. p . y ••

Therkildsen, Hans Michael, 1850—1925, Dyrmer. F. 3. Nov. 1850 i Lystrup ved Horsens, d. 4. Juni 1925 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Gaardejer Therkild Nielsen (1804—83) og Karen Henriksdatter (1807—74). Ugift.

Efter at have lært at tegne paa den tekniske Skole i Horsens, gennemgik T. Kunstakademiet i Kbh. fra Okt. 1868, til han fik Afgang Marts 1874, og modtog en Tid privat Vejledning af Constantin Hansen. Paa Charlottenborgudstillingen debuterede han 1875 med »Et Bondehus«, der 1876—78 efterfulgtes af forskellige

Folkelivsbilleder; 1877 vandt han Neuhausens Præmie for »En Bissekræmmer søger at handle med en Bondekone«, og 1879 vakte han ikke ringe Opmærksomhed, især ved Genremaleriet »Tre Piger«, der tillige med to af hans andre Arbejder blev købt af Kunstforeningen. I de følgende Aar udstillede T. flere værdifulde Genrebilleder som »En Husmandskone, der har Besøg af sin Naboerske« og »Et Ordskitte i Mejeriet«, men kastede sig dog med stedse voksende Forkærlighed over Skildringen af Dyrenes Liv, idet han tillige udviklede sig til en meget dygtig Landskabskunstner; til hans betydeligste Arbejder hører adskillige af dem, hvori Mennesker og Dyr vises i Forhold til hinanden i fri Luft, saaledes det flere Gange reproducerede »En ung Pige, som giver en Hest Brød« (1880). I sidstnævnte Aar begav T. sig ud paa sin første større Rejse og opholdt sig en Tid i Paris, hvor han modtog en ikke ringe Paa-virkning af den nyere franske Kunst. Han, der allerede tidligere havde lagt afgjorte koloristiske Anlæg for Dagen, udviklede der i væsentlig Grad sin Sans for malerisk Helhed; hans Foredrag blev livfuldere og bredere, og i Formen vandt hans Billeder efter Opholdet i Frankrig betydelig i Retning af Fylde og Glans. 1882, 1884 og følgende Aar var T. atter i Udlandet, sidste Gang i Frankrig og Italien med Stipendium fra Akademiet; 1887 tilkendtes Udstillingsmedaillen (Thorvaldsens Medaille) ham for det store »Kørerne vandes« (Museet i Odense), og s. A. blev for første Gang et Billede af ham — »Kaade Heste« — erhvervet til Statens Samling, der foruden dette ejer ni af hans Arbejder (nogle dog nu deponerede i Provinsmuseer eller offentlige Institutioner, saaledes det populære »En Ko løs« 1891). Som særlig betydelige kan nævnes det store »Paa Brakmarken« (1883), »Heste i Dyrehaven« (1884) og »En Hyrdedreng med sin Hjord« (1901; Museet i Maribo). Navnlig de to sidste er karakteristiske Prøver paa T.s Produktion og viser ham som en saa vel i Henseende til Formgivning som til malerisk Teknik fuldt udviklet Kunstner, der komponerer sikkert og smukt og ejer en ikke almindelig Evne til at samle Figurer og Landskab til fælles harmonisk Virkning. Ogsaa i Udlandet har T.s Arbejder vundet Anerkendelse, ikke mindst paa Verdensudstillingen i Paris 1889, hvor han hædredes med Sølvmedaille. I sine seneste Aar fjernede han sig noget fra den strenge naturalistiske Redegørelse og hengav sig til et friere malerisk Foredrag. — Foreningen for national Kunst holdt Udstillinger af T.s Arbejder paa Charlottenborg 1912 og Jan.—Febr. 1936. Foruden paa Kunstmuseet er han repræsenteret i den Hirschsprung'ske Samling og Museerne i Aalborg, Aarhus, Randers, Ribe, Vejle, Odense og

Maribo. Han var Medlem af Akademiraadet 1893—97. —R. 1916. — To Selvportrætter, det ene 1875 (begge forhen i Johan Hansens Samling). Maleri af M. Ancher 1890 og af J. Jensen Egebjerg 1885. Portrætteret paa P. S. Krøyers Kultegning 1882 »Modelskolen« og paa sammes Maleri »Musik i Atelieret« 1886 (Nasjonalgalleriet, Oslo). Træsnit 1884 fra C. Poulsen.

Sigurd Muller: Nyere dansk Malerkunst, 1884. Gustav Bauditz i Dansk Kunst, Medlemsblad for Foreningen for national Kunst, Nr. 10, 1916. Viggo Johansen i Berl. Tid. 5. Juni 1925. Th. Faaborg i Nationaltidende s. D. Rikard Magnussen i Samleren, II, 1925, S. 115.

Sigurd Muller (Sigurd Schultz)-*

Therkilsen, Niels Emil, f. 1886, Redaktør. F. 5. Nov. 1886 i Horsens. Forældre: Skotøjshandler Therkel Peter T. (f. 1858) og Ane Elisabeth Jensen (1858—1923). Gift 3. Maj 1912 i Horsens med Kirstine Marie Pedersen, f. 1. Sept. 1887 i Horsens, D. af Murermester Jens P. (f. 1858) og Mette Nielsen (f. 1859).

Efter at have gaaet i Realskole søgte T. Uddannelse i Kulimporten, men 1913 gik han i Pressens Tjeneste, idet han blev Elev paa »Fyns Venstreblad«. Senere virkede han ved »Vendsyssel Folkeblad« og »Faaborg Folketidende«, og 1910 kom han til den bergske Presse som Redaktionssekretær ved »Viborg Stifts Folkeblad«. Fra 1917 var han Leder af Venstres Korrespondancebureau i Kbh., og da dette Bureau 1919 gik op i Venstres Pressebureau, blev han Leder af dette, indtil han 1927 tiltraadte sin nuværende Stilling som ansvarshavende Redaktør af »Kolding Folkeblad«. Som Redaktør af Venstres Pressebureau var T. Medlem af Bestyrelsen for Rigsdagens Presseloge, og i Kolding beklæder han en Række Tilidshverv. 1930—33 var han Medlem af Kolding Byraad. Han er Formand for Kolding Venstreforening og for Vejle Amts samvirkende Venstreforeninger samt Bestyrelsesmedlem i Sønderjyds Forening. Blandt Kaldsfæller i Pressen nyder T. stor Tillid. Han er Formand for Foreningen af Venstreblade i Danmark, Medlem af Pressens Fællesrepræsentation og af Bestyrelsen for Venstres Pressebureau. — »Kolding Folkeblad« er under T.s Redaktion stærkt præget af hans Personlighed; han leder Bladet med Omhu i de mindste Enkeltheder, og han skriver kyndigt om politiske og lokale Spørgsmaal. Hans Stil er saglig og klar, og hans Artikler bæres af moden Dømmekraft og varme Følelser. Ved Siden af Lederne skriver T. hyppig mindre Artikler, som ud fra aktuelle Tildragelser giver smaa Kapitler af Hverdagslivets Etik. T. er

meget belæst og meget berejst; mærkes kan hans Skildringer af ungarske Forhold efter Verdenskrigen.

j *Martin*

Thestrup. Præsteslægten T. føres tilbage til Rasmus Mikkelsen i »Kane«, hvis Søn Niels Rasmussen i Krekær var Fader til Peder Nielsen (d. 1603) i Testrup, hvoraf Navnet. Hans Søn Købmand og Raadmand i Aarhus Rasmus Pedersen T. (1588—1656) var Fader til Sognepræst i Husby Peder T. (1625—88) og til Sognepræst i Dalby og Stubberup, Provst Ole Rasmussen T. (1613—73), af hvis Sønner skal nævnes Sognepræst i Mesinge Rasmus Olsen T. (1645—85), nedenn. Biskop i Aalborg Frands T. (1653—1735) og Sognepræst i Dalby Mathias T. (1649—1721), der var Fader til Sognepræst i Dalby Schack T. (1684—1751) og til Kammerraad Frantz T. (1694—1766) til Øllingesø, hvis Datter Karen T. (1730—61) var gift med Justitsraad Oluf Stampe (1717—85) til Skørringe. Biskop Frands T. (1653—1735) var Fader til Christiane Amalie T. (1693—1735) — der i Ægteskab med Provst Jens Henriksen Stampe (1682—1733) var Moder til Juristen Henrik Stampe (1713—89, s. d.) — til Professor, Etatsraad Christian T. (1689—1750) og nedenn. Landsdommer, Etatsraad de Mathias T. (1688—1769) til Mariager Kloster — der 1749 blev adlet, men hvis Linie uddøde med hans nedenn. Søn Landsdommer, Konferensraad Frands de T. (1721—96) til Mariager Kloster — og til Sognepræst i Dannemare og Tillitse Ole T. (1684—1736), der var Fader til Rektor i Aalborg, Justitsraad, Mag. Georg Frederik T. (1718—78) og til Sognepræst i Holt, Dybvaag og Flagstad, Provst i Nedenæs Provsti Hans Christian T. (1732—1812). Ovenn. Professor Christian T. (1689—1750) var Fader til Else T. (1729—99) — gift med norsk Overhofretsjustitiarius Christian Magnus de Falsen (1719—99) og Moder til En(e)vold (de) Falsen (1755—1808, s. d.) — til Maren T. (1731—90) — der ægtede sin ovenn. Fætter Frands de T. (1721—96) — til Magdalene T. (1732—54) — gift med Juristen Isaac Andreas Cold (1716—61, s. d.) — til Maria Christine T. (1735—68) og Christiane Amalie T. (1744—95) — der begge ægtede Missionæren Poul Egede (1708—89, s. d.) — til Øllegaard Vilhelmine T. (1739—75), der ægtede Forfatteren Jens Schelderup Sneedorff (1724—64, s. d.), og til Laurentia T. (1740—64), gift med Livlægen, Professor Christian Johan Berger (1724—89, s. d.).

Hans Andreas Møller: Stamtavle over Slægterne Stampe og Thestrup, 1910.

Albert Fabritius.

Thestrup, Christen Sørensen, se Testrup.

Thestrup, Frands, 1653—1735, Biskop. F. 5. Juli 1653 i Dalby, Hindsholm, d. 17. Aug. 1735 i Aalborg, begr. i Budolfi K. sst. Forældre: Sognepræst, Provst Ole Rasmussen T. (1613—73) og Margrethe Kirstine Moth (1612—81). Gift i^o 27. April 1682 i Nyborg med Else Mule, f. 11. Maj 1658 i Odense, d. 7. Jan. 1697, D. af Sognepræst i Vejlbjby, siden i Nyborg, Provst, Mag. Hans Clausen M. (1621—92, gift 2° 1684 med Christence Rasmusdatter Backer (ca. 1631—98, gift 1° med Købmand og Raadmand i Næstved Hans Hornemann, d. 1680, gift 1° 1644 med Abele Pedersdatter Friis, ca. 1597—1654)) og Ellen Christensdatter Wellejus (d. 1681). 2° 12. Dec. 1698 i Kbh. med Magdalene Bornemann, f. 19. Jan. 1673 i Kbh., d. 15. Juli 1715 i Aalborg (gift i^o 1693 med Kvæsthusforvalter og Raadmand i Kbh. Morten Nielsen, 1634—97, gift i^o 1664 med Alhed Didriksdatter, 1632—92), D. af Professor, senere Borgmester i Kbh., Dr. jur. Cosmos B. (s. d.) og Hustru.

Efter som Privatist at være blevet Student 1670 drog F. T. straks til Kiel, hvor han især studerede Hebraisk og Filosofi, dernæst vendte han 1672 tilbage til Kbh. Han tog nu fat paa det medicinske Studium og fik bl. a. privat Undervisning i Anatomi af Steno, men valgte til sidst efter sin Faders Ønske Teologien og tog Attestats 1673. Han var derpaa Dekan ved Kommunitetet og Alumnus paa Walkendorfs Kollegium, indtil han 1675 blev Rektor i Nyborg. Da han ikke maatte tiltræde dette Embede uden at være Magister, udvirkede Griffenfeld en speciel kgl. Befaling til, at han (med nogle andre) skulde kreeres til Magister. Som Rektor lykkedes det ham at faa den forfaldne Skole genrejst, og han fik tillige Øvelse i gejstlig Virksomhed her, idet han 1680 blev Hjælpepræst (Vicepastor) i Byen. 1684 blev F. T. Sognepræst i Nakskov (fra 1691 tillige i Branderslev) og 1685 Provst i Lollands Nørre Herred. I denne Egenskab visiterede han oftere paa sin Biskops, Thomas Kingos Vegne. Med stor Iver tog han Præstegerningen op. Særlig lagde han Vægt paa gennem Fredagsprædikener at forklare større Dele af Bibelen og gennem flittige Katekisationer med de unge at højne Kristendomsundervisningen. 1698 forflyttedes F. T. til Kbh. som Sognepræst ved Helliggejst Kirke og blev tillige Medlem af Direktionen for de fattiges Væsen. Til sin nye Virkeplads overførte han Metoderne fra Nakskov. Trods Modstand og en vis Ringeagt fra sine Embedsbrødres Side fortsatte han sit Katekisationsarbejde. Fra 1702 holdt han to Gange om Ugen offentlig Katekisation i sin Kirke. Hans Navn er dog særlig knyttet til Oprettelsen af en Friskole i Helliggejsts Sogn, den første af de saakaldte »Kirkeskoler«. I denne meddeltes ikke blot Undervisning, men Børnene fik tillige

gratis Klæder og Bispising. I de Aar, F. T. var Præst i Kbh., var der en saadan Vækst i denne Stiftelse, at Skolen ved hans Forflyttelse havde faaet sin egen Bygning og kunde raade over en Kapital paa over 5000 Rdl. F. T.s Indsats maa betegnes som en af de vigtigste Milepæle i det københavnske Skolevæsens Historie. 1709 blev F. T. udnævnt til Biskop i Aalborg, og dette Embede beklædte han til sin Død, næsten en Menneskealder. Han udmærkede sig stadig ved stor Nidkærhed i sin Embedsførelse og glemte ikke sin gamle Yndlingstanke, Katekisationen. Fra 1712 søgte han at indføre almindelig Katekisation i alle Stiftets Kirker og traadte i den Anledning i Forbindelse med Præsten Christoffer Mumme ved Udarbejdelsen af en Katekismusforklaring (»De fire Biskoppers Katekismus«, 1721). I sine sidste Aar maatte han opleve mange Genvordigheder som Følge af en (anonym) Klage over Administrationen af Aalborg Hospital, som han og Stiftamtmanden bestyrede. Efter langvarige Forhandlinger fik F. T. dog fuld Oprejsning 1732. 1731 deltog han i Christian VI.s Salving. — I Trykken har F. T. ikke udgivet meget. Nævnes kan en Samling latinske Brudevielsestaler »Tedæ nuptiales« (1698, paa Tysk 1699), et Par Ligprædikener i Tidens sædvanlige Stil over Mag. Henrik Stampe (1715) og Fru Kirstine Beck (1723) og navnlig — fra hans Alderdom — en meget omfattende Samling Fredagsprædikener over Kolossenserbrevet »Christi Saliggjørende Kundskab og Christenes Hellig Vandring efter Kundskaben« (1735). Det sidstnævnte Skrift er vigtigt til Forstaaelse af F. T.s Fromhedstype, idet han selv siger, at han i Læren følger de ortodokse tyske Teologer, men i Lærens Anvendelse paa det moralske Omraade de engelske Opbyggelsesforfattere. En stærk moraliserende Tendens i engelsk Stil er ogsaa ejendommelig for den ovennævnte Katekismeforklaring. Adskillige Bibelfortolkninger havde F. T. udarbejdet i Manuskript, men de udkom ikke. Han var i det hele en Mand med Sans for Studier og ejede selv et fortræffeligt Bibliotek. Ligeledes viste han ved flere Lejligheder sin Iver for at skaffe andre Adgang til Benyttelse af Studiebøger, saaledes især ved en Reorganisation af Stiftsbiblioteket i Aalborg. Han var den sidste af de ældre danske Biskopper, der bar langt Skæg, og i sin Alderdom en ærværdig Skikkelse (»ret en venerandus senex«). — Rang med Etatsraader 1735. — Maleri (Privateje). Stik af Bernigeroth efter Maleri af J. Thrane.

Selvbiografi i Kirkehist. Saml., 5. Rk., V, 1909—11, S. 1—25. Erich Pontoppidan: *Annales ecclesiae Danicae*, IV, 1, 1752, S. 202—05. Gerhard Treschow: *Danske Jubel-Lærere*, 1753, S. 110—15. C. Giessing: *Nye Samling af Danske, Norske og Islandske Jubel-Lærere*, I, 1779, S. 472—85. Kirke-

hist. Saml., 2. Rk., VI, 1872—73, S. 841—53; 3. Rk., VI, 1887—89, S. 441, 571—76; 4. Rk. > II, 1891—93, S. 324, 327, 330, 447 f.; 5. Rk., I, 1901—03, S. 99; III, 1905—07, S. 283; IV, 1907—09, S. 395 ff.; 6. RL, III, 1939—41, S. 197—200, 574—601. Personalhist. Tidsskr., 5. Rk., 1908, V, S. 259; 9. Rk., II, 1930, S. 159, 169. Joakim Larsen: Bidrag til Kbh.s offentlige Skolevæsens Historie, 1881, S. 7 f. Michael Neiiendam: Kbh.s Kirkeskolers Krønike, 1941, S. 26, 28—31, 34. Samme: Erik Pontoppidan, II, 1933, S. 74, 258. Bjørn Kornerup og Vilhelm Lorenzen: Aalborg Stiftshospitals Historie, 1931—39, især S. 199—209, 228, 230 f., 269, 270.

Bjtm

Komemp[^]

de Thestrup, Frands, 1721—96, Landsdommer. F. 30. Jan. 1721 i Aalborg, d. 15. Juni 1796 paa Mariager Kloster, begr. i Mariager K. Forældre: Landsdommer Mathias de T. (s. d.) og Hustru. Gift 4. Maj 1753 med Maren Thestrup, døbt 14. April 1731 i Kbh. (Frels.), d. 29. April 1790 paa Mariager Kloster, D. af Professor, senere Etatsraad Christian T. (1689—1750) og Karen Fogh (1709—47) =

de T. blev fjorten Aar gammel Student fra Aalborg, 1741 Sekretær i Danske Kancelli, 1743 Assessor auscultans i Højesteret, 1745 Protokolfører sst., 1746 Assessor i Hofretten og 1751 Landsdommer i Nørrejylland efter sin Fader, fra hvilken Stilling han 1788 tog sin Afsked. I sin Ungdom lagde han sig med Iver efter Lovkyndighed, hvorfor det 1740 blev ham overdraget at bistaa Lovrevisionskommissionen, og ved Siden heraf dyrkede han historiske Studier, hvilket maa have været Grunden til, at han var blandt de første, Langebek henvendte sig til, da han 1744 havde undfanget Ideen til Danske Selskab, der udgav »Danske Magazin«, hvori de T.s Samlerflid har sat sig Spor i Bidragene til Mariager Klosters Historie. I øvrigt viste han Selskabet sin Interesse ved at testamentere det de fleste af sine Manuskripter (174 Numre), Bøger, Kobbere m. m. Efter sin Fader havde han 1769 overtaget Mariager Kloster. Han døde barnløs efter at have oprettet et Par Legater. — Justitsraad 1761. Etatsraad 1770. Konferensraad 1776. Kammerherre 1779.

Selvbiografi i Skifteprotokollen i hans Bo, Randers Amts Arkiv (Landsarkivet i Viborg). [E. Tauber:] Samling af biografiske Notitser om Nogle af de fra Aalborg Kathedralskole til Universitetet dimitterede Disciple, 1840, S. 134; sammes 2. Hæfte, 1841, S. 16. Samlinger til jydsk Historie og Topografi, VI, 1876—77, S. 129. E. C. Werlauff: Det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, 1847. Hans Andreas Møller: Stamtavle over Slægterne Stampe og Thestrup, 1910, S. 262. Repertorium over Legater og milde Stiftelser i Danmark, IV, 1898, S. 182.

C A' ° //

Thestrup, Hans Nicolai, 1794—1879, Officer, Krigsminister. F. 1. Okt. 1794 i Vejlø, d. 11. Maj 1879 i Kbh. (Garn.), begr. sst.

(Garn.). Forældre: Premierløjtnant, senere Ritmester Schack T. (1763—1850) og Birgitte Hersom (1768—1844). Gift 11. Dec. 1821 med Charlotte Louise Sophie Wesenberg, f. 81. Juni 1799 i Aalborg, d. 22. Dec. 1881 i Kbh. (Garn.), D. af Landmaaler og Købmand, senere Amtsforsvalter, Justitsraad Ernst Bogislaw W. (1769—1838) og Albertine Marie Kirstine Sadolin (1773—1833).

Allerede fem Aar gammel blev T. indskrevet som Volontør ved Landkadetkompagniet, blev 1805 virkelig Kadet, 1811 Kadetkorporal (Sekondløjtnant), kom s. A. til Tjeneste ved Infanteriet, deltog i Felittoget 1813, blev s. A. Premierløjtnant og var i Besættelseskorpset i Frankrig 1815—18. 1827 blev han Stabs-, 1839 virkelig Kaptajn (Anciennitet 1825), 1842 Major (Anciennitet 1840), Maj 1848 Oberstløjtnant og Bataillonskommandør — hele Tiden ved samme Afdeling: 2. Jyske Infanteriregiment, senere 9. Bataillon, der var anset for en Mønsterafdeling. 1848 førte han sin Bataillon med saadan Omsigt og Dygtighed, at han regnedes for en sikker Brigadekommandør, hvis Krigen skulde vedvare. Fra Begyndelsen af Felittoget 1849 var han midlertidig Brigadekommandør med Obersts Karakter og blev Sommeren s. A. virkelig Oberst. 1850 førte han med Udmærkelse sin Brigade 24. Juli ved Helligbæk, og n. D. ved Isted viste han Energi og Konduite ved, skønt hørende til en anden Division, straks efter Ulykken ved Øvre Stolk at stille sig selv og stærke Dele af sin Brigade til Raadighed for General de Meza ved dennes Indgriben i Slaget og erhvervede sig baade de Mezas og Krigsminister Hansens stærke Paaskønnelse. 1852 blev han Generalmajor, 1856 fratraadte han sin Brigade og blev Medlem af den raadgivende Komité under Krigsministeriet ved Behandling af Organisationsspørgsmaal, Forfremmelser m. m. 1856 fik han midlertidig, n. A. fast Ansættelse i den nyoprettede, meget betydningsfulde Stilling som Generalinspektør for Fodfolket. Han havde aldrig været knyttet til Generalstaben. Ved sine Inspiceringer fremmede han den krigsmæssige Uddannelse af Mandskab og Førere, men afviste skarpt alle Eksercerpladskunststykker. — Da det kortvarige Rotwitt'ske Ministerium Dec. 1859 afløste det HalPske, blev T. til sin store Overraskelse spurgt, om han vilde overtage Krigsministeriet efter Lundbye, hvis Hærorisations- og Befæstningsplan var blevet begravet i et Udvalg. Han havde, som det sagdes, ingen politisk Mening, hørte ikke til noget politisk Parti, han modtog Tilbudet og gik faa Maaneder efter over i det HalPske Ministerium. I Ministeriet Rotwitt var han desuden Marineminister. Da Tscherning 1848 under Behandlingen af Loven om almindelig Værnepligt havde afvist Tanken om sam-

tidig at fremsætte Forslag om ny Organisation af Hæren, var Hærplanen af 1842 stadig gældende, og ved den nære Udsigt til Krig med Det tyske Forbund var en betydelig og hurtig Forøgelse og Forbedring af Hæren absolut nødvendig, særlig ved Fodfolket. Paa T.s Foranledning havde Lundbye i sin begravede Hærplan foreslaaet Fordobling af Infanteribataillonerne, ved at hver af dem ved Krigsberedskab formerede to, og det blev T., der, allerede under Prøvemobiliseringen 1861, gennemførte denne Dublering. Ved en ny Værnepligtslov samt Indkaldelse og Uddannelse af Frimurnene forøgede han Infanteriet saa meget, at Hæren ved Indkaldelse af ti Aargange kunde sættes op til 60 000 Mand eller omtrent 20 000 mere end 1850. Ogsaa ved de andre Vaabenarter indførte T. Forbedringer, bl. a. forberedtes Oprettelsen af et Fæstningsartilleri. Den stærke Forøgelse af Mandskabet nødvendiggjorde flere Befalingsmænd; men Rigsraadet afviste enhver Tale om Forstærkning af det faste Officerskorps, og Regeringen var ikke stærk nok — heller ikke enig nok — til som den samtidige preussiske Regering at gennemføre en Reorganisation af Hæren paa Trods af Bevillingsmyndighederne. T. var derfor henvist til administrativt at finde Udvej til Forøgelse af Befalingsmændenes Antal med Reserveofficerer og -underofficerer, og 1861 oprettede han et Antal Skoler for Reserveofficerer, der fik meget betydelig og delvis god Tilgang af frivillige. Da Faren for Krig blev overhængende 1861, fik han bevilget ekstraordinære Midler til Befæstningsarbejder ved Danevirke, Dybbøl og Fredericia samt forskellige Anskaffelser til Hæren, navnlig Forbedring af Haandskydevaaben. Men i øvrigt var han henvist til sit Fredsbudget og til ved betydelig Afkortning af Tjenestetiden ved Infanteriet at spare Penge til sine Reformers. Han vilde imidlertid ikke alene forøge Styrken; han vilde indblæse Hæren en ny Aand; ved Uddannelsen skulde det krigsmæssige tilstræbes til det yderste, Officererne, først og fremmest de ældre, faste, skulde uddannes til Førere, Korpset skulde forynges ved Afskedigelse af gamle og mindre tjenstdygtige, de dueligste trækkes frem, Underofficerskorpsets Kaar og Uddannelse forbedres, Mandskabets Lyst til og Interesse for Soldatertjenesten fremmes ved den afkortede Tjenestetid og forbedrede Uddannelsesformer. Det under hans ivrige Paavirkning udarbejdede nye Eksercerreglement for Infanteriet indførte Kampformer, som de større Hære først fik efter Krigene 1866 og 1870, et Vidnesbyrd om hans Klarsyn. Ogsaa for Sundhedstjenesten, Forplejning, Trænvæsen m. m. lod han udarbejde nye Reglementer. Han lod Generalstaben indsamle og ordne Arkivalierne fra Treaarskrigen med

en tjenstlig Fremstilling for Øje. Hans Reformiver mødte i Begyndelsen betydelig Modstand, navnlig blandt de ældre Officerer, men T. var overbevist om, at Tiden vilde give ham Ret, og ved stadigt Tilsyn, ivrig Paavirkning vandt han Flertallet for sig. Det er berettiget at sige, at naar Hæren 1864 med ret god Fortrøstning kunde gaa en Krig i Møde, skyldes dette for en betydelig Del T.s Virksomhed. Da de holstenske Tropper ved Kundgørelsen af 30. Marts 1863 udskiltes for sig, vilde Finansministeren ikke bevilge et særligt Beløb til en ændret Organisation, hvoraf T. tog Anledning til Afgang fra Ministeriet. Det blev sagt (Dsk. Mag., 7. Rk., III, S. 148), at han greb Lejligheden, da han ventede at faa den netop da ledige 1. Generalkommando, der var særlig vel aflagt. Han maatte nøjes med 2. Generalkommando (Flensborg). Da Hæren Efteraar 1863 sattes paa Krigsfod, havde han en kort Tid Kommandoen over 2. Division, og det vakte megen Opsigt, at denne fratoges ham inden Krigsudbrudet. Trods indtrængende Henstillinger fra ham om Kommando i Felthæren blev han ikke benyttet, og ved Reduktionen Dec. 1864 afskedigedes han. — T. var vellidt af Frederik VII, der over for Adjudanterne kaldte ham »min Lakritsminister«: han var saa sød. Derimod havde Christian IX. ikke noget tilovers for ham. — Det er blevet sagt om T. (nedenn. Værk af G. Brammer, S. 161), at hans Karakteregenskaber ikke stod Maal med hans Intelligens og militære Dygtighed. Han var en slet Økonom, i mange Aar trykket af voksende Pengesorger og i Aagerkarleklør. Først som Minister lykkedes det ham at faa fast Bund under Fødderne. Dette skadede meget hans Anseelse i og uden for Hæren, ikke mindst blandt hans Ministerkolleger og over for Bevillingsmyndighederne. Der kan ikke være Tvivl om, at de voldsomme Anklager, Rigsraadspræsident Madvig fremsatte ved Behandlingen af Hærlovforslagene 1866 mod de Mænd, der mellem de to Krige skulde gennemføre Hærlovforslagene, gjaldt T. mere end nogen anden. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — R. 1840. DM. 1848. K. 1850. S.K. 1862. — Litografier af A. Lønborg 1861 og fra E. Fortling. Portrætteret paa Litografiet efter S. Schacks Tegning: Armeens højstkommanderende Officerer 1850.

Den dansk—tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I—III, 1867—87. Hæren ved Danevirke 1864, udg. af Generalstaben ved J. Johansen, 1938. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, II, 1921. N. Neergaard: Under Juni-grundloven, II, 1916. N. P. Jensen: Livserindringer, I, 1915. Dsk. Mag., 6. Rk., II, 1916; 7. Rk., III, 1940. G. Brammer: Den danske Hærs Intendantur-tjeneste 1848—1918, 1919. General de Mezas Krigs-Dagbøger 1849—51, 1928. Af Orla Lehmanns Papirer ved J. Clausen, 1903, S. 179. C. F. Holtens Erin-dringer, 1899. O. Bauditz: g. Bataillons Historie, Manusk. i Hærens Arkiv.

de Thestrup, Mathias, 1688—1769, Landsdommer. F. 10. Febr. 1688 i Nakskov, d. 17. Juni 1769 paa Mariager Kloster, begr. i Mariager K. Forældre: Sognepræst i Nakskov, senere Biskop i Aalborg Frands T. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 20. Okt. 1716 i Aalborg med Cecilia (Sidsel) Maria Werchmeister, f. 20. Juli 1693 i Aalborg, d. 2. Jan. 1771, D. af Borgmester i Aalborg Herman W. (1628—1713, gift i^o 1671 med Maren Henriksdatter de Hemmer, 1646—78) og Margrethe Grotum (1657—1713).

de T. dimitteredes 1703 af sin Fader til Universitetet, tog 1706 teologisk Attestats, fortsatte sine Studier et Par Aar i Kbh., hvor han lod trykke et Par teologiske Disputatser, og gjorde derefter med Understøttelse af sin Faders Fætter Gehejmerraad Matthias Moth en Rejse gennem Tyskland, Frankrig, England og Nederlandene. Under hans Fraværelse var hans Fader blevet Biskop over Aalborg Stift; det gik derfor let for de T. snart efter sin Hjemkomst 1711 at blive Rektor i Thisted, hvorfra han allerede n. A. avancerede til Aalborgs mere indbringende Rektorat; Magistergraden erhvervede han 1714. Men hans Interesse synes ikke at have været ved Skolevæsenet, thi 1716 fik han Udnævnelse til Landsdommer i Nørrejylland, saaledes at han beholdt Rektoratet, indtil der blev en lønnet Landsdommerpost ledig; dette skete 1726, i hvilket Aar han nedlagde sit Skoleembede og købte Mariager Kloster. 1751 tog han sin Afsked med Bibeholdelse af sin Lønning. Han oprettede Legater for Enker af Familien og studerende. — Adlet 1749. — Kancelliraad 1716. Justitsraad 1733. Etatsraad 1741.

Hans Andreas Møller: Stamtavle over Slægterne Stampe og Thestrup, 1910, S. 259 f., 267—70. Saml. til jydsk Hist. og Topografi, VI, 1876—77, S. 128 f. Kjeld Galster: Aalborg Katedralskole 1540—1940, 1940 (se Registeret).

G. L. Wad (Povl Engelstoft).*

Thiele. Bogtrykker- og Instrumentmagerslægten T. føres tilbage til nedenn. Bogtrykker i Kbh. Johan Rudolph T. (1736—1815), der var Søn af en westfalisk Forstembedsmand; af hans Sønner skal nævnes Sproglærer, cand. jur. Thomas Rudolph T. (1773—1841) — hvis Sønnesøn Bogtrykker Just Sophus Anton T. (1846—1923) var Fader til Direktør for Nordisk Gjenforsikrings Selskab Johan Valdemar T. (f. 1881) — Bogtrykker Hans Henrik T. (1787—1839), Kontorchef i Finansministeriet, Etatsraad Frederik Vilhelm T. (1791—1877), Instrumentmagerne Frederik Anton T. (1793—1859) og Johan Christopher T. (1798—1854) samt nedenn. Professor, Etatsraad Just Mathias T. (1795—1874), der var Fader til

nedenn. Professor, Dr. phil. Thorvald Nicolai T. (1838—1910), til Herredsfoged i Sunds og Gudme Herreder Just T. (1843—1916) — hvis Datter Augusta Margrethe T. (f. 1885) er gift med Biskop, Dr. theol. Niels Munk Plum (f. 1880, s. d.) — til Ida Holten T. (1830—63), der ægtede Forfatteren, Kommandør Otto Alexander Klemme Wilde (1815—96, s. d.), til Anna Johanne Holten T. (1832—92), gift med Oberst, Kammerherre Christopher Johan Frederik Lønborg (1822—82), og til Augusta Sophie T. (1851—1928), der var gift med Naturforskeren, Kammerherre Dr. phil. Peter Erasmus Muller (1840—1926, s. d.). Professor Thorvald Nicolai T. (1838—1910) var Fader til nedenn. Filolog, cand. mag. Margrethe T. (1868—1928), til Direktør for Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring Johannes T. (f. 1869), til Astronomen Holger T. (f. 1878) og til Laura T. (1873—1925), der var gift med Matematikeren, Professor Christian Sophus Juel (1855—1935, s. d.). — Ovens. Bogtrykker Hans Henrik T. (1787—1839) var Fader til nedenn. Bogtrykker Johan Rudolph Just Felix T. (1823—76), af hvis Døtre Ane Cathrine Elisabeth T. (1857—1919) var gift med Maleren Georg Nicolaj Achen (1860—1912, s. d.), Marie Magdalene T. (1859—1918) ægtede den norske Maler og Keramikker Andreas Schneider (1861—1931) og Thea Henriette T. (1861—1931) blev gift med Bogtrykker Søren Wedege (1857—1933). — Ovens. Instrumentmager Frederik Anton T. (1793—1859) var Fader til nedenn. Landskabsmaler Hans Anton T. (1838—1902), til Herredsfoged i Bjerger-Aasum Herreder Frederik Andreas T. (1840—1912), til Asta Emilie T. (1841—97), der ægtede Herredsfoged, Etatsraad Ove Carl Muus (1833—1911), til Ida Marie T. (1849—1935), der var gift med Overretssagfører, Etatsraad Joachim Godske Arthur Sally (1845—1925) og Instrumentmager Johan Christian T. (1832—71), af hvis Børn skal nævnes Fabrikant Frederik Axel T. (f. 1866) og Johanne T. (f. 1870), gift med Dommer John Edward Lemmich Knox (f. 1867).

Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 1060—68. S. Otto Brenner: Bogtrykker Johan Rudolf Thieles samtlige Efterkommere, 1939.

Albert Fabritius.

Thiele, Hans Anton, 1838—1902, Landskabsmaler. F. 29. Marts 1838 i Kbh. (Helligg.), d. 3. Okt. 1902 i Kalundborg Hestehave, begr. i Raklev. Forældre: Instrumentmager Frederik Anton T. (1793—1859) og Ane Johanne Marie Jacobsen (1810—91). Gift 8. Juli 1880 paa Frbg. med Emilie Christine Jespersen, f. 15. Dec. 1843 i Kbh. (Frue), d. 15. Juni 1904 i Kalundborg Heste-

have, D. af Handelsfuldmægtig, senere Fabrikant Peter Christian J. (1810—55) og Lovise Susanne Herschend (1814—g8).

Kun en kort Tid var T. Elev af Kunstakademiet; for øvrigt uddannede han sig væsentlig paa egen Haand og debuterede 1862 paa Charlottenborg med et »Parti i en Have«. S. A. blev han imidlertid angrebet af en Øjensvaghed, der i længere Tid hindrede ham i at virke som Kunstner; i denne Periode var han sysselsat dels med at fotografere, dels ved Regnskabsvæsen, indtil han 1870 igen kunde begynde at udstille. Fra Sept. 1872 til Foraaret 1880 opholdt han sig i Italien og hjemsendte derfra ikke faa Landskabsbilleder, mest fra Capri og Ischia, samt enkelte Figurmalerier. Fler-tallet af hans Arbejder, af hvilke nogle, deriblandt det store »Aen i Sæby Skov« (1882), solgtes til Kunstforeningen, er dog udført efter danske Studier; hos Publikum vandt de Anerkendelse i Kraft af deres smagfuldt valgte Motiver, let overskuelige Komposition og omhyggelige Udførelse. 1886 købte han Ejendommen Strandlyst paa Refsnæs og drev den som Sanatorium indtil 1896, da han solgte den. 1894 havde han købt en nærliggende Grund, som han bebyggede og tilplantede (nu Villa Medici). — Mindesten i Villa Medicis Have.

M. Galschiøt: Skandinaver i Rom for halvhundred Aar siden, 1923.
F. Hendriksen: En dansk Kunstnerkreds fra sidste Halvdel af 19. Aarh., 1928 (se Registeret).

Sigurd Muller (Sigurd Schultz)*•

Thiele, Johan Rudolph, 1736—1815, Bogtrykker. F. 30. Jan. 1736 i Lippe i Westphalen, d. 30. Jan. 1815 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Helligg.). Gift i^o 16. Okt. 1771 i Kbh. (Kop. Nic.) med Rebecca Buch, døbt 20. Dec. 1735 i Kbh. (Helligg.), d. 17. Marts 1774 sst. (Frue) (gift i^o 1757 med Bogtrykker Thomas Larsen Borup, 1726—70), D. af Skomagermester Simon Nicolaisen (B.) (ca. 1702—70) og Margrethe Jacobsdatter. 2° 15. Nov. 1775 i Kbh. (Kop. Nic.) med Anna Louise Falchenberg, f. ca. 1737, d. 29. Juli 1785 i Kbh. (Frue) (gift i^o med Budde), D. af Kommissionær Søren F. (1717—90). 3° 28. Okt. 1785 i Kbh. (Kop. Nic.) med Anna Koed de Hemmer, f. 8. Okt. 1758 i Lyngby i Randers Amt, d. 11. Juli 1812 i Kbh. (Helligg.), D. af Sognepræst Hans Christophersen de H. (1696—1781, gift i^o 1735 med Anna Sophie Østergaard, 1701—42) og Kirstine Marie Nielsdatter Bang (1719—92).

Allerede som Dreng kom T. 1748 fra Tyskland til Kbh. og stod her i Lære i det Berlingske Bogtrykkeri, hvor han ogsaa arbejdede som Svend, indtil han 1770 købte et lille københavnsk Trykkeri

og etablerede sig som selvstændig Bogtrykker. Ved sit Ægteskab med Bogtrykker Borups Enke kom han i Besiddelse af dennes Trykkeri og Forlag og desuden af en Ejendom i Store Helliggejststræde (den nuværende Valkendorfs-gade), hvortil han henflyttede sin Forretning, og som han senere udvidede ved Køb af Naboejendommen; her havde derefter Trykkeriet til Huse i hele det lange Tidsrum — over halvandet Hundrede Aar —, i hvilket det bestod. T. var en dygtig og flittig Mand, og det lykkedes ham at drive sit Trykkeri frem til at blive et af Hovedstadens betydeligste. Han arbejdede især for det samtidig oprettede Gyldendalske Forlag, for hvilket han 1794 udførte et Optryk af den monumentale Udgave af Holbergs »Peder Paars« fra 1772, vel hans smukkeste Arbejde. I en Aarrække trykte han Videnskabernes Selskabs Skrifter. Paa sit Forlag udgav han en Del af de ved Trykkefrihedens Indførelse fremkaldte Smaaskrifter, hvilket gentagne Gange bragte ham i Konflikt med Myndighederne. Efter at han 1812 havde mistet sin sidste Hustru og ved Statsbankerotten n. A. hele sin Formue, tabte han Modet og overdrog Ledelsen af Trykkeriet til sin Søn af tredje Ægteskab *Hans Henrik T.* (1787—1839), som efter Faderens Død helt overtog det; med ham fik det Firmanavnet H. H. T., som det derefter bar, saa længe det bestod. Han førte støt Virksomheden videre i det gamle Spor og trykte flere anselige Arbejder, deriblandt Broderen Just Matthias T.s store Værk om Thorvaldsen, hvis første Bind udkom 1831.

C. Nyrop: Bidrag til den danske Boghandels Historie, II, 1870, S. 68—71. Skandinavisk Bogtrykker-Tidende, II, 1871, Sp. 33—37. J. M. Thiele: Af mit Livs Aarbøger, 1873 og 1917. F. Hendriksen i Bogvennen 1894, S. 35—40.

Lauritz Melsen (C. Nyrop).

Thiele, Johan Rudolph Just Felix, 1823—76, Bogtrykker. F. 5. Okt. 1823 i Kbh. (Helligg.), d. 30. Aug. 1876 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Bogtrykker Hans Henrik T. (1787—1839) og Anne Marie Andersen (1785—1860). Gift 13. Febr. 1853 i Kbh. (Helligg.) med Hanne Jacobine Scheel, f. 17. Marts 1821 i Kbh. (Holmens), d. 7. Maj 1896 sst., D. af Klasselotteriinspektør, Major Hans Jacob S. (1779—1851) og Anna Rebekka Elisabeth Sandberg (1788—1855).

Sammen med sin omtrent jævnaldrende Broder *Andreas Jeppe Schmidt T.* (1825—1907) fik T. en omhyggelig faglig Uddannelse* bl. a. et Par Aar i F. A. Brockhaus' bekendte Trykkeri i Leipzig. 1846 kom Brødrene hjem fra Udlandet for at overtage Familiens gamle Virksomhed i Kbh., der efter Faderens Død var ført videre

af deres Moder med Bistand af dennes Svoger, Kontorchef i Finansministeriet Fr. Vilh. T. I denne Periode var Trykkeriet gaaet stærkt tilbage, men med Brødrenes Overtagelse af Virksomheden begyndte den gamle Forretnings Renæssance. Navnlig T., der var den førende Kraft inden for Firmaet, var en fremragende dygtig Bogtrykker og stærkt interesseret i de mange tekniske Fremskridt, som paa den Tid tilførte Faget nye, store Virkeomraader. Han havde særlig lagt sig efter Billedarbejde og Fremstilling af Farvetryk, og det meste gode Arbejde af denne Art, der paa den Tid udførtes her i Landet, er fremstillet i det T.ske Bogtrykkeri. En Række betydningsfulde offentlige Arbejder betroedes Firmaet, 1858 overtog det saaledes Trykningen af Frimærkerne, 1860 overgik alt Nationalbankens Arbejde til det (Pengesedlerne havde det allerede længe fremstillet), senere fulgte Trykningen af Stempelmærker, Lotterisedler m. m., og samtidig var saa godt som al Trykning af Obligationer og Aktier overgaaet til det. Fra Trykkeriet udgik dog ogsaa talrige Bøger, deriblandt nogle af Tidens smukkeste som f. Eks. de af Nutidens Bibliofiler saa yndede Træsnitbøger fra Kittendorff & Aagaards Forlag (V.Holst: »Felttogene 1848.49.50«, 1852, A. Fabricius' Danmarkshistorie, I—II, 1854—55, E. Erslev: »Den danske Stat«, 1855—57, m. fl.) samt adskillige videnskabelige Værker, bl. a. flere store arkæologiske Publikationer. Naar man paa den Tid skulde have en Bog rigtig smukt trykt, gik man gerne til T. med den. T. sled sig op i sit Arbejde, og efter hans tidlige Død førtes Trykkeriet videre af Broderen alene indtil 1896, da T.s Svigersøn *Søren Wedege* (1857—1933) indtraadte i Firmaet. Saa længe dette udførte de ovennævnte officielle Arbejder, der gav en regelmæssig og sikker Indtægt, kunde det opretholde sin høje Standard, men efterhaanden som det mistede dem, gik det mere og mere tilbage, og 1936 maatte den gamle, ansete Forretning standse efter at have bestaaet i over halvandet Hundrede Aar.

Nordisk Boghandlertidende, V, 1871, S. 239 ff.; XI, 1877, S. 49. F. Hendriksen i Bogvennen 1894, S. 40-44.

Lmriz: jyfctø^

Thiele, Just Mathias, 1795—1874, Forfatter. F. 13. Dec. 1795 i Kbh. (Nic), d. 9. Nov. 1874 sst. (Slotsk.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Bogtrykker Johan Rudolph T. (s. d.) og 3. Hustru. Gift 1° 18. Marts 1829 i Kbh. (Holmens) med Sophie Holten, f. 4. Jan. 1806 i Kbh. (Helligg.), d. 15. April 1835 sst. (Helligg.), D. af Mægler, senere Statsgældsdirektør, Gehejmekonferensraad Nicolai H. (s. d.) og Hustru. 2° 17. Febr. 1838 i Kbh. (Helligg.) med Hanne Aagesen, f. 3. Dec. 1819 i Kbh., d. 26. Sept. 1892

sst., D. af Justitiarius, senere Nationalbankdirektør, Konferensraad Nicolai A. (s. d.) og Hustru.

T.s Barndom og tidligste Ungdom i det velhavende Bogtrykkerhjem og mellem den store Brødre-flok forløb i lykkelig Sorgløshed. Den første Skolegang i Borgerdydskolen i Kbh., hvorunder han tillige besøgte Kunstakademiet, afbrødes dels af Bombardementet 1807 og dels af hans deraf fremkaldte, patriotiske Ønske om hellere at blive Artillerikadet end Student. Efter en af de Drømme, som hele Livet spillede en vis Rolle for ham, ændrede han imidlertid Beslutning og blev sat i Metropolitanskolen, hvor han stiftede Bekendtskab med Kammerater fra de bedste københavnske Familier og skrev sine første Vers. Moderens Død, Finanskrisen 1813 og Faderens Død endte de lyse Dage. Men samtidig havde T. vundet Indpas bl. a. i Friederike Bruns Hjem, lært Mænd som Joh. Ludv. Heiberg, v. Schack Staffeldt og Weyse at kende og drømt om at blive Digter. Da Baggesen 1815 offentliggjorde sin subtile religions-filosofiske Gaade »Det evige Sindbillede«, gav ogsaa T. sig derfor trøstigt i Lag med en versificeret Løsning, som Baggesen 1816 trykte i sit Maanedsskrift »Danfana« og ledsagede med en Elegi, hvori han hyldede T. som sin »fjerde Søn«. Under disse Omstændigheder forlod T. Metropolitanskolen og blev om Efteraaret 1816 privat dimitteret af A. G. Rudelbach. Han skulde leve og ansattes 1817 som Volontær paa Det kgl. Bibliotek (1820 Kopist, 1829 Sekretær), men debuterede s. A. i Litteraturen med tre smaa Arbejder: en »Sonnet-Calender« i Rasmus Nyerups poetiske Nytaarsgave »Hertha« (i Særtryk s. A.), en højromantisk Fortælling »Bjergmandsdalen« og »Prøver af danske Folkesagn«. Sidstnævnte lille, tynde Hæfte indledede et af de Arbejder, hvortil T.s Navn blivende vil være knyttet. Ved Siden af sit Katalogarbejde paa Læsesalen var han, paavirket dels af Brødrene Grimms tyske Eksempel og dels af den nye danske Romantik, begyndt at opsøge og afskrive alle mulige gamle danske Folkesagn, som han forøgede ved Sommervandring paa Sjælland og senere i Jylland. Da Prøven blev vel modtaget og støttet bl. a. af Nyerup, som skrev en Fortale og straks indsaa Sagnenes mangesidede Betydning, vedblev T. med Optegnelserne. Efter en poetisk Nytaarsgave »Rosenblade« (1818) med egne og andres Vers, derimellem Vennen Poul Martin Møllers første Digte, udgav han s. A. 1. Samling af sine »Danske Folkesagn« og derpaa 2.—4. Samling (1819—23). T., der havde gengivet sit Stof med Folkets egen Fortællemaade og i Sagnenes egen Stil, blev herved Foregangsmand for Mænd som Svend Grundtvig, Evald Tang Kristensen, Axel

Orlik og Hans Ellekilde og Skaberen af et nu klassisk Kulturværk, der ligesom blev Fodstykket for hele Aarhundredets senere Indsamlingsarbejde og for Folkets stigende Fortrolighed med sin egen Sagnverden. Men Betydningen rakte længere endnu ved — som allerede Nyerup havde udtrykt det — at »skaffe Poeterne Stof og Æmne til videre Bearbejdelse«. Den lille, tykke Oktav blev for dansk Guldalderdigtning en rig og værdifuld Inspirationskilde, hvis Paavirkning kan spores baade bag H. C. Andersens Eventyr, Blichers Noveller, J. L. Heibergs Skuespil og Chr. Winthers Lyrik (i vor Tid bl. a. hos Vilhelm Østergaard), og danner saaledes en af Forudsætningerne for Tidens nationale Gennembrud. T. naaede selv 1843 at besørge en ny systematisk ordnet og med ca. 300 Sagn forøget Udgave i to Bind — heraf et Udvalg ved Th. Døssing og M. Philipsen i »Danske Folkesagn. Efter J. M. Thiele og andre Folkemindesamlere« (1933) — og tilføjede 1860 endnu et Bind om »Den danske Almues overtroiske Meninger«. Efter en Fodrejse i Foraaret 1819 til Tyskland og Italien fortsatte T. imidlertid ogsaa sin digteriske Kurs med to — af tysk Romantik rigeligt paavirkede — Skuespil: »Pillegrimen« (opført 1820 paa Det kgl. Teater) og »Kynast« (1821), knyttedes nu nær til Familien Holten og forelskede sig i den purunge Datter Ida, som til hans store Sorg døde i Dec. 1820. Under Indtrykket heraf søgte han i Sommeren 1821 efter et landligt Opholdssted, fandt det ude paa Bakkehuset, blev her i to Aar og kunde derved paa sine ældre Dage i »Erindringer fra Bakkehuset« (1869) — et lille Udsnit af hans egen Levnedsskildring i fire Manuskriptbind — give det mest levende Billede, vi besidder, af Dagliglivet i det Rahbek'ske Hjem. Da Prins Christian (VIII.), T.s Velynder fra Sophienholm, var blevet Præsæs for Kunstakademiet omtrent samtidig med, at Torkel Baden ønskede at fratræde som dets Sekretær, opstod hos T. Tanken om at søge denne Stilling. Hertil krævedes imidlertid en vis kunsthistorisk Uddannelse. Med kgl. Understøttelse tiltraadte T. derfor i Efteraaret 1823 en Studierejse, ankom i Foraaret 1824 til Rom og sluttede sig der til Kunstnerkredsen omkring Thorvaldsen. Da han paa Hjemrejsen efter en Udflugt til Syditalien og Sicilien (skildret i Riises Archiv, XXVII, 1826) 1. Maj 1825 aflagde Thorvaldsen et Afskedsbesøg, kom denne til at udtale sig om det forunderlige i, at endnu ingen Dansk havde tænkt paa at skrive hans Levnedsløb. Bemærkningen »slog ned i« T. og besvaredes med et Løfte om at paatage sig Hvervet. Efter Tilbagekomsten ansattes han 7. Nov. 1825 som Sekretær og Bibliotekar ved Kunstakademiet (først 1871 afløst af Julius Lange). 1828 udnævntes T. til Professor, fik en bedre

Bolig paa Charlottenborg og ægtede n. A. Ida Holtens Søster Sophie. Med Støtte fra Svigerfaderen, som han da ogsaa tilegnede Værket, kunde han nu uden Hensyn til Bekostningen sysle med den Opgave, han havde paataget sig: »Den danske Billedhugger Bertel Thorvaldsen og hans Værker« (1831—50), fire Tekst- og fire Tavlebind med i alt 364 Kobberstik (ny og forkortet Udg. ved F. C. Hillerup, I—IV, 1842—57, tyske Udg., I—II, 1832—34 og 1852—57). Paa et Tidspunkt, da Kendskabet i Danmark til Thorvaldsens Kunst stadig var ret ringe og Værkernes endelige Skæbne ret uvis, lykkedes det T. hermed i alt Fald at rejse det »Musæum i Litteraturen«, han havde tænkt sig. Da første Bind var udkommet, førte Posten paa Det kgl. Bibliotek ham ind paa et jævnsides med Fortsættelsen forløbende tredje Arbejde, der ligeledes skulde bevare hans Navn. Paa Biblioteket henlaa en mægtig, men hidtil ubehandlet og næsten ubemærket Kobberstiksamling, i alt over 150 Foliobind med over 75 000 uordentligt indklæbede Kobbere. Tilskyndet af den tyske Kunsthistoriker C. F. v. Rumohr fik T. udvirket et Reskript og nedsat en Kommission til at udskille denne Samling fra Biblioteket, fandt selv paa en Metode til at aflime Kobberne, opgav Biblioteksstillingen og udnævntes 1835 til Inspektør (1861 til Direktør) for den genoprettede Kobberstiksamling, som udelukkende var blevet til gennem hans egenhændige og i en Menneskealder flittigt fortsatte Afløsningsarbejde, jfr. C. F. v. Rumohr und J. M. Thiele: »Geschichte der kgl. Kupferstichsammlung zu Kph.« (1835) og T.s »Haandbog i den Kongelige Kobberstiksamling« (1863).

Efter et Par mindre Arbejder: »Breve fra England og Skotland 1836« (1837), Resultatet af en Rekreationsrejse efter hans første Hustrus Død, og et af Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug udgivet Folkeskrift om Thorvaldsen (1837, ny og forøget Udg. 1849) traadte T. i Forgrunden ved Thorvaldsens Ankomst til Kbh. 1838, blev s. A. Prins Christians private Haandbibliotekar og droges, da Prinsen blev Konge, helt ind i Naadens Solskin, blev 1839 Bibliotekar ved det kgl. Haandbibliotek og var allerede i Vinteren 1838—39 beordret til at fungere som Thorvaldsens Privatsekretær. Hurtigt og uventet blev dette Hverv imidlertid frataget ham af Baronesse Christine Stampe, Nysø, som bortførte Thorvaldsen til et Herregaardsliv, der vel skænkede denne baade stadig Adspredelse og ny Arbejdsglæde, men unægtelig medførte en skarp og ofte saarende Optræden over for T. Spændingen mellem ham og Baronessen vedblev ogsaa efter Thorvaldsens Død og har i de to Erindringsbøger om Nysøperioden, som bygger paa Familien Stampes Synspunkt, faaet meget subjektive og næppe helt paalide-

lige Udtryk. T.s egen Holdning og Skildring af Forholdet er mere værdig og tiltalende. Han fik imidlertid paa sin Vis Oprensning efter Thorvaldsens Død, idet Regeringen, da han havde holdt Mindetalen ved Akademiets Sørgefest, sendte ham paa en officiel Embedsrejse til Rom for at varetage Danmarks Interesser med Hensyn til Thorvaldsens Efterladenskaber. Han løste Opgaven med smidig Diplomati, men havde tillige det Held i den tomme Kunstnerbolig at finde »et helt Archiv af Breve og en heel Samling af Haandtegninger«, derimellem Skrivelser fra Forældrene og Thorvaldsens egenhændige Ungdomsdagbog, og dermed Stof til sit andet Hovedværk: »Thorvaldsens Biographi«, I—IV (1851—56, tysk Udg., I—III, 1852—56, forkortet engelsk Udg. 1865). Den store og stærkt pietetsfulde Skildring opfylder vel paa flere Punkter ingenlunde Kravene om en kritisk Vurdering og nøjere Redegørelse for Thorvaldsens kunstneriske Udvikling og er senere selv blevet stærkt kritiseret, men er i vor Tid ogsaa blevet betegnet som et »klassisk« og »henrivende« Værk, der giver »det sandeste og mildeste Billede af Thorvaldsen som Frederik den Sjette-Tidens kunstneriske Heros« (Vilhelm Wanscher). Alle senere Skildringer af Thorvaldsen har maattet tage Hensyn til T.s to store Værker og til de Oplysninger, som samledes i sidste Øjeblik og ofte under mange Vanskeligheder og uden T. ubestrideligt vilde være gaet tabt. Med Christian VIII.s Død ophørte T.s Forgrundstilling. Hans væsentligste Indsats i dansk Kunsthistorie blev nu Skriftet om »Kunst-Akademiet og Heststatuen paa Amalienborg« (1860), en stærk Udvidelse af hans Foredrag ved Akademiets Hundreedaarsfest 1854 og et fortjenstfuldt Bidrag til dets ældste Historie. Frederik VII.s og Grevinde Danners Tid tvang ham mere og mere i Baggrunden og over i et stille Hjemmeliv, hvorunder han vendte tilbage til sin Ungdoms Muse. Vel saa han selv saare beskedent paa sit poetiske Pund — en Digtsamling, som han havde ladet sig overtale til at trykke som Manuskript, fik saaledes den betegnende Titel »Vragstykker af et Digtterskib« (1848) —, men Teatret fristede ham endnu en Gang til et »dramatisk Liv« og fik ham til i 50'erne at skrive i alt seks romantiske Skuespil: »En Kiøbmands Datter og en Kongesøn« og »Drømmeren« (begge udg. 1860 under Fællestitlen »Romantiske Dramer«), »Thyre Boløxe og Herremanden« (opført 1857 i alt 11 Gange paa Det kgl. Teater og 1908 genopført paa Folketeatret med Sigrid Neiiendam (opr. Fru Phister) i Hovedrollen), »Klaus Rigmands Skat« (opført paa Det kgl. Teater 1859), »En Vinternat og Dag« og »Kirsten Piils Kilde« (udg. 1864 under Titlen »Tre Folkesagns-Dramer«). De vidnede —• med »Thyre Bol-

øxe« som Undtagelse — mest om, at baade Musen og Digteren var ved at ældes. Derimod vandt baade det førnævnte lille Mindeskrift om Bakkehuset og T.s sidste Bog »Af mit Livs Aarbøger 1795—1826« (1873) i høj Grad Læseverdenens Interesse. Ogsaa Aarbøgerne var et Uddrag af T.s omfangsrige Selvskildring, som endelig 1917 (med en Del Forkortelser) blev udgivet i to Bind ved Carl Dumreicher og optog de to Bøger i sig.

T. har en Tid været mere undervurderet end fortjent. Hans Held her i Livet og nære Venskab med mange af Datidens bedste Digtere og Kunstnere (H. C. Andersen tilegnede ham saaledes »Dryaden« og forevigede den førstefødte Datters Navn i »Den lille Idas Blomster«) beroede ganske vist bl. a. paa T.s lykkelige ydre Forhold og paa Indtrykket af hans smukke Skikkelse og indtagende, idealistisk anlagte Personlighed og Væsen. Paa Digtingens Omraade var og blev T. en følsom og formfin Epigon, paa Kunstens Omraade mere en begejstret Skønhedsdyrker end en vurderende Videnskabsmand. Men hans pligtopfyldende, uselviske og utrættelige Arbejde med de Opgaver, som han delvis selv stillede sig, gav ham alligevel et varigt Navn paa tre betydningsfulde Omraader: Folkemindeforskningen, Kobberstiksamlingen og Kunsthistorien. Med fuld Ret indtager han blandt dem, der paa Sonnes Museumsfrise modtager Thorvaldsen, Andenpladsen mellem Hermann Freund og Jonas Collin.

Breve til T. i Det kgl. Bibliotek.

Tit. Professor 1828. Justitsraad 1840. Etatsraad 1852. — R. 1835.

Malerier af C. A. Jensen ca. 1828 (Fr.borg), J. L. Lund 1832 (Bakkehuset) og Wilh. Marstrand (Thorvaldsens Museum). Buste af H. V. Bissen 1828 (Glyptoteket; Fr.borg; Bakkehuset). Portrætmedaillon af H. V. Bissen. Kultegning af Wilh. Marstrand (Familieeje). Blyantstegning af J. V. Gertner (Fr.borg). Tegning af Sigv. Dahl 1846 (Kobberstiksamlingen). Medaillon-Broche af Peter Petersen (Familieeje). Portrætteret paa Blyants-tegning af Ernst Meyer: Dansk Kunstnerkreds i Rom. Julen 1824 (Familieeje; reproduceret i Radering af samme n. A.), paa Maleri af Chr. Holm 1829: Ryttere paa en Vej (Fr.borg), paa D. W. Lindaus Maleri 1827: Osteriscene (Stik derefter bl. a. af C. E. Sonne), paa sammes Tegning 1825: Kunstnerudflugt ved Rom (Fr.borg), paa J. V. Gertners Tegning af Christian VIII.s Kroning (Rosenborg; partielt Litografi derefter), paa N. Simonsens Maleri: Thorvaldsens Kristusstatue transporteres ind i Frue Kirke 1834 og paa C. E. Sonnes Frise paa Thorvaldsens Museum 1847—48 (Litografi derefter af F. C. Lund).

Litografier af W. Heuer 1823. Træsnit 1871 og af H. P. Hansen 1874.

Erindringer i ovenn. Værker. — Breve i Frits Heide: Fra Frederiksberg Have til Bakkehuset, 1918, og i V. Heise: Breve til og fra B. S. Ingemann, 1879. Breve til T. i Efterladte Skrifter af Poul M. Møller, 2. Udg., VI, 1850, S. 32, 37 ff. • Berl. Tid. 9., 10. og 11. Nov. 1874. III. Tid. 22. Nov. s. A. (af Nic. Bøgh). H. P. Holst: For Romantik og Historie, XIV, 1875, S. 3—8 (af C. Otto). — Om T. og Baggesen: H. C. Andersen: Vignetter til danske Digtere, 1832. Kr. Arentzen: Baggesen og Oehlenschläger, V, 1875, S. 54 ff., 64—68. — Om Folkesagnene: F. Ohrt: Danmarks Trylleformler, I, 1917, S. 52 f. Hans Ellekilde i Hovedtræk af nordisk Digtning i Nytiden, udg. af Einar Skovrup, I, 1920, og i Festskrift til Vilh. Andersen, 1934. Jeppe Aakjær: Steen Steensens Blichers Livstragedie, II, 1904, S. 47 ff., 301. — Om Kobberstiksamlingen: Nord og Syd, I, 1897—98, S. 98—104. — Om Thorvaldsens Biografi: Politiken 12. og 18. Nov. 1924 og 24. Nov. 1930 (af Vilh. Wanscher). — Om T. og Nysø: Albert Repholtz: Thorvaldsen og Nysø, 1911. Baronesse Stampes Erindringer om Thorvaldsen, 1912. Tilskueren, XXX, 1913, I, S. 311—20 (af Carl Dumreicher). — Om Skuespillene: Th. Overskou: Den danske Skueplads, IV—V, 1862—64. Teatret, VIII, 1908—09. København 13. Nov. 1908 (af Carl Dumreicher). — Om »Af mit Livs Aarbøger«: Nordisk tidskrift, 1917, S. 4658^ (af Fred. Poulsen). — Endvidere: C. Otto: Af mit Liv, min Tid og min Kreds, 1879, S. 30, 45. A. Wilde: Memoirer 1850—53, 1893. S. 1—21. Th. Stein: J. M. T. i hans Forhold til Kunstakademiet etc., 1897. F. Meldahl og P. Johansen: Kunstakademiets Historie 1700—1904, 1904. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, IV, 1921, S. 300, 302. Aarbog udg. af Hist. Samf. for Københavns Amt, 1925, S. 57—83 (Sofie Holten: Lindegaarden).

Carl Dumreicher.

Thiele, Margrethe, 1868—1928, Filolog. F. 14. April 1868 i Kbh. (Frue), d. 18. Jan. 1928 sst., Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Dr. phil., senere Professor T. N. T. (s. d.) og Hustru. Ugift.

M. T. blev Student 1887 fra N. Zahles Skole og tog 1895 Skoleembedseksamen med Fransk som Hovedfag, Latin og Engelsk som Bifag. Denne Eksamen benyttede hun imidlertid ikke til at søge Ansættelse ved Skolevæsenet, idet hun ret tidligt havde faaet Beskæftigelse ved Oversættelse til Fransk af videnskabelige Arbejder. I en længere Aarrække besørgede hun saaledes Oversættelsen af de af Videnskabernes Selskab udgivne Publikationer. Paa dette Omraade naaede hun at yde det absolut fremragende. Hun havde en ganske særlig Evne til at sætte sig ind i vedkommende Forfatters Tankegang og gengive hans Ord med netop det rammende franske Udtryk, hvad indfødte Franskmænd gentagne Gange uforbeholdent anerkendte. For at sætte sig ind i de forskellige Videnskabers Terminologi gennempløjede hun med Jernflid franske Specialværker og gjorde sine Optegnelser, samtidig med at hun med levende Opmærksomhed gjorde sine Iagttagelser med Hensyn til fransk

Sprogbrug i al Almindelighed. Efterhaanden som det indsamlede Materiale voksede i Omfang, opstod ganske naturligt hos hende Tanken om at udarbejde en dansk-fransk Ordbog til Afløsning af Sundby og Baruéls, hvis Utilstrækkelighed blev større for hvert Aar. De vanskelige Forhold under Krigsaarene 1914—18 umuliggjorde imidlertid forskellige Forsøg paa at faa det store Foretagende i Gang. Fra 1918 til sin Død modtog hun en aarlig Understøttelse af Carlsbergfondet til fortsat Indsamling af Materiale, og hendes Seddelkartotek naaede til sidst et imponerende Omfang. Først kort før sin Død kunde hun sammen med Professor A. Blinkenberg træffe de første Forberedelser til Udgivelsen af Ordbogen, der 1937 forelaa trykt under Titlen A. Blinkenberg og M. Thiele: »Dansk-fransk Ordbog«, et Hovedværk, der næppe vilde være blevet dette uden hendes uegennyttige og opofrende Arbejde. Kartoteket overgik efter hendes Død til Det kgl. Bibliotek. *gr Sandfeld*

Thiele, Thorvald Nicolai, 1838—1910, Astronom, Matematiker. F. 24. Dec. 1838 i Kbh. (Slotsk.), d. 26. Sept. 1910 sst., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Inspektør ved Kobberstiksamlingen, senere Etatsraad Just Mathias T. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 29. Marts 1867 i Kbh. (Frue) med Marie Martine Trolle, f. 28. Okt. 1841 paa Frederiksgave, d. 21. Juni 1889 i Kbh. (Trin.), D. af Forpagter paa Frederiksgave, senere Ejer af Krabbesholm, Voldborg Herred, Justitsraad Lars T. (1803—75) og Noline Margrethe Møller (1812—86).

Efter at have gennemgaaet Metropolitanskolens seks nederste Klasser blev T. privat dimitteret til Universitetet 1856. Allerede i Skolen havde Professor Chr. Jiirgensen bidraget stærkt til at vække hans Interesse for de matematiske Fag, og under samme Paavirkning valgte han nu Astronomien som sit Hovedstudium, idet man mente, at et Studium af den rene Matematik vilde medføre Ensidighed. 1859 fik T. Universitetets Guldmedaille for en astronomisk Afhandling, og 1860 tog han Magisterkonferens med Astronomi som Hovedfag. Han fortsatte disse Studier de følgende Aar som Assistent paa Observatoriet under d'Arrest. 1862 ledsagede han denne paa en Rejse til Spanien for at observere en total Solformørkelse. Det var særlig Dobbeltstjerneundersøgelser, han beskæftigede sig med i denne Tid, og han samlede de vigtigste Resultater i Skriftet »Undersøgelse af Omløbsbevægelsen i Dobbeltstjernesystemet Gamma Virginis«, som han 1866 forsvarede for Doktorgraden. Faa Aar efter førtes T. ind paa helt nye Baner, idet han 1870—71 blev optaget af Forberedelserne til Oprettelsen af Livsforsikrings-

selskabet Hafnia, i hvis Stiftelse han havde en væsentlig Del. Han var Medlem af Direktionen til sin Død. Indtil 1901 var han matematisk Direktør, fra 1903 Direktionens Formand. Paa denne Tid saa det ud, som om T. helt skulde forlade Astronomien. Men efter at d'Arrest var død 1875, blev han dennes Efterfølger som Direktør for Observatoriet og Professor i Astronomi. I denne Stilling forblev han til 1907. Paa denne Maade er T. kommet til at give Bidrag til meget forskellige Felter. Paa Astronomiens observerende Omraade deltog han 1879 i Bestemmelsen af Længdeforskellen mellem Kbh. og Lund. Hans Arbejder her standsedes dog snart af en Øjenlidelse, som gjorde Brug af Kikkert umulig. Som Astronom holdt han sig derfor særlig til dennes teoretiske Side, især Himmelmeknikken. Særlig L. Oppermanns Paavirkning førte ham ind paa forskellige matematiske Discipliner, som er grundlæggende for den teoretiske Astronomi, Iagttagelseslære, Interpolationsregning og overhovedet numerisk Regning. Her mødtes hans Interesse med den anden Side af hans Virksomhed, Livsforsikringen. Saaledes blev Overgangen til Aktuarmatematikken naturlig.

Som Universitetslærer havde T. Betydning ved den Paavirkning, han udøvede paa adskillige af sine Tilhørere, og ved den Vægt, han, bl. a. under Paavirkning af Oppermann, lagde paa Indøvelsen af Færdighed i numerisk Beregning og af Matematikkens Anvendelse paa praktiske Spørgsmaal. Samtidig med, at han altid gik ned til det grundlæggende, principielle, savnede han i nogen Grad pædagogisk Evne til at sætte sig ind i Gennemsnitselevernes Standpunkt, saa hans Forelæsninger ofte for mange virkede taagede, men til Gengæld gav rigt og befrugtende Udbytte for de enkelte, som kunde følge Tanketraaden. Ogsaa i Universitetsadministrationen var hans Evner af Betydning. Siden 1895 var han Medlem af Konsistorium, og 1900—01 var han Universitetets Rektor.

Ved Siden af sine Universitetsforelæsninger, som altid var præget af hans originale Arbejdsmaade, publicerede han flere Afhandlinger vedrørende Trelegemeproblemet og vakte derved den Interesse inden for dansk Astronomi for dette Problem, som senere holdt sig i saa vid Udstrækning under Elis Stromgren. Han beskæftigede sig ogsaa med Fotograferingens Anvendelse i Astronomien. Men fra den Tid, da han begyndte at beskæftige sig med Iagttagelseslærens matematiske Teori, kom han ind paa et Felt, som ogsaa greb ind paa Aktuarmatematikens Omraade, og her har han i en Gæringstid fremsat nye og frugtbringende Synspunkter. Man kan her nævne en Afhandling i Videnskabernes

Selskabs Skrifter, 5. Rk., nat. og mat. Afd., XII, 1880, ogsaa udgivet paa Fransk under Titlen »Sur la compensation de quelques erreurs quasi-systématiques« (1880), »Forelæsninger over almindelig Iagttagelseslære« (1889) og den lettere tilgængelige »Elementær Iagttagelseslære« (1897), paa Engelsk (1903) under Titlen »Theory of Observations« samt (1909) »Interpolationsrechnung«. Ogsaa Arbejder af rent matematisk Natur publicerede T. Særlig Tallærens filosofiske Begrundelse interesserede ham. Man kan nævne: »Til Afslutning af Regneundervisningen« (1883), »Om Definitionerne for Tallet, Talarterne og de talliggende Bestemmelser« (Vidensk. Selsk. Skrifter, 6. Rk., nat. og mat. Afd., II, 1881—86). I Forelæsningsform har han ført dette videre til Kvaternionernes Teori. Paa Naturforsker mødet i Kbh. 1872 fremkom han med en Metode til Fremstilling af »Talmønstre«, mosaiklignende Fremstillinger af visse imaginære Talliggingers Løsninger.

For Udviklingen af dansk Aktuar matematik har T. haft meget stor Betydning. Under sit Arbejde ofrede han mest sine Kræfter paa Konstruktion af Dødelighedstavler. De faa og smaa Publikationer, han lod trykke herom, giver næppe nogen Forestilling om det store Arbejde, som her ligger bag. Her som paa mange andre Felter laa hans Betydning mindre i trykte Publikationer end i de Impulser, han ved sin Personligheds Aandsmagt gav Omgivelserne. En saadan Betydning havde hans Deltagelse i Matematisk Forening og i Aktuarforeningen, til hvis Stiftere han hørte (1872 og 1901). Udlandets Anerkendelse af hans Virke for Aktuar matematikken viste sig ved hans Udnævnelse til Medlem af Institute of Actuaries i London. Den danske Aktuarforening fejrede ham paa hans 70 Aarsdag ved at præge en Medaille, en Æresbevisning, som han, skønt han ellers var Modstander af Ordner og Titler, satte stor Pris paa. Af Videnskabernes Selskab blev han Medlem 1879. Det bør nævnes, at T. var stærkt interesseret i Bevaringen af Minderne om Tyge Brahe paa Hven. De tilsyneladende saa adskilte Felter, paa hvilke T. arbejdede, forbandtes ved hans originale Syn paa »Iagttagelsen« og dennes matematiske Behandling. Dette Syn lyste frem gennem hans Universitetsforelæsninger, naar han talte om »Iagttagelsens religiøse Betydning«. — Maleri af H. Vedel 1909 i Hafnia. Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri fra Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab). Medaille af S. Lindahl 1908. Træsnit af H. C. Olsen 1907.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1866, S. 94 f. 111. Tid. 4. Nov. 1900. J. P. Gram i Dansk Forsikrings-Aarbog, VII, 1910, S. 26—37. Samme i Nyt Tids-

skr. for Matematik, XXI, s. A., B, S. 73—78. N. E. Nørlund i Fysisk Tidsskr., IX, 1910—11, S. 1—7. H. G. Zeuthen i Oversigt over Videnskabernes Selskabs Forhandl., 1910, I, S. 75 ff. Chr. Thorsen i Hafnia 1872—1922, .9a2-

Poul Heegaard (J.P. Gram).

Thielemann, Ove Theobald, 1819—1903, Billedhugger. F. 29. Marts 1819 i Kbh. (Fred. Ty.), d. 26. Juli 1903 paa Frbg., Urne paa Frbg. Kgd. Forældre: Snedkermester, Kaptajn i Borgervæbningen Johan Christian T. (1782—1845) og Sophie Birgitte Muller (ca. 1773—1840). Gift 1° 10. Aug. 1858 paa Frbg. med Anna Clausen, f. 18. April 1809 i Faaborg, d. 10. Dec. 1881 paa Frbg. (gift i^o 1839 med Kæmner i Vejle Christian Carl Marzetta, 1814—42, 2° 1846 med Læge Ludvig Emil Tack, 1814—54), D. af Toldbetjent i Faaborg, senere Toldoverbetjent i Vejle Erich Christopher C. (1782—1848) og Anna Milling (1787—1845). 2° 25. Okt. 1902 med Adolphine Frederikke Rasmussen, f. 5. Dec. 1851 i Kbh. (Fødsst.), d. 8. Sept. 1904 sst., D. af Gørtlersvend, senere -mester, Metalstøber Peder Adolph R. (1831—80) og Johanne Gertrud Marie Johansen (1831—77).

Som ganske ung blev T. Elev af Kunstakademiet Okt. 1833 og lidt senere af H. V. Bissen, i hvis Værksted han deltog i Arbejdet saavel med Modelleringen som ved Marmorhugning. 1838 debuterede han paa Charlottenborg med to Buster, en Løve efter Thorvaldsen og et Ornament og opnaede Pengepræmier for begge de sidstnævnte Arbejder; i de følgende Aar udstillede han foruden Portrætbuster flere Statuer, deriblandt en Amor i Marmor, og Relieffer, af hvilke to var udført over Emner fra den Ossianske Sagnkreds. 1846 rejste han til Rom og huggede der flere af Bissens Arbejder i Marmor; ved Siden deraf udførte han ikke faa selvstændige Værker og udfoldede ogsaa efter at være vendt tilbage en ret omfattende Virksomhed som Frembringer af smagfulde og omhyggelig gennemførte Skulpturer, uden dog nogen Sinde at hævde sig Plads i de forrestes Række. 1857 udstillede han saaledes to Statuer, en »Calypso« og »En romersk Pige, der renser Korn«, 1862 »En Slavinde, udstillet til Salg«, vistnok hans bedste Arbejde, og 1872 en »Kraka«. Foruden disse Værker kan endnu nævnes hans Buster af Professorerne B. S. Jørgensen og F. V. A. Prosch (Landbohøjskolen) samt af Lægen F. V. Mansa, Stadsbygmester P. Milling og Dr. theol. Chr. H. Kaikar, endvidere Mindetavlen over Salmedigteren H. A. Brorson i Ribe Domkirke samt fire Figurer, to Hunde i gult Marmor og to Vaabendragere af Bronze, til Indkørselsbroen ved Frijsenborg.

Sigurd miller (Sigurd Schultz).*

Thielo, Carl August, 1707—63, Musiker, Skuespilentreprenør. F. 7. Febr. 1707 i Kbh., d. 2. Dec. 1763 i Høsterkøb, begr. i Birkerød K. Forældre: Senere Organist ved Frelsers K. i Kbh. Johann Hiob T. (ca. 1685—1735, gift 2° 1712 med Sara Meinertsdatter, d. 1725) og Hedvig Behner (d. 1708). Gift i^o 5. Nov. 1733 (trolovet 6. Juli s. A. i Garn.) med Judithe Kielsen, begr. 27. April 1748 i Kbh. (Trin.). 2° 1750 (Kop. Nic. 24. Jan.) med Anna Marie Lassen, f. 31. Juli 1736, d. tidligst 1813.

Efter eget Udsagn havde T. fra sit ottende til sit tolvte Aar lært Klaverspil i Sachsen. Denne Undervisning, som indbefattede et toaarigt Kursus i Generalbas, var imidlertid meget mangelfuld, og først da den berømte Hoforganist fra Weimar, Musikforfatteren J. G. Walther, tog sig af den musikbegavede Yngling, kom der Gang i Studierne. Som attenaarig drog T. til Kbh., hvor han nedsatte sig som Musikpædagog. Det var kun en ussel Bestilling dengang; T. paastod selv, at han kunde »næppe nære sig for Sult«, og det var højst uheldigt, naar Folk mærkede, »at Hunger og Kummer ligesom kiger en ud af Øynene«. Mod Slutningen af 1730'erne blev han Organist ved Kastelskirken, hvor han 1743 mod Protest fra Præsten fik opført sit Passionsatorium »Seelige Betrachtungen unter dem Kreutze Jesu Christi«. Denne Stilling, som han varetog i fem Aar, forbedrede dog ikke hans Finanser i synderlig Grad, thi han havde kun 46 Rdl. i aarlig Løn. »Nu gjør enhver sin Regning«, skriver han, »om jeg som Organist med Kone og Børn derved kunde leve«. 1746 udsendte T., der allerede tidligt begyndte at sysle med litterært Arbejde, »Tanker og Regler fra Grunden af om Musiken, for dem som vil lære Musiken til Sindets Fornøjelse saa og for dem som vil gjøre Fait af Claveer, General-Bassen, og Synge-Kunsten«. Denne mærkelige Lærebog, der blev udgivet paa Opfordring af Det musikalske Societet, er det første paa dansk Sprog affattede musikalske Værk, der er udkommet i Kbh. Støttet af Holberg fik T. 30. Dec. 1746 af Kongen et Privilegium, ifølge hvilket det blev ham tilladt i Kbh. at »anrette danske Skuespil efter den Plan, som forhen af Os elskelige Ludvig Holberg er bleven lagt«. Han samlede en Trup, blandt hvis Medlemmer hans purunge Datter, Caroline (s. d.), fandtes, og 14. April 1747 aabnede den danske Komædie i Bergs Hus i Læderstræde. Der opstod meget hurtig Uenighed mellem Direktøren og Skuespillerne, som nægtede at spille i en Række Stykker, T. havde skrevet (»Spøgelset med Klokken«, »Den nyeste Mode«, »Den alt forsildig angrede Sviir« og »Fruentimmer Huusholdning«, alle 1747). Det er til disse Stykker, Holberg sigter,

naar han et Sted taler om nogle »vanskabte og ublu smaa Skuespil, som vare komne for Lyset og vare forfattede saaledes, at alle fornuftige Folk væmmedes derved og forargede sig derover«. Uenigheden mellem Direktøren og Personalet antog efterhaanden en meget fjendtlig Karakter og medførte endogsaa Standsninger af Forestillingerne. En Aften i Midten af Juni erklærede Aktørerne, at de ikke vilde optræde, medmindre han vilde forpligte sig til at gøre dem delagtige i Privilegiet, og tvunget af deres faste og bestemte Holdning maatte den uheldige Teaterdirektør gaa ind paa dette Forlangende. Kongen forærede nu Aktørerne Grund til et nyt Komodiehus og udstedte et Privilegium, hvori det bestemtes, at T. til Gengæld for, at han overdrog sine Rettigheder til Skuespillerne, skulde nyde det samme Beløb som de fornemste Aktører, hvilket bestod af seks Rdl. om Ugen. Selv om T. havde maattet nedlægge sit Direktørhverv, virkede han dog paa forskellig Maade ved Skuepladsen, bl. a. som musikalsk Raadgiver og Arrangør, Klaverstemmer, Nodeskriver og Akkompagnatør i Orkestret. Han var ogsaa en flittig Komponist af Skuespilmusik, blandt hvilken maa nævnes nogle Viser i Holbergs Komedier. T. var vel ikke nogen meget betydelig Komponist, men han forstod nøjagtigt at byde Publikum det, som det ønskede, og han havde tillige en ikke ringe Evne til at skrive en Vise paa en saadan Maade, at den var taknemlig at udføre for Sangeren. Alle hans Melodier er ganske vist ikke lige gode, men de bedste af dem udmærker sig ved en naturlig Djærvhed, der virker ganske forfriskende. I denne Periode var T. en flittig Udgiver af Musikalier. 1751 begyndte han at udsende sine Samlinger af »De Oder, som paa den Danske Skue-Plads udi Kiøbenhavn ere blevne opførte«. De blev saa stærkt efterspurgte, at 1. Samling maatte optrykkes n. A., og 1755 udkom endelig alle tre Samlinger i en ny Udgave med Titel »Musikalske Comødie-Stykker«. Desuden udgav han en Samling »Oden mit Melodien« (1754), flere Hæfter med Dansemusik og en Samling »Gallanterie-Stykker til Claveret« (1752) af forskellige Komponister. Med Iver tog T. fat paa sin musikpædagogiske Virksomhed. Hans »Tanker og Regler« tilfredsstillede ikke længere Tidens Krav, da »Musikens Gusto forandrer sig hvert tiende Aar«, og derfor udgav han 1753 en ny Lærebog: »Grund-Regeln wie man bey weniger Information sich selbst die Fundamenta der Music und des Claviers lernen kan«, som dog ikke fik nogen særlig venlig Modtagelse i Tyskland. Havde T. udvist en betydelig Flid som Udgiver af Musikalier og musikpædagogiske Arbejder, var han ikke mindre energisk som Forfatter og Litterat. Mest iøjnefaldende er en

Række bindstærke Romaner med mere eller mindre tydeligt udtalt moraliserende Tendens. Den første af disse var »Charlotte eller forunderlige Tildragelser med Frøken Charlotte von Weisen-søe«, I—III, der udkom 1756—58 og blev oversat til baade Svensk og Tysk. Dette Værk fulgtes af »Den unge Uglenspiel« (1759), »Fruentimmer-Hospitalet« og »Matrosen, som bliver Keyser i Muratapa og derefter igien Matros« (begge ligeledes fra 1759), »Vilhelmine eller den rige Kone i America« (1761) og »Cecilia eller den ugudelige Datters selsomme Tildragelser« (1763). Endvidere kan nævnes »Den grønne April« (1760), »Den angennemme May-Maaned« (1762) og endelig Ugebladet »Spionen« (1758). T. havde altid haft høje Tanker om sin musikalske Virksomhed, hvad der tydeligt lyser ud af hans Skrifter. Han vilde da ogsaa gerne paa en eller anden Maade have en Anerkendelse for sin Flid, og 26. Jan. 1757 indsendte han en Ansøgning til Universitetet, hvori han anmodede om at blive benaadet med Titlen Professor; men Konsistorium fraraadede enstemmigt at bevilge det.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, II, 1856. Jubeludgaven af Holbergs Komedier, III, 1888. Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., VI, 1891, S. 173—76. V. C. Ravn: Musikforeningens Festskrift, I, 1886. Museum, 1894, I. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908. E. Nystrøm: Den danske Komedies Oprindelse, 1918. T. Krogh: Ældre dansk Teatermusik, Musikhistorisk Arkiv, 1939. H. Stangerup: Romanen i Danmark i det 18. Aarhundrede, 1936. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925, S. 456, 502. Fr. Tobiesen i Hist. Medd. om Kbh., 3. Rk., IV, 1940-41, S. 259-77-

Tofbm KwgL

Thielo, Caroline Amalie, 1735—54, Skuespillerinde. F. 1. Marts 1735 i Kbh. (Garn.), d. 5. Febr. 1754 sst., begr. paa Nic. Kgd. Forældre: Organist, Teaterdirektør Carl T. (s. d.) og I. Hustru. Ugift.

Skønt kun tolv Aar gammel spillede C. T. — ifølge et Vidnesbyrd fra Ivar Als — Agnes i »Fruentimmerskolen« paa Interims-scenen i Læderstræde, og da Komediehuset paa Kongens Nytorv 18. Dec. 1748 blev aabnet, medvirkede hun som Agnethe i »De tre Rivaler«. Hun blev Teatrets første Fremstillende af Elskerinderoller, smuk og ombejlet, letsindig og i høj Grad amoureuse, som hun var. Paa J. M. Preislers Stik efter Pilos forsvundne Maleri, et af vore skønneste Portrætstik, ligner hun en af det 18. Aarhundredes Dronninger, rank af Holdning med meget talende Øjne, yppig af Skikkelse, udstraalende Rokokoens Charme, en »Lækkerbidsken«, vidner den franske Kritiker de La Beaumelle, der vilde gøre det samme Indtryk i Ludvig XV.s Paris som i Frederik V.s Kbh. Hendes Navn er knyttet til Holbergs Leonore, Isabella i »Don Ranudo«,

Leanders Usynlige og Lucilia i »Melampe«, hvor hun beherskede Versformen, men uden for Scenen satte Mesteren ingen Pris paa hende; Ordene om dem, der »nære sig ved ublu Midler« i »Tordenbrevet« af 17. Maj 1753 til Aktørerne, skal være møntet paa hendes intime Forhold til den russiske Minister, Baron v. Korff, til hvem hun kort før sin Død i ydmyg Tone dedicerede sin Oversættelse af Saint-Foix' Komædie »Deucalion og Pyrrha«, som opførtes i Dec. 1753 med hende og C. P. Rose i Titelrollerne. Overskou fortæller, at Holbergs aabne Udtalelser om hendes letfærdige Liv medførte, at hun stævnedes ham for Æresfornærmelse, men da det aldrig har været muligt at finde Arkivalier om denne Sag, maa vi tro, at den — Fortællingens Rigtighed forudsat — er blevet hævet paa Grund af Parternes Død, som indtraf med en Uges Mellemlum og faa Dage efter, at C. T. havde spillet en af sine Glansroller, Sophronia i Calderons Komædie »Livet er en Drøm«. Nogen sikker Viden om hendes Talent blev ikke levnet os, men vi ved, at hun gjorde stor Lykke ikke blot som Agnes i »Fruentimmerskolen«, men som lunefuld Kokette og pikant Verdensdame. Det var dog mest Preislers Stik og hendes pludselige, ikke opklarede Død, der bragte hende Navnkundigheden. Nogle mente, at Døden skyldtes et »Slag«, andre berettede, at det var en heftig Feber, som rev hende bort. Begivenheden vakte uhyre Opsigt i den lille Hovedstad, til hvis chronique scandaleuse den attenaarige Skønhed havde givet rigelig Næring. Hundrede Aar senere berettede Th. Overskou et Rygte, som han formentlig havde fra Fr. Schwarz, og som gik ud paa, at Aarsagen til C. T.s Død var en kraftig Aareladning, som Baron Korff lod sin Kammertjener foretage, fordi hun havde genfortalt nogle af Frimureriets Hemmeligheder, han skulde have betroet hende. Frimurere og andre har dog i vore Dage bestridt Rygtets Sandhed.

Maleri af P. Als 1767 (Oslo). Maleri, formentlig af Pilo (Privateje). Portræt formentligt af en Pilo-Elev (Gaunø). Formentlig Miniature (Privateje). Forsvundet Maleri af Pilo, stukket af J. M. Preisler 1756. Stik af Bernigeroth 1755 efter F. C. Cramers forsvundne Maleri.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, II, 1856. Jubeludgaven af Holbergs Komædier, III, 1888. Bering Liisberg: Kvinder i dansk Historie, 1916, S. 32—48. Musikhist. Arkiv, I, 1931, S. 10. Robert Neiiendam i Danmark i Fest og Glæde, III, 1935, S. 256 f. Fr. Tobiesen: Om Carolina Amalia Thielo, i Hist. Medd. om Kbh., 3. Rk., IV, 1940—41, S. 259—77, 523—31 (med Litteraturhenvisninger).

Robert Neiiendam.

Thielsen, Evald, 1851—1916, Frihavnsdirektør. F. 20. Sept. 1851 i Kbh. (Frue), d. 8. Marts 1916 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Grosserer Wilhelm Christian Emil T. (1821—84) og Louise Petræa Cecilie Rée (1825—98). Gift 7. Nov. 1884 i Kbh. (Johs.) med Olga Helene Plenge, f. 13. Nov. 1859 paa Hardenberg, d. 8. Aug. 1918 i Kbh., D. af Forpagter paa Hardenberg, senere Ejer af Gislinge Wilhelm Peter P. (1819—1902) og Emilie Frederikke Berendsen (1824—81).

Efter at have taget Studentereksamen 1868 fra v. Westens Institut og n. A. Filosofikum blev T. 1870 Bestyrer af Dampmøllen i Nykøbing F., som han senere overtog for egen Regning sammen med Dampmøller M. Bay. 1883 løste han Grossererborgerskab i Kbh., hvor han bl. a. repræsenterede Dampmøllen, og ved Faderens Død blev han Direktør for Korntørrings- og Oplagsmagasinet, hvor han ved sin dygtige Ledelse vakte saa megen Opmærksomhed, at han fra det Øjeblik, da Frihavnsplanerne antog fast Form, var designeret Direktør. T., der i øvrigt paa et tidligere Tidspunkt havde stillet sig skeptisk over for Frihavnstanken, traadte allerede i Funktion i April 1891, da Frihavns-Aktieselskabet konstitueredes, medens Frihavnen først aabnedes for Trafikken 9. Nov. 1894. Som Meddirektør havde han først C. D. Hage og senere M. v. Schmidt, men over for Offentligheden stod han som den egentlige Leder. Paa denne udsatte Post undgik han vel ikke Kritik, men i de vanskelige Aar, da Kampen stod mellem Glickstadt og Tietgen, for og imod Frihavnen — indtil Forsoningen ved Skydebanefesten 5. Okt. 1895 — og hvor der ofte var Uro med Havnearbejderne, nedlagde han et betydeligt Arbejde til Fremme af Frihavns Interesser, og det lykkedes ham at føre den frem til en sikker og betydende Position. Da han 1913 traadte tilbage, var den samlede Tonnage, der aarlig anløb Frihavnen, vokset fra ca. 260 000 Registertons til omkring 1 600 000 Registertons, hvorved man nærmede sig Grænsen for, hvad Havnen i dens daværende Udstrækning formaaede at yde. Han fortsatte til sin Død som Bestyrelsesmedlem i Frihavns-Aktieselskabet og var i øvrigt knyttet til flere store Virksomheder. Saaledes beklædte han Formandsposten i Kbh.s Dampmøller og sad i Bestyrelsen for Nordisk Textil Akts. og Det danske Kulkompagni. Med en værdig og bestemt Optræden ved paakrævede Lejligheder forenede han et indtagende Væsen, hvorved han vandt sig mange Venner, og samtidig udfoldede han i det stille megen privat Godgørenhed. — R. 1894. DM. 1904. — Maleri af Knud Larsen 1913 (Familieeje).

Josef Fischer: Hartvig Philip Rée og hans Slægt, 1912, S. 71. Søndagsposten 28. Okt. 1894. Nationaltidende 9. Marts 1916. Børsen 14. Sept. 1913, 1. Okt. s. A. og 10. Marts ,9:6. *P. Koch Jensen.*

Thierry, Jean Hugo, f. 1869, Læge, Generalkonsul. F. 3. Marts 1869 paa Lønstorp, Skaane. Forældre: Proprietær, senere til Emdrup Ladegaard og Over Løjstrup, Einer Christian Arnold Laurentius T. (1843—^x9²³> S[^] 2° ^94 med Elina Vilhelmine Caroline Sunckenberg, 1848—1921) og Thora Mathilde Muller (1840—92). Gift 17. Juni 1896 i Kbh. (b. v.) med Marie Noline Sørensen, f. 4. Juli 1866 i Vejle, D. af Prokurist i Magasin du Nord Hans Jordt S. (1815—1908) og Frederikke Mathilde Martini (1834—1933).

T. kom med Forældrene til Danmark 1877, blev Student 1887 fra Nørrebro Latin- og Realskole og tog medicinsk Embedseksamen 1895. Efter at have været Kandidat paa Kommunehospital, Gruts Øjenklinik, Schmiegelows Øreklinik og London Royal Ophthalm. Hospital rejste T. 1896 til Chile, tog s. A. Lægeeksamen i Santiago og nedsatte sig 1897 som praktiserende Læge i Valparaiso. Med stor Energi kastede han sig her ind i en Række Opgaver, som han løste med fremragende Dygtighed. Ikke alene er han udrustet med ualmindelige Evner, men tillige i Besiddelse af en overordentlig Kundskabsrigdom og dertil behersket af en varm Følelse for sine Medmenneskers Velfærd. I sidstnævnte Henseende har han haft en uvurderlig Støtte i sin Hustru. Et af de vigtigste Resultater af hans Indsats er Oprettelsen af Børnehospitalet i Valparaiso. Ideen blev oprindelig udkastet af en chilensk, amerikanskfødt Dame, men det var T. og hans Hustru, som blev de drivende og bærende Kræfter i Arbejdet baade for at faa Hospitalet rejst og skaffe Midler til den daglige Drift saavel som i Ledelsen af Hospitalet, der staar som en Mønsterinstitution for hele Sydamerika. I Tilknytning til Børnehospitalet har T. skabt, ledet og selv undervist paa en Skole for Sygeplejersker. Til begge disse Institutioner har han skaffet Sygeplejersker fra Danmark, og han har udgivet flere Lærebøger for Sygeplejersker, som har faaet skelsættende Betydning for Sygeplejesagens Udvikling i Chile. — T.s fremragende Arbejde paa Børnehospitalet medførte, at han fik Tilsyn med flere andre Hospitaler, hvor han indførte store Forbedringer, og i en Aarrække var han Formand for Sundhedsstyrelsen. Som Læge har T. i øvrigt specialiseret sig som Øjenlæge og er som saadan kendt og anset over hele Chile, baade for sin Dygtighed og for sin Hensynsfuldhed over for mindre bemidlede. T. og Hustru har faaet gennemført

aarlig Børnehjælpsdag i Valparaiso efter dansk Mønster. — T. har saaledes gjort en overordentlig Indsats i det chilenske Hospitals- og Sundhedsvæsen, og den chilenske Regering har da ogsaa ydet ham og hans Hustru rig Paaskønnelse. Begge Ægtefæller blev 1940 udnævnt til Æresborgere i Valparaiso. — • T.s og hans Hustrus Hjem har i en lang Aarrække været Samlingssted for Skandinaverne i Valparaiso, og det skyldes dem, at der her er oprettet en skandinavisk Hjælpeforening og et skandinavisk Bibliotek. Listen over T.s offentlige Hverv er følgende: dansk Generalkonsul 1904, Medlem af Junta de Beneficencia (Hospitaler, Asyler, Kirkegaarde) 1908—27, Direktør for Hospital del Salvador 1915—31, Præsident for Chiles Medicinsk Selskab 1914, 1929, 1933 og for Skandinavisk Hjælpeforening for Chile fra 1911, Medstifter af Hospital de Ninos (Børnehospital) 1905, Direktør fra 1915 og Rektor for Sygeplejeskolen fra 1919, Præsident for Ophthalmologisk Selskab i Valparaiso fra 1928, Medlem af det Medicinske Fakultet ved Universidad de Chile 1939. — R. 1907. DM. 1922. K₋₂ *928.

A. Kamp.

Thiess, Axel Holger, 1860—1926, humoristisk Tegner. F. 17. Maj 1860 i Diernisse ved Faaborg, d. 25. Marts 1926 i Kbh., Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Skolelærer Hans Frederik Henrik T. (1811—72) og Anna Caroline Liebe, adopt. Fich (1821—1902). Ugift.

T. forlod Latinskolen i Odense Dec. 1875, gik paa Teknisk Skole der og tog saa til Kbh., hvor han kom ind paa Kunstakademiet Okt. 1876 og samtidig tiltraadte som Xylograflærling hos F. Hendriksen. Akademiet søgte han til Udgangen af 1880, men naaede ikke videre end Forberedelsesklassen. Allerede i Læretiden fandt T. sig selv som humoristisk Tegner og sin Streg i mere privat Illustrator-Virksomhed. Han traadte offentlig frem som Journalist og Tegner ved »Avisen« og leverede 1883—1900 hver Dag dette Blads satiriske Forsidetegning, hvilket dengang var noget nyt. Dette fortsatte han i »Vort Land« og »København«; tillige gled han ind som flittig Medarbejder ved den specielle humoristiske Presse, »Punch«, »Puk«, »Klods Hans« og ikke mindst »Blæksprutten«. 20 Aar i Træk samlede han aarlig 50 Tegninger til et Hæfte Humoresker. Det første udkom 1884, og 1915—19 udgav han paa lignende Maade sine Mandagsbilleder til »Vort Land« i Hæftet »Aarets Karikaturer«, I—IV. Foruden nogle mindre, humoristiske Publikationer har T. med Bistand af andre Forfattere skrevet Folkekomedierne »Gutter ombord« (1889, sammen med A. Blichfeldt og

Paul Marcussen) og »Gennem Ild og Vand« (1910), der begge naaede et utroligt Antal Opførelser over hele Landet; endvidere Farcen »Fine Fremmede«, som kun er opført i Norge, og nogle »Marine-Minder ombord og i Land« (1924) med Erindringer fra hans Tjenestetid som værnepligtig ved Marinen. — T. repræsenterer det gode Københavnerhumør. Hans Vid var harmløst, hans Satire uden Brod, elskværdigt Skælmeri og Munterhed de Maal, han tog Sigte paa. Han var meget mere Forlystelsesraad end Satiriker. Som Tegner havde han et Speciale i de københavnske Backfische og skabte en Figur, som dog let blev noget stereotyp under hans Pen. — Tegninger af H. Jensenius 1918 og 1922 (Fr.borg).

C. E. Jensen: Karikatur-Album, II, 1907, S. 446—52. Berl. Tid. og Nationaltidende 2°. Marts 1926. Politiken 26. Marts s. A.

r. , , , 7j
Sigurd Schultz-

Thiessen, Carsten, se Matthiæ, Christian.

Thietmar, se Tymme.

Thirslund, Jens, 1892—1942, Keramiker. F. 24. Okt. 1892 i Kolding Landsogn, d. 29. Marts 1942 i Kbh., Urne paa Hørsholm Kgd. Forældre: Købmand Jens Hansen T. (1850—98) og Elise Nielsine Flensburg (f. 1863). Gift 7. Marts 1914 i Næstved med Stella Kähler, f. 7. Sept. 1886 i Næstved, D. af Keramikeren Herman A. K. (s. d.) og Hustru.

T. blev efter at have bestaaet Realeksamen Malersvend, besøgte Teknisk Skole i Kbh. og rejste derefter paa Professionen i Tyskland 1912—13, hvor det blev af afgørende Betydning for ham, at han i Berlin lærte den persiske Keramik at kende. Efter sin Hjemkomst knyttedes han til Kählers Fabrik i Næstved, foretog endnu en Rejse, til Tyskland og Holland, men holdt sig senere hjemme. Hos Kähler blev han teknisk og kunstnerisk Leder og vakte straks ved en Udstilling i Forening for Kunstaandværk paa Charlottenborg 1919. Opmærksomhed som en frodig og idérig Keramiker. Anerkendelsen voksede paa senere Udstillinger i Amsterdam, Haag, New York og i Kunstforeningen i Kbh. April 1922, hvor han sidstnævnte Sted udstillede sammen med Kai Nielsen. T. var den fødte Keramiker med udpræget Sans for Form, Stof og Farvevirkning. Han var en fremragende Tegner og beherskede Penselteknikken med Mesterskab. Han var i Besiddelse af et improvisatorisk Talent, fulgte sin frodige Fantasis frie Flugt i dekorative Figurer og Ornamenter. Hans keramiske Eksperimenter syslede stadig med Tin-

glasurerne. Baade i Fade og Skaale lagde han sin Idérigdom og Fantasi for Dagen, men hans specielle Felt var Fliser, Kakler og Kaminer. Han er repræsenteret i Kunstindustrimuseet, Metropolitan Museet i New York og flere Samlinger. Efter H. H. C. Kåhlers Død 1940 blev T. Direktør for Kåhlers Fabrik sammen med Konsul R. Grønholt og H. H. C. Kåhlers Søn Herman J. Kähler, men fratraadte Stillingen Nov. 1941.

Emil Hannover: Det danske Kunstindustrimuseums Virksomhed, 1919, S. 67; 1920—21, S. 116. Skønvirke, V, 1919, S. 124 (af Henry Madsen); VI, 1920, S. 81—88 (af Ivan Munk Olsen). 111. Tid. 5. Sept. 1920 (af Sigurd Schultz).
Jens Thirslund: Kähler-Keramik, 1939. Sig. Schultz i Nationaltidende 30. Marts 1942.

n \r J
Georg JHygaard.

Thise, Jens, Pseudonym for **Møller, Jens Madsen**, f. 1868, Forfatter. F. 16. Aug. 1868 i Tise Sogn, Hjørring Amt. Forældre: Gaardejer Mads Christensen (1825—1902) °S Marie Jensdatter (1835—99)- Navneforandring fra Madsen til Møller 18. Maj 1905. Gift 14. April 1893 i Tise med Marie Charlotte Ovesen, f. 1. Jan. 1866 i Tise Sogn, D. af Gaardejer Ove Sørensen (1823—1901, gift 2° med Dorthea Marie Pedersen, 1844—1909) og Karen Marie Jensdatter (1833—1869).

Trods tidligt vakt Interesse for Bog og Pen forblev J. T. ved Landbruget og overtog 25 Aar gammel sin Fødegaard. Efter endt Skolegang (i Landsbyskolen) besøgte han gennem flere Vintre Sognets Aftenskole og fik i Tyveaarsalderen sat igennem, at han kom en kortere Tid paa Højskole. I øvrigt har han skaffet sig Uddannelse ved Læsning paa egen Haand. Stærkt paavirket af en Bedstefaders livlige Fortællinger og af Hjemegnens rige Sagnverden begyndte han i Ungdomsaarene at skrive; men først 1904 udkom hans første Bog »Niels Klinker«, en Række lunerige Beretninger om en Omstrejfer og Original. Bogen var skrevet paa Egnens Maal, for hvis Skønhed og Udtryksfuldhed Ove Grønborg havde aabnet den hjemstavnsbundne Forfatters Øre. Med sin Debut vandt J. T. en stor Læsekreds i Landsdelen, der vedkendte sig Skildringens Gyldighed og glædede sig over Benyttelsen af Hjemegnens Dialekt. J. T.s næste Bog »Mosekongens Brud« (1906) var skrevet paa Rigsmaalet og vakte mindre Opmærksomhed; men da han i »Niels Klinkers Saga« (1910) vendte tilbage til Folkemaalet, havde han atter et lydhørt Publikum. Nu fulgte »Per fra Mosen« (1911), »Blikksmedens Nytaarsgilde« (1915), »Solhverv« (1918) og endelig J. T.s Hovedværk, en fire Binds Roman om vendsysselsk Bondeliv: »Sognefogdens Pigebørn« (1918), »Sogne-

fogdens Svigersønner« (1919) og »Livet i Sognefogedgaarden«, I—II (1922—23). Denne vor Litteraturs omfangsrigeste Roman paa Folke-maalet giver en Række træfsikre Billeder af Livet i Vendsyssel og adskillige Typeskildringer af blivende Værd. Bogen er blevet solgt i flere Oplag og senere af Forfatteren oversat til Rigsdansk. Efter Sognefogedbøgerne er fulgt en lang Række Fortællinger og Digte, »Sol og Graavejr« (1920), »Det døde Punkt« (1924), »Smørkræmmeren —• Thise Marked« (1924), »List og Lune« (1926), »Gløder fra Arne og Esse« (1932), »Stejle Viljer« (1941) samt to Digtsamlinger, »Muld og Mæle« (1935), »Slægt og Stavn« (1940) og omkring et Dusin Komedier, som er blevet opført af Dilettanter over hele Landet, især dog i Nordjylland, hvor T.s Dilettanter har kgl. Bevilling til at opføre Komedierne i Aalborg og Hjørring Amter. — J. T. er Vendelboernes Digter fremfor nogen, en folkelig Forfatter, der ved sit nøje Kendskab til Hjemstavnen og dens Folk, sit Lune og sin Medfølelse har givet værdifulde Bidrag til Forstaaelse af denne Landsdels Egenart. — Fire Tegninger af Lars Nielsen.

Peter Chr. Pedersen: Vendsysseldigteren Jens Thise, 1938. Den nye Litteratur 10. Maj' 1929. Høj'skolebladet n. Okt. 1935. Hus og Hjem 13. Juni 1940. Landet 26. Sept. s. A.

R R Nicolaisen.

Thiset, Anders, 1850—1917, Genealog og Heraldiker. F. 25. Febr. 1850 i Kbh. (Garn.), d. 14. Juli 1917 sst., begr. i Taarbæk. Forældre: Kvartermester, senere Overvagtimester ved Livgarden til Hest Hans Andersen T. (1817—64) og Anne Kirstine Rasmusdatter (1824—76). Gift i° 7. Dec. 1877 i Kbh. (Johs.) med Ingeborg Larsdatter (Hansen), f. 21. April 1852 paa Stenagergaard, Sengeløse, d. 1. Febr. 1906 i Kbh., D. af Gaardejer, senere Amds-raadsmedlem Lars H. (1828—1904) og Ane Marie Hansdatter (1822—1907). 2° 21. Marts 1908 i Marstal med Olivia Marie Christine Sørensen, f. 11. Febr. 1878 i Marstal, D. af Skomagermester Frederik Anders S. (f. 1850) og Mariane Sofie Sørensen (1856—1938).

Fjorten Aar gammel mistede T. sin Fader, s. A. som han tog Præliminæreksamen fra Melchior's Borgerskole samt ansattes i Intendanturen for den kgl. Civilliste, hvor han gjorde god Fyldest med sin smukke kalligrafiske Haandskrift. En halv Snes Aar senere begyndte han at drive genealogiske Studier i Gehejmearkivet, hvor han 1883 ansattes som Assistent. 1889 blev han Arkivsekretær og 1897 Arkivar i Rigsarkivets 1. Afdeling (de historiske Arkiver), fra hvilket Embede han afgik 1916. Ved Biskop C. T. Engelstofts

Død 1889 valgtes han til Medlem af Bestyrelsen for Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie, hvor han efter C. F. Brickas Død 1903 blev Formand for dets danske Afdeling. 1896 blev han Medlem af Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, en Ære, han som Ikke-Akademiker særlig paaskønnede. Han var desuden udenlandsk Medlem af Kungl. Samfundet for utgifvande af håndskrifter rörande Skandinaviens historia i Stockholm. 1879 begyndte T. sit betydningsfulde genealogiske Forfatterskab med en Afhandling i »Historisk Tidsskrift« (5. Rk., I), »Bidrag til Oplysning om Slægtskabsforholdene mellem nogle danske Adelslægter af samme Navn«, som han indledede med: »Som bekjendt er det ikke Navnet, men Vaabnet, der yder den sikreste Veiledning ved Undersøgelsen af de ældre danske Adelslægters Herkomst«. Dette blev det centrale i T.s genealogiske Forskning, som fik sit Udtryk gennem de næsten 400 Stamtavler over danske Adelslægter, han affattede til »Danmarks Adels Aarbog«, hvis Udgivelse han paabegyndte 1883 (I. Bind udkom 1884) sammen med H. R. Hiort-Lorenzen, og som ved sit Indhold og Udstyr blev førende mellem Europas Adelskalendere. Af hans Afhandlinger skal fra »Historisk Tidsskrift« nævnes hans Polemik med Dr. Gustav Bang om den danske Adels »Forfald« (7. Rk., I—II, 1897—1900), hans Afhandlinger om Niels Ebbesens Slægt (5. Rk., V, 1885; 6. Rk., II, 1889—90) og hans Udvikling af Begrebet Dansk Adel (7. Rk., II, 1899—1900), fra »Personalhistorisk Tidsskrift« »Forglemte Adelslægter« (I—II, 1880—81) og »Bidrag til den danske Adels Slægtshistorie« (2. Rk., V, 1890; 3. Rk., III, 1894) med hans Polemik mod de Markmand'ske og Frost'ske Slægtsfabler, fra »Museum« »Om og af gamle Breve« (Foredrag, 1896, II) og i »Fra Arkiv og Museum« hans muntre Erindringer (»For 40 Aar siden«) fra det gamle Gehejmearkiv (2. Serie, I, 1925). Sammen med Pastor P. L. Wittrup udgav han »Nyt Dansk Adelslexikon« (1904), udrenset for det gamle Adelsleksikons Vildfarelser. For Danske Selskab udgav T. »Eline Gøyes Jordebog« (1892) og »Danske adelige Brevkister« (1897). Til C. F. Brickas »Dansk biografisk Lexikon« skrev han flere Hundrede Biografier over adelige, til Traps »Danmark« leverede han Herregaardenes Historie før 1600 og til W. Norvin og E. Nystrøm: »Fyens historiske Herregaarde«, I (1909) Broholms Historie. Ved sin store Flid, sin skarpe Hukommelse, sin sikre Tyden af gamle Haandskrifter og sin store heraldiske Kunnen blev T. den danske Genealogis Førstemand. I sin Forkærlighed for Anekdoter lignede han Klevenfeldt. Hans store personlige

Elskværdighed og hans redebonne Hjælpsomhed skaffede ham mange Venner.

Skjoldmærkernes Betydning for den ældre Adelsgenealogi førte tidligt T. ind paa Studiet af Segl og Vaaben. Lige fra Adelsaarbogens første Aargang prydedes denne Haandbog af hans smagfulde, stilrene og smukke Vaabengengivelser i Farver, ofte hele smaa Kunstværker. I »Tidsskrift for Kunstindustri«, X, offentliggjorde han 1894 den populære Artikel »Om danske By- og Herredsvaaben«, der, ledsaget af korrekte Fremstillinger i Streg, i høj Grad vakte Interesse for den kommunale Heraldik, til hvilken han i øvrigt selv bidrog med flere Vaabener, hvoraf navnlig Frbg.s vil være kendt. I »Historisk tidsskrift for Skåneland«, I, behandlede han 1903 det tilsvarende Emne for de gamle danske Provinser Øst for Sundet. Han optraadte ellers kun lejlighedsvis som Forfatter paa det heraldiske Omraade, saaledes med to Tidsskriftafhandlinger »Nogle Bemærkninger om dansk Heraldik i Fortid og Nutid« (Aarb. f. nord. Oldk. og Hist., 1902) og »Vaabenmærkerne fra Island, Færøerne og Kolonierne« (sst., 1915). Særlig Betydning fik hans statelige Arbejde »Danske adelige Sigiller fra det XV, XVI og XVII Aarhundrede« (1905). Seglene er her ordnede efter Skjoldmærker og gengivne paa 140 Tavler i Folio i et Antal af halvfjerde Tusinde, idet T.s egne aldeles mønstergyldige Afbildninger i Tusch har ligget til Grund for Reproduktionen. Selv om den moderne Sigillografi for længst kun anerkender en videnskabelig fotografisk Gengivelse, vil dette Arbejde altid have stor Værdi, lige uundværligt for Adelsgenealoger og Heraldikere. T. havde tidligere lagt sidste Haand paa det af Henry Petersen udarbejdede Værk om de ældste Adelssegl (1897) og udgav denne Forskers »Danske kongelige Sigiller samt sønderjydske Hertugers og andre til Danmark knyttede Fyrsters Sigiller 1085—1559« som, nu hovedsagelig med Afbildninger af Karl Jensen, udkom 1917, kort Tid efter T.s Død. T.s store genealogiske Samlinger, bestaaende af seksten Pakker i Folio, 25 Kapsler med Sedler i Oktav og 22 store Kasser med Sedler i mindre Format, skænkedes 1917 af hans Enke til Rigsarkivet. — R. 1894. DM. 1911.

Louis Bobé i Personalhist. Tidsskr., 7. Rk., II, 1917, S. 243—47. Axel Linvald sst., III, 1919, S. 81 ff. Danmarks Adels Aarvog, L, 1933, Indledn., S. 65-68. Ovenn. Erindringer. [^] Hauch-Fausbøll.

Thisted, Jørgen (Overgaard), 1795—1855, Præst. F. 18. Jan. 1795 i Aalborg, d. 28. Sept. 1855 i Gyrstinge, begr. sst. For-

ældre: Gartner Søren T. (1767—1837, gift 2° 1798 med Kirsten Johansdatter, ca. 1748—1818) og Anne Christensen (ca. 1765—97). Gift i^o 10. Jan. 1815 i Aarhus med Maria Elisabeth Elmquist, f. 25. Maj 1790 i Kbh. (Nic), d. 6. April 1829 i Gyrstinge, D. af Skomagermester Gudmann E. (ca. 1729—1814, gift i^o med Ane Kristine Nielsdatter Bloch, ca. 1725—74, 2° ca. 1777 med Margaretha Catharina Henriksdatter Tordal, ca. 1740—84) og Mette Marie Sørensdatter Thisted (ca. 1763—1823). 2° i-Juni 1832 i Aalborg med Abel Cathrine Ahrens, fremstillet i Frær K. 7. April 1779, d. tidligst 1848 (gift i^o 1803 med Købmand i Aalborg Jørgen Hansen, ca. 1777—1823, 3° 1835 med Branddirektør paa Lolland, Major Niels Knap (1783—1848, gift i^o 1811 med Catharina Margaretha Piening, 1793—1821)), D. af Skovrider paa Tustrup Christoffer Heinrich A. (ca. 1736—1805) og Karen Andersdatter Hjort (1748—1817). Ægteskabet opløst. 3° 16. April 1846 i Gyrstinge med Marianne Mønster, f. 31. Okt. 1815 i Ringsted, d. 10. Febr. 1852 i Gyrstinge, D. af Sognepræst, senere Biskop H. P. M. (s. d.) og Hustru.

Allerede i sin Skoletid viste T. sig som et godt, men uroligt og udisciplineret Hoved, og allerede før sin Konfirmation optraadte han i Litteraturen som Forfatter af mindre Ting. 1811 blev han Student fra Aalborg, gav sig først til at studere, men gik 1813 ind i Militæretaten og blev Sekondløjtnant. Efter Krigens Afslutning 1814 blev han Huslærer og øvede forskellig journalistisk Virksomhed. Et satirisk Bryllupsvers, han indrykkede i en Avis, medførte dog, at han i mange Aar maatte staa under Censur. Da han, endnu ikke fyldt 20 Aar, havde giftet sig, blev han af den haarde Nødvendighed tvunget ind i en mere regelmæssig Tilværelsesform. Alt medens han underviste otte—ni Timer dagligt, studerede han affuld Kraft Teologi og tog 1820 Attestats med et godt Resultat. S. A. blev han personel Kapellan hos Stiftsprovst, Dr. Claudi ved Budolfi Kirke i Aalborg. T. var opvokset i et Hjem, præget af alvorlig Fromhed, men senere havde Tidens herskende Retning fjernet ham fra gammeldags Kristentro. Han blev saaledes nær Omgangsfælle af Otto Horrebow og Tilhører ved Professor Claus Hornemanns Forelæsninger. Nu oplevede han ved Læsning af Claus Harms' Skrifter et religiøst Gennembrud. Harms' »Tesar« slog ned i ham som »Lynglimt«, og fra nu af repræsenterede han en Tilbagevenden til ortodoks Kristendom. Som Prædikant fik han i Aalborg stort Tilløb, og det samme blev i endnu højere Grad Tilfældet, da han 1822 blev forflyttet til Kbh. som personel Kapellan hos L. N. Fallesen (s. d.) ved Trinitatis Kirke. Den

stærke positive Tone, der gik gennem hans Forkyndelse, tiltalte mange, bl. a. i de herrnhutiske Kredse, og skønt der allerede dengang ankedes over hans Hang til Affektation, øvede hans ejendommelige Prædikenform, ofte i bunden Stil, en uhyre Tiltrækning paa det store Publikum. I flere Henseender var han ubestridt en ypperlig Prædikant, i Besiddelse af betydelige oratoriske Evner. Hans Sprog var ofte levende og kraftigt, han henvendte sig særlig til sine Tilhøreres Følelser, og ved sin spillende Fantasi og paa-gaaende direkte Henvendelser til Tilhørerne skabte han en Forkyndelse, der i Datiden var lige saa usædvanlig som virkningsfuld. Medens T. vandt Popularitet hos de brede Lag, stod han derimod mindre vel anskrevet i officielle Kredse, især inden for den teologiske Verden. Dette skyldtes bl. a. hans hensynsløse Optræden mod den gamle Professor Claus Hornemann ved en Forelæsning i Regenskirken, et Optrin, der affødte en hel litterær Fejde. Samtidig med sin Præstegerning udfoldede T. i disse Aar en meget omfattende, om end ikke dybtgaaende, Forfattervirksomhed. Allerede 1819—20 havde han udgivet »Flora« (I—II), et Underholdningsblad, nu kom »For Christne« (I—VI, 1823—25), bl. ^a- indeholdende mange af T.s Prædikener, og »Andagtstimer« (I—VIII, 1822—25), mest bestaaende af Bearbejdelser af H. Zschokkes berømte »Stunden der Andacht«, desuden en Digtsamling »Kors og Psalter« (I—II, 1824—25). — Efter Fallesens Død blev T. 1825 Sognepræst i et beskedent Landsbykald paa Sjælland, Gyrstinge og Flinterup, hvor han blev siddende i en Menneskealder indtil sin Død. Her udgav han bl. a. Luthers Postil efter B. Lindners Bearbejdelse (I—II, 1825—28, 5- Udg. 1875) med en Fortale, der vidner om hans stigende Lutherbegejstring, en Oversættelse af A. G. Spangenberg's »Idea fidei fratrum« (1830) samt Tidsskriftet »Repertorium for aandelige Sager« (I—III, 1828—29) med Brudstykker af en højst interessant Selvbiografi, men senere blev der stille omkring ham. Hertil bidrog vel dels hans andet, ulykkelige, Ægteskab, dels den Række bitre Stridigheder, hvori han udvikledes med sin Provst, N. L. C. Bentzon i Ringsted. I sine senere Aar havde T. to Gange Visitatsbesøg af J. P. Mynster, der fældede en meget streng Dom over hans mangelfulde Evne til logisk Begrebsudvikling, »Affectation«, »sødt klingende, hykkelske Phraser« m. v. — T. var uden Tvivl en usædvanlig, sprudlende Begavelse, især et udpræget Forfatters talent, men han synes at have lidt under Mangel paa strengere Skoling som Underlag for en mere frugtbar Udnyttelse af de rige Evner. — Maleri af C. F. Christensen 1824 (Familieej). Stik derefter af J. M. Haas 1880. Mindetavle i Gyrstinge K.

Selvbiografi i J. Thisted: Repertorium for aandelige Sager, I, 1828, S. 46—59, 173—92; II, s. A., S. 60—82, 270—86; III, 1829, S. 1—25. N. C. Øst: Archiv for Psychologie, Historie, Literatur og Kunst, VIII, 1827, S. 165—70. »Pastor Thisted i Regentskirken«, [1825]. Kirkehist. Saml., 4. Rk., IV, 1895—97, S. 461 f., 47gf.; VI, 1899—1901, S. 231—40, 424[^], 428. L. N. Helveg: Den Danske Kirkes Historie efter Reformationen, 2. Udg., II, 1883, S. 444—49. F. Rønning: N. F. S. Grundtvig, III, 1, 1911, S. 9—12, 95 ff. Christine Daugaard: Biskop Daugaard, I, 1896, S. 264 f., 370; II, s. A., S. 63. Breve fra og til N. F. S. Grundtvig, udg. af Georg Christensen og Stener Grundtvig, II, 1926, S. 52 f. J. P. Mynsters Visitatsdagbøger, udg. af Bjørn Kornerup, I, 1937, S. 24. f.; II, 1937, S. 303 f., 306.

Bjøm

Komefidm

Thisted, Valdemar Adolph, 1815—87, Forfatter. F. 28. Febr. 1815 i Aarhus, d. 14. Okt. 1887 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Løjtnant, senere Sognepræst i Gyrstinge og Flinterup Jørgen T. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 1° 28. Okt. 1840 i Bregnet med Henriette Hansine Hansen, f. 7. Marts 1815 i Kbh. (Trin.), d. 2. Okt. 1904 paa St. Hans Hospital, D. af Maleren Hans H. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst. 2° 23. Juli 1853 i Vejlbj., Hasle Hrd., med Elisa Otilia Rasmussen, f. 12. April 1830 i Aarhus, d. 20. Juli 1901 paa Frbg., D. af Regimentsdyrlæge Niels R. (1788—1849) og Jacobine Lovise Amalie Bidsted (1797—1868).

Om sine Forældre og sin Barndom fortæller T. Erindringer i »Præstekald« (I—II, 1859). Tolv Aar gammel kom han i Huset hos Morbroderen, Overkrigskommissær A. F. Elmquist i Aarhus, der satte ham i Byens lærde Skole, hvorfra han dimitteredes 1833. T. begyndte det teologiske Studium, men dyrkede hellere æstetiske Interesser og kendte bl. a. P. L. Møller og Søren Kierkegaard. I »Nytaarsgave for 1834«, som han selv udgav, debuterede han med nogle Digte. Et Par Aar var han Huslærer paa Herregaarden Skærvad ved Grenaa, men paa Faderens Forestillinger samlede han sig om sit Studium, vendte 1839 tilbage til Kbh. og absolverede 1840 teologisk Attestats. S. A. giftede han sig og oprettede i Skanderborg en Skole for Drengene, som han bestyrede til 1844.

T.s første, ulykkelige Ægteskab nærrede hans heftige, utilfredsstillede Udlængsel, der sammen med mange læste Rejsebøger og fri Fantaseren danner Folie for »En Vandring i Syden« (1843), o: Schweiz, udgivet under Mærket Emanuel St. Hermidad, hvormed T. signerede en Række Arbejder. Romanen vakte en vis Opmærksomhed, men demonstrerer tydeligt den Hang til romantisk-topografisk Ekskursion og filosofisk Mediteren, som Samtiden, og bl. a. P. L. Møller, der højligt værdsatte T.s poetiske Sider, allerede paatalte. Hans Forbillede her er mindre Bulwer end Stael-Holstein, hvis vidtløftige Prosa han har paasat lidt af »Improvisatoren«s Kulør. Den

romaneske Handling holdes i Gang af en skøn Italienerinde, som forfølges af en grevelig Libertiner. Hendes Tilbeder, en dansk Læge, foretager Vandringen endnu en Gang i »Tabt og vunden« (I—II, 1849), ogsaa med Scener fra Schweiz, som T. denne Gang kendte fra en Rejse, han 1844 gjorde for Udbyttet af sin første Bog, uden at den i synderlig Grad kom Stil eller Komposition til gode. Paa over tusind Sider afhandler han en Elskovskonflikt, der minder om de gamle ridderlige Romaners. Hjemkommen blev han Adjunkt ved den nyoprettede videnskabelige Realskole i Aarhus og udgav »Havfruen. Et Afsnit af min Grandonkels Livshistorie, redigeret af Kandidat G. Kessing. Udgivet og med en Indledning forøget af Emanuel St. Hermidad« (1846). »Havfruen« er T.s første, mærkelige Forsøg paa Skildring af en Underverden, litterært med Forlæg i alskens Sagn og Fouqués »Undine«, paavirket i sin Form af Søren Kierkegaard og i sin Tanke af Hegels Filosofi.

Med kongelig Understøttelse foretog T. sin anden Udenlandsrejse og opholdt sig næsten et Aars Tid i Italien (1849—50), hvorom han bestandig havde drømt, og som han allerede i sin første Bog bragte sin Hyldest. Det forekom ham hans aandelige Fædreland og er hans Digtningens hyppigste Inspiration og Staffage. For sin Begejstring gav han Luft i en Række Breve til »Fædrelandet« optrykt som »Episoder fra et Reiseliv« (I, 1850), hvoraf enkelte Sider er skrevet med en næsten smittende Henrykkelse, og udgav siden »Romerske Mosaiker« (1851) og »Neapolitanske Aquareller« (1855), der iblandt uformidlet Gods viser megen Sans for Folk og Kunst. Romantisk-topografiske Ekskursions- og Elskovsromaner i Smag med hans tidligere er »Sirenernes Ø«, o: Capri (I—II, 1853) og »Familieskatten« (1856). Italiensk Emne har ogsaa »Bruden« (1851), en Digtcyklus, og flere af Fortællingerne i Samlingen »Hjemme og paa Vandring« (1854), hvor Hjemmet repræsenteres af »De to Spioner«, med Emne fra Trearskrigen og Hyldest til Nationen, ligesom i »Danmark bestaer!« (1849), der tager Uffe-Myten til Indtægt. Samlingens første Fortælling »Allah Kerim« er en østerlandsk Historie og en Frugt af T.s Syslen med »Tusind og een Nat«, som han oversatte og bearbejdede i Udvalg (I—VI, 1852—54). Som Oversætter optraadte han allerede i sit Debutarbejde og udgav siden bl. a. den første danske Gengivelse af »De tre Musketerer« (I—III, 1846), af hvis Forfatter han bragte originale Bidrag i sit »Le Nord. Revue de la littérature française« (1845), medens et senere Tidsskrift for underholdende Læsning »Ved Arnestedet« (1854) er mere tysk orienteret.

Efteraaret 1853 blev T. ved Aarhus Realskoles Nedlæggelse afskediget med Ventepenge. Men hans Forfatter- og Publicist-

virksomhed kunde alene ikke tilfredsstillende ham. Allerede 1851 søgte han gejstligt Embede, han længtes efter Samling og Sikkerhed og beskikkedes Efteraaret 1855 til Sognepræst i Højrup i Ribe Stift. For sine Oplevelser i dette Embedes første Aar, for sin Kamp med sig selv og sin Menighed (og T. foregriber her baade Schandorph og Pontoppidan) gør han Rede i »Præstekald. En Samling Breve, udgivet af Herodion« (I—II, 1859), et konfessionelt og stærkt personligt Arbejde af en heterogen og dagbogsagtig Natur. Brevene vakte megen Opsigt ved deres Betragtninger over Statens Forhold til Kirken, over Præsters Giftermaal, Indførelse af Menighedsraad o. a. T. har religiøst modtaget Indtryk fra Kierkegaard, men har været med til at fremme det moderne Kirkesyn i Danmark. Mod forskellig Kritik tog han til Genmæle i »Præstekald, anslaaet og ansat af »Fædrelandet« [Clemens Petersen] og »Dagbladet« [Rud. Varberg]. Nogle Træk til Belysning af Kritikens Standpunkt her i Danmark, ved Herodion« (1859) og i »Til Christi Menighed fra Præsten i Hvilsted« (I—VII, 1859), der er en Slags Fortsættelse af »Præstekald«. Kirkeorganisatoriske Spørgsmaal drøfter han ogsaa i sine »Søgnedagsprædikener« (I—III, 1860), som i øvrigt indeholder opbyggelige Betragtninger og lidt novellistisk Stof. Fra Tid til anden skrev T. Vers i Aviser og Blade. Et Udvalg heraf samlede han i »Digte« (1862), der har flere smukke religiøse og patriotiske Stemninger, men kun sjældent et originalt Udtryk herfor. S. A. forflyttedes han til Tømmerup ved Kalundborg og skrev her sit berømte og interessante Arbejde »Breve fra Helvede, udgivne af M. Rowel« (1866). Ligesom i Heibergs »En Sjæl efter Døden« er T.s Helvede en Fortsættelse af det slette Liv paa Jorden, men er opfattet som en Mellem-Væren mellem Døden og Dommen. Interiøret er givet med enkelte, store, stadig tilbagevendende Træk, der passer vel til den fortvivlede Stemning, hvorefter alle er besatte. Stoffet er tilvejebragt dels ved Skildringer af Tilstanden i Helvede, dels ved Sjælens Meddelelse af jordiske Erindringer, som sætter en Slags Handling i Gang. Og Livet snakker bestandig med i T.s Helvede, forvrænget, men pirrende og forstyrrer Bogens Tendens: at mane de levende til Omvendelse. Den Sensualisme, som ogsaa farver hans tidligere Arbejder, har kraftigere Kulør i disse Breve og har sikkert bidraget til deres Succes. »Breve fra Helvede« oversattes hurtigt til flere Sprog og gjorde i Tyskland ligefrem Furore. Selv fik Forfatteren Samvittighedsnag, han frygtede for at have forarget og foruroliget mange og gjorde en Slags Bod i »Høgholt« (1868), nogle farveløse religiøse Parabler. »Høgholt« blev T.s sidste Arbejde. En Nervesvækkelse

nødsagede ham til at opgive baade Embede og Forfatterskab. Han flyttede 1870 til Frbg., hvor han tilbragte sit sytten Aar lange Otium plaget af Sygdom og af Bitterhed over Mangelen paa den Anerkendelse, han mente at have Krav paa.

Kort før sin Død fik han Digtergage, men Eftertiden synes at ville give de af T. i »Breve fra Helvede« slemtrakterede Recensenter Medhold. T. havde Følelse og Fantasi og megen Modtagelighed. Han omfattede mange af Tilværelsens Sider, men hans skabende Evne var hverken stærk eller betydelig, og det Tilløb til en Digter, der var i ham, skjulte han ofte under misforstaaet og prosaisk Omstændelighed, som gør meget i hans Bøger, trods smukke Enkeltheder, til trættende og utaknemmelig Læsning. Han skriver løs, men komponerer ikke, han samler, men vrager ikke. Han er monoton og langtrukket og erstatter ikke Handling og Drama med ny Psykologi. Personligst hos ham er hans Sans for det usædvanlige og smukkeste hans Sværmeri. Derfor blev »Breve fra Helvede« en fængslende Løsning af en makaber Opgave og enkelte Rejsebrev indtagende Lektüre. — Træsnit af H. P. Hansen 1886.

V. V. Holm i Nutiden 15. Marts 1885. M. Galschiøt i III. Tid. 23. Okt. 1887.
P. V. Rubow i Rom og Danmark, II, 1937, S. 120 f. H. Lausten Thomsen i Sønderjydske Aarbøger, 1937, S. 247-65-
Daniel Preisz

Tholle, Johannes Emil Immanuel, f. 1891, Havearkitekt. F. 15. Nov. 1891 i Marstal. Forældre: Sognepræst i Marstal, senere i Rise Provst Thorvald Henrik Jacob T. (1840—1923, gift i° 1869 med Anne Christine Skouboe, 1843—79) og Johanne Petrea Plum (1857—1915). Brodersøn af Julius T. (s. d.). Gift 29. Marts 1914 i Holbæk med Helga Andersen, f. 3. Nov. 1891 i Marstal, D. af Skibsfører Albert Minor A. (1851—98) og Eline Rasmussen (1858-1927).

Efter Præliminæreksamen og praktisk Uddannelse som Gartner tog T. 1915 Havebrugseksamen, hvorefter han helligede sig Havearkitektur og Kirkegaardsvæsen. 1916 var han Assistent hos Havearkitekt B. Errboe, 1917—18 Assistent ved Kbh.s Begravelsesvæsen og er fra 1918 Havearkitekt paa Frbg. og Konsulent i Kirkegaardssager. Som Havearkitekt har T. anlagt og forestaaet Regulering af mange Kirkegaarde og Privathaver. Hans store Interesse for og indgaaende Indsigt i Kirkegaardsvæsen har sat sig mange Spor af praktisk og teoretisk Art. Han er saaledes fra 1926 Medlem af Bestyrelsen og Sekretær i Foreningen for Kirkegaardskultur og fra 1927 Redaktør af Foreningens Tidsskrift »Vore Kirkegaarde« samt

Forfatter til »Kirkegaardshaandbog« (1933), »Danske Urnehaver ved Aaret 1939« (1939) og »Kortfattet Vejledning til Kortlægning og Protokollering af Kirkegaarde« (1929). Gennem disse Arbejder har han ydet værdifulde Bidrag til en bedre Udformning, Udnyttelse og Vedligeholdelse af vore Kirkegaarde.

T. nærer stor Interesse for Organisationsvæsen, paa hvilket Omraade han har udvist meget Initiativ og Idérigdom. Som Formand for Foreningen af danske Havebrugskandidater 1933—40 udførte han et betydeligt og resultatrigt Arbejde. I Bestyrelsen for Kbh.s Kreds af Alm. dansk Gartnerforening fra 1923 og Sekretær fra 1934 har han ydet værdifulde Bidrag til denne Forenings Trivsel. Fra 1930 er han Medlem af Alm. dansk Gartnerforenings Repræsentantskab. Han var Medlem af Foreningen af danske Ugeblade, Fagblade og Tidsskrifters Repræsentantskab 1933—34 og af dens Bestyrelse 1938—41. Han var Medstifter af Dansk Havearkitektforening 1931 og af Selskab til Kbh.s Historie og Topografi 1936, 1941 blev han Medlem af Fællesraadet for Havekunst.

T. har interesseret sig meget for Havebrugets Historie i Danmark og med Flid samlet en Rigdom af Oplysninger herom. Som synlige Resultater af denne Interesse kan nævnes Bogen »Danske Gartnere« (1927) og en Række Biografier af danske Gartnere i »Nordisk ill. Havebrugsleksikon«, til hvis 4. Udg. (I—II, 1934—36) T. ydede mange andre Bidrag. Ogsaa i amtshistoriske Aarbøger har han behandlet Havebrugets Historie og desuden Planterne i Folketroen. Som en meget flittig Skribent har han leveret Bidrag i Form af Artikler og Kronikker til en Række Fagblade, Dagblade, Ugeblade og Leksika i Ind- og Udland. Han var 1918—20 »Berlingske Tidende«s Havemedarbejder og er fra 1921 Havemedarbejder ved »Hus og Hjem«. Af T.s mange litterære Arbejder skal yderligere nævnes det tre Bind store Værk »Danske Gartnerivirksomheder« (1934—36) og en Række mindre Haandbøger og Vejledninger. Ved mange Studierejser har T. erhvervet sig Førstehandsviden om bl. a. Kirkegaardsforhold i en Række Lande.

Tegning af Lars Nielsen 1936.

Gartner-Tidende, LVII, 1941, S. 528. Fyns Tidende 15. Nov. s. A. Viola 19. Nov. s. A. ± Pedersen.

Tholle, Carl **Julius** Gundersen, 1831—71, Arkitekt. F. 21. Juli 1831 i Kbh. (Helligg.), d. 7. Nov. 1871 i Viborg, begr. sst. Forældre: Skomagermester Heinrich T. (1802—87) og Ane Marie Gundersen (1801—68). Gift 19. Juni 1866 i Borbjerg med Mathilde

Frederikke Olsen, f. 19. Marts 1834 i Helsingør, d. 6. Okt. 1916 paa Frbg., D. af Overlærer, senere Rektor F. C. O. (s. d.) og 1. Hustru.

T. fik allerede 1841 Adgang til Akademiets Elementarskole. Den til Afgangseksamen svarende store Sølvmedaille vandt han Okt. Kvartal 1855. Navnlig G. F. Hetsch øvede i disse Aar Indflydelse paa Undervisningen. T.s Studietid havde været afbrudt af meget praktisk Arbejde; han havde efter Hetschs Raad gjort Svendestykke som Murer og desuden arbejdet som Konduktør for L. A. Winstrup. I Aarene efter den store Sølvmedaille var han Konduktør for N. S. Nebelong (s. d.) og begyndte tillige at drive selvstændig Virksomhed. 1863 vandt han den lille Guldmedaille. S. A. ansattes han af N. S. Nebelong som Konduktør ved Viborg Domkirke og nyttede derover fra Kbh. Formelt havde T. kun Overledelsen ved Domkirkens Genopførelse den korte Tid mellem Nebelongs Død (9. Okt. 1871) og hans egen, men hans virkelige Indsats var stor. Desuden fik han megen Betydning for Viborg baade ved sin private Praksis og som Raadgiver. T. var i Besiddelse af en fin og skolet, men noget spinkel Smag, som almindeligt hos den sentklassicistiske Retning inden for dansk Arkitektur. Sikrest var han, naar han benyttede det tilvante klassicistiske Formsprog. Karakteristiske Eksempler derpaa er: Forlystelsesstedet »Salonen« ved Nørresø uden for Anlægget Borrevold (1867), Hedeselskabets Bygning paa Hjultorvet (1868, oprindelig Kreditforenings bygning), Nytorv 1, Store St. Pedersstræde 4, alle i Viborg, endvidere den lille Herregaard Charlottenlund paa Langeland (1868). Naar T. anvendte historiske Motiver, som han ligesom f. Eks. Winstrup ofte sammensatte fra forskellige Tider eller forbandt med de særligt klassicistiske, kunde han forfalde til en skematisk Behandling. Dette er saaledes Tilfældet med Raad- og Tinghuset i Viborg (opført af V. Th. Walther 1872—74, i italiensk Renæssancestil), om end det dertil knyttede Arresthus ikke er uden en vis Skønhed. Fra hans Praksis kan for øvrigt nævnes: Sparekassens ældre Bygning, St. Mathiasgade 47, Viborg (1868, med Tilbygning af H. C. Amberg 1889), Eksercerhus og Depotbygning ved Rødevej sst. (1871), Hovedbygningen paa Nedergaard, Langeland (1867) det romanske Taarn ved Harre Kirke (1869), Præstegaard i Farsø (1870). Til Støtte for hans Enke og efter hendes og Børns Død til Udsmykning af Domkirken oprettede Venner et Mindelegat under hans Navn. — Træsnit 1876 efter Fotografi.

Jyllandsposten 12. Okt. og 8. Nov. 1871. Danske Herregaarde ved i920> II, 1923, S. 415—21. Viborg Stiftstidende 18. Juli 1931. P. Severinsen: Viborg

Domkirke med Stad og Stift i 800 Aar, 1932, S. 505—09. Viborg Købstads Historie, udg. af Viborg Byraad, I, 1940, S. 261; II, s. A., S. 478.

Knud Millech.

Thomassen (ved Daaben Thomasen), **Ejnar** Carl, f. 1881, Forfatter, Oversætter. F. 23. Sept. 1881 i Kbh. (Garn.). Forældre: Tobaksfabrikant Carl Theodor Thomasen (1835—1910) og Anna Marie Dorthea Ludvigsen (1843—1930). Gift 1. Febr. 1918 i Kbh. (Andreas) med Agnes Sophie Rossing, f. 17. Maj 1881 i Stubbe-købing, D. af Købmand Christian Jacob R. (1839—1926) og Karen Johanne Axeline Pingel (1849—1936).

T. uddannede sig som Polytekniker i Zurich 1901—02 og ved Technische Hochschule i Karlsruhe 1902—07. I de følgende to Aar arbejdede han som Ingeniør i Lausanne og 1909—14 i Rusland og Sibirien, men har siden levet som Forfatter, Oversætter og Foredragsholder. Under Studieaarene i Schweiz og Tyskland omgikkes han mange russiske studerende, og derved øgedes hans allerede i Drengesaarene vakte Interesse for russisk Aandsliv. 1919 udgav han en smuk Bog, »Russernes Malerkunst«, med fornemt Billedudstyr, en Oversigt over den europæisk paavirkede russiske Malerkunst, et af de første Værker i sin Art i Vesteuropa. Den russiske Malerkunst betog ham ved sit Emnevalg og sin realistiske Aand, og den russiske Digtning fængslede ham ved sit Mod, sin radikale Sandhedssøgen og sin indtrængende Menneskeskildring. Det er først og fremmest Dostojevski, T. har beskæftiget sig med. 1940 udgav han en levende og indsigtfuld Skildring af denne Digtters Liv og Forfatterskab, og han har i Aarenes Løb oversat en Række af Dostojevskis Romaner, bl. a. »Rodion Raskolnikof« (I—II, 1921), »De Besatte« (I—II, 1922), »Idioten« (I—II, 1926), »Fra Dødens Hus« (1929), »Brødrene Karamassof« (I—III, 1930), »Arme Mennesker« (1941), »Dobbeltgænger« (s. A.) samt et Bind Noveller (»Hvide Nætter«, 1942) og »Optegnelser fra et Kælderdyb« (s. A.); under Forberedelse er et Bind Breve med Kommentarer. Endvidere har T. oversat Værker af Tolstoi (»Anna Karenina«, I—II, 1929), Turgenjev (»En Digtters sidste Ord«, 1940), Tjekhov (»Onkel Vanja«, opført paa Det kgl. Teater 1926; »De tre Søstre«, opført sst. 1927), Maxim Gorki (»Min Barndom«, 1918; »Mellem Fremmede«, s. A.; »Læreaar« og »Vandringer«, 1923), Leonid Andrejev (»De syv hængte«, 1917; »Røveren«, 1918), Fjodor Sologub (»Den lille Dæmon«, 1932), Avdénenko (»Jeg elsker —«, 1936) o. fl. T.s Oversættelser er kunstnerisk værdifulde; han søger at bevare den russiske Lokaltone uden at slaa af paa Kravet om

et lødigt Dansk. Ind imellem har han skrevet Artikler og Afhandlinger om russiske Emner. 1933 belyste han i en Kroniktrilogi (i »Politiken«) russisk Digtning fra omkring Aarhundredskiftet, °S 1935 offentliggjorde han i »Samleren« (XII) en Afhandling om Kunsten i Sovjet. Andre Artikler har været trykt i »Tilskueren« (1916—17) og »Gads danske Magasin« (bl. a. »Rusland og Europa«, XXXIII, 1939). Ved sine Artikler, Bøger og Oversættelser har T. gjort et fortjenstfuldt Arbejde for at udvide Kendskabet til russisk Aandsliv og derigennem bidraget til en dybere Forstaaelse af russisk Væsen. — Maleri af Juel Madsen. Radering af samme 1918. Tegning af Otto Christensen.

Chr. Rimestad i Politiken 23. Nov. 1940. Kristeligt Dagblad og Berl. Tid.

3. ep. 94

Felix Nørgaard.

Thomassen (ved Daaben Thomsen), Carl Frederik, 1850—1918, Skolemand. F. 11. Okt. 1850 i Kbh. (Trin.), d. 7. Nov. 1918 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Arbejdsmand, senere Forpagter Jørgen Christian Thomsen (1817—1901) og Inger Marie Jensen (1809—79). Gift 18. Maj 1877 i Kbh. (Johs.) med Caroline Adolphine Colding, f. 7. Jan. 1851 i Kbh. (Holmens), d. 21. Juni 1922 sst., D. af Malermester Peter Henrik C. (1808—99) og Marie Sophie Christine Bording (1815—79).

T. tog Skolelærereksamen 1869, privat dimitteret, og Artium, privat dimitteret, 1875, var Lærer ved Privatskoler 1868—79, ved Kbh.s Kommuneskoler 1879—91, ved Kbh.s Seminarium 1880—96 og tillige Forstander her i nogle Aar. 1896—1906 var han Lærer ved Blaagaards Seminarium og 1891—1914 var han Klokker ved Johanneskirken paa Nørrebro. Levende pædagogisk Sans var hos T. forenet med overordentlig Arbejdsevne og administrativ Dygtighed, som det især viste sig i hans Virksomhed som Bureauchef ved de siden 1893 afholdte danske og nordiske Skolemøder, som Sekretær ved Danmarks Lærerforenings Kontor, Formand for Sjællands Stifts Skolemøder og som Bestyrelsesmedlem og fra 1901 Inspektør ved Dansk Skolemuseum. Ikke mindst ved de nordiske Skolemøder blev han med sin Livfuldhed og altid oplagte Interesse et Midtpunkt og en i hele den nordiske Skoleverden kendt Skikkelse. Mest har han dog betydet for Skolemuseet, som han udvidede og omordnede og gennem skiftende Udstillinger gjorde til et Centrum for Studiet af ældre og nyere Undervisningsmateriel. 1915 udgav han et stort Værk om Skolemuseer og pædagogiske Biblioteker Verden over, en værdifuld Materialesamling; i øvrigt har han udgivet flere Beretninger om Skolemøder, »Fortegnelse over Dansk

pædagogisk Literatur« (1896), et Skrift om Skolestuens Udstyr (1908, 3. Udg. 1913), en Skildring af Blaagaards Seminarium (1898) og et Festskrift for St. Johannes Kirken (1911); 1898—1900 redigerede han »Aar bog for Folkeskolen«, og fra 1903 var han Hovedredaktør af »Nyt Tidsskrift for Abnormvæsenet«. Han var desuden Medarbejder ved Salmonsens Leksikon. — Kancelliraad 1896. Justitsraad 1906. — R. 1899. DM. 1911.

Fr. Thomassen: Dansk Skolemuseum gennem 25 Aar, 1912. Lærerne og Samfundet, I, III, IV, 1913—14. Folkeskolen, XXXV, 1918, S. 436 f. C. G. Jessen i Tidsskr. f. dansk Skolehygiejne, VI, 1918, S. 65 f. Nationaltid. 7. Nov. 1018. R. C. Mortensen i Berl. Tid. s. D. *J n 11 / i 1 • T 1*
bvnd Dahl {Joakim Larsen}.

Thomesen, Eskil, d. ca. 1538, Johannitterprior og Rigsraad. Formentlig f. ca. 1470, d. ca. 1538, begr. i Antvorskov Klosterkirke. Familieforhold ukendte.

E. T. blev Juni 1491 indskrevet ved Universitetet i Greifswald; Baccalaurgraden tog han Okt. 1492 i Rostock en Maaned efter sin Immatrikulation her, men Magister blev han Okt. 1496 i Greifswald, efter at hans Baccalaurgrad fra Rostock var godkendt. Fra Rostock-Matriklen ved vi, han var »Roskildenser«, men om hans Stand siges intet. Antagelig tilhørte han allerede da Johannitterordenen, som vel har bekostet hans Studier. I alt Fald 1508 var han Prior i Antvorskov, som hans Besegling af Dokumenter viser; med denne Stilling fulgte Tilsyn med de øvrige danske Johannitterhuse og Optagelse i Rigsraadet med Rang efter Sorø's Abbed. Hans Prælatstilling pointerede Paven 1516 ved at tillade ham at bære Bispedragt og udøve visse biskoppelige Funktioner i Klostrene. — Som Rigsraad har han deltaget i vigtige Forhandlinger, men hans særlige Indsats kan ikke konstateres; han hørte imidlertid til de første af de sjællandske Raader, der brød med Christian II. (1523). Da E. T.s Priortid overhovedet kendemærkes ved Statens stadig voksende Krav til de rige Herreklostre, blev en fremtrædende Side ved hans Virksomhed Værnet om Ordenens Rettigheder og Besiddelser. Originalen til den vigtige Registratur af Antvorskov Godsbreve bærer tydelige Mærker af væsentlig at være affattet i E. T.s Tid (trods Dateringen 1607). At E. T. sympatiserede med den Reformkatholicisme, som ønskede Bibelstudiet fremmet, viser hans Støtte af Hans Tausens langvarige akademiske Studier og hans Brug af denne til Undervisning og Prædiken. Dette modstrides ikke af hans afgjorte Forkastelse af Luther, som baade hans Tiltrædelse af Rigsraadets Proklamation af 28. Juni 1524 mod aabenbart og hemmeligt »Lutheri« viser, eller af hans Indgreb over

for Tausen, da denne ytrede sig luthersk; han maa ogsaa have godkendt Tausens endelige Udstødelse af Ordenen efter hans aggressive Optræden i Viborg. — Udviklingen under Frederik I. kunde da ikke tiltale ham, og han har sikkert 1531 med Sorg fyldestgjort Hvervet at modtage Kirkernes Sølv. Paa Herredagen i Kbh. 1533 efter Frederik I.s Død stemte han for Udsættelsen af Kongevalget og medbeseglede det »Enighedsbrev« af 13. Juli, der forpligtede til ingen Konge at vælge uden hele Raadets Samtykke. Men kirkeligt gik han med Mellempartiet og medbeseglede Recessen af 3. Juli, som lovfæstede en Nationalkirke, uafhængig af Paven, hvor Evangeliet skulde prædikes, men ene Biskopperne beskikke saavel Præster som Prædikanter. Den af E. T. medbeseglede Henvendelse til Paven om Stadfæstelse af Torbern Bille som Ærkebiskop blev heller ikke afsendt. — Med Christian III.s Statskup efter Grevefejden og med Rigsdagen 1536 var E. T.s Stilling i Rigsraadet forbi, men han vedblev som Prior i Antvorskov til sin Død. — Ligstenen fra Antvorskov Kirke med hans Billede kendes gennem en Tegning fra 1756 af S. Abildgaard.

A. Hofmeister: Die Matrikel der Universität Rostock, II, 1891. Kirkehist. Saml., 4. Rk., VI, 18go.—1901, S. 368. J. B. Daugaard: Om de danske Klostre i Middelalderen, 1830, S. 277 f. H. Petersen: Dsk. gejstlige Sigiller, 1886. Acta pontif. Danica, VI, 1915. Kr. Erslev og W. Møllerup: Kong Frederik I.s Registranter, 1879. De ældste danske Archivregistraturer, IV, 1885 (Antvorskov Breve). Hist. Tidsskr., 4. Rk., III, 1872—73 (A. Heise: Herredagen i Kbh. 1533). Mindesmærker fra Antvorskov Klosterkirke, 1859.

J. Oskar Andersen.

Thomesen, Hans, 1532—73, Præst og Salmebogsforfatter. F. 1. Marts 1532 i Hygum ved Ribe, d. 22. Sept. 1573 i Kbh., begr. i Frue K. Forældre: Provst over Frøs og Kalvslund Herreder og Kannik i Ribe Thomas Knudsen (s. d.) og Hustru. Gift i^o 16. Nov. 1561 med Margrethe Lauridsdatter, f. ca. 1545, d. 14. Sept. 1562, D. af Borger i Kbh. Laurids Michelsen. 2° 1563 med Magdalene Madsdatter, d. 1582 (gift 2° 1575 med H. T.s Eftermand i Præsteembedet Mag. Rasmus Katholm, d. 1581, gift i^o 1570 med Elisabeth Jacobsdatter Hasebart, ca. 1551—75), D. af Borg-, senere Stiftsskriver i Ribe Mads Anchersen.

H. T. gik i Ribe Katedralskole under den kendte Rektor Jens Pedersen Grundet (s. d.), studerede en Tid ved Kbh.s Universitet, bl. a. under Niels Hemmingsen, der satte stor Pris paa ham, men drog 1553 som Hovmester for tre unge Adelsmænd af Slægten Venstermand til Wittenberg, hvor han 1555 tog Magistergraden. 1557 blev han af Biskop Hans Tausen kaldet til Rektor i Ribe.

»Ribe Skolebog« meddeler, at han forestod sit Embedes Forretninger med største Troskab og til stor Gavn, og melder om hans Indkøb til Skolens Bibliotek bl. a. af »Missæ quatuor Clementis non Papæ«, »Den danske Psalmebog udi Pergament« og et Leksikon i det græske Sprog. 1558 bekræftede han sammen med Ribes fire Præster et Vidisse af Hertug Valdemars Kongebrev af 1327 om Puggaards Gods. Blandt hans Elever kan nævnes Peder Jensen Hegelund og Anders Sørensen Vedel.

Medens han som ugift Rektor boede her i Puggaard, begynder det, der for Eftertiden kom til at staa som hans Livs Hovedopgave, under Samarbejde mellem ham og hans Fader, de to Wittenbergmagistre, begge i Manddoms Kraft og poetisk begavede, og med Biskop Hans Tausen, den ejendommeligste og selvstændigste af den danske Reformations Salmedigtere, som inspirerende Myndighed over sig. Under sit Dagligarbejde med Skolepeblingenes Sangopvartning i Kirkerne og ved andre Lejligheder førtes nemlig H. T. ind i et hymnologisk Samlerarbejde, dels med Hensyn til Salmemelodierne, der skulde findes frem af tyske Nodebøger og gamle latinske liturgiske Haandskrifter, dels med Teksterne, idet han ved at have levet med i wittenbergsk Kirkeliv havde erfaret, at der var meget godt luthersk Salmegods, vi endnu ikke havde faaet overført paa Dansk.

Ved en Sørgefest i Ribe for Christian III. holdt H. T. en Tale om denne Konge og fik den trykt i Basel 1560. Denne Tale, der har historisk Interesse ved at nævne en Del ellers ukendte Træk fra Kongens Ungdom, har rimeligvis bidraget til at skaffe H. T. Kong Frederik II.s Bevaagenhed; thi da H. T. ved Nytaar 1561 prøvede at tage sin Skæbne i egen Haand og opsøgte Kongen paa Emborg (Øm Kloster), modtog han Kongens Anbefaling til Universitetet, i hvilken dette opfordres til at skaffe denne Brevviser, »som har berettet for os, hvorledes han er til Sinds at ville give sig did til Universitetet«, et Kald der eller andensteds, »efter som I kunne formærke, at han er lærd og duelig til«, og kort efter fik han endvidere Løfte om det første ledige Kannikedømme i Ribe, et Løfte, der først indfriedes halvfjerde Aar senere, da han var Præst i Kbh.

Marts 1561 forlod nemlig H. T., ledsaget af sin Discipel Anders Sørensen Vedel, Ribe for at drage til Hovedstaden. Muligvis har han tænkt sig, at det skulde blive Rektorembedet ved Metropolitan-skolen, der først vilde aabne sig for ham; men det blev det ledige Embede som Førstepræst ved Frue Kirke, hvortil han kaldedes 24. Maj 1561, og ved Provstimødet samme Sommer blev H. T.

af Biskop og Præster valgt til Provst for Smørum og Sokkelund Herreder og dermed til Sjællands Stifts øverste Provst. Trods sin unge Alder havde han de bedste Forudsætninger for at bestride denne betydelige Stilling. Lyskander karakteriserer ham som saare kyndig i Filosofien og Teologien, klar af Aand og Tale, alvorlig og elegant i sine Prædikener, en Beskrivelse, der passer godt sammen med Metropolitanskolerektoren Jens Tøstesens Omtale af ham som et Mønster paa værdig Optræden, Dyd og gode Sæder. Hans Iver i Gerningen skønnes bl. a. af den af ham foretagne private Opnotering af Synodalbestemmelser og andre kirkelige Regler bag i hans Eksemplar af Kirkeordinansen samt af hans Optræden over for den Hjørlande Præst Hr. Jakob Andersen, der havde gjort sig skyldig i »Trylleri og Guds Ords Vanbrug«. H. T. advarede Hr. Jakob, først underhaanden, senere fra sin Prædikestol, og Hr. Jakob svarede med at stævne Provsten for Landemodet, der resolverede, at H. T. kun havde gjort sin Pligt, og dømte Præsten fra Kjole og Krave. 1569 ved Biskop Poul Madsens Kaldelse til Sjællands Bispestol ønskede Kongen H. T. til Biskop i Ribe; men hans gamle Studiefælle fra Ribe og Wittenberg, Kannik og Læsemester i Ribe Mag. Jens Laugesen, Hans Tausens Svigersøn, blev ved Købstadpræsternes Valg den foretrukne, og derved forblev det. 1572 kreerede Niels Hemmingsen H. T. til Baccalaureus i Teologien ved Kbh.s Universitet, og s. A. havde denne den Ære at assistere Biskop Poul Madsen ved Dronning Sophies højtidelige Kroning. Efter Mag. Morten Pedersens Kalenderoptegnelser havde Niels Hemmingsen udvalgt H. T. til sin Efterfølger som Professor; men kort efter døde H. T. Han efterlod sig to Sønner, der antog Navnet Jæger, og een Datter.

H. T.s tolvaarige Embedsvirksomhed i Kbh. som Sognepræst ved Frue Kirke indtil hans Død allerede i 41 Aars-Alderen betegner i alle Maader hans Manddomsmodning. Her giftede han sig, mistede efter knap et Aars Ægteskab sin unge Hustru i Barselseng, giftede sig paa ny og saa Børn vokse op. Her virkede han i sit ofte tunge og farefulde Præstearbejde under de mange Pestepidemier, der i de Aar gik over Byen; her vandt han sig en Venneflok og kom paa Embeds Vegne ogsaa mange af den danske Adel nær; her fik han i sit næstsidste Aar sin yngre Broder Mag. Poul Thomesen til Kapellan, og her fuldendte og afsluttede han sit Salmearbejde, idet han i Efteraaret 1569 udgav den Salmebog, der i 130 Aar blev den danske Kirkes privilegerede.

Denne smukt trykte, storstilede Salmebog med udførlig Kalenderanvisning, med Nodetryk til Salmerne, saa at Menigheden kan

lære at synge dem, prydet med enkelte Træsnit og forsynet med grundige Registre, er H. T.s Æreminde; thi som Salmebogsredaktør staaer H. T. indtil den Dag i Dag uovertruffen i Danmark baade ved sit praktiske Greb og sin historiske Kyndighed. Ud af Reformationsaarhundredets kaotiske danske Salmesamlinger, ofte med flere Oversættelser af samme Salme, skabte han Enhed og Klarhed, idet han dels udvalgte een Form, den i Kbh. brugte (Frue Kirke var dengang blevet Danmarks liturgiske Mønsterkirke), og dels ordnede Salmerne efter bestemt Princip: den kristne Tros Hoved artikler, og herindenfor med dyb Indleven i de forskellige Salmetypers Artspræg forstod at faa sammenstillet det ensartede. Hans historiske Sans spores baade i hans egen Salmebogsfortale, i de udførlige Forfatterangivelser ved en stor Del af Salmerne, i de historisk oplysende Registre og ikke mindst i Løftelsen af den gamle Middelalderarv, som man i Reformationens første Tid var gaaet angsteligt udenom (se særlig Registrene 5, 6 og 7 samt H. T.s Optagelse af de gamle danske Bordbønsvers). Hans Fortale er den første danske Hymnologi, en Gennemgang af den kristne Salmesangs Historie indtil Reformationen og vor faktisk eneste Kilde til den første Reformationstids danske Salmehistorie. — Fra »ædel og uædel« har H. T. modtaget Salmer, som de har digtet eller oversat, ligesom han selv digtede, oversatte og omarbejdede et betydeligt Antal. Han viser sig her grebet af Tidens Alvor og Mørkesyn, ogsaa af dens Lyst til Belæring, dogmatisk Udredning og Formaning, i Besiddelse af ganske god versifikatorisk Evne, men ingen stor skabende Digteraand. Hvor han oversætter, er han tro mod Originalen, og han kan indføje Vers i ældre forkortende Oversættelser for at lade Originalen komme til sin Ret. Den store Øgelse af den ældre Salmebestand, som hans Bog bringer, peger i to Retninger, dels en rigere Salmeudarbejdning af Kirkeaarets Fester og Helligdage, dels — i Overensstemmelse med den lutherske Kaldstanke — en Kristning af det daglige Menneskeliv. Livskaarene med Arbejdet og Prøvelserne, den daglige Velsignelse ved Disk og Dug, Morgenbøn og Aftensuk, Hjemlivet med Ægteskab og Børn, Dødsforberedelse og Begravelse drages nu i stærkere Grad ind under Salmesangens Helligelse.

H. T. er paa sit Omraade en fremragende Personlighed, paa een Gang lærd og folkelig, med europæisk Udsyn og dog med dyb Sans for den danske Arv og Udviklingslinie. Om denne Sans, som skulde finde sin smukkeste Fortsættelse i H. T.s Elev Anders Sørensen Vedel, vidner maaske ogsaa en efter Lyskanders Vidnesbyrd af H. T. efterladt haandskreven Samling af danske Ordsprog.

P. Terpager: Ripæ Cimbricæ, 1736, S. 185, 652—54. Olaf Jæger: Stamtavle over familierne Jæger i Norge, 1917, S. 6. H. F. Rørdam: Kbh.s Univ.s Hist., I—III, 1868—77. Samme: Klavs Christoffersen Lyskanders Levned, 1868. Ny kirkehist. Saml., III, 1864—66, S. 501. Kirkehist. Saml., 3. Rk., I, 1874—77, S. 74 f; 4. Rk., I, 1889—91, S. 440—53; HI, 1893—95, S. 817. Personalthist. Tidsskr., VI, 1885, S. 171 ff. C. J. Brandt og L. N. Helveg: Den danske Psalmedigtning, I, 1846—47. V. Bloch: Af Ribe Katedralskoles Historie, 1910. Niels Møller i Kirke og Folk, VII, 1931, S. 246—56, 257—63. P. Severinsen: Efterskrift til Facsimileudgaven af H. T.s Salmebog, 1933. P. Resen: Inscriptiones Hafnienses, 1668. H. Griiner-Nielsen i Dsk. Studier, 193., S. 110-13. *Mels Møller.*

Det er Salmebogen, der har sikret H. T. en ærefuld Plads ogsaa inden for dansk Musikhistorie. At han som Rektor i Ribe har været en nidkær Vogter af Latinskolens musikalske Traditioner, kan vist nok indirekte fastslås af den Omhu, hvormed han har værnet og udvidet Skolens Musiksamling, som en Række Optegnelser i »Ribe gamle Skolebog« bærer Vidne om. Men direkte Spor af hans musikalske Virksomhed foreligger kun i Salmebogen. Ogsaa i musikalsk Henseende staar denne som den uden Sammenligning mest omfattende og betydningsfulde Salmesamling fra Reformationstiden i Danmark. Sammen med Niels Jespersens Gradual har den dannet Grundlaget for Kirkesangen i Danmark gennem mere end hundrede Aar, og Eftertiden har bygget videre paa den Tradition, der var skabt især gennem H. T.s Værk. Mens Niels Jespersens Gradual navnlig har Betydning for Bevarelsen af den latinsk-gregorianske Sang, er H. T.s Salmebog Hovedsamlingen af den lutherske Salmesangs Melodier. Og som det gælder Salmebogens Tekster, gælder det ogsaa Melodierne, at H. T. har haft langt videre Udsyn og samtidig forstaaet at bevare langt mere af Værdierne i den førreformatoriske Arv end Forgængerne. Det er karakteristisk nok, at ogsaa inden for et saa specielt Omraade som Præstens Messesang, der kun strejfes i Bogen, danner de paagældende Nodeeksempler den vigtigste Kilde til Paavisning af Sammenhængen mellem før-reformatorisk Tradition og senere Aarhundreders Praksis.

Arbejdet med Melodierne har udgjort en meget væsentlig Part af Salmebogsarbejdet som Helhed. I de ældre danske Salmebøger var kun faa Salmer ledsaget af Melodi, og det var ikke Udgiverne, men de forskellige, tilfældige Bogtrykkere, der bestemte, hvor mange og hvilke Melodier der kom med. Men H. T. nøjes kun i forholdsvis faa Tilfælde med en Melodihenviisning og sætter ellers Melodien i Noder over hver enkelt Salme. Over for ca. 30 forskellige Melodier i den melodirigeste Udgave af Hans Tausens Salmebog staar saa-

ledes ikke mindre end ca. 200 hos H. T. Baade i Indsamlingen og Redaktionen af dette store Melodistof er der nedlagt et meget omfattende og dygtigt Arbejde. Desværre har H. T. — i Overensstemmelse med Tidens Skik — ikke lagt Vægt paa at meddele lige saa udførlige Oplysninger om Melodiernes som om Teksternes Afstamning. Det har derfor været forbeholdt nyere Undersøgelser gennem Opsporing af H. T.s Kilder at skabe Grundlag for en Vurdering af hans Arbejde. Om end der herved, ikke mindst i de senere Aar, er naaet en Del Resultater, staar der endnu meget tilbage, og i alle Enkeltheder lader H. T.s musikalske Udgifter sig næppe klarlægge. Det synes dog berettiget paa Grundlag af det foreliggende at karakterisere H. T.s Værk som et meget selvstændigt Arbejde. Han har ikke, som man maaske kunde vente det, lagt sit Arbejde nær op ad bestemte tyske Samlinger, men hentet sit Stof rundt om fra — ogsaa, som det synes at fremgaa af Fortalen, fra mundtlig Overlevering — og meddelt det i en Form, der formodentlig ofte maa regnes for en særlig dansk Tradition. Vi finder hos H. T. en Række Melodier fra før-reformatorisk Tid, baade i snævrere Forstand liturgiske Salmer til Prosatekster og tidlig Menighedssang, »andelige Viser«, endvidere Reformations-tidens Originalmelodier og Melodier hentet fra tysk Folkesang og Kunstsang, til Dels ogsaa fra beslægtede Trossamfund, endelig en Række Melodier, som enten af H. T. selv angives at stamme fra ældre dansk Tradition (f. Eks. »Almuens gamle sang, Det hellige Kaars«) eller som i hvert Fald til nu ikke har ladet sig paavise i fremmede Kilder. I nogle faa Melodier synes at foreligge de ældste og mest autentiske Noteringer af danske Folkevisemelodier. Alt i alt giver H. T.s Salmebog et rigt og levende Billede af Reformations-tidens musikalske Kulturliv i Danmark. Og for Eftertidens Kirkesang har den, som nævnt, haft den største Betydning. Som Salmebogsudgiver har H. T. ogsaa fra musikalsk Synspunkt set ydet det fremragende og gjort en dansk Kulturindsats af stor og blivende Betydning.

Erik Abrahamsen: Liturgisk Musik i den danske Kirke efter Reformationen, 1919. Knud Jeppesen: Indledning til: Værker af Mogens Pedersøn (Dania Sonans, Tomus I), 1933. Jens Peter Larsen: Messetoner efter gammel kirkelig Tradition, 1935. Niels Møller: Om Nodetryk til danske Salmer før Hans Thomissøn (Dsk. Studier, 1916, S. 139—49). H. Nutzhorn: Den dansk-lutherske Menigheds Salmesang, dens Ord og Toner, I—II, 1913—18. Nils Schiørring: Melodistof til danske Viser 1530—1630 (Musikhistorisk Arkiv, I, Hft. 4, 1939, S. 346—96). O. E. Thuner: Dansk Salme-Leksikon, 1930; Supplement, 1934. S. Widding: Dansk Messe, Tide- og Psalmesang, I—II,

Thomesen, Peder, d. ca. 1560, Biskop. Fødselsaar og Forældre ukendte. Gift med Anne Lauridsdatter (omtales som Enke 1561).

Aug. 1523 blev P. T. indskrevet ved Universitetet i Wittenberg. Efter Tradition fra 16. Aarh. (Huitfeldt) var han Præmonstratensermunk fra Børglum; Matriklen meddeler dog kun, at han var fra Vendsyssel Stift. En Meddelelse fra 18. Aarh. om, at han var Luthers »Husfælle«, er uden Værdi. Antagelig blev han hjemkaldt 1524, da Rigsraadet 28. Juni udstedte sin Proklamation mod Lutherdommen; i alt Fald erhvervede han aldrig Magistergraden. Rime­ligvis har han efter sin Hjemkomst vedkendt sig Lutherdommen og er blevet udstødt af sin Orden. Sikkert er, at han i nogle Aar (fra 1525?) var i Rigshofmester Mogens Gjøes Tjeneste, vel som Huspræst og Lærer, og denne har antagelig skaffet ham Beskikkelse som Sognepræst til Torum og Junget i Salling. 1529 nævner Biskop Jørgen Friis ham blandt de Stiftspræster, som havde kgl. Værne­brev, og som nægtede at betale ham Afgifter. Maaske var P. T. allerede da gift. — Da han hørte til de »Prædikanter«, som ind­kaldtes til Herredagen 1530, maa han være anset som hørende til de betydeligste jyske Lutheranere. Ren Gætning er det, at han skulde være den danske Bearbejder af Satiren »Peder Smid oc Atzer Bonde«. 1532 stævnedes Jørgen Friis ham og to andre Præster for det kgl. Retterting for noget Kirkegods, de »havde taget dem til«, men Sagen stillede i Bero, og det videre Udfald er ukendt. Efter Reformationens Sejr 1536 blev P. T. Medlem af den Kirke­kommission, som udarbejdede den latinske Kirkeordinans af 1537, og s. A. udnævntes han til Superintendent i Vendsyssel Stift og indviedes 2. Sept. af Bugenhagen. — Da hans Stift næsten helt havde været uden luthersk Bevægelse, blev hans Bispegerning særlig vanskelig og opslidende. April 1539 forhandlede han og de andre jyske Bisper i Nyborg med Bugenhagen om Kirkeordinansens Gen­nemførelse og ansøgte Kongen om højst paakrævet Støtte til at faa Skoler og Hospitaler oprettet og skaffe Underhold til Præsterne. Aug. 1540 deltog han i Nationalsynoden i Kbh.; han indkaldtes da som Vidne, da Universitetet ved Dom annullerede Birgitte Gjøs Barnetrolovelse. Efter Ansøgning til Kongen fik han nu udvirket, at Dueholm Kloster skulde holde Nykøbing Hospital ved Magt, og Magistraten henlægge Gildernes Gods hertil. Stiftlensmanden paa Aalborghus fik Brev dels om at skride ind mod »forløbne Munke og andre falske Prædikanter«, som »forførte« Almu­en, dels om at besøge Købstæderne med P. T. og stifte Skoler og skaffe deres Personale Udkommet; han skulde ogsaa istandsætte en Gaard i Hjørring til Bispebolig for P. T. Denne havde foreløbig taget

Ophold i Nykøbing Mors, og 1540 henlagde han Skolen i Dueholm Kloster til denne By for at sikre Stiftet luthersk oplærte Præster. Til Hjørring kom han imidlertid ikke, men fik anvist en Kronens Gaard i Thisted, som 1542 overlodes ham og Hustru kvit og frit paa Livstid (den brændte 1557). 1542 deltog han i Bispemødet i Ribe, men kom ikke til Mødet i Antvorskov 1546, maaske fordi han allerede da var svækket. I alt Fald fik han 1548 som overanstrengt Lov til at nedlægge sin Stilling og fik Livsbrev paa Haverslev-Bejstrup Sogne kald paa Betingelse af at beskikke gode Præster til disse Kirker. Han overtog imidlertid selv Embederne. Da hans Eftermand som Biskop ca. 1552 optog Fortegnelse over Præsternes Bøger, boede P. T. i Bejstrup, maaske har han allerede da opladt Sønnen Haverslev Kald. Nævnte Fortegnelse viser, at P. T. baade kunde Græsk og Hebraisk; blandt hans atten Bøger fandtes en hebraisk og græsk »Bibel«; at han ejede Tertullian, Josefos og et oldkirkehistorisk Skrift, vidner om hans humanistiske Interesser. Da Anne Lauridsdatter 1561 omtales som hans Efterleverske, er han vel død ca. 1560.

Arild Huitfeldts Bispekrønike, 1604. Ny Kirkehist. Saml., I, 1857—59, S. 463; V, 1869—71, S. 558—61. Kirkehist. Saml., 3. Rk., I, 1874—77, S. 1651"; II, 1877—80, S. 677; III, 1881—82, S. 381—88; VI, 1887—89, S. 144ff. Dsk. Mag., 3. Rk., I, 1842, S. 175. j Oskar Andersen.

Thomsen. Patronymet T. føres af talrige Slægter, af hvilke her skal nævnes en københavnsk Slægt, der begynder med Brændevinsbrænder Christen T. (ca. 1704—60); han var født i Jylland og Fader til Grosserer og Nationalbankdirektør, Justitsraad Christian T. (1756—1833), af hvis Sønner skal nævnes nedenn. Museumsmand Christian Jiirgensen T. (1788—1865), Kommandør Henrik Bendt T. (1790—1865) og Højesteretsassessor, Etatsraad Frederik T. (1792—1859). — En sønderjysk Slægt føres tilbage til Selvejer i Kolstrup ved Aabenraa Thomas T. (1655—1720), hvis Søn Selvejer sst. Claus T. (1697—1758) var Fader til Selvejer sst., senere Skibskaptajn i Aabenraa Peter Johan T. (1744—ca. 1800); dennes Søn Sognepræst i Nordborg, Provst Claus Christian T. (1781—1863) var Fader til Sognepræst i Balslev og Ejby Andreas Evald Meinert T. (1811—86) og til Ejer af Fredenshjem i Ousted Sogn Theodor Emil T. (1819—65), hvis Søn Dylræge Andreas Evald Meinert T. (1860—1925) var Fader til nedenn. Ingeniør, Professor Theodor Emil T. (f. 1883). — En anden oprindelig sønderjysk Slægt stammer fra Raadstuebud i Aarhus Nicolai T. (ca. 1740—1805), der var født i Bomsted; hans Søn nedenn. Redaktør og Postmester

Ove Thomas T. (1801—62) var gift med Skuespillerinden Johanne Elisabeth (Eliza) T., f. Beyer (1807—73), af hvis Børn skal nævnes Telegraf bestyrer i Nysted i Finland Valdemar Theodor August Frederik T. (1830—99), Postmester i Svendborg Alfred Thorvald Otto T. (1840—1911) og Skuespillerinden Amanda Flora Mathilde T. (1832—1900), der ægtede Teaterchefen, Oberst, Kammerherre Morten Edvard Fallesen (1817—94, s. d.). — En tredje fra Sønderjylland kommende Slægt føres tilbage til Bolsmand i Frørup, Oversø Sogn, Jiirgen T., hvis Søn Revisor i Nationalbanken, Kammerraad Thomas T. (1787—1862) var Fader til de nedenn. Kemikere, Professor Hans Peter Jorgen Julius T. (1826—1909), Professor Carl August T. (1834—94) °g residerende Kapellan ved Randers St. Mortens K. Thomas Gottfried T. (1841—1901), samt til Oldsagssamleren, Prokurator Sigismund Gotthelf T. (1831—1903), hvis Søn var nedenn. Etnograf, Museumsinspektør Thomas Marius T. (1870—1941). — Postmester i Randers Ludvig Frederik T. (1801—60) var Fader til de nedenn. Sprogforskeren, Professor Vilhelm Ludvig Peter T. (1842—1927) og Maleren Carl Christian Frederik Jacob T. (1847—1912), hvis Søn var nedenn. Filosof Anton Ludvig Christian T. (1877—1915)- — Silke- og Klædehandler i Kbh., Agent Ludvig Henrik T. (d. 1838) var Fader til Overretsjustitiarius, Konferensraad Andreas Peter T. (1780—1860) — hvis Søn var nedenn. Krigsminister, Generalløjtnant Christian Albert Frederik T. (1827—96) —og til Louise Henriette T. (1792—1825), der i Ægteskab med Herredsfoged, Etatsraad Albert Peter Gude (1789—1870) var Moder til Teologen Ludvig Jacob Mendel Gude (1820—95, s. d.).

Bengt Hildebrand: C. J. Thomsen och hans lårda forbindelser i Sverige 1816—1837, I, 1937, S. 243 f. —• A. Tang Barfod: Forsøg paa et Overblik over Slægterne Meinert-Tang-Fenger, 1922. —[H. F. Grandjean:] Tillæg til Stamtavle over Valentin Hermansen Beyer's Efterkommere, 1904, S. 25 f.

Albert Fabritius.

Thomsen (-Oldenswort), **Adolph Theodor**, 1814—91, slesvigsk Politiker. F. 14. Marts 1814 i Tønning, d. 10. Okt. 1891 i Kiel, begr. sst. Forældre: Borgmester Peter T. (1781—1859) og Christine Benzon (1782—1862). Gift 9. Febr. 1838 i Garding med Anna Catharina Tonnies, f. 3. Juli 1814 i Garding, d. 14. April 1876 i Kiel, D. af Lensmand Gert Cornils T. (1787—1842) og Catharina Elisabeth Matthiesen (1785—1865).

T. lærte Landvæsen i Oldenswort; efter dernæst at have været Forvalter paa Vindeby ved Eckernførde og studeret paa Veterinær-

skolen i Kbh. købte han 1837 en Gaard i Oldenswort, hvorefter han fra nu af kaldtes. Om den Anseelse, han hurtigt vandt blandt sine Standsfæller, vidner, at han efterhaanden blev valgt til Byforstander, Raadmand i Ejdersted og (1855) til Lensmand. Da Stænderforsamlingen i Flensborg oprettedes 1854, blev han Medlem af denne og indtog fra første Færd et uforsonligt slesvigholstensk Standpunkt, skønt han endnu 1857 paastod, at han »elskede Danmark og det danske Folk«. I Begyndelsen spillede han dog en mindre fremtrædende Rolle, da han var en født Modstander af den Tilnærmelse mellem Bønderne om sociale Reformer, som Laur. Skau arbejdede paa for at sprænge den kompakte Opposition. Men da Skillelinierne fra 1856 blev klarere, traadte han frem i første Række. S. A. indvalgte han i Rigsraadet i Kbh., hvor han, skønt han blev Medlem af Fællesorganisationen for Centrum og Venstre, sluttede sig til »de Elleves« Forslag om at lade Fællesforfatningen forelægge til Prøvelse af de særlige Landsdeles Repræsentationer. Tre Aar senere protesterede han mod »Novemberpatentet« (om Holstens og Lauenburgs Udsondring af Fællesforfatningen) og forlod Rigsraadet, hvorpaa Madvig som Formand foreslog hans Udelukkelse, dog uden at dette opnaaede det fornødne Flertal. Sin vigtigste Rolle kom T. dog til at spille i Stænderforsamlingen som en af Førerne for det nye slesvigholstenske Parti, der havde ladet Augustenborgernes Kandidatur fare, men til Gengæld stod i en Forbindelse med Kredse uden for Staten (navnlig i Hamburg og Preussen), der ikke lod sig forene med Loyalitetens Krav. T. var utrættelig og idealistisk, men rethaverisk og gnaven, hvortil en tidligt udviklet Døvhed bidrog. Det var ikke saa meget Sprogreskripterne, der jo heller ikke berørte hans Valgkreds, som han angreb; derimod hele det slesvigske Ministeriums Styre og navnlig Beskatningen, hvilket betød en Bestridelse af Fællesforfatningens Retsgyldighed. Ogsaa fra denne Forsamling vilde man (Hans Kriiger) derfor have ham udstødt. Stænderforsamlingen 1860 og de dertil knyttede offentlige Møder betegner hans Kulmination; tre Aar senere fulgte han Oppositionen i den almindelige Mandatnedlæggelse. Umiddelbart efter Danevirkes Rømning 1864 indsatte han sig selv som Amtmand i Husum, men fik n. A. sin Afsked og flyttede til Kiel; 1867 valgte Husum ham til Medlem af det preussiske Deputeretkammer, men allerede to Aar efter maatte han paa Grund af Døvhed nedlægge sit Mandat. — Træsnit.

N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 1916, S. 92, 94, 96, 325, 328, 396, 405. Sønderjyllands Historie, IV, 1917, S. 450, 476, 482, 485.

Knud Fabricius.

Thomsen, Albert Christian, f. 1889, lokalhistorisk Forfatter og Museumsmand. F. 24. Juni 1889 i Kolding. Forældre: Urmagermester Thomas Ludvig T. (1867—1935) og Caroline Maria Magdalene Hansen Holst (f. 1866). Ugift.

T. tog Præliminæreksamen 1906 og Lærereksamen 1910 fra Jelling, senere suppleret med Statens Tegnælæreruddannelse og Tilægseksamen i Engelsk. 1911—18 var han Lærer ved Avnslev Skole ved Nyborg og er fra 1918 Kommunelærer i Holbæk. De historiske Interesser var en Arv fra Fødebyen; hans Fader skrev Bladartikler om historiske Emner, og T. selv var i sin Ungdom under stærk Indflydelse af Kolding-Historikerne P. Eliassen og J. O. Brandorff. Da han kom til Fyn, kastede han sig over Nyborgegnens Historie, skrev ca. 120 Avisartikler herom samt Afhandlinger i Amtsaarbogen for Svendborg Amt, deriblandt »Historiske Efterretninger om Avnslev og Bovense Sogne i ældre Tid«, der ogsaa foreligger som særlig Bog (1928), og »Hvad Matrikelbøgerne fortæller« (Svendborg Amt, XXI, 1927—28), en Afhandling, der 1930 blev prisbelønnet af Dansk historisk Fællesforening. I Holbæk gik han straks ind i det lokalhistoriske Arbejde og blev 1920 Sekretær og Kasserer for Historisk Samfund for Holbæk Amt og Redaktør af Amtsaarbogen og s. A. Leder af Holbæk Museum, hvis Formand han har været fra 1931. Under hans Ledelse er Museet blevet omordnet og meget betydelig udvidet, har faaet ny Bygning 1931 og er 1938 blevet forøget med en gammel Købmandsgaard. Gennem et maalbevidst Oplysningsarbejde ved Foredrag og Avisartikler har T. forstaaet at vække Egnens historiske Interesse og faaet Befolkningen til at slutte op bag Historisk Samfunds og Museets Virksomhed. Om lokalhistoriske Emner fra Holbæk og Omegn har han skrevet en lang Række Afhandlinger til Blade og Tidsskrifter, særlig Amtsaarbogen og Museets Aarsberetninger; et Udvalg af Aviskronikkerne er samlet i »Fra det gamle Holbæk« (1932). Hovedværket er dog »Holbæk Købstads Historie«, udgivet 1936—42 paa Byens Bekostning. Ligesom T. som Museumsmand særlig har interesseret sig for at opstille virkelighedstro Interiører fra gammel Tid, spiller ogsaa i hans Forfatterskab det milieuskildrende en fremtrædende Rolle. — R. 1942. — Tegning af Axel Bredsdorff j933.

Gunnar Knudsen.

Thomsen, Anders, 1842—1920, Politiker. F. 14. Sept. 1842 i Nørby, Velling Sogn, Hinds Herred, d. 11. Juli 1920 i Kristrup, begr. i Havbro. Forældre: Gaardejer Thomas Christensen (1810—76) og Karen Nielsdatter (Bjerregaard) (1807—88). Gift 22. Juli 1870

i Havbro med Ane Knudsdatter, f. 6. Sept. 1846 i Farsø, d. 8. Nov. 1917 i Kristrup, D. af Gaardejer Knud Sørensen (Aarup) (1817—91) og Mette Kirstine Hansdatter (1820—65).

T. var Vinterlærer i Vestjylland 1857—61, tog Lærereksamen fra Ranum Seminarium 1864, var 1864—67 Hjælpe­lærer i Keldstrup-Brund ved Thisted, 1867—1903 Lærer i Havbro ved Aars. Han ejede desuden i en Aarrække indtil 1903 en Bondegaard i Holme. Han var en praktisk og gennempaalidelig Mand, der i høj Grad vandt sine Omgivelsers Tillid og var med til at løse lokale Opgaver som Oprettelse af et Andelsmejeri og en Sparekasse. Han var Hovedrepræsentant i den Wistoftske Brandkasse for Landbygninger. Allerede C. Berg fik Blik for ham som politisk Mulighed, og fra 1892 til 1912 repræsenterede han Brorstrup- (fra 1901 Aars-) Kredsen i Folketinget, derefter var han kongevalgt og fra 1918 tingvalgt Landstingsmand. — T. var J. C. Christensens tro Mand og tilhørte fra 1895 Venstre­reformpartiet, og efter Systemskiftet 1901, da dette Partis Førere blev Ministre, rykkede han ret pludselig frem blandt de mere ledende Folketingsmænd. Særlig blev han kendt, ogsaa ude blandt Vælgerne, som Ordfører og energisk Talsmand for Kirkelovene. Han var Medlem af Forsvarskommissionen 1902—08 og dens Formand 1906—08, 1908—19 Statsrevisor. 1901 blev T. Folketingets 2. Viceformand, og han var dets Formand 1905—12. Fra 1914 til sin Død var han Landstingets Formand, i denne sidste Egenskab den første Mand ud­gaaet af Venstre og fra Folkets jævne Lag. — T. var ved alle sine Forudsætninger en typisk Repræsentant for sin Tids Landbovenstre, nød ved sin Personlighed Respekt i alle Partier og klarede sine høje Hverv inden for Rigsdagen paa forstandig Maade. Som Folketingsformand maatte han 19. Aug. 1909 opleve den komisk sensationelle Episode, at en ivrig kvindelig Forsvarsven, Frk. Mary Bess Westenholtz, trængte ukaldet ind i Salen og væbnet med Formandens Klokke holdt en kort Tordentale til Tingets Medlemmer. —• R. 1906. DM. 1915. — Mindesten i Aars Lystanlæg med Buste af E. Ølsgaard 1921. Malerier af N. V. Dorph og Oscar Matthiesen (begge i Rigsdagen). Portrætteret paa sidstnævntes Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1915 (1923, Rigsdagen) og paa Paul Fischers Maleri 1907 af den norske Stortingsdeputations Modtagelse (Fr.borg).

N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 440 ff. Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 577; IV, 1914, S. 57. Aalborg Amtstidende 13., 14. og 18. Juli 1920. Politiken 13. Juli s. A.

Hans Jensen.

Thomsen, Anton Ludvig Christian, 1877—1915, Filosof. F. 20. Juli 1877 i Stubbekøbing, d. 18. Sept. 1915 i Hellerup, Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Maleren Carl T. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 9. Okt. 1901 i Kbh. (b. v.) med Ada Sara Adler (s. d.). Ægteskabet opløst 1912. 2° 12. Okt. 1912 paa Frbg. (Thomas) med Rigsfriherreinde Olga Antoinette (v.) Eggers (s. d.).

T. blev Student 1895 f^{ra} Linnésgades Latin- og Realskole i Kbh. og studerede Filosofi og Religionsvidenskab, hvorefter han tog Magisterkonferens i Filosofi (1901). Han var tidligt begyndt at manuducere til Filosofikum, og i Aarenes Løb oparbejdede han en betydelig Manuduktionsvirksomhed, samtidig med at han flittigt fortsatte sine Studier. 1902 udgav han »Orthia. En religionshistorisk Undersøgelse« (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning, LV), der i revideret Form blev trykt paa Tysk i »Archiv fur Religionswissenschaft« (IX, 1906). Af andre Afhandlinger af T. kan nævnes »Bemerkungen zur Kritik des Kantischen Begriffes des Dinges an sich« (Kantstudien, VIII, 1903), »Über die Entwicklung der ethischen Theorie Benekes« (Archiv f. Gesch. der Philosophie, XVI, s. A.), det psykologiske Grundrids »De vigtigste Sider af Sjælelivet«, til Brug ved Folkeuniversitetsundervisningen (s. A.), fremdeles »Ludwig Feuerbach i Anledning af Hundredeaarsdagen for hans Fødsel« (Dansk Tidsskr., 1904) og »Kant. I Anledning af Hundredeaarsdagen for hans Død« (Teol. Tidsskr., Ny Rk., V, 1902—03). 1905 disputerede han for Doktorgraden med »Hegel. Udviklingen af hans Filosofi til 1806«, der, til Dels udarbejdet paa Grundlag af utrykte Hegel-Manuskripter, giver en Fremstilling særlig af den unge Hegels religiøse og etiske Tanker, deres historiske Forudsætninger og deres videre Skæbne under Systemdannelsen. Efter Disputatsen begyndte T. at forelæse som Privatdocent og fortsatte hermed i de følgende otte Aar, idet han bl. a. og fortrinsvis læste over Hume og Hobbes. 1906 udkom en af ham og Vennen Cai Viale forfattet Oversættelse af Humes »Natural History of Religion« under Titlen »Religionens naturlige Oprindelse og Udvikling« (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning, LXXI), hvortil T. havde skrevet en historisk Indledning, der i revideret Form blev trykt paa Engelsk i »The Monist«, XIX, 1909. Af andre Arbejder fra de nærmest følgende Aar kan nævnes »Figur- og Farvevisionerne og deres Plads i Forestillingslivet« (Psyke, II, 1907), »Aus Hegels Fruhzeit« (Kantstudien, XII, s. A.) og den smukke Artikel »Harald Høffding som Lærer. 1883—1908« (Tilskueren, n. A.). 1911 udsendte han 1. Bind af et større Værk om Hume i Anledning af 200-Aarsdagen for hans Fødsel, »David Hume. Hans Liv og hans Filosofi« (tysk Overs. n. A.). Skriftet, der hviler

paa omfattende Studier, indeholder foruden en udmærket Levnedsskildring en Fremstilling af Humes Psykologi og Erkendelsesteori, som efter T.s Opfattelse var blevet stærkt overvurderet, mens Humes Betydning først og fremmest maatte søges i hans Indsats som Religionsfilosof og Grundlægger af Religionsvidenskaben. Paa-visningen heraf var forbeholdt 2. Bd., som T. imidlertid ikke naaede at faa udarbejdet. Det foreliggende Bind blev Genstand for en Del Kritik, der var rettet dels mod visse af T.s principielle og historiske Synspunkter og dels mod den ubeherskede Form, han paa sine Steder havde anvendt. S. A. udgav T. »Religion og Religionsvidenskab« (Religionshistoriske Smaaskrifter, VII; tysk Overs. 1914), hvor han havde samlet et stort Stof paa en klar og overskuelig Maade, men i en Fremstillingsform, der vakte en Del Forargelse. N. A. leverede han en Oversættelse af 1. Del af Th. Hobbes' »Grundlove« (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning, LXXXIX). 1913 og 1914 ansøgte han, støttet af Fakultetet og Konsistorium, men uden Held om Ansættelse som Docent i Filosofi. Ved Høffdings Afgang 1915 blev han Professor; men han, der ved et forceret Liv allerede da var en sjælelig og legemlig nedbrudt Mand, naaede kun at holde tre Forelæsninger, før et nyt alvorligt Sygdomsanfald gjorde Ende paa hans Liv. — Ved T.s Død mistede dansk Filosofi en begavet og særpræget Repræsentant. I sin Skoletid havde han følt sig frastødt af den religiøse Aand, Skolen blev ledet i, og med Aarene voksede hans Uvillie mod enhver Form for religiøs eller metafysisk Verdensforklaring. I sin glødende Begejstring for videnskabelig Forskning led han, næsten legemligt kan man sige, naar han fandt, at Tankens Ret krænkedes, eller videnskabelig Uredelighed blev tolereret, og han kunde da forme sine Ord i Tale og Skrift paa en saa voldsom Maade, at han til Tider skadede den Sag, han vilde tjene. En paa-tænkt Ændring af Filosofikum bl. a. i Retning af Optagelse af Undervisningsstof fra Videnskabernes Historie naaede han ikke at faa gennemført. •— Papirer og Breve til og fra T. i Det kgl. Bibliotek. Breve i Universitetsbiblioteket i Helsingfors og i Preussische Staatsbibliothek. — Malerier af Carl Thomsen 1881 og ca. 1896 (Familieje). Buste af Aksel Hansen fra Barndommen. Flere Tegninger af Carl Thomsen, bl. a. 1879, 1882 og 1905.

Univ. Progr. Nov. 1905, S. 59 ff. Fr. Torm i Berl. Tid. 14. April 1915. Arthur Christensen sst. 18. Sept. s. A. H. Høffding sst. s. D. Samme: Erindringer, 1928, S. 192 259. Cl. Wilkens i Politiken 19. Sept. 1915. Samme i Univ. Progr. s. A., S. 57—61. Fr. le Sage de Fontenay i Politiken 22. Sept. 1915. V. Kuhr o. fl. i Akadem. Ugeblad s. D. Johs. Lehmann i 111. Tid. 26. Sept.

s. A. A. Aall: Filosofien i Norden, 1919 (se Registeret). K. Sorainen i Finsk tidsskr., CXXIII, 1937, S. 101, 104 f., 112—19.

S. V. Rasmussen.

Thomsen, Arnoff, f. 1891, Billedhugger. F. 27. Marts 1891 i Aarhus. Forældre: Tømrermester Thomas Christian Arnoff T. (f. 1858) og Karen Pedersen (1863—1934). Gift 2. Aug. 1922 i Kbh. (Andreas) med Olga Camilla Cordula Nielsen, f. 22. Sept. 1878 i Ordrup, D. af Gartner, Frugtimportør Johan Wilhelm N. (1849—1928) og Kirsten Maria Højsager (1850—1931).

T. tog Studentereksamen i Aarhus 1910, Filosofikum n. A. og studerede Litteraturhistorie og Filosofi samtidig med, at han gik paa N. V. Dorphs Malerskole 1910—II. I Begyndelsen af 1912 rejste han til Paris og var i halvandet Aar Maurice Denis' Elev paa Académie Ranson. Efter Hjemkomsten blev han optaget paa Akademiets Skoler Sept. 1913, gik to Semestre i Malerskolen og fem Semestre i Billedhuggerskolen til Foraaret 1917. — T. udstillede sine første Arbejder, der var Statuetter («Kong Balthazar» 1919), skaarne i Egetræ og til Dels forgyldt, paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1920 og 1922, deltog i Kunstnernes Efteraarsudstilling 1923 og Grønningen 1929 og kom 1930 ind i Den frie Udstilling, hvor han har udstillet fra 1931. Hans senere Arbejder har været Buster og Statuetter («Hvilende Næsehorn» 1934). Nogle af Busterne har han hugget direkte i Stenen uden Model, saaledes Søren Kierkegaard (fransk Kalksten 1939, Kunstmuseet), andre er udført til Bronze, f. Eks. den sikkert komponerede og karakterfuldt iagttagne »Digter som Rekonvalescent« (1936, Aarhus Museum). I disse Arbejder har han søgt en kraftig Form af massiv Virkning, der udvikler sig logisk klart og med bestemt Tagning til Forholdet mellem Formens egen Plastik og det omgivende Rum. Hans Produktion flyder langsomt, men han gaar sin Vej selvstændigt, slider sig gennem Problemerne paa egen Haand. — T. var paa Studierejser til Tyskland 1924 og til Frankrig og England 1929. Uden for Landets Grænser har han udstillet paa de danske Udstillinger i Oslo 1931, Riga, Warszawa og Budapest 1936, Rumænien og Jugoslavien 1937 og paa Biennalen i Venezia 1936. Akademiet tildelte ham Eckersbergs Medaille 1936 for »Digter som Rekonvalescent«, og han blev Medlem af Akademiraadet 1940.

Andreas Friis i Katalog til Den frie Udstilling 1936, S. 5 f.

Sigurd Schultz-

Thomsen, Carl (ved Daaben Karl) **August**, 1834—94, Kemi-ker. F. 30. Dec. 1834 i Kbh. (Petri), d. 25. Sept. 1894 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Bankrevisor, senere Kammerraad Thomas T. (1787—1862) og Jensine Friederike Lund (1798—1877). Gift 3. Juli 1867 i Slagelse med Cathrine Sophie Poulsen, f. 5. Juli 1843 i Hjembæk ved Jyderup, d. 12. Nov. 1915 paa Frbg., D. af Amtsvejpkør (Vejinspektør) Johan Martin P. (1808—66) og Hedevig Rebekka Høyrup (1822—tidligst 66).

T. blev Student 1852 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og begyndte n. A. at studere ved Polyteknisk Lærestalt, hvorfra han tog Eksamen i anvendt Naturvidenskab 1858. Efter Eksamen studerede han et Aar ved Laboratorier i London og Paris. Da han kom hjem, var han 1859—60 Assistent ved Lærestaltens fysiske Samling og derefter 1860—63 Justermester for Hertugdømmet Slesvig. Efter Krigen vendte han tilbage til Kbh. og var 1865—66 Assistent ved Landbohøjskolens kemiske Laboratorium. 1867 konkurrerede han om et nyoprettet Docentur i teknisk Kemi ved Polyteknisk Lærestalt, men fik det ikke, og han var nu 1868—71 Dampvaskerierjer i Kbh. 1871 blev Docenturet i teknisk Kemi paa ny ledigt og blev besat med T. uden fornyet Konkurrence, foreløbig dog ved Konstitution, en Tilstand, der varede til 1891. Ved Omordningen af Forholdene paa Lærestalten 1894 blev Docenturet omdannet til Professorat, men allerede faa Maaneder efter døde T. Fra 1888 var han desuden Bestyrer af Statens tekniske Bureau for Papirundersøgelser. — T. var ikke Tekniker, og den tekniske Litteratur var paa det Tidspunkt, han traadte til, mangelfuld og lidet omfattende. Det var derfor ingen let Opgave, han stod overfor, og han havde Vanskeligheder ved at gøre sig gældende blandt Teknikere. Han var paa mange Omraader, ogsaa uden for Naturvidenskaberne, en meget belæst Mand, og denne Belæsthed gjorde han paa forskellig Maade almennyttig. Saaledes grundlagde han (1862) sammen med Broderen Julius T. (s. d.) »Tidsskrift for Physik og Chemi samt disse Videnskabers Anvendelse« og var en flittig Bidrager til Tidsskriftet. 1878 trak Julius T. sig tilbage fra Redaktionen, men T. fortsatte først alene, senere sammen med yngre Videnskabsmænd, Udgivelsen til sin Død. 1865 udsendte han en populær Fremstilling »Naturkræfterne i Menneskets Tjeneste«, der fandt stor Udbredelse og kom i 2. Udg. 1879. 1881—83 udgav han sine Forelæsninger over teknisk Kemi.

N. Steenberg (Stig Veibel).*

Thomsen, Thomas Hestlund Axel, f. 1887, Veterinær. F. 6. April 1887 paa Ødumgaard ved Randers. Forældre: Proprietær, Mejeri- og Teglværksejer Kristen Pedersen Donneruplund T. (1858—1934) og Kristence Hansen (1850—1932). Gift 22. Nov. 1912 i Silkeborg med Kommunalærerinde Martha Meedom Haugen-Johansen, f. 7. Okt. 1886 i Silkeborg, D. af Bogtrykkeriejer, Bankdirektør Kristen Johansen (1852—1931) og Kristine Nielsen (f. 1862). Navneforandring fra Johansen 18. April 1902.

Kort før T. 1909 tog den afsluttende Prøve til Dyr lægeeksamen blev han ansat som Assistent ved Veterinær- og Landbohøjskolens Serumlaboratorium (nu Statens veterinære Serumlaboratorium), og han førtes derved ind paa en Forskningsbane, der har givet en Række smukke Resultater væsentlig inden for den smitsomme Kastnings Specialomraade. For hans Uddannelse betød det overmaade meget, at han blev videnskabelig skolet under Professor, Dr. C. O. Jensen, der ogsaa personligt i høj Grad paavirkede ham. 1923 udnævntes T. til Forsøgsleder ved Laboratoriet og Sept. 1934—Febr. 1935 var han konstitueret som Forstander. Paa mangeartede Felter supplerede T. sin Uddannelse, og den fik internationalt Præg gennem talrige udenlandske Tjeneste- og Studierejser, hvoraf kan anføres: 1916 Tyskland (Heste-Lazaretter, Militær-Laboratorier), 1918 Stockholm (Røntgenologi), 1921 og 1937 Tyskland, Frankrig, Belgien, Holland (Bakteriologi og Serologi), 1929 Stipendieophold ved Pasteur-Instituttet, Paris. 1913—23 var T. Reservedyrlæge i Hæren og varetog 1918—32 Tjenesten som Rontgendyrlæge ved Hærens veterinære Rontgenklinik. I »Maanedsskrift for Dyr læger«, »Medlemsblad for Den danske Dyr lægeforening«, Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Aarskrift samt i udenlandske Fagtidsskrifter inden for Bakteriologi og Serologi har T. offentliggjort talrige Afhandlinger særlig vedrørende Kvægets og Svinets smitsomme Kastning og Dyr lægernes Erhvervs sygdomme. 1936 erhvervede han den veterinærmedicinske Doktorgrad paa Afhandlingen »Brucella Infection in Swine« (russisk Udgave 1937). Af Publikationer kan fremhæves »Om nogle Erhvervs serologiske Reaktionsforhold overfor Abortbacillen« (Veterinær- og Landbohøjskolens Aarskr. 1930). For en Besvarelse af en international Prisopgave vedrørende Kalvekastningens Bekæmpelse modtog T. 1930 Medaljen af 1. Kl. og 1. Prisbelønning af det spanske Husdyrbrugsselskab Asociacion General de Ganaderos (Madrid). Som Foredragsholder har T. været indbudt til London, Berlin, Paris og Gent for at forelæse over Kvæg- og Svinebrucellose. 1914 konstruerede han en ny Tandrasp, der løste et Problem paa en yderst simpel og effektiv

Maade, hvorfor det nye Instrument straks fik Succes og efterhaanden blev vidtkendt (Maanedsskr. for Dyr læger, XXVI, 1914—15, S. 144[^]. Siden 1932 har T. været beskikket som fast Censor ved Veterinæreksamen. Han var Sekretær i Kbh.s Dyr lægeselskab 1919—25, Formand 1940, er Medlem af Bestyrelsen for Fond af 13. Juli 1873 til Veterinærvidenskabens Fremme. — Maleri af Aksel Jørgensen 1912 og Tegning af Folmer Bonnén 1919, begge i Familieej. — R. 1933.

Selvbiografi i Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Aarskrift, 1936, S. 142 f. Politiken 5. April 1937. „• ^.^

Thomsen, Christian Albert Frederich, 1827—9[^]? Officer, Krigsminister, Politiker, Direktør for Landbohøjskolen. F. 31. Maj 1827 i Kbh. (Helligg.), d. 28. Juni 1896 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Assessor i Lands-Over samt Hof- og Stadsretten, senere Justitiarius sst., Konferensraad Andreas Peter T. (1781—1860) og Anna Sabine Gude (1792—1837). Gift 14. Nov. 1856 i Kbh. (Garn.) med Thora Michelle Voss, f. 23. Nov. 1831 i Kbh. (Ty.Ref.), d. 19. Marts 1918 paa Frbg., D. af Professor, Dr. med. & chir., Tandlæge, senere Hof tandlæge Christian Ludvig V. (1801—71) og Thora Muffelmann (1808—89).

T. blev Student 1844, privat dimitteret, n. A. cand. phil. og studerede Teologi, til han 1848 meldte sig som frivillig, blev Underofficer ved Centralskolen, s. A. Sekondløjtnant i Krigsreserven, 1849 i Linien og deltog i Felttogene dette og n. A., gennemgik Højskolen 1851—55, blev 1856 Generalstabsaspirant og Premierløjtnant. 1858 blev han Kaptajn II. og var Adjoint ved Generalstaben, til han 1860 ansattes i Krigsministeriet; 1862 blev han Kaptajn I. Efter Ministerskiftet i Aug. 1863 maatte han vige for Ankjær og ansattes hos Generalinspektøren for Fodfolket m. m. Ved Krigsberedskabet Dec. s. A. blev han Souschef hos Hegermann-Lindenchrone og viste betydelig Dygtighed og Initiativ, men kunde ikke overvinde de gamle Rytterofficerers Træghed og Magelighed. I Maj blev han Stabschef under Hegermann, men allerede samme Maaned, ved Reichs Tiltræden som Krigsminister, kar. Major og Direktør for Kommandoen i Stedet for Ankjær og Dec. s. A. Direktør under C. F. Hansen, sammen med hvem han paabegyndte Hærens Reduktion ad administrativ Vej og udarbejdede Udkast til ny Hærplan. Nov. 1865 traadte C. F. Hansen tilbage, og Neergaard overtog Gennemførelsen af den Hansen-T.ske Hærplan, som dog ikke tilfredsstillede ham, og efter et Aars Arbejde med den gav han Plads for Raasløff. I nært Samarbejde med T. lykkedes det

Raasløff mod al Forventning at faa Hærloven 1867 vedtaget sammen med et Antal tilsluttende Love. Som Oberst uden for Nr. fra 1867 blev T. n. A. Direktør for hele Krigsministeriet. Med Haffners første Overtagelse af Krigsministeriet øgedes T.s Indflydelse yderligere; 1872 blev han Formand i Kommissionen om Hærlovens Revision, og da Haffner Dec. s. A. trak sig tilbage, udnævntes T. til Krigs- og (midlertidig) Marineminister. Under en Tjenesterejse 1871 havde han haft Lejlighed til at studere og kritisere franske Militærforhold paa Baggrund af den nylig afsluttede Krig (1870—71) og drage sine Slutninger deraf. Allerede under sit Samarbejde med Raasløff havde han virket for en Befæstningsplan med Hovedvægten paa Sjællands Forsvar, særlig Kbh.s Befæstning, og i et fortroligt Møde med Tingene forelagde han Jan. 1873 en almindelig Forsvarsplan. Han var allerede da godt kendt med og velset af Rigsdagsmændene; han vandt særlig Folketinget for sig personlig ved sin særdeles elskværdige, hensynsfulde Optræden og styrkede yderligere sin Position her ved at træde tilbage som Marineminister, fordi et af ham forlangt Panserskib blev nægtet ham. Skønt han med almindelig anerkendt Dygtighed kæmpede for sine Forslag, var der kun ringe Udsigt til at faa dem gennemført, og de strandede paa Venstres Modstand, der navnlig gjaldt Kbh.s Befæstning fra Landsiden. Sommeren 1874 trak han sig tilbage sammen med det øvrige Ministerium og blev General uden for Nr. 1873 var han blevet Folketingsmand i Helsingørkredsen, som han herefter beholdt uanfægtet til sin Død, blev fremtrædende Medlem af det Rimestad'ske Højre, senere Formand for Folketingets Højre og en af Estrups stærkeste Støtter. I og uden for Rigsdagen fortsatte han som meget dygtig og virksom Forkæmper for sin Overbevisning paa Forsvarsomraadet og udsendte 1875 et Skrift herom. De nærmest følgende Aar fulgte de skiftende Krigsministre i deres Lovforslag om Ændringer i 67-Hærloven mere eller mindre det T.ske Forslag; men General W. Kauffmann, der Jan. 1879 blev Krigsminister, ansaa ligesom Bahnson Kbh.s Landbefæstning for det væsentligste — for at opnaa den vilde han svække Fodfolket baade i Tal og i Uddannelse, hvad T., hans Direktør, energisk bekæmpede. I det 1880 nedsatte Hæruvalg blev T. Højres Ordfører og viste over for Kauffmann en Fasthed, over for de to Venstregrupper en Dygtighed, Energi og taktisk Behændighed, der overraskede alle og førte til, at hans Ændringsforslag til Kauffmanns Forsvarsplan med stort Flertal blev vedtaget med Højres og det moderate Venstres Stemmer. De meget betydelige parlamentariske Evner, T. herved havde lagt

for Dagen, bevirkede, at Højre satte ham ind i Finansudvalget som dets Ordfører for at drage Nytte af ham i den storpolitiske Kamp. Hans Udnævnelse 1884 til Direktør for Landbohøjskolen blev vel en Tid rigeligt udnyttet af hans politiske Modstandere til Angreb paa ham, men mod Slutningen af 80'erne stilnede den storpolitiske Kamp noget af, og T. selv holdt sig noget i Baggrunden, indtil han Vinteren 1893—94, efter Aftale med andre af Højres Førere, i al Stilhed traadte i Forhandling med Lederen af det moderate Venstre, F. Bojsen, om politisk Forlig, og mod Samlingens Slutning forelagde Højre, overraskende, paa tværs af et Forslag af Bahnson, Forslag til Finanslov med indføjede Særbestemmelser af militær Natur, navnlig Godkendelse af Kbh.s Landbefæstning. Hele Komplekset blev vedtaget af et Flertal af Højre og det moderate Venstre: Forliget af 1894 var en Kendsgerning. Det er blevet udtalt, at det til Forslaget knyttede Tillæg til Hærloven var affattet yderst skødesløst og mangelfuldt, og det er rigtigt, at det væsentlig svækkede Fodfolket, men for Forligets Gennemførelse var Indrømmelser nødvendige. T.s Forsvarsplan af 1873 var Indledningen til de store politiske Kampe de følgende to Aartier — nu bidrog hans Forhandlinger og Hærløvsstillæg væsentlig til det storpolitiske Forlig. 1890 var han blevet Generalløjtnant uden for Nr., og Aug. 1894 afløste han Bahnson som Krigsminister. Hans Helbred var allerede da vaklende, og efter længere Tids Sygdom søgte og fik han April 1896 Afsked fra Hæren og som Minister. — Fra 1876 var han Formand i Dansk Røde Kors. 1887 blev han Formand i Jernbaneraadet, 1889 Meddirektør ved det Classenske Fideikommis. Han var en meget dygtig Administrator, grundig og omhyggelig i al sin Gerning, elskværdig og vindende, tillidvækkende og loyal over for Meningsfæller og Modstandere. Hans politiske Papirer findes i Det kgl. Bibliotek. — R. 1861. DM. 1864. K.² 1865. K.¹ 1869. S.K. 1882. — Marmorbuste af Johs. Hoffmann 1902. Litografi af I. W. Tegner 1887. Træsnit 1873 og 1894.

Den dansk—tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, III, 1880—87. Den dansk—tydske Krig 1864, udg. af Generalstaben, I—III, 1890—92. 4. Division i Nørrejylland 1864, udg. af Generalstaben ved J. Johansen, 1936, S. 28, 110, 145, 147, 166 f., 192—98 og passim. Generalstaben 1808—1908, 1908. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, II, 192.1; VI, 1925; VII, s. A. H. Wulff: Den danske Rigsdag 1882, S. 313—17. Hans Lund: Sofus Høgsbro. Brevveksling og Dagbøger, I—II, 1924—25. N. P. Jensen: Livserindringer, I—II, 1915—16. G. Brammer: Den danske Hærs Intendanturtjeneste 1848—1918, 1919. G. W. O. Bauditz: Livserindringer, 1903. P. Abrahams: Mit Ungdomsliv (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XLI), 1923. Dsk. Mag., 6. Rk., II, 1916; 7. Rk., III, 1940. General de Mezas Krigs-Dagbøger 1849—

1851, 1928. Militær Tidende, IV, 1894, Sp. 113—16; VI, 1896, Sp. 319 f. III. Tid. 5. Juli 1896. Berl. Tid., Nationaltidende og Politiken 29. Juni

9 ,

Rockstroh.

Thomsen, Christian Jiirgensen, 1788—1865, Museumsmand og Arkæolog. F. 29. Dec. 1788 i Kbh. (Fred. Ty.), d. 21. Maj 1865 sst. (Slotsk.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Mægler, senere Grosserer, Direktør ved Kvæst- og Assistenshuset, Medlem af Nationalbankens Direktion, Justitsraad Christian T. (1756—1833) og Hedevig Margretha Jiirgensen (1767—1840). Ugift.

Hjemmet hørte til det velstaaende, øverste Lag af det københavnske Borgerskab, karakteriseret ved Beliggenheden i Amaliegade (Nr. 156, nuv. Nr. 7, »Det graa Hus«) og ved Moderens Omgang med Kamma Rahbek, og var efter alle Vidnesbyrd fortræffeligt. Opdragelsen af de seks Sønner var forstandig og fri, især præget af den kloge og fromme Moder, og det blev overladt til Børnene selv at vælge deres Livsbane, naar de blot ikke stod hinanden i Vejen. Som den ældste besluttede da T. at fortsætte Faderens Forretning, og i en ung Alder begyndte han at arbejde paa hans Kontor, efter at han havde modtaget en praktisk tilrettelagt Undervisning i Garnisons-Kapellanen C. F. Brorsons Privat-Institut. Her blev der ikke lagt Vægt paa »Lærdom«, men T. lærte foruden de almindelige Skolefag ogsaa de levende Sprog, Engelsk, Fransk og Tysk, saa at han baade kunde læse og skrive dem forstaaeligt, om end ikke fejlfrit. Men det blev ikke som Forretningsmand, at T. kom til at gøre sig gældende, selv om han i mere end Halvdelen af sit Liv maatte passe denne Virksomhed og først efter Moderens Død afviklede den.

Allerede tidligt havde han, som han selv siger, »smagt Sødmen af Kunst og Videnskab« og var begyndt at samle. Under et Sommerophold i Bagsværd havde han gjort Bekendtskab med den tidligere danske Generalkonsul i Paris E. R. Grove, der fra sit Ophold i Frankrig havde hjembragt en betydelig Malerisamling, og ved Ordningen af denne fik T. nu Lov til sammen med Groves Sønner at hjælpe med. Han fik derved et første Begreb om Malerkunsten, de forskellige Mestre og Skoler, men blev af Grove opfordret til at lægge sig efter et mere overkommeligt Emne for sin Samlerlyst og fik af ham nogle Mønter som Grundlag for en Møntsamling. Han var da (1804) femten Aar gammel. Med Iver udvidede han sin Samling og kom derved i Forbindelse med en af de bedste Kendere, Hofklejnsmed Timm, som gav ham den første Vejledning, og hvem han senere, under Bombardementet 1807, hjalp med at redde hans

udmærkede Samling. Hos Kunstammerforvalter Spengler, hvor Timms Mønter midlertidigt blev anbragt, fik T. nu ogsaa sin Gang, og dermed kom han til at lære dennes Malerisamling at kende, foruden at han jævnlig studerede andre private Samlinger og fik lettere Adgang til Kunstammeret. Som direkte Følge heraf anlagde han sig nu ogsaa en Kobberstiksamling, der i Løbet af en halv Snes Aar voksede saa betydeligt, at den — sammen med hans Møntsamling — nævnes blandt Hovedstadens Seværdigheder. Overalt, hvor der blev solgt Mønter, Malerier og Kobberstik, mødte T. op, og snart erhvervede han sig et godt Navn som en virkelig Kender, der stod paa lige Fod med ældre Samlere som R. Nyerup, Fr. Munter, H. H. Frost og flere.

I Sept. 1816 meddelte Professor Rasmus Nyerup, at han maatte opgive sin Stilling som Sekretær i Den kgl. Commission til Oldsagers Opbevaring, som han havde beklædt siden Oprettelsen 1807, og senere hen hævdede baade han og Werlauff hver for sig at have været den, der havde stillet Forslag om, at T. blev udnævnt til hans Eftermand. Flertallet i Oldsagskommissionen støttede T.s Kandidatur •— Biskop Munter saaledes ved at udtale: »Herr Thomsen er vel kun en Dilettant, men en Dilettant af meget udbredte Kundskaber. Jeg kender ham nøje. Han er hjemme i den romerske og nordiske Numismatik og har overhovedet megen Kunstkundskab. Desuden forstaar han flere levende Sprog, især Tysk, Fransk og Engelsk, og skriver i det mindste i de tvende første. Han er meget aktiv og tillige formuende. Men han er ikke Student, skønt han har lært saa meget Latin, at han kan læse Eckhels *Doctrina numerorum veterum*. Dog maa jeg tilstaa, at efter min Overbevisning, saaledes som Videnskabernes Tilstand er for nærværende Tid, kommer denne Sag mindre i Betragtning. Det kommer jo ikke an paa, *hvorfra* man har sin Kundskab, men *om* man har den«. Ydermere fik T.s Velyndere styrket hans Stilling ved Okt. 1816 at faa ham, der var »fordelagtigen bekendt ved sine numismatiske Kundskaber« optaget i Det Kgl. Danske Selskab, og n. Dec. 1816 udnævntes han ved kgl. Resolution til Sekretær i Oldsagskommissionen, uden Løn og uden at have Sæde i Kommissionen, og to Dage før han fyldte 28 Aar, fik han selv Meddelelsen herom.

Sjældent har en Udnævnelse været bedre begrundet eller baaret rigere Frugter. Nyerup havde Ret i, at »Mage til ham (C. J. T.) til en saadan Post fandtes ikke i syv Kongeriger«, men beundringsværdigt er det ogsaa, at Kommissionen, som med Hensyn til social Position og Aar var langt forud for ham, gav ham frie Hænder

og villigt fulgte hans Førerskab. Med hans Udnævnelse begyndte en ny og afgørende Epoke i dansk Museumsvesen og Arkæologi, ja mere end det, med hans Virksomhed blev Grunden lagt til hele den moderne Forskning af Foi historien.

Da T. tiltraadte sin nye Stilling, krævede to Opgaver at blive løst: at skaffe Orden i Kommissionens daglige Arbejde og at skaffe Orden i dens Oldsagssamling. Det første Aar gik især med at lægge Sagerne praktisk til rette, og her kom hans forretningsmæssige Uddannelse ham til gode, men derefter tog han 1818 fat paa den ulige vigtigere Opgave: at bringe Oldsagerne i System. Til Løsningen heraf bragte han den værdifulde Lære, som hans Mønstudier havde givet: Betydningen af den faste Kronologi, det vil atter sige Orden. Det var ham »utaaleligt« at skulle forevise Kommissionens Oldsager »i Støv, planløs Uorden, skjult i Skuffer, Kroge, Tørklæder, Papirer, var det hele mig et Chaos ... og ingen tog sig mere alvorlig af Samlingen«. Han udarbejdede da en Plan for Ordningen og anvendte i tre Aar i det mindste en For- eller Eftermiddag om Ugen paa at udføre den — det vil sige fra 1818 til 1820 —, og i Maj 1820 kunde han indføre følgende i Kommissionens Protokol herom: »Secretairen foreviste den nye Orden, hvori Oldsagerne af ham var opstillet, som fandt Commissionens Bifald«.

En direkte Anerkendelse for denne videnskabelige Indsats fik han, da Kongen 1821 udnævnte ham til Kancelliraad, men det er først ved de nyeste danske og svenske Undersøgelser over dette Afsnit af vor Museumshistorie blevet klart, hvilken skelsættende Betydning »Sekretær Thomsens ivrige Bestræbelser og Virkelyst til at fremme dette saa vigtige Anliggende« i Virkeligheden har haft. Det var ikke et almindeligt Ordnings- og Opstillingsarbejde, som blot afløste en tidligere Uorden, men ved den nye systematiske Inddeling af Oldsagskommissionens Oldsager i det lille beskedne Lokale bag Universitetsbiblioteket paa Trinitatis Korloft var overhovedet for første Gang et Museum blevet opstillet efter Tredelingen Stenalder, Bronzealder, Jernalder. Fra engelsk Side har man allerede i T.s Levetid anerkendt hans Fortjenester og senere udtalt, at »hvem det saa ellers var, som først talte om Tredelingen, var det Christian Thomsen, som først gjorde praktisk Brug af den, og det var Ordningen af det store Museum i København i Overensstemmelse med dette System, som skabte den arkæologiske Videnskab«. Fra tysk Side har man derimod ført en langvarig Kamp baade mod selve Tredelingen og mod T.s Førsteret, men i den nyeste Tid er den danske Museumsmands Betydning ogsaa blevet klart erkendt herfra.

Første Gang T. fremsatte sit Treperiode-System paa Tryk, var i det navnkundige lille Skrift »Ledetraad til Nordisk Oldkyndighed«, som Oldskriftselskabet udgav 1836. Her fremtræder de tre forhistoriske Perioder klart definerede og med deres Kendingsnavne, men det har længe været kendt, at T.s System var adskilligt ældre. Den senere svenske Riksantikvar B. E. Hildebrand omtaler det saaledes 1830, F. H. Jahn 1825, T. gør Rede for det, ligeledes 1825, i nogle nylig fremdragne Breve til Arkæologen J. G. Biisching i Breslau, men i Virkeligheden gaar Tredelingen tilbage til 1818. Bengt Hildebrand har fundet T.s Brev af Juli 1818 til J. H. Schroder, hvori han giver Hovedpunkterne i sin Museumsordning, og fra dansk Side er fremdraget den officielle Indberetning og en Dagbogsnotits, begge fra 1820, men gaende tilbage til 1818-Ordningen, og endelig et Brev fra T. af 1858 til den tyske Arkæologkongres i Berlin, hvori han siger, at der er gaaet næsten 40 Aar, siden han opstillede Adskillelsen mellem Sten-, Bronze- og Jernalder.

I sin næsten halvtredsaarige Virksomhed inden for dansk Museumsvæsen kom T. til at spille en afgørende Rolle for alle de Samlinger, som blev betroet ham. Oldsagskommissionens Samling fik han forøget med Kunstkammerets Oldsager (1824, 1844), men navnlig udvidedes den meget stærkt ved den virksomme Medvirken fra Befolkningen, som hans gratis Omvisninger (fra 1819) og fremfor alt hans enestaaende vindende personlige Egenskaber fremkaldte. Det stadigt voksende »Oldnordisk Museum« maatte han derfor skaffe nye og større Lokaler, først 1832 paa Christiansborg Slot, senere 1853 i Prinsens Palæ. 1827 blev han Medlem af Oldsagskommissionen og var det til dens Ophævelse 1849, hvorefter han blev Direktør for Oldnordisk Museum; fra 1838 havde han været Inspektør her med en ringe Løn, den første, han overhovedet oppebar. 1832 blev han tillige med Ole Devegge Inspektør ved Møntsamlingen, medens P. O. Brøndsted blev Direktør, men T. var den egentlige Leder og fik ogsaa her gennemført, at Samlingen blev gratis tilgængelig for Publikum, ligesom han fik den ordnet og betydeligt udvidet. Ved Brøndsteds Død 1842 blev han Direktør. 1833—36 var han Medlem af Kommissionen til Ordningen af De danske Kongers kronologiske Samling paa Rosenborg, 1838 af Kommissionen til Grundlæggelsen af Den historiske Vaabensamling paa Tøjhuset. 1839 blev han efter Spenglers Død Inspektør ved Kunstmuseet i Dronningens Tværgade (dannet af Resterne af det gamle Kunstkammer) og sammen med N. L. Høyen Inspektør ved Malerisamlingen, hvor

hans udmærkede Kenderegenskaber vel kunde hævde sig, selv over for en saa kyndig Mand som Høyen. Ogsaa her fik han i Forening med Høyen Samlingen ordnet og gjort tilgængelig uden Vederlag for Publikum, idet de to Inspektører gav Afkald paa deres Løn for at kunne skaffe det fornødne Opsyn.

1851 oprettede T. af Christian VIII.s Privatsamlinger, som var overdraget til Staten, og af Dele af det (1844) nedlagte Kunstmuseum et Antikkabinet i Prinsens Palæ og endelig i sine sidste Aar, ligeledes i Prinsens Palæ, Museet for Skulptur og Kunstflid, der imidlertid ikke overlevede ham. Tanken om at skabe et Hjemsted for nyere Billedhuggerkunst og for Kunstindustri kunde dog nok have fortjent mere Opmærksomhed.

Men saa betydningsfuld end denne mægtige Arbejdsindsats kunde være, maa den dog træde tilbage for T.s anden store Bedrift i den almindelige Museumsudvikling: Oprettelsen af Verdens første almindelige etnografiske Museum.

Knap var T. blevet udnævnt til Inspektør ved Kunstmuseet, før han tog fat paa en Nyordning og Udvidelse af dets etnografiske Afdeling, og i Løbet af et Par Aar fik han trods Vanskeligheder af forskellig Art gennemført sin Plan, saaledes at han 18. Aug. 1841 kunde aabne Den etnografiske Samling for Publikum. Med Styrke fremhævede han, at Samlingen skulde lægge Hovedvægten paa at erhverve og vise »det almindelige«, det vil sige Kulturbilledet, og ikke som hidtil udelukkende interessere sig for Sjældenhederne, og i Overensstemmelse hermed finder vi i dette første Ordningsarbejde Kimene til hans senere gennemførte etnografiske System. Det gik ud paa at vise »den fremadskridende Kulturs Princip« og var en videnskabelig gennemtænkt og for sin Tid fuldt forsvarlig Ordning.

»Skribent-Talentet er mig nægtet. Det er paa andre Maader, jeg har søgt at nytte«, har T. flere Gange sagt, og saa meget rigtigt er der i denne Selvbedømmelse, at det ikke var nogen stor litterær Produktion, han efterlod sig. Museerne var hans Forfatterskab, og selv om slige Arbejder tilsyneladende er skrevet i Sand — Ordningen og Opstillingen af et Museum skifter jo stadig med Videnskabens Udvikling — betød T.s Indsats paa alle Omraader et varigt Fremskridt. Tungest vejende er hans Betydning for den forhistoriske Arkæologi, hvor han med genial Sikkerhed udformede det bærende System, som i Hovedtrækkene gælder den Dag i Dag. Det betegner uden Overdrivelse et af de allerbetydeligste Bidrag fra dansk Side til de humane Videnskaber i nyere Tid.

Gennem sin omfattende Brevveksling med hjemlige og fremmede

Fagfæller øvede han ogsaa stor Indflydelse, og gennem den gav han med rund Haand Vejledning og Impulser vedrørende alle Museumsforhold. Men ikke mindre Betydning fik han gennem sin Virksomhed i Museerne, navnlig i Oldnordisk Museum, hvor han i sin næsten halvtredsaarige Museumstid næppe forsømte at være til Stede een eneste Gang, naar der var aabent for Publikum. Ved sin Personlighed vandt han Museet Venner og Medarbejdere i alle Samfundslag, og til Trods for de smaa Pengemidler, som stod til hans Raadighed, lykkedes det ham derfor at faa Samlingerne forøget med rivende Hast; fra ca. 900 1816 steg de til ca. 22 000 Numre 1865. Overalt fik han gennemført, at Samlingerne blev gjort frit og almindeligt tilgængelige, og at de besøgende, enten af ham selv eller andre kyndige, fik den fornødne Vejledning til Forstaaelsen af Museernes Indhold. Hans jævne og venlige Væsen, hans Begejstring og Kærlighed til sine Museer, sine »aandelige Børn«, skaffede ham en enestaaende Agtelse og Hengivenhed og efterhaanden ogsaa en stigende offentlig Paaskønnelse, som han imidlertid ikke brød sig om, da han frygtede, at den skulde skade hans Forhold til Museernes Venner. Da han var blevet Konferensraad, udtalte han: »Jeg har slet ingen Egenskaber (til den Titel), ingen Forgemak, ingen Tjener, ingen Ekvipage, og vil intet have deraf. Skal jeg udrette noget for Samlingerne, maa jeg staa i Forbindelse med mange Personer af de forskelligste Stænder, og den største Ulykke og Hindring, der kan møde mig, er, at man tror: »Nu er han bleven fornem«. Tillid er det, jeg sætter Pris paa; at kunne udrette noget, at kunne virke til, at andre udretter noget, at være uden for Partierne, det er det, jeg attraaer«. Frygten viste sig at være ugrundet; til det sidste bevarede han sin Evne til at drage Folket ind i Arbejdet for at redde Fortidsminderne, og et talende Vidnesbyrd om den Agtelse og Hengivenhed, man nærrede for ham, er, at Medlemmer af Rigsdagen 1860 bekostede en Buste af ham til Opstilling i Museet. Da T. modtog Gaven, vægrede han sig ved at lade den faa Plads i Samlingerne og bad om, at Eftertiden maatte bestemme, »hvorvidt jeg fortjener den Hæder, som min velvillige og mildtdømmende Samtid har tiltænkt mig«. Busten fik efter hans Død sin Plads i Museets Forhal, ved Indgangen til de Samlinger, som han havde ofret sit Arbejde og sit Liv og som han, alle Tidens genialeste Museumsmand, havde skaffet saa stor national og international Betydning og Anerkendelse.

Som Menneske synes der kun at være een Dom om ham, at han var »en usædvanlig ædel Personlighed, et varmt Hjerte og en helstøbt Karakter«.

Efterladte Papirer i Nationalmuseet. Breve i Vitterhetsakademiets Bibliotek, Stockholm, og i Universitetsbibliotekerne i Lund og Uppsala. — Kancelliraad 1821. Justitsraad 1839. Etatsraad 1845. Konferensraad 1854. — R. 1835. DM. 1840. K. 1851. S.K. 1858. — Maleri af C. A. Jensen ca. 1834 (forsvundet). Blyantstegning af Magnus Petersen 1846 (Nationalmuseet), af J. V. Gertner 1849 (Nationalmuseet), 1859 (Fr.borg) og 1860 (Hirschsprung). Tegning af H. Olrik s. A. (Fr.borg) (kopieret af P. Krohn, Nationalmuseet). Maleri af Gertner 1849 (Etnografisk Samling). Buste af J. A. Jerichau ca. 1852 (Odense), af H. V. Bissen 1858 (Fr.borg) og 1859 (Nationalmuseet). Statuette af Th. Stein 1865, gengivet s. A. i Træsnit efter F. C. Lunds Tegning. Gipsrelief af H. Conradsen (Møntsamlingen). Litografi af I. W. Tegner 1865 efter Fotografi. Radering af Magnus Petersen 1865. Træsnit af W. Obermann 1865 efter H. Orlriks Tegning. Medaille 191 o.

S. Muller: Vor Oldtid, 1897, S. 199—319. Joh. Steenstrup: Historieskrivningen i Danmark i det 19. Aarh., 1889, S. 234. 111. Tid. 4. Juni 1865. J. J. Worsaae i Aarb. for nord. Oldkyndighed, 1866, S. 107—17. T. Hindenburg i M. G. G. Steenstrup: Dansk Maanedsskrift, 1859, I, S. 193—218. V. Hermansen: C. J. Thomsens første Museumsordning (Aarb. for nord. Oldkyndighed, 1934). Samme: Den danske Arkæologis Grundlægger (Tilskueren, LV, 1938, I, S. 328—33). Samme: C. J. Thomsen and the founding of the Ethnographical Museum (Ethnographical Studies, 1941). Samme: Etnografisk samling i København — verdens ældste (Nord. tidskrift, 1942). Bengt Hildebrand: C. J. Thomsen och hans lärda forbindelser i Sverige 1816—1837, 1937—38. Thomas Thomsen: Christian Jurgensen Thomsen og det etnografiske Museum (Tilskueren, LVI, 1939, I, S. 65—80). Otto Andrup: Den kongelige Samling paa Rosenborg gennem hundrede Aar, I, 1933. H. Seger: Die Anfänge des Dreiperioden-Systems (Schumacher-Festschrift, 1930). J. J. A. Worsaae: En Oldgrandskers Erindringer, 1934. Samme: Af en Oldgrandskers Breve, 1938. Carl S. Petersen: Stenalder. Broncealder. Jernalder, s. A.

Victor Hermansen.

Thomsen, Carl Christian Frederik Jacob, 1847—1912, Maler, Tegner. F. 6. April 1847 i Kbh. (Frue), d. 4. Okt. 1912 sst., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Postmester i Randers, senere Kammerraad Ludvig Frederik T. (1801—60) og Elise Johanne Christiane Cathrine Schlegel (1813—76). Gift 13. Okt. 1876 paa Frbg. med Petra Elise Sophie Charlotte Diechmann, f. 4. Okt. 1848 i Kbh. (Frue), d. 20. Marts 1926 sst., D. af cand. theol., Lærer, senere Sognepræst i Stubbekøbing Hans Anthon Severin Lobdanz D. (1817—89) og Elise Cathrine Bjerring (1812—80).

T. viste som Dreng Anlæg for Tegning, og i sin Opvækst studerede

han Kunstsamlingerne i Kbh. og læste med Iver Klassikerne. 1865 blev han Student fra v. Westens Institut, tog n. A. Filosofikum, men afbrød derefter Studierne efter i nogen Tid at have taget privat Undervisning hos Vermehren. 1866 blev han optaget paa Akademiet, hvor han hørte til det sidste Hold af Marstrands Elever, og fik Afgang 1871. T. stod i sin Ungdom Zahrtmann og Jerndorff nær og hørte til den Kreds af danske Kunstnere, der sidst i 70'erne tilbragte lykkelige Studieaar sammen i Italien (første Rejse 1875, anden Rejse som nygift 1876—77). Senere rejste han i Tyskland med Zahrtmann (1880), var i Wien med Otto Haslund (1882) og besøgte gentagne Gange Paris (1878, 1881 og 1889), men den nye Kunst, han her saa, fik ikke nogen Indflydelse paa hans egen Malemaade. Han var som Kunstner udpræget konservativ og staar som en sidste Repræsentant for den hjemlige Tradition fra Aarhundredets Midte.

T. debuterede paa Charlottenborg 1869 med en Radering og udstillede her regelmæssigt til sin Død. De første karakteristiske Arbejder, der pegede fremad mod hans Virksomhed som Illustratør, var »Ved Examensbordet« (1874) og »Moder og Datter« (1875), ^{s^om} klart viste hans Evne til at give Fortællingen en kultiveret og let følelsesfuld Form med fint tilrettelagte Pointer. 1879 vandt han Den Neuhausenske Præmie for »En Tilstaaelse«, 1887 Eckersbergmedaillen for »Besøg i Atelieret« og n. A. Udstillingsmedaillen for det mest kendte af alle hans Billeder og maaske det, ogsaa malerisk set, mest betydelige »Middag i en Præstegaard efter en Bispevisitats« (Kunstmuseet), som desuden opnaede mention honorable i Paris 1889 og Guldmedailler i Miinchen 1892 og Antwerpen 1894. Det efterfulgtes af »Indkvartering hos J. P. Mynster i Spjellerup Præstegaard« (1890, Maribo Museum). Som Maler havde T. et Speciale i Billeder med Motiver fra den danske Litteratur som f. Eks. »Ewalds første Møde med Arendse« (1876), »Holberg i sit Studereværelse« (1883, Aarhus Museum), »Hans Gram i sit Arbejdsværelse« (1895, Universitetet) og »Rahbek ved sin Hustrus Dødsleje« (1895, Kunstmuseet, dep. paa Bakkehuset) samt Billeder med Episoder fra Grundtvigs, Weyses og J. P. Mynsters Liv. Med saadanne Skildringer har han skabt en egen litterær Billedgruppe inden for dansk Genremaleri, hvis Værdi beror paa den fine Indlevelsessevne i det digteriske Stemningsindhold, og hans Billeder vandt stor Popularitet og spredtes i Reproduktion over hele Landet. Senere udførte han en Serie Tegninger delvis efter disse Malerier (bl. a. »Oehlschlåger læser op ved Farverenken Madam Møllers Middagsbord« og »Hakon Jarl læses

op i A. S. Ørsteds Hjem 1806«), som udsendtes af Forening for national Kunst med Titlen »Skikkelser fra Danmarks litterære Guldalder« (1908—09).

Sideløbende med Malerkunsten drev T. en omfattende Virksomhed som Illustratør. Han var en af Tidens mest yndede Tegnere, og hans Produktion, som er af meget ulige Værdi, omfatter henved 500 Bidrag til Bøger, Tidsskrifter, Julehæfter, Børnebøger og Børneblade, Almanakker m. m. Hans bedste Illustrationer er tegnede i Streg med Pen og udført i Træsnit og af disse kan nævnes Bidragene til »Ude og Hjemme« (1877—80) og til Foreningen »Fremtiden«s Publikationer (bl. a. J. L. Heiberg: »Foraar om Vinteren« i Samlingen »Maanederne i Digt og Billeder« (1878) og Adam Oehenschlåger: »Morgenvandring« (1884)), samt en Udgave af Blichers »E Bindstouw« 1882, hvor han dog, sin litterære Dannelse til Trods, ikke har haft Evne til eller Temperament til at tolke denne udpræget jyske Digtning. 1886 tegnede han til Ernst Bojesens illustrerede skandinaviske Revue »Norden« (Hæfte 3, 1887) en Serie Billeder »Dansk Præstegaardsliv« til Tekst af Henrik Scharling og gik her for første Gang over til en fyldigere og mere malerisk Teknik i Pen og Tusch, som reproduceredes i fotografisk Ætsning i Wien (Originalerne tilhører Den Hirschsprungske Samling). Sammen med de nydelige og stemningsrige Illustrationer til Ingemanns »Morgen- og Aftensange« (1889), som kendes af ethvert Barn, staar denne Serie for den almindelige Bevidsthed som Indbegrebet af T.s Illustrationskunst. Langt betydeligere baade som Bogkunst og som Tegnekunst er imidlertid Karl Gjellerups Novelle »G-Dur« (2. Udg., 1899), hvor han er vendt tilbage til sin oprindelige Stregteknik og som Illustratør maaske yder sin bedste Indsats. Af andre Bøger, T. har illustreret, kan nævnes Edvard Brandes: »Dansk Skuespil-kunst« (1880), J. L. Heiberg: »De nygifte« (1891), Carl Bernhard: »Kommissionæren« (1895) og Blichers Udvalgte Noveller (1899). — Foruden enkelte Portrætter (Domprovst L. Gude, 1892, Roskilde Domkirke) kan det nævnes, at T. har udført nogle bibelske Billeder til Fr.borg Slotskirke (»Jesu Indtog i Jerusalem«, Frise opsat 1902; »Josefog hans Brødre«, Dørstykke 1905). — T. valgtes ind i Akademiraadet 1890 og var Medlem af Udstillingskomiteen indtil 1912. •— Tit. Professor 1901. — R. 1892. — Selvportrætter 1871, 1880, 1886 (forhen hos Johan Hansen), 1887 og 1907. Malerier af Kr. Zahrtmann 1875, Frants Henningsen (forhen hos Johan Hansen) og Herman Vedel 1908 (hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg). Tegninger af V. Irminger 1879 og P. Ilsted 1883 og 1885. Portrætteret paa P. S. Krøyers Kultegnning af

Kunstnernes Modelskole 1882 og paa Viggo Johansens Maleri 1904 »Akademiraadmøde« (Kunstmuseet). Træsnit 1884 fra C. Poulsen, 1894 og af H. C. Olsen 1909.

Peter Christiansen: C. T. som Illustrator, 1939. Lauritz Nielsen: Den danske Bog, 1941, S. 254—58. Emil Hannover i Politiken 21. Febr. 1887. Sigurd Muller: Nyere dansk Malerkunst, 1884, S. 349—53. Samme: Nordens Billed kunst, 1905, S. 175 ff. III. Tid. 19. Maj 1895 og 13. Okt. 1912. F. Beckett: Kunstens Historie i Danmark, igoi—07, S. 377 f. Jule Album 1909. Berl Tid. og Politiken 5. Okt. 1912. Tiden, III, 1912—13, S. 411 ff. F. Hendriksen i Bogvennen, 1918, S. 34—40. Breve i Zahrtmann. En Mindebog, 1919. F. Hendriksen: En dansk Kunstnerkreds, 1928. Danmarks Malerkunst, red. af E Zahle, 1937, S. 198 f. *Merete Bodelsen.*

Thomsen, Edvard Johan, f. 1884, Arkitekt. F. 9. Jan. 1884 i Kbh. (Jac.). Forældre: Malermester Johan T. (f. 1855) og Ane Cathrine Mathilde Dahl (1856—1902). Gift 18. Juni 1934 paa Frbg. (b. v.) med Kontorchef under Magistraten Edel Anna Steen Dahl, f. 31. Okt. 1885 i Kbh. (Johs.), D. af Persienne-fabrikant Ernst Carl August D. (1853—¹9°8) og Edel Margrethe Steen (f. 1859).

T. begyndte som Maler, blev optaget som saadan paa Akademiet 1901 og gjorde Svendestykke 1904 (Sølvmedaille). Derefter gennemgik han for at blive Arkitekt Teknisk Selskabs Skole og fortsatte paa Akademiets Arkitekturskole, dog med Afbrydelse af Studier paa Maler- og Dekorationsskolen, for endelig 1914 at tage Afgangseksamen som Arkitekt. 1911 havde han en kort Tid været Elev ved Ecole Francaise i Athen. 1916 vandt han C. F. Hansens Opmuntringspræmie og 1918 den lille Guldmedaille. T. sluttede sig som ung til Den fri Aichitektforening (opløst 1919). Denne Gruppes friskere, helere, mere naturlige Formsprog kendetegner i Modsætning til, hvad der ofte var Tilfældet hos Hans J. Holms og Martin Nyrops Elever, T.s første Arbejder: Konkurrenceprojekterne til Østifternes Kreditforening (1913), Teknologisk Institut (1915) og »Politiken«s Villaer og Feriehuse (1916), alle præmierede. Trods en begyndende Selvstændighed i rumlig Følelse er endnu det maleriske og det stemningsbetonede paa historisk Grundlag et væsentligt Formaal; fremtrædende er tillige Indflydelsen fra Barok og det hjemlige Præg. Som Flertallet af sine samtidige sluttede T. sig senere til Nyklassicismen, hvor Indflydelse bl. a. fra Palladio og Brødrene Adam gjorde sig gældende. Eksempler paa den regelrette, store Stil i Nyklassicismen er Guldmedailleprojektet, Forslag til Banegaardsterrænets Bebyggelse (1920 og senere Bearbejdelser) samt Øregaard Gymna-

sium (1924, sammen med G. B. Hagen); af mere borgerlig Karakter er Gentofte Kommunes Alderdomshjem, Hyldegaards Tværvej (1919). Fra Nyklassicismen har T. fulgt Udviklingen til Modernismen, dog stadig med Bevarelse af Følelsen for Traditionen og ikke uden et personligt Præg. Modernismens saglige Formaalstjenlighed forenes hos T. ofte med en vis naturlig Frihed og Lethed i Planløsning, Opbygning og Udstyrelse, ligesom Farven spiller en Rolle. Eksempler er: Kapel paa Ordrup Kirkegaard (1927); Statskolen i Gentofte (1927, sammen med Niels Hauberg); Søndermark Kapel og Krematorium (1927—29, sammen med Frits Schlegel); Sigurd Wandels Villa, Hans Jensens Vej 40 (1928); Abehuset i Zoologisk Have (1928); Husum Kommuneskole (1928—30, sammen med Frits Schlegel); eget Sommerhus, Søbakken 26 A (1929); Karreen Christianshavn Torv 45—47 (1930); Utterslev Daghjem, Møntmestervej 54 (1936); Vandreservoiret ved Fortunen (1938); »Svalegangshuset«, H. C. Ørstedsvvej 54 (1939); Texacos Benzintank ved Skovshoved Havn (1939); Svømme- og Boldspilhal ved Danmarks Højskole for Legemsøvelser, Nørre Allé 51 (1941); Odense Stadion (1941, sammen med Vagn O. Kyed). T. har ogsaa arbejdet med Møbelkunst. Han er en fremragende Tegner. Desuden har han skrevet og været Redaktør for forskellige Afhandlinger (Skolebygningen, Biblioteket, Biograf bogen m. m.). Lærervirksomhed interesserer ham. 1914—19 underviste han ved Teknisk Selskabs Skole, 1918 blev han Assistent ved Arkitekturskolen, 1920 Professor. Dr. ing. h. c. ved Wiirttembergische Technische Hochschule 1929. — R. 1924. DM. 1941. — Maleri af C. J. Schwenn ca. 1911 (Familieejde).

Architekten, Medd. fra Akad. Arkitektforening, XVI, 1913—14, S. 71—74, 105 f.; XVII, 1914—15, S. 407 ff.; XIX, 1916—17, S. 22 f., 67 f.; XX, 1917—18, S. 343—48; XXII, 1920, S. 38—41, 65—69; XXVII, 1925, S. 45—52; XXVIII, 1926, S. i74f.; XXXI, 1929, Maanedshæfte, S. 45—64; XXXII, 1930, Maanedshæfte, S. 53—62; XXXV, 1933, Maanedshæfte, S. 17—60, 201 f.; XXXIX, 1937, Maanedshæfte, S. 125—52; XLI, 1939, Maanedshæfte, S. 145—49; XLII, 1940, Maanedshæfte, S. 17 f.; XLIV, 1942, Ugehæfte, S. 61—65. Dansk Ligbrændingsforenings Beretning for Aaret 1929, 1930, S. 66—76. E. Hesseldahl og H. R. Zeuthen: Nye Apotekers Indretning omkr. 1930, Særtryk af Farmaceutv. Tid., XLII, 1932, 1933, S. 4—7, 37. Nordens Kalender, 1934, S. 76. Kay Fisker: Foregangsmænd indenfor den moderne Arkitektur, 1941, udg. som Manuskript, S. 22.

Knud Millech.

Thomsen, Ejnar, f. 1897, Litteraturhistoriker. F. 14. Juni 1897 i Aastrup ved Grenaa. Forældre: Førstelærer Mikkil Peter T. (1849—1922) og Karen Kirstine Nielsen (f. 1862). Gift 3. Juli

1921 i Stubbekøbing med Inger Juul Knudsen, f. 15. Aug. 1893 i Grenaa, D. af Lærer, senere Viceskoleinspektør Anton K. (1861—^x934) og Vilhelmine (Minna) Juul (f. 1865).

T. blev Student 1916 fra Randers og begyndte at studere almindelig og sammenlignende Litteraturhistorie. Hans Skolegang havde været sinket et Aar af et svært Tilfælde af Brystsyge, og flere Tilbagefald hemmede hans Studier. 1920 blev han Dansk- og Sprog­lærer ved Wads Kostskole paa Bogø. De følgende Aar vaklede han mellem videnskabelige og æstetiske Interesser; to Digtsamlinger: »I Kamp for Livet« (1922) og »Sagn og sandt« (1923) blev vel modtaget af Kritikken, men 1924 forlod han igen Kostskolen for at sætte al Kraft ind paa Magisterkonferensen, som han bestod 1926. Aaret forud havde han faaet Ansættelse som Sproglærer ved Struer kommunale Skolevæsen; fra 1932 virkede han som Semina­rielærer ved Ribe Statsseminarium og havde allerede erhvervet sig et anset Navn som Pædagog og Litteraturhistoriker, da han 1935 sejrede i Konkurrencen om Professoratet i nordisk Litteratur, i hvilken desuden Georg Christensen, Emil Frederiksen og Henning Kehler deltog. — T.s Magisterafhandling handlede om den engelske Roman i det 18. Aarh.; et større Afsnit blev i Omarbejdelse trykt i »Edda«, XXVIII, 1928 (»Nogle Studier i de Richardsonske og Fieldingske Romaner«); hertil knytter sig to skarpsindige smaa Monografier: »Studier i Richardsons Romaner« (1928) og »Studier i Fieldings Romaner« (1930). Men gennem sin Lærergerning førtes han stadigt dybere ind i Studiet af dansk Litteratur, som efterhaanden fik hans Hovedinteresse; 1935 udkom den stoffyldte og solide Haandbog »Dansk Litteratur efter 1870«, og fra s. A. stammer Konkurrenceafhandlingen »Barokken i dansk Digtning« (utrykt). Blandt hans litteraturhistoriske Afhandlinger kan nævnes »Gud­indernes Strid« (i »Festskrift til Vilhelm Andersen«, 1934) og »Fra P. H. Hastes Stambog« (i »Kultur minder« 1939). Han har endvidere besørget forskellige Udgiver arbejder, bl. a. »Cromwell og hans England« (1937), Jakob Knudsen: »Digte« (1938) og »Dansk gennem 300 Aar« (1940), virket som Kritiker og Kronikør, især i »Aarhus Stiftstidende« (siden 1927), og været en meget benyttet Foredragsholder. Han er Medstifter af Selskabet for dansk Kultur­historie (1936) og sad 1937—39 i Dansk Forfatterforenings Bestyrelse; fra 1940 er han Medlem af Bestyrelsen for Universitets­jubilæets danske Samfund og Medredaktør af »Danske Studier«. — Maleri af M. Kaalund-Jørgensen. Tegning af Erik Mortensen.

Studenterne af MDCCCCXVI, 1942.

H. Topsøe-Jensen.

Thomsen, Else, f. 1879, Gymnastikinspektør. F. 25. April 1879 i Høm ved Ribe. Forældre: Gaardejer Mikkil Hansen T. (1846—^x933) og Inger Marie Smidt (1848—1924). Ugift.

E. T. er baade paa fædrene og mødrene Side af gammel sønderjysk Slægt. Hendes Fader blev som Optant udvist paa Grund af sit danske Sindelag og bosatte sig derpaa i Høm, tæt Nord for den Grænse, Krigen 1864 havde draget. Her blev E. T. født som den fjerdeældste af tolv Børn. Der raadede knappe Forhold i Hjemmet, og allerede som elleveaarig maatte hun efter Egnens Skik ud at gøre Gavn blandt fremmede. Pligtarbejdets Alvor kom i det hele til at præge og modne hende under Opvæksten, men ogsaa andre Sider af Livet kom hende i Møde i denne Tid: som sekstenaarig kom hun første Gang til at gøre Gymnastik og fik Interessen vakt derfor, og et Ophold paa Vester Vedsted Efterskole gav hende en Indstilling over for det folkelige og nationale, som hun har bevaret Livet igennem. 1899 kom hun paa Ribe Seminarium, hvorfra hun 1902 tog Lærerindeeksamen. Efter et Aars Lærervirksomhed i Lyngby kom hun dernæst paa Statens etaarige Gymnastikkursus og blev umiddelbart derefter ansat ved Kbh.s kommunale Skolevæsen, hvortil hun siden, om end med betydningsfulde Afbrydelser, har været knyttet. 1911—12 var hun med Orlov herfra Lærerinde ved den danske Højskole i Nysted, Nebraska, U.S.A., og foretog i dette Aar talrige Foredrags- og Studierejser i Staterne. Allerede 1908 var hun imidlertid blevet Medhjælper ved Tilsynet med Pige-gymnastikken uden for Hovedstaden, og 1916—19 var hun udelukkende beskæftiget med dette Arbejde. Da der 1919 oprettedes en Stilling som kvindelig Gymnastikinspektør i Kbh., var det en af alle imødeset Selvfølge, at E. T. fik denne Stilling. — 1906 havde E. T. haft sit første Møde med den finske Gymnastikpædagog Elin Bjorksten, under hvis Ledelse hun 1913 atter gennemgik et Kursus i Silkeborg. Dette blev Udgangspunktet for et mangeaarigt Samarbejde og Venskab, som har haft afgørende Betydning for E. T.s Livsgerning. E. T. kan karakteriseres som den bjorkstenske Kvindegymnastiks betydeligste og virksomste Forkæmper i Danmark. Med ubetinget Loyalitet over for sin Læremester har hun forenet stor Selvstændighed i Opfattelse og Udformning af Øvelsesstof og Metode og har derigennem øvet en almindelig anerkendt og let paaviselig Indflydelse paa Kvinde- og Børnegymnastikken her til Lands — mest direkte naturligvis i Hovedstaden, men gennem talrige Kursus ogsaa i det øvrige Land. Som ledende og meget virksomt Medlem af det 1922 dannede Forbund for nordisk Kvindegymnastik og som Redaktør af dette

Forbunds Organ har hun været Formidler af et nordisk Samarbejde af ganske særlig aktiv og personlig præget Art. Ogsaa uden for det faglige Omraade, som har været E. T.s egentlige Arbejdsfelt, er hendes Energi og Organisationsevne jævnlig taget i Brug, senest i Danske Kvinders Beredskab. — E. T. har bl. a. skrevet Vejledninger i Smaa børns gymnastik og Skolestuegymnastik. — F.M.G. 1936. — Maleri af Agnes Smidt 1936 (Familieej).

H. P. Langkilde.

Thomsen, Emma Alice, f. Lange, 1863—1910, Skuespillerinde. F. 31. Nov. 1863 i Kbh. (Helligg.), d. 5. Jan. 1910 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Translatør, engelsk Vicekonsul, Krigssekretær Carl Vilhelm L. (1820—75) og Dorothea Stibolt (1833—98, gift 1° 1849 med Drejermester Jens Jørgen August Clemensen, 1819—54). Gift i^o 28. Marts 1888 i Hvidovre med Skuespiller Poul Søren Nielsen (s. d.). Ægteskabet opløst. 2° 24. Sept. 1897 i Kbh. (Slotsk.) med Premierløjtnant, senere Kaptajn i Flaaden og siamesisk Admiral Fritz T. (s. d.).

Den berejste norske Maler, Professor Christian Krohg, kaldte 1893 E. T. »Verdens skønneste Kvinde«. Hun havde da i en halv Snes Aar tilhørt Det kgl. Teater, hvor hun 14. Sept. 1883 debuterede som Johanne i »Eventyr paa Fodrejsen«, og som var hendes Virkeplads, til hun døde. Hendes harmoniske Skønhed betingede, at man stillede de mindst mulige Krav til hendes Uddannelse og gav hende et større Repertoire, end det ellers er Begynderes Lod at faa. Hun sang net, var sød og indtagende som Vaudevillernes unge Piger, hvis Empirekostume klædte hende (Margrethe i »Abe-katten«, Lise i »Køge Huskors«, Constance i »Aprilsnarrene«, Sophie i »Nej«,), men Sejrene var for letkøbte, og hun undgik ikke at virke fersk ved idelig Gentagelse af den samme Type. Skønheden havde vel banet hende Vej, men hindrede hende længe i at opnaa kunstnerisk Anerkendelse. Selv var hun ikke tilfreds med bestandig at være »yndig«, men higede mod Karakterrollerne, og allerede da hun spillede den overfladiske Fanny i »En Skandale« (1884), den beregnende Elise i »Kærlighed« og den giftelystne Klara i »Under Snefog«, røbede hun sikker Iagttagelse af Københavnerinden uden Aand. Efterhaanden blev hun en af Teatrets nyttigste Skuespillerinder med den tekniske Form i Orden, ogsaa naar hun optraadte i Shakespeare (Helena i »En Skærsommernatsdrøm«, Portia i »Købmanden i Venedig«) eller i Oehlenschläger (Gulnare i »Aladdin«, Marie i »Væringerne«). Hos Heiberg udførte hun tolv Roller, deriblandt Elisabeth i »Elverhøj« endog 250 Gange. Men sit store

Gennembrud fik hun først ved en Velgørenhedsforestilling paa Folketeatret (6. Dec. 1900), da hun ud fra de Erfaringer, Livet havde bragt hende, forsvarede Hustruen Maria i Edv. Brandes' Skuespil »Under Loven« med en lidenskabelig Kraft, som ingen havde tiltænkt hende. De brillante Toiletters Skuespillerinde, der med Elskværdighed paa Scenen beherskede det elegante Selskabliv og kunde virke baade besnærende (Ildfluen i »Da vi var enogtyve —«) og let komisk, forvandlede her fra Lam til Løvinde og fandt i de følgende Aar sandfærdige og ærlige Udtryk hos Kvinder, som segner under Skuffelser, eller hvis Liv er bestandig Opofrelse. Blandt de mest interessante af de ca. 170 Roller, hun spillede, var Henriette i »Skyldig — ikke skyldig«, Maria i »Paa Storhove«, Akulina i »Mørkets Magt«, den af Elskov baade dybt fornærede og højt ophøjede Katuscha i »Opstandelse« og den halvdannede Kunstnerinde-Boheme i »Johan Ulfstjerna«. I sin sidste Periode følte hun sin Stilling truet af Teatrets Engagement af Fru Betty Nansen og kæmpede med Sygdom; hun optraadte sidste Gang 22. Dec. 1909 som den blide og forstandige Jødinde Gerda Sommer i »Daniel Hertz«.

E. T.s kunstneriske Udvikling var ualmindelig. Den unge Pige fra Vaudevillerne blev ikke alene Repræsentanten for Damen fra det gode Selskab — og der var altid ren Luft om hende —, men Karakterskuespillerinde paa et bredt Omraade. Hun var ærgerrig, overmaade flittig og aftvang Respekt ved sin naturalistiske Stræben. Hendes Kunst var hverken særpræget eller interessant, men udsprang fra et jævnt og ærligt Sind, og hendes Vuggegave, Skønheden, for hvilken hun modtog megen Hyldest, forvandlede ikke hendes Væsens ligefremme Naturlighed. Den tidlige Bortgang betød et virkeligt Tab, som hverken Anna Bloch eller Jonna Neiiendam kunde erstatte. Skulde man sammenligne E. T. med en ældre Tids Skuespillerinde, maatte det blive Josephine Eckardt, og en Epigon fik hun i Ingeborg Middelboe (1887—1931). Sammen med Emma Gad, til hvis Skuespil E. T.s Navn ogsaa var knyttet, deltog hun ivrigt i det københavnske Bourgeois Velgørenhedsarbejde, for hvilket hendes Veninde Prinsesse Marie stod i Spidsen.

Maleri af Sophus Jiirgensen 1903 (Det kgl. Teater). To Tegninger af samme og Rollebilleder af E. Krause i Teatermuseet. Kostumbillede af P. S. Krøyer. Farvelagt Tegning af Bertha Dorph. Træsnit 1890 efter Fotografi og af A. Bork 1897 ^{efter} Fotografi fra E. Hohlenberg. Portrætteret paa Træsnit af de fra

Slesvig udviste Skuespillere 1894. Mindesmærke paa Graven med Portrætmedaillon af Anne Marie Carl Nielsen.

Christian Krohg i Politiken 25. Dec. 1893. Edv. Brandes i Teatret, I, igoi—• 02, S. 1—4. Sven Lange i Politiken 6. Jan. 1910. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, IV—V, 1927—30. Einar Christiansen: Nogle Træk af mit Liv og af dansk Teaters Historie, 1930, S. 215. Optegnelser af John Arthur Lange om E. T. som Menneske og Skuespillerinde (Ms. i Det kgl. Bibliotek).

Robert Neiiendam.

Thomsen, Fritz, 1864—1935, Søofficer. F. 22. April 1864 i Kbh. (Garn.), d. 13. Sept. 1935 paa Montebello ved Helsingør, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Premierløjtnant, senere Oberstløjtnant i Infanteriet Fritz Christian Martin T. (1840—1931) og Engel Cathrine Nicoline Metzgen (1843—96). Gift 1° 7. Marts 1890 i Kbh. (Holmens) med Anna Louise Elna Stiernholm, f. 6. Sept. 1870 i Kbh. (Garn.) (gift 2° 1904 med norsk Gesandt i Kbh., senere i Washington Ove Gude, 1853—1910, gift 1° 1880 med Louise Ridley Egeberg, 1856—1900), D. af General Frederik Christian S. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst. 2° 24. Sept. 1897 i Kbh. (Slotsk.) med kgl. Skuespillerinde Emma Alice Nielsen, f. Lange (se Thomsen, Emma). 3° 11. Dec. 1912 i Paris med Martha Poskitt, f. 4. Nov. 1886 i Riga (gift i^o med Vekselerer Knud Iversen, f. 1882), D. af Skibsreder James P.

T. blev Kadet 1880, Sekondløjtnant 1885, Premierløjtnant 1888 og Kaptajn 1903. Efter et Togt til Middelhavet 1889—90 og forskellige Togter i hjemlige Farvande var han 1894—97 i fransk Tjeneste, derefter **atter** i Middelhavet 1898—99 med Fregatten »Fyen«, 1900—03 Skoleofficer ved Søofficersskolen og de tilsvarende Somre med Kadetskibet. Efter et Togt som næstkommanderende med Krydseren »Hekla« til Island tog han 1904 sin Afsked. 1905—12 var han Redaktør af »Nationaltidenden Søfartsafdeling og Sekretær ved Kgl. dansk Yachtklub. 1912 modtog han Ansættelse som Kaptajn i siamesisk Orlogstjeneste, hvor han 1915 avancerede til Kommandør og Direktør for Søkortarkivet i Bangkok og 1922 til Kontreadmiral og Direktør for den siamesiske Marines hydrografiske Departement (Opmaalings-, Fyr- og Vagervæsen). 1926 forlod han siamesisk Tjeneste og tog Ophold i Paris, hvorfra han jævnlig aflagde Besøg i sit Fædreland. Baade i Siam og Paris vandt han sig Venner ved sin store Venlighed og Hjælpsomhed mod alle Danske. Han var en livlig, velbegavet og repræsentativ Officer. — R. 1916. DM. 1922. K.² 1926.

Thomsen, Grimur Thorgrimsson, 1820—96, Embedsmand i Udenrigsministeriet, Forfatter. F. 15. Maj 1820 i Bessasta&ir, Island, d. 27. Nov. 1896 sst., begr. sst. Forældre: Urmager, Guldsmed, Økonom ved den lærde Skole I>orgrimur Témasson (1782—1849) og Ingibjorg J6nsd6ttir (d. 1865). Gift 1870 med Jakobina Jonsdottir, f. 30. Nov. 1835, d. 30. Jan. 1919, D. af Præst i ReykjahliS Jon forsteinsson (1781—1862) og I>uri&ur Hallgrimsdottir (1789—1867).

Efter at være blevet privat dimitteret til Kbh.s Universitet 1837 tog T. n. A. 2. Eksamen, studerede en Tid Jura, men optoges mest af Æstetik og Filosofi, fik 1841 Accessit for Besvarelsen af den samme Prisopgave, for hvilken P. L. Møller fik Guldmedaillen (udgivet 1843: »Om den nyfranske Poesie«) og erhvervede 1845 Magistergraden (hvorfor han 1854 fik Ret til Dokortitel) med den store Afhandling »Om Lord Byron«. Skønt stærkt præget af sit Hjemlands Kultur og Folkesind og skønt han alle Dage virkede egen og stejl, fik han mangfoldig og sympatisk Indsigt i dansk Aandsliv og havde venskabelig Forbindelse med betydende Danske; hans Forhold til den unge Magdalene Kragh (senere Thoresen, s. d.) blev i høj Grad bestemmende for hendes Skæbne og Udvikling. Prisaafhandlingen, Disputatsen og hans æstetiske Bidrag til Tidskrifter viser vidtstrakt, om end ikke dybtgaaende Viden; hans Evne til jævn Fortællen og sundt Ræsonnement overskygges dog ofte af en uklar hegelsk Systematiseren. I Slutningsordene af »Mit Livs Eventyr« har H. C. Andersen udtalt, hvor stor Betydning T.s ubetingede Anerkendelse af hans Digtning (i »Dansk Maanedsskrift« I, 1855) har haft for ham. Ogsaa Historie dyrkede han (»Tiberius og Philip II«, 1852) og skrev — stedse med de samme Fortrin og Mangler — om aktuelle politiske Spørgsmaal i nationalliberal Aand; med den konservative J. L. Heiberg var han i bidsk Polemik. Som sjældent var blandt Islændere, var han stærkt skandinavisk interesseret; sin Opfattelse af Islands Rolle i Norden gav han bl. a. Udtryk som Taler ved Studentermødet i Uppsala 1856. 1846 fik han et senere forøget Rejsestipendium; han var i Tyskland, Norditalien og Belgien og studerede i Paris og i London. I det engelske Rigsarkiv afskrev han ihærdigt Aktstykker angaaende Frankrigs og Englands Garantier til Slesvig 1720; efter hans Tilbagekomst 1848 offentliggjordes de i »Antislesvigholstenske Fragmenter« (I, 1848); Mulighederne for ved dem at forpligte Vestmagterne i den standende Strid overvurderede han endnu mere end visse ledende Politikere (jfr. Artikel i Schouws »Dansk Tidsskrift«, II, 1848). 1848 blev han ansat i Departementet for udenlandske Sager og

udnævntes til Kancellist i Udenrigsministeriets Bureau; han fungerede 1848—52 som Gesandtskabssekretær i Frankfurt a. M., Paris og Bruxelles; 1856 blev han Fuldmægtig i Udenrigsministeriets Handels- og Konsulatsdepartement. Medens han længe havde staaet Hall, Krieger og Giødwad nærmest, blev han siden en betroet Medhjælper for Blixen Finecke i hans Ministertid 1859—60; han havde Andel i det saakaldte »Svogerbrev«. Da forfremmedes han til Departementssekretær og fik Titel af Legationsraad, kom derved i Misforhold til sin Departementschef, og efter sin Beskytters Afgang maatte han glide i Baggrunden. Ved Omordningen af Udenrigsministeriet 1866 gik han af med Ventepenge (senere Pension) og flyttede n. A. til Island, hvor han ved Mageskifte erhvervede Kongsgaarden BessastaSir. Foruden at drive Landbrug virkede han som Politiker, sad i Altinget 1869—91, var Redaktør af »Isafold« 1878—82 og samlede 1880 og 95 sine spredte og for en stor Del ikke offentliggjorte Digte i to Bind, der har sikret ham en anselig Plads i hans Lands Litteratur. — Breve i Det kgl. Bibliotek og Landsbiblioteket i Reykjavik. — R. 1863. — Portrætteret paa Træsnit forestillende Overrækkelsen af Islændernes Adresse 7. Aug. 1874, bl. a. efter Tegning af C. F. Sørensen.

Jon Pjeturssons Timarit, IV, 1873, S. 8—13. Sunnanfari, II, 1892—93, S. 97 ff. J. C. Poestion: Isländische Dichter der Neuzeit, 1897, S. 415—26. III. Tid. 3. Jan. 1897. Andvari, XXIII, 1898, S. 1—32. Olaf Hansen: Ny-islandsk Lyrik, 1901, S. 59—80. Politiken 29. Marts 1903 (Georg Brandes om Magdalene Thoresen). Georg Brandes: Levned, I, 1905, S. 133. Paul V. Rubow: Dansk litterær Kritik i det 19. Aarh., 1921. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, I, 1920, S. 176f., 211, 213, 267; II, n. A., S. 86, 94, 113, i3of., 134, 319; III, s. A., S. 260, 336; VI, 1925, S. 11; VII, s. A., S. 179. Personalhist. Tidsskr., 9. RL, VI, 1934, S. 63, 69. Vilh. Andersen: Den danske Litteratur i det 19. Aarh.s første Halvdel, 1924, S. 674 f. G. Kamban: Kvalitetsmennesket, 1941, S. 74-79, 118-23.

Paul Læssøe Muller.

Thomsen, Hans Lausten, f. 1878, nordslesvigsk Læge. F. 6. Juni 1878 i Roost, Arrild Sogn. Forældre: Gaardejer Hinrich T. (1845—1919) og Mette Kristine Hansen (1848—1928). Gift 14. Juni 1913 i Assens med Botilde Hansen, f. 8. April 1882 i Rurup, Branderup Sogn, D. af Gaardejer Peter Jessen H. (1852—1925) og Mette Kirstine Schack (1856—86).

Efter Skolegang i den tyske Kommuneskole kom T. i Konfirmationsalderen i Latinskolen i Kolding, hvorfra han blev Student 1897. Af Hensyn til en fremtidig Gerning i Hjemstavnen søgte han sin Uddannelse i Tyskland. Han var først i Strassburg, hvor han dels hørte Forelæsninger ved Universitetet, dels tog Undervis-

ning i tysk Sprog og Litteratur; derfra drog han til Ratzeburg, fra hvis Lauenburgische Gelehrtschule han 1899 tog tysk Studentereksamen. Han studerede derefter Medicin i Berlin og Freiburg og blev sidste Sted cand. med. og Dr. med. 1904. 1901 havde han et halvt Aar været indkaldt til Militærtjeneste i Berlin; nu indkaldtes han igen nogle Maaneder til Tjeneste i Konstanz. Sin første Virksomhed fik han som Assistent hos en Embedslæge i Baden 1904—05, herfra kom han som Vikar til Skærbæk i Vestslesvig, og her nedsatte han sig som praktiserende Læge 1906. Under Verdenskrigen gjorde han fra Aug. 1914 til Okt. 1915 Tjeneste som Underlæge ved Reserve-Infanteriregiment 86 fra Flensborg, kom derefter til pommerske og bajerske Afdelinger, og først i Dec. 1918 kunde han vende tilbage til sin Gerning. Ved Genforeningen udnævntes han til Amtslæge for Tønder Amt; fra 1929 udvidedes hans Virksomhed ogsaa til Haderslev Amt. — Fra ung har T. taget virksom Del i sin Hjemstavns nationale Liv, idet dog det kulturelle Arbejde mere end det politiske har haft hans Interesse. Fra 1912 har han saaledes været Boganmelder ved »Flensborg Avis«. Han har været meget virksom for det danske Bibliotek i Tønder. Da Historisk Samfund for Sønderjylland dannedes først i 1920'erne, blev han Medlem af dets Bestyrelse og Medredaktør af »Sønderjydske Aarbøger«; efter H. P. Hanssens Død blev han dets Formand. Paa forskellig Maade har han virksomt støttet historisk Arbejde baade i Sønderjylland og i Kongeriget. Sammen med Nic. Svendsen har han udgivet »Haabets Mænd« (1923), en Samling sønderjyske Biografier, og han har givet adskillige Bidrag til Hjemstavns Historie. Ved nationale Møder, ogsaa i Kongeriget, har han været en hyppigt anvendt Taler. Interesse for nationale Forhold har ført ham ud paa talrige Rejser til saa godt som alle Europas Lande. - R. 1926. DM. 1939.

Hans Lund.

Thomsen, Hans Peter Jorgen Julius, 1826—1909, Kemiker. F. 16. Febr. 1826 i Kbh. (Petri), d. 13. Febr. 1909 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Broder til August T. (s. d.). Gift 25. Okt. 1857 i Stoense, Langeland, med Elmine Hansen, f. 7. Maj 1832 paa Steensgaard, Langeland, d. 14. Juli 1890 i Kbh. (Frbg.), D. af Forpagter Niels Christian (sen) H. (1798—1869) og Ane Sophie Pedersdatter (1802—60).

T. gik først i St. Petri Kirkeskole og kom derefter ind paa det v. Westen'ske Institut. Han tog dog ikke Afgangseksamen fra Instituttet, da man ikke mente det nødvendigt for den videre Udvikling af hans ualmindelige Evner. Da han havde Interesse for

Kemi, tænkte man at sætte ham i Lære paa et Apotek, men i Stedet blev han ansat som Medhjælper hos Professoren i Kemi ved Universitetet, E. A. Scharling, idet han samtidig forberedte sig til Adgangs-eksamen til Polyteknisk Lærestalt. Denne bestod han 1843, og § 1846 blev han polyteknisk Kandidat i anvendt Naturvidenskab.

T. var 1847—53 Assistent ved Lærestaltens kemiske Laboratorium under Forchhammer og 1850—56 Lærer i Agerdyrknings-kemi ved Lærestalten. 1853—54 foretog han en Studierejse til Frankrig og Tyskland. 1856—59 var han Justermester i Kbh. Han søgte 1859 Stillingen som Lærer i Kemi ved Den militære Højskole, men blev vraget til Fordel for Kaptajn J. J. Bahnsen, den senere Krigsminister. Han var derimod Lærer i Fysik ved denne Skole 1859—66. 1859—60 vikarierede han for Scharling, 1864—65 var han Lærer i Kemi, 1865—66 ekstraordinær Docent, 1866 Lektor og 1866—1901 Professor ordinarius i Kemi ved Universitetet, som Professor tillige Bestyrer af Universitetets kemiske Laboratorium og Lærer i Kemi ved Polyteknisk Lærestalt.

1853 havde T. udarbejdet og faaet Eneret paa en Metode til Udvinning af Soda af det grønlandske Mineral Kryolit, 1856 foretoges den første Ekspedition til Grønland efter større Mængder Kryolit, og 1859 aabnedes Fabrikken Øresund i Kbh., bygget efter T.s Planer og Tegninger for Handelshuset Th. Weber & Co. til Sodafabrikation efter T.s Metode. Fabrikationen havde i Begyndelsen mange Vanskeligheder at kæmpe med, men T. overvandt Vanskelighederne, og der byggedes i de følgende Aar Kryolitsoda-fabrikker efter hans Metode i Tyskland, Polen og Amerika, men da Solvay-Processen til Sodafremstilling var trængt igennem i 70'erne, blev Kryolitten for kostbart et Raamateriale til Sodafremstilling. Kryolitten fandt dog andre Anvendelser, til Mælkeglas, Emaile og Aluminiumfremstilling, saa baade Kryolith Mine og Handels Selskabet og Fabrikken Øresund, for hvilke T. var Direktør 1865—1909, kunde fortsætte Virksomheden med Rensning og Oparbejdning af Kryolit paa indbringende Maade.

Det var dog ikke som Tekniker, men som Videnskabsmand, T. skulde erhverve sig Verdensberømmelse. Allerede 1852 indleverede han til Videnskabernes Selskab et Arbejde »Bidrag til et thermo-chemisk System« (trykt i Selskabets »Skrifter«, 5. Rk., Naturv.-math. Afd., III, 1853), der belønnedes med en Sølvmedaille og 50 Rdl. »til Anskaffelse af nøiagtigen udførte Redskaber«. Dette Arbejde fremkom noget udførligere 1853—54 i »Poggendorffs Annalen der Physik«, og Spørgsmaalet behandledes paa ny 1861 i et til Videnskabernes Selskab indleveret Arbejde »Om de chemiske Processers almin-

delige Charakterer og en paa denne bygget Affinitetslære«. I disse Arbejder diskuteres for første Gang Termokemiens Love, og de indeholder Programmet for T.s senere Undersøgelser. Foreløbig kunde han ikke tage fat paa det eksperimentelle Arbejde, da han manglede baade dertil indrettede Lokaler og de Hjælpe midler, der var nødvendige for Arbejdets Gennemførelse. Men hans videnskabelige Arbejde laa ikke stille. Han udgav Lærebøger i uorganisk Kemi (1850) og i præparativ Kemi (1853) og populære Arbejder som »Vandringer paa Naturvidenskabens Gebeet« (1856). 1862—78 udgav han sammen med Broderen August T. »Tidskrift for Physik og Chemi samt disse Videnskabers Anvendelse«. Under Koleraepidemien 1853 udgav han sammen med L. A. Colding et Skrift »Om de sandsynlige Aarsager til Choleraens ulige Styrke i de forskjellige Dele af Kjøbenhavn og om Midlerne til i Fremtiden at formindske Sygdommens Styrke«, og mens han var Lærer i Fysik ved Den militære Højskole, konstruerede han et Polarisationsbatteri, der ved Hjælp af et enkelt galvanisk Element kunde frembringe en kontinuerlig Strøm af høj Spænding. Dette Batteri blev prisbelønnet paa flere europæiske Udstillinger og fandt lang Tid Anvendelse, bl. a. ved Kbh.s Telegrafvæsen.

Da T. 1866 var blevet Bestyrer af Universitetets kemiske Laboratorium, kunde han gaa i Gang med de omfattende eksperimentelle Arbejder, der skulde verificere de Anskuelser, han havde fremsat i de ovennævnte teoretiske Arbejder. For at kunne gennemføre alle de kalorimetriske Bestemmelser under saa vidt sammenlignelige Forhold som mulig lod han et Værelse indrette som Termostat, hvis Temperatur kunde holdes konstant ved 18° C, og i Løbet af henved 20 Aar gennemførtes her det i alle Landes kemiske Litteratur enestaaende Arbejde, der omfatter over 3500 kalorimetriske Maalinger, alle udført af T. personlig, hvorved Sikkerheden for deres Sammenlignelighed er blevet saa stor som overhovedet mulig. Resultaterne offentliggjordes efterhaanden, som de fremkom, i Videnskabernes Selskabs Skrifter og 1869—73 i »Poggendorfs Annalen der Physik«, efter 1873 i »Journal für praktische Chemie« eller »Berichte der deutschen chemischen Gesellschaft«. En samlet Bearbejdelse af hele Materialet kom 1882—86 paa Tysk som et Værk i fire Bind med Titlen »Thermochemische Untersuchungen«. De tre første Bind indeholder det eksperimentelle Materiale, medens det fjerde indeholder de teoretiske Betragtninger, T. knyttede til Forsøgene. Medens Eksperimenterne bevarer deres Værdi uanset alle Teorier, har T.s teoretiske Anskuelser ikke fuldt ud kunnet oprettholdes. T. saa i Varmeudviklingen ved en kemisk Proces et Udtryk for Processens kemiske Affinitet. Denne Anskuelse, som han først

har fremsat, og som senere ogsaa blev fremsat af hans halvandet Aar yngre franske Kollega Marcelin Berthelot (1869), har vist sig kun at være tilnærmet rigtig ved den Temperatur, hvor T.s Maalinger er udført, medens den er eksakt rigtig ved det absolutte Nulpunkt, —273, i°. T. fandt imidlertid, at en Række Processer forløb under Optagelse af Varme, med et af ham præget Udtryk med »negativ Varmetoning«, og han forsøgte først at forklare disse Fænomener ud fra sine teoretiske Anskuelse, men han indsaa, at disse ikke lod sig opretholde, og var overlegen nok til klart at indrømme dette, medens Berthelot omtrent til sin Dødsdag fastholdt sine Anskuelse paa Trods af alle Kendsgerninger.

Det viste sig hurtigt, at T.s Talmateriale var udmærket egnet til at undersøge Gyldigheden af den af Nordmændene Guldberg og Waage 1867 opstillede Massevirkningslov, der tillader Beregningen af Ligevægtstilstande mellem reagerende Stoffer ud fra Kendskab til de indgaaende Stofmængder. Denne Lov fik gennem T.s Arbejder sit første fuldstændige Bevis, og T. var den eneste Forsker, der straks ydede Teorien sin Tilslutning og Anerkendelse.

Andre vigtige Afsnit af T.s Undersøgelser omfatter Bestemmelsen af Neutralisationsvarmen for Syrer og Baser og Paavisningen af, at denne er den samme for en Række stærke Syrer og Baser, et Forhold, der fik sin naturlige Forklaring, da den elektrolytiske Dissociationsteori senere blev fremsat. Han viste tillige, at man gennem Undersøgelse af Neutralisationsfænomenerne kan bestemme Syrernes Basicitet. Videre maa nævnes hans Undersøgelse af Sammenhængen mellem Varmetoningens Ændring med Temperaturen og de reagerende Stoffers Varmefylde og Undersøgelsen af Sammenhængen mellem Varmetoningen og den elektriske Energi i galvaniske Kombinationer, hvor han for Daniell-Elementet fandt fuld Ækivalens mellem den elektriske Energi, Elementet præsterer, og Varmetoningen ved de kemiske Processer, der foregaar i Elementet. T.s Anskuelse er her helt moderne, idet han maaler Affiniteten ved Elementets elektromotoriske Kraft og identificerer den med det mekaniske Arbejde, der er nødvendigt for at adskille en Forbindelse i dens Bestanddele. I Daniell-Elementet kan dette Arbejde tilfældigvis maales ved Varmetoningen, hvorfor T. fandt Overensstemmelse mellem de to Bestemmelser. I andre Tilfælde fandt han imidlertid ingen Overensstemmelse, og nu ved vi, at det er Bestemmelsen baseret paa Maaling af den elektromotoriske Kraft, der er den rigtige.

Efter Udgivelsen af »Thermochemische Untersuchungen« udførte T. ikke flere kalorimetrisk Maalinger. Han har nok senere udgivet termokemisk Arbejder, men kun af polemisk Art, navnlig

rettet mod Berthelot, og han viser sig i disse Arbejder som en ivrig og dygtig Polemiker. Hans eksperimentelle Arbejder, der i hans Ungdom havde været af præparativ Art og derefter knyttet til de termokemiske Undersøgelser, blev nu udført i Sammenhæng med Spekulationer over Materiens Enhed. Allerede 1865 havde han fremsat den Mening, at Grundstofatomerne er sammensatte, og i et Universitetsprogram fra 1887 tager han denne Tanke op, og han søgte derefter gennem en Række Atomvægtsbestemmelser at skaffe eksperimentel Støtte for sin Tanke. Medens dette ikke lykkedes, førte disse Arbejder ham til 1895 at foreslaa en ny Opstillingsform for Grundstoffernes periodiske System og til at forudsige Eksistensen af seks nye Grundstoffer, til hvilke der hidtil ikke havde været Plads i Systemet. Det var de saakaldte ædle Luftarter, af hvilke den ene, Argon, lige var opdaget, medens de andre blev fundet i Aarene derefter. Den af T. foreslaaede Formulering er den samme som den, der langt senere er anvendt af Niels Bohr, der samtidig kunde give en teoretisk Motivering for Formuleringen.

T.s videnskabelige Indsats skaffede ham hurtigt Anerkendelse baade fra Ind- og Udland. Allerede 1860 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab. 1869 fik han en Forespørgsel fra Leipzig, om han kunde tænke sig at overtage et Professorat i Fysisk Kemi paa gunstige Betingelser. Efterhaanden som Offentliggørelsen af de termokemiske Undersøgelser skred frem, fik han Anmodninger fra udenlandske Videnskabsmænd om Tilladelse til at komme paa Studieophold hos ham, men han afslog alle saadanne Anmodninger. Ud over rent præparativ Hjælp fra sine Assistenters Side har T. aldrig haft Medarbejdere, og en af Følgerne heraf blev, at der ikke opstod nogen T.sk Skole inden for Kemien. Han modtog Udnævnelser til Æresmedlem af Akademier og lærde Selskaber og Æresdoktorgrader fra de fleste Lande, dog ikke fra Frankrig. Striden med Berthelot var Aarsag til dette ligesom til, at Berthelots Bombe aldrig fandt Indpas i T.s Laboratorium.

1888 blev han valgt til Præsident for Videnskabernes Selskab, og to Gange, 1886—87 og 1891—92, var han Universitetets Rektor.

T. var en udmærket Administrator. 1865—67 var han Bestyrer af Polyteknisk Lærestalts kemiske Laboratorium, 1866—92 Formand for Kommissionen for farmaceutisk Eksamen, der ophævedes 1892 ved Farmaceutisk Lærestalts Oprettelse. 1867—84 var han Medlem af Bestyrelsen for og 1883—1902 Direktør for Polyteknisk Lærestalt, hvor han med stor Myndighed og Fasthed skabte Orden efter en forudgaaende Periode af Slaphed. Som Direktør for Lærestalten havde han Ledelsen af og en meget stor Indflydelse

paa den meget omfattende Udvidelse, der fandt Sted, da Læreanstalten flyttedes fra de gamle Lokaler i Studiestræde til Ny-anlæggene i Sølvgade. Som Bestyrer af Universitetets kemiske Laboratorium gav han Planer til og forestod Indretningen af Nybygningen paa Østervoldgade, hvortil Laboratoriet 1892 flyttedes fra Ny Vestergade.

1864—70 var T. Medlem af Kuratelet for De forenede Kirkeskoler, 1882—92 af Havneraadet i Kbh. Han blev 1863 Medlem af Kommissionen angaaende Forandringer i Kongerigets Mønt- og Maalsystem og 1903 Formand i Kommissionen angaaende Observatoriets Flytning.

1901 tog T. sin Afsked. Endnu i sit Otium var han optaget af videnskabeligt Arbejde. 1905 udsendte han en dansk Sammenfatning af sine termokemiske Resultater i eet Bind med Udeladelse af alle eksperimentelle Enkeltheder. 1906 udkom en tysk Udgave af dette Værk.

Tit. Professor 1862. Gehejmekonferensraad 1902. — R. 1871. DM. 1879. K.² 1888. K.¹ 1890. S.K. 1895. — Maleri af Carl Bloch 1881 (Fr.borg), C. F. Hetsch 1892 (Familieje), Aug. Jerndorff 1896 (Universitetet; tilhører Fr.borg) og af Bertha Wegmann 1897. Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri fra Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab) paa sammes Portrætgruppe 1896 (Kunstmuseet) og sammes Maleri af Industriens Mænd 1904 (Hagemanns Kollegium; partiel Skitse i Kunstmuseet). Medaille af G. Jensen 1896 og 1929. Buste af A. Saabye 1891. Statuette af samme, i Voks 1893, i Gips 1894 (Hirschsprung); Statue af samme 1897, foran Polyteknisk Læreanstalt 1906. Relief af A. J. Bundgaard 1932 (Studenternes Hus i Paris). Træsnit 1894, ^{ai} H. P. Hansen 1886 og af A. Bork 1899 efter Fotografi fra Hansen og Weller.

111. Tid. 17. Febr. 1884, 23. Febr. 1896, 2. Juni 1901, 4. Marts 1906, 21. Febr. 1909. Ingeniøren, V, 1896, S. 29—32. G. Nyrop: Det Suhrske Hus i København, 1899. Fysisk Tidsskr., IV, 1905—06, S. 137—43; VII, 1908—09, S. 129—41. Tidsskr. for Industri, X, 1909, S. 65 ff. Gads dsk. Mag., 1908—09, S. 362 ff. Højskolebladet, XXXIV, 1909, Sp. 345—52. Oversigt over Vidsk. Selsk. Forhandl. 1909, 1909—10, S. 27—31. Berichte der Deutschen chem. Gesellsch., XLII, 1910, S. 4971—88. C. F. Jari: Fabrikken Øresund 1859—1909, 1909. Berl. Tid. 13. Febr. s. A. Politiken 14. Febr. s. A. Nord. tidsskr., 1910, S. 155—70. Journal of the chemical Society, London, XCVII, 1910, S. 161—72 (optrykt i Edw. Thorpe: Essays in historical chemistry, 1924, S. 515—32). Johanne Drechsel: En Fader og en Moder [1925]. Aarsberetning fra Selskabet for Naturlærens Udbredelse, 1924. P. O. Pedersen: Julius Thomsen, 1941. Povl Vinding: Dansk Teknik gennem 100 Aar, belyst i Levnedsskildringer, 1939. Samme: G. A. Hagemann, 1942. *Emil Petersen (Stig Veibel)*.*

Inden for T.s *offentlige Virksomhed* bør særlig erindres det Arbejde, han udførte som Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation 1861—94. Det var en ikke mindst i teknisk Henseende stærk Udviklingsperiode, Byen var inde i, og det har antagelig ofte været af Betydning for Borgmestrene Ehlers og Øllgaard og Magistratens tekniske Embedsmænd, særlig maaske for T.s nære Ven Gasværksbestyrer Howitz (s. d.), at kunne støtte sig til T.s Autoritet og Indsigt paa en Række Omraader.

T. var Medlem af de Udvalg, der beskæftigede sig med Gasværkernes Drift, og af Udvalget angaaende Anlægget af Østre Gasværk og tog ligeledes levende Del i alle Drøftelser angaaende Byens Vandforsyning. Desuden viste han stor Interesse for en Række andre af Byens Sager f. Eks. Kloakeringen, Sporvejes Anvendelse, Overtagelse af Fæstningsterrænet, Bygningsvæsenet, Hospitalsvæsenet og Sundhedsvedtægten. Ofte er T.s Indlæg, der vidner om en stærk Indtrængen i alle tekniske Enkeltheder og en vis Reservation over for det meste nye, af stor Betydning for hele Sagens videre Forløb. Dette var f. Eks. Tilfældet, da Spørgsmaalet om Kbh.s Forsyning med elektrisk Lys begyndte at blive aktuelt. T. behandlede Spørgsmaalet i en Tale ved Budgetdebatten i Nov. 1878 og gjorde her Rede for de Forhold, der vilde hindre en udstrakt Anvendelse af elektrisk Lys, særlig, at man kun raadede over de store og ret komplicerede Buelamper. De første elektriske Anlæg i Kbh. blev derfor private Anlæg som Burmeister & Wains 1879, GI. Carlsbergs og Landmandsbankens 1882 o. fl. a., og først i Slutningen af 1880'erne fandt Kommunalbestyrelsen Udviklingen saa fremskredet, at Sagen kunde tages op til Løsning. Efter et stort Forarbejde udført af Howitz, Ambt og Windfeld-Hansen vedtoges det 23. Sept. 1889 paa Forslag af T. at opføre og drive en elektrisk Station for Kommunens Regning og at lade udarbejde et nærmere Projekt for Anlæg og Drift. I en Tale i Febr. 1890, da Projektet var til Behandling, gør T. Stillingen op og peger paa, hvor store Kapitaler man har sparet ved ikke at tage Sagen for tidligt op. Han anser det ikke for muligt, at elektrisk Lys kan blive billigt, og mener ikke, at det kan erstatte Gasbelysning. Elektrisk Drivkraft spiller paa dette Tidspunkt ingen Rolle. Som Drivkraft i Haandværk og Industri interesserede T. sig stærkt for Gasmotorerne.

Utvivlsomt har T.s store Indsigt ofte været af betydelig Værdi for Kommunalbestyrelsen, men hans selvsikre og noget barske Fagon gjorde, at Sammenstød med Embedsmænd, f. Eks. Stadsingeniør Colding, ikke var ukendte. Politiske Spørgsmaal kommer sjældent eller aldrig frem i T.s Taler, men hans konservative Ind-

stilling var stedse tydelig. Da Liberale og Socialdemokrater 1893 fik deres første seks Repræsentanter, hvorimellem J. Jensen, Herman Trier og Jacob Marstrand, valgt, behandlede T. dem som »uforskammede Fredsforstyrreere«.

Jacob Marstrand: Tilbageblik gennem et langt Liv, 1928, S. 118. Samme: Herman Trier, 1936, S. 60. J. O. V. Irminger: Et Tilbageblik, i Københavns Gasværker 1857—1932, 1932, S. 378—88. Københavns Elektricitetsværker 1892-1942, 1942, S. 18 ff. *Povl Vinding.*

Thomsen, Kristian, 1874—1918, Ingeniør, Kulturtekniker. F. 29. April 1874 i Hjarup ved Kolding, d. 17. Dec. 1918 i Viborg, begr. sst. Forældre: Gaardejer Niels T. (1807—90) og Anna Margrethe Straarup (1841—1923) Gift 17. Juli 1907 i Aarhus med Ellen Margrethe Stilling, f. 5. Marts 1886 i Aarhus, D. af Købmand, senere Direktør for Akts. Aarhus Trælasthandel Jens Marius S. (1838—1928) og Sophie Amalie Sommer (1853—1919).

T. blev Student 1892 fra Schneekloths Skole, cand. phil. n. A. og 1899 cand. polyt. i Ingeniørfaget. Efter Eksamen blev han, der allerede i Studietiden havde arbejdet for Det danske Hedeselskab, ansat ved dets Kontor i Aarhus. 1904 blev han ledende Ingeniør ved Selskabets kulturtekniske Afdeling, der indtil 1907 havde til Huse i Aarhus og herefter flyttedes til Viborg. I denne Stilling, som han beklædte til sin Død, udførte T. et meget betydeligt Arbejde, og han fik hurtigt en Position som Landets første Autoritet paa Kulturteknikkens Omraade og som en overlegen Kender af den danske Vandløbslovgivnings Anvendelse paa praktiske Forhold. Det er T.s Fortjeneste at have sat Arbejdet paa at muliggøre vandlidende Arealers Kultivering i System og at iværksætte dette ved egentlige Vandstandsreguleringer. Blandt de store Arbejder, T. gennemførte, kan nævnes Vandstandsreguleringen i Skalsaa-dalen, hvor det var af Betydning, at Tusinder af Lodsejere saa vidt muligt skulde bringes til Enighed — en Opgave, der i særlig Grad kaldte paa T.s vindende personlige Egenskaber — samt Nørre-aaens Regulering og de store Damp-Marskvandingsanlæg ved Ribe. 1909—15 var T. teknisk Medhjælper for Kommissionen vedrørende Ribe Dige, og 1910—15 var han ledende Ingeniør ved Udførelsen af dette betydningsfulde Digeanlæg. Foruden de nævnte Arbejder iværksatte T. en Række andre, f. Eks. Digeanlæggene ved Overgaard Enge og et stort Antal Aareguleringsforetagender, Dræningsanlæg og Tørlægningsarbejder. 1909 blev han Medlem af den af Ministeriet for offentlige Arbejder i April s. A. nedsatte Kommission til Undersøgelse af forskellige Spørgsmaal vedrørende Gudena,

bl. a. Muligheden for Nedlæggelse af Trækkevejen, der afgav Betænkning Febr. 1911. Man kom her hurtigt ind paa at interessere sig for Muligheden af at udnytte Gudenaas Vandkraft til Fremstilling af Elektricitet og at se bort fra Aasens Anvendelse til Sejlad og Vanding, og et af T. allerede 1905 udarbejdet Projekt til et Gudenaas Kraftværk fik nu Interesse. Da Kommissionen ikke raadede over elektroteknisk Sagkundskab, interesseredes, paa Forslag af T., S. A. Faber (s. d.) for Sagen, og i Fællesskab med denne udarbejdede T. nu et Projekt til Kanal og Kraftanlæg ved Gudenaas, der forelaa i Aug. 1910. I sin et halvt Aar senere afgivne Betænkning tilraader Kommissionen ikke Staten at gennemføre Projektet, men tilraader en velvillig Indstilling over for private eller Kommuner, der vilde realisere det. Da et Forsøg paa at realisere Sagen ad kommunal Vej ikke førte til noget, søgte et privat Konsortium, hvoraf T. og Faber var Medlemmer, 1914 Koncession paa Udnyttelse af Gudenaas Vandkraft, men Sagen var ved at strande paa Betæneligheder ved at give Koncession til private, indtil Aarhus Byraad og Viborg Aamtsraad 1918 søgte Koncessionen og fik det private Konsortium til at træde tilbage. En særlig Lov vedtoges i Marts 1918; s. A. stiftedes et Andelsselskab, Gudenaacentralen, bestaaende af de fire Købstæder Aarhus, Skanderborg, Skive og Æbeltoft samt fire Elektricitetsforsyningsselskaber som Andelshavere; herefter paabegyndtes Anlægget; det fuldførtes i Jan. 1921. T. oplevede saaledes ikke at se sit store Værk fuldført. Foruden Gudenaanlægget projekterede T. flere andre Vandkraftanlæg, saaledes Harteanlæggene, Bygholmanlægget ved Horsens, Anlæggene ved Allinggaard, Egebjerg og Storaanlægget ved Holstebro, af hvilke nogle først kom til Udførelse efter T.s Død. Under Verdenskrigen bistod T. tillige de militære Myndigheder med Planlægning af fortifikatoriske Anlæg ved Hjælp af Oversvømmelser. 1914 blev han Medlem af det af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab nedsatte Vandudvalg. 1916 blev han Medlem af en af Ministeriet for offentlige Arbejder nedsat Kommission til Undersøgelse af Spørgsmaalet om Mergelbaner anlagt af Staten. Efter T.s Død stiftede en Kreds af Venner 1926 et efter ham opkaldt Legat for en Polytekniker med Kulturteknik som Speciale. — R. 1915. — Maleri af Windfeld-Hansen (Familieeje).

Studenterne fra 1892, 1917, S. 181 f. Nationaltidende 18. Dec. 1918. Hede-selskabets Tidsskrift, 1919, S. 9—14. E. Rager i Lys og Kraft, II, 1918, S. 7. H. Winge, S. A. Faber og O. D. Andreassen i Ingeniøren, XXVIII, 1919, S. 1 f. V. Faaborg-Andersen: Udnyttelse af Energien i vore Vandløb, Naturens Verden, IV, 1920, S. 193—209. J. P. Schmidt: Gudenaas-Centralens Indvielse,

Ingeniøren, XXX, 1921, S. 29 f. Lys og Kraft, V, s. A., S. 1, 19 og 285. Betænkning afgivet af Udvalget angaaende Vandkraftanlæg, 1921. Camillus Nyrop: Det danske Hedeselskab 1866—1916, 1916. Det danske Hedeselskab 19.6-1941, 1941-

Pod *Yinding*

Thomsen, Kresten Refslund, se Refslund Thomsen.

Thomsen, Niels Mathias Peter, f. 1896, Zoolog. F. 9. Okt. 1896 i Kbh. (Trin.). Forældre: Viktualiehandler Thomas T. (1858—1908) og Madsine (Sine) Madsen (f. 1857). Gift 15. April 1930 i Kbh. (b. v.) med stud. mag., senere mag. scient. Ellen Nielsen, f. 10. Jan. 1906 i Kbh., D. af Korpsdyrlæge, senere Overdyrlæge og Lektor ved Landbohøjskolen Marius N. (s. d.) og Hustru.

Efter at have taget Studentereksamen fra Østre Borgerdydskole 1915 paabegyndte T. det naturhistoriske Studium med Zoologi som Hovedfag og afsluttede det 1920 med Magisterkonferens. Allerede i Studieaarene fik han Tilknytning til J. E. V. Boas, hvis Undervisning han fulgte, idet han paa et tidligt Tidspunkt kom ind paa entomologiske Arbejdsfelter, særlig vedrørende Forst- samt Land- og Havebrugsentomologi. Umiddelbart efter sin Magisterkonferens blev han nærmere knyttet til dette Arbejdsfelt, dels ved at faa Ansættelse som Lektor i Landbrugszoologi ved Landbohøjskolen, dels ved at blive knyttet som Medarbejder til Statens plantepatologiske Forsøg. 1927 efterfulgte han J. E. V. Boas som Professor i Zoologi ved Landbohøjskolen. Gennem de ovennævnte Ansættelser maatte T.s Arbejdsfelt i nogen Grad komme til at ligge paa den anvendte Entomologis Omraade, men han har dog ogsaa virket inden for adskillige andre Grene af Zoologien. I de første Aar efter Magisterkonferensen beskæftigede han sig en Del med cytologiske Undersøgelser, ligesom han overhovedet har interesseret sig for de Sider af Zoologien, der har Tilknytning til Genetik. Resultaterne af hans Arbejde paa disse Felter er dels hans Doktor-disputats fra 1927, »Studien iiber die Parthenogenese bei einigen Cocciden und Aleurodiden«, dels nogle Undersøgelser over Melanisme hos Sommerfugle. Inden for den anvendte Entomologi har han skrevet en Række mindre Artikler og Afhandlinger om forskellige Skadedyr og disses Bekæmpelse samt endvidere øvet en betydelig Medvirken ved de to sidste Udgaver (4. og 5.) af Sofie Rostrup: »Vort Landbrugs Skadedyr« (1928 og 1940), ligesom han sammen med P. Bovien har udgivet »Haveplanternes Skadedyr« (1933). Af særlig Betydning er de Undersøgelser, han 1932 paabegyndte for Folkeforbundets Hygiejnekommision over Stuefluens og forskellige andre Fluearters Biologi. Han har her ydet væsentlige nye Bidrag

til vort Kendskab til flere Fluearters Biologi og derved skabt forbedrede og nye Muligheder for deres Bekæmpelse. Blandt hans og hans Medarbejders Arbejder om dette kan nævnes dels en større sammenfattende Fremstilling paa Dansk, »Stuefluen og Stikfluen« (176. Beretning fra Forsøgslaboratoriet 1938), dels flere mindre Afhandlinger, som f. Eks. »A Comparative Study of the Development of the Stomoxydinae with Remarks on other Coprophageous Muscids« (Proc. Zool. Soc. Lond. 1935) og »The Influence of Temperature on the Development of some Species of Diptera« (sammen med E. Bro Larsen, Vid. Medd. Dansk Naturhist. Foren., CIV, 1940—41). Gennem disse sidste Arbejder er han kommet ind paa insektfysiologiske Undersøgelser, inden for hvilket Omraade han sammen med sin Hustru har offentliggjort »Über das Thermopräferendum der Larven einiger Fliegenarten« (Z. f. vergl. Physiol., XXIV, 1937). Inden for det videnskabelige Foreningsliv har T. 1930—34 været Formand for Entomologisk Forening og siden 1919 været Medlem af Dansk Naturhistorisk Forenings Bestyrelse, fra 1939 ^{s o m} Formand. Han blev Medlem af Videnskabernes Selskab 1939- — R- 1937-

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1927, S. 159 f. K. L. Henriksen: Oversigt over dansk Entomologis Historie, 1921—37, S. 300—03. r, r>.. »

Thomsen, Niels Peter, 1877—1942, Bogtrykker. F. 6. Marts 1877 i Skive, d. 6. Okt. 1942 i Holstebro, begr. sst. Forældre: Handelsgartner Peter T. (1839—1916) og Ane Vistisen (1841—1918). Gift 25. Sept. 1908 i Hjørring med Alma Eleonora Pichard, f. 16. Dec. 1884 i Hjørring, D. af Natbetjent Niels Peder P. (1837—^{r921}) °S Maigne Florentine Schmidt (1849—1912).

T. stod i Lære i et Bogtrykkeri i sin Fødeby, hvorfra han blev Svend 1895. 1900 nedsatte han sig som selvstændig Bogtrykker i Holstebro, hvor han siden havde sin Virksomhed. Ved Paavirkning fra den Kreds af Bogkunstnere og Bogtrykkere, som sluttede sig til Forening for Boghaandværk, Mænd som F. Hendriksen, Sim. Bernstein, Kr. Kongstad og Emil Selmar, blev hans Interesse vakt for den æstetiske Side af Bogfremstillingen, og en halv Snes Aar efter, at han havde etableret sig, begyndte han at trykke Bøger, der var udformet i Overensstemmelse med de kunstneriske Principper, som raadede inden for denne Kreds. Han fremstillede efterhaanden en lang Række smukke Tryk, som til Dels blev udgivet paa hans eget Forlag; de er gennemgaaende af meget beskedent Omfang, flere er originale Smaaarbejder af Aakjær, hvem han stod personligt nær. Han har dog ogsaa trykt enkelte større Værker,

deriblandt det statelige Mindeskrift af Niels Hedin »Hammer Bakker«, som udkom 1931, og som navnlig udmærker sig ved sin omhyggelige Klichéplacering. I øvrigt virker hans Bøger især ved smukke, rene Typesnit og præcis Satsbehandling. Uberørt af de nymodens typografiske Reformtendenser stod T. her hjemme som den, der i Hendriksens Aand førte Traditionerne fra Bernsteen og Kongstad videre. Efterhaanden vandt han sig betydelig Anseelse og beklædte flere Tillidshverv, navnlig inden for Industri- og Haandværkerorganisationer. T. interesserede sig stærkt for Bibliotekssagen og var i en lang Arrække Formand for Bestyrelsen for Centralbiblioteket i Holstebro.

H. Brøchner i Skønvirke, VIII, 1922, S. 23—29. *Lauritz Nielsen.*

Thomsen, Oluf, 1878—1940, Læge. F. 21. Aug. 1878 i Odense, d. 19. Maj 1940 i Kbh., Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Sagfører Christian Magnus August T. (1839—1907) og Anna Caroline Petersen (1852—1931). Gift 1° 12. Marts 1904 i Kbh. (Jesusk.) med Thora Marie Elle, f. 11. Juli 1877 i Randers, D. af Overretssagfører Jesper Lauritzen E. (1841—1923, gift 2° 1896 med Mathea Vaupell, 1858—1937) og Ane Margrethe Krogsdal (1841—92). Ægteskabet opløst 1925. 2° 27. Febr. 1926 i Viborg (b. v.; kirkeligt bekræftet 1. Marts s. A. i Kbh. (Johs.)) med Else Rosenquist, f. 2. Juni 1902 i Viborg, D. af Læge Christian Theodor R. (1872—1930) og Anna Nina Meinertz (f. 1879).

T. blev Student 1895 fra Borgerdydskolen paa Østerbro. Straks efter 1902 at have taget lægevidenskabelig Embedseksamen paa-begyndte han sin videnskabelige Løbebane, først som Prosektor i patologisk Anatomi hos Johannes Fibiger, derefter som Retsmedicineren Knud Pontoppidans Medarbejder. Allerede tre Aar efter Eksamen erhvervede han Doktorgraden for en nu klassisk Afhandling om de patologisk-anatomiske Forandringer i Efterbyrden ved Syfilis. 1909—20 var han knyttet til Statens Seruminstitut i Kbh. som Thorvald Madsens nærmeste Medarbejder, og her havde han en væsentlig Andel i den store Udvikling, som Instituttet med dets mange praktiske og teoretiske Opgaver gennemgik i denne Periode. Mange af de unge Læger, der arbejdede med den i disse Aar saa frugtbare bakteriologisk-serologiske Videnskab, samlede sig om T. som deres naturlige Fører under Indtryk af hans utrættelige Begejstring og Arbejdsglæde. Fra denne Tid stammer en Række Arbejder, for en stor Del udført i Samarbejde med andre, om Wassermanns Reaktion og andre serologiske Emner, om Allergi og Anaphylaxi, om Forsøg paa Overføring af Menneskeleukæmi

til Aber samt om Spørgsmaal vedrørende den bakteriologiske og hæmatologiske Teknik. De forskellige Epidemier, der blussede op under den forrige Verdenskrig, bragte T. ind paa omfattende Undersøgelser, navnlig vedrørende Meningokokinfektion og Influenza. Derved kom han ogsaa ind paa Spørgsmaalet om Bakteriernes Typeinddeling, et Problem, som blev grundigt undersøgt af ham og hans Elever i de følgende Aar; ogsaa andre Spørgsmaal paa Grænsen mellem Bakteriologi og Serologi fangede efterhaanden hans Interesse. 1920 blev han udnævnt til Professor i almindelig Patologi som C. J. Salomonsens Efterfølger, og nu fattede han tillige stor Interesse for Arvelighedsforskningen, som han indførte som Undervisningsfag for de medicinske Studenter. I 20 Aar virkede T. som Professor og Chef for Universitetets Institut for almindelig Patologi, hvor der under hans Ledelse udfoldede sig en livlig videnskabelig Virksomhed. Et haandgribeligt Vidnesbyrd herom er de 20 tykke Bind, »Contributions from the University Institute for General Pathology« (I—XX, 1923—41), som udgik fra Instituttet i de Aar, T. ledede det. Instituttet var det første i Europa, som i større Omfang arbejdede med den Carrel'ske Vævsdyrkningsteknik, som Albert Fischer, der i nogle Aar var knyttet til Instituttet, havde bragt med fra Amerika. Endvidere blev Blodtypeforskningen et af Instituttets store Arbejdsfelter; her forenedes T.s serologiske Kunnen med hans arvebiologiske Indsigt, og denne lykkelige Kombination medførte, at han paa dette Omraade vistnok kom til at yde sin største videnskabelige Indsats, bl. a. ved Opdagelse af nye Blodtyper. Endvidere beskæftigede han sig i disse Aar med seksualpatologiske Problemer, og da de store Opdagelser om Hypofysens overordnede Funktion og Renfremstilling af Kønskirtelhormoner i Aarene før 1930 kom frem, søgte han Samarbejde med Løvens kemiske Fabrik paa dette Omraade. I sine senere Aar kom han ogsaa ind paa Undersøgelser over Leukæmiens Aarsagsforhold og viste bl. a., at man med Tjæreindsprøjtning i Knoglemarven hos Høns kan fremkalde leukoselignende Tilstande, hvad der tyder paa, at Leukæmien er af svulstagtig Karakter. Om de her nævnte Emner skrev han langt over hundrede Afhandlinger, talrige Monografier og Oversigtsartikler. — I de Aar, T. virkede som Leder af Almindelig patologisk Institut, arbejdede et stort Antal unge Læger, danske og udenlandske, paa Instituttet, og det var T. en stor Glæde og Tilfredsstillelse at hjælpe og vejlede sine unge Medarbejdere med sin enestaende Viden og Arbejdsevne. Han var altid en interesseret og idérig Lærer, fuld af videnskabelig Entu-

siasme parret med sund Kritik og nøgtern Dømmekraft. Mange Læger i ledende Stillinger ser nu med Glæde tilbage paa nogle frugtbare Arbejdsaar paa T.s Institut. Studenterne fulgte med Interesse hans Forelæsninger, som var præget af Klarhed og aldrig kedelige, og han skrev flere stærkt paaskønnede Lærebøger. T. fik i Tidens Løb talrige officielle Opgaver og Tillidshverv. Han var Universitetets Prorektor (1937—38), Medlem af Videnskabernes Selskab (1928) og af flere andre videnskabelige Selskaber, i Bestyrelsen for forskellige Legater og videnskabelige Fonds, Æresdoktor ved det Karolinske Institut, i Perioder Formand for Medicinsk Selskab, Dansk Patologforening, Biologisk Selskab, Medredaktør af »Hospitalstidende«, Hovedredaktør af »Acta pathologica« og meget andet. Da han blev 50 Aar, stiftedes et Legat, som bærer hans Navn, og da han fyldte 60, blev der udsendt et smukt Festskrift med ca. 50 Medarbejdere fra alle de skandinaviske Lande. — T. havde mange andre Interesser end det videnskabelige Arbejde; intet menneskeligt var ham fremmed. Han skrev flere mindre Bøger og Pjecer om filosofisk-historiske Emner (saaledes »Religiøs og biologisk Opfattelse«, 1924, »Livsanskuelse« (sammen med Harald Westergaard, 1923) og »F. G. Howitz (1789—1826) og hans Strid om »Viljens Frihed««, 1924), var en Mester i at skrive Biografier, udfoldede en meget paaskønnet populærvidenskabelig Virksomhed i Skrift og Tale (bl. a. »Koppevaccinationen«, 1929, »Arvelighedsforhold hos Mennesket«, 1930, »Vore Sygdomme« (sammen med Frode Rydgaard, 1928—30), »Menneskets Blodtyper og deres Betydning i Retssager«, 1932, »Menneskets Infektionssygdomme«, 1933); ogsaa kunstneriske Emner skrev han om (f. Eks. »Moderne Kunst og Sindssygdom«, 1919, »Jais Nielsen«, 1931). Kunsten, særlig Malerkunsten og Kunstindustri og -haandværk havde han en levende Interesse for, og han havde en stor Samling af forskellige Kunstgenstande. Han var en omfattende Aand med en alsidig humanistisk Indstilling samtidig med, at han paa sit specielle Omraade ydede en stor, værdifuld Arbejdsindsats. Han var en af sin Tids mest betydelige Videnskabsmænd og en af den danske Lægestands førende Skikkelser.

Maleri af L. Karstens (Familieeje). Relief af Anker Hoffmann 1942 (Instituttet for alm. Patologi). Tegninger af A. Schmidt 1919 og L. Kaganas 1938.

Arild Falk-Jensen: Købmand W. E. B. Jensens og Hustrus Efterkommere, 1940, S. 46. Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1905, S. 58 f. Ole Chievitz i Ugeskrift for Læger, CII, 1940, S. 553 ff. Poul Møller i Acta Pathologica, XVII, s. A., S. 255—62. Thorvald Madsen i Overs, over Videnskabernes

Selskabs Forhandl. 1941. Tage Kerap i Nordisk Medicin, VII, 1940, S.

Thomsen, Ove Thomas, 1801—62, Redaktør og Politiker. F. 6. Jan. 1801 i Aarhus, d. 21. Marts 1862 i Assens, begr. sst. Forældre: Raadstuebud Nicolai T. (ca. 1740—1805) og Kirstine Jensdatter Estrup (ca. 1767—1833, gift 2° 1806 med Købmand Laurits Jørgensen, ca. 1766—1826). Gift 31. Okt. 1829 i Kbh. (Slotsk.) med Skuespillerinde ved Det kgl. Teater Johanne Elisabeth (Eliza) Beyer, f. 14. Juni 1807 i Kbh. (Fødsst.), d. 23. Sept. 1873 sst. (Johs.), D. af Sekondløjtnant i Søetaten Johan Grove B. (1785—tidligst 1808) og Severine Christine Hjordt (ca. 1785—1862, gift 2° med Litterat J. K. Blok Tøxen, s. d.).

T. blev Student 1820 fra Aarhus og var 1821—28 Amanuensis paa Universitetsbiblioteket, desuden Redaktør af »Nyt Aftenblad« 1826 og Medredaktør først af »Kjøbenhavnsposten« 1827 og derefter af »Dagen« 1827—34 samt skrev flittigt i begge disse Blade; udgav endelig et underholdende Maanedsskrift »Valkyrien« (I—IX, 1831—33). 1834 rejste han til Odense, hvor han i halvandet Aar var Redaktør af »Hempels Avis« (Stiftstidende) og 1836—47 Ud-giver af »Fyns Avis«, som vandt et vist Navn under hans Ledelse. Han valgtes 1838 til Borgerrepræsentationen og var 1839—45 dens Formand, fra 1844 borgerlig Raadrtiand. S. A. fik han som Suppleant Sæde i Roskilde Stænderforsamling og stillede her Forslag om at fritage Skolelærere for Pligten til at besøge Præsternes Embedsbreve, hvad dog først vedtoges 1851. Han blev 1849 Postmester i Assens og var 1849—52 Byens Repræsentant i Folketinget, hvor han dog ikke spillede nogen større Rolle. Maj 1853 valgtes han igen som ministeriel Kandidat i Verninge, men gik n. A. over til Oppositionen og maatte derfor i Aug. opgive Mandatet efter Paalæg af Finansminister Sponeck.

Emil Elberling (Povl Engelstoft).*

Thomsen, Richard Heinrich Eusebius, f. 1877, Præst. F. 2. Juni 1877 i Kbh. (Frels.). Forældre: Kunstdrejer, senere Mekaniker Wilhelm Heinrich T. (1848—1924) og Lorenzine Charlotte Halvorsen (1851—1923). Gift 10. Juli 1908 i Kbh. (Jesus) med Dagmar Emma Caroline Hofman-Bang, f. 14. April 1884 i Soissons, D. af Ingeniør Peder H.-B. (1854—1934) og Henriette Emma Desirée Fennimore Napoléone Bachem (1854—1913).

T. blev Student 1897 fra Gammelholms Latin- og Realskole, cand. theol. 1904, var derefter personel Kapellan i Gladsaxe 1905—

08, residerende Kapellan paa St. Croix 1908—10, Sognepræst i Frederikssted 1910—11, Hjælpesekretær ved Kbh.s Kirkefond 1911—14, residerende Kapellan ved Gethsemane Kirke i Kbh. 1914—15, Sognepræst sst. 1915—23 og Sognepræst til Gladsaxe fra 1923. Allerede som Student fik T. levende Interesse for engelske Kirkeforhold, hvorved hans Opmærksomhed ikke mindst blev henvendt paa de sociale Forhold. Saaledes udgav han allerede 1908 et orienterende Skrift om Præsten Robert Dolling, der boede og virkede i Londons Fattigkvarterer. Denne T.s Dobbelt-Interesse blev bestemmende for hele hans Liv og Virksomhed. Den gjorde det naturligt for ham at drage til Vestindien, men til fuld Udfoldelse kom hans Stræben dog først i det yderst fattige Gethsemane Sogn. Her søgte han at realisere noget af det, som han havde set og lært i England. Og han sparede aldrig sig selv. Utrættelig var han paa Færde, Trappe op og Trappe ned i Vesterbros skammeligt byggede Fattigkvarterer, hvor han da ogsaa hurtigt blev en kendt Skikkelse. Ham var det, som fik rejst Kristeligt Studenter Settlement efter engelsk Mønster. I seks Aar var han dets Formand og den, paa hvem hele den daglige Ledelse hvilede. Det var svære Aar, men hans Hustru stod tappert ved hans Side. Og syntes det end ofte, som Frugterne var smaa i Forhold til Anstrelserne, saa byggedes der dog i disse Aar noget op paa en Maade, som hidtil var ukendt her hjemme og som endnu viser sin Levedygtighed i det værdifulde Arbejde, der stadig udgaar fra Settlementet i Saxogade. Efter ni Aars opslidende Arbejde vendte T. tilbage til Gladsaxe, hvor han havde været Kapellan — nu som Sognepræst. Men han glemte ikke sin Ungdoms Stræben. Som vel næppe nogen anden fulgte han med i den engelske Statskirkes Liv og Færden. Talrige Artikler i Blade og Tidsskrifter er Frugten af hans alsidige Læsning og en Række Besøg i England. En samlet Oversigt skrev han 1908—36 i »Teologisk Tidsskrift«. 1923—38 var han Medudgiver af »Maalet og Vejen«, Organ for Kristeligt socialt Forbund. Af hans Skrifter skal endnu nævnes: »Gives der et socialt Evangelium?« (1915), »Den nyere kristelig-sociale Bevægelse indenfor den engelske Statskirke« (1917) og »Londons Biskop i en Menneskealder« (1934). *Hans Koch*

Thomsen, Thomas Christian, f. 1882, Ingeniør. F. 26. April 1882 i Vejle. Forældre: Restauratør Henrik T. (1852—1910) og Bodil Marie Hansen-Koed (1855—1923). Gift i° 7. April 1905 i Kbh. (b. v.) med Christiane Caroline Sofie Wegener, f. 29. Okt. 1881 i Vejle, D. af Købmand Mogens Wilhelm W. (1849—1927) og

Ane Marie Thomsen (1849—1922). Ægteskabet opløst 1930. 2° 12. Marts 1932 i Gentofte (b. v.) med Operasangerinde Elly Bjork Wallin, f. 23. Dec. 1902 i Kbh., D. af Ingeniør Anders W., Klafrestrom, Sverige (f. 1876) og Anna Bjork (f. 1876).

T. tog almindelig Forberedelseksamen 1897, polyteknisk Adgangseksamen 1898 og blev 1905 cand. polyt. som Maskiningeniør. Efter Eksamen arbejdede han en kort Tid paa Chr. Sørensens Vindmotorfabrik i Skanderborg, hvor han allerede i et Par foregaaende Sommerferier havde assisteret ved Forsøg. Samme Foraar havde han endvidere en kortvarig Ansættelse paa Statsprøveanstalten og kom derefter April 1905 til Vacuum Oil Company i Kbh., hvor han samme Sommer blev Overingeniør for Firmaets Virksomhed i de nordiske Lande. 1906 overtog han Stillingen som Overingeniør for Vacuum Oil Company Ltd., i Storbritannien og Irland, i hvilken Stilling han ydede et grundlæggende Arbejde med Hensyn til Udforskningen af Problemerne vedrørende Smøreoliers Smøreevne. Han udviklede Prøvemethoder for sammenlignende Forsøg og uddannede en Stab af Olieekspertes. Han var paa Selskabets Vegne Udgiver af Tidsskriftet »Vacuum Review«. 1910 udgav han endvidere »Internal Lubrication of Steam Engines« og 1921 sit Hovedværk »The Practice of Lubrication«. 1914—19 var han Medlem af The Research Committee for Standardisation Tests for Transformer and Switch Oils nedsat af The Institution of Electrical Engineers i London, 1916—19 af The Committee on Lubricants and Lubrication nedsat af den engelske Regering. 1918—19 var han Research-Engineer ved Anglo-Mexican Petroleum Co. i London og kom derefter det sidstnævnte Aar tilbage til Danmark som teknisk Direktør for Akts. Den danske Kabelfabrik. 1921 fratraadte han denne Stilling og var nu i et Par Aar teknisk Konsulent for Oliefirmaer i Ind- og Udland. 1923—26 var han Direktør i Akts. Titan og 1927—28 Direktør i Akts. Aarhus Oliefabrik. 1925—27 var T. Formand for Industriraadets Eksportudvalg og Medlem af Erhvervsraadet og 1925—28 Præsident for den danske World Power Conference Komité. 1924 blev han Præsident for Rotary Klubben i Kbh. og har senere interesseret sig meget for Rotary Bevægelsen. 1925—26 var han Medlem af Rotary Internationals Præsidium; 1928—30 var han Organisator for Rotary International i Europa og 1938—40 Leder af Rotary-bevægelsen i Danmark og Island. 1930 blev han administrerende Direktør for Maskinfirmaet Akts. I. Kriiger, som siden da har sat et stort teknisk Arbejde, ledet af T., ind paa at rationalisere Vandværksanlæg, Anlæg til Spildevandsrensning samt Ventilationsanlæg

og Lydregulering i Bygninger. T., der har udtaget en Del Patenter, er Medlem af Bestyrelsen for flere Erhvervsvirksomheder, f. Eks. Akts. De Forenede Jernstøberier og Akts. I. Kriiger, og af Bankraadet for Folkebanken. 1930—36 var han Formand for Dansk Reklameforening. — Buste af Thyra Boldsen 1921. Tegning 1942.

Povl Vinding.

Thomsen, Thomas Kristian (ved Daaben Christian), f. 1888, Ingeniør, Entreprenør. F. 26. April 1888 i Vester Brønderslev. Forældre: Gaardejer Anders Christian T. (1864—1939) og Else Marie Jensen (1861—1930). Gift 20. Marts 1917 i Voldum med Anna Margrethe Kierulff Hansen, f. 25. Marts 1896 i Voldum, D. af Slotsgartner paa Clausholm Johan Frederik H. (1856—1934) og Valborg Vibe Kierulff (f. 1867).

T. blev Student 1909 fra Aalborg, cand. phil. n. A. og 1915 cand. polyt. som Bygningsingeniør. Efter Eksamen var han i nogle Maaneder beskæftiget ved Projektering af Kloakanlæg i Hasseris og ved Havnearbejder i Aalborg, bl. a. hos Firmaet Rasmussen & Denver i Aalborg. 1915—16 var han ansat hos Stadsingeniøren i Aalborg og 1916—18 Ingeniør hos Firmaet Andersen. & Cordes i Aalborg. Samtidig var han imidlertid begyndt at arbejde som Entreprenør, idet han 1915—17 i Fællesskab med Ingeniørerne O. D. Andreasen og A. Carstens havde en Entreprise ved Reguleringen af Alling Aa. 1918 startede han sammen med cand. polyt. H. K. Wright Ingeniør- og Entreprenørfirmaet Wright & T., i hvilket Entreprenør L. C. Larsen 1919 optoges. 1923 dannede T. sammen med Wright og cand. polyt. O. F. R. Kier Firmaet Wright, T. & Kier, der senere har udført en Række store Arbejder i og uden for Danmark. I Udlandet arbejder Firmaet under Navnet Akts. Wetek, fra 1930 i Finland. 1928 deltog det i Bygningen af de af Firmaet Kampmann, Kierulff & Saxild ledede Jernbaneanlæg i Lilleasien, og fra 1936 virkede det sammen med Ingeniør K. Højgaard (s. d.) som Vejbygningsfirma under Navn Contractor i Polen. 1932 blev T. Medlem af Bestyrelsen for Entreprenørforeningen, hvis Næstformand han blev 1934 og hvis Formand han var 1937—40. 1933 blev han Medlem af Hovedbestyrelsen for Dansk Arbejdsgiverforening. 1935 indtraadte han i dennes Forretningsudvalg, og 1938 valgtes han til Foreningens Næstformand, 1941 til Formand. 1936 blev han Medlem af Arbejdsgivernes Ulykkesforsikrings Hovedbestyrelse og Næstformand for Afd. A., 1941 Formand for Hovedbestyrelsen. T. er Medlem af Overenskomstnævnet af 1939 og endvidere Medlem af det 1940

oprettede Arbejds- og Forlignsnævn og af Arbejdsfordelingsnævnet af 1940 samt Medlem af Bestyrelsen for Arbejdsløshedsfonden fra 1938, af Industri- og Haandværksraadene (Formand for sidstnævnte 1940—42). 1938 valgtes han til Medlem af Bestyrelsen for Akts. Haandværkerbanken, hvis Formand han blev 1941, 1938 blev han Medlem af Dansk Vejteknisk Komité og af Nordisk Vejteknisk Komité. Endvidere var T. 1930—41 Medlem af Bestyrelsen for Akts. De Smithske Jernstøberier og Maskinværksteder og er fra 1930 Formand for Bestyrelsen for Akts. Bornholmsk Stenindustri. T. er Medstifter af og Bestyrelsesmedlem af Landsforeningen til Arbejdsløshedens Bekæmpelse. — R. 1938. DM. 1940. — Maleri af Johs. Glob 1942 (Entreprenørforeningen).

Berl. Tid. 20., ai. og 27. Maj 1941. Politiken og Nationaltidende 91.

aj s¹ "

Povl Vinding.

Thomsen, Theodor Emil, f. 1883, Maskiningeniør. F. 2. Aug. 1883 i Ejer, Ousted Sogn, Vor Herred. Forældre: Dyr læge Andreas Evald Meinert T. (1860—1925) og Theodora Emilie Dam (1861—1940). Gift 4. Juni 1908 i Skanderborg med Astrid Caroline Lysholm, f. 4. Maj 1883 i Skanderborg, D. af Overbanemester Marius L. (1847—1924) og Hansine Schultz (1848—1936).

T. tog 4. Klasses Hovedeksamen 1900 og studerede derefter i Schweiz, hvor han 1907 tog Eksamen som Diplomingeniør fra Eidgenössisches Polytechnicum i Ziirich med Maskinteknik som Hovedfag. Efter Eksamen fik han Ansættelse som Konstruktør ved Gasmotorenfabrik Deutz i Koln-Deutz, hvor han blev Aaret ud. 1908 kom han som Beregningsingeniør til Allgemeine Elektrizitäts Gesellschafts (A.E.G.) Damp turbinefabrik i Berlin, hvor han senere blev Afdelingsingeniør i Forsøgsafdelingen. 1912 kom han til Skodaværkerne i Pilsen, hvor han først var som Overingeniørens Stedfortræder og senere blev Overingeniør. 1915 konstitueredes han som Professor i Maskinlære ved Polyteknisk Lærestalt, i hvilken Stilling han fik kgl. Udnævnelse 1917. 1920 — ved H. H. Schous (s. d.) Tilbagetræden — blev han tillige administrerende Direktør for Maskinfabrikken Atlas, en Stilling, han beklædte til 1927, hvorefter han indtraadte i Bestyrelsen. 1916—20 og atter fra 1929 har T. været Medlem af Patentkommissionen. 1924 blev han Medlem af Industriraadet og 1926 Medlem af Justitsministeriets automobiltekniske Udvalg. 1928 blev han Formand for Handelsministeriets Erhvervsudvalg. T. er desuden fra 1930 Formand for Justitsministeriets Automobillygteudvalg og fra 1924 Medlem af Bestyrelsen for Foreningen til Beskyttelse af industriel Ejendoms-

ret. 1937 blev han Medlem af Akademiet for de tekniske Videnskaber. — R. 1927. DM. 1935.

Pod vinding—

Thomsen, Thomas Gottfried, 1841—1901, Kemiker, Præst. F. 10. Okt. 1841 i Kbh. (Petri), d. 27. Sept. 1901 i Randers, begr. sst. Broder til August og Julius T. (s. d.). Gift i^o 11. Maj 1876 i Kbh. (Johs.) med Elisa Dorothea Karen Marie Hagemann, f. 27. Dec. 1848 i Viborg, d. 13. Juni 1882 paa Frbg., D. af Adjunkt i Viborg, senere Sognepræst i Støvring og Mellerup Martinus Nicolaus H. (1815—58) og Marie Sophie Georgine Dahl (1818—96). 2° 7. Nov. 1888 i Gelsted med Marie Margrethe Mollerup, f. 7. April 1868 i Ljørslev, Mors, D. af Sognepræst i Ljørslev og Ørding, sidst i Gelsted og Rørup, Provst Janus Severinus M. (1824—1900, gift 1° 1855 med Johanne Marie Georgine Høyer, 1830—60, 3° 1883 med Johanne Agathe Hagemann, 1854—1933) og Anna Kirstine Hagemann (1843—78).

T. blev Student 1859 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, begyndte at studere ved Polyteknisk Lærestalt 1860 og tog Eksamen herfra i anvendt Naturvidenskab 1866. S. A. blev han Assistent ved Landbohøjskolens kemiske Laboratorium, var derefter 1866—71 Ingeniørassistent ved Kryolitminebrudene i I vigtut (se under Julius T.), var efter sin Hjemkomst paa ny Assistent ved Landbohøjskolens kemiske Laboratorium 1871—73 og hos Broderen ved Universitetets kemiske Laboratorium 1873—84. I sin Assistenttid udgav han dels en Lærebog i uorganisk Kemi for Begyndere (1875), dels en Række selvstændige videnskabelige Arbejder om optisk Drejningsevne, om Sættningen af Træernes Ved, hvor han erkendte Tilstedeværelsen af et særligt Stof, Vedgummi, og om Ligevægtsforhold i vandige Opløsninger. For det sidste Arbejde fik han 1885 Videnskaberne Selskabs Guldmedaille. Det vakte almindelig Beklagelse hos hans Fagfæller, at han, der var en dybt religiøs Natur, under Indtryk af sin første Hustrus pludselige Død opgav Naturvidenskaben og studerede Teologi. Han tog teologisk Eksamen 1888, ansattes s. A. som Sognepræst i Norup paa Fyn og forflyttedes 1896 til Randers, hvor han var residerende Kapellan ved St. Mortens Kirke og Præst ved Hospitalet. — Blyantstegning af F. C. Lund 1856 (Fr.borg).

S. M. Jørgensen (Stig Veibel).*

Thomsen, Thomas Marius, 1870—1941, Museumsmand, Arkæolog, Etnograf. F. 14. Juni 1870 i Næstved, d. 9. Dec. 1941 paa Frbg., Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Prokurator Sigismund Gott-

helf T. (1831—1903, gift 2° 1899 med Henriette Castenschiold, 1852—1939) og Juliane (Julie) Marie Bagger (1832—77). Gift 31. Maj 1900 i Herstedøster med Dora Seraphia Hansen, f. 31. Jan. 1872 i Kbh. (Trin.), d. 17. April 1941 paa Frbg., D. af Grosserer Peter H. (1822—84) og Louise Birgitte Nielsen (1845—1912).

Under Paavirkning af sin Farbroder, Kemikeren Professor Jul. Thomsen, i hvis Hjem T. en Tid lang boede efter sin Studentereksamen fra Herlufsholm 1888, begyndte han at studere Kemi, men opgav dette til Fordel for Dansk og Historie. Hans Ansættelse ved Nationalmuseets 1. Afdeling, først som Medhjælper 1894, derefter som fast Assistent 1899, hindrede ham imidlertid i at tage nogen afsluttende Embedseksamen, samtidigt med at hans Interesser blev ledet mere og mere i arkæologisk Retning. Hans Betænk-somhed og Omhu gjorde ham til en meget dygtig Arbejder i Mar-ken, og hans Navn er knyttet til nogle af de vigtigste Udgravnings-arbejder i nyere Tid, saasom Brabrand Sø, Krag Hede og Egtved. Om Egtved-Fundet skrev han et monumentalt Værk, udgivet i »Nordiske Fortidsminder« (II, 4, 1929). Faa Aar efter T.s Ansættelse ved Museet døde Kr. Bahnson, som særligt havde varetaget den etnografiske Samling, og Arbejdet med denne blev nu overdraget T. I denne Forbindelse beskrev han Fundene fra »Danmark«-Ekspeditionen til Nordøst-Grønland (Meddelelser om Grønland, XLIV, 1917) og gjorde selv 1909 en Rejse til Vest-Grønland, hvor han dels foretog Udgravninger ved Sermermiut i Jakobshavn Distrikt, dels fik Lejlighed til at udføre etnografiske Indsamlinger blandt Polar-Eskimoerne ved Kap York. I øvrigt var det især Museets gamle Sager fra Det kgl. Kunstkammer, som fængslede ham. En Frugt heraf er det smukke Tidsbillede (1938) af den hollandske Maler Alb. Eckhout og hans Fremstillinger af brasilianske Indianere og Congo-Negre, der blev skænket Frederik III. af Fyrst Moritz af Nassau. — Arbejdskaarene i den etnografiske Samling var oprinde- lig ikke lette som Følge af Ledelsens manglende Interesse; men T. forstod at hævde sin Stilling, og efter 1919 at være blevet Museums- inspektør blev han ved Nyordningen 1921 udnævnt til administrende Inspektør for den etnografiske Afdeling. Som saadan faldt det i hans Lod at indlemme de meget store Samlinger fra Eskimo- Omraadet, Stillehavet, Mongoliet m. m., som Museet modtog de følgende Aar, og selv tog han levende Del i Arbejdet med For- beredelser og Anskaffelser, hvorved hans stilfærdige Forhandlings- evne og vennesele Sind utvivlsomt ofte bidrog til det heldige Udfald. I sine sidste Aar ved Afdelingen ledede han Indretningen af og Opstillingen i den nye Bygning. 1940 trak han sig tilbage

paa Grund af Alder, men fortsatte sit videnskabelige Arbejde, bl. a med en Redegørelse for den middelalderlige brahmanistiske Skulptur i den etnografiske Samling, trykt i dennes Jubilæumsskrift 1941 — R. 1928. DM. 1938.

Knud Rasmussen i Berl. Tid. 14. Juni 1930. Kaj Birket-Smith sst. 14. Juni 1940. Sig. Schultz i Nationaltidende s. D. Therkel Mathiassen i Berl. Tid

94

Kaj Birket-Smith

Thomsen, Vilhelm Carl, 1854—1906, Retslærd og Legatstifter F. 20. Nov. 1854 i Sorø, d. 27. April 1906 paa Frbg., begr. sst Forældre: Adjunkt Carl Vilhelm T. (1817—61) og Sara Johanne Bøtke (1824—71). Ugift.

Efter at være blevet Student 1871 fra Sorø studerede T. først Historie, Sprogvidenskab og Kemi, men valgte derefter Juraen som Fagstudium. 1877 blev han juridisk Kandidat, og n. A. blev han ansat som Volontær (senere Assistent) i Justitsministeriet. Under et otte Maaneders Ophold i England 1883 paabegyndte han Udarbejdelsen af Afhandlingen »Bidrag til Læren om Fordringsrettigheders Forældelse efter dansk og fremmed Ret«, med hvilken han 1885 erhvervede den juridiske Doktorgrad. 1886 udnævntes han til Assessor i Kriminal- og Politiretten og 1894 til Assessor i Lands-Over- samt Hof- og Stadsretten. Bortset fra Disputatsen, et dygtigt og modent Arbejde, i hvilket den retssammenlignende Metode var gennemført i et i dansk juridisk Litteratur hidtil ukendt Omfang, har T. kun ydet faa Bidrag til den teoretiske Retsvidenskab. Derimod gjorde han en værdifuld Indsats i Lovgivningsarbejdet. Allerede 1883 blev han Sekretær i den skandinaviske Kommission til Udarbejdelse af Love om Handelsfirma og Prokura samt angaaende Beskyttelse af Varemærker, og 1892—99 var han et virksomt Medlem af Proceskommissionen. Desuden forfattede han sammen med Jul. Lassen Udkastet til Checkloven af 1897. Det af T. alene udarbejdede Forslag til en Lov om Forældelse af Fordringsrettigheder, der bl. a. indførte en treaarig Forældelse for en Række af Dagliglivets Krav, blev derimod kun paa enkelte Punkter bestemmende for Indholdet af Loven om den femaarige Forældelse af 22. Dec. 1908. Som Dommer nød T. overordentlig stor Anseelse i Kraft af sine rige menneskelige Egenskaber og store juridiske Evner. Afgørende Betydning for hans egen Udvikling fik hans varme Interesse for engelsk Ret. Den Indsigt i denne, han havde erhvervet paa sin første Studierejse, uddybede han til Stadighed gennem videregaaende Studier ved Siden af sin Embedsgerning og under flere Ophold i England. Et Vidnesbyrd om, hvilken

Værdi han selv tillagde Studiet af engelsk Ret, gav han i sit Testamente, idet han oprettede et Legat paa ca. 70 000 Kr., hvis Renter skulde anvendes til et Studieophold i England paa helst ikke under et Aar for en juridisk Kandidat.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1885, S. 176 ff. 111. Tid. 6. Maj 1906. Ugeskrift for Retsvæsen, 1906, B, S. 129 f. ^.- -* 7

Thomsen, Valdemar, f. 1887, Politiker. F. 12. Dec. 1887 i Hjarup. Forældre: Gaardejer Thomas Mikkelsen T. (1844—1906) og Maren Schultz (1852—1933). Gift 12. Sept. 1911 med Sidsel Gydesen, f. 22. Marts 1888 i Tolstrup, Herslev Sogn, Brusk Herred, D. af Gaardejer Hans G. (1855—¹933) o S Karen Jensen Elkjær (1859—¹927)-T., hvis Moder var Sønderjyde, og som gennem sin fædrene Afstamning tilhører en gammel anset Gaardmandsslægt paa Koldingegnen, uddannedes ved Landbrug, bl. a. under et Ophold i Skotland, og besøgte i øvrigt i sin Ungdom Brøderup og Askov Højskoler samt Dalum Landbrugsskole under Madsen-Mygdal. Han var Ejer af Vrannerupgaard 1911—18, af Østerbygaard 1918—24, og fra 1924 ejer han Gaarden Rosenlund ved Lunderskov. Blandt sine Standsfæller vandt T. Position ved sin haarde Energi og sin kraftige Veltalenhed. Han var fra Drengesaarene praktisk interesseret, og han deltog ivrigt i Andelsbevægelse og Landboforsøgsarbejde. Under Landbrugskrisen fra ca. 1930 fremtraadte han som den maalbevidste Agrarpolitiker, der krævede Hjælp til det nødstedte Erhverv uden Hensyn til overleverede Principper. Han valgtes i Nov. 1932 til Folketinget i Vejle Amt som Repræsentant for Venstre, men dog først og fremmest som speciel Kandidat for Landbrugernes Sammenslutning, hvis Formand i Amtet han var 1931—32. Da T. ikke fandt Venstres Arbejde for Landbruget fyldestgørende, stiftede han, for at gennemføre en dristigere og mere hensynsløs Politik i denne Henseende, 1934 et nyt Parti, Det frie Folkeparti, fra 1939 Bondepartiet, hvis Formand han blev, og som ved Folketingsvalget 1935 fik fem Mand valgt, heriblandt T.s Broder *Jens T.* (f. 1880). T. vakte stadig megen Opmærksomhed om sit Parti, ikke blot ved stærke Krav til Gavn for Landbruget, men ogsaa ved den voldsomme Maade, hvorpaa han ved flere Lejligheder angreb formentlig »Korruption« i Statens og Kommunernes Styre. Han ønskede som Partifører at være en rensende Kraft i det offentlige Liv, men det egentlige Grundlag for hans Position og Virksomhed var og blev Landbrugskrisen.

G. Fog-Petersen: Vor Regering og Rigsdag, 1938, S. 201 ff. *Hans Jensen.*

Thomsen, Vilhelm (ved Daaben Wilhelm) Ludvig Peter, 1842—1927, Sprogforsker. F. 25. Jan. 1842 i Kbh. (Frue), d. 12. Maj 1927 sst., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Broder til Maleren Carl T. (s. d.). Gift 5. Maj 1876 paa Frbg. med Karen Charlotte Allen, f. 22. Aug. 1852 i Kbh. (Garn.), d. 15. Aug. 1934 paa Frbg., D. af Historikeren C. F. A. (s. d.) og Hustru.

Da T. var fem Aar gammel, blev hans Fader forflyttet som Postmester til Randers, og det blev saaledes i denne By, at han kom til at tilbringe det meste af sin Barndom og tidligste Ungdom. Fra Randers Latinskole blev han 1859 Student. Ved Universitetet begyndte han at studere Teologi, men opgav snart dette Studium for at følge den Lyst til sproglige Studier, der var vakt hos ham allerede i Skoletiden. Medens han fra først af havde været optaget især af Botanik og Fysik, havde fra Femtenaarsalderen de sproglige Interesser taget Overhaand, og han havde studeret alt, hvad han kunde overkomme af fremmede Sprog. Navnlig havde han uden for Skolefagene givet sig af med Spansk og Islandsk, og inden han blev Student, var han fortrolig med baade sanskritisk og arabisk Grammatik og havde Færdighed i at læse de vanskelige Alfabetter, som disse Sprog skrives med. Han raadførte sig nu med Madvig, der stod hans Familie nær, og skønt han egentlig ikke stimulerede T. til at tage den filologisk-historiske Skoleembedseksamen, blev Resultatet dog, at han tog fat paa at forberede sig dertil. Hovedfagene var Latin og Græsk, og Madvigs Undervisning heri kom til at øve en Paavirkning paa ham, hvis Betydning han selv har fremhævet som uhyre stor. Nordisk Filologi, der ogsaa var Eksamenfag, studerede han hos N. M. Petersen og efter dennes Død hos K. J. Lyngby, hos os den første egentlige Repræsentant for den dengang nye sammenlignende Sprogvidenskab. Men ved Siden af Eksamenstudierne fortsatte han de i Skolen begyndte frie Studier, læste Sanskrit hos Westergaard, slaviske Sprog hos C. W. Smith og studerede overhovedet alt, hvad han kunde faa fat paa af Sprog og sproglige Afhandlinger. Efterhaanden samlede han sig især om Finsk, som han allerede saa smaat havde stiftet Bekendtskab med i Skolen, men som han nu kunde studere praktisk ved at omgaas finske studerende ved Landbohøjskolen og finske frivillige i Krigen 1864. Hans første offentliggjorte Arbejde drejer sig imidlertid ikke om Finsk, men om det beslægtede magyariske Sprog, som han naturligvis ogsaa havde inddraget i sine Studiers Kreds. Afhandlingen »Det magyariske sprog og dets stammeslægtsskab« udkom 1867 i »Tidskrift for Philologi og Pædagogik« (VII, 1866—67), kort Tid efter, at han i Jan. s. A. havde taget den ovenfor omtalte Eksamen.

Med offentlig Understøttelse foretog han en Rejse til Finland, hvor han tilbragte Sommeren med Rejser rundt i Landet i Selskab med en Magister Illberg, som han kendte fra Kbh., og som skulde indsamle Folkesange og Folkeminder. Han havde saaledes rig Lejlighed til at erhverve sig Færdighed i at tale Finsk — et af de Sprog, som han senere i Livet beherskede bedst praktisk ved Siden af de europæiske Hovedsprog. Tillige benyttede han Tiden til at komplettere et Materiale, som han i flere Aar havde samlet til Belysning af de mange mærkelige Ordligheder mellem Finsk og de ældre germanske Sprog, Ligheder, der kun kunde forklares ved, at disse Ord i Finsk var laant fra vedkommende gammel-germanske Sprog. Efter sin Hjemkomst udarbejdede han en Afhandling herom, »Den gotiske sprogklasses indflydelse på den finske«, som han forsvarede for Doktorgraden 23. Marts 1869.

Dette Arbejde gjorde med eet Slag T. berømt. Emnet var i og for sig ikke nyt, da andre havde behandlet det før, men ny var den metodiske Nøjagtighed, hvormed Undersøgelsen var gennemført, og den mesterlige videnskabelige Beherskelse af de to vidt forskellige Sprogomraader, og Bogen blev banebrydende i flere Retninger. Den finske Sproghistorie, der ikke kan støtte sig til gamle Sprogmindesmærker, vandt faste Holdepunkter, og for de germanske Sprogs Historie blev den af fremragende Betydning ved i stor Udstrækning at levere Kontrolmateriale til Bekræftelse af Oldsprogformer, som man ad teoretisk Vej havde sluttet sig til. Ikke mindre betydningsfulde var de historiske og kulturhistoriske Slutninger, som han drog af disse gammel-germanske Ord i Finsk, og man kan sige, at hans Arbejde blev grundlæggende for senere Tidens Laaneordsstudier paa andre Omraader. Bortset fra, at T. endnu paa den Tid, som rimeligt er, stod paa det Schleicher'ske Standpunkt med Hensyn til det indoeuropæiske Vokalsystem, og at den finsk-ugriske Sprogvidenskab endnu kun var ved sin Begyndelse, er Bogen den Dag i Dag forbavsende lidt forældet. Naturligvis har senere Forskning bygget videre paa det af T. skabte Grundlag, og Antallet af germanske Laaneord i Finsk er blevet betydelig forøget, men gennemgaar man den fuldstændige Fortegnelse over alt, hvad man har antaget af gammelgermanske Laaneord i Finsk, vil man opdage, at mange Antagelser er usikre eller usandsynlige eller ligefrem urigtige, og at T. i Virkeligheden har pløjet overordentlig dybt.

Med Understøttelse af Kommunitetets Rejsestipendium tiltraadte T. i April 1869 en længere Udenlandsrejse. Han opholdt sig i nogle Maaneder i Leipzig, hvor han hørte Forelæsninger hos Curtius

og omgikkes senere Berømtheder som Brugmann, Leskien og Col-litz. Redaktøren af »Liter. Centralblatt« Zarncke var saa optaget af hans Bog, at han opfordrede ham til at lade den oversætte paa Tysk og til Oversætter skaffede ham sin Famulus, den senere berømte Germanist Ed. Sievers. Den udkom 1870 i Halle under Titlen »Ueber den einfluss der germanischen sprachen auf die finnisch-lappischen«. Over Dresden rejste han saa videre til Prag, hvor han blev til Midten af Aug., især beskæftiget med Studiet af Cechisk, som han fik Færdighed i at tale. Et længere Ophold gjorde han i Wien, hvor han hørte Forelæsninger hos Fr. Muller, men især fortsatte sine slaviske Sprogstudier. Han fulgte ikke blot den berømte Slavist Miklosich's Undervisning, men havde en Privatlærer i Serbo-kroatisk og var i nær Forbindelse med en Mand, der paa Grund af sin blandede Afstamning havde baade Tysk, Polsk og Magyarisk til Modersmaal og som desuden talte Arabisk, Persisk og Zigeunersprog. Endvidere studerede han her Tyrkisk. Efter en kortere Rejse til Budapest, hvor han traf magyariske Videnskabsmænd som Vambéry, Hunfalvy og Budenz, tog han i Slutningen af Jan. 1870 over Agram til Triest og Venezia og videre til Firenze, hvor han tilfældigt traf sin norske Ven Joh. Storm, med hvem han derpaa fulgtes til Rom, Napoli, Pompeji og Sorrento. Medens Storm fra Pisa begav sig til Spanien, drog T. til Milano for at hilse paa Italiens berømteste Sprogforsker Ascoli. Herfra lagde han Vejen over Nizza, Marseille og Lyon og ankom sidst i Marts til Paris.

Her var der meget at studere og fuldt op at gøre for ham i den Tid, han endnu havde tilbage af sin Rejse. Han hørte Forelæsninger hos Bréal, Grundlæggeren af det sammenlignende Sprogstudium i Frankrig, men navnlig var det den romanske Filologi, der optog ham. Han havde stort Udbytte af G. Paris' Undervisning, idet, efter hans eget Udsagn, meget først rigtig gik op for ham ved at høre hans Forelæsninger. Desuden arbejdede han paa École speciale des langues orientales vivantes, lærte Japansk og noget Kinesisk og hos en indfødt Lærer Tamulisk. Han omgikkes mange ældre og yngre franske Videnskabsmænd og fik efterhaanden en udstrakt Bekendtskabskreds. Desuden var han her som ogsaa tidligere paa Rejsen en ivrig og begejstret Teatergænger. Inden han forlod Paris, modtog han Meddelelse om, at hans Bog var blevet belønnet med den Bopp'ske Prisbelønning. Han havde haabet at kunne gøre en Tur til England, men den ventede ministerielle Understøttelse blev ikke til noget. I Begyndelsen af Juli 1870 vendte han hjem.

Han blev nu 1871 Lærer i Græsk og Latin i de øverste Klasser i Borgerdydskolen i Kbh., hvor han virkede under Jean Pio indtil 1878, da han blev Medlem af Undervisningsinspektionen for de lærde Skoler. Sammen med Pio udgav han 1875 som Festskrift til H. C. Andersens 70-Aars Fødselsdag »Historien om en Moder« paa femten Sprog. I Begyndelsen af 1871 var imidlertid K. J. Lyngby død, og der aabnedes saaledes Udsigt for T. til at opnaa den Ansættelse ved Universitetet, som han ganske naturligt havde sat sig som Maal. Han indgav Ansøgning om Ansættelse som Docent i sammenlignende Sprogvidenskab og Finsk, men samtidig ansøgte Wimmer om at blive ansat som Docent i nordisk Filologi. Da det filosofiske Fakultet fandt det paatrængende nødvendigt at faa den sammenlignende Sprogvidenskab selvstændigt repræsenteret ved Universitetet, valgte man at ansætte begge de to »i Retning og Anlæg meget forskellige Ansøgere« i dette Fag for en midlertidig Periode af tre Aar. Da den endelige Afgørelse skulde træffes, udtalte Fakultetets overvældende Majoritet sig for T., der fik fast Ansættelse som ekstraordinær Docent i sammenlignende Sprogvidenskab fra 1. April 1875. 1887 blev Docenturet omdannet til et ordinært Professorat.

Straks ved sin første Ansættelse havde T. begyndt en Forelæsning over de indoeuropæiske Sprogs historiske og sammenlignende Grammatik, og i de nærmest følgende Aar strakte hans Undervisning sig over store Dele af det udstrakte Omraade, som hans Studier og Forskninger omspændte. Han gav en sammenlignende Fremstilling af latinsk og græsk Grammatik — senere udvidet til to meget udførlige Forelæsninger over hvert af de to Sprogs Historie — af de romanske Sprog i deres Forhold til og Udvikling af Latin, holdt Øvelser over sammenlignende Sprogvidenskab med særligt Hensyn til de klassiske og de nordiske Sprog, fortolkede de oldpersiske Kileindskrifter i sproglig og historisk Henseende, gav Kursus i Finsk og Magyarisk o.s.v. Ved Siden heraf offentliggjorde han i 70'erne en Række vigtige Afhandlinger paa forskellige Omraader. Han behandlede Punkter af romansk, specielt fransk Sproghistorie i »Remarques sur la phonétique romane. L'z' parasite et les consonnes mouillées en français« (i Mémoires de la Société de linguistique de Paris, III, 1875, S. 106—23), »*vide, vider*« (i Romania, IV, 1875, S. 257—62), »Phonétique française. E f t en français« (i Romania, V, 1876, S. 64—75), »Latin og romansk« (i »Opuscula philologica ad Ioannem Nic. Madvigium a discipulis missa«, 1876, S. 256—66), »Andare—andar—anar—alier. En kritisk-etymologisk undersøgelse« (i Det philol.-hist. Samfunds Mindeskrift, 1879,

S. 197—214). Et Arbejde, der stod i Forbindelse med hans Undersøgelse af mouillerede (o: palatale) Konsonanter i Fransk, og som var omtrent færdigt til Trykken 1877, lagde han til Side, da andre Forskere var kommet til de samme Resultater, og det blev først offentliggjort 1920 i 2. Bind af hans »Samlede Afhandlinger«, da det for længst var blevet godtgjort, at han i Virkeligheden var den første, der havde løst det deri omhandlede Problem og fundet den saakaldte »Palatallov«, der blev af saa indgribende Betydning for den indoeuropæiske Sprogvidenskabs videre Udvikling. I Sammenhæng hermed kan nævnes hans noget senere Afhandling om palatale Konsonanter i Dansk: »Om oprindelsen til nogle ejendommeligheder i den danske retskrivning (Id, nd)« (Forhandl. paa det 4. nord. Filologmøde i Kbh. Juli 1892, 1893, S. 205—26), hvori han viser, at *Id* i Ord som *fuld*, *nd* i Ord som *vand* oprindelig er Betegnelse for en palatal Udtale af l og n, som den Dag i Dag i visse Egne af Jylland.

I Forsommeren 1876 besøgte T. Oxford for efter Indbydelse at holde en Række Forelæsninger ved Universitetet der. Som Emne valgte han det meget debatterede Spørgsmaal om det russiske Riges Grundlæggelse og Nordboernes Deltagelse deri. Forelæsningerne blev udgivet n. A. paa Engelsk under Titlen »The Relations between Ancient Russia and Scandinavia and the Origin of the Russian State« og bidrog meget til hans Ry. En tysk Udgave kom 1879, 1882 en svensk, 1891 en russisk. Derimod kom dette Værk først til at foreligge paa Dansk 1919 i første Bind af hans »Samlede Afhandlinger« og er derfor langt fra saa almindelig kendt, som det burde være af hans Landsmænd. Det er først og fremmest et historisk Værk af høj Rang. Den sprogvidenskabelige Del deraf er især Paavisningen af, at en Række Navne paa Vandfald i Dnjepr, som er meddelt som »russiske« af den græske Historieskriver Konst. Porphyrogenetos, kun kan forklares som skandinaviske. Dette havde man delvis allerede tidligere indset, saaledes ogsaa G. W. Smith i Noterne til sin Oversættelse af Nestors russiske Krønike (1869), men T.s Behandling af disse Navne er Forgængerens langt overlegen og fjerner en Mængde Unøjagtigheder i de tidligere forklaringer. Desuden undersøger han indgaaende de nordiske Ord og Personnavne i ældre Russisk.

Allerede i sin Doktorafhandling havde T. lejlighedsvis omtalt Berøringer, som har fundet Sted mellem Litauisk-lettisk og de finske Sprog i en lige saa fjern Fortid som den, hvori en Mængde af de germanske Laaneord er optaget i Finsk. Dette Emne tabte han ikke af Syne under alle disse forskellige Studier. I April 1877

gav han de første Meddelelser om sine Undersøgelser af dette Forhold i et Møde i Videnskabernes Selskab, som han var blevet Medlem af i Dec. 1876, og i April 1885 forelagde han sst. sit store Værk »Berøringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) Sprog«, der blev færdigtrykt 1890, men først udkom 1893 i Selskabets Skrifter (6. Rk., Hist. og filos. Afd., I, 1890—93). I dette monumentale Værk, der nu ogsaa foreligger i tysk Oversættelse som fjerde Bind af »Samlede Afhandlinger« (1931), undersøges indgaaende baade de baltiske Laaneord i Finsk og de finske i Baltisk, og der gøres mesterligt Rede for Laanenes historiske Betydning. Det danner, som den finske Forsker Setälå har sagt, en af Grundvoldene for Finnernes Forhistorie. I et Ekskurs gives der desuden vigtige Bidrag til Hvisk Lydlære. Værket indeholder en saadan Fylde af Belæring og er i metodisk Henseende saa mønsterværdigt, at det maa betegnes som en af de smukkeste Frembringelser inden for Sprogvidskaben. Det var oprindelig T.s Hensigt at undersøge alle Laaneord i Finsk, men han opgav det efter Fremkomsten af Mikkolas Bog »Berührungen zwischen den westfinnischen und slavischen Sprachen« (1893). Ogsaa de ældgamle Berøringer mellem de finsk-ugriske Sprog og de iranske Sprog havde han tidligt Opmærksomheden henledt paa. Han behandlede dette Emne i et Foredrag i det filol.-hist. Samfund 1885 og senere i sine Universitetsforelæsninger.

T.s Ry som en af Tidens allermest fremragende Sprogforskere var for længst rodfæstet, da han i December 1893 i et Møde i Videnskabernes Selskab, hvor Madvig-Medaillen overrakte ham for hans nysnævnte store Værk, forelagde en fuldstændig Dechiffriering af de saakaldte Orkhonindskrifter (fra Mongoliet), der hidtil havde trodset alle Tydningsforsøg, og paaviste, at de var affattede i et tyrkisk Sprog. Redegørelsen for denne i Dechiffrieringernes Historie enestaaende Opdagelse blev trykt i Selskabets »Oversigt« for 1893 og vakte overalt i den lærde Verden den største Opsigt og Interesse. Den russiske (men tyskfødt) Lærde Radlof, der selv havde leveret en Udgave af disse Indskrifter og deltaget i Tydningsforsøgene, benyttede sig af T.s Dechiffriering til i Huj og Hast at levere den Transskription og Oversættelse af disse meget lange Indskrifter, som T. naturligvis havde i Sinde at give, men som han foreløbig blev hindret i at arbejde paa af en alvorlig og langvarig Sygdom. Til Gengæld var hans Overlegenhed over Radlof synlig for alle, da han 1896 offentliggjorde sin Udgave af Indskrifterne, forsynet med Oversættelse og Noter: »Inscriptions de l'Orkhon déchiffrées« (i 5. Bind af det finsk-ugriske Selskabs Skrifter). Var Dechiffre-

ringen af Indskrifterne i sig selv en enestaaende Bedrift, er hans Behandling af Teksterne ikke mindre beundringsværdig, naar man erindrer, at han indtil da ikke havde været Specialist paa de tyrkiske Sprogs Omraade. Det blev han nu og ikke blot gennem Arbejdet med disse Tekster. I Aaret 1901 udgav han i det magyarske Tidsskrift »Keleti Szemle« (Revue Orientale) en banebrydende Afhandling »Sur le système des consonnes dans la langue ouigoure«, oprindeligt et Foredrag, som han havde holdt paa den 11. Orientalistkongres i Paris 1897. Ved at undersøge Rimene i det uiguriske Læredigt »Qutadggu bilig« (Kunsten at gøre lykkelig) fra det 11. Aarhundrede (i Øst-Turkestan) viste han uigendriveligt, at det uiguriske Sprog havde bevaret de tyrkiske Sprogs oprindelige Konsonantsystem og at følgelig Radlofs Transskriptioner i Udgaven af Digtet, som han kaldte »Kudatku bilik«, var ganske forfejlede. Af andre Arbejder paa dette Omraade maa endvidere nævnes »Ein Blatt in tiirkischer »Runen«schrift aus Turfan« (i Sitzungsberichte der königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften 1910, S. 296—306), »Dr. M. A. Stein's Manuscripts in Turkish »Runic« script from Miran and Tunhuang« (i Journal of the Royal Asiatic Society, 1912, S. 181—227) samt den større Afhandling »Turcica. Etudes concernant l'interprétation des inscriptions turques de la Mongolie et de la Sibérie« (i Mémoires de la Société Finno-Ougrienne, XXXVII, 1916). Lige til sin Død arbejdede han paa en ny, definitiv Udgave af de gammeltyrkiske Indskrifter.

Selv om imidlertid Tyrkisk kom til at udgøre T.s Hovedinteresse i de sidste 35 Aar af hans Liv, optog det ham dog ikke udelukkende. Der foreligger tværtimod flere vigtige Arbejder fra hans Haand af helt anden Art inden for dette Tidsrum. Først og fremmest maa her nævnes hans »Etudes lyciennes«, I (i Videnskabernes Selskabs »Oversigt« for 1899). Det lykiske Sprog, der i Oldtiden taltes paa Lilleasiens Sydvestkyst og er overleveret i en Række Gravindskrifter fra 4. og 5. Aarh. f. Kr., var netop paa den Tid Genstand for ivrigt Studium, men frembød store Vanskeligheder, da man ikke kunde henføre det til noget andet bekendt Sprog. Ved T.s Bidrag, en Række fine Undersøgelser af forskellige syntaktiske Forhold, rykkede Forstaaelsen af dette Sprog et mægtigt Skridt fremad. Fra s. A. er hans »Remarques sur la parenté de la langue étrusque« (i Oversigt over Vidensk. Selsk. Forhandl.). Denne Afhandling er vel det eneste af T.s Arbejder, der har en mere foreløbig Karakter, men hans Formodning om, at det etruskiske Sprog, som man endnu ikke forstaaer helt trods lange Tidens Studium, har sine Stamme-frænder helt ovre i Kaukasus, har stadig Sandsynligheden for at

være rigtig. Ogsaa fra s. A. er en lille Afhandling i »Arkiv for nordisk filologi« (XV, S. 193—97) med Titlen »Hvad betyder guldhornets tawido?«.

I Universitetets Indbydelsesskrift til Festen i Anledning af Christian IX.s Fødselsdag 1902, s. A. som T. var Universitetets Rektor, skrev han »Sprogvidenskabens Historie«, en mesterlig Behandling af Emnet, hvor alting sættes paa sin rette Plads og de store Hovedlinier trækkes tydeligt op, medens betydningsløse Enkeltheder forbi-gaas. For dem, der ikke har oplevet at høre hans Forelæsninger, kan denne Fremstilling staa som en mønstergyldig Prøve paa, hvordan de var. Ved den samme Fest holdt han en Tale, der 1905 blev udgivet som Nr. 65 i »Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning« under Titlen »Videnskabens Fællessprog«, en Skildring af Latinens Historie som lærd Sprog gennem Tiderne. I »Verdenskulturen«, I, 1907 gav han i »Oldarisk Kultur« en Oversigt over Sprogvidenskabens Resultater med Hensyn til det indoeuropæiske Urfolks Kulturstandpunkt. Han bearbejdede den bornholmske Lydlære i Indledningen til Espersens bornholmske Ordbog, hvis Udgivelse paa Videnskabernes Selskabs Foranstaltning han afsluttede sammen med Wimmer 1908. Sammen med denne varetog han ligeledes Afslutningen 1905 af Videnskabernes Selskabs danske Ordbog, hvis Udgivelse var begyndt 1793.

Det siger sig selv, at en Videnskabsmand af T.s Rang i Tidens Løb blev Genstand for mange Æresbevisninger. Han var Medlem eller Æresmedlem af en stor Mængde lærde Selskaber, og da Videnskabernes Selskab efter Jul. Thomsens Død 1909 skulde vælge en ny Præsident, var det en Selvfølge, at Valget enstemmigt faldt paa ham. Paa Femogtyveaarsdagen for hans Doktordisputats overrakte en Kreds af Disciple et stateligt Festskrift, og da han 1912 fejrede sin 70 Aars Fødselsdag, æredes han med to Festskrifter, der begge var internationale. Det ene var »Festschrift Vilhelm Thomsen zur Vollendung des siebzigsten Lebensjahres am 25. Januar 1912 dargebracht von Freunden und Schülern« med Bidrag af syv danske og 28 udenlandske lærde. Det andet var XII.—XIII. Bind af Tidsskriftet »Finnisch-ugrische Forschungen« med Undertitlen »Festgabe für Vilh. Thomsen« og med Bidrag dels fra finsk Side, dels fra andre Landes Videnskabsmænd. Den næste Dag var der i Videnskabernes Selskab et Møde, der formede sig som en Fest for T. og hans Familie. Der blev oplæst en af samtlige Medlemmer underskrevet Adresse, der tolkede deres Højagtelse og Beundring for baade Videnskabsmanden og Mennesket Vilh. T., og senere holdt Otto Jespersen en

Tale, der varmt gav Udtryk for hans Disciples Hengivenhed og Taknemlighed. I Sept. 1912 besøgte T. igen Finland efter 40 Aars Forløb. Han var indbudt til at holde en Række Forelæsninger ved Universitetet i Helsingfors, og det finsk-ugriske Selskab, som han var Æresmedlem af, skulde samtidig afsløre en Buste af ham, som den finske Billedhugger Alpo Sailo havde modelleret Aaret i Forvejen i Kbh. Hele Opholdet i Helsingfors blev en storslaaet Hyldest til ham fra Finnernes Side.

31. Aug. 1913 tog T. sin Afsked som Professor ved Universitetet, og Carlsbergfondets Direktion, som han selv havde været Medlem af 1902—13, bevilgede ham en aarlig Hædersgave paa 6000 Kr. Indtil Slutningen af 1916 vedblev han at holde mere private Forelæsninger og Øvelser i sit Hjem, især over Finsk og Gammeltyrkisk. 1919—22 besørgede han en Udgave af sine samlede Afhandlinger, der i tre Bind omfattede det meste af hans Produktion, med Undtagelse af Bogen om Orkhonindskriftene og det store Værk om Berøringer mellem Finsk og Baltisk, samt alle mere lejlighedsvis skrevne Artikler. Efter hans Død blev et 4. Bind tilføjet (1931), indeholdende, som ovenfor omtalt, en tysk Oversættelse af »Berøringer«. Denne Udgave er især af Vigtighed ved de Tilføjelser, han har gjort paa flere Steder for at tage Stilling til andre Forskeres Resultater og for at sige sin Mening om forskellige moderne Fantasterier.

Flere mindre Arbejder af T. er uomtalte i det foregaaende — en fuldstændig Bibliografi indtil 1912 (af Johan Eyser) findes i »Festschrift Vilh. Thomsen« —, men det anførte er tilstrækkeligt til at vise hans store Alsidighed. Den var imidlertid langt større, end hans trykte Arbejder lader formode. Overalt i Sprogens Verden var han hjemme og havde han gjort selvstændige Studier. Og hans Viden var ikke blot ualmindelig omfattende, den var tillige i en sjælden Grad sikker. Han behandlede de mindste Enkeltheder med en pinlig Nøjagtighed, saa at man næppe i hele hans Produktion vil kunne finde unøjagtige Former. Det er oftere blevet fremhævet, at han med Forkærlighed gav sig i Kast med særlig vanskelige Opgaver. Men denne Forkærlighed var forbundet med en ægte videnskabelig Skepsis. Han skelnede altid skarpt mellem sikkert og usikkert, mellem bevist og ubevist, og han opstillede ikke dristige og luftige Hypoteser. Hans geniale Forskerblik var vidtskuende og indtrængende, men han erkendte lige saa klart Grænserne for menneskelig Viden og havde kun et Skuldertræk til overs for dem, der ved at dygne Hypotese paa Hypotese mener at kunne forklare alt.

Paa Grund af disse Egenskaber er alt, hvad han har skrevet, forbilledligt i metodisk Henseende, og selv af de Arbejder, der behandler Emner, som ligger de fleste fjernt, kan enhver Sprogforsker lære meget. Han har ikke stiftet nogen Skole i sædvanlig Forstand, thi skønt han saa godt som nogen beherskede hele den teoretiske Side af Sprogvidenskabens, havde han ingen Yndlingsteorier, der skulde anvendes paa det givne Stof. En ærlig og redelig Stræben efter Sandheden, uden Hensyn til Meninger og Retninger, er det store Eksempel, han har givet sine Elever.

Den store Forsker var ogsaa stor som Menneske. Fri for al Forfængelighed, fordringsløs og beskeden, skønt han var sig sit Værd vel bevidst, ved sin paa een Gang fornemme og jævne Personlighed, ved sin Mildhed og den Hjertensgodhed, der lyste ud af hans smukke Øjne, virkede han stærkt tiltrækkende paa dem, der kom i nærmere Berøring med ham, og til Beundringen for den store Mester knyttede sig snart den varmeste Hengivenhed. Naar hans Navn vil leve som et af de største i Sprogvidenskabens Historie, maa den smukke Harmoni mellem hans Forskerpersonlighed og hans Sjæls Renhed ikke glemmes.

Efterladte Papirer og Breve til T. i Det kgl. Bibliotek. — R. 1879. DM. 1892. F.M.G. 1896. K.² 1901. K.¹ 1908. S.K. 1909. R.E. 1912. — Malerier af Jul. Paulsen 1903 (Fr.borg), V. Irminger 1880 og Knud Larsen 1920 (Videnskabernes Selskab). Tegning af A. Price 1869 og Carl Thomsen 1875. Buster af Kai Nielsen (Studentergaarden, Randers Raadhus), Anne Marie Carl Nielsen, Alpo Sailo og L. Brandstrup 1929 (Frue Plads). Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri fra Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab) og paa Aksel Jørgensens Maleri paa Studentergaarden 1929. Træsnit af A. Bork 1900 efter Fotografi fra Hansen og Weller og af K. J. Almqvist 1932. — Mindesmærke paa Dantes Plads 1939.

Univ. Progr. Nov. 1870, II, S. 70 f. **III**. Tid. 25. Marts 1894 og 28. Jan. 1912. Georg Brandes: Levned, 1905, S. 154. Oversigt over det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger Juni 1926—Maj 1927, S. 87—**112**, **113**—22, 123—27, 128—35. Gads dsk. Mag., XXI, 1927, S. 11—17. Berl. Tid. 24.—26. Jan. 1917, 24. Jan. 1922 og 25. Jan. 1942. Politiken 25. Jan. 1912 og 25. Jan. 1942. H. Høffding: Erindringer, 1928, S. 173, 198f. E. N. Setälå i Nord. tidskr., Ny Serie, IV, 1928, S. 181—94.

Ar. Sandfeld.

Thonning, Peter, 1775—1848, Botaniker, Kollegiedeputeret. F. 9. Okt. 1775 i Kbh. (Trin.), d. 29. Jan. 1848 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Amtskirurg Rasmus Andersen T. (1740

—1817) og Dorothea Spendrup (1755—1835). Gift 14. Juni 1810 i Kbh. (Helligg.) med Anna Maria Nicolina Kamphøffner, f. 13. Okt. 1784 i Kbh. (Petri), d. 20. Jan. 1860 sst. (Trin.), D. af Bagermester Johann Peter K. (ca. 1745—85, gift i^o 1776 med Maria Dems, d. 1781, gift i^o 1757 med Bagermester Johann Friedrich Mertins (Martin), ca. 1723—74) og Johanne Helene Gindrop.

T. blev Student 1794 fra Kbh., studerede Medicin og fulgte M. Vahls Forelæsninger. Paa Generaltoldkammerets Bekostning foretog han 1799—1803 en botanisk Rejse til Dansk Guinea for at undersøge Vilkaarene for Farveplanters og andre Nytteplanters Dyrkning. Han hjemførte en betydelig Plantesamling fra et botanisk set næsten ukendt Omraade og udarbejdede efter sin Hjemkomst et udførligt Forslag til et Kolonianlæg inde i Landet, hvor Muligheden for Kaffeavl syntes gode, men Tiderne tillod ikke Udredelsen af de betydelige Omkostninger derved. T. var begyndt paa en Bearbejdelse af sine botaniske Samlinger, da hans Herbarium brændte ved Kbh.s Bombardement 1807, men heldigvis havde han foræret talrige Dubletter til M. Vahl, der beskrev nogle af de nye Arter, bl. a. den mærkelige Slægt Thonningia, til H. C. F. Schumacher og andre. Selv opgav han Botanikken, var 1804—10 Lærer for Arveprins Frederik Ferdinand, derefter Sekretær i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet, hvor han 1834 avancerede til Deputeret; afskediget 1840. Desuden var han Indehaver af andre Embeder, bl. a. Medlem af Direktionen for Det kgl. naturhistoriske Museum (1829—4&)- — P^{aa} Basis af T.s Samlinger og Optegnelser udarbejdede H. C. F. Schumacher det klassiske Værk »Beskrivelse af Guineiske Planter« (Vidsk. Selsk.s naturvid., og math. Afh., III—IV, 1828—29; Særtryk af første Del 1827), hvori foruden Optryk af flere af T.s latinske Diagnoser findes hans interessante Optegnelser om mange Arters Udbredelse og Anvendelse hos Negrene. De blev oversat til Tysk af P. Ascherson 1879 (Zeitschr. f. Ethnologie, XI). — Litografi af Em. Bærentzen 1841.

Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 142.

Carl Christensen.

Thora (Thore), Svend (II.) Estridsens (s. d.) tredie Dronning, D. af Torberg Arnessøn af Giske og gift i^c med Kong Harald Haarderaade af Norge (1015—66), ved hvem hun var Moder til Kong Olav Kyrre. Efter andre Kilder var T. Svend Estridsens Frille

Adam Afzelius.

Thorbern, d. ca. 1185, Borgfoged paa Søborg.

T. var Svend (III.) Grades tro Tilhænger og svigtede ikke hans Sag, da Kongen flygtede af Landet. Valdemar I. og Knud Magnussen lod ham derfor gribe paa den Gaard, han beboede tæt ved Roskilde, og sendte ham i Forvaring til Kong Sverker i Sverige (1154). Da Sverker kort efter myrdedes, er T. sikkert undvejet til Svend i Tyskland og 1157 vendt tilbage til Danmark i hans Følge. Under Kongemødet i Roskilde tog Svend Ophold hos T., der var Fosterfader for hans lille Datter (Luccardis). Saxo fortæller, at T.s Hustru æggede Svend ved at dadle ham for, at han vilde nøjes med en Trediedel af Landet. I deres Hus lagde Svend ifølge Saxo Planen til Overfaldet paa Valdemar og Knud; men under den følgende Kamp i Jylland fralagde T. sig Del i Udaaden og fordømte den. Efter Sejren paa Grade Hede krævede den myrdede Knud Magnussens Mænd alligevel T. landsforvist, og Valdemar maatte give efter; men Absalon fik snart Valdemar til at kalde ham tilbage, og T. blev nu en af de mest fremtrædende Førere i Venderkampen, saaledes 1164, da han paa-tog sig en vanskelig Sendelse til Hertug Henrik Løve, og ved Angrebet paa Arkonas Borgport (ca. 1165). 1170 udmærkede han sig atter ved en dristig Færd sammen med Absalon og andre af Skjalm-Ætten, og paa Toget 1171 meldte han sig først af alle til det farlige Hverv at blive paa Vagtflaaden hos Absalon, hvis Vælgerning han aldrig glemte. I høj Grad havde T. vundet Valdemars Tillid, saa han blev gjort til Borgfoged paa Søborg, hvor han fik Bevogtningen af de farligste Statsfanger (1167 Buris, 1178 Magnus Eriksen, 1179 Knud Carlsen). Ca. 1185 maa T. være død; Sorø Kloster havde han skænket sin Del af Asserbo Fang.

Saxonis Gesta Danorum. Annaler f. Nord. Oldkyndighed, 1851, S. 278—82.

Hans Olrik (C. A. Christensen).*

Thord, —1180—, Gælker i Skaane.

T., der paa Valdemar I.s Tid som Gælker indehavde den øverste verdslige Embedsstilling i Skaane, nævnes i enkelte yngre Haandskrifter af den skaanske Kirkelov, i et Kongebrev fra ca. n 73 ligesom ogsaa hos Saxo. Da Skaaningernes store Oprør udbrød 1181, og Bevægelsen i Begyndelsen især vendte sig mod Kongens Embedsmænd, maatte T. flygte til Sjælland for at kalde Absalon til Hjælp. Dennes Forsøg paa at dæmpe Urolighederne førte kun til, at Angrebene rettedes ogsaa mod ham. Klagen over, at fremmede, det vil sige Ikke-Skaaninger, var blevet ansat som Embedsmænd,

synes dog ikke at have gældt T. Under Almuens Oprør under Kong Knud (1182) var T.s Hus et af de første, der plyndredes og brændtes.

Saxonis Gesta Danorum. Danmarks gamle Landskabslove, I, 2, 1933, S. 822.

Johannes Steenstrup (C. A. Christensen).*

Thord Degn, se Little.

Thorenfeld, Anton Erik Christian, 1839—1907, Landskabsmaler. F. 9. April 1839 i Svendborg, d. 20. Febr. 1907 i Kbh., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Urmager Urbanus Ludvig T. (1817—86) og Ellen Marie Nielsen (1821—74). Gift i^o 30. Okt. 1872 i Kbh. (Garn.) med Valborg Emilie Biilmann, f. 31. Okt. 1842 paa Sukkertoppen, d. 31. Marts 1883 i Kbh. (Slotsk.), D. af Købmand, senere Overgraver ved Trinitatis K., Kammerraad Holger B. (1797—1864) og Johanne Elisabeth Laurine Bang (1815—82). 2° 5. Juli 1884 i Kbh. (Stef.) med Agnes Emilie Nehm, f. 14. Nov. 1851 i Kbh. (Holmens), D. af Urtekræmmer Carl Ferdinand N. (1817—86) og Emilie Marie Bentzen (1821—74).

Efter at have gennemgaaet Malerlæren tre Aar i Svendborg kom T. til Kunstakademiet i Kbh. og arbejdede der 1858—62. Ved Siden heraf malede han Landskabsstudier og modtog Raad og Vejledning hos P. C. Skovgaard, Godtfred Rump og F. C. Kiærskou uden dog at træde i egentligt Elevforhold til nogen af dem. Paa Foraarsudstillingen 1859 debuterede han med en Studie; 1861 solgte han »Parti fra Svendborg« til Kunstforeningen, der senere har købt flere af hans Arbejder, 1873 saaledes »Parti fra Hobro Fjord«, der paa Udstillingen var belønnet med den Sødringske Præmie. 1885 ^{v^{ar}} T. udenlands med Akademiets Stipendium, 1893—94 med det Ancker'ske Legat, men malede paa sine Rejser kun lidt og udstillede intet deraf med Undtagelse af et Par svenske Motiver. Han er som Kunstner en udpræget dansk Natur, jævn og ærlig i sit Emnevalg og sit Syn og lige saa omhyggelig som stilfærdig i Udførelsen. Hans betydeligste Arbejder er Landskaber med store Flader og dyb Horisont; i disse staar Luft og Terræn ofte sammen med en Finhed i Form og Tone, der giver dem blivende Værd, og ikke sjælden interesserer de ved stor og ejendommelig Linieføring, saaledes »Jysk Landskab, Motiv fra Sæbyegnen« (1882), »Sommerdag ved Jyllands Østkyst« (1886, købt til Kunstmuseet), »Parti ved Roskilde Fjord med Domkirken i Baggrunden« (Mention honorable ved Verdensudstillingen i Paris 1889; købt af Museet i Maribo) og »Tordenvej. Fra Bakkerne ved Hald, ud over Hald

hende saa levende, at hun følte sig ligesom genfødt. Provst T. forelskede sig snart heftigt i M. T.s sydlandske Skønhed, og Efter-aaret 1843 tog han hende til Ægte. Erotisk betød han ikke videre for hende, men hun bøjede sig villigt for hans stærke Personlighed og overlegne Dannelse og nød godt af hans Beundring og æstetiske Interesser. Han læste Sprog og Litteratur med hende og bekostede hende Udenlandsrejser (1846 sammen til Danmark, 1855 alene til Tyskland, Schweiz og Frankrig), ligesom han ogsaa for at skaffe hende livligere Omgivelser havde søgt Embede i Bergen, hvor M. T. vakte Opsigt baade ved sit Ydre og sine Meninger og snart kom ind i kunstnerisk interesserede Kredse og bl. a. i Forbindelse med Ole Bull og Henrik Ibsen, med hvem hendes ældste Stifdatter blev gift. M. T. var her i Bergen med til at grundlægge den nye norske Scene, der foranledigede hendes første litterære Virksomhed: en Række Kritikker af dens Forestillinger i »Bergenske Blade«, ligesom hun, tilskyndet af sin Mand, oversatte og forfattede anonymt flere (utrykte) Vaudeviller og Skuespil, hvoraf »Lys og Skygge« (1859) vakte Mishag ved sin Gennemførelse af en af M. T. ofte siden benyttet Idé: at Gud vil ingen Synders Død, der ogsaa ligger bag hendes første Fortælling »En Nat i Bergen«, som Ibsen besørgede optaget i Botten-Hansens »11. Nyhedsblad«, VII, 1858. Paa den Tid kendte hun allerede Bjørnson, hvis straalende Fremtoning aldeles havde overvældet hende; hun erklærede ham aabent sin Kærlighed, men var ingen Sinde blind for den store Kollegas Fejl og maatte ofte lide derunder. Gennem Bjørnson blev M. T. klar over sig selv og sit Kald som Forfatterinde. Han udgav hendes »Digte af en Dame« (1860), og hans Fortællinger har baade i Form og Emne øvet stærk og afgørende Indflydelse paa hendes Forfatterskab. Hun har ogsaa Bjørnsons idealistiske Opfattelse af Bønder og Almuefolk, men viser samtidig en Sans for og Forstaaelse af mørke og vilde Lidenskaber, der ikke alene er Reminiscens fra Grimur Thomsens Byronstudier.

Efter sin Mands Død følte M. T. ikke sin Position saa sikker i Bergen; hun trængte ogsaa til større Raaderum, og 1862 rejste hun med sine Børn til Kbh. for at friste Forfatterlykken. Her lærte hun snart at kende Frøknerne Reinhardt, i hvis Hjem hun traf Fru Heiberg, der paa flere Maader fik Betydning for hende. Særlig tiltalt følte hun sig dog af Rasmus Nielsen (se »Forfatterbogen«, 1898), og en Tid lang var hun bedaaret af den unge Georg Brandes, der til Gengæld maatte vejlede hende litterært.

Et Par Smaanoveller, hun fik optaget i »Illustreret Tidende« og i »Fædrelandets Feuilleton, vakte Interesse for hende, og n. A.

kom »Fortællinger« (1863), hvori »Studenten«, den bedste, er et Modstykke til hendes eget Liv, som Bjørnson har fortalt det i »Fiskerjenten«, og et Forlæg for Garborgs »Bondestuder«». Hendes Bydebillede er ikke ubetinget overbevisende, hverken her eller i »Signes Historie« (1864), der er skrevet som Protest mod vedtagen Moral, men samtidig er en Bog om Skyld og Soning i kristelig Aand ligesom »Solen i Siljedalen« (1868), der demonstrerer M. T.s Yndlingstanke om Kærlighed mellem Mand og Kvinde som Basis for alt højere Kulturliv.

Hen paa Sommeren 1866 nødsagede forskellige Forhold M. T. til at vende tilbage til Norge. Det blev nogle brydsomme Aar. Forholdet til Bjørnson var kølnet, og værre blev det efter Udgivelsen af »Min Bedstemoders Historie« (»Ved Løvfaldstid«, 1867; optrykt i »Livsbilleder«, 1877), *ⁿy i^s Helt Bjørnson til sit store Mishag mente sig portrætteret. Økonomisk var hun daarligt stillet, og efter at hun havde faaet Afslag paa et Par Andragender om Pengestøtte, rejste hun 1870 igen til Kbh. S. A. opførte Det kgl. Teater »Et rigt Parti«, et Ægteskabsdrama uden videre Handling, der i sit Motiv kan minde om Bjørnsons »De Nygifte«, og som har sit Modstykke i Fortællingen »Drøm og Liv« (i »Fra nordiske Digtere«, 1869). Men allerede n. A. besøger M. T. de gammelkendte Steder, som hun skildrer i »Billeder fra Vestkysten af Norge« (1872), en historisk-topografisk Studie over det norske Kystliv, med Sans for de vekslende Egnes Karakteristika og Traditioner, iblandet novelistisk Stof, der ofte forplumrer Billederne, men modsvarer hendes »Nyere Fortællinger« (1873) fra Bygderne. S. A. bosatte hun sig i Frederiksværk (hvorom hun skrev i Galschiøts »Danmark«, II, 1893) sammen med sin yngste Søn, for hvis videre Uddannelses Skyld hun nyttede til Ziirich 1876. Men Norge er i Schweiz hendes stadige Inspiration og Staffage. Fra Bergen skriver sig »Kristoffer Valkendorf og Hanseaterne« (1878), der mere er Historie end Drama og heller ingen Scene fandt sig, medens »Inden Døre« (1877), der behandler stridige Affødninger af hine hanseatiske Forhold, opførtes nogle Gange bl. a. paa Det kgl. Teater 1878. Til Bergen er ogsaa henlagt en uhistorisk Roman fra det 18. Aarh. »Herluf Nordal« (1879), der skildrer en moderne problematisk Natur, ligesom det lidt uheldige Drama »»En opgaaende Sol«« (1881), som Det kgl. Teater opførte n. A.

M. T. opholdt sig med smaa Afbrydelser over tre Aar i Ziirich og paa Venners Foranstaltning 1879—80 i Italien. Efter sin yngste Søns Død 1881 rejste hun atter til Norge, til Vardø i det yderste Nordland, hvor en Datter var gift med Fæstningskommandanten.

Nordlands sælsomme og storladne Natur, hvor Mørket kæmper med Lyset, som M. T. næsten hedensk dyrker, med dens Rædsler, Vildskab og Ensomhed, gjorde et mægtigt Indtryk paa hende, som det genspejler sig i »Billeder fra Midnatsolens Land« (I—II, 1884—86), der paa flere Maader: i Anlæg, i sin Meddelen faktiske Forhold, Sagnstof osv. er en Fortsættelse af »Billeder fra Vestkysten af Norge«. Allerede Jonas Lie havde indlemmet Nordland i »Den Fremsynte« (1870), men M. T. gav Landet sin Befolkning og fortæller, paa Baggrund af denne Natur, om Mennesker, der alle ligger under for Fattigdom eller Drik, for Skæbnen og Elementerne. Disse »Billeder« er M. T.s betydeligste Arbejde og skaffede hende megen Anerkendelse. Som Forberedelse til 2. Bind var hun atter i Norge 1886, men levede i øvrigt de sidste syv Aar af sit Liv overvejende i Kbh. Noget større Arbejde samlede hun sig ikke mere til. Et Bind »Digte« udgav hun 1887, og Tid efter anden skrev hun en anselig Række Fortællinger, der, nu som før, i en gammeldags højstemt Stil, søger sig et særpræget Stof, dystre Lidenskaber, storslagne Karakterer, skarpe Modsætninger og gerne vælger sig til Skueplads det norske Vestland, og som for de flestes Vedkommende findes optaget i Samlingerne »Mindre Fortællinger« (1891), »Elvedrag« (1893), »Livsluft« (1895), »Udenom Afgrunden« (1897) og »Skjæbner og Viljer« (1899). Paa sin 80-aarige Fødselsdag var M. T. Genstand for megen Hyldest og fik baade den danske og norske Fortjenstmedaille i Guld. Siden 1891 fik hun dansk Digtergave.

M. T. tilhørte som Digter den norsk national-romantiske Skole og delte dens religiøst-romantiske Livssyn. At skildre Virkeligheden syntes hende en beskedent Opgave, og hun kom for sent i Berøring med Realismen til at kunne lære deraf. Men det var ikke alene fremmed for hendes Æstetik: hun savnede ligefrem Mod til utilsløret at øse af sin Sjæls og sine Erfaringers Dyb og talte helst ikke om sin Fortid. Hun var dristig i sit Liv, men stod hun en enkelt Gang i personlig Relation til sit Stof, dækkede hun sig bag Talemaader og Omsvøb. Hun var heller ikke Kunstner nok til uforglemmeligt at omsætte Indtryk paa Papiret, og overhovedet har hendes Digtning ikke det Præg af en overordentlig Personlighed, hvorom Samtiden vidner. Men det originale Liv, hendes Forfatterskab savner, møder vi i hendes Breve (udg. af J. Clausen og P. Fr. Rist i »Memoirer og Breve«, XXX, 1919), som er det værdifuldeste og mest personlige, hun har efterladt sig, og som levende giver Udtryk for en lidenskabelig bevæget, fængslende og dristig Natur og til fulde leverer Beviser for, at M. T. var større som Menneske end som Forfatterinde. — Romaner og Fortællinger. Folkeudgave, I—VI,

1904—05. — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek og paa Bakkehuset. — F.M.G. 1899. — Maleri af Eiler Jørgensen 1871 og af Johanne Krebs 1885. Buste af A. Saabye (Glyptoteket; Fr.borg). Portrætteret paa Stik af Magnus Petersen 1869: Nordiske Digtere. Træsnit 1866 efter Tegning af H. Olrik, 1886, af H. P. Hansen efter Kunstnerens Tegning 1889 og af L. B. Hansen 1903.

Selvbiografi i III. Tid. 4. Juni 1899. Magdalene Thoresen. Erindringer og Breve, ved M. Reinhardt (Ms., Det kgl. Bibliotek). Karakteristik af Nic. Bøgh (Ms., sst.). Clara Bergsøe: Magdalene Thoresen, 1904. Georg Brandes i III. Tid. 22. April 1866. Samme i Politiken 2g. Marts 1903. Samme: Levned, I, 1905, S. 148—52, 227 ff. K. Eister d. y.: Fra tid til anden, 1920, S. 51—68. Irgens Hansen i Samtiden, I, 1890, S. 57—66. Kvinden og Samfundet, XV, 1899, S. 93—105. John Paulsen: Min første Sommer i København, 1908, S. 117—42. Johanne Luise Heiberg og A. F. Krieger, II, 1915 (se Regi-

seie m

Daniel Preisz.

Thorgunn (Thorgunna, Thrugun), —1070—, Stammer til en berømt jysk Slægt. Gift med Thrugut Ulvsøn.

T. var Moder til Thorkil, kaldet Svend, og Astrad, og disse Brødre benævnes oftest efter deres Moder (Thorgunnasen, Thrundsen), ikke efter Faderen. Sandsynlighed taler derfor for, at T. har overlevet sin Ægtefælle længe; formodentlig er hun den »Thrugund, Langliva Mother dicta«, hvis Dødsdag er optegnet i den lundske Dødebog ved 8. Febr. Som Thruguts og T.s Datter nævnes Bodil, Erik Ejegods Dronning (s. d.).

C. Weeke: Lunde Domkaptels Gavebøger, 1884—89, S. 31. Det danske Folks

Johannes Steenstrup (C. A. Christensen).*

Thorgunnasen (Thrugutsen), **Svend**, —1086—, Stormand. Forældre: Thrugut Ulvsøn og Thorgunn (s. d.); den lundske Dødebog angiver Thorkil som hans oprindelige Navn.

S. T. og Broderen Astrad var ifølge Knytlingasaga Knud den Helliges Hirdmænd og kæreste Venner. De ledsagede ham, da Oprøret i Jylland brød ud; under Kampen i St. Albani Kirke forsvarede de ham tappert. Sagaen har en legendeagtig Fortælling om, at de to Brødre efter Knud den Helliges Død drog til Flandern og fik Grev Balduin til at løslade Knuds Broder Oluf. S. T. var Fader til Ærkebiskop Asser, Svend, Biskop i Viborg, Christiern, Agge og Eskil.

Kirkehist. Saml., V, 1864—66, S. 430. C. Weeke: Lunde Domkaptels Gavebøger, 1884—89, S. 128, 158. Sogur Danakonunga utg. av Carl af Petersens och

C.A.Christensen (Johannes Steenstrup).

Thorhallesen (Eorhallason), **Egill**, 1734—89, Grønlandsmissionær. F. II. Sept. 1734 i Borg paa Vestisland, d. 16. Jan. 1789 i Bogense, begr. sst. Forældre: Sognepræst torhalli Magnusson (d. 1747) og Bojnldur Egilsdottir. Gift 11. April 1777 i Kbh. (Nic.) med Else Marie Thorstensen, f. 28. Okt. 1755 i Kbh., d. 13. April 1833 i Bogense, D. af Guldsmed, Borgerkaptajn Sigurd Thorstensen (Sigur&ur I>ørsteinsson) (1714—99) og Marie Ottesen.

Efter 1753 at være dimitteret fra Skålholt Latinskole var T. nogle Aar Medhjælper hos Biskop Finnur Jonsson (1704—89) ved dennes Samlinger til Islands Kirkehistorie og derefter Famulus hos Amtmanden over Island Magnus Gislason. 1759 blev han optaget blandt Studenterne ved Kbh.s Universitet og var under Opholdet her Gehejmearkivar Jac. Langebek behjælpelig med Oversættelse af islandske Sagaer, ligesom han selv 1763 udgav »Den Islandske Lov, Jons Bogen« i Oversættelse. — Imidlertid var han blevet Alumnus paa Det grønlandske Seminarium og tog 1765 teologisk Embedseksamen. S. A. udsendtes han i Anledning af, at »een deel Islændere haver Lyst at ville nedsætte sig i Grønland udj de beste Fjorder for at anlægge Faar- og Qyæg-Avl«, af Handelsdirektionen til Godthaab for i Egnene deromkring at undersøge Mulighederne for en saadan Nedsættelse. I Løbet af to Somre foretog han da Rekognosceringer af samtlige Fjorde i Godthaabs Omegn, under hvilke han, foruden at undersøge Bebyggelsesmulighederne tillige udforskede og konstaterede samtlige den gamle Vesterbygds Ruin-grupper fra Nordbotiden. — Samtidig virkede han som Hjælpe-missionær i Godthaabs Distrikt, som han derefter 1767 overtog fra Formanden. Under hans energiske og nidkære Virksomhed opstod der en stærk Vækkelsesbevægelse, under hvilken store Mængder af Omegnens Hedninger forlangte Daabsundervisning. T. anlagde da ude i Distriktet en Række »Anneksmissioner«, ledede af danske eller indfødte Kateketer, ligesom han selv hyppigt berejste Distriktet. Derved fik den danske Mission saa stor Tilgang, at den overgik den herrnhutiske, som gennem mange Aar havde været langt den største. 1773 udnævntes T. til Viceprovst og Visitator for Sydgrønland. Fra hans kun toaarige Virksomhed som saadan foreligger en instruktiv og interessant Indberetning, som tillige indeholder Beskrivelser over hvert enkelt Missionsdistrikt. Efter sin Hjemkomst udgav han 1776 »Efterretning om Rudera eller Levninger af de gamle Nordmænds og Islænderes Bygninger paa Grønlands Vester-Side« og paa Grønlandsk en Katekismus med et Til-læg af Salmer og Bønner (1777) samt et Skema over Verbalendelser

(1776). 1776 udnævntes han til Sognepræst i Bogense og blev 1780 Provst for Skovby Herred.

E. T.: Beskrivelse over Missionerne i Grønlands søndre Distrikt, udg. ved L. Bobé, *Det grønl. Selskabs Skrifter*, I, 1914. H. Ostermann: *Den grønl. Missions og Kirkes Historie*, 1921, S. 108—20, 150 f.

H. Ostermann (*Kr. Kålund*).

Thorkelin, Grimur Jonsson, 1752—1829, Gehejmearkivar. F. 8. Okt. 1752 paa Bær ved Hrutafjord, d. 4. Marts 1829 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Senere Gardist Jon Teitsson (d. 1758) og Elin Einarsdottir (senere gift med Jon Sveinsson i Tjaldanes). Navnet T. dannet efter Navnet paa Oldefaderen, Sysselemænd Are Thorkelsson. Gift 11. April 1792 i Kbh. (Nic.) med Gunnild Cecilie Dybe, døbt 8. Jan. 1763 paa Frbg., d. 6. Aug. 1824 i Kbh. (Frue) (gift i^o 1784 med Brygger Poul Christensen Hvidsteen, ca. 1712—91, gift i^o med Kirstine Marie Rasmusdatter Bagge, ca. 1714—83), D. af Møller Lars D. (ca. 1730—1803) og Johanne Pedersdatter Mogensen (ca. 1739—1817).

Efter at have gaaet i Skole i Skålholt blev T. 1770 sendt til Danmark og optaget i Vor Frue Skole i Kbh., hvorfra han blev Student 1773. Han gav sig derpaa til at studere Jura som sit Brødstudium og tog juridisk Embedseksamen 1776, men baade før og siden kastede han sig med stor Iver over Studiet af den oldnordiske Litteratur. Som Frugt herafkom bl. a. 1775 en Udgave af den ældre islandske Kirkeret og 1777 en tilsvarende af den yngre, Biskop Arnis, begge ledsagede af latinske Oversættelser. T. overgik vel ikke flere af sine samtidige blandt de islandske Videnskabsmænd i Begavelse eller Lærdom, men ved sit indsmigrende Væsen og sin flittige Opvartning forstod han at vinde formaaende Velyndere, deriblandt Mænd som Schøning og Luxdorph, Guldberg og Suhm. Ved deres Indflydelse lykkedes det T. 1777 at blive Sekretær ved den Arnamagnæanske Kommission og 1780 Medhjælper i Gehejmearkivet (fra 1784 med Løfte om at blive Gehejmearkivar) samt 1783 at faa Titel som Professor extraordinarius. Desuden opnaaede han 1785 offentlig Støtte til at foretage en Rejse til England og Skotland for at undersøge forskelligartede historiske Kilder til Oplysning om disse Landes Forbindelser med Danmark og Norge. I alt fem Aar kom T. til at opholde sig udenlands, han lærte sig godt Engelsk og gav — ligesom senere Worsaae i en lignende Situation — Prøve paa sin mærkelige Evne til at skaffe sig værdifulde Forbindelser. Han nød ikke ringe Anseelse og fik 1788 fra Universitetet i St. Andrews tildelt Graden som

Doctor juris utriusque. I de engelske Biblioteker studerede han flittigt og tilvejebragte omfattende Samlinger. Desuden havde han Øjet aabent baade for de antikvariske Mindesmærker og for Dagens Spørgsmaal. Jævnlig skrev han ogsaa i Dagspressen om danske Forhold. En Del af hans Artikler til Belysning af Regeringsformen og Aandslivet i Danmark kom samlede 1791 under Titel: »Sketch of the Character of his royal Highness the Prince of Denmark«. Dette Arbejde vandt vid Udbredelse, men blev ogsaa Genstand for skarp Kritik paa Grund af dets ensidige Lovtalertone og overfladiske Skildring.

Da Gehejmearkivar Voss døde 1791, blev T. kaldt hjem og udnævnt til hans Efterfølger. I næsten 40 Aar styrede han nu Gehejmearkivet og maa efter Forholdene kaldes en temmelig virksom Arkivmand, om end Eftertiden ikke har kunnet billige de arkivalske Principper, han fulgte. T. fortsatte Traditionen fra sin Forgænger og stræbte at tilvejebringe større Overblik over Arkivets Samlinger gennem Udarbejdelse af Registraturer. Endnu er i Rigsarkivet i daglig Brug de fem store Bind Registranter, som han har indrettet, over Hovedafdelingerne i det ældre Arkiv. Derimod er de Grupper af Arkivalier, han samlede, »Danske Kongers Historie«, »Danske Samlinger« og »Topografisk Samling paa Papir«, for længst opløst. T. vaagede strengt over Gehejmearkivets tillukkede Karakter og var en afgjort Modstander af, at Arkivpersonalet gav sig af med litterær Produktion. Som Helhed indtager T. ikke nogen betydelig Plads i Gehejmearkivets Historie. Den ellers saa sagtmødige N. M. Petersen, der i mere end een Henseende havde Betingelser for at bedømme hans Indsats, har udtalt en streng Dom over T.: han var vel en lærd Mand, »men mere higende efter det ydre Skin end efter Arbejdets indre Værd, unøjagtig og upaalidelig«.

T.s egen litterære Virksomhed blev af beskedent Omfang og kom langt fra til at svare til de store Forventninger, man havde stillet til ham. Han vedblev at være Sekretær i den Arnemagnæanske Kommission, og skønt uden Stemmeret øvede han en betydelig Indflydelse i denne. Han havde Hovedparten af Arbejdet ved Udgivelsen af Gulatingsloven (1817). Hans eget Hovedværk er »De Danorum Rebus Gestis Seculo III. et IV.« (1815), bekostet af Johan Biilow og indeholdende den første Udgave (med latinsk Oversættelse) af det oldengelske Digt Beowulf, hvortil T. havde fundet Teksten i et Haandskrift i British Museum. T.s Tekstgenivelse og Forstaaelse blev stærkt angrebet af Grundtvig, hvem han gav et Gensvar i en meget skarp Tone uden dog at kunne afkræfte det berettigede i Kritikken. Da Dele af det medtagne Haand-

skrift, T. havde benyttet, siden er smuldret hen, har hans Afskrifter (i Det kgl. Bibliotek) nu for disse Afsnits Vedkommende primær Kildeværdi og benyttes til Rekonstruktion af Teksten. Mest kendt er T.s Navn blevet ved det »Diplomatarium Arna-Magnæanum« (I—II), han udgav allerede 1786, og som indeholder danske og norske Diplomer fra den arnamagnæanske Samling. Heller ikke denne Udgave er besørget med den fornødne Kritik eller Nøjagtighed og nu forældet. Det samme gælder hans »Statuta provincialia« (1778) og »Samling af Danske Kirke-Love« (1781), der dog endnu kan være til nogen praktisk Nytte. T. var en ivrig Samler af Bøger og Haandskrifter. Ogsaa almindelig Handelsvirksomhed beskæftigede han sig i Perioder ivrigt med. Særlig efter sit Ægteskab med en velhavende Bryggerenke blev han stærkt optaget af at forøge sin Formue, endog i en saadan Grad, at han drev Handel med islandske Varer og optraadte som Opkøber paa Møbelauktioner. Han fik da Øgenavnet »Marskandisernes Oldermænd«. 1807, da han bl. a. mistede sit paa engelsk og islandsk Litteratur usædvanlig rige Bibliotek, og i de følgende ugunstige Aar gik det meget tilbage for den før saa velstaaende Mand. Personlig roses T. som velvillig og gæstfri, men han var ikke afholdt af sine islandske Landsmænd. •— Samlinger i Det kgl. Bibliotek. Breve i Rigsarkivet. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1791, af Danske Selskab 1800. — Virkelig Justitsraad 1794. Etatsraad 1810. Konferensraad 1828. — R. 1811.

Selvbiografi i Jens Worm: Forsøg til et Lexicon over . . . lærde Mænd, III, 1784, S. 780—83. Dsk. Litteratur-Tidende, 1829, S. 231—40. Personallhist. Tidsskr., 9. Rk., VI, 1934, S. 236—56. Dsk. Saml., III, 1867—68, S. 379 ff. Dsk. Mag., 7. Rk., I, 1936, S. 55, 157 f. Fonden ad usus publicos, I, 1897, S. 83 ff., 124 ff., 145 f., 287. A. D. Jørgensen: Udsigt over de danske Rigsarkivers Historie, 1884, S. 90—95. Johs. Steenstrup: Historieskrivningen i Danmark i det 19de Aarhundrede, 1889, S. 76 f., 163. E. C. Werlauff: Erindringer af mit Liv (J. Clausen og P. Fr. Rist: Memoirer og Breve, XIII), 1910, S. 82, 121 ff. G. L. Wad: Fra Fyens Fortid, I, 1916, S. 200 f., 211, 213; III, 1921, S. 290—300. Breve fra og til N. F. S. Grundtvig, udg. af Georg Christensen og Stener Grundtvig, I, 1924, S. 397, 539.

”
Bjørn Kornerup.

Thorkil den Høje, d. ca. 1024, Jarl. Fader: Strut-Harald, Jarl i Skaane. Gift med Eadgytha (gift 1° med Jarl Eadric Streona, d. 1017), D. af Kong Æthelred (d. 1016).

T. var en af de mest fremtrædende Vikingehøvdinge omkring Aar 1000. Han deltog i Slagene ved Svold og ved Hjørungavaag, men vandt især sin Berømmelse som Leder af Vikingehæren i England 1002—12. Aar efter Aar skruede T. Danegældens Stør-

relse i Vejret, indtil Højdepunktet naaedes 1012 med 48 000 Pund. Ikke længe efter sluttede T. Forlig med Kong Æthelred; med Mandskabet paa 45 Skibe traadte han i hans Tjeneste og paatog sig at forsvare Landet imod at faa Underhold og Klædning for sig og Krigerne. Sin Forpligtelse opfyldte T. trofast i de følgende Aar; med Udholdenhed og Tapperhed forsvarede han saaledes London, da Kong Svend angreb Byen (1013), og det var paa T.s Flaade, at Æthelred i sin Nød til sidst søgte Tilflugt; der blev paa den Tid udbetalt T. og hans Krigere 21 000 Pund. Kort efter fandt imidlertid et Omslag Sted. Efter Kong Svends Død (Febr. 1014) forlod T. Æthelred; han sejlede med ni Skibe til Danmark og æggede Kong Knud til at angribe England. Med en stor Flaade drog Knud derover (1015) og underlagde sig efter en lang Række Kampe, hvori T. deltog, saaledes ved Ashington (1016), store Dele af England. Ved Kong Edmunds Død s. A. toges Knud til Konge af hele Folket, og nu fik T. Styrelsen af den ene af de fire store Landsdele, hvori Riget deltes, nemlig Østangel. Efter at Kong Knud ikke længe efter havde ladet Eadric Streona dræbe, var T. i nogle Aar Knuds øverste Raadgiver og højre Haand. Paa Kamppladsen Ashington byggede Knud og T. i Forening en Kirke, og Kirken Bury St. Edmunds havde i T. en varm Beskytter; han satte regelbundne Munke til at betjene den i Stedet for Klerke. Imidlertid havde T. ægtet Eadric Streonas Enke Eadgytha, en Datter af Kong Æthelred, og dette indjog Knud Frygt. Da Kongen desuden havde fattet Plan om at lade England styre alene af Engländerne, forviste han T. til Danmark (1021). Nogle Aar efter forsonede Knud sig dog med sin gamle Kampfælle og overdrog ham at styre Danmark som Værge for Harald, Knuds og Ælfgifus Søn (1023), men kort efter døde T.; efter en upaalidelig engelsk Krønike skal han være blevet svigtet af de danske Høvdinger og dræbt af Almuen. Hans Søn Harald (s. d.) blev derefter af Knud sat til Landestyrer i Danmark.

E. A. Freeman: The history of the Norman conquest of England, I, 1867, S- 363 f. Johs. Steenstrup: Normannerne, III, 1882 (se Registeret). E. Arup: Danmarks historie, I, 1925, S. 129—32, 134.

Johannes Steenstrup (C. A. Christensen).*

Thorkil, d. 1260, Biskop af Reval. D. 14. Okt. 1260.

Ved det politiske Forlig med de tyske Riddere, som Valdemar (II.) Sejr afsluttede 1238 i Stensby ved Vordingborg, lykkedes det ham gennem klog Forhandling delvis at genoprette det danske Herredømme over Estland, der var gaaet tabt i de urolige Aar

siden Kongens Tilfangetagelse. De nordlige Provinser Reval, Harrien og Vierland blev dansk Besiddelse. Opgaven var nu at genoprette det danske Styre baade paa verdsligt og gejstligt Omraade. Med dette for Øje gjorde Kong Valdemar Ribekanniken T. til Biskop over Reval. Kongen valgte og præsenterede ham for Ærkebiskop Uffe, som derpaa gav ham den kirkelige Indvielse. Kongen udstyrede den nyoprettede Bispestol med Gods — 80 Haken Land i Reval, 40 i Vierland, indtil denne Provins fik eget Bispesæde —, men til Gengæld krævede han sig og sine Efterfølgere anerkendt som Bispestolens Patroner med Ret til at vælge og præsentere fremtidige Biskopper. Denne Bestemmelse maatte ikke ændres, selv om Kirken i Reval fik et virkeligt Domkapitel. Dette er et saa grovt Brud paa Kirkeretten og Tidens almindelige kirkelige Krav, at man i høj Grad maa undres over, at baade T., Ærkebiskoppen og Paven accepterede det uden Protest. 1249 bekræftede Erik (IV.) Plovenning Faderens Donation og forøgede den yderligere. Ved T.s Embedstiltrædelse var Forholdene i Estland meget vanskelige. Russerne truede ude fra, og indadtil skulde alt bygges op. Paven opfordrede ivrigt til Korstog, og Kong Erik planlagde et saadant, men det blev aldrig til Virkelighed. Derimod ydede han Biskoppen betydelig økonomisk Støtte. Store Vanskeligheder beredte ogsaa Forholdet til de tyske Riddere. Disse havde af Kong Valdemar faaet overladt Provinsen Jervien og nægtede at betale Tiende til Biskoppen i Reval. Det lykkedes T. at komme til et moderat Kompromis 1253. Med Stormændene kom han i Strid angaaende Natholdsydelser under Rejser til Synoder («procuratio»). Ogsaa her naaede man efter at have raadspurgt Biskoppen af Dorpat og efter langvarige Forhandlinger til et Forligsforslag, som stadfæstedes af Erik (V.) Klipping 1260. Endelig var der en Konflikt med Cistercienserklosteret Diinamunde, hvor det ogsaa lykkedes T. at faa et Forlig i Stand. Efter alt at dømme har han haft en lykkelig Haand til at faa Tingene til at glide. Reval var en Handelsby, og efter T.s Raad indførte Christoffer I. lybsk Ret baade paa kirkeligt og verdsligt Omraade og oversendte 1257 Byen et Eksempplar af Liibecks Love »at overholde til evig Tid«. Trods alle disse Opgaver glemte T. ikke sit egentlige Hverv: Landets kirkelige Organisation. Han arbejdede med Held paa at gennemføre Sogneinddelingen og bidrog til Opførelse af Kirker, ligesom han viste Gavmildhed mod Byen Revals to Klostre.

Jul. Paucker: Die Regenten, Oberbefehlshaber und Oberbeamten Estlands,

Thorkil-Jensen, Niels, f. 1894, Landinspektør, Geodæt. F. 2. Febr. 1894 paa Frbg. Forældre: Mejerist Niels Jensen (f. 1861) og Karoline Sophie Jensen (1866—1924). Navneforandring 4. Nov. 1915. Gift 7. Juni 1919 paa Frbg. med Johanne Antoinette Ostensfeld Birk, f. 2. Marts 1897 i Kbh. (Math.), D. af Landinspektør Axel Georg B. (1854—1940) og Olga Marie Ostensfeld (f. 1868).

Efter at have bestaaet almindelig Forberedelseseksamen 1910 ved Eksamenskommissionen blev T.-J. s. A. ansat som Elev hos sin senere Svigerfader, Landinspektør A. G. Birk. 1912 paa-begyndte han Landinspektørstudiet, som han efter praktisk Uddannelse ved Det danske Hedeselskab og hos Landinspektør Birk fuldendte 1917. Han fik Bestalling som Landinspektør s. A. T.-J.s videre Uddannelse former sig saaledes: Fra 1917 var han Assistent ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole under Professor H. V. Nyholm, 1920—21 gennemgik han Officerskolens Stabsafdelings geodætiske Kursus, hvor han studerede Geodæsi under Oberst N. P. Johansen og tog Afgangseksamen i Fagene Matematik, Geodæsi, Fejlteori og Astronomi 1921. Fra 1921 gav han selvstændig Landmaaling undervisning for Landbrugskandidater paa Kulturteknisk Kursus og blev s. A. Censor i Landmaaling ved Danmarks tekniske Højskole. 1923 modtog han Stipendium fra Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Rejsefond af 1918 og foretog derefter i Foraaret 1923 en Studierejse til Tyskland og Schweiz (Beretning herom i »Tidsskrift for Opmaalings- og Matrikulsvesen«, X, S. 79—96). 1. Dec. 1925 blev han udnævnt til Professor i Landmaaling ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole og 1930 til Sekretær i Højskolens Undervisningsraad, i hvilken Egenskab han beklæder Formandsposterne i Raadets Forretningsudvalg og i dets Stipendiekomité. Han er Censor ved Eksamen i Geodæsi ved Officerskolen og ved Eksamen i Geodæsi ved Danmarks tekniske Højskole fra 1938, Redaktør af »Tidsskrift for Opmaalings- og Matrikulsvesen« fra 1924. Han har deltaget i det nordiske faglige Samarbejde (som Foredragsholder og som Generalsekretær for de nordiske Landmaalermøder i Kbh.) og i en Række internationale Kongresser afholdt af Federation Internationale des Géomètres. Han er Censor i Landmaaling ved Teknisk Skole fra 1928, indtraadte 1933 som Medlem af Standardiseringsudvalget for videnskabelige Enheder og Formeltegn og er Højskolens Repræsentant i Dansk Studiefonds Repræsentantskab fra 1939. — T.-J. har med stor Energi og med megen Dygtighed helliget sig den Lærergerning, hvortil han besidder sjældent rige Evner. Til Undervisning har han 1938 udgivet 5. Udg. af H. V. Ny-

holm: »Landmaaling og Nivellering« (til elementære Kursus) og sammen med Professor Andr. Schneider paa det private Ingeniørforbunds Foranstaltning »Landmaalingspraktik« (1938), sammen med samme 1940 »Landmaaling: Opmaalingslære I« og 1941 »Opmaalingslære II«, begge til Brug for den højere Landmaalingsundervisning paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole og paa Danmarks tekniske Højskole (udgivet af Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole). I øvrigt har T.-J. skrevet en Række faglige Afhandlinger og Artikler, hvoraf de fleste findes optagne i »Tidsskrift for Opmaalings- og Matrikulsvæsen«. — R. 1935.

Axel Meldal.

Thorkildsen, Niels, se Torkilsen.

Thorkilsen, Svend, —1190—, Korsfarer.

Efter at Jerusalem var erobret af Sultan Saladin 1187, byggede og udrustede fem danske Stormænd, hvoriblandt Aage, Søn af Stig Hvide, Aleksander, en Søstersøn af Ærkebisp Absalon, og S. T., fire Skibe for at gøre et Korsfarertog til det hellige Land. Ogsaa Nordmanden Ulf af Lauvnes med 200 Landsmænd sluttede sig til Foretagendet, hvorfor de danske Korsfarere i Kongehelle forenede sig med dem. Ved Vestfrieslands Kyst led S. T. Skibbrud, og han naaede i Land paa nogle Planker. Da ogsaa de andre Danske havde lidt Havari, besluttede alle at sælge Skibene og drage frem over Land. Fra Venezia sejlede de til Palæstina, hvor imidlertid Kong Richard Løvehjerte havde sluttet Stilstand med Saladin (1192). Efter at have besøgt de hellige Steder rejste de ad forskellige Veje hjem. Rejsen er beskrevet i et latinsk Skrift »Profectio Danorum in terram sanctam«.

M. Cl. Gertz: *Scriptores minores historiae Danicæ*, II, 1918—22, S. 444

Johannes Steenstrup (C. A. Christensen)*.

Thorlacius, Børge (Riisbrigh), 1775—1829, Filolog. F. 1. Maj 1775 i Kolding, d. 8. Okt. 1829 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Rektor, senere Professor Skuli Thordarson T. (s. d.) og Hustru. Gift 4. Maj 1803 i Kbh. (Frue) med Maria Benedicta Sophia Hedevig Kali, f. 13. Okt. 1777 i Kbh. (Frue), d. 8. Aug. 1835 i Slesvig, D. af Professor Abraham K. (s. d.) og Hustru.

T. kom allerede i Toaarsalderen til Kbh. Han blev Student 1791 fra Metropolitanskolen og tog teologisk Eksamen 1796, hvorefter han blev ansat som Kustos paa Læsesalen i Det kgl.

Bibliotek. 1797 vandt han Guldmedaillen ved Besvarelsen af en af Universitetet udsat Prisopgave og tog s. A. filologisk Eksamen. S. A. disputerede han endvidere for Doktorgraden; Disputatsen handlede om Kilderne til Kejser Gajus Caligulas Historie. Straks efter begav han sig sammen med Laurits Engelstoft paa en Udenlandsrejse (indtil 1800), først til Gottingen, hvor han hørte Heyne, derefter til Holland og Frankrig; han studerede her Haandskrifter, Mønter og Arkæologi. Efter sin Hjemkomst blev han Lektor i Græsk og Latin ved det pædagogiske Seminarium og kort efter ved Universitetet (1801). N. A. blev han ekstraordinær Professor i Græsk og Latin og 1803 ordinær Professor i Latin. Han begyndte snart efter ogsaa at lægge sig efter Oldnordisk og blev 1807 Medlem af Kommissionen for nordiske Oldsagers Opbevaring. 1808 blev det tillige overdraget ham at læse over bibelsk Eksegese og deltage i Afholdelsen af teologisk Embedseksamen. 1809 blev han Medlem af Direktionen for det med Det kgl. Bibliotek forenede Museum, hvis Formaal var at udgive Bibliotekets Haandskrifter, og 1810 blev han optaget i Videnskabernes Selskab, i hvis Ordbogskommission han straks indtraadte, saa at han kom til at deltage i Udgivelsen af Ordbogens 3.—5. Bind (1820—29). Endvidere blev han Medlem af den Arnamagnæanske Kommission (1811), var Universitetets Rektor 1813—14 og disputerede 1815 for den teologiske Doktorgrad. S. A. indtraadte han i Kommissionen for Udarbejdelse af en ny Oversættelse af det nye Testamente, der udkom 1819. I sine sidste Leveaar foretog han atter en længere videnskabelig Rejse til Tyskland, Italien og Frankrig (1826—28).

T. var i Besiddelse af vidt spredte Kundskaber paa de forskelligste Omraader, men hans Lærdom gik ikke synderlig dybt, hans Hukommelse tabte sig tidligt, og hans Distraction var paa-faldende. Over for de studerende var han venlig og omgængelig. En stor Del af hans videnskabelige Arbejder var smaa Afhandlinger i Universitetsprogrammer, som det paa-hvilede ham at forfatte. Han samlede dem i fem Bind »Prolusiones et opuscula academica« (1806—22), men efter Afslutningen af denne Samling udkom endnu adskillige, ligesom han ogsaa offentliggjorde Arbejder i Videnskabernes Selskabs Skrifter, Det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter o. s. v. Afhandlingerne behandler mangfoldige Emner inden for den klassiske og nordiske Filologi, Teologien m. m., og blandt dem findes ogsaa latinske Lejlighedsdigte og Taler. Endvidere udgav han sin Morbroder Børge Riisbrighs Oversættelse af Diogenes Laertios' filosofiske Historie

(I—II, 1811—12), og sammen med E. C. Werlauff fortsatte han sin Faders Udgave af Heimskringla («Noregs Konunga Sogor»), hvis 4.—6. Bind udkom 1813—26. Hans Udgaver af forskellige græske og romerske Forfatters Værker var kun Optryk af fremmede Udgaver og bestemte til Universitetsbrug. — Etatsraad 1818. — R. 1815. — Maleri af C. G. Kratzenstein Stub 1816 (Familieeje). Stik af Chrétien efter Tegning af Fouquet.

Selvbiografi i Acta solennia til Kronings- og Salvingsfesten 1815, S. 9—15. P. E. Muller i Dansk Litteratur-Tidende 1829, S. 731—41. C. Molbech: Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskabs Historie, 1843, S. 449 ff. J. N. Madvig: Livserindringer, 1887, S. 81. B. Arnesen-Kali: Livserindringer, 1889, passim. Briefwechsel der Gebrüder Grimm mit nordischen Gelehrten, 1885, S. 127—34. G. L. Wad: Fra Fyens Fortid, I, 1916 (se Registeret i III, 1920). Carl S. Petersen: Stenalder. Broncealder. Jernalder, 1938, S. 51.

Hans Rader (M. Cl. Gertz og Kr. Kålund).

Thorlacius, Skuli tor&arson, 1741—1815, Filolog. F. 10. April 1741 paa Teigur i Rangárvallasysla, Island, d. 30. Marts 1815 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Helligg.). Forældre: Administrator Eðgrour Brynjólfsson T. (1712—91) og Kristin Sigurðardóttir (1712—85). Gift 28. Aug. 1771 med Agatha Riisbrigh, f. 17. Okt. 1743 i Vejlbjby paa Fyn, d. 29. Dec. 1825 i Kbh. (Helligg.), D. af Sognepræst Hans Christiansen R. (1699—1746) og Petronella Dorothea Knudsdatter Werchmeister (1703—82, gift 2° 1748 med Slotsforvalter i Kolding Anders Rachlow, d. 1766, gift i° senest 1725 med Christiana Dorothea Hansen, d. 1746).

T. tilhørte en Slægt, som i det 17. Aarh. havde været en af de mest indflydelsesrige paa Island. Han blev dimitteret 1758 fra Skálholt Latinskole og studerede derefter i Kbh., hvor han 1765 tog teologisk Eksamen og 1768 Magistergraden; n. A. blev han Rektor i Kolding. Som Skolemand blev han anset for at være meget streng, men hans Lærdom i de klassiske Sprog var grundmuret, og hans Færdighed i at digte paa Latin skaffede ham bl. a. Luxdorps Yndest. T. blev 1777 Rektor ved Metropolitanskolen i Kbh. og gav sig nu til at arbejde med gammel islandsk Litteratur og nordisk-filologiske Emner. 1780 blev han udnævnt til Gehejmearkivar, men frabad sig denne Stilling, s. A. blev han Medlem af den Arnamagnæanske Kommission, 1789 af Videnskabernes Selskab. Efter G. Schønings Død blev det overdraget T. at fortsætte den store Folioudgave af Heimskringla; han afsluttede det paabegyndte 3. Bind (1783) og tog fat paa det næste, men Arbejdet gik i Staa, og Bindet maatte til Slut fuldføres af andre (1813). Som Rektor udgav T. i Skoleprogrammer en Række Undersøgelser

(»Antiquitatum Borealium Observationes«, I—VII, 1778—1801), hvoraf en Afhandling om de gamle Nordboers Ægteskab særlig maa fremhæves. De Tolkninger, som T. gav af Skjaldekvad og Runeindskrifter, blev meget rost af Samtiden, men Eftertiden har haft meget at udsætte paa denne Side af hans Virksomhed. T. tog sin Afsked som Rektor 1803 og synes i sine sidste Aar at have været svækket af Alderdom. — Justitsraad 1780. — Stik af O. Bagge 1817 efter Maleri af J. Fyhn. Blyantstegning af B. Thorvaldsen (Privateje).

Gytha Thorlacius' Erindringer fra Island i Aarene 1801—15 tilligemed Skule Thorlacius' Autobiographi, 1930. Dansk Litteratur-Tidende, 1815, S. 201—06. P. Péturson: Historia ecclesiastica Islandiæ, 1841, S. 412 ff. C. Molbech: Vidensk. Selsk. Historie, 1843. A. D. Jørgensen: Udsigt over de danske Rigsarkivers Hist., 1884. Hannes E>orsteinsson: Guafræaingatal, 1907—10. P. C. Tang Petersen: Kolding lærde Skoles Historie, 1914. C. A. S. Dalberg og P. M. Plum: Metropolitanskolen gennem 700 Aar, 1916. Carl S. Petersen: Stenalder. Bronzealder. Jernalder, 1938, S. 12 ff. ~, rr l

Thorlacius-Ussing, Viggo, f. 1891, Kunsthistoriker. F. 9. Jan. 1891 i Ørbæk. Forældre: Sognepræst Laurits Karl Kristian U. (1845—1917) og Gytha Kirstine Thorlacius (1847—1925). Navneforandring 9. Juni 1916. Gift 28. April 1923 i Ryslinge med Dagmar Margrethe Hjort, f. 8. Jan. 1894 i Ryslinge, D. af Sognepræst Søren Hansen H. (1853—1928) og Anne Catharine Marie Bygeberg (1854—1928).

T.-U. gik paa Sorø Akademi, hvorfra han blev Student 1909, og fik ved Lektor Holten-Bechtolsheims Undervisning Indtryk af mere end øjeblikkelig Betydning for ham. Holten ikke alene læste over Kunst, men tog sine Elever med ud paa Ture til Omegnens Kirker, gav dem altsaa et Begreb om, hvad Studiet i Marken er værd. Ved Universitetet begyndte T.-U. at studere Dansk og Historie, men fulgte ogsaa Francis Becketts kunsthistoriske Forelæsninger; Interessen for Kunst stimuleredes yderligere under hans Ophold som Huslærer 1912—16 paa Dronninggaard i Holte hos Direktør Aug. Bagge og dennes første Hustru, f. Wessel. Før 1914 havde T.-U. gjort nogle Rejser til Tyskland, før Krigsudbrudet ogsaa til Holland, men den langvarige Afspærring fra Omverdenen under den store Krig i Forbindelse med Sorø-Indtrykkene — vel ogsaa Paavirkning fra Beckett, der forberedte sine store Arbejder over ældre dansk Kunst — førte ham naturligt ind i Studiet af dansk Skulptur, lige fra Gotikkens Tid til 1700-Aarene. De Arbejder, han har udgivet om disse og andre kunsthistoriske Emner, er altid præget af en ud-

mærket Skoling; hans Interesse for det æstetiske skjules ikke, men det føles, at det er de egentlige kunsthistoriske Undersøgelser, der ligger ham paa Hjerte; han ser klart, og med stor Omhu uddrager han af Værket selv alt, hvad det kan yde til Oplysning om dets kunsthistoriske Placering; han søger tillige med Grundighed det omliggende Kildestof igennem. De 1922 og 1926 udgivne Monografier om Billedskæderen Claus Berg og Billedhuggeren Thomas Quellinus har derfor i høj Grad beriget Kendskabet til ældre dansk — og dermed beslægtet udenlandsk — Kunst. Det samme gælder de talrige mindre Arbejder, af hvilke kan fremhæves en Række Artikler i danske, svenske og tyske Tidsskrifter, i hvilke han fremlagde Resultaterne af en systematisk Undersøgelse af sengotisk Træskulptur med Henblik paa Nordtyskland, foretaget under Rejser 1929 her i Landet og i Sverige; endvidere Afhandlinger i »Kunstmuseets Aarsskrift«, bl. a. en udmærket om tyske Haandtegninger (1924—25, 1926—28), i »Preussische Jahrbücher« (1933) om en Tegning af A. Durer i Det kgl. Bibliotek, i »Tilskueren« (L, 1933, 2) om Ahrensburg, i »Acta archæologica« (VIII, 1937) om Bernt Notke, i »Rom og Danmark gennem Tiderne« (I, *935) om ældre danske Kunstnere. Han har nu en Bog om Saly færdig til Udgivelse.

I Begyndelsen af 20'erne foretog T.-U. Rejser til Holland og Belgien, 1926—27 med Carl Jacobsens Stipendium til Frankrig og Italien. Da den kunsthistoriske Fotografisamling stiftedes 1918, blev han straks Medarbejder og 1919 den egentlige Leder; s. A. ansattes han ved Kunstmuseet og virkede her ved Kobberstiksamlingen, fra 1931 som første Inspektør, indtil han 1933 blev Inspektør ved Maleri- og Skulptursamlingen; 1935 forlod han Museet for at indtræde i Direktionen for Ny Carlsbergfondet. Hans Arbejde her har i særlig Grad haft Sigte paa Nutidskunsten og dens Forhold til Museer og Institutioner Landet over. I de senere Aar har han bl. a. gjort et betydeligt Arbejde for Museet paa Skagen, hvis Formand og Leder han er, og for Dannelsen af Reventlow-Museet paa Pederstrup. — R. 1940. — Tegning af Otto Christensen 1941.

Slægt se Ussing, Slægt. Berl. Tid. 7. Jan. 1941. Politiken 9. Jan. s. A.

Leo Swane.

Thornam, August Wilhelm, 1813—80, Forfatter og Læge. F. 6. Maj 1813 i Kbh. (Frue), d. 4. April 1880 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Kancelliraad, Bogholder ved Kbh.s Brandforsikringssocietet Peter Frederik T. (1777—1834) og Else Marie Eisen (1794—1874). Gift 2. Sept. 1843 i Kbh. (Frue)

med Mathilda Cathinka Petit, f. 27. Nov. 1818 i Kbh. (Petri), d. 4. Dec. 1901 paa Frbg., D. af Bogholder Charles P. (d. 1823) og Sophie Cathrine Fiedler (1788—1881).

T. blev Student 1831 fra Borgerdydskolen i Kbh., studerede Medicin og tog 1837 kirurgisk Eksamen. N. A. blev han Skibslæge, 1840 Overskibskirurg paa Korvetten »Flora« og 1841 paa Linieskibet »Christian den Ottende«. S. A. blev han Kompagnikirurg ved jyske Jægerkorps, 1842 Underlæge, 1848 kar. og 1858 virkelig Overlæge ved Fodgarden. Om sin Deltagelse i Krigen 1848—50 fortæller han livligt og underholdende i »Skizzer fra Feltlivet i 1850« (I—II, 1851) og i »Bivouakliv i 1850« (1851). Under Krigen 1864 gjorde han Tjeneste ved Ambulancerne og ved Lazarettet i Svendborg. Sin Afsked tog han 1872. — For Besvarelsen af en Prisopgave fik T. 1845 Accessit og fortsatte sit medicinske Forfatterskab dels med Afhandlinger i Fagskrifter, dels med flere populære (oversatte og originale) Hygiejne- og Lægebøger: »Det menneskelige Legems Pleie« (1847), »Diætetik for Børn« (1857), »Den første Barnepleie« (1869) o. a. Videst kendt og benyttet blev hans »Almindeligt Sundhedslexicon« (1856, 5. Opl. 1882). Ved Siden af sit Embede havde T. sin private Praksis, som gav ham Stoffet til »Blade af en Læges Dagbog« (I—II, 1838—40), hans æstetiske Debutarbejde, der ligesom »En Sygehistorie fortalt af en Læge« (1839) er skrevet under Tilskyndelse af Samuel Warrens »Passages from the Diary of a late Physician«, hvoraf T. 1840 leverede en Oversættelse. Allerede i disse Arbejder er der i Stil og Behandlingsmaade en Paavirkning at spore fra Carl Bernhard, der er gennemgaaende i T.s senere æstetiske Prosa. Af »Skjødesynderne« er »For silde« (1853) inspireret, »Tante Francisca« er Forbillede for »Onkel Niels« (1854) og »To Venner« for »Forspildt« (1858). Carl Bernhard'sk er endelig Vurderingen af Kontrasterne Adelshovmod og sand aristokratisk Tænkemaade i »Stands-Conflicter« (1855). — Ved Siden af sin Novellistik forfattede T. talrige Skuespil, elskværdige Rutinearbejder, let sete og hurtigt glemte, som opførtes baade af Sekondteatrene og Nationalscenen. »En Kurre paa Traaden« (1854), der ^{n a r} samme Tema som »Ægteskabspolitik« (1869, trykt i Det kgl. Teaters Repertoire, Nr. 196, s. A.), »Et nyt Stykke« (1858); »En Badecuur« (1860); »Paa Vildspor«, der er inspireret af Hertz' »Indkvarteringen« ligesom »En Omvei« (1864, trykt i Det kgl. Teaters Repertoire, Nr. 192, 1866) af »Den eneste Fejl« og har samme Formaal som »En Udvej« (1867). Nogen Værd har »En ministeriel Embedsmand« (1858, sml. Scribes »L'intérieur d'un Bureau«) ved sine pudsige Allusioner til Datidens politiske Forhold

og »En Fortid« (1872) ved sit Forsøg paa psykologisk Tegning. Kønt, men uden Værdi er endelig Skuespillet om Landets første Bogtrykker »Gottfred van Ghemen« (trykt 1877). T.s Teater gik i hans egen Levetid næsten helt af Mode, hans Noveller har heller ingen Læsere mere, men han morede i sin Samtid de samme Mennesker, der søgte ham som Læge. — Tit. Professor 1867. — R. 1848. — Træsnit 1873 og 1880.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, VI—VII, 1876, passim. P. Hansen: Den danske Skueplads, III, 1896, S. 217. III. Tid. 23. Maj 1880. C. Sørensen i Søndags-Posten 11. April 1880.

n . . , n .
Daniel Freisz-

Thornam, Johan Christian, 1822—1908, Kobberstikker og naturhistorisk Tegner. F. 28. Jan. 1822 i Kbh. (Holmens), d. 6. Febr. 1908 paa Frbg., begr. i Lyngby. Broder til A. W. T. (s. d.). Gift 5. Maj 1852 i Roskilde med Georgia Elisa Augusta Fritz, f. 27. April 1830 i Roskilde, d. 16. Jan. 1896 i Lyngby, D. af Byskriver i Roskilde, senere Godsforvalter paa Bidstrup, Raadmand og Justitsraad Georg F. (1793—1873) og Elisabeth Henriette Petersen (1794—1871).

Efter sit 14. Aar begyndte T. at tegne naturhistoriske Genstande, først for den senere Professor i Botanik A. S. Ørsted, og 1840 vandt han den Neuhausenske Præmie for en Pennetegning. 1845—47 deltog han som Tegner i »Gaiatheas«-Ekspeditionen, og udgav 1852 30 Tegninger derfra i litografisk Gengivelse, »Skizzer, optagne paa Corvetten Gaiatheas Jordomseiling 1845—47«[<] Fra 1850 arbejdede han for »Flora danica« og blev 1867 fast Tegner ved Værket og s. A. Lærer ved det af det Biilowske Legat bekostede Kursus i Plantetegning for botaniske Studenter. T. har tegnet og stukket en Mængde Billeder til danske botaniske og zoologiske Værker, der udmærker sig ved tro Gengivelse og fin Udførelse, 1867 udgav han »Afbildninger til Brug ved Undervisningen i Zoologi«.

Carl Christensen (Eug. Warming).

Thornval, Anders, f. 1883, Læge. F. 15. Dec. 1883 i Obbekjær, Ribe Amt. Forældre: Sergent ved Grænsegendarmeriet Rasmus Andersen (1847—1931, gift 2° 1888 med Lena Simonsen, 1857—1913) og Christiane Christiansen (1856—85). Navneforandring 2. Nov. 1911. Gift 9. Juli 1924 i Kbh. (Simeons) med Karen Cecilie (Kate) Hansen, f. 11. Sept. 1895 i Rudkøbing, D. af Skibsfører Carl Ludvig H. (1860—1926) og Edel Kirstine Hansen (1860—1932).

T. blev Student 1901 fra Ribe og søgte straks ind paa Polytek-nisk Læreanstalt for at blive Ingeniør, men et halvt Aars Tid efter gik han over til at studere Medicin. I sin Studietid var han Alumnus paa Regensen i fire Aar, og 1908 tog han medicinsk Embeds-eksamen. I den Tanke at uddanne sig som Kirurg tog han Plads paa Esbjerg Sygehus, hvor han var Reservelæge 1908—09, og rejste derpaa til Wien paa en Maanedes Studieophold. Efter tre Maaneders Kandidattjeneste paa Blegdamshospitalet og Turnus-tjeneste paa Kommnehospitalets 3. og 1. Afdeling 1910 fik han Ansættelse i et Aar som 3. Assistent paa Kommnehospitalets oto-laryngologiske Afdeling hos Professor Mygind. Her fik han gennem Paavirkning af Dr. Tetens Hald Interessen vakt for det indre Øres Fysiologi og Patologi, og han paabegyndte nu indgaaende Undersøgelser af Labyrintens Funktion, særlig af den vestibulære Del. Disse Undersøgelser fortsattes paa Rigshospitalets oto-laryngologiske Afdeling, hvor han var Assistent hos Professor Schmiegelow 1912—16, og hvor han fuldførte sin Doktorafhandling om »Funktionsundersøgelser af Vestibularorganet og Cerebellum«, der forsvaredes 1917. Klar over, at det oto-laryngologiske Spe-ciale stiller store Fordringer til operativ Færdighed, besluttede han sig til at tage yderligere Uddannelse i Kirurgi og søgte ind paa Rigshospitalets Afdeling D. hos Professor Schaldemose, hvor han først blev ansat som klinisk Assistent og derpaa to Aar som 2. Reservelæge 1917—19. 1920 fik han Ansættelse som Oto-laryn-golog ved Bispebjerg Hospital og Almindelig Hospital og fun-gerede i disse Stillinger i syv Aar. I disse Aar arbejdede han sam-tidig paa Universitetets Institut for almindelig Patologi med sine videnskabelige Undersøgelser over Labyrintens Funktion, og Resultaterne af disse meget vanskelige og subtile Eksperimenter paa Duer fremlagdes i to Afhandlinger »Etudes expérimentales sur la fonction des organes des canaux semi-circulaires« 1926 og en Fortsættelse deraf 1927; desuden publicerede han mindre Afhandlinger om den kaloriske Reaktion hos nyfødte og om Menières Sygdom. Da Schmiegelow gik af som Professor, blev T. efter Konkurrence hans Efterfølger som fungerende Professor i Oto-laryngologi og Overlæge ved Rigshospitalet 1927; 1931 blev han ordinær Professor. T. har ved Siden af sit videnskabelige Arbejde interesseret sig stærkt for den praktiske Side af sit Fag og har ved talrige Rejser til de førende Klinikker i Tyskland, Østrig, Frankrig og England holdt sig å jour med, hvad nyt af Betydning der kom frem. Med sin Interesse for Kirurgi gik han særlig op i Studiet af Operationsteknik, og han har saaledes bl. a.

gentagne Gange besøgt den i Europa mest ansete Strubekirurg, Professor Soerensen, Berlin for at studere Laryngektomien. T. var Formand for Dansk oto-laryngologisk Selskab 1921—23, Vicepræsident ved den internationale Oto-laryngologkongres i Kbh. 1928 og Præsident ved den nordiske Oto-laryngologkongres sst. 1939. Ved Professorkonkurrencen i Uppsala 1939 var han Meddommer. — R. 1937. — Maleri af Carl Schwenn 1936.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1917, S. 233 f.

Carl Jacobsen.

Thoroddsen. Thorvaldur (J>orvaldur), 1855—1921, Geolog og Geograf. F. 6. Juni 1855 paa Flatey i Breiðfjörður, Island, d. 28. Sept. 1921 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Forfatteren, Sysselmand Jon J>ordarson T. (1819—68) og Kristin Olina Þorvaldsdóttir Sivertsen (1833—79). Gift 29. Sept. 1887 i Reykjavík med Thora Þjetursdóttir, f. 3. Okt. 1847 i Staðastaður i Island, d. 22. Marts 1917 i Kbh., D. af Provst, Dr. theol., senere Biskop Þjetur Þjetursson (1808—91, gift i° 1835 med Anna Sigríður Aradóttir, d. 1839) og Sigríður Bogadóttir Benediktsson (1818—1903).

Ved Faderens Død kom T. 1868 som Plejesøn i Huset hos Onklen, Bibliotekar Jon Arnason i Reykjavík og blev 1875 Student herfra, hvorefter han tog til Kbh. og studerede Naturvidenskab, hovedsagelig Zoologi, indtil han 1880 blev nødsaget til af økonomiske Grunde at tage Stilling som Andenlærer ved Skolen i Moðruvællir ved Akureyri i Nordisland. Efter en Udenlandsrejse 1884—85 blev han Adjunkt ved Latinskolen i Reykjavík, hvor han virkede indtil 1900, da han tog sin Afsked med forhøjet Lønning for helt at vie sig til sine videnskabelige Arbejder, hvortil han nu modtog Støtte saavel af Staten som af Carlsbergfondet og af private. 1895 flyttede han til Kbh. og havde fast Bopæl der Resten af sit Liv.

T.s omfattende Undersøgelser af Islands Geologi tog sin Begyndelse, da han som ung Student fulgte Professor Johnstrup til Island 1876 for at studere Askjas Udbrud, der var begyndt det foregaaende Aar, men først da han blev Lærer ved Moðruvællir, gik han for Alvor i Gang med sit Livs store Opgave, og næsten hver Sommer indtil 1899 foretog han lange og anstrengende Rejser igennem Landet. Det indre var for en stor Del ganske ukendt, og det blev derfor nødvendigt for T. at foretage en omfattende Opmaaling af Island med tilhørende Højdemaalinger, hvoraf han Æfterhaanden foretog ca. 1200. Ind imellem foretog han et Par

Studierejser til Udlandet. I Efteraaret 1884 rejste han saaledes til Skotland og London og videre til Kbh., og i Febr. 1885 fortsatte han til Leipzig, hvor han studerede hos Friherre v. Richthofen, og afsluttede med en Rejse gennem Schweiz til Italien med Vesuv som et af Maalene. 1892—93 gik Rejsen atter til Kbh. og Tyskland, samt til Stockholm. Island havde allerede for længst været et yndet Maal for udenlandske Forskere, og T.s omhyggelige Iagttagelser fra hele Island mødte stor Interesse i mange Lande. Hans over 200 Rejsebeskrivelser, Afhandlinger og Monografier blev i vid Udstrækning skrevet paa Islandsk for hans Landsmænd, men mange af dem blev oversat til andre Sprog eller udgivet i udvidet og omarbejdet Stand paa fremmede Sprog. Hans første Arbejde var »Oversigt over de islandske Vulkaners Historie« (1882), hvori han gør det første Forsøg paa at samle Oplysningerne om alle kendte Udbrud i Island lige fra Sagatiden op til Nutiden — et Arbejde, der fortsattes Livet igennem og afsluttedes med hans store Monografi »Die Geschichte der isländischen Vulkane« (Vid. Selsk. Skrifter, 8. Rk., Naturvid, og math. Af., IX, 1925). Særlig Interesse vakte hans Beskrivelse af de islandske Skjold vulkaner, en Vulkantype, der dengang var næsten ukendt, og ikke mindst hans Opdagelse af de mange km lange Spalter, op ad hvilke Lavaen kunde flyde i store Mængder under Udbrud, uden at der opstod egentlige Vulkaner, og han klarlagde, hvorledes Keglevulkaner ofte ligger paa Række over lignende Spalter i Jorden, hvilket T. med Urette mente var Tilfældet med alle Vulkaner paa Island. Mens kun seks islandske Vulkaner havde været beskrevet tidligere og ca. 20 andre havde været nævnt i Litteraturen, steg Antallet af kendte Vulkaner til 130 ved T.s Arbejde, hvilket klart vidner om Omfanget af hans Undersøgelser. Ogsaa Islands varme Kilder og Springkilder — Geysere — blev grundigt undersøgt, kortlagt og omtalt, saaledes at Antallet af saadanne Kilder og Kildegrupper steg til over 200, og mens man tidligere kun havde kendt 25 Skridjøkler (Gletsjere), beskrev T. 139 og redegjorde for deres Natur og Ændringer. Ogsaa samtlige Problemer, der er knyttet til Islands geologiske Opbygning og Udviklingshistorie, blev grundigt belyst gennem hans Arbejde. Han opdelte Island i de vestlige og østlige tertiære Basaltomraader, mellem hvilke der i det centrale Island findes yngre vulkanske Lavastrømme og uensartede vulkanske Dannelser (»Palagonitformationen«), og han undersøgte Brunkullene mellem Lavabænkene (»Nogle Iagttagelser over Surtarbrandens geologiske Forhold«, 1896). Han bestemte

Skurestribernes Retning i Islands forskellige Egne og paaviste, at Landet ligesom Skandinavien havde været dybt nedsænket i Slutningen af den sidste Istid, saa der findes gamle Strandlinier langt inden for og over den nuværende Kystlinie, og endnu længe efter laa Landet lavere end nu («Postglaciale marine Aflejringer», 1892), hvorfor han hævdede, at der ikke havde været nogen postglacial Landbro fra Europa over Island til Grønland. Hans talrige Iagttagelser over Islands Geologi og Geografi samledes med Carlsbergfondets Støtte til et Geologisk Kort over Island i 1 : 750 000 («Geological Map of Iceland», 1901), der bl. a. ledsager hans »Island. Grundriss der Geographie und Geologie« (Petermanns Mitteilungen, Erg.-Heft 152—53, 1906). Af hans paa Islandsk skrevne Arbejder maa nævnes »Landfræ&is-saga«, (I—IV, 1892—96, 1898, 1902 og 04), en Redegørelse for Udviklingen af Kendskabet til Islands Geografi, hans Rejsebeskrivelser i »Andvari«, der blev samlet til »FerSabék« i fire Bind (1913—15), »Lysing Islands« (1881 og senere Udgaver, samt i fire Bind 1908—10 og 1919—22) — en Islands Geografi, og endelig »Årfer&i å fslandi i 1000 år« (1916—17), der giver en Fremstilling af Vejrliget i Island paa Grundlag af de historiske Kilder. Fra hans senere Aar stammer endvidere en Beskrivelse af Islands fysiske Geografi i »The Botany of Iceland«, I, 2, 1914 og hans posthumt udgivne, ovenfor nævnte Bog om de islandske Vulkaners Historie. Ud over en Biografi af hans Svigerfader Pjetur Pjeturs-son (1908) har han skrevet en Selvbiografi »Minningabok« I—III («Safn Fræ&afjelsins», 1922—24).

T. høstede megen Anerkendelse for sit Arbejde. 1894 blev han Æresdoktor ved Kbh. Universitet og 1909 Medlem af Videnskabernes Selskab, ligesom han modtog Belønningsmedailler fra videnskabelige Selskaber i London, New York, Paris og Stockholm og udnævntes til Æresmedlem og Korresponderende Medlem mange Steder. Han var Præsident for det islandske litterære Selskab 1905—n. Hans Formue blev skænket til et Legat til velgørende Formaal og Fremme af naturhistoriske Studier, især vedrørende Island. — Efterladte Papirer og Breve i Det kgl. Bibliotek. — Tit. Professor 1902. — R. 1899. — Buste af RikarSur Jønsson 1920.

Univ. Progr. Nov. 1894, S. 143—47. V. Nordmann i Naturens Verden, V, 1921, S. 441 ff. O. B. Bøggild og Finnur Jønsson i Vid. Selsk. Oversigt 1921—22, S. 51—60. B. Th. MelsteS i Årsrit hins islenska fræ&afjelsags, VII, 1923, S. 1—78. Minningab6k, I—III, 1922—24. Sigfus Blondal i Det nye Nord, III, 1921, S. »08-11.

Thorsen, Christian Johan, f. 1874, Forsikringsmand, Redaktør. F. 10. April 1874 i Fredsø, Lødderup Sogn, Mors. Forældre: Lærer, senere Mølle ejer i Nykøbing M. Peder T. (1831—1914) og Else Serup (1834—1905). Ugift.

T. tog Præliminæreksamen i Nykøbing M. 1890 og Lærer-eksamen fra Gedved Seminarium 1894 og virkede derefter som Lærer, først i Folkeskolen (bl. a. i Helsingør), sidst en kort Tid ved Privatskoler, bl. a. Slomanns Skole; nogle Aar var han tillige beskæftiget ved Kontorarbejde. 1901 brød han af, blev n. A. Student, privat dimitteret, og 1906 statsvidenskabelig Kandidat. 1906—12 var han Sekretær i Nordisk Livsforsikring af 1897, hvorefter han i et Par Aar studerede Forsikringsvirksomhed i Ind- og Udland. T.s senere Virksomhed Forsikringsvæsenet vedrørende har i første Række været af litterær Art, dels som Redaktør af Fagets førende Tidsskrifter («Assurandøren» 1915—39 og den danske Afdeling af »Nordisk Forsikringstidsskrift« fra 1920), dels ved en Række selvstændige Arbejder. Som Redaktør er han fornem, videnskabeligt indstillet som han ifølge sine Anlæg og Interesser er; ikke mindst i hans Redaktørtid foregik Fagets principielle Diskussioner i »Assurandøren«. Blandt hans egne Arbejder maa fremhæves »Forsikringslæren i Hovedtræk«, I—II (1914—15, 3. Udg. 1937) ^{J s o m e r} den første i sin Art her i Landet, og som danner Grundlaget for Undervisningen i Købmandsskolens Forsikringsskole, endvidere hans to Undersøgelser for Monopolkomiteen »Forsikringsmonopolet« (1920) og »Livsforsikringsmonopol« (1921), hans udmærkede og paa første Haands Studier grundede Skildring af dansk Søforsikrings Historie i »Det kgl. oktr. Sø-Assurance-Kompagni 1726—1926« (1926) og hans Bog om Verdenskrigens og Efterkrigsaaarenes Nydannelser paa godt og ondt inden for dansk Forsikringsliv, sammenlignet med Udviklingen i Norge og Sverige: »Den private Forsikringsvirksomheds Udvikling i Danmark 1914—30« (udg. af Kjøbenhavns Brandforsikring 1931). Hans Produktion omfatter desuden en Del Festskrifter for store Forsikringssselskaber, Assurandørsocietetets Aarsberetninger 1928—32 og en lang Række Afhandlinger, baade af principiel og historisk Karakter, i Leksikoner, Haandbøger og Tidsskrifter (bl. a. nordiske Fagtidsskrifter, »Nationaløkonomisk Tidsskrift« og »Historisk Tidsskrift«). Baade hans Interessesfære og hans Virksomhed har gjort ham kendt og anset, ogsaa i de andre nordiske Landes Forsikringsverden.

Ved forskellige Lejligheder har T. ogsaa taget Del i det Arbejde, der udføres inden for Forsikringsvæsenets Organisationer. Han var saaledes 1919—22 Leder af Danske Assurandørers statistiske Bureau,

der i en Tid, hvor der endnu ikke var indført offentligt Tilsyn med Skadesforsikringen, tilstræbte en regulerende Konsulentvirksomhed over for de nye Selskaber, og han er siden 1938 Formand for Bestyrelsen i Akts. Assurandøren. I denne Forbindelse maa særlig nævnes, at T. i sin Tid fremsatte Tanken om Oprettelsen af Assurandørernes Pressebureau (1932), i hvis Ledelse han sad i en halv Snes Aar. Bureauets store Betydning for Forsikringsvæsenets Forhold til Publikum beror ikke mindst paa dets Journalistkursus, hvortil Ideen ogsaa skyldes T.

I Aarene 1914—19 var T. Lærer ved Købmandsskolen og 1925—32 med Afbrydelser ved Forsikringshøjskolen. Han udnævntes 1932 til Medlem af Forsikringsraadet. — R. 1936.

Har. Westergaard i Forsikrings Kongressen 28. Marts 1934. O. Lindholm i Dansk Forsikrings-Aarbog, XXXV, 1938, S. 11—14. ~ T ft J

Thorsen, Peder Goth, 1811—83, Filolog, Biblioteksmand. F. 7. Aug. 1811 i Varde, d. 6. Maj 1883 i Kbh. (Holmens), begr. i Varde. Forældre: Handelsmand Thor T. (1785—1848) og Cathrine Elisabeth Goth (1784—1850). Gift 19. Aug. 1848 i Varde med Anne Caroline Debel, f. 5. Sept. 1814 i Varde, d. 18. Dec. 1894 ^{ssst-}» D. af Sadelmager Jens Nielsen D. (ca. 1786—1819) og Johanne Catharine Poulsen (ca. 1789—1872, gift 2° 1825 ^{me<} i Købmand i Varde Knud Christensen, ca. 1793—1869).

Slægten var fra gammel Tid hjemmehørende i Vardeegnen. Allerede fra Ungdommen af var der et vist stille, vestjysk Præg over T., ligesom han tidligt paa en egen andagtsfuld Maade var optaget af Minderne fra Landets Fortid. Han skildrer selv, hvilket mægtigt Indtryk Synet af det ærværdige Ribe og især Domkirken gjorde paa ham, da han, femten Aar gammel, blev sat i denne Bys Latinskole; han var hidtil blevet privat undervist. Han gjorde ogsaa her det første Bekendtskab med Islandsk, og efter at han 1828 var blevet Student, fortsatte han sine sproglige og litteraturhistoriske Studier; han hørte Forelæsninger af Rask, samtidig med at han læste til teologisk Embedseksamen. Denne tog han 1832, og n. A. udnævntes han til 2. Underbibliotekar ved Universitetsbiblioteket, 1839 til 1.; 1848—80 var han Bibliotekets Chef.

I det lange Tidsrum, da T. ledede Biblioteket, faldt flere vigtige Begivenheder, saaledes Indlemmelsen af en væsentlig Del af det Classenske Bibliotek (1867) og Flytningen fra Trinitatis Kirkes Loftsetage til den 1857—61 opførte Bygning i Fiolstræde. Hvor stor en Andel T. har haft i Udformningen af denne, lader sig ikke fastslaa; Sandsynligheden taler for, at det er hans Forgænger

som Chef, J. N. Madvig, der har været særlig ivrig for Opførelsen og som Kultusminister har gennemført Bevillingen, og det er de to Underbibliotekarer, H. Gundorph og J. Hannover, der har tilrettelagt Bogbestandens Flytning og Nyopstilling. Disse hans Medarbejdere har sikkert ogsaa i væsentlig Grad baaret det daglige interne Arbejde. Men T. gjorde sig fortjent ved at videreføre Bibliotekets traditionelle Imødekommenhed over for Benytterne og ved Indførelse af et nyt Reglement, der gav Adgang ikke blot for Akademikere, men for enhver kundskabssøgende. Mange yngre Forskere ydede han med sin Hjælpsomhed og sit Litteraturkendskab Bistand under deres Studier, saaledes som det er bevidnet af Mænd som A. D. Jørgensen, Oluf Nielsen, Johs. Steenstrup og Nordmanden M. Birkeland.

T.s Navn som Videnskabsmand er særlig knyttet til to Arter Minder fra vor Fortid, Provinslovene og Runestenene. T. havde været Medstifter af det nordiske Litteratursamfund (1847), og han udgav for dette »Valdemars sællandske Lov«, »Eriks sællandske Lov« og »Skånske Lov« (1852—53); endvidere udgav han paa det slesvigske Ministeriums Foranstaltning »Valdemar II.s jyske Lov« (1853) og »De med Jyske Lov beslægtede Stadsretter« (1855). Disse Udgaver er fortjenstfulde ved deres nøjagtige Gengivelse af det formentlig ældste og bedste Haandskrift; selv om T.s Lovudgaver ikke helt svarer til Videnskabens nuværende Krav, er de endnu kun delvis overflødiggjort af nyere og bedre Udgaver. I Fortalerne til dem gav T. mange endnu værdifulde Oplysninger om historiske og litteraturhistoriske Forhold.

Paa en Tid, da der ellers vistes ringe Forstaaelse af Runemindesmærkernes Betydning, var T. ivrig for at holde Bog over dem og opsøge dem, hvor de fandtes; han slog til Lyd for en bedre Bevaring af dem og skrev ogsaa enkelte Afhandlinger om dem (bl. a. 1839 om Sønder Vissing-Stenen, den første Monografi paa Dansk over en Runesten). Sit store Livsmaal, at faa samtlige Runestene afbildede og udgivne, naaede han dog ikke. Først midt under Krigen 1864 kunde han offentliggøre 1. Afdeling af »De danske Runemindesmærker«, som omhandler de slesvigske Runestene. Det var et fortjenstfuldt Værk, selv om mange sproglige Forklaringer ikke var tilfredsstillende. Ved sine gode Afbildninger var det lærerigt for Runestudiet, og det indeholdt historiske Undersøgelser af Betydning (saaledes om Svend Tveskæg og hans Tid). Men synderlig videre naaede T. ikke; den anden Afdeling »Jyllands Runemindesmærker tilligemed Meddelelser om alle Øernes« (I—II, 1879—80) indeholdt foruden Afbildninger kun en

kortfattet Tekst. Derimod vandt han megen Anerkendelse ved sin fotolitografiske Udgave af »Codex runicus« (1877) og det som Tillæg dertil trykte Arbejde »Om Runernes Brug til Skrift udenfor det monumentale« (1877).

1866—82 var T. Forstander for Danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog (han var blevet Medlem 1852), og dette Tidsrum af Selskabets Historie var karakteristisk ved, at Selskabet ved Siden af Fortsættelsen af »Danske Magazin« efter T.s Initiativ lagde Vægt paa at udgive bevarede Brevsamlinger fra Middelalderen, saaledes »Ribe Oldemoder« (udg. ved O. Nielsen 1869), hvor det rigtige Princip anvendtes at trykke Optegnelserne af de enkelte Hænder med forskellig Sats, »Dueholms Diplomatarium« (ved O. Nielsen, med en Forerindring af T., 1872), »Diplomatarium Vibergense« (ved A. Heise, 1879); endvidere P. Laurentsens »Malmøbog« (ved H. F. Rørdam 1868) samt »Lvdvs de Sancto Kanuto dvce« og »De tre ældste danske Skuespil« (ved S. Birket Smith 1868 og 1874). T. lod ogsaa Anders Sunesens »Hexaameron« trykke, men denne Udgave udkom aldrig. T. var — hvad ogsaa de bevarede Samlinger af hans Papirer viser — ingeniørlunde uden Ideer og Interesse for sit Arbejde, men han hemmedes af et svageligt Helbred og en med Aarene tiltagende Ubeslutsomhed og Mangel paa praktisk Sans. 1883 blev T. Medlem af Videnskabernes Selskab og var Medlem af dets Regestakommission. Ved Universitetets Jubelfest 1879 blev han Dr. phil. h. c. — Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Træsnit. — Tit. Professor 1853. Etatsraad 1880. — R. 1859. — Maleri af A. Hunæus 1845. Tegning af C. Bayer 1877 (Fr.borg). Træsnit 1880 og 1883.

Levnedsbeskrivelser af de ved Kbh.s Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer og Licentiat, 1879. 111. Tid. 27. Maj 1883. J. Steenstrup: Historieskrivningen i Danmark i det 19. Aarh., 1889. Kirkehist. Saml., 4. RL, VI, 1899—1901, S. 596 f. S. Birket-Smith i Ex Bibliotheca Universitatis Hafniensis, 1920, S. 4 ff. Svend Dahl: Universitetsbibliotekets Bygninger gennem Tiderne, 1932. Lis Jacobsen og Erik Moltke: Danmarks runeindskrifter, Text,

94 , P- 9,

Svend Dahl (Johannes Steenstrup).

Thorsen, Peder Kristian (ved Daaben Christian), 1851—1920, Sprogmand. F. 28. Okt. 1851 i Sejerby paa Sejerø, d. 23. Aug. 1920 i Horsens, begr. i Ballerup. Forældre: Husmand Jens Peder T. (1830—1907, gift 2° 1868 med Christiane Sørensdatter, 1843—84) og Dorthe Cathrine Christiansdatter Friis (1822—62). Ugift.

Efter Konfirmationen kom T. til Søs som Skibsdreng og Kok, blev derefter Møllersvend hjemme paa Sejerø, kom 1872 paa

Gedved Seminarium, hvor han drev Dialektstudier blandt sine (især jyske) Kammerater, tog 1875 Skolelærereksamen og blev Privatlærer i Kisum ved Skive, hvor han hørte det rene vestjyske Maal omkring sig, 1877 Andenlærer i Pedersker paa Bornholm, hvor den helt afvigende østdanske Dialekt vakte hans Interesse. Paa Bornholm lærte han sig ogsaa Sprog som Tysk og Latin, under Sommerferiekursus i Kbh. tillige Oldnordisk. »Mit Liv skal herefter være viet Sprogstudiet«, skriver han paa denne Tid i et af sine Breve. 1881 afbrød han Virksomheden som Folkeskolelærer og rejste til Kbh., hvor han tog Studentereksamen 1883. Med Vilh. Thomsen, Ludv. Wimmer og Karl Verner som sine Universitetslærere forberedte han sig til Magisterkonferens i nordisk Filologi (Mag. art. 1890), samtidig med at han i en talrig Kreds af Fagfæller (F. Dyrland, Dines Andersen, Chr. Blinkenberg, Axel Olrik, Kr. Nyrop, Otto Jespersen) og som Alumne paa Valkendorfs Kollegium (1887—92) ansporedes til og modnedes i sprogvidenskabelig Forskning.

Med Understøttelse paa Finansloven og fra Carlsbergfondet og med forskellige Smaaindtægter som Lærer paa Sommerferiekursus, som Udgiver af Saabys Retskrivningsordbog (fra 4. Udg., 1904) m. m. levede T. i Kbh. (fra 1907 med Bolig i Ballerup) et frit Studieliv, uden nogen Embedsgerning, med en Originals beskedne Fordringer, arbejdende spredt, men ihærdigt, om end tidligt hemmet af en Sygdom (Sukkersyge), der i stadig tiltagende Grad nedsatte hans Arbejdsevne.

Dialektstudierne afsatte Arbejder som »Bidrag til nørrejysk Lydlære« (1886), der rummer det blandt Jyder indsamlede Dialektmateriale, og »Sprogarten paa Sejerø« (1894), en fyldig og paa intimt Kendskab hvilende Skildring af Fødeøens Maal, T.s dialektologiske Hovedarbejde. Hertil slutter sig en Række større eller mindre Afhandlinger om Bornholmsk, Møensk og navnlig Sønderjysk, ofte med sprogteoretiske Betragtninger og indgaaende Behandling af de kulturelle og historiske Udviklingsvilkaar. En dybtgaaende og original Undersøgelse af Forholdet mellem Vestjysk og Østjysk findes i Gedved Seminariums Jubilæumsskrift 1912 under Titlen »Den berømteste Dialektgrænse i Danmark«.

Allerede før Midten af 1890'erne havde T. dog ladet Dialektstudierne træde i Baggrunden for et historisk Studium af Rigs sproget og sprogteoretiske Betragtninger, der førte ham til et meget selvstændigt, kritisk Syn paa Sprogvidenskabens Metoder og Resultater, med Fremhævelse af de helt forskellige Vilkaar, hvorunder »primær« (umiddelbar) og »sekundær« Sprogtilegnelse

finder Sted — hos henholdsvis Børn og Voksne. Skønt hans Skepsis overfor de gængse sprogvidenskabelige Teorier og Metoder var stærkere end hans Tro paa selv at have fundet de nye og rette, hævdede han sine Standpunkter og sin Kritik med en Styrke og Ensidighed, der til en vis Grad isolerede ham i Fagkredsen, men som ved hans æggende, næsten græsk-klassiske Samtaleform virkede ansporende og vækkende paa yngre Fagfæller, hvem han altid redbon søgte at føre frem til selvstændig Iagttagelse og Vurdering. Den sprogteoretiske Del af T.s Studier vil man navnlig møde i Afhandlingerne »Glidning og spring i sprogomdannelsen« (1894) og »Sprogforandringer« (1909), i Festskrifter henholdsvis til Vilh. Thomsen og Ludv. Wimmer.

En Menneskealder igennem arbejdede T. paa en stort planlagt Ordbog, der skulde rumme vort Sprogs Ord — især de ganske almindelige og nu brugelige — fra deres første litterære Fremtræden og med deres tidligste Brug og Betydning, og som saaledes skulde vise vort Litteratursprogs Opstaaen og Udvikling, især i Tidsrummet 1500—1700. Spredt Virksomhed paa flere Felter og tiltagende Sygelighed sinkede dette Arbejde, hvis bevarede Resultater kun blev store Seddelsamlinger, der nu (sammen med en Del Breve) findes i Det kgl. Bibliotek.

En betydelig Samling efterladte Breve, der udgaves efter hans Død, giver mere levende end Afhandlingerne et Billede af den gamle sokratiske Sprogfilosof, den fine og vise Almuesmand, den ærlige og djærve Sandhedssøger og Sandhedssiger.

Mindesten ved Ryomgaard Realskole 1923.

P. K. Thorsen: Afhandling og Breve, udg. af J. Byskov og Marius Kristensen, 1973. *Johs. Brøndum-Nielsen.*

Thorsen, Julius Peter, f. 1872, bornholmsk Lokalforsker. F. 8. Juli 1872 i Nylarsker Sogn. Forældre: Husmand Niels T. (1843—1924) og Kristine Kofoed (1848—1925). Gift 28. Nov. 1902 i Pedersker med Laura Mathea Madsen, f. 10. Jan. 1874 i Pedersker, D. af Bolsmand Jens M. (1842—1903) og Ane Kristine Jørgensen (1841—1930).

T. lærte tidligt at læse og kom i Skole inden sit fyldte 6. Aar. Der var faa Bøger i Hjemmet, men han læste, hvad der kom inden for hans Rækkevidde, Skønlitteratur saavel som Lærebøger i forskellige Fag. Allerede i Drengesaarene sammenlignede han ivrigt, hvad han saa i Naturen med, hvad Læsningen fortalte ham. En begavet Almuesmand, Jens Hansen Kjøbeck, bibragte ham den

første Viden om Hjemstavns Geologi og Historie, Viden, som han havde fra Selvsyn og mundtlig Overlevering. T. begyndte som Dreng at samle Forsteninger; efter Konfirmationen søgte han gennem udstrakt Læsning at bringe Sammenhæng i sin spredte Viden. Boglig Uddannelse var der ikke Raad til; han gik ind i det anstrengende Landbrugsarbejde, fra 1902 som Husmand i Pedersker. Ved at indsamle Forsteninger til Bornholms Museum kom han i Forbindelse med Fagfolk paa Geologiens Omraade; de blev opmærksomme paa den mærkelige Husmand, hvis Lokalkendskab og videnskabelige Dømmeevne de ofte drog Nytte af; til Gengæld lyttede T. ivrigt til, hvad de fortalte. Skønt det daglige Arbejde lagde stærkt Beslag paa ham, læste han stadig meget; i 40 Aars Alderen lærte han sig Tysk og senere en Smule Engelsk for at kunne følge med i den videnskabelige Litteratur. Længe før han udgav noget, var han kendt som »Danmarks lærdeste Bonde« og søgt som Raadgiver af Geologer og Arkæologer, der gæstede Bornholm. Fra 1930 begyndte han at offentliggøre Resultaterne af sine Forskninger, dels i lokale Publikationer, dels i selvstændige Skrifter (»Vor Hjemstavn« 1931, »Fra Sydbornholm« 1934, »Langs Østkysten« 1939). Disse Bøger bestaar af Smaaafhandlinger om geologiske og navnlig arkæologiske Enkeltheder, iagttaget i Marken, samt Træk af bornholmsk Almuekultur fra T.s Barndom. En samlet Fremstilling af »Bornholms Forhistorie« (1938) viser, at T. er fortrolig med sit Fags nyeste Resultater. — T.s Styrke er hans Iagttagelses-evne forenet med en sober Dømmekraft, der leder ham uden om de Fantasterier, Autodidakter ellers ofte forfalder til. Ud fra den Anskuelse, at Almuekulturen fra Oldtiden til op mod vor Tid har været ret ensartet, har han ved sit Kendskab til det praktiske Arbejde været i Stand til at forklare Fund, hvis Anvendelse man stod usikker overfor. En sund Ligevægt mellem Læsning og Iagttagelse præger Grundlaget for hans Opfattelse af Hjemegnens Natur og Fortidsminder. Inden for alle Omraader af sine Fag sidder **han inde** med Specialistens Viden i Forening med et Lokalkendskab, der næppe har Sidestykke. — Maleri af Bertel Hansen-Svaneke 1930 (i Bornholms Museum). Tegning af Achton Friis 1936. Radering af Ernst Køie 1942.

Smaaafhandlinger om Bornholm til Peter Thorsen, 1942 (heri: Af Peter Thorsens Selvbiografi og Bibliografi over Arbejder af og om P. T. ved E. Gøtzsche).

Christian Stub-Jørgensen.

Thorstensen, David, se Hak.

Thorstensen, Peder, d. ca. 1175, Stormand.

P. T. var beslægtet med Skjalm Hvide (s. d.) og gift med dennes Datter Cæcilie. Han var Herre til Borg, der efter ham kaldes Pedersborg, en Oldtidsfæstning ved en Vig af Sorø Sø; her byggede han et Stentaarn, vistnok ogsaa Pedersborg Kirke, som endnu staar paa Borgbakken. I Tronkampenes Tid var P. T. Svend Grades fortrolige Raadgiver; Svends Sejr over Friserne, der havde sluttet sig til Knud Magnussen, skyldtes særlig P. T.s Kløgt (1151). Under den begyndende Kamp med Valdemar og Knud fulgte Svend dog ikke P. T.s Raad og kom endogsaa med voldsomme Udfald mod sin tro Tilhænger. »Jeg har altid baaret mit Skjold for dig«, svarede P. T., »men jeg er bange for, at du snart faar alle dine Skjolde nødig«. Skønt P. T. var knyttet til Valdemar, idet han var Fosterfader for hans Frillesøn Christoffer (for hvem han ogsaa senere var Læremester), stod han dog rede til at forsvare Svends Sag, da denne selv var flygtet af Landet (1154). Da han imidlertid snart saa det haabløse ved Kampen mod Valdemar og Knud, lod han Svends Hær opløse sig, og fra nu af stod han paa Valdemars Side og blev en af hans mest betroede Mænd. Særlig udmærkede han sig paa Vendertogene. Sammen med Absalon og Esbern Snare raadede han Valdemar til mindre og hurtigere Togter mod Venderne; under det første Togt satte han Mod i Kongen og fik ham fra at opgive Krigerfærden, men da Danskerne kom i Knibe, fik han imod Absalons dristige Plan sat igennem, at man i Tide vendte hjem (1159). Endnu 1171 var han med paa Hærtog og var blandt de modige Mænd, som vilde blive hos Absalon paa Udliggerflaaden ved Rugen. Han var nu en gammel Mand, og ret længe efter den Tid har han næppe levet. — Cæcilie skænkede Sorø Kloster to Bol i Førslev; P. T. modsatte sig, at hun bortgav mere, men selv vandt han sig dog ogsaa Plads blandt Klosters Velgørere. Deres Datter Ingerd blev i sit Ægteskab med Vagn Moder til to Aarhusbisper og Stammer til mange ansete Mænd og Kvinder.

Saxonis Gesta Danorum. Script. Rer. Dan., IV, 1776, S. 467. Sorø Akademis Indbydelsesskrifi, 1900, S. 18—21.

Hans Otrik (C. A. Christensen).*

Thorstensen, Thrugot, d. 1280, Ærkebiskop. D. 2. Maj 1280 i Lund, begr. i Domkirken.

T. T. var Kannik i Lund og sammen med to andre Medlemmer af Domkapitlet, Provst Sasser og Kanniken Johannes Dros, førte

han paa Ærkebiskop Jakob Erlandsens Vegne Forhandlinger med Kong Christoffer under den store Kirkestrid 1256 og følgende Aar og var med til at samle herhenhørende Akter og forfatte en Redegørelse, som skulde tjene Ærkebiskopens Sag. Hverken T. T. eller Johannes Dros synes dog senere at have staaet i skarpt Mod-sætningsforhold til Kronen. Da Ærkebiskop Erland Erlandsen var død 23. Aug. 1276, faldt Valget i Lund Domkapitel paa T. T., der umiddelbart efter rejste til Rom, hvor han 27. Dec. som den første af danske Ærkebisper modtog Vielse af Paven. Ved Bulle af 17. Jan. 1277 anbefalede Johannes XXI. ham til Erik (V.) Klipping og henstillede, at det Lunde kirken tilhørende Gods, som Kongens Fogeder eller andre Tjenestemænd havde taget, blev givet tilbage. I hvert Fald i Slutningen af Juni var T. T. hjemme i Skaane. 1278 viede han i Lund Domkirke i Kraft af Primatet Jacob Israelson, Ærkebisp af Uppsala, og samtidig Stig, Biskop af Roskilde. N. A. drog han paa en Visitatsrejse gennem hele Landet og holdt i Febr. Provinssynode i Vejle, ligesom i sin Tid Jakob Erlandsen. Johannes Dros blev hans Efterfølger.

C. Weeke: Lunde Domkapitels Gavebøger, 1884—89, S. 104 f. Ellen Jørgensen: Annales Danici, 1920, S. 120—23. A. Krarup et W. Norvin: Acta processus litium, 1932. Diplomatarium Danicum, 2. Rk., II, 1941, Nr. 276—82, 329, 375- W. Norvin i Scandia, V, 193a, S. 251-57. EUm *Jørgensm*

Thorsøe, Georg Alexander, 1840—1920, Historiker og historisk Forfatter. F. 17. Marts 1840 paa Vargaardslund ved Hejls, d. 10. Nov. 1920 i Kbh., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Forstkandidat, kgl. Skovfoged Matthias Jørgen T. (1795—1846) og Lovise Elisabeth Grønholdt (efter Stiffaderen kaldet Tikjøb) (1808—79). Gift 1° 24. Juni 1864 i Brønshøj med Birgitte Mathilde Nyeborg, f. 3. April 1833 i Kbh. (Petri), d. 25. Aug. 1902 sst., D. af Skomagermester Jens Peder N. (1802—54) og Marie Michaeline Dorothea Klein (1805—80). 2° 9. Okt. 1903 paa Frbg. (Thomas) med Margrethe Johanne Harries, f. 28. Aug. 1868 i Maribo, d. 17. Sept. 1941 paa Frbg., D. af Gartner Johan Peter Nicolaus Herman H. (1833—1912, gift 2° 1873 med Margrethe Koch, 1838—89) og Dorthea Koch (1835—1872).

Da T.s Moder blev Enke, flyttede hun 1847 til Kbh. og drev en Fjerforretning med saa stort Held, at hun formaede at give Sønnen en fortrinlig Skoleuddannelse først i Efterslægtsselskabets Skole og i det v. Westenske Institut i Kbh., derpaa 1853—59

paa Herlufsholm. Da han her ikke kunde rykkes op i ældste Klasse, maatte han forlade Skolen og dimitteredes 1860 til Universitetet fra F. Dahls og Nansens Institut i Kbh. T. vedblev dog hele sit Liv igennem at bevare sin gamle Kostskole i kærlig Erindring, omtaler den og dens Lærere smukt i sine Memoirer og erindres stadig af de ældre Herlovianere som en flittig Deltager og en munter magister bibendi ved Sammenkomsterne i Herlovianersamfundet, ved hvis 50-Aars Jubilæum 1900 han udgav en lille Mindebog. Paa Universitetet dyrkede T. filosofiske og navnlig historiske Studier, vandt 1862 Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Grækernes kirkelige og borgerlige Forfatning under det osmanniske Herredømme, bestod 1864 Magisterkonferens i Historie med Speciale i Frankrig 1715—1804 og afsluttede 1876 sin akademiske Uddannelse med Erhvervelsen af den filosofiske Doktorgrad for en historisk-filosofisk Afhandling om Schellings Indflydelse paa E. G. Geijers Værk »Menniskans historia«. I Studieaarene og den nærmeste Tid derefter ernærede T. sig ved forskellig Undervisning, men kom snart ind i Journalistik. 1870 blev han knyttet til Erik Bøghs »Folkets Avis« og 1876 til »Nationaltidende«, hvor han til 1916 skrev om Udenrigspolitik og historiske Emner. Fra Slutningen af 60'erne var T. ogsaa begyndt paa den historiske Forfattervirksomhed, som han fortsatte gennem hele sit lange Liv. 1868 udgav han saaledes »Kong Frederik den Femtes Ungdom og Thronbestigelse«, men slog snart ind paa de Skildringer af Danmarks Historie i det 19. Aarhundrede, hvor han gjorde sin Hovedindsats. 1873 udgav han »Den danske Stats politiske Historie fra 1800—14«, 1879 fulgte »Den danske Stats Historie fra 1814—48« og 1884 første og 1889 andet Bind af Hovedværket »Kong Frederik den Syvendes Regering«. Endelig offentliggjorde han 1913 »Den danske Rigsdag og Udenrigspolitikken fra 1866 til 1908« og 1919 »Grundrids af den danske Rigsdags Historie fra 1866 til 1915«. Ved den sidste Bog maatte han paa Grund af Sygdom have sin anden Hustru som Medarbejder. Til denne vægtigere Kategori af hans Forfatterskab hører ogsaa de biografiske Bøger om »Kong Christian den Niende« (1905) og »Lehnsgreve Frederik Marcus Knuth« (igi 1). Da T.s økonomiske Stilling ved »Nationaltidende« blev forringet efter 1893, kastede han sig for at supplere sine Indtægter over et historisk-novellistisk Forfatterskab med Emner navnlig fra det 19. Aarhundredes danske Hof- og Adelsliv. Dette Forfatterskab, der i lang Tid bød

paa en Bog om Aaret, strakte sig over Perioden 1897—1917 °S satte Frugt i en lang Række letløbende, ikke særlig beaandede, lidt tørre og ikke videre særprægede smaa Romaner paa et solidt historisk Grundlag: »Interiører fra det danske Hof« (1897), »Fra Frederik den Sjettes Hof kredse« (1898), »Fra Wienerkongressens Dage« (1899), »Kongelige Besøg« (1901), »Af Familien Ankers Album. Danske og norske Interiører« (1902), »Den hvide Dame paa Fredensborg« (1903), »Eros og Mammon« (1904), »Et Hjertes Skuffelser« (1905), »Landgreven« (1906), »Lehnsgravinde Danner« (1908), »Interiører fra det Augustenborgske Hof« (1909), »Slottet i Odense« (1910), »Gravinde Danner og Kammerherre Berling« (1912), »Fra Kong Kristian den Niendes yngre Dage« (1913), »Politik og Erotik« (1915), »Mindeblade fra Kong Kristian IX.s Ungdom« (1917). I denne litterære Genre drog han stor Nytte af sit indgaaende Kendskab til trykte og utrykte Memoirer og mundtlig Tradition, der ogsaa var en vigtig Kilde for hans journalistiske Forfatterskab og hans populære Skildring af »Vort Aarhundredes Historie 1815—90« (1898). Til Tidsskrifter, til »Dansk biografisk Lexikon« og »Salmonsens Konversationsleksikon« leverede han personalhistoriske Bidrag. I Aarene 1903—17 holdt han som Privatdocent Universitetsforelæsninger over dansk Historie efter 1850 og havde en ikke liden Foredragsvirksomhed baade i Kbh. og i Provinsen. Dels for sit Blad, dels for sine Studiers Skyld foretog han navnlig før 1900 adskillige Rejser til Udlandet, især til Tyskland og England. 1929 udgav hans Enke hans sobert skrevne, læseværdige »Erindringer« med et Forord af Professor Knud Fabricius. De belyser bl. a. 60'ernes og 70'ernes filosofiske Brydninger. — T.s egentlige historiske Værker bygger, ligesom de novelistiske Skildringer paa Memoirer, men desuden paa personlige Meddelelser fra mange af hans ældre samtidige, som han ved sit vindende Væsen, sin Iver og sin Takt formaaede til at berette deres Viden om Fortidens Begivenheder, Personer og Forhold. De betydeligste blandt hans Hjemmelsmænd var P. Vedel, C. G. Andræ og Prins Hans, hvis personalhistoriske Kendskab var stort. Vedel gav ham ogsaa som en af de første Adgang til Udenrigsministeriets Arkiv. Dette helt nye betydningsfulde Kildemateriale saavel som den Kendsgerning, at han gav den første indgaaende Skildring af en central Periode i Danmarks Historie i 19. Aarhundrede, sikrer ham en Plads i dansk Historiografi. — T. var en energisk, flittig, yderst samvittighedsfuld Forsker, der med sin konservative og meget nationale Indstilling var højst objektiv

og rolig, næsten upersonlig i sin Fremstilling. Hans Stil er klar og omhyggelig, men lidt tung, tør og farveløs. Hans Bøger fandt derfor aldrig nogen bredere Læsekreds. Af Væsen var han en original, livfuld, alsidig interesseret, elskværdig Mand. I sine fire sidste Aar var han stærkt svækket af en Hjertesygdom, som 1919 yderligere kompliceredes ved et apoplektisk Tilfælde. — R. 1900. DM. 1920. — Tegning af P. Beesche 1920.

Ovenn. Erindringer. Univ. Progr. Nov. 1877, S. 73 ff. Aage Friis i Politiken 17. Marts 1915. Johs. Steenstrup i Nationaltidende 16. Marts s. A.

Frantz Wendt.

Rettelser og Tilføjelser.

I. Bind:

15 f. o.: Abildgaard angiver 1777 sin Fødselsdag som 11. Sept.

II. Bind:

- 6 f. n. Døbt 13., læs: F. 11. Sept.
3f. n. 1697, læs: 1699.
1 f. n. d. 1791, læs: 1728—91.
1 f. 0 d. 1743, læs: ca. 1704—43.
1 f. 0 (Aug. ?), læs: 25. Aug.
5f. 0 døbt 22. Okt., læs: f. 21. Okt.
1 f. n. tilføjes: A. Fibiger: Kammerherre S. Barner. En Guds Mand, 1931.
0 f. 0 Kofod B., læs: B., en Tid kaldet Kofod.
8 f. n. 1748, læs: 1741.
3f. n. ca. 1751, læs: 1735.
2 f. n. ca. 1752, læs: 1751.
2 f. n. Dec, læs: 21. Dec.
1 f. n. Saint Aubain, læs: de Saint-Aubain.

III Bind:

- 7 f. n.: sst., læs: i Hellerup.
1 f. o.: Jens Bloch opgiver 1804 sin Fødselsdag som 24. Juni.
5 f. o.: Frederik Ghristopf, læs: Christopher Frederik.
6 f. o.: Christine, læs: Catharine.
11 f. o.: 1772, læs: 30. Okt. 1772.
12 f. o.: begr. 16., læs: d. 11.
5 f. n.: 1729, læs: 8. Okt. 1729.

IV. Bind:

- 10 f. n.: tilføjes: E. Nystrøm: Biografiske Efterretninger om Peter Munthe Bruns og Ane Munchs Slægt, 1910.
4 f. n.: efter: Charlotte tilføjes: Sophie.
18 f. n.: Kronprinsen, læs: Kronprinsessen.
16 f. n.: tilføjes: Juul Bondo: Biskop Dr. theol. & phil. Bruun Juul Fogs Levned, 1897, S. 234—39.

VI. Bind:

- S. 243: L. 17 f. n.: 1916, læs: 1917.
- 261: - 9 f. n.: i2(?), læs: 4.

VII. Bind:

- S. 23: L. 3 f. n.: tilføjes: — Silhouet.
- 138: - 4 f. o.: tilføjes: E. Gosse: *To Besøg i Danmark*, oversat af V. Rørdam, 1912, S. 28 og passim.
- 147: - 17 f. n.: Hustru, læs: 2. Hustru.
- 147: - 11 f. n.: Johanne Sophie Christensdatter, læs: Cathrine Hansdatter (Høppe), d. 1679.
- 312: - 2 f. o.: Kathrine, læs: Cathrine.
- 405: - 1 f. n.: 26., læs: 24.
- 406: - 6 f. o.: Landbrugsskolen, læs: Landbohøjskolen.
- 406: - 8-7 f. n.: ligesom han en Aarrække var Medlem af Sogneraadet udgaar.
- 522: - 20 f. o.: ca. 1778, læs: 1779.

VIE. Bind:

- S. 332: L. 10 f. n.: efter: forhandle tilføjes: , og han udnævntes til Generalkonsul.

IX. Bind:

- S. 71: L. 21 f. n.: 1912, læs: 1924.
- 629: - 1 f. n.: tilføjes: C. Tiedemann: *Aus sieben Jahrzehnten*, I, 1905, S. 163—80.

X. Bind:

- S. 106: L. 18 f. o.: 1921, læs: 1922.
- 330: - 13-17 f. o.: læses: Købmand, Skibsreder Peder Hansen S. (ca. 1771—1839, gift 1° 1803 med Talke Hornemann Søndergaard, 1778—1803, 2° 1803 med Anne Dorte Jepsen, 1780—1842; Ægteskabet opløst; hun gift 2° 1841 med Musiklærer i Jønby Mathias Smidt Høyer, 1795—1856, gift 2° 1845 med Nikoline Refs, f. 1808).

XI. Bind:

- S. 158: L. 9 f. o.: Ligprædiken, læs: Trøsteskrift.
- 230: - 19 f. n.: »Skjold«, læs: »Dronning Marie«.
- 231: - 2 f. n.: tilføjes: H. B. Dahlerup: *Mit Livs Begivenheder 1815—48*, 1909, S. 133, 313, 317 f., 321.
- 307: - 17 f. II.: Samme i *Comptes rendus du Laboratoire de Carlsberg*, læs: C. Nyrop i *Medd. fra Carlsberg Laboratoriet*.
- 374: - 11 f. o.: efter: Christiansdal tilføjes: (gift 2° 1916 med Premierløjtnant, senere Oberstløjtnant Otto Berg, f. 1873).

XII. Bind:

- S. 253: L. 2 f. o.: 31. Marts, læs: 1. April.
- 609: - 9 f. o.: efter: Thora tilføjes: Mathilde.

XIII. Bind:

- S. 132: L. 6 f. n.: ca. 1895—98, læs: 1896.
- 272: - 19 f. o.: Frisch, læs: Fridsch.
- 342: - 14 f. o.: Det kgl. Bibliotek, læs: Rigsarkivet.

XIV. Bind:

- S. 292: L. 1 f. o.: efter 1734 tilføjes: paa Schwissel, Mecklenburg.
- 438: - 13 f. o.: Ovensdatter Høyer, læs: Owena Hoyers.
- 456: - 10 f. n.: ca. 1762, læs: 1763.
- 456: - 9 f. n.: ca. 1762, læs: 9. Juni 1763 i Schwerin (Kat.).
- 458: - 7 f. o.: 1749, læs: 1746.
- 458: - 7-8 f. o.: F. 10. Aug. 1749, læs: Døbt 27. Juli 1746.
- 458: - 8 f. o.: (?) udgaar.
- 458: - 9 f. o.: Forældre ukendte, læs: Forældre: Urmager Hans Peter L. og Maria Christina Hansdatter.
- 539= - 4 f. o.: I9°i> læs: ^00-
- 576: - 18-17 f. n.: Forældre ukendte, læs: Fader: antagelig Generalkommisariatsskriver Hans L. (d. senest 1714).

XV. Bind:

- S. 40: L. 3 f. n.: Anna, læs: Anne.
- 130: - 3 f. o.: formentlig udgaar.
- 449: - 3 f. o.: Frisch, læs: Fridsch.
- 576: - 14 f. o.: tilføjes: Maleri af Knud Søeborg 1903.
- 576: - 15 f. o.: 1917. læs: '916-

XVI. Bind:

- S. 120: L. 8 f. n.: Egholm, læs: Eegholm.
- 120: - 8 f. n.: ca. 1720, læs: 1722.
- 237: - 15 f. o.: ca. udgaar.
- 237: - 15 f. o.: F. ca., læs: F. 16. Dec.
- 416: - 11 f. n.: tilføjes: Meller, Jens Madsen, se Thise.
- 587: - 1 f. n.: Marts, læs: April.

XVII. Bind:

- S. 8g: L. 13 f. n.: (1849—1927), læs: (1848—1927; adopteret Pedersen 1855; Navneforandring til Hutzen Pedersen 1892, til S. 1904).
- 196: - 16 f. o. (1813—90), læs: (1813—92).
- 196: - 16 f. o. (1826—92), læs: (1826—90).
- 270: - 21 f. n. Kbh., læs: Fredensborg.
- 284: - 20 f. n. Købmand Claus C, læs: Købmand og Kirkeværgе Claus C. (ca. 1717—78).

- S. 356: L. 3 f. o.: 31. Sept. 1740, læs: 3. Jan. 1743.
- 356: - 4 f. o.: begr. 4. Juli, læs: d. 30. Juni.
- 356: - 8 f. o.: efter: Budde tilføjes: (1707—79).
- 356: - 22 f. n.: efter: ordinarius tilføjes: , afgik 1803.
- 480: - 18 f. n.: Ernst Stefanius, læs: Stephanius Emil.

XVIII. Bind:

- S. 22: L. 3 f. o.: Pauelsen opgiver 2. Okt. som sin Fødselsdag.
- 494: - 18 f. n.: 1746, læs: 1745.
- 494: - 17 f. n.: 1746 i Skotland, læs 24. Maj 1745 i Edinburgh.

XIX. Bind:

- S. 92: L. 5 f. n.: ca. 1684, læs: 18. Marts 1685.
- 95: • 23 f. o.: Magister- og Doktorgraden, læs: Magistergraden.
- 299: - 2 f. n.: Kaptajn, læs: Kaptajnløjtnant.
- 514: - 8 f. n.: begr. sst., læs: Urne paa Frbg. Kgd.
- 540: - 3 f. o.: 1915, læs: 1914.
- 599: - 16 f. o.: efter: Redaktør tilføjes: 1927.
- 614: - 9 f. o.: Som Litteraturhenvisning tilføjes: Marcus Grønvold: Fra Ulrikken til Alperne, 1925, S. 64 f.

XX. Bind:

- S. 526: L. i6-i8f. o.: Paa Bestilling af Højesteret malede S. o.s.v., læs: I Anledning af Højesterets 250-aarige Bestaaen malede S. 1911 et kæmpestort Lærred med Portrætter af Rettens daværende Medlemmer.
- 526: - 21 f. o.: Billedet blev afvist udgaar.
- 526: - 22 f. o.: det, læs: Billedet.

XXI. Bind:

- S. 4: L. 1 f. o.: Laure, læs: Louise.
- 4: - 2 f. o.: Roskilde, læs: Kbh. (Frue).
- 4: - 2-3 f. o.: Kateket i Roskilde, senere Sognepræst i Aagerup og Kirkerup, læs: Sognepræst i Bregninge paa Taasinge, senere i Aagerup og Kirkerup.
- 18: - 11 f. o.: (ca. 1755—86), læs: (ca. 1755—1806).
- 188: - 24 f. o.: tilføjes: Fr. Schyberg: Dansk Teaterkritik, 1937 (se Registeret).
- " 334: • 3 f. o.: blev Underkancellist 1816, afgik 1852, læs: og blev Underkancellist 1816.
- 441: - 15 f. n.: efter: Gift tilføjes: i° med Margrethe Nielsen, d. tidligst 1670. 2°.
- 500: - 3-2 f. n.: begr. 25., læs: d. 20.
- 523: - 20-19 f. n.: læses: af Stempelpapirforvalter Christian B. (d. 1716, gift 1° 1683 med Thale Lange, d. 1691) og Elisabeth Seckman (d. 1727).
- 524: - 13 f. o.: Etatsraad, læs: Rang med Etatsraader.

- S. 587: L. 6 f. n.: efter: 1711 tilføjes: i Kbh.
 - 587: - 5 f. n.: d. 1688, læs: 1624—88.
 - 587: - 5 f. n.: gift i^o med N. N., læs: gift i^o 1655 med Margrethe
 Jensdatter, d. 1658.
 - 588: - 15 f. n.: efter: 1716 tilføjes: i Kbh.

XXII. Bind:

- S. 21: L. 7 f. o.: 1867, læs: 1847.
 - 106: - 18 f. n.: 1870, læs: 1871.
 - 204: - 16 f. o.: Margrete, læs: Margrethe.
 - 204: - 18 f. o.: efter: Byssing tilføjes: , gift 1° med Cathrine Hansdatter
 (Hoppe), d. 1679.
 - 242: - 12 f. n.: (1870), læs: (Theol. Tidsskr., udg. af Chr. H. Kaikar,
 1872).
 - 269: - 4-5 f. o.: Et Par Pjecer . . . (1932), læs: Et Par Indlæg, »Var
 Professor Kroman Indeterminist« (Vor Ungdom, 1929)
 og »Kirke og Skole« (Særtryk af »Folkeskolen«, 1932).
 - 392: - 4-3 f. n.: Portrætteret.... Hjem udgaar.
 - 432: - 11 f. n.: tilføjes: Nationaltidende 15. April 1924. Berl. Tid. 2.
 Maj 1929.
 - 47i: - 11 f. o.: tilføjes: Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. —
 - 494= - 12 f. o.: læses: Hanna Reichardt, f. 23. Nov. 1784 i Berlin, d. 22.
 Dec. 1855 sst., D. af.
 - 494: - 14 f. o.: f. ca. 1755, læs: 1755—1827.
 - 515: - 16 f. n.: tilføjes: K.² 1940.
 - 544: - 12 f. o.: 1778, læs: 1780 (fra 1779).
 - 544= - 7 f. n.: Karoline, læs: Catharina.
 - 545: - 9 f. o.: 1850, læs: 1848.
 - 550: - 4 f. o.: Poul, læs: Paul.
 - 55°: - 13 f. n.: S. A., læs: 1791.
 - 550: - 1 f. n.: 1805, læs: 1800.
 - 55i: - 1 f. o.: efter: Stedet tilføjes: 1805.
 - 55i: • 16-18 f. o. læses: Frederik VI. lærte tidligt at sætte særlig Pris paa
 S. og udmærkede ham paa forskellige Maader.
 - 554: " 9 f. o.: efter: 1781. tilføjes: Kammerherre 1801.
 - 554: " 16 f. o.: 74 £, læs: 69—349 passim.

XXIII. Bind:

- S. 7: L. 1 f. o.: d. 1789, læs: 1720—89.
 - 7: - 2 f. o.: d. 1788, læs: 1727—88.
 - 45: - 21 f. o.: tilføjes: Medaille af Abrahams 1797.

FORKORTELSER

Andr.	=	Andreas Kirke.
Ass.	=	Assistens Kirkegaard.
Bl. R.	=	Blaa Ridder (Ridder af Elefanten).
b. v.	=	borgerlig viet.
Chr.	=	Christians Kirke.
Cit.	=	Citadelskirken.
Class.	=	Classenske Boligers Kirke.
F. M. G. (Kr.)	=	Fortjenstmedaillen i Guld (med Krone).
F. M. S.	=	Fortjenstmedaillen i Sølv.
Frbg.	=	Frederiksberg.
Fr.borg	=	Frederiksborg.
Fred. ty.	=	Frederiks tyske Kirke.
Frels.	=	Frelser Kirke.
Fr. Ref.	=	Fransk reformert Kirke.
Fødsst.	=	Fødselsstiftelsen.
Garn.	=	Garnisons Kirke eller Kirkegaard.
Helligg.	=	HelliggeJ3t (Helligaands) Kirke.
Hellig K.	=	Hellig Kors Kirke.
Hv. R.	=	Hvid Ridder (indtil 1808 Betegnelse for Storkors af Dannebrog).
Jac.	=	Jacobs Kirke.
Johs.	=	Johannes Kirke.
K.	=	Kirke.
Kat.	=	Katolsk.
Kbg.	=	Kirkebog.
Kbh.	=	København.
Kgd.	=	Kirkegaard.
Kop.	=	Kopulationsregisteret.
Matth.	=	Matthæus Kirke.
Mos.	=	Mosaik Trossamfund.
n. A.	=	næste Aar.
Naz.	=	Nazarets Kirke.
n. D.	=	næste Dag.
Nic.	=	Nicolai Kirke.
n. M.	=	næste Maaned.
s. A.	=	samme Aar.
s. d.	=	se denne.
s. D.	=	samme Dag.
Slotsk.	=	Christiansborg Slotskirke.
s. M.	=	samme Maaned.
sst.	=	sammesteds.
Trin.	=	Trinitatis Kirke.
Tysk Ref.	=	Tysk reformert Kirke.